

7-7163

INSTRVCTORIVM
NEGOTIANTIVM DVO-
BVS CONTENTVM LIBRIS,

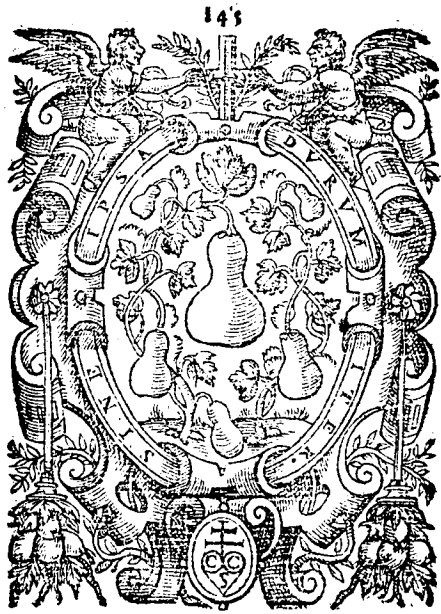
Fratre Ludouico Lopez, in Sacra Theologia Magi-
stro, Ordinis Prædicatorum huius Prouinciæ
Hispaniæ Autore.

*Ubi de Contractibus, et Negotiationibus questiones, earumq; resolutiones
perutiles quidem atq; necessaria preponuntur, accurateq; discutiuntur, et tradun-
tur, præsertimq; tam modernorum quam antiquorum opinionibus libratis
atq; perpensis statuitur veritas, tam Sacra Theologia, quam
Iuri Canonico, et Civili concinnior utriusq; facul-
tatis tyronibus magnam lu-
cem allatura.*

*Ex Officio
de Eruditione
R. Pedro de Serrano*

Anno

1589

Cum Priuilegio:

SALMANTICÆ

Excudebat Cornelius Bonardus

*Sumptibus Claudi Curlet Sabaudiensis Bibliopole, e regione scholarum maiorum commo-
rantis, sub insigni Cucurbitæ aureæ.*

Esta ralfado en cada pliego.

7-7163

INSTRVCTORIVM
NEGOTIANTIVM DVO-
BVS CONTENTVM LIBRIS,

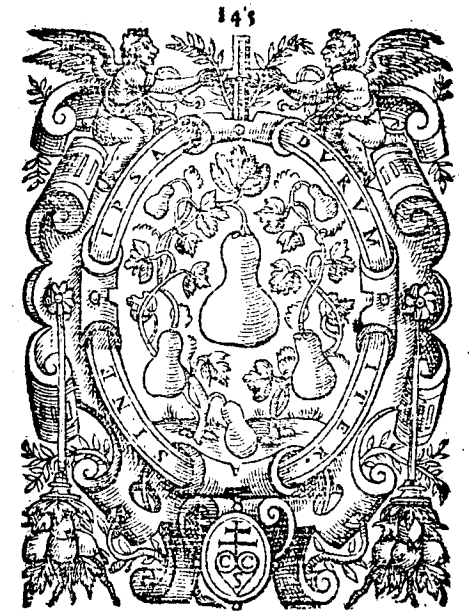
Fratre Ludouico Lopez, in Sacra Theologia Magi-
stro, Ordinis Prædicatorum huius Prouinciæ
Hispaniæ Autore.

*Ubi de Contractibus, et Negotiationibus questiones, earumq; resolutiones
perutiles quidem atq; necessaria preponuntur, accurateq; discutiuntur, et tradun-
tur, præsertimq; tam modernorum quam antiquorum opinionibus libratis
atq; perpensis statuitur veritas, tam Sacra Theologia, quam
Iuri Canonico, et Civili concinnior utriusq; facul-
tatis tyronibus magnam lu-
cem allatura.*

*ex. vho Aug. de galis,
de Erudio
R. Pedro de Sem. P. de*

Anno

1589

Cum Pruillegio.

SALMANTICÆ

Excudebat Cornelius Bonardus

*Sumptibus Claudi Curlet Sabaudiensis Bibliopole, è regione scholarum maiorum commo-
rantis, sub insigni Cucurbitæ auræ.*

Estafado en cada pliego.

PROLOGVS SVPER LI-
BRVM INTITVLATVM INSTRV-
ctorium Negotiantium.

*¶ Beneuolo pióq; lectori Frater Ludovicus Lopez in sacra Theologia
Magister, prouintia Hispania, ordinis Prædicatorum, salutem
in Domino Iesu Christo.*

A dmonitum te esse cupio pie, & candide lector, non temerè, sed
uarijs, & multis me adductum rationibus ad opus, in quo val-
de defudatum est olim inter doctores nempe ad omnium con-
tractuum, & generum cambiorum commutationumque penè
inaccessibilem materiam enodandam eiusquè Gordianus no-
dos dissoluendus appulisse animum, quod neque insolentiæ tri-
buito, quam vbique execrandam arbitror. Ea ergo me ad hoc
primò adigit ratio, quod nobis in negotiationibus excogitatis
fraudibus negotiatores institoresque moderni doctrinam an-
tiquorum solidam, & eludere & labefactare conantur cachin-
nis, & risu impetentes eos, qui de hac re hæcenus disputauere, quasi hanc materiam non pe-
nitus intèllexerint. Sed quasi per transfennam conspexerint & quasi de quibus affirmèt, aut
negent prorsus ignorauerint, eò quod (prout illis videtur) vel confuse, vel equiuocè, vel
sine distinctione, vel non ad rem in hac materia variatis iam circūstantijs negotiationum
præsertim in cambijs, & commutationibus sint locuti. Hinc estq; iam neq; Conradus neq;
Syluester, neq; Sotus, neq; Albornozius, neq; Nauarrus, aut Mercatus, & innumeri alij do-
ctores tam ex modernis, quàm antiquis: qui in hac materia illucidanda claruere eis faciant
satis in multis, id exoptádo, vt denuò nascatur alius, qui votis eorú respódeat eorú penetran-
do, & approbando nouas adinventiones contractuum. Quibus perpensis, varijs, & contra-
rijs modis meus exagitatus est animus vndiq; nutans, & vacillans an quæ excogitauerá ego
& de electis doctoribus selegeram de hac materia, ederem in lucem, aut silentio perpetuo
celarem. Deterrebant me risus, quibus adhuc vereor, si hanc rem aggrediar sim excipiendus.
Si enim proceribus his, egregijsque doctoribus non pepercerunt, quomodo fiet conle-
quens vt mihi multis numeris inferiori parcant. At verò verbum absconditum quis pote-
rit sic comprimere, aut retinere. Eya age anime pusillanimitatis excute terrorem, excute pu-
sillanimitatem, experire fortunam, & non tua ope, & præsumptione propria subfultus:
sed spe omnipotétis nixus auxilium Dei expectato: quod si dixerit in obsequio hoc tu mi-
hi places: quid vereris libidorum animos, mordaces dentes, morsusque humanos præser-
tim, cum conciliante mihi domino animos lectorum, & egregie peritorum liber primus
per me editus Instructorium conscientia, nuncupatus tam beneuole vbique sit receptus:
fateor sanè materia hæc contractuum penè inaccessibleis est. At est summopere cognitu ne-
cessaria: quod si necessaria est, fit sanè vt negotiatio non sit explodenda, aut reprobanda: si
bono fine constet, & debitis sit circumamicta circūstantijs. Differentia nanque terra-
rum quarú nullaferè est: quæ in omnibus sibi sit satis eá præfert indigentia, propterquam
com-

commercia, inter se inire mortales summe opus habent. Commertium enim inter gentes id est, quo earum prospicit penurijs & necessitatibus. Sed eo progressa est cupiditas hominum eorumque malicia eo euasit ut negotiando, & permutando fraudibus totum impleuerit orbem. Hæc est enim bestia illa, quam Apoc. ypsis cap. 13. se vidisse testatus est diuus Ioannes de qua ipse ait, Et faciet, inquit, nequis possit emere, aut vendere, nisi qui habuerit characterem, aut nomen bestiae, & nomen numeri eius: hæc inquam bestia cupiditas scilicet, hic mysticè designata: quæ in negotiando, & contrahendo quo lucrum uenerat, tot inuoluit versutiarum nodos, & occultus laqueos tantum faciesit negotium tum iudicibus fori conscientia, id est confessoribus, tum iudicibus fori exterioris, ut nihil frequentius in utroque foro videas ventilari, quam quid cuique sit reddendum de his, quæ iniuste & per fraudem negotiatio, contractus, vel commercium ab aliquibus abstulit. Est igitur materia hæc negotiationum, & contractuum ubique locorum tam frequens, & obuia siue in plateis (de quibus Psalmista ait, Quoniam non defecit de plateis eius usura & dolus) siue in confessionibus siue in tribunalibus, siue in cathedris utriusque iuris civilis, & canonici, atque theologicæ facultatis, ut rem gratam id generis scientiarum professoribus me facturum putarim (si hoc opus eis placere contingat) si hanc materiam, dante Deo, suis numeris absoluerem. Si ergo dum omnibus morem gerere studeo, parum gratius aliquibus efficior promptum, & in suum obsequium meum propensum animum lectores boni, æquique consulentes, ut benigne suscipiant deprecor valde. Vale felix pie & candidè lector.

(2)

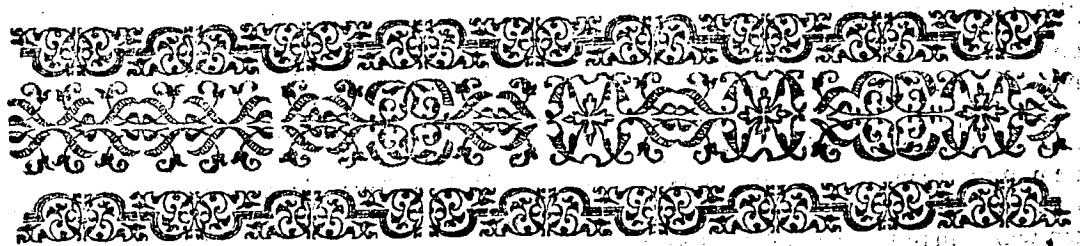

Tassa.

YO Miguel de Ondarça çauala, escriuano de camara del Rey nuestro señor de los q̄ residen en el su consejo doy fe que por los señores del, se vio vn libro yntitulado Instructorium negociancium que con licencia de su Magestad ymprimio el Maestro Fray Luys Lopez de la hordè de Sancto Domingo y tassaron a tres marapedis y medio cada vn pliego del dicho libro y dieron licencia para que se pueda vender al dicho precio, y mandaron que esta tassa se ponga al principio de cada vn cuerpo del dicho libro para que conste della y de pedimiento del dicho Fray Luys Lopez y mandado de los dichos señores del consejo, di esta fe que es fecha en Madrid a nueue dias del mes de Agosto de mile quinientos y ochenta y nueue años.

Monta esta tassa quinze reales.

Miguel de Ondarça çauala.

INSTRVCTORIVM NEGOTIANTIVM, PER

PATREM MAGISTRVM FRATREM

Ludouicum Lopez, sacrae Theologiae professorem.

LIBER PRIMVS.

Caput Primum. De diffinitione contractus, & an promissio, & donatio, & impignoratio contractus sint, & de requisitis ad contractum in communi, et de essentialibus venditioni.

Ostquam omni potètis opè suffulti primi tomi Instructorij conscientia binas partes absolui-mus: en iam reliquas quas nos in promptu habere in lucem edendas prædiximus in publicum producimus materias morales conuictui humano, transigendæq; vitæ perquæ scitu necessarias. Inter eas vero (quia materia de emptione, & venditione potissimum locum tenet) ab ea initium fore sumendum operæpretium esse duximus. Quia vero tam emptio quàm venditio sub genere contractus continentur: absolum à recto ordine procedendi non erit: si antequàm naturam emptionis, & venditionis explicemus, diffinitionem contractus præstituètes, quid sit contractus diffiniamus.

legitimus super aliqua re copuenientium obligationem aliquam in vtraque parte contrahentium, vel in vna tantum gignens. Hoc autem per exemplum emptionis, & venditionis clarescit: nam cum constet esse contractus, in eis interuenit & emptor, & venditor qui plures esse dicuntur. Conueniunt insuper in vna eademque re, quippe in addicendo merces emptori pro pretio certo, ex quo plane consensu mutuo suboritur obligatio, in venditore quidem exhibendi eas pro tali pretio, & in emptore id valoris pro eis pendendi.

Diffinitio contractus.

At verò ex hac præstituta diffinitione iam in hoc incidimus dubium. Quia si exacta est, & bona hæc diffinitio (prout eam tradit frater Franciscus Garcia in. 1. parte. de contractibus pag. 2.) iam donationem, promissionem, impignorationem, depositum, & huiusmodi contractus propriè esse fatèri cogimur. At verò Sotus libr. 6. de Iustitiâ & iore quæst. 2. articul. 1. concl. 2. & Conradus lib. de contract. quæst. 16. vtriusque facultatis iuristis assentientes, prædictos actus contractus esse inficiantur hac sola persuasi ratione, quòd

Quest.

Contractus igitur est plurium consensus
Instruct. Negot.

deratione contractus putant esse consensum contractuum mutuū qui in utroque contractu obligationem ingeneret. Igitur cum promissionem, donationem, impignorationem in vno duntaxat contrahente obligationem inducere videant, propterea non dicendum fore esse contractus autumant. Sed iam tandem ne in re tantum pertinente ad questionem nominis immoremur: respondemus nos cum Frat. Garcia loco supra allegato non ita superstitiose; sed late usurpantes nomen contractus diffinitionem prædictam approbare; ac propterea prædictas actiones in numero contractuum collocamus, neque existimo in oppositam sententiam Soti, & Conradi omnes coniuurasse iuristas: quia Iulius Clarus tractatu de donat. donationem, eo quod elegans nomen habet, inter contractus nominatos computari testatur, ac proinde cum est perfecta per penitentiam non reuocatur iuxta. l. Aristo. ff. de donat. nisi propter causam ingratitudinis, & causas expressas in l. fin. de reuoc. donat. vt communiter traditur.

Præterea, licet sermones morales in vniuersali sumpti minus sint vtiles autore D. Thoma in prologo. 2. 2. tamen quia naturalis modus procedendi est ab vniuersalibus ad particularia descendendo, ideo non præter propositum erit, si diffinitione contractus in communi prælibata, de his, quæ contractibus in communi competunt mentionem faciamus. Sunt igitur tria requisita ad ineundum contractum.

- 1. Primum quod consensus utriusque contrahentis in aliqua re conueniat, quia si in aliqua conuentione, vel contractu vnus tantum consensus accederet, alterius partis consensu non accedente, contractus proprie minime conficeretur.
- 2. Secundum requisitum est quod talis consensus legitimus sit, ac proinde neque per legem reprobatus. Hac enim de causa minores qui non sunt sui iuris, sed sub tutorum cura constituti, contrahere per se nequeunt, quia illegitimus eorum est talis consensus, hoc est inualidus per legem in ordine ad contrahendum. i. ad sua vendenda, vel alienanda bona, vnde quia eorum consensus illegitimus est, ab eis sic facta alienatio non valet, sicut etiam ratione materię, quia res sacra vendibilis non est: consensus ad eam per venditionem distrahendum legitimus non est.
- 3. Tertium quod ad legitimum contrahendum exigitur, ex parte formæ contrahendi tenet, scilicet, quod per vim, vel per metum, aut fraudem non præstetur talis consensus, vbi liber, voluntariusque esse expolitur. Postremo

modo & id maxime est de ratione contractus vt consensus in eo interueniens talis sit qui aptus natus sit in utroque, vel in vno saltem contrahentium aliquam obligationem producere.

Insuper quia ad naturam contractuum penetrandam non parum refert ea quæ contractibus in communi conueniunt perspecta habere, statim hæc quæstio animum pulsat, scilicet, quæ nam illa sint, & quot quæ ad constituendum contractum concurrunt. At huic quæstioni facit satis Garcia. 1. parte de contract. pag. 5. vbi probe subnotauit triplicia esse quæ solita sunt conuenire ad constituendum contractum aliquem. Nam quædam vt essentialia, & quædam vt accidentia propria, alia vero vt accidentia communia & prout contingunt in eius constitutione coeunt, sicut in constitutione rei naturalis id est hominis anima, & corpus vt essentialia, risibilitas vt proprium accidens, albedo vero, vt commune conueniunt. Iam vero si scire cupias quænam contractui venditionis essentialia sint, intellige plane essentialia, & veluti intrinsecum esse venditioni tribus constare rebus, quarum vna si desit, desinet & pariter venditionis contractus esse. Primo igitur essentialiter ei competit quod res aliqua venalis ibi substet quæ substantia sit, & veluti corpus alicuius rei naturalis, seu artificialis præsentis, vel futuræ. At secundum sic ibi concurrens ipsum pretium est. Tertium vero consensus est contrahentium, scilicet venditoris in translationem dominij, atque emptoris in pretij traditionem, quæ omnia illi essentialia sunt. Sed iam tandem scitu opus est, quod nam sit huius contractus proprium accidens. Igitur proprium accidens venditionis esse scito, nempe quod postquam consummata perfectaque est; res vendita iam periculo emptoris sic substet, vt tam damnum, quam eius lucrum & fructuum emolumentum emptori cedat, licet nihil vetet aliquando aliunde accidere posse contrarium. Vt rursus sumus dicturi.

Quest.

- 1.
- 2.
- 3.

Quest.

Cap. I. De diffinitione venditionis & de particulis eius, & an res fictitia; aut non extans in toto, vel in parte, aut res aliena, vel quæ ambiguntur an sit aliena vendibilis sit: & an res propria vel in manu Egyptiorum, id est Gitanos existens emibilis sit.

Postquam quæ nam vt essentialia conueniunt re contractui venditionis exposuimus, quoniam ex essentialibus diffinitio essentialis constituitur, statim

stat quæ hinc præmittere paramus: iam vt quid nã sit venditio diffiniamus ipsa series procedendi efflagitat. Et quauis in hac constituenda diffinitione multi multa verba multiplicet, inter quos vnus est frater Garcia. 1. par. de contractibus pag. 199. & pag. 207. qui sic bene sibi venditionem diffinire videtur dicens, quod venditio est traditio quedam quæ fit à venditore qua rem suam, vel merces proprias voluntarie habili ad emendum, tradit: tamè magis exactas, & breuiloquas emptionis & venditionis diffinitiones quas in lib. 6. de Iust. & Iur. q. 2. ar. 2. Sotus tradit, libuit hinc magis sequi. Est igitur secundum ipsum venditio quedam distractio rei pro pretio. Emptio autem est conuersio diffinitio, esse contractus rei pro pretio. Sunt etenim verba hæc iuris quibus generaliter significatur traslatio dominij illius rei quæ non est reddibilis, vt. C. de resc. venditione. l. 2. re maior. Igitur per has particulas, scilicet distractionem rei, discrimen inter hunc contractum, & emphyteusim, & locationem denotatur. Nam per distractionem rei, eius dominij traslationem in emptorem significamus, quod in emphyteusi & locatione fieri non contingit, quia in his non dominium rei directum, sed vsus, vel vsusfructus trasfertur. Per hæc quoque vocem distractio, quippeque traslationem dominij irredibilis rei denotat, venditio à mutatione secernitur: nam licet in mutatione dominium pecuniæ trasferatur, tamen quia eadem pecunia est soluenda, atque reddenda, non proprie distrahitur. Particula autem illa, pro pretio, venditionem separat à cæbio in quo res pro re commutatur & non res pro pretio datur. Ad hæc per illam particulam, scilicet, rei, reprobatur illi contractus fictitij, vbi aliquid reale fingitur vendi, cum vera nihil ibi vendatur, vt cum venditur fructus arborum, vel boues, quibus vendens caret, sibi; iterum tales ficti boues empti pro annua pensione locantur, quæ captiones & fraudes non raro aduersus simplices homines versuti soliti sunt machinari. ita Metina in sua instructione fol. 136.

Diffinitio vend.

Particula eius.

Quest.

At iam hinc se hoc dubium profert, an licet res fictitia venalitati exponi non possit (vt probe ex diffinitione venditionis conclusimus) an præemptor rei futuræ vt fructus terræ, foetus ancillarum, vel gregis, vel iactus retis in piscationem, si ab spe sua frustrari contingat, quia nihil est natum, aut ex piscatione captum teneatur stare contractui soluendo præconuentum pretium. Et quidem vtrinque quæstio virget, & primò pro parte affirmatiua, quia iste contractus fortunæ alex videtur inniti, ergo ad huc in casu obligat: pro parte verò negatiua

talem non teneri ad pretium soluendum inducatur, scilicet, quia talis venditio non fuit distractio rei pro aliquo tempore realiter existentis: ergo non fuit verus, aut validus contractus. Sed quia iam quæstionem hanc in primo tomo absoluimus, nunc quoque causa seruandi ordinis eam summarie tangimus, respondentes primo quod in casu quæstionis si emptor huiusmodi expresse sic pacificus fortunæ alex se voluit committere stipulando se soluturum tantum neque plus, vel minus, siue tales fructus, siue foetus nascerentur, vel non, tunc stare contractui, præfixumque; soluere pretium tenet. Secundo dico, quod si sic expresse non est conuentum, in futurum non succedentibus huiusmodi fructibus, aut foetibus præemptis, pretium conuentionis eorum emptor persoluere non tenetur. At verò secus est in iactu retis in capturam piscium, quia hic dum nihil conuictum est expresse de nihil soluendo, si nihil piscium fuerit captum, etiã si fortuna aduersa iactus retis frustraneus fuerit, nihilominus ad soluendum tenebitur, quia non nihil discriminis inter emptam piscationem, & fructus, foetusque nascituros præemptos intercedit autore Hugone de Celso, in suo repertorio legum. verbo. veder. versiculo. 14. quia qui fructus, vel foetus nascituros præmit, ideo censetur emisse, quia communiter huiusmodi fructus eduntur in lucem. At de forte piscationis est, quod laborando interdum per totam noctem, ac diem à piscatoribus nihil capiatur.

Diffin. 1.

Diff. 1.

Quest.

Resp.

Præterea & affinis hinc hæc quæstio accedit, an quando res emptæ non totaliter extat, quia semicomburnta est domus aut in parte deteriorata, & detrita est res, quæ emitur, valida sit eius venditio, quia videtur nullius sit momenti, quia venditio rei realis est distractio, huiusmodi autem res emptæ in parte, quia consumpta est, in parte realiter non existit. Respondemus nihilominus & in hoc iuristis morem gerendo, scilicet quod autore Hugone de Celso loco supra allegato suo repertorio verbo. veder. versiculo. 15. talis venditio rei, si iam pro maiori parte sit vitiata, aut consumpta ignorantibus id venditore, & emptore, valida non est, neque in utroque foro sustinetur. Si autem aliquo modo, non tamen pro maiori parte detrita sit, & vitiata, valida erit in foro exteriori, vt patet. l. 13. tit. 14. partit. in hoc tamen casu deducendum venit à pretio id quod eo quod sic vitiata sit minus valet. Sed an hæc venditio in conscientia sustinenda sit (quia ambigi potest) dicitur plane quod licet in conscientia cum totaliter, aut pro maiori parte res venalis ignorante id emptore

4 corrupta est, eius venditio sit nulla, si tamen pro minori parte vitata sit, in conscientia inuolupta non erit, si ad eum finem, ad quem ab emptore emptum est, utilis esse appareat, cum tunc deceptio causam non videatur dare contractui. Secus autem est si ad predictum finem inutilis iudicaretur. At de hoc postea limatius dicemus.

Quest. Iam & hic & hæc nos præuenit quæstio, an venditio rei alienæ valida sit censenda? Neque ratio dubitandi deest: quia cum venditio rei pro aliquo tempore non existens nulla sit, & cum res aliena in potestate venditoris nunquam esse possit contingere, fit sane, ut vendi non possit. In contrarium est quod Hugo de Celso in suo repertorio Hispaniæ hanc venditionem rei alienæ factam tenere asserit ibi verbo, veder. vers. 25. Igitur si hæc sententia sustinenda est, ad hos casus limitanda venit. Primum quod in foro exteriori valida esse censetur quando præsentem, dissimulanteque domino, neque renitente cum reniti posset, conflata est, quia ius præsumit tunc consensisse. Secundum quando ex decreto iudicis ad persoluenda debita, vel aliter iuste res aliena per venditionem distrahitur, quia in his casibus cum iniusta vis domino non inferatur, licet inuoluntaria sit venditio ex parte eius, in nullo tamen foro euacuat. Tertium quoque talis venditio non in ualida tandem erit, si postquam facta est per alium, à domino scienter, & spontaneè ratificetur, quia ex tunc volenti & scienti non fit iniuria.

Quest. Præterea quoniam de venditione rei alienæ an valida sit, quæstionem iam expediuimus, quia hæc quæstio proximè accedit, utrum quis rem suam emere possit, de ea quoque nobis differendum est, quoniam anceps esse videtur cum pro parte negatiua contraire videatur definitio emptionis, quæ contractio rei alterius est pro pretio, & cum pro parte affirmatiua faciat, quod ius omnino hoc interdicere non videtur. Respondemus igitur decisionem huius quæstionis. l. 28. ti. 5. part. 5. sic contineri. Primum quod si quis emerit rem totaliter suam, nullius valoris emptio talis erit, quia (ut ex definitione patet) neque vera est emptio. Subiicit ibi lex secundum quod valde dicitur quis emere rem non totaliter suam, quando venditor aliquid partialis iuris in ea obtinet, quia pro ea parte licet modica quæ est venditoris, vel alterius (si ematur) valida erit emptio, sicut etiam validitate non caret emptio rei ab alio iure possessæ, si eius proprietarius dominus eam à tali possessore, vel ab alio ius aliquod, vel seruitutem super eam obtinenti emerit.

Quest. Præterea quæstiones sibi affines ne hic se-

paremus, & hic quoque an emptio rei, que ambigitur an sit aliena, valida sit in conscientia merito controuertimus, quia si persistente tali dubio ematur, cum mala fide sic ematur, non videtur transferri in emptorem eius legitimus titulus. At in contrarium est quod postquam sic in dubio emptio consummata est, cum iuxta regulam iuris in dubio melior sit conditio possidentis, non videtur fore inualidanda. Igitur cum huius quæstionis meminerit Metina in sua instructio variis in ea diffinienda videtur esse: nam fol. 137. cum affirmauerit emptorem qui emit iura, de quibus an essent in se usuraria, & aliena merito dubitabat, licet quia hoc agitur dubio ea emit, peccauerit mortaliter, non tamen ad ea restituenda obligari. Rursus hæc inturbas postea fol. 101. pag. 2. sic ait. Qui suspitione concepta ex sinistra fama venditoris, vel aliter, quod res esset aliena, eam emit, eam cum fructibus restituendi obligatione tenetur. Si igitur talis suspicio quæ non admodum incerta est, sicut est dubium, à restitutione non excusat iuxta Metinam, quomodo dubium predictum à restituendo ea iura sic in dubio empti poterit excusare? Igitur præmissis hoc quod perspicuum est, scilicet ab his suspectis ea iura emere periculo animæ non vacare ac subinde culpa lethali non carere, sit dictum nobis hoc assertum primum, scilicet ad pacandas conscientias eorum qui multa iura sibi pretio compararunt ab his exteris quos cum rege contrahentes, ab eo per contractus usurarios, vel illicitos ea conquisisse in dubium venit. Si qui ergo hoc dubio præteriti ea iura emerint, licet quia hic dubio emendi aliena se exposuerunt, non veniant excusandi à mortali: tamen post adhibitam diligentiam ad examinandum id dubium, si adhuc res in ancipiti manet: à restitutione veniunt excusandi. Hæc est Metinæ loco præallegato, cuius rationem asserit: quia in dubio (inquit) melior est conditio possidentis, cui rationi, & duplicem aliam meam addo primam, scilicet, quia præsumendum est quod cum rex sibi facere possit ius, si hic iniustum passus fuisset, iam sibi iustitiam fecisset. Secundum vero hoc persuadet, quia si hic restitutio horum iurium ab his emptoribus facienda esset, in dubio, non regi, sed exteris primis possessoribus ut pote in tali possessione primo constitutis à rege, veniret facienda, at iam hi exteri per celebratam venditionem in hoc emptoris ius sibi competens ad possidenda ea iura transferre: ergo iam non sunt ab his emptoribus restituenda: quia licet (autore Nauarro) in dubio possessionis mala fide ab utroque possessore obtinetur

Argum.

Ad arg.

Quest.

primus possessor restituendus sit in ea: tamen id habet verum dum prior possessor posteriori sponte non cedit, sicut in casu per spontaneam venditionem possessionis eorum iurium facta est cessio. Veruntamen ne Methina huic suæ & meæ assertioni aduersari videatur, dum fol. 101. postea dixit quod dubitans an res sit aliena, quia venditor eius, suspitione, & infamia furis laborat, si eam emit inde obligationem eam restituendi sibi parauit: glossandus venit, ut id intelligatur verum quod tenetur ad restitutionem, quando post indagatorem veritatis quam tenetur facere, vel aliter confiteri fuisse alienam: alias restituere eam non tenetur, aut certe non tenetur in integrum. Sicut autore Corduba, neque qui aliquid recepit ultra oblatum ab Aegyptijs, id est, Gitanos, Hispanicè nuncupatis, qui quidquid habet, furtiue habere præsumuntur: cogendus est ad restitutionem totius, sed tantum medietatis pro pauperibus ex consilio. Ita Corduba in vltima quæ de adiectis ad tractatum de casibus conscientie.

Nunc superest ad argumentum in contraspondisse: quia dicitur rectè probasse, quod persistente tali dubio, si res ematur, quia mala fide sic emitur, subinde non transferretur legitimus titulus in emptorem in ordine ad præscriptionem, non tamen convincit, quod sic adeptus possessionem adhuc post examinem rei incertus, & dubius manens, teneatur restituendo possessionem à se abdicare totaliter. Vide aliqua ad hunc casum pertinentia in. 1. tomo instructio. 1. part. ca. 104. pag. 628. & etiam eod. 1. tomo. 1. part. pag. 814. & 816.

C A P. III. Vtrum quis pro re bona fide à se emptam, & deinde venditam teneatur aliquid restituere & an sic bona fide emens & vendens teneatur ad id, in quo factus est locupletior, item an debita litigiosa, vel periculosa minoris emi possint, ubi soluantur rationes Caiet.

Porro ne huic materiae suo ordine attentione intacta relinquatur, hæc quæstio licet iam in. 1. tomo nostri Instructio. ca. 94. fuerit decisa, rursus hic breuiter repetenda venit, scilicet utrum qui bona fide rem, quam ignoranter emit à latrone, alteri iam vendidit, puta equum domino postea apparet, aut emptori (cum rescierit esse alienum) teneatur quidquam restituere.

Igitur ne in re alibi à nobis prædiffinita immoremur, ad locum præallegatum lectorem remitto, solum breuiter perstringendo, & ad memoriam reducendo, primum quod quæstio hæc non tam patens est quia circa eam Nauarrus. ca. 17. in sum. Latina. nu. 8. & Metina in sua instructio. conf. Instructio. Negot.

5 fol. 161. §. 30. à Soto in lib. 4. de Iust. & Iu. q. 7. art. 2. dissentire videtur. Nam Sotus inibi aperte defendit, quod ille, qui ignoranter à latrone rem mercatus est, etiam si alteri bona fide vendidit, si postea rescierit esse alienam, etiam si ex tali venditione non factus sit locupletior, licet domino rei non maneat obligatus restituere: quia neque ratione iniustæ acceptionis, quia bona fide excusante eam re iniuste non acceperat, neque etiam ratione rei acceptæ, quia iam eam apud se non retinet, nec ratione lucri, quia ex tali venditione (ut supponimus) non est factus locupletior, ad id non tenetur, tamen quia talis suum emptorem indemnè seruare tenetur, cum iam sciat per venditionem huiusmodi nullum in suum emptorem trahuisse dominium, sed iure restituendi periclitari, iure cogitur in conscientia suam rem restituere pretium. Nauarrus vero loco citato dissentit à Soto, ubi nihil tale teneri restituere domino rei apparenti ait, nisi id duntaxat in quo ex prædicta venditione locupletior euasit, hoc testate. l. et si. §. 1. & l. ite veniunt. §. 1. ff. de petit. heredit. quia in casu, in quo in nihilo factus est locupletior, nec domino rei, sed neque ei cui bona fide vendidit ad aliquid restituendum tenetur: ut est videre (inquit) l. in creditore, & l. cum ea. ff. de euct. quia in hoc casu nihil aliud quam quod suum est habet. Accedit Metina loco citato, dicens, quod iste talis bona fidei venditor alieni eodem pretio, quo emit ad nihil restituendum tenetur, quia nihil retinet alienum. Soluit in super Nauarrus argumenta Soti sufficienter, & præsertim. Illud de indemnè seruando emptore, quia satis est inquit, ad hanc indemnitatem emptoris seruandam ei de euctio- ne cedere actionem, quia qui bona fide alienum emit, & vendidit, factus est tantum in ea locupletior.

Inter tamen dubias sententias, & contrarias semper mihi persuasi, quod sententia Soti tutior sit, atque proinde tenenda in his casibus. Primum, in casu quo scripto venditor bonæ fidei indemnem emptorem seruare stipulatus est. Secundum in casu, in quo cedere actionem contra primum venditorem esset frustraneum, scilicet quando emptor per talem actionem nihil posset recuperare à primo venditore iam mortuo, vel iam in pauperiem lapsa. Tertium, si talis venditor ignorans aliquantulum fuit in culpa emendo, vel vendendo rem alienam, quia licet nesciuit rem esse alienam, tamen debuit scire: sed iam in hoc casu careret bona fide quod est contra casum, de quo peragimus. His exceptis casibus sententia Nauarri, & Metinæ supra dicta quæ magis iuridica apparet nobis tenenda

Sent. Sot.

Sent. Nau.

Respon.

Sent. Anst.

Liber Primus

26

da esse videtur; quia nemo citra culpam in hoc casu ad restitutionem est damnandus, quando vera alienum non retinet. Nam si secundum Solum secundum emptor est indemnis seruandus, quia est sine culpa, ita quoque primus emptor, qui bona fide emit a latrone, & bona fide vendidit secundo emptori, est indemnis seruandus postquam etiam est absque culpa, & est prior in bona fide, & adhuc absque pretio, & quia si haec contrariae sententiae Soti, & Nauarri rem faceret dubiam, in dubio melior est conditio possidentis. Nisi malis sequi arbitrium cuiusdam iudicis arbitri in noua Hispania, qui in hoc casu iudex constitutus, censuit litem dirimendam, sic diuidendo pretium re euicta, inter talem bonae fidei venditorem rei, quam a latrone emerat & inter suum emptorem. Nos autem quaestione hanc quatenus attinet ad conscientiam hic disputandam assumimus, eam quatenus attinet ad forum exterius, quod saepe fundatur in praesumptione caudicis disputandam relinquimus. Sed de his satis.

Quest.

Præterea, ne quid intactum maneat, quod ad praecedentis quaestionis integram resolutionem pertinere videatur, & illam quaestionem, quam in nostro instructo. tom. 2. par. c. 89. pag. 706. iam excusam dimisimus, nunc rursus reuocamus, scilicet utrum, qui bona fide emit rem alienam, & bona fide eam pluris vendidit alteri, illud plus quo venditum est domino sit rediturus. Igitur circa hanc quaestionem duplex versatur opinio, prima affirmatiua Soti de iust. & iur. lib. 4. q. 8. & altera negatiua Nauarri. in addition. fol. 24. qui ab affirmatiua, quam in sum. Latin. c. 17. n. 8. tenuit cum Soto, dissentire videtur, cui in hac negatiua in sua sum. accessit quoque Pedraza. Igitur hic repetendo quaestionem, ab ea, quam ibi tenuimus sententiam, non discedimus, sed epilogantes quae ibi latius dicta fuere, primo dicimus opinionem affirmatiuam Soti, utpote probabilioris esse tenendam, ubi ait illud plus quo a bonae fidei possessore pluris est vendita res, quam ab ipso fuerit empta: fore domino restituendum, neque in hoc esse dubium Sotus ait. Cui etiam suffragatur Siluester. verbo, restit. q. quod. & confirmat Nauarrus in sum. Latin. c. 17. nu. 8. ubi sententiam videtur mutasse, ex. l. et si. §. 1. & l. item veniunt. §. 1. ff. de petit. hered. Quod ite conuincit ratio Soti, quia illud plus quod pro re recepit est veluti pars rei alienae, & illud penes se talis bonae fidei venditor habet. ergo est a se restituendum domino vero apparet, quia interesse suae rei fuit intrinsecum. Quare absolute iam hic hanc affirmatiuam Soti tenentes,

Duplex opinio.

Sent. Sot.

distinctionem, quam loco allegato submisimus, per quam utramque opinionem concordare nitentur maturius hanc inspecta retractamus. Quia de re aliena utrum vendi possit, dictum est: sic quoque de re litigiosa, an vendi possit dicendum venit. Igitur (quia res est haec magis ad caudicis pertinens) breuiter nos ab ea expedientes dicimus, quod licet res litigiosa legari possit vt. l. 14. tit. 7. 3. part. decernitur. Tamen si quis titulo emptionis, vel alio eam acquisierit, eamque si postulauerit dominus eius, vel litigantium alter, pro ea respondere tenetur, vt cauetur. l. 3. & 4. tit. 1. lib. 1. del. Fuero.

Quest.

Porro de debitis alienis, an minoris emi possint, magna hic nobis subeunda foret cōcertatio: nisi in primo tom. in Instructorio nostro par. 2. c. 57. & c. 58. ubi de pagis acerbis agimus, abunde aduersum Caietanum, & Nauarrum, & Armillam pugnam, in qua eorum sententiam expugnauimus, suscepissemus. Caietanus ergo in sum. verbo. vsur. c. vlt. & ei subscribens Nauarrus in suo Man. ca. 17. nu. 231. & Armilla. §. 50. verbo. vsura. Haec debita aliena minoris, quam in se fiat licite posse emi asseuerat, quia hic non interuenit mutuatio, sed venditio iusto celebrata pretio. Et secundo, quia ius ad haec debita aliena recuperanda minus valet, quia est in spe & res in expectatione positus minus valet. Et tertio, quia istud ius non recuperandi debitum vsque ad annum, per totum id tempus inutile videtur, ergo est minus valens, quia veluti sterile est pro tunc. Item quarto, quia hic non emitur nisi ius recuperandi debitum in futurum, quod quidem ius licet sit praesens: tamen minus valet, quam debita, quae quia in futuro recuperanda veniunt, quia absentia sunt, minus valentia sunt. Contrariam prorsus opinionem olim D. Antoninus. 2. p. tit. 1. cap. 8. §. 12. & Siluester. vsur. 2. q. 10. §. 4. & Sotus de iust. lib. 6. q. 4. ar. 1. in solutione ad. 3. secuti sunt, quorum opinionem, & verioris, & securioris esse ibi loco citato reputauimus. Sed nunc eandem cum Garcia in lib. 1. de contract. c. 19. fol. 513. defensamus.

Quest.

Ar. Caie.

I.

2.

3.

4.

Inopposit.

Conclu.

Igitur conclusio sit, scilicet quod huiusmodi contractus est illicitus & vsurarius, sic debita in futurum recuperabilia minoris emere, quam in se valent, quando absunt a periculo faciliaque sunt recuperata, nisi lucri cessantis, aut damni emergentis hic interueniret aliquis legitimus contractus. Haec conclusio patet: quia his conclusis, cum in se minoris valoris haec debita non sint, si minoris emuntur, id ideo est, quia emuntur pecunia anticipata, quod ad contractum mutui sub vsuris planum est reduci. Unde negamus

Ad. 1. arg. Ca. et.

gamus id quod suo primo argumento contendebat Caietanus, scilicet esse venditionem, quia certe est mutuum cum lucro, quia neque rationi mutui obstat mutuatariū immunitatem manere a periculo, quando ex conuentione, tamen ipsius, quam mutuantis acceptantis pro mutuo sibi debito alium tertium debitorem, a periculo exoneratur. Sic etiam in praesenti casu accidit, quia hic vendens debita in futurum, substituit alium pro debitis huiusmodi soluendis, nempe suum debitorem: ideo ipse ab assecurando talia debita liber euadit: quod certe non obstat quin pretium ante a se acceptum mutuum sit virtuale.

Ad. 2. arg.

Præterea soluitur secunda ratio Caietani, quia licet res in spe, & in potentia (vt mensis in herba) minus valeat, quia incerta est, & res subiecta periculis, sed debitum certum istoque periculo carere non sic est in potentia impedibili, sed tantum ratione modi in potentia est, quia, scilicet pecunia sic debita non praesentialiter eam ementi adest, quod certe eius pretium non extenuat. Adde etiam, quod possidere rem aliquam in spe post eius dominij assecutionem (vt hic fit) pretium eius non minorat, quia emptor possessio- nis sibi post annum tradenda, quia in hac manet spe, non ideo de eius iusto pretio licite aliquid diminuere poterit.

Ad. 3. arg.

Sed neque tertia ratio Caietani valet, scilicet quod illud debitum in futurum, quia sterile est, verbi gratia, per annum, minus valeat: quia sterilitas ista cum non sit intrinseca debito, sed extrinseca, sicut sterilitas arborum hyemalis vsque ad aestiuum tempus non germinantium fructus, non minuit harum rerum pretium. Præterquam, quod si hunc contractum potius per mutationem pecuniae ante solutæ pro pecunia in futurum debita, esse dicere velimus, quam mutuum esse virtuale, neque tunc licitum esse, est concedendum: sicut cambium, vt eadem pecunia reddatur, ubi plus valet minimè licet, autore Soto, nisi alia circumstantia, & respectus concurrerint.

Ad. 4. arg.

Insuper neque vltima ratio Caietani conuincit, scilicet quod ematur ius solui recuperandi debitum, quia certe cum ius per se nihil valeat, nisi in ordine ad reuenditæ possessionem, fit sane vt id, quod principalius ibi venditur sit ipsa pecunia debita, quia iuxta axioma Logicorum propter quod vnumquodque tale & illud magis. Et tandem (vt loco citato probauimus, & in hoc nobis consentiente Garcia dicimus) quod si opinio Caietani admittenda esset, iam actum esset de sternenda ampla via vsuris, quia magna occasio ad eas hinc sumeretur.

Contract. Cesarau.

Ex praedictis inferendum esse ait Garcia, quod reprobis sit ille contractus Caesar Augustae Aragoniae frequenter vsu receptus, quem duplici Instruct. Negot.

citer iniri contingit. Primum, dum quis indigens pecunia, quia mutuum eam inuenire non potest, chirographum conficit, ubi se debitorem centum aureorum constituit ad annum, quod proxenetæ vendendum tradit, pro pecunia numerata praesenti, sicque venditioni expositam pro 90. aureis remanet emptum.

Secundo vero sic quoque contrahi contingit, scilicet dum Petrus a paulo petit mutuum centum aureorum, quibus quia in praesenti caret, Paulus petro exhibet schedulam volens illi benefacere, quia se obligat ad 100. aureos soluendum per eam in iudicio, vel extra se conuenienti, quam Petrus assumens pro 90. aureis diuidit, vt suae praesenti necessitati subueniat. Sunt etenim contractus hi vsurarij, in quibus mutuum cum lucro immiscetur: nam utrobique debita pecuniaria eo solo nomine ad certum tempus soluenda emuntur, quia anticipata pecunia statim pro eis soluitur. Nos autem loquuti sumus de debitis alioquin licitis: nam de emptione illicitorum hic non disputamus.

C A P I I I I. Vtrum a se debitum anticipatè soluetur, minoris redimere possit, & an bona fide emens boues quos emptor non habet ad aliquid teneatur: item, an persona libera sit vendibilis, an licite emantur a barbaris Aethiopes hi, quos destitutos habent ad mortem, & an hi ab emptoribus se possint redimere computando seruitia in pretij sortem.

Quest.

Quoniam similia dubia a similibus segreganda non sunt, ideo & nunc in praesentiarum in dubium reuocamus, utrum debita propria in posterum soluenda, pecunia anticipata licite minoris redimi possint. Sed quia in 2. p. nost. Instruct. c. 57. pag. 446. id dubij iam discussimus, hic concludimus tandem, nisi ratione lucri cessantis, aut damni emergentis, quod sic anticipatè soluens pateretur, non liceret alia propria debita minoris redimi. Quae conclusio per eas rationes, quas ad probandum, quod debita futura certa minoris non possent emi attulimus manet comprobata. Neque ratione periculi, sicut in praecedenti casu licebat hic licere minoris emi conceditur: quia ipse suum debitum redimens illud suo creditori securum facere tenebatur. Haec est D. Thom. opuscul. 67. respons. ad lectorem Florent. est D. Antonini. par. 2. tit. 1. c. 8. §. 1. est Caiet. in sum. verbo. vsur. sectio. 3. in casu. 3. est quoque Soti. de iust. lib. 6. q. 4. art. 1. in sol. ad. 3. est Siluest. vsura. 2. q. 14. §. 3. At vero puto Garcia lib. 1. de contract. c. 19. pag. 545. Nauarrum in sum. c. 17. n. 230. huius esse sententiae falsè affirmasse: cum potius in contrariam videatur inclinare, cum astruit propria debita

Conclu.

minoris redimere propter anticipatam tantum solutionem non licere, bene tamen propter alios precedentes respectus, quos esse dixerat, scilicet, quia tale ius erat per aliquod tempus sterile, & rei absentis. Vnde conijcitur, quam male coeat concordia, quam inter doctores in hac parte Nauarrus introducere nititur, cum in hoc dissideant, sicut Armilla se dissideat, quae cum verb. v. sur. nu. 15. nobiscum tenuisset, postea nu. 33. nostram veram sententiam retractavit, & friuolis persuasos rationibus secutus est Ioannem Ripam, sed tu bone lector, consule locum citatum nostri instructorij, vbi de hoc latius differitur.

Præterea Garcia lib. 1. de contract. c. 19. & id dubij pressius examinandi nobis causam subministravit dum asserit, quod licet debitum ortum ex contractu, cuius pretium consistit in puncto indiuisibili, minoris redimi anticipate non possit, tamen bene licet est redimibile debitum redundans ex contractu, cuius pretium diuisibile est, quia in rigidum medium, & infimum (cum hæc omnia pretia in eo inueniantur) diuidi solet, dummodo redemptionis talis pretium minus, hoc infimum pretium attingat. Huius autem sue assertionis rationem, assignat, quia redemptio predicta proprii debiti succedit loco solutionis ipsius, solutio vero pars est contractus illius, ex quo traxit originem: ergo si tempore emissionis (inquit) licuit emere minoris, id est, 90. aureis, hoc est, pretio infimo id, cui tunc, 100. aurei erant pretium rigidum: sic in redemptione talis debiti, minoris, infimo illud redimere licebit. Sed certe argumentum contra ipsum est, & ad hominem, quia sui quasi oblitus Garcia lib. 1. c. 13. cum pag. 648. concessisset, quod si consummata iam venditione pro pretio infimo cogitatis venditor se vendidisse de presenti, rogaretur ab emptore, ut sibi solutio ad certum tempus prorogaretur, non posset tunc venditor hæc de causa rigidum expetere pretium, quia ista concessa dilatio pars non fuit venditionis antecedentis, sed pactum distinctum, quod reducitur ad mutuum. Pari ratione concedere non debuit Garcia, quod debitum proprium minoris, id est, pretio infimo, redimere liceat, quando res fuit primo vendita pretio rigido, quia ista redemptio debiti pro infimo pretio non fuit pars precedentis contractus, unde contractum est debitum: sed est pactum post longè subsequens, quod planè reducitur ad virtuale mutuum: vbi quia virtualiter mutuatur pretium debiti postea soluendi, pro eo creditori minus soluitur.

Postò, quia fictitias merces materiam legitimam emptionis aut venditionis esse non posse diximus, quia diffinitioni venditionis, quæ di-

Arg. ad hominem.

Quest.

tractio realis est, repugnat, ambigere hic forte quis posset vtrum bona fide emens boues, quos putabat alter habere, neque tamen habebat, ad quid teneatur? Questio est, cuius Nauarrus meminit in sum. Lat. c. 17. n. 229. Igitur, dicitur primo cum illo illum à peccato non excusari, qui scienter cum emerit prædia, vel pecora ab eo, quem credit eis carere, statim pro certo pretio eidem venditori locat, eumque obnoxium fieri ad restitutionem illius pensionis, quæ ex fictitia empta collegit, quia in huius rei gratiam argumentum desumitur ex l. 1. ff. de condi. sine causa. Secundo asserimus, quod qui bona fide emit, quia probabiliter credidit illa venditori suppetere, tenetur quidem restituere non pensionem ex his insumptam bona fide, sed id duntaxat, in quo inde factus est locupletior, imò neque ad id, in quo factus est ditior tenetur, si quando ea emit paratus erat emere prædia pecoraque realia, & quia deceptus est ab eo, qui fictitia vendendo obtulit, idè alta vera ab alio emere prætermisit, quoniam tunc in recopensationem sui interesse ea sibi poterit vindicare. Ita Siluest. v. sur. 2. q. 6. & Maior in 4. dist. 15. q. 46. Hinc planè colligitur, veram quoque esse & illam assertionem F. Antonij Corduben. vbi q. 105. de casibus consc. diffinit, quandam sceminam, quæ parans emere censum decepta est à dicente illam pecuniam, quam ei tradidit se accipere sub censu, cum vere de tali censu scriptura edita non fuerit, fidemque simpliciter fraudum ignara, dicenti sic secure posse contrahi præstitit, potuisse pensiones census interim bona fide perceptas pro suo interesse lucri cessantis sibi retinere.

Præterea, quia diffinitionem venditionis explicantes de materia, & obiecto venditionis iam disputationem iniuimus, scilicet vtrum res fictitia, vel aliena, vel litigiosa & cæter. sit materia talis, iam quoque de persona libera, an materia legitima venditionis possit esse, venit inquirendum, & ut in particulari de rebus agatur, quaritur vtrum liber homo, sui que iuris venalitati exponi possit. Neque ab re de hoc controuertitur, quia, l. & liber homo. & l. liberi homines. ff. de contrahenda emptione id videtur vetari. Contrarium verò videtur admittere vsus se vendentium, aut ludentium ad triremes. Igitur, licet Siluester verbo. emptio. quæst. 4. §. 6. & Nauarrus in sum. cap. 23. num. 95. hanc breuiter pertractauerint questionem, nos tamen pro eius explicatione has subiicimus conclusiones, quarum prima sit. Inest ius patri per leges ciuiles sibi concessum diuedendi filium, tum ad suæ summæ indigentiam famis subueniendum, tum etiam

Dictum. 1.

2.

Corol.

Quest.

Conclu. 1.

(vt

(vt aliquibus placet) ad propriam redimendam vitam in casu, quo iniuste ea veniret priuandus. Hæc conclusio patet primo. l. 2. C. de pat. qui fil. distax, & hac quoque ratione fulcitur, scilicet, quia filius, autore Aristotel. est aliquid patris, cui debet nutritionem, & vitam: debet ergo filius subire huius seruitutis dispendium, si pro seruanda vita patris vendatur à patre. Vfus autem hic pro tali necessitate venales filios exponendi fuit tantum receptus apud barbaros, & Mauros, & nusquam viguit inter Christianos. Lex autem præallegata huius seruitutis ob famem à patribus venditorum, temperauit rigorem, dum huiusmodi emptis per se, vel per alium se redimere reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem, eo quo valerent tempore redemptionis, si veri serui essent, indulgit, etiam inuito possessore taliter, quod sic redempti non liberti manent, sed liberi. Ex quo consequitur, sic aduertente Nauarro, quod primus emptor secundum emptorem admonitum esse debet curare de modo, quo ille fuit antea emptus, quia sic ob necessitatem filius venditus à patre minoris valet, ob priuilegium se (inuito possessore) redimendi, quemadmodum minoris valet possessio empta cum pacto de retro vendendo.

Conclu. 2.

Secunda conclusio. Homines alioquin liberi nullatenus ceu mancipia emi, aut vendi possunt, patet. l. liber homo. & l. liberi homines. ff. de cont. emp. Sed iam hic instat dubium, an huiusmodi liberi homines renunciando huic iuri se per venditionem spontaneam in seruitutem redigere possint? At lex. 1. in præm. titu. 21. partita. 4. huic dubitationi facit satis, dum declarat hominem liberum iam adeptum plusquam. 25. annos per emptionem fieri seruum, si in sui venditionem consenserit receperitque partem pretij: dumque eum emens certus fiat, quod ex tunc in posterum suum mancipium erit. Hæc verò lex vsu recepta videtur in casu, quo pro remigando in triremibus se vendunt, quod genus quoddam est seruitutis.

Quest. tripli.

Insuper iam hic triplex denuo oritur questio propter eos, qui malè captos, per barbaros destinatos iam in eorum cibum, quos idè impingunt à barbaris mercantur, an, scilicet, hæc illis negotiatio sit licita. Secundo an hi per talem emptionem, eo quod causa redimendæ vitæ tali emptioni rogantes consentiunt, se ementium veram mancipia fiant. Tertio an si isti (si eis concedimus priuilegium se redimendi) sic se redimant in sui redemptione seruitia & obsequia emptoribus suis exhibita computanda sint in pretio persoluendo pro sua redemptione.

Suo igitur ordine ad singula respondentem, dicimus ad primum, in hoc omnes doctores conuenire, quod eripere tales à morte opus sit charitatis, ad quod potentes tenentur, iuxta illud Prouerb. 24. Erue eos, qui ducuntur ad mortem. Sed an accommodando, vel mutuando illis pretium, unde se redimant, vel gratis, vel per emptionem eorum in seruos ementium eruendi sint à morte, id est, de quo hic quaritur. Quia primò cum isti sint in extrema vitæ necessitate constituti, & in extrema necessitate omnia sint communia, videtur, quod gratis eorum vitæ sit succurrendum. Item, quia si huius rei gratia eos in mancipia emere liceret, liceret Christianos casu fortuito sic constitutos in hoc periculo inter barbaros, à barbaris emere in mancipia, quia vita pretiosior est libertate. l. quod attinet. ff. de regul. iur. In contrarium est argumentum Garciae lib. 1. de contract. c. 17. fol. 487. scilicet, quod homine libero constituto in extrema necessitate famis, non licet ei subuenire, eum pretio in seruum comparado, cum factus sit ad subueniendum ei seruitia & operas eius pretio ei præstito comparare, ergo neque licebit istorum inter barbaros destinatorum ad mortem vitæ consulere, eos emendo in mancipia. Iam verò questionis difficultate inspecta, inter duas opiniones, quæ circa hoc versantur, alteram Nauarri loco citato, tenentis posse sic destinatos ad mortem causa redimendi eorum vitæ à barbaris licite in seruos emi, sicut contingit Brasiliæ emi à Lusitanis illuc applicantibus, & inter alteram Garciae loco citato, qui in oppositam magis videtur inclinare, propter in argumento in contrarium eius supra allegatam rationem, sic nos duximus respondendum. Nam primò hoc constitutum verum scilicet, quod tales negotiatores neque cum multum graui iactura bonorum pertinentium ad suum statum, neque gratis sic destinatos ad mortem redimendi obligatione tenentur. Non enim pro necessitate extrinseca redimendi vitæ proximi, qualis ista est, quippe quæ oritur non ab intrinseco, neque de per se, sed ex malitia tyrannica, autore F. Petro de Sotomaiore in suis scriptis super. 2. 2. tenetur aliquis prædictam iacturam subire. Etenim necessitates intrinsece modicæ sunt, cum natura paucis cõtèta sit, alia aut sunt magna, neque habent finem, etenim sic tyrannus posset petere regnum, ne occideret aliquem. Quod autem neque gratis in hoc casu eis subuenire teneatur, hinc patet: quia hi sic destinati ad mortem in potètia propinqua sunt, sicut etiam operarij pauperes per suos labores, & operas ad subsidij sibi præstiti compensationem in futurum faciendâ, non igitur gratis à tali miseris

Argum. 1.

Arg. 2.

In cont.

Dup. opi.

Resp.

tyrannica necessarij sunt subleuandi. His autem præmissis statuitur hæc conclusio, licet sententia Garcia loco citato consona pietati, & æquitati videatur, q̄ huiusmodi Æthiopes iam destinati ad mortē pro sua liberatione in seruitutē verā à liberatoribus suis redigendi non sint: tamen quia opposita opinio Nauarri conformis magis esse iuri ciuili apparet, idē probabilis est cēsenda. Huius conclusionis prima pars hinc suadetur, quia æquius ageretur cum mercenario extremē egenti, si quis eius operas & labores quos possit præstare, conducendo pretio, subueniret, quā si tali pretio, & subuentionis gratia cum vellet in mancipiū sibi addicere: ergo sic in præsentī conclusionis casu pariter est cēsendū id esse æquius.

Secunda pars conc. probat. Secunda autem conclusionis pars rationibus Nauarri fati firmatur, quia vita pretiosior est libertate. l. quod attinet. de reg. iuris. Tū etiā, quia pater tempore famis extremæ filium vendicare potest. l. 2. C. de pat. qui fil. distrax. Tū, quia licet eos emere est eos eripere à morte, Adde etiā quod emptio ista temperatur argumento desumpto ex æquiparatis ex glos. quis seruo. C. de fur. ex eo, q̄ sicut filij venditi à patre ob necessitatem prædictam famis inuito possessore redimere se possunt, reddito pretio, quo constiterunt, vel saltem eo, quo valeret tempore redemptionis, eo q̄ redempti fiunt liberi non liberi. iuxta prædictam. l. 2. sic & hi se redimere possunt.

Ad. 1. arg. Argumēta autē in cōtra, hinc manēt soluta. Ad primū etenim. negamus in extrema necessitate vitæ cuius causa est seruitus tyranni omnia taliter esse cōmunia, quod tunc tali necessitati extrinsecæ succurrendū sit gratis, imō neq; cū magno valde succurrētis incōmodo.

Ad. 2. arg. Neq; obicit, Christiani hac ratione in seruitutem possent deuenire, si in tali statu fortuito cōstituti, & destinati iā ad mortem inter barbaros redimerētur de eorū manibus (vt Garcia arguit, quia satis sufficienter id argumentum soluitur in gratiā Nauarri, dū dicitur solū prohiberi per legem Christianos in bello fieri mancipia eos capientium. Non autē vetat fieri mancipia eos sic volūtarios & rogātes, redimētū, sicut etiā permittente id lege, & se vēdere sponte in seruos pro pretio accepto possunt. Quare Garcia tandē inficiari nō potuit sententiā Nauarri nō esse diffonā rationi, nā Genesis c. 4. cū nihil eis ultra suppeteret pretij pro tritico emendo, suā libertatem pro hoc in pretiū exponentes se in captiuos Pharaonis obtulerunt. Egyptij, Exodi quoq; c. 21. & Deuter. c. 15. indulgetur pauperie grauato, vt pro subueniēdo sibi se venalē exponere possit, licet nō ceu

mācipiū, quia cū facultate se redimēdi emebat.

Deniq; ex supradictis hoc dubium videtur pullulare, scilicet si huiusmodi, qui cū essent liberi. gratia redimēdi eorum vitā, à barbaris, per negotiatores Lusitanos empti sunt. Brasiliæ, se redimant, an in eorū redēptionis pretio, tempore redēptionis, valoris quoq; suorū seruitiorū, quibus suis emptoribus seruiuerunt cōputandi sint. Ratio verō dubitandi hinc insurgit, quia Leuit. c. 25. sancitū legimus, q̄ sic vēditus cū ante annum iubilæi redimendus veniret, à pretio, quo fuit emptus, seruitia ea, quibus interim deseruierat suo emptori, deducerentur, & in pretio redemptionis computarentur, solum soluendo reliquum.

Veruntamen, quia opinionem Nauarri tanquā iuri consonā probabilē esse diffiniuimus, quod consequitur ad eā planē dicendum venit, scilicet q̄ tales emptores in huiusmodi redemptione, ea seruitia cōputare in redemptionis pretio non tenentur, sed vltra hæc accepta seruitia possunt redēptionis pretium integrū expetere: nam & hoc Nauarrus significare videtur loquens de his emptoribus, quos arbitrator (inquit) iustē posse capere etiā interesse iustum pretij pro eis dati. arg. l. 1. cum ei annot. C. de sent. quæ pro eo quod int. Accedit ad hoc, q̄ & ratio hoc persuadet. Primō, quia vt mācipia emuntur, mancipiū autē dum seruituti subest, quidquid adquiret est dñi sui. Adde secundo q̄ cōtractus hic fuit vt emptio cū pacto de retrouēdendo, in emptione autē tali res empta dū non redimitur, fructificat primo emptori: ergo dicta seruitia veluti fructus rei à se emptæ debent cedere prædictis emptoribus.

Nam quod Garcia in contra pro se allegat non vincit, scilicet, quod tales destinati ad mortem dum liberationis causa emuntur, non propriè personæ eorū emūtur, sed q̄ quasi operas suas locent, cōducuntur pro illo pretio sub vēditionis ad seruitia postea per ipsos exhibenda. Quia profectō illa seruitia vltro oblata, neq; tanti momēti sunt (vt fatetur Garcia) neq; tantopere hi negotiatores Lusitani eis indigēt, neq; illis per se iā vtilia sunt, vt sufficientia sint, ad refartiedum tum pretiū quod pro eis barbari obtulerūt, tū interesse lucri cessantis quod illis cessat, cum negotiatores sint, qui pecuniam suā in alias sibi fructiferas merces infumendam deferebant. Atq; idē, vt indemnes se seruent, non cōtractum locationis operarū destinatarum ad mortē volunt inire, quia inutile, id est sibi, aut quia illis certe vergit in damnū, idē merito malunt eorū personas in seruos emere, quō iterū eos vendere statim possint ad suum recuperandum integrum pretium

Quest.

Arg.

Sent. Nau.

Obiectio Garcia.

tium, & interesse damni emergentis, & lucri quod postquam ad eorum rogantium instantiam faciunt, possunt talibus liberandis declarare. & de his satis.

C A P. V. De titulis, quibus aliqui in seruitutem licite possunt venire, & an emptores Æthiopū causa negotiationis illos emētēs, vel qui illi os aduectos in Hispaniam causa seruitij emunt, peccēt cum aliqua obligatione restitutionis: & an ex amē, vel aliquod remediū possit iustificare hæc negotiationes & emptiones: & an factio examinē & mandate dubio in omni casu restituendi sint suæ libertati. Pulchra & necessaria disputatio, ubi multa tractantur iuridicæ: & an à mancipijs possit aliquid emi, & de alijs.

Iam neq; dissimulanda venit illa quæstio, in qua malo sententiā aliorum doctorum auscultare, quā meā proferre, adeo est res plena periculis, scilicet an emptores Æthiopum, sic eos in seruos emendo peccēt, aut aliqua obligatione restituendi ob id teneātur? At verò hic in primis fundamentum hoc, ceu basis quæstionis præiaciendū videtur, scilicet hæc solent cōmemorari genera quatuor seruitutis licitæ. Primus namq; seruitutis licitæ est titulus, quando aliqui alioquin liberi, cum etate 20. annorū iuxta instit. de iure person. aut iuxta. l. 1. in procemio titu. 24. partita. 4. etatem. 25. annorū excesserint, vendūt se causa participandi pretiū, & prout Exod. 21. & Leuitic. 25. habetur. Secundus verō titulus est, quādo parētes egestate cōpulsī ex antiquo iure filios suos vendicare permittebātur, vt Leuitic. 25. memoria proditum est, & l. 2. tit. de patr. qui filios suos distrax. & insti. de patria potest. in glossa refertur. Leges autē hæc licet inter Christianos nō sint in vsu, aiunt tamē apud Æthiopes eundem adhuc vigere morem. Tertius autem titulus seruitutis est bello captorū, cum bellum est iustum ex parte captiuium. l. libertas. ff. de stat. ho. Quartus deniq; est, quādo in pœnam alicuius atrocis criminis per leges, & statuta iusta, à suis principibus pœna seruitutis multantur, vt tradit Garcia lib. 1. cap. 17. de contrac. fol. 491. Huius quæstionis meminit Sotus. de Iust. lib. 4. q. 2. art. 1. Nauarr. in sum. c. 23. nu. 96. & Mercatus, de tractibus, & contract. c. 15. fol. 64. Garcia loco allegato.

Quest.

Titul. 1.

2.

3.

4.

Conclu. 1.

Conclu. 2.

iā passim increbuit fama, q̄ fraude, vel dolo, vel miris iniquisq; modis, quos refert Mercatus citato iā loco, calamitosa hæc gens Æthiopum, & incolarum de Cabo verde seducitur, nēpe, quibusdam iocalibus vt pueruli, viq; detrudūtur in naues, vel iniquē eorū vsurpatur libertas per suos barbaros infideles principes, vel per alios negotiatores, qui sic eos cōmentes ex suis regionibus venales adducunt, & peccant mortaliter, & in malo statu, scilicet dānationis in hoc persistendo manent. Hæc est Soti, & Nauarri, & Mercati, & Garcia vbi supra. Et patet: quia cū fama hæc publica ex fide dignorū relatione orta, de his frequentissimis violētis, vel fraudibus, iā horū negotiatorū infonuerit auribus, vel aliter hoc eis innotuerit, iā in mala fide eos emēdo sunt, quia fama publica de aliquo actu iniustō sufficit ad illū vitandū, cuius argumentū sumitur ex glos. singul. in l. Titio fundus. ff. de cōd. & dem. & teste Nauar. c. illud. de cler. excōm. sufficere hoc probat, dū per famā infamātū de incurta excōmunicatione vitādū esse decernit, quod nunc verum habet post extranag. ad vitandā, quādo fama inelāmaret iā esse nominatim denunciatum. Ratio quoq; ad hoc suffragatur, quia vnusquisq; cuius in ciuitate abstinere debet ab emendo ab vllō ea, de quorū iniusta vsurpatione notatus est infamia. Hæc enim de causa leges dānant eos, qui à suspectis personis emunt, puta, à mancipijs. Nā. l. inciuilem. C. de furtis. in criminis suspicionē incidit, qui non cauet negotiādo à latronibus emere. Nullus autem est his negotiatoribus excusationis prætextus, secundū Sotum, si id sibi prætexere cogitauerint, q̄ præclarē cum illis agitur, dum pro seruitute beneficiū eis Christianismi repēdimus: nam iniurios se esse in fidē sic se excusantes noscere debent: quæ summa libertas est docenda, ac persuadenda, tantum abest, vt excusationē eorū Deus admittat. ¶ Intelligitur autē nostra hæc conclusio de his negotiatoribus, qui causa negotiandi, & reuendendi eos, hac fama publica illis innotescēte, vel innotescere debente eos emerūt. Quia idem est hanc publicam famam scire, vel scire debuisse, quia paria sunt. De iniur. & dam. dat. & l. qui fundus. §. seruus. ff. pro emptore.

Quest.

Sent. Mer.

Liber Primus

ma conscientia apud Deum essent, qui exactissime, omnibus possibilibus modis, rigida inquisitione examinarent inquirendo unde, & quomodo Aethiopes hi venirent, & generaliter hoc de omnibus his Aethiopibus venalibus, & sigillatim de vnoquoque id indagarent. Sed tandem id medium respuit tanquam difficile factu, & quia tam fideles, timoratos, diligentesque examinatores difficile est inuenire. Quare periculosum reputat, & parum docti hominis hoc suadere, quia prudentis animi est autore Aristotele, id non persuadere, quod non nisi valde difficiliter practice exerceri potest. Unde instatibus quaerere quomodo negotiatio haec securam conscientiam geri possit, respondendum putat, iuxta responsum simile Alcibiadis, non esse hoc quaerendum, quomodo securum fiat hoc, sed quomodo id negotij sit omittendum, & aliud securus assumendum.

Porro quia quavis de peccato, quo isti negotiatores deportatoresque Aethiopi ad vendendum implicatur, dum hac reclamante fraudis, & violentiae publica fama, hanc negotiationem exercent, dictum est, & quia de peccato hoc aliqui eorum non tantum curant quantum de restitutione, ne scilicet post factum hoc damnable ad restitutionem etiam in conscientia cogantur, superest & id dubij nunc explicare, haec negotiatio aliquam an restitutionis obligationem inducat.

Huius rei gratia statuitur haec conclusio. Tenentur negotiatores hic vigilantissimam curam adhibere in examinando, an iure, vel iniuria hi, quos perstante tali mala fama emerunt, serui facti fuerunt, compertoque per iniuriam, vel fraudem in seruitutem venerint, tenentur etiam cum pretij pro eis dati dispendio eos in suam restituere libertatem. Haec est Soti, & Nauarri, & Garciae lociscitatis, & patet ex ratione Soti. Nam si quis rem alienam possidet, etiam si mercatu, vel alio iusto titulo eam acquisierit, cum primum alienam esse resciverit, tenetur cum pretij etiam iactura domino reddere: quanto magis liberum natum hominem per iniuriam manu captum astringitur eius emptor in suam restituere libertatem?

Atiam vrgentius nos hic premit dubium, ad quod non tam in forma praedicti respondere doctores, scilicet an casu, quo tale examen de iure, vel iniuria, quo hi Aethiopes sint primo serui facti, ut licite possent exponi venales, fieri non potest, aut casu quo, simili examine sufficienti facto adhuc res in aequilibrio, & in dubio manet, postquam sunt empti ab huiusmodi negotiatoribus, restituendi sint suae li-

bertati. Profecto quaestio haec non est adeo peruisa, quin suas rationes videatur pro vtraque parte praeseferre. Nam pro vna parte instat, quod possessor mala fide adeptus possessionem (quales sunt isti negotiatores) nullo tempore praescribit, neque titulum sic acquirit. Tenentur ergo eos Aethiopes sic emptos suae restituere libertati. At pro parte alia facit, quod in dubio melior est possidentis conditio, ergo cum per emptionem iam eos possideant, in dubio non sunt spoliandi iure eos in seruos possidendi. Igitur ad quaestionem sic duximus respondendum. Sit igitur responsiva conclusio. Huiusmodi negotiatores cum perstante praedicta fama publica, aliisque probabilibus indicij probantibus pro maiori, aut certe pro dimidia parte Aethiopes sibi venditos iniuste fuisse in seruitute redactos, credere probabiliter debeant esse liberos, aut certe probabiliter de hoc dubitare: dubio hoc permanente, neque amoto, quia nulla subest ratio, illud deponendi, tenentur eos relinquere liberos. Haec conclusio videtur esse Nauarri, & Mercati, & eam neruose probat Episcopus Chiapiensis in tractatu, quem de libertate Indorum edidit. Primo sic patet ex axioma D. Augustini lib. de poenitentia, vbi ait, Tene certum, & dimitte incertum. Quia hoc est minus inconueniens, quod isti negotiatores in hoc casu pro Aethiopibus datum a se amittant pretium, quam quod in dubio isti suam amittant libertatem. Secundo, quia ut cauetur ff. de reg. iur. non debet alteri per alterum iniuria conditio afferri, ergo neque Aethiopes in dubio sic empti non debent retineri in seruos. tertio patet ex l. absentem. ff. de poenis. vbi decernitur, quod satius est impunitum relinqui facinus nocentis, quam innocentes dari. Ex qua lege colligitur, quod si hic. 10. adsint homines, quorum. 9. tantum rem vera occiderunt hominem, si omnes. 10. de tali homicidio accusentur, neque constare possit qualis eorum sit ille innocens, omnes. 10. tunc a poena absoluendi veniunt, ne si omnes. 10. poena mortis plectantur, innocentem contingat tali poena mortis mulctari sine culpa. Cum ergo libertas post vitam inextimata res sit, fit ut in dubio Aethiopes innocentes pro nocentibus non sint ea priuandi. Quia, ut sancitur l. quoties dubia. ff. de regul. iuris. quando de libertate alicuius emergit dubium, si de illa in iudicio agitur, in fauorem libertatis, in dubio sententia est pronuncianda. Hoc autem & confirmat caput. duobus. de sent. & reiudicat. vbi habetur, quod si duo ordinarij pronunciant contraria, tenet sententia pro reo, nisi in causa fauorabili, scilicet matrimonij, libertatis,

Conclu.

Probat. 1.

1.

2.

bertatis, dotis, testamenti, & similibus. Accedit & in huius gratiam, quod de probat. ca. ex literis. Lucius. III. decernit, scilicet quod in communi iudicio si probat actor, & reus, reus absoluitur, nisi fauorabile causam foueat actor, scilicet pro libertate quia tunc pariter pro se probantibus, causa libertatis obtinebit pro libertate sententiam. Si igitur in dubio probabiliter libertatis, vtrumque stat equa probatio quod tales Aethiopes sint liberi, vel quod serui sint, in gratiam libertatis in vtroque foro, & exteriori, & conscientiae liberi pronuntiandi sunt. Tenentur ergo negotiatores, postquam promptiora sunt iura in dubio praesertim libertatis ad absoluendum, quam ad condemnandum, ut patet ex dicto cap. de probat. scilicet ex literis, illos liberos, & illesos, in demneque in sua libertate seruitijs suis etiam persolutis sinere quocumque velint abire.

Ceterum quia Mercatus loco supra citato, cum hanc supra positam conclusionem tenuerit, quam Salamanca cum electis doctoribus contulisse se ait iam descendens ad particulares, qui Hispani illuc aduectos hos Aethiopes pro suis ministerijs emunt non in copia iunctim, sed sigillatim vnum, aut duos eorum ementes, trepidat, subterfugereque videtur suam dicere sententiam super dubio, an hi quoque eos stante hac mala fama emendo, eos in libertate restituere tenentur, indecisamque quaestionem relinquere tantum ait se huiusmodi emptionem neque approbare, sed neque probare: sed duxit in gratiam huiusmodi dubij illud axioma Plutarchi magni Traiani magistri proferre, scilicet quod ex venenato fonte non solent, nisi venenatae aquae riuuli dimanare, & hanc quaestionem nos hic adiucimus (quae valde perplexa est) enodare. Hanc autem quaestionem Garcia lib. 1. de contractibus cap. 17. fol. 489. per has duas conclusiones videtur sibi sufficienter diffinisse. Quarum prima est. Qui pro seruo venalis exponitur, & tamen probabiliter creditur esse liber, vel de eo, an sit liber probabiliter dubitatur, neque emi, neque vendi potest absque peccato, neque absque obligatione restituendi eum in suam libertatem, cum constiterit esse liberum. Secunda vero eius conclusio est, quae ordine ad ipso seruo est quarta, scilicet, qui mancipium sibi est mercatus credens, vel probabiliter dubitans illud esse liberum. Non potest tali durante opinione probabili, huiusmodi emptum ceu mancipium sibi retinere aut sic ut tale pertractare. Potest tamen eius ut famuli ministerio uti cum satisfaciendi animo pro tali famulatu, cum facta diligentia, quam id examinando tenetur facere, con-

stitit esse liberum. Haecque duas conclusiones pro Aethiopibus istis se statuisse ait, de quibus in generali potest, & debet probabilis haberi opinio, plures eorum non iure esse captiuos, sed liberos quia fama communis insonuit fraudibus, vel tyrannica violentia trahi in seruitutem. Quae igitur iam an consentanea sit iuri, & rationi haec his duabus conclusionibus posita a Garcia huius quaestionis resolutio, & an sit vniuersaliter reiicienda, vel in aliquo casu admittenda. Igitur huius quaestionis extricandae gratia libuit per has procedere conclusiones. Prima conclusio. Quia fama communis simul cum alijs adminiculis indicijque adiunctis in hoc casu non tantum dubium, sed & probabilem gignit, vel gignere debet opinionem plures istorum Aethiopum de iure non esse captiuos, sed liberos, qui hoc credens, vel credere debet eos in seruos emit, eos statim dum facta diligentia, de eorum seruitute legitima non constat, manumittere, & liberare tenetur. Patet conclusio. Nam hanc probant argumenta supra allata contra huius negotiationis negotiatores. Deinde patet. Quia scientia qua postea sciretur esse liberos, non sineret eos licite sic emptos retineri, ergo neque talis probabilis communis opinio id finit. Haec conclusio in parte est contra Garciae asserentem in hoc casu, sicut & in casu dubij interim eum praedicto animo restituendi, dum constiterit eorum libertas, posse eorum sic male fidei emptores eorum famulatu uti.

Sed quid si non probabilis de horum libertate emptoribus subit opinio: sed tantum probabiliter dubitantes de hoc, vel dubitare debentes eos pro suo seruitio emerunt. Pro hoc statuitur secunda conclusio. Etiam tantum probabiliter dubitantes, aut dubitare debentes de libertate eorum quos emunt, si eos sic emerint, si post adhibitam diligentiam ad indaganda veritatem, dubij adhuc manserint, eos liberos abire permittere tenentur, neque (pro ut eis concedebat Garcia) possunt interim dum non constat de libertate, eos ceu famulos retinere eorumque operibus cum praedicta animi preparatione uti. Haec conclusio videtur esse Nauarri vbi indistincte asseuerat lococitato tales emptores obligari ad restituendos illos suae antiquae libertati. Et quamuis Nauarrus ibi loquatur de credentibus, sed idem dicendum est de dubitantibus. Nam & hoc sufficienter probat plura iura supra citata quae clamant in dubio fatuendum esse libertati, & quod pro ea sententia sit in dubio pronuntianda absolute, quidquid sit de possessione aliarum rerum cum dubio, & non sana fide acquiritur quia libertas magis quam alia inferiora bona singulari fruitur priui-

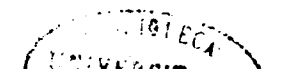
Quest.

Conclu. 1.

Conclu. 2.

Conclu.

Quest.

Non ob-
stat ratio
Garcie.

priuilegio. Vnde perperam Garcia ibi ad probandum contra hanc nostram conclusionem exemplum illius trahit, qui probabiliter credens, aut dubitans rem aliquam esse alienam eam emit, que ait interim eam posse retinere non ut propriam, sed ut sibi locatam cum obligatione soluendi pretium pro usu quo usus est ea, cum constiterit postea esse alienam. Non est inquam par ratio de utroque casu, quia preponderat hic valde fauor, & priuilegium libertatis.

Quest.

Subinde iam ad accessoriam supra preteritam questionem, scilicet an in aliquo casu Garciae sententia admitti possit restat dicendum. Dicitur ergo, quod in casu, quo hac publica fama persistente, ac sibi constante, aliquis subiinde pro suo usu mala fide emerit Ethiope aliquem, si postea ex testimonio illius, vel consociorum eius hoc narrantium intellexit illum in seruitutem venisse eo, quod in bello aggressio ex parte sua, de quo non potest constare an fuerit iustum, captus fuit ab hostibus, & venditus: vel ex eo quod a principe suo in seruitutem damnatus fuit ob crimen aliquod, de quo innotescere non potest an tam graue fuerit, quod tanta seruitutis poena fuerit dignum: vel quod venundatus fuerit a patre ob necessitatem, de qua neque liquere potest fuisse tantam, quae sufficiens foret ad faciendum ius patri suum ob id diuendendi filium, tunc forte sententia Garciae verum habere, potest scilicet quod dum de libertate eius plenam non fuerit facta fides possit eum retinere ut famulum cum preparatione animi restituendi suas illi operas, & libertatem, si plenam confiterit in aliquo tempore de eius libertate. Facit namque pro hac sententia, scilicet quod iam in his casibus aliquid probabilitatis de eius seruitute habetur, constat enim aliquo modo de titulo seruitutis hic, licet an fuerit de facto omnino legitimus, & sufficiens constare non possit. Sed neque de hoc sum certus, quare neque in his casibus hanc sententiam Garciae approbare ausim, quia cum barbari hi parum distantes ab immanitate ferarum, omnia iura naturalia, diuina, & humana peruertant, adhuc res in dubio manet in his quocumque casibus an liberi sint, vel non, quare iuxta iura, pro eorum libertate & liberatione omnimoda videtur ferendum esse iudicium saluo aliorum me potentium docere, arbitrio.

Quest.

Quonia de mala fide ementibus hos Ethiope, qui admoniti a fama publica, vel a communi opinione doctorum de periculo, nihilominus eos emerunt, abunde dictum est: iam de bona fide eos ementibus, reliquum est ut dica-

mus. Pro his igitur statuitur haec conclusio ad pacandas eorum conscientias, qui bona fide pro suis visibus eos sibi pretio comparauerunt, scilicet licet in generali, & in communi talis prauauerit fama de Ethiope istis ex regione Guinea nuncupata adductis, quod iure seruituti addicti non sint, nihilominus tamen, si quis id ignoras. Quia de hoc particulari Ethiope, vel illo nulla talis in particulari resonat fama: bona fide credens de iure, & bono titulo tale in seruitutem venisse, nihil suspicans de contrario eum emerit, is sane (etiam si post adhibitam examinis diligentiam: res in ancipiti maneat) poterit eum sibi in mancipium retinere, operasque eius sibi vendicare, eumque diuendere, & alienare. Haec apparet esse Garciae loco citato, apparetque esse iuridica. Quia in dubio melior est conditio bona fide possidentis, & pro ea facit Sotus, qui in 4. sent. 2. tomo. dist. 37. q. vnica. art. 5. explicans caput. dñs. de secundis nupt. asserit eum qui bona fide ingressus est matrimonium, de quo postea an validum sit dubitat, peracta examinatione negotij quam tenetur facere adhuc si in dubio manet, posse licite non solum reddere, sed & petere a coniuge debitum, quia bona fide matrimonij contractum iniuit. Ergo pari ratione postquam bona fide (ut supponimus) is contractum emptio- nis Ethiope iniuit, ius obtinebit super eum integrum, illum ut mancipium retinendi, & ab illo operas, & famulatum ut a tali exigendi.

Pro complemento materiae quatenus atinet ad materiae venditionis, de qua nunc peragimus, & dubia alia circa seruos supersunt expedienda. Primum an sine obligatione restitutionis quis possit ab his seruis quae offerunt venalia emere. Et quidem si iuxta Castellae leges, & in foro exteriori loquamur satis liquet a mancipio pro tali cognito, vel communiter habito aliquid ementem ad id reddendum, & insuper in septuplum danari, ut in pragmatica Compluti lata habetur. At in foro conscientiae loquendo, non abest a peccato a mancipio ea emere, quae iure non possunt vendere creditur, vel de eo dubitatur. De restitutione vero facienda in hoc casu, quando queritur respondemus primum, quod quando postquam quis contraxerit cum seruo emendo, vel vendendo rescierit iussu domini tale seruum sic contraxisse, vel etiam quod etiam iussu domini non contraxerit, tamen negotium sic gestum in rem, & utilitatem domini fuisset verum, ut si verbi gratia seruus sumpsit pecuniam, ut se aleret, & vestiret secundum consuetudinem domini, vel frumentum, vel vinum oleum ve domini, vendidit: quorum pretium iam conuertit in hostantum sibi neces-

Conclu.

Quest.

Distum. 1.

sarios usus, non est cur de aliqua restitutione debeat esse sollicitus, ut elicitur ex l. si hi qui. §. in rem. ff. de in rem. ver. & l. omnia. ff. quod cum. §. secundum ad iudicium, quod quia ex mente Soti est de iust. lib. 4. q. 2. art. 2. cui accedit frater Iosephus in suis floribus quod mancipia bello iusto capta sicut possunt fugam arripere, ita quoque quidquid dono susceperint, vel hereditario iure, vel licito ludo lucrata fuerint, possint in conscientia sibi vendicare, & retinere (quod alijs mancipijs dominatis, aut a se sponte venditis non conceditur) ideo si mancipia haec quae per bellum iustum in seruitutem deuenere, aliquid sic acquisitum venale exposuerint, emptumque fuerit a sciētibus non est necessario dominis eorum, vel alijs restituendum. Præterea tertio asserimus, quod si mala fide credens probabiliter, aut probabiliter credere debens, aut saltem haesitans aliquid esse alienum, puta haeri, vel alterius, quod mancipium offert venale emit, si post examen adhibitum de comperienda veritate adhuc tali dubio agitate: tenetur rem simul cum fructibus restituere, si fructifera fuit, etiam post tempus praescriptionis, quia neque eam praescribere potuit. Quod si certo constiterit esse alienam, solumque dubitatur dubio indissolubili an domini sit, aut alterius tertij (autore Soto) inter ipsos dispartienda est. Et hoc assertum est Metinae in sua instruct. §. 30. fol. 163. quod puto esse securius: quauis ab ipso variare ipsemet videatur in eadem instruct. §. 22. fol. 137. pag. 2. vbi quia in dubio melior est inquit conditio possidentis talem rem posse retineri insinuat. Et quamuis non me lateat Cordubam in additi. ad tract. de casibus consc. in simili casu dubij, & mala fidei, non constando de certo domino, rem sic acquisitam posse retineri, aut certe consultius esse, atque securius eius dimidiam partem erogare pauperibus astruxisse, cuius assertionem magis accedere ad veritatem puto, quam illam supra dictam Garciae, qui in simili casu retineri posse autumat, non ut res propria, sed ut res sibi interim locata cum preparatione animi reddendi eam Domino proprio cum constiterit esse eius, quas sententias non omnino reprobo: tamen concludo inter tam varias sententias aequius esse viciniorque rationi, & veritati dicere permanente dubio, rem sic acquisitam non integram restituendam esse, sed magis, vel minus, iuxta maius vel minus dubium, pro ea fore restituendum ei cuius probabiliter res empta a mancipio, vel a laborate infamia empta dubitatur esse: licet tutius esset illam in integrum restituere.

Iam tandem ex praedictis quasi palam euadit, quid ad id dubij, scilicet, an mancipia haec ex parte a se licite redimere possint, sit, dicendum. Nam si id queratur de mancipijs bello iusto ex parte capientium captis, etiam ex sententia Soti haec mancipia (nisi suam non fugiendi impignorauerint fidem) licite posse fugere dixerimus, tunc etiam quae dono, vel ludo licito, vel iure hereditario illis obuenierint licite sibi acquirere: subsequenter dicendum videtur de his lucris licite posse sese a sua seruitute redimere, sed hoc non asserimus omnino. Alijs autem etiam ex peculio a domino sibi gratis concesso, vel ex eo ludo quod iam debitis suis dominis operibus sufficienter persolutis, suum (ut aiunt) fraudando genium, laborando in festo, vel in ea parte noctis, vbi sibi erat iure oticiandum, vel formo vacandum, peperere: licitum esse se redimere nemo (nisi Chriticus sit censor) est qui neget. Præterea ut iam in hac materia venditionis & emptiois seruatorum receptui canamus, libet postremo adnotare cum D. Thoma in additi. q. 52. art. 2. in solutione ad. 4. quod cogendus est dominus ne seruum vendat taliter in extraneas regiones, quod vxor sua non poterit eum sequi, vel taliter quod faciat onera matrimonij grauiora, praecipue cum non desit facultas vbi que seruum suum vendendi iusto pretio. Quam probabiliorem esse censet Sotus in 4. contra alios. Cui accedit Nauarrus quando in prouincia venundari potest iusto pretio, cui etiam videtur suffragari. l. 2. tit. 5. partita. 4. contra frat. Iosephum in hoc casu rigidius loquentem, sed de his satis.

C A P. VI. An officia vendi possint a Rege, vel a dominis, vel a priuatis sine licentia regis: an talis venditio sit valida de casu contingenti qui ab autore interrogatus est Salamancae.

Ubi ea quae materia venditionis esse possunt seruari hic exorsus si simus: perguntibus ultra de officijs, an venalia esse possint nobis illucidandum venit: de hac etenim materia hi meminere doctores, Siluester verbo Dominus. q. 4. §. 2. & q. 6. Caietanus quoque in sum. venalitas. Summa Fum. officium. Sotus de iust. & iur. lib. 3. q. 6. art. 4. ad. 2. Nauarrus in summa cap. 2. num. 7. Corduba tractatu de casibus. q. 117. & frater Franciscus Garcia parte. 1. de contract. ca. 18. Questio autem haec licet numeris suis absoluta a nobis

Quest.

Quest.

nobis fuerit. part. nostri instructorij pag. 794. tamēn ne hic luo proprio loco desit, eam hic summam repetere visum est. Omnibus igitur de hac re exordium sumentibus in more est. Illud documentum D. Tho. in opuscul. 21. q. 5. ad ducissam Brabantie ceu thema premittere, scilicet quod officiorum temporalium venalitas ex suo genere, & speculatiue loquendo, id est, seclusis malis circumstantijs non est illicita: tamen practice, id est propter iniquas frequenter concurrentes circumstantias illicita esse censetur. Non enim dum hæc officia exponuntur venalitati, id quaeritur ut digni, & idonei in hæc præficiantur officia. Nam solum hi digniores existimantur (licet idonei sint ad illa) qui potentiores sunt ad augendum eorum pretium, neque enim agitur hic de bono communi reipublicæ, sed de proprio questu. Quare pro his officijs tam ad summum pretium nituntur corradere, ut nulla super sit spes emptoribus se indemnes seruandi, quo sibi id damni recompensent, nisi de pilando reipublicam. Igitur pro illucinatione quaestionis præmittimus primo, quod cum duo sint genera officiorum, nam quædam sunt ecclesiastica, cuiusmodi sunt officiorum vicarij generalis episcopi, & officium visitatoris, vel iudicis ad causas pias, de quibus nobis hic non suscipitur sermo quia eorum venalitas speciem præferret simonia: & alia sint officia secularia, quorum rursus quædam sunt iurisdictionalia cuiusmodi sunt officia gubernatorum, & correctorum, & alia sint iurisdictione carētia, qualia sunt ædiliū, & notariorum munia, & similia de vtrisque his hic nos adornamus disputationem.

¶ Insuper præaduertentia hæc hic nobis commendatur, scilicet multifariam officiorum horum venalitem contingere posse esse illicitam, (licet ex sua natura) talis non sit. Primò ex parte venditoris carentis autoritate ea vendendi. Secundò ex parte emptoris minus idonei ad ea administranda. Tertio ex parte pretij immodici, quo constant. His præstitutis statuitur prima conclusio. Neque etiam regi licitum est officia sui regni tam carè vendere, aut talibus personis, ut probabiliter credat, aut credere debeat, quod (quia eis malè vtentur) subditi erunt opprimendi. Patet Auth. vt iudi. sine quo. & auth. de mand. princ. §. 2. est sententia. Diui Thomæ ad Ducissam Brabantie opus. 2. quaest. 1. cuius potissima ratio est: quia officia hæc in bonum, comodumq; reipublicæ sunt instituta: non ergo eorum venditio etiam facta per regem in reipublicæ versa

damnum licita erit. Hæc est Nau.

Secunda conclusio ex parte vendentium venalitas horum officiorum illicita redditur, si fiat absque autoritate regis, vel reipublicæ liberæ, & inde pendentes aut sine horum facultate, & licentia expressa, vel tacita. Hæc conclusio communis habetur, atque hac ratione firmatur, quia solum ad regem, vel ad rempublicam independentem spectat instituere officia de nouo, in eisque institutos deponere, stipendia institutorum augere eaque curtando sibi aliquam partem vendicare: dummodo officialibus à se institutis commoda sustentatio reseruetur. Atque subinde pœnes eorum potestatem est hæc officia tali prætio & talibus personis idoneis diuendere: ut venditio hæc in reipublicæ dispendium non vergat. Quod si hoc tantum ad regem, & ad rempublicam independentem attinet, venalitas horum officiorum sine eorum licentia tacita, vel expressa, etiam si idoneis, & æquiori prætio ab alijs fiat, non erit licita.

Cæterum quia iam præcedentes conclusiones, & huiusmodi cognitionem efflagitat, scilicet qui nam sint qui licentia hac regis tacita suffulti ea officia vendendo possit licite distrahere? Dicimus primò, quod hæc tacitam licentiã à rege obtinere censendi sunt illi qui ad expensas sui victus, vel vestitus ea dono, vel remuneratiua mercede à rege taliter obtinere, quod regem non latebat eos personaliter horum officiorum munia non obituros. Nam tunc, ut sibi ex venditione tali cõpararent aliquid emolumentum palam est eis officijs esse donatos. Ita Garcia, & alij. Et ratio hoc persuadet quia si rex his prædicta officia largiendo licentiam ea sic per venditionem distrahendi tacite saltem non largiretur: profectò nihil utilitatis talis largitio afferret. Quia ergo iuxta regulam iuris vtile per inutile vitari non debet: fit subinde sanè, & hanc tacitam licentiam illis concessam esse.

Tertia conclusio longe peior esset venditio officiorum iurisdictione pollentium ad iudicandam, administrandamque iustitiam nisi forte cessarent scandalum, & cætera inconuenientia: quia omnia prærequisita ad huius venditionis iustitiam seruarentur, quæ vix cessant, nusquamque scandalum de hoc oriens sopiretur. Est hæc conclusio Soti loco supra citato, & patet. Quia inde præsentissima occasio fumeretur ad omnia violanda iura.

Quarta conclusio ecclesiasticorum officiorum venalitas iniustissima ac fœdissima est. Hæc Soti, & Garcia locis citat, & huius absurditas

Conclu. 2.

Quest.

Conclu. 3.

Conclu. 4.

di tas patet, quia tum vltra incommoda hinc causabilia, ecclesia tota scandalo tanto offenditur: tum etiam, quia cum gratis accepta gratis debeant impendi: hæc venundari officia à vitio simoniae non longe potest abesse. Lege Siluestrum, simonia. q. 13. §. 7.

¶ Porro quia non tam principaliter nobis est cordi hic de peccatis, & abusibus agere qui ex huiusmodi venditionibus experientia teste solent in republica redundare: sed id magis agimus, an valido legitimoque titulo vendatur, & quia princeps, vel rex possit valido legitimoque titulo hæc officia tabellionatus diuendere post responsionem D. Tho. ad Ducissam Brabantie non multum controuertitur inter doctores: quia non multum ambigitur. Idem maius dubium nobis facessit, an domini temporales, magnates, duces, marchiones, Comites, qui ditioni regis subsunt, ex iure naturali diuendi hæc officia facultatem obtineant.

¶ Nā Sotus lib. 3. de iust. & iur. q. 6. art. 4. sentire videtur, huiusmodi Magnates non ita polere autoritate vendendi huiusmodi officia, nisi pretiū inde comparatū, ad bonum commune, scilicet, ad reparationem murorū, aut portuum, aut huiusmodi conuertant, quia eorum reipublica non est perfecta, sed dependens. At verò Corduba de casibus cõsciētie hoc ipsum Magnatibus videtur permittere speculatiue loquendo: Nā practice ob ingētia incommoda ex inde in republica pullulātia ea venalia fore non conceditur. Hanc vero suā sententiã hinc sulcit Corduba quia iam huiusmodi Magnates expressam, vel tacitã licentiam regis ad hoc videtur habere, tū quia rex huius rei cõsciūs (cū ob stare huic vsui possit) dissimulare videtur, tū quia & Rex id ipsum agit, & quia sic est in vsu apud omnes Magnates ut testatur Pau. in l. omnimodo. §. imputari. C. de in officios. testam. vbi ait tabellionatū vsu receptū est vediti. Quare sententiã Cordubæ si sic vsu recepta est non ausim damnare, præsertim quia Nauarrus in sum. Lat. c. 25. nu. 7. ei subscribere videtur, & clarius in sum. Hispanic. eodem. c. & nu.

Insuper si perueniamus ad personas priuatas, maiori dubio vgemur. Nā loco supracitato Sotus negat etiã obtinētes à rege licentiam trāsferendi in alios suorum officiorū loca, posse sine restitutione pretij ea per venditionem distrahere, nisi petēdo licentiã explicuerint regi hæc per venditionē ex suã regia licentiã in alios velle transferre: Quia tantū regi id licere cõceditur. Verū tamen quia Corduba, & Nauar. vbi supra insinuant contrariū, idem resolutoriè dico, quia in dubio non est præcipitanda sententiã si priuati officiarij sine expressa licentiã regis

venderēt hæc officia, si tamen pretio honesto, viderint tā idoneisq; personis, ut in republica nullū inde causauerint damnum, non claret eos ad pretiū sic acceptū restituendū obligari quāuis obligarentur ad dāna: si quæ inde orta fuissent: quia leges illæ prima authentici auri Iustiniani, & lex quoque illa. Hæc lex. ff. ad legē Iuliam. de amb. & si quæ sunt aliæ securdū Cordub. in suo quaestionario lib. 1. q. 31. solum prohibent talem contractum veditiois officiorum secularium fieri: non tamen irritant illum, Vnde in cõsciētia talis contractus censendus est validus: quia, ut apparet frater Iosephus in suis floribus, in materia de restit. ait, quando lex irrita dūtaxat contractū, neque prohibet expresse, siue ex consuetudine domini translationem, neque præcipit fieri restitutionē, talis contractus in cõsciētia est validus: Nam & si lex illum nullum esse pronunciet, id solum operatur, ut scilicet virtute talis contractus nemo possit in iudicio agere, ut habet glossa in l. non dubiū. C. de legib. & cõsti. vbi interferit, quod ex inutili traditione, vel contractu, quandoque dominium transfertur, ita eleganter. ff. de dol. §. 1. glossa insinuat, dum ait, quod tenet obligatio de iure ciuili: sed opponitur exceptio, & quia iuxta prædictā gloss. C. de legib. l. non dubiū. Idem contractus tenet, quia in pari causa turpitudinis potior est, vel melior conditio possidentis, ut de condi. obtur. caus. l. 2. habetur.

Ad hæc crediderim cum Soto, quod rectoris ciuitatum seu magistratus, si aliquid acciperint pro suis suffragijs præstandis in electione functionis scribarum tenentur in cõsciētia restituere, tū quia pragmatica regni prohibetur ne electiones officiorum, & potissimè scribarum pretio fiant, eademque pragmatica autoritate inuictissimi Cæsaris Caroli V. confirmata est, tū quia tales senatores, quia sunt meri dispensatores, & ex priuilegio simpliciter electores iure optimo sua suffragia diuendere cohibiti sunt: sed iussi sunt ea præstare gratis. Sicut etiam pragmatica citata regni prohibiti sunt stipendia iuraque scribarum per modum pensionis dispartiri, aut cogere scribam, ut tantum alteri soluat.

Deinde, ut de officijs iurisdictionis quid fancitū sit, lectorē non lateat nouerit prohibitum esse lib. 7. l. 7. tit. 3. recopilationis nouæ legū, ne de cetero officij iurisdictionis vllū possit vendi, aut emi in domo regia, vel curia, vel extra, sub penis contentis in legibus regni, & vltra hoc infamis sit, & inhabilis perpetuò ad hæc officia, vel alia obtinenda tā emptor, quā venditor. ¶ Lib. quoque 7. eiusdem Recopilationis

Multa officia.

Conclu. 1.

Quest.

varia sent. Soti. & Cord.

Quest.

Sot. Cord. & Nauar.

Seten. Sot.

De offi. iurisdictionis.

tionis. tit. 3. l. 8. stabilitur, ne officia iurisdictionum: vel editorum, seu executorum, alguaziles, nuncupatorum possint locari sub pena amissionis eorum, & sub pena, q̄ eius conductor eis uti non possit, nisi eas incurrendo penas, quas incurere sunt soliti, qui officijs publicis vtuntur, cum ad se non attinet. Vide diffusius hanc materiam loco citato in nostri instructorij primo tomio ventilata. vbi vltimo ad obiectionem contra predicta, cuius meminit Corduba, facimus satis.

Quest.

¶ Porro quoniam ab hac materia aliena non est & questio illa, super qua cum essem Salamantica, doctores consulebantur, scilicet, an qui procuratoris officium obtinuit a Rege eo tempore, quo ad illud obeundum ignoranter, & bona fide existimauit legitimam se iam adeptum fuisse etatem, si tandem prerequisite, & legitimae etatis tempore obtentionis non officij fuisse ei innotuerit, tanquam inhabilis & inualido promotus ad illud, illud resignare teneatur. Igitur cum questio haec iuridica sit, duplexque sit modus interpretandi ius, & secundum rigorem, & secundum aequitatem, dicimus primo: Si secundum rigorem iuris loquamur, perspicuum est talem collationem officij procuratoris ad lites. 25. annos non nato factam inualidam haberi, obligationemq; secum asserre hoc officium resignandi. Tum, quia. l. 1. & l. 2. lib. 1. Fori. tit. 10. licet ad recuperanda debita extra iudicium. 17. annos adeptus procurator institui possit, non tamen in iudicio ad lites, si. 25. annum non sit assecutus. Tum, quia iure canonico hoc confirmatur in. 6. de regul. iur. reg. 18. non firmatur. Vbi stabilitur non firmari tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. Tum, quia id ipsum per cap. si eo tempore. de rescrip. eo. lib. decernitur. Quae iura probant talem collationem ab initio inualidam tractu temporis non firmari. Secundo dicimus q̄ si aequitatem cu glossa glossante illud caput non firmatur, sequamur, in predicto casu, licet nulla fuerit de rigore collatio, tamen in his casibus potest firmari. Primo, si postea accederet saltem consensus tacitus scientis, & dissimulantis principis, sublata iam causa impediementi. Secundo, si bona fides cum tempore legitimo ad praescribendum illud officium interuenerit. Tertio, propter graue scandalum posset dissimulari cum tali, ne resignaret, accedente etiam simul cum bona eius fide, quod licet etas legitima tunc ei defuerit tempore impetrationis, tamen peritia, & solertia ad id officij requisita ei non deficiebat, accedente etiam, quod procuratoris officium hoc cum iurisdictionis officium non sit, nulla hic vsurpatur aliena iurisdictione, ita vt praedictum hinc (vt innuit Sotus in. 4. de excommunic.) alicui pareretur praesertim, cum sibi praedictum parat, cum sit innocens, si defectus legitime etas detegatur, & propterea officio procuratoris quod emit sibi suo non restituito pretio in pena priuetur. Hoc aut non facile est concessum in officijs iurisdictionem annexam habentibus.

Dictum. 1.

¶ Iam tandem, quia de procuratoribus hic incidit sermo, illud memoriae mandandum venit, quod Recopilat. noua. leg. lib. 6. tit. 7. leg. 7. decernitur, scilicet, quod nemo per se, vel per alium officium procuratoris curiae emat. Qui autem emerit ipso facto tum illud amittat, inhabilisq; fiat ad obtinendum illud venditor, & ipso quoq; facto officio obtento priuetur. Adde etiam hic, quod monet Nauarrus loco citato, Pium. V. legem tulisse contra ambientes officia iurisdictionis administratione habeantia mediante pecunia, vel solutione, vel traditione, ac promissione aliarum rerum; & per interpositas personas, aut alias adiungendo contra tales penam confiscationis omnium bonorum, degradationis, & amissionis officiorum etiam secularium obtentorum, ac vltimi supplicij. Sed de his satis.

tionis officium non sit, nulla hic vsurpatur aliena iurisdictione, ita vt praedictum hinc (vt innuit Sotus in. 4. de excommunic.) alicui pareretur praesertim, cum sibi praedictum parat, cum sit innocens, si defectus legitime etas detegatur, & propterea officio procuratoris quod emit sibi suo non restituito pretio in pena priuetur. Hoc aut non facile est concessum in officijs iurisdictionem annexam habentibus.

De procm.

¶ Porro quoniam ab hac materia aliena non est & questio illa, super qua cum essem Salamantica, doctores consulebantur, scilicet, an qui procuratoris officium obtinuit a Rege eo tempore, quo ad illud obeundum ignoranter, & bona fide existimauit legitimam se iam adeptum fuisse etatem, si tandem prerequisite, & legitimae etatis tempore obtentionis non officij fuisse ei innotuerit, tanquam inhabilis & inualido promotus ad illud, illud resignare teneatur. Igitur cum questio haec iuridica sit, duplexque sit modus interpretandi ius, & secundum rigorem, & secundum aequitatem, dicimus primo: Si secundum rigorem iuris loquamur, perspicuum est talem collationem officij procuratoris ad lites. 25. annos non nato factam inualidam haberi, obligationemq; secum asserre hoc officium resignandi. Tum, quia. l. 1. & l. 2. lib. 1. Fori. tit. 10. licet ad recuperanda debita extra iudicium. 17. annos adeptus procurator institui possit, non tamen in iudicio ad lites, si. 25. annum non sit assecutus. Tum, quia iure canonico hoc confirmatur in. 6. de regul. iur. reg. 18. non firmatur. Vbi stabilitur non firmari tractu temporis, quod de iure ab initio non subsistit. Tum, quia id ipsum per cap. si eo tempore. de rescrip. eo. lib. decernitur. Quae iura probant talem collationem ab initio inualidam tractu temporis non firmari. Secundo dicimus q̄ si aequitatem cu glossa glossante illud caput non firmatur, sequamur, in predicto casu, licet nulla fuerit de rigore collatio, tamen in his casibus potest firmari. Primo, si postea accederet saltem consensus tacitus scientis, & dissimulantis principis, sublata iam causa impediementi. Secundo, si bona fides cum tempore legitimo ad praescribendum illud officium interuenerit. Tertio, propter graue scandalum posset dissimulari cum tali, ne resignaret, accedente etiam simul cum bona eius fide, quod licet etas legitima tunc ei defuerit tempore impetrationis, tamen peritia, & solertia ad id officij requisita ei non deficiebat, accedente etiam, quod procuratoris officium hoc cum iurisdictionis officium non sit, nulla hic vsurpatur aliena iurisdictione, ita vt praedictum hinc (vt innuit Sotus in. 4. de excommunic.) alicui pareretur praesertim, cum sibi praedictum parat, cum sit innocens, si defectus legitime etas detegatur, & propterea officio procuratoris quod emit sibi suo non restituito pretio in pena priuetur. Hoc aut non facile est concessum in officijs iurisdictionem annexam habentibus.

C A P. V I I. Periculum rei venditae ad quem spectet praesertim dum venduntur oves incertae, & fructus ante solutionem cui cedunt, vel post solutionem non tradita re a venditore, & quid si hic intercesserit pactum, & de periculo meliorationis, & deteriorationis.

Quoniam ex intelligentia diffinitionis rei fere omnia dubia circa rem contingentia contingit enodari: idem omnes particulas diffinitionis, tam emptionis, quam venditionis explicandi, hic in primis munus suscipimus. Igitur quia venditionem distractionem rei suae pro pecunia esse diffiniuimus, circa illam particulam, pro pecunia, praenotandum venit valde, adeo ad naturam huius contractus attingere, quod res vendita pro pretio pecuniario distrahatur, vt si res alia praeter pecuniam in compensationem reuenditae tradatur, illa loco pecuniae succedat. Nam veluti pecuniarium pretium recipitur, & datur. Quare talis res, quae pro re vendita soluitur siue vinum, triticum, aut oleum sit vt pretij pecuniarij locum subeat, solita est pecunia estimari. Vfus autem loquedi sacrae scripturae & hoc videtur probare. Nam Genes. c. 33. legitur Jacob pretio cetum agnoru agri parte emisit. Idemq; refertur Iosue. c. 24.

¶ Praeterea quia venditio distractio rei pro pretio

periculo dicitur esse: hinc forsitan dubitauerit aliquis, an res indeterminata atq; incerta sub venditione vt materia legitima cadat. Na res est que difficultate non caret. Etenim res perfecta venditione distracta statim emptoris incipit substat periculo, quae rei incertae non conuenit. Quia si indeterminata, & in genere fiat venditio a dicente, veni do tibi asinum, vel hominem, non dicendo quae, nunquam ad emptorem spectat periculum, quia genus perire non potest. ff. ad leg. fal. l. in ratione. §. verum. Verum huius quaestiones explicatio illius quaestiones expeditionem exposcit, scilicet, ad quem periculum rei iam venditae spectet. Ad hanc igitur praemissam quaestione Siluester, verbo, emptio. q. facit satis, dum primo ait de natura esse huius contractus, q̄ ex quo initus est, lucrum, & periculum rei emptae ad emptorem pertineat, licet res tradita non sit. insli. de emp. & ven. §. cum aut. ff. de per. & com. rei. ven. l. ia quod. Secundo circa hoc Siluester hac docet tradire regulam generale, scilicet: Cum venditio sit pura, & sine scriptis, certa speciei, non exigentis degustatione, omne periculum spectat ad emptorem, excepto casu publicationis rei venditae, nisi pactum, culpa, vel mora interueniat, vel calliditas. Haec autem regula venditionem perfectam tantum includit, de cuius ratione est q̄ pretium solvatur, vel de eo soluendo detur fides. ¶ Primo autem dicitur pure: quia si conditionalis esset venditio: ante conditionis euentum, periculum ad venditorem attingeret. ff. de per. & com. rei. ven. l. illud. quod secundum Azo. & Gos. intelligendum est de periculo per emptionis rei venditae. Nam periculum deteriorationis eius ad emptorem pertinere lex necessario sciendum sancit, ff. de peri. & com. rei. vend. ¶ Secundo autem dicitur, sine scriptis, quia quando conuenitur, vt non valeat antequam scriptura sit facta, tunc periculum ad venditorem spectat, antequam scriptura sit facta, C. de sid. instrum. l. contractus. cum neuter agere possit donec compleatur. At vero secus est si a principio simpliciter contrahatur, & postea ad probationem scriptura conficiatur. ff. de pig. l. contrahitur. ¶ Tertio dicitur, rei certa, quia si subalternatione seu distinctione vendatur incertus seruus, scilicet, Iohannes, vel Petrus: tunc non omne periculum, vtiusq; serui pertinet ad emptorem, sed secundum q̄ disponit lex si emptione. §. si emptio. ff. de contrahend. emptio. ¶ Dicitur autem quarto, non exigentis degustatione, quia ubi res vendita in singulari degustatione requirit periculum, eius ante degustatione stabit apud venditorem. Secus

Periculum rei venditae cui attingit.

Regula generalis.

- 3.
- 6.
- 5.
- 4.

post degustatione, secundum sum. Ros. allegante pro se. l. vina. ff. de peri. & com. rei. vend. Idem est, si non in specie, sed ad mensuram venditio fiat, tunc enim periculum est venditoris donec sit mensuratum. Secus est, si res venales numeratae, vel mensuratae, vel ponderatae conueniant, vt in primo prospectu coram oculis apparet, ematur, quia iam ex tunc tam earum periculum, quam lucrum cedent emptori, ex quo ex conuentione partium (licet ex natura sua essent mensurabiles & caet.) promensuratis iam eas emptor emisse cedendo iuri suo visus est lib. 3. Fori. tit. 10. leg. 25. ¶ Dicitur etiam, nisi pactum: quia periculum adhuc stabit apud venditorem, non solum quando res vendita, & non tradita dolo, vel lata culpa, vel leui perierit: quia venditor ex natura contractus de his tenetur: sed si pactum intercesserit, quod etiam de leuissima culpa, & casu fortuito teneatur venditor, de his, & specificatis tantum tenebitur. ff. de per. & com. rei. vend. l. si custodiam, & l. si vendita, & l. si in venditione. ¶ Dicitur praeterea, mora, scilicet tradendi rem: quia tunc periculum ad morosum venditorem spectat, etiam si pestes alium erat peritura. ff. de leg. j. l. cum res, & hoc secundum Siluester. in foro contentioso, secus in foro animae. Si vero vterq; tam venditor, quam emptor fuit in mora, posterior mora posteriori moroso nocebit, quoad periculum. l. illud. ff. de per. & com. rei. vend. Quod limitandum fore censet Siluester. nisi posterioris morae primus morosus fuerit causa: quia sic posterior non nocebit: qui quidem casus iuxta glossa continetur. l. si per emptorem in fi. ff. de act. empti. & vend. ¶ Tandem dicitur calliditas: quia si venditor affirmauit bonitatem rei venditae duraturam, imputatur ei, vel si sciens non duraturam tacuit. ff. de peri. & com. rei. vend. l. si quis vestra.

Iam his praedictis fundamentis vsui futuris ad multa dubia in hac materia dissoluenda, imminet expeditio quaestiones in fronte huius capituli motae, scilicet an res incerta cadat sub venditionis materia. Respondeatur ergo q̄ cum proprie non sit dicenda venditio illius rei, cuius periculum nunquam spectat ad eius emptorem, res in genere indeterminata incerta, vt cum quis ait se vendere asinum, vel hominem non dicendo, quem, nequit esse proprie materia vt hic, id est, vt incerta est venditionis, sicut neque etiam quando venditur certum de incertis, id est, certa numero oves, id est, 100. de isto, vel illo, vel indeterminato grege: quid harum rerum sic incertarum periculum emptori non potest impendere, & hoc quidem ita contingit, quia genus perire non potest. ff. ad l. fal. l. in ratio.

Quest.

Resp.

ne. Verū. Secus est, si incertū de certis vendatur, vt si vōdo tibi. 10. sextaria vini, vel olei, ex hoc dolo, vel de a me possessis aliuū vnum, quia tunc illa venditio vere propria venditio est, cum per eam tum dominiū, tum periculū aliorum indeterminate, siue per indiuisum ad emptorem tranlit. Res autem dño suo fructificat, atq; perit: quare emptor casu, quo totus grex aliorū perisset ante traditionem nō morosam, neq; pretium iam solutum repetere potest, neq; excipere de eo non soluendo, si illud nondū exoluit cōtra Hostiensē in sum. nō enim autore Siluestro, verbo. emptio. q. 3. tale pretiū sine causa solutum est, aut soluendum venditori, sed cum causa, scilicet, emptio. Pro hoc facit text. not. in. l. quod si pendente. ff. de per. & commod. rei vend. opinio autem Hostiensis forte tenet in legato solū, vt loquitur. §. incertæ. ff. ad. l. Fal. in ratione, sed non in venditione.

Quest.

Hinc iā patet, quid sit dicendum ad illud dubiū, de quo in noua Hispania dicere sum rogatus, quia ibi accidit, scilicet, an qui 100. oues indeterminate ex grege millium emit post. 6. menses sibi tradendas expetere possit simul cum illis, quos interim peperere fetus. Dicendum est planē licite posse eos expetere: quia (vt dictū est) indeterminate, & per indiuisum illarum. 100. ouium ad ipsum sic perfecta emptioe pertransiuit, tum dominiū, tum periculū, si omnis grex perisset: ergo sibi quoque cedere debent & fructus: quia qui lubitonus debet subire & commōdum: dū pro illorū. 6. mensium pastu venditori pascenti congruū stipendiū persoluat. Sicq; dictū rectē putata iuxta naturam huius cōtractus, nisi alia iniquitas, vel inæqualitas fuerit superaddita.

Quest.

Præterea & consequēter illa quæstio suum locū vendicare videtur hīc, an venditor rei ante pretij solutionē fructus eius sibi præcapere possit. At verō licet in hac quæstione diuersi diuersa dixerint, tamē summarie per hæc asserta censeo dilucide magis posse responderi. Primo igitur cū Nauarro in sum. Latin. c. 23. nu. 84. asserimus, qd licitū est minoris emere prædium aliquod, cum pacto, vt venditor quādiu vixerit fructus eius percipiat, aut in tot annos, quam si fructus statim percepturus esset. In cuius gratia citat Maior. in. 4. dist. 15. q. 40. art. 7. Pro quo facere ait textū. in. c. cum Ioannes. de fide instrū. Vbi planē insinuat Nauarrus, alias licitum non fore venditorē rei vendere fructus sibi præcapere: nisi pro hoc de pretio iusto alias sibi soluendo aliquid demat, minoris ad arbitrium boni viri vendendo.

Sent. Nauar.

Sed an secluso hoc prædicto casu venditori rei iam venditæ à se fructus ante pretij solutionē percipere liceat, dicendum nobis restat. Igitur, vt hīc clariū procedamus, distinctionem duplicis venditionis præmittamus oportet. Considerari nanq; hīc est duplex venditionis modus. Est etenim alia venditio absoluta, & perfecta, in qua statim rei venditæ & dominiū & periculum traditur in emptorem, vt si venditio fiat nunc actualiter, & absolute dato statim pretio, vel de eo soluendo in futurum tali tempore, fide iam præstita. Alia est venditio conditionalis, id est, imperfecta, & non actualis. Vt quando tantum ego spondeo me prædium venditurū tibi, quando exhibebis mihi pecuniam. At certe multum interest, autore Siluestro, inter vtranq;. Est enim aliud videri nunc actualiter: atque aliud nunc spondere & obligare me venditurum tali pretio intra annum: quia in primo casu apud me vendentem non stat dominiū, stat autem apud me in casu secundo. Præmissa hac tā necessaria distinctione, ambiguitas nulla manebit, si per has conclusiones responderimus, quibus varias sententias super hoc Theologorum ex vna parte, & iuristarum ex alia ad concordiam reuocabimus.

Conclu. 1.

Prima conclusio: Quando venditur res absolute, actualiq; venditione, si ante solutionē pretij emptori tradatur, si hac cōuentione penali fuerit tradita, vt si intra terminū præfixum non soluerit emptor, non faciat fructus suos, tunc seclusa fraude vsuraria poterit eos venditor post moram ad pœnam agendo sibi vendicare. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus, sed malè ait eā tenere glossam. c. conquestus. de vsuris: nam ibi glossa nihil meminit de pœna, sed solum ait, quod ratione interesse possit illos fructus post moram sibi expetere. Sed nihilominus est vera, quia licet non in fraudem vsurarum, sed ad suam indemnitatē seruandam, sicut in alijs contractibus, sic & hūc hanc conuentionalem annexere pœnam: At non solum quando fit dilatio solutionis ultra terminum præfixū, hæc pœna incurritur, sed etiam quando post monitionem emptor non soluit, incidit in illam cū fuerit appōsita, alias non: & sic intelligito conclusionem.

Conclu. 2.

Secunda conclusio: Quando in casu præcedentis conclusionis non fuit appōsita pœna conuentionalis, venditor fructus rei venditæ ratione penæ post moram solutionis sibi expetere non potest: bene tamen ratione damni emergentis, aut lucri cessantis potest licite eos vendicare sibi venditor, dum verum interesse lucri

lucris, aut damni perat. Hæc conclusio est Iosephi loco citato, est etiā Siluestri, vsura. 2. q. vndecima, quoad secundam partem. Et patet quoad primam, quia postquam in celebratione venditionis de pœna non est actum, neq; de ea soluenda postea potest agi. Secūda pars patet ex glossa. in cap. conquestus de vsuris & glossa in l. ij. C. de vsuris. & in. l. curauit. C. de actio. empt. & venditi. Et patet, quia licet venditor sic se indemnem seruare. Frat. Iosephus indiscriminatim habet hanc conclusionem intelligendam esse, si emptor sit in mora soluendi ex culpa sua, & non aliter. Quam intelligentiam libet ego soleo admittere in casu, quo ex pacto præcedenti agitur ad pœnam, quæ vt sic vt pœna est, non debet incurri sine culpa. Sed in casu, quo post moram interesse non fictum, sed verum petitur magis ceseo dicendum esse cum Metina Cōplutensi, quod soluendum sit dum mora interuenerit, etiam si talis mora culpabilis non sit, quia venditor in hoc casu seruandus est indemnus: quamuis æquius esse duxerim vt in casu, quo ex mora inculpabili emptor verum interesse esset soluturus, illi à venditore arbitrio boni viri alicuius partis fieret remissio.

Conclu. 3.

Tertia conclusio: Quando non absoluta, actuali, perfecta q; venditione, sed solū conditionalis, & imperfecta sic, scilicet, inuitur contractus, qd tantū statuitur pretiū quo ego, verbi gratia, spondeo me prædium venditurū, quando tu pro eo exhibebis pecuniā tunc licet mihi inchoatiue vendenti, etiā ante moram emptoris sic emētis, talis prædij interim percipere fructus. Hæc autem est Siluestri. vbi supra, in qua ait tenere verum dictum legistarum, quia & sic videtur tenere Bald. in dict. l. curabit, & videtur probari per. l. in initio. C. de pacti. int. emp. & vend. Et sic intelligenda venit. l. curabit. Cuius ratio potissima est, quia hīc non intelligitur facta actualis venditio nisi actu exhibeas pecuniam, quia interim prædium tale stat periculo meo, ita quod si raperetur à flumine, vel deterioraretur id in damnum vergeret meum, mihi ergo interim in hoc casu fructificare debet.

Conclu. 4.

Quarta cōclusio, quādo absoluta, actualiq; venditione res vendita est, quia iā pro ea solutum est pretiū, vel de eo tali termino soluēdo fides facta est, ante morā solutionis nō licet venditori fructus eius percipere, nisi forte in duobus casibus, scilicet, ratione interesse veri eo casu, quo vendidisset principaliter ad inferuēdum amico. In casu quo pactum esset à principio de huiusmodi à venditore interim, ante solutionem

lutionē retinendis fructibus, dum modo in hoc casu interim, venditoris stare periculo, vel etiā in casu supradicto Nauarri, vbi minoris videret possessionē venditor, quod fructus in tot annos perciperet. Hæc autē cōclusio est Siluestri, vbi supra, in qua ait verū habere sententiā Theologorū contra Iuristas, & ratio frugatur. Quia exceptis his casibus, cum per actualē venditionem, & absolutam, iā venditor trāsmiserit dominiū in emptorem: iam res nō est sua, sed aliena, id est, emptoris. Vere autem, aliena, absolute loquendo, nemini licet sibi, præoccupare fructus. Quod si hoc licet in primo casu excepto, id nō licet ex natura contractus, sed ratione veri interesse cessantis ad instantiam emptoris. Si autem in secundo casu licet, id idē licet, quia licet in forma sit absoluta, & actualis venditio: tamen ad conditionē, & non actualē venditionē reducitur stāte pacto, quo se obligauit venditor eius subire periculū interim dū sibi nō soluitur pretiū. Quod si in tertio casu excepto Nauarri, & Maioris, venditori licet sic rei venditæ in tot annos percipere fructus: id idē est, quia diminuēdo de iusto pretio, quod aliās erat percepturus, emptori fructus à se percipiēdos recōpensat.

Quest.

Iam vero prædecisa quæstio hanc aduocat hīc vt affinem sibi, scilicet an è contra, si venditor cum perceperit pretium, & non tradiderit rem, eam cū fructibus à se perceptis restituere teneatur. At certē non hæc quæstio talis est, quæ omni careat difficultate. Nam si in mora tradendi rem fuit venditor post perceptum pretium, sequitur rem suo lubitetisse periculo, si autem suo periculo, substitit, ergo sibi debuit fructificare. Verum quia ex antea dictis illucescit quid circa hoc sit dicendum, breuiter nos expedimus dicentes, quod recepto prius pretio pro re absolute, & actualiter vendita, quia iā ex tunc res vendita emptoris est: si venditor est in mora tradendi re, ex tunc non solum eam, sed fructus quos ex ea retulit emptori reddere tenetur: quia tāquam de re aliena eos perceperit: nisi in prædictis duobus exceptis iam casibus contentis in. 4. cōclusionē præcedentis quæstionis, scilicet, in casu Siluestri, ratione interesse veri, & non ficti, quādo ad instātiā amici principaliter ad inferuēdū amico re ei vendidisset. Vel in casu Maioris, & Nauarri, quando gratia in tot annos fruendi fructibus, rem venditor minoris proportionabiliter ad tales fructus vendidisset.

Resp.

Sed quid si in hoc casu perfoluto iā pretio, res nō tradita adhuc ex pacto, periculo venditoris substat an possit huius rei gratia venditor fructus

Quest.

Resp. **Quæ** ei sic veditæ facere suos. Igitur auscultanda circa hoc sententia Siluestri esse vbi supra in fine videtur, qui negat veditorem posse salua iustitia esse in mora tradendi possessionem rei, si possessio absolute veditur. Sed hæc sententia Siluestri non totam exhausta difficultate, quia hic non absolute facta fuit veditio, sed cum conditione, vt interim, dum emptor non manumitteretur in veditæ rei possessionem, periculo venditoris altaret. Respondetur tamen (hoc nihilominus non obstante) quia talis subitio periculi venditorum non deobligat ab statim tradendo possessionem rei veditæ, quâdo alias veditio absolute & actualiter est celebrata: & quia res obnoxia est restitutioni, & quia venditor est in mora eam tradendi (vt supponimus), & mora sua vnicuique nocet, tenetur venditor talem rem, suapte natura fructifera si sit cum fructibus interim in ista mora perceptis emptori tradere. Huius quoque sententiæ est Frat. Iosephus vbi supra, qui ait idèo teneri ad tales fructus restituendos, quia alias cum aliena iactura contingeret venditorum locupletari. Secundò aduerteris fratrem Iosephum non satis circumspecte fuisse locutum ibi, dum addit, quòd si veditio fuit absoluta, tenetur venditor pro rata soluti pretij fructus emptori soluere, quia res illa vendita pro rata (inquit) est obnoxia restitutioni, quia contra Siluestrum, & contra communem sententiam Theologorum loquitur (prout loco citatò Siluester docet sic in forma cõtra Frat. Iosephum dicens. Igitur si veditio fiat à me absolute nunc, & nunc detur mihi medietas pretij, si percipio fructus reliquæ medietatis percipio fructus rei non meæ, & sic inquit intellige Theologos. Non ergo pro rata, vt aiebat Frat. Iosephus, sed, pro medietate restituendi sunt fructus, sed omnes in integrum sunt restituendi, quia percepti sunt de re aliena, quæ erat emptoris proprie facta per venditionem actualè, & absolutam: quòd intellige esse verum nisi in illis duobus exceptis supra casibus Nauarri, & Siluestri. Si autè veditio fuit conditionalis vbi venditor tantum se astringit ad vendendum rem, cum sibi integrum persoluantur pretium, & non antea tunc rectè ait Frat. Iosephus huiusmodi venditorem licitè sibi retinere fructus, nõ tam propter à se adductam rationem, quia inquit ex voluntate emptoris tunc retinet, sed quia (vt dictum est) adhuc res est venditoris, quare vt de re propria huiusmodi capit fructus. Conditionalis quoque veditio videtur esse, dum conuenitur inter partes, vt non teneatur venditor tradere re,

donec integrum pretium sit solutum dum interim res, vt docet Siluester, suo subitet periculo, id est, venditoris.

Quest. Deniq; pro huius complemento quæstionis, & illa quæstio hic non pretereunda venit, scilicet, ad quem meliorationis, & deteriorationis, aut fructuum rei veditæ periculum at tineat. Siluester verbo, emptio. q. 4. huius quæstionis cum meminerit, duo ait. Primum, quòd si res vendita est in specie secundum legistas, siue in numero, quòd idè est secundum dialecticos, putà si veditus est iste equus, deterioratio & melioratio rei sic veditæ pertinet ad emptorè extra. de regul. iur. qui sentit. lib. 6. nisi veditio sit conditionalis, vt dictum est. Fructus autem rei veditæ pertinent ad venditorem, donec sit perfecta veditio, quòd tunc est talis vt notat glossa. C. de peri. & comod. rei. vend. l. 1. quando pretium est solutum, vel habita si des de pretio, licet aliàs sit perfecta, quâdo res est tradita. Secundò ait, quòd iam sic perfecta venditione ad emptorem pertinent fructus, quia ad ipsum iam pertinet quod per alluniouè flumen accrescit, & fructus & partus. C. de action. empti. l. fructus & l. penultima, dictum iam erat à nobis de hoc nisi quòd epilogationis & claritatis gratia cum Siluestro hic diximus repetendum.

CAP. VIII. Quæ sint venalia, an bona malefactorum, an res semel venditæ, an res sacra, an aliæ & fuci, & quorum usus potest esse malus & de vendentibus cibos vetitos, arma, vina inebriantia, & toxicum.

Quest. **P**orro huic instando materiæ, scilicet, de obiecto & materia venditionis quæ nam sint, quæ vt venalia sub obiecto venditionis cadant, vel vendibilia non sint ex sua natura, siue ex aliquo accidenti casu, perquirentes pergimus vltra hinc sciscitari an bona, causa maleficij publicata præuendere possit eius dominus. At præsertim ante publicationem à domino malefactorè an vendi possint magis vrget dubium. Ex vna parte quidem, quia si ipso iure confiscata sunt talia bona, vt bona hæretici, & in Hispania bona patratore peccati nefandi sic sunt ipso facto confiscata, cum iam horum criminum rei etiam occulti à pucto patrati criminis dominium amiserint, propterea quæ ad hanc amissionem, quia mera priuatio est, nullus actus, neque ex parte rei, aut iudicis requiritur, qualem requirit possessionis amissio, sequitur quæ illa bona hi venderi non possint, quorum iam non sunt dñi, sed tantum posses-

*Quest.**Resp.**Quest.**Argu.*

In contra. possessores. Pro alia quoque parte durè valde videtur, quòd hi etiam si occulti sint nullum possint suorum bonorum venditionis inire contractum.

Resp. Igitur pro expeditione quæstionis hæc mihi dicenda se offerunt. Primò quòd possessio, seu fundus venditus ab eo qui crimen adeo graue comisit, propter quod eius bona veniunt publicanda, non tamen ipso iure sunt confiscata, valide transmittitur, quo ad eius dominium, & possessionem in emptorem, dum modo hæc veditio præcesserit sententiam. Huius sententiæ est Innocen. in cap. quia propter. de election. comprobatur in super. C. de bonis dam. l. si quis post hanc. quæ publicanda fore bona illius qui crimen capitale perpetraverit decernit inueni, scilicet, post sententiam, vel quæ ex suspitione pænæ sunt alienata, vel don. causa mort. l. si aliquis. Et ratio quoque fauet, quia rei isti licet post condemnationem donare non possint, bene tamen ante, iuxta. l. post contractum. ff. de donat. Ergo si possunt hi ante sententiam condemnationis sua bona donare, ergo etiam vendendo distrahere, ita vt valida sit talis veditio.

Quest.

Verum quia multa iam facta tenent, quæ licet non potuerunt inchoari hac dubitatione forte tenebitur aliquis, an tales malefactores quorum bona non sunt ipso iure confiscata, sed tantum veniunt publicanda, licitè possint ea per venditionem distrahere. Respondetur ad hoc secundò, huiusmodi delinquentibus non licere sua hæc bona diuendere. Primò quando ex suspitione pænæ ea vendidisse poterit comprobari, quia tunc cum iuxta. l. si aliquis. ff. de don. causa mort. veniant nihilominus publicanda, emptori inde præiudicium pararetur. Quia licet secundum Siluest. verbo emptio. q. 3. penes finem. in casu publicationis, si fundus venditus fuerit ante traditionem, vel post publicatus fuerit causa maleficij venditoris, periculum tunc ad venditorem attineat, iuxta. l. si fundus. ff. loc. & ibi glos. nihilominus negari non potest, quin talis veditio in præiudiciu emptoris possit verissimiliter vergere, præsertim cum infraudem, & ex suspitione pænæ rem venalitati expositam fuisse possit præsumi, aut probari, quapropter emptor ea spoliatus impotens forte fieret ad suum pretium pro ea persolutum recuperandum. Liceret autem, vt insinuat Sotus, & prout Victoria in relectione de Indis tradit, si crimen tale capitale occultum creditur mansurum, neque ad aures fisci regis preuenturum occulto reo bona sua tunc diuendere, tunc quocumque contractu oneroso Instru. Negot.

Respon.

alienare: quia tunc nullus metus subesset, quæ ab emptore forent per fiscum exigenda. Si autem post proprietatem obtentam ab emptore, maleficiu fuisse admissum, & non antea, haud dubium quin sine fraude sic facta licita esset veditio, autore Siluestro tuncque talium bonorum emptor legitime subiret periculum.

Quest. Iam verò de ipso iure confiscatis bonis, de quibus vrgetior est difficultas, satisfaciendum venit à nobis breuiter cum Victoria in relectione de Indis, sic respondentibus: Quòd hæreticus secretus, siue quiuis alius criminis reus, cuius pro tali crimine ipso iure amissa sunt bona, licet cum in publicum prodendum suum crimen, ad notitiamque fisci perueaturum timeatur, nõ possit sua bona venalia exponere, aut titulo oneroso trāsferre, quia id sine periculo, atque damno alterius contrahentis non fieret, possit tamen sic distrahere bona sua atque contrahere, dum citra timorè res esset, quòd criminis notitia vsquam proditura esset in publicum; quia tunc emptor in damnis seruaretur, neque contra legem tunc fieret, quæ licet ipso facto amissionem bonorum decernat, tamen secundum grauium doctorum sententiam, & in benigniori sensu interpretata ipso dominio ante sententiam declaratoriam super crimen saltem (vt glossat Sotus de Iustitia & iur. lib. 1. quæst. 6. artic. 6. conclu. 4.) non priuetur aut etiam si secundum Metinam super. 1. 2. Diui Thomæ, (quia ad priuationem dominij non requiritur actus), tali dominio statim ante sententiam ipso facto priuaretur: tamen, quia (vt replicat ad hoc Sotus) saltem possessionem æquiualem dominio interim talis reus habet, ad hoc accedat, quòd quia dominium rei potissimè propter eius usum, & possessionem appetitur, possessio sit, quæ magis præeditur, quia iuxta philosophum propter quòd vnumquodque tale & illud magis; fit sanè, vt in conscientia reus occultus, de cuius criminis publicatione non timetur in posterum, non sit ab alienatione suorum bonorum siue per venditionem, siue aliter prohibendus. Accedit ad hoc, quòd Nauarr. in sua Sum. ait. scilicet donatum ab eo, qui iam commiserat crimen ipso facto priuationem bonorum inducens licitè à donatario ante sententiam posse retineri. Sicut etiam vxor licite retinet donatum causa mortis à marito ante reatum capitalem commissum, & non postea. l. cum hic status. ff. de donatio. inter. vir. & vxor. §. si maritus. est etiam textus cum gloss. in. l. res vxoris. C. de donat. inter. vir. & vxor. ¶ Dilutum autem manet per

*Quest.**Resp.**Ad arg.*

supra dicta argumentum supra in contra pos-
tum. Nam hos reos ipso iure priuatos ante cō-
dēnationem etiam casu, quo suum crimen ve-
nialiter veniret euulgandum, pro suis tan-
tum necessarijs vltibus posse sua bona distrahe-
re, & Victoria concedit, & nemo (vt puto) qui
pius sit negabit. Ceterū Victoria vbi supra li-
cet in casu publicitatis futuræ his contractus
onerolos, & venditionis inire non concedat,
non tamen tam rigidus censor est, quin eos
bona posse donare annuat ante sententiam.
Quod & Nauarrus, vt diximus supra, visus est
confirmare, quia donatario hęc non fit iniuria,
si re, quam gratis accepit contingat per fiscum
spoliari postea.

Quest. Præterea & hęc illa quæstio aduocanda ve-
nit, vtrum res semel alicui vendita, si alteri
vendatur, cui eorum sit adiudicanda? Nam
ius dicitur esse eius, cui primo traditur, &
non illius, à quo primo emitur. Cuius ratio
non satis constat, cum natura venditio-
nis, per quam transfertur dominium, vi-
deatur repugnare, quia si primus emptor iam
per emptionem, illius acquisiuit dominium,
res iam istius domini effecta non videtur ab
emptore secundo per traditionem illicita pri-
mo sibi factam licite posse vëdicari. His ni-
hilominus non obstantibus, quia expressa est
iuris diffinitio, dicendum est quod in hoc ca-
su potior est secundus emptor, quia illius erit
res vendita, si primo sibi tradatur. Secus est si
iam primo emptori res semel tradita fuerit.
Ita habetur expressè. l. quoties. C. de rei vindi-
& in huius gratiam est argum. in capite. ex li-
teris. de consuetud. etiam si secundus emisset
nomine ecclesie, primus emptor in re sibi tra-
dita præfertur. ff. de procu. l. in causâ, & idem
est in donatione. Venditor autem tenetur de
crimine falsi, vt patet. ff. ad legem Corneliam
de fal. l. qui duobus. de hoc plenissime Iaso. in
rep. d. leg. quoties. Ad rationem in contra hoc
nobis suppetit respondendum, hoc ita ius ci-
uile iuste potuisse stabilire, tum ad succiden-
das lites, tum etiam, quia quoad hoc imperfec-
ta censetur esse venditio ante rei venditæ tra-
ditionem, tum quia possessio prius tradita tan-
quam principaliter intenta ad emptorem, cui
primo tradita est. videtur secum traxisse do-
minium.

Argu. Cum de materia, circa quam versatur ven-
ditio iam à nobis cœptum sit agi, vt ad reliqua
hęc attinentia dubia patefacienda progredia-
mur, quæritur in super an spiritualia sint ven-
dibilia. Sed quia quæstio hęc suum proprium
vendicat locum in materia sequenti, hęc tan-

Resp. quam accessorie ad eam breuissimè dicitur
quod opera quæ pro principio rem sacram ha-
bent, vt celebratio missæ, & auditio confessio-
nis, quarum principium est ordo sacer, auto-
re. D. Thoma in. 4. sent. dist. 25. q. 3. nequaquã
vt venalia distrahi possunt, quia neq; vendibi-
lia sunt, aut emibilia, quia gratis iussa sunt da-
ri à domino, & quia inestimabilia sunt pre-
tio. Ided quando aliquid pro his operibus à si-
delibus datur, vt promissa, & cetera applicandū
est non ad spirituale sed ad tēporale: ita vt pro
sustentatione, vel pro obligatione aliqua acci-
dentaliter annexa, & tēporali cōsecratur dari. Se-
cundò dicitur loquendo de operibus, quæ li-
cet terminum spiritualem habeant, principio
tamen spirituali, à quo procedat, carent, quod
autore D. Thoma loco citato. 3. art. 2. quæ-
stiunc. 3. & quod lib. 8. art. ij. docere artes libe-
rales, & huiusmodi actus locari possunt pre-
tio: tamē harum liberalium artium finis, quia
spiritualis est, scilicet ea quæ in eis docetur ve-
ritas vendibilis non est. Tercio adijcimus,
quod res spirituales, in quibus tēporale cum
spirituali coniūgitur ratione tēporalis ibi con-
tenti vendibiles sunt, dummodo secundum
D. Thom. non interueniat irreuerentia rei sa-
cræ, & ad sit necessitas, & ratione spiritualita-
tis non maioris vendantur. Huiusmodi sunt
vasa sacra, paramenta, sepulchrum ratione ho-
noratoris situs, quia tunc non vëduntur hęc
in quantum spiritualia sunt: sed in quantum
res quædam corporales sunt, vt pannus, aurū,
lapis, fundus, & huiusmodi. Sed non inde in-
fertur eandem esse rationem de chrismate, &
de oleo consecrato, & de materia sacrorū va-
sorum: nam oleum, & chrisma sunt materia
sacramenti, ita quod applicata vera sunt causa,
à qua intrinsecè sacramentum pendet, vt in
suis scriptis tradidit Frat. Ioannes à Peña. Ad-
de etiam quod in chrismate, & oleo sancto ra-
tione iam dicta principaliter consideratur id
quod spirituale est: ided vendibilia non sunt.
Est enim in his regulariter parua quantitas ra-
tione materiæ, quasi nihil valens. Nam si esset
magna quantitas olei, aut balsami, liceret ven-
di in tanto pretio, quanto vt naturalia sunt,
constare solent; non secus, quam si quis dere-
liquijs sanctorum vestem habuisset, aut gla-
dium, dum desit intentio vëdendi spirituale.
Tandem concludimus, quod licet vasa sacra
secundum materiam, vt argentea, vel aurea
vendibilia sint: non tamen in eadem forma
sunt vendibilia laicis: sed solum alteri eccle-
siæ sic vendi permittuntur, propter necessita-
tem. l. sancimus. la. r. C. de sacrosanct. eccles.

Ad arg. cum de materia, circa quam versatur ven-
ditio iam à nobis cœptum sit agi, vt ad reliqua
hęc attinentia dubia patefacienda progredia-
mur, quæritur in super an spiritualia sint ven-
dibilia. Sed quia quæstio hęc suum proprium
vendicat locum in materia sequenti, hęc tan-

**De reser-
ua.** cum de materia, circa quam versatur ven-
ditio iam à nobis cœptum sit agi, vt ad reliqua
hęc attinentia dubia patefacienda progredia-
mur, quæritur in super an spiritualia sint ven-
dibilia. Sed quia quæstio hęc suum proprium
vendicat locum in materia sequenti, hęc tan-

Quest. cum de materia, circa quam versatur ven-
ditio iam à nobis cœptum sit agi, vt ad reliqua
hęc attinentia dubia patefacienda progredia-
mur, quæritur in super an spiritualia sint ven-
dibilia. Sed quia quæstio hęc suum proprium
vendicat locum in materia sequenti, hęc tan-

consecrata verò vendi possunt cuiuscunque de
consecr. distin. 1. ligna. & 10. quest. ij. hoc ius.

Quest. Accedit & hęc alia affinis quæstio, scilicet an
vendi licite possint quorum vsus solet esse ad
malum, vt aleæ aleatoribus, pigmenta, & fuci
mulieribus turpibus, & amatricibus, cibi veti-
ti in die ieiunij eis ab usuris, vina fortia debili-
bus capite inde inebriandis, arma digladiatorii-
bus, duella exercituris, toxicum, seu venenū
ei de quo dubitatur an sit his malè vsurus. At
verò, nisi series materiæ nos hęc repetere hęc
dubia cogeret, quia iam in parte. 1. tom. primi
nostri Instructorij conscientie ca. 59. discus-
sa fuere, non erant rursus nobis ingerenda.

Resp. Compendiose tamen ea hęc perstringendo, di-
cimus ad primum cum Nauarro in sum. cap.
14. nu. 3. quod quia ars illorum hominū, qui
faciunt opera, quæ ex se sunt talia, vt illorum
vsus malus, & bonus esse possit, non est mor-
taliter illicita, quanuis maior pars eorum
malè etiam mortaliter vtatur eis, vt efficaciter
in cap. negotium. nu. 8. de pœnite. dist. 5. dicit
se probasse Nauarrus secutus mentē D. Tho-
& Caiet. 2. 2. q. 69. art. 2. ided vendere prædi-
cta ex se non est culpa mortalis, quia occasio,
seu scandalum ex tali venditione occasiona-
tum non est scandalum datum ad peccadum
mortaliter, quia dum non est prohibitum ta-
lia vendi id vëdens non tenetur euitare. Nam
neq; lex festi seruandi, aut mandatum de non
adulterando cum ex se sint sacra, ided mala
sunt, quia pleriq; hominum hinc arrepta oc-
casionē peccent grauissimè: quia vtrobiq; scan-
dalum inde sumptum non est datum, sed tan-
tum acceptum.

Quest. Præterea, quia materia hęc quotidiana est
peculiari indigēs resolutione, ided ad particu-
laria descendendo, circa primum dubium de
lusoribus vendentibus aleas sententiam Caiet.
libenter amplectimur, qui super. 2. 2. q. 159.
art. 2. & q. 10. art. 4. clarius docet, tam artifices
alearum, quam earum venditores etiã si sciant
earum emptores eis vsurum ad ludum morta-
lem, non peccare mortaliter eas illis venden-
do. Hęc tamen Caietani sententia quatenus
ait, quod etiam si sciant venditores, emptores
aleis malè vsuros nihilominus eis liceteas, vë-
dere est contra Metinam Complutensem, co-
dicæ de restitutione. q. 3. & contra Nauarrum
in summa Hispanica cap. 23. nu. 91. & contra
Gabrielem, & D. Antoninū. Ad cuius proba-
tionem Caietanus egregias adducit rationes,
quarum palmaria est, scilicet quod ista ars fa-
ciendi aleas nō est per leges prohibita; & quia
ille euentus lusus mortalis ex venditione alea-

**Variet Ca-
ietan. &
Meti.** rum secutus, licet à venditoribus sit scitus, nō
tamen est illis voluntarius, neq; directè, neq;
indirectè. Quod autē directè voluntarius non
sit satis liquet, quod autem neq; indirectè ex
eo patet, quod obligatione illum euentum ma-
lum vitandi vëditor alearū non tenetur. Neq;
enim sufficit ad voluntariū indirectè me posse
malum vitare, nisi teneat. Ceterū licet ista
sententia Caietani sit vera, tamē non male ad-
monet Siluester, scilicet, quod si aliunde com-
mode sibi victum parare possunt isti vendito-
res alearum, consulendi sunt si velint, hanc di-
mittere negotiationem.

At tandem ne omnino opinionem tantorū
virorum refutemus, puto suam opinionem
(ni fallor) habere verū, quando venditor alea-
rum scit earum emptorem eis vsurum non so-
lum ad ludum mortalem, sed ad ludum redū-
dantem in præiudicium terrij, quia scilicet lu-
surus est alienā pecuniam, vel patrimonium
alienum: quia in hoc casu est veluti dare gla-
dium furioso, & subministrare arma statim in-
procinctu parato ad occidendum inimicum.
Secus est quado solum ementi ex tali ludo pa-
ratur detrimētum, quia iam est paratus lude-
re, & sciētī, & volenti nō fit iniuria, neq; frau-
s: neq; enim venditur sibi res, cuius non possit
esse bonus vsus.

Iam per supradicta liquet, quid sit dicendū
de vendentibus fucos etiã meretricibus. Quia
fucorum potest bonus vsus esse ex se, aut cer-
te non mortalis, vt cum iuxta sententiam Vi-
ctoriæ se fucat fœmina non ad malum finem,
neq; vt mentiatur se formosiorē, sed quod
suam occultet fœditatem, aut colorem nimis
fuscum, quod marito placeat, certe talis vendi-
tio non est tantopere damnanda, autore Na-
uarro in sum. cap. 19. num. 16. qui ait posse
defendi non peccare famulum mensæ con-
cubinariorum ministrantem, neque iuuan-
tem concubinam ad se ornandū, neque
ministrantēs mensis sybariticis prælatorum,
neque opifices qui calceos, & sandalia, ve-
stes ve meretricibus diuendunt, vel alios simi-
les, quando id non consentiēdo in peccatum
faciunt. Neq; enim, inquit, inducunt ad ma-
lum, neq; directè adiuuentum præstant ad il-
lud. Respondet autem ibi Nauarrus patris Vin-
centij obiectioni, scilicet quod nō est eadem
ratio de susceptoribus ad lusus mortales, & de
vendentibus aleas lusus, quia huiusmodi sus-
ceptores faciēte, imo vt in plurimum expres-
se inuitant, & iuuant directo, vel ferme ad hu-
iusmodi lusus mortales eis præbentes consen-
sum. Tandem quia sicut vëditiones alearum

**Sent. Auto-
ris.** At tandem ne omnino opinionem tantorū
virorum refutemus, puto suam opinionem
(ni fallor) habere verū, quando venditor alea-
rum scit earum emptorem eis vsurum non so-
lum ad ludum mortalem, sed ad ludum redū-
dantem in præiudicium terrij, quia scilicet lu-
surus est alienā pecuniam, vel patrimonium
alienum: quia in hoc casu est veluti dare gla-
dium furioso, & subministrare arma statim in-
procinctu parato ad occidendum inimicum.
Secus est quado solum ementi ex tali ludo pa-
ratur detrimētum, quia iam est paratus lude-
re, & sciētī, & volenti nō fit iniuria, neq; frau-
s: neq; enim venditur sibi res, cuius non possit
esse bonus vsus.

Quest. Iam per supradicta liquet, quid sit dicendū
de vendentibus fucos etiã meretricibus. Quia
fucorum potest bonus vsus esse ex se, aut cer-
te non mortalis, vt cum iuxta sententiam Vi-
ctoriæ se fucat fœmina non ad malum finem,
neq; vt mentiatur se formosiorē, sed quod
suam occultet fœditatem, aut colorem nimis
fuscum, quod marito placeat, certe talis vendi-
tio non est tantopere damnanda, autore Na-
uarro in sum. cap. 19. num. 16. qui ait posse
defendi non peccare famulum mensæ con-
cubinariorum ministrantem, neque iuuan-
tem concubinam ad se ornandū, neque
ministrantēs mensis sybariticis prælatorum,
neque opifices qui calceos, & sandalia, ve-
stes ve meretricibus diuendunt, vel alios simi-
les, quando id non consentiēdo in peccatum
faciunt. Neq; enim, inquit, inducunt ad ma-
lum, neq; directè adiuuentum præstant ad il-
lud. Respondet autem ibi Nauarrus patris Vin-
centij obiectioni, scilicet quod nō est eadem
ratio de susceptoribus ad lusus mortales, & de
vendentibus aleas lusus, quia huiusmodi sus-
ceptores faciēte, imo vt in plurimum expres-
se inuitant, & iuuant directo, vel ferme ad hu-
iusmodi lusus mortales eis præbentes consen-
sum. Tandem quia sicut vëditiones alearum

**Nō obstat
obiectione
Vincent.**

per leges non sunt interdictæ, ita neq; venditiones fucorum, non improbabiler dicitur, sed ad mentem Caietani, quod vendere meretricibus fucos non sit mortale: quia ad maiora mala præcedenda puta Sodomitica crimina permittuntur meretrices, quarum aliquæ, quia pulchriores sunt facie, magis alliciunt ad se amalos, quam quæ fucantur.

Quest.

Præterea, quid de tabernarijs vtrum tempore ieiunij de præcepto possint indifferenter hospitibus aduenientibus fercula, id est, ientacula, & cœnas diuendere restat diffiniendū. Secuti autem hic Caietanum, & Victoriam in suis scriptis, primò dicimus, quod non peccat mortaliter vendentes, atq; propinantes cibos hospitibus die ieiunij de præcepto volentibus cenare: Quia secundum Caietanū tales tabernarij non debent esse scrutatores cōscientiarū hospitum: quia non est præsumendum, quod talis hospes tam sit immemor salutis animæ, vt velit tunc cenare, vbi à ieiunio non excusatur. Secundo dicitur cum Victoria, Caietano, & Nauarro contra Gabrielem, qui vendit cibos ei, quem nouit petētem ad ieiunandū, non peccat mortaliter, quia solum deseruit eius potentia nutritiua, & sustentationi naturali. Neque enim cooperatur illi comestioni quatenus fractio ieiunij est, quia cibos reseruare potest tales in alium diem ille, qui eos emit. Sicut etiam non est illicitum si agnus vedatur Iudæo ad pascha celebrandum: & quia est vsu receptum, & quia neque ex præcepto correctionis tenetur caupo vendens illi negare cibos: quia si iste negauerit, aliunde sibi cibos conquiret, ita quod de facto non obstat ista negatione alibi erit talis cenaturus. Secus autem esset si de facto hoc non vedente, is de quo constat quod ieiunare obligatur, esset ieiunaturus: Nam tunc ex vi correctionis teneretur illi non propinare cœnam.

Quest.

Insuper neq; iam in obscuro est, quid sit dicendum ad consequentem quæstionem, vtrum vina inebriandis venundari possint. Diximus autem ad hoc, vbi supra, idemq; nunc repetendum duximus, quod debilibus capite de quibus iam experientia teste constat ebrietate capi, non esse vina vendenda in ea quantitate, quæ possit eos inebriare: & patet, quia sic his ministrare vina est veluti gladium porrigere furioso, & ignem exhibere pro incensenda domo. Quare illa communis ratio scilicet quod licet vendere etiam scienter malè vsuris ea, quorum potest bonus, & malus esse vsus tantū habet verū dum talis vsus nō solet verti

in præiudiciū tertij. Ex peccato autem ebrietatis quot, & quanta nocumenta sequantur tam in vitam ipsorum vsq; ad ebrietatem potantū, quam etiā in domesticos, & vxores; & in alios, quia interdum sauiūt in illos, non est hoc tantum in dubio, sed ipsa experientia ostendēte est clarum. Quare dicere in hoc casu tantum potētiz nutritiua deserui, non facit satis: potentia enim nutritiua moderato potu eget, nō autem potente inebriare. Vnde caueant tabernarij nouæ Hispaniæ: quia si hæc mala inter Indos contingentia passim, non cauent, maxime dum ea vident in propatulo, exhibent se inabsolubiles, neque absolui à confessoribus possunt, nisi concipiant animum hæc mala cauendi.

Subinde ad quæstionem de vendentibus arma verisimiliter cum eis nocituris superest dicendum cum D. Antonino. 2. p. tit. 1. ca. 24. §. ij. & cum Nauarro in sum. cap. 23. nu. 90. q. vendere arma ei, de quo vendentem non latet ea ad iniustè lædendum, vel ad bellum iniustum ea emere, non caret culpa mortali. arg. cap. notandum. 2. q. 1. quia ad damna graua contra charitatem, & iustitiam sufficientem causam, qui sic vendit dedisse videtur. Sed quid si arma vedenti talis scientia non subest, verum dubitat de fine, ad quem emptor arma emit? Tunc verò dicendum est planè, qd si armorum venditor hoc dubio interceptus illi principi subditur cui emens arma, cum etiā eius subditus sit in bello dubio vult militare, non peccat illi vendendo, maxime si iustus sit à suo principe talia arma pro tali bello diuendere. Alias secus, quia subditus ad iussum principis, & prælati potest deponere dubiū, quod ad iussum alieni principis nō ita deponere poterat. Hoc arguit caput, quid culpatur. 23. q. 1. Caterum ad id dubij, quod ibi presius proponitur à Nauarro, scilicet quid de illo dicturimus, qui licet vendat arma citra malum finem ob lucrum iustum, credit tamen ementem profecturum ad bellum iniustum, cum idem Nauarrus in sua sum. Latin. ca. 23. n. 90. resolutionem eius ex positis supra cap. 19. nu. 16. sumendā esse dixerit, inde tamen (nisi fallor) non tam aperte colligitur: quia ibi solum loquitur de rebus occasionatis non ordinatis ad præiudiciū tertij, quod de armis venditis illi qui creditur iturus ad bellū iniustū dici non potest vt videtur. Igitur conuenimus certe cū Nauarro in eo, quod in sua sum. c. 17. nu. 195. docet, scilicet quod qui arma locat, aut vendit ei, quem putat interficere, aut iniuste aliū percutere velle, peccat mortaliter, quia auxili-

Quest.

Quest.

Quest.

Resp.

lium ad peccandum mortaliter præbet iuxta cap. fin. de iniurijs. & c. 1. de offi. deleg. Secundo ad quæstionem in forma, quia non ita in forma Nauarrus respōdet, sic videtur nobis per distinctionem respondendum. Quia iste, qui creditur iturus ad bellum iniustum in præsentem imminens, aut in proximo verisimiliter futurum, quo ad id se præparet, velit emere arma, illicitū est ea vendere ei. Imò si creditur iturus ad hoc bellum, (quia præsumendum est tunc idē emere quod ad bellū, ad quod creditur iturus in proximo, paratū se inueniat) non sunt tunc ei arma vendenda. Patet, quia tunc sufficientem causam damni dat, cum sic credens, aut debens credere arma diuendit iuxta cap. fin. de iniurijs. Si autem in præsentem bellum iniustū non imminet, aut in proximo non speratur futurum, ad quod credatur iturus, sed quia miles est qui arma emit, creditur si se offerat bellum iniustum futurū, quia non ita timorata conscientia est ad illud iturus, de quo nunc non cogitat, non idē illi arma vendere illicitum erit. Quia pleriq; hominum sunt ex his partem timoratis, qui ad viciscendas iniurias, si sibi forte ab aliquo inferretur, quasi in præparatione sunt animi, qui bus propter hos conditionales euentus non prohibentur armifices arma vedere, licet euentus conditionales præsumantur.

Quest.

Tandem illi quæstioni facturi satis, an vendi possint toxica, & aconita, respondemus, quod ista nequaquam vendi licet ei, qui probabiliter creditur vsurus eis in nocuentū notabile salutis propriæ corporalis, aut alienæ, aut si hoc probabiliter dubitatur. Nam neq; in dubio probabili licet vitam alicuius exponere periculo, ista ignorantia, aut malignanti malefico vendendo. Secus est si ista non præsumantur nocuenta, sed potius ex consilio periti medici pro aliqua medicina exterius applicanda conficienda credatur emi aut certe pro nocuius occidendis feris. Adijcimus vltimo, quod neq; licitum est infidelibus vedere res, quæ alio carent vsu, nisi ad cultum suæ falsæ religionis, quia tali vsui solum sunt applicitæ, licet tamen ea eis vendere, quæ in alios vsus eis inseruiunt præter hunc. Vnde licet, vt dictum est, vendere eis paschalem agnum, licet nouerit venditor malè eo fore vsuros. Ita Caietanus, cui subscribit Ibañez sup. 2. 2. Eiusdē sententiæ fuit frater Petrus de Sotomaior, sed dissentit à Caietano, dicente nō licere pro pretio infidelibus ædificare templa, quia hoc prohibitum est, quia inquit Sotomaior, licere id quidem, quia talia tepla possunt verti in alios

Variat Caieta. & Sotomaior.

vsus, & fieri templa Dei. Sed dicimus cum Caietano, stante prohibitione non licet, quia solum antiquas synagogas ruinosas reparare eis licet in parte, non nouas erigere. Ex prædictis quoq; licet inferre herbam Tabaco nuncupatam in noua Hispania, quæ malè & bene solent vt Indi, scilicet ad diuinationē, & etiam ad medicinam corporalem, licere eis vedere non tamen ea certo inebriandis.

CAP. IX. Copula mulieris an sit venalis, & an pro condonatione vitæ possit pretiū accipi. Recensentur in hoc capitulo notabilia quinquaginta quinq; quæ sancito sunt per leges Hispaniæ circa emptiones, & venditiones ad longum.

Quoniam etsi multa dixerimus de his, quæ venalia sunt, vel non, non tamen adhuc est exhausta materia, idē de copula mulieris, an venalis sit nobis ineunda foret disputatio, nisi iam in primo tomo nostri Instructorij conscientia in part. 1. ca. 105. aduersum Nauarrū latè disputates concludissemus, quod fornicationis actus, licet in genere moris intrinsecè mali sint, hoc non obitare, quod sub alia cōsideratione, id est, quatenus voluptuosi sunt, & vsui humano pro delectatione corporali ex eis capienda accomodi, nō possit pro eis & dari, & exigi pretium post factum. Neq; enim (vt bene ait Corduba) fornicatio per hoc, quod est prohibita, vt intrinsecè mala, amittit suam naturalem voluptatem, sub qua ratione pretium accipitur pro ea. Igitur sit conclusio generalis contra Metinam Complutensem in toto, & contra Nauarrum in parte, non solum meretrices publicitus prostituta, sed etiam maritata, & puellæ, quæ semel, aut bis collabuntur, possunt accipere pretium sibi promissum. Imo post obtentum coitum tenebitur qui illis promissit, soluere in foro conscientia, licet in foro exteriori solum publicitus meretrices prostituta possint illud repetere, & non illæ maritata, aut puellæ. Hæc Soti est de iust. & iur. lib. 4. q. 7. est D. Thomæ, est Cordubæ in suo quæstionario lib. 1. q. 32. est Metinæ Salmant. in sua instructione fol. 170. est communis, est tamen contra Nauarrum in sua sum. Latin. ca. 17. nu. 38. & 39. & 40. & 41. dicentem cū Metina Complutenfi peccare meretrices post copulam recipiendo mercedem tanquam quid debuerunt operæ suæ fornicariæ. Sed quia iam ibi rationes Nauarrum in contrā infregimus eneruauimusq; idē parū negotij suæ nobis facessunt rationes. Quia ex ratione D. Thomæ id patet, scilicet, quia licet hic

Quest.

Conclu.

hic per legem causa sit prohibita, sed non datio, aut acceptio, & quia absurdum est dicere quod leges meretricibus concedentes repetitionem; & cogentes promissores id eis persolvere cooperentur eis ad mortalem repetitionem.

Iam & illa quaestio vtrum Ioannes quia cum sua vxore deprehendit Petrum bis, aut ter, & condonavit illi vitam, cum posset illum impune occidere, pretium accepit a Petro, possit sibi illud vendicare, quia aliena hic a nostro instituto profus non est, expedienda venit.

Igitur cum Corduba qui in tractatu de casibus conscientiae q. 77. huius meminit, dubij dicimus primo, qd secluso scandalo sublataq; occasione Petro reuertendi iterum ad vxorem Ioannis, licite potest Ioannes, quia iuri accusandi adulterium praeteritum vtriusq; renunciat (quia tali iuri renuntiare potest licet non iuri accusandi adulterium futurum) pro hoc aliquid pecuniae sine obligatione ea restituenti in conscientia a Petro recipere. Neq; enim, vt ait Siluester. accusatio. q. 6. cui subscribit Nauarrus in sum. cap. 25. nu. 31. tenetur sic acceptum de praeepto cuiquam restituere, nisi tatum pauperibus, & hoc ex consilio, si Ioanni placuerit, quod & pleriq; doctoru confirmat.

Secundo superadiijcimus, quod etia Ioanni id pecuniae accepisse licebit a Petro ob causam, scilicet, in quaestione proposita, scilicet, quia cessit iuri occidendi adulteros, quos iure permittente citra poenam, pugione in ipso actu transfodere poterat. Quia eodem iure humano, quo Ioannes potitur ad eos accusandu in foro exteriori, potitur ad adulteros simul deprehensos impune interficiendum, quidquid sit de culpa, de qua nunc nihil agitur. Ergo si quia renunciat iuri accusandi aliquid licite recipit, etiam in conscientia, quia huic secundo iuri renunciat aliquid accepisse licebit. Quare in foro conscientiae eo quod sic receperit, vel restituere sic acceptum neglexit, non est aliqua mortali culpa notandus. In foro tamen exteriori si contraria proferatur sententia, quia subesset praesumptio datae occasionis prosequendi adulterium, iam semel eius poena pecunia redempta, tunc quia sententia iusta quidem esset, teneretur Ioannes ei parere restituendo sic acceptum, & hoc post sententiam: nam ante ea in conscientia ab tali restitutione immunis erat, vt diximus.

Præterea accedit proximè necessitas, & utilitas proponendi hic ea omnia quæ peculiari- bus legibus Hispaniæ circa diuersas materias emptionum, & venditionum sancita sunt. Nā

primò lib. 5. recopilationis notæ legū Hispaniæ tit. 12. l. 23. fol. 308. quibuscunq; pupillorum tutoribus, vel tutricibus interdicatur facultas emendi sibi eoru, quorum administrationem gerunt, bona, quod si secreto, vel publicè talia bona sibi pretio comparauerint, dicitur quod talis emptio si per probatione constare possit, nulla sit, rescindaturque quadruplo, quam valeret restituto camere. ¶ Insuper quorumcunq; bonorum administratores inhabiles quoq; censentur ad ea emenda. ¶ Insuper de iudicibus, corregidores, Hispanicè nuncupatis eadem recopilat. lib. 3. titu. 6. l. 2. cautū est, ne in suæ iurisdictionis situ hæreditent aliquam emant, aut ædes ædificent, aut greges & pecora pascant. ¶ Deinde lib. 7. l. 15. & 27. tit. 3. Hæreditates abbatenses, de lo abbadengo, Hispanicè nuncupatis naturalibus eiusdem districti aut situs iubentur vendari, & non exteris. ¶ Præter hæc ead. recop. l. 3. lib. 3. tit. 4. præfecti ad executionem iustitiæ, alguaziles de los adelantamientos, y merindades, Hispanicè nuncupati interduntur ea emere bona, quæ executioni mādantur. ¶ Ad hæc ea recopil. li. 5. fol. 24. l. 17. & 18. tit. 21. præfectis in domibus communibus, alhondigas, Hispanicè nuncupatis, nomine communi posse frumentum anticipatum emere conceditur, & quomodo preferantur in hoc, & in vendendo illud pro eodem pretio contra alios præemptores ibi decernitur. ¶ Vltra hæc ibid. l. 1. tit. 11. lib. 5. fol. 30. decernitur remedium contra deceptionem vltra mediocritatem iusti pretij habere etia locum in his, quæ subhastatione venduntur. ¶ Accedit ad hoc quod etiam ibidem l. 22. tit. 8. lib. 2. fol. 81. iudices interduntur aliquid eorum emere, quæ iussu suo subhastatione vendenda proponuntur. ¶ Itē panosarum, & detritarū vellium emptores seu potius reuenditores Hispanicè, ropaueros, nuncupati ea quæ subhastatione exponuntur, venalia emere prohibentur, ita ead. recopil. l. 22. tit. 8. lib. 2. fol. 81. ¶ Item ead. recopil. l. 2. tit. 6. lib. 6. statuitur ne arma vendantur, alienentur, vel impignorentur vltra 10. dierum terminum. ¶ Item, ead. recopil. mercatores mercium in suburbijis prohibentur suas merces vendere lib. 7. tit. 1. l. 9. fol. 72. ¶ Item ead. recopil. l. 5. tit. 16. lib. 3. fol. 221. prohibentur pharmacopola vendere venenosa sine medici licentia. Item ead. recopil. l. 3. tit. 2. lib. 7. fol. 143. reuenditores illi ostiatim soliti vendere portatiles merces, bohoneros, Hispanicè nuncupati prohibentur vt diuagates per calles, & domus intrantes merces suas diuedant, sed potius in pla-

tesunt per leg. Hispa. circa venditione ad longum.

- 2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.

teis callibusq; publicis suas merces venales exponat, sub pena amissionis mercium, & incurrendi insuper penas sancitas per regni leges contra earum rerum venditores, quæ prohibita sunt transuehi intra regna, sicq; per hanc legem similiter applicatur. ¶ Itē ead. Recop. l. 24. tit. 14. lib. 7. fol. 128. Sartores, qui panos, cordellates, & estameñas, Hispanicè nuncupatos, inter se diuidendos taliter, quod eorum dimidia pars cum indice, idest, cum signo manet apud vnum, reliqua; dimidia pars cum cauda remanet penes alterum emunt, prohibentur eos vendere, vel scindere, nisi per ministrū ad hoc præsignatum, veedor, nuncupatum prius sigillentur, & signo legali signentur. ¶ Itē l. 1. tit. 2. lib. 7. stabilitur, qd lebetu, & caldariatū artifices præsertim exteri, & alienigenæ, causa vendendi aut suis officijs vtēdi per calles non obambulet sub pena amissionis eoru, quæ vendenda portauerint & amissionis tantundē pro camera adiuncta pena exilij per annū a regno. ¶ Tandem l. 1. tit. 2. lib. 7. ead. Recop. nõ obstante præterita lege cõceditur opificibus caldariatū naturalibus regni posse obambulare calles causa vendendi nouiter a se fabrefacta opera. ¶ Itē eadem Recop. lib. 7. tit. 18. l. 3. præcipitur ne opifices candelarum, ceræ, vel sepi, vel quæuis aliæ personæ etiam examinatae vendant ad hæc officina pertinentia nisi officinam publicam ad suæ domus habuerint sub pena duorum millium dipondiorum multatione. ¶ Item vbi supra l. 4. sub eadem pena prædicti officiales candelarum, ceram, vel sepum vel alia ad suum officium pertinentia si emerint, iubentur præfectis, idest, veedores, si vltra podus Hispanicè, arroba, nuncupatum emerint, ea pandere intra triduum a tempore emptionis antequam tales merces in suis officinis, vel armarijs recondant, vt si officiales reliqui partem aliquam inde sibi velint pro eodē pretio, illis soluentibus intra triduum detur. ¶ Idē etiam præcipitur cuicunq; mercatori prædicta ementi in magna copia ibidē. l. 5. ¶ Item l. 6. prohibentur, venditores prædictas merces ceræ, vel sepi vendere, secernendoque, aut leparando bonum ad aliud asportandum, quia ista merces vt sunt asportata ita iubentur vendi. ¶ Item opifices hi prohibentur ceram cum sepo miscere, alias subituri penas in simili casu stabilitas, quia alias opificum huiusmodi falsitate non careret. ¶ Item eadem Recop. lib. 3. tit. 4. l. 6. & 7. prohibetur carcerarij incarcerationis vendere vinum, vel carnes, vel piscatum. ¶ Itē ead. Recop. lib. 5. tit. 21. l. 13. prohibetur pro numismate aureo plus pretij recipi quā

- 13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.

sit taxatum per legem, vel pro maiori pretio tale numisma emi sub pena amissionis talis numismatis, adiecta quoq; pena pro qualibet vice decē milliū dipondiorum pro camera, præter eas graues penas, quæ in his medianibus proxenetis decernuntur ibi. Permittitur tamē ibi permutantibus numisma aureum pro argenteis regalibus vel pro alia minutiori pecunia id posse inde recipere quod permittitur per leges. ¶ Item eadem Recop. lib. 9. tit. 3. l. 32. quod qui præsumunt a ratiocinijs regis, contadores nuncupati, neq; eorum famuli, vel aduocatus, neq; fiscalis, neq; notarius audientia directè vel indirectè participare possint in aliqua parte reddituū regaliū, neq; in alijs ibi contentis decernitur. ¶ Item lib. 9. tit. 6. l. 1. prædictis, indicitur ne recipiant prætiū de numisma te aureo, vel argēteo a se soluendo, neq; in tali solutione in maiori pretio id numisma computet, quàm cõmuniter valet, neq; diminuta aut curtata hæc numismata quarant quod tradant pro sanis. ¶ Itē ead. Recop. lib. 9. tit. 4. l. 7. qui sunt a ratiocinus, idest, contadores, eorumq; officiales si interuenerint, vt mediatores in cõtinuandis venditionibus iurium, vel aliarum negotiationum inter partes, nisi gratis mediauerint, pro hac mediatione acceptū restituant, insuper & in septuplū multentur, quod si sic secundo receperint, vltra penam septupli, & exules sunt a curia, & quocunq; officio a rege obteto priuatur. ¶ Item ead. Recop. l. 8. tit. 14. lib. 5. interdicitur in nudinis, vel in mercato pecoru proxenetis interuenire. ¶ Ibi quoq; l. 14. tit. 12. lib. 5. proxenetis est prohiberetur sibi assumere merces quas suscipiunt vendendas. ¶ Item lib. 7. tit. 13. l. 2. canetur, quomodo vendendi sunt panni, vide ibi. ¶ Item qui sunt a penu, despenferos, Hispanicè dicti, siue sint regi a tali officio, siue alijs optimatibus in curia, atq; ab his aliqui alij necessarium tantum pro suo penu permittuntur emere, quod si quis horum ad reuendendū vel impertinēdum inter alias personas acceperit aliquid penis ibi contentis venit puniedus. ¶ Itē eadem Recop. lib. 5. l. 1. tit. 14. interdicitur tum reuenditoribus, regatones, Hispanicè dictis, tum etiam quibuscunq; alijs personis intra curiam neq; ab ea in leucarū 5. circuitu emere an nonam, idest, venalia ad reuendendū, scilicet, panem coctum, triticum, hordeū, auenam aut alium granum, paleas, legumina, carnem mortuam, aut vitam, piscatum reces, sed salitum, siue pusillum siue magnum, siue extractum a mari, siue a flumine, aut ad vicū d'atthens, sub pena subeudi sexaginta flagelli ictus, & iactu-

- 23.
24.
25.
26.
26.
27.
28.
29.
30.

ram empti, & multam sexcentorum dipon-
diorum. Accusariq; possunt a quolibet, & cir-
ca executionem huius pœnæ omnes curiæ re-
sidentes, prætores iubentur intendere, quibus
negligentibus consilium regale prouideat.

30. ¶ Ceterum ibidem in curia, in præsignatoq; quin-
q; leucarum circuitu permittuntur emi fabæ, ci-
cera, lentes, fruges virides, & siccæ etiam ad re-
uendendum, vel aliter citra aliquam penam.

31. ¶ Itē lib. 5. tit. 14. leg. 2. prohibetur, ne aliquis
in curia, vel in circuitu quinque leucarum vna
emat ad reuendendum in curia. Conceditur
insuper ibi, & declaratur circa carnem viuam
& mortuam, quod si sint boues, vaccæ, vituli,
arietes, oues, capri, sues a quolibet ad reuen-
dendum emi possint. Ceterum caro alia, cu-
iusmodi sunt gallinæ, perdices, pulli, anseres,
capreoli, cuniculi, & omne venationis genus,
emi ad reuendendum prohibentur, nisi a locis
ultra 5. leucas a curia distatibus empta ista
ad curiam reportentur. ¶ Ibi etiam circa legē
de piscato suprapositam fit talis in forma de-
claratio, scilicet, quod licet piscatum recens in
curia intraq; talem periodum si sit a mari siue
a flumine deductum ad reuendendum in cu-
ria emi non possit, piscatum tamen siccum, vt
congru, piscatumq; salitum, sardæ quoq; recē-
tes, & salitæ, & reliquum piscatum maris sic-
cum, dummodo a portatoribus publice in pla-
tæa ciuitatis, vel oppidi, vbi curia resederit,
per totum vnum diem fuerint exposita, quod
inde volentes suæ domui prouideant, possunt
deinde a quocunq; ad reuendendum impu-
ne emi. Si autem secus quis fecerit pœnas in
dicta lege contētas subiturus erit ita lib. 5. tit.
14. l. 2. ¶ Itē ead. Recop. lib. 5. tit. 11. leg. 19. hæc
lex cum recentior sit, confirmat legem de nō
emendo panem in grano ad reuendendum,
extenditq; eam ad totum regnum, sic in for-
ma indicans, Nullus emat panem ad reuen-
dendum exceptis agasonibus, & his qui ad pro-
uidendū alijs locis ea emerint, dū tamē hi ob-
noxij maneat ad diuidendum illum populis,
ad quos eum detulerint statim, vt emerint, ita
vt recondere in horreis illum non possint ad
reuendendum, vel pretium eius augendum.
Lex autem hæc & quidquid in ea continetur
ad conductores panis, qui panem habitum ex
similibus conductionibus vendiderint exten-
ditur, exequendamque in vtroque pœnam
esse decernit, ita lib. 5. loco supra citato. ¶ Itē
lib. 6. tit. 18. l. 5. cauetur, vt nullus agasonum,
siue Mauritanus sit conuersus, neque etiam
alianigena per se, vel per interpolitam personā
emere possit aurum, aut argentum in bracteis,

vel in massa sub pœna amissionis illius, & exi-
lij perpetui ab his regnis. ¶ Itē etiam lib. 7. tit.
3. l. 20. interdicitur senatoribus populorū, regi-
dores Hispanicæ appellatis, & iuratis, & tabel-
lionibus negotiari in officio reuēdendi victua-
lia sub officiorū suorum priuationis pœna. Ita
Rex Philippus Vallisoletū anno Domini. 15. 8.
¶ Itē lib. 5. tit. 14. l. 7. prohibetur carnes viuas
emi ad eas reuendendum sic viuas in nudinis,
& in mercato, vnde sunt emptæ sub pœna exi-
lij a regno per quinquēniū, & amissionis to-
tius gregis sic empti, & suorum bonorum me-
diētatis amissionis, ita Rex Philippus Toletū
anno Domini. 1566. pragmat. 1. ¶ Item ead.
Recop. lib. 6. tit. 16. l. 1. solum reginæ, & regi, &
suis filijs permittitur habere officialem, galli-
nero, Hispanicè dictum ad gallinas emēdas ra-
tionabili prætio, quas assumi vetatur ex præ-
dijs, vel locis monasteriorum, vel ordinū, ne-
que ex aliquibus eorum oppidis, sicque per
iustitiam obseruari mandatur. ¶ Item ibi. l. 2.
his officialibus interdicitur aues assumere ad
reuendendum, vel inter alias personas distri-
buendū. ¶ Itē ibi. l. 3. præcipitur his officiali-
bus a gallinis emēdis, siue sint regij siue cū li-
cētia regia hoc officio fungatur in curia, tū vt
aues ad taxam emant, neque ultra taxam pos-
stea eas diuendant, & prouisiones, quas detu-
lerint ad senatus populorum dirigatur. ¶ Item
l. 4. præcipitur eis, vt aues ad taxam assumptas
maiori pretio non vendant, neque eas pro alijs
personis assumant, nisi pro eas tantum distri-
buendo in memoriali nominatis, & consili-
bus infirmisque curiæ, neq; recipiat dona eo
quod cum aliquibus oppidis, vel personis dis-
simulantes pertraherint. ¶ Itē l. 6. ab audien-
tibus huiusmodi officiales a gallinis emēdis se-
moquentur, iubenturque per auditores puniri.
¶ Item ibi. l. 6. consilium regium curare præci-
pitur, ne regis venatores, vel officiales eius a
gallinis assumant aues ad alijs personis diui-
dendum, eo prætextu quod pro mensa regia,
pro auib; venaticis inescādis sint necessaria.
¶ Item ead. Recop. lib. 5. tit. 12. l. 18. vide quod
modo panis imperfecti prohibentur emi ad
eos in eadem specie reuendendum, & in for-
ma, qua fuerunt empti sub pœna eos amitten-
di, & sub pœna multationis in alio æquuale-
ti valore. Concedit tamen habentibus officia-
nas publicas hos panes iam perfecte omni-
no fabrefactos posse emere ad eos iuxta men-
suram, & non aliter in suis officinis diuēden-
dum sub supra contentis pœnis. ¶ Itē ead.
Recop. lib. 6. tit. 20. l. 5. cauetur, quod dū in
mulis, vel famulabus alteri inferuentibus vi-

35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.

actualia emerint, vel hordeū, vel ligna, vel pa-
leas, vel alia venalia, vel supellectilia domus,
& qui quouis modo prædicta emerint pro oc-
cultatoribus furti habeantur, & quod vt con-
tra tales aduersus eos per iudices cum omni
ni cura, diligentia & rigore procedatur.

45. ¶ Item ead. Recopil. lib. 6. tit. 18. l. 45. statui-
tur posse lanas extra regnum transuehi ea le-
ge, vt earum emptores teneantur tempore re-
ceptionis earum ad eas cum iuramento mani-
festandum cum alijs diligentijs, quæ illis im-
ponuntur, vt fiant sub pœna amissionis lanarū
quæ perēda venit ab his emptoribus inita an-
nū & non post. Vide reliqua circa venditionē
lanarū ibi & lib. 6. tit. 18. l. 45. & 46. ¶ Itē lib. 7.
tit. 4. l. 2. cauetur, vt lanæ vendantur vel pro
omnino impuris vel pro omnino lauatis, atq;
desiccatis, & nō aliter. ¶ Et leg. 3. titu. 13. lib. 7.
quod lanæ ad conficiendos pannos lauentur
primò cum aqua calida, & post cum frigida:
idemq; faciendum est si vendendæ sint, sub
pœnis hac lege contentis. ¶ Item lib. 7. tit. 17. l.
37. prohibentur opifices pannorum de lanis
emptis excipere, & segregare primam, & secū-
dam sortem vt vendant tertiam, & quartam.

48. ¶ Item lib. 2. tit. 2. l. 1. leg. 13. cauetur ne pro ali-
quo officio audientiarum possit dari pen-
sio, aut redditus. ¶ Item lib. 7. titu. 3. l. 7. san-
citur, ne in posterum in domo regia, & curia
vel extra officium iurisdictionem continens
vendi aut emi possit sub pœnis horum reg-
norum, legibus contētis, & in super tam illud
vendens quam emens infamis inhabilisq; per-
petuo maneat ad illud met habendum, vel
aliud. ¶ Item lib. 7. titu. 3. l. 8. cauetur, ne vlla
officia iurisdictionē continentia aut exequu-
torum iustitiæ, id est, de alguaziles y merinos,
locari possint sub pœna, ipso facto amissio-
nis eorum, & sub pœna quod eorum condu-
ctores eis vtinequeant, quin in eas pœnas inci-
dant, quas vtentes officijs publicis ad se non
attinentibus soliti sunt incurrere. ¶ Item lib. 7.
tit. 8. l. 7. sub pœna centum ictuū flagelli pro-
hibetur, ne aliquis columbas vendere audeat,
nisi columbarij dominus sit, vel eius mandato
vendat: ¶ Tandem fabri pellium, pellejeros,
nuncupati si in aliquo loco huius opificij in-
ueniatur opifices habeant domum statutam,
vbi pelles, & coria vendantur, præsignaturq;
pœna contra extra hanc domum vendentes,
vel ementes ultra duodecim pondera, ano-
bas, Hispanicè dicta. In diciturque mercatori-
bus pellium, vt pelles vendant pro vt asportan-
tur sine separatione boni a malo ad selectum,
& bonum transuehendum extra regnum. Ita

45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.

lib. 7. tit. 19. l. 6. & l. 7. ¶ Item l. 8. lib. 7. tit. 19.
prohibentur huiusmodi pellifices alicna pecu-
nia emere pelles pro alio ad contractus merca-
tionis eas volēti, sub pœna amissionis earum,
& quomodo huiusmodi pellifices possint pro-
eodē valore pelles pro suo officio necessarias
in suis officinis pro prouisione regni distra-
hendas deducere ab emptoribus, qui ad trans-
uehendas eas extra regnum emerint haberet
vbisupra l. 9. ¶ Item lib. 5. tit. 24. l. 4. statuitur
aurificem qui deprehensus fuerit ter fabrefe-
cisse ex auro non pertingēti ad gradus. 24. qui
lates, Hispanicè dictos, vel ad. 22. gradus, vel
saltem ad. 20. ad per totam eius vitam non fa-
brefaciendum in auro fore condemnandum
taliter, quod si secus fecerit omnium bonorū
suorum iacturam patiar, parcat prolixitate
ctor si quod paterent fraudes, quæ circa materiā
emptionum, & venditionum in Hispania sol-
lent contingere, idē leges Hispanicas, quæ cir-
ca eas propellendas disponunt hic coaceruare
curauit. ¶ Neq; ab re erit hic in calce pro com-
plemento materiæ addidisse, scilicet, quod (vt
refert Nauarrus in summa cap. 23. nu. 93.) qui
ad terras infidelium res vetitas vendendas ex-
portant veluti arma, ligna, & alia ad bellū per-
tinentia excommunicationem incurrūt latam
per cap. ita quorundam, de iud. & per bullam
cœnæ Domini quod latē se declarasse ait Na-
uarrus in recept. prædicti cap. ¶ Insuper nota-
to cum D. Thoma. 2. sent. dist. 44. q. 2. ar. 2. ad
2. quod quia baptismus non aufert conditio-
nem seruitutis, seruum paganū, aut Iudæum
baptizatum postea licet de consilio deberent
domini facere liberos, non tamen de neces-
sitate eos liberos dimittere tenentur, si alioquin
iusto titulo, fuerant serui facti. ¶ Demum in
fauorem baptismi, & periculi vitandi gratia
Iudæus, vel paganus seruus Iudæi vel pagani
emptus ab illis non ad mercimoniam, sed ad
seruiendum sibi, si baptizatur liberatur a tali
seruitute nullo pretio dato. Si verò ad merci-
moniam emptus sit, & venditioni infra tres
menses non exponatur, per baptismum effi-
citur liber sine aliquo pretio. Si autem expo-
natur & infra dictum tempus emptor non in-
ueniatur liberatur. 12. solidis, id est, ducatis
ca. de Iudæ. & Pag. ibi glof. 2. si autem infi-
delis emerit Christianum liberatur
sine pretio cap. generalis.
distinctio. 54.

53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.

CAP. X. Vtrum clericis liceat negotiari, & an ve-
tigalia soluere teneantur de empto aliena pecu-
nia; aut alieno nomine, aut ex proprio lucro, de
casibus emptionis, & redictionibus in noua Hispa-
nia contingenti bus inter Indos, & de negociatio-
ne intra ecclesiam, & an sit mortale peccatum.

negotiatio
prohibita
clericis.

Quest.

Quoniam aliqui, ut supra insinuauimus
propter vitas fraudes, aut quia in-
decorum prorsus est eorum dignitati, & offi-
cio interdiciuntur negotiari, aut aliqua per
emptionem ex proprio non factam sibi vendi-
care, ideo non prater rem erit si de his quoq;
quid stabilitum sit per leges meminerimus.
Atq; ideo primo hic queritur, vtrum clericis
liceat negotiari. Circa qua questionem quia
duae veriantur grauium doctorum sententiae,
oportet quid sit tenendum explicare. Nam Pa-
ludae clericos beneficiatos aut constitutos in
sacris, aut religiosos, quia hi ab negociatione
non abstinere veniunt excommunicandi,
ut patet ca. nemo episcoporum, ij. q. 3. non ex-
cufari a mortali tradit. Tum quia excommuni-
cari maior nusquam fertur, nisi pro transgres-
sione graui, & mortali, tum quia nisi se corre-
xerint deponi iubentur, ut patetur cap. clericus
dist. 91. quae etiam pena nisi pro grauissi-
mo, & lethali crimine infligi non solent, praeter
quam quod lucrum debet dari pauperibus
secundum Panor. in ca. i. ne cler. vel monach.
quod tamen secundum Raimun. est de confi-
lio tantum, & non de praeccepto. ¶ Caietanus
autem tanquam nimis pius in clericos, dum
desit temeritas, contumacia vel contemptus,
vel scandalum, censet, quod transgressio mul-
torum, quae in titulo de vita, & honestate cler-
prohibetur, inter quae computatur negotiatio,
non est mortalis in clericis, in quantum ex praec-
cepto iuris positui pedet, quamuis aliqua eis
mandentur sub pena excommunicationis, ita
Caiet. verbo cleric.

Conclu.

Igitur de hac quaestione, ut nostram senten-
tiam dicamus statuitur conclusio: Sententia
Caietani est probabilis, scilicet, quod clerici
beneficiati, aut in sacris constituti secluso scan-
dalo, temeritate, contumacia, & contemptu,
nisi alia iniquitas, vel iniustitia admisceatur,
non sunt censendi peccare mortaliter, si nego-
tiationi non turpi intendat. Patet haec conclu-
sio. Tum quia praeccepta legis naturalis, vel di-
uinae, vel humanae ad peccatum mortale non
obligant, nisi eorum transgressio notabiliter
charitatem Dei, aut proximi offendere inue-
niatur. Tum, quia licet tales excommunicari
debeant, sed neq; pena excommunicationis,

nisi latae sententiae sit, arguit obligationem ad
culpam mortalem. Na etia si apponantur penae
graves, grauiore, grauissima excepta exco-
municatione sententiae latae, si tales sint quae
quiacotra charitate notabiliter non sunt ex se,
sine mortali incurri possunt, quia exigunt mo-
nitionem, ut non nisi in contumacem feran-
tur, ante monitionem, & contumaciam subse-
cutam non inducunt reatum culpae mortalis
in transgressores. ¶ Notanter autem sententiam
hanc Caietani probabilem tantum esse cense-
mus seclusa etiam mortali avaritia, quia his se-
clusis mortalibus circumstantijs, leges penales
in benigniori sensu accipiendae veniunt, & quia
licet nos non lateat in hac parte alios doctores
rigidiores proferre sententiam, sed nos eam
temperamus per limitationes hic adhibitas.
Neq; enim sub his verbis prohibemus, preci-
pimus, consulens ius inuenio negociationem
clericis esse prohibitam: imo licet sub tali ver-
borum tenore esset illis prohibita, secundum
Victoriam, non esset signum culpae mortalis,
quia ad signum culpae mortalis consideranda
est materia praeccepti, & sequentia, & praecedentia.
contra Nauarrum in sum. Lat. ca. 23. nu. 51.
asserentem in materia ecclesiastica interpreta-
ri verba praecipio, & prohibeo, ut obligantia
ad mortale peccatum tutius esse, quia in hoc
inquit sequimur patres antiquos, & commu-
nem, licet dura sit haec interpretatio erga po-
pulum.

Quest.

Praeterea quasi affinis haec quaestio praec-
denti confociatur, scilicet, vtrum clericus eo
ipso, quod negociationi intendit, vectigalia
soluere teneatur in conscientia etiam ante sen-
tentiam, & exactionem iudicis. De hoc autem
ideo dubium oritur, quia statuta patriae circa
venditionem, cum teneantur clerici obserua-
re, scilicet non vendendo ultra pretium taxae,
videtur, quod etiam statum de soluendo ve-
tigali in conscientia teneantur obseruare.

Resp.

Sed nihilominus tamen, quia cap. ex literis
de vita. & hon. cler. huius quaestiones diffini-
tio quasi expresse videtur contineri, ideo in ea
non multum immorabimur. Nam ibi summa-
tor in summario illius capitis sic in forma in-
quit: Clericus, qui tertio monitus a negociatio-
nibus secularibus non abstinere, interim perdit
quoad bona, priuilegium clericale, additq; of-
fense textum multum notabilem, & qui quoti-
die allegatur, quae textum explicando glossa
sic ait, ex hac decretali nota, quod vsque ad ter-
tiam ad monitionem gaudent clerici priuile-
gio clericali. Si igitur vsq; ad tertiam monitio-
ne non perdunt quod ad bona sua priuilegium
clericale,

clericale, sequitur, quod & in conscientia cle-
rici sic negotiantes vectigali ante trinam mo-
nitionem, qua monendi sunt ab huiusmodi
negociationibus abstinere, non teneantur solu-
ere, neque quoad sua bona statuti patriae
circa hoc subiacere, licet taxam communem
mercium in conscientia teneantur non viola-
re, quia de iure naturali pretium iustum, quae
se praesumitur esse pretium legale communis
taxae est obseruandum.

Emptum
alien. pec.
Questio.

Praeterea iam hic in dubium reuocamus,
vtrum emptum aliena pecunia sit ementis,
quia in diffinitione emptionis dicitur, quod
sit contractio rei pro pretio. Et dubitari qui-
dem poterat eum nam contrahitur, quando
emptio facta est pro pretio alieno, an ementi, an
domino pretij. Igitur, quia quaestio iuridica
est iuxta ius venit distinguenda. Nam aut em-
ptor rei cum pecunia aliena, emit eam nomi-
ne suo, aut eam emit nomine domini pecu-
niae, aut alterius. Si igitur primo modo tunc,
est prima conclusio. Si aliquis ex pecunia alie-
na aliquid sub nomine proprii emit, sibi ipsi
illud acquirit. Conclusio haec expresse conti-
netur. l. si ex ea. C. de rei vend.

Questio.

At si adhuc aliquis scisciteretur, an haec co-
clusio iuridica aliquas exceptiones patiatur,
intelligat quatuor exceptiones illius in iure
contineri. Nam fallit primo in empto ex pecu-
nia Ecclesiae, ut patet. 12. quaest. 3. cap. 1. & 2.
quod adeo verum est, ut de pecul. cleric. cap.
inquirendum. decernatur, quod emptum per
praelatum ex emolumentis Ecclesiae, id est, ex
redditibus, vel oblationibus, vel votis fide-
lium Ecclesiae pertinentibus, effici Eccle-
siae, etiam si praelatus alieno nomine, vel suo
ea comparauerit. Secundo fallit in empto
ex pecunia pupilli, vel minoris a tutore, vel
procuratore: quia tunc minor sibi sic emptum
vindicare potest. l. 2. ff. quando ex fac. tut.

Except. 1.

1.

2.

3.

4.

Fallit tertio in empto ex pecunia militis,
quia sic emptum, a milite pro se vindicari po-
test. C. de rei vendic. l. si ut proponis. Quarto
fallit in empto a marito, vel vxore de pecunia
sibi ab altero eorum donata, si efficiatur non
soluendo, qui donum accepit. l. vxor marito,
ff. de don. inter vir. & vxorem. Aduertito ta-
men circa has fallentias, vel exceptiones cum
Syluestro verbo. emptio. quaest. 23. quod si
pecunia Ecclesiae, vel minoris, vel militis, vel
donata sic in. 4. fallentia non fuit alteri mixta,
verum sunt exceptiones haec, seu fallentiae, scilicet,
quod res emptum ex tali pecunia aliena in
permixta alteri, etiam si fuerit emptum ab em-
ptoribus praedictis nomine proprio, vel alie-

Instruct. Negot.

no, non emptoribus, aut alijs, sed praedictis do-
minis pecuniae venit ascibenda. Secus est au-
tem si talis pecunia mixta fuisset alteri, quia
tunc transiret in dominium etiam furis, iux-
ta. l. si alieni num. ff. de solutionibus. & sic ta-
lis pecunia non esset Ecclesiae, vel pupillorum
quare res tali pecunia emptum nomine alieno,
ab illis non vindicaretur.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio: Si maritus ex bonis
dotalibus etiam consentiente vxore, etiam
nomine proprio aliquam rem emerit, vxoris
erit, si eam vxor voluerit vindicare, quemad-
modum dictum est de empto ex bonis Eccle-
siae, & minoris, & militis. Haec conclusio pa-
tet. l. 48. & 49. tit. 5. part. 5.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio: Si vnus fratrum lu-
crum aliquod reportauit ex negociatione,
emendo, scilicet, aliquid cum pecunia haereditatis,
si nomine communi fecit, illius
lucris diuisionem tenetur facere cum alijs fra-
tribus. Haec conclusio patet, quia si nomine
fecit communi, fecisse videtur, quasi nomine
societatis: ita Bartolus. l. si patruus. C. commu-
viri. iudi.

Conclu. 4.

¶ Quarta conclusio: Si vnus fratrum nomi-
ne proprio, cum pecunia haereditatis fecit
mercantiam, non diuidet eum alijs lucrum.
Haec conclusio est iuridica, & patet. l. Titium,
& Metium. ff. de admi. tuto. Huic
autem conclusioni illam exceptionem supra
positam adiungimus, scilicet nisi frater sic no-
mine proprio cum pecunia in diuisa haeredi-
tatis mercantiam exercens tutor esset, aut cu-
rator aliorum fratrum cohaeredum. Nam tunc
primam pecuniam lucrata tenetur diuide-
re, non tamen si aliud lucrum de pecunia lu-
cri sibi ex sua parte contingenti iterato nego-
tiationi exposita proprio nomine, retulerit, id
cum confratribus cohaeredibus etiam si eorum
tutor sit, diuidere tenetur.

Conclu. 5.

Questio.

¶ Sed quid si ignoratur cuiusnam nomi-
ne fecerit. Ad hoc responderetur plane, quod
si praedictus frater negotium solutum, & sibi
commune cum alio fratre dum viueret, co-
iam mortuo, eius filijs superstitibus conti-
nuauit, dum eum illis in communi indiuisam
substantiam possideret; tunc commu-
ni nomine fecisse videtur. Ar. in. l. nam & si
seruus. ff. de negotijs gestis. Secus autem praesumitur,
si in solitam exercuit negociationem
nisi ex libro rationum aliud apparuerit.

Questio.

¶ Adde, quia & de hoc dubitari contingit,
scilicet, an si alter duorum fratrum ex lucro submi-
nistravit expensas pro reparatione communis
patrimonij, aut emit boues pro colendis pos-
sessori.

C

cessionibus communibus repetere illud possit. Ad hanc vero questionem licet absolute respondeat Bald. quod repetere id possit per lex duobus ff. de neg. gest. sed tamen limita- te. Sylvestro verbo. peculium. 2. questione. 23. intelligendum est, si emit boues, de eo lu- cro, quod communicare cum alio fratre non tenetur ratione patrimonij communis, aut ali- cuius societatis. Nam si aliqua haturum rationu- lorum impensum, in pretium bonum com- municandum erat cum fratre, tunc quia com- mune est repetere non poterit. Et si iam pa- lam sit solutio ad illum casum, ubi proponi- tur, an mulier que pradium habens indivi- sum cum alijs sibi, coharedibus, ad illud meliorandum ex proprijs bonis assumpit, possit quod sic expedit repetere, quia re- spondetur, quod si ex bonis non commu- nicandis, sed omnino proprijs eos sumptus suppeditavit, repetere eos poterit, alias non, quia communicanda sunt communia alias.

Concl. 5. Quinta conclusio: Si aliquis pecunia propria aliquid emit nomine alterius, si il- le, cuius nomine res est emptor, eam em- ptionem suo nomine factam ratam habue- rit, tenetur ei rem sic emptam tradere cum fructibus: ceterum eam emptionem ratam habens tenetur tali pro se ementi rem, per- solvere tunc pretium rei, tum etiam expen- sas si quas forte fecerit. Hac conclusio ha- betur l. 48. & 49. titulo. 5. partit. 5. Et patet, quia accedente tali rati habitatione illa em- ptio est valida, & ratam eam habens ad- quirat ius ad illam rem sic pro se emptam: ergo tenetur, quia suum negotium ge- stum est ad pretium illius & expensas solu- dum.

Questio. Insuper, quia ad hanc materiam allude- re videtur & ista questio, scilicet in casu con- tingenti in noua Hispania in populo Indo- rum, ubi agallo, quia ea copia maicij, qua indigebat pro pabulo suorum iumentorum obtinere non potuit a senatu Indorum, ut sibi venderetur pretio legali taxa, submi- sit quandam Hispanum amicum, & gratum senatoribus, qui sua pecunia emerit, eam maicij copiam pretio taxa a senatu, qui id obtinuit gratia favoris an possit hic sic ad- emptum submissus eam copiam maicij sic ex pecunia agalonis emptam, plaris, quam sit taxa agalonis vendere. Neque ratio du- bitandi hic deesse videtur. Tum, quia licet eam ex pecunia aliena, id est, agalonis eme- rit, nomine tamen proprio (ut supponi-

mus) eam copiam maicij emit, ergo cum pretio currenti communi in mercato plaris venderetur, merito ambigitur, an plaris quam esset taxa agalonis eam potuit vendere. Hoc nihilominus non obstante dicendum videtur, quod ille suppositus ad emendum siue nomine proprio, vel nomine agalonis, siue pecunia propria, vel agalonis emerit non potuit plaris, quam taxa esset, agalonis eam copiam maicij vendidisse, quia pretium taxa iustum erat, neque violandum erat. Nam si plaris in mercato Indorum commu- niter vendebatur, id erat, quia minutim, & mensuris quibusdam incertis, & minutis (prout modus vendendi est usu receptus in mercato inter Indos) vendebatur, quemadmo- dum & inter nos res minutim vendit ma- ioris solent vendi, quam si vendantur con- iunctim, & in magna copia. Suppositus autem hic emptor, neque rationem lucri ces- santis, ut plaris vendat agalonis, pratexere sibi potest: quia nihil minus, quam parat- us erat ad eam copiam maicij in mercato Indorum minutim, atque ideo plaris ven- dendam. Si autem agallo via gratitudinis ei aliquid fuerit largitus, id quidem recipere poterit.

Questio. Porro, Quia in mercatis Indorum fer- tur granum maicij propter magnam copiam, que minutim vendenda ab Indis affertur, interdum etiam ibi minutim emptum minoris constare, quaeritur an tunc, dum non est im- posita taxa, extra Mercatum in magna copia & coniunctim per fanecas vendes possit plu- ris vendere: quam constet faneca in mercato Indorum minutim emptam.

Respons. Igitur licet non satis liqueat quid ad hoc sit dicendum: tamen aliquomodo defendi potest in magna copia plaris tunc posse vendi, quando communiter in magna copia sic vendendo maius currit pre- tium frequenter. Nam licet regulariter inter nos merces in magna copia, & coniunctim ve- ditae minori pretio soleant aestimari, & vendi quam si minutim venderentur: tamen in casu particulari, ut in hoc, ubi tanta est abundantia grani maicij allati ad mercatum minutim, & ratione vendendi a tanta abundantia vendi- torum ibi consueta, umisit sane, ut talis merx, tunc minoris iusto pretio ematur, & vendat- ur ibi in mercato inter Indos, quia ibi sic minutim vendenda abundat, tum, quia ibi vltro a tot offertur, & merces vltro- neque vilescunt: quod non contingit, dum ex- tra mercatum venditur coniunctim, & in magna copia per fanecas venditur, ubi pau- ciores

Respons.

Questio.

Respons.

Caueant
comendat.
Indorum.

ciore, venditores occurrunt, quod causa est rusta, ut maioris idcirco vendi possit, quam in mercato minutim empta constaret. Quae re- caueant sibi in noua Hispania. Comen- datarij Indorum, qui debitum sibi tribu- rum sibi ab Indis etiam in ter- mino oblatum, ideo recipere renuunt, quia tunc vltoris valeat, qui quod postea in pro- prio pretio iam constitutum ab Indis, in pecunia, & in maiori pretio recuperent, cauantur pro tunc illo maicio non egerit, quod esse illo egerit, nihilominus hanc illis Indis (quia eos deantur) velle facere gratiam pro rogandi terminum, nec vexan- di eos, ut sibi ipsis, & suis domibus inde subueniant interint. Nam vulpina haec est varietas, quae licet simplices homines qua- les sunt Indi fallat, non tamen dominum omnium inspectorem, quem latere nihil po- test.

Respons. sicut in rei naturalis constitutione, quaedam concurrunt, ut essentialia, vel in- trinseca, & quaedam circumstant eam, ut extrinseca: ita in contractu venditionis praeter intrinseca, quae ad eius constitutio- nem concurrunt, eius circumstantias ex- trinseca estimari opus est: inter quas est circumstantia loci, vel temporis, ideo de vtriusque hic differendum est, scilicet, qua- lis et ipsa sit tam in loco sacro, quam in tem- pore festiuo negotiationem exercere.

Questio.

Dictum. 1.

Respons. Igitur ad questionem primo dicitur, quod emere, vel vendere negotiando in die festo non licet. Cuius potissima ratio est, quia, ut patet, capit. 1. & finali. de ferijs, sic negotiari inter opera seruilia computatur, & potissima est finem seruandi festum pra- ecedens. Unde existimo, quod si quis per totum diem festiuum, vel per notabilem eius partem sine causa excusante negotia- tionibus his occuparetur, non euaderet culpam mortalem, sicut neque qui sine co- lore excusante mechanicis operibus, & ser- uilibus sic tempore festiuo vacat, a tali culpa non sit intinuis.

2.

Respons. Secundo dicimus cum Petro de Palude, quod si quis in nundinis toleratis ab Episco- po sciente, vel propter necessitatem paten- tem in die festo, secluso scandalo, negotia- tionem intendat, non est fatem culpa mortali- damna: quia tolerantia, dissimulatio, quae Episcopi a nundinis multa missa ex- ceptibus in festo culpam mortalem exclu- dere videtur. In hoc secundum Diuum Tho- ma Instruct. Negot.

nam ubi questione. 122. articulo quarto, ad penult. in quibusdam operibus prohibi- tis facilius propter necessitatem dispensat in legem. Quapropterea, quae vltim. quo- tidiano necessaria sunt tunc temporis non pro- hibentur emi, & vendi.

Respons. Tertio dicimus ad secundam partem questionis, quod negotiatio intra tecta ec- clesiarum adeo execrabilis est, & irreueren- tia plena, quod Dominus noster Iesus Chri- stus ex funiculis quasi flagello, factus (ut re- statur Euangelium) voluerit eam a templo suo eliminare, dicens Ioanni 2. Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei do- mum negotiationis. Quare ex sententia Cai- tani, verbo, immunitas, tenentes banckum in Ecclesia ad vendendum candelas, imagines, vel aliud peccant mortaliter, quia domum Dei faciunt domum negotiationis: non au- tem sic tenent in caemeterio, quod est do- mus defunctorum. Addit tamen Cajetanus, quod ponentes candelas in aliquo loco in ec- clesia, ut qui vult emat (ut communiter fit sine persona ibi stante, pro seruicio populij sine auaritia, & pauperes portantes candelas per Ecclesiam, vel imagines dum modo non teneant banckum, & qui propter pluitiam retrahunt se cum bancho ad horam, rexeul- santur omnes hi praedicti a mortali: Sic enim solet fieri, Praelati quoque id scientes to- lerant.

CAP. XI. Diffinitur, quale pretium sit iustum, & an emptor rem sibi inutilem multo minoris possit emere, & an ratione maioris affectionis rem suam possit quis plaris vendere.

Respons. Porro quoniam hactenus reliquas partes diffinitionis, venditionis, & emptionis scri- ptati sumus: nunc etiam de hac potissima parte, scilicet de pretio peragendum veni- de quo tria veniunt suo ordine sciscitanda. Primo, an pretium iustum mercium, ut ius- tum esse censetur, valori mercium ad- aequandum veniat, ita ut in nihilo exce- dat, vel deficiat. Secundo, pretium ius- tum rei quale sit, diffinire opus est. Tertio, pretiorum differentia scire refert. Igitur quia circa primum quaesitum Diuum Tho- mam Doctorem habemus quae. 2. quest. 77. art. 1. eius meminit, ideo eius doctrinam hic in forma subiicientes primam statuiamus con- clusionem, praemissa eius diffinitione, scilicet,

1. Inno.

3.

Questio. De pret. iust.

cet, quod dupliciter loqui contingit de emptione, & venditione; vno modo secundum se; alio modo secundum quod emptio, vel venditio per accidens cedit inutilitatem vnus & detrimentum alterius.

Concl. 1.

¶ Est ergo prima conclusio eius si vendatur res, prout venditio eius consideratur secundum se, id est, quatenus talis venditio videtur pro communi utilitate tam ementis, quam vendentis introducta, dum, scilicet, quis indiget re alterius, & e conuerso, sic adæquandum est pretium emptionis, & venditionis valori rei communi, vt iustum sit, ita vt neque excedat, neque deficiat. Patet autem hæc conclusio ex ratione D. Thom. quæ sic absolute considerata venditio autore philosopho in primo positi, videtur introducta pro communi vtriusque contrahentis utilitate: quod autem pro communi utilitate inductum est, non debet magis in grauamen vnus, quam alterius cadere: & ideo debet secundum æqualitatem rei contractus rei, seu eius valor quatenus in vsum hominis venit, mensuretur secundum pretium datum, ad quod est inuentum numisma, sic docente Aristot. 5. Ethic. sequitur si pretium excedat valorem quantitatis rei, vel e conuerso, res excedat pretium: quod iustitiæ æqualitas tunc tollatur. Igitur non licet vendere carius rem, aut eam vilius emere quam valeat, secundum se si consideretur venditio: quia sic secundum se iniustum, & illicitum est: quare vt ista iniustitia tollatur adæquandum est pretium valori communi rei.

Corol.

¶ Hinc iam corollariè satis consideratè inferunt aliqui, hanc conclusionem suam potissimum obtinere locum in his venditionis, & emptionis contractibus, qui communiter causa negotiationis exerceri solent, & in quibus non gratia indigentia rei, res emitur: sed ad eam reuendendum. Tales sunt venditiones artificum vendentium res sua arte fabricatas: Tales etiam bibliopolar: tales denique omnium tantum ad reuendendum ementium. Quare hic in consimilibus contractibus pretium ab his solum venit prætaxandum secundum valorem legalem, seu communem foris, si legalis valor desit. Neque enim pretium harum mercium præfigendum ab eis venit secundum indigentiam, quæ eis ipsi indigent, aut se-

condum detrimentum, quod subeunt eas vendendo postquam ordinariè hæc, in eis cessant.

¶ Secunda conclusio: Non est illicitum vendere rem plusquam valeat secundum se, dum maiori pretio non veneat, quam ipsi vendenti valebat. Hæc est Diui Thomæ, vbi supra, quæ ex eius patet ratione: Nam in tali casu iustum pretium erit, vt non solum respiciatur ad rem, quæ venditur, sed ad damnum, quod venditor ex venditione incurrit. Hæc est communis, & verificatur; secundum Garciam in lib. 1. de contract. capit. 8. pag. 216. in libro necessario, valdeque vtili cuidam medico, qui licet in se non tanti valeat: tamen eius valori absolute considerato superadditur alius gradus valoris: quia causa maioris valoris additur, quia detrimentum quod ex venditione venditori obuenit recompensandum venit. Suffragatur & Medina, qui in sua instructione. 9. 25. fol. 141. exemplum adducit in iumento hortulani claudo, senio confecto & vili tantum suo domino ad rotam cisterne pro exhaurienda aqua pro horto deseruiente, quod licet venale expositum fere nihil valeat, tamen si quis importunè instet, vt sibi vendatur, potest pro tanto, quanti sibi valet pro tali ministerio, illud sic instanti prius de his admonito diuendere.

¶ Non tamen hic Garcia abs re admonet, hanc prædictam conclusionem verum tantum habere, quando persona huiusmodi res sibi valde necessarias vendens non sponte eas venales offert: sed vel coactus, vel importunis precibus adactus eas diuendit emptori. Nam si vtrò eas ipse venales offerret, cum nihil detrimenti contra voluntatem suam venditor pateretur, tunc cessaret sibi ius plus pro tali re valde necessaria exigendi. Sicut paritione ait Garcia, si aliquis coactus, vel importunis precibus venditoris lacesitus rem parum sibi utilem, vel iacturam aliquam sibi inuicturam emeret, licitè pro ea minus pretij rependeret, quam ipsa absolute secundum se considerata valeret.

¶ At vtrumque hoc assertum Garcia quauis videatur rationi consentaneum: sed non transit sine difficultate, nisi aliqua moderatio temperetur. Igitur, quia vt ipse Garcia subinfert ex doctrina præcedentis conclusio nis secunda, ex qua hæc duo asserta, veluti

Concl. 2.

Moderatio asserti Garciae.

Exceptio regulæ.

corollaria subiecit, fundamentum sumitur illius iuris, quod quis ad recompensam exigendam pro damno emergente, & lucro cessante sibi prætexere potest. Ideò sicut in materia de lucro cessante (licet regula, vt implurimum extet vera, quod nemo se offerens, vtroneus ad mutuandum, potest licitè obtendere lucrum cessans:) si tamen non cupiditate illectus, sed ex charitate sola, miseria grauitè indigentis, & oppressi proximi, cuius miseria, & vexationi quam patitur coniectus in carcerem, commotus, vt ei subueniat: quia non potest ei aliter subuenire, se offert ad subueniendum cum pecunia, qua vere paratus erat negotiari seruat alijs conditionibus iustificantiibus lucris cessantis exactorem, licitè lucrum cessans, & in hoc casu exigit: ita & in casu, quo simili casu miseria vexaretur proximus, si venditor non potest ei aliter subuenire, ex sola charitate, & non cupiditate ductus se posset ei licitè offerre, dicens. Non fictè misereor tui, quia non possum tibi aliter subuenire: Verumtamen accipe hoc prædium meum, quod licet in se tantum valet: tamen propter emolumenta quæ capio inde ex mea industria, & arte, mihi magis valet, vendo illud tibi pecunia credita, quo de præfenti, pecunia numerata reuendens illud inde tuæ magnæ miseriae præfenti subuenias, hac lege, vt prædicta ratione, quia mihi magis valet, quam in se valet, aliquid vltra arbitrio boni viri postea rependas, hoc non censetur illicitum, licet in hoc casu sponte se offerat, vt in materia de vsura meminimus cum præclaris aliquibus Thomistis nos diffinisse.

Moderatio asserti. 2. Garciae.

¶ Similiter in secundo asserto Garciae limitationem apponendam duximus, nempe, quod rem sibi inutilem rogatus minoris, quam in se valeat, possit quis emere: dummodo non notabiliter minoris emat, quando occultè fuit rogatus eam emere à domino indigente, & ne prodat suam inopiam nolenti eam publicè, vel coram plures, qui eam maioris emerent venalem exponere, & quando licet sibi ementi parum sit utilis, absque multo labore, & sine dedecore suæ personæ, si eam exponat venalem inueniet notabiliter maius pretium: quia etsi sibi est inutilis, communiter alijs accidit, vt sit utilis. Quare hac ratione tunc non poterit pretium eius notabiliter extenuare, notabiliter minoris emendo.

Questio.

¶ Sed quid, an ratione maioris affectionis Instruct. Negot.

nis, qua quis afficitur ad rem suam, putà ad equum non multum pretiosum, ad preces ementis plures possit illum vendere, quam in se valeat, vel quam sibi sit utilis. Et quidem ratione maioris affectionis prædictæ, dumtaxat videtur id non liceat: quia cum homines summopere, & plusquam pars est afficiantur ad res suas, hinc sumeretur anxia plures, quam in se valeant eas diuendendi. In contrarium autem est, quod cedere solatio meo, & voluptati meæ, quæ capiebam equitando tali equo meo est appetibili pretio: ergo pro hac cessione, dum rogatus eum vendo, possum pro eo, admonito emptore, aliquid plusquam in se valeat accipere. At quis non videat hic, quam pedetentim, & cautè sit nobis ad quæstionem hanc respondendum. Igitur super hoc non omnino respicimus sententiam Nauarri, qui in sua summ. Lat. capite. 23. numero. 83. sic ait, quod ex his sequitur, quod non peccat, qui rem, qua magnopere opus habet, importunitate alterius ei vendit, tantò plures iusto pretio, quanto damno saltè affectionis eius venditione afficitur. Tamen solam affectionem maiorem, qua quis afficitur ad suam rem quando solum imaginaria est, vel nullo nixa fundamento consentaneo rationi, vel quum ex nimia cupiditate, ex qua putat plures valere rem suam oritur, non putò causam iustam esse eius augendi pretium. Secus autem esset si verè, & non fictè, ideo maximè affectus est ad suum equum: quia mansuetissimum sibi eum expertus est, eiusque nouit placidas condiciones, sedatum gressum, & incessum in itineribus: quia tunc hac ratione, si sit rogatus, neque putat facile alium similem inuenire admonito emptore poterit plures quam in se valeat eum diuendere.

Argum.

Incontra.

Resp.

CAP. XII. An ratione commodi maioris, quod assert res venalis plures vendi possit, proponuntur argumenta Conradi contra S. Thomam, & soluuntur.

¶ Ceterum antequam conclusionem tertiam Diui Thomæ in articulo supracitato contentam statuamus, in dubium controuertenda videtur, quo magis illucescat. Quæritur ergo, an in casu, quo ex re vendita, eius emptor multum commodi reportat, & eius venditor ex eius venditione

Questio.

tione nihil incommodi patitur, possit venditor eam pluris vendere, quam in se valet? Igitur quæ pro parte affirmatiua, Conradus in suo lib. de contract. quæst. 56. commentus est argumenta, libuit hic in medium proferre.

Arg. 1. Cõ radi.

¶ Nam primò sic arguit: Res tantò maiori pretio vendi potest, quanto magis valet: at res tanto magis valet, quanto vtilior est, magisq; necessaria: ergo quo fuerit magis necessaria emptori, eique vtilior, ratione istius maioris vtilitatis pro maiori pretio ei vendi poterit. ¶ Et confirmatur, quia licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quanto minus vtilitatis, vel magis attulerit emptori: ergo ratione maioris vtilitatis, quam capturus est emptor, licebit eum carius vendere ei. ¶ Item secundo arguitur: quia contrariorum eadè est disciplina: sed licet emptori rem minoris emere: quando res sibi minus est vtilis: ergo è contrario licitum erit, si ei vendatur pluris: quando res empta sibi ementi futura est magis vtilis.

Confirm.

Argum. 2.

¶ Item confirmatur: Nam vtilitas maior accrescens venditori ex re sua, facit eam magis valere: quia facit eam magis æstimari: sed vtilitas maior accrescens emptori ex re empta, facit eam magis æstimari: ergo facit eam plus valere, ac per consequens hac ratione licebit eam emptori pluris vendere.

Confirm.

Argum. 3.

¶ Vltimo sic obiicit Conradus: Ideò triticum tempore inualefcntis famis carioris est pretij, quia tunc ad conseruationem vitæ vtilissimum est emptori, & eadem de valore medicinarum tempore pestilentie est ratio: ergo licebit maioris vtilitatis obuientis inde emptori gratia, pluris illi rem vèdere, puta equum, quo summè eius emptor indiget ad fugiendum pro euasione mortis, & tutamine vitæ.

Conclus. 3. D. Thom.

¶ His supra positis argumentis, statuitur tertia conclusio Diui Thomæ, scilicet, si aliquis multum iuuetur ex re alterius, quam emit, ille vero, qui vendit non damnificatur carendo re illa, non debet eam superuendere pretio maiori, quam in se valet. Cuius rationem subiicit Diuus Thomas, scilicet, quia vtilitas, quæ alteri accrescit, non est ex venditione: sed ex conditione ementis. Nullus autem alteri vendere debet, quod non est suum: licet possit ei vendere damnus quod patitur: ille autem qui ex re alterius accepta multum iuuatur, potest propria sponte aliquid vendenti supererogare, quod pertinet ad eius honestatem. Hæc Diuus Thomas in forma ait. Quamuis autem facietenus, eadem ratio videatur esse de vtilitate venditoris, & emptoris in hoc casu: sed penitus in-

specta re longè diuersa de vtraque vtilitate occurrat ratio, quam Diuus Thomas insinuat aperte. Nam emolumentum maius, quod capit venditor ex re sua, suum est proprium, sicut emolumentum, quod iurisperitus ex singulari libro suæ facultatis capit suum est: quare nihil mirum, si rogatus eum vendere ratione huius emolumenti, quod suum est, quo se priuat possit plusquam in se valet pro eo exigere: quod certè bibliopolæ eum vendenti non concederetur. Cæterum vtilitas accrescens emptori ex venditione, quia venditoris non est: sed ex conditione ementis proueniens: ideò emptori à venditore superuendi non potest: quia solum ad gratitudinem, & non ad iustitiam pertinet, si aliquid pro hoc supererogetur à venditore.

¶ Responsuris igitur nobis ad argumenta Conradi prænotasse est opus: Primò, quod tam valor rerum, quam earum vtilitas est duplex, scilicet generalis, & specialis. Generalem valorem, & vtilitatem earum dicimus, quam habent generaliter in manibus cuiuscunque, penes quem contigerit eas esse. Sicut, vt exemplificat Garcia, liber Astrologiæ valorem communem obtinet tum apud bibliopolas, tum apud mercatores, excepto, si esset inuentus penes Astrologum eo indigentem. Particularem autem vtilitatem intelligimus esse, quam res in vno particulari habet: quia ea particulariter indiget, quam in alio non habet, quia ea tantopere opus non habet. Secundò cum Garcia de contract. capit. 8. pag. 220. notandum duximus, duos hos valores ità separari posse, vt interdum vnum sine alio reperiri possit. Generalis namque valor sine particulari inueniri potest, licet non è conuerso particularis sine generali. Sicut est videre in libro, qui penes bibliopolam suam obtinet valorem generalem, non tamen particularem: si tamen Astrologiæ liber penes Astrologum sit, vtrumque valorem tam generalem, quam particularem in eius manibus positus habere poterit. Hæc autem doctrina licet sub alia forma ipsissima est, doctrina est Diui Thomæ.

¶ Igitur cum triplex conclusio Diui Thomæ hic præstituta sit, prima de merce tantum generalem valorem obtinente intelligitur. Secunda vero, & tertia intelligendæ veniunt, quando iure venali vterque valor tam generalis, quam particularis simul inuenitur, præterquã q̃ differentia inter vtranq; est. Nã secunda in eo casu loquitur, quãdo venalis res in potestate ven-

Prænot. 1.

2.

Intelligentia Concl. D. Thom.

te venditoris vtrumq; valorem tam generale, quam particularem obtinet: tertia autem verum habet, quando vtrumq; valore res empta habet existens apud emptorem.

Ad. 1. arg.

His autem prælibatis ad argumenta in forma respondentem, dicimus ad. 1. distinguendo istam minorem, scilicet. Res tanto magis valet quanto est vtilior, vtilitate generali, concedo, quia tanto res maioris valoris esse censetur, quanto in ordine ad vsus communes, & humanos generaliter commodior fuerit. Si autem de vtilitate particulari loquamur, non est verum, quod ratione illius magis valeat venditori, nisi apud ipsum reperiatur ista particularis vtilitas: quia sic apud ipsum reperia est sua: alioquin, si apud emptorem reperiatur: quia emptoris est propria talis vtilitas, emptor tantum plus valebit non autem venditori, aut alijs, quorum illa particularis vtilitas non est propria, plus valebit, quare neq; venditor ratione vtilitatis istius eam pluris emptori licite vendere valebit: quia neq; absolute, neq; respectu venditoris (vt supponimus) quia suã particularis vtilitas non est, non magis valet ei.

Ad confir.

Ad confirmationem, quia eodem peccato peccat, respondentes distinguimus antecedens, scilicet, quod licitum est vendere fundum pro maiori, vel minori pretio, quãtum minus vel magis attulerit emptori vtilitatis. Quia si loquamur de vtilitate generali, quippe quæ ab vno quoq; est participabilis, qui talè rem emerit, sic verum est antecedens: sed nihil concluditur contra tertiam conclusionem Diui Thomæ, quæ intelligèda venit nõ de ista generali vtilitate, sed de vtilitate particulari emptoris, quæ particularis dicitur respectu illius: quia taliter illi conuenit, quod non conuenit alijs emptoribus. Sicut liber philosophiæ vsui esset philosopho emptori, & non agricolæ emptori, nisi tantum ad eum reuendendum.

Ad. 2. arg.

Iam ad secundum argumentum dicitur, quod supposito, quod tam in antecedenti, quam in consequenti de vtilitate, & in vtilitate particularibus, scilicet respectu istius emptoris, & venditoris sit mentio, quia si de vtilitate, & inutilitate generali argumentum contederet probare, nihil conuinceret aduersum tertiam conclusionem D. Thomæ, quæ (vt prædiximus) de vtilitate particulari obuienti emptori loquitur, dicimus quod quid sit de antecedenti, de quoquo ad eius minorem potest sumus dicturi: negamus consequentiam propter differentiam assignatam, scilicet, quia vtilitas particularis vendentis, cum sit sua, potest eam vendere: sed vtilitas particularis emptoris cum sit propria eius, & non venditoris: qua ratione sibi vendi licite poterit à venditore. Et sic clarius patet solutio ad argumentum. Nam Garcia solutionem eius inturbat, dum ibi ait, quod venditor quia sua res inutilis est, sibi ideò tenetur eam minoris vendere, quam aliàs posset vendere. Quæ quidem emendatio, si pro vt sonat accipiatur lectorem offendet: Quia licet res sit inutilis particulariter venditori, vt liber Theologiæ, aut partes Diui Thomæ agricolæ eas vendenti: non ideò tenebitur eas minoris vendere, quam sit earum partium pretium commune. Igitur sano modo eius dictum est accipiendum, scilicet, quod tunc tenebitur eas minoris vendere, quam posset vendere si essent sibi particulariter multum perutiles, & necessariae tales partes: non tamen minoris, quam sit earum pretium commune.

Item ad confirmationem concessio antecedenti, scilicet, quod vtilitas propria proueniens venditori ex re sua facit eam maioris estimationis apud se, distinguitur minor, scilicet, sed vtilitas maior accrescens emptori facit rem magis estimari: quia solum est vera loquendo de estimatione particulari, qua magis valet apud emptorem, non autem de estimatione absoluta, qua magis valeat apud omnes, aut apud venditorem: quare non ideò venditor pluris eam vendere licite poterit, quam sit eius pretium commune.

Garcia solutio in turbat.

Ad confir.

Ad vltimum argumentum, negando antecedens, non admittimus, quod tempore seuiantis famis ideò carioris sit pretij triticum hac sola de causa, quia vtilissimum sit valdeq; necessarium ad conseruationem vitæ humanæ: sed carioris eius pretij causa potissima est eius magna penuria: nam & tempore abundantie non minus necessarium atq; vtile est ad sustentationem vitæ: sed tamen ipsa eius abundantia suppetens illud vile reddit.

Ad arg.

Ad vltimum argumentum, negando antecedens, non admittimus, quod tempore seuiantis famis ideò carioris sit pretij triticum hac sola de causa, quia vtilissimum sit valdeq; necessarium ad conseruationem vitæ humanæ: sed carioris eius pretij causa potissima est eius magna penuria: nam & tempore abundantie non minus necessarium atq; vtile est ad sustentationem vitæ: sed tamen ipsa eius abundantia suppetens illud vile reddit.

C A P. XIII. Explanatio axiomatis, tanti valent res, quanti vendi possunt, & illius etiam, scilicet posse contrahentes se decipere vsq; ad dimidium iusti pretij: & consilium Nau. & pretium emptionis cum pacto de retro vend. quale erit iustum, & an deceptio permissa à iure in conscientia excusetur à restitutione.

Nunc de pretio rerum sermonè exoritur, eam pergamus explanare sententiam, seu commune dictum, scilicet tanti valere rem, quantum vendi potest, vt colligitur ex. l. i. §. si hæres. ff.

ad Trebel. & ex. l. quærebatur. ff. ad. l. falcid. quomodo inquam hoc axioma comune iuristarum veniat interpretatum. Nauarrus igitur in summa cap. 23. num. 80. intelligendum esse ait de pretio, quo vendi potest in illo loco, & tempore, & modo communi vendendi venditoris præfenti pecunia. In huius interpretationis gratiam citat. l. pretia rerum. ff. ad. l. falcidiam. Ita Alex. ibi, modo cesset omne monopolium, fraus, & dolus, id est, secundum Siluestrum verb. emptio. q. 7. nisi adfit fraus minorantium, vel augmentum pretii studiose. Nam sunt quidam vulpini homines, qui sua intendentes vendere frumenta, inter se de nõ vendendo, nisi certo pretio cõueniunt vel de omnibus emendis mercibus, quæ in foro communi veneunt, ineunt inter se pactum: quatenus sic pretium crescat, & postea suo modo diuidant, aut volentes emere exponunt in foro multa venalia, vt pretium vilescat. Vide D. Antoninum. 2. parte titu. l. c. §. 1. & l. 1. C. de monopol. ¶ Sed alij limitat prædictum axioma secluso scádalo: sed hæc limitatio valde generalis est, quippe quæ etiam in alijs materijs currit. Insuper alij addunt hanc limitationem, scilicet seclusa vi, aut metu præsertim graui, neq; perperam videtur sic limitare. subinde alij quoq; illud axioma, tãti res valere, quanti vendi possunt, seclusa necessitate vendentis verificandum esse censent: sed certe necessitas ementis, aut vendentis per accidens se habet ad augendum, vel minuendum pretium, præsertim si sit necessitas particularis, de hac enim nunc loquimur. Verumtamẽ ex necessitate vendentis, per accidens solemini pretium, scilicet, quia pauper constrictus necessitate solitus est suas res offerre venales: at merces vltro oblata vilescunt: sicut etiam voce præconis venditioni subastatione obiectæ. Alias necessitas particularis venditoris non viliozem facit rem. ¶ Deniq; alij cordati doctores nõ immerito, & istud axioma restringunt ad eas tantum merces, quæ ad vtilitatem communem hominum non pertinent, sed solum ad autoritatis decorem, & splendorem: cuiusmodi sunt lapilli pretiosissimi, & gemmæ, & equus valde decori aspectus & raræ velocitatis: quia cum huiusmodi res ad splendorem, & ornatum maiestatis, & nobilitatis spectent, quia vt indicia magnificentiæ maximæ appetuntur: nihil mirum, si tam maximi æstimentur, & tanti valeant quantum vendi possunt. Sed dico, certè multi sunt lapilli sicut de, alio far, Hispanicè nuncupati & alij cõmunes, qui iam frequenter sunt in vsu, quorum perinde

Quest.
Interpre =
ratio axio
matis iuris

Limitatio.

pretium est commune quod violari non debet. ¶ Concludimus tandem axioma istud, Tantum valet res, quanti vendi potest, non recipere tam amplũ sensum ita, vt quilibet venditor pretium suarum mercium possit taxare pro libito, alioquin liceret eis suas merces in duplo, vel triplo maiori pretio, quàm valeant, exponere venales. Accedit Siluest. loco citato, qui licet fateatur iuristas varias super hoc tenuisse sententias: sed iam in hanc omnes concordasse refert, scilicet quod non licet semper venditori rem suam vendere quãtum potest. Tum quia est sententia iuris. 10. q. 2. hoc ius. addita glos. Tum quia autore Diuo Thoma. 2. 2. q. 7. oportet pretiũ esse rei æquale, & è contra in venditione, quæ quia pertinet ad iustitiam commutatiuam secundum philosophum in libro ethic. de eius ratione est æqualitas. ¶ Axioma ergo istud commune (vt pro constanti habetur apud omnes) nõ habet locũ in mercibus, quarũ per legẽ taxatum est pretiũ. Nam cũ istud pretiũ legale sit, cõstitens in in diuisibili non est trãsgrediendũ, igitur intelligendũ venit de pretio communiter currenti tali loco, & tẽpore ex cõmuni modo vendẽdi, scilicet, quod cessante fraude, vi, metu, licet vendere rem non quantum absolute vendi potest: sed quantum vendi potest intra latitudinem pretij sic communiter currentis, scilicet, quantum vendi possit pretio infimo, vel medio, vel rigoroso, vel supremo de præfenti communiter currenti, dum modo hoc pretium non excedatur, & hoc in consciẽtia. Præterea, quia etiam iurists vtriusq; facultatis & hinc ex animo inseruire studemus, & illud quoque axioma commune iuris quod ex C. de rescin. ven. l. ij. colligi videtur, & etiam extra de emptio. & vend. cap. cum causa scilicet posse se contrahentes decipere vq; ad dimidiũ iusti pretij explicare hinc aggredimur. Verumtamen non multum in hoc immorabimur, quia res est omnibus perua, hanc licentiam non indulgerẽ ius contrahentibus in consciencia. Nam vt refert Siluester, verbo. empt. §. 8. iuxta sententiam Innocentij, hoc axioma procedit iure fori non iure poli, neque quo ad Deum. Igitur per hanc licentiam iuris ad sic se decipiendum, impunitatem illis concessam tantum intellige quatenus sic decipiens vsq; ad medietatem iusti pretij, & non vltra pœna reuocationis talis venditionis non punitur: sicut & meretriciũ sic per leges permittitur, id est, non punitur, non tamen approbatur. Neq; inconsultõ ius commune in hoc conuiuet: quia tum in odium litium no-

Sẽsus axio
matis.

Axiomatis
intelligen=
tia.

Axioma
aliud iuris.

luit

luit pro media læsione concedere actionem: sed solum quando excessus est magnus, puta cum quis deceptus est vltra dimidium iusti pretij. Tum, quia cum pretia rerum communia non consistant in in diuisibili: sed latitudinem graduum habeant, magnum negotium iudicibus faceretur, & fere impossibile in foro exteriori videretur multoties id punctualiter attingere.

Quest.

Resp.

Quare dicendum nobis superest, qualis sit illa deceptio, seu quanta quæ si interueniat in contractibus, etiam in foro exteriori non toleratur, Respondetur ergo primõ, quod si deceptio fuit vltra dimidium iusti pretij non toleratur contractus: sed venit rescindendus, vel pretium est supplendũ, vel diminuendum in vtroq; foro, patet. l. 2. C. de rescin. ven. & cap. cum dilecti. de empt. & vend. cum ann. cis, vt allegat Nauarrus, addens quod in regnis Lusitaniæ per statuta regia lib. 4. ordinat. tit. 14. §. & se fosse. tit. 27. §. 1. & 2. si deceptio fuit vltra quartam partem iusti pretij cum pacto de retrovendendo, venit rescindendus contractus.

Secundõ dicimus cum Nauarro in sua summa, cap. 2. num. 85. quod ad rescissionem contractus in foro exteriori opus est probasse rem emptam, aut commutatam tanto pluris, aut minoris valuisse in illo loco, & tẽpore, & modo vendendi particularibus, quibus vendita fuit, neq; enim ad hoc sufficit probasse in generali in illa regione tempore contractus tanto pluris, aut minoris valuisse iuxta communem estimationem tantum.

Vnde inferimus cũ eodem, quod emptor, cui in foro exteriori obijcitur, quod rem emerit minoris, quã sit medietas iusti pretij, si probauerit in illo anno, tempore, & loco, quibus emit caritate annonæ homines laborasse, propter bellum, vel pestem, vel aliam similem calamitatem, quæ abundantiam venditorum huiusmodi rerum venalium, & penuriam magnam eas ementium inuexerunt, ita vt pauci essent emptores, & egrè ementes: hoc probato iam sufficienter probasset rem emptam à se multo minoris valuisse, quàm alio tempore, vel loco. Quare tunc non rescindetur contractus: quia probatum est non minoris dimidio iusti pretij, quod tẽpore emptionis valebat fuisse emptam. ¶ Insuper & venditor, qui contenderet probare se re pretio maiore iusto non vendidisse, si probaret prædicta cõtrario modo se habuisse, scilicet propter felicitatẽ illius temporis, & magnam copiam tunc occurrentium mercatorũ, pretio auctiori rem talẽ valuisse: sufficientẽ conficeret probationẽ ad nõ rescin-

dendum contractum, vt alia pars obtendebat.

Ideo non malè consulit Nauarrus, ibi, non ita facillè in hac parte contulenda esse lites, tũ quia periculo non carent, tũ quia difficile est eos de iniustitia conuincere, cõtra quos intenteretur, maximè, si qui se affectũ dano cõqueritur, talis persona fuit, quæ conscia existens damni potens fuit ad donandũ, & sponte absq; vi & metu, & graui necessitate, id damni subiit: quia tunc verisimile fit id damni voluisse donare, iuxta mentem Petri ab Anch. in cap. de regulis iur. lib. 6. num. 22. & in gratiam huius argumentum sumitur ex. l. qui quis. C. de resc. vend. cui accedit lex. quod quis sciens ff. de cond. indeb. Sed neq; via denuntiationis Euangelicæ obtineri poterit, vt contractus, in quo aliquis nõ vltra dimidium iusti pretij defraudauit, rescindatur per notata à Nauarro. c. nouit. de iudic. vt refert de vfur. q. 2. e. de ten disse notab. 6. nu. 61. post Saly. in auth. Tum, quia iudices saculares interdunt huiusmodi lites alia via agitari in foro ecclesiastico.

Consilium
Nauarr.

In pacto
retrouend.
quantum
pretium.

Præterea, quia pactum de retrovendendo pretium rei sic venditæ cum tali pacto vsq; ad quartam partem, vel ampliorẽ licitè solet extenuare arg. extra. 1. & 2. de empti. vbi probatur annuũ censum. 12. emi posse iuste. 100. si cum pacto de retrovendendo perpetuõ vendatur, si sine tali pacto valerẽt. 200. & amplius, ideo autore Nauarro cap. 23. in sum. nu. 86. leges, quæ loquuntur de deceptioe vltra dimidium, vel quartam partem iusti pretij interpretanda sunt de dimidia, vel quarta parte pretij, quæ per tale pactum de retrovendendo, pretio alias iusto iuste solent subtrahi. Quare nisi deceptio in his contractibus de retrovendendo vltra medietatem pretij non sic absolute sumpti, sed sic ob tale pactum iuste diminuti interuenierit, in foro exteriori nõ venit rescindendus contractus.

Insuper quia ex capitulis, cũ dilecti. & cap. cum causa, extra de empt. & vend. reuocandũ fore contractum constat, vbi deceptio ex parte venditoris vltra medietatem iusti pretij trãsilerit, vel vbi ex parte emptoris infra medietatem iusti pretij se continuerit, nisi decipiens (quod ad eius electionem spectat) vsq; ad iustum pretium rei compensauerit decepto, & sic contractum rati ficauerit, ideo quaestio scitũ digna proponitur, scilicet quid sit in medietate iusti pretij vel vltra eius medietatem decipere, aut decipi, tam ex parte venditoris, quã ex parte emptoris. Igitur, quia glossa super cap. cum causa. de emp. & vend. id exponit, lector consulat illam. Nos autem subiecto hoc

Quest.

Exemplum exemplo hanc quæstionem patefacimus. Verbi gratia, si liber argenteorum viginti valoris sit, talisq; valor eius esse pretium iustum reputetur, licet tunc tunc eius pretij iusti dimidiū argenteos esse, ultra vero eiusdem pretij medietatem computari vnde decim, & supra, & infra medietatem eiusdem pretij, quæ erat. 10. contingit. 9. & infra. Qui igitur vendens librū ultra 20. argenteos, qui erant eius pretij iustum argenteos alios super accepisset, emptorem eius in medietate iusti pretij decepsisse dicetur, quod tunc contingeret, quando pro 30. argenteis eum vendidisset, sicq; etiam emptor emens eum pro 10. in medietate iusti pretij venditorē decepsisse dicendus est. Si quis autē eundem librū vendens ultra 20. argenteos, vnde decim alios exegisset, vel ultra, ultra medietatem iusti pretij decepsisse emptorem constat. Sicut etiam si quis eum emeret pro 5. argenteis: quia sunt infra 10. qui quidem 10. medietas erat respectu 20. argenteorum, qui erant pretium iustum libri, diceretur emisse infra medietatem iusti pretij: sicq; minus quam sit medietas iusti pretij soluisse. Supremam autem sententiam huic quæstioni imponimus hanc doctrinam D. Thomæ 2. 2. q. 77. art. 1. in sol. ad 1. memoria lectoris commendantes, vbi sic ait. Quia lex diuina nihil impunitum relinquit, quod sit virtuti contrarium: ideo secundum legem diuinam illicitum reputatur si in emptione, & venditione non sit æqualitas iuste obseruata, & tenetur ille qui plus habet recopensare ei, qui damnificatus est: si sit notabile damnum. Quod ideo dico, inquit D. Thom. quia iustum pretium non est aliquando puniēter determinatum: sed magis in quadam estimatione consistit: ita quod modica additio, vel diminutio non videtur tollere æquitatem iustitiæ.

Respondetur Præterea obiectiones continentium, quod ubi deceptio non fuit ultra dimidiū iusti pretij, licet contingat fuisse factam citra dimidiū iusti pretij, non inducit in conscientia vim seu obligationem restituendi, nihil conficiunt contra S. Thomam in prædicto secundo argumento, cuiusmodi sunt obiectiones Durandi, & Gersonis tractatu de floribus: quia talis lex non concedens repetitionem decepto in medietate iusti pretij, vel citra non est concessiua dominij sic partis excessiue acceptæ, vel partis subtrahæ a iusto pretio, quia solum est permissiua, atq; sententia iudicis, quæ super hoc fertur, solū est iusta in hoc, quod contractum subest non rescindi, & in eo quod ad tollendas litas, repetitionem non concedit: non autem

esset iusta, si in conscientia fieri restitutionem vetaret: sed hoc certè non vetat, sed ipsum contractum in iure naturali relinquit: quia obligationem, quam ex iure naturali habet obligandi, non aufert. Sed neq; contra hoc militat regula iuris. 2. 4. scilicet, quod quis mandato facit iudicis, dolo facere non videtur, cum habeat parere necesse, neq; illud quod habetur. l. gratus. C. ad. l. Iuliam, de adulterijs, & 2. 3. q. 4. cap. qui peccat, scilicet, quod qui peccat non peccat legis auctoritate: sed contra legis auctoritatem: quia intellectus germanus harum legum est quod auctoritate legis iustæ præceptiua nullus peccat: sed bene peccare potest, si aliquid faciat virtute tantum legis permissiua, & sic meretrices auctoritate legis permissiua humanæ peccant, non auctoritate legis diuinæ. Præterea nec obstat quod obijcit Gerson, scilicet, quod sic emens voluntarie maius pretium iusto soluit, ac per consequens quod illius in venditorē transferat dominium: quia dico licet faciat eum voluntate emendi, sed non eam voluntate transmittendi dominium, excessus pretij in venditorē: sicut in usurario lucro contingit. Imo vero in voluntarium sufficiens ad non transferendum dominium illud est, quod licet coniunctum sit cum voluntario simpliciter, tamen nolletatem continet rationabilem, vt in casu: quo iniuria, seu damnum inferitur ab alio. Sed neq; Innocentius in cap. pleriq; de immunitate ecclesiarum. pro se allegatus nobis refragatur, vbi expresse ait, quod vbi contractus iure est validus, pars que lædit, non tenetur restituere, nisi repetatur a decepto, & læso, quia ibi expresse loquitur tantum de contractibus prohibitis, vbi transfertur dominium, vt in ludo, ibi enim lucrans id lucris restituere non tenetur, nisi in iudicio repetitus, & ad id damnatus. Secus tamen est in venditione prædicta citra medietatem iusti pretij, vbi exceditur sic: quia tunc venditor non fit dominus excessus illius pretij. ¶ Denique neq; hic rectè argumentum contra S. Thomam assumunt Durandus, & Gerson ex lege præscriptionis, quæ in conscientia translatiua est dominij ad probandum, quod etiam per leges negantes facultatem repetendi, aut rescindendi talem venditionis contractum, dominium tradatur. Est namq; differentia: tum quia in præscriptione interuenit bona fides: at hic in tali venditione iniusta vix, aut raro bona fides intercedit: sed fraus, & dolus reperitur: Tum quia in præscriptione interstat magnum tempus ad explorandam bonam fidem, quæ ibi requiritur, in venditione autē iniusta breuiuscula

mora

mora est, neque satis sufficiens ad discernendam, vel cognoscendam illam malam, vel bonam fidem.

CAP. XIII. De causis. 5. aut. 6. maioris valoris, vel minoris rei venalis: & pretia, a quibus & quomodo taxanda; triplex pretium, naturale, primum, medium & rigorosum, & exempla ipsorum: & quomodo dupliciter differt a legali pretio.

Quia pretium iustum commensurandum est valori rerum venalium, nota quod longè aliud est iudicium: quod de valore rerum profert philosophus naturalis ab eo, quod philosophus politicus habet, quia naturalis iuxta maiorem, vel minorem perfectionem naturalem rerum eas maximi pendit, vel minimi facit: & inde est, quod apud philosophum naturalem maioris estimationis est mus, quam granum frumenti: quia hoc est inanimatum quid, mus autem animatum est, & viuens. At verò si philosophum moralem, & politicum cõsulas quid magis existimet, aut murem aut triticum: quia is per ordinem ad vsus humanos rebus venalibus estimationem imponit, murè in ordinè ad hunc finem vilem, imò nullius valoris iudicabit: triticum maximi esse momenti, & pretij palam pronuntiabit.

¶ Præterea est hoc notatu dignum, vsus hos humanos per ordinem, ad quos res maiorem, vel minorem estimationem valoris accipiunt multiplices esse contingere. Nam vsus quidam sunt, qui vt necessarij ad conseruationem vitæ humanæ a nobis appetuntur, cuiusmodi sunt vsus cibi, potus, & vestitus, & medicaminum etiam aduersus ægritudines humanas. Alij verò sunt rerum vsus, qui potius ad delicias, voluptatesque humanas respiciunt: cuiusmodi sunt, autore Garcia, Lectio, curiosi libri, contemplatio naturæ rerum, vsus equi per vicos & plateas equitandi gratia. Sunt deinde & alij rerum vsus, qui solum spectant ad curiosum hominum cultum, & ornatum: cuiusmodi sunt vsus auri, & argenti, & lapillorum pretiosorum, in ordine ad recamaturas, & intertexturas fulgentes vestium & cætera. Sunt denique alij vsus ad commoditates humanas relativi, qui penè adeò innumeri sunt, vt recenseri cuncti non possint.

Questio. ¶ His prælibatis fundamentis, iam illa quæstio se offert, scilicet, quibus de causis res vnâ alteram in valore excedere contingat, quæstio est, cuius Garcia meminit in lib. 1. de contract. cap. 9. pag. 231. Respondet autem ipse ex par-

Resp.

re vsus rei in ordine ad finem humanum id tripliciter contingere. Primò si talis res conductior sit, ac vtilior, quam alia in ordine ad plures commoditates, & vsus: sic namq; illud mancipium maioris pensi, & valoris erit, qui ad plura officia præstanda, & obsequia exhibenda, quam alius idoneus magis fuerit. Idem de equo, qui ad plures vsus est habilior, scilicet ad cursum, ad onus, ad iter. Secundò ea res cæteris paribus in valore præualeat alteri, quæ ad potiorem altioremq; finem ordinatur, quam alia. Huius enim rei gratia triticum cæteris paribus, valore præstare saxo dicitur: quia saxum ad ædificium, triticum verò ad conseruationem vitæ confert: quæ potior est finis.

¶ Tertiò illa res cæteris paribus valore ante cedit aliam, quæ ad eundem vsus, & finem commodior inuenitur, quam alia. Sic namque triticum in valore antefertur frugibus: est enim ad alimoniam hominum cõuenientius, quam fruges. Ex consulto autem ad veritatè in omnibus his tribus comparisonibus seruandam huius temperamentum, scilicet cæteris paribus meminimus: quia licet ita proferenda sit sententia: quatenus est ex parte finis, scilicet, quod panis valore carnes præcedat, quia magis est necessarius ad sustentationem vitæ, tamen aliundè, scilicet, ex parte abundantia panis, quam fertilitas anni secū attulit, & ex parte penuriæ carniū, quam pestis grassata in greges inuexit, vsu euenire potest, vt meritò carnes tunc panem valore antecellant.

¶ Præterea, an ultra prædictas, causæ alie suppetant, quæ maiorem estimationem, vel minorem rebus venalibus afferant, indagandum superest. ¶ Sunt autem plures. Nam prima est abundantia, vel penuria mercium. Secunda verò est emptorum, vel venditorum abundantia, vel defectus. Tertia insuper est pecuniarum magna copia, vel inopia. Quarta subinde, ex modo emendi, vel vendendi merces prouenit, vt si venditores rogates vendat, emptores autem rogati emant. Hinc vsu euenit, vt merces, quæ subhaltunge, aut permanus proxenitarum veneunt minoris æstimentur: quia exquirunt rogantes earum venditores emptores, vt emant vltro eas eis obrudendo. Modus igitur hic merces vltro venales offerendi vilescere eas facit, & ab eo pretio decrefcere: quod si expectarent emptores, neq; vltro offerrentur valerent. Sic abundantia earum eas in pretio minuit & penuria adauget. Sicut è contra penuria emptorum eas vilescere facit, sicut penuria pecuniæ etiam: at abundantia tam emptorū, quam pecuniæ eas in pretio

Questio.
Causæ maioris valoris. 1. & 2. & 3. & 4.

tio facit ascendere. Igitur vltro eas offerre venales argumentum nonnullum est emptorū penuriæ. Quinta denique causa (vt aliquibus placet) est necessitas, qua venditor astringitur vendere, aut emptor emere. Hæc tamen causa à Soto lib. 6. de iust. & iur. quæst. 2. art. 3. nevtiquam probatur: sed neque Garcia ei assentit: quia causa motiua vendendi, id est, qua venditor ad vendendum rem suam est ductus, parum iuxta eorum sententiam refert ad eius augendum diminuendumue pretium: quare cæsent merces vendentis eas ex necessitate non minoris esse æstimandas, quam merces domini vendentis eas citra necessitatem. Ego autem (vt memini me dixisse) iterum dico, quod si de per se loquamur, ita est vt isti doctores aiunt: neque enim de per se talis necessitas minoris, vel maioris pretij rei est causa: bene tamen de per accidens necessitas vendentis in causa esse potest talis minoris pretij, in quantum necessitas est interdum in causa vltro eam exponendi venalem, rogandique cum ea emptores. Imo necessitas generalis cõtingens nõ in vno, sed in pluribus populi, tempore inualescentis famis vendendi res suas ad coemenda frumenta, per accidens efficit, tales res minoris valeant, quatenus plures venditores inducit, eorumque abundantiam causat: quia plures tunc necessitas famis suas res venales exponere cogit. Sicut etiam necessitas generalis astringens plures emptores ad emendam aliquam mercem, cuius esset generalis indigentia apud illos, mercem illam preciosiorem efficeret. ¶ Inter has autem postremas, 5. assignatas causas illa potissima est ad augendum, vel minuendum pretium, quæ in abundantia, vel penuria mercium consistit; vtpote quæ proximior est ad sustentationem conseruationemque vitæ humanæ, quæ finis est æstimatione tanto maiorem, vel minorem imponens rebus quanto necessariores, vel minus necessaria in ordine adhunc finem, inueniuntur esse.

Corol.

¶ Porro ex omnibus præmissis corollarie sequitur, valorem absolutum rerum naturis rerum conuenientem in ordine ad conseruationem vitæ humanæ ex prædictis causis, & circumstantijs accipiendum esse. Ceterum pretium rerum non absolutum, sed respectiuum & particulare penes subiectum, id est, personam eam sumitur, in qua res venalis eo quod tali personæ vtilitati magis est, pretiosior est illi iuxta D. Thomæ mentem, vt videre est in equo, qui licet iuxta eius absolutum, & commune pretium apud quemlibet inuentus. 30. aureis veneat, si tamen penes me, qui domi-

nus eius sum, ratione industriæ meæ, vel meæ artis, maiorem vtilitatem afferat; quam alteri afferret, si apud illum contingeret esse, nõ immerito pro illo rogatus eum vendere plusquam 30. aureos exigere, quia mihi plusquam. 30. aureis valet. Neque D. Thom. quæst. de malo. quæst. 13. art. 4. ad. 14. nobis aduersatur. Nam licet ibi sic in forma asserat, scilicet, qui rem mercatur tantum iuste pro ea impendit, quantum illa valet: non tamen tantum, quantum est detrimentum, quod ex eius venditione eam vendens capit: verum tamen Syluester verbo emptio. quæst. 7. hæc duo assera D. Thomæ, quæ sibi inuicem videntur aduersa componens ait, dictum D. Thom. quæst. de malo. verificandum esse, quando is, cui vtilior est res propria, eam sponte vendit, & non importunitate precum adactus: quia iuri suo plus exigendi cædit, cum sponte vendat. Ceterum cum. 22. quæst. 77. art. 1. oppositum docet, accipiendum venit in casu, quo non spontaneus sed obnixè precibus efflagitatus rem suam vendit: quia tunc contra suam nolentiam, vel subit damnum, vel ad instantiam emptoris cessat ei ex venditione suæ rei lucrum.

Corol. 2.

¶ Ex eadem fere radice innascitur, quod quando emptor, quia re venali non eget, ex talis rei emptione sibi parat damnum, si precibus impulsus emat eam, licet minoris, quam sit pretium eius commune, eam emere poterit: dum (vt supra meminimus) ex eo quod sit sibi oblata tantum, vel sit rogatus tantum emere à nolente præ pudore rem suam venalem publicè exponere, vbi plus inueniret pretij, non multum notabiliter detrahat de eius pretio, pretium pro ea soluens. Secus autem esset si inde notabile damnum esset incursum: quia, verbi gratia, qui rogatur emere gladium, pecunia sua eget pro damno præsentis resarciendo, aut pro lucro sibi parando: non autem indiget gladio, quia tunc iuxta suum interesse ab admonito de hoc venditore, tantum minus pro eo gladio soluere posset. Subscribunt huic nostræ sententiæ Syluest. emptio. quæst. 7. & Garcia lib. 1. de contract. cap. 9. pag. 239. Nauarrus in sum. cap. 23. num. 83. Et patet: quia iam emptor hic magis adductus necessitate vendentis, vt ei pecunia præsentis subueniat, quam cupiditate rei venalis illectus eam emit; poterit ergo, quod inde patitur, exigere interesse.

¶ Sed quia authore D. Thomæ, sermones in vniuersali minus profunt, licet in generali causas omnes, quæ ad constitutionem maioris, vel minoris pretij rerum venalium conuenire solent, abudè scrutati sumus, tamen eam quæstio-

Quæstio

quæstioni, quæ maiorem difficultatem præfert superest nobis hic enodare. Ea nempe est, quomodo in particulari quantitas pretij iusti cuiuscunque rei venalis prætaxanda veniat. Huius autem quæstionis expeditio huius dubij absolutionem exposcit, scilicet ad cuius arbitrium attineat rebus venalibus pretium iustum præfigere. Videtur nanque hoc mercatorum proprium munus esse; ideo de hoc primò disputemus. Pro parte ergo affirmatiua Aristot. dictum facere videtur, qui. 2. Politicorum. cap. 17. in omni arte credendum esse peritis illius artis docet: ergo & peritis mercatoribus est adhibenda fides in taxatione pretij rerum venalium. Item in. l. in re mandata. C. mandati. traditur, suæ quidem quemque rei esse moderatorem, atque arbitrum: ergo iuxta hanc legem mercatorum erit pretium suarum mercium arbitrari: præsertim quod. l. quærebatur. ff. ad. l. Falcid. & l. 1. §. si hæres. ff. ad Trebel. conceditur eis res vendere, quantum vendi possunt. ¶ Accedit & ratio, quod merces mercatorum sunt res, vnusquisque autem propriè rei pro libito dispositio esse dicitur: ergo & mercatorum erit pro suo arbitrio suis mercibus præfigere pretium: sicut in pretio gemmarum, & lapillorum pretiosorum pro libito ascendunt. Igitur circa hanc materiam consule Caiet. in sum. verbo. emptio. Syluestrum eod. tit. §. 6. & seq. Ex quibus hæc desumuntur documenta. Primum est, quod pretium rerum nusquam potest bene præscribi, aut taxari ex ipsis naturis rerum secundum se acceptis: sed prout cedunt in vsus humanos: quia autore Aristotele, & experientia docente, & sacris literis testantibus, omnes res commutabiles conditæ sunt propter hominem, quibus si nõ indigeret, superflua ei esset earum rerum emptio aut venditio. ¶ Secundum, quod pretia rerum venalium, si comode fieri posset, semper taxanda essent per rempublicam pretio legali: quia sic succideretur fraudes, & tæchæ, quas præti mercatores moliantur in rempublicam. Sed ea est malitia hominum & huius rei difficultas, vt Nauarrus in sum. cap. 23. num. 88. aulus sit in forma hæc verba proferre. Arbitror, inquit, rarissimè ponendam esse hanc taxam; Tum quia dat occasionem vendendi corrupta, & fere inutilia eodem pretio, quo sincera, & vtilissima; tum quia superueniente maxima necessitate annonæ, & frumenti tollitur omnino taxa, & illa non occurrente parum est necessaria; tum quia nemo diuitum vult mutare, neque vendere creditò res taxatas, nisi pretio taxæ etiam tempore abundan-

Arg. 1.

Arg. 2.

Documentum. 1.

2.

tiæ; tum quia præbet occasionem innumerorum peccatorum mortalium mille modis taxam fraudantibus, quorum vnus est nolle vendere rem taxatam, puta, triticum, nisi ematur etiam non taxata, puta, vinum duplo, & quaduplo maiori pretio, quam valet; quod speciatim reprobatur Metina. Ceterum licet Nauarrus his suafus inconuenientibus taxam hanc rarissimè imponendam arbitretur, consilium tamen regale tyrannidem diuitum tempore penuriæ frumenti, sine moderamine prohibito ascendendum in pretio, compefcere volens, quatenus indigentibus & pauperibus, ne inhumaniter depillentur, consulat, ne pereat solitum est, tanquam minoris occasionis mali rem, mandans præfigere taxam. Nam illi intolerabili malo, quod inde diuites occasionem sumunt abscondendi, & subtrahendi alimoniam in populo indigenti necessariam, solitum est prospicere scrutando per fideles ministros diuitum horrea, quò tempore vrgentis famis superflua illis refecet, vendereque pro indigentibus pretio taxæ compellat.

¶ Tertium documentum sit, quod dū pretia non sunt taxata à republica: sed arbitraria pretia sunt: certè non arbitrio ipsorum mercatorum, sed arbitrio prudentum, & peritorum arbitranda sunt. Tum, quia sicut quisque suspectus habetur iudex in propria causa, ita & mercatores in hac sua causa iudices essent depraui. Tum, quia cupiditas sic excecatur, trãuersosque à ratione agit animos: vt faciliè à recto, & equo deuiarent mercatores, si ex eorum affectu taxandæ venirent merces eorum. Tū, quia semper innecterent fraudes; obtendentes semper pro expensis, & laboribus accipere pretia, cum aliqua accessione lucri, quod tamen nequaquam semper eis licet, præsertim, cum sua ignauiæ, & imperitiæ interdum in causa sit viles emendi merces, caroque; pretio, quæ tunc, idcirco minoris vendere tenentur. Item hoc confirmatur ex. l. pretia. ad leg. Falcid. vbi sancitur pretia rerum non debent ex affectu, & vtilitate singulorum institui, & apertius. l. 4. eod. tit. sed communiter pretia æstimantur.

¶ Ex quo sequitur iam explosis mercatoribus à iudicio huius causæ tanquam propriæ institutionem iusti pretij rerum per legem, aut decretum iudicis, aut per vsum communem fieri debere: si ex affectu, & vtilitate singulorum interdicens, id lege pretium hoc institui non debet. Pro quo & facit hæc noua ratio: Quia, si in hac taxatione pretij, prædictatum circumstantiarum habenda est ratio, nõ per abundan-

Sequela.

abundantia, tam venditorum, quam emptorum, & eorum penuria copia quoque, vel inopia pecuniarum, & mercium, cum hec non dependant ex arbitrio, vel voluntate cuiuscunque hominum, sed potius ex casu, quem fortuna solet invehere: fit, ut non per affectum singulorum, ex eorum utilitate pretium rerum constituenendum sit: sed potius per usum communem, aut per legem, vel decretum gubernatoris reipublice stabilisendum veniat.

¶ Insuper ex predictis ad venendam distinctionem, pretiorum rerum paulatim pervenimus. Est autem tradente Aristotele lib. 5. Ethic. cap. 7. duplex rerum pretium. Vnum, quod legale, seu legitimum pretium rerum dicitur, nempe, quod per rem publicam, aut eius gubernatorem est predefinitum. Aliud vero pretium rerum est, quod naturale dicitur, quippe quod ex naturali successu rerum pendet: quod & arbitrarium quoque dici posset: quatenus non in diffinitione legis, sed in communi arbitramento prudentum consistit. ¶ Sed quid inter utrumque interfit nosse est opus. Dupliciter ergo inter se inuicem utrumque pretium differt. Tum, quia pretium legale non tam facile variationi subiacet: naturale autem pretium multum de mutabilitate participat. Tum, quia legale pretium partibus, seu gradibus caret: est namque prorsus indivisibile, & velati in puncto consistens. Naturale autem pretium, seu arbitrarium constat ex suis partibus, seu gradibus: non enim est in indivisibile & in puncto consistens.

Quotumplex pretium rerum.

Questio.

Questio.

Exempla pretiorum rigiditatis & pijs.

pretium rerum valeat assequi. Idcirco viri etiam experti, atque prudentes per sepe in tam variis sententias solent discedere, ut alij pretium rei iustum quinque esse existimant: alij vero quinque & dimidium argenteos, alij autem sex. ¶ Hinc fit, ut liceat pretio riguroso vendere ad creditum, si pecunia de presenti numerata contingat in foro communi invenire. ¶ Hinc etiam usu evenit, ut mercator, qui in principio nundinarum, quia magna copia emptorum confluerat, posset suas merces distrahere pro viginti, verbi gratia, iam in fine nundinarum, ubi iam pro magna parte illa emptorum copia disparuit, non possit licite, nisi minoris, scilicet, pro quindecim vendere, aut pro tredecim, aut duodecim: quia ex natura rei diminutum est tunc pretium. Sicut, si a principio non tot convenissent emittes, si postea in fine nundinarum consentirent (quod tamen raro contingit) possent tunc converterto in fine plures merces venire.

¶ Iam argumenta supra adducta post hic prelibatam doctrinam existimo parum nobis obsistere. Neque enim autoritas Aristotelis 2. Politicorum contendit credendum esse peritis alicuius artis, quando pro se ipsis, & in propria causa iudicium proferunt: sed cum in communi, vel aliena: ¶ Insuper lex, in re mandata. C. mandati. si iuxta glossam intelligatur, nihil nobis officit: quae per arbitrum intelligit non proprie iudicem, sed dispositorem rei suae posse esse quemque. ¶ Deinde unusquisque arbitror, & moderator suae rei esse permittitur, dum rem sic fieri, vel aliter bono communi, vel tertij non nocet. ¶ Denique neque illud axioma commune, scilicet, Tantum res valet, quantum vendi potest, nobis aduersatur: cum iam sententiam hanc seclusis fraude, ignorantia, violentia, metu intelligendam esse veram, doctores communiter doceant. In cuius gratiam legito Sotum de iust. & iur. q. 2. art. 3. ad 1. & Sylvest. emptio. q. 9. Navar. in sum. c. 23. n. 80.

¶ Sed neque illud quidem facescit in contra, scilicet, quod lapilli pretiosi, & gemmae pretiosissimae tantum valeant, quantum vendi possunt: quia id ideo est (ut supra meminimus) quia ad usus necessarios vitae humanae parum conferunt: sed potius ad splendorem, & magnificentiam magnatibus tantum sunt vsui. Nos autem hic de pretio rerum conducentium pro conuictu humano disputatione animus. Nam pretium gemmarum, & lapidum, & pillorum, & similia solet vocari. voluntate venditoris, & arbitrio emptoris, & non ratione utilitatis, & necessitatis.

Ad arg. 1.

Ad obiect. 2.

Ad 3.

Ad 4.

Ad 5.

CAP. XV. De pretio legali, taxa, in cuius favore fiat; quomodo varianda pro tempore: de deceptio mercatorum in non seruando taxam: quae sint considerata in taxando de nouo, & quid ubi in diuersis locis est diuersa taxa, an sit color mercatoribus eam excedendi.

¶ Quoniam de pretio rerum inchoato sermone, totam materiam (& si multa dixerimus) nequiuimus absolueret: ideo nunc de alio genere pretij, quod de almonedas nuncupari solet, quod quidem rebus venalibus subhastatione postis competere solet, nobis opus est agere, si uel & de pretio legali. Verumtamen, quia pretium legale, utpote minus variationi subiectum potissimum est, ab eo aptius exordium sumemus, rursus redituri ad alia pretiorum genera.

¶ Igitur circa pretium legitimum, perpendendum primo, venit interdum tale pretium per taxam sic moderari in gratiam emptorum; quatenus effrenis venditorum cupiditas compescatur, qua ratione tunc merces sic praetaxata, etsi vendi nequeant altiori pretio citra reatum culpae, & restitutionis: tamen minoris vendi nihil vetat, cum solus finis taxae talis fuerit ne ascendatur in pretio. ¶ Contingit in super leges pretij taxam aliquoties in gratiam utriusque, tam venditoris, quam emptoris lancire, scilicet, quando sic praestituit pretium certum, quod subtrahit facultatem maioris, vel minoris vendendi, & emendi. In quo quidem casu, si minoris merces ueneant venditore renitente; emptor in obligationem incidit restituendi, quod de pretio taxae subtraxit. Si autem venditor non inuitus, sed spontaneus renuntiare volens iuri taxae minoris venderet, tunc emptor minus soluens, & culpam, & restitutionis obligationem euaderet. Perinde etiam, quia unicuique iuri suo in gratiam alterius cedere liberum est: emptor si uult cedere iuri taxae in gratiam venditoris, venditori plus pretij velit supererogare, venditor licite posset id accipere.

Legis taxa in cuius gratiam fiat.

Questio.

Argum. Respons.

¶ Porro iam hic obuia nobis fit illa quaestio, an sicut venditor tempore, quo maius pretium de facto posset inuenire, tenetur non superexcedere taxam: ita quoque tempore, quo minoris in communi foro ueneunt frumenta, maiori pretio, id est, taxae possit ea diuendere. Na videtur, quod hoc ei liceat, quia hoc est aequali se alere exponere. Verumtamen, quia F. Antonius Cordubensis in tractatu de casibus conscientiae, quaest. 84. & Metina in sua instruct. fol. 14. quibus Garcia accedit lib. 1. de con-

tract. cap. 9. pag. 244. Negatiuam tenent, ideo ab eorum sententia non est recedendum. Quia uere docet, scilicet, quod etiam si per pragmaticam pretium praetaxatum sit mercium: si tales merces iam in communi foro communiter minori pretio, quam taxa pragmaticae definiuit ueneunt, maiori tunc pretio, id est, pretio pragmaticae vendi non possunt: sed pretio minori in foro communi currenti vendenda sunt necessario, esset namque tunc uenditio iniusta, si pretio taxae, numerata pecunia fieret; imo usuraria esset, si ad creditum tali pretio uenderetur. Neque enim taxa ideo edita est, ut venditori vendendi semper tali pretio taxae facultas suppeteret: sed tantum, ut uendendi ultra limites taxae libertas subtraheretur. Noluit enim legislator casu, quo secunda fortuna annonae abundantiam minuentem pretium indexit, indigentes tali fauore priuare. ¶ Ceterum licet praedicta sententia tantorum uirorum suffulta sit auctoritate, Mercatus tamen de contract. lib. 3. cap. 7. fol. 1. licet et uideatur accedere, dum ait, quod ratione abundantiae superuenientis, dum in publica domo, alihondiga, Hispanice nuncupata, triticum decreuit a pretio taxae, & sibi minoris, & communiter minoris uenditur, ei minoris pretio uenditori conformari debet: tamen ista quae benedixerat in turbare uidetur, dum paulo inferius ait, doctrinam, quam subiungit ad multos casus contingentes dissoluendos multum conferre. Etenim est, quod non obstante legis taxa, quantum vigoris habetur, ut ubi semel posita est seruanda sit; si lineae merces quoad singulas mensuras praetaxatae essent lege ad 6. argenteos, ex accidenti casu propter magnam copiam earum aduectam ad 5. argenteos pretio communi currenti decreuerent, durante taxae lege, dumque pro non reuocata habetur, pretio legali taxae eas vendi nihil prohibet, licet sit maius. Culpaeque non uendentis pretio taxae, sed potius culpae emptoris tribuendum est: qui cum uilioris emere posset, cariori pretio taxae emere maluit. Haec Mercatus: Qui tamen, quia doctrinam parum tutam tradidisse se sentit, quasi se retractans adiunxit tutius fore: si venditor tunc a communi pretio, quo tales merces uenduntur ab alijs, non discrepet. Quia licet taxa derogare ascendendo super eius pretium nemo uenditorum possit: tamen ei derogare minoris, quam sit eius pretium uendendo omnes possunt; quod & fecisse uidentur, dum quasi omnes uenditores, quasi taxam, quoad hoc reuocantes decederunt in pretio. Quare cum se retractauerit, & nobiscum in hac

Mercatus se retractans.

hac parte magis videatur conuenire, nihil est cur magis immoremur eum impugnando.

¶ Præterea alicui fortè videretur conueniētius fore, si leges præstituentes pretia rerum diuturniores essent, atque permanentes, quia pretium legale non tantæ variationi est subiectum. At Mercatus loco citato contrariè est sententiæ, scilicet, huiusmodi leges æstimatorias pretij recum non perperuas debere esse, sed iuxta tempus, circumstantiasq; occurrentes fore mutandas: quia teste philosopho leges sunt adaptandæ dispositioni reipublicæ, eiusq; gentis conditioni, & genio. Sed quia circa harum circumstantiarum occursum aduertendum parum inuigilant principes, & res publicas administrantes: fit sanè vt. mille inconuenientia huic pullulent. Igitur sicut iudices hic suas rectè implent partes, dum pensatis temporibus, & circumstantijs omnibus, & reipublicæ bono communi consulunt ei pro moderato ratione pretio venalia exhiberi stantentes, & aliquid lucri in prædictarum reru taxatione mercatoribus inferuentibus reipublicæ, ne cum sua iactura ei inferuiant relinquentes. Ita patres confessores suum officium rectè gerunt, cum pœnitentes ad obseruantiam harum ordinationum, & legum in foro conscientie compellunt. Quare quatenus sic fiat ex parte gubernatorum, & principum, curandum est eis has taxationum leges, ne in perpetuum prorogent: sed temporibus diuersis circumstantijsq; copie, vel inopie frumeti eas attemperent. Neq; enim illa persuasio, qua sibi persuadent parum esse in rem reipublicæ, aut in remedium iuxta varia tempora variare quæ per taxationem nouam pretia reru (quia iniquiunt mercatores, reuenditoresq; harum mercium non ideò desistunt ab augendo pretium) eos à culpa liberat, non inquam meritò hæc causa eos inculpabiles efficit: quia ipsi in hoc si aduerteret: aduerteret & singulus quisque de populo ad obseruationem legis ratione moderatæ ab ipsis, iamque subesset causa magis iusta transgressores puniendi. Nam aliàs cum pragmaticam taxæ populares inuariatam vident per multum temporis, neq; obseruari, quadam dissimulatione eam vel abrogatam esse autumant, vel certè sola causa extorquendi pœnas à transgressoribus eâ perdurare vel gubernatores malitiosè suspicantur, postquam variatis temporibus, & circumstantijs eâ vident immutatam, vnde mille scrupuli, & penè innumera pullulant inconuenientia: dum vnum profligare satagunt. Nam si ad rigoris perpendiculum loquamur: dum taxæ lex per

manens executione pœnarum vallatur, subditos in conscientia ad eius custodiam obnoxios facit, nisi de eius iniustitia clarè pateat. Sed & tunc prius ab ea supplicatio interponenda est, senatoresque populi admonendi veniunt de his nobis successibus, atque causis, quæ ad tollendam, vel derogandam, vel mutandam, vel moderandam ab ipsis prius præfixam taxam nouiter emertere. Ante hæc autè supplicationem monitionemq; non est vnicuique ius violandi taxam ea sola ratione, qua sibi apparet iniusta, poterit nanque facillime falli.

¶ Iam ex præmissis liquet, quomodo illa doctrina Soti. de iust. & iur. accipièda sit. Vbi faciens satis illi quæstioni, vtrum absque vitio iniustitiæ liceat alicui priuato minuere mensuram mercium, putà, vini, aut olei, ibi sic respondet, quòd aliquando citra iniustitiam mensura à priuato, putà, à venditore minuitur, scilicet, quando emptores nolunt emere vinum, quantum re vera valet, vel propter monopolium ementium, vel propter grauamen senatoris populi: quia re vera nõ vult vinum, vel merces iusto, & æquivalenti pretio taxare: sed euidèter minus iusto pretio taxat mercet. Quia tunc venditor cum sua euidenti iactura, & lucro ciuitatis non tenetur inferuire ciuitatis necessitatibus: quia secundum ius nemo cum alterius iactura locupletari debet. Hæc enim doctrina Soti cum eo moderamine supraposito acceptanda est: vt, scilicet, patentiissima sit prius iniustitia taxæ à senatore præsignatæ, item & tunc de hac iniustitia, vt eam emendet præmoneatur: vt optimè césuit Mercatus. ¶ Addit tamen ibi secundò Sotus, quòd etiam in casu, quo venditor mensuram fraudando, vel substantiam rei vitando iniustitiæ sic faciendo non committat: putà, quia ex pretio demit, quod in mensura tollit, vel in substantia vitiat, iustè tamen à magistratu puniatur, si sic fecisse deprehendatur, licet aliquando propter supradictas rationes, & causas sine crimine id faciat: quia oportet occurrere scandalo populi, & succidere calumniandi, & fraudandi causas.

¶ Præterea adhuc in dubio hoc vacillat animus, an casu, quo senatorum taxa venditoribus mercium eas aliunde asportantibus aliquod non præbet lucrum, tanquam iniusta possit violari in conscientia. Videtur autem, quòd potius iacturæ manifestæ sit causa talis taxæ, eius iniustitia in propatulo est. Nihilominus tamen dicendum est cum Syluestro emptio. quæst.

Nota.

Questio.

Deceptio Mercato = rum.

quæst. io. & communiter cum omnibus doctoribus alijs, huiusmodi institutores aliunde vehentes merces teneri ad non transgredendam taxam reipublicæ: quod si hæc taxa absit, ad obseruationem pretij in reipublicæ foro communiter currentis, etiam si sine accessione lucri, vel cum iactura eorū id eueniat. Quapropter hinc succiditur, & depellitur mercatorū deceptio nequissima, persuasioq; fallacissima, qua sibi suadent ius sibi semper inesse lucrandi, & nusquam perdendi, ac semper cum lucro vendendi. Hanc autem eorū proteruam cecamq; sententiam falsissimam esse conuincit vel ipsa negotiantium ars: quæ suapte natura vtriq; alæ perdat, & lucrandi, quam inuenerit fors fortunæ est subiecta. Non enim rationi consentaneum esse videtur, vt aspirante fortuna mercator suas possit distrahere merces cum accessione lucri, & majori pretio, quam à se emptæ sibi consistere, & quod restante fortuna contraria, cum iactura aliqua sua eas diuendere non teneatur. Sors namq; æqua pro vtraq; parte tam venditorum, quam emptorum esse debet: quatenus si fortuna ex abundantia inuecta emptoribus fauerit, minoris emant sua prospera sorte patientes, venditoribus tunc patienter id sustinentibus. Sicut è diuerso, si fortuna prospere cesserit venditoribus, quatenus ex aliquo euentu creuerit pretium gaudentibus sua secunda sorte (prout oportet) venditoribus, necesse est, vt emptores id æquanimiter ferant. Accedit ad hoc non rarò venditores in culpa esse: dum ex ignorantia carentiaque industriæ viliora maiori pretio, immodicisq; expensis emunt, quam iacturam aucto pretio plusquam par est, velle refarcire à ratione prorsus dissonum est.

Not.

¶ Præterea & aduertendum est, quòd animaduersione duxerunt Nauarrus, & Garcia esse dignum, scilicet, quòd pretium legalis taxæ non est adaptandum vitiat, aut corruptis, & ferè inutilibus mercibus: sed solum sinceris, vtilibus, & incorruptis. Vnde triticum vitiatum, corrosus, aut exesum pretio taxæ vel le vendere, & culpa & restitutionis obligatione non caret. Tantò ergo minoris vendenda sunt, quanto magis deteriorata sunt, quòd etiam de pretio communi intelligendum venit, quando legale pretiū prædeterminatū nõ est.

Questio.

¶ Porro non abs re hic in dubiū est reuocabile, an pretium taxæ si in diuersis locis variū esset: tunc pretium taxæ vbi rei venditæ ex cõnentione soluendum est pretium sit obseruandum, an potius iuxta taxam receptā, vbi res

Instruēt. Negot.

venalis emptori tradenda est, solutio sit facièda. Idemq; de pretio cõmuni, quando in his locis diuersum est quæri potest. Cum ergo de hoc puncto non meminerit Syluester verbo emptio. q. r. licet ibi doctrinam fundamèntalem ad id dubium dissoluendum subministrauerit: dicimus cum Corduba de contract. q. 84. not. 3. Primò, quòd quando res cõmuniter veniunt de præsent, statim de præsent pecunia numerata, earū pretium erit tunc, quæ taxa præsignat, quæ tunc temporis currit (vel si taxa hæc desit) iuxta pretium tunc temporis communiter inuentū, quo emptor in possessionem earū manu mittitur, vel taliter in earum dominium transfertur, quòd iam suoperstant periculo, & commodo. Secundò ad punctum quæstionis attingendo, dicimus cum Garcia lib. 1. de contract. cap. 9, pag. 248. pretium iustum rei venalis non id esse, quòd currit in loco vbi venditio inita est, vel vbi solutio est facièda: sed id quòd communiter inueniri contingit in loco vbi rei emptæ fit traditio, vel quòd lege prætaxarum esse ibi reperitur, quia ibi secundum Syluest. consummatur venditio. Quapropter quasi corollariè infert Garcia hinc conuincèdum esse magnū abufum conscientie, valdeq; detrimētosum, quem in Valentia cupiditas vana mercatorum induxit, vbi vsum receptum est emi triticum eademque in ciuitate recipi eo pretio, quòd tempore messis valiturum est, in oppido de Castellon: cum ordinariè in illo tempore ibi vilioris venear, quam in Valentia. Contractus autem hic duplicis iniquitatis esse arguitur particeps, tum ex parte temporis, tum ex parte loci. Quia cum huius venditionis pretiū id iustum sit, quo in Valentia venit triticum eo tempore, quo venditionis contractus perficitur, cum ibi id est, Valentia sit recipiendum: sit sanè, vt ex parte emptoris illud pretium iniquum sit, quo habitu respectu ad pretium vilius, quo alio tempore, & loco minoris communiter emi solet, sibi illud granū comparat. Æquitas ergo pretiorum, eorumq; iustitia respicit, tum locū, tum tempus, quatenus considerando locum, vbi res venalis est tradenda, & tempus vbi contractus consummationem recipit, pretium illius loci, & temporis obseruetur. Tunc autem regulariter cõtractum venditionis consummari dicimus, cum res emptæ, vel eius dominium ad emptoris manus peruenit iuxta diffinitionem de venditione præmissam.

¶ Insuper licet, cæteris paribus, cæterisque animaduersionis etiam circumstantijs copie, vel inopie

Distam. 1. cap. 1. de

Corol.

Sententia Merc. circa variat. taxa.

Pro tempore varianda taxa.

Inopia mercium, & pecuniæ, emptorumque & venditorum communis sententia doctorum sit in prætaxatione pretij mercium conijciendum esse oculum ad eos sumptus, labores, & pericula: quæ à negotiatoribus causa transuehendi merces per terram, vel mare de longinquo, vel gratia eas beneficiandi suscepta sunt: tamen hoc sic intelligendum venit, scilicet, quando de nouo taxanda veniunt pretia mercium: quia neque per taxam, communemue usum inueniuntur in republica, vlla certa pretia. Si enim aliquo istorum modorum in republica prædeterminatum extaret pretium: quia præsumendum est iustum, omnibusque debitis circumstantijs pensatis fuisse introductum censendum est, nemini mercatorum tunc fas est sub prætextu maiorum sumptuum, laborum, periculorum, quæ subijctale pretium transgredi licet, cui iactura mercatorum id contingat, prout Syluester verbo emptio. q. 10. adnotauit.

Consideranda in taxa de nouo

Adhæc cum Fratre Antonio Cordubensi in tractatu, de casibus conscientiæ, quæst. 84. circa notabile. 3. pensandum venit, quod licet excluderimus illam æstimationem communem mercatorum, tanquam falsam, scilicet, quod semper illud extimandum sit pretium iustum, quod consideratis expensis, & laboribus, illis confert aliquid lucri: quia taxæ, seu æstimationi communi velint, nolint, siue cum lucro, vel iactura illorum fiat, illis standum est, quia ea est fortunæ mercatorum alea. Tamen quando negotiatores communiter nihil, aut parum lucri ex negotiatione sibi parant: nonnullum est argumentum merces minoris suo iusto pretio venditari ascendendumque tunc fore in pretio. Quapropter tunc respectu hic (si non obstat, scilicet, nimia abundantia mercium quam fortuna, vel nimia abundantia, seu frequentia negotiatorum volentium sic semper tunc cum accessione lucri notabilis, & cum iactura reipublicæ negotiari & locupletari inuexit) in causa deberet esse, vt reipublicæ curæ esset æquo pretio taxare merces.

Nota circa taxam.

Cæterum quando iam taxa reipublicæ circa has merces præcessit, vel iam vsus communis mercibus pretium præfixit: quia tunc æquo maturoque consilio rem sic geri extimandum est, non est ius mercatoribus tale pretium taxæ, aut communi vsu inductum prætereundi quouis colore. Accedunt autem huic sententiæ Metina Complut. de restitut. quæst. 31. & quæst. 38. Nauarrus, cap. 23. num. 78. & 82. S. Thom. opusc. 67. & 22. q.

77. art. 1. & q. 78. art. 2. & ibi Caiet. & Florentinus. 2. part. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. & Summa Angelica. vsura. §. 19. & Syluest. vsura. 2. q. 1. & titulo emptio. §. 6. 78. & Conradus de contract. quæst. 30. quæst. 56. & præcipue, quæstio. 59. & Sotus de iustit. & iur. lib. 6. quæst. 4. art. 1. ad 4. Qui omnes vnanimis tenent pretio taxæ si extet, aut pretio in communi foro currenti vendendum esse tam ad numeratum, quam ad creditum.

CAP. XVI. De taxa frumenti de tribus permissiuis modis, & qualis dissimulatio, & quorum superiorum excusat à taxa, an consilij regalis, vel gubernatorum prouintie: de taxa panis cocti, & panis cocti forensis: de rectoribus populi in hoc negligentibus: de pistioribus ex officio, vel non.

Prætereà illa celeberrima quæstio inter reliquas scitu potissimè necessaria de taxatione frumenti, sub silentio prætereunda non est: An venditores alimentorum, scilicet tritici, farinæ, panis cocti, si taxam super excedant, hac de causa in obligationem restituendi incidant: quando præsertim in anno magnæ superuenientis penuriæ panis, iudices excessus hos animaduertentes transgressores impunes abire sinunt, quadam dissimulatione prætereuntes. Igitur, quia auctore Corduba in quæstione. 78. de casibus conscientiæ (vbi satis exquisitè de hac materia disserit) quæstionis huius difficultas in eis annis potissimè procedit, in quibus inopia panis graui laboratur, tres opiniones in hoc sibi obuiant. Prima nanq; pars sequitur negatiuam: dum asserit in casu quæstionis, non licere pragmaticam taxæ prætereire, talemque pragmaticam præteritionem pretium super acceptum restituendi, vel erogandi pauperibus in his inopiæ annis obligationem secum asferre. Quia pragmatica hæc taxæ panis cum eo fine potissimè edita sit, vt in annis inopiæ panis subueniretur, ne caritas eius panis induceretur, ne tunc absconderetur, & pauperibus pereuntibus, & indigentibus subtraheretur, permissio tolerantiaq; qua super excedere taxam venditores tritici permittuntur impune, neque eos à restitutione, & culpa liberat, aut reddit immunes. Nam si id tolerant iudices, non id faciunt, quia his excessibus spontè conuincant: sed quia prudenter ea inconuenientia cauere curant, quæ ex inflicciónè pœnæ, si contenderent, punire orirentur. Ideo quadam tacita dissimulatione

Quæstio.

Opinio. 1.

latione prætereunt id, cui nullatenus tacendo consensum præbent, iuxta comunem sententiam Doctorum relata à glossa in reguliur. lib. 6. qui tacet consentire videtur, & in regula ibidem sequenti, is qui tacet. Facit ad hoc, & capitulum cum iam dudum de præbend, vbi dicitur: Multa per patientiam tolerantur, quæ deducta in iudicium non deberent tolerari. In hanc sententiam conuenere Metin. Complutensis de restitut. quæstione. 36. & quæstione. 31. & Sotus de iustit. & iur. lib. 6. quæstione. 2. artic. 3. & Castus de lege pœnali. lib. 1. cap. 12. & Nauarrus in summa, capite. 23. numero. 83. vsque. 86.

Opinio. 2. Secunda autem opinio oppositam tuetur partem, affirmat enim illam super acceptionem pretij vltra taxam pragmaticæ, & culpa carere, & obligationem restituendi non contrahere. Videturq; apparenti ratione tutari: quia ea taxa panis non est æqua pro annis panis penuria laborantibus, quæ ordinariè pro alijs non tantæ indigentia annis edita, & promulgata est. Sicut enim in annis, in quibus vini, aut olei, aut carniarum sterilitas accidit, vel mercenariorum penuria euenit iuste in his omnibus ascenditur in pretio: ita quoque par ratio est, vt in magnæ frumenti sterilitatis annis, frumenti pretium augeatur: præsertim cum maioribus expensis consent frumenta, quæ in quantitate modica in sterilitatis annis ab agricolis demetuntur, quam quæ ab uadantioribus annis abundantius colliguntur. Accedit & alia secunda ratio, quia non est verisimile, cum rex sciens transgressionem legis suæ positivæ merè toleret transgressores, cum pœna plectere possit, à pœna illatos relinquens, velit in conscientia eos per legem pragmaticam obligari ad culpam. Hoc enim nihil aliud esset, quam his animabus iniicere laqueos: quæ ex tali tolerantia licitum esse, sibi contra legem agere putant. Sicque tolerantia hæc regis non abesset à culpa, vtpote occasione delinquendi contra legem præbens: nisi cum consensu pro tunc suspendendi vim obligatiuam legis coniuncta esset in rege. Hoc autem Anton. de Butrio astruit cum alijs sibi subscribentibus doctoribus, vt refert Syluester verbo. lex. quæstione. 6. & verbo consuetudo, quæst. 6. & quæst. 7. & glossa in reguliuris, lib. 6. is qui tacet. Et Panor. in cap. quia circa. de confang. & affinita. quibus valde suffragatur præcedens iuris regula, scilicet, qui tacet consentire videtur, exceptis his specialibus casibus, ab omni Instru& Negot.

quorum ibi glossa, & communiter doctores meminere, in quibus consensu expresso est opus.

Opinio. 3. Sed quia hæc duæ recensitæ opiniones, tum sibi ex diametro aduersari, tum etiam in aliquo deficere videntur: nobis illa inter has medians opinio, quæ illarum conciliatiua est, quam & sequitur Corduba loco citato, magis placet, quæ iuxta tres permissio nis modos in tribus constituta est punctis. Dicitur ergo primò iuxta primum permissio nis genus, quod si Rex, vel eius regale consilium, vel aliquis præfectus iustitiæ ex autoritate regia verbo, vel scripto expressè nuntiat, vt omnes, vel talis conditionis homines, siue sint populares, siue foranei: qui aduenerint, vel produxerint ad forum, vel locum communem alhondiga Hispaniæ nuncupatum triticum, vel panem coctum, aut farinam ad vendendum, ea diuendere hoc, vel illo pretio, vel quo possint finantur, neque ob id aliqua pœna afficiantur, tunc planè quibus hæc gratia conceditur, & non alijs, neque aliter, neque in alio loco: quam concessio ius erit, sine noxa restitutionis vltra taxam iuxta concessam ascendendo ascendere in pretio. Hæc autem indulgentia communiter in curia fit per regale consilium.

Opinio. Iam verò iuxta secundum permissio nis modum dubium obuiat casu, quo rex eiusque iudices tacent videntesque transgressores taxæ in eos non animaduertunt & cum citra graue scandalum, & inconuenientia magnatum ad exponendum suum frumentum venale in loco publico, tum ad illud pretio taxæ diuendum eos cogere possint: non pœnas de transgressoribus sumunt: sed ex consilio dissimulant quo spontaneè maior copia frumenti venalis asportetur, sicque abundet, neque deficiat in populo, & si ceteri pretio vendatur, an tunc ex vi huius permissio nis liceat vendentibus in conscientia excedere taxam. Iam hæc opinio nes secunda & prima sibi contra pugnant. Verum tamen licet res in controuersia sit: illa secunda opinio tum probabilior, tum rationi magis consentanea videtur, scilicet, quod stante hoc secundo permissio nis genere in casu huius secundæ quæstionis iuste vaneant merces pretio maiori, quam quod prescribit taxa siue obligatione nulla restitu tionis, quam sufficienter suffulcunt, firmatque rationes, & iura pro ea allata supra. Porro iuxta tertium modum permissio nis nunc

Opinio. 3. Que auctori magis placet.

Permissio nis modus.

Quæstio.

Secundus modus per missionis.

Quæstio.

Tertius proponendum, quænam opinio prævalere
permissio- debeat, nunc occurrit ostendendum, scilicet
nis modus. quando rex, & ab eo præfecti iudices sub si-
 lentio rem hanc prætereuntes de omnibus
 transgressoribus taxæ poenas non exigunt: sed
 tantum in aliquos poenas exercent parcendo
 alijs: sicq; non imprudenter à poenis omni-
 bus taxæ transgressoribus infligendis sese tē-
 perant: quia citra magna scandala inconue-
 nientiaq; ad producenda in forum frumenta,
 eaq; pretio taxæ vendenda constringi non
 possunt: quapropter res publica aliàs malè pa-
 teretur: quæ mala cauentur cessantque, dum
Respon. iudices dissimulantes se exhibent. Respon-
 detur ergo in hoc casu primam opinionem
 suum locum maxime tenere, scilicet violato-
 res taxæ in hoc casu, neque à culpa, neque à
 restitutione excusari. Nam rationes secun-
 dæ opinionis in hoc puncto deficere viden-
 tur. Nam prima ratio non apparet vsque qua-
 que vera semper, quatenus ponit ita semper
 potentem esse principem, vt sine obliuione
 aliquorum inconuenientium, & citra scanda-
 lum, tum omnibus transgressoribus taxæ ob-
 sistere: tum de eis vlterius possit. Experientia
 etenim teste didicimus ita, vt inficiari id non
 possimus, quanta res publica afficiatur cala-
 mitate, & ærûna famis, & indigentia, quàmq;
 omnia sint perturbata, quando quia mag-
 nates, & potentiores reipublica: qui tunc
 temporis frumento abundant, coguntur sua
 depromere frumenta pretio taxæ vendenda,
 nam ea potius abscondunt, & computrescere
 sinunt, id damni eligentes magis, quàm post-
 quam iurauerunt frumento carere, illud propa-
 lare. Sed neque eius secunda ratio satis perlua-
 det, deficit enim in hoc suo principio, scilicet,
 quod taxæ hæc contra agricolam in annis pe-
 nuria grauis iniusta sit: quia in oppositum est,
 quod dum pragmatica taxæ edita est, legisla-
 tor, & princeps cum prudentum, & experto-
 rum maturo consilio omnia hæc inconueni-
 tia prospiciens eam pragmaticam taxæ tam
 pro annis sterilibus, quàm fertilibus promul-
 gavit, vt agricolis ex vno tempore fertili fie-
 ret retributio pro sterili. Imò si legisla-
 toris mentem consulas intelliges planè prag-
 maticam taxæ magis pro annis indigentia,
 quam abundantia fuisse latam.
 ¶ Igitur cum iuxta triplicem modum per-
 missionis in tribus assertis punctis tota quæ-
 stionem à principio motam primam, & secun-
 dam opinionem, quæ circa eam obuersaban-
 tur iuxta mentem circumspectam Cordubæ
 concilians, absoluerimus, superest hæc tria

à nobis asserta præcipua aliqua doctorum
 grauium ratione, & autoritate communire.
 Inter quos potissimus est D. Thomas, in. 1. 2.
 quæst. 97. art. 2. & 3. & Sotus de iust. & iur.
 lib. 1. quæst. 7. qui in confirmationem doctri-
 næ his tribus assertis punctis contentæ, docet
 legem humanam iustam, vi obligandi vigere
 pro eo solum tempore, quo princeps in toto,
 vel parte vult obseruari: & dum indulgentia
 non vtens cum aliquibus non dispensauerit,
 vt contrauenire ei possint. Sic ergo vsu eue-
 nit in primo permissionis casu, vbi expressè
 indulgetur, diciturq; venditoribus: fiat copia
 vendendi vitra taxam: & vt id impune faciât
 quia iam tunc princeps ex causa sibi nota di-
 spensare videtur cum eis, ne teneantur ad pra-
 gmaticam taxæ, quapropter tolerantia hæc
 non tantum est pura permissio: quinimò in-
 dulgentia, & dispensationi legis æquiualens
 est sicut Ioanne Andrea referente, Panormita-
 nus hoc affirmat in capit. quia circa, de con-
 sanguinit. & affinit. & in capit. nisi essent. de
 præbend. Vnde subinde fit, vt tolerantia
 hæc, seu concessio perinde sicut legitima
 consuetudo excusat, potis sit excusare, tum
 à peccato contra legem mere humanam com-
 misso, tum à restitutionis reatu.
 ¶ Eademque viget ratio in secundi pun-
 cti casu: vbi princeps, vel officiales iusti-
 tiæ ad hoc ab eo facultatem obtinentes, cu-
 iusmodi est consilium regale, scientes, vel
 videntes, cum potentes sint ad compellen-
 dum, & puniendum pragmaticæ violato-
 res: quasi conuientes taceant: quia tunc
 absque restitutionis noxa taxam transilire
 videntur. Habet nanque hic verum locum
 illa regula iuris, libro. 6. Qui tacet consen-
 tire videtur, iuxta glossam in regula se-
 quenti, is qui tacet. Quibus accedit com-
 munitatis animi conceptio doctorum assenti-
 tium tolerantiam, seu permissionem vicem
 obtinere consensus taciti, & dispensationis,
 vel legis, vel pragmaticæ derogationis in to-
 to, vel in parte, vel pro tunc tantum, vt su-
 prædictum est. Huic secundo puncto astipu-
 lantur secundæ opinionis doctores, quo-
 rum opinio in hoc secundo puncto proce-
 dit, quibus & Metina Compl. assentit vbi
 supra, quæstione. 36. in responsione ad. 4.
 argum.
 ¶ Porro, quia magni refert scisse, qui nã of-
 ficiales iustitiæ hac tam egregia potestate
 polleant: vt per dissimulationem & conces-
 sionem generalem & publicam efficere pos-
 sint, vt taxæ tritici aut pragmaticæ derogetur
 modo

Confirma-
tio dicto-
rum.

Confirma-
tio puncti.
2.

Quorum
dissimula-
tio excusat
à taxa.

modo prædicto. Igitur tanquam stabilimen-
 tum multarum difficultatum, & perplexita-
 tum decisiuum hic assumamus illud assertum
 Bartol. in. l. si Publicanus. §. si. ff. de public. sci-
 licet, quòd quando requiritur scientia, & pa-
 tientia principis, sufficit scientia, & patientia
 rectoris, vel præsidis prouintia. Subscribunt
 & huic Bartoli sententiæ Cardin. & Imol. &
 Panor. in cap. cum contingat. de foro compe-
 tenti. col. 4. & in cap. quæ in Ecclesiarum de
 constitut. colum. 1. extensiusque hoc tradit
 Franciscus Balbus de præscriptio. partita. 5.
 princip. part. 2. quæstione. 3. dubio. 2. fol.
 114.
 ¶ Igitur ex prædicto fundamento quasi co-
 rollarium sequitur ad multos nodos dissol-
 uendos casus, scilicet, consilium regale, item
 & gubernatores generales prouintiarum re-
 gnorum à rege, vel ab eius regali auditorio
 potestatem habentes per suam generalem, &
 publicam dissimulationem, vel concessionem,
 in causa esse possunt, vt contra pragmaticam
 taxæ tritici, vel aliam sine obligatione resti-
 tutionis eatur perinde ac si rex pragmaticæ hu-
 iusmodi contrauenire concessisset: dum ma-
 nifestè de contraria mente principis, aut regis
 non constiterit.
 ¶ Vnde secundo infertur, quòd animad-
 uerlione quoque valde dignum est non ad
 hoc satis esse, aut quidquam præstare permis-
 sionem, vel licentiam particularium rectorum,
 & iudicum ciuitatum, & populorum nisi spe-
 ciali ad hoc potantur licentia sibi à rege, vel
 à consilio regali concessa, sicut sic solet eis co-
 cedi licentia ad panis cocti in suis populis ta-
 xam præstituendam.
 ¶ Præterea ex prædicta doctrina S. Thom.
 & Soti, & communi doctorum assumitur
 quoque ratio ad probandum tertium pun-
 ctum iam assertum, scilicet, quod dum non
 generaliter hæc permissio omnibus indulge-
 tur: sed quibusdam dum parcitur, alij in trans-
 gressione taxæ deprehensi poena legis plectun-
 tur: talis permissio, neque liberat transgresso-
 res à culpa, neque immunes eos efficit à resti-
 tutione pretij super accepti contra ius natu-
 rale, atque diuinum, quod violando taxam
 accepere. Huic assertioni expressè fauet Pa-
 normitanus vbi supra, & in cap. cum iam du-
 dum, & in capit. dilecto. de præbend. Et ad
 hoc confert regula iuris lib. 6. Is qui tacet, nõ
 fatetur, neque negare videtur, glossa quoque
 ibi suffragante, doctoresque primæ opinio-
 nis & hoc sensisse videntur, quod etiam prag-
 matica Matritij edita anno. 1571. satis ex-
 Instruct. Negot.

Corolla-
rium pro
multis casu-
bus.

Confirma-
tur tertius
modus.

preste explicuit: quare extra controuersiam
 hoc à nobis tertium assertum relinquitur.
 ¶ Insuper, vt omnia, quæ in hac materia
 potissimè supersunt dicenda, exemplo adhi-
 bito illucescant, ipsam pragmaticam Matritij
 vltimate anno. 1571. promulgatam produca-
 mus in medium, vbi eius puncta summan-
 tes, dicimus per eam primo esse sancitum sub
 grauisimis poenis, & sub restitutione facien-
 da & cætera, ne faneca tritici in grano, siue nu-
 merata pecunia, siue credita veneat maiori
 pretio, quàm vndecim argenteorum venda-
 tur: licet præcedes tritici taxa. 9. argenteis du-
 taxat costaret: & ne hordei faneca pluris, quàm
 pro ducato dimidio venundaretur, cum anti-
 quioris taxæ pretio, minoris emeretur. Taxa-
 turque in prædicta pragmatica, blata, id est,
 centeno Hispanicè dicta ad ducenta, & qua-
 draginta duoq; dipodia, cum antea dycentis
 tantum dipondijs constaret. Granum quoq;
 Hispanicè dictum, auena, ad centum dipon-
 dia taxatur: sicut etiam granum panitij ad du-
 centa quadragintaque, & duo dipondia præ-
 taxatum est: Farina verò ad vnum argenteum
 plusquam valet in grano triticum. Agallones
 verò ab extra de foris gratia vendendi, repor-
 tantes triticum, sed dipondia pro leuca, & fa-
 neca singulis supra taxam percipere possunt;
 dum testimonium secum afferant à tabellio-
 ne populi confectum vnde asportauerint ex-
 hibendum ante iudicem populi, vbi granum
 est diuendendum.
 ¶ Sanciturq; eadem pragmatica circa panis
 coctum, vt rectores populi vbi venalitati est
 exponendum præstituant pretium, quo ve-
 nundandum est, & ratione habita ad pretium
 grani empti aliquid lucri iusti moderatique
 pro labore, & sumptibus superimpertiant.
 ¶ Inhibet insuper ibi pragmatica sub gra-
 uissimis poenis, vt nullus in vendendo panem
 coctum se occupet, nisi ex numero pistorum
 sit, qui ex officio habent esse pistorum: &
 hoc ad euitanda damna, fraudes, & cari-
 stiam, quæ in republica ex contrario suboriri
 solent.
 ¶ Ex qua quidem pragmatica liquet panis
 coctum triticumq; populi, neq; tam carè fo-
 re taxanda, aut vendenda sicut panis, & triti-
 cum cum veniunt à foris ratione sumptuum,
 & itineris: quare super acceptum defraudato
 in pretio restituendum est, si constitit, quis
 nã is sit: quod si adhibita diligentia eum in qui-
 redi, adhuc ignotus permaneat pro ipso pau-
 peribus erogabitur, vel in bonum commune
 populi erit conferendum, iuxta Syluest. ver-
 bo, re-

1670

Pragmati-
ca taxæ.

1675

Taxa pa-
nis cocti.

Taxa pa-
nis cocti
forensis.

bo, restitutio: 8. per totum, & Nauar. in Sum. cap. 17. nu. 93. & cap. 29. num. 24.

Corol.

¶ Sequitur etiam ex predictis, quod qui fraudulenter fatagunt, ne in populo suppetat, vel ad eum asportetur panis coctus, vel triticum in grano, ut sic in pretio ascendat inducaturque caritas communis pretij: obnoxij fiunt ad refarciendum hoc commune damnum; cuius causa fuere testantibus, id Metina Complutensis de restit. quaest. 30. & Nauarrus in Sum. capit. 23. nume. 92. & Soto de iust. & iur. lib. 6. quaest. 2. art. 3. & Syluestro, verbo. emptio. quaest. 5. vsq; quaest. 14.

Corol.

¶ Ex predictis iam liquet, quod officiales iustitiae, rectoresq; populi, quibus incumbit hanc promulgare pragmaticam, & iuxta eam cum moderato lucro pretium panis cocti pretaxare, si scienter, notabiliter; negligentia hoc facere omittunt, quo sui cognati amicique sub praetextu, quod pragmatica ibi diuulgata non est, vel quod ibi taxa panis cocti praestituta non est carius vendant, inducaturque caritas pretij, consuetudoque contra pragmaticam, tenentur ad damnum. Quia praeterquam, quod tenentur ad restitutionem illius in quo pluris vendidere, quam pragmatica praediffinierat, tenentur rectores hi ministriq; iustitiae ad damnum ex hac omissione, dissimulationeque inuectum in rem publicam refarciendum, quia specialiter ad eorum munus hoc damnū euitare attinebat, sic tradentibus Meti. de restitut. Soto vbi supra, & Syluestro restitut. 3. quaest. 6. & Nauar. cap. 17. num. 20. & cap. 25. num. 34. Neq; sufficit teste etiam Nauarro (vt asserunt etiam doctores ei subscribentes communiter) subisse poenas graues, quas pragmatica indicit, si deprehendantur eam violasse: quia tenentur violatores etiam ad supradictam restitutionem in conscientia: quandoquidem pretium iustum transgrediuntur.

Pistores non ex officio.

¶ Arbitror tamen, quod qui vsurpant officium pistorum, licet id officij vsurpantes delinquant, si tamen alias fraudes nociuas reipublicae non immisceant, neque alia damna moliantur si pretio aequo taxato pistoribus ex officio ad hoc expositis vendant, non tenebuntur ad aliquam restitutionem: nisi forte ipsis ex officio pistoribus quando aequiori, & tenuiori taxae eis ab rectoribus populi impositae consenserunt ea lege, vt ipsi soli ad hoc ex officio designati, & non alij panem decoquerent ad vendendum: quia sic suo damno consulere voluerunt. At quia regulariter isti se introgerentes, cum ex officio pistores non sint destinati, incommodum suum aliquid, & in

perniciem reipublicae, & tertij machinantur, regulariter non inueniuntur immunes a restitutione. Caeterum pragmatica haec, vt ipsa se explicat ad panem, qui per mare trauehitur, & proceris locis mari finitimis non extenditur.

CAP. XVII. Vtrum clerici subijciantur taxae, an iura iam constituta minoris emi possint, qua fuere vendita per conclusiones satis fit. Consuetudo qualis excuset a culpa transgressionis taxae a restitutione.

Quoniam pragmatica praestituendi quotam pretij parendum esse ab omnibus diffinitum est, taliter, quod secundum Metinam. C. de restitut. q. 36. & Caltrum. de leg. poen. lib. 1. cap. 12. & Nauar. in Sum. cap. 23. num. 98. neq; poena in pragmatica aestimata iniuncta, neq; donatio ab emptore facta in emptione (quia tunc non praesumitur fieri voluntate libera, nisi postea cessante emendi necessitate liberè confirmaretur) excusant a restitutione, & transgressionis pragmaticae culpa. Ideo alicui in mentem venire haec dubitatio poterit, an clerici, quia legibus secularibus non subijciuntur, huic quoque legi aestimatoriae pretij rerum venalium non sint subiecti? Igitur, quia res perspicua est, clericos quantumvis a legibus secularibus exemptos legi naturali, & diuinae esse astrictos, & cum lex naturalis, & diuina aliquid ultra pretium iustum diuendi prohibeat: fit sane, vt clerici res suas venundantes pretium taxae quod iustum est, praeterire non possint, quia tunc excedentes ius naturale violarent. ¶ Sed quid, si prout vsu euenire solet, lex aestimatoria pretij pretium solum rerum ibi in illis terris, vbi imponitur collectarum tantum moderaretur, res autem aliunde importatas, quoad earum pretij non limitaret, an si res clericorum ibi collectae aequalis bonitatis, & conditionis essent, ac aliunde asportatae, possint pretio non limitato, quo exteri suas aliunde aduectas diuendunt suas vendendas exponere? Nam videtur affirmatiuam haec ratio ex iure desumpta persuadere, quia vt habetur, cap. decernimus. de iud. & cap. si diligenti. de for. comp. clerici ita sunt exempti a iurisdictione edicentis, ac exteri, imò etiam sua sunt exempta bona, quoad aliqua.

De clerick

Questio.

Argum.

Responso.

Can. Bene quidem. 96. dist. & cap. Ecclesia sanctae Mariae. de consti. His nihilominus non obstantibus, dicendum est cum Nauar. in Sum. cap. 23. nu. 88. tales clericos in hoc casu non eximi a taxae custodia, dum res suas his terris innatas ibi diuendunt: quia negari non potest, bona

Bona clericorum in iurisdictione, aut beneficiariorum excepti sunt, in quibus in magna re gaudeat, quoad aliqua bona subijciuntur publice, quam extera. Quapropter reipublicae causa suae prouidendi necessitati, indulgere posset privilegium bonis, vt tam subditi, quam exteri possint talia bona transuehere in suas terras & foris, vt ibi veniant in publico excludendo ab hoc privilegio suae terrae bona etiam si sint exemptorum iurisdictione seculari, & a tributis. Imò adicit Nauarrus iur. charitatis. Christianae fore, vt principes Ecclesiae qui maiore misericordia fulgere debent taxas, poenasq; secularium, quas subuentionis pauperum gratia promulgant, suis edictis etiam iniquent. ¶ Insuper cum de pretio legali inierimus, disputatione emittitur iura census peculiaribus Hispaniae legibus, quo ad eorum pretia, vt scilicet in diebus, praetaxata sunt. Non erit ibi numeratione, si huc illam quaestionem aduocemus, cuius meminit Corduba in tracta. de casibus conscientiae, quaest. 79. scilicet, vtrum iura regia redimibilia pro. 14. aut. 16. emere quis possit ab eo, qui pro. 20. ei sibi comparauit a rege, & an alia iura pretio legali constantia. 14. mercari possit, quis sibi pro. 12. At verò, quia circa hanc quaestionem Nauarrus in additionibus huius fuit sententiae, scilicet, quod census antiqui forte minoris possunt emi, quam per suam taxam perscribit lex noua, non autem census de nouo imponendi minoris comparari possunt. Vtriusque autem vna, eademque ratio est (inquit) quia obuiare facilitati imponendi hos census legislatoris legem taxae condempnis mens fuit, quod in iam impositis cessat. Sed, quia haec sententia non probatur ab omnibus, quid sit circa hoc tenendum edicendum sibi restat. ¶ Igitur absoluti quaestionem cum Corduba illam praesertimus omnium doctorum regulam generalem, quam ratio quoque naturalis dicit, scilicet, quod nulli redditus, siue iura, siue res aliae, siue ad creditum, siue pecunia statim numerata veniant, minoris suo iusto pretio licite emuntur: nisi litigiosa sint, aut difficilia recuperatu, scilicet expensas, labores, periculaque, quia habent annexa. ¶ Igitur, quia ratio naturalis iuris pretium rei quodum esse in eius valori. Si autem periculosa sint iura huiusmodi, obnoxia iam iuxta horum estimationem tanto licite minoris emibilia sunt, quantum horum inconuenientium gratia minoris emi valere aequum est, quod confirmant breuiter Syluest. vbi supra. q. 14. p. 2. & q.

Questio.

Pretij iur.

Regula generalis.

Argum.

Instruct. Negot.

& Nauar. in Sum. cap. 17. nu. 20. & 37. & superius. q. 84. & 88. ¶ Ad quaestionem ergo punctum accedendo per distinctionem diximus respondendum, quia quae libentius dupliciter accideri potest, vno modo, si nulla extet lex regni prohibitoria; alio modo, si talis lex vsu recepta viget. Igitur haec distinctio praemissa. Prima statuitur conclusio. Regulariter (et liquet) iura census minoris comparari non possunt, quam siue eorum legale pretium, praefixum per legem regni. Patet, quia regulariter non suppetit causa transgrediendi legem iustam vsuque receptam.

Distinctio

Conclus. 1.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio. Vbi non offerit aliqua lex regni constituta pretiorum, censur, praeterea tantum communi pensata, vt offerenda haec iura venalia passim rogando, vt emanent, quantum est ex modo vendendi tam iuxta regia constantia. 20. quam reliqua iura census constantia. 14. minoris emi possunt, seculis fraudibus, & monopolij (vt supponimus.) Haec conclusio patet, quia volenti, & roganti cum mercibus non fit iniuria, si aliquantulum minoris emanent, quam valeret, si non vitro offerrentur suae merces. Quod & vsu euenit in his sua iura venalitati exponentibus, & obnoxie cum eis rogantibus: quia non necessitate adacti, sed potius negotiandi, & cum sua pecunia lucrandi cupiditate ille cui iura haec pretio distrahere summopere cupiunt. Sicut, verbi gratia, locale quoddam, vel vestis valet centum, si domino eius roganti, & inquirenti emptores nullus occurrit emptor: qui pro tali locali, aut veste plusquam sexaginta contribuat, non fit iniuria, si emptor pretio sexaginta sibi ab eo ea emit, vt testatur Nauar. in Sum. cap. 23. num. 78. & 82.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio. Nunc de facto in regno Hispaniae, vbi viget lex Matritij condita anno. 1563. non licet minoris emere iura census redimibilia, quam. 14. pro milliari: si sana iura sint, & tuta. Haec conclusio patet, quia talis lex cum sit iusta, vsuque recepta in conscientia obseruatu necessaria est. Haec autem lege cautum est, ne possint vendi, neque emi, neque imponi, neque constitui census pecuniarij, neque iura regia redimibilia minoris, quam. 14. pro mille seu milliari. Quae verba pragmaticae aduersari videntur praememoratae opinioni Nauarri, & aliorum (si qui sint cum ipso asserentes, quod verba pragmaticae vim tantum habent in censibus redimibilibus de nouo imponendis, hoc est, in prima census vniuersiuique constitutio, non autem: vltra in casibus, quando

D 4

rursus

ruffus post venalia exponantur, & emuntur, vel in alios transferuntur. Nam tunc minoris emi possunt iuxta illorum sententiam. Aduerfari istis (inquam) videntur verba supradicta pragmatica: quae (vt ex ipsorum tenore patet) vniuersaliter hoc prohibent in omnibus censibus redimibilibus, siue iam constitutis, siue de nouo constitutendis, vel in alios transferendis: quia omnes vniuersaliter comprehendit. Quare verbis legis standum est, quando non sequitur absurditas, neq; de contraria intentione legislatoris constat.

Notatio. Notanter autem in hac tertia conclusio-
ne adiecit ius, si ea iura censuum sana sint, & iusta. Quia si difficilia essent recuperatu indigentia laboribus & expensis, & super ruinosi, & non multum duraturis hypothecis constituta non obstante lege, & consuetudine contraria minoris praedicto pretio emi licite in conscientia possent. Nam pragmatica, & consuetudo, si quae esset in contraria, contraria de facto non esset: quia solum iuribus censuum sanis, & iustis, pro quibus condita est, venit adaptanda. Dixi notanter haec non sana iura licite minoris emi in conscientia, secluso scandalo: quia in foro exteriori, tum ratione scandali, tum ratione contrariae praesumptionis, talis minoris emens, quam pragmatica Matritij edita dicitur, non abiret impunitus. Fulcit & hanc nostram tertiam conclusionem pragmatica quoq; illa Matritij anno. 1534. & illa Valli soletii edita, anno. 1537. & illa Toleti, anno. 1539. lata, vbi stabilitum est, vt omnes census siue tributa panis, vini, olei, mellis, aliarumq; quarumlibet rerum ad quotam vnus correspondens. 14. vt fit in censibus pecuniarijs reducerentur, quod etiam de censibus pecuniarijs in l. praedicta Matritij anno. 1563. cautum est, vt praediximus.

Conclu. 4. Quarta conclusio: Si in aliquibus populis in censibus redimibilibus emendis communiter, & publice taxa haec quotam hanc, scilicet. 14. pro vno pensionis soluendam ab emente censum indicens, non est vsu recepta, vel si census regij ad. 20. instituti iam communiter in aliquibus oppidis est vsu receptum, vt minoris reuendantur, transferanturque in alios, sicq; accidit iam communiter inter diuites, & non diuites, & inter probos, & non tam probos: tunc minoris haec iuramentes non videtur fore damnandi. Ita Corduba loco citato. Quis rationem subiungit quia ultra in gratia huius supra allatas rationes, consuetudo legitima, & interpret legum humanarum est potissima, quae etiam eas solet moderari, restringere,

gerere, cassare, vel saltem circa eas dispensari, si vni habere. **Notat.** A prima aduersione quoq; dignum est circa hanc consuetudinem, quod Corduba ibi nos aduocet, scilicet, quod si timoratae conscientiae viri custodes se exhibent talis legis, & pragmatica ratione tali nomine indigni, si eam transgrediantur, & a culpa, & a retributione eius, quod minus solvere, non veniunt excusandi. Pro quo facit Syluester Titul. 1. q. 6. inquit. Sed Syluester citatus a Corduba verbi bo lex. non tam expressisse hunc suae assertionis fauet: quia soluit a, quod vbi maior pars legem recipit, minor pars ab eius obseruantia non excusatur. Sed magis fauet sibi, quod prima secunda dixit Metina contra Syluester. scilicet, quod tunc consuetudo incipit praualere contra legem, quando viri probi, & prudentes censent esse iam introductam. Quia vero quando viri timoratae conscientiae eam obseruant (licet eis dissimiles eam transgrediantur): tunc viri probi, & prudentes, quales sunt timoratae conscientiae viri, non censent introductam esse consuetudinem praualentem contra legem: quia alias, si id censerent, legem non obseruarent. Ideo dignum puto esse hoc dictum Cordubae, vt admittatur licet maior deprauatorum hominum pars conspiret in lege, eius rationabili causa adhuc perdurante, quia si timoratae conscientiae eam obseruent, nitentes contra legem non excusantur, nisi de consensu, quem transgressioni legis praestat princeps eis constiterit: quia in dubijs vita bonorum, & non actio deprauatorum nobis ad viuendum, & ad nostras disponendas actiones regula debet esse. At praesertim haec assertio Cordubae locum habet, quando iam per maiorem partem reipublicae cum recepta sit lex in vsu timoratis probisq; eam obseruantibus, effrenes eam passim deuant, & violant.

CAP. XVIII. An emptio bractearum argenti in noua Hispania sit licita, quando minoris sit, quam valeat secundum suos gradus: & quid si detur, vt reddatur in pecunia bractea argentea: & de numis aureis, an possint dari pro maiori pretio, quam valent.

Nisi ordo seriesq; materiae nos cogeret illam hic rursus interferere questionem, quae proprie ad hunc locum attinere videtur, eam hic libenter praeterissemus: cum iam in secunda parte primi tomi nostri instructorij, capit. 15. eam suis numeris absolutam reliquerimus. Ea nempe est de negotiatione celeberrima, & multumq; vsu recepta in noua Hispania, scilicet,

De negot. in noua Hispania. Questio.

licet, vtrum liceat bracteas argenti ex massa argenti congestas minori pretio emere: quam gradus argenti, id est, quilates argenti, iuxta legis taxationem valent. Huius questionis meminit Mercatus in suo libro de contractibus. Pro cuius intelligentia animaduersione opus est, metallum argenti habere suos gradus, quilates, vulgariter nuncupatos, atq; quilibet gradus taxatus est, lege Hispaniae ad valorem 20. dipodiorum. At quia questio haec prima facie non tam facilis apparet: libet pro eius parte negatiua sic instare. Nam videtur, quod talis contractus licitus non sit, quia iuxta regulam generalem doctorum, vbi inuenitur taxatio regis publica, quae pretium legale praestituit, non licet eam excedere in vendendo, neque ab ea deficere in emendo: sed iam in bis metallis auri, & argenti praetaxatum est lege pretium iuxta gradus auri, vel argenti, non ergo licet bracteam argenteam minoris emere, quam eius gradus, id est, quilates valent.

Argum.

Incontra.

Conclusio.

Ratio.

In contrarium autem est: quia iam iste contractus vsu receptus est in noua Hispania. Igitur quod questionis veritas illucescat subijcitur hic haec responsua conclusio. Si aliquis in regionibus Indiarum casu fortuito, aut propter adhibitam a se diligentiam bracteam argenti aliquantulum minoris emat, quam valet, secundum suos gradus, licet hoc speciem videatur praeferre mali, non est in culpa mortali sic minoris emendo. Haec conclusio est Mercati in lib. de contractibus, fol. 59. cap. 13. vbi agit de peculiaribus quibusdam Indiarum contractibus, eamque probat ex vsu. Primum, quia inter peritos, & expertos regionis nouae Hispaniae, Honduras, & Campechae in mineralibus ita est vsu receptum. Cuius ratio potissima est: quia in omnibus his regionibus bractea, vel massa aurea, vel argentea reputatur tanquam quaedam species mercium, cuius valor solet crescere, & decrescere propter eadem rationes, & causas propter quas ceterae merces, siue olei, siue vini, vel pannorum solent crescere, vel decrescere in valore. Verum est tamen autore Mercato, quod illud crementum, aut decrementum pretij, quod solet contingere in massa rudi argentea, vel aurea parum excedit valorem graduum, vel ab eo decrescit: ergo licet emi potest minoris talis bractea, quam valeat iuxta gradus aestimata. Et confirmatur quia nunquam consules regij, & gubernatores huiusmodi contractum interdixerunt: neq; sic contrahentes poena aliqua affecerunt. Quare argumentum est huiusmodi contractum non contravenire legi regiae, neque obstat sic replicare, quod aliquando bractea, vel massa argentea, quia est ex puriori argento conflata, vel, quia cum sit argentea aliquid participat mixtionis auri, ideo plus valet etiam iuxta valorem graduum: ergo non licite minoris emitur. Quia respondetur, quod etiam purius est argentum, aut alicuius mixtura auri est particeps pluris solet etiam a venditoribus, quam emptoribus aestimari, quam si tanta non praestaret puritate. Sed tamen generale est in his contractibus, quod quando bractea argentea, vt merx venditur, non tanti aestimatur, quin possit aliquantulo minori pretio emi, quam gradus illius bractea argenteae valeat.

Resp. ad obiectione.

Distinctio.

Conclusio.

Iam, & si velimus, non possumus illam missam facere questionem, quam in secunda parte nostri instructorij, primo tomo, capit. 15. latius sumus prosecuti: quia hic sibi proprium locum vendicare videtur. Sed ne prolixa disputatione rursus lectorem oneremus, hic eam summam perstringemus. Ea quippe questio est, vtrum liceat mutuare, mihi massam, vel bracteam argenteam hac conuentione, vt per acto certo tempore, mihi illam mutuanti tibi, tantum reddas in pecunia, quantum argenti illius massae lex valet. Pro huius questionis intelligentia, quae (quia perplexa satis visa est Mexici) in concertationibus literarijs controuertebatur: neque satis veritas attingebatur, praenolle opus est, quod in ordine ad venditiones, & emptiones lege cautum est, vt massa argentea pretium legale sit, & iuxta gradus, quibus constat in ordine ad praedictos contractus pretium legale obtineat. Omisiss igitur (quae illic attulimus) argumentis, responsuri ad questionem praemittimus distinctionem, iuxtaq; illam subijciemus conclusiones resolutiuas questionis. **Distinctio** sit: aut talis contractus, quando datur bractea argentea, vt soluatur in pecunia iuxta valorem legale eius graduum: sit per modum mutui, & intentione mutuandi pretium graduum bractea pro pretio in pecunia soluendo, aut intentione mutuandi pretium minus, quod bractea argentea vendita, vt merx in communi foro valet, aut sit intentione cambiendi, aut permutandi bracteam argenteam pro pecunia: quemadmodum in cambio minuto vna pecunia cambitur pro alia propter comoditates, quas mutuanti solet magis asserere vna, quam alia, aut intentione vendendi eam pro pecunia, vt mercem.

His praesertim sit prima conclusio: Si qui

dāt massam, vel bracteam argenteā hac conue-
 trone dat, vt reddatur in pecunia tantum quā-
 tum argentum illius massæ iuxta gradus suos
 secundum legem valet: cum regulariter (vt
 accidit) in minoris soleat vendi: si ratione mu-
 tui talis contractus fiat, scilicet, quia mutuatur,
 & vult mutuare bractea argenti, vt ad legē gra-
 duū argenti mutuati, in massa in pecunia æqui-
 uales sibi reddatur, vsura palliata nō vocat. Pa-
 tet conclusio, quæ videtur esse de mente Na-
 uarri in sum. Lat. cap. 17. nu. 226. Et Hostie-
 nis de vsura, an aliquo sub finem, quia ratio-
 nis mutuū nō licet aliquid lucri velle reporta-
 re, aut aliquam obligationē civilem, aut one-
 rosam alteri inungere, ergo sicut non licet mu-
 tuare pecuniam argenteam, vt pro ea aurea
 reddatur: ita neque massam argenteam, quæ
 vt merx est, communi foro minoris valet, vt pe-
 cunia argentea æquivalens gradibus illius
 massæ pro ea reddatur: quia in parte perinde
 esset, ac si quis mutuaret mercem valentem
 decem: vt pro ea in pecunia postea 12. redde-
 rentur: quod perinde esset ac si mutuasset 10.
 vt postea pro eis redderentur 12. Secundo
 etiam patet: quia videtur, quod pecunia aurea
 licet in cambio minuto magis soleat æstima-
 ri, quam sit eius pretium legale: tamen seclu-
 so damno emegenti, aut lucro cessante, non
 videtur via mutui pro maiori pretio, quam
 sit eius pretium legale, posse mutuari. Quod
 si hoc ita esse conceditur, pari ratione faten-
 dum est bracteam argenti, quæ, vt merx, mi-
 noris valet, non posse pro pretio in pecunia
 correspondenti valori graduū eius mutua-
 ri: Sicut iniustum esse reputat Nauarrus, &
 Metina Salmānticensis mutuare triticum red-
 dendum pretio taxæ, cum iam communiter
 in foro minoris veniat, quam taxæ: ergo pari
 ratione illicitum est reputandū mutuare mas-
 sam argenteam: pro quota pecuniæ eius taxæ
 & valori legali correspondente, quando in
 foro communi, vt merx, minoris emitur.

-o da. q. 1.
Sno. 1316

Questio.

Concl. 2.

¶ Sed quid, vtrum ratione cambij veluti
 minuti & permutationis possit talis contra-
 ctus fieri: Quo questione fiat satis statuitur.
 Secunda conclusio probabilis est, ac defen-
 sibile, quod si nulla habeatur ratio dilationis
 temporis per viam permutationis, & cambij
 veluti minuti licitum sit cambire, & permu-
 tare massam, seu bracteam argenteam pro pe-
 cunia æquivalenti valori graduū argenti in
 massa constati, vt in tali pecunia æquivalenti
 soluat. Hæc conclusio quoniam ad que-
 stionem est responsiva pluribus rationibus
 apparentibus: hæc in secunda parte primo.

mi nostri Instauratorij, cap. 55. conbbratur, i
 quas breuitatis causa lectorum illuc remittit.
 do consulto massas facimus, probando eam
 primo ex illa Aristotelica maxima, scilicet,
 quæcūq; sunt æqualia vni tertio, sunt æqua-
 lia inter se: sed ista massa argentea secundum
 suos gradus æquivaleret, verbi gratia, meri va-
 lenti. 20. aureos, & 20. aurei æquivalent illi
 merci: ergo 20. aurei, & ista massa argentea
 æquivalent inter se, ergo si æquivalent in-
 ter se, poterit massa ista cambiari pro ista pe-
 cunia. 20. aureorum æquivalentium gra-
 dibus massæ, qui æquivalent meri pre-
 tij. 20. aureorum. Vide ibi alias satis apparen-
 tes rationes, quæ licet hanc conclusionē pro-
 babilem reddant, tamen inturgunt contra eā
 vāda argumenta. Quorum primum ortum
 habet ex doctrina Metinæ in sua instructio-
 fol. 14. pag. 2. vbi ait, quod si triticū foro cur-
 renti communiter minus valeat, quam prag-
 maticæ taxæ, non potest pretio credito vendi:
 ad pretium taxæ: quia tunc (inquit) iustum
 eius pretium non est pretium taxæ, sed pre-
 tium fori communiter currens, quod est mi-
 nus: ergo etiam nō licebit permutare massam
 argenti (quando in foro communi minoris
 emitur) pro pretio eius legali, quod est maius,
 quia tunc iustum eius pretium non erit pre-
 tium legale taxatum iuxta suos gradus: sed
 pretium iustum talis permutationis erit, vt
 communiter emitur, & venditur in foro, quod
 est minus. Profecto licet argumentum hoc
 præmatur, sed in promptu est solutio, negādo
 consequentiam (licet concedamus antecedēs
 Metinæ) quia nō nihil discriminis inesse vi-
 deo inter casum antecedentis & inter casum
 illatum in consequenti. Quia triticum ad in-
 star aliarum mercium, quæ lege taxantur, est
 prætaxatum hæc sola intentione, ne ascendat
 in pretio venditor tritici plusquam taxa præ-
 scribit. At vero taxa legalis, qua bractea, vel
 massa argentea prætaxatur iuxta gradus sui ar-
 genti, nō est taxa, qua taxatur in ratione mer-
 cis (quod singulari animaduersione dignum
 est) sed taxatur, vt moneta, siue vt numisma,
 vt scilicet, pretiū legale possit esse rerum, quæ
 emuntur, taxaturq; sic non cum sola intentio-
 ne ne talis bractea pro maiori pretio quam sit
 eius pretium legale accipiatur, sed cum inten-
 tione qua intendit legislator, id est, rex in ista
 taxatione, scilicet, vt in tali eius pretio taxato
 venditor mercium pro mercibus hæc vendi-
 ti cogatur eam bracteam acceptare, maxime
 si in his argenteis bracteis acceptauit sibi sol-
 uti: hæc coguntur acceptare in noua Hispania
 per

Patet ex
Aristotile.

Arg. 1. ex
Metin.

Solutio.

Solutio.

Solutio. 2.

Argum. 2.

Solutio.

per iudices ipsi mercium venditores. Sicut,
 quia etiam numus argenteus prætaxatus est
 lege ad tot dipondia, in foro interiori in tali
 valore acceptatus est à venditore mercium,
 & non in minori, si soluantur sibi merces in
 argenteis. ¶ Item etiam, quia taxatur bractea
 argentea vt moneta, & quia vt sic habet pre-
 tium fixum, ideò non definit esse iustum, li-
 cēt minoris in foro valeat, vt mercimonium.
 Secus autem est de tritico, quod solum taxa-
 tur in ratione mercis: quare eius pretium nō
 est adeò fixum, quin mutari possit, vt si com-
 muniter minoris in foro veniat. Et quia taxa
 hæc tritici facta, est non vt non descendatur
 à venditoribus in pretio: sed ne ascendatur.
 At taxa bractearum argentearum ideo facta est, vt
 quatenus numisma, neque pro maiori pretio
 daretur, neque pro minori acciperetur in ordi-
 ne ad venditiones, & emptiones aliarum re-
 rum: non tamen sub illa taxa continetur qua-
 tenus merx est, sicut etiam taxa legalis pecu-
 niæ currit in ordine ad contractus alios, non
 tamen in ordine ad cambia, vbi aliunde pre-
 tium eius sumitur, scilicet ex abundantia, vel
 penuria pecuniæ in diuersis locis.
 ¶ Secundum argumentum apprens ad-
 uersans conclusioni est, quia in ista permuta-
 tione, vbi permutatur massa argentea pro pe-
 cunia æquivalenti eius gradibus, pecunia, quæ
 redditur est pretiū ex natura sua: sed ista mas-
 sa argentea, quæ datur pro illa pecunia, datur
 vt mercimonium, quia, vt emitur non est ta-
 xatum eius pretium, sed tantum eius pretiū
 est taxatum, quatenus pretium est rerū, quæ
 per ipsam massam argenteam emuntur: ergo
 si traditur ista massa argentea vt merx, cum vt
 sic in ratione mercis minus valeat, videtur
 non debeat commutari pro pretio, quod vt
 numisma valet: nisi forte in casu, quo pretiū
 inuentum de præsentī, pro quo venditur in
 ratione mercis, æquivalere pretio, quod va-
 let, vt numisma.
 ¶ Argumentum hoc licet aliquantulum
 urgeat, sed sufficienter soluitur, dum dicitur
 ad id ex mente Soti in materia de cambijs di-
 centis, quod in venditione consideratur pec-
 unia, vt legale pretium, at in cambijs, & per-
 mutatione, vbi vna res pro alia permutatur,
 vtraque se habet, vt pretiū alterius ad inui-
 cem: quia non est maior ratio, quod vna sit
 pretium alterius, quam altera. Quare negatur
 minor, scilicet, quod in ista permutatione, vbi
 datur massa argentea pro pecunia argentea,
 tradatur vt mercimonium: sed potius traditur
 vt pretium: quare pro suo pretio legali potest

commutari: Sed iam tandem admonuimus le-
 ctorem: sed & nunc denuò admonitum esse
 volumus, hunc contractum permutationis
 fore licitum, si nulla habeatur ratio dilatio-
 nis temporis. Quia alias, si hæc haberetur, co-
 uinceretur permutans sic bracteam ratione
 mutui virtualis velle alium grauare, aut lu-
 crum reportare, quod ratione mutui non li-
 cet: quia esset vsura secundum Sotum. ¶ Nō
 me latet Garciam de contractibus, lib. 2. cap.
 7. pag. 25. pro probabili tenere cum aliquibus
 limitationibus; scilicet, pecuniam auream in
 ordine ad eius vsum principalem, vt scilicet
 est pretium in ordine ad venditiones, & em-
 ptiones, & ad debita soluenda posse plurius
 æstimari, quàm eius legalis taxa, sicut comu-
 niter in ordine ad cambia minuta plurius æsti-
 matur. Et idem est eadem ratione de bractea
 argentea, cuius in ordine ad emptiones, & ve-
 ditiones, & debita soluenda in noua Hispania
 taxatus est valor: Sed quia sententiam oppo-
 sitam, quæ est Soti lib. 6. de iust. & iur. q. 9. &
 Nauarri in commentario de cambijs. 51. 52. &
 Caietani in opusculo de cambijs, cap. 1. & 6.
 probabilior esse æstimat, vt re vera proba-
 bilior est, ideò de vtroque, tam de pecunia au-
 rea, quàm de bracteis argenteis tenendum est
 in ordine ad emptiones, & venditiones, ac ad
 debita soluenda non maioris esse æstimanda
 ab emptore cum eis soluente merces, vel à de-
 bitore eas tradente in debiti solutionem: etiā
 si quia alijs caret pecunijs, in aureis pecunijs
 hæc debita habeat necessè soluere: non sunt
 (inquam) magis, vel minus vtraque æstimanda,
 quam sua pretia legalia valent. Vnde conse-
 quentiarium est, quod si ego creditori meo. 25.
 argenteorum debitor essem, non ei facerem
 satis iuxta hanc Soti, & Nauarri, & Caiet. opi-
 nionem, si aureum duplonem (qui cum iux-
 ta eius taxam legalem solum 22. argenteos va-
 leat: tamen iuxta æstimationem vulgarem câ-
 bij pro. 25. argenteis solet cambiari) pro debi-
 to viginti quinque argenteorum soluam ei:
 Quod tamen secundum Garciam iuxta aliam
 non tam probabilem opinionem probabili-
 ter posset fieri cum hac limitatione duplici,
 scilicet, dum debitor creditorem inuitum nō
 cogat in pecunia aurea, scilicet in tali duplo-
 ne suscipere solutionem. Secundo dum licet
 non suppetat sibi alia pecunia, nisi aurea scilicet
 duplones tantum ad soluendum, credito-
 rem non cogat in debiti solutionem suscipere
 duplonem eo pretio maiori, quo vulgari-
 ter solet cambiari: sed solum eo pretio legali,
 quod per taxam regiam valet. Sed de his fa-
 ctis,

Nota.

Duplex o-
pinio.

tis, quia potius ad materiam cambiorum attinent.

Questio. Cæterum interim, quia ad materiam venditionis, & ad pretium legale, de quo nunc agimus, alludit hæc quæstio, vtrum coronæ, & ducati aurei minuto cambio pluris cambiari, & permutari possint, quam iuxta legalem taxam valeant, breuiter nunc ad eam dicimus aliam in suo proprio loco de cambijs latius dicemus. **Dictum. 1.** Primo cum Nauarro in additionibus, quæ tam duplones aurei, quam etiam moneta maioris gradus, vendi possunt pluris, quam sit eorum legale pretium per legem taxatum à Rege propter speciales commoditates, quas se cum afferunt, scilicet ad deaurandum, ad medicandum, cor lætificandum. Tum etiã, quia faciliores sunt custoditi, & asportati, tum etiã id licet propter vini pecuniæ penuriam, & abundantiam alterius, & quia nulla urgente necessitate, sed interdum solum ad quæstum hæc monetæ aureæ solitæ sunt. Inquiri ab emptoribus, quo illinc transferantur ad regna, vbi maioris veniunt, quia magis ibi valent.

Dictum. 2. Secundo dicimus cum Nauarro in commentario de cambijs, num. 19. Nequaquam verum esse, quod ab aliquibus asseritur, scilicet in his regnis veritum esse, ne aliqua priuata persona aliquid super accipiat pro permutandis pecunijs. Tum, quia legem id interdicens non allegant. Tum, quia si aliqua leges huius meminere, solum officium cambiatoris publicè priuata autoritate ab aliquo usurpari prohibent, idque etiam interdicitur exteris naturalitatis regnorum Hispaniæ priuilegio gaudentibus. Tum, quia in libro pragmat. pragmat. 129. bis, vel ter hoc ipsum repetit, scilicet, quod id super accipere possit cambiator, vel quælibet alia persona, quæ has cambiauerit monetæ. Garcia quoque loco citato asseuerat hanc opinionem per communem usum, & practicam probatæ gentis esse confirmatam, quæ nullo agitata scrupulo duplonem iuxta legem non valentem, nisi tantum viginti duo regalia, pro viginti quinque vel pro viginti sex solet cambiare: neque hoc sibi crimini tribuitur à confessoribus. Concludit ergo quod consuetudo, quæ nunc generaliter viget permutandi pluris ducatos aureos, atque coronas quàm taxa præscribit, eos excusat, qui tali consuetudine nixi ea vtuntur. Nascitur enim consuetudo hæc ex huius monetæ aureæ penuria, quæ cum sit tolerata & ab eo permilla, qui potis est (si velit) obistere, & transgressores punire, & à culpa, & à restitutione super accepti liberat. **Prag. 124.**

Sententia Garc. sam hinc

corollarium Garcia infert, scilicet, quod vbi tanta penuria numismatis aurei non esset, vel tempore, quo eius magna suppeteret copia, iam numisma aureum non pro maiori valore posset permutari, quam taxa legalis præstituit: nam tunc ea ratio deesset, propter quam rationabiliter introducta est permissio contraria. Sed an hoc corollarium Garcia sit omnino certum, ego non sum certus. Et licet ita interim tenendum sit, sed non transit sine difficultate: quia non solum permissio, sed consuetudo præterita inuecta effecisse potuit: quia interpret est legis, quod lex taxæ in ordine tantum ad venditiones, & emptiones, & debita soluenda vigeret, non autem in ordine ad cambia. Quare vendentes numisma aureum pro argenteo, veniente abundantia numismatum aureorum, pluris permutando ea, seu vendendo facerent tunc forte contra pretium vulgare, vt merces sunt, quod tunc ratione superinductæ abundantia iure extenuaretur: non tamen agerent contra pretium legale, eo quod hoc pretium vulgare in ordine ad cambia pecuniarum non tollit.

Infert secundo Garcia consentaneè quoque ad supradicta fore dicendum de permutatione regalium Castellanorum, vbi eorum penuria laboraretur: sicut vsu euenit in insulis Mallorca, Menorca nuncupatis, alijsq; regionibus, vbi quia argenteorum Castellæ penuria subesset, iuste possent ibi pluris vendi, & cambiari, quam sit eorum taxa legalis. Vide Mercatum de contract. lib. 2. cap. 2. vbi agens de coronarum aurearum venditione, licet fateatur aliquid posse super accipi etiam à priuata persona pro permutatione, qua suas coronas aureas permutat: inuehitur tamen ibi vehementer contra eum, quem vocat abufum merita ob iurgatione dignum eorum, qui cæbiunt coronas pro 12. argenteis cum ipsæ non valeant iuxta æstimationem legalem, nisi decem argenteos, aureos quoque duplones ex lege æstimatedos pretio viginti duorum argenteorum pro viginti quinque argenteis permutant. Nos autem in hac parte ne alicuius reprehensionis sit locus, eam regulam generalem, quam obseruandam tradidimus in venditione aliarum rerum, scilicet obseruandum esse pretium communiter currens, quod etiã abundantiam, vel penuriam rerum venalium, & modum vendendi solet attendere, & hic in permutatione coronarum aurearum, & duplonum pro argenteis obseruandam esse ducimus, nempe, vt iuxta maiorem abundantiam, vel penuriam horum numorum aureorum, & alias

Coro. Garcia non ita certum.

Moderatio assertiois Mercati.

& alias solitas obseruari circumstantias minuetes, vel augentes venditionis, vel permutationis eorum pretium, eomuni pretio & vulgari hic, & nunc communiter inuento commutentur, neque rigidum pretium de presenti communiter sic inuentum excedatur. Idemq; dicendum est de monetarum inferioris gradus metalli permutatione ad inuicem.

CAP. XIX. De casu Metinæ, & de pretio legali, & de officialibus iustitiæ & tabellionibus illud non seruantibus: De stabularijs pluris vendentibus hardeum, & de senatoribus pluris vendentibus vinum populi: de contractu infraudem taxæ: de argentarijs ratione mixtura extenuatibus pondus auri, vel argentei.

Questio. Præterea nequid intactum prætereamus, quod ad hanc materiam prætij legalis spectare videatur: & illam quæstionem hunc accersere lubet, cuius meminist Metina in sua instructione, folio. 142. circa regulam. 4. Verbi gratia, si quis priuatus homo, dum penuria subest tritici tot modios habet tritici, & cum purgatum purumque sit sibi triticum, valde enim glebulas terræ immiscet in ea quantitate tantum sine qua aliorum triticum non solet inueniri, neque vendi, an ad prætij taxæ possit eos modios tritici diuendere? Apparet namque id non licere: quia prætij taxæ mercibus non vitatis, aut deprauiatis non respondet, sed sinceris, & sanis (vt supradictum est) at modij hui tritici deprauiati sunt per mixturam glebularum, quod cresceret in quantitate, ac per consequens in valore: ergo eos modios prætij taxæ vendere non licet. **Argum.** Verum Metina ibi proponens hunc casum, sic sufficenter sibi visus est illum dissoluisse, dicens, non nihil esse discriminis inter casum, quo eos tritici modios venditor vendit cum glebulis terræ, cum quibus ordinariè ex aræ, & messe solet colligi, quia hic nihil machinatur fraudis, quia suum triticum prout autor nature illud produxit venale exponit & inter casum prædictum in quæstione. Quia in casu quæstionis, vbi tritico iam repurgato immiscetur aliquid terræ fraude vsus est venditor, quare contractum inualidum esse ait, tenetque talis tritici menditorem, resarsire damnnum obueniens emptori.

Argum.

Sent. Met.

Moderata Respons.

¶ Porro quia de pretio legali capturn est agi, quod etiam ministri iustitiæ circa sibi taxata stipendia tenentur, non transgredi, de tabellionibus causantibus sibi minuta stipendia pro suis functionibus esse prætaxata, quæritur, an hac ratione possint legalem excedere taxam. Verum quia in confesso est omnibus, quod taxa legalis eis præscripta est ratio nabilis, & iuxta qualitatem conditionemque temporum moderata (quod circa iusta esse presumitur) idcirco in conscientia ab eis necessaria est obseruatu. Mercatus autem in suo libro de contractibus licet hoc concedat, tamen ausus fuit dicere, quod tabelliones, quando importunis precibus inducuntur ad accedendum ad causas in somnes, ad quod non tenebantur & plus solito debitoque coguntur laborare quando celerius debito tempore transumptum ex originali processu transferentes fraudant

se nouam terræ mixturam: sed cum fraus hæc non imminuat, vel augeat valore iustum tritici, non video quomodo inducat reatum alicuius restitutionis. Et quod veritas patentius innotescat: sic coarguo istam assertionem Metinæ. Si alius agricola, quale triticum solet recondi ex aræ communiter, cum aliquibus glebulis terræ non immixtis ex industria, sed ex solo aræ contractis vendat prætij taxæ non iniuste facit: sed tritici huius bonitas, & conditio est æqualis bonitati, & qualitati tritici, quæ cum antea esset purissimum ultra ordinariã puritatem, aliquid glebularum ei admixtum est in ea tantum quantitate, qua solet ex aræ colligi, & in ea tantum mixtura, qua illud, quod communiter venditur ad taxam, solet communiter inueniri: quia (vt supponimus) mixtura illa non effecit illud deterius, quam aliud triticum sic solet colligi ex aræ, & sic communiter vendi: ergo nulla inæqualitas est eodem pretio taxæ seu communi (si non extet taxa) illud diuendere, sicut valet aliud triticum tantundem, & communiter impurum à terra, & patet denique, quia potuit hic agricola à principio non tantoperè triticum suum repurgasse: sed vendere illud cum mixtura ordinaria, qua reliquum soletum est communiter vendi: ergo si ultra soletum illud expurgauerat in eo gradu, quo triticum nouum pro sua mensa iterum, atque iterum cribratum, & summè repurgatum solet committi molendino: si penitens de facto eas immisceat glebulas, quas extra assuetum subtraxerat triticum nimis cribrando (vt hoc latius patet in nostri instructorij primo tomo. 2. parte. c. 42.) poterit illud pretio taxæ vendundare.

Questio.

¶ Porro quia de pretio legali capturn est agi, quod etiam ministri iustitiæ circa sibi taxata stipendia tenentur, non transgredi, de tabellionibus causantibus sibi minuta stipendia pro suis functionibus esse prætaxata, quæritur, an hac ratione possint legalem excedere taxam. Verum quia in confesso est omnibus, quod taxa legalis eis præscripta est ratio nabilis, & iuxta qualitatem conditionemque temporum moderata (quod circa iusta esse presumitur) idcirco in conscientia ab eis necessaria est obseruatu. Mercatus autem in suo libro de contractibus licet hoc concedat, tamen ausus fuit dicere, quod tabelliones, quando importunis precibus inducuntur ad accedendum ad causas in somnes, ad quod non tenebantur & plus solito debitoque coguntur laborare quando celerius debito tempore transumptum ex originali processu transferentes fraudant

*Affertum
Mercati
rationabi-
le.*

dant expeditum parti possunt pro hoc extra ordinario labore subeundo aliquid extraordinarij stipendij plus accipere. Neque hoc Mercati assertum irrationabile videtur: quia hic anxius, & extraordinarius labor assumitur, per quem tabellio maciem contrahit, & suo defraudat genio: ideo, si aliquid accipiat non illicitum erit ei dummodo pro exhibenda scriptura continentis duas plicas papyreas intra tres dies post requisitionem partis, vel si fuerit maior intra octo dies nihil supra taxam accipiat: quia hic (vt mihi videtur) ratio Mercati non currit. Nam in pragmaticis, cap. 4. l. 2003. cauetur sub pœna reficiendi damnum parti, vt intra tale tempus eas scripturas exhibere parti teneatur.

¶ Possent tamen tabellio, si causa conficiendi scripturam ab ea ciuitate, vel loco, vel eius suburbij, vbi comoratur, per distantiam trium leucarum profecturus est foras, vltra taxam scripturæ accipere pro itinere trium primarum leucarum. 40. dipondia, quod si pro ea conficienda vltra id spatij progressurus sit: poterit pro singulis diebus, 4. dipondia exigere, siue ad instantiam vnus, vel plurium proficiscatur, & non plus: sic nanq; habetur in pragmaticis, cap. 8. ¶ Illud verò, quod Mercatus ibi superaddit, scilicet, quod loco strenarum post obtentam victoriam litis, à parte tabellioni aliquid licet superaccipere, quia legi Hispaniæ repugnare videtur, non autem tã audacter concedere. Nam pragmatica reginæ Isabelis Compluti edita, anno. 1503. l. 2004. decernitur, vt tabellio publicus, quidquid stipendij acceperit in parte posteriori patete scripturæ, vel processus superferat: & quod vltra sibi consignata, & taxata stipendia plus aliquid quouis colore, neque exigere, neque recipere possit.

Questio.

¶ Præterea dubitari ab aliquibus poterit, an stabularij hordeum minutim vendentes hospitibus ad sua hospitia, & diuersoria declinantibus, pro suis iumentis possint illud illis diuendere maiori pretio, quam taxa, aut quam sit communiter currens in foro illius populi. Neque immerito de hoc hic controuertimus. Tum, quia inhumanum videtur, & contra ius canonicum, quod carius vendatur necessaria hospitibus, quam oppidanis, & conciuibus. Tum, quia à taxa communi pretij hordei præstituta per legem seruanda, non videntur fore exceptandi stabularij, nisi per eam expressè sint excepti.

Dictum. 1.

¶ Igitur expedituri quæstionem, dicimus primo, quod in casu, quo taxa hordei legalis

non esset: si iuxta taxam sibi affectam præfigi in particulari per ministrum iustitiæ ad hoc habentem auctoritatem (quæ taxa particula ris Hispanicè, aranzel vocatur) venderent hospitibus, dum talis taxa modicum excederet pretium commune, quo hordeum venditur (sic minutim, vt ipsi vendunt) in populo, nõ esset illis crimini tribuendum. Tum, quia cù hoc fiat auctoritate iustitiæ præsumitur dolus abesse iuxta regulam iuris. 24. scilicet, quod quis mandata facit iudicis dolo facere non videtur. Tum, quia suæ industriæ & obligationi habendi in suis diuersorijs aliunde copertatù hordeum pro hospitum iumentis, vtilud inueniant in promptu, & ad manum ne diuagentur per vicos, & plateas illud quæritando cum dispendio bestiarum, quæ statim vt exonerantur in diuersorio hordei appetunt pabulum, quia id illis conceditur in recopilatione noua. Secus autem esset in hoc casu, si talis iustitiæ officarius conficiens taxam cõtemplatione stabularij, vel ab illo muneribus subornatus plus æquo, vel aliter augeter pretium. ¶ Secundo dicimus: quod vbi taxa pragmaticæ pro faneca hordei esset introducta, si stabularij non habito respectu ad illam, hordei modios pluris diuenderent, quam valerent ad rationem taxæ, non viderentur liberi à culpa & restitutione, nisi in tribus casibus. Primo, quando expressè exciperentur à custodia taxæ per ipsam legem taxæ. Secundo, quando vsus communis scitus, & dissimulatus per rectores generales, & gubernatores prouinciarum transgressionem taxæ legalis hordei in stabularijs non punientes, induxisset contrarium. Tertio, quando iuxta pragmaticam tales stabularij aliunde ex alijs oppididis, vbi eius suppeteret copia, pro prouisione hospitibus ne desit in suis diuersorijs illud suis expensis ad sua diuersoria importarunt. Nam in his tribus casibus possent aliquid moderatum plus accipere, quam diffinisset pragmaticæ taxa. Non tamen adhuc (vt prædiximus ex mente Bartoli in. l. si publicanus. §. fin. ff. de public.) Sufficeret tolerantia particularium iudicum vnus cuiusq; oppidi. Sed iam in recopilat. legum cõceditur eis aliquid plus accipere.

¶ Vtrum contractus in fraudem taxæ iniustus censendus sit ille contractus, quo quis rei publicæ sui oppidi: ea lege, & pacto mutuauit quingentos aureos, vt innumerentur in triticum diuendendum in pane cocto ad expensas, & lucrum ipsius mutuantis. Quæstio est, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus

Dictum. 1.

Questio.

Respons.

bus conscientiæ, quæst. 106. Respondendù est ergo iuxta mentem eius, id quidem contra pragmaticam taxæ tritici fuisse intentatù singulari varicie, qua ipse mutuator, scilicet Petrus videns se non tutè posse emere triticù ad diuendendum id in pane cocto in locis illis finitimis pretio superexcedenti taxâ: quia non erat ex officio pisttor electus, cui id est licitum, quod cæteris est vitium, iuxta pragmaticam, has thecnas excogitauit (vt manu aliena efficeret, quod propria conficere non erat datum,) scilicet mutuare senatui populi suam pecuniam cum conditione prædicta. ¶ Quia talis neque ratione mutui, neque ratione lucri cessantis, quia neque tale lucrum intendebatur, neque de eo mutuans senatui fecit mentionem, neque ratione alicuius contractus societatis mixti cum conductione, & locatione operarum (quia nihil huiusmodi in mentionem tunc illis venit) neque de hoc actum est, neque condiciones ad hoc prærequisit; intercessere, quarum vna est, quod periculum, & lucrum æqualiter cadat socijs equalibus sortibus ponentibus, & quarum alia est, quod iustitia, & æquitas seruetur in pretio exponētis labores, & expensas) potuit lucrum id reportare. Quocirca conuincitur per illam variciem commissam contra pragmaticam taxæ tritici molitus fuisse id lucri expiscari. Quare licet sic mutuando in signi beneficii profectus sit populum: non tamen euadit labè vitæ, si ratione huius mutui, & impensæ beneficij illud velit referre lucrum.

Questio.

¶ Iam verò, quia de taxa pretij ceptum est agi, illa quæstio & ab hoc loco non est extranea, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ. quæst. 81. Ea scilicet est, vtrum culpæ sit dandum, quod fit à senatoribus populorum. Hi nanq; carius taxant panem, & vinum à se, & à conuecinis sui populi diuendendum, quam venderetur ab hæc victualia asportatibus aliunde à foris ex alijs populis, si tempore, quo sua in suo populo prius veneunt, permitterentur ea importare & diuendere: Quæritur ergo an id fiat licitè. Breuiter ergo dicendum esse videtur, hoc nõ apparere illicitum, si ex eo quod sic fiat maius est emolumentum commune, quod inde redundat in populum, quam sit id detrimenti, quod inde capiunt pauperes populi, aliàs secus. Circa quæstionem consulendos ait Corduba ibi Gabrielem in. 4. dist. 15. q. 10. not. 7. & dubio. 2. & Syluest. titul. emptio. q. 5. q. 6. & q. 9. & q. 10. 11. 12. & iuramentum. 4. q. 2. in fine, & Nauar. in Sum. cap. 23. hu. 22.

Respons.

Et quia quæstio dependet ex facto, ex examinatione discernendum venit hoc: scilicet, an magis vergat in commodum commune populi, quam in detrimentum pauperum, populi: quod si adhuc in ancipiti esset res, tunc consuetudo introducta prævaleret. Sicq; fertur respondisse Doctor Metina Complutensis:

¶ Præterea, licet quæstio hæc ad deceptio nem; quæ contingit in emptione circa merces viciatas reduci posset, sed, quia agitur de extenuatione legitimi ponderis auri, vel argenti ratione mixturæ extraneæ materiæ in rebus fabricatis ex auro, & argento, vt in vasis argenteis, vel aureis, & quia pondus auri, & argenti quædam veluti taxa est eius, & illius quantitatis veluti mensura: ideo ad hunc locum cum eam aduocasse non erit profectus alienus.

Quæritur ergo, an aurifices licitè ad auri pondus vendant eam ligam, seu mixturam alterius metalli, siue materiæ, quam auro immiscerent ad compactiones, seu confectiones operis sui conficiendas. Nam videtur id eis nequaquam licere, quia integrè sui operis mercedè accipientes mixturam illam non subtrahunt à potere vasis aurei, vel argentei, se confecti. Quæstio est, cuius meminit Corduba in suo tractatu de casibus conscientiæ. quæst. 80. Quocirca iuxta mentem eius dicendum videtur ad hoc, quod si sine fraude huiusmodi argentarij solum immiscerent alterius materiæ ligamen pro iuncturis vasis conglutinandis iuxta suam artem necessarium, passunt sui laboris integram recipere mercedem, non computando pondus ligæ, vel mixturæ materiæ alterius in sui laboris stipendio; propter apparentes rationes. Quia dum ad hunc vsum parum miscetur alterius metalli inferioris iuxta artem, dum est necessarium, id in partem pretij iusti ipsi argentarijs videtur impendi secundum communem estimationem. Tum, quia in cæteris artificialibus mixturis, aut confectionibus id accidit esse licitum. Nam faber ferrarius in fermentatione, & compactione ferri cum ferro solitus est immiscere puluerem arenæ: & pharmacopola in confectionibus medicinalibus interdum necessario immiscet aquam naturalem, a si a se materia ferè nullius pretij, vt melius fiat earum temperamentum, & sic in confectione vini, quo commodius fiat, aliquid aquæ solet superinfundi: caldarium quoq; artifices ad iuncturas conficiendas, vel ad contentementum operis sui, ferrum solitè coniungere: & tamen hi has mixturas necessarias facientes

Questio.

Argum.

Dictum. 1.

es pro his mixturis nihil demunt de soli retio.

Dicitur autem secundò, quòd tales argè carij si plus extraneæ materiae, aut metalli inferioris immisceant in suis operibus argèteis, vel aureis, quàm secundum regulam iuræ artis sit opus miscere: tunc id non caret culpa mortali, nisi modica admixta materia à culpa extirpetur: & sicut non sunt liberi in hoc casu à culpa, ita neq; à restitutione. Ex quo infertur ibi corollariè à Corduba, quòd si verum est, quòd refertur, scilicet aliquos argenti solutos esse cum pondere 7. regalium argenti immiscere in iuncturis operis conficiendi pondus trium argenteorum, vel eo plus in aere, vel in alia extranea materia ad ligaturam: tunc huiusmodi artifices nihil demunt hac de causa de pretio sui laboris, vel si nihil remittunt de alia sibi soluendo pretio, genus est fallaciae in quo, neque etiam tacite, sicut neq; in vitium occultum ab eumentibus talia consentitur: & quia potissime ubi interuenit opus aureum, non modicum ex hoc detrimentum obuenire solet: ideò cum notabilis quantitas venditioni exponitur, tenentur argentarij, vel patefacere pondus extraneæ mixturæ, vel id subducere à pretio facturæ, alioquin ipsa mortali non carent, neque liberabuntur à restitutione ultra iustum accepti.

Corol.

distinc.

magna

subdit

Cap. XX. De macellario qui pretio taxæ carnes deteriores vendit de defraudantibus infideles in taxa ponderis vel mensuræ: an domini vilioris gallinas à vassallis emere possint: an viligalia emens in summa taxa ea exigere possit: an ultra taxam stipendiari possit senator iturus ad curiam.

Præterea ne aliqua quæstio, quæ ad materiam taxæ, vel ponderis rerum venalium attinet, de qua iam ex magna parte egimus prætereatur, opere pretiū fore duximus, & hic alias minutiores quæstiones ad hanc materiā alludentes sub breuitate transcurrere. Ex predicta ergo venit hic primò illa quæstio, cuius meminit Cord. in tract. de casu. cōsc. q. 9. ubi de macellario agit, qui cū populo cōuenit de exhibendo populo in macello carnes arietū castratorū venales pro certa pretij taxa. De quo querit, an si sub eadē pretij taxa intermiscet morticinas carnes, vel carnes arietū castratorū in macello suppeditat, reus ob hoc fiat alicuius restitutionis. Cui quæstioni, quia non magnā facesit difficultatē, præpta est responsio affirmatiua, scilicet, quod is restitutionis obligatione tenetur. Neq; enim debuit

Respons.

in castratos arietes, quorū nō tāti æstimantur carnes in macello diuendere eo pretio taxæ, qua castratorū carnes subministrare populo pollicitus est. Imò, si hinc aliquid nocementi circa salutē populariū subcreuisset in populo & id dāni reparare teneretur. Ultra restitutionem, quā tenetur facere, eò quòd carnes incastratorum minus valētes pretio taxæ pro castratis factæ vendidit. Sicut neq; à restitutione immunis est, qui mixtum aquæ vinū, vel id quòd est vitiosum pro sano, & incorrupto diuendit. Igitur damnum hinc passis restituendum est à macellario, si quibus debetur, & quantum innotescere possit, quòd si id constare nequeat, pauperibus populi restituendū erit: & quo securus conscientie suæ securitati magis consulat pro eo, de quo adhuc remanet incertus compositionis bullam assumat. Pro quo facit Syluest. tit. emp. q. 19. 20. Metina Complutensis. de restit. q. 34. Sotus de iust. & iur. lib. 6. q. 3. artic. 2. Nauar. in Sum. cap. 23. nu. 87. 88.

Porrò huc aliquomodo accedere videtur & illa quæstio, vtrū cōtractus emptionis venditionisue ineundo cū infidelibus, liceat eos in taxa numeri, aut pōderis, vel mensuræ circūuenire. Huius quoq; quæstionis meminit Corduba in tractatu de casibus cōsc. q. 96. Igitur respondetur primò, non licere Christianicis negotiantibus cum infidelibus eos in numero, pondere, mensura, taxaq; pretij mercium, quas illis vendunt decipere. Nō enim hoc contingeret fieri sine peccato, neq; sine restitutionis noxa: siue tales Pagani hanc fraudem passi de his essent, qui in re cognitio nem alicuius subiectionis, aut fæderis principibus Christianis tributa præstarent, siue de his, qui terras Christianorum à se occupatas incolunt, siue non. Et idem prorsus dicendum est de manifestatione mercium, quas illuc ad infideles venales transueherent. Non enim possunt eas causa defraudandi principes infideles in debitis sibi vectigalibus Christianicæ occultare. Quia quamuis terras quæ olim fuere Christianorū inuaserint, tamen earum dominium non ad singulares mercatores cum huiusmodi infidelibus negotiantes attinet: sed ad dispositionem eorum Christianorum principum, quibus eas recuperandi terras cura incumbit, spectat. Quare, nisi huiusmodi principum, aut Papæ interueniente authoritate publica non licet mercatoribus hac ratione eos occultando merces, suis debitis tributis defraudare, præsertim eos infideles principes, qui in alicuius

Questio.

Respons. dictum. 1.

cuius subiectionis professionem (vt prædiximus) aliquid tributū, pārias, Hispanicè dicti pendunt principibus Christianis, quia iam cū authoritate, seu ratificatione talium christianorum principum eas leges vectigalium videntur edidisse. Cæterum infideles siue sint soluentes tributa recognitionis nobis, siue non, siue terrarum nostrarum præoccupatores sint, aut non, in pondere, & mensura, & taxa nō posse licite defraudari à nobis, ideo diximus, iuxta responsum Metinæ Complutensis, quia suæ particulari industriae, & labori debetur pretium iustum taxæ, quòd siue pro suis mercibus recipiunt, siue quòd pro mercibus emptis à mercatoribus Christianis eis impediunt. Quocirca in taxa, numero, pondere, & mensura, infideles hi indemnes sunt seruandi.

Secundò, & vltimò dicimus, quòd si infideles de eo numero sint, qui neq; nobis infesti sunt, neque terras Christianorum inuadunt, hos neque authoritate cuiusuis principis Christiani, neque authoritate Papæ, possimus in suis tributis defraudare: quia neq; domino suarū rerum priuare. Ita Sotus in 4. sent. ita Victoria in relectione de Indis: ita Corduba in suo quæstionario lib. 1. q. 57.

Infuper non parum huic materiæ coheret & illa quæstio, vtrū vassalli teneantur vendere dominis suis gallinas, capreolos, certo pretio taxæ à dominis præfixo minori, quam par erat: sicut Garcia lib. 1. de contractibus ca. 13. pag. 372. refert vsu sic venisse Valentie regno, ubi tali pretio has merces coguntur diuendere vassalli prædicta. Subterfugere autem videtur Garcia ibi super hoc suā edicere sententiam: Solum etenim hanc coactionem, qua coguntur ad istam taxam diuendere prædicta, an iusta sit, vel iniusta examinandam relinquit his, quibus magis constat de origine, vnde obligatio vendendi dominis prædicta tā infimo pretio ortum traxit. Nam, ait, rem esse, quæ apud se sicut & apud alios suspicione laborat. Quocirca consulendum esse ait fratri Antonium Cordubensem in tractatu de casibus conscientie q. 114. ubi in dubiū reuocat vtrū dñi ex suis populis gallinas sibi pro sua mēsa assumere possint venales infra medietatē iusti pretij, cum sic eas à vassallis emisse ab imemoriali sit in vsu.

Igitur iuxta mentem Cordubæ ibi, cui accedimus, quia cordatè loquitur, dicimus ad quæstionem primò, quòd si talis vsus tam vili pretio vendendi gallinas fundarūt domini in solo contractu emptionis, vel venditionis, licet hoc, & contra iustitiam esse, & obligatio ne restituendi eos teneri. Sed quia forte talis vsus ex contractu mixto & emptione, & venditione, & ex remissione debiti tributū initium habuit, ideo distinctione est opus. Dicimus ergo secundò, quòd si vassalli ea iura, & redditus, quæ secundum leges dominis sunt debita, sufficienter impient ea iura illis integræ soluendo, tunc talis contractus siue tantum simpliciter contractus emptionis, & venditionis sit, siue mixtus esse dicatur, iniustitia non caret: quare defectum pretij iusti gallinarū restituere domini tenentur iuxta temporum; quo eas recepere, & recipiunt valore. Et huius refectionis pretij faciendi præpta est ratio: quia si meram emptionem, & venditionem ibi interuenire dicamus, notabilis quoque ibi in pretio gallinarum interfuit defraudatio. Si autem mixtum prædictum contractum ibi constat esse inter dominos, & vassallos dicamus adhuc titulo tributū, vel seruitij debiti remissi talis defectus pretij iusti gallinarū nō potest iustificari. Quia postquam (vt ita esse præsumimus) vassalli omnia iusta onera, & tributa debita dominis exactè adimplent ea illis soluendo, conuincuntur domini in emptione prædicta gallinarū id subtraxisse à debito pretio pro illis, quo minoris eas emerunt à vassallis. Non autem ad id persuadendum coniectura deest probabilis: Nam quantum coniectare licet antiquis temporibus, videntur gallinæ in illo pretio vili, scilicet 10. dipondiorum venales constituisse; tuncque verisimile est dominum cum vassallis conuenisse de exhibendis sibi gallinis venalibus pro tali pretio ad suam mensuram: cūque post hoc earum creuerit pretium, proportionabiliter auxisse earū pretiū credibile est. Cum ergo nunc gallinæ in pretio iam ascenderint: sequitur etiam à domino vassallorum necessariò augendum esse pretiū: si cut necessariò à vassallis eas vendentibus diminuendum erat si nunc in pretio descēdisent. Accedit ad hoc, & aliud non mediocre indicium, & id quidem est fama, communisque æstimatio, quæ apud omnes habetur, scilicet, redditus, iuraque solita præstari à vassallis ad illud augmentum nunc peruenisse, quale hætenus non fuit, & ultra quàm par esset: accedente præsertim illa obligatione maiori, quastringitur dominus subditorum indigentis suppētias ferre. Nam cæteris paribus magis suis, quàm alienis tenetur conferre elemosinam; quocirca expedit, ne ad rigorem sua tributa à subditis erigeret. Neque talis dominus in hac emptione gallinarum

Subterfugium Garciae.

dictum. 1.

Instruct. Negot.

E tam

tam tenui pretio, & vili, titulo præscriptio-
nis se tutari potest, cum iniusta præscriptio
fuerit, neque bona fide suffulta.

Tertium di-
ctum.

¶ Præterea tertio dicimus, quod si reddi-
tus, & iura quæ dominus de facto à suis sub-
ditis exigit, minora sint, quam sint ea tribu-
ta, & iura debita, quæ iuxta leges posset ab
eis exigere: tunc eam quotam, quam remit-
tit de debitis sibi tributis, potest à pretio ius-
to gallinarum à se soluendo demere, iuxta
quotam partis remissæ tributorum, de galli-
narum sibi venditarum pretio communiter
currenti aliquid subtrahendo vassallis. Non
enim in hoc casu dominus minoris sic emen-
do, delinquit, aut vili restitutioni subijcitur,
cum contractus mixtus emptionis, & vendi-
tionis ex vna parte, & ex relaxatione debiti
seruitij, aut tributij intercesserit ex alia. In hac
sententiam consentiunt Doctores, sic re-
ferente Gabriele in. 4. dist. 15. q. 5. concl. 2. &
3. & 4.

Quest.

¶ Quia de taxa rerum venalium sermo-
nem inuimus, non multum præpostere, &
hic hæc ascita est quæstio, scilicet, an do-
mini, qui pretio, vel dono, vel aliter obtine-
runt à rege suorum populorum, vectigalia,
ea exigere possint ad perpendicularum taxæ,
id est, ex decem vnum, vt prescribit lex, cum
rex neque modo, neque tempore, quo vecti-
galia contulit, vel vendidit in summo ri-
gore exigat, aut exegerit. At quia Corduba,
in tractatu de casibus conscientie quæst. 115.
& Sotus de iust. & iur. lib. 3. q. 6. circa hanc
quæstionem discordes sunt, præmittam hic
sententiam Cordubæ, dicturustandem meâ
(si quidquam valet) sententiam. Igitur Cordu-
ba eius est sententia, scilicet, quod qui em-
ptione, vel quocunque alio titulo hæc vecti-
galia pleno iure obtinuerunt a rege, perinde
ac ea iura obtinet rex ad summum, scilicet,
ex decem vnum exigendo, possunt ea perci-
pere, dum hanc taxam non transcendunt. Ne-
que obstat (inquit) quod rex indulgentior sit
in suis vectigalibus exigendis: quia in re sua
vnusquisque est moderator, & arbiter intra
sua iura, & dum speciali lege non pro-
hibetur. Neque obstat (ait) contra hoc indul-
gentia, qua rex indulgit regno per aliqua cur-
ricula annorum, ne vectigalia ad summum
ascendant, vel in summo exigantur: quia hæc
indulgentia non vergit in præiudicium alio-
rum dominorum, quibus ista vectigalia sunt
debita. Sicque in facta contingentia latam
fuisse sententiam in regali consilio asseuerat
Corduba.

Senten. Cor-
dubæ.

¶ At verò licet contra sententiam auctori-
tate regij consilij munitam mihi hic obloqui
non sit cordis: sed res est quæ (vt in. 2. parte to-
mi primi mei Instructor. cap. 8. dixi) scrupu-
lo non caret, quatenus attinet ad conscientiam,
tum propter egregiam auctoritatem Soti te-
nentis contrarium, tum propter rationes val-
de æquitati consonas, quæ pro eo facere vidē-
tur. Primò, quia lex eatenus obligat, quate-
nus est vsu recepta: at lex ista vectigalium sic
est vsu recepta, vt quota hæc non ad sum-
mum exigatur, sed infra summum se so-
let Rex cum regno componere, vt remis-
sior fiat pensio, ac tolerabilior: quia vt bene
ait Sotus, licet decima sit consignata, tamen,
nisi vrgens necessitas regni illud postularer,
nimis graue esset tributum hoc ad rigorem
exigere. Vnde vsus rigorem huius quotæ vec-
tigalium temperans non videtur esse tā in-
dulgentia regia, quam vsus admissus à rege
vt modificans, & interpretans legem. Nam &
Victoria dixisse fertur, quod aliquod tributum
contingit esse iustum, si soluatur secundum
consuetudinem: quod tamen esset iniustum
si solueretur secundum rigorem, & exempli
ficat in vectigalibus, id est, alcualas. Ideò cū
Rex non plus iuris in tales emptores iurium
transulerit, quam ipse rationabiliter haberet,
neque voluit transferre, cuius argumentum
est: quia si Rex cum ea vendidit, ad summum
exigenda ea esse censeret, non tam moderato
pretio, sed auctiori, & cariori illa vendidisset.
Sequitur ergo in conscientia, huiusmodi iu-
rium, id est, vectigalium emptores, vel aliter
ea à rege affectos non posse illa ad summum,
id est, ad quotam ex decem vnum exigere, &
multominus, qui ea non pleno iure obtine-
runt à rege, sed tantum vt eorum collecto-
res. In quo vltimò nobis cū concordat Cor-
duba. Alias verò satis efficaces rationes, quas
in gratiam Soti in nostro Instructorio, loco ci-
tato attuli consultò hic missas facio, consulēs
breuitati. Imò sic iuxta nostram sententiam
diffinitur in Recopila. noua de quo infra rur-
sus.

Senten. Soti.

Quest.

¶ Insuper & ad materiam de obser-
uanda taxa, & illa quæstio pertinere vide-
tur, scilicet, si persistente lege regni decer-
nente senatori ciuitatis eunti ad curiam ad ne-
gotia ciuitatis procuranda, non ampliora
salaria fore suppeditanda, quam duodecim
argenteorum pro singulis diebus, si vnus
dumtaxat Senator adsit, qui idoneus sit ad
hoc munus magni momenti obeundum,
qui tamen, quia non tam prospera valeat
dine

dine gaudet ad id muneris pro republica
subeundum; compelli non potest, neque
eo stipendio duodecim argenteorum, quod
pro sano sufficeret; ipse quia valetudina-
rius est sustentari potest, an huic plus cæte-
ris in hac functione bonum commune rei
publicæ promoturo plus stipendij, quam le-
gis taxa consignat, possit à senatu ciuitatis
impendi. Quæstio est, cuius Corduba me-
minit in tractatu de casibus conscientie
quæst. 81. A quâ breuiter nos excipientes,
ad mentem eius dicimus, posse quidem pro
hoc senatorem hunc tam strenuum præ cæte-
ris ad negotia reipublicæ incurri aggereda ma-
iori stipendio, quam taxa sit ad id muneris à
senatu ad curiam delegari: tum quia id in ma-
ius emolumentum cædit ciuitatis, quam si
pro duplo pretio alijs personis id negotij ef-
fet demandatum. Neque ad hoc obstat taxa
legis, quæ intelligenda venit de senatore, cui
etiam inuito id muneris imponi potest: quia
illud suscipere tenetur, qualis non est sena-
tor hic non tanta valetudine fruens: quare
hic pro maiori stipendio se conducere ad id
poterit, sicut & alius particularis, & priua-
tus.

Resp.

¶ Insuper in prædicto casu ad euitandas
lites pretium maius taxæ, quod huic præsta-
tur à senatoribus imbibit potest sine restitu-
tionis noxa in alijs reipublicæ sumptibus.
Hoc autem licere conceditur, dum menda-
cia absint, & dum, si super hoc consultus
fuit Rex, ad sic faciendum licentiam senatori-
bus non denegauerit: quia tunc, sicut & in
omnibus casibus vbi constat intentio legis-
latoris seruanda est.

Nota.

CAPIT. XXI. Vtrum correctores ciui-
tatum præter salarium taxatum possint acci-
pere assessorias. Taxatio arbitris commissa an
sit seruanda. Taxationes rerum dotalium quan-
do vilioris taxantur, vergunt in detrimentum
creditorum mariti interdum.

Quest.

Vt cætera, quæ ad materiam de taxis at-
tinet, prosequamur, & hic hæc quæstio
interferenda videtur, cuius meminuit Cordu-
ba in tractatu de casibus conscientie quæst.
110. scilicet, Vtrum correctores ciuitatum, po-
pulorumque gubernatores, ultra salarium si-
bi prætaxatum assessorias quoque sibi vedi-
care possint.

Arg. 1.

¶ Videtur autem quæstio hæc non adeò
patens propter rationes, quæ nituntur in con-
Instruct. Negor.

trâ. Nam primò obstat assessorijs assumendis
à iudicibus, scilicet, quod habetur capitu-
cum ab omni specie mali, de vita, & hone-
state cleri. & in l. lex iusta. ff. ad l. Iuliam. repe-
tum. & in capitulo statutum. §. nisi forsan. in
verbo moderatas. vbi dicitur, quod iudex or-
dinarius, & suus delegatus non possunt acci-
pere expensas à partibus. Et glossa in dicto ca-
pitulo cum ab omni. in verbo propter expen-
sas. ait, quod iudex delegatus ab ordinario, de-
bet habere expensas à delegante. Ex quibus
locis licet arguere assessorias (quæ sunt veluti
expensæ pro inuisendis processibus à iu-
dicibus ad sententiam proferendam eis col-
latæ à partibus) ab ipsis non fore assumen-
das.

Arg. 2.

¶ Item Secundò, peculiare regni leges as-
fessorias sibi præoccupare iudices prohibent
iuxta l. tertia titulo. 16. de Corregidores, in
Ordinamento regali libro secundo, vbi inter
dicitur correctores stipendiatos assessorias si-
bi assumere. Et l. 16. titu. 15. prætoribus ordi-
narijs præcipitur, quod dum eis consignata
sunt salaria, eas assessorias non recipiant: sicut
neque iuris periti prætores eas exigere po-
sunt. Idemque prorsus cauetur titulo. 26. de
correctoribus, vbi indicitur pæna restitutio-
nis in quadruplum.

Argum. 3.

¶ Deinde Tertio, edictum regium taxæ,
aranzel Hispanicè nuncupatum, id vetuisse
videtur, postquam ibi consignat stipendia iu-
dicibus exoluenda pro actibus iudicialibus,
& sententijs, vbi nihil meminit rex de assessorijs
assumendis à iudicibus: Imò quam-
cumque consuetudinem recipiendi ultra ibi
illis consignata stipendia reprobatur.

Conclus.

¶ Igitur responsuri ad quæstionem, statui-
mus hanc conclusionem: Iudices gubernato-
resque non sufficienter stipendiati in recom-
pensam iusti sibi debiti salarij possunt sibi ap-
plicare assessorias, id est, quinque dipondia
pro singulis folijs criminalis processus, & tria
dipondia pro singulis folijs processus ciuilibus.
Hæc est Cordubæ loco citato. Quæ ra-
tione hac naturali fulcitur, quæ dicitur stipen-
dium sufficiens consignandum esse reipublicæ
ministro: est namque de bonis reipublicæ
decenter alendus iuxta doctrinam Diuæ
Thomæ in secundæ quodlib. articulo octa-
uo & 22. & quæst. 63. & habetur in authenti-
ca. Vt iudices sine quo suffragio. in principio. &
facit textus in capite militare. 23. quæst. 1. pri-
ma, & Archidiaconus in cap. non sanè. 14.
quæst. 5. numero. 6.

Ratio. 1.

¶ Accedit, & alia ratio, scilicet, quod re-
E. 2. ¶ Ac

gni leges hoc ipsum decernunt: sicut videre licet in regalibus Ordinationibus libro secundo, titulo de Corregidores. l. septima. Vbi cauetur, correctoribus ex proprijs bonis magistratus ciuitatis, id est, del consejo fore consignanda stipēdia, quōd si hęc bona defint, per contributionem inter particulares dispertientur. & ab vno quoque iuxta normam iustitię distributiue eis consignanda & soluenda, prouidenda fore eis stipēdia.

Corol.

¶ Ex quo sequitur, illam permissionem, consuetudinemque recipiendi assessorias in aliquibus populis Ducis del Infantazgo, tanta auctoritate pollentem, cessasse in partem decentis stipēdij, quōd gubernatori impenditur, aut impendendum de iure est. Quōd conijcere ex eo licet, quōd habita ratione æstimationis assessoriarum, aliorumque actorum iudicialium, totum hinc resultans stipēdium ad quotam triginta millia dipondiorum reduci constat: quōd fermē tantum est ac stipēdium, quōd illi impenditur à Duce prædicto. Vnde verisimile videtur, neque probabili caret præsumptione inter ipsum Ducem, eiusque terrę populos conuenisse, de tribuendis gubernatori à Duce triginta mille dipondijs, & de eidem gubernatori assessorijs, & alijs actibus iudicialibus persoluedis à populis, quę alijs triginta mille dipondijs æquivalent, & eatenus sic conuenisse inter subditos, & dominum, quatenus gubernatori decens sufficiensque salarium pro more non deesset.

Ad 1. arg.

¶ Tam verò ad primam obiectionem in contra desumptam ex legibus, & doctoribus ibi citatis, contendente iustitiam administrandam esse gratis, dicitur, quōd tales leges, & doctores partim loquuntur de iudicibus ecclesiasticis obtinentibus beneficia ecclesiastica; & partim de iudicibus secularibus deceter stipendiatis à republica, vel ab illius domino. De quo consulendus est Florentinus tertia parte Sum. titulo nono, cap. secundo. §. octauo. & nono. & Siluester titulo iudex. l. q. 10. & Adrianus in. 10. quodlibeto articulo. 1.

Ad 2. arg.
Resp. 1.

¶ Ad eam verò obstantiam, quę in legibus regni fundabatur respondetur, quōd tales leges de assessorijs non recipiendis vbi non sunt in obseruatione, neque in memoria, aut neque in usu sunt receptę, ad suam custodiam nullam obligationem inducunt iuxta caput. in illis. §. leges distinct. 4. & communiter Doctores in cap. 1. de tregua & pace, & prout tradit Gregorius Lopez in libro. 16. titulo. 1. Partit. prima. concludens re-

ge sciente legem vsu non recipi à populo, neque compellente ad eius obseruantiam, cum possit sine inconuenienti ad eius custodiam cogere si sic vsu recepta non sit, caret obligandi vi: quia visus est tunc Rex in eius non obseruantiam consensisse. Consentit Siluester titulo lex. quęst. 6. est que communis Doctorum assertio. Secundo responderetur, quōd etiā si donemus leges huiusmodi regni fuisse olim vsu receptas, iam per contrariam consuetudinem sic potuerunt annullari, vt desierint iam obligare, iuxta legem, de quibus. ff. de legi. & in capitulo. final. de consuetu. & in l. 6. titulo. 2. part. prima. Maximeque eis derogatur per immemorialem consuetudinem contrariā, quippe quę vim habet priuilegij iuxta capitulo. super quibusdam. de verbor. signifi. & in l. hoc iure §. ductus. ff. de aqua pluui. arcen. & in l. sexta tit. 3. libro. 3. Ordina. rega. Quare cum nulla memoria hominum vigeat in contrarium de huiusmodi assessorijs nõ soluendis in illis Ducis populis, sequitur leges de assessorij non ferendis ibi vim non obtinere. In huius confirmationem videto Speculatorem in titulo, de claratio. §. si verò ordinarius.

Resp. 2.

¶ Consuetudo ergo potest valere circa salaria: quo circa per talem consuetudinem fiet licitum quod aliàs esset illicitum: contra ius tantum humanum, vt habetur in Authen. vt iudices sine quoquo suffragio. §. sic igitur verbo, sciat enim. & in Authen. de sanctissimis Episcopis. §. si quis autem. verbo, pro consuetudinibus. D. Augustinus fauet cap. non fanē. 14. quęst. Consulite Siluestrum, verbo cōsuetudo. quęst. 6.

Resp. 3.

¶ Tertio, responderetur ad obstantiā, quod leges regni expresse interdicentes assessorias intra suos proprios terminos, id est, tantum de his personis, quę eas ibi recipere prohibentur, sunt accipiende: quales sunt correctores, id est, Corregidores iam à magistratu ciuitatis stipendiati, & prætores ordinarij consignata salaria habentes, insuper, & prætores ordinarij in iure periti etiam si salarijs careant. Correctoribus autem stipēdium consignari à populis lex sanxit (vt supra meminimus). Gubernator autem in suis populis perfectus à Duce, neque Corrector est salariatus, neque de numero prædictorum, vnde à legibus illis excluditur: quia neque etiam prætor est ordinarius, quia tantum est iudex delegatus, iuxta glossam in Clem. & si principalis. de rescriptis. & Alexandrum in rubrica. ff. de officio eius, cui est mandata iurisdictio, quam Gregorius Lopez citans sectatur in l. 2. tit. 4. par. 3.

¶ De-

¶ Denique cum ius naturale dicat ministris iustitię dignum stipēdium esse præstandum, infertur hinc prædictas leges de iudicibus sufficienter impendiatis fore intelligendas, non verò de iudicibus insufficienter stipēdiatis, quibus vsu receptum est subueniri per assessoriarum contributionem.

Quest.

¶ Insuper quoniam de taxatione rerum venalium incidit hic sermo & in traditione dotis taxatę suo pretio, quoddam veluti genus emptionis tacite interuenit: idēd & quęstio hęc, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientię non præposterè hic collocatur: habetur autem ab ipso ibi. quęst. 130. Ea nempe est in casu, quo socer & gener inter se pacti sunt de consignandis duobus arbitratoribus ad æstimandum, & taxandum precia supellectilium dotalium cum animo quia fuit genero sibi secreto recompensandi, si in tali taxatione damno affectus esset; an talis gener sentiens se prægrauatum ab arbitratoribus in taxę pretio valde aucto, possit sibi secreto id detrimenti restituarere.

Dictum. 1.

¶ Igitur ad quęstionem primò occurrat dicendum, quod in casu, quo in animo habuit gener acquiescendi arbitratorum taxationi, si notabiliter in taxa læsus non fuit, neque manifestè; quidquid à se causa recompensationis secreto acceptum est restituendum socero est. Quōd si hic animus ei defuit, scilicet patendi arbitratoribus in taxa, non absuit ipse à culpa mortali, quia fictio interfuit ex parte sua in re notabili iuxta mentem Soti, de iust. & iur. libr. 8. quęst. 2. articulo. 1. ad. 1. argum. & iuxta Nauarrum in sum. capi. 18. num. 3. & 9. & Siluest. pactum. quęst. 4. licetque communis est sententia doctorum.

Varia sententia.

Cæterum quidquid sit de peccato de restitutione restat agendum. At verò, quia hic doctores variant in sententijs præmissis, hic eorum varijs sententijs, quid sit tenendum in hac parte à nobis edicendum erit. Igitur Sotus vbi supra, & Nauarrus vbi supra, num. 3. & 4. eius sunt sententię, vt existiment, quod pacta non liberalia, neque mere simplicia, sed onerosa, & ex vtraque parte contrahentium conflata, vt verbi gratia, do, vt des, facio vt facias: solida sunt facienda, etiam si interfuerit fictio, absueritque animus ea implendi, ad eaque se obligandi in eorum altero. Quōd circa iuxta mentem ipsorum ne sic decipiens ex sua fraude reportet commodum (quod contra Instruct. Negot.

Dictum. 2.

æquitatem est) tenetur stari promissioni, & pacto. Quod si hoc verum est ex hac eorum sententia elicitur generum prædictum, quia stare taxationi arbitratorum pollicitus est, quod præstare non potest, nisi restituat socero, quoddam in recompensationem sibi adaucti pretij accepit, ad talem restitutionem faciendam obligatum manere. Quamuis secus accidat in liberalibus, & simplicibus promissionibus, & contractibus. Nam in his authoribus Siluestro, & Nauarro, vbi supra, iuxta Diu. Thomam. 2. 2. quęst. 110. articulo 3. licet peccatum in animo non se obligandi, neque implendi promissum, interuenit propter fictionem, tamen sic eluens alteram partem obligatione restituendi ei quidquam regulariter caret, nisi ex tali fictione aliquid detrimenti alia pars sit passa.

¶ Verù non defunt Doctores alij: qui Scotto, & Metinæ Complutensi subscribentes in hoc casu autumant, generum hunc liberum manere à restitutione suo socero facienda propter recompensam dictam sibi secreto à se de bonis soceri factam, si nihil plus acceperit eo pretio iusto, quo supellectilia illa forent taxanda: quia pactum de parendo taxationi arbitratorum sic accipiendum fuit, vt tantum ligaret in casu, quo æqua fieret taxatio, & non aliter, licet gener in hoc non se explicuerit causa offentionis tollendi, & inimicitias, & inconuenientia alia inde oriunda cauendi.

Ad punctum quęstionis

¶ Tandem, quo ad punctum quęstionis faciamus satis, cum Corduba dicendum esse diximus, quod quia de facto non constat tale pretium taxationis supellectilium dotaliū fuisse manifestè iniustum, licet genero videatur esse iniustum: tamen ex affectu in propria causa, quia deceptione teneri potest, dimidium in recompensam à genero acceptorum bonorum est socero restituendum, vel pars eorum, dum gener omnino certus non est in tota quota à se pro recompensatione sibi facienda accepta fuisse prægrauatum. Placet hoc Metinæ Complutensi, eiusque studio discipulo Cordubę.

Nota.

¶ Porro consideratione hic dignum est, huiusmodi taxationes dotium, quę ultra dimidium iusti pretij fiunt, & admittuntur in gratiam sponfarum, interdum in detrimentum creditorum maritorum cedere, præsertim, quādo mariti creditoribus soluendo non sunt: Quia cum bona dotalia priuilegiata sint, dum viri ad inopiam vergunt, opponentes

se vxores in iudicio pro suis dotibus in damnum creditorum habentium posteriores hypothecas etiam expressas, vel habentium anteriores tacitas plus sibi debito recuperant, & extorquent, quod certè periculo & scrupulo conscientiae non caret.

CAP. XXI I. De pretio communi: & de quaestione ardua, scilicet, quomodo sit taxandū pretium mercium, quae communiter non inueniunt pretium de praesenti. Et de pretio cocci in noua Hispania coniunctim venditi, ad creditū.

Quest.

Porrò postquam de pretio legali, quae nobis occurrere dicenda discussa reliquitur, iam de pretio communi, quo res in foro communi veneunt nobis differendum venit. In qua materia illa primò ardua quaestio obuiat, quae à multis praefertim in noua Hispania controuersa est, scilicet, quomodo sint taxanda pretia mercium arbitrio bonorum virorum, quae non inueniunt pretium de praesenti: cuiusmodi sunt merces, quae venduntur in magna copia coniunctim tempore aduentus classis in noua Hispania. Cuius quaestionis meminit Mercatus in suo libro de Contractibus. Quae & si in secunda parte primi tomi nostri Instructorij suis numeris absoluius, eam tamen hic, ubi suum genuinum obtinet locū, dissimulare nequaquam potuimus: quam propterea ad has conclusiones redigimus sicut & ibi. Prima conclusio sit: In tota ferè Hispania bene potest regulari pretium ad creditum per pretium de praesenti, etiam si in magna copia ad creditum merces veneant. Haec conclusio est Mercati de contractibus. Cuius rationem affert hanc: Quia mercatores in Hispania, licet exponant merces in magna copia vendendas ad creditum, vendunt tamen eas merces praetaxando quamlibet speciem earum seorsum pretio, quo de praesenti veneunt, quia tale pretium de praesenti reperitur communiter: ergo earum mercium coniunctim, & in magna copia, in Hispania venditarum pretium ad creditum regulari potest per pretium de praesenti inuentum.

¶ Ex quo corollarie sequitur quod tales vendentes in Hispania etiam in magna copia, non possunt praetermissio pretio de praesenti aestimare aliud pretium ad creditum: sed pretium repertum communiter de praesenti debent obseruare etiam vendentes ad creditum.

¶ Secunda conclusio, quae est etiam Mercati loco ubi supra sit. Mercatores nouae Hispaniae non possunt vendere merces in magna quantitate ad creditum pretio, quo venduntur de praesenti. Patet: Quia merces, quae venduntur in noua Hispania de praesenti numerata pecunia sunt merces, quae venduntur minutim à minoribus mercatoribus reuenditoribus, qui eas emerunt in magna copia ad creditum à grossioribus mercatoribus, ut reuendendo eas minutim aliquid lucrarentur; Sed iniustum prorsus est, quae venundantur in magna quantitate coniunctim, aequali, & tam magno pretio veneant, sicut venduntur pro minutim venales: quia mercatores, vendentes in magna copia coniunctim pretium solent, & debent aliquantulum extenuare, quod vendentes minutim merito augent, quia magis laborant, & immorantur in vendendo minutim merces, ergo iniquum esset, si mercatores grossiores in noua Hispania eodem pretio, quo merces minutim venditae veneunt, prorsus merces vendentes coniunctim in magna copia, ad creditum velent vendere: quia acciperetur tunc ab ipsis plus iusto pretio.

¶ Tertia conclusio, illud est iustum pretium mercium in globo, & coniunctim in magna copia venditarum in noua Hispania, si ad creditum ibi tempore aduentus classis vendantur, quod valent tempore applicationis classis ad portum: licet tale pretium tunc de praesenti ibi non inueniatur. Ita Mercatus libro primo capit. 12. folio. 54. & sequentibus de contractibus: & patet, quia tunc mercatores attentis his circumstantijs, vtrum adueniat magna classis asportans magnam vim mercium, vel modica classis paruam copiam inertium transfuchens, considerato etiam vtrum in breui sperentur aliae naues, vel classis, pensato etiam vtrum intra vrbes nouae Hispaniae magna copia illarum mercium adhuc inuendita suppetat, vel magna sit talium mercium indigentia, solent taxare pretium augentes, vel minuentes illud iuxta has considerationes: Quo tunc sic taxato, & aestimato pretio, eodem soliti sunt vendere merces in globo in magna copia coniunctim ad creditum intra tres terminos solutionis intra annum. Quocirca istud est iustum pretium etiam ad creditum. Haec conclusio patet, quia si inueniretur pecunia de praesenti, qua emeretur ad numeratum de praesenti, istud-

Conclus. 2.

Conclus. 3.

Probatio.

met pretium sic taxatum his habitis rationibus censeretur iustum pro venditione: si solueretur de praesenti. Neque militat contra hanc conclusionem, quod si solueretur sibi pretium, de praesenti minori pretio mercatores merces darent quam sit pretium quo ad creditum vendunt, quia (ut secuti auctorem D. Thomam diximus) non ideo minoris darent: quia magis non valent, sed quia accipiendo pretium de praesenti exponendoque illud statim negotiationi illam iacturam minoris pretij accepti sibi resarcirent.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio in grauissimam incidunt vsuræ labem mercatores: qui in noua Hispania in magna quantitate coniunctim vendentes ad creditum, vendunt maiori pretio quam sit pretium globorum mercium, id est, de las cargaçones: quod tempore aduentus classis iustum esse aestimatum est communiter inter mercatores, & taxatum attentis praedictis rationibus, verbi gratia, quando tempore aduentus classis pretium iustum esse taxatur ad 65. pro centum, & ad tres solutiones vt communiter fit per annum in noua Hispania, tunc si mercator, quia ad maiores dilationis terminos emptores sibi vendi petunt ad creditum, ideo maioris dilationis gratia pretium ad octuaginta pro centum auget, & tanto magis auget, quanto maiorem dilationem emptor petierit: sine dubio vsuræ culpa non caret, quo circa restitutioni huius actionis pretij manet obnoxius: & hoc est quod vitio vertunt, & vt vsurariū contractū execrantur doctores quando vident ratione maioris dilationis temporis istud pretium augeri. Ita Mercatus loco supra citato, & in 2. parte tomi. 1. nostri instructorij cap. 514. ubi diffusius hanc materiam pertractauimus.

Quest.

¶ Praeterea praecedenti quaestioni finitima est illa quaestio, quae circa commercium cocci de la grana vulgariter dicti versatur in noua Hispania. Queritur ergo an ille contractus tam celebris in noua Hispania, & praesertim in ciuitate Angelorum eiusdem nouae Hispaniae, licitus sit, ubi copia cocci venditur ad creditum pretio quod non inuenitur de praesenti: quia communiter tale pretium pro cocco vendito in magna copia non inuenitur inter Hispanos de praesenti, quamuis verum sit quod minutim pretio praesenti minoris huiusmodi merces soliti sunt mercari ab Indis in Indorum populis: dum illuc causa emendi illas pergunt. Verum quia & quaestionem hanc, cum latius à nobis fuerit agitata in 2. part. tomi primi Instruct. Negot

nostri instructorij, necessitas materiae, & series doctrinae (quia hic suum proprium vendicat locum) cogit huc iterum inculcare: breuitati consulendi gratia multa illic dicta fusius reseruantur haec praedocumentare responsioni quaestionis subterminimus primò.

¶ Primum praedocumentum sit: quod apud nos est probabile, quamuis apud alios non vacare periculo extimetur, scilicet, quando venduntur merces in magna copia coniunctim: neque sic tales merces inueniunt pretium communiter de praesenti: pretium iustum earum erit, quod communiter inuenitur pecunia credita. Itaque si paucissimi sint, aut nulli, qui numerata pecunia emant: atque ideo in magna copia coniunctim tales merces sic de praesenti vendi non possunt, habebunt valorem, qui communiter currit ad creditum. Hoc documentum fuit Victoriae: qui fertur cum consultus esset à Burgenfibus Mercatoribus sic respondisse. Cuius rationem subiungit hanc, scilicet: quia vendi in magna copia merces coniunctim est prorsus necessarium reipublicae, quo deinde à grossioribus mercatoribus in magna quantitate emptis à nauibus eas de longe asportantibus, in minuto emere post volentibus provideatur. Ergo si sic in magna copia non inueniunt pretium de praesenti: pretio quod communiter inuenitur pro eis ad creditum, possunt vendi. Sed iam hoc documentum, vt diximus de mente Mercati parum deseruit in Hispania: quia mercatores ibi etiam vendentes in magna copia eas solent, & possunt taxare merces seorsum pretio, quo quaelibet species earum de praesenti veneunt: atque ideo quia tale pretium inuenitur de praesenti in illud in Hispania se regulari debent aliquod minus pretium taxando pro eo quod in magna copia, & coniunctim vendunt, & hoc est verius.

¶ Secundum praedocumentum est. Quando sunt plures ementes: qui volunt numerata pecunia emere in magna copia, & ipsi mercatores causa augendi pretium non sunt sic vendere: sed malunt contrahere ad creditum, tunc non erit aliud pretium ad creditum, quam pretium commune quod verisimiliter curreret: si venderetur ad numeratum. Hoc assertum est etiam Victoriae, & patet: quia haec licentia taxandi pretium etiam ad creditum, quando non inuenitur de praesenti solum habet locum, quando non occurrat aliqui, qui volentes emere ad numeratum

Documentum. 1.

raturam offerant de presenti pretium communiter, licet vnus, aut alius tantum velit vilissimo pretio sic de presenti numerata pecunia emere, quia vna arundo non facit ver.

3. ¶ Tertia prædocumentum sit, qui minutim maiori pretio vendunt merces pecunia credita, quam numerata de presenti, nulla excusatione suâ prætexere possunt vsuram palliatam, est Victoria, & patet, quia eui dentissimum est argumentum: quod illud plus accipiunt ratione dilationis temporis his præmissis.

Conclus.

¶ Statuitur conclusio responsiua ad questionem, si loquamur de mercimonio cocci, id est, de la grana, vbi in magna copia coniunctim venditur ab Hispanis incolis nouæ Hispaniæ: dum cesserit monopolium, & dum nihil exigatur à venditoribus ratione lucri cessantis, tunc pretium iustum huius mercimonij erit, quod communiter tempore, quo traditur cocci merx currit ad creditum inter mercatores timorata conscientia, nisi sint emptores plures, qui numerata pecunia velint emere de presenti: quia si tunc ipsi venditores gratia augendi pretiū, malūt vendere ad creditū propter necessitatē eorum, qui emūt pro onerandis nauibus remeātibus in Hispaniā, non eis licebit propter hoc alio, quam de presenti oblato vendere pretio. Hæc conclusio habet fautores Theologos nouæ Hispaniæ: & licet conclusio hæc hic asserta, non careat difficultate, tamen non ideo venit damnanda, si alia fraudes non immisceantur: quia videtur habere fulcrimentum in documento illo Victoria supra dicto, scilicet, quod merces in magna copia que communiter sic in magna copia venditæ non inueniunt emptores ad numeratum, per pretium commune currens ad creditum vendi possunt: quia tunc per præsens pretium cum non inueniatur adnumeratum (vt supponimus) de pretio earum ad creditū iudicari non potest.

CAPVT. XXIII.

Vtrum res immutata carius possit vendi quam empti est. An liceat negociari reuendendo triticum emptum de lucro cessante, & de eius quatuor conditionibus. Et an possit pretendi ab inuite contrahentibus, vel ab vltro inuenitibus contra-

ctus.

DE pretio communi rerum exorsu sermonem: iam de casibus in quibus pretium hoc possit augeri, aut diminui licet, vel non operosius est nunc à nobis inquirendum, quò circa ab hac quaestione scitu digna exordientes, quaerimus primò, vtrum mercatorem quam emit non immutatam possit carius vendere, quaestio est, cuius meminit Diuus Thomas 2. 2. quaestio. 77. articulo quarto. vbi quaerit, vtrum liceat negociando aliquid carius vendere, quam emere.

¶ Et ne ab argumentis D. Thomæ cedamus, arguitur sic primò ex autoritate Diui Chrysostomi super illud Matth. vigesimo primo, dicens, Quicumque rem comparat, vt integram, & immutatam vendendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eicitur. Et idem dicit Cassiodorus super illud Psalmi, Quoniam non cognoui literaturam. nullus autem de templo eicitur, nisi propter aliquod peccatum: ergo si quis sic negociatur quod rem, quam comparat integram, & immutatam carius vendit quā emit, id nequaquam agit sine peccato.

¶ Insuper, & id confirmatur, quia contra iustitiam planè est rem emere aut vendere plusquam valeat: Sed ille, qui negociando carius vendit, quam emerit, necesse est quod vilius emerit, quam valeat, vel carius iusto valore eam vendat: ergo fieri sine peccato non accidit. Igitur præsupposita D. Thomæ doctrina in corpore articuli, scilicet, quod duplex sit rerum commutatio. Vna quidem quasi naturalis & necessaria, scilicet, per quam fit commutatio rei ad rem, vel rerum, & denariorum propter necessitatē vitæ, quæ ideo laudabilis est: quia ad eam prouidentiam spectat, qua de rebus necessarijs ad vitam domui, vel ciuitati prouidendum est. Alia verò commutationis species est, vel denariorum ad denarios, vel quarumcunque rerum ad denarios, nõ propter res necessarias vitæ, sed propter questum captandum: quæ secundum Philosophum propriè negotiatio dicitur: quæ secundum se considerata, quandam turpitudinem continet, quatenus in sua ratione neque finem honestum, neque necessarium lucrum includit, quod negotiatione est finis. Sed neque de sua ratione vitiosa est, aut virtuti contraria, quippe quæ ad finem honestum, id est, ad lucrum destinatum ad aliquem finem necessarium, vel honestum

De merce immutata. Quest.

Argu. 1.

Confirmatio.

stum referri potest, scilicet, dum negotiationi insistitur ab aliquo ad domus tuæ sustentationem, vel ad indigentium subventionem, vel ad publicam vtilitatem, ne, scilicet, res necessariae ad vitam reipublicæ propriae desint, dum lucrum non expectat quasi finem, sed quasi stipendiū sui laboris. Id respondere ad quaestionem est opus.

Concl. 1.

¶ Sit igitur prima conclusio, licet potest quis rem in melius mutatam carius vendere, quam emit. Hæc est Diui Thomæ in loco vbi supra in solutione ad primum: quæ quia intelligenda est de mutata re in melius (vt sonat) ideo antequam probetur modus huius mutationis in melius, qui quatuor solent esse, operetium erit hic præmemorasse. Prima ergo rei emptæ mutatio potest esse quantum ad substantiam, quantitatem, & qualitatem, verbi gratia, mutatio, quo ad substantiam est, vt cum vinum per corruptionem in acetum vertitur. Quantum autem ad quantitatem mutatio fit, cum vitulus fit bos, vel pullos in gallinam euadit. Quod ad qualitatem autem, mutatio dupliciter fit, scilicet, vel naturaliter, vel artificialiter: naturaliter autem, vt cum vix per exiccationem fiunt passæ aridæ, vel cera pallida. Artificialiter verò fit, vt cum vestis reparatur cum diffusa esset.

Mutatio. 1.

2.

3.

4.

Secundus mutationis modus est in melius per translationem, vt cum res empti in vno loco transfertur ad alium vbi creditur magis valitura. Tertius autem mutationis est, quo ad tempus: vt cum res empti in vno tempore venditur, in alio tempore vbi auctior est eius valor. Quartus verò mutationis modus est, quando forma vendendi, & emendi variatur: vt cum merces quæ coniunctim in magna copia erant, & veluti in globo emptæ minutim postea venduntur, vt à tabernarijs vina, à pigmentarijs pigmenta, & à reuenditoribus alia merces. Similiter mutatur forma emptionis, & venditionis in modo vendendi, & emendi diuerso, vt, verbi gratia, res publicæ subhastatione veneunt quæ priuatim, & secretè antea emptæ fuerant. Nunc autem post hæc licet satis pateat conclusio, probatur tamen ex ratione D. Thomæ, quia si emptor rei eam sic in melius mutatam carius vendat, videtur premium sui laboris accipere: ergo non peccat contra iustitiam commutatiuam, im-

Probatio.

mò neque contra aliam virtutem, sibi finem præstituat honestum, si rem in aliquo melioratam, vel in pretio immutatam, & auctam secundum diuersitatem loci, vel temporis, vel propter periculum, cui se exposuit transferendo rem de loco ad locum emptor pluris eam vendat, quam emerit.

¶ Caterum quia ista conclusio extra controuersiam est, ad id puncti perueniamus, cuius difficultas magis premit, scilicet, an tunc res vilioris empti pluris vendi possit, quando prædictarum mutationum nulla præcessit.

Questio.

¶ Sit igitur ad hoc responsiua secunda conclusio, non obstante D. Chrysostomi sententia, non est illicitum rem semel emptam pluris vendere, quàm sit emptæ etiam si nulla prædictarum mutationum mutatione murata vendatur: dum tamen pretium quo pluris venditur latitudinem iusti pretij non excedat, verbi gratia, si aliquis rem emisset pretio infimo, & eandem medio pretio, vel supremo diuenderet, non idcirco aliqua culpa esset notandus. Cuius conclusionis in promptu est ratio: quia omnia ista pretia infima, media, suprema, seu rigida: dum communiter inueniuntur de presenti iusta, & licita esse censentur, aliunde tamen hoc posset sibi vitio verti, scilicet, propter speciem mali, quam præ se fert ista venditio: dum debitus non apponitur finis: qua de causa tam. D. Chrysostomus, quàm Cassiodorus eam videntur damnare.

Conclusio.

¶ Consule Syluestrum, qui, emptio, 2. culpæ tribuit factum eorum, qui ex consultò vilioris emunt, vt statim carioris vendant, eos tamen hac culpa non notat, qui cum hoc fine minoris non emerint merces à casu pluris eas vendiderunt.

¶ Quia vero huiusmodi negotiationes, scilicet, emendi minoris ad reuendendum maioris in reipublicæ damnum solent verti, contra huiusmodi reuenditores annonæ sunt leges latæ, propterea autem quod leges hæc ab aliquibus nihili fiūt, libiut hic illa tria quæ in tractatu de casibus conscientia. quaestio. 83. Corduba inquit dubia hic discutienda proponere, scilicet. Primò, an ingenua puella quæ aliunde non habet, vnde propriæ vitæ sustentationi prospiciat, nisi cum tercentis aureis, quos duntaxat habet negotietur, possit eos in triticum

Questio.

triticum infumere ad illud cum aliquo lucro reuendendum.

¶ Secundo, an qui ex suis messibus, vel redditibus triticum ultra sibi, & suae familiae necessarium in horreo suo reconditum habet, possit hoc pretio distrahere, rursusque omne triticum suae domus victui necessarium pretio sibi comparare.

¶ Item Tertio, an qui pro debitis sibi pecunijs recuperat triticum pretio tunc currenti, possit sine violatione legis illud postea diuendere pretio tunc in foro inuen-

Quest.

¶ Ad Primum dubium cum Corduba videtur dicendum talem puellam non effugere posse culpam: si talem negotiationem exerceat. Nam tenetur ipsa sicut & ceteri eas non violare leges iustas, quae pro bono communi reipublicae promulgatae sunt, & quae huiusmodi sunt, ut earum transgressio in eius notabile vergeret detrimentum: si ab omnibus non custodirentur, quod circa puella haec inducenda est, ut hac omnia illam negotiationem exerceat, quae vetita lege non est.

Quest.

¶ Ad dubium autem Secundum respondemus regulariter tale factum carere peccato: quia is qui in casu proponitur proprie ad reuendendum non emit. Non enim legi, aut menti eius obuiat suum triticum ex sua messe, vel proventu collectum vendidisse, & suae sustentationi necessarium postea emisit: neque inde id paratur damnus reipublicae, quod exemptione tritici ad reuendendum solitum est oriri.

Quest.

¶ Idemque videtur dicendum ad Tertium propositum dubium, & quia argumenta in contra ex auctoritate D. Chrysostomi, ex praedictis conclusionibus manent diluta, ideo de his sit satis.

An ratio de lucro cessantis possit augeri pretium.

¶ Quoniam de pretio rerum iam hic disputationem suscepimus, hic omnes modos venari nos oportet, quibus ultra pretium communiter currentes liceat res vendendo, vel emendo aliquid plus accipere, vel infra illud minus dare: & quia inter causas, quae ad hoc conferre possunt, potissima est causa, quae obtenditur, scilicet, damni emergentis, & lucri cessantis, de his hic apte incidit sermo: sed quia in secunda parte tomi. i. nostri Instructoris conscientiae latius quam alij in materia de usura hanc materiam de lucro cessante, & damno emergenti prosecuti sumus: illuc remittentes lectorem, ne interim tamen hic ab aliquali notitia huius materiae maneat

ieiunus, utque ordini doctrinae hic pertractanda non desimus, praemissa diffinitione tam lucri cessantis, quam damni emergentis, utriusque materiam sub breuitate possibili rursus repetemus: quia materia haec potissima est, & celeberrima omnium, quae in hac materia emptionis, & venditionis pertractari solent, quippe quae negotiantibus pallium, & velamen solet praebere, ad sua praetenta lucra iustificanda, damnaque excusanda: quae materia minus illis est nota, ut probè ait Garcia in lib. i. de Contractibus cap. 10. quanto magis est in ore eorum est vulgaris.

¶ Igitur ad tollendam eorum deceptionem, qui utrumque interesse tam damni emergentis, quam lucri cessantis confundunt, in vnum praemittimus duplicem differentiam inter utrumque, tradituri diffinitionem utriusque. Differunt autem Primo, quia lucrum cessans consistit in actione, non enim nisi aliquid agendo lucratur. Damno vero emergens consistit in passione, siquidem patiendo aliquid detrimenti, damno afficimur. Secundo vero discriminantur in eo, quod damnum proprie quis patitur in eo, quod iam antea erat, suum lucrum autem nobis cessante non dicitur in iam nostro, & a nobis acquisito, sed in eo, quod per nos venit acquirendum, auctore D. Thoma. 2. 2. quae st. 62. artic. 4.

Differentia damni emergentis & lucri cessantis.

¶ Lucrum cessans diffinitur esse lucrum illud, quod cum quis possit, & vellet median- te aliqua negotiatione, vel industria assequi, ideo committit lucrari: quia in fauorem alicuius aliquid facit, vel quia praepeditur iniuste, sub illis particulis possit, & vellet intelligitur spes probabilis lucrandi, ad lucrum cessans praetendendum praerequisita. Nam nemo est qui velit aliquid adipisci, qui illud assequendi spe non teneatur: quod si spe illud assequendi non caret, impossibile sibi illud esse non reputat. Item etiam sub illa particula, possit, intelligitur, quod licite, & iure possit, nam in moralibus id possumus quod de iure possumus, neque enim si quis ad usuras de facto sua pecunia possit lucrari aliquid: quia eam ad preces alicuius ei mutuat: possit obtinere lucrum cessans, quia licet de facto sic possit lucrari: sed non de iure. Igitur ad lucrum cessans potentia & voluntas negotiandi, & lucrandi simul requiruntur.

Differentia lucri cessantis.

¶ Praemissa iam diffinitione lucri cessantis de conditionibus ad eius recompensam exigendam praerequisitis edisserere est opus.

Quatuor

De conditionibus. 4. lucri cessant.

1.

Quatuor ergo sunt conditiones, quae ad huiusmodi lucri recompensam exigendam necessario concurrunt, si licite exigenda sit. Prima autem conditio est, ut hoc lucrum realiter, & verè cesset, at verè cessare non potest, nisi haec tria simul adsint: Primo quod eam expetens recompensam, & possit, & probabiliter speret. Secundo, & absoluta voluntate paratus sit lucrari. Tertio, ut loco lucri vnica cessantis tantumdem lucri ei alia via non succedat. Nam si negotiaturus hac pecunia, quam mutuat, quia eam mutuat, iam quasi expeditus a labore negotiandi vacat alijs officijs, & occupatio nibus unde tantumdem lucri reportat, vel aliter, tunc ius exigendi lucrum cessans non habet.

2.

¶ Secunda autem conditio est, quod id negotij quod petens hoc interesse agit gratia, & causa alterius, verè causa impediens sit a lucro sperato probabiliter: quia verè causa est, quae impedimentum praestat negotiationi, ut si quia mutuat pecuniam verè expositam negotiationi, vel ad hoc paratissimam, haec mutuatio ad preces mutuatarij facta in causa est amittendi lucrum ex praedicta negotiatione probabiliter speratum.

3.

¶ Tertia autem conditio praerequisita est, quod recompensaturus lucrum cessans verè in causa sit, quod recompensandus de hoc lucro aliquid agat propter quod a sua negotiatione, vel industria adhibenda praepeditus maneat: quod tunc contingit, quando haec duo ad hanc tertiam conditionem praerequisita adsint simul: primo quod de tali lucro recompensandus a sua negotiatione non desistat sua sponte: sed quod causa alterius, & gratia complacendi ei suam negotiationem intermiserit: secundo, quod recompensandus de hoc interesse nulla lege teneatur eum questum intermittere, quem facere parabat cum iactura sua, causa alterius. Nam si alteri debito iustitiae, aut charitatis subuenire tenebatur non licite a tali lucro cessans expetit, quia pro ei subueniendo a negotiatione fructifera delitit.

4.

¶ Quarta denique conditio ad hoc praerequisita est, quod ille, qui iure hoc lucrum cessans recompensaturus est, praemonitus sit a principio de tali lucro cessanti soluendo.

Quest.

¶ Porro licet inter omnes doctores conueniat posse praetendi lucrum cessans, exigique ab eo, qui per vim, aut violentiam ab hoc lucro acquirendo praepeditus est: tamen an extra violentiae huius casum licite lucrum cessans expeti possit, in controuersiam est

apud illos. Conradus namque in libro de contractibus quae st. 3. Silvester quoque usura. 1. quae st. 19. & Caietanus. 2. 2. quae st. 78. artic. 2. & in summa usura. membro. 2. & Adrianus q. de usura, quibus tandem accedit Nauarrus in sum. ca. 17. nu. 211. & in commentario de usura num. 44. alijque doctores, egregia auctoritate pollentes, asserunt lucrum cessans etiam a principio posse licite obtendi, quamuis nulla vis, aut violentia, aut metus interuenerit. At Sotus lib. 6. de iustitia & iur. licet istorum opinionem non improbabilem reputet, in illam tamen magis inclinatur, scilicet, quod seclusa violentia, vel metu ut si sic expetens hoc interesse, a principio non cogatur impeditum sui questus inire contractum, a principio interesse hoc lucri cessantis expetere licite nequit, quod nititur ibi probare Scotus: primo, quia hoc interesse exigere nequit, nisi a negotio si bi lucroso impeditus, at impeditus tantum si dicitur: qui inuoluntarie id negotij intermittit, intermittit autem nemo inuoluntarie aliquid quod sine vi, metu, aut ignorantia omittit, quia haec tria tantum auctore Aristotile. 3. & hic, iuxta interpretationem. D. Thomae. 1. 2. quae st. 6. inuoluntarium causant: ergo nisi aliquo istorum trium modorum inuoluntarius cessarit, quis a negotio non potest expetere lucrum cessans.

Variae sententiae.

Arg. 1.

Confirmatio.

Arg. 2.

Assertio.

2.

¶ Et confirmatur auctoritate Caietani, asserantis spontaneum cessatorem: qui voluntarie cessat a negotio non posse expetere lucrum cessans: at spontaneus censetur esse, qui vi, metu non cogitur, ergo non potest lucrum huiusmodi expetere.

¶ Secundo arguitur, quia si lucrum cessans, verbi gratia, mercenario sponte impedit a suis operibus resartendum veniret: sequitur quod ei conduplicandum esset lucrum, quod aequitas non compatitur, sequela autem patet, quia iam sic mercenarius hic restitutus esset in lucro sibi cessante, & quia cessaret ab hoc opere, vacando alteri operi possit aliud lucrum reportare: ergo duplo esset cumulatum lucro.

¶ Multa hic nobis dicenda suppeteret de hac materia, nisi illam loco allegato copiosius disputassemus: ideo haec hic sub breuitate sufficiat repetere per haec asserta. Primum quod lucrum cessans iuste petit, qui mutuari cogitur: quia tunc proprie inuoluntarie illam subit iacturam lucri cessantis. ¶ Secundum assertum sit, iuste a principio in pactum quis deducit lucrum cessans: si post praefixum tempus solutionis pecuniae mutuae, quia sibi non soluitur sibi cesset, dum verè negociaturus erat, & probabiliter lucra-

3. **lucraturus:** dum tamen illam ultra terminum solutionis dilationem sponte causa huius lucri non patitur sed inuitus. Sed & Tertium assertum sit, lucrum cessans eum qui non coacte mutuatur posse à principio in pactum deducere. Probabile est satis: est enim iam veluti opinio communis, idque locum habet dum absoluta voluntate alias negotiari erat paratus, & motiuo non proprio: sed alieno motus, & charitate proximi adactus, vt ei subueniat mutuando à negotiatione lucri factiua dimouet pecuniam, & animum: quod

Ratio Soti

hæc ratio Soti corroboret, scilicet, quoniam illa pecunia sic negotiationi exposita, & industriæ negotiandi mancipata non estimatur secundum se, sed cum illo lucro quia vt fructifera est, sicut granum terræ, iam mandatum iam non tantum, secundum se, sed vt fructiferum est in potentia consideratur: ergo si mutuarius sciens, & volens, vult cum illo onere illam pecuniam mutuo accipere, potest mutuans de illo lucro cessante sibi reddendo pacisci. Item confirmatur ex ratione Diui Thomæ. 2. 2. quæst. 77. articulo primo. vbi ait, quod licet res secundum se considerata pretio communi sit estimanda: tamen considerata per accidens, id est, in ordine ad extraordinarium damnum: quod eam vendens non proprio motiuo, sed ad petitionem alterius eam vendendo incurrit, licet pro ea accipiat aliquid ultra commune pretium: quia licet tunc accipiat pro illa plusquam secundum se valeat: non tamen pro ea recipit aliquid plusquam valeat haberi eam. Ex qua doctrina Diui Thomæ recte intulit Garcia summi fundamentum lucri cessantis exigendi: cum ergo res negotiationi addita plus, vt sic valeat paranti negotiari: sequitur eam mutuo do, pro ea possit licet plus exigere, id est, lucrum cessans, si cessat ratione mutui: quia alteri negotio interim non dat operam, vt hoc restituet damnum.

Fundamentum lucri cessant.

4. **¶ Quartum assertum sit,** lucrum cessans licet possit cū limitationibus prædictis à principio taxari, deductis deducendis arbitrio boni viri, sed non potest à principio de præsentis recipi secundum sententiam Metinæ Complutensis, & Nauarri: quia illud quod de præsentis soluitur à ratione lucri cessantis subducitur, tum quia potest negotiationi exponi, tum quia à quota mutuata, ex qua sperabatur per negotiationem lucrum, quota quæ in solutionem lucri cessantis à principio est mutuanti impensa, & soluta est detracta. ergo saltem de illa tulisse non potuit lucrum cessans.

¶ Ad Primum, iam tandem argumentum respondetur, distinguendo illam partem minoris, scilicet, intermittit nemo in voluntarie aliquid, quod sine vi, metu omittit, si loquamur de inuoluntario ab extrinseco principio causatum per retinentiam voluntatis cui infertur vis, aut quæ nolle nisi ignoratia deciperetur, quod proprie dicitur inuoluntariū cōcedo. Si autē loquamur de inuoluntario largo modo pro eo ad quod nō tā ex nobis, aut ex proprio motiuo, quā ex voluntate alterius, aut ex arbitrio alieno mouemur, sic nego quod nemo inuoluntariē ad hoc sine vi, aut metu possit moueri, immō inuoluntariē isto modo dicor agere quod ad preces alterius me incitantis contra firmum, quod antea conceperam propositum contrarium, reuocando illud ad instantiam alterius, cum illud mallem sequi. ago: licet vi non cogar: tunc namque inuoluntariē id dicor agere: quia non à me motus: sed aliunde à charitate debita proximo moueor: & quasi impellor. Primum autem inuoluntarium, metus, vel violentia, aut ignorantia causat. Secundum verò, inuoluntarium ab amicitia, vel charitate causabile est. Inuoluntarium autem hoc secundum sufficit tunc, vt à negotiando dicatur impeditus, vt lucrum cessans exposcere possit, quod tunc contingit, quando interueniēs amicitia, vel charitas in causa fuit, vt mutuans omitteret negotiationem, quam alias omittere nolle, licet simpliciter velit: est namque inuoluntarium hoc inuoluntarium secundum quid, licet sit voluntarium simpliciter, sicut proiectio mercium in mare ingruente tempestate, auctore Aristotele, mixta est ex voluntario simpliciter, quia simpliciter vult naufragus merces in mare proijcere, & ex inuoluntario secundum quid, quia alias nolle proijcere.

Ad. 1. arg.

Inuoluntariū duplex

Ad confirmationem.

¶ Ad confirmationem desumptum ex auctoritate Caietani: quia simili æquiocatione laborat: simili distinctione ad eam soluen dam nobis vtendum est: quia Caietanus loquitur de voluntario vt opponitur inuoluntario in secunda significatione sumpta, quod tunc contingit sic voluntarie à negotiatione desistere: quando à nullo rogatus, vel requisitus, vel coactus & ad nullius instantiam negotiari prætermitteret: tunc palam est quod omni iure ferendi lucrum cessans careret, secus si ad instantiam alterius nolens alias à negotiatione recedere, ab ea reuocaretur, quia tunc inuoluntariē secundo modo saltem impediretur.

¶ Ad

Ad. 2. arg.

¶ Ad Secundū argumentum respondetur negando sequelam, quia in casu probationis, si impeditus talis mercenarius à suis operibus pro aliquo tempore liber relinquitur ab impeditore, vt alteri operæ locatus vacet, ex quo sibi lucrum quod cum alio erat lucraturus (si non esset præpeditus) sibi resarciret tunc aliud lucrum cessans exigere prohibetur: quia tunc tantum sibi illud accipere licet licet, quando ad hoc impeditus aliunde laborando recuperare nequit, sic etiam repetimus hic quod antea nos dixisse meminimus, scilicet, non licere mutuanti pecunias inde lucrum cessans sperare: quando esto istam pecuniam, qua negotiaturus est mutuet, in alijs functionibus, & ministerijs est occupatus, vnde tantumdem lucri, aut plusquam ex negotiatione, quam alias gessisset reportabit.

CAP. V. XXIII. Quota lucri cessantis quomodo taxanda disceptatio cum Garcia.
An labores necessarij sint à lucro cessante deducendi, de pacto triplici lucri cessantis. Et an post Extrauag. Pij. V. liceat à principio de eo conuenire, & recompensa istius lucri quando sit accipienda.

Porro quoniam in capitulo præcedenti, & si paucis hanc materiam de lucro cessante attingere nobis in animo fuit: nequiuimus tamen eam absoluere: hic rursus reliqua ad hanc materiam attinentia percurrere decreuimus, inquirentes primò quota pro lucro cessante soluenda: qualiter æstimanda veniat. At quia auctore Garcia libro primo de contractibus capit. secundo. pagina. 319. ad arbitrandum de quota ferenda pro lucro cessante tria animaduertenda occurrunt. Primum, an determinate de quantitate lucri cessantis liquere possit an non. Secundum si esto quantitas hæc certa possit esse, an de eius certitudine à principio constitit an non. Tertium, vtrum spes sit certa, vel non assequendi certam quantitatem lucri, vel incertam: Ideo iuxta hanc distinctionem per dicta duximus respondendum.

Tria aduertenda pro quota lucri cess.

- 1.
- 2.
- 3.

Distum. 1.

¶ Primò, quando tam quota lucri cessantis alias acquirēda, quam spes eam acquirēdi esset incerta, tunc recompensa illius maior, vel minor ex bonorū virorū sit arbitrio, eate nus, quatenus quātitas hæc, eiusq; assecutio nis spes magis, vel minus fuerit certa, quemadmodum sic damnū grani in agro sati iuxta spem maiorem, vel minorem tant, vel mino

ris fructus percipiendi arbitrio boni viri magis, vel minus recompensandum venit.

¶ Idem prorsus dicendum est de casu, in quo de certitudine quotæ lucro parandæ nō constaret: licet de aliquali quæstus parte certa spes arderet, vt venator vbi abundanter feræ siluestres venaturus certus est: quod sit ali quas feras venaturus: sed numerum earum ignorat. Huic enim si præpeditus iniuste esset à venatione, arbitrio boni viri his penitatis magis, vel minus esset recompensandū pro hoc sibi lucro cessante venationis. Item ex eodem arbitrio boni viri sumenda est æstimatio illius lucri cessantis, cuius quantitas esset certa: sed spes eam assequendi certitudine careret, vt mercenario impedito constare potest aliquādo de quota diarij quam posset lucrari, cum in certitudine qua laborat, an præ infirmitate impotens fiet ad laborandum. Cuius arbitrariæ æstimationis stante altera harum incertitudinum, vel vtraque, est ratio, quam D. Thomas. 2. 2. quæst. 62. articu. 4. affert, quia in his casibus hæc lucri cessantia sunt multipliciter impediabilia: quia impotentia, qua ratione id quod est in potentia minoris estimatur, quā si esset in actu. Cum autē hic in potentia loquimur esse lucrum, de potentia propinqua, vbi in virtute continetur, non de remota intelligimus.

Distum. 2.

¶ Secundò dicitur, quod quando vtraque adest, vel adesse potest certitudo tam de quota certa lucri cessantis, quā etiam de certa spe eam obtinendi: quia nihil occurrit, quod impedimento esse possit, tunc totius quotæ cessantis lucri recompensa expeti potest. Quæ admodum videre est, in mercenarij exemplo: qui prohibitus esset à diario certo, scilicet trium argenteorum citra dubium à se lucrando, posset illud in integrum exigere. Itē in casu quo quis suas merces tanti certo erat venditurus, si sibi in hoc illicite obstitit aliquis ab illo tantumdem expostulare potest. Neque huic nostre secunde assertioni fundamentum in doctrina Diui Thomæ deest lococitato. Quia res in actu æqualiter recompensanda venit, quamuis res que tantum est in virtute ex æquo non sit recompensanda: at rem habere in spe omnino certa, & eam iam actu possidere æquivalentia sunt quantum ad ius obtinendi eam, ergo lucrum cessans vtroque modo omnino certum demptis expensis ex æque recompensandum venit: sed an deducendi ab illo sint labores postea est differendum.

¶ Postquam de quota recompensanda pro lucro

lucro cessante dictū est, de his quæ ab huiusmodi recompensa lucri cessantis deducenda sunt, discutendum à nobis hic est, verum in hac parte veritas est certum, & aliud de quo merito possumus dubitare. Hoc primum extra controuersiam est omnibus scilicet, quod expensæ in hoc lucro cessante alias faciendæ in his recopensandis lucri cessantis sunt deducendæ; pro his enim expensis recompensatio exigenda non est. Si quidem ea ratione ab his expensis faciendis quilibet euadit, qua ratione à negotiatione lucrū sibi allatura præpeditur. Quod autē in dubiū vertitur, id est, an labores necessarij ad lucri alias cessantis assecutionem perinde sint deducendi à recompensa lucri cessantis, sicut expensæ faciendæ. Nam Garcia in primo libro de contractibus, capite vndecimo, ait, non eximendos esse labores in hac recompensa, hac ductus ratione, scilicet quod labor, & questus ex labore partus pro eodem computatur: quatenus attinet ad iacturam, & lucrum. Nam per laborem paratur lucrum, quod citra laborem non contingeret: quem admodum & semen virtualiter est fructus in de pullulans. Vnde sicut ad amissionem feminis sequitur amissio fructus inde nascituri, & è contra ad amissionem fructus sequitur amissio feminis: perinde ad amissionem laborum interuenientium in negotiatione consequitur iactura lucri, & contra.

Quest.

An à lucro cessante deducend. labor.

Arg. 1. Garcia.

Arg. 2.

Arg. 3.

¶ Secundò id hac suadet ratione, scilicet quia si à recompensa pro lucro cessante faciendā aliquid ratione laborū a quibus mutuans liberatus est non negotiando, cum sua pecunia: sed eam mutuando: detrahendum esset: perinde esset ac illud a lucro detraxisse, quod à ratione (inquit) dissonum esse videtur, quia impediri aliquem à suo labore: perinde est ac si impediretur a suo questu: vnde sicut impediens tenetur recompensare lucrum, eademmet recompensatione tenetur recompensare & de facto recompensat & labores.

¶ Tertio arguitur in gratiam Garciae argumento Victorie contra Maiorē in. 4. distin. 15. quæst. decima nona. Sic quia fingamus labores eius cui cessat lucrum tercentum valere aureos, & propterea lucraturus erat illam lucri summam, scilicet alios tercentum aureos, quia sui labores tantundem merebantur: ergo si eximendi sunt labores nihil illi cessanti a lucro dabitur. ¶ Et confirmatur quia mercenario lucraturus diarium duorum

argenteorum, si prohibitus est aliquo die laborare (esto a labore ob id sit ocyatus) ab prohibente, & impediante duo sunt recompensandi argentei: ergo quia a labore est leuatus, non est ei aliquid addimendum.

Confirm.

¶ Sed in contrarium est, quia secundum omnes, immo etiam secundum Garcia in illo capite vndecimo, pagina. 353. seruaturus suas merces ad tempus: quo maiorem æstimationem obtinebunt, licet ad instantiam emptorum eas vendendo de presenti possit se seruare indemnem, eo maiori prætio quam de præsentivæ neunt: diuendēdo, tamen hoc nō ei licet nisi deductis, inde expensis, periculis, & laboribus, de quibus nunc agimus: ergo similiter a recompensa lucri cessantis, non solum summa correspondens periculis, & expensis: sed etiam correspondens liberationi æstimabili pretio, qua ab huiusmodi laboribus releuatus est, sic recompensandus, detrahenda est tanto minus pro hoc lucro cessante ei soluendo. Nam nulla videtur disparitatis ratio. Nam neque illa, quam ibi assignat Garcia omninò facit satis: profectò quæstio est anceps, de qua breuissimè meminimus in secunda parte, tomi primi nostri Instructor. capite. 62. Sed quia quæstio hæc videtur in æquiuo colaborare, eam enodare præmissa distinctione conabimur.

In contra.

¶ Prima est distinctio assignata a Garcia in fine illius capituli vndecimi, per quam se putat omnem tollere ambiguitatem: sed (nisi ipse fallox) ille per illam distinctionem non totam difficultatem euacuat. Distinguit etenim de laboribus ad negotiationem lucrosam concurrentibus. Nam alij, inquit, sunt labores necessarij ad lucrum ceptandum, quippe qui negotiationi ipsi ita hærent intrinsicè: vt sine illis exercere non possit, sicut sunt labores emendi, vendendi, venandi, piscandi, fodiendi, metendi, & his similes: alij verò sunt labores antecedentes, & extrinseci contractui, & negotiationi lucrosæ, cuiusmodi sunt longa assumpta itinera de loco ad locum causa negotiandi, emendi, vel vendendi: qui labores idè dicuntur extrinseci: quia absque illis celebrari potest lucrosus contractus. Postquam distinctionem subiungit de laboribus intrinsicis, & sine quibus negotiatio exerceri nō potest intellexisse quod antea dixerat, scilicet, labores nō esse deducendos à recompensa faciendā pro lucro cessante: non autem

Distinctio Garciae.

autem de laboribus antecedentibus. Nam hi certe deducendi sunt. Nam ab his releuari est quasi à damnis eripi: quæ ad suam reparationem non obligant, nisi cum realiter incurruntur, aut subeunda sunt. Hæc autem Garciae doctrina tantum abest, vt quæstionem illucidet, vt moraliter, & regulariter loquendo, iuxta eam oppositum quam ipse concludit sit inferendum, nempe quod cū regulariter institutores, & mercatores celebres, & grossi suam artem negotiandi sine his antecedentibus laboribus itinerum, & diuagationum quibus diuersa loca adeunt siue gratia emendi, siue vendendi merces, siue contrahendi, vel eas pretio distrahendi, siue debita recuperandi exercere non possint moraliter loquendo, moraliter, & vt in plurimum tales labores, quos vocat antecedentes à tali recompensa lucri cessantis deducendi non essent, sicut secundum ipsum, neque labores intrinsicos.

Doctrina Garciae.

Conclusio Autor.

Probatio.

¶ Igitur vt media via incedamus: statuimus conclusionem, scilicet, qui recompensandus est de lucro cessante: pro quo acquirendo per multum temporis, plurimos frequentesque labores tam intrinsicos, quam antecedentes erat subiturus æquius est. Vt pro hac releuatione ab huiusmodi laboribus, arbitrio boni viri aliquid de recompensa lucri cessantis sibi faciendā demat. Hæc est communis & Victorie, licet videatur contra Sotum. Notanter hic diximus arbitrio boni viri, quia non sumus hic eius sententiæ, quam per sua argumenta videtur impugnare Garcia, scilicet, quod omnes labores intrinsicos sint deducendi, sed aliquid minus arbitrio boni viri erit soluendum pro releuatione, qua recopensandus est exoneratus, & releuatus ab illis. Hæc autem conclusio probatur ratione Victorie. Nam si negotiator aliquis per totum annum non sine multis exhaustis laboribus negotiaturus erat, & lucraturus centum aureos: vellet meritò quiescere per totum annum ab his laboribus contentus tantum lucro. 80. aureorum. Sicut operarius cuius diarium diurnum duo sunt argentei, licet in bano die vellet magis laborare, quam in vno quoque horum dierum pro cessatione a labore vnum tantum argenteum recipere: tamen si lucraretur per annum centum aureos, quotidie operi insudando malisset per totum à toto anni labore ferari, si pro hac cessatione rependerentur 80. aurei. Habendus ergo est respe-

ctus ad labores non tamen sic, vt omnes labores intrinsicos: qui etiam possunt durare per totum annum vendendo minutim, vel hinc, vel illinc ex diuersis locis congregando merces, easque emendo deducantur à recompensa lucri cessantis faciendā: sed taliter quod pro releuatione qua sic recompensandus venit releuandus à laboribus alias a se assumendis arbitrio boni viri aliquid minus accipiat.

¶ Iam ex supradictis argumenta in contra excogitata a Garcia constat parum contra nostram hanc sententiā militare: quia esto conuincat tales intrinsicos labores non omnino deducendos esse à recompensa lucri cessantis. non tamen probant, quod pro releuatione, qua sic recompensandus ab his laboribus releuatur, ab impediante, non possit ei minus rependi innitendo æquitati. Nam hoc æquitas, & ratio suadet non in illo casu vbi proponitur mercenarius vno vel duobus tantum diebus a suo labore impeditus: sed quando per totum annum ocyatus esset. Quia per totum annū esset a suis operibus impeditus: propterea quod ratio æquitatis (vt prædiximus in probatione conclusionis ex mente Victorie) facit pro vno casu, quod non facit pro alio.

Solutio arg. Garciae.

Quest.

¶ Insuper quia hæc quæstio veluti conexa est cum superiori hic interferenda fuit, scilicet, quando lucri cessantis recompensa recipienda sit, an a principio contractus an post, scilicet, tempore, quo tale lucrū si non cessasset obuenturū erat: at verò quoniam ius lucrum cessans recipiendi, præsertim vbi non interfuit vis, aut metus in pacto fundatur: an tequā ad quæstionē istam respondeatur, oportet præmitti prænotamentum cum Garcia li. 1. de contractibus cap. 2. scilicet, quod pactum lucrum cessans recompensandi tripliciter potest iniri a principio contractus. Primo, dum fit pactū vt tale lucrū arbitrio boni viri eo valore reficiatur, quem valet: quatenus solū est in potentia: quod tunc habet locum, quando de quota lucri cessantis quanta foret, constare non potest. Secundo, paciscendo a principio quod tanta, vel tanta summa determinate rependatur pro lucro cessante: quod tunc contingit habere locū, quando iā a principio pro certo compertum habetur, quantum futurum esset lucrum, quod cessat, sicut id liquere posset in lucro ab opificibus acquirendo. ¶ Tertio dum stipulatio fit a principio de tanta repcenda summa pro lucro cessante: quanta obuentura erat

Pactum lucri cessantis triplex

1.

2.

3.

in fine negotiationis si non cessaret: quod maxime contingere potest in casu quo post peruentum alium similem certo innotescere potest: quanta esset illa quantitas quae isti passo impedimentum alias obuētura esset, quia antea id certò sciri non poterat: & tamen per lucrum partum ab alijs simili contractu negotiantibus intelligi id postea potuit.

Quest.

¶ Ceterum in dubium alicui veniri potest utrum post editionem Extrauagantis illius quae incipit in eā: cuius autor fuit Pius. V. anno. 1571. liceat conuenire à principio, vel ante terminum solutionis super interesse verisimili lucri cessantis vel non: Neque hic dubitandi ratio deest: quia id videtur Pius. V. ve tuisse in cambijs: cum ergo eadem ratio militet in mutuo, & in alijs contractibus, videtur neque in mutuo, neque in alijs contractibus licere à principio sic conuenire, & confirmatur, quia id videtur prohibuisse in cambijs, vt ipse ibi ait ad tollendas fraudes feneratorum: sed similes fraudes in mutuo alijsque contractibus solet interuenire, ergo hæc prohibitio

Dictum.

Pij. V. locum habebit in mutuo, alijsque contractibus. Verum his nihil obstatibus ad hoc per hæc dicta fieri satis putamus, quòd id pro constanti ab omnibus habetur, scilicet non posse recipi interesse cessanti lucri, prius quàm constet quod recepturus illud verisimiliter lucratus fuisset: qua ratione dicimus ad pacificandum de lucro cessante spei probabilem requiri in mutuante, vel contrahente de tali lucro scilicet, quòd verisimiliter illud lucrum adeptus fuisset ex negotiatione, si negotiatus fuisset vt in animo destinaret accedit: Nauarrus in summa c. 17. num. 212. vbi ait id in cambijs vetuisse Pium. V. scilicet nò sine, tali verisimili spe recipere aliquid lucrum: sed aliquid plus ibi vetuisse videtur.

¶ Præterea secundo addimus de iure communi esse licitum conuenire a principio, vel postea ante terminum solutionis super interesse verisimile vt certum quid soluat: vt in de Metina. C. de restitutione fol. 132. ausus est affirmare soluendum esse interesse verisimile à principio conuentum, licet in fine appareat nullum obuēturum fuisse, cui subscribit Sotus lib. 6. quæst. 1. artic. 3. de iustitia & iur. hæc sententia est Nauarri in Sum. cap. 17. num. vltimo in expositione extrauagantis Pij. V.

¶ Deinde tertio ad quæstionem præambulam, vtrum à principio contractus de lucro cessante verisimiliter alias futuro pacifici liceat, respondemus cum Nauarro loco citato quod licet antea ex iure communi liceret, sed

iam post extrauag. Pij. V. in cambijs loquendo, dumtaxat quoad forum exterius non licet, sed in cambijs in foro interiori non esset illicitum: quando debita esset de tali lucro futuro moralis certitudo, quia Extrauagans hæc (vt innuit) quoad hoc in præsumptione fundatur: at præsumptio cessat in foro conscientiae iuxta caput. tua. & cap. 15. qui de sponsalibus cum ei annot. Sed an id sit in mutuo quod in cambijs, cum dubitari posset Nauarrus, inquit, quod licet disputando vtraque pars defendi possit: tamē iuri magis consona est pars negatiua: quia in hoc extrauagans hæc de cambijs, quia est velut lex exorbitans à iure communi, non est extendenda ad lucrum cessans in mutuo: neque in conscientia, neque quatenus attinet ad forum exterius, sicut neque extendenda est ad interesse proueniens ex alijs: quia hoc licet interesse in pactum deducere ex iure antiquo: à iure autem antiquo non est recedendum plusquam exprimitur. l. præcipimus. C. de appellationibus.

¶ Iam non immemores principalis quæstionis, ecce iam reuertimur ad illam, & quando quæritur recompensa lucri cessantis: quando sit recipienda respondetur, primò quòd aliud iudicium ferendum est in hac parte, quando huiusmodi interesse consideratur vt omnino certum, & quasi in actu, & vt nullo modo moraliter impedibile, & prout est veluti in potentia, & vt in via in sola spe habitum aliud iudicium proferendum est de illo: Sicut verbi gratia, aliter mercenarij diarium prout est in potentia impedibile, & aliter pro est iam certum, & veluti in actu consideratur. ¶ Lucrum igitur seu interesse consideratum, veluti in actu, id est, prout est omnino certum, & nullo modo impedibile: quia maioris est estimationis, quam cum consideratur impotentia impedibile, ideo maiorem exigit recompensam.

¶ His prædictis fundamentis statuitur prima conclusio: quando lucrum cessans integrè recompensandum venit: quia de eius quota, & summa certa, & quòd citra vllum periculum erat alias obuētura certitudo moralis habetur à principio, non potest à principio cum de eo resciendo celebratur contractus eius recompensa recipi. Hæc est Nauarri in sum. cap. 17. num. 212. & in commentario de vsuris num. 58. cuius prius Metina Complutensis meminerat in quæst. de restitutione, quibus vltimo accessit Garcia in illo cap. 10. & probatur duplici ratione Metina: quia si ad instan-

Quest.

Resp.

Concl. 1.

Ratio.

stantiam mutuatarij mutuans pro lucro sibi cessante, ex centum à se mutuandis viginti sibi statim dari anticipatè postulet: iam nò mutuat, nisi octuaginta, igitur de lucro tantum obuēturo, sibi ex octuaginta, quia tantum de facto octuaginta manent penes mutuatarium, recompensam exposcere potest: at illa recompensa anticipatè sumpta, scilicet viginti maior est ea, quae correspondet lucro cessanti ex mutatione octuaginta, vt potè quae correspondet lucro cessanti ex mutatione centum. Ergo non potest aliquid anticipatè recipi, quia iam illud subduceretur à mutuatario forte, & in tali parte non impediretur mutuans à mutuatario.

2. ¶ Secundo etiam patet, quia mutuans aliàs negotiaturus, & lucraturus (si non esset impeditus à sua negotiatione) non statim percepturus erat lucrum, sic etiam licet impedimento sibi fuerit mutuatarius, non habet ius recipiendi statim anticipatè à principio interesse cessans antequàm adueniat tempus, in quo illud percepturus erat, si negotiatus esset. Hæc conclusio intelligitur etiam in casu quo non determinatè sciretur à principio summa lucrum ex tali negotiatione reportanda, quia cum hæc à principio non posset determinatè constare, neque determinatè à principio recipi posset.

¶ Deinde, quia difficultatem nobis ingerit quædam secunda conclusio, quam Garcia lib. 1. de contract. cap. 11. pag. 339. statuit, ea nempe est, quòd quando lucrum cessans pro parte, & prout in potentia, & in virtute possidetur consideratur, & in spe sola, tunc eius recompensa ab initio contractus recipi potest: ideo de ea imminet nobis disputatio an vera sit. Ratio de ea ambigendi ea est, scilicet, quòd nullus hæctenus, neque Metina, neque Nauarrus huius distinctionis meminit, scilicet, quòd quando tale lucrum cessans consideratur, vt certum, & prout in actu non potest à principio recipi: secus si consideretur, vt in spe, & in potentia sola habitum, sed absolutè negantur lucrum cessantis recompensam à principio posse recipi. Igitur loco secundæ huius conclusionis Garciae subiicimus nos hic & aliam, quae sit suo ordine secunda.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio, licet ista secunda conclusio Garciae apparens sit, ac subinde non sit contemnenda, sed conformior est rationi sua opposita, scilicet, quòd neque recompensaturus lucrum cessantis, etiam si tale lucrum, vt habitum tantum in spe, & in potentia consideretur: est recipienda anticipatè à principio contractus. Hæc conclusio patet, tum, quia licet verum

Instruct. Negot.

sit, vt Garcia ait, tale lucrum sic in potentia consideratum esse iam, vt sic in spe præsens: sed non inde sequitur, quòd mutuatarias intuitus possit cogi, ad statim recompensandum lucrum cessans etiam in potentia, quod post annum, verbi gratia, & non antea erat à mutuantem habendum, tum etiam patet arguendo ad hominē, quia secundum Garcia, ideo lucrum cessans, prout consideratur, vt certum: & in actu non est statim ab initio contractus recompensandum, quia si mutuator etiam impeditus non fuisset, sed fuisset negotiatus, tale lucrum ex tali negotiatione nò erat relaturus statim, sed post annum, verbi gratia: sed lucrum, vt in potentia consideratum non erat percipiendum ab aliàs negotiaturo, nisi post annum, ergo non est obligandus mutuatarius ad illud antea reparandum, scilicet à principio. ¶ Tum, quia (vt diximus antea) hæc quota lucrum cessantis anticipatè sic soluta subduceretur à quota mutuata: quare quoad illam mutuans nò impediretur à lucro cessante. Tum etiam, quia iuxta Dium Thomam hæc recompensatio fit pro damno, quod consideratur in hoc quod de pecunia non lucratur, ita 2. 2. quæstio. 78. artic. 2. in solut. ad. 1. sed damnum non est soluendum antequam sit incursum: quia antequam sit incursum nihil habetur minus de eo, quòd debet haberi, & quando debet haberi, sed ante finem anni (vt supponimus id lucrum non erat habendum: ergo neque ante id temporis est soluendum) nisi Garcia fingat esse quandam venditionem, quæ venditur illud lucrum in potentia pro pecunia præsentis, sicut granum in potentia frugiferum, quia terræ est mandatum, vel mandandum, pecunia statim numerata (licet minoris) vendi solet. Sed certè hæc mera esset fictio venditionis contra Garcia, tum, quia non intenditur à contractibus, scilicet, à mutuante, & à mutuatario venditio aliqua, aut emptio, sed sola mutatio pecuniæ exponendæ negotiationi, & vitatio iacturæ lucrum cessantis, tum, quia non est eadem ratio de grano seminato, quia illud cum possit esse merces est vendibile: at pecunia acquirenda per negotiationem quæ consideratur à Garcia, vt lucrum in potentia, quia non est propriè merx: sed pretium mercedum, non est propriè vendibile, neque venditio eius intenditur, sed neque D. Thomas. 2. 2. quæst. 62. artic. 4. ab hac nostra sententia dissentit, dum ait, quòd dum auferatur ab aliquo, quod in potètia habebat, & cuius habedi in via erat tale damnū nò oportet

Prob.

recom-

recompensari ex æquo, quia licet recompensationem in minus in hoc casu faciendam esse doceat, sed ad eam statim faciendam ante tempus actualis incurtionis damni non astringit.

CAP. XXV. Quid si postea apparuerit lucrum non cessasse, & quid si solum iactura lucri cessantis postea pro parte acciderit: & operarius impeditus à labore, an ratione stipendij vel lucri cessantis possit exigere aliquid si constat postea, quod nullum secutum est ei damnum disceptatur cum Garcia.

Porro, quoniam utrumque inconueniens, scilicet, in longum protrahere capitulum, & quaestionum connexarum succidere filivitate hic nequiuimus consultius, hic esse duximus quaestionis materiaeque membra dissecuisse, quam prolixiori capitulo lectori molestia affecisse. Nunc igitur accessorie ad supradictas quaestiones, & hic nobis inquirendum superest, id quod antea transcursum tetigimus, scilicet, an accedente tempore, quo recompensa lucri cessantis facienda est, si apparuerit nullum lucrum cessasse, quia nullum lucrum in simili negotiatione occupatis tandem obuenit, tunc recompensatio habeat locum, id est, pro cuius quaestionis intelligentia notatu prius est opus. Primum, quod illud supra assertum à nobis ex sententia Metinæ. C. de restitutione, fol. 132. & ex mente Soti, libr. 6. quaestione. 1. articulo. 3. de iustit. & iure. Vbi soluendum esse interesse verisimile à principio conuentum diximus, licet in fine appareat nullum fuisse obuenturum, intelligendum est esse verum, quando ex pacto praecedenti arbitrio boni viri non totum lucrum speratum, sed aliquid minus propter pericula, quæ habet annexa pro eorecompensaretur, quia hoc pacto iuste inito uterque contrahentium æquali se alæ, & periculo lucrandi perdendi que exponit. Nam lucrum speratum poterat æqualiter crescere, & decrescere, ergo etiam, si appareret postea talis spes fuisse frustranea: soluendum nihilominus erit ex conuentione praecedenti signatum.

Secundo dicimus, quod quando, quia ab initio constaret de certa summa lucri cessantis certo obtinenda, propterea de tota illa recompensanda esset conuentum, aut quando in conuentionem venit ab initio: quod tanta recompensa pro lucro cessante solueretur, quanta iactura lucri cessantis in fine vide-

retur ex euentu fuisse facta, tunc si appropinquante tempore successus sperati experientia doceret nihil lucri cessasse, quia nihil lucri in simili causa obuenit: tunc non haberet locum recompensa lucri cessantis, neque tunc soluendum esset, quoniam qui sic conuenit æquali forti se subdidit, quod reficiatur, sibi totum lucrum cessans ad summum, vel quod nihil, sibi refarciatur, si nulla successerit lucri cessantis iactura. Hinc Garcia corollarie infert, quod in praedictis casibus si accidisset non totius lucri cessantis, quod putarat mutuans, subisse se iacturam, sed solum partis: tunc illa pars soluenda est, & nihil ultra, quod & exemplo operarij, cuius diarium diurnum quatuor argentei sunt, confirmat. Qui si pactum iniisset cum praepediente se ab suis quotidianis operis de toto illo diario, quo quotidie praepeditur sibi soluendo, & forte fortuna ingruens pluuia per totum diem stilans, sibi obstitit quo minus laboraret aliquo die, iam tunc illo die recompensandi sibi de suo diario ius non esset, quia cum à principio de toto suo diario, sibi recompensando conuenit certa innixus fide, & spe id effecit, nempe credens certò, sine obice alio se esse laboraturum, ergo restante fortuna experientia edoctus de contrario euentu impletionem conuentionis non potest expetere.

Præterea, quid veritatis contineat illud assertum Garcia indagandum est, qui loco citato, scilicet, lib. 1. cap. 11. pag. 344. & sequentibus ait aliud esse, quod operarius recompensam postulet sola ratione lucri cessantis, & iò esse differens, quod petat illam nomine debiti, sibi stipendij pro suo opere, & ministerio: ex quo infert, quod quando recompensam exposceret ratione salarij semper posset illam efflagitare, & recipere quoad alterius seruitio incumberet, etiam si experientia postea doceret nullum damnum ex impeditioe, qua aliàs fuit prohibetur laborare in alijs ministerijs, fuisse sibi secutum, quod tunc in quibus contingeret quando ratione amicitie, vel alio speciali nomine non statuisset illa seruitia, & operas impendere gratis, nisi lucrum aliàs sibi suarum operarum cessaret. Secus autem est (inquit) si ratione amicitie, vel alio singulari respectu motus, mercedem sui ministerij non peteret, sed gratis ministraret, si hinc à suo lucro aliàs à se acquirendo non praoccuparetur: quia si ex tali praoccupatione nihil damni, sibi aliàs, circa lucrum cessans experientia teste, patet, postea esse illatum: tunc nihil recompensare exposcere potest.

Dico

Sent. autoris.

Dico igitur, quod licet verisimilis videatur ista assertio Garcia: tamen quia videtur eam fundasse in praesumptione orta ex amicitia, vel aliter. Amicus autem in necessitate propria magis praesumitur esse quis sibi, quam alteri, iuxta axioma commune, ego sum proximusmet, ideò defacto, & moraliter loquendo in casu, quo operarius egenus est: dum de sua mente non constat, non est praesumendus, dum fuit impeditus aliàs à suo lucro, propter praestandas impediendi suas operas, illas illi voluisse praestare gratis: quare, quia in hoc cessat praesumptio praesupposita à Garcia, etiam si aliàs ex euentu constaret nihil aliàs fore lucraturum, licet ratione lucri cessantis nihil expetere tunc posset, sed bene ratione suarum operarum quas praestitit, quia necessitate oppressus illas condonasse non est visus. Secus si esset diues taliter, quod quia minus indiget, & amicus erat, praesumedum esset, quod gratis suas operas voluit alteri largiri ratione amicitie, quia tunc in hoc casu nihil expetere potest, neque ratione suarum operarum, quia gratis eas contulit amico, neque ratione lucri cessantis, quia ex euentu iam constitit, quod nihil esset lucraturus.

CAP. XXVI. De damno emergente, & de iure pro eo recompensam exigendi, & de tribus conditionibus eius inter esse iustificatibus, quomodo istius damni, quomodo taxanda sit, & quo tempore sit recipienda, & de triplici pacto de damno emergente recompensando.

Diffinitio dam. emer.

Postquam de lucro cessante disputatione finiuimus, quia disputatio quoque de damno emergente illi confinis est, & in multis cum illa conueniens, eam hic breuiter expedire aggredimur à diffinitione eius initium sumentes. Damnum igitur emergens est, quod quis incurrit, vel incurrendi periculo se exponit causa faciendi aliquid, quod periculum nullatenus subiret, si ab eo faciendo desisteret. Hæc autem est eius diffinitio quid rei. Diffinitionem vero eius quid nominis est, quod damnum emergens est damnum, quasi se exrens, & in lucem prodiens, cum antea esset absconditum. Hoc etenim significat emergere, scilicet ex abscondito praesertim aquæ in lucem, & in conspectum astantium prodire: unde de damna multum rara, & ab oculis, & consideratione hominum valde remota, quæ semper quasi latentia sunt damna emergentia proprie dici non possunt. Sed ea damna quæ non solum passibilia sunt: sed etiam incurfu faci-

Instruct. Negot.

lia, quæ merito & formidari, & caueri solent, proprie emergentia damna dicuntur.

Nunc in summa explicanda est illa quaestio. scilicet, quando alicuius inest recompensam pro damno, tibi emergenti postulandi. Respondetur, quod tunc ius suppetit alicui hanc recompensam dani emergentis expetendi, quando quis causa alterius subit damnum, vel illud patiendi periculose subdit. Ratione huius si quis desideret, ea nempe est, scilicet, quia nemo regulariter cum suo proprio dispendio, commodo alieno prospicere tenetur, ergo quando causa emolumenti alieni patitur damnum in proprijs, vel tali periculo se subijcit, ius indemnitate, quod se seruet indemnem expetere talem recompensam concedit. Hæc Diui Thomæ sententia est. 2.2. quaestione. 77. articulo. 1. & quaestione. 78. articulo. 2. ad. 1.

Subinde animaduersione dignæ sunt conditiones illæ, quæ recompensam damni emergentis ex parte eam petentis solent iustificare. Igitur tres sunt conditiones præcipuæ, quæ ad hoc præexiguntur. Nam si quæ sunt alia ad has reducuntur. Prima igitur est, quod id quod in gratiam, & fauorem alterius fit, ab aliquo verè & non fictitiè, & ex natura sua, & non ex culpa facietis taliter est causa damni, quod aliter damnum nullatenus accideret.

Dicitur signanter verè, & non fictitiè, quia propter non veram, sed fictam causam damni eius recompensa exigere non potest. Dicitur ex natura sua: quia talis causa est mutatio pecuniarum, qua imminens ruina domus erat reparanda, quando aliter talis reparatio mutuanti non erat facile possibilis. Secus si aliter erat sibi possibilis, quia amicus ad hanc reparationem tantundem pecuniarum offerebat spontaneus, quæ siue ex malitia, siue ex negligentia reuinit accipere: quia iam tunc non ex natura rei, sed ex culpa sua talis mutatio pecuniarum à se facta fuit causatiua illius damni. Diximus, quod taliter sit causa damni, quod aliàs non esset subsequutum, hoc est dictu, quod sit causa, sine qua non iuxta modum loquendi philosophorum: & iuxta Syluestrum in Rosa Aurea in casu. 16. respondendo ad. 2. ubi sic hanc conditionem primam interpretatus est. Exempli causa, si aliàs mercator id subiturus erat damnum, sine spe aliter id euitandi, quia damno afficitur suas merces vendendo ad creditum, & non pecunia de presenti, sibi numerata: quod vitaret, si emptores de presenti occurrerent, qui non adsunt: non potest tunc etiam si

F 2

ad pe-

Questio

Conditio nes tres iustificantes exactioe dam. emer.

ad petitionem alterius, ad creditum ei suas merces vendat, illius damni exposcere recompensam, quod quia vendit tunc ad creditum patitur: quia licet damnum inde subeat: sed non ab isto emptore ad creditum causatum cum à penuria eumentium de presenti, quia tales non inueniebantur, fuerit occasionatum, quod si causa illius damni iste emptor ad creditum non fuit, obligatione hoc damnum reficiendi caret. Secus autem esset, si inuentis emptoribus de presenti ad instantiam alterius, venderet ei ad creditum cum damno sibi accidente ex venditione tali ad creditum, quia tunc ad instantiam eumentis ad creditum vendens, posset pacisci de tali reficiendo sibi damno, postquam in hoc casu emptor illius est causa.

¶ Secunda conditio requisita ad ius damni emergentis expetendi est, quod id damni expetens, id damnum subeat ea ratione, quia scilicet, in fauorem alterius, à quo id expetit aliquid agit, siue id precibus efflagitatus, siue charitate adductus, siue violentia, vel metu adactus id agat. Quæ quidem conditio primò efflagitat, vt taliter respectu, & contemplatione alterius id agat, quod aliter id damni expetens non faceret: quia secus esset si aliàs id facturum erat, etiam si ad petitionem alterius faciat, quia tunc reparationem damni expetendi caret iure. Sicut, verbi gratia, si ego iturus eram ad curiam Romanam, causa illic mea peragendi negotia, quod facere non poteram, sine periculo piratarum, vel raptorum per mare, vel per terram grassantium, tunc si quis me locasset ad idem peragendum iter sua negotia Romæ gerendi gratia, non liceret mihi, vltra debitum pro meo labore stipendium recompensam pro illo periculo, seu dano emergenti cui me expono postulare, sicut neque expetere possum damnum, quod ex venditione ad instantiam emētis patior, quādo aliàs etiam spōte, & nullo rogatu alterius, sed meæ tantum prospiciendi necessitati causa rem huiusmodi eram venditurus. Secundò, hæc secunda conditio requirit, vt is qui in fauorem alicuius aliquid agit, cuius gratia subiturus est damnum, ad id agendum cum tali iactura, siue damno non teneatur ex aliqua obligatione iustitiæ, vel charitatis: nam si obligatione charitatis ad id teneretur, sicut autore D. Thoma. 2. 2. quæstione. 32. artic. 6. diues de necessarijs ad statum teneatur extremè indigentis subuenire, tunc sicut pauper astrictus non manet ad id resarciendum damnum, sic neque tali fauore affe-

ctus. Sicut miles cum militare lege iustitiæ tenetur, licet militiae munus obire non possit, sine periculo vitæ: non tamen ob id huius periculi, vel damni recompensam vltra stipendium sibi debitum exposcere potest.

¶ Tertia conditio, ad damnum emergens exigendum requisita est admonitio, qua præmoneri opus est refecturum damnum ab illud passuro, vt ante consensum in contractum: qui reparaturus est damnum: an cum tali grauamine, sibi expediat acceptare contractum, vel non, secum possit deliberare. Nam aliàs accidere posset ipsum, cum tali grauamine talem contractum nolle accepisse. At hæc conditio obseruatu intelligitur necessaria, dumtaxat in casu, quo quis cum damno suo aliquid præstat in fauorem alterius precibus allectus, vel inductus charitate. Secus autem esset, si metu, vel violentia adductus esset, ad id operis in fauorem alterius conferendum, quia tunc tali præmonitione nequaquam opus esset, manet etenim vim, vel metum inferens ad inde subsecutum alteri damnum resarciendum (etiam si præmonitus fuerit de hoc damno) astrictus, & restitutioni damni manet obligatus. Cuius potissimaratio est, scilicet, quia hic vis, vel metus incussor contra voluntatem damnum passi illius damni fuit autor. Vnde in hoc casu præmonitum fuisse non fuit necesse. Hanc quoque præmonitionem à principio contractus præmitti necesse esse duximus ad ius lucri cessantis expetendi, quæ tamen eodem modo in lucro cessante exigendo habet locum, scilicet, quando ad meras preces alterius, siue aliter, sine interueniente metu, vi, vel dolo lucrum cessat. Nam in hoc casu præmonitio de lucro cessante, vt postea in conscientia sit debitum, præmissum necessaria est. Secus autem est, dum ex parte impediētis lucrum cessans dolus, vis, metus interuenere: quæ lucraturum impedimento fuere, si talia obstantia lucro, scilicet, metus, vel vis, illata fuerunt contra iustitiam.

¶ Neque contra hanc conditionem eodem sensu acceptam, tam in damno emergente, quam in lucro cessante præualet illa obiectio qua quis obijcere possit sic arguendo contra eius rationem & differentiam, scilicet, quod etiam, qui non metu, vel vi cogēdo, sed solū precibus instat apud aliū, vt sibi mutuet, vere obstat lucro acquirendo, vel sic est realis causa damni, si quod mutuanti emergit, sicut qui

qui vi, vel metu mutuari cogit: ergo sicut iste sic cogens etiam non præmonitus de dano, & lucro, ad illud resarciendum in conscientia manet obnoxius: sic etiam & precibus tantum instans, postquam verè est causa damni inde emergentis, aut lucri cessantis etiam si præmonitus non fuerit, in conscientia hæc reparandi obligationem induit.

Solutio.

¶ Quia respondetur, disparē esse rationē de vtroque. Nam qui solis precibus adductus in gratiam alterius aliquid agit, nullam pro damno sibi emergenti, aut lucro cessante à principio expetendo recompensam, neque de ea præmonendo in contractu inito, visus est in talia detrimenta consensisse. Quare alter ab his reficiendis damnis, dum ea passurus de eorum reparatione, sibi faciēda à principio præmonendo in contractu non cauit, liber manet. Cæterum, quando quis per violentiam, vel metū autor est damni in id nulla tenus, qui patitur damnum consentire videtur, vnde sine alia præuia monitione violentus illator damni ad illud resarciendum astrictus in conscientia manet.

Nota.

¶ Liqueat autem ex prædictis primò à principio ineundi contractus obligationem persoluedi lucrum cessans, aut damnum emergens notificandā esse alteri contrahenti, quò ad illius recompensam maneat astrictus in conscientia.

Questio.

¶ Porro dubitari à quibusdam hic posset, an qui in mora soluendi est debitum, post moram hanc obnoxius fiat ad reficiendum damnum ex tunc emergens, aut lucrum cessans. Sed plana est solutio dubij, quia respondetur negatiuè. Non enim tenetur ad reparationem dani, vel lucri cessantis, nisi post præuiam monitionem de illo factam, & adiunctam protestationem, qua creditor protestetur se nolle dilationem vltra concedere: nisi damnum, sibi ex iade emersurum, aut lucrum cessaturum recompensetur. Argum. in. l. si ex legati causa. ff. de verbor. obliga. vbi habetur, quod vbi dies non est apposta obligationi requiritur: admonitio: ergo vbi à principio non precessit admonitio, neque protestatio de dano requiritur, vt fiat saltem post solutionis moram, vt ex tunc non soluens teneatur de damno, deinceps emergenti, aut de lucro cessante. Hoc & sentire videtur Panor. in cap. licet Heli. de Simo. & de accusat. cap. 2.

Questio.

¶ Præterea non præter propositum hic accidit examinare, quæ nam sit habenda ratio in taxando quotam in recompensam emergentis damni. Sed quia taxa hæc regulanda

ad instar taxæ quotæ soluendæ pro lucro cessante, breuiter hoc expedientes. Primò dicimus, quod quando innotescit, vel innotescere potest, quanta sit determinatè damni quantitas ex vna parte, & ex alia etiam parte proceratò habetur tale damnum obuenturum, neque aliquomodo fore euitabile: tunc tanta recompensa pro damno exigi licitè potest quantum damnum ipsum in se est. Nam damnum ita determinatè, & certè pro constanti habitum, veluti, iam in presenti esse censetur, quapropter non minori recompensa remetiendū venit ei, qui illud est subiturus, quàm si illud de presenti ad instantiam alterius pateretur, ita Garcia libr. 1. de contractibus. capit. 11. folio. 329.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

¶ Secundò dicimus, quod in tribus casibus arbitrio boni, & prudētis viri libranda venit, & moderanda quota illa, quæ pro damno emergenti recompensanda est: primò quando de quantitate damni formidati nihil certū habetur, neque determinatè talis damni quota sub scientia cadere potest, quamuis absque vilo dubio compertum sit tale damnum esse obuenturum: nam tunc non in integrū: sed iuxta maiorem, vel minorem probabilitatē: qua speratur minus, vel maius futurum damnum, pro eo magis, vel minus ad æstimationem boni viri erit recompensandum. Secundò, quando è conuerso damni quantitas determinata pro certò cum constet, euentus tamen ipsius damni omnino certus non est: sed dubius aequaliter: Nam tunc vir bonus, ac prudens iuxta maiorem, vel minorem certitudinem, vel incertitudinem euentus damni, magis, vel minus pro eo rependendum arbitrabitur. Sicut, verbi gratia, quanta sit iactura damni, id est captiuitatis, cui se exponit ad instantiam alterius nauigaturus mare plenu grassantibus Turcis, aut Mauris, satis innotescere potest: licet de probabilitate maiori, vel minore periculi, cui se obijcit satis liquere non possit. Huius potissima ratio est, quia vt ait Garcia loco citato, cap. 11. & colligitur ex Diuo Thoma. 2. 2. quæst. 62. artic. 4. Res quæ in potentia solum habentur, & virtualiter tantum possidentur, tanti maioris, vel minoris pensæ, & æstimationis sunt apud homines, quantò in maiori, vel minori sunt potentia, vel quanto hæc earum potentia magis, vel minus propinqua est actui: ergo pari ratione cum damnum, cuius periculum timeatur tantum in potentia, & in virtute habeatur, recompensandum magis, vel minus venit, quāto eius potētia magis, vel minus propinqua

pinqua est actui, id est, quanto certius est, vel minus certum, quod huiusmodi damnū obuenturum sit in actu, vnde corollarie infer tur eò maiorem recompensam expetere posse pro periculo nauigandi eum, qui ad instan tiam alterius tali periculo se obijcit, quò ma ius ex hac nauigatione, sibi imminet pericu lum.

Dictum. 3. ¶ Tertio arbitrio boni viri pensanda venit quota recompensanda pro damno emergen te: quando tam in certitudine quantitatis dā ni, quàm etiam quantitatis periculi laboratur. Quia tunc tanto maius, vel minus repē dendum est pro hoc damno, quanto maior, vel minor certitudo, vel incertitudo habetur de vtraque quantitate, scilicet, periculi incur rendi in damnū, & ipsius dampni. Hoc autē eadem ratione, quæ pro secūdo est allata firmatur, scilicet, de potentia remotiori, vel ma gis propinqua.

Nota. ¶ Ad hæc cum Garcia illo. c. 11. hic aduer tere libuit omnia, quæ de taxatione, & æsti matione, tam dampni emergentis, quàm lucri cessantis arbitrio boni viri faciēda diximus, vera esse intelligenda sunt, quando prædictæ quantitatis æstimatio fit à principio contra ctus antequàm in præsentī imminet tēpus, quo dampni iactura, vel lucri cessantis dispen dium subeundum est: quia iam hoc impen dente tempore nihil plus, aut minus pro hoc lucro, aut damno recompensandum est, quā in re iam apparet contigisse.

Questio. ¶ Adhuc nequid scitu necessarium mis sum faciamus, si quis fisciscitetur, scilicet, quā do emergentis dampni recompensa sit faciē da, id est, quo tempore: Respondemus, quòd quia pari passu in hoc quæsto currunt, tam lucrum cessans, quàm damnū emergēs, di cendum est de damno emergenti, sicut de lucro cessante supra diximus, scilicet, quā do damnū emergens in integrum recompē sandum venit, tunc licitè eius recompensa à principio contractus exigi nō potest, sed spe ctandum est tempus, quo damnū realiter iam imminet. Sed de damno cum non in to tum, sed in potentia consideratum: & in parte recompensandum venit, licitè posse statim à principio contractus exigi, & accipi eius recō pensam; insinuat Garcia libr. 1. de contract. c. 11. fol. 342. Verū (vt antea diximus) de recō pensa lucri cessantis licet apparens sit, ac pro inde non contēnēda ista Garciae sentētia: sed conformior est rationi, quæ recompensam dam ni etiam in potentia considerati ante eius euē tum realiter eam ex pacto ab initio inito de-

Sent. Gar cia, & au toris.

bens non est cogēdus eam soluere, quia, ver bi gratia, ante finem anni (vt supponimus) il lud damnū non erat realiter incurrendū: ergo antequàm realiter sit incursum: nihilominus habet creditor de eo, quod debet ha bere, & quādo debet habere: ac per cōsequēs debitor ante id temporis, statim ab initio cō tractus, scilicet mutationis, vel venditionis ex natura horum contractuum causantiū dā num emergens, non astringitur ad id dampni persoluendum: sed de hoc cum plura sint à nobis supradicta, superaddimus tandē, quòd ex peculiari alio ex parte debitoris dampni vo luntario pacto, quo ad statim soluendum dā num non integrum, sed in parte: quia in certū & in potentia erat se voluit obligare: manebit ante dampni realem euentum obligatus, aliās non: quia ex eo quod in potentia considere tur damnū, non statim à principio primo pro tunc debetur.

¶ Insuper est animaduersione opus, scilicet, tripliciter iniuri posse pactum de damno emergenti recompensando, primò dum con uenitur inter partes, quòd quia consideratur tantū sicut res in potētia, tantū arbitrio boni viri sic estimatū nō in integrū, sed in parte sol uatur, in quo casu quādo partes sic volūt nō est expectādus successus dāni. Secundò, quā do quia à principio constat certò de quanti tate dampni, ab initio conuentio fit inter par tes de recōficiendo toto dāno signando, tūc eius quantitātē, in quo casu dampni recompē satio differenda est, vsque ad actualem euen tum dampni. Tertio, quando conuenit inter contrahentes de tanta dampni recompensa fa ciēda, quanta tempore euentus dampni appa ruerit fuisse secuta: quæ quidem conuentio tunc locum habet, quando aliquo futuro tē pore determinatè innotescere potest quantū dāni sit passus, qui à sua negotiatione est præ peditus: in quo etiam tertio casu, quia atten dendus est euentus rei, vsque ad hunc euen tum, solutio dampni est spectanda. Sicut & in casu secundo.

¶ Atque etiam in vtroque casu tam secun dō, quàm tertio, si tempore successus dampni appropinquate compertum fuerit nihil dāni contrahentem fuisse passum: tunc iam iure exigendi recompensam dampni carebit: quia qui sic conuentionem in it æquali a se se ex ponit, vt vel reficiatur sibi totum damnū, si totū illud eū postea pati contingat, vel quod nihil sibi pro eo refarciatur, si totum illud damnū euaserit. Hinc corollarie inferitur, quod si neq; in his duobus casibus, scilicet secūdo,

Triplex pactum de dāno emer gen.

2.

Nota.

Corol.

& ter-

& tertio inuentus fuerit totum damnū in currisse, aut euasisse: sed partem pro ea dum taxat parte, quam passus est dampni, manet resti tutioni obnoxius, & non tenetur ad ampli us, sicut neque mercenarius conueniens de sibi soluendis quatuor argenteis pro suo diario, si præpeditus pluuia per totum diem destitit laborare, exigendi huiusmodi stipen dium non habet ius, quia cum sic pactus est spe certa ductus laborandi per totum diē id fecit: si ergo experientia teste, spe hac frustra tus est non pactioni tali, sed potius euētui rei standum est illi.

CAP. XXVII. An vendens ad creditum au gere possit pretium propter periculum illud re cuperandi, aut propter expensas verisimiles, an liceat illud augere per impositionē gabellæ, id est, sifa: an Medici & Aduocati pro libito pos sint pretiū exigere: vel integrū aduocatus ante litis consummationem possit accipere: vel quan do non fuit in culpa omittendi causam.

Quoniam de pretio rerū sermonem no bis habentibus opere pretium fuit eos etiam modos inquirere, quibus vltra pre tium communiter currēs liceat res emendo, vel vendendo, aliquid plus accipere: idē de lucri cessantis, aut dampni emergentis materia meminisse hic (quoniam ratione vtriusque contingit licitè aliquid plus posse exigi) ne cesse habuimus. Hac ergo vtrumq; absoluta materia, en reuertimur ad veluti interruptam de pretio rerum disputationem complendā. At vero affinis: & hæc quæstio supradictis de lucro cessante, & damno emergenti accedit, scilicet, an spectata solutione, id est, ad credi tum vendens suas merces augere possit pre tium propter periculum, quod cōtingere po test, eò quòd debitor earū potest fieri inops, & impotens ad soluendum pretium, vel tra dendam mercem, vel ingratus, & malignus, qui nolit id facere. Quæstio hæc negotium nobis hic faceretur, nisi in. 2. part. primi tomi nostri Instructorij cōscientiæ, cap. 70. de vsu ra. ex parte Soti de iust. & iur. lib. 6. q. 4. art. 1. negantis. ratione huiusmodi periculi pretiū licitè posse augeri, aut aliquid vltra sortem re cipi aduersum Metinam Complutensem. C. de rebus restit. q. 39. affirmatiuam partē tuē tem disputationem suscepissimus, vbi non solum eum impugnauimus: sed etiam expu gnauimus, quapropter ad locum citatum in nostro Instructorio remittimus. Ictore hinc addentes cum Nauar. in sua Sum. Lat. cap. 23.

Questio.

Instruct. Negot.

num. 81. quòd licet hæc sententia affirmatiua Metinæ loco citato, neruose fuerit confuta ta à Soto, tamen (vt apparet Nauarro) neruo sius confutari potest, eò quòd est noua, & cō tra omnes alios Theologos, & Canonistas: & quod ecclesia declarauit id esse illicitum per caput in ciuitate de vsuris, per quod inquit Nauarrus soluuntur omnia argumenta Meri næ, cum ex illo inferatur Ecclesiam Catholi cam determinare pericula illa non magis con ferre ad augendum pretium, quàm si ad ali quid dandum vltra sortem mutuanti, vt cau sã huius dationis iustificatrices assumeren tur, lex ergo ipsa naturalis & diuina, quibus prohibentur vsuræ, dictant non esse confide randa pericula in mutuo ad pretium augen dum.

¶ Præterea subinde inquirere hic consen taneum est, an quando verisimiliter timen tur expensæ in recuperando pretium mer cium ad creditum venalium, possit hac ratio ne venditor augere aliquid vltra pretiū mer cium. Et videtur id non esse illicitum, quia li cet sic per hanc viam se seruare indemnem. Huic quæstioni facit satis Sotus de iustit. & iure. lib. 6. q. 4. artic. 1. Respondet ergo, quòd quatenus ad expensas res attinet non est du bium quin quidquid debiti recuperandi cau sa creditor dispendit, possit à debitore exige re. At multò est (inquit) tutius. dum creditor hominis vafriciem, & infidelitatem timet, ni hil ei mutuare, aut ad creditum vendere, vel dum mutuatur, aut sic vendit spectare solutio nis terminum, an fortè, sine vllis expensis so lutio fiat. Nam expensarum anticipatæ con uentiones vix suspicione vsuræ carent, nihi lominus tamen, dum omnis fraus absit, si pro babilibus coniecturis timentur futuræ in re cuperando debitum expensæ, nempe, quia debitor ab vrbe creditoris loco distat: ab iniu stitia procul abest de expensis, & laboribus creditorem cum debitore tale pactum inire, constitutumq; pretium pro sumptibus, & la boribus recipere, etiam si nullos postea con tingat facere. Nam etiam si esset plura expen surus, nō posset amplius, quàm fuit conuen tione firmatum accipere. Sed profectò licet Sotus hic æquitati niti videatur, res est quæ non caret scādalo coram iudicibus, & vulgo, si casu, quo sine expensis est sibi debitum sa tisfactum, eas expensas conaretur recupera re, etiam si conuentione fuissent antea firma tæ: quia ab omni specie mali, & scandali ab stinendum est. Hac igitur de causa, Nauarrus in Sum. Lat. cap. 23. num. 84. cuius sententia

Questio.

Argum.

Respons.

Sent. Soti.

Mod.

Sent. auto ris.

vt potè tutior sequenda videtur in hac parte, limitatius loquitur dicens, quòd quamuis vèditori liceat solutione spectata diuendere eatenus pretium postea soluendum augendo, quatenus extimatin eo postea recuperando se plus expensurum: tamen auctore Maiore (cui ipse subscribit) sic tradente in. 4. dist. 13. q. 40. art. 7. id tantum ei licet. Dummodo proponat id a debitore non exigere: si absq; sumptibus præstituto die debitum mercium soluerit. Verumtamen, quia neq; hæc sententia Maioris, & Nauarri sic moderata Syluest. in Ros. Aur. casu. 6. tuta videtur hac ratione, scilicet, quia venditor potest mutare voluntatè, aut sui propositi obliuisci, aut interire, & sic emptor totum cogere solui: Nauarrus probè ait, quòd occurri potest omni periculo, si venditor schedam subscriptã tradat emptori: qua promittat se tantum de pretio se dimissurum illi si præfixo termino, sine expensis soluerit debitum mercium, quantum iusto pretio addidit. Imò in tali scheda, vt expressio remissionis causæ non fiat oportet, ne in foro exteriori præsumatur vsurari, & sic cum his limitationibus, quia tuta est, tenenda est sententia Nauarri licet alias non videatur carere periculo: quia vix expensarum anticipatæ conuentiones suspitione vsuræ carent. Vide de hoc infra limitatius cap. 37.

Questio. Insuper consequens est, & illa dubitatio an per impositionem gabellarum sisas Hispanicè nuncupatarum, quæ hodie imponuntur in vino, & in carnibus in macello venalibus, & in similibus liceat augere horum victualium pretium. Ad quam facilis est solutio, nam si regia autoritate fiat licita erit impositio illarum, dum sit moderata, & dummodo pro utilitate, vel necessitate publica reipublicæ fiat. At non est iusta quando istius gabellæ, id est, sisas imponendæ licentia impetratur a Rege solum pro bono proprio senatorum reipublicæ, iniqua quo fieret illius exactio: si cessante causa communi, pro qua imponeretur adhuc perduraret, & quòd a republica quæ subest suo regi, sine regia facultate talis gabella, id est, sisas imponi non possit, videtur colligi ex rap. super quibusdam de verborum significatione. At licet secundum Syluestrum verbo immunitas. 1. q. 22. Ecclesia, vel clerici non tenentur ad huiusmodi gabellas, id est sisas, quæ imponuntur in vino, & in carnibus, & similibus secundum Panormitanum cap. non minus de immunit. eccles. & tenet Bald. in l. placet. C. de sacrosan. eccles. Tamen si gabella fuisset imposita pro oneribus, ad quæ te-

neretur ecclesia: teneatur tunc ad talem gabellam: quia tunc succedit loco onerum, vt voluit Butri in l. ad instructiones.

Questio. Insuper quoniam de pretio rerum disputatio hic habetur, de medicis, & aduocatis ambigi, an pro libito exigere possint operarum sui officij pretium. Ad quam quæstionem respondetur primò, iuxta sententiam Victorij in suis scholijs super. 2. 2. D. Thom. & iuxta doctrinam D. Thom. 2. 2. quæst. 71. art. 4. Quòd medicis, & aduocatis non licet immoderatum petere pretium pro suis functionibus, nam licet non sit contra iustitiam pro his officijs recompensationem accipere: quia pro eo quod quis alteri de iustitia non debet, eã potest recipere: tamen quia pro necessarijs ad vitam, qualia sunt medicari, vel pro alio patrocinari non est licitum exigere, nisi quod iustum est, & rationale: idè aduocatus pro suo patrocinio pretium non quantumcumq; vult exigere debet, sed pensatis conditionibus personarum, & negotiorum, & laborum, quos assumit, & iuxta consuetudinem rationabilem non tyrannicam. Sed rationabilem patriæ oportet, quod stipendium exigat. Idè quæ dicendum est de medico medicatè, aliàs ad restitutionem tenebitur.

Questio. Secundò dico, quòd secundum D. August. iudices iudicium vendere non debent, quia iam habent constituta stipendia à rege, vel à republica. Sed neq; testes pretium pro testimonio licitè possunt accipere: licet pretium laboris, & itineris pro testificatõ assumpti licitum sit eis accipere. Cæterum de accepto pretio pro testimonio an sit restituendũ, si quærat aliquis, dicendum censeo, quòd sit absolutè restituendum, quia veritas in testimonio asserta inuendibilis suapte natura est, vt magister meus docebat: quamuis refutare nolim opinionem Cordubæ in tractatu de casibus conscientie assertentis, quòd tale pretium licet malè acceptum, non est restituendum, dum id accipiens ad tale testimonium ferendum non tenebatur. Secus est si ad tale testimonium ferendum tenebatur præsertim ex iustitia.

Questio. Præterea, de aduocatis iterum dicimus tertio cù D. Tho. quòd quamuis vsus scientie iuris, quia sit opere corporali, & quia principaliter hic veditum est corporale ab aduocato vendi possit: tamen iuri ciuili in aliquibus eorum functionibus moderata sunt determinata stipendia. Nam primò aduocato, seu procuratori non licet facere pactum de quota litis, neque etiam de certa quantitate,

Questio.**Dictum. 1.****Dictum. 2.****Dictum. 3.**

vel re cum hac conditione si vincat. l. si qui. C. de postu. est enim eadè ratio sicut de quota litis promissione, quæ idèd prohibita est, ne per fas, vel nefas ad Victoriã causæ quis contendat vt promissi compos fiat. Licet tamen ei pro mercede promittere quid certũ, siuè quantitatè, vel rem, siuè vincat, siuè nõ. Sed an ultra hoc aliqua munera recipere aduocatus possit, meritò hic aliquis hesitare poterit, nihilominus dicitur, quòd licet ultra suam mercedem aduocatus aliquid paruuli munusculi sibi promissi accipiat non illicitè facit. Neq; contra iura, quia in hoc ratio prohibitionis cessat. Nã & in recopilatione noua legum tit. de aduocatis, conceditur eis in modica quantitate comestibilia posse recipere, sed de hoc latius & limitatius in opusculo hic adiecto.

Questio.
Respons.

Questio. Sed ante finitam litem aduocati integra stipendia possint recipere an non, quia in dubium verti potest respondetur: quod quãdo ipsis intercedentibus, & mediantibus in componendo partes vt arbitris, vel aliter mediãdo transactio litis, vel compositio super litem fit inter partes: suum integrum ex pacto conuentum possunt recipere stipendium etiã ante finitam litem, vt decernitur in Recopilatione noua legum titulo allegato. Si tamen ipsi aduocati in ipsa transactioe nõ interuenerint, neque in conciliando, concordandoque partes mediauerint: tunc pro rata tantum temporis, quo patrocinati sunt debitum ab eis est recipiendum salarium, id est tres partes ex quatuor post publicationem probationum. Ante eam verò si sine ipsis mediantibus concordauerint partes medietatem tantum sui salarii accipient, ita in pragmaticis. l. 54. cap. 14. At verò aduocati recipientes stipendia, & salaria, strenas, id est, albricias Hispanicè dictas lege Hispaniæ accipere prohibentur: sicut tales stipendiati, neque pensionem pro informando recipere possunt, eisq; ibi in dicta Recopilatione prohibetur, ne pro vna petitione soluta in lite, in qua non sunt salariati ultra duos argenteos accipiant, & vbi fuerit res alius cuius momenti, vel studij taxabitur à iudice. Insuper si litigator promittat centum suo aduocato, si vincat: si vero non vincat. 50. secundum Speculatorem, pacta in hoc casu seruanda sunt. Aduocatus autem deferens causam ex causa, quam potuit prius præuidere, suæ imperitiæ imputatur. Si autem deferat ex causa noua, & repentina, vt quia clientulus aliquid confessus est contra seipsum, habebit nihilominus salariũ. ff. de va. mu. l. pen. §. si.

Questio. At verò hic decisione dignus est casus, de quo sum rogatus Mexici dicere, aduocatus, qui non fuit in culpa in non prosequendo causam: sed cum incepisset eã prosequi, ideo ab eius prosecutione destitit, quia eius clientulus eam causam deserere voluit, an tunc aduocatus retinere possit totum stipendium, quod pro patrocinando in tota causa, vsq; ad eius consummationem acceperat. Et primò quidem facie apparet, quòd quia in hoc casu lis non est terminata inter partes per concordiam extra iudicium per aduocatum conciliatam, & compositam inter partes: idèd solũ debeat habere de salario, vel de promisso secundum proportionem litis de æquitate (vt dixeramus.) Verumtamen, quia hic in puncto huius casus non est finita lis, neque in iudicio, neque per transactionem, vel aliam compositionem inter partes, sed solũ, quia clientulus eam deferens prosequi nõ voluit. Idèd dicendum videtur: quòd nihil salarii recepti restituere teneatur ad instar operarij, qui locauit operas suas alteri; neque stat per ipsum quin soluat operas: sed per conductorem, qui (etiã si impediatur, eius conductor casu fortuito) recipere potest suam mercedem: & eã ei conductor soluere tenetur, maxime si sua culpa locator operum, id est operarius est impeditus: quod & absolutè, & sine distinctione esse verum affirmat Nauarrus: quia est casus diffinitus. §. cum quidam. ff. loca. lege. Sic & in presenti casu, vbi culpa clientuli deferentis causam, eius aduocatus operas patrocinandi locatas non compleuit cum paratus esset complere. Imo si aduocatus moriatur non repetitur salarium ab eius hæredibus lege prima. ff. de va. & extraord. cog. & idèd de quocunq; que habet officium publicum. l. arboribus. §. de illo. ff. de usufr. nisi consuetudo obster, sed peculiari lege Hispaniæ. l. 9. tit. 8. in Part. 5. cauetur, quòd hæredes aduocati ante finem litis mortui tantum pro rata patrocinij exhibitum recuperent salarium.

Questio. Porro aduocatus salariatus de publico non potest aliquid accipere à litigantibus: sicut, nec medicus ab infirmis: quamuis à fanis possit accipere, secundum Panorm. cap. 1. de post. post Innocetium: quia talia salaria sunt constituta pro litigantibus, & infirmis.

Questio. Præterea vltimò non erit ab re hic notasse: quòd quia auctore Corduba in tractatu de casibus. q. 78. quando requiritur scientia, & patientia principis: tunc sufficit scientia, & patientia præsidum generalium prouinciarum; secundum Bartolum in l. si publica-

Questio.**Obiectio.****Respons.****Nota Bal.**

Libet Primus.

90

pus. ff. de publica. & Cardin. & Imol. & Pa- nor. cap. contingat. de foro compet. hinc in- fertur, quod in taxa qua imponitur per lege aduocatis de non accipiendo pro vna peti- tione soluta super lite, in qua non sunt salariati ultra duos argenteos, & similibus scientia & patientia consilij regalis non punientis alios quos huius taxae transgressores, quando sine inconuenienti, & sine scandalo potest eos punire: videtur eos a taxae obseruatione excusa- re: nisi princeps manifeste constando opposi- tum iuberet, vel vellet nihilominus taxam ob- seruari.

Cap. XXVIII. An rex & Domini tempora- les imminuta pretia operarij possint soluere pro operis, vel suis subditis pro gallinis, vel pro edificijs publicis construendis, pro seruitijs personarum, & iumentorum: de casu mercatorij accipientiu ab inferioribus ex. 10. vnum de ca- su Cordub. de mediatore emete a mancellario & cetera: & an emptor licite minuit pretiu, quia sibi statim non datur possessio.

reipublicae, quibus id muneris incumbit pre- tium, & taxam praestituere possint: victuali- bus necessarijs pro sustentatione reipublicae: tamen dominos temporales (quod & comuni- ter fit praesertim Valentiae regno) cogere sub- ditos ad vendenda oua pro pretio de vn dine- ro, & ad vendendu hinnulu caprae pro vno ar- genteo, & gallinam pro modico, cum res haec magis valeant, res est suspitione laborans, vt ait Garcia lib. 1. de contractibus. cap. 13. pag. 372. & 373. Nam in suspitione incidunt apud Garcia, immo apud alios (vt ipse ait) & quod res sit iniquitate non carens: & quod causa, & praetextu emendi suae mensae necessaria vi- liori pretio taxam imponentes tam vile praeta- xauerint pretium causantes causa prospicien- di bono communi reipublicae sic taxasse: cu- tamen hoc eos non excuset coram Deo. Na iuxta axioma iuris nemo cum iactura alterius locupletari debet: ac perinde neque ipsi do- mini temporales, neque eorum reipublicae, lo- cupletes cum iactura aliorum, qui sua per ini- quam, & nimio viliores taxam coguntur di- uendere, fieri debent. Huius sententiae vide- tur esse Siluester, qui verbo dominium. q. 5. vbi agit de his in quibus delinquere possunt domini temporales, & d. 4. ait, quod similiter delinquat si cogunt subditos ad vendendum quando pretium est vile, aut ad emendum quando est carum: ergo neque etiam crimine iniustitiae carent: si multo viliori pretio quam aequitas dicitur taxant praedicta cibaria.

Præterea in confirmationem praedictorum allegari potest, quod Recopilatione noua le- gum Hispaniae cautum est, scilicet, quod so- lum regi, & reginae, & suis filijs permittitur habere officialem, gallinero Hispanicè dictu, ad gallinas emendas rationabili pretio, ecce- rationabili pretio lex decernit emendas: qua- si aequitatem iustitiae ostendens: ergo contra legem, & contra aequitatem iustitiae est vilio- ri pretio dominos temporales cibaria sibi vel le emere: aut huius gratia, cum iactura subdi- torum ea vendentium, praetio valde tenui, & plusquam aequum est vili ea pretaxare: quia iam ex mente Cordubae diximus (prout ip- se ait) in tractatu de casibus conscientiae. q. 114. gallinas non licite emi a dominis tempo- ralibus minori pretio quam pro tempore va- lent inter vassallos: nisi in alio recompensent. Cui sententiae viderur fauere Siluester verbo dominum. vbi supra, vbi ait, similiter delin- quere dominos temporales: si a vassallis, vel alijs subditis exigunt indebita seruitia perso- narum, vel iumentorum, & mercedem non

Confirma.

Vnde adifi- canda edi- ficia pu- blica.

soluunt, vel in alio non recompensant. Vnde neque iudicibus, licet emere pro suo victu ci- baria, nisi pro rationabili pretio, id est, pro ra- tionabili pretio quo alij ea emunt. Insuper licet. l. 20. titu. 32. in tertia Partit. cautum sit & stabilitum, arces, pontes, strata viarum, & aedificia publica edificanda esse, vel reparanda ex proprijs prouentibus, & redditibus ciuitatum, & populorum suorum, si ta- les prouentus suppetant, quod si tales proue- tus non superint, aut non suffecerint ad hoc tunc contribuendum esse a conciuibus, vel oppidanis ad huiusmodi aedificationem, vel reparationem, vsq; ad sufficientes impensas; lex ipsa decernit, a quibus declarat non im- munes esse equites, neq; ingenuos, neq; pu- pillos, neq; viduas: tamen si ex eisdem oppi- dis pro huiusmodi ministerio assumerentur operarij manuales, tanto minoris pro labora- do in his operibus comunibus in casu, quo impensis omnium in eis laborandum esset, possent conduci, quando si personaliter in ta- li opere communi non laborassent, pro eo ab ipsis, iuxta iustitiae distributivae ratione pro sua rata contribuendum esset: nam hoc iusti- tiae distributivae aequitas suadet.

Porro autore Gabriele, in. 4. dist. 15. q. 6. art. 5. iudex agnoscens superiorem peccat, si accipit plusquam cera valet, & labor sigilli si- gnandi. Verumtamen Nauarrus in Sum. Lat. cap. 25. num. 25. ait dictum hoc Gabrielis no- feruari: neq; verum esse, vbi est lex, aut con- suetudo, quae contrarium statuit. argum. cap. fin. de consuet. & cap. ad Apostolicam. de regul.

Iam quaestio scitu digna hic nobis fit ob- uia. Cuius Corduba meminit in suo tractatu de casibus conscientiae, quaest. 86. quae inter- ferenda hic fuisse mihi visa fuit, quatenus ad pretium rerum, de quo hic agimus attinet. Queritur ergo, an licitus sit ille contractus, vbi mercatores alicuius oppidi fuisset sum- ptibus mittunt ad nundinas pro emendis pa- nis lineis, quorum subeunt periculum. Quas quidem pannorum lineorum merces cum ia- suis cum sumptibus, & suo periculo e nundi- nis importauerint in domos suas, accedunt alij tenuiores, & modicae facultatis mercato- res, qui venditores dicuntur, quibus sic eadem merces vendunt, vt si eas merces emere ve- lint, sint soluturi (quia sic est ab ipsis lege, & consuetudine receptum). ex decem vnu, ex- spectantq; vt tales merces minutim a tenuio- ribus praedictis mercatoribus eas a se ementi- bus reuendantur: sicque paulatim de tempo-

re in tempus illis soluuntur: hoc autem pretio se contentos esse volunt, scilicet, vt accipiant ex decem vnum, siue numerata pecunia, siue expectata solutione eas merces minutioribus mercatoribus diuendant. Vnde iav su euens, vt postquam de hoc vsu constat: ipsi met tenuio- res mercatores accepta pecunia a mercatori- bus grossioribus, ad horu grossioru impensas & periculum proficiscantur ad nundinas eas mer- ces meliores, & viliori pretio, quo possint em- pturi, quippe qui pro eis soluturi sunt grossio- ribus pretium, quo comparata fuerint, & vl- tra hoc ex decem vnum vice lucri.

Hunc casum licitum esse loco citato fate- tur Corduba cum eo grano salis, scilicet, si exigere ex decem vnum iustum sit penalis periculis, & laboribus, & ceteris ad hoc pen- sandis. Nam si haec rationabiliter pensanda no- pensetur: tum iniustitia, tum vsura palliata pos- set immisceri. Igitur ex contingencia facti decisio casus dependet. Nam si pretium praedictum, scilicet ex decem vnum communi extimatione virorum timoratae conscientiae, & prudentum iustum esse censetur, iustus quoque censendus est talis contractus, aucto- re Metina Complutensi sic respondente. Ve- rumtamen & Cordubae, & mihi videtur ex decem vnum exigere immodicum, & ex- cedens esse lucrum pro tam modico labore, & pro tam breui tempore assumpto. Nam cum mercatores inferiores, seu tenuiores, qui diua- gantur per oppida, vel villas eas merces ven- dituri minutim, lucrum quoque suum sint reportaturi, inde fit, vt vtriusque questus gra- uamen respublica sit passura, vel id grauamini- nis minutim eas ementes sint subituri quod in praedictum praedictorum caedit: quate- nus lucrum priorum mercatorum immodi- cum est, & excedens.

Accedit & alia quaestio, cuius & si memi- nisse recordamur in tomo. 1. nostri instructo- rij: sicut & meminimus antecedentis: tamen causa seruandi ordinis, & quia ad hunc locu- attinere videtur, eam sub silentio hic praeteri- re noluimus: ea nempe est, an licitus sit con- tractus, vbi verbi gratia dicitur: Petrus conue- nisse cu Ioane de emedis per Ioanne a macel- larijs terrae prope altantibus. 400. sagiminis id est, de sebo, pondera, ea conditione: vt pro quolibet pondere, id est arroba, tali, lucrum duorum argenteorum superimpenderet, su- peraddita quoque conditione de emendis per Ioanem. 400. ponderibus sagiminis, & no- in minori numero, & de non ascendendo in pretio cuiuscunque ponderis a Ioanne emen-

Questio.

Multa de pretio rerum cum dixerimus ad- huc, quia inexhausta est materia, multa super sunt dicenda, & primo, an rex vel eius iudices possint pro suis vsibus victualia, vel alia necessaria emere absque integra iusti pre- tij compensatione. Et quidem primo lo- quendo de rege in ambiguo hanc quaestio- nem videtur posuisse Nauarrus dum in addi- tionibus dixit, quod adhuc erat difficultas in sal- uando regem: quando agricolis sibi inferuien- tibus, vel alijs laborantibus in proprio eius ser- uitio stipendium debitum non exsoluit, qua- to magis saluandi non sunt a culpa, & restitu- tione, si a economi regis id laboris faciant su- bire agricolae, vel alios operarios pro alijs inte- gro illis no- persoluto pretio: ita ibi Nauarrus. Sed iam in suo Manuali Latino huic quaestio- ni, quatenus attinet ad regem, vel principem respondet cap. 25. num. 7. quod peccat morta- liter rex, vel monarcha: qui adigit subditos suos ad id non obligatos, quia scilicet alias in- tegre tributa sibi debita persoluant, ad edifi- candum sibi domus, & agros eius colendos, vineas fodendas, & ad alia similia facienda sine integra sui laboris compensatione, citatq; in huius gratiam D. Antoninum p. 3. tit. 3. c. 4. 4. vbi subdit idem D. Antoninus bis peccare principem, qui diebus festis ad hoc eos cogit.

Dictum. 1.

Sent. Nau.

Secundo ad quaestione dicimus, quod licet rex, & alij temporales domini, & ministri

Respons.

Questio.

do ultra decem argenteos, accedente quoque pacto, quod si ex his. 400. ponderibus aliqua emerit pro. 12. argenteis Ioannes, tunc Petrus pro sic ad. 12. argenteos emptis singulis. 14. argenteos supererogaret, quod si minori pretio ex his. 400. aliqua pondera emerit quam esset. 12. argentei, pro his in singulo quoque pondere lucrum duorum argenteorum, & dimidij superimpenderet. Igitur hæc omnia pondera sagimnis, idest, de sebo, Ioannes à macellarijs terræ, & ab alijs circumstantibus comparauit, conueniens cum eis de sibi tradendo omni sagimine in macellis per ditcursum anni obuenienti, quod sic in his temporibus quibus Ioannes illud reciperet à macellarijs & in ea quantitate redderet illud Petro. Factum est autem ut inductu Petri Ioannes à macellarijs anticipata pecunia, & pignore ante traditionem harum mercium dato, eas comparauerit: cum subesset probabilis fides sagimen tempore traditionis plus valiturum, quam festo Sancti Ioannis, vbi cum macellarijs fuit inita conuentio, valebat.

Respons.

¶ Igitur quia libenter assentimus doctoribus cum sana, & vera protulerint dogmata, & quia Corduba in tractatu de casibus conscientia. quæst. 87. eam quæstionem proponens eruditè resoluit, nec pilotenus ab eo decedentes, dicim⁹ primò hic duos intermisceri contractus. Nam contractus vnus, & distinctus est, quem Ioannes cum macellarijs iniuit. Si igitur Ioannes à macellarijs emit pecunia anticipata soluta minori pretio quam sagimen tempore traditionis sperabatur valiturum: quia vsura fuit palliata, macellarijs damnum passis restituere tenetur Ioannes, eandemque obligationem sibi superinduxit Petrus, si suo suafu huiusmodi contractum vsurarium cum macellarijs confluauit Ioannes: quia tunc Petrus, & causa inductiua fuit vsuræ & particeps in lucro vsurario: quare vnusquisque eorum de parte sibi obtingenti ex tali lucro restituenda tenetur. Vno autem non restituente parte sibi contingentem, alter manet ad restituendum in solidum astrictus. Secus est si Petrus non induxit Ioannem ad prædictam vsuram, neque eius animi fuit vt Ioannes, sic vsurariè contraheret, ignarusque fuit vsuræ commissæ, quia si quodlibet pondus non pretio maiori quam. 12. argenteorum emi pactus est, solum id fecit ad cauendam fraudem, ne Ioannes fingeret pluri sibi constare. Nam in hoc casu Petrus ab vlla restitutione liber manet, Ioannes autem si quid vsurariè contraxit cum macellarijs, ad id tantum tenebitur illis resarciendum

secundus contractus aliàs minimè. ¶ Secundus autem contractus hic consideratur, scilicet, que Ioannes iniuit cum Petro. Circa hunc igitur contractum dicimus secundò. Dupliciter Ioannem potuisse sic contraxisse cum Petro vno modo, vt Ioannes pro singulis ponderibus, quæ pro Petro, & nomine Petri tanquam eius negotij sollicitator emisset pro sua industria, sollicitudine, & labore hæc mercem inter macellarios quaritandi, & ab eis emendi duos argenteos, vel duos & dimidium à Petro recipere: & si sic conuentione firmatum est inter illos, tunc siue Ioannes ea pondera iuste, vel iniuste à macellarijs emerit, talis contractus iniustitia caret, respectu Petri, & Ioannis, si stipendium illud duorum argenteorum impensum Ioanni iustum esse censeamus, quod arbitrio bonorum, & prudentum negotiatorum extimandum relinquimus, maximè sciète Petro quid pro eo ministerio, & labore mercatur Ioannes, ambobusque sic vltro de tali stipendio duorum argenteorum conuenientibus iustum est censendum.

¶ Secundo modo sic contraxisse inter se Petrum & Ioannem accidere potuit, scilicet, vt Ioannes id negotij non nomine Petri, neque vt eius sollicitator gerat, sed tantum nomine proprio, & non nomine Petri comparans pro 12. argenteis singula pondera à macellarijs, eadem Petro, siue alteri pro 14. argenteis liberè vendat taliter, quod nihil mutationis temporis, vel loci, vel formæ mercium interuenerit, vel aliquid à Ioanne laboris fuit assumptum pro harum mercium custodia. Nā iuxta hanc normam contractus, non videtur Ioannes illos duos argenteos in singulis ponderibus fuisse licitè lucratus autore Syluest. titu. emptio. quæst. 10. quibus sic assertis subscribunt Doctores communiter, qui in hoc casu loquuntur, dum damnant contractum, non autem in primo modo contrahendi, scilicet, vbi Ioannes, vt factor Petri obligatus sic negotiatur, vt prædictum est, quod prænotandum censet Corduba ad decidendos alios per plures similes casus.

¶ Tandem queri hic posset, vtrum emptor ratione possessionis statim sibi non tradita possit minuere pretium. Sed quia de hoc meminimus nos prædixisse breuiter ex mente Nauarri in Sum. Lat. cap. 23. nu. 84. dicimus, quod licet actuali emptione emere minoris prædium aliquod ea conditione, vt venditor per tot annos obtineat possessionem eius, & fructus, quam si emptor statim post emptionem actualem eius adepturus esset possessio-

nem

Secundus contractus.

Questio.

nem, & fructus autore Maiore in. 4. dist. 15. quæst. 40. art. 7. pro qua Nauarrus citat textum in cap. cum Ioannes de fide instrum. lig nanter post actualem venditionem dicitur, quia si solum fuit pactum de tali prædio vendendo post tot annos, scilicet post decem, tunc non licet minoris emere, quam tempore perficiendæ venditionis sit valiturum. eò quod vsque ad illos. 10. annos dominus prædij, & possessionem illius, & fructus esset percepturus, quia esset plusquam palliata vsura: quia tunc ratione anticipatæ solutionis emptionis nondum factæ, sed faciendæ: quæ verè mutuum est vellet minoris prædium sibi vendi quam valeret tempore perficiendi contractus.

CAP. XXIX. An legale pretium sit seruandum dum emitur subhastatione res vendita, vbi explicatur sententia Garcia, quale sit pretium iustum rerum quæ subhastatione venduntur, tutor hic commissam fraudem quomodo resarciatur, & de fraudibus commissis subhastatione ex parte emptorum & venditorum: & quomodo sic damnum illatum per fraudes hic accidentes est restituendum.

Nota.

ADhuc nobis agentibus de pretio rerum operepretium est hic prænotasse: quod qui cum impositione census minoris iusto alias pretio pro construendis domibus solum suæ terræ vendunt, possunt hac ratione apponere conditionem: ne vendatur tale solum census sine sua licentia: nec diuidatur: quia id oneris, quod emptoribus soli imponunt, & libertatem hanc licitè emunt minuendo de pretio, sed quamuis hoc extenuatione pretij videatur iustificari: sed quid in hoc casu sit tenendum, suo loco, idest, in materia de censibus dicemus iuxta Extrauagantis Pij. V. decretum: quare hic interim nihil duximus definiendum.

Questio.

¶ Præterea de pretio rerum sermonem protraquentes: quia varius vendendi modus variat & pretium rerum illud augendo, vel minuendo dicere, iam nos oportet de pretio rerum subhastatione venalium: quia modus hic subhastatione vendendi specialem rationem pretij videtur exigere. Primò igitur difficultate plena hic est obuia quæstio, an legale legitimumque pretium per iudicem, vel rempublicam alias præstiturum in hoc modo vendendi subhastatione merces necessario seruandum sit. At vero Garcia lib. 1. de contractibus cap. 11. pag. 572. audacter assertat in rebus subhastatione venalibus: sicut pretium natu-

Arg.

rale, quod est communiter currens necessario non est obseruandum, ita neque pretium earum aliàs legitimum per iudices, aut rem publicam constitutum: quia aliàs nihil, aut parum de mercibus subhastatione expositis emerentur, si iustum earum pretium ex modo subhastatione vendendi non aliter sumeretur, quam aliàs siue legitimo suo pretio, aut naturali communiter currenti extra hastationem venditæ valerent. ¶ In oppositum est, quia si rerum venalium subhastatione posita rum pretium legale: si quod alias habent præfixum non est necessario ibi seruandum. Sequitur, quod tempore famis, & caritatis annonæ possit, qui abundat frumento in republica illud exponendo subhastatione, vendere illud ultra pretium eius legale, id est, ultra pragmaticæ taxam, quia certè tempore penuriam, vt suæ subueniant familiæ, non deerunt plures emptores, qui subhastatione positum triticum illud adaugeant, ultra pretium taxæ legale, neque de hoc est dubitandum, quod tamen est absurdum est concessu, quia via aperiretur violandi taxam, scandalumque publicum id facti ingeneraret. Secundò sequeretur, quod iura census carentia periculo, & omnino sana eò quod subhastatione venalitati essent exposita: liceret ea minoris emere: quam eorum pretium est legale, id est, minoris, quam quatuordecim pro mille: quod tamen non est concessu facile.

¶ Ne igitur hanc assertionem Garcia duram, & dubiam videamur omnino explodere, & damnare: oportet eam in sano modo, & sensu intelligere, & explicare iuxta sensum pragmaticæ taxantis pretium tritici, & pragmaticæ taxantis pretium censuum redimibilem, quia diuerso fine politæ sunt, illa ne in pretio tritici ultra taxam vendendo illud ascendatur à vendente. Hæc autem, ne pretium taxæ censuum extenuetur ab censuum redimibile ementibus minoris emendo. Igitur, quando Garcia asserit pretium legitimum taxæ non esse necessario seruandum: quando res venduntur subhastatione, id est, in almoneda, intelligendus venit taliter, quod quando merces sunt taxatæ eo fine, ne à venditori bus pretium supra taxam augeatur, vt triticum, & vinum, & annona hoc fine taxantur: tunc si triticum, vel frumenta, sic taxata subhastatione vendenda ponantur: non est necessarium, quod ab emptoribus pretio taxæ emanatur, & non minori: quia certè sic possunt minoris emi, sed pretium taxæ à venditoribus frumenti etiam subhastatione: ita necessario est

Incontra.

Sent. Garcia explicatur.

est seruandum, vt supra tale pretium non ascendat. Sicque e contrariò, quando venalia eo sine sunt taxata, ne ab eorum emptoribus in pretio descendatur, cuius modo sunt iura census, quæ hoc sine taxantur, tunc etiam si vendantur subhastatione, & voce publici preconis, si sana satis sint iura, & citra periculum recuperatuquè facilia non est tutum asserere, quod minori pretio, quàm eorum perscribit taxa, possint emi: sed augere pretium emptor census supra taxam non ita vetatur. Non igitur Garcia clarè loquitur, nec omnino sanè.

Questio. ¶ Nunc verò secundò indagandum venit, quale sit pretium iustum rerum venalium: quæ subhastatione venduntur, ad quam quæ

Dictum. 1. tionem dicimus Primò, illud esse iustum pretium rerum subhastatione venalium, quod medietatem iusti pretij non excedit, neque ab ea in minus deficit, quod valerent tales res si alio modo, quàm subhastatione venderentur. Cuius ratio potissima est, quia id censetur esse iustum pretium in hoc modo subhastatione vendendi, quod legibus non reprobatur: at leges solum id pretij reprobant, quod prædictâ medietatè excedit, vel ab ea deficit, ergo tale pretium in modo vendendi subhastatione extimandù est iustù esse, quod iustitiæ vsus confirmasse videtur: dum interdum possessiones pupillorum venditas per tutores subhastatione, in posterum suis antiquis dominis restitui videmus, & pupillorum instantiam huiusmodi venditiones reuocari, eò quòd minoris medietate iusti pretij fuisse venditas allegatur & probatur.

Dictum. 2. ¶ Secundò dicimus, quod si quis quærat an in rebus subhastatione venalibus inueniatur illa latitudo graduum pretij, scilicet, maximi, infimi, & medij, nouerit certè inueniri, verbi gratia, si prædium subhastatione veniat cum extra hastationem aliter venditum valeat centum aureos iuxta suum iustum valorem: tunc in subhastatione pretium eius medium esset tota quantitas centum aureorum: infimum autem eius pretium tunc esset. 50. aurei: quippe quod ex medietate medij pretij constat. Supremum autem pretium tunc esset. 150. aurei, utpote quod supra. 100. aureos eius centenarij medietatem vltra contineret: quæ omnia pretia rei venalis, prout venditur subhastatione iusta esse censentur, vbi notat Garcia, quòd cum gradus extremi in pretio naturali parum distent ab extremis: tamen in pretio subhastatione gradus extremi tantum distant à medio pretio, quantum medietas ipsius medij pretij complectitur, vt in exemplo

posito videre est, ita Corduba de casib. conf. quæst. 8. & Mercatus in Sum. de contract. lib. 2. cap. 12. & Frater Iosephus in sua Summa, de Floribus Theologia: materia de venditione, & Garcia, lib. 1. de contract. capit. 2. 1. qui ibi duo corollaria infert. Primum, quòd iniustum pretium erit etiam in rebus subhastatione venalibus: si à venditoribus excedatur etiam per auctionem, accipièdo vltra pretium supremum, quod supradictò modo ibi signauimus: vel si emptores deficiant à soluèdo infimo pretio, vt supra considerato. Secundum autem eius corollarium est, scilicet venditionem subhastatione factam tunc ad instantiam venditoris reuocari posse, quando res ibi minoris medietate iusti pretij subhastatione veneunt. Si autem ibi maioris medietate iusti pretij vendita subhastatione res sit: ad instantiam emptoris reuocari secundum leges debet, dum de superaccepto pretio emptori non satis sit.

¶ Præterea illi difficultati, cuius locis citatis meminere Mercatus, & Corduba facere satis necesse est, scilicet, qualiter refarcire possint damnum illatum emptoribus subhastatione ementibus venditores illi, qui non nomine proprio, sed nomine alieno ibi res vendidere, cuiusmodi sunt tutores, ac testamentarij, qui bona pupillorum, seu bona defunctorum subhastatione, & sub voce publica præconis venalitati exponere solent: intercessitque dolus in excessu pretij vltra medietatem, sine culpa tamen eorum, quia in isto sensu loquimur. Coarctamur autem huic dubitationi respondere, quia videtur iniquum, quòd isti sine culpa (vt supponimus) cum sint in hoc facto: de suis proprijs facultatibus cogantur refarcire damnum, quod ementibus alieno nomine vendentes subhastatione intulere, quod vitare nequiuerit, sed nec adhuc (vt supponimus) possunt, quia leges his quorù nomine vendiderunt illa bona subhastatione, inde omnem pecuniam pretiorum resultantem adiudicant. Ergo si restitutio est facièda cum de alieno eam facere non possunt, eam de proprio facere, vt apparet coguntur.

¶ Igitur ne de proprio sine culpa sua cogantur exsoluere, quòd alieno nomine ab ipsis gestum est, prædicti doctores, quòd id euadant damni tria consulunt, aut quatuor. Primum, quòd dum liquido non constat de excessu vltra medietatem iusti pretij, aut de defectu infra medietatem, nihil solliciti sint de aliquo damno refarciendo, quia tunc extra hanc

Questio.

Triplicem consilium respectu torum.

1.

hanc

hanc obligationem sunt omnes. Si autem constat de tali excessu in pretio clare, & patenter: tunc vno istorum modorum sine suo incommodo reparare poterunt id damni emptoribus illud passis, primò requirendo iudicem de excessu pretij, quòd sui decreti autoritate illud reducat ad rectitudinem, & æqualitatem: qua debita diligentia adhibita, si renuerit iudex super hoc suum præstare officium, iam ex tunc huiusmodi alieno nomine venditores immunes fiunt ab obligatione vlla, postquam propria autoritate sine decreto iudicis id doli, & damni refarcire non possunt sine decreto iudicis. ¶ Secundo modo satisfecisse videbuntur: si eosdem emptores, qui sic in pretio sunt decepti, ad mouitos esse curauerint de damno sibi illato in excessu pretij ab ipsis soluto, vt pro tempore reclamantes de damno sic accepto restaurationem à iudice exposculent. ¶ Tertio modo in hoc casu suæ obligationi facient satis: si contingat, quòd idem emptor, qui in vna emptione superiù pendit vltra iustum pretium in alia emptione rei eiusdem domini, id est pupilli, vel defuncti, tantù minus de pretio infimo soluit, quantum in alia emptione supra maximum, & supremù exoluerat: taliter quòd excessus iusti pretij, & eius defectus sic ad æqualitatem redigerentur. sic Magister Mercatus lib. 2. de contract. cap. 12.

Fraudes commissæ subhastatione. ¶ Porro quoniam in rebus, quæ subhastatione venalitati exponuntur, quòd iniuste augeant, vel minuunt pretiù tam emptores, quàm venditores singuli varias fraudes pro se ipsis moliuntur, & has fraudes hic patefacere non ab re erit. Nam primò venditor subhastatione res vendens multipliciter fraudulentiam committit, vel rei ibi venditæ vitia cælando, cum sint occulta: quòd quidè fraudis genus omniferè venditioni commune esse contingit. Secundò dum venditor subornat personas, quæ sine animo emendi tamquam emptores in re ibi venali dicant, & licitatores sint: quatenus talibus apposis licitatoribus, emptores per quandam competentiam, & veluti emulationem rei subhastatione expositæ magis adaugeant pretiù, quàm esset augendum alias, si sine his licitatorum fictorù suppositionibus ibi res venderetur. De hoc autè fallaciæ genere meminit Cicero. in. 3. lib. de officijs, vbi sic ait, non licitatorè venditor, neque qui contra se licitetur emptor apponet, hos autem dolos (vt ait Garcia) machinari sunt soliti venditores, cum nomine proprio subhastatione suas proprias res venditât. Cæterùm si nomine alieno ibi res

1.

2.

diuendant, sicut euenit curatoribus decreto iudicis subhastatione vendentibus res suorù pupillorum, tunc tales aliud fallaciæ genus comminisci solent: solent namq; eo tempore res eas subhastatione vendendas exponere, quò paucioribus emptoribus apparentibus, propter paucitatem emptorum, & prætenso rum vilis ibi emantur à suis cognatis, familiaribus, vel amicis, quibus cum iactura suorù pupillorum volunt cõsulere, vt vilis emât illa bona, quàm alias venderetur. Simile quoque genus fallaciæ contingit inter testamentarios, qui subhastatione vendentes bona defunctorum soliti sunt submittere alios pro se ipsis emptores: qui sic submissi, licèt proprio nomine, & pro seipsis licitari ibi se simulent, tamen nomine testamentariorum illa bona subhastatione posita emunt. Itaq; ipsi testamentarij cum sint illorum bonorù venditores per hos supposititios licitatores fiunt eorum bonorù emptores, cuius gratia, quò illa bona minoris, sibi consent ante tempus legitimum, atque opportunum, præconis proclamationes abbreviari, & compleri volunt, & ante competentiam volentium, & potentium ibi competere consummatam, finiri curant, quòd sine iactura dominorum illorum bonorù non contingit, & quia sic accelerari proclamationes contra leges concedentes, terminos largiores ad competencias mercatorum admittendas contra legem est.

¶ Insuper ex parte emptorum in rebus expositis subhastatione fraudes annecti accidit etiam. Primò, dum conuenit inter competitores, ne in tali emptione ascendât in pretio, nisi vsque ad tantam determinatam quantitatem dumtaxat, quò certù genus monopolij est. Secundò, dum submittunt licitatores, qui sine animo emendi, sed solo animo in competitionibus remisse se habendi, ibi in auctionibus, id est, en las almonedas, licitentur, vt citò sine imposto competendi concertationi, minori pretio ipsi emptores, & competitores sibi comparent res subhastatione venales, quò illicitum ostendit esse Cicero, dum loco supra citato dixit, nec qui cõtra se licitetur emptor apponat. Tertio, dum minis, vel precibus, vel aliter impedimento essent emptoribus, ne licitarentur, vel à licitando desisteret, cum parati animo essent licitari ad suam experiendam fortunam, circa affecutionem rei ibi venditæ.

¶ Adhuc, quoniam supradicti omnes fraudes restitutione dignas commiserunt, venditores de superadaucto suis fraudibus excessiuo pretio

Fraudes ex parte emptorù subhastatione

1.

2.

3.

pretio tenentur, sicut & vendentes nomine alieno de defectu pretij fiunt obnoxij: insuper & emptores ad defectum pretij sua culpa diminuti suppleendum manent astricti: ideo inquisitione hic opus est, quantum ab his restituendum sit: nam de hoc parum apud doctores conuenit. Nam Mercatus in suo libro de contract. libr. 1. capit. 8. fol. 32. in simili casu restituendum esse ait omne illud, quod moraliter creditur magis, vel minus valituras esse merces, si fraudes hęc abfuissent, quod intellectu & estimatu (inquit) non est difficile: si discursus negotij pensetur, & copia vel inopia emptorū, indigentia illarū mercium, & contentio maior, vel minor quę alias futura erat inlicitando, vel augendo pretium. ¶ Garcia vero in libr. 1. de contractibus capit. 21. circa hoc hanc regulam autumat esse seruandam. Quę putat rationi consonam, scilicet, tantum ab his fore restituendum quantum his interuentibus fraudibus excessum est à pretio medio mediante inter maximum pretium, & infimum, vel ab eo defecisse contigit, verbi gratia, ut si demus medium pretium fuisse decem, & venditorem suis fraudibus eius augmentum causasse taliter, ut attingeret ad. 12. vel. 14. vel. 15. restituendum est id in quo excessit decem. Emptore autem suis fraudibus causante ut minoris, quam decem res à se sit empta: quia pro octo, vel sex, vel quinque eā sibi subhastatione comparauit, ab ipso restituendum erit omne reliquum vsque dum decem attingat. Hanc vero regulam eō commendatu, & obseruatu dignam existimat Garcia: quia inquit iustitię, & æquitati proximum est hanc proportionem seruare: Siqui dem regula alia statui nequit, quę consultior sit ex omni parte omnibus, hęc Garcia. ¶ Veruntamē sic in hac parte cęseo dicere quid prodest arbitror sententiā Mercati potius esse seruandā, ubi difficile nō fuerit ex predictis coniecturis, & accidentibus arbitrio bonorum expertorumque virorum collegisse quantum fuerit illatum damni super excedendo pretiū alias futurum, vel ab eo deficiendo, si autem non facile sit id coniectare, regulam Garciae puto esse amplexandam, semper in huiusmodi arbitramentis potius huiusmodi fraudulentos grauando, quā in dānum pauperum defraudando: dederunt enim huiusmodi fraudulentulenti emptores operam rei illi.

Sent. Mercati.

Sent. Garciae.

Sent. Antonii.

CAP. XXX. De exemplis venditionis varię, de documentis victor circa pretia, & an liceat ratione pęnę augere pretiū, & de triplici pęnna, & de coniecturis pęnę usurarię, pęnam an soluturus sit, vel interesse debitor morosus ex impotentia & de alijs curiosis & necessis.

Porro, quia ex modo vario vendendi, pretia rerum varietatem fortiri diximus, nūc exempla, quibus id demōstretur subiijciemus; & primò, Syluestro autore, in Aurea Ros. cas. 15. cui subscribunt omnes, immunes non sunt à culpa mortali, qui deliberatione plena per contractum emptionis, siue per alium notabiliter minoris iusto pretio pio sibi comparare contendunt, aut aliquid vendere, aut per contractum alium aliquid à se distrahere, aut dare iusto pretio riguroso notabiliter carius. Secus est si inaduertenter id aliquis desideraret, aut ageret. Neque culpę tribuendū, est autore Nauarro cap. 25. num. 87. si quis nō vult emere res in officina spectantes emptores, quia carioris constant, sed mauult emere ab vltro offerentibus se venditoribus, & rogantibus cum suis mercibus, quia oblata vltro vilescunt, quare excusandos à culpa esse censet, qui à discedentibus malunt emere libros, aut subhastatione expositos emere libros defunctorum, quia viliori pretio iuste tunc veniunt, & emuntur, quam sit pretium iustum, quod in officina venditi expectando emptores, ex modo vendendi valent. Sicut etiam non vitio vertendum est, sed prudentię humanę ascribendum, si quis occasionem attendat emendi, sibi necessaria ad cultum suę personę, vel ad ornatū suę domus in auctiōibus, vel à proxenetis quærentibus emptores mercium, quę sibi ad vendendum sunt commissę, quę ex hoc vendendi modo minoris solent emi, quia & minoris estimari. Hinc fit, ut nō imprudēter expectetur ab aliquibus nundinarum finis, quo ibi iam decrescante numero emptorum, vilioris sibi comparant ibi merces.

Exempla venditionis varię.

¶ Iam & hic annexere libet, quę de pretio rerum doctissimus magister Victoria in suis Scholijs super. 2.2. Diui Thomę, quęstione. 77. de emptione, anno. 1535. distatuit breuiter, quę veluti quędam fundamenta sunt, quę ad hanc materiam viam aperiunt. ¶ Primum est, scilicet, quod quia pretia in rebus non ex natura ipsarum rerum, sed secundum æstimationem hominum constituuntur: hinc fit, ut res quę semper sunt ventiles, semperque inueniunt suos emptores, & venditores

Documenta Victoria circa pretia.

venditores ad eas emendum, vel vendendū paratos, cuiusmodi sunt panis, vinum, & oleū vendi debeant, & emi pretio pro tunc currenti expensarum, & laborum nulla consideratio ne habita. Quod de pretio naturali Victoria dixisse intellige. Nam de legali statim subdit, scilicet, quod si pretium est statuta per leges, id censetur iustum, quapropter non licet illud excedere, nisi ita manifestē iniustum sit, quod proculdubio omnibus patenter constet esse iniquum, vel nisi obstet contraria consuetudo, scilicet, scita, & tolerata, neque punita per potentes legis transgressores, quādo id sine scandalo, & sine inconuenienti facere possunt, punire: ut ex mente Cordubę supra diximus, nam sic intelligendum est hoc Victoriae assertum. ¶ Secundò ait, quod quia merces vltro nę vilescunt: quod, scilicet, quando ita vltro nę sint ex modo, & loco vendendi: consideratur: ideo malè à quibusdam negatur reuenditores, qui regatones Hispanicè dicuntur, qui in loco communi, & in magna copia coniunctim emunt ad reuendendū minutim, non posse postea particulariter, & minutim vendendo, plus vendere. Quod quidem Victoria dictum, ut sine detrimento reipublicę contingat fieri intelligendum est: dum taliter illę merces iam ad forum importatę superant in foro, eō quod coniunctim volentes eas emere pro suarum domorum necessitatibus supplendis iam inde sibi prouiderunt. Nam tunc isti reuenditori minutim, coniunctim, & in magna copia ementes ad reuendendum, ne pro tempore defit annonę in foro pro volentibus quotidie eam minutim emere, non malè agunt, immò sic prospiciunt indigentię populi. ¶ Tertio ait, quod res, quę non inueniuntur apud multos venditores, ut triticum tempore inualescentis famis, secluso pretio legali, tunc non sunt æstimandę communi æstimatione emētium, tunc subsit paucitas venditorum. Nam tunc potest plus pretij exigi à venditoribus, non quidem tantum, quantum ipsi venditores pro libito exigere voluerunt, sed iuxta rationabilem considerationem sumptuū, & laborum, & necessitatis instantis, & iuxta illa, quę benè subnotauit Conradus de contract. q. 56. ¶ Quartò Victoria subiungit, quod quando suppetit copia magna venditorum: subest tamen raritas magna emptorum: quia vix vnus, aut alter apparet emptor, aut certè inueniuntur valde pauci: tunc & si à raris emptoribus vilioris possint emi merces: non tamen ita tenui pretio, ut irrationabile sic eos

emisse videatur, itaque in his arbitrio boni viri eos acquiescere oportet potius quam prohibito extenuare pretium. ¶ Quintò Victoria subiicit, quę necessitas priuata ipsius emētis: quia valde indiget re licet nō licitè adaugeat pretiū rei, tñ necessitas, & indigentia cōmunis in republica illius rei licitè adaugeat pretium rei, ita vt liceat eam plus vendere: non tamē vltra pretium rigidum communiter currens: sicut neque vltra hoc pretium licet eam plus vendere, eō quod emptori eam rem valde diligat aut ea maximè indigeat. ¶ Sextò tandem concludit Victoria, quod potius laudiam quam culpę tribuendum est alicui, si charitate quadā communi reipublicę affectus, quatenus bono eius communi consulat vilioris velit vendere, quo ceteri venditores moderatius in vendendo se gerant.

¶ Porro de pretio rerum nobis agentibus, operepretium est & hic illam agitare quęstionem, vtrum in contractu venditionis ad creditum, vel in alio simili, vltra pretium principale ratione pęnę conuentionalis in termino præsignato non soluentibus impositę, liceat aliquid plus recipere. Ne ergo causa equi uocationis nominis pęnę allucinemur, triplicem speciem pęnę prænotasse est opus: scilicet, pęnę legalis, id est, quam indicit lex: & pęnę iudicialis quam iudices in particularibus negotijs soliti sunt imponere: & pęnę conuentionalis, quę ex conuentione partium in contractibus, vel compromissionibus ex mutuo consensu solent adnecti. Præterea quia conuentionalis hęc pęnna, vel in vitatio nem iacturę proprię, vel in commodum alterius, scilicet, alicuius hospitalis, vel pauperis à partibus solita est imponi: nos specialiter hic de ea pęnna loquimur, quę duplici respectu apponi potest, scilicet, vel causa vitandi iacturam lucri cessantis, aut damni emergentis, vel ad propriam parandam securitatem: quatenus debitor metu pęnę sollicitus magis fiat ad solutionem præstandam in termino.

5.

6.

Quest.

Triplex species pęnne.

Assertio. 1.

¶ His præmissis quoniam pęnna conuentionalis hęc tam licitè, quā illicitè imponi potest, ut ergo illicitè imposita à licitè imposita separemus: hic de illicitè imposita loquentes nostram sic statuimus assertionē. Primam. i. vsurę labem, restitutionisque obligationē cōtraheret ille, qui quatenus suā palliare vsurę sub prætextu pęnę, pęnam contractui venditionis ad creditū à se factō, debitor non soluente sibi in tēpore pęnā adiecit, eamque neque exigere, neque executioni mandare licitè potest.

potest. At quoniam de hac nostra assertione nullatenus ambigitur, ab eius probatione superfedemus.

Questio.

¶ Sed si signa inquirat aliquis, quibus innotescere possit aliquem animo palliandi vsuras, pœnam cõtractui venditionis adhibuisset, primò legat Nauarrum in sum. Lat. ca. 17. num. 215. & Palacium super sum. Caieta. verbo. vsur. cap. 2. & Conradum in lib. de contra. q. 31. concl. 3. & Siluestrum verbo pœna. q. 25. §. 7. & Nauarrum etiam in sum. c. 23. nu. 68. & Scotum in. 4. dist. 15. q. 2. qui de his apponendis pœnis agunt, & præsertim Cõradus, & Scotus, & Siluester. vsura. 1. q. 2. 8. asserunt tunc colligi causâ palliandi vsuram, pœnam apponi quando appositor illius animo caruit hac via recompensandi sibi damnum inde emergens, aut lucrum cessans, aut metu pœnæ adigendi debitorem ad soluendum in tempore, sed solum animo sub nomine pœna palliandi lucrum id fecit.

Resp.

Questio.

¶ Porro, quia indicia prædicta generalia sunt, indicia particularia quibus innotescat animus palliandi vsurâ per appositionem pœnæ forte desiderabit lector. Hæc autem particularia colliguntur indicia ex prædictis doctoribus, & præsertim ex Nauarro in sum. c. 17. nu. 215. primò quando appositor pœnæ mauult debitorem pœnâ incurrere: quâ tempore debito sibi solui. c. suam. l. si pacto quo pœnam. C. de pact. ¶ Secundò quando à principio dum mutuando, vel vendendo ad creditum apposuit creditor pœnâ: nisi intra statutû tẽpore debitor solueret ei, iam credidit debitorem ad id tẽporis soluendum debitû futurum esse impotentem secundum Scotum, & communẽ.

Quest.

¶ Atiam de appositione licita pœnæ in cõtractu nobis dicturis restat inquirendû, an ratione lucri cessantis, aut damni emergẽtis, si in tempore non soluatur, pœna possit apponi pro hoc sit secunda assertio: quãdo pœna (quæ potius in hoc casu dicitur recõpensã) apponitur in recõpensationẽ propter moram solutionis nõ præfixo tempore factæ damni subsecuti, aut lucri cessantis: tunc licitè apponitur, dũ ea moderatione apponatur, vt non excedat damni, aut lucri cessantis quantitatem: quæ probabiliter futura speratur, patet autem assertio hæc quò ad primam suã partẽ ex iure naturali ex quo licet unicuique se seruare indẽnem: ergo licet creditori in casu nostræ assertionis ad suã indẽnitatem seruandã, hæc adigere pœnam. Secunda autem eius pars hinc illucescit: quia si pœna tunc locũ obtinet recõpensationis pro interesse creditoris recõpensando,

sequitur pœna hæc maior esse nõ possit, quã illius interesse recõpensationis futura esset.

¶ Porro pro pleniori intelligentia prædictæ assertionis, & hoc dubium hic consequenter accedit exponendum, scilicet. Quid si euentus rei postea docuerit experimentaliter, plus damni esse subsecutum ex plus debito tempore dilatata solutione, quã sit interesse pœnæ, vel plus esse interesse pœnæ à principio impositæ, quã iam iactura iam præfens. Respondetur ergo, quod dupliciter potuit de hac pœna à principio conuenire inter partes: vno modo absolutè apponendo pœnam nihil admiscendo de sortium cõtractu: & tunc ait Garcia libro. 1. de contra. cap. 12. pag. 362. 363. in casu, quo iam experientia teste, realiter minor iactura successit, quam esset pœna appositæ, tota pœna tunc exigenda non venit, quæ fuit à principio appositæ: sed ea dumtaxat exigenda est illius pœnæ pars, quanta ad reficiendũ damnum accidens necessaria fuerit, & nihil ultra, immo secundum Nauarrum loco citato non euaderet restitutionis, & culpæ reatum: qui in hoc casu, vel simili persoluta iam parte debiti in tempore, totam pœnam exigeret: quando obligatio est diuisibilis. c. suam. cum gloss. & communi de pœnitentia. Si autem sic conuenit inter partes, vt tanta pœna arbitrio boni viri moderata solueretur, & nihil maius, aut minus in casu quolibet, quò postea euentus rei ostenderet iacturam damni fuisse ipsa pœna à principio imposita siue maiorem, siue minorem, exponendo se incertæ aleæ: tunc in quocunque euentu, siue plus, vel minus euenisset damni, eam posset exigere pœnam: quoniam ibi attexitur cõtractus sortium, vbi contrahentium vterque æquali sorti lucrandi, & perdendi se obijcit: quod & confirmat Sotus, cum eadem forma pœnam posse apponi, & recipi astruit, dum verisimiles timentur futuræ expensæ in recuperando debitum.

¶ Hinc iam corollariè sequitur, quod casu quo creditor iure expetendi pro suo interesse recompensam careret: quia conditiones requiritæ ad interesse hoc expetendum desunt, pœna indicta cõtractui expeti tunc non posset, sicut neque pro interesse hoc recõpensam.

¶ Porro de hoc dubio, de quo magis cõtrovertitur inter doctores, & hic à nobis differendũ est. s. vtrũ in casu, quo nulla verisimiliter timentur lucri cessantis, aut damni emergentis iactura, ea sola ratione, vt sibi debitum in termino præfixo soluatur, & non differatur pœna

Questio.

Sententia Garcia.

Corol.

Quest.

Varietas opinionũ.

Argum.

Assertio autoris.

na aliqua possit communire cõtractum, circa hoc appositæ versantur opinionones: vna, scilicet, negatiua Scoti in. 4. senten. dist. 15. q. 2. art. 2. vbi videtur negatiua pro parte sentire, cui Albornoicius in lib. de cõtractibus sub scribere videtur, & altera affirmatiua Nauarri in sum. cap. 23. num. 68. quam tenuerat antea Conradus in lib. de cõtractibus. q. 31. concl. 3. & Siluester. pœna. q. 25. §. 7. At certè licet opinio negatiua non destituta sit aliquali apparetia, quia ista pœna tantum imposita, si nõ soluatur in tempore, pro solo metu, & periculo nõ recuperandi debitũ in præfixo termino videtur imponi moraliter loquẽdo: at verò pro huiusmodi periculo, vel metu aliquid posse exigi neruose confutasse Sotũ lib. 6. de iust. & iur. q. 4. ar. 1. cõtra Metinã in. C. de rebus rest. q. 39. ait Nauarrus in sum. c. 23. n. 81. & adijcit neruosius confutari, eò quò sit noua opinio, & contra omnes canonistas asserere, quò pro periculo, vel metu recuperandi debitũ liceat aliquid ultra debitum accipere, quia ecclesia (inquit) declarauit id esse illicitum per. c. in ciuitate, de vsuris, ergo cessante metu alicuius interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, nõ licet talem pœnam apponere.

¶ His nihilominus non obstantibus, quoniã durissimũ esset nunc celeberrimum, & generalem vsum in omnibus fere instrumentis cõtractuũ huiusmodi pœnas apponendi explorere: inquirendũ est, hic nobis quomodo id fieri liceat. ¶ Quare huiusrei gratia hanc hinc statuimus assertionẽ, scilicet, potest creditor etiam in casu, quo iactura lucri cessantis aut dani emergẽtis verisimiliter nõ timeretur pœna aliqua circũuallare cõtractũ, vt per eã ad obseruationẽ cõtractus debitor cogatur. Hæc probabilior est, quæ quidem non satis firmè illa ratione probabatur, qua illo c. 12. in. l. 1. de contra. contendit eã Garcia probare, scilicet, quia etiam cessante alio damno carere pecuniæ suæ possessione pro tẽpore dilationis ultra terminũ solutionis, damnum sufficiens est, pro quo possit exigi pœna: sed certe iste Garcia non videt quam præbeat ansam vsuris, non dico ex assertione hic à me posita, quã etiam ipse tenet, sed ex ratione, quam pro probatione eius adducit: quia, si cessante sibi interesse alio vero, & reali, creditor ea sola ratione, quia nõ soluatur sibi in tẽpore præstituto interesse pœnæ velit accipere: quis nõ videat, quò si pro dano solo, quo in tempore debito priuatus est possessione suæ pecuniæ velit illud interesse pœnæ accipere, quod iam sola ratione dilationis temporis, quo sibi non soluatur

Instruct. Negot.

velit accipere illud, quòd planè sic consideratum lucrum vsurarium erit, licet palliatum nomine pœnæ. Igitur nostræ prædictæ assertionis ea ratio legitima est, quam Nauarrus in sum. capit. vigesimotertio, numero. 68. adducit, scilicet, quia licitum est tum per adhibitionem pœnarum cogere ad obseruationem cõtractuũ: tum etiam eisdem pœnis morosos, & culpabiles debitores punire; sicut etiam per pœnas ad legum obseruationẽ solent homines attingi.

¶ Iam ad argumentum, in contrarium gratiam Scoti, & Albornoicij confictum respondetur, primò quod est differentia: nam creditor qui mutuando, aut vendendõ ad creditum sola ratione metus, & periculi adauget pretium, cum sit formale hic aut virtuale mutuum, & istud periculum, & metus, vt quid de per se consequens, & veluti accessorium, quod sequitur naturam principalis ad tale mutuum consequatur: sequitur quod sicut pro mutuo (quia suapte natura gratuita datio est; quoad vsum pecuniæ mutuata) aliquid ultra fortem exigere non potest: ita neque pro hoc periculo, aut metu recuperandi debitũ, vt pote mutuo accessorio, vt in nostro instructorio, materia de vsura nos dixisse meminimus. At verò dum pœna iuxta nostræ assertionis normam imponitur, non pro periculo, aut metu recuperandi debitum: quasi ista sint appetibilia pretio imponitur, sed vt dictum est causa cogendi debitorem ad obseruationem cõtractus, ad eiusq; puniendã culpabilẽ morã.

¶ Deinde secunda differentia est, quia ista pœna nulla incurfa mora soluendi non venit soluenda: immò secundum Nauarrum in summa. capit. vigesimatertio, numero. 68. honestos viros non decet pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur, cap. suam de pœnit. & capit. fraternitas. 12: quæstione secunda: quamuis de rigore iuris exigere posset. At verò pretium adaugtum pro metu, & periculo recuperandi debitum, cum sit vsurarium semper prætenditur, & expetitur ab his qui de eo conueniunt, & siue debitum postea suo tempore soluatur siue non, cõueniunt à principio de tali pretio ultra fortè recipiendo, quod absque labe vsuræ nõ fit.

¶ Præterea quid veritatis habeat corollariũ illud quod Garcia illo. c. 12. infert pag. 362. nunc discutendum venit, sic enim ait, ex hac conclusionẽ, scilicet, tertia cõsequitur, quod dum debitor in mora fuerit soluendi, potest creditor, & pœnam conuentionalem à principio indictam exigere: tum etiam interesse

Ad 1. arg. Solut. 1.

Solut. 2.

Quest. Sententia Garcia.

Sent. Auto-
ris.

damni emergentis, aut lucri cessantis, si quod ex morosa solutione contigerit. Dicimus autem quod licet Garcia hoc auctoritate Caietani in sum. verbo vsura. capi. 2. in fine confirmet, tamen non desinat esse rigidum Corollarium, & Caietanus quidem quem ipse citat potius videtur hoc assertum saluare ab vsura, quam a rigore, quia inquit, vtrumque excrementum tam pœnæ impositæ, quam lucri cessantis expectere vsura non est: quia non est mutuo, sed ex mora accipitur. Igitur licet istud corollarium stando in rigore non refutemus: malum tamen & sequi, & consuleræ æquitatem: quam loco citato in sum. cap. 23. numer. 68. insinuat Nauarrus, dicens viros honestos non decere pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur capit. suam de pœnit. & capit. fraternitas. 12. quæst. 2. quamuis de rigore iuris exigi posset, hæc Nauarrus: ergo secundum ipsum multo minus deceret post acceptam recompensam damni aut lucri cessantis ex mora, propter eandem moram velle exigere pœnam: tum quia mitiores in pœnis esse debemus, & satis punitus esse videtur de culpa suæ moræ per solutionem damni, aut lucri cessantis: tum quia (vt inquit Caietanus) vtrumque excrementum tam pœnæ impositæ, quam lucri cessantis ex culpa moræ prouenit: quapropter eadem vnaque culpa non videtur ex æquitate hæc duplici recompensa, scilicet, & pro pœna & lucro cessante, vel damno emergente esse plectenda.

Nota.

¶ Præterea, auctore Siluestro vsura. 1. quæst. 28. pœna quæ apponitur solum, vt debitor soluat, exigi potest sine vsura etiam, si excedat interesse debitum: quia interest publicæ utilitatis, vt pacta seruentur, at secus est vt loco citato ait bene Garcia, si pœna non vt sic, sed pro recompensa interesse amissi à creditore exigatur: quia tunc interesse, quod postea ex mora apparet amissum excedere non debet. Tandem hæc conuentionalis pœna, licet dicatur imposita causa cogendi debitorem ad soluendum in tempore, tamen secundum Siluestrum vbi supra, præsumitur in foro exteriori in fraudem vsuræ esse appositæ. Primum, si creditor alias consuevit fœnerari. Secundum secundum aliquos: si pœna excedat interesse. Tertium, quando per singulos annos, vel menses dicitur committi, Auth. ad hæc. C. de vsur. vide reliquas præsumptiones, quas ibi refert Siluester quas consulto missas facio, quia magis spectant ad forum exterius.

Questio.

¶ Tandem hic consequenter inuestigatu

opus est, an qui ex impotentia morosus fuit in soluendo debitum perinde obnoxius maneat ad soluendum impositam pœnam, ac si voluntarie, & non ex impotentia in termino soluere omisisset.

Propositi.

¶ Igitur (vt clarius procedamus) prima circa hanc quæstionem sit propositio pœna quæ imponitur in recompensationem lucri cessantis, aut damni emergentis (quæ potius dicitur recompensa quam pœna) non minus in conscientia soluenda est à debitore omitte-
tente soluere in tempore debito ex impotentia, quam si non ex impotentia, sed ex mora voluntaria talem debiti solutionem distulisset. Cuius potissima ratio est: quia hæc pœna non tam ad puniendam culpam moræ quam ad recompensandum interesse posita est à principio in contractu, quò securus fieret de non amittendo interesse damni, aut lucri cessantis, si ex mora sibi contingeret, à quo impotentia soluendi in tempore non excusat: quia etiam nulla præcedente culpa interesse debetur, sicut & principale debitum, vbi præcessit, vt in præsentis monitio, & protestatio de illo lucro recompensando. Ita Metina Complutensis, in lib. 1. de contract. ca. 12. pag. 364. suffragatur Garcia, quapropter non satis resolutè loquutus fuisse videtur frater Iosephus in suis floribus, dū sine limitatione ait, quod qui sine culpa fuit in mora, quia fortuito casu perijt eius substantia, vel sine culpa sua sibi surrepta est: non tenetur refarcire damnū inde subortum, scilicet, ex dilata ob eam causam solutione. Neque valet ratio quæ addit hoc absolutè affirmare dicens, quod ideo ille debitor morosus sine culpa ad interesse non tenetur: quia in isto casu fortuito non fuit causa damni, licet fuerit occasio, non (inquā) valet: quia pari ratione probaret, quod neque in isto casu fortuito emptor ad creditum teneretur exsoluere pretium principale, quia per ipsum non fuit data causa damni, sed occasio, quia per casum sic contigit absque culpa. Nam satis est, dederit ante causam damno per petitionem mutui, aut mercium ad creditum auertendo creditorem ab evitacione damni: sub hoc pacto acceptando mercem, & lucri cessantis solutionem, si contingeret. Igitur si dictum hoc fratris Iosephi aliquid veritatis habet est, quando in contractu mutuationis, vel venditionis ad creditum de tali lucro, aut damno emergente soluendo non est contentum. Nam tunc si casu fortuito, vel aliter sine culpa sua esset in mora soluendi à principio

Ratio.

Sententia fratris Iosephi limitatur.

pio non requisitus, & admonitus non teneretur de interesse. Secus igitur in nostro casu in quo à principio de hoc interesse soluendo etiam in casu fortuito conuentum esse præsumimus, nam tunc etiam si ex impotentia inculpabili mora soluendi, & ex illa damnus euenerit, soluendum erit.

CAP. XXXI. Quid si debitor non soluit in termino ex impotentia: & de duplici impotentia. Et an pœna conuentionalis ante iudicis mandatum ad sui solutionem obliget in conscientia, & quod non est punctualiter exigenda.

Quest.

NE capituli prolixitate tædio afficeretur lector, coacti sumus quæstiones inter se alias coherentes subsecare. Quapropter & in hoc capitulo, instamus inquirere, an quædo pœna à principio non in recompensam alicuius inter esse constituta est, sed quatenus ad soluendum in termino debitor adigatur: tunc si casu fortuito, vel aliàs citra culpam suam, in mora soluendi postea fuerit, debitor teneatur ad hanc pœnam.

Respon.

¶ Dicendum est ergo cum Siluestro verbo vsura. 1. quæst. 28. quod si creditor non soluit in termino ex impotentia, vel sine culpa, pœna exigi non potest sine vsura, quia vbi non est culpa non debet esse pœna. C. de pœn. l. sancimus, & consequenter exigeretur ratio ne ex crescentia: quæ vsuram facit. c. si fœneraueris. 14. quæst. 3. immo quando etiam partem soluit, non potest exigi tota pœna secundum intellectum Siluestri verbo pœna. §. 29. id est, quando secundum Panor. in capit. sua de pœnit. obligatio est diuidua. At secundum Bart. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de ver. oblig. propriè dicitur diuidua, quando solutio partis tantum valet respectu partis sicut solutio totius respectu totius obligationis. Exempli gratia, si promisi tibi scribere Bibliam, & Decretum, & scripsi Bibliam tantum, quia Biblia integra, quatenus ad suam propriam commoditatem consideratur, tantum utilitatis affert, si sola reddatur, quam si reddatur cum Decreto diuidua est: diuidua vero obligatio esset, vt si promisi tibi scribere Bibliam, & scripsi tantum. 4. eius quaternos, qui quasi per se nihil valent sine omnibus alijs. Vide etiam glo. in d. cap. suam, quæ addit hæc esse vera in pœna, quæ committitur in non dâdo, vel in faciundo, secus quando debet aliquis aliquid recipere putâ hæreditatem, vel legatum, si sic fecerit, vel soluerit: quia nisi totum

Obligatio diuidua & indiuidua.

Instruct. Negot.

fecerit: non habebit intelligi, nec totum, nec partem hæreditatis, vel legati, vt in l. Marui. & l. cum fundus. ff. de cond. & dem. qn. & de hoc plenius in leg. si feruus. ff. si quis caus.

¶ Vnde adhuc etiam patet, quod vbi fuit impotentia in culpabilis soluendi, non sit infigenda appositæ pœna, quia tunc non censetur fuisse in mora. Nam secundum gloss. cap. mora. de regul. iur. & D. Antoninū in prima part. titul. 20. capit. 1. §. mora. & Siluestrum verbo Mora quæst. 1. vt aliquis dicatur esse in Mora opus est, vt sibi non desit soluendi facultas, & quia vt superaddit ibi Siluester. q. 4. mora. & culpa verè æquipollentes sunt. Igitur solum ille debitor obnoxius manet pœnæ soluendæ, qui ex culpa non soluit: non autem, qui ex sola impotentia, consentit. Nauarrus in sum. c. 17. num. 215.

¶ Post hanc resolutionem communem doctorum Garcia libr. 1. de contract. c. 12. p. 366. & p. 367. satis peracutè subnotauit distinctione per quæ facit satis assertioni prædictæ Siluestri dicentis quod mora, & culpa æquipollentes sint, & qua satis facit huic argumento à se posito, scilicet, quia pœna hæc solita est poni in fauorem creditoris, qua constituitur in securitate recuperandi debitum tempore debito, at idem inconueniens sequitur creditori, si debitor ex impotentia soluere prætermittat. Quam si id facere ex culpa sua, vel negligentia omittat: ergo ex qualibet causa in tempore soluendo non fuerit, sibi subeunda est pœna à principio constituta, si qui voluntarie se tali pœnæ altinxit. Distinctio autem eius est circa impotentiam soluendi in termino, quia dupliciter (inquit) potuit debitor in hac incidisse, & venisse in potentiam, vno modo propter eius negligentiam, & culpam, alio modo absque illa. Si igitur ceciderit in illam impotentiam ex culpa sua, obnoxius erit exsoluendæ pœnæ, & hoc conuincit argumentum supra formatum. Si autem citra culpam suam impotens ad soluendum fuerit in tempore restitutionis, pœnæ reus nequaquam erit, iuxta sententiam Siluestri dicentis, quod mora, & culpa in hoc casu æquiparantur, postquam morosus non dicitur debitor, si culpa cauerit ex sua parte.

Argum.

Duplex in potentia.

¶ Verum tamen licet ingeniosa fuerit prædicta distinctio Garcia, & auctoritate Soti, & Cordubæ fundata, qui aiunt quod quædo debitor iuste re accepit, & sine culpa eam perdidit facilius si pauper est prorogata est illi restitutio: nihilominus explicationi maioris gratia adhuc hac moderatione in hoc casu opus est. f. quod

Sent. Garciae moderatur ab auctore.

quod cum Garcia ait impotentiam soluendi: que accidit ex culpa non excusare a pena soluenda, intelligendum est de culpa, que tali impotentia causam dedit: quia moraliter ad talem impotentiam inducendam erat ex se ordinata, vel si praeuisa est talem impotentiam posse causare: Secus autem est, si occasionaliter tantum, & veluti quodam fortuito casu, & prae intentionem ex illa culpa impotentia soluendi in tempore accidit. Sicut in simili Nauarrus in capit. vigesimo septimo, numer. 237. cum Soto contra Siluestrum ait, quod versans campanam, vel illicitè cedens arborem adhibita diligentia, licet ex ista illicita versione campana, vt supponimus, & ex ista cessione culpabili arboris, quia aliena erat, subsecuta fuerit occasionaliter occisio hominis, non ideo incurrit irregularitatem, quia isti non dabant operam rei illicitae per se ordinatae ad occisionem, sed casualiter ex tali opera culpabili mors prae intentione accidit, sic & in casu, quo ex culpa per se non ordinata ad talem impotentiam causandam, neque preuiso euentu impotentia talis impotentia soluendi in tempore accidit, non inducit reatum soluendi penam, secus est, si ex culpa per se ordinata, vel praeuiso euentu, neque adhibita diligentia talis impotentia soluendi in tempore accidat.

Quest.

¶ Præterea veluti affinis est præcedentibus, & quaestio hæc, scilicet, an pena conventionalis: quæ adhibita est in contractu cogendi debitorem ad soluendum in tempore, ante iudicis mandatum, sit in conscientia soluenda. Ad quam responsuri primò ex mente Nauarri in summ. cap. 3. numero 64. dicimus, id est, quod non tenetur quis in foro conscientia manifestare rem in committum cecidisse, sicut neque vere donans emphyteusim, tenetur in foro conscientia laudemium soluere, sed neque in foro exteriori donans ad id laudemij soluendum venir cogendus, vt late probat Iaso. in. l. 2. C. de iur. emph. vendens autem ad illud soluendum in vtroque foro videtur strictus, eò quod tunc laudemium pars pretij censetur esse. Hac enim ratione emphyteusis videtur minori pretio emptori addicta. Vnde argumentum iuritur hic laudemium, non vt pena accipi, sed potius vt interesse quod in vtroque foro debitum est iuxta l. 3. ff. de eo quod cer. loc. & leg. i. C. de sent. que pro eo quod int. prof. & iuxta gloss. capit. conquestus de vsur.

¶ Secundo dicimus, quod licet in casu quo contractus locum habet, pena apposta ex conuentione committitur ex sola contradictione facti qua alter contradicit, & reclamatur: quanquam contradictio non habuerit iuris effectum, vt testatur Pan. capit. Raynaldus de test. tamen hoc nihilominus non obstante nunc mihi applaudit sententia Nauarri in sum. capit. 23. numer. 67. & 68. qui de ferens oppositam sententiam Felin. in capit. de const. numer. 43. & Deci. ibidem num. 2. quæ sibi antea placuerat, quæ ait nunc multò displicere sibi, hanc statuit veriorè, scilicet, quæ pena conuentionalis quam partes in suis contractibus adhibent, in conscientia non est statim vt incurritur exoluenda ante mandatum iudicis, quando vt pena pro culpa mortæ est imposita, & non vt satisfactio pro interesse, at in huius gratiam plures coaceruant rationes. 1. quia nemo quamlibet iustus, aut timorata conscientia eam penam soluit nisi coactus. 2. quia magnum negotium faceret confessarijs, & durum videretur, si ab eis neganda esset passim absolutio penitentibus plurimis frequenter has penas incurrentibus, neque firmum propositum ante sententiam iudicis eas restituendi, gerentibus. 3. quia (vt diximus) probos non decet viros hanc penam accipere: nisi quando in recompensam sui interesse eam exigunt, capit. suam de penit. & cap. fraternitas. 12. qua. 2. quamuis de rigore exigi possit. 4. quia non est ea partis imponens intentio, vt penam impositam a se si debitor incurrat, statim vltro eam offerat: quia solum quò ad obseruationem contractus partes cogantur, hæc pena solent imponi. 5. denique, quia ista sententia non solum bonorum, & malorum est communis animi conceptio: sed etiam consuetudine interpretatrice sic receptum est vsu. Quapropter opposita sententia Felin. & Deci. solum locum habere videtur in penis illis quæ ad recompensationem interesse sunt adhibita: sic auctore Nauarro sensit Anchar. recept. in cap. peccatum de regul. iur. lib. 6. nu. 10. Hæc enim pena, licet vt pena accipiatur ex parte soluentis, sed ex parte creditoris potius eius interesse est recompensa (prout fatentur omnes iuxta sententiam gloss. recept. vltima. cap. peccatum de reg. iur. lib. 6. hanc igitur qui incurrit (vt prædiximus) ad eam exsoluendam tenetur in conscientia pro toto interesse, vel saltem pro tanta eius parte quam tã accipere creditoris, cui debetur interest, & copiose traquantur textus, & gl. & doctores in leg. 1.

Dictum. 2.

leg. 1. C. de sentent. quæ pro eo quod inter prof.

Nota.

¶ Subinde concludimus quod mora soluendi culpabilis quæ ius facit creditori exigendi conuentionalem penam in foro exteriori a debitore in termino præfixo non soluente, non est punctualiter attendenda, neque statim in nunc iam completi termini focandi sunt debitores, neque in foro exteriori statim penæ exsoluendæ censendi sunt esse rei: sed quantum post istud nunc completi termini cum eis pie sit agendum, neque sint adigendi ob paruam moram ad lucendam penam arbitrio bonorum virorum, vel potius arbitrio, & prudentia ipsius iudicis relinquatur iuxta mentem Nauarri.

CAP. V. XXXII. An ratione pacti adiecti de retrouendendo minuatur pretium, & quid sit hoc pactum, & quando est fictum, & quomodo est triplex. Et quæ modicitas pretij hic ignorationem arguit: de aliquibus contractibus vsurarijs sub palliatione huius pacti.

Quest.

Varios modos, quibus pretia augeri, aut diminui possunt perscrutantibus nobis occurrit hic illa quaestio. s. an ratione pacti adhibiti a venditore de retro sibi vendenda ab emptore re, quam ei vendit, quia ea carere perpetuo non vult: teneatur venditor aliquid minuere de pretio. At quamuis de hac quaestione supra dixisse nos meminimus, tamen quia multa supersunt dicenda, quæ illic fuere omissa hic responsuri ad eam, aliqua cum Garcia in lib. 1. de contract. cap. 20. notatu necessaria præmittimus. Primò, quod contractus hic dupliciter potest iniri: vno modo fictè, vt exempli gratia, non desunt quidam, qui copiam pecuniæ mutuando, in pignus mutui fundum, seu possessionem accipiunt interim, dum mutuum manet insolutum, quò autem sibi vitio, aut nota vsuræ in populo non detur, quod fructus fundi suscipiunt, vt ex pignore non computando eos in sortem quandam per vafriciem comminiscuntur venditionem illis factam de illo fundo cum pacto de retro uendendo illud, cum nihil minus inter eos defuerit quam animus vendendi, aut emendi fundum: sed mera fuerit fictio excogitata ad sub nomine venditionis celandam commissam vsuram: Qui quidè fictionis modus cap. ad nostram de empt. & vend. & nota vsuræ præfigitur, & reprobatur. Aliquando autè contractus hic de retrouendendo sincerè, & verè citra fictionem inter partes celebratur cum

Notab. 1

vero animo hinc vendendi, illinc emendi iusto interueniente pretio, atq; sub hac forma contractus hic de retrouendendo non damnatur.

¶ Secundo notatu est opus, quod quia contractus de retrouendendo, ideo fit, quia venditor sua se perpetuo carere non vult, quia sibi maximo detrimento perpetua carentia illius est, vel quia res valde sibi pretiosa est, & rara: sicut lapis pretiosus regi, duplici ex necessitate potest adigi ad eam cum pacto de retro sibi vendendo, vendendum: tum ad instantiam alicuius tertij, vel amici, vt ei subueniat: tum vrgenti necessitati propriae prouidendi causa, quam aliter supplere non potest: ideo cum pacto isto & spe recuperandi suam rem eam vendit.

¶ Si autem quis quærat qualiter coniectare licebit contractum cum pacto de retrouendendo non fictè: sed vero animo vendendi fuisse factum: dicimus id sic conijcere licebit ex dictis: nam primò quando venditor necessitate oppressus aliter sibi subuenire non potest, nisi venalem exhibendo rem suam: argumentum est non fictè tunc, sed animo vendendi rem suam sic vendidisse. Secundo etiam verè, & non fictè vendidisse censendus est ille, qui precibus impulsus emptoris quatenus necessitati emptoris subueniat emptori vendit rem suam: quam non aliter quam titulo emptionis emptor vult accipere.

¶ Insuper ne de pacto de retrouendendo loquentes, ne in eius nominis significatione allucinemur, præquirendum est primò, pactum de retrouendendo quid sit. Responderetur ergo pactum de retrouendendo esse pactum illud, quo emptor promittit reuendere rem emptæ venditori, quando cumque venditor voluerit, vel intra certum tempus, quò cum illicitum non sit pretium dimittit, in cuius gratiam citat Nauarrus in sum. cap. 17. numer. 747. c. cum Ioannes de fide. instr. & l. fundi partem. ff. de contrahend. empt. & l. si fundum. l. si a te. C. de pactis. inter empt. & ven. & Leuit. 25. Hoc tenet Innoc. Host. And. Panor. & communiter canonistæ in. c. ad nostram, de empt. & legistæ in dict. leg. si fundum, & Cepol. de simul. contract. cas. 2. & omnes theologi in. 4. dist. 15.

¶ Hinc corollarie sequitur, quod si vera emptio sit, & non vt simulatio contractus hic sit vbi admiscetur pactum hoc de retrouendendo, sed ita fiat vt saltem emptor verè, & principaliter intendat emere, tunc non tenetur

Questio.

Coniectur.

1.

2.

quando

Questio.

Respons.

quando

Corol. 1.

emptor restituere fructus interim perceptos nisi a tempore in quo in mora esse incipit no recipiendi pretium illius loco, & tempore congruis oblatum. l. secunda. C. de pact. inter empto. & vend. & gloss. recept. & capit. illius. verb. percept. de pignor. ita Navar.

Corol. 2.

Præterea secundo corollarie sequitur, quod si vera fuit emptio quæ tunc præsumitur talis, quando iusto pretio fuit facta, & res cum tali pacto de retrouendendo empta periculo emptoris manet subiecta: tunc iuste potest statim dum non redimitur, locare eam emptor venditori honesta pensione iuxta. l. fundi partem. ff. de contra. empt. & dicto capite. cum Ioannes, de fide instrum. quia cum tunc emptor licite faciat fructus suos, vt expresse diffinitur. l. si fundum. C. de pact. inter empt. & vend. nam cum per emptionem res facta sit sua iuste capit fructus ex re sua: sequitur eius fructus æqua pensione locare venditori possit.

Corol. 3.

Deinde ex prædictis sequitur, quod contractus vsurarius est mixtus cum pacto de retro emendo, & vsu receptus: inter aliquos emere in Autumno mille oves obligatis venditoribus vsque ad Maium, vt eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant, & postquam emptor totam faturam percepit, reuendit easdem venditoribus, qui eas sibi vendiderant. Plures inquit Sotus iniquitates hic committuntur, nam si iste emptor obligat vendentes illas mille oves, vt easdem eodem pretio redimant, mutuum esse conuincitur talis emptio ouium, mutuum (inquam) pretij, quod pro illis persoluit, postquam sic reddendum est illi in redemptione ouium, & cum simul, cum hoc obliget earum venditores, vt earum periculum subeant, signum est quod non eas emptor emit: quia si emisset emptori, & non venditoribus perire debuissent, neque pro periculo, earumque custodia emptor soluit venditoribus, nisi quid tenuerit, & modicum. Igitur vsura est: quia ratione mutui resultantis ex pacto de retro emendo aliquid percipit extra sortem.

Contractus vsurarius.

Idem confirmat frater Iosephus in suis floribus, dum ait, mutuum esse palliatum, vnde emergit vsura, si emptor dicat: ecce res quam mihi vendis cum pacto, vt tibi eam reuendam, si quidem sum eam tibi reuenditurus: quia tu ita poscis tuo periculo interim maneat: ita vt si ante tuam redemptionem perierit, tenearis mihi pretium pro ea datum solvere, & interim mihi eius solues fructus. Vsura (inquam) hic pullulat: nam saluo capitali, id

est, pretio pro ea dato saluo, interim percipit fructus eius.

Porro secundum Nauarrum summ. Lat. capit. 17. nume. 229. cui suffragatur Sotus de iusti. & iur. contractus pessimus est, & peiori nota vsuræ notandus: si quis prædia, vel pecora emit ab eo, quem credit ea non habere, & statim certa pensione eadem illi locat, vnde peccat quidem cum obligatione restituendi pensionem, quam ex re quæ non erat cepit argumen. l. 1. & totius tituli. ff. de condict. Sic etiam peccati, vsuræ, & restitutionis reus est ille: qui dato pretio fictos boues emit, quos pro tempore, pro certa pensione locat idem ficto venditori eis carenti. Secus autem inquit Nauarrus esset, si emptor hic probabiliter crederet venditorem eos boues, vel pecora, vel prædia habere: & bona fide emit. Nam tunc non tenetur restituere etiam post cognitam veritatem, id quod ex tali pensione rei non existentis bona fide emptæ, & locatæ venditori insumpsit. Imò neque id quod non insumpsit: si quando in reueritate si ab isto venditore ficto deceptus non esset, neque ea emere rogatus, emisset alia prædia, vel pecora vera, sicut intendebat, quia tunc pro suo interesse illam pensionem potest retinere. ita Angelus verbo vsura. 1. §. 71. Silue est. vsura. 2. quæst. 6. Maior in. 4. distinct. 15. quæstio. 46. columna quarta.

Contractus vsurarius.

Ad hæc vt omnes thecnas, quæ in contractibus de retrouendendo latere possunt retegantur, dicimus cum Nauarro fraude non carere: si quis vendat prædia non facta cum pacto, vt sibi ab emptore reuendantur intra annum, & solitus est (vt plurimi faciunt) paulò ante messem solutis impensis ea redimere, quare ad propulsandas has fraudes lege Nauarræ cautum est, vt qui non redemerit facta illa ante Pascha, non possit redimere nisi post messem.

Fraus venditoris.

Deinde, & hæc regula præ oculis est habenda in hac materia, scilicet, quod licet pactum hoc de retrouendendo ex sua natura semper in vtilitatem vendentis cædat, & non in comòdum emptoris, tamen pecunia estimabile est hoc pactum, quod cum multiplicibus conditionibus possit fieri (quæ conditiones interdum in vtilitatem venditoris inclinant, aliquando magis in vtilitatem emptoris propendent) ideo quando contractus cum pacto de retrouendendo talibus circumstantijs, & conditionibus est circumuallatus, quod sic circumstantionatus magis vergit in venditoris fauorem quam emptoris: tunc proporcionaliter

diminuendum est de pretio, quatenus sic re compensatio aliqualis fiat emptori. Cæterum si redundarit hic contractus magis in fauorem emptoris, quam venditoris, pretium tunc ea proportione augendum est, quatenus venditori sic etiam fiat satis. Itaque taliter contractus hic est celebrandus, vt pretium commefuretur conditionibus in eo appohtis.

Questio.

Pactum de retrouendendo triplex.

At verò si sciscitari addat aliquis, scilicet, quando innotescere poterit contractum huc de retrouendendo propter adhibitæ conditiones magis in fauorem vnus contrahentis esse quam alterius, respondemus iuxta Nauarrum in sum. Lat. cap. 17. num. 248. mentem trifariam huiusmodi pactum de retrouendendo iniri posse. Primum sic, quod res vendita semper, & in quocumque tempore prohibito venditoris à venditore redimi possit nulla limitatione adiecta, & tunc certè pactum hoc in venditoris fauorem inflectitur. Secundò, cum conuenit inter partes, ne res vendita ante tantum temporis redimi possit ante scilicet annum vnum, vel duo, vel tres, vel plures: hoc tamen elapso termino, quod bene redimi possit, & hoc quidem pactum in emptoris vertitur fauorem. Ad sic autem paciscendum non deest interdum rationabilis causa, qualis est, si emptor causa meliorandi possessionem emptam, vel aliquid elaborandi in ea, ea potius sine meru eam amittendi pro aliquo certo tempore velit, vel si causa fruendi ea pro determinato tempore, ita cuperet. Tertio modo, cum conuentio fit sic, quod intra tot annos duos, scilicet, vel tres, res vendita redimi possit: non tamen postea. Hoc autem pactum cum in fauorem vnus vel alterius contrahentium redundare possit tunc maxime in fauorem emptoris cæderet: quando ipse quia perferit post tantum temporis, & non ante se posse rem emptam meliorare, cupit se securum fieri de non auferenda sibi re emptæ tunc, quando eam meliorare parat, ideoque hanc conditionem apponit. Quarto modo sic conuenire contingit inter partes, scilicet, vt res vendita non nisi annuatim redimi possit, ea videlicet lege, vt si emptor in anni principio rem sic emptam possidere incipiat, tunc per totum illum annum, redimi nequaquam valeat, nisi in fine illius anni præcedentis, & ante initium anni sequentis. Pactum autem hoc præcludit viam omnibus his fraudibus quas aduersum emptorem venditor moliri posset, vt si fraudulenter obtenderet tempore messis, vel collectionis fructuum fundum redimere, scilicet,

quando plus emolumentum ex eo sibi parat. Omnia autem pacta hæc licent auctore Nauarro, cui subscribit Garcia vbi supra: dum modo iustum pretium feruetur illud extenuando, vel augendo iuxta naturam, & circumstantias contractus, secundum quod magis pro emptore, vel venditore faciunt, iuxta regulam supra positam.

Questio.

Insuper quia præcipua difficultate non caret discernere, scilicet, quænam sint conditiones, quæ ad iustitiam huius contractus emptionis cum pacto de retrouendendo concurrere debeant, ideo id examinatum hic opus est. Et primò quæritur an in contractu de retrouendendo ratione huius adiuncti pacti à venditore emptor possit rem minoris emere quam valet.

Argu. 1. ex Caieta.

At videtur ideo rem minoris emere non licere: quia secundum Caietanum. 2. 2. quæst. 77. artic. 1. penes finem, commentum res valens mille vendita cum pacto de retrouendendo non definit valere mille, quia simul cum tali pacto censetur valere mille, non quidem absolute, sed ipsi venditori, cui graue est carere proventibus illius rei pro toto eo tempore, quo sibi carendum est illatum etiam, quia vt ipse Caietanus ibi ait, si quis possessionem valentem mille pro octingentis, cum pacto de retrouendendo emeret, vsurarius censeretur, ergo ratione pacti de retrouendendo non est res minoris, quam alias valeat emenda.

Arg. 2. ex Medina.

Item Medina in sua summ. de Instructio ne Confessoris. §. de empr. & vend. penes finem fol. 144. pag. 2. sic ait, quod si quis emit oliuetum minoris, quam valet ea conditione vt intra tres, vel quatuor annos à vendente cui eum interim locat redimatur, duplici ratione iniustitia non caret. Primum, quia res emitur minoris, quam valet. Secundò, quia vsura est palliata obligare venditorem ad redimendum, & interim percepisse locationis pensionem: ergo videtur sentire Medina, quod ratione pacti de retrouendendo non sit res minoris emenda quam alias valet. In contrariu est auctoritas Nauarri, qui in summ. Lat. capi. 27. num. 86. & cap. 27. num. 247. ait, quod pactum, quo emptor promittit reuendere rem emptam venditori, quando cunque voluerit, vel intra certum tempus, non solum est licitum, sed etiam dimiuit de pretio. C. cum Ioannes. de fide instrum. & iuxta supra allegata iura, cum quid esset pactum de retrouendendo diffinimus. Imò illo cap. 27. num. 86. super addit tale pactum quartam partem, vel ampliore pretij diminueret. argu. extrau. &

In contra.

2. de empt. quatenus probant annuū censum duodecim emi posse iuste centum cū pacto de retrouendendo perpetuo, qui sine illo valeret. 200. & amplius, ergo secundum Nauarrum res empta cum isto pacto licite potest minoris, quam alias valet emi, vides quam intricatior sit quæstio, quam vt breuiter expediri possit.

Resp. 10

¶ Igitur quoniam aliter nobis loquendū est stando in foro exteriori, vbi præsumptiuè interdum iuxta leges fundatas in præsumptione proceditur, & aliter in foro conscientia, vbi veritati assatur, & præsumptioni nō datur locus: ideo loquendo primò de hac quæstione quatenus attinet ad forum exterius dicimus, quod extra cap. ad nostram de empt. & vedit. diffinitur sic expresse, scilicet, si in veditioe opponitur pactum de recuperanda re post certum tempus, modico constituto pretio, præsumitur pignus, & non venditio: ecce quomodo contractus hic de retrouendendo iniustus esse præsumitur quando fit modico constituto pretio.

Quest.

¶ Sed iam ex prædictis implicatius exurgit dubium, quod nam in foro exteriori dicatur modicum pretium, quod præsumptione pignorationis, & non vere venditionis inducit. Respondetur autem, Primò quod Caietanus 2. 2. quæst. 77. art. 1. in commento. penes finem videtur significare, quodcunque pretium notabiliter modicum hanc inducere præsumptionem. Nam sic ait, consuetudo quæ vim iuris habet efficit, vt pro nihilo habeantur hæc pacta de retrouendendo in contractibus, & hoc ad obuiandum fraudibus vsurarium, vnde subiungit exemplum, quod si quis agrum valentem mille, vendit octo viginti, cum istis pactis de retrouendendo mutuū esse potius, quam venditio fuisse putaretur. Accedit Siluester qui verbo vsura. 2. q. 15. dicto. 3. ait quod hoc præsumitur in foro exteriori: quando pretium est modicum, intelligit inquit vltra dimidium, id est, etiam si non sit citra dimidium, sed sit vltra dimidium, & facit. l. quamuis. §. si cum esse. ff. ad velle: accedit ad hæc, quod talis præsumitur contractus extra. cap. ad nostram de emp. & vend. vbi pignoratio, & non venditio præsumitur contractus ille de retro uendendo, vbi datus est valor, qui vix dimidium iusti pretij continet: ergo vt contractus in foro exteriori præsumatur iniustus, non requiritur, tam modicum in eo constitutum sit pretium, vt citra medietate contineatur. Nam in casu. c. ad nostram. cū vix contingeret medietate nō infra medietate ma-

Respon.

Sententia Caieta.

Sententia

nifeste continebatur, & tamen hoc non obstante contractus mandatur rescindi, & oliueta sic vedita restitui At oppositum (ni fallor) insinuat Nauarrus in sum. capit. 23. num. 86. quāuis obscure loquatur: dum ibi sic ait, Admonemus, quod pactum de retrouendendo multum deminuit de pretio, & consequenter leges quæ loquuntur vltra dimidiam, vel quartam partem pretij debere intelligi de dimidia, vel quarta parte pretij per tale pactum diminuti: frequenter enim tale pactum quartam partem pretij (inquit) vel amplioem diminuit arg. extra. 1. & 2. de empt. Hæc Nauarrus. vbi videtur significare hunc contractum non fore in exteriori foro rescindendū: nisi cum tam modico pretio constituto celebratus fuerit quod medietatem pretij iuste ob pactum prædictum diminuti non attingerit: Sed quia hæc quæstio potius pertinet ad causidicos, sicut & præsumptionis fraudum in his contractibus perscrutari, ideo consuetudini inter eos receptæ, quæ interpretatrix est legis standum cenfeo, & de his præsumptionibus. qui velit cōsulat Siluestri loco citato.

Sententia Nauar.

Sententia authoris.

¶ Si autem loquamur in foro conscientia, dicimus, quod hæc quæstio adeò in controuersia fuit, vt Siluester verbo vsura. 2. quæst. 15. dicturus de hac quæstione in hæc verba in forma proruperit, in hac quæstione inquit, frequenter sum pro veritate fatigatus propter quosdam Confessores tenentes contra suos, & aliorū Doctores: quo fine autē, ipsi viderint, & tamē veritas (inquit) est clara ex ratione, & autoritate, intelligendotamen semper, quod emptio fiat iusto pretio cum alijs requisitis, & similiter locatio, & etiam datio ad libellum: quæ quidem sententia Siluestri, quia eam ibi late probat, & quia supra, cum quid esset pactum de retrouendendo declararemus, cū Nauarro, & Siluestro ex pluribus locis iuris probatam reliquimus, & esse communem iuristarum vtriusque iuris, & Theologorum diximus, non est cur in conscientia eum suis requisitis licere dubitemus, neque in probando, quod in conscientia contractus cum pacto de retrouendendo factus sit licitus immo remur. Neque obstat caput ad nostram. de emption. quia ibi reprobat contractus ratione doli nō ratione pacti de retrouendendo, vt patet intuenti non pactū de retrouendendo sibi, si illud exposcat venditor licitum est. Non autem licet pactum quo emptor obligat veditorem ad redimendum post fructus perceptos, & hinc patet solutio ad argumenta, sed de hoc postea latius dicemus.

Nota.

CAP. XXXIII. Quod contractus cum pacto de retrouendendo debet fieri iusto pretio, & cum conditionibus requisitis de quibus hic: an res sic empta possit locari, an eodem pretio redimi debeat, an minoris eam emens faciat si iustus, & de alijs.

NE prolixitatis tædio afficeremus lectorem: quæ ad eandem materiam pertinebant dubia ad distinctum capitulum trāsferre cogimur. Cum ergo duò notanda ex approbatione contractus cum pacto de retrouendendo ex doctrina prædicta Siluestri & communi collegerimus, scilicet, quod primò talis contractus, vt licitus sit fieri debet, tum iusto pretio, tum secundo cum requisitis conditionibus, iam & hæc duo inquirenda veniunt, scilicet, quæ nam sint, & quot istæ conditiones requisitæ necessario ad iustificationem huius contractus. Secundo quodnam, aut quantum est iustum pretium quod in hoc contractu est obseruandum.

¶ Circa autem primam quæstionem, quia aliqui quatuor aut plures conditiones necessario requisitas ad iustitiam huius contractus esse asserunt, & hoc præexaminaſse opere pretium est. Quare primò quæritur, vtrum requiratur animus verus contrahendi emptionem, & venditionem. Cui quæstioni facit satis Nauarrus in sum. capit. decimo septimo numero. 247. vbi docet istum verum animum saltem emendi esse necessario requisitum. Nam ait, quod cum ad iustitiam huius contractus concurrere debeant aliqua, Primò requiritur, vt simulatio saltē ex parte emptoris absit, ita vt emptor vere & principaliter intendat emere, cui suffragatur Siluester verbo vsura. 2. q. 15. dicto. 3.

Quest. 1.

¶ Secundo quæritur, an illa conditio sit necessaria hic requisita, scilicet, quod emptor faciat illud pactum de retrouendendo eo solo, vt placeat venditori, & quod malit ne redimatur, & quod non emerit si putaret esse redimendum. Ad hanc quæstionē Siluester loco citato illo dicto. 3. faciens satis ostendit hanc conditionem esse necessariam, scilicet, quod emptor non velit rem redimi. Nam ait sic ibi, si autem quis vellet non, rem sibi manere, sed redimi: & sic crederet venditor rem non redempturum, non emerit, vsura est venditioe palliata. Hæc Siluester. At verbo Nauarrus loco citato contraria sententia est, quia inquit non est iuridicum. Nam nullo iure, vel ratione apparet, quod ista conditio sit requisita: tum quia contingit non

Variant Siluest. & Nauarr.

rarò aliquem posse verè rem aliquam emere cum pacto retrouendendi, quod eius pretium minuit, qui tamen absque isto pacto, quia sufficienti pecunia caret, ad eam emendam esset impotens, quia sine isto pacto res pluris valet. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. & cap. cum Ioannes cum eis adnot. quare ergo vt tunc possit eam emere pretio sibi possibili non licebit eam emere velle cum pacto de retrouendendo? Tum secundo quia plures qui alias nolentes, res aliquas emere, persuasum importuno amicorum eas emerunt, quas quia rursus opus habebant vendere, cū pacto de retrouendendo ab amicis emerunt verè, sed sperantes eas redimendas, quas aliò quin non emerent.

Questio

Sententia authoris.

¶ At vero inter tam perplexa quid sit dicendum non satis occurrit: dico ergo quod opinio Siluestri est vniuersaliter verior, & tutior, tum quia præcidit ansam palliatis vsuris, tum quia moraliter loquendo velle rem sibi redimi est velle rem non sibi manere, sed reuerti ad dominum, quod per se, & moraliter loquendo, sine restitutione pecunie datæ ab emptore pro ea re non fit. Hoc autem equiualeat mutuum illius pecunie fuit, & cum interim percipiat fructus vt bene dixit Siluester vsura palliata est. An verò conditio hæc requisita secundum Siluestrum, & alios patiatur exceptionem propter speciales rationes in his duobus casibus adductis exemplariter à Nauarro aliorum sit iudicare. Arbitror tamen in primo casu Nauarri, quia necessitas, & defectus pecunie compellit emptorem ad volendum cum tali pacto retrouendendi emere, & quia in secundo importunitas amicorum ad emendū rem, qua emptor non indiget emptorem pertrahit, posse tales emptores ab vsura palliata excusari: quia voluntate, vt sibi redimeretur à venditore non caruit, dum aliàs verè emere in animo habuit, sed de hoc satis, sicque centemur limitandum, quod in nostro primo tomo Instructor. in secunda parte à nobis est dictum.

Questio.

¶ Præterea an conditio hæc (vt alij dicunt) sit necessaria, scilicet, ne pactum fiat, quod vltra certum tempus id redimi non possit. Respondetur id quidem licere, sicut antea diximus: quia pactum hoc in fauorem vnus, vel alterius potest redundare: & præsertim in fauorem emptoris: quando sic securum se fieri cupit de non auferenda à se possessione quando eam meliorare parat secundum Garciam. Ita sentit Nauarrus vbi supra, vbi perspicuum esse ait hoc: quia planum est posse fieri pactum de

de retrouendendo intra solum vnum annum duos, tres, aut plures, quod nihil aliud est in re, quam pactum ne vltra illa tempora praesentia redimatur. Hoc autem regulariter ait Nauarrus esse verum, sed non in omni casu: quia in emptione, census hoc non liceret post extrauagationem Pij. V. super censibus: quod sicut est nouum, ita & singulariter est notandum.

Questio.

¶ Praeterea scitu opus, an conditio haec, scilicet, apponita ab alijs nempe quod emptor, cum tali pacto de retrouendendo ad vsuras dare solitus non sit, & videtur, quod sit necessaria: quia alias iste ad vsuram dare solitus praesumeretur solitum facere argumen. I. quod si nolit. §. qui assidua. ff. de acilit. edict. dico nihilominus, quod in conscientia non est necessaria vbi cessat omnis praesumptio ad qua in foro exteriori ad iumento esse posset ista conditio cap. tua. de sponsal.

Questio.

¶ Insuper inquisitu est opus, vtrum ista conditio sit necessaria, scilicet, quod non fiat pactum, vt ante quinque annos, verbi gratia, a venditore redimi non possit, bene autem postea. Ad hoc affirmatiue respondet Siluester loco citato illo. 3. dicto, quod licet secundum Ioannem Andr. in dicto cap. ad nostram de empt. in Nouel. & Hostiensem in foro contentioso in fraudem praesumitur poni ista conditio, tamen in rei veritate non est illicitum pactum, si fiat bona fide, vt quia vult facere aliqua temporalia melioramenta, quorum effectus ipse vult frui. Nauarrus autem huiusmodi pactum licitum esse affirmat, tamen plura esse soluenda ab emptore quando hoc pactum apponit ibi insinuat quam si cum pacto redimendi, quando libuerit venditori redimere, venderetur, quia hoc in fauorem est venditoris, illud autem, scilicet, non ante quinque annos in fauorem emptoris regulariter vertitur, nunquam tamen vtroque isto pacto, vel altero eorum emendo tantum pretium est soluendum, quantum si absque aliquo pacto venderetur valeret.

Respons.

¶ Adde quod Nauarro loco citato capit. 17. nume. 248. non placet dictum Maioris in 4. dist. 13. quest. 43. asserentis, quod venditor grauat emptorem pacto quando voluerit redimendi, nisi consentiat, vt emptor aliquid capiat ratione sui interesse. Quia inquit Nauarrus iste vendens sic vtitur iure suo, sic cum isto pacto vendendo. Qui autem iure suo vtitur, nemini facit iniuriam cap. cum ecclesia, de elect. & l. iniuriarum. §. i. ff. de iniur. satis ergo est, vt si quia venditor pactum de retrouendendo apponit, diminuat de pretio at con-

tra fraudatores vendentes praedia non satis pacto redimendi intra annum, qui solent redimere paulo ante messem solutis impensis, cautum est (vt praediximus lege Nauarreg) vt qui non redemerit ante Pascha, non possit redimere nisi post messem. ¶ De consuetudinibus ad praesumendum in foro exteriori disputare praetermittimus: quia nobis solum est cordi de solo foro conscientiae disputare.

¶ Nolumus hic praeterisse mentionem de contractu locationis adiuncto emptioni cum pacto de retrouendendo, scilicet, an liceat possessionem emere cum pacto de retrouendendo, locando eam venditori pro certo affectu, id est pensione. Dicimus autem ad questionem breuiter cum Siluestro vsura. 2. q. 15. dicto. 2. Primo quod non est dubium id licere: dum tamen fiat sine fraude: quia rem suam, quam iste verè emi potest sicut alter: ita & isti, puta venditori locare saluis diuitis. Esset tamen secundum Siluest. illicitum, si ex pacto commodum, vel incommodum pertineret ad venditorem, excepto commodum fructuum rei, seu possessionis a se conductae, quia est contra naturam emptionis, cum rei emptae commodum, vel incommodum pertineat ad emptorem. I. illud. ff. de peri. & com. rei vend. nisi penio pro locatione rei, quam soluit venditor, esset ita modica, quod venditor hinc releuaretur in eo in quo grauat contra naturam contractus.

¶ Secundo dicimus, quod tunc esset illicitum cum isto pacto de retrouendendo emere, & statim venditori rem emptam locare: quando venditor non se posset quando vellet, ab huiusmodi conductione liberare, quia talis obligatio cum sit aestimabilis pretio, vendicat partem pretij iuxta dict. l. fundi partem & cum emptor solum iustum pretium rei soluat, sic supra iustum rei pretium habebit istam obligationem venditor, qua obligaretur ab huiusmodi conductione venditor non discedere. Idem autem contingeret, si vellet emptor, quod venditor obligaret se ad conducendum, nisi pro hac obligatione in aliquo alleuiaretur conductor, id est, venditor.

¶ Nota autem secundum Siluestrum, quod in hoc casu, vbi in contractu emptionis cum pacto de retrouendendo: deceptio emptoris fraude, contingeret esse infra dimidium iusti pretij, vbi rescindendus venit contractus in foro exteriori, eo quod emptor neque dimidium iusti pretij soluit: quia contractus non tenet: tenetur emptor restituere fructus pro rata diminutionis pretij, ita verbo vsura

2.

Quest.

Resp.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Nota.

2. q.

2. q. 15. dicto, 4. insinuat Siluester, addit tamen contra alios quod dum tenet contractus quia ex parte emptoris non intercescit deceptio infra dimidium iusti pretij: tunc non tenetur emptor ad fructus pro rata diminutionis pretij restituendo: sed solum tenetur de residuo pretij & interesse, si quod passus est venditor ratione illius residui sibi non soluti, quia si tunc contractus tenet res emptae est emptoris, igitur fructus de re sua perceptos non obligatur, neque pro rata soluere. Sed nihilominus existimo respondendum ad hoc, quod in casu, vbi dolus non dedit causam contractui venditionis, quia alias venditor parabat possessionem vendere, eamque erat venditurus, si solum interuenit deceptio in contractu emptionis: quia emptor praedium emit infra dimidium iusti pretij, quia cum valeret centum emit illud pro quadraginta, ex mente Metinae Complutensis innitendo maiori aequitati non tenetur in hoc casu emptor restituere fructus pro rata diminutionis iusti pretij contra Iosephum, & contra Conradum, & Siluestrum hic: sed satis est tantum supplere pretium, & interesse ex diminutione iusti pretij non soluti amissum relarcire, quod & patet. Nam contractus hic non est ipso facto inuolidus, sed venit per iudicem rescindendus, ergo antequam per iudicem rescindatur, satis est sic sine restitutione fructuum satisfecisse. Secus esset quando deceptio dedit causam contractui venditionis: quia alias non erat paratus vendere, neque vendidisset, nisi deceptus fuisset: quia tunc quia ipso iure est nullus contractus sicut emptor tenetur restituere rem sic emptam, ita & fructus eius, si erat fructifera si cut venditio bonorum Ecclesiae, aut pupilli quando sine debita solemnitate fit: quia tunc tam Ecclesia, quam pupillus recuperabunt sua bona cum fructibus perceptis ab emptore, reddito emptori suo pretio: emptor tamen habebit actionem contra venditorem ad interesse tam damni emergentis, quam lucri cessantis, si ex tali emptione euenerit. Ita Metinae Compluten. de restitut. de rebus per vsuram acquisitis quest. vltima: licet in conscientia in his contractibus ipso iure nullis, vbi affuit bona fides, & ignorantia inuincibilis excusans, satis sit restituere fructus perstantes: non autem sic excusatus tenetur ad restituendos fructus durante bona fide consumptos: nisi in eo tantum in quo ex tali consumptione euasit locupletior. Sed de his satis.

Questio. Respon.

Variante Doctores.

Quest.

¶ Iam ad questionem aliam promissam expediendam accingimur, scilicet, quale, vel

quantum sit pretium iustum in hoc contractu cum pacto de retrouendendo. Nam & si Nauarrus in sum. cap. 23. nume. 86. dixerit frequenter tale pactum quantam partem, vel ampliore pretij diminuere, tamen hoc non totam exhaurit difficultatem. Igitur quaestio nis explicandae gratia eo conijciendus est oculus, an venditio cum tali pacto celebrata in fauorem venditoris solum retorqueatur, vel in emptoris fauorem. Tunc autem in fauorem venditoris caderet haec venditio, quando venditoris interesset, & rem suam vendere & cum tali pacto eam vendidisset, magisque in rem suam id esset, quam in rem emptoris: sicut accideret sic esse, quando sic vltro rogans suam exponeret venalem possessionem, emptor que rogatus eam emeret.

Distinctio fauoris.

¶ Interdum autem contra talis venditio cum praedicto pacto magis cadit in utilitatem emptoris, quam venditoris: quando scilicet, venditor alias nolens rem suam distrahere, solum importunis emptoris precibus impulsus, quod emptoris necessitati magis prospiceret, quam propriae, quia potius damnum patitur eam vendendo, eam cum tali pacto venderet.

¶ His praemissis iuxta Garciae mentem respondententes ad quaestionem, has statuimus propositiones: ¶ Prima igitur propositio sit. Quando venditio inita cum pacto redimendi rem venditam in venditoris rem, & utilitatem est, ad instantiamque suam, & non emptoris fit, tunc eius pretium iustum tantum erit, quantum res ipsa absolute valeret, si sine tali pacto vendideretur, a tali absoluto pretio praescindendo primo eam quotam, qua praedictum pactum dignum est aestimari, tanto ergo minoris tunc venditio conficienda venit: quantum hoc pactum valet pecunia appretiatum. Haec conclusio patet, quia pactum de retrouendendo suapte natura in commodum venditoris, & non emptoris vergit. Cum ergo huiusmodi pactum de retrouendendo aestimabile pretio sit, ratio iustitiae exigit, vt venditor, qui tum vendendo in rem suam facit, tum per pactum de retro sibi vendendo in demnem se seruat cum damno emptoris, hac ratione tantum de iusto pretio alias sibi debito diminuatur, quantum praedictum pactum dignum est aestimatum.

Propositio prima.

¶ Secunda propositio, praedicta venditio cum dicto pacto de retrouendendo: quando ad instantiam emptoris fit, & in commodum eius cum aliquo detrimento venditoris rogati: quia illa pecunia pretij non eget;

eget, & interim quasi inuoluntariè vendens prouentibus rei à se venditæ caret, tunc ob pactum de retrouendendo per se positum non tenetur aliquid remittere de pretio, quod valeret res, si absolutè, & sine isto pacto à se venderetur. Hanc videtur insinuare Caietanus. 2. 2. quæst. 77. arti. 1. penes finem, & ratio huius conclusionis est non illa subobscura, quam adducit Garcia: sed illa clara, quam insinuat Caietanus, scilicet, quia tunc ratione damni quod ex tali venditione incurrit vendens stanti sibi valet etiam cum illo pacto vendita, quanti valeret, si absolutè sine illo pacto venderetur, imò forte magis sibi valet res. At dices fortè, quod tunc venditor per pactum de retrouendendo quod aiicit id damni refarcit. Respondetur quod cum venditor inuoluntarius duplex incommo- dum ex tali venditione ad instantiam emptoris facta incurrat: alterum, quia prouentibus rei suæ interim priuatur: alterum autem de amissione rei sue perpetua, cum per pactum de retrouendendo sibi à se positam secundum incommo- dum reparauerit, primum incommo- dum adhuc reparatum non manet: quare nihil mirum, si huius incommo- di sibi reparandi gratia nihil demat de pretio alias iusto etiam si appofuerit de retrouendendo pactum.

Quest. Deinde illa quoque se vltimo offert enodanda quæstio, vtrum redemptio reuenditæ cum pacto de retrouendendo minori pretio ex parte redimentis fieri possit, vel an maiori pretio, quam emptio facta est, reuendi possit ab emptore. Ratio autem dubitandi est, quia vt arguit Siluester verbo vsura. 2. quæst. 15. dicto. 5. dominus Leuit. 25. In hoc casu retro uenditionis iubet fructus computari in fortem, ac per consequens redimi poterat minori pretio, quam empta est: quia computatis in pretio fructibus perceptis, minus pretij restat pro redèptione soluendum. Dicimus ergo ad quæstionem primò cum Nauarro in sum. capit. 17. numero. 248. quòd non licet à principio pactum adijcere quod res sic vendita maiori pretio sit postea redimenda, quam vé dita primò fuit, quia vsu euenire potest, vt caula alicuius circumstantiæ pretium variantis, postea accidentis, maioris, vel minoris veniret redimenda, vel forte inuariatis rebus æquali pretio. Pari quoque ratione neque liceret pacisci vt minoris redimeretur postea: quia possit ex aliquo accidenti ascendisse in pretio. Imò Garcia non videtur consentaneè rationi asserere, sicut aliqui asserunt, quod res eodè præcise pretio, hoc est æquali pretio pri-

mè venditionis redimèda sit, eò quod hæc adiecta cõditio, seu obligatio efficeret vt cõtra hæc hic magis appareret mutuum, quàm venditio, & emptio, siquidem in mutuo eadem reddenda est quantitas mutuata: sicut in obligatione hac. Tum etiam, quia hæc vera est emptio, emptio autem pretio iusto quod res valet emptionis tempore fieri debet, at tali tempore vsu euenire potest, vt quia res iam meliorata est, vel deteriorata pluri, vel minoris valeat.

Resolutio. Igitur resolutoriè puto cum Garcia dicendum, quod sicut quando res primò vendita est, pretio iusto consideratis tunc præsentibus circumstantijs vendita est: Sic etiam redemptionis eius tempore, redemptio faciendæ est eo iusto pretio, quod tunc pensatis concurrentibus circumstantijs res valet. Eatenusque hæc ratio ineunda est, vt si tempore redemptionis ratione deteriorationis minoris contingat valere, minoris redimatur: si autè tunc ratione meliorationis aucta sit res in pretio, maioris redimatur: si autem nulla perstante variatione in eodè pretio perseuerauit, eodem redimatur, licet venditio, primò facta fuerit cum pacto de retrouendendo, & redemptio sine alio distincto pacto de tertia reuenditione fiat: sed absolutè: quia sic venditor à principio, vt absolutè sibi reuenderetur hac ratione diminuto pretio pactus est, quod rationabilius dictum esse puto, quam illud quod dixisse me memini in tomo. 1. & 2. parte nostri Instructorij, scilicet, quod maioris sit redimenda, quam cum primò, cum pacto de retrouendendo fuit vendita, eò quod cum pacto fuit vendita primò: & reuendita absolutè sine alio pacto fuisse præsupponitur.

Corol. Ex prædictis concluditur illud assertum fratris Iosephi in suis Floribus verum esse, scilicet, quod si contractus fuerit sub hac forma factus, vt tanti redimatur res, quanti valuerit tempore redemptionis, non erit illicitus, quandoquidem, & iuxta naturam contractus redemptionis id fit, & vtriusque conditio in certo relinquatur.

Corol. Præterea ex prædictis sequitur, quod licet emens cum pacto ne possit res empta ante quin quennium redimi, videatur se constituere in tuto, & ab aliquibus præsumatur, quod iste velit saltè percipere fructus illorum annorum loco vsurarum, qua ratione sibi persuaserunt istum contractum fore reprobandum, tamen si adsit bona fides, & intentio emendi: & simul cum hoc iustum pretium soluatur, dicimus cum Nauarro, & fratre Iosepho contractum hunc non fore repro-

reprobandum: tum, quia iniuria non fit venditori cum emptor iuste rem emat, & iusto pretio, & ex re sua possit fructus reportare, & eam venditori locare, dum periculū illius penes se maneat.

Dictum. 2. Superest nunc explicare quomodo Metina in sua instruct. §. de empt. & vend. penes finem fol. 144. p. 2. in duobus casibus ibi à se positus nobis non aduerfetur, quia nos iustificamus venditionem cum pacto de retrouendendo, & emptionem cum pacto de redimendo: quando vendens hanc obligationem (quia sua interest, scilicet, & quod emptor teneatur reuendere, & quod ipse vbi voluerit, quod idem est possit, rem redimere) emptori imponit, & ideo iusto pretio quod res valet cum isto pacto diminute pretium eam vendit. At vt perspicuum est intuenti tale pactum dānat Metina, quando istud pactum se tenet ex parte emptoris per quod intendit obligare venditorem, vt rem post perceptos ab emptore fructus redimat etiam nolens, quod planè cū vsura est cõiunctum, etiā si iusto pretio rem talem emat. Ita Metina in instructiōe confessorum. §. 23. de vsuris fol. 134. pagin. 2. sicut vsura esset si emens censum obligaret vendentem post pensiones censuales perceptas ad eum redimendum, igitur sicut iustum pretium, & libertas manens in vendente censum ad eum nusquam redimendum, si nolit redimere iustificat contractum emptionis census, & obligatio, qua vendens eum, obligaretur ad eum redimendum, eum damnaret, sic iustum pretium, quod arbitrio boni viri librandum venit, & facultas relicta vendenti possessionem ad eam non redimendū si nolit, iustificat contractum hunc de retrouendendo: in quo licet venditori diminuto pretio obligare emptorem, vt eam reuendat, non tamen sic licet emptori obligare venditorem vt post perceptos ab emptore aliquos fructus eam redimat, tantumque abest vt hoc sit licitum, vt quod minus est. Secundum Siluestrum non liceat, scilicet, sic contrahere, si emptor velit possessionem redimi, neque sibi remanere, nisi forte in duobus casibus Nauarri, vbi concurreret etiā voluntas venditoris volentis ad eam sibi reuendendum obligare emptorem qua id sua interest.

Nota. Tandem rem venditam cum pacto de retrouendendo, eam ritè facta venditione fiat ementis posse ab ipso locari venditori. Iam diximus, neque secundum Garcia hoc præberet occasionem scandali, nisi forte dum multum diminuere-

tur de pretio taliter, quod mutuum præsumeretur.

Ad arg. Ad argumentum ex Leuitico à Siluestro adductum dupliciter ipse ibi loco citato respondet: primò quod ista iusio fuit iudicialis, pertinens ad præcepta iudicialia, & consequenter non obligat, nisi denuo statuatur, vt patet per S. Thomam. 2. 2. quæstio. 103. Secundo respondet, quod hoc fuit speciale in terra promissionis, vbi voluit Dominus fructus computari in fortem non absolutè, sed proportionaliter, vide ibi Siluestrum.

Ad arg. 2. Ad eius secundum argumentum vbi sic arguit in hoc contractu venditor cum multoties habeat intentionem pignoriandæ, caret in intentione vendendi: ergo contractus non est licitus ex parte ementis, responsum accipito ipsius Siluestri, scilicet, quod talis venditor cum pacto de retrouendendo simpliciter, vult vendere licet secundum quid, id est, si aliter facere possit nollet vendere. Sed quidquid sit de sua intentione sufficit, quod dicat se velle vendere, & emptori non constat de opposito probabiliter: quia ad contractum simulatum esse oportet concurrere animum vtriusque, scilicet ementis, & vendentis, vt in l. emptione. C. plus vale. quod agi. imò secundum Bart. Capo. de iure hoc sufficit etiam, si emptor sciret venditorem fingere licet, non in conscientia. Imò secundum aliquos sufficit in conscientia (vt dixit Nauarrus) emptor verè, & realiter emere intendat, si autem emptor intenderet mutuare super pignore, proculdubio esset vsura, & tandem hæc occurrere dicenda de hac perplexa materia.

CAP. XXXIII. De stocholis, & barocholis, an liceant aduertuntur Confessores: de barocholis alijs Hispanicè, baratas dictis. De mercatoribus regi, vel alijs petètibus mutuum, illud dantibus in mercibus pro militibus.

Mohatras Questio. Inter indagandum varios casus in quibus pretia rerum diuersificari solent, & iste suo ordine occurrit de stocholis, barocholis mohatras Hispanicè nuncupatis, vt cum indigenti pecunia venditur res, vel merx, vt statim ab eodem venditore minori pretio reematur.

Argumentum. Et videtur modus hic contrahendi non omnino alienus sit ab æquitate, & iustitia: quia merces expectantes emptores auctiori pretio solent iuste vendi quam merces eosdè quærentes, & vltionæ, quæ vt Caietanus tradit. 2. 2. quæstio, 77. articulo primo penes princi-

principium sic vltro oblate merces (vt in Pro uerbio dicitur) vilescunt pro tertia parte, ergo ab iniustitia videtur abesse: si merces suas ex pectantes emptores, neque vltro oblatas plus us vendant, & postea ab emptoribus eas vltro offerentibus eas reemant vilioris. Nam & hoc alij facere licite possunt, ergo videtur ipsi ven ditores non sint peioris conditionis esse cen sendi: quantum ad merces a se venditas sic reemendum.

In contra.

In contrarium est, quod contractus hic confestim vt auditur factus opprobrio datur, & atro calculo notatur: eo quod contra com muniem hominum consensum sit, imo legi bus regni Castellæ videtur reprobari: quia ta libus legibus lib. 5. titul. 11. l. 22. sub grauibus pænis interdicitur, ne idem venditor mino ris reemat rem, quàm ad creditum maioris vendidit.

Item etiam quia contractus hic ad mu tuum cum vsura reduci videtur: quia æqui pollèter, hoc est mutua sic venditorem quod vedit ad creditum reddendum cum lucro ma gno, vt verbi gratia, si mercator venderet am phoram olei singulam ad creditum pro .14. ar genteis, & post eam reemeret ab emptore re galibus. 12. pecunia statim numerata, hoc tan tundum esset ac si illos. 12. argenteos mutua set: vt postea pro singulis illis. 12. argenteis red derentur singuli. 14. argentei.

Variant Doctores.

Sententia Nauar.

Circa hanc igitur quæstionem doctores omnes non omnino conueniunt, nam Nauar rus in summ. cap. 23. numero. 91. & Mercatus lib. 2. de contractibus cap. 21. in hoc aliquali ter dissentire videntur. Nauarrus enim cum duabus limitationibus videtur eum approba re, scilicet, dum, id est, venditor eam redi mat non minori pretio quàm sit pretium iu stum infimum, respectu pretij iusti rigurosi, cum vtrūque de præsentis inueniretur tempo pore, quo mercator rem, vel mercem talem vendidit, quia tunc sic tam venditio, quàm reemptio fieret iusto pretio, licet venditio fa cta fuisset pretio iusto riguroso, & reemptio pretio infimo iusto tamen. Et secundò, dum cesset scandalum, quia contractus hic aliqua lè habet apparentiam mali, cui scandalo in quit Nauarrus obuiaretur, si aliquæ personæ prudentes in testes acerferentur, quatenus id videntes tam de rectitudine contractus, quàm etiam de charitate ibi interueniente cir ca subuentionem emptoris testificarentur pu blicè, & opus pium, meritoriumque esse cen set sic isto infimo pretio iusto numerata pe cunia statim emptori indigenti, & idè ad cre

ditum ementi ab eo rem reemere, eò quòd forte non esset res perua sed valde difficilis tantundem pretij inuenisse apud alios em ptores.

Sent. Mercati.

Mercatus autem prædictum contractū absolute reprobatur, non solum quatenus est scandalum præ se ferens, sed quia etiam iniustus contractus est propter rationes supra allatas.

Sent. autoris.

Circa prædictam quæstionem dicturis nobis quid sit tenendum, videtur Primò dicendum, quod licet opinio Nauarri, specula tiuè loquendo, cum his duabus a se apposi tis limitationibus sit vera, tamen si practicè sumatur, & vt executioni mandanda plena periculis conscientie est, præterquam quod cum tanta cautela exerceri nequit, quin ali qua occasio scandali maneat. Veruntamen quia opinio inter extremas media vicinior esse solet veritati, ideo illa opinio Siluestri, quæ per distinctionem via media incedit vsura. 2. quæst. 4. speculatiuè loquendo pro ximior veritati est. Nam has duas opiniones componere videtur sic, quia sit mercator eo animo, scilicet, reemendi suas merces diuendit, alioquin non eas diuenditurus, nisi mi noris eadem se redempturum esse speraret, tunc contractus est illicitus iuxta sententiam Siluestri, atque in hoc sensu vera est opinio Mercati, quia tunc contractus hic est mutuū coniunctum cum lucro vsurario nam sub no mine emptionis, & venditionis ficta latet (veluti sub herba anguis) mutuuum cum vsura palliatum, vt probat argumentum Mercati supra allatum. Si autem sincera candidaq; mente sine animo minoris redimendi, suas venundauit ad creditum merces, & post hoc fortè fortuna, qui eas comparauerat emptor rogans vt eas emeret, eidem venditori obtulit venales, quia alium emptorem non ha buit obuium, aut eum queritandi labore no luit grauari, si numerata de præsentis pecunia minoris eas redimeret, eo scilicet pretio, quo alius vltro oblatas iusto emeret, non esset iniustus contractus sed neq; illicitus, si scandalū caueretur, locumq; habet in hoc casu sententia supradicta Nauarri, Frat. Ioannes de la Peña cathedricus olim Salmanticensis cū Sil uestro sub eius distinctione dicitur tenuisse quibus accessit Garcia in lib. 1. de cont. cap. 22. fol. 597.

Cautela confessorum.

Tandè cautos esse cupimus confessores ad deterrendum mercatores ab huiusmodi contractibus, quia frequenter eos faciunt cū mala fide, & cum scandalo, quapropter ante factum

Resolutio.

factum tales contractus consilendi sunt ne fiant. Imò, quia sequitur scandalum compellendi sunt, ne eos faciant, ita Metina in sua In structione confessorum. §. 23. da vsuris, fol. 136. Attamen post factum obseruatis his cõ ditionibus. Primò, quòd venditor ad creditū, primo iusto pretio repperito cõmuniter de præ senti, merces ad ereditum vendiderit. Secun da, quòd sanas, & non vitiosas merces vendi derit. Tertio, quòd sine intentione eas mino ris redimendi vendiderit, tolerari potest hic contractus, si minori pretio, iusto tamè, & vlt roneis mercibus cõuenienti postea rogatus venditor idem reemat: admonet autem hunc Mercatus, vt si redempturus sit his cõditio nibus obseruatis (vt quatenus vitetur scanda lum, ne sic redimendo minoris, fenerator cõ fearur) non redimat eas, nisi postquam em ptor eas iam exposuerit venales. Sed ego non sum satis certus an sic satis tollatur scandalū, sed quia Garcia loco allegato in hoc postre mo Mercato videtur accedere dicens, quòd si idem venditor eas merces iam a se venditas reperisset in foro, vel officina aliqua iam exa positas venditioni non esset damnandus, si iusto pretio eas emat. licet minori, quàm eas vendiderit, ideo non ausim eorum assertum reprobare: dum tantum intelligatur verum esse in casu quo merces illæ postea repertæ venalitati expositæ in officina, vel foro com muni ex modo vendendi, quia ibi veluti sub hastatione sunt, & vltro ne offeruntur ro gatis emptoribus viluerunt in pretio infra pre tium infimum quod valebant, dum expecta bant emptores, quia tunc minoris, quàm fuit dictum pretium infimum etiam ab earum primo venditore rursus (seruatis supradictis conditionibus) emi poterunt sine obligatio ne alicuius restitutionis, aliàs si ex tali modo vendendi, vel aliter rationabiliter non sit di minutum pretium, minoris infimo pretio, rursus easdem immutatas emere non pote rit, sicut neq; alter.

Questio. Baratas.

Præterea, & hic de alio modo secundo barocholorum, id est, baratas Hispanicè di ctorum agentium nobis occurrit. Queritur ergo, vtrū contractus sit licitus, qui videtur iam vsu receptus, vbi verbi gratia, indigens pecunijs, vel pro soluendis debitis, vel pro necessarijs ad vitam humanam emendis, vel pro lusibus exercendis, vel pro in negotiatione in sumendis, a mercatore prædiuite magnam copiam pannorum altiori pretio ad creditum emit, quàm rursus, quo pro his vsibus, sibi pecunia suppetat, per proxenetas curat eam Instruct. Negot.

exponere venalem, si velit idem, qui vendi dit, vel alius eandem pecunia numerata emere, quamq; contingit multo minoris emi ab his, qui rogantur emere, qui sic defendunt consultò in pretio, quia videtur præ necessitate, quia premitur, qui hanc copiam pannorū a se ad creditū præemptam, licet per proxenetas exposuit ad numeratum vendidit, quò uis etiam tenui pretio eam copiam pannorū necessario esse diturum.

Respon.

Respondetur, qd licet contractus hic sit scilicet emendo ad creditū re, & ad creditū eā accipiendo a mercatoribus, eam quæ res vilis vendens pro pecunia numerata exercit in ruinam, & præcipitū illud præ diuitum familiarū fuerit inuentus, vt expe rientia testatur: tamen non tantam apparentiã mali præfert, sicut ille de quo iam disputa tum est primò, vbi eadem merx ab eodẽ ven ditore minoris reemebatur, nam in hoc con tractu non reematur ab eodem, sed ab alio.

Dictum.

Igitur resolutoriè dicimus primò, loquẽ do de se contractus hic nõ est illicitus, patet: nam ex forma modoq; vendendi sic variari potest pretium rei, vt res quæ expectatõm ptores valet. 10. vltro oblata sic vilescat, vt iuste ematur. 8. imò secundò, Cajotantum, & axioma commune merces vltro ne pro tota parte solent vilescere. Ergo de se nõ est il licitus hic contractus, vbi ex modo vendendi aliter veditur res a Mercatore, & aliter ab eius emptore: si minoris cū vedita sit a mercatore, minoris eam emerint alij ab eius emptore, tunc modo vtrinq; seruetur æquitas pretij, licet di uersa iuxta diuersum modum vendendi.

Dictum.

Secundò dicimus, qd ex parte mercatoris in istis barocholis potest interuenire duplex iniustitia, primò si sic indigenti pecunijs, & ementi ad reuendendū merces vendat vitio sas. Secundò, si quia eas ad ereditū, eas reuẽdi turo vendit, adauget pretium supra pretium, rigurosum, iustum, communiter de præsentis inuentum.

Dictum.

Tertiò dicimus, quòd ex parte emptorū ementium tales merces a misero reuẽditore, qui eas ad creditum pro suis indigentijs sup plendis præmerat a mercatoribus: sæpè nu mero hæc iniustitia accidit, scilicet, quòd sic eas emendo diminuunt pretiū plusquam ratio, iustitiãq; dicit, eò quòd vadeant miserū illum necessitate eas vendendi adagium esse. Tunc autem hæc iniustitia grauius committi solet, quando reuenditiones hæc, & emptio nes in angulis secretò fieri cõtingūt, idq; fre quenter, eò quòd tales mercium reuẽditores nolunt.

nolunt indigentiam suam in publicum ef-
ferri. Hanc occasionem consequuti empto-
res, qui parant eas emere (quia pauci occur-
runt emptores, quod secretum, & non in
publico exponuntur venales) in pretio illud
defraudant, minoris eas emendo, quam eme-
rentur etiam vltro oblata, si per proxenetas
in publico alias venundarentur, quae quidem
defraudatio restitutionis obligationem indu-
cit, vide Garciam & Mercatum, ita bene dif-
ferentes.

Questio. Praeterea praedictis coheret questio haec
scilicet, an Mercator cum indigente pecunia,
& a se mutuo eam petente possit convenire,
sic dicens, nolo mutuare, quia non sum mu-
tuando. En suppetunt mihi merces, emito il-
las iusto pretio, praesto laborque solutionem,
interim vedes eas, indeque tuae necessitati pro-
spicere poteris. Dicitur ergo, quod contra-
ctus hic non est visus magistro F. Ioanni de
la Peña esse usurarius. Patet, quia hic non in-
teruenit mutuatio, sed venditio iusto pretio
facta, quapropter nulla interuenit usurae pal-
liatio ex facto, sed neque ex intentione, unde
sic posset facere, cum indigenti amico mer-
cator hic.

Questio. Sed quid, si malis mercator rogatus mu-
tuare, cum bene possit mutuare, quia suppe-
tit, sibi ad hoc pecunia, malit praedictum con-
tractum venditionis inire, an hoc faciendo fiat
usurarius. Dicimus ergo, quod licet talis
mercator secundum Sotum non contra cha-
ritatem faciat sic uolendo mutuare, sed po-
tius vendendo merces suas ad creditum indi-
genti, & petenti mutuum in casu, quo mu-
tuare potuisset: si tamen iusto pretio exspe-
ctata solutione merces eas vendiderit, non
ideo usurarius erit. Etiam si easdem emens, ut
suae indigentiae consulere, statim minoris,
quam emerit, vendiderit eas offerendo, quia
id est, quia merces vltro oblatas, vel sub-
hastatione positas vilescunt.

Obiectio. At si adiciat aliquis hic replicare, quod
si praedicta assertio F. Ioannis a Peña vera est,
sequitur iam non tantopere crimini esse dan-
dum, quod mercatores locupletes soliti sunt
facere cum rege: dum pro soluendo militi-
bus pecunia indiget: cum quo conueniunt, ut
mutuum accipiat rex in mercibus, ut ex mer-
cibus postea diuenditis a ministris regis satis
fiat militibus. Videtur namque contractus hic
(licet sonet mutuum) venditio mercium: si-
cut secundum Nauarrum, si quis dicat, acci-
pe nunc pecuniam hanc pro tuis vltibus, sol-
uesque eam tempore messis in tritico a te col-

ligendo, licet sonet mutuum, tamen re vera
est emptio tritici anticipata solutione.

Concl. 1. Verum his non obstantibus pro respo-
sione ad quaestionem statuitur prima conclu-
sio. Mercator qui ratione mutui, id est, quia
mutuat alicui egenti pecunias, obligat illum
ad accipiendas merces, quas nequibit postea
diuendere mutuarius, aut si vendat, minori
pretio vendat, aut non nisi cum labore, & oc-
cupatione suae personae usuram committit.
Haec conclusio est patens, quia ratione mu-
tui mercator mutuans superinducit in mu-
tuarium hanc obligationem aestimabilem
pretio, scilicet, accipiendi mutuum in merci-
bus. Quia regulariter hoc in detrimentum
mutuariae vertitur: & quia inde sic mutuans
reportat ex mutuo commodum temporale,
quia exoneratur mercator ab onere vende-
di tales merces alijs, in quo labor, & tempus
expenditur.

Concl. 2. Secunda conclusio, illi mercatores, seu
cambiatores diuites, qui obligatione civili
se obligauerunt regi, & reipublicae ad mu-
tuandum quotiescunque peterent, & indige-
rent, pro ista obligatione possunt absque usu-
ra exigere aliquid vltra sortem iuxta valore
istius obligationis, & non amplius. Patet, quia
haec obligatio est civilis & aestimabilis pre-
tio, sicut obligatio, qua fideiussor se obligat
pro alio in fideiussione, & assecurator in asse-
curatione. Ergo sicut secundum doctores
pro istis obligationibus fideiubendi, assecu-
randa, licet aliquid accipere, ita etiam pro obli-
gatione mutuandi non semel, sed saepe, quo-
ties rex, vel reipublica petierit, & indigerit,
quia ista obligatio non est per se adiuncta mu-
tuo, sed per accidens ei adiungitur, sicut obliga-
tio celebrandi per annum per accidens adiun-
gitur sacrificio, atque ideo sicut ista obligatio
potest vendi, ita & illa obligatio mutuandi.
Alias quando ista obligatione civili aliquis
regi, vel reipublicae mutuare non est obliga-
tus, etiam si millies mutuet, non potest acci-
pere aliquid vltra sortem, nisi sibi gratis de-
betur: & ratione gratitudinis principaliter & non
ratione mutui, patetque ex diffinitione usurae.

Concl. 3. Tertia conclusio, corollaria Soti, non ex-
cusantur a peccato usurae mercatores, qui pa-
ciscuntur cum rege indigente pecunia pro solu-
endo militibus, ut accipiat mutuum in mercibus
ut ex mercibus postea diuenditis a ministris
regis satisfiat militibus. Patet, quia hic multae
iniquitates intuitu mutui innectuntur. Pri-
mo, quia illi mercatores exonerantur sic ra-
tione mutui ab onere vendendi illas grauantes
regem

regem eodem onere. Secundo, quia illae mer-
ces in magna copia regi traditae coniunctim,
si sic in magna copia venundarentur, minus
valerent, quam si minutim eas venderent. Ip-
si autem nihil minuunt de valore, quo minu-
tatim eas essent vendituri: si eas regi non mu-
tuassent. Tercio, quia eodem pretio, quo il-
lae merces acceptae sunt intuitu mutui facti re-
gi, a rege statim traduntur militibus pro suis
stipendijs soluendis, quas cum milites neces-
se habeant pretio distrahere: coguntur eas ve-
dere pretio longe minori illo, quo sunt illis
militibus in solutionem traditae, quia vix in-
ueniunt emptores, qui non minuant, vel ter-
tiam iusti pretij partem.

**CAP. XXXV. An pretium ad creditum re-
gulandum sit per pretium de praesenti, & pre-
tium ad creditum, dum non inuenitur de pra-
esenti qualiter taxatur in Hispania, & qualiter
in noua Hispania. Et assertio Victoriae, circa
pretium rerum, quae communiter non inueniunt
pretium de praesenti modificatur. Et regula illa
generalis intelligitur, dum sit idem modus ven-
dendi.**

Questio. Quoniam persistimus in omnibus illis in-
quirendis modis, quibus iuste, vel
iniuste solet pretium variari, iam primo hic
disputatur de pretio venditionis expecta-
ta solutione, vel emptionis eadem solutione
anticipata: operae pretium est praenoscere, an
pretia venditionis ad creditum, vel emptionis
anticipato pretio factae regulanda sint per
pretia iusta emptionis, & venditionis de pra-
esenti ad numeratum, ut iusta pretia esse cen-
seantur.

Arg. 1. At arguitur pro parte negatiua, id est, na-
videtur quod non, quia quaedam sunt mer-
ces, quae aliter, quam ad creditum venunda-
ri nequeunt, cuiusmodi sunt merces mariti-
mae, id est, transuectae per maria, quae adeo in
magna copia, & summa importari solent in
nauibus a mercatoribus, ut regulariter pecu-
nia numerata venundari nequeant, ergo harum
mercium venditarum ad creditum pre-
tium non erit illud quo venundarentur in
magna copia coniunctim ad numeratum, ac
per consequens venditio ad creditum non est
semper per venditionem de praesenti, quoad
pretium regulanda.

Arg. 2. Secundo arguitur, quia ipsa iustitiae ra-
tio exposcit, ne tanti veneant merces in ma-
gna copia coniunctim venales, quanti ve-
neunt minutim venditae: quia minutim ven-
duntur. Instruct. Negot.

ditae maiori pretio constare solent, quam si
coniunctim, & in magna summa venundare-
tur. At harum mercium in magna copia con-
iunctimque venalium pretium ad numeratum
non est aliud inuenibile, nisi pretium pro mi-
nuto venalium, quod eis venditis in magna
copia coniunctim non competit, ergo iustum
pretium venditionis mercium ad creditum
non venit adaequandum, vel regulandum iux-
ta pretium iustum venditionis earum ad nu-
meratum.

His nihilominus non obstantibus statui-
tur, haec regula summe obseruatu digna, scili-
cet, cum triplex sit modus emendi & vende-
di, scilicet ad numeratum, vel ad creditum, vel
anticipata solutione, potissima regula ad exa-
minandam, discernendamque iustitiam, & re-
ctitudinem vtriusque emptionis, & venditio-
nis anticipata solutione, vel ad creditum cele-
bratae, est emptio, & venditio numerata pecu-
nia de praesenti facta. Haec regula probatur a

Garcia lib. 1. de contractibus, cap. 2. pag. 604.
& pag. 605. quia huic venditioni, & emptioni
celebratae numerata statim pecunia de pra-
esenti competit potissime ipsissima diffinitio,
tam emptionis, quam venditionis, eiusque
explicatio. Nam cum vera natura emptionis,
& venditionis sit constituta in rei venalis pro
pretio distractione, & in traditione vnus pro
altero, solum in hoc genere emptionis, & ven-
ditionis de praesenti ad numeratum vtriusque,
scilicet pretij, & rei venalis traditio est reper-
ibilis. In venditione autem ad creditum tantum
de praesenti fit traditio mercis, & in emptione
anticipata solutione solum de praesenti in-
teruenit traditio pretij, cum ergo autore Phi-
losopho primum, & potissimum in vnoquo-
que genere mensura sit aliorum eodem gene-
re participantium, fit sane, ut reliqui venden-
di modi per emptionem, & venditionem fa-
ctas de praesenti mensurandi sint: quatenus
ad eorum reetitudinem, & iustitiam attinet.

Iam soluturis argumenta proposita solu-
tio primi nos labore grauaret nisi superius, iam
de hoc puncto dixissemus. Consule ergo a
nobis praedicta in primo tomo, & in secunda
eius parte nostri Instructoris Conscientiae, ca-
pit. 64. vbi a nobis differitur de quaestione il-
la ardua, scilicet, quomodo sint taxanda pre-
tia mercium, quae regulariter non inueniunt
pretium de praesenti. Igitur ad argumentum,
quia varia hic, & varie sentiunt doctores
eorum recensitis primo sententijs, quid
aequius in hac parte sit dicendum coniectare
licebit.

Ad. 1. arg.

¶ Ad hoc argumentum respondens Sotus de iustit. & iur. lib. 6. casum argumenti exceptionem esse concedit supradictæ regulæ, cum enim (inquit) tunc merces illæ maritimæ in magna copia traiectæ, & coniunctim venditæ ad numeratum venundari nequeant fit sanè, vt earum pretium ad creditum ex pretio ad numeratum defumi non debeat. Nauarrus autem in suo Manual. cap. 23. numero. 82. contrariæ sententiæ est, scilicet, quòd nulla subest ratio cur regula generalis præstituta in hoc casu patiatur exceptionem. Nam si pretia harum mercium de præsentibus inueniri non possint hoc non obstat: possunt etenim negotiatores arbitrari, licet non in puncto indiuisibili pretium infimum, & medium, & rigidum, quo iure, & rationabiliter possent vendi supposito casu, quo statim ad numeratum venundarentur, illudque esset tunc iustum ad creditum pretium: & quamuis ista opinio Nauari cui loco citato, vt securiori accedit Garcia sit tutior: tamen sententia Mercati lib. 1. de contractibus, capit. 13. cuius supra meminimus, & etiam in tomo. 1. & 2. part. cap. 64. pag. 506. placet, vbi differentiam assignat inter merces, quæ in regnis Hispaniæ coniunctim in magna copia venduntur ad creditum, & inter eas quæ in noua Hispania sic venduntur expectata solutione in aduentu classis. Nam in Hispania licet mercatores exponant merces in magna copia vendendas ad creditum, vendunt tamen eas merces prætaxando quamlibet speciem earum seorsum pretio, quo de præsentibus veniunt, quia tale pretium de præsentibus reperitur communiter, atque ideo tales vendentes in Hispania in magna copia, & ad creditum non possunt prætermisso pretio de præsentibus æstimare aliud ad creditum, sed pretium repertum communiter de præsentibus debent obseruare in magna copia coniunctim vendentes ad creditum.

Variat Sotus, & Nauarrus.

Placet sententia Mercati.

Pretium ad creditum in Hispania.

Quale sit in noua Hispania.

uendita suppetat, vel magna sit talium mercium indigentia, quibus pensatis solet iuxta has considerationes minui, vel augeri pretium, quare istud est iustum pretium ad creditum, quod excedere, maioris dilationis gratiaque augere, vsuræ crimine non caret. Minutum autem pretium, id est, rerum minutim venditarum in noua Hispania ad pecuniam numeratam, quod inuenitur de præsentibus, non potest esse omnino iustum pretium rerum & mercium coniunctim, & in magna copia ibi vendibilem ad creditum, quia sic vendunt minutim minores mercatores merces ad creditum emptas prius in globo, & cõiunctim à grossioribus mercato causa reuendendi, & lucrandi. Non est autem iustum, vt merces quæ venundantur in magna quantitate coniunctim, tam æquali, & magno pretio veniant, sicut venduntur pro minutim venales.

¶ Si autem (vt à Burgensibus consultus fertur respondisse Victoria) talis casus daretur, vbi mercium tanta esset copia, vt pretium communiter de præsentibus non inueniret, iustum pretium earum tunc esset, quod communiter inuenitur pecunia credita: sed quia hæc assertio Victoriæ prorsus periculo non caret, quamuis eam probabilè in nostro Instructorio, primo tomo, parte secunda, esse asseruimus, sed in Hispania secundum Mercatum propter allatam rationem non habere locum: dicimus imò tunc pretium quòd communiter inueniretur ad pecuniam creditam censendum esset iniquum: si id pretij excederet, quòd licet non inueniatur de præsentibus ad numeratum defacto: tamen rationabiliter & de æquitate attentis circumstantijs negotiorum esset iustum esse de præsentibus extimandum, & obseruandum. Nam non est obseruandum, neque iustum æstimandum pretium tenuissimum, quòd in hoc casu semel tantum vnus, vel alter inuenitur de præsentibus dare: quia sicut vna arundo non facit veritatem, ita neque hic casus facit iustum pretium. Secus autem esset (quia non careret vsura) si cum multi sint, qui velint emere ad numeratum in magna copia, ipsi mercatores malunt, sic vendere ad creditum, quòd augeant pretium. ¶ Quare ad argumentum respondendo in forma nullam exceptionem à regula admittendam dicimus intelligendo eam in hoc sensu, scilicet, quòd venditio ad creditum semper est per venditionem de præsentibus regulanda, per venditionem (inquàm)

Assertio Victoriæ modificatur.

Solutio Arg. 1.

(inquàm) de præsentibus, quando de facto talis venditio de præsentibus communiter inuenitur, aut si sic communiter defacto non inueniatur, per eam venditionem, quæ iusta foret in pretio æstimanda attentis negotiationum præsentibus, & debitis circumstantijs, si contingeret fieri de præsentibus & ad numeratum.

Corol. 1.

¶ Ex quo corollarie consequitur primò, quòd mercatores grossi vendentes in magna summa coniunctim semper suas merces, si uè vendiderint eas ad creditum, si uè ad numeratum non possunt maioris eas vendere, ad creditum eas vendendo, quàm ad numeratum. ¶ Secundo, quòd minuti mercatores, quia suus proprius modus est vendendi minutim, sic minutim vendendo maiori pretio licet possunt vendere tam ad creditum, quàm ad numeratum, quàm grossiores mercatores in magna copia coniunctim vendendo, licet tales sic minutim vendentes vtroque modo, tam ad numeratum, quàm ad creditum idem pretium obseruare teneantur.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum verò argumentum respondetur, quòd non militat contra regulam, quia regula quæ dicitur, quòd venditio ad creditum quoad pretium iustum regulanda est per venditionem de præsentibus intelligitur: dum idem modus vendendi, scilicet, minutim, vel coniunctim vtròque, scilicet tam vendendo ad creditum, quàm ad numeratum, obseruetur, quòd in casu argumenti non seruatur, quia vendere in magna copia coniunctim, & vendere in minori summa minutim, modi sunt vendendi diuersi inducentes licetè varietatem in pretio (vt prædiximus) in fine solutionis. 1. argum. Vnde consequitur, quòd seruato eodem modo vendendi, venditio, quæ ad numeratum certo pretio celebrata foret licita, eadem ad creditum pro eodem pretio facta licita erit. Vnde rectè nos dixisse memento, quòd mercatores grossiores semper coniunctim in magna summa vendentes, si uè ad creditum, si uè ad numeratum sic vendant, eodem pretio vendere sic tenentur. Sed minuti mercatores minutim vendentes, licet ad creditum, & ad numeratum eodem pretio vendere teneantur, sed maiori pretio vtroque modo vendere possunt minutim vendendo, quàm grossi in magna copia magna coniunctim vendunt.

Instruct. Negot.

CAP. XXXVI. An ratione anticipata solutionis liceat minuere pretium, & ratione dilationis illud augere, vt contendunt mercatores, late disputatur. De vafricie quædam mercatorum, respondetur per quatuor conclusiones. Opinio Couarruizæ exploditur, respondendo ad argumenta: apparent vana fundamenta mercatorum: & traditur bona doctrina: & admonentur, circa hoc confessores.

Questio.

Accessimus ad illam celebrem quæstionem quæ licet in 2. part. tom. 1. nostri Instructorii conscientie late disputata fuerit, tamen ordo materiæ, eius mentionem præterisse non sustinet, an ratione anticipatæ solutionis liceat diminuere pretium, vel ratione dilatæ solutionis illud augere.

Argum. 1.

¶ Pro parte autem affirmatiua arguitur primò, qui rem fructiferam, puta fundum, vel vineam vendit ad creditum, potest licetè sibi accipere interesse pretij, quoad creditum vendit interim dum solutio pretij sibi differtur. Ergo vendens ad creditum causa prolata solutionis, poterit ratione huius interesse maioris vendere, quàm si ad numeratum venderet, consequentia videtur nota ex paritate rationis, & antecedens probatur ex lege curabit. C. de act. empt. & vend. vbi decernitur emptorem rei fructiferæ eiusdem pretium non soluente statim, vt eam comparauit teneri ad soluendum vsuram, hoc est interesse pro pretio credito proportionaliter ad rei emptæ fructuum quantitatem: & hoc pro toto tempore, quo res fructifera vendita permanserit insoluta. Quòd quidem argumentum dicitur fuisse Achilès Doctoris Couarruizæ, in tomo secundo, suarum variarum resolutionum, lib. tertio, capite. 4.

Confirm.

¶ Et confirmatur eiusdem Couarruizæ ratione, quia inter vendentem, & ementem debet æqualitas seruari, si quidem emptiones, & venditiones, quippe quæ actus iustitiæ commutatiuæ sunt, hanc æqualitatem exposcunt: Hæc autem æqualitas impossibilis obseruatu est aliter, nisi emptor interesse pretij crediti reficere teneatur. Esset etenim magna inæqualitas alioquin, si emptor frueretur rei emptæ fructibus, & interim venditor eiusdem rei careret pretio, & proventu illius. Ergo iustitia ipsa commutatiua efflagitat, vt in recòpensam fructuum, quibus interim, dum non soluit potitur emptor, & eis priuatur venditor, emptor interesse crediti pretij

2. 31A

pretij venditor, interim dum non soluit re-
pendat.

Arg. 2. ¶ Secundò arguitur, quia videtur, quòd
hoc non sit omnino abominandum, quia
alià durissimum videtur damnare plerosque
mercatorum, sic pro maiori pretio ad credi-
tum vendentium, essetque intolerabile repro-
bare contractum alioquin reipublica vtilem
tam frequentem, & celebrem, vsuque rece-
ptum, & quia aliàs si hoc non liceret, cessaret
pro magna parte, vel in totum negotiationes,
& nundinæ.

Arg. 3. ¶ Tertio arguitur, quia videtur, quòd talis
contractus ratione lucri cessantis possit su-
stineri, quia mercator vendens ad creditum,
quia expectat solutionem ad instantiam em-
ptoris nolentis statim soluere, desinit lucra-
ri cum pecunia, quàm alius emptor pro eis-
dem mercibus, sibi numeraret: ergo hac ra-
tione potest pluris vendere ad creditum.

Arg. 4. ¶ Quarto arguitur, quia à moroso debi-
tore, & petente à me dilationem, possum exi-
gere lucrum cessans, si ex dilatione mihi ces-
set. Sed ex dilatione, quia emptor ad credi-
tum non statim soluit, sequitur lucrum ces-
sans, ergo potest venditor illud exigere.

Confirm. ¶ Et confirmatur, quia si mercator vendens
ad creditum pro decem venderet merces,
sicut valent de presenti, & si postquam em-
ptor soluit ista decem, peteret à venditore
ista decem sibi mutuari, posset tunc venditor
pro illis decem mutuatis ratione lucri cessan-
tis, quia negotiaturus erat cum eis, petere ul-
tra decem tria. Sed dilatio solutionis est ve-
luti mutuatio pretij, quod statim aliàs erat
soluendum, quia merces statim sunt tradi-
tæ: ergo si, ex tunc merces incipiunt esse vti-
les emptori, etiam ex tunc pretium debet
esse vtile venditori, ergo quia virtualiter mu-
tuat pretium, quo statim deberet uti, &
cum eo negotiari, potest ultra iustum pre-
tium de presenti, quod mutuat, & con-
credit aliquid venditor ad creditum acci-
pere.

Arg. 5. ¶ Quintò arguitur, quia ita est iam vsu re-
ceptum inter magnates, vt etiam in præfixo
termino ementes ad creditum non soluant,
quod in damnum cadit mercatorum, eis ven-
dentium ad creditum, ergo postquam mer-
catores hoc prænoscent eatenus magnati-
bus vendendo ad creditum possunt augere
pretium, quatenus se seruent indemnes.

Arg. 6. ¶ Sextò arguitur, qui ad creditum vendit
superandi pretium se periculo exponit:
ergo quo se seruet indemnum, & periculo
intra

suo prospiciat, poterit aliquantulum augere
pretium.

7. Arg. ¶ Septimò arguitur contra illos, qui so-
lum concedunt venditorem ad creditum pos-
se augere pretium, vsque ad pretium riguro-
sum & supremum. Demus ita esse, quòd iam
perfecta consummataque emptione pro pre-
tio infimo, vbi venditor insinuauit se ven-
dere de presenti, creditque statim nu-
merandum sibi esse pretium, si tunc instaret
emptor, vt vsque ad certum quid temporis
solutionis pretij dilatio sibi concederetur,
non posset iam in hoc casu petere venditor
pretium supremum, ergo veritati non con-
sonat asserere rem ad creditum venalem su-
premo, & rigido pretio posse vendi, etiam in
casu, quo ad numeratum statim diuenderet
tur infimo pretio. Consequentia videtur nota,
& probabitur: sed interim probatur ante-
cedens. Quia in casu, & præsuppositione an-
tecedentis concedere, & differre solutio-
nem pretij cum sit mutuum expressum, pro
ea dilatione expetere pretium supremum,
pro quo res defacto non erat aliàs vendenda:
sed pro infimo est expetere lucrum ratione
mutui, quod nõ careret manifesta vsura, ergo
non licet. Consequentia autem patet, quia
post consummationem venditionis conce-
dere dilationem solutionis est mutuum ex-
pressum, sicut à principio vendendo ad cre-
ditum interuenit mutuum tacitum: ergo si-
cut non licet post consummatam venditio-
nem cum intentione statim accipiendi pec-
uniam numeratam, ob dilationem conces-
sam, postea ad instantiam emptoris expete-
re pretium summum pro re, quæ aliàs non
erat vendenda, nisi pretio infimo defacto,
ita nec à principio in hoc casu ob dilationem
rigidum pretium exigere licebit, neque in ca-
su dilationis id licebit expetere ob alium re-
spectum.

8. Arg. ¶ Octauò arguitur, quia merx, quòd plures
inuenit emptores, eò magis crescit iuste in
pretio, quia copia emptorum adauget mer-
cis pretium: sicut raritas emptorum illud mi-
nuit. At ex quò mercatores vendunt ad cre-
ditum, maior occurrit copia emptorum: ergo
auctiori possunt vendere ad creditum, quàm
de presenti.

9. Arg. ¶ Nonò arguitur, si postquam, res putà vi-
nea, aut possessio emptæ est pecunia numera-
ta, atque soluta, venditor eam emptori statim
nõ traderet, posset tunc emptor licite expete-
re interesse in recòpensam fructuù vineæ, qui
bus interim ipse priuatur, & venditor fruitur.
Ergo

Ergo pari ratione vendens rem fructiferam
ad creditum interesse exigere potest in recò-
pensam fructuum, quibus non persoluta pec-
unia potitur emptor: nam de vtroque eadem
videtur currere ratio.

¶ Propter aliqua argumeta horum. 9. quæ
nos hic causa explicandæ magis materiæ fate-
gimus adducere (vt refert Syluester titulo
vsura. 2. §. 1.) quidam Raphael Parnasius hæc
consuetudinem mercatorum vendentiũ plu-
ris ad creditum, quàm numerata pecunia ap-
probauit. Sed tamen opinio istius est falsa, &
periculosa, & contra communem doctrinam
sacrorum canonum, & doctorum, vt ibi tra-
dit Syluester, cui subscribit F. Antonius Cor-
dubensis, in tractatu de casibus conscientia,
quæstio. 84. vbi hanc eandem excitat quæ-
stionem.

Periculosa
sententia.

Conclus. 1.

¶ Igitur iam expedituri quæstionem pri-
mam statuimus conclusionem. Prima con-
clusio resolutiua quæstionis. Nullis cuiusuis
status personis, siue sint mercatores ex officio,
siue non, licitum est eò quòd vendant ad
creditum plus accipere, quàm sit iustum pre-
tium, quod valent merces numerata pecu-
nia venditæ tempore traditionis earum, vel
assignationis de presenti, id est, dictu vsura
est, si res quæ valet centum pretio presenti,
quia venditur ad creditum, vendatur pro cen-
tum, & aliquid amplius. Hæc conclusio est
D. Anton. Ange. Syluestri, Conradi, Meting,
Nauarri in Summ. Lat. capit. 17. num. 243. &
& 245. Est Soti, de iustit. & iur. lib. 6. quæst.
4. artic. 1. ad 4. est Cordubæ loco citato, &
Diui Thomæ opuscul. 67. & 2. 2. quæst. 77.
artic. 1. & quæst. 78. artic. 2. Cuius verba in-
ibi in forma sunt hæc. Si quis carius vendit iu-
sto pretio, vt de pecunia soluenda expectet
emptorem, manifestè vsura committitur,
quia huiusmodi expectatio pretij soluendi
habet rationem mutui. Vnde quidquid ultra iu-
stum pretium pro huiusmodi expectatione
exigitur, est quasi pretium mutui. Similiter
si quis emat vilius, eò quòd pecuniam ante
soluit. Est insuper conclusio prædicta etiam
Caietani. 2. 2. quæstione. 78. artic. 2. & ea-
dem videtur esse determinatio Innocentij
III. in capit. in ciuitate extra de vsuris, est de
nique sententia communis. Probatur autem
hæc conclusio. Primò, quia merx, siue nu-
meretur statim eius pretium, siue in futu-
rum expectetur, non ideo sit maioris valo-
ris: ergo quia venditur ad creditum, non
potest augeri eius pretium, sed est venden-
da pretio, quòd valet de presenti, & non
Instruct. Negot.

Ratio. 1.

pretio & æstimatione mercatorum, qui pro-
pter eorum cupiditatis insatiabilitatem aliter
merces taxant, dum vendunt ad credi-
tum.

¶ Vbi prænotanda venit aliquorum mer-
catorum versutia, qui quia quod nostra con-
clusio damnat damnabile reputant, id crimi-
nis se subterfugere putant, eò quòd in ani-
mi præparatione sunt ad eodem pretio, quo
vendunt ad creditum, vendere etiam de
presenti ad numeratum, & non minori, at-
que ideo soliti sunt dicere mercatores hi em-
ptoribus, en merces hæ tanti vobis debent
ad creditum constare emptæ, quanti, si eas
à nobis numerata pecunia emeretis, signant
que subinde eis excessiuum pretium, mul-
toque maius iusto, quatenus hoc modo ad
creditum vendant merces maiori pretio,
quàm numerata pecunia vendi deberent.
Sicque vsu euenit, vt emptor hoc audiens
malit ad creditum, quàm numerata pecunia
emere, etiam illo excessiuo pretio sciens eod-
em pretio emendas esse ad creditum, quo
ad numeratum.

Vasfricies
mercatorum
notanda.

¶ Secundo probatur conclusio, quia rei
venditæ pretium illud est iustum, quòd va-
let, & communiter inuenitur in tempore il-
lo, quo perficitur venditio, sed illa perficitur
tempore presenti, quo traditur merx, ergo
pretium augeri non potest, plusquàm de præ-
senti merx tradita valet, eò quòd vendatur ad
creditum.

Ratio. 2.

¶ Item tertio patet ex ratione D. Thomæ,
quia solutio expectata reducitur ad mutuũ,
ratione autem mutui lucrum expeti non po-
test, ergo neque ratione venditionis ad cre-
ditum lucrum, id est, augmentum pretij ex-
peti non potest.

Ratio. 3.

¶ Item quarto probatur ratione Soti effi-
cacissimè conclusio, quia nulla lex, vel respu-
blica benè instituta perscripsit aliud maius
pretiũ pro mercibus venditis ad creditũ, quàm
pro venditis de presenti numerata pecunia: er-
go signum est euidentis non licere ratione ex-
pectatæ solutionis carius vendere, quàm de
presenti.

Ratio. 4.

¶ Secunda conclusio, licite potest aliquis
merces suas maiori pretio diuendere ad cre-
ditum, quàm de facto alias de presenti iu-
ste eas vendidisset, sed non licet sic ad credi-
tum maiori pretio vendere, quamquam de
iure, & iuste de presenti vendi debuissent, ver-
bi gratia, liceret eas vendere ad creditum pre-
tio riguroso, & supremo de presenti comuni-
ter inuento, quàm de facto eas aliàs nume-
rata

Concl. 2.

rata pecunia non vendidisset, nisi infimo, vel pio, vel medio pretio. Conclusio hæc est omnium doctorum communiter, cuius assertor est D. Thomas, opusc. 67. Responsum ad lectorem Florent. est D. Antonini in. 2. part. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. est quoque Sylvestri vsur. 2. q. 1. §. 4. Ratio huius conclusionis illi innitur regulæ, scilicet, quod venditio ad numeratum mensura est, atque exemplar aliorum modorum vendendi (ut supra diximus) si ergo venditio de presenti ad numeratum censetur esse iusta etiam pretio iusto riguroso, & supremo. Sic etiam ad creditum celebrata eodem rigido, & supremo pretio censenda esse iusta, siquidem sic non venditur ad creditum maiori pretio, quam de iure ad numeratum potuisset vendi, licet de facto ad numeratum proprio pretio fuisset perfecta venditio. Secus tamen esset, si talis venditio facta ad creditum excederet limites iusti pretij, hoc est rigidi.

Corol. ¶ Hinc sequitur corollarium, scilicet, quod quando pretium mercium per legem, aut reipublicam est prætaxatum: siquidem tunc pretium iustum consistit in indivisibili carens gradibus rigidi, medijs, & infimi, non possunt merces ad creditum pluris vendi, quam ad numeratum.

Conclu. 3. ¶ Tertia conclusio, Mercator, qui aliter quam ad creditum suas merces diuendere non potest: quia nullus emptor inuenitur de presenti, qui ad numeratum velit eas emere, non potest in recompensam lucris cessantis, aut damni, sibi emergentis: quia sic eas vendit pluris eas vendere hac ratione augendo pretium. Hæc Sylvestri vsura. 2. q. 1. §. 1. & 5. Cuius conclusionis duplex occurrit ratio, tum, quia emptor (ut est evidens) non est causa vera amissionis illius interesse lucris cessantis, aut incurrendi damnum emergens, siquidem (ut supponimus) omnis emptor empturus erat ad creditum, cum nullus occurreret, qui vellet emere ad numeratum. Vnde tunc emptor ad creditum impedimento non fuit venditori, quod minus venderet ad numeratum. Tum secundo, quia tunc venditor spe lucrandi, vel formidati damni vitandi caret, postquam emptores ad emendum numerata pecunia de presenti ei desunt. Igitur tali spe frustratus non est peremptorem ad creditum, quod tamen necessario præquirebatur ad lucris cessantis, vel damni emergentis recompensam capiendam.

Conclu. 4. ¶ Quarta conclusio, in hoc casu particulari, scilicet, cum iam Mercator aliquis se ve-

ra paratus erat vendere mercem ementi eas, vel ementibus eas in magna copia pecunia numerata, quam solutionis pecuniam, iam pro certo destinatar ad emendas frugiferas merces, ex quibus probabiliter lucrum sperabat, si ad instantiam amici, ut ei beneficiat, desistit ab hoc contractu, ut ei tales merces ad creditum vendat: licet potest cum tali amico de hoc lucro cessante, sibi soluendo pacisci. Hec est Nauarri, & Fratris Iosephi in suis Floribus, quæ intelligitur esse vera: dum non expectat totum lucrum, quia poterat forte impediti, & propter alias rationes in materia de lucro cessante præactas, & probatur, quia hic verè cessat lucrum verisimile, & probabile, cuius cessationis fuit causa sola venditio ad creditum. ¶ Perpendito autem hic lector cor datè, quod hæc conclusio ex consulto maiori moderamine, & cum grano salis hic asserta est à nobis, quod aditum vsuris præcludemus ista. Quarta conclusio, est asserta à Garcia lib. 1. de contract. cap. 23. pag. 608. & 609. Vbi generaliter asserens, quod ratione lucris cessantis, aut damni emergentis ex venditione ad creditum pluris iusto pretio merces licet vendi possint exemplificat, hoc statim in mercatore potente vendere merces suas statim numerata pecunia, & sic volente vendere, & non aliter ad insumendam eam in merces frugiferas, vel ad euitandum sibi damnum, quem asserit ad petitionem alicuius si vendat ad creditum posse hac de causa in recompensam interesse augere pretium. Sed quia adhuc latere solet anguis in herba, & solet iniquitas mercatorum passim mentiri sibi.

¶ Quinta statuitur conclusio regulariter mercatores huius temporis, qui non ita timorata conscientia sunt, volunt excusare suos contractus vsurarios mutationis pecuniarum suarum, & venditionis mercium suarum ad creditum sub titulo lucris cessantis, quare hæc excusatio non est regulariter admittenda à confessarijs, tum, quia parati sunt regulariter vendere etiam ad creditum, prout commodus possunt, tum, quia non inveniunt tot emptores de presenti solventes, qua de causa vendunt & ad creditum, vnde iste, qui emit ad creditum non est causa, quod venditor impediatur à lucro, tum, quia ad sic vendendum ad creditum non tam inuenitur à charitate debita proximo, quam ex propria utilitate, propter quam malunt vendere ad creditum augendo pretium, quam pecunia statim sibi numerata aliter negotiando lucrati, tum quia secundum Metinam cuius est hæc quinta conclusio in

Nota.

Conclu. 5.

Admonetur confessores.

sua

sua instructione confessor. fol. 133. de vsuris §. 23. mercatores qui pecuniam mutuam aut suarum mercium, quas vendunt ad creditum expectant pretium, si pecunia mutuata, vel pecunia pretij numerati penes illos mansisset: forte non eam exponerent negotiationi: sed eam pro sustentanda familia, vel in alios vsus distraxissent: tum quia non semper est sibi in promptu negotiatio, aut lucrum ut ipsi imaginantur, tum quia huiusmodi negotiatores nunquam suam pecuniam mutuarent, aut suas merces ad creditum venderent, nisi causa lucris inde reportandi, & quia aliunde non tanta spes aridet lucris, ideo malunt suam pecuniam mutuare, vel suas merces ad creditum vendere pro interesse lucris, tum quia alia pecunia solet remanere apud eos, qua possint negotiari, si velint propter has rationes putaverunt esse, quod Mercatus lib. de contractibus asseuerat, scilicet, alias præterquam in casu 4. conclusionis indulgere mercatoribus ut ratione lucris cessantis maiori pretio vendant ad creditum, quæ ad numeratum monstruosum est.

Iniustitia mercatorum

¶ Hinc autem videre est quanta cum iniustitia coniunctum sit, quod quidam negotiatores moliantur facere, qui cum aliter reparare nequeant pretium, quo suæ merces sibi costiterent vendendo de presenti eas computatis expensis, & laboribus in eis emendis exhaustis, & pretio pro eis impenso, tunc ad creditum tanto pretio eas diuendunt, quanto opus est ad prædictorum recompensationem, hoc licitum esse sub hoc colore prætexentes. Quæ quidem deceptio tam magna est, quam est ordinaria, scilicet, sibi ipsis mercatores persuadere se nunquam debere damna pati, aut iacturam, sed semper ex suis mercibus lucra reportare: cum ex aduerso reos eos in hoc esse natura suæ artis negotiandi declarat: quæ utriusque alicui, & fortitiam perdendi, quam lucrandi subiectior est, quam quælibet alia ars in mundo vsuræ cepta fortunæ que innitens. Vnde de pro confesso est apud doctores omnes Mercatores iam animo paratos ad statim de presenti vendendum merces suas teneri ad eas vendendas pretio communi currenti: dum aliud non subest legis pretium, aut taxæ, & hoc siue iacturam inde sint subituri, siue lucrum relaturi (ut prædiximus) sed an ratione expensarum in recuperando creditum mercium pretium possit pretium augeri, iam adhuc diximus ex mente Soti vix hoc labe vsuræ carere, vnde cautè in hac parte iuxta documenta prædicta superius Soti, & Nauarri est ambulandum.

Nota.

¶ Sexta conclusio, neque etiam licet vendere aliquid dilata solutione in aliud tempus pretio maximo, quod valebit, vsque ad illud tempus. Hæc est Hostiensis in Summ. de vsur. §. an aliquo, est Nauarri Sum. Lat. cap. 17. nu. 243. Vbi ait de hoc copiose disseruisse se super capit. in ciuitate de vsur. & tandem conclusisse non esse vsurarium pactum, ut sibi soluatur pretium medium inter minimum, & maximum medians, quo ab emptionis tempore, vsque ad tempus, in quod ille seruaturus erat valeret, siue eius pretium cresceret, siue decresceret. Patet conclusio, quia in casu conclusionis venditor se magis poneret in tuto, non autem in casu Nauarri, ubi pactum iniur de soluendo, sibi huiusmodi pretio, quæ sic erat seruaturus.

Conclu. 6.

Ad arg. 1.

¶ Iam ad argumenta (quia singula suas species præferunt difficultates) nobis sigillatim superest respondendum: ad primi argumenti solutionem prænotandum est, cum Garcia lib. 1. de contract. cap. 23. pag. 620. scilicet, quod licet de numero iuristarum aliqui fuerint: qui profus negauerint venditorem posse licet interesse, sibi assumere ex pretio rei fructiferæ ad creditum venditæ, nisi in recompensam damni emergentis, aut lucris cessantis: non tamen & alij iuristæ desuere, qui licet concesserint, inter quos doctor Couarruuia potissimè adnumeratur, quippe qui cum celebrior sit inter alios præ sua egregia autoritate, magis autoritate propria, quam vllis efficacibus rationibus, aut principijs fidem, & autoritatem huic tam falsæ sententiæ conciliauit. Inualui autem hæc eius falsa opinio, eò quod utilitati propriæ & cupiditati humane blanditur, atque adeo inter non paucos vsu recepta est, non sine magno stipendio rectitudinis secundum leges diuinas, & naturales in contractibus seruandæ, contra quas leges humanæ non prævalent, neque præualere debent. Addit autem Garcia ibi neminem Theologorum se reperisse cui probata fuerit, aut placens talis doctrina, nisi Summam Angelicam, quippe quæ merito pro hoc carpitur à Sylvestro vsura. 2. quæst. 1. ubi huius contractum, tanquam vsurarium sugillat. Igitur Couarruuia opinio non est recepta à quibus recepta est, ut Theologorum opinio, quorum est legum diuinarum, & naturalium rationem habere in foro conscientia: sed ut opinio iuristarum, quorum studium potissimum est de consulendis legibus ciuilibus, & humanis, quatenus attinet ad exterius forum. Cum igitur in gratiam illius nullus occurreret

Opinio Couarruuia periculo subiacet.

rit theologus, qui potuerit allegari, nisi solum iurista ciuiles, & canonista, & inter eos impius Carolus Molineus hereticus, fit sane hinc argumentum de suspitione, qua talis opinio falsa venit notanda. ¶ Igitur quia de hac opinione prolixior nos manet postea disputa tio, interim breuiter ad argumentum in forma responderetur negando antecedens. Nam secundam Siluestr. vsura. 2. quaest. 2. lex illa curabit, non intelligitur de actuali venditione facta, vbi iam traditum est dominium rei venditæ emptori, in quo sensu assumitur antecedens argumenti, vt intentu probet, sed intelligitur de venditione conditionata & in potentia, quia ista venditio conditionata, & in potentia non est vendere nunc actualiter, sed tantum nunc spondere, & obligare me venditurum tali pretio intra annu, quare in primo casu, rei a me venditæ apud me non manet dominium sicut in secundo manet, & sic Bal. videtur intelligere illam legem curabit: quæ quidem intelligentia videtur probari per. l. in initio. C. de pact. int. emp. & vendi. vnde negatur quod vendens vineam actuali venditione, id est, in qua actualiter in emptorem transfert illius dominium, possit loco fructuum: quia sibi differtur pretium accipere interesse, quia illi fructus non sunt sui, sed emptoris, cuius est iam tam dominium rei venditæ, quam periculum: Sed neque ratione dilationis, id est, priuationis, qua se priuat se illo pretio, & vsu eius per expectatum tempus, potest seclusa ratione veri damni emergentis, aut lucri cessantis de aliquo in te resoluendo ultra pretium pacisci: quia priuatio illius pretij per illud tempus quia est dilatio solutionis pretij est, virtualiter mutuum est & priuatio vsu pretij consequitur vt accessorium. quod sapit naturam principalis, ad istud mutuum virtuale pretij, ergo neque pro priuatione ista ad tempus, qua vendens vineam ad creditum manet priuatus pretio, & vsu talis pretij potest aliquid interesse expectare, neque hac ratione eius pretium plus iusto augere.

Ad 1. arg. in forma.

Ad 2. arg.

Ad 3. arg.

Ad confir.

nis animi conceptio, si autem loquamur de æqualitate statuenda inter emptorem, & venditorem, vt maxima assumpta sonat, quæ in eo consistit, vt vterque eorum æqualis conditionis sit, sic rursus distinguimus, quia cum æqualitas hæc dupliciter possit attendi, primo respectu earum rerum quæ his contractibus essentialiter attinent, secundo respectu earum rerum, quæ eis non essentialiter pertinent, quia sine eis interdum possunt consistere. Dico si loquamur de æqualitate considerata respectu rerum ad hos contractus essentialiter attinentium, quales sunt, vt in contractu venditionis venditor transferat ius, & dominium rei venditæ in emptorem, & in contractu emptionis, vt emptor transferat ius, vel dominium pretij in venditorem, hæc enim essentialia sunt: non autem ad essentiam horum contractuum spectat traditio statim actualis, & presentanea possessionis rei venditæ, aut possessionis pretij. Si quidem passim videre est, tam emptiones, quam venditiones tam firmiter celebrari, vt irrevocabiles fiant, in quibus ex vna parte non statim traditur pretium, vt cum ad creditum venditur, & ex alia parte rei venditæ non traditur statim possessio, vt cum anticipata pecunia emuntur fructus terræ nascituri in anno sequenti, vel animalium fetus nodum nati: si inquam de hac æqualitate respectu essentialium loquamur, eam necessario obseruandam esse inter contrahentes libenter astruimus: Est enim prorsus necessarium, vt in hoc emptor, & venditor æqualis sint conditionis: ita vt sicut venditor in venditione actuali statim transfert ius, & dominium rei venditæ in emptorem, ita & emptor statim ex sua etiã parte transferat ius, vel dominium pretij in venditorem. Sed quid nunquid quoad traditionem actualem possessionis rei venditæ, & pretij debet esse æqualis: respondetur, quod etiam quoad hoc stando intra limites horum contractuum, & secundum conditiones suæ naturæ conuenientes, æquali conditione vterque contrahentium debet gaudere, nisi ex voluntate contrahentium ibi admisceatur alius contractus, sicut re vera in venditione ad creditum admisceatur virtualis, & voluntaria mutuatio pretij ex parte venditoris, & in emptione anticipata solutione facta admisceatur voluntaria, & virtualis mutuatio pretij illius anticipati ex parte emptoris: voluntariam dico, quia possent sic non contrahere. Igitur supposito, quod sic contrahere volunt, dico, quod licet illa essentialis prædicta æqualitas sit semper inter emptora

Duplex æqualitas in contractibus.

Questio.

emptorem, & venditorem seruanda, sed non hæc alia extra essentialia conueniens, nisi quæ do per se contrahitur, sine admixtione contractus mutui. Nam si voluntariè contractus mutui admisceatur: quid mirum, si causet hanc in æqualitatem inter contrahentes cum virtuali admixto mutuo, cum de natura mutui sit impari conditionem in mutuantem, & mutuatarium inducere, cum melior sit conditio recipientis mutuum, quam mutuum dantis in ætimatione humana.

¶ Ex qua solutione corollarie sequitur admiratione esse dignum, quod & valde loco supra citato admiratur Garcia, scilicet, quod propter tam debile fundamentum tanq; nullius momenti, opinionis contrariæ Couarruiaz domini iurista amplexati sunt doctrinam saluti conscientiarum nullatenus tutam eam tam futili, & tam falso principio, tanq; perpetram intellecto fulciendo.

¶ Ad secundum argumentum negatur consuetudinem, quæ inoleuit inter mercatores excusare posse contractum vsurarium, qualis est vendere plus ad creditum, quam ad numeratum, quia vsura est intrinsecè mala, sicut neque consuetudo fornicandi inualescens fornicationem potest facere licitam, cum sit intrinsecè mala.

¶ Ad tertium argumentum iam propter rationes allatas, dicimus, quod ratione lucri cessantis regulariter loquendo, quia hic non habet locum, non potest ad creditum vendens plus recipere, quia re vera non cessat sibi lucrum, sicut fortè posset cessare, si illud pretium acciperet de præfenti, quo aliàs pararet negotiari, & illud ad preces petentis mutuarer.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, quod neq; etiam à moroso debitore potest peti lucrum, quando ratio lucri cessantis cessaret, scilicet, quia cum tali pecunia creditor non erat negotiaturus. Sic quia hic cessat ratio lucri cessantis propter rationes allegatas, non potest illud lucrum ad creditum vendens exigere.

¶ Ad confirmationem quarti argumenti respondetur. Primo, quod non est omnino par ratio de venditore pretium iam receptum mutuantem, & de differente, vel concedente dilationem pretij. Nam qui iam receptum mutuat pretium, iam habebat ad manum, quo posset, si vellet negotiari, & lucrari, & credibile est eum eo velle negotiari. At qui vendit ad creditum, non sic habet in promptu pretium illud, quo cum possit negotiari, etiam si velit. Secundo dicimus regulariter

Extrinsicæ æqualitas quando nõ seruanda.

Corol.

Ad 1. arg.

Ad 3. arg.

Ad 4. arg.

Ad confir.

loquendo propter. 7. allatas rationes in quinta conclusione in gratiam Metinæ, mercatores huius temporis volunt excusare suos contractus vsurarios mutuationis pecuniarum suarum sub titulo lucri cessantis, quare hanc excusationem regulariter non esse admittendam à confessarijs diximus.

¶ Neque obstat obiectio in confirmatione adiecta, scilicet, quod merces statim traditæ, statim ex tunc incipiunt esse vtilis emptori, ergo pretium etiam statim deberet esse vtile venditori: quia si merces sunt vtilis ex tunc venditionis emptori est, quia iam est ipsarum translatum dominium, sicut & periculum in ipsum, at pretium creditum, & expectatum per mutationem voluntariam, & virtualem, qua venditor volens vendere ad creditum illud emptori mutuauit, translatum est gratis in dominium emptoris, ergo etiam eiusdem pretij vsus, quo poterat vti, & lucrari vendens eo negotiando, si statim sibi solueretur. Neque enim hic secundum theologos vsus distinguitur à dominio in pecunia pretij, quocirca cõcesso ad tempus per mutuum virtuale pretium emptori, necesse est venditor gratis eo vsu, quo eo poterat vti negotiando se priuet: si nulla vera subsistat ratio lucri cessantis, cuius regulariter in hoc casu solent deficere necessariæ conditiones, vnde in hoc stat omne periculum.

¶ Ad quintum argumentum de magnatibus qui in tempore præfixo non sunt soliti soluere, quod nisi recompensetur maiori pretio, in graue damnum mercatorum vertitur. Respondetur Primo, quod ratione istius periculi, & metus, vtrum magnates in præfixo termino soluent, vel non, non possunt mercatores augere pretium: quia esset mutuum virtuale cum lucro, aut ergo apponant pactum, de damno soluendo, si ex dilatione solutionis post terminum ipsis mercatoribus iniquis verè contingat, aut assumant pignus, vel accipiant à magnatibus fideiussorè, vel eis ad creditum non vendant secundum Sotum, & Fratrem Ioann. à Peña.

¶ Circa solutionem huius argumenti. 5. notato hæc documenta quæ frater Ioannes de la Peña in suis scriptis fertur tradidisse. Primo quod magnates tenentur restituere mercatoribus lucrum cessans etiam non admoniti: quæ do ideo cessabit lucrum, quia eis in præfixo tempore non soluerunt. Secundo ait se credere, huiusmodi magnates ab hoc lucro cessante mercatoribus soluendo excusari, quia mercatores bene norunt ebs non soluturos statu-

Ad obiectio nem.

Ad 5. arg.

Nota tria documenta.

- 1.
- 2.

statuto tempore, & communiter carius soliti sunt merces eis ad creditum vendere. ¶ Tertiò addit, quòd his nihilominus non obstantibus tenerentur restituere mercatoribus lucrum eis verè cessans, si per multum temporis magnatès solutionem differrent. Hoc est certum, quatuor arbitramur non tute negotiari huiusmodi mercatores, non ignaros huius euentus, scilicet, quòd in termino prefixo non est eis soluendum, si vendentes ad creditum magnatibus, ideò adaugeant pretiù, quia tunc per illud temporis volutariè, & proprii interesse motiuo magis, quàm charitate subueniendi magnatibus, quorum sanguinem, & substantiam sic paulatim exugunt, videntur expectare pretium quod est illud virtualiter mutuare, quare non videtur hic concurrere ratio lucri cessantis ad sic augendum pretium.

Ad. 6. arg. ¶ Ad sextum argumentum dicimus, sæpè sapius nos cum Soto, & cum Nauarro, & cù communi opinione tenentes refutasse illud antecedens contra Metinam Complutensem, scilicet, quòd ratione periculi vendentibus a creditum liceat aliquid plus accipere: dū quia ista pericula non sunt tam ordinaria, tū quia cautione, vel fideiussione accepta, vel ipsa solutione postea facta tolluntur, tum quia accessoria sunt ad mutuum virtuale crediti pretij: vnde sicut pretium concreditū est gratis per illud expectationis tempus emptori: sic & illud periculum subeundum est gratis: quia accessorium sequitur naturam principalis. ¶ Neque est eadem ratio de fideiussione, vel assicuracione, vel debitis litigiosis, & incertis præ se ferentibus periculum, neque de pecunia exposita negotiationi in contractu societatis, quæ exposita cum periculo est fructifera & aliàs non, quæ sunt argumenta Metinæ Complutensis hic perstrictè proposita, quia in his non est mutuum virtuale, quare pericula in his contenta, quia per se sumuntur, id est, non vt consequentia ad mutuum formale, vel virtuale, ideò per se sunt æstimabilia pretio, & vt ait Sotus pecunia exposita in societate non ratione periculi, cui exponitur est lucrifactiva, quia quod exponitur ibi periculo est tantum causa sine qua non: sed ipsa expositio, qua negotiationi exponitur: potissima causa est, quòd fructum lucri parere possit, sed neque lucrum cessans, sic consequitur ad mutuum, vt sicut mutuum est gratis, sic etiam lucrum cessans remittendum sit gratis: quia lucrum cessans præcessit in potentia lucrandi cum pecunia mu-

tuata, si non mutuaretur: quæ quidem potentia præcessit mutuum, ecce vnum solutes argum. 6. quam succinctè soluta reliquimus omnia argumenta Metinæ Complut. contraria, vnde non potest sibi prætexere indemnitate vendens ad creditum vt augeat pretium, sicut neque mutuans hanc indemnitate prætexere potest, vt ratione mutui capiat interesse, scilicet vt se indemnem seruet à recuperandi mutuum metu, & periculo.

Ad. 7. arg. ¶ Ad septimum argumentum dicitur multum differre solutionem pretij prorogare vendentem post consummatam venditionem cū conuentione facta statim numerandi pretiù, vel eam prorogasse à principio quando venditio ad creditum inita est, quia cū à principio in ipsa actuali venditione conuentum est de expectanda solutione pretij, ista conuentio fuit ipsius venditionis pactio: & veluti pars eius: & sic vt pars eius gaudet conditionibus debitis venditioni, cuius vna lex & conditio est, quod sicut potest pro pretio infimo fieri, ita quoque pro riguroso, & supremo. Quando verò post constatam venditionem hac lege numerandi pretium, conuenit inter partes de concedenda dilatione pretij, iam hæc dilatio pretij, quia non vt pars cōtractus venditionis, sed vt quid distinctum per se sumitur, censetur esse mutuum: cuius ratione cum sit infimum pretiù quod mutuatur, non licet pro eo expetere lucrum, hoc est supremum pretium, id enim esset vsura. ¶ Quòd si replicaueris, quòd etiam, quando à principio venditur ad creditum res summo pretio, quæ vendenda erat infimo, est virtuale mutuum pretij ibi contentum, quod quidem in causa est maius sumendi pretium quam reciperetur, si res numerata pecunia alias venderetur, quod ad vsuram videtur accedere. ¶ Respondemus quòd hic mutuatio virtualis non est totalis causa exigendi pretium rigurosum, & aliis: imò non est propriè causa sed occasio, seu causa sine qua non, non exigeretur, sed supposito quòd exigitur potissima causa istius exactionis est, vt iusta sit censenda, quòd illud pretium rigurosum est iustum in illa venditione ad creditum, cuius pars est ipsa prorogatio solutionis pretij, quæ quoddam mutuum est tacitum atque ideo vnum licet, sed alterum non licet.

Ad. 8. arg. ¶ Ad octauum argumentum dicimus, quòd copia mercatorum volentium emere ad creditum, quia ad statim soluendum pecunia earent, non auget de perse pretium mercium, sed copia mercatorum ementium pecunia numerata

merata est, quæ iustè auget pretium mercium quia arguit copiam pecuniæ presentem.

Ad. 9. arg. ¶ Ad Nonum & vltimum argumentum responderetur, concesso antecedenti negando consequentiam. Nam disparitas rationis est clara: quia emens vineam statim pecunia numerata, statim eam vineam facit suam, atque per consequens, fructus eius ergo si non tradatur statim potest licitè in recompensam fructuum de re sua à se percipiendorum exigere interesse: dum venditor eam non sibi tradit, sed eius fructibus fruitur. Nam hoc est propriè rei suæ fructus locare venditori pro pretio, quòd licitum quidem est, at verò in casu consequentis, si vendens ad creditum interesse exigeret in recompensam fructuum possessionis à se venditæ, quibus non per soluta pecunia potitur emptor, exigeret recompensam dere non sua. Nam illi fructus non sunt sibi debiti, sed emptori, quia de re per venditionem facta propria emptoris, & cuius iam subit periculum percipiuntur, quare eos fructus emptori pro interesse locare venditor ad creditum non poterit.

Replica. ¶ Quòd si institeris inquirendo, cum liceat ementi pecunia numerata possessionem accipere interesse pro fructibus rei à se emptæ, quia eis caret, cum sint sibi debiti, & eis potitur interim venditor, quare non licebit pari ratione vendenti ad creditum interesse capere pro prouentu pretij, quo gaudet emptor, & quo interim priuatur venditor cum sit sibi debitum, ab hac autem obiectione facile se expedit Garcia loco citato. cap. 23. pag. 640. dicens disparem esse de vno, & altero rationem, quia res fructifera ad creditum emptæ, potest pro aliquo interesse locari eidem venditori, quia locabilis est: at pecunia pretij concredita, & soluenda non potest locari, sed solum mutuari: pro mutuo autem expetere interesse prorsus illicitum est, at certè licet hæc solutio sufficiens sit, sed breuius ad mentem D. thomæ soluitur, si dicamus pro vsu vineæ emptæ ad creditum posse expetere emptorem interesse, eò quòd vinea de se res fructifera sit, non autem sic venditorem ad creditum pro vsu pretij interim concesso emptori ad creditum ementi, quia istud pretium pecuniale ex se non habet vsum fructuum: Et tandem hæc habuimus dicenda de tam proluxa, celebri, & necessaria scitu materia, parcat lector, si dum studuimus omnes thecnas mercatorum detegerè, in re profus necessaria facti sumus molesti & graues.

Solutio Garcia.

Solutio auctoris.

CAP. XXXVII. An ratione periculi, vel expensarum ex professo liceat plus accipere: rursum late disputatur contra Metin. Complut. & an recompensa damnorum, ob nouas dilationes concessas facienda sit à debitoribus decoquentibus. Questio scitu necessaria.

Iam hanc quæstionem, etsi multoties voluimus præterire, tum, quia in solutionibus, & expeditionibus aliquorum argumentorum, & difficultatum, eius meminimus (quamuis transcursum) tum, quia in 2. parte nostri primi tomii Instructorij Conscientiæ in materia de vsura, cap. 70. eam suis numeris absolutam reliquimus, tamen nunc ex cōsultò, vt ordinem debitum materiæ huic seruaremus, & quia fortassis aliquid nouum, vel clarius dicemus ex professo agitandam rursus duximus.

¶ Quæritur ergo an ratione periculi, cui se exponit venditor ad creditum, possit augere pretium. In hac autem quæstione singulariter decernat Metina contra omnes in materia de restitut. quæst. 38. pro parte affirmatiua, quàm tuetur. Cuius argumenta ad tria sunt reducibilia.

¶ Nam primò sic arguit, quia aliquis mercis assuretor pro ea assurecanda, eò quòd in se suscipit omnia formidabilia pericula, potest licitè aliquid capere interesse: ergo ob eadem causam venditor ad creditum augere poterit licitè pretium.

¶ Secundo arguit, sic quilibet alius tertius eò quòd fide iubet eadem in se assumendo pericula, potest aliquid interesse capere, ergo simili ratione venditor ad creditum, eò quòd debiti recuperandi in se recipit pericula, & damna, poterit in recompensam huius, pari ratione debiti interesse pretium aliquantulum augere, ipse enim in hoc casu etiam, pro his periculis fideiussor accedit.

¶ Præterea, tertio sic instat arguendo, si quis locaret equum, quem, quia timeret nimis diuexandum, difatigandumque vsque ad mortem, nollet eum absolute concedere: posset pacisci eum conductore, vt eius equi subiret periculum, & vt eius pretium reddat si fortè in itinere pereat. Ergo pari ratione vendens ad creditum, poterit hæc pericula, & damna dum timentur probabiliter ea imponere super emptorem, ac per consequens, quia emptor tenetur ea subire, quatenus venditor liberat eum ab his damnis & periculis, ea in se suscipiendo aliquantisper pretium augere.

¶ Deinde quarto arguitur, quia pecunia

Questio.

Arg. 1. Me. time.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4. in

in societate exposita ratione periculi, cū quo exponitur apta nota est parere interesse, & lucrum, ergo pari ratione res vendita ad creditum ratione periculi, cum quo exponitur perdendi eam, & eius pretium, apta nata erit parere fructum, ac interesse, ac per consequens licite augere pretium potest.

Arg. 5. ¶ Item si venditi ad creditum ad instantiā alterius licet conuenire de lucro cessante, si uere cesset, ut se seruet indemnem: sed uere hæc damna, & pericula probabiliter futura imminent venditi ad creditum, ergo ut ab his se seruet indemnem, quia de iure naturali unicuique conceditur se immunem à periculis, & damnis custodire, in horum damnorum, & periculorum recompensam pretium augere licebit.

Argum. 6. ¶ Adde Sextò, quod debita periculosa, vel litigiosa minoris emi solent licite, quia eorum emptor ea iura, & debita recuperandi subit periculum: ergo è conuerso pari ratione vendi possunt maioris merces ad creditum, eò quod venditor earum, recuperandi pretium subit periculum, ac per consequens poterit augere pretium hac de causa.

Distinctio. ¶ Quæstio hæc quatenus eius veritas magis clarescat, aliquibus prædistinctionibus opus habet. Igitur quia id quæritur utrum ratione damnorum, & periculorum vendenti ad creditum liceat augere pretium, prænotanda est prima distinctio damnorum, nam alia sunt damna quæ timentur propter expensas futuras, & labores assumendos, in recuperando pretium: & alia sunt damna veluti intrinseca, scilicet anxietas, & metus torquens venditoris animum ex parua securitate, aut ex dubio recuperandi debitum, quo interim angitur.

Distinct. 2. ¶ Secunda distinctio sit, quod duplicia veniunt in mutuantibus, vel vendentibus ad creditum consideranda damna, quædam quæ ob culpam mutuatarij, aut ementis ad creditum, à vendente ad creditum, vel à mutuantem incurruntur, quæ prouenire sunt solita, vel ex negatione debiti, aut ex dilatione solutionis, aut ex expensis in recuperando debitum factis, aut ex laboribus in hoc exhaustis. Alia autem sunt damna hic contingentia citra culpam emptoris ad creditum, aut mutuatarij, cuiusmodi sunt, si venditor suarum mercium habens iam statim pecuniam sibi numerandam ad manum, quæ statim negotiari, & lucrari, aut damna emergentia sibi vitare parabat, si ad instantiam amici venderet eas ei ad creditum, cum sic haberet promptam pecuniam si

eas vellet vendere ad numeratum. Nos autem non loquimur de huiusmodi damnis hic, nam pro his posse expeti recompensam est planum, loquimur ergo de primis damnis culpa emptoris, aut mutuatarij incurrendis.

¶ Tertia distinctio est, hæc damna duplici ratione timeri possunt, vel quia possibilia euentu sunt, aut quia facilia sunt, & veluti euidentia, & in procinctu parata, si tantum autem considerentur damna hæc, ut possibilia, sic ante eorum contingentiam pro eis recompensatio recipienda non est, neque prætedenda.

¶ His autem præmissis, si loquamur de damnis incurrendis à creditoribus propter expensas faciendas in debitorum recuperatione, an in recompensam eorum, ubi probabiliter timentur, possit augeri pretium à vendente ad creditum, controuertitur à doctoribus, nam Sotus de iustitia & iure in materia de usura sentit expensarum anticipatas conuentiones vix usuræ labe vacare, nihilominus concedit, ubi sine fraude bonis coniecturis probabilibus timentur expensæ, nempe dum debitor ab vrbe venditoris ad creditum distat, nullam iniquitatem esse de huiusmodi expensis, & laboribus, sibi soluendis pactum inire, vel pro his certum constituere pretium fore soluendum etiam à principio, sicque constitutum pretium recipere, etiam si postea nullas expensas fieri contingat: nam etiam si creditor postea esset plura expensurus (inquit Sotus) non ideo posset amplius recipere, quam fuit conuentione à principio firmatum.

¶ Syluester autem in Rosa Aurea casu. 16. in responsione ad. 4. argum. & in Summ. vsura. 2. quæst. §. 5. penes finem audacter asseuerat venditorem ad creditum augere pretium in recompensam expensarum, quas facturum est in recuperando illud rem esse tum periculosam, tum etiam demonis esse laqueum. Nam etsi concipiat animum remittendi illud incrementum pretij, si sine expensis tempore solutionis contingat debitum solui: tamen accidere potest, vel mutatio propositi in ipso, vel iusti pretij obliuio, vel mors ipsa creditoris præoccupans interim, emptore manente cum obligatione soluendi excessum in debitum pretij.

¶ At uerò Nauarrus (ut antea prædiximus) quod causa seruandi ordinis iterum repetimus in Summ. cap. 23. num. 84. contra Syluestrum tenet affirmans, vendentem ad creditum posse licite, tanto magis augere pretium aliàs iustum, quanto in recuperando hoc pretio maiores expensæ probabiliter creduntur futuræ

Distinct. 3.

Sent.

Sent. Sylu.

Sent. Nau.

futura dum tamen adsit animus venditori remittendi emptori illum pretij excessum in casu, quo sibi postea solui sine expensis à se factis contingeret. Neque huic sententiæ obstat ratio in contra adducta à Siluestro inquit Nauarrus, quia in conuenientia à Siluestro obiecta hoc facili remedio tolluntur, nempe si venditor schedam cautionis emptori præstet qua se astringat ad eam quotam, quam iusto pretio adauget remittendam emptori, si emptor citra expensas præfixo termino soluerit debitum quod citra mentionem causæ remissionis huius cauere debet, ne contractus in foro exteriori vsurarius presumatur.

Sent. autoris.

¶ Iam inter opiniones has quid nos sentiamus si roget lector dicimus, quod inter omnes tres, opinio Siluestri est tutissima, & licet opinionem Soti non ausim damnare, propter tanti viri auctoritatem, sed tamen sententiâ Nauarrus quæ limitior est quam sententiâ Soti, & quia præsentaneum remediū præbet inconuenientijs à Siluestro obiectis tutè teneri potest, quia securior est quam sententiâ Soti ac proinde magis amplectenda. vide supra. q. 27. fol. 84.

Concl. 1.

¶ His autem expeditis ad principalem quæstionem responsuri statuimus primam conclusionem, scilicet, ratione metus, quem concipit venditor intra se de recuperando debito, aut non etiam si talis metus sit probabilis, non potest licite quicquam ultra sortem debiti percipere. Hæc conclusio est Soti. li. 6. de iust. q. 4. art. 1. est Conradi de contractibus, est Nauarrus in Sum. Lat. cap. 17. n. 243. patet autem tum quia talis metus non est proprie appetibilis, quia ne proprie vendibilis, tum quia spontè mutuando, aut vendendo ad creditum mutuator, vel venditor acceptat illum, tum quia mutuatarius, vel debitor non tenetur aliter leuare ab illo metu, vel illum recompensare, quæ soluendo sorte debitam, sic enim facit satis. Item quia si sine præuia pactione de soluendo sibi aliquid pro isto metu, postea isto metu venditor ad creditum, vel mutuator multum anxietetur, non ideo pro tali metu teneretur ei soluere mutuatarius aliquid ultra sortem, quia metus non est pretio æstimabilis ut intra animum continetur tantum: ergo neque etiam tenebitur ultra sortem soluere etiam si præcesserit pactum de soluendo aliquid ultra sortem pro illo. ¶ Quocirca non omnino cautè videtur suis se locutus Garcia in hac parte dum ait in lib. 1. de contractibus. capit. 23. pag. 656. creditorem habere ius conueniendi, ut etiam displicentiæ, id est, desabrimientos (ut ipse ait)

Garcia notatur.

quas passurus est culpa debitoris in debiti recuperatione, sibi recompensentur, quod planè falsum est, si displicentiæ per se sine alio damno subsequuto sumatur. Nam secundum Metinam in sua instructione. §. 18. fol. 119. qui cum muliere adultera præsertim spontanea commiscetur, magnam displicentiam infert marito adulterij non ignaro: Imò quod pluris faciendum est iniustum actum perpetrat cum aliena sic coeundo: sed non ideo actus iste adulterij est talis, qui obligationem restitutionis solitus sit inducere, nisi quando ex adulterio aliud damnum fuisset subsecutum. Non enim omnis iniustitia obligationem restituendi habet comitem, sicut est ista, & baptizare puerum inuito parente auctore D. Thoma, iniustitia est contra patrem pueri commissa, pro quibus tamen aliquid recompensare in usu non est.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio, mutuans, vel vendens ad creditum hoc iure gaudet, ut licite conuenire possit de refarciendis sibi damnis ob recuperationem debiti culpa debitoris postea incurrendis, scilicet de laboribus, & expensis recompensandis. Hæc conclusio est Syluestri. vsura. 2. q. 1. §. 5. in fine, ubi ait, quod si creditor fecit expensas per viam iuris, sibi recompenset. Hæc est autem via iuridica, scilicet, pacisci à principio de huiusmodi damnis expensarum, & laborum si contingat. Pater autem conclusio ex duplici ratione, tum, quia ius in est creditori se seruandi indemnem, & liberum à periculo, ne benefaciendo, mala patiatur: hoc autem ius consequitur de huiusmodi damnis, sibi reparandis à principio paciscendo. Tum secundò, quia debitor recipiens pecuniâ, vel merces ad credentiam hanc in se obligationem assumit restituendi pretium citra vllas expensas, vel labores creditoris: ergo potest conuenire creditor de huiusmodi damnis, sibi reficiendis.

Concl. 3.

¶ Tertia conclusio, qui mutat, vel ad creditum vendit, si probabilia metuat damna, licite potest pro illis damnis, & periculis, si forte postea contingat refarciendis exposcere a securatorem, vel fideiussores. Hæc autem conclusio patet, quia contrahens ius habet se immunem seruandi à periculo, & indemnem mutuando, vel ad creditum vendendo: igitur & ius, sibi inest, si res in discrimine sita sit hac via circa damna, hæc sibi parare securitatem ne ea postea patiatur.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio, licet ut in tertia conclusione conclusum est, licitum sit damnorum, & periculorum probabilium dantibus ad credentiam suas pecunias, vel merces expetere securitatem,

securitate: nullatenus tamen eis licet prohis periculis via recompensationis, imo neque via securitatis augere pretium. Hac autem conclusio est Conradi libr. de contractib. quæst. 59. Corol. 1. & 2. est Soti, lib. 6. de iust. & iur. q. 4. art. 1. in solut. ad. 2. arg. est. D. Antonini. 2. part. tit. 1. c. 8. §. 2. Est etiam Garcia loco supra allegato, qui hanc conclusionem extendit ad alia damna scilicet expensarum, & laborum: & merito eam sic extendit. Nam rationes eius id etiam probant, probatur autem quoad primam partem præter rationes, quas attulimus in nostro instructorij loco citato, scilicet, quod via recompensæ id pretij augere nõ liceat patet. Nam si moraliter securus est ab his periculis damnisque incurrendis, nullum subest sibi ius huius prætextu augendi pretium: si autem probabili opinione tenetur de huiusmodi damnis euenturis, præter quam quod tunc augendo pretium hac de causa imprudentiam suam prodit obligando ad solvendum maius eum, quem probabiliter timet non fore soluendo minus (hoc enim perinde est, ac si quis seruo oneris baiulo, qui probabiliter creditur viribus impar ad onus minus, onus grauius, & maius imponere cõtere dat, vt certius maiori oneri subcumbat, sibi etiam nocius est, atque contrarius. Nam ea recompensationis via, qua sua putat redimere damna, magis se in illa præcipitat. Nam si inopi, aut impotenti ad soluendum concedit merces auctiori pretio, quia talis est: sicut se exponit periculo amittendi. 10. quod erat iustum pretium: sic se magis exponit discrimini amittendi: 12. quod est pretium à se actum. Nam quid quæso facilius est inopia laboranti solvere. 10. aut quod plus est, scilicet. 12. ergo maiorem causam ei subministrat augendo pretium, non soluendi sine damnis creditori. Si autem parum fido emptori, & non ita conscientia sano merces auctiori pretio, eò quod talis est, concedit, iam his si causam auctioris pretij rescierit hinc assumet ansam creditori maiora inferendi damna, quam alias illaturus esset, daret etenim quod iam deinceps non tantopere ea damna vitare curabit, immo ab inferendis maioribus parum cauebit, sciens se per duos, scilicet, argenteos adiectos supra decem quos soluturus est ultra iustum pretium quod erat. 10. regalia, ab omnibus damnis, siue minoribus siue maioribus à se alias soluendis liberari, quod si demus causam aucti sibi pretij ignorasse: & idè hanc occasionem per ignorantiam esse sublatam: at perstat alia occasio maiora damna inferre ap-

ta nata, quæ est supra memorata. ¶ Secundo patet conclusio, quoad prædictam partem primam, quia in loquamur de periculis, cum illa sint accessoria ad virtuale mutuũ pretij mercium, aut illa sunt gratis subeunda, sicut & ipsum mutuũ suapte natura gratuitũ est, aut certè non per auctiõnem pretij, quæ medium ad hoc ordinatum non est, sed potius iniquũ, & aduersum (vt probatum est) sed per cautionem assecurationis assumptam hæc pericula tollenda veniunt. ¶ Si autem loquamur de alijs damnis, scilicet expensarum, & laborum, quod neque ratione horum liceat augere pretium patet, quia cum hæc damna sint infecta, & vitabilia sint per debitoris diligentiam non sunt huiusmodi auctiõne pretij absolute posita à principio recompensanda: nam iniquũ est etiam perstando in sententia Nauari eo sine, augere pretium pro his damnis, vt siue eueniant postea, siue non, illud augmentum soluatur, sicut augentes pretium præterdunt, non enim Nauarus hoc absolute concessit, quod & refutabat Syluester, sed cum duplici limitatione adhibita, id est, vt fieret cum animo remittendi excessum pretij, si contingeret postea, vt solutio sine prædictis damnis fieret, & secundo cum præstatione schedæ cõtinentis istam conditionalem remissionem, tãcita tamen causa eius ad in foro exteriori subterfugiendam pœnam.

¶ Sed iam, quoad secundam eius partem probatur ista quarta conclusio, scilicet, quod neque via, aut ratione securitatis vendentibus ad creditum, liceat augere pretium hac via cauendo, ne talia sibi inferantur damna patet, nam cap. nauiganti, extra de vsuris decernitur, scilicet, quod si is qui nauiganti, vel eunti ad nundinas mutuũ pecunias, aliquid ultra fortem petit, eo quod in se pecuniæ à se mutuata periculũ suscipit vsurarius est. Ergo pari ratione vsurarius erit vendens ad creditum, si ratioe periculi, quia illud in se suscipit adaugere pretium, nam hic quoque dilatio solutionis pretij ad mutuũ reducitur mutuũque virtuale est.

¶ Secundo probatur, quia quod via assecurationis assumitur, tanquam pignus assumitur, nam pignoribus acceptis soluta sunt cauere pericula: pignus autem verificandi, sibi in recompensam damnorum ignoratarius non habet antequam ipsa damna contingant ergo venditori ad creditum hac via securitatis ius non suppetit augendi pretium, cum intentione tale pretij crementum (siue accidant in posterum damna siue non) vendicandi sibi, quasi statim absolute esset suum.

2. Proba.
Probatur
quoad 2.
part.

2. Proba.

¶ At

¶ At iam nunc superest ad argumenta respondisse. Ad primum igitur argumentum cõcesso antecedenti negatur consequentia propter disparitatem rationis inter vtrumque interuenientem. Nam cõtractus fideiussionis, aut assecurationis sunt pretio estimabiles, quãdo eis non admiscetur mutuũ formale, aut virtuale: sed per se sumuntur, vnde in illis nulla attextitur ratio vsuræ: quia assecurator tantum, aut fideiussor tantum, nihil ante dat quod oporteat sibi reddi sicut dat mutuans, aut ad creditum vendens: quare pro fideiussione, aut assecuratione per se sumpta, id est, facta à tertio licet aliquid accipere, non autem, pro assecuratione facta à mutuantem, vel vendente ad creditum, qua rei mutuatur, vel venditæ à se ad creditum, in se vult suscipere periculum: quia hic est mutuũ in re mutuata formale, seu expressum, in re autem ad creditum vendita est implicitum, & virtuale, consequitur, quod quia illud periculum est, quid consequens, & veluti accessorium ad mutuũ, idè gratis est subeundum, id est, nullo ob hoc aucto pretio, sicut gratis est mutuandum.

¶ Secundo respondetur aliter & melius, quod licet creditor rei quam tradidit ad creditum possit expetere securitatem, sed illius ubi interuenientis periculi nequit ipse esse assecurator: sed ad hoc alius est ab ipso petendus tertius in assecuratorem, non enim fungi potest officio assecuratoris, vel fideiussoris ad sua sibi assecuranda pericula, & damna propter multas rationes quas allegat Garcia lib. 2. de contract. cap. 15. pag. 459. tum quia assecurator se tenet ex parte debitoris. Sicut etiã fideiussor, quia debitoris obligationem in se suscipit, ac subinde venditor ad creditum pretij sibi debiti assecuratur nequit existere, quia assecurator ex parte creditoris astaret tunc, quod planè assecurationis contractui eiusque naturæ repugnat, tum quia sicut agere, & pati respectu eiusdem autore Aristotile est impossibile: ita etiam creditorem securitate præstare, & eam in se recipere in eodem negotio simul, & semel, res est prorsus incompatibilis, quia præstare est agere, & recipere est pati, quæ sunt unum respectu eius datum, quia assecurator est qui in se pericula suscipit, & assecuratus dicitur ille, qui ab eisde periculis liber manet: im possibile est autem, quod idem met periculis subiectus maneat, & ab eisdem simul liber, ergo impossibile est quod venditor ad creditum sibi debiti pretij assecuratorem accedat. Si autem se sui debiti assecuratorem sibi met exhibere non potest, alius vero tertius id potest, nihil

Ad. 1. arg.

Secunda solutio mel.

Instruct. Negot.

mirum, si concedendo antecedens, scilicet, quod alius tertius pro pretio assecurator esse possit: negemus consequentiam non admitendo verum esse consequens, scilicet, quod, quia sibi debiti pretij assecuratorem se sibi præbet, augere possit pretium.

¶ Ad secundum argumentum dicimus nõ alia ipsum egere solutione, quam quæ reddita est ad primum, quia idem contendebat probare, quod primum licet sub alio schemate verborum.

¶ Ad tertium argumentum aliter respondet Sotus, aliter Garcia: Sotus namque concedendo antecedens, ideo negat consequentiam quia equus locatus est domini eum locantis, vnde dum probabiliter timetur periculum mortis, aut defatigationis eius propter dolum, aut latam culpam conductoris, potest pacisci, vt sibi detur aliquid pro periculo equi sui, se feruet inademnem circa rem suam: at vero per venditionem ad creditum dominium rei venditæ transfertur, & per credentiam pretij, quæ mutuũ est virtuale, dominium pretij remanet apud emptorem, licet cum obligatione illud restituendi, accedente termino idè pacisci nequit, vt detur sibi aliquid pro periculo pretij quod adhuc ante terminum solutionis non est suum.

¶ At secunda solutio Garciae conuenientior videtur vbi ait, quod ex illo antecedenti solum inferre licet, quod sicut cum illo timore probabili locanti suum equum solum licet pacisci de damnis suis equi reficiendis ab eius conductore (quod licet non exprimat Garcia intelligendum est, quando illa damna ex dolo, vel culpa lata, vel leui, non verò leuissima conductoris contingerent) ita licet vendenti ad creditum de securitate præstanda conuenire, aut de eorum damnorum post eorum contingentiam reparatione, non verò quod hac de causa absolute liceat ei augere pretium.

¶ Si autem replicetur in contra, quod quia quilibet est dominus rerum suarum, videtur, quod integrum sub ius sit sua damna remittendi pro aliquo sibi repenso pretio, sicut ea potest gratiõse condonare, ergo & vendenti ad creditum id similiter licebit. ¶ Ad hoc dicendum putò, quod quia de viro prudenti non est tam perperam præsumendum, vt pro recompensandi tantis, & tam probabilibus damnis velit paulò ad aucto pretio cõtèrari (vt prædictum est) vrget argumentum violentæ quasi præsumptionis, quod ad palliandas

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Secunda solutio.

vsuras

usuras id machinatus sit, & fecerit qua alium de debito alias sibi nihil intendit perdere.

Ad confirm. ¶ Ad confirmationem autem negatur, quod venditor ad creditum quia emptor tenebatur illa pericula subire & damna, quod quatenus liberat eum venditor ab his, ideo possit augere pretium; quia eum sic liberare est se asecuratore sui debiti prestare quod fieri posse iam supra negauimus. Item quia non liberat eum absolute, cum intendat recuperare sortem auctorem pretij & pro damnis etiam si non contingat.

Replica. 1. ¶ At sic replicetur liberare emptorem a solutione damnorum, licet non liberet eum a solutione principalis fortis debiti est a stimabile pretio, ergo licet pro hac liberatione augere pretium.

Replic. 2. ¶ Sed adhuc vagatius, sic premimus, quia vendens ad creditum ius habet expetendi asecuratore, vel fideiussorem a debitore pro his sibi rescindendis damnis, si contingant postea, sed asecurator, vel fideiussor assignatus a debitore poterat pro hac asecuratione, vel fideiussione aliquid pretij recipere, ergo quia vendens ad creditum releuat illum ab isto onere dandi asecuratore, vel fideiussorem, poterit aliquid accipere ultra sortem postquam sic aequiualens beneficium conferat emptori, sicut pro pretio poterat conferre alius asecurator, vel fideiussor.

Solutio prima. ¶ At & si ista replicae sint apparentes: quia tamen si quod praetendunt probarent, magna & lata via aperiretur vsuris, ideo summo pere conandum est nobis ad earum solutionem quae ex dictis venit fumenda: dicimus ergo quod venditor ad creditum hanc libertatem, qua liberat emptorem a damnorum solutione, si quae postea ipsi inferat, ob auctum pretium si concedit, conuincitur eam concedere aut ob auctum pretium: sicut ob interesse palliat vsurae ob mutuuum virtuale pretij; quod vsura non vacat, aut ob recompensam damnorum, vel ob securitatem, ne fiant talia damna, quorum vtrunque, vel alterum ob rationes adductas in 3. conclusionem citra iniustitiam per actionem pretij intentari non posse a venditore ad creditum est sufficienter ibi probatum, has ibi consule rationes.

Ad 2. replicam. ¶ Ad secundam autem replicam dicimus, quod licet aequiualens beneficium videatur conferre venditor ad creditum releuando emptorem ab onere praestandi sibi asecurato-

rem pretio ad hoc locabilam ac si alius asecurator conductus ad hoc pretio, illi muneris, siue officij asecurandi obisset, tamen duplici nomine ipse venditor ad pretium creditum, id efficere nequit, tum quia huiusmodi asecurationes per fideiussores factas regulariter gratis, & ratione amicitiae fieri vsu venit: tum etiam (quia vt repetere toties piget) ipsemet venditor non potest esse asecurator damnorum sibi in posterum debitorum: quia si respectu illorum est creditor, respectu illorum non potest esse sibi asecurator: quia neque sibi debitor: quia asecurator se tenet ex parte debitoris, & quasi vna persona cum debitore computatur.

¶ Ad quartum argumentum respondetur cum Soto negando antecedens, scilicet, quod ratione periculi, cui exponitur pecunia in contractu societatis aliquid lucri recipi possit, sed ideo licite inde lucrum reportatur, scilicet, quia exponitur negotiationi, quia sic exposita negotiationi apta nata est parere fructum, & aliam non. Periculum autem cum quo exponitur negotiatione solum se habet, vt causa sine qua non, illa pecunia sic exposita non fructificaret. Item quia pecunia in societate manet sua, id est, ponentis eam vnde de re sua potest demerere lutrum: sed pretium concedit non est creditoris, dum sic virtualiter mutuatum manet: ergo de illo, vt de re sua lucrum comparare sibi non potest.

¶ Ad quintum argumentum conceditur, quod vendenti ad creditum liceret pacisci de lucro cessante si verè cessaret, vt se seruaret indemnem: sed regulariter, vt dictum est ex mente Metinae Salamanticensis non cessat sic vendentibus tale lucrum: quare regulariter non est eis tale lucrum concedendum. Nam & si fateantur, quod quia de sua re pecuniam nunc habere non possunt, patiuntur damnum nisi auctori pretio eam vendant ad creditum: non est equum secundum Siluest. verbo vsur. 2. §. 5. vt emptores faciant eos indemnes ex quo propter emptores non patiuntur damnum. Non enim tenetur quis de damno, quando ei causam non dat.

¶ Secundo concessio antecedenti in casu quo ad instantiam alterius mutuando lucrum verè cessaret: Respondetur negando consequentiam, scilicet, quod liceat vendenti ad creditum ab damnis laborum, & expensarum indemnitate postulare hac de causa

Ad 4. arg.

Ad 5. arg.

Solutio. 2.

causa augendo pretium, nisi forte iuxta mentem Nauarri animum habeat remittendi illud augmentum: si haec damna non obenerint, & statim exhibita emptori de hac remissione sibi facienda scheda: sed per cautionem acceptam fideiussoriam suae indemnitati est consulendum. Nam illa sententiam Soti de constituendo pretio pro sumptibus, & laboribus probabiliter futuris in recuperando debitum quod possit licite recipi etiam, licet non omnino improbabimus, tamen vt suspectam in foro exteriori, & vsuris palliandis sic occasionem subministrantem non tutam esse iudicabimus, praesertim in eo quod ait tale pretium fore soluendum, etiam si illa damna non successisse contingeret postea. Vnde per auctorem pretij indemnitate absolute parare non licet, sed bene per fideiussionem.

Ad 6. arg. ¶ Ad sextum argumentum concessio antecedenti negatur consequentia. Primum quia debita periculosa in se minus valent: quia qui ea vendit non asecurat illa, sed tantum vendit ius, & actionem qualemcunque habet ad illa. At verò mutuata pecunia, & pretium speratum non in se minus valent, quia mutuarius, aut debitor cum suis bonis habitis, & habendis manet obnoxius ad debita soluenda tanquam eorum asecurator respectu creditoris.

Solutio. 2. ¶ Secundò soluitur, quia debitor, dum merces sibi creditas soluit periculum istud, & metum tollit. At venditor debiti periculosi, si illud recuperare emptor postea nequit a tertio debitore, istud periculum non soluit, aut tollit: quia neque ad id mansit obnoxius, quia vt ab obligatione tollendi periculum liber maneret illud debitum periculosum minoris vendidit.

Quest. ¶ Iam si quae sunt difficultates aliae per ea quae dicta sunt videntur sublatae, vide reliqua in nostro Instructorio tomo primo parte secunda, verum tamen quia haec quaestio poterit hic merito desiderari, scilicet, de recompensa damnorum ob nouas dilationes concessas debitoribus decoquentibus an sit facienda quaeritur quid iuris de hoc. Respondeo dicendum cum Mercato libro primo capite. 12. folio. 53. Primum quod qui sunt soluendo etiam cum aliquo suo labore, & detrimento, si fingant se decoxisse substantiam, vel si facultates suas occulerent, ad sacrum locum confugiendo: tenentur tum ad sortem principalem, tum ad omnia damna, & dispendia inde creditoribus contingentia restituenda. Nam ad re-

stituendum tenebantur, etiam si ex hoc redirentur ad aliquam indigentiam praesertim, si eadem laborabant sui creditores, etiam si ex hac fictione decepti creditores nouam prorogationem concesserint eis sponte se prorogare dicentes.

¶ Secundo dicimus cum eodem, quod qui praesertim non est soluendo in termino, tunc talis licite huiusmodi noua termini prorogatione sibi concessa fruitur, neque tunc vilius satisfactionis ob hoc est debitor: sed capitali illo exiguo sibi remanente negotiari, & inde sibi quaestum parare potest, vnde fiat soluendo postea forti debite. C. qui bona ced. po. l. 1. per totum titulum, & l. 15. qui. ff. de ces. bon. & l. si delictores. ff. de re iudic. §. sunt qui id quod facere. Sed quid si cum impotens esset ad soluendum totum, aliqua debiti quota sibi remissa est, quatenus reliqua in nouo solutionis termino indulto persolueret.

¶ Ad hoc autem tertio dicimus, quod licet in hoc casu remissionis praedictae quotae, non satis clarescit quid sit dicendum: sed securius & probabilius asseritur, totam sortem debiti in solidum fore soluendam ab eo, cum (quia forte perueniet ad pinguiorem fortunam) iam fuerit soluendo: quia remissio illa quotae, non est censenda fuisse mera liberalitas, aut donatio, sed quidam modus condescendendi, & conueniendi necessitati debitoris praesentis. Faciunt ad hoc leges citatae supra C. qui bona ced. pos. quae ob cessionem, & renuntiationem generalem bonorum, in remedium decoquentium, & perditorum indultam non adeo liberos eos remanere permittunt, quin astricti ad ea debita in solidum, & integre soluenda maneant, si contigerit eos in posterum peruenire, ad pinguiorem (vt aiunt) fortunam. Sed etsi, vt praedictum est, securius sit tenere cum Mercato, etsi rigidius loquatur: tamen in aliquo casu, tam apparentes atque probabiles ex accidentibus circumstantiis collectae, possunt esse praesumptiones de libera illius quotae, donatione tunc facta misero: vt etiam, si praeter spem redierit ad secundam, latiore quae fortunam, postea in conscientia ad quotam sibi sic remissam restituendam non sit adigendus.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

CAPVT. XXXVIII.

Emptor an quia anticipatē emit, possit minuerē pretium late disputatur. Res futura prout est impotēs, an determinato pretio praeemi possit disputatur contra Albornozium, res futura dupliciter emittitur, sicut dupliciter consideratur pretium rei futurae qualiter taxandum, & de quo dam casu contingente in noua Hispania, item anticipata solutio dupliciter initur.

Questio. Iam ipsa series, & procedendi ordo exigit, vt sicut de venditione ad creditum, an ratione illius liceat augere pretium dixi, sic etiam de emptione anticipata solutione facta an ratione illius emptori liceat pretium minuerē differamus.

Arg. 1. ¶ Et arguitur primò res, quae anticipata solutione emuntur regulariter sunt nō in actu, sed in potentia, & subiectae periculis, cuius modi sunt fetus animalium gignendi, & fructus terrae nascituri: sed res emptae prout sunt in potentia subditaeque periculis minoris solent constare, ergo licitū erit eas minoris emere, quam res, quae iam (quia iam sunt in actu) periculo carent.

Arg. 2. ¶ Secundò arguitur, non licet mutuo dare pecuniam eo pacto, vt postea sic eā danti restitatur in oleo, vino, vel tritico, vel huiusmodi mercibus pretio, quo tempore traditionis valebunt, quia esset ratione mutui imponere grauiamen appetibile pretio mutuatariorum restituendi mutuo datam pecuniam in mercibus. Sed anticipata pecunia emere merces pretio earum tempore traditionis currenti perinde est ac mutuare pecuniam vt reddatur in mercibus: quia secundum D. Thomam & omnes doctores illa anticipata pecunia est implicitum mutuum: ergo anticipata pecunia non licet emere merces pretio earum traditionis currenti, quia ratione mutui impliciti grauiamen aestimabile pretio imponeretur recipienti eam, vt eam pecuniam restitueret in mercibus quod usura non vacare videtur.

Confirm. ¶ Et confirmatur, nulli licet mutuo dare pecunias ea obligatione, vt mutuatarius qui obperarius est in operibus cōductiis eam soluat. Sicut neq; mutuare, vt merces mutuatariorum officina mutuatis emat, ergo neq; emptor poterit offerre venditori anticipatam pecuniam pro emendis mercibus pretio tempore traditionis earum currenti: patet consequentia, quia etiam in anticipata solutione interuenit virtuale mutuum, ratione cuius non licet obligare, vt reddatur anticipata pecunia in

mercibus & tali pretio traditionis earum tempore currenti.

Argu. 3. ¶ Item tertio arguitur, quando res emittitur anticipata pecunia infimo pretio: quod de facto non esset forte vendenda, est virtuale mutuum illius anticipati pretij, & tamen hoc mutuum, id est, anticipatum pretium in causa est eas merces minoris emendi quam traditionis tempore venderentur, quia (vt suppono) pretio summo, & rigoroso venderentur: & non infimo nisi implicitē anticipata pecunia mutuetur, et gōusura est anticipata solutione emere pretio minori, id est, infimo, quia ratione mutui virtualis hic minoris fit emptio.

Argu. 4. ¶ Quarto arguitur, si quis bona fide putans, non statim anticipatē sibi esse soluendum, venderet maximo pretio, quod communiter curret, tempore traditionis futuras merces, tunc si quia emptor se declarat potentem ad statim soluendum, & quia anticipatē offert solutionem, vellet iam merces in infimo pretio, esset usura, quia ratione mutui, id est, pretij statim anticipatē oblato pretium maximum commutat sibi in infimum: ergo neque etiam à principio licebit emere pretio infimo anticipatē soluto merces, quae diuendi postea poterant maximo, & de facto maximo erant venundandae, quia utrobique interuenit implicitum mutuum anticipatē pecuniae cuius causa minoris, id est, infimo pretio emere contendit.

Argu. 5. ¶ Quintò arguitur, si iam bona fide quis supremo, & maximo pretio emit rem statim sibi tradendam: venditorque post hoc vellet, & peteret eius rei venditae pro instanti aliquod temporis possessionem penes se remanere, iam emptor causa dilationis à se cessat venditori, vt possit differre traditionem possessionis, non potest conuenire cum venditore, vt nō teneatur ei soluere pretium maximum: sed tantum infimum pro re sic empto à principio pro pretio maximo: ergo neque à principio licebit anticipata solutione emere pretio infimo rem, vel possessionem, inquam, si statim manumissus esset emptor: licet maximo pretio sibi constaret, neque infimo sibi tunc venderetur patet consequentia ex paritate rationis, quia in utroque casu ratione mutui impliciti, id est, dilationis diminueretur pretium inter partes, scilicet, quatenus res empto venditori veluti cōcreditor dum eius traditio statim emptori scienda per aliquod tempus differatur.

¶ Prae-

Cap. XXXVIII. Res impot. an pretio determi. &c. 133

Confirmatio.

¶ Præterea confirmatur ex autoritate D. Thomae. 2. 2. questio. 78. articuli. 2. ad. 7. vbi asserit esse usuram, si propterea quod emittitur res anticipata pecunia, ematur minoris pretio iusto: ergo cum maximum pretium iustum sit: non licet quia anticipata pecunia soluitur minoris, id est, infimo pretio rem emere.

¶ Quia questio hæc implicatior est, neque adeò est patens, vt omnes doctores in vno conueniant, libuit mihi iuxta difficultatum ordinem, quem præferunt argumenta obiecta, quò lucidius in ea procedamus ei sub alterna dubia specialia mouere, quare quò primi argumenti difficultati primò faciamus satis.

Argum. 1. Albornoz.

¶ Queritur vtrum res futura si ematur prout est impotentia, & prout de se spem magis, vel minus certam præbet: tunc pretio specialiter determinato emi possit licitè. Hanc questioem aliquatiter difficilem reddunt argumenta hæc, quorum primum est Albornozij in libr. 2. de contract. titu. 16. vbi sic arguit pretium rerum futurarum nondum existentium æquialere debet earum valori sicut contingit in rebus consistentibus, in quibus earum pretium, earum commensuratur valori. At rerum futurarum ante earum præsentiam valor determinatè constare non potest quantum futurus sit, siquidem ante earum existentiam, earum conditiones, & qualitates, ex quibus earum valorem metimur, satis nobis innotescere non possunt: ergo res vt res sunt in potentia nondum existentes, pretio specialiter determinato quò ad certam quantitatem, vt sic emi nullatenus possunt.

Argum. 2.

¶ Secundò arguit Albornozius sic, qui sic merces prout sunt in potentia, & nondum adhuc existentes certo pretio ante prætaxato à se emit anticipata pecunia, venditorque astringit ad sibi tradendas postea merces putà lanam, vel oleum, vel triticum in certo pondere, numero, vel mensura, sic emendo se ponit in tuto, quia totum periculum venditorem subire facit, siquidem annus in fructibus fertilis eueniat siue sterilis: venditor vt ad id obnoxius compelli potest ad quotam vini, olei, vel tritici in numero, pondere vel mensura, determinatam iam à principio soluendam: ergo non est licitus contractus hic vbi merces prout tantum sunt in potentia certo determinatoque pretio anticipata solutione emuntur ea conuentione, vt in certo pondere, numero

Instruct. Negot.

& mensura reddantur. Non enim hic æquali aleæ, & periculo se contrahentes exponunt.

¶ Pro huius ergo resolutione questio nis hæc prænotanda venit distinctio, scilicet, quòd res quæ in futurum expectantur dupliciter contingit esse venales, & emibiles, vno modò prout in potentia sunt, & veluti iam in virtute, & in spe habentur magis, vel minus certae, sicut si quis futuri anni triticum emerit prout est tantum nunc in herba consideratum. Secundo possunt emi prout tales fructus putà vinum, oleum, triticum tempore collectionis eorum contingit esse.

¶ Hac præmissa distinctione statuitur **Concl. 1.** prima conclusio resolutiua huius primæ specialis questiois, conclusio autem hæc est. Quando res futura emittitur prout in potentia est, & quatenus in expectatione magis vel minus certa est tunc emi potest, & debet pretio determinate tempore emptionis inter partes præstituto. Hæc conclusio patet primò ex exemplo quotidiano. Nam sic fructus, & redditus episcopatum, aliarumque dignitatum (vt ait Garcia) pretio certo, determinateque constituto solent conducere, & locari.

¶ Secundò probatur, quòd res futura, vt in potentia sic possit vendi, quia si sic quatenus est in potentia consideretur, sic iam est aliquo modo præsens non quidem in actu, sed in potentia, & virtute, & aliquatenus ex tunc possideri potest non quidem in re: sed in spe de tali re habita, ac per consequens arbitrio boni viri prætaxari determinate potest pretium eius, sicut pretium fructuum episcopatum sic taxantur.

¶ Quòd autem sic taxandum sit patet, quia tunc prædiffiniendum est pretium rei venalis: quando eius perficitur, concluditurque venditio: postquam sic vsu receptum est fieri. At venditio rei futurae tunc perficitur quando prout est in potentia venditur, & quatenus expectationi substat: tunc etenim illius dominium aut ius in emptorem transfertur, ab eoque ex tunc veluti propria possidetur, nam ex tunc emptori perit: si pereat, & sibi res cadat, in lucrum eius cadit, ergo tunc tempore emptionis eius prætaxari debet pretium.

¶ Secunda conclusio. Si res futura emuntur non quatenus in spe, & in potentia sunt: sed secundum suam existentiam in futuro, respiciendo tempus, quo sperantur futurae, anticipata pecunia tãto pretio comparari possunt

Probatio.

possunt, quanto tempore traditionis sunt valiturae. Hæc autem conclusio probatur, nam rerum pretium correspondentem habet valori quæ valent tempore quo earum concluditur, perficiturque venditio: venditio autem rerum futurarum (dum prout in re, & in seipsis futuræ sunt procedit) tunc perficienda venit: quando res ipsæ realem iam existentiam adeptæ in emptoris manus quoad possessionem sunt peruenturæ: ergo tanto pretio anticipato comparari poterunt, quantum valoris tunc obtinebunt. Sic autem triticum, vinum, oleum & alia huiusmodi merces emi solent pecunia anticipata, veluti loco pignoris emptionis suo tempore perficiendæ præoblata. Quod plane tunc contingit sic fieri: quando à principio non celebratur perfecta emptio, & venditio, per quam statim dominium, & periculum rerum futurarum sic venalium transferatur in emptorem: sed tantum inchoatiuè quædam inchoatur emptio, & venditio imperfecta, id est, promissio eas in futurum emendi, & vendendi, cum scilicet iam peruenierint ad maturitatem, & esse existentia, & tunc celebrandi earum venditionis, & emptionis perfectum contractum per translationem dominij, & periculi earum in emptorem, tunc autem sic imperfecte contraxisse partes constat: quando demente vtriusque contrahentis fuit in periculum, & dominium talium futurarum mercium remaneret interim ante traditionem earum apud earum venditorem.

Nota. 1.

¶ Hic præterea libet adnotasse cum Garcia, quod cum iuxta modum huiussecundæ conclusionis emuntur sic res futuræ, signandum est tempus quo in mercium futurarum possessionem manumittendus est emptor, scilicet talis, vel talis die, & mensis certi, anni, alioquin magna pateret occasio litibus, & fraudibus.

Nota. 2.

¶ Insuper & animaduersione opus est, quod quando præsignatio temporis hac moderatione adiecta fuerit facta, scilicet, cum obligatione soluendi pretium, quod per talem mensem Augusti, vel per. 15. dies illius mensis curren- tis, talis obligatio, vel pactio intelligenda venit de pretio quod in toto illo limitato tempore magis durauerit quippe, quod communius, & generalius pretium, id sit: quamuis si satis memini secundum Nauarrum in hoc casu quo præsignato tempore vnus mensis, vel. 15. dierum, diuersa pretia communiter per id temporis inueniri con- uinceret quod contrahentes sic æqualis for-

tis alicui se exponant, nõ supremum, aut infimum de pretijs tunc inuentis est soluendum, quod & æquitatis ratio suadere videtur, vtraque autem hæc intelligentia talis limitati temporis pretij est bona, illa prima Garcia, & hæc secunda Nauarri, nisi quod hæc Nauarri æqualitati contractus magis consonat, vtraque tamen locum habere poterit nisi aliter expresse conuenissent à principio.

¶ Tertia conclusio quando res futuræ, id est, fetus animalium ædendi, vel fructus terræ nascituri ueniant secundum valorem, quem tempore traditionis sunt valituri, bene possunt statim à principio prætaxato à contrahentibus pretio emi, dummodo talem interesse præstituant pretij taxam: quod per eam æquali forti perdendi, & lucrandi se exponant.

¶ Hæc autem conclusio iuris non caret fundamento, nam in capit. nauiganti extra de vsuris, non censetur vsurarius contractus, cum quidam piper, seu cinnamomum, seu alias merces comparant, quæ tunc, id est, tempore venditionis ultra. 5. libras non valent, & promittunt illis à quibus illas merces accipiunt, se sex libras statuto termino soluturos, imò neque venditores in hoc casu peccatum incurrere declarat, dum modo dubium sit merces illas plus minusve solutionis tempore valituras. Ecce ubi non damnatur contractus ubi statuto pretio antea, etiam minori, quàm sint valiturae merces tempore earum traditionis præemuntur, dum tempore contractus in dubio erat vtrum tempore traditionis hoc prædeterminato pretio magis, vel minus essent valiturae.

¶ Patet etiam ratione conclusio. Nam contractus fortium hic admixtus, per quem æquali alicui perdendi, & lucrandi contrahendo se exponunt partes, iustificat nostram conclusionem: sicut contractus hic fortium solitus est iustificare contractum positionum, id est, de las apuestas Hispanicè dictum.

¶ Cæterum pretium hoc quomodo arbitrio boni viri prætaxandum sit, quatenus in æqualem sortem iacturæ, & lucri sic contrahentibus cadat indagandum hic nobis perstat. Ad hoc ergo pretium aliquo modo attingendum, cum multa sint attendenda: perpendendum tamen est primò, quantum probabiliter futurum esse credatur supremum pretium, ad quod res tempore traditionis ascendet consideratis omnibus negotijs, circumstantijs, coniecturis, quæ probabiliter meti occurrerint, quibus

Conclu.

Ratio.

Questio.

Pretium futurum quod licet taxandum.

quibus

quibus etiam pefatis, & infimum pretium ad quod tunc peruenire poterit arbitrandum venit, tuncque hac habita consideratione pretium æquè intermedians inter hæc extrema pro iusto pretio in hoc genere contractus præsumendum est, & signandum, hæc etiã habita ratione, quod si aliquod horum extremorum probabilius, verisimiliusque credatur medium pretium probabiliori: proximus pro iusto pretio præfigatur. Sicut, verbi gratia, si demus pretium supremum esse vnde- cim argenteorum futurum, & infimum nouem, tunc medium, scilicet, decem argenteorum erit pretium iustum huius contractus. Hoc autem significare voluit caput nauiganti, ubi ostendit dubium de valore maiori, vel minori tempore receptionis mercium in causa esse, ne emens anticipata pecunia minori pretio, quam de præsentem valebant vsurarius non sit censendus.

Quest.

¶ Sed scire quispiam cupiet, quid si sic anticipata pecunia parans emere magis appellit mentem ad credendum merces potius valituras magis, quàm minus, quam sit id pretij, quod anticipatè soluit, an tunc habeat locum definitio capit. nauiganti. extra de vsur. Respondetur sanè, tunc proprie non habere locum: nam habet locum in dubio, at dubius proprie quis non dicitur esse, ubi magis in vnam partem inclinatur quàm in alteram.

Nota.

¶ Adde commendatione dignum esse, quod & Panormitanus in dicto cap. nauiganti subnotauit, scilicet, quod ad arbitrandum, an merx sic valebit tempore receptionis, habenda est ratio de communi opinione, & cursu regionis: & de eo, quod frequentius contingit. Nam & si res empta aliquoties tempore eius receptionis visa fuerit minoris valuisse, quam cum empta est: si tamen ut in plurimum magis contingit valere, non ideo à communi præsumptione discedendum est, scilicet, quæ præsumitur magis fore valitura: quia respiciendum est, ad id quod frequentius contingit, & non ad id quod rarius, tali que balance res consideranda venit, ut emptor non taliter se constituat in tuto, ut venditorem iacturæ periculo obijciat.

Corol.

¶ Hinc iam corollarie sequitur, quam satis consentanea fuerit rationi responsio illa, qua respondi ad dubium, de quo in ciuitate Angelorum nouæ Hispaniæ sum dicere rogatus in quo proponebatur, quendam conuenisse cum agricola quodam, ut præsoluta pecunia sibi venderet omne triticum tempore

Casus contingentia.

Instruct. Negot.

mensis à se colligendum singulas mensuras, quæ Hispanicè dicuntur hanegas, ad numerum septem argenteorum, cum in alijs annis hoc solitum, est fuisse pretium medium inter supremum, & infimum tempore mensis currens: ubi mensis erat irrigua: contigit tamen illo anno, quo sic contractus est initus: tunc propter ingruentem infirmitatem communem, & veluti pestem inter Indos, quorum ministerio colebantur messes grassantem: parum seminis fuisse terræ mandatum, tunc hac de causa ab herbis malis non potuisse satis repurgari: quæ quidem causa illo anno penuriam talem frumenti inuexerat, ut faneca in valore, ad viginti argenteos ascenderet tempore mensis: quid iuris esset de hoc contractu sum ediscere: efflagitatus, quia fratres cuiusdam insignis ordinis & nobilij hunc contractum iustum fuisse pronunciauerant, sed reuera ea ratione eum damnabilem esse asseueravi, quia animaduersionis circumstantijs, scilicet, grassantis infirmitatis inter Indos colonos, quæ iam tempore contractus imminebant, penuriam frumenti causaturæ, ipse emptor, quo ad lucrum suum se posuit in tuto: quæ quoque de causa emptor delatus ad consilium regium Mexicanum damnatus est; & ea quoque causa: quod præemendo anticipatè triticum ad reuendendum fecisset contra pragmaticam: Quod aded verum est: ut magister Ioannes à Peña Cathedraticus olim Salmanticensis in scriptis quæ nomine illius circumferuntur ausus sit affirmare, quod etiam in casu, quo sic contrahentes se exposuissent æquali periculo: si casu inopinato fieret magna iactura: cogere- tur fortasse emptor ad aliquid resarciendum venditori tali iactura affecto: quia de extraordinarijs, & valde exorbitantibus casibus non videtur fuisse à principio contractus cogitatum.

¶ Præterea admonitos hic esse volumus lectores de periculo sic contrahendi, scilicet emendo pretio præsentem, & tunc æstimato tempore contractus, res futuras, prout sunt in potentia, aut prout in tempore futuro contingent esse, propter eas difficultates, & pericula: quæ in taxando ante earum substantiam merces subesse solent, quare tutius est tales conuentiones non ad pretium factum, sed ad pretium tempore traditionis earum faciendum fieri. Nã & hoc Gregorius IX. in fine illius capituli in ciuitate sic consulit, dum ait ciues tui salutem suam bene consulerent, si

à tali contractu cessarent: cū cogitationes hominū omnipotenti Deo nequeunt occultari.

Ad 1. arg.

¶ Iam ad argumenta responsuri, ad primū dicitur, quod merces futuras anticipata solutione emens dupliciter sic eas potest emere: vno modo prout sunt in potentia, subeundo statim earum periculum, & acquirendo ius ad illas, quod est eas emere emptione perfecta; & sic quia ratione periculi minus valent emptori in quem statim transfertur periculum, minoris emptor anticipata solutione potest emere, quā tempore receptionis valerent, nō tamen minoris, quā arbitrio boni viri valēt, vt in potentia cōsiderata, & iam emptoris ex tunc subiectæ periculis, à quibus se statim eximit venditor, quare neque tanto pretio, quanto extimantur valiturę tempore traditionis, potest eas vendere sic eas vendendo. ¶ Alio modo potest eas emere, pro vt tales merces postea futuræ sunt in subsistētia emptione quadam imperfecta: qua non statim in emptorem earum dominium, vel ius transfertur, neque periculum, sed tantum conuenit inter partes de perficienda emptione, & venditione in tempore futuro, quando tales merces iam subsistent: & tunc licet tempore huius conuentionis in periculo sunt, quia tamē nō substant periculo emptoris, ideo emptor iure caret, diminuendi pretium, quod tempore traditionis hæ merces valebunt: neque ante traditionem earum præfigere licet pretium: nisi imperfectè contrahentes æquali sorti se exponat lucradi & perdēdi. Igitur ad argumētū in forma negatur, quod in secundo cōtractu merces sint periculosæ respectu promittētis eas emere: dum subsisterint postea: & sibi tradentur, quia tunc citra periculum sibi tradentur: & concedo quod in primo casu videtur, vt in potentia, perfecta venditione, quia cum periculo emptoris emuntur, minoris licebit anticipatè emere, quā extimantur valiturę tempore receptionis.

Ad arg. in forma.

Ad 1. arg. 1. quest.

¶ Ad argumentum primum primæ specialis quæstionis, respondetur quod si cōtractus, vbi anticipata solutione res futuræ vt futurę sunt emuntur: per se sumatur: tunc bene concludit argumentum non posse prætaxari de terminatum pretium: neque ad pretium statim factū talem emptionem posse fieri, si tamen cōtractus hic sumatur, vt associatus cum cōtractu sortium, sic non probat argumentum quod pretio arbitrio boni viri, iuxta normam prædictam: determinatè prætaxato si fiat non sit illicitus, si in prædicta taxatione æquali sorti iacturæ, & lucri partes exponantur.

¶ Neque obstat vbi admiscetur cōtractus sortium res taxandæ secundum suas qualitates, conditiones, & substantias præsentēs non existant. Nam hoc non obstante determinato pretio pensatis circumstantijs arbitrio boni viri prætaxari possunt æquali sorti exponendo contrahentes. Imo cōtractus sortium excluditur ne locum habere possit, vbi præsentia rerum, & scientia earum indicant valorem præsentem. Nam sortium cōtractus non respicit ex sua natura res præsentēs, & extantes: quarum iam habetur notitia, sed tantum rerum futurarum: quarum ignorantur conditiones, & qualitates, & euentus, & sic patet solutio ad 1. argum. Albornotij.

Responsio ad obiectionem.

¶ Ad secundum argum. Albornotij respondetur, quod si consideretur prædictus cōtractus, quatenus etiam associat sibi sortium cōtractum, hinc non se ponit emptor anticipatè pecunia, & prætaxato pretio emendo in tuto: quia sic pretium prætaxandum est, vt supponimus, vt æquali alex iacturæ, & questus contrahentes maneat expositi. Si autem talis cōtractus, quatenus emptionis, & venditionis cōtractus est celebratur, cū bifariam possit celebrari, scilicet, primo modo anticipatæ solutionis causa obligando venditorē, vt siuè multum, siuè parum colligat vini, tritici, vel olei tot determinatè mensuras, & non minus tempore collectionis tradat, tunc licet sic contrahendo non omnimoda interueniat in æqualitas: quia sicut emptori venditor tot mensuras vini, vel olei suo tempore ex vi cōtractus reddere tenetur, etiam si tot mensuras collegisse non contingat: sic etiam emptor ad tantum pretij rependendum manet astrictus, quantum hartum mercium valor valebit earum receptionis tempore: tamen quia inficiari non possumus, quin ista obligatio persoluendi tot mensuras etiam si tot non colligantur extra naturam sit cōtractus emptionis, ideo si ratione anticipatę solutionis hac obligatione oneraret venditorem proculdubio, cum talis obligatio pecunia estimetur, venditore sic grauato, emptor manifestam labem vsuræ non euaderet nisi ad hanc refarciendam in æqualitatem emptor pretij augeret in ea quota, quæ tali obligationi æquivaleret: sicque in periculo contrahentes æquipararentur, ita Garcia, cuius responsionē adhuc sic libet limitare, scilicet, esse veram, scilicet, quod ratione recompensandi hanc obligationem impositam venditori, augendum sit pretium, nisi ad instantiam venditoris anticipata pecunia emens damnum

Ad 2. arg. Albor.

Anticipata solutio dupliciter initur.

num ex ista anticipata solutione pateretur aliunde, quod per istam obligationem res significata venditori videretur restaurari.

2.

¶ Si autem secundo modo contrahatur, id est, sub hac conditione, vt venditor tot determinatè mensuras tritici soluat, hac etiam adiecta conditione, scilicet, si tot collegerit, quæ ad tot soluendas suffecerint alias non: tunc negamus certè totum periculum subire venditorem, imo æquali tūc se periculo obijciunt, & oneri: nam si venditor obligationem induit tot determinatè mensuras emptori mēsurandi, si tot collegerit: ita emptor obligatio nem in se suscipit tantumdem pretij soluendi quantum res empta prætaxata mensuras recipiendas inuenta fuerit tempore receptionis valere.

CAPVT. XXXIX. An liceat obligare mutuatarium, vt mutuum reddat in mercibus, vel in præstatione operarum, vel vt veniat ad emendum à sua officina, vel vt soluat in auro. Respondetur per quinque cōclusiones, & soluuntur argumenta in contra.

Questio.

Porro argumentum illud secundum principalem quæstionis motū, hanc specialem quæstionem nobis hic excitat, scilicet, vtrum mutuare liceat pecuniam hac obligatione mutuatarium astringendo, vt eandem pecuniam reddat non in se ipsa & in specie: sed in oleo, vel vino, vel tritico, vel si sit mutuatarius operarius eam rependat in laboribus diurnis. Et quidem quæstio est: quæ non mediocre præfert difficultatem: quare quod eius innotescat difficultatis vis.

Argu. 1.

¶ Pro parte negatiua primò sic arguitur. Si aliquis alteri pecunias dedisset mutuo ea obligatione mutuatarium deuincendo, vt à sua officina merces emeret: vel in suo molendino moliturus veniret: proculdubio cōtractus hic vsuræ nota noteretur: ergo similiter non est sine nota vsuræ cōtractus ille, quo quis ad mutuam pecuniam in mercibus, vel laboribus sui officij diurnis persoluendā cogeret mutuatarium.

Argu. 2.

¶ Secūdo arguitur: quia de ratione mutui est, vt res mutuo data eademmet in specie restituitur: ergo illicitum profus erit in mutuatarium hanc obligationem reddendi pecuniam mutuam iure, quæ alterius specie sit, superinducere.

Argu. 3.

¶ Tertio arguitur quia accidere potest, quod mutuatarius, qui ea conuentione mutuo pecunias accepit, vt eas in mercibus red-

dat, his mercibus careat, in quibus restituere astringitur pecuniam sibi mutuam, & quod mercenarius non sit, qui in laboribus diurnis obligatur restituere pecuniæ mutuum, ergo obligare eum tunc vt mutuum pecuniæ in prædictis mercibus, vel operis diurnis reddat non est res: quæ profus caret culpa.

Argu. 4.

¶ Quarto arguitur, illicitum factum videretur, si quis hinc ad annum mutuasset triticum, vt in fine anni in pecunijs restitueretur, eod quod ex tali mutuo lucrum sibi parat: si contingat triticum maioris esse valoris tempore eius restitutionis in pecunia, quā tempore mutuationis eius: ergo pari ratione illicitum planè erit mutuasæ pecunias, eo fine, vt in mercibus, vel diurnis operis restituantur: patet consequentia, quia vtrobique talis imponitur obligatio æstimabilis pretio ratione mutui, in casu antecedentis ratione mutui tritici, in casu autem consequentis ratione mutui impliciti, imò vtrobique interuenit mutuum illic, vt in venditionis cōtractu ad creditum, hic vt in emptione anticipata solutione facta.

¶ Propter prædicta argumenta communiter inter doctores, & summistas ea opinio recepta est, qua opinantur cum prædicta obligatione mutuare cum vsura coniunctum esse. Huius opinionis videtur esse magister Sotus inter modernos de iust. & iur. libr. 6. q. 1. artic. 2. Mercatus etiam libro de vsuris cap. 7. eā tenere videtur. Nauarrus quoque in summ. cap. 17. numero. 220. cum Panormi. cap. final. de vsuris exemplificatque eam etiam in mutuatione facta, vt mutuatarius laborat in prædio mutuantis, vel vt molat in molendino mutuatis. At Siluester verbo vsura. l. q. 7. & 8. licet teneat eam in casu mutuationis cum obligatione adeundi ad suam officinam, vel molendinum, vel furnum, vel apothecam. Quia dicit eam esse opinionem S. Thomæ: tamen in casu, quo Dominus prædij mutat cum obligatione, vt colonus iusto pretio eius prædij colat, oppositam videtur sequi: quia inquit mutuatio cum ista obligatione non fit ad reportandum lucrum: sed ad euitandum damnum, id est, defectum culturæ. Hoc autem iniustum non est, sicut neque gratia vitandi dāni mutuare mutuatori res perituras sibi, & nō mutuatario. Vide Palacium super sum. Caiet. verbo vsur. cap. i.

Variat Doctores.

¶ Contrariam opinionem tenere supplementum. Sum. Angélica, Suma Rosella (prout refert loco citato Siluester) quibus accedit Adrianus: q. de vsur. & Albornozius libr. de

contra. tit. 6. & tit. 16. quibus tandem subscribit Garcia in. 1. libr. de contract. capit. 24. pag. 703.

Distinctio casuum.

¶ Igitur in quaestione tam perplexa, ne confusio pariat. obscuritatem placet casus quos interdum sub hac quaestione contentos confundunt aliqui doctores segregare se paratim ad singulos per singulas distinctasque conclusiones respondendo: quia alius casus est mutuari cum obligatione, ut res mutuata redatur in mercibus, alius autem, si mutuetur cum obligatione ut suas operas postea praestet Colonus, alius autem est cum obligatione, ut mutuataris empturus veniat ad officinam mutuantis, vel molendi gratia eius molendinum adeat, his praestitutis.

Concl. 1.

¶ Prima suo ordine statuitur conclusio, non est usura tempore caritatis annonae triticum aestimatum pretio, quo tunc venditur mutuari cum pacto, ut tempore solutionis reddatur triticum pretio quo tunc valebit, haec autem conclusio est Nauarri in sum. cap. 17. n. 25. cuius rationem esse ait, quia in effectu non est mutuum, sed est vendere triticum, & dilationem solutionis concedere, iuxta omnium mentem in dicto cap. in ciuitate de usur. est D. Antonini parte. 2. cap. 7. 6. 13. nisi prohibita esset huiusmodi tritici anticipata emptio si vtest prohibita per leges Castellae tritici anticipata emptio ad reuendendum, & etiam pro sua domo nisi pretio, quo viginti dies ante viginti post sacrum diem sanctae Mariae Septembris valebit in metropoli loco ubi emit. l. 13. & l. 14. legum Madritij, anno. 1528.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio, si is, a quo mutuo petuntur pecuniae, eas pecunias dare renuit: nisi sub conditione, ut sibi reddatur in mercibus, non propterea usurarius est, aut illicitè agit. Haec conclusio est Adriani, & Albornozi locis citatis, quibus suffragatur Garcia loco allegato, quae ut absit à suspitione usurae, intelligenda est esse vera cum his duabus limitationibus, scilicet, primò quòd absit intentio mutuandi, sed potius intentio ad sit emendi merces, sicque petenti illas pecunias mutuo explicetur: ne scandalo agitatae putet se ratione mutui quod petit tali opprimi obligatione reddendi pecuniam mutuam in mercibus: secundò cum limitatione ut recipiens pecunias sic huiusmodi conditionis persona sit quae eas merces paratas habet, & venales volentibus eas emere. Nam si huiusmodi mercibus sic venalibus careret, contractus emptionis fictum iniret potius, quam verum quippe qui tunc in contractum mutui cum

obligatione imposita mutuataro cum expensis suis emendi merces, quibus cum pro pecunia sibi mutuata satisfaceret mutuanti resolveretur. Sicque limitata conclusio haec consentanea rationi magis videtur: ac proinde probatur, quia haec forma contractus reducitur ad quendam contractum emptionis anticipata solutione factum, qui non est illicitus: quia in emptione consueuerunt pecuniae anticipatae dari.

Ratio. 1.

¶ Secundò patet, quia in contractibus, ut rectum iudicium de eorum iustitia sumatur, & ut quales sint iudicentur, non est eorum nomen, quae illis interdum ex errore imponuntur habenda ratio, sed ad naturam eorum conspiciendam mentis coniiciendus est oculus. Cum igitur contractus hic (quidquid eius nomen sonet) proprietatem emptionis anticipata pecunia factae, & eius naturam exprimat: sit sane ut contractus emptionis anticipata pecunia factae sit, ac subinde licitus.

2.

¶ Neque enim obstat, quod eam pecuniam recipiens, eam mutuo petijt volens eam nomine mutui, & non titulo emptionis à principio recipere: quia non ideo eius anticipata datio & receptio erit mutuum: sed potius erit anticipata solutio emptionis mercium. Inest etenim ius, & libertas unicuique suam alteri pecuniam dandi, vel titulo mutui, vel titulo pretij anticipati emptionis mercium, neque hoc iure priuatur, aut facultate: eò quòd indigens pecunia eam petat sibi mutuari, vnde eo ipso quod dans pecuniam petenti mutuum illam pecuniam ea conditione, & non alia vult illi anticipatè numerare, ut restituat sibi in mercibus, satis indicat non via mutui, sed anticipati pretij emptionis mercis illam relinquere, quare si eam recipiens cum hac conditione eam acceptat: non est cur conqueratur se ratione mutui se illa conditione grauari. Nam & si quatenus datur pecunia anticipata videatur pecunia mutuari tacitè: non tamen hoc obstat, quia non mutuum intenditur, sed contractus emptionis mercium futuro tempore tradendarum.

Respondetur obiectioni.

Concl. 3.

¶ Tertia conclusio, qui petenti à se mutuo pecuniam, ratione mutui non vult illi illam dare, sed ut pretium eo pacto, ut eam accipiens in suo praedio labore illo pretio locando operas, non videtur quicquam illicitum agere. Secus est, si rationi mutui recipientem mutuum, ut in suo praedio laboraret, mutuantem vellet obligare. Haec autem conclusio est Adriani, Albornozi, & eorum sectatoris. Garcia locis ubi supra, quae ut tuta sit eisdem duabus limitationibus

nibus quibus & Secunda conclusio fuit moderata venit moderanda, scilicet, ut absit primo intentio mutuandi, & sola sit intentio anticipata pecunia, illius accipientis pecuniam conducere operas pro suo colendo, postea praedio, secundò ne fictus sit conductionis operarum contractus, & idèd resoluatur in mutuum cum obligatione onerosa, necesse est quod receptor seu datarius talis pecuniae talis sit qui solitus sit locare alijs suas operas, & ad hoc sit paratus: & licet haec conclusio absolute sumpta sit contra Sotum, ubi supra: tamen: sic modificata non respueretur à Soto. Quae quidem eisdem rationibus, quibus secunda suffulta est, manet probata: quoad eius primam partem, quia locationis est contractus anticipata pecunia, si eius natura potius quam superficies intro inspiciatur. Quoad secundam partem, scilicet, quod ratione mutui id non liceat est omnium, & Panor. cap. si. de usuris, est Nauarri in sum. cap. 17. num. 220. & probatur, quia ratione mutui obligationem aestimabilem pretio colendi agrum mutuataro imponit, quam obrem secundum Caiet. verbo usura casu. 8. tenetur eum ab hac obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere, quam satisfactionem cum alias pretium iustum culturae praedij mercenario soluerit, qui fuit mutuataro, tribuendam esse pauperibus Siluester verbo usura. l. q. 7. ait, quia iam mercenarius, qui mutuataro fuit pro labore suum iustum pretium (ut supponimus) reportauit: haec est contra Mercatum de contract. cap. 7. de usura palliata.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio rationi mutui astringere mutuatarum ut demutuantis apotheca merces emat, vel in eius furno panes coquat, aut in eius molendino molat, usuram manifestam implicat etiam si quis sic mutuet, scilicet, donec mutuataro in suo molendino molat. Haec autem conclusio est communis opinio (ut ait Siluester verbo usura. l. q. 7.) est Veruec. Lau. de rid. & oden. Io. de Lig. Io. Cal. ca. fin. eo. tit. Panor. mit. in dict. cap. fin. quam sequitur etiam summa Pis. & Archi. & est de mente S. Thomae. & est eadè ratio de eo, qui idèd mercenario venderet merces ad creditum, ut mercenarius in suo fundo laboraret, quamuis conductu iusto pretio. Haec conclusio est Siluestri ubi supra: est tamen contra supplementum, & summam Angelicam, & Roselam, & probatur, quia mutuantem recipit ultra mutuū commoditatem, seu vitilitatem concurrenti ad suum molendinum, vel officinam, & obligationem ad hoc, quae mensurabilis est pre-

tio: ergo id facti non vacat usura, & intelligitur haec conclusio esse vera vniuersaliter contra exceptionem Siluestri verbo usura. l. q. 8. dicentis, quod non est usura mutuari colono etiam de nouo conducendo pecuniam ut colat agrum, quando mutuetur ad solum vitandum damnum emergens sine culpa mutuantis ex defectu culturae: sed secus sentire videtur, si mutuetur colono gratia lucri captandi: sed dico quia vitare damnum in hoc casu, virtualiter lucrari est, quia id quali lucrum reputamus, quòd aliàs amittere debebamus, quia refarcio iacturae futurae in lucrū videtur cadere, & quia talis obligatio colendi agrum istius mutuantis potius quam alterius onerosa est mutuataro: quia priuatur ratione mutui libertate suas operas locandi alijs amicis, vel bene sibi affectis suis operis ad culturam indigentibus, & quia obligatio haec ciuili est, ac proinde aestimabilis pretio, idèd hanc exceptionem sit vestri, tamen parum tamen respuo, quia sua ratio qua ibi usura. l. q. 15. ea securam non reddit, quia in casu quo, quis mutuatur. 10. aureos, quos videt apud se perituros licet vitet damnum, tamen id fit sine damno mutuataro (ut supponimus) & sine aliqua alia onerosa ciuili obligatione extrinseca contractui qui sit mutui, imposita mutuataro quae non contingit in praesenti casu, ideo non est par ratio, liceret autem, si non via mutui, ut procedit ista. 4. conclusio, sed tamquam anticipatum pretium locationis operarum (ut. 3. conclusio, procedit pecuniam anticipatam vellet dare, & non aliter.

Ratio.

Concl. 5.

¶ Quinta conclusio ab usurae labe libera non est, qui pecuniam argenteam mutuat, ut aurea ei soluatur: secus esset si via venditionis & emptionis vel permutationis conueniretur, ut pro pecunia argentea redderetur aurea, haec autem conclusio est Hosti. in summa de usura. §. an aliquo sub finem. est Nauarri in summa cap. 17. num. 226. probatur autem prima pars, quia ratione mutui principaliter, & immediate non licet aliquod lucrum vel le captare, aut aliqua obligatione onerosa, & ciuili mutuatarum velle grauare, sicut fit mutuo quando pecuniam argenteam, ut pro ea reddatur aurea. ¶ Secunda autem pars probatur, quia auctore Caietano in summa verbo usura. notabili. 2. casu. 3. bene potest quis vendendo, vel permutando pecuniam argenteam pro aurea, vel auream pro argentea aliquod lucrum moderatum accipere, quia non ex mutuo, sed ex emptione, vel venditione, vel per mutatione accipitur, sicut etiam ex nego-

Primam partem probatur.

2. Prob.

nego-

commodatione pecunie, vt pignori detur, vel ad ostentationem diuitiarum quod quis negotiator fidem, & æstimationem sibi pareret, vel ob aliud finem, quia ad huiusmodi fines iuxta l. 3. §. fi. & l. seq. ff. commod. & trad. pecunia commodari potest, & lucrum potest reportari iuxta mentem Scot. in quart. distin. 15. nam pecuniam sic commodare non est eam mutare: quia mutuata proprie pecunia etiã in casu fortuito in periculum transit mutuatarij: sed pecunia sic commodata manet, quod ad periculum apud accomodatantem, nisi dolo, vel lata culpa, vel leui comodatarij pereat.

Ad 1. arg.

¶ Iam superest ad argumenta in principio istius specialis quæstionis obiecta respondere. Igitur ad 1. concessio antecedenti, scilicet, quod casus antecedentis vsuram continet: quia tunc contractui mutui adiungitur obligatio ad eundem suum molendinum, vel officinam causa emendi, vel molendi, quæ quidem obligatio mutuo extrinseca est: ideo adiuncta mutuatiõni vsuram inducit, distinguitur consequens, si ratione mutui, scilicet, quia mutat verè, & mutua principaliter intendit, velit mutuum sibi in mercibus, & operis diurnis reddi, vt præterit argumentum vsura planè esset, si autè (quidquid sit de vocabulis) solù dans pecuniam merces futuras, vel operas diurnas emere intèderet, vel cõducere illo anticipato pretio, & non mutua, hocq; petenti antea mutuũ significaret, vt sic acceptaret, sanè tunc, quia contractus non est mutui: sed emptionis mercium, & conductionis operum anticipato pretio cum limitatione supra dicta initus à culpa abisset.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum negatur minor, quæ sub sumenda erat, scilicet, quod hoc sit mutuum, sed est contractus emptionis mercium, vel locationis operum anticipato pretio, vnde hac ratione benè potest quis numerare statim alteri pecuniam suam, vt eã rependat via emptionis in mercibus, vel via locationis in cultura agrorum: quia in emptione dantur pecunie pro mercibus, & in cõductione, & locatione operarum dantur vt merces pro labore.

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum respondetur quod in casu, quo ea conditione recipiès pecuniam pro mercibus, mercibus caret, vel eã recipiès pro cultura agrorũ, huius officij ignarus est: cõtractus emptionis, vel locationis confictus esse cõuincitur: quare tunc licitus nõ est, quia ad contractum mutui reducitur.

Ad 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum cõceditur anteceder. s. quod non licet mutua triticũ, vt

in fine anni in pecunijs restituatur, quia cõtractus hic æquiualeat contractui vèditionis tritici ad creditũ pretiũ, quocirca illicitum prorsus est aliud exigere pretium, quàm valet de presenti triticũ, cum ab emptore recipitur, nisi admiscendo contractũ fortium, scilicet, æquali dubio se exponendo circa valorem maiore, vel minorem tritici, què obtinebit tẽpore solutionis pretij, id est, dum æqualiter dubitare tur, an iste valor futurus, aut maior, aut minor æquè futurus esset quàm valor tempore traditionis tritici nunc in præfenti valet, vel nisi triticum illud erat seruaturus ad tempus maioris pretij, & ad instantiã illud mutuatum petentis sic petenti de hoc lucro cessante admonito illud mutaret, vel nisi vt ait Nauarrus in sum. ca. 17. nu. 225. (vt meminimus supra) tẽpore caritatis annonæ triticum æstimatũ pretio, quo tunc vèditur mutuaetur cum pacto, vt sic istud æstimatũ pretium post soluatur, vel tẽpore solutionis reddatur triticum pretio quo tunc valebit, quia in effectu est vendere triticum, & dilationem solutionis concedere iuxta omnium mentes in dicto cap. in ciuitate de vsur. At negatur consequentia quod per inde licitum non sit pecunias anticipatas non vt merum mutuũ: sed vt pretium, vt in mercibus, vel operis cõductitijs soluantur, antea conferre, & sic manent diluta argumenta ad principalem quæstionem pertinentia. l. 1. & 2. & eius cõfirmatio, quæ de emptione mercium, & locatione operum anticipata solutione loquuntur, quibus cõtractibus cõstat non esse extrinsecam obligationem soluendi operas, & merces, sicut constat esse extrinsecam obligationem molendi in molendino mutuantis ipsi contractui mutuatiõnis: quapropter nihil mirum si dare pecuniam vt in mercibus, vel laboribus diurnis soluatur, vsura careat: & dare eam mutuo, vt mutuatarius in molendino mutuãtis, molat, vsura non careat.

C A P V T. XXXX. An anticipatè emens possit emere merces infimo pretio, quo tempore traditionis valebunt late disputatur: & respondetur per sex conclusiones: soluuntur argumenta per distinctionem, præsertim venditionis perfectæ, & imperfectæ: subnotantur duo asserta Albornozij.

Quoniam quæstio de emptione ob anticipatam solutionem minoris celebrata, singulares difficultates subse cõtinebat, quibus vna tantum quæstione facere satis, tum sine cõfusione

sione, tum sine prolixitate nequiuimus, eam quæstionem subsecuimus, in quasdam alias specialiores quæstiones ei veluti sub alternas iuxta seriè argumentorũ à principio propositorũ. Iam igitur iuxta hunc ordinem quæstio hæc alia sequitur, quæ correspondet tertio, & quarto, & quinto argumento in principio capituli adductis, ea nempe est, an ratione anticipatè solutionis, vel anticipatè soluendo merces, liceat eas minoris, id est, infimo pretio, quo tẽpore traditionis earũ valebunt emere, at quia pro parte negatiua iam argumeta prædicta. 3. & 4. & 5. attulimus, superest (vt quæstio hæc vtrinque controuertatur) pro parte quoq; affirmatiua hæc argumeta subiiciam.

Argum. 1.

¶ Primò arguitur sic vendere, & emere de presenti infimo pretio iniustum non est, cū infimũ pretiũ iustum quoq; sit: ergo obligare venditorẽ vt quia anticipatè sibi soluatur, infimo pretio vendat, à culpa abesse videtur, nõ enim obligatur ad illicitum.

Argum. 2.

¶ Secundò arguitur, concedere solutionem rei venditæ, neq; eam statim exposcere, reducitur etiam ad mutuum sicut emere anticipata pecunia vbi est mutuũ implicitum: sed vendere ad creditũ merces concedendo, & expectando solutionem pretio supremo non datur culpæ, nõ obitante hoc mutuo pretij implicito, ergo neq; culpandus est ille cõtractus, vbi quis anticipata pecunia emens pretio infimo emit merces quæ alias maximo pretio tempore traditionis earum venderentur.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur, & primum argumentum confirmatur, quia illud genus venditionis in quo realiter in præfenti rei venalis quæ eius pretij sit traditio, exemplar est rectũ, per q; reliqui contractus, scilicet, vendendi ad creditũ, & anticipata solutione emendi reguladi quantũ ad suam iustitiã veniunt: sed contractus venditionis ad numeratũ, & statim tradita re factus etiã infimo pretio inuento de presenti, vt iustus ab omnibus approbatur: ergo etiã contractus emptionis ad anticipatã solutionem & infimo pretio celebratus non est reprobatus.

¶ Quamuis argumenta hæc specialè difficultatem tangant, scilicet, an emptio anticipata solutione, & infimo pretio facta sit licita: tamen ad eã specialiter responduri cõclusiones etiã quibus ad quæstionem generaliter positã quæritur vtrum ratione anticipatæ solutionis liceat minoris emere, respondeamus præmittimus: ne quid hic prætermittatur quod merito desideretur.

Concl. 1.

¶ Sit igitur prima conclusio (vt à facilioribus exordiamur) si quis emat, vilius iusto pre-

tio, eò quod pecuniam ante soluit manifestè vsura cõmittitur hæc est D. Thomæ. 2. 2. q. 78. ar. 2. ad. 7. & est receptissima, & patet ex eius ratione, quia ista anticipata solutio pecunie habet rationem mutui, vnde quicquid propter huiusmodi anticipatam solutionem minus iusto pretio soluatur, quasi pretiũ mutui retinetur ab emptore: ergo sic minoris iusto emendo cõmittitur vsura. ¶ Hinc fit, vt magnates vsuræ labem contrahant, dum anticipatũ soluentes pretiũ in colonos suis colendis agris minoris iusto conducunt.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio, si ex emptione qua quis emit anticipata solutione sibi emergit dånnum, aut cessat lucrum, & ad instantiam vendentis, sic emat venditor de hoc dånno, aut lucro cessante admonito licitè, potest tanto minoris comparare sibi merces, quanti dånnum hoc, vel lucrum cessans merito esset estimandum. Hæc conclusio patet, quia licet sic indemnem se seruare, vt si aliquis aliã suã pecuniam ruituram reparaturus domum, aut negotiaturus, & quæstum facturus eam ad preces venditoris in pretium futurarum mercium erogaret.

Concl. 3.

¶ Tertia conclusio, si is cui opus est, aut cuius interest, etiam anticipata solutione emere merces lucrũ cessantis, aut dånni emergentis recompensam exigat, eò quod anticipatè soluit merces vsurarius esse conuincitur. Hæc conclusio, quæ est Garcia vbi supra inde patet: quia in hoc casu venditor quatenus accipit solutionem anticipatam, non præstat causam: vt emptor anticipatã solutionem emat ac per consequens: nequè causam dånni, aut lucrũ cessantis inde causati dedisse videtur.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio, emptione perfecta, qua si periculum rei emptæ, & eius ius statim transit in emptorem, benè potest esse anticipata solutione infimo pretio currenti emi, etiã si pretio supremo emptã aliã foret ab emptore si ei statim traderetur. Hæc autè cõclusio intelligitur esse vera loquendo de perfecta emptione anticipata solutione facta, vt ipsamet conclusio id exprimit & intelligitur (ni fallor) vera in casu quo, verbi gratia, fundus, vel ager cuius pretium infimum nunc est centum aurei, & medium est centum & quinque, supremum autem centum & decem, ematur anticipata pecunia tradendus in fine anni, & ematur emptione perfecta, ita quod statim soluta anticipata pecunia emptor dominus eius fiat: tunc illum sic anticipata pecunia emens potest licitè infimo pretio, id est, centũ aureis emere, si cet alias fundus hic (si statim traderetur emptori

Solutio alior. arg.

Probatio.

tori pretio)supremo hoc est centum, & decē aureis venderetur, hęc autem conclusio patet quia vtrunque pretium tam infimū, quam supremū est iustum, & intra limites iusti pretij cōtinetur: ergo si emptio cū traditione presentia rei emptæ facta ad numeratū tali pretio infimo celebrata iusta est, erit quoque iusta emptio perfecta anticipata solutione, facta etiam si infimo pretio fuerit inita. Nam & si in hoc casu solvatur pretium pro re minus, quā alias pro ea de facto solueretur: nō tamen soluitur pro ea minus, quā de iure pro ea posset erogari. Corollarie hinc sequitur hanc nostram tertiam conclusionem locum non habere in emptione mercium, quarum pretium quia taxatum est per rem publicam indivisibile est carens gradibus infimi, medij, & supremi pretij, quia tunc anticipata solutione emēs has merces minoris, quā prescribit earum taxa eas emere non potest.

Concl. 5.

¶ Quinta conclusio, quando quis emendo anticipatā solutione imperfecta emptione, id est, nūc promissa fieri in futuro, & in futuro celebranda emeret merces infimo pretio, quo tunc tēpore perficiendæ emptionis futuro valerent vsurarius cōtractus certe esset. Conclusio autē hęc hac ratione claret, nā cū anticipatā pecuniæ solutionē erogare nihil aliud sit, quā eam pecuniā vsq; ad tempus venditionis perficiendæ mutuare, iā hoc esset ratione istius mutui constringere venditorē ad res suas distrahendū minori pretio quā vellet & posset alias vendere, quia posset alias eas vendere pretio supremo.

Concl. 6.

¶ Sexta conclusio, licet (vt dictū est supra) res futura vendita secundū valorē, quem habitura est ipsius traditionis tēpore, vendi possit pretio antea arbitrio boni viri taxato, cum æquali vtriusq; contrahētis periculo, si quis tamen emptor quia solutionē ante erogat viliori pretio emere eā contenderet, quā merito æqualis periculi contrahentiū habita ratione esset taxandū, ab vsuræ nota liber nō esset. Hęc autē conclusio hac ratione patescit, tum quia sic vterq; contrahentiū æquali periculo nōn subijceretur, tū quia sic etiā ratione mutui in anticipata solutione impliciti contēti lucrum sibi pararet.

Ad. 1. arg.

¶ At iam nūc ad dissoluenda argumēta in cōtra adducta accedamus, & à solutione eorū quę pro parte affirmatiua astāt exordiamur. ¶ Ad primū igitur argumentum respondetur licet emere, & vendere pretio infimo licitum sit, tamen causa obligandi venditorem vt licet infimo pretio vendat ei mutuatam pecu-

nias dare prorsus illicitum est. Sicut te in meo molédino molere res est que culpa caret, tamē quod ratione mutui ad id te obligem res est, quæ vsuræ culpa non vacat, quia priuatur ratione mutui mutuatarius libertate, qua antea potiebatur, vbi sibi liberet molendi. Sic neq; michi licitum est ratione mutui præclusi in anticipata, quam soluo solutione priuare te facultate qua gaudes vendendi etiam pretio medio, & supremo, te constringendo, vt in posterum vendas pretio infimo. Nam hoc non est de præsentī perfecta emptione infimo pretio emere, sed ratione mutui, cui æquiualeat anticipata solutio, quam tibi tribuo, obligare te quadam emptione imperfecta, vt in futuro certo tempore rem tuam infimo pretio quo tunc valebit, mihi vendas quod lapit manifestam vsuram.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, vtrunque contractum longe inter se differre, non enim de vtroque par est ratio: quia mutuum inclusum in pretij concrediti expectata solutione: quando ad creditum venditur est ipsius venditionis pars, quippe quod illius sit pactum, quod circa ipsius venditionis, cui adiungitur velut pars sequitur naturam, conditionem, & legem eius quæ talis est, vt possit fieri pretio supremo iuste. Licet etiā pretio infimo posset sic contrahi. At vero mutuum in anticipata solutione pretij implicitū cum sit aliquid veluti per se sumptum, quippe quod venditionis, & emptionis postea celebrandæ (cum eā antestet, & veluti pignus, & præambulum ad eam ordinetur) pars non est: sed quid extrinsecum ab illo tempore antecedēs illā si hac ratione aliquid lucri capere tur: nō alia ratione reciperetur, quā mutui ratione quæ à culpa nō abest, vnde lōge etiā inter est inter emptionē anticipatā iā conclusam, & consummatam, quantum ad translationem dominij, & periculi, in emptorem, licet res sic empta anticipata solutione in futuro sit tradēda, & inter emptionem imperfectam, per quā conuenit de præsentī inter partes de postea contrahenda perfecta venditione, quia in iam perfecta venditione licet mutuum in anticipata solutione inclusum, occasio sit vendendi pretio infimo, & tali pretio emendi, tamē principalis causa huius ipsamet est natura venditionis, cui annectitur pactum de anticipanda solutione vt pars eius. Nam natura venditionis exposcit, vt etiam pretio infimo fieri possit. At in emptione imperfecta, quia mutuum implicitum in anticipata ibi interueniente solutione non est perfecta venditionis actua-

Venditio imperfecta & perfecta

Ad confir.

lis pars, eō quod talis venditio actu non sit, sed in futuro sit complēda: & perficiendā, sed est tantum via ad illam: sequitur, quod solū sit mutuum: ac subinde quod illicitum sit tūc vt infimo pretio res postea vendatur conuenire: quia tunc ratione istius mutui anticipatæ solutionis videtur rem minoris emere, quā posset eam venditor alias tunc in futuro vendere.

Ad argu. obiecta in capit. ad. 1.

¶ Insuper ad confirmationem idem dicendum apparet, conceditur namque antecedēs, quod contractus venditionis ad numeratum, & tradita re maximo pretio initus sit licitus, imō & emptio perfecta infimo pretio anticipata solutione celebra iusta iudicatur, quia ipsa anticipata solutio pars actualis eius est: sed negatur consequentia. Quatenus id esse licitum contrahenti emptione imperfecta, & solutione anticipata, scilicet, emere infimo pretio contendit.

Emptio perfecta & imperfecta

¶ Cæterum nunc ad argumenta obiecta in cap. pro parte negativa dissoluenda accedētes ad primum, quod illic est tertium in ordine dicimus distinguendo minorem, quæ assumit in emptione anticipata solutione facta mutuum ibi implicitum, id est, anticipatum pretium in causa esse eas merces minori, id est, infimo pretio emendi, quæ alias summo pretio tēpore traditionis venderentur: quia si loquamur de emptione perfecta in qua infimo pretio sic emere conceditur: quia anticipata solutio est eius pars sequens eius naturā: tunc nō est respiciendū ad pretium infimū tempore traditionis futurum, sed ad pretium infimū currens tempore, quo anticipata solutione perficitur emptio: quia cum tunc rei emptæ transfertur dominium pretio iusto tunc currenti emi sic potest: at cum pretium infimū tunc currens iustum sit sit sanē, vt in infimo isto pretio sic emi possit, quare negatur minor in isto sensu, quatenus assumit quod mutuum ibi implicitum, id est, anticipata solutio in causa sit infimo pretio emēdi, quia solum (vt præciximus) est occasio, sed potissima causa emptio est ipsa perfecta, quę licet etiā infimo pretio fieri potest. At si loquamur de emptione imperfecta, in hoc sensu concedimus maiore. scilicet quod ipsa anticipata solutio quod est implicitum mutuum in causa sit infimo pretio emendi: quare istum contractum in quinta conclusione damnauimus. At qui isto modo distinguendum est consequens quia æquiuocum est, nam si intelligatur de emptione perfecta, cōcedemus illud, si autē intelligatur de emptione imperfecta, i. nunc tantū promissis fieri, & cōuenta, & in futuro perficiēda sic negatur consequens. ¶ Ad secundū argumentum pro parte negativa quod in precedenti cap. est quartum ordine, respondemus præmissa distinctione, scilicet, res anticipata solutione emptæ in duplici sunt differentia: quædam solum mutabiles, quippe quæ solo vsu cōsumuntur, vt triticum, vinum, oleum: quædam autem sunt locabiles, & non mutabiles quippe quæ non ipso vsu cōsumuntur, cuiusmodi est domus, vinea, vel prædium, & similia, igitur distinguitur antecedens, si res licemptæ sunt primi generis, id est, solum mutabiles, & non locabiles vt vinum, triticum, oleū, tunc cōceditur antecedēs quod esset vsura huiusmodi res iam bona fide maximo pretio ad creditum emptas velle emptorem post hoc, quia statim offert pretium infimo pretio soluere: & negatur in hoc sensu consequentia, nam in casu antecedentis sic intellecti recipitur lucrum ratione mutui, id est, solutionis postea oblata quæ distincta est & separata ab emptione iam summo pretio facta, quia iam secuta est post. At verò in casu consequentis lucrum quod reportat emptor emendo anticipata solutione, & emptione perfecta infimo pretio, parat sibi principaliter ex ipsa perfecta emptione quæ ex se infimo etiam pretio iure fieri potest, & non causa mutui inclusi in expectatione mercis postea tradendæ, & ideo non est eadem ratio de vtroque.

Ad 2. arg.

Abd. 2. 3. 1288

Secunda solutio.

¶ Secundo iuxta secundum membrum distinctionis sic soluimus argumentum dicentes, quod si res licemptæ sunt secundi generis, scilicet locabiles, tunc negatur antecedens, scilicet, quod post factam emptionem vineæ, vel prædij alto pretio non possit offerendo solutionem presentaneam post hoc emptor conuenire, vt quia venditor vineæ, vel prædij emptor retinet possessionem ad tempus, iam non supremo pretio conuenio iam à principio, sed infimo imō minori infimo teneatur eam soluere ei emptor: & tanto minori quanto magis locatio eiusdem rei merebatur, si quidem venditori emptorem retentionem vineæ, aut domus tunc pro interesse indulgere ad tempus nihil aliud esset, quam eam venditori locare: quia tunc nō ratione mutui, sed ratione locationis pretiū ante conuentum emptor diminueri videtur, quapropter quod in cōsequenti inferebatur falsum est, scilicet, quod nō liceat anticipata solutione, & emptione perfecta statim transferenti dominium rei emere infimo pretio, res etiam vsu consumptibile, & etiam minori pretio quā infimo

res,

res locabiles, & fructiferas: dum earum retentio per tempus aliquod conceditur venditori, quia utrobique non ratione mutui impliciti, sed in primo casu ratione venditionis perfecta, & in secundo casu ratione locationis id diminueret de pretio supremo videtur verum & si cum hac solutione lib. 1. de contractibus cap. 24. fol. 697. Garcia transeat, sed hæc solutio non transit sine difficultate in casu quo anticipato pretio riguroso emit emptor cum pacto ut sibi tradatur post annum res emptæ, id est, vinea interim fructifera, quia tunc si concedatur pro pretio riguroso à venditore potuisse vendi, postquam emptor in puncto, quo per fecit emptionem (nam de perfecta emptione loquimur) consensit in retentionem vineæ, ut à venditore retineretur per annum nullo pro hoc ab eo expetito interesse, visus est vineam per id anni tempus gratis accommodasse, & non locasse venditori, quare non videtur isto in casu, postea emptor possit convenire, ut quia cõsenserat antea in illam retentionem annuale, vineæ venditor de pretio illo riguroso antea conueto aliquid remittens pretio infimo, aut minori sit contentus, nisi forte negemus quod supposueramus, scilicet, illud pretium rigurosum, tunc fuisse iustum. Non enim videtur fuisse iustum, si Nauarro credamus, qui in summa capit. 23. numero. 84. insinuat iniustum esse, dum ait quod potest emptor licite, minoris emere prædium aliquod, siue vineam cù pacto, ut venditor per aliquod tempus fructus eius percipiat secundum Maior. in. 4. dist. 15. q. 40. art. 7. & iuxta textum cap. cum Ioannes de fide instrum, ergo si potest emptor tunc licite minoris emere id ei ita licet, quia illud minus pretium iustum est ratione retentionis vineæ, & fructum eius factæ à venditore per annum, si autem istud minus pretium tunc iustum est, illud rigurosum pretium pro quo fuit conuentum à principio, iniustum fuit, ergo ad redimendam suam vexationem, quã passus est emptor: dum vendita est sibi vinea riguroso pretio quo cum pacto annualis retentionis, iuste non poterat sibi vendi, poterit forte anticipatè. i. ante finem anni post conuentionem factam à principio in riguroso pretio, conuenire, ut non illud rigurosum sed infimum, imo minus emptor venditori soluat & multo magis in casu argumenti id licebit, quãdo sic bona fide contractum est, quod emptor credidit possessionem vineæ statim sibi consignandam, si postea venditor petat annalem, vel biennealem illius retentionem.

Solutio gratia examini natur.

et ab uno

Ad 3. 478.

cedenti cap. est quintum ordine, iam constat quid sit dicendum: quia distinguitur antecedens (sicut supra distinximus) quia in rebus venalibus, locabilibus sic summo pretio emptis locum habere non videtur neque verum antecedens. i. vbi assumitur quod ratione retentionis rei postea concessæ non liceat conuenire, ut minus riguroso pretio ante conueto soluatur: quia illa retentio concessa quædam locatio vineæ est ratione cuius diminui pretium iuste potest, quod antea erat conuentum, sed id antecedens habet, verum in rebus mutabilibus in vino, oleo, tritico, scilicet, quod ratione retentionis harum rerum venditori concessæ præcise, non licet diminuere de pretio ante in conuentione signato: quare negatur consequentia qua infertur quod neque à principio licebit anticipata solutione emere pretio infimo, si loquamur de emptione perfecta propter rationem iam dictam, scilicet. Si autem consequens intelligatur de emptione imperfecta conceditur libenter, quod non licet, quia tum in imperfecta emptione anticipata solutio habet vicem mutui per se sumpti, sed de hoc quia plura diximus piget iam ea pluries inculcare.

¶ Præterea ex omnibus supra dictis cõlusionibus, & argumetorum solutionibus, corollarie colligitur peracutè satis Garcia lib. 1. de contract. ca. 24. pag. 689. subnotasse quædam æquiuoca, vel minus propriè asserta, quæ in quibusdã propositionibus Albornozij loco citato cõtinebatur. Quorum primũ est quod sicut in venditione ad creditum implicite mutuatur pretium emptori: sic in emptione anticipata solutione mutuatur res sic emptæ: quia retentio eius venditori interim cõceditur, & non mutuatur inquit, hic pretium cum illud statim anticipatè soluitur. In quo dupliciter Albornozius videtur defecisse. Primò in eo, quod sine distinctione ait rem emptam in anticipata solutione facta emptione mutuari, cum sæpe sic ematur res: quæ propriè mutuari non possunt, ut sunt vinea, domus, vel prædium, licet hæc possint cõmodato dari. Secundò in eo deficit, scilicet, quod in emptione anticipata solutione facta mutuum se tenere non ex parte præsoluti pretij (vt sentit D. Thomas. 2. 2. quæst. 78. art. 2. ad. 7.) ait, sed tenere se ex parte rei emptæ cuius retentionem emptor venditori concedit sine vlla distinctione asseuerat. Secundum est, quod est analogia, & proportio quædam inter venditionem ad creditum, & inter anticipata solutionem emptionem, quam ait in hoc consistere, quod sicut in venditione ad creditum

Corol.

Assertio Albornozij subnotum

Assertio

aliud

aliud est, quod traditur, & aliud est, quod cõcreditur, ita in emptione anticipata solutione contracta. In quo etiam Albornozius deficit, non enim distinguit, an emptio anticipata in pretio perfecta, aut imperfecta hanc analogiam cum venditione ad creditum obseruet.

Duplex emptio anticipata perfecta & non perfecta.

¶ Igitur præmissa distinctione, scilicet, quod duplex est emptio anticipata solutione facta. Alia perfecta, utpotè quæ rei emptæ periculum, & dominium statim, vt fit in emptorem transfert. Alia autem est imperfecta quippè quæ non statim tradit periculum, & dominium in emptorem, etiam à venditore præaccipitur pretium sed potius est quædam promissio de contrahenda postea perfecta emptione, & venditione: Sicut sponsalia perfectum matrimonium non sunt, sed quædam promissiones, quibus partes se obligatione quadam astringunt ad perficiendum in futurum matrimonium. Sic etiam est, quod Albornozij primũ assertum, vt sit verum, intelligendum est de emptione anticipata solutione facta, & quæ est emptio perfecta, & vbi emuntur res propriè mutabiles, vt vinum, oleum, triticum in hac (inquàm) emptione dum differtur traditio mercium harum, mutuatur implicite, sicut in venditione ad creditum perfecta implicite mutuatur pretium à venditore. Si autem loquamur de emptione, qua anticipata solutione emuntur res: quæ non sunt propriè mutabiles, quia non ipso vsu consumuntur: sunt tamen accommodabiles, tunc etiam de perfecta emptione loquendo nonnulla differentia est inter venditionem ad creditum, & inter emptionem anticipata solutione facta, quia in emptione ad creditum pretium, quia capax est mutationis propriæ implicite mutuatur. At in emptione anticipata solutione facta, vbi emuntur vineæ, oliueta, prædia, domus, quia hæc res non sunt capaces mutationis propriæ, etiam in emptione perfecta non dicuntur propriè mutuari, sed commodato concedi, dum earum differtur traditio.

Assertio 2. eius quod modo accipiendum.

¶ Porro prædicta omnia vera sunt loquendo de emptione perfecta anticipata solutione facta. Nam si de imperfecta sic facta loquamur. Falsum est etiam secundum assertum Albornozij, scilicet, quod sit analogia inter venditionem ad creditum & emptionem imperfectam anticipata solutione factam, quia sicut in illa venditione conceditur pretium, ita hic in ista emptione conceditur

noo

Instruct. Negot.

duntur merces venditori, & patet manifestè quod hæc analogia non sit vera, quia in emptione hac imperfecta, dum mercium emptio perfecta non fit, merces non sunt emptoris, quia suo periculo non substant, neque earum adeptus est proprietatem, ergo nullo modo potest eas contredere emptor, vt potest non suas, neque per viam mutui, neque commodati. At verò in venditione perfecta ad creditum cum pretij soluendi venditor ad quisiuerit ius, potuit illud implicite concedere, & mutare. ¶ Colligitur ergo ex prædictis nihil aliud esse in hac imperfecta emptione præsoluere pecuniam, quàm eam venditori mutare, vsque ad id tempus in quo perficienda est actu emptio, quatenus pecunia sic anticipatè data pretij, vices tunc subeat in toto, vel in parte cum perficietur emptio. Quocirca liquet satis, quod dum D. Thomas asseruit, anticipatas pecunias ad emendam rem erogare ad mutuum reduci non loquutus fuit de emptione iam perfecta, & consummata: sed de imperfecta, qua solum conuentum est inter partes de emptione perfecta in posterum contrahenda.

Collectio

o. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Ad confir.

ob. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

Nota

o. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.

K

& pretij

& pretij dominium in venditorem (vt saepe diximus) alio autem modo sit, considerari posse, sicut actio distincta; & hoc contingit in emptione imperfecta postea perficienda.

CAP. XXXI. Vbi celebri quaestio lanarum adhuc praesius, qua in nostro Instructorio examinatur, respondendo ad de nouo obiecta per Garcia referantur pericula in praemptione lanarum, & an lanae aduectae Flandriae possint plus risurandi ad creditum, & an emptae ante benedictionem maiori pretio reuendi possint ante traditionem earum respondetur ad argumenta Metinae.

Questio. Porro ad materiam hanc de emptione anticipata solutione facta spectare videtur celebris illa, & difficilis quaestio de lanis anticipata solutione pro viliori pretio emptis.

Igitur dicit de hac quaestione abunde factis disputantes, nostram sententiam protulerunt, tamen vbordo procedendi hic seruauerunt, in aliquid hic attinens ad materiam venditionis, & emptionis desideraretur, tum vt nobis obiectioibus nunc denuo nobis innotescerentibus a Garcia in suo lib. 1. de contractibus, cap. 24. pag. 715. oppositis responderemus, & pro pretium eius iterum hic meminisse duximus.

Igitur quibus in hac quaestione in tom. 1. & part. 2. cap. 65. nostri Instructorii Conscientiae partem tenere negatiuam, Nauarrum in Sum. cap. 13. num. 82. Metinam Complutensem de rebus restituendis, circa causam sextam, & Metinam Salmanticensem in sua Instructioe. §. 23. de vsuris, fol. 134. pag. 2. palam dixerimus: nunc superaddimus doctorem Sarauiam lib. de instructione mercatorum fol. 39. supradictis adhascere. Contrariam autem, id est, affirmatiuam partem, secutus est Victoria; imo aiunt Burgeneses non solum a Victoria, sed etiam a doctoribus Parisiensibus, quos consulere hanc accepisse partem affirmatiuam. Subscripsit ei Sotus lib. de iustit. & iur. q. 4. art. 1. ad 4. & tandem Corduba tractatu de calibus conscientiae. q. 85. ei accessit, quam potissimis rationibus, & probationibus muniuit, post omnes hos Garcia in lib. 1. de contract. loco supra allegato, vbi rationes pro parte affirmatiua excogitatas a Corduba eneruare conatur negatiua conformiore esse rationi, & magis esse probabilem ait.

At primò delicti causa veritatis causa arguitur pro parte negatiua argumento, quo eam ibi probat Garcia, scilicet, quia rei venalis illa est pretium iustum, quod tempore perfi-

ciendae venditionis communiter currit: perficitur autem tunc venditio, quando res emptori traditur. Igitur pretium lanarum anticipatè emptarum illud erit iustum, quod tempore receptionis earum valebunt, non autè erit iustum illud, quo ante traditionem earum vilioris emuntur.

Secundò arguitur clarius argumento Metinae Salmanticensis loco citato, quia emere anticipata solutione lanas decem argenteis pro singulis earum ponderibus recipiendis tempore, quo solent constare duodecim, perinde est, ac si quis mense Ianuarij mutua retio. argenteos, vt mense Maij pro eisdem reciperet. sed hoc est euidentissima vsura, ergo contractus lanarum, vsura non caret.

Et confirmatur confirmatione eiusdem Metinae, quia si in emptione anticipata lanarum hic iustificatur contractus: nullatenus apparet, quomodo non sit iustificandus in alijs mercimonijs grossis, cuiusmodi sunt alia mercimonia, quae in magna copia praemi solent, quod prorsus est absurdum concessu.

Tertiò arguitur, quia haec copia lanarum non emittit anticipata pecunia, quatenus sunt in potentia lanarum istarum, aut quatenus in eo imperfecto statu sunt, quae solent habere fruges ante maturitatem, quod ex eo satis liquet, quia praemptores earum, earum non subeunt periculum, sicut contingit frugum periculum subire emptores, cum eas praemunt, vt sunt in potentia, sed praemuntur lanarum, secundum eum statum considerata, in quo tempore receptionis earum erunt, ergo secundum pretium quod tempore receptionis & traditionis earum obtinebunt, emendae sunt anticipata pecunia, & non viliori anticipato.

Quartò arguitur, quia licet (vt bene probant Sotus & Corduba) istarum lanarum merces commode emi non possint, nisi anticipata solutione: tamen hoc non obstante, sicut vsu euenit in rebus alijs anticipatè emptis potest taxa pretij in futurum decernenda ad tempus receptionis lanarum reseruari, ergo quia commode emi non possint, nisi anticipata pecunia, non ideo pretio minori anticipato, quam valeant tempore receptionis emi licite possunt.

Quintò arguitur, quia si liceret minoris lanas anticipata pecunia emere, id ideo esset, scilicet, quia istae lanarum merces vltro offeruntur venales a pastoribus rogantibus, vt emptores eas, si anticipata pecunia praemiant. Et merces vltro offeruntur, sed ista causa cum non vere persistat, cum communiter etiam accedat emptores lanarum e-

Argum. 1.

Confirm.

Argum. 3.

Argum. 4.

Argum. 5.

Concl.

Explicitur. Concl.

Probat. 1.

contrario rogantes (quia id ex re sua est) praenire pastores, vt sic anticipatè vendant, sequitur hac ratione allegata a Victoria, & ab alijs, scilicet ratione vltro offeruntur lanarum, minoris non licere eas praemere, quia fundantur in falsa causa, id est, non subsistente realiter.

Igitur post tot argumenta difficilem esse quaestionem praerogantia, iam si nostram super hac quaestione sententiam exquirat lector, per hanc conclusionem ducimus respondendum. Conclusio autem sit talis, licet non sit vsquequaque certum, tamen probabiliter dicitur, quod licitum est emere lanas in magna copia anticipataque solutione ad transuehendas eas in Flandriam, vel extra Hispaniae regnum minori aliquantulo pretio, quam de facto valent tempore traditionis: dummodo non imponant emptores alia grauamina executioni mandanda, scilicet, quod etiam si praepotentia ex casu contingenti aliquo orta non tradiderint tot conuentione firmata lanarum pondera, pastores ipsi teneantur empti si fuerint aliunde ab emptoribus maiori pretio, quam sit conuentum, excessum hunc pretij emptoribus soluere: nam tunc hac adiecta moderatione tolerabilior fit haec conclusio, quae vt probabilis hic defenditur, cum sentiamus oppositam, scilicet Nauarri & vtriusque Metinae, & Garciae, & Sarauiae esse tutiorem, ac proinde iuxta illam consilare debere Theologum ante factum (vt fertur docuisse Magister Frater Ioannes a Peña cathedrae olim Salmanticensis). Haec autem conclusio, antequam probetur exemplificatur, secundum Cordubam, Sotum, Victoriam, & alios viros doctos, quos affirmat Metina in sua Instructioe eam defendere, Verbi gratia, si tempore traditionis, & receptionis lanarum valiturae sunt ipsae lanarum 12. argenteis, si anticipata solutione per sex menses ante emantur, vel tempore quo in Hispania solet anticipari solutio, hoc est tempore Sancti Michaelis, vel tempore carnis priuij, & pro eis soluuntur 10. argentei licitum (inquam est.) Iam ergo haec rationibus apparet esse probabilis.

Primò probatur, quia si istae merces lanarum non sic ab omnibus emptoribus communiter anticipata pecunia in magna copia emuntur ante earum traditionem, profecto cum accederet tempus traditionis, non plus valerent, quam pretium anticipatè solutum, id est non plusquam. 10. Et ratio est plana, quia si lanarum non essent pecunia anticipata emptarum in magna copia, tunc tempore traditionis magna

copia, tunc tempore traditionis magna superpeteret pastoribus, copia lanarum vendenda sed magna copia, & exuberantia mercium praesens facit eas decrescere in pretio: ergo iuste tunc tempore traditionis minus valerent, quia ratione copiae in valore descenderent.

Quòd si quis hanc rationem velit redarguere, sic dicendo in contra, scilicet, quod copia lanarum, quae tempore traditionis non erat antea vendita magis tempore traditionis inuenitur valere: ergo idem censendum est de omni copia lanarum, scilicet, quod si ante non esset vendita, pretio maiori tunc valeret, quia responderi potest, quod si lana restans, & non anticipatè vendita tempore traditionis magis valet, est quia maior copia est anticipatè vendita, quia si omnis lana restaret vendenda praetanta copia vilesceret.

Secundò probatur speciali ratione conuenienti huic lanarum commercio, quia merces, quae tempore traditionis earum communiter minus vtilis sunt emptoribus, minus etiam tunc valere solent: sed merces lanarum tunc tempore traditionis minus vtilis essent emptoribus, nisi eas ante anticipata pecunia emissent. Siquidem, si eas non praemissent, commode tempore post traditionem in Flandriam, vel aliam extra regnum causam quaestus transmittere nauigijs impedirentur, quia si non praemissent, cum tunc in eis emendis praecupandi essent: simul, & semel in cura adhibenda vt purgentur, lauentur, beneficietur, in saccis reponantur (quae omnia praenite necesse est, vt lanarum possint transuehi in nauibus in Italiam, vt lucro ementibus possint sic esse) tunc nequaquam possent occupari: ergo possunt eas aliquantulo minori pretio praemere. Quia hac ratione alias tempore traditionis sic pro tunc emptarum, quia minus vtilis communiter essent, minus communiter valerent, quam facta praemptione earum valent. Neque hanc secundam probationem, neque primam Garcia, etsi cotendat neruos sufficienter impugnat, aut soluit, quia efficaces rationes sunt, si vera est in qua fundantur ratio.

Tertiò probatur, quia licet minoris emere debita litigiosa, & periculosa, quia eò quod periculis subiecta sunt ementi, & suscipienti eorum periculum minus valent: sicut etiam, licet minoris emere fructus terrae antequam peruenerint ad maturitatem, quia periculis subsistant: quae subiturus est praemptor eorum, sed harum lanarum praemptores (si verum est quod loco citato refert

Respondetur redargutioni.

Probat. 2.

Probat. 3.

Pericula in præemptio ne lanarū. Corduba) in earum præemptione varia subeunt pericula: Tum, quia pastores quatenus maiorem copiam pecuniæ, sibi præaccipiant, plura pondera lanarum spondent, quàm sint postea soluendo, tum, quia cum tot pondera postea soluendo non sint, pecuniam præacceptam postea morose, aut difficulter solvunt, aut nusquam. Tum, quia grassari potest morbus, & mors in gregem ovium, quo casu, qui præemit iacturam patitur, nam eam patiendi sic præemendo se subdit sorti. Tum, quia pastores cum iam solutionem præceperint, lanam sordidam, sudoreque infectam repevndunt, quod quidem in emptorem detrimentum vertitur, quam fraudem nequaquam aduersus emptores molirentur pastores, nisi pretium anticipatè percepissent. Ergo si hæc debita lanarum tot modis contingit ipsis præemptoribus esse periculosa: poterunt eas lanas hac ratione aliquantulo minori præemere.

Abnoq̄ **taber** **ingit** **Respondetur obiectiōni.** Neque hoc est incidere in opinionem reprobam Metinæ Complutensis asserentis, quod ratione periculi mutuanti, aut vendenti ad creditum, licet augere sortem debiti, quia licet hoc ita insinuare videatur Nauarrus in Summa Lat. capit. 23. numero. 81. & 82. Tamen differentia est, quia iuxta sententiam Metinæ falsam, id licet (vt ipse exemplificat) etiam quando debita non sunt ex se periculosa, sed solum ex culpa male fidei mutuarii, aut debitoris periculosa recuperatu fortimentur, quod nos negauimus: at vero in casu lanarum præter ea pericula, quæ ex culpa pastorum possunt contingere, debita lanarum ex se periculosa sunt, eò quod greges ovium ex magna parte interire possunt, & emptores tunc à sua spe, & lucro manere defraudati: tum, quia ex excrementis malarum herbarum contingenti lana illis soluenda, vepribus & tribulis respersior, ac proinde deterior esse potest. Adde etiam, & hanc differentiam quod mutuans, ac vendens ad creditum, qui ratione periculi contendunt augere sortem, contendunt etiam suum debitum integrè recuperare. At præemptores isti lanarum (vt supponimus in conclusione) licet suam pecuniam recuperare intendunt in casu, quo pastores, sine culpa sua propter interitum ovium impotes facti sunt ad soluenda tot promissa pondera tamen in hoc casu non obtinent id interesse expectere, cuius iacturam ex correspondentiâ tot ponderum promissorum lanarum deficienti patientur, quod si hæc ratio per se non sufficienter probat, certè negari non potest, quin aliquantulo minori modo

duabus primis antea positis rationibus, quæ eam apparentius probant.

¶ Quartò probatur, quia si merces lanarū anticipata pecunia non præemerentur, si intra mensem à tonsione ovium non emerentur, deinceps cum præparari non possent ad transmittendas eas nauigijs extra regnum, cum magna iactura pastorum vsque ad alium annum, apud ipsos permanerent, quàm obrem huius vitandæ iacturæ gratiæ has lanarū merces viliori pretio à se extrudere satagerent, postquam solito pretio eas vendere non possent, non ergo (si non præemerentur) tempore receptionis lanæ inemptæ maioris essent pretij, quàm quando anticipatè præemuntur, neque quod traditionis tempore maioris constarent, liquere potest: dum anticipatè emendi necessarius inuauit vsus, imò oppositum probabilibus satis coniecturis futurum esse colligitur.

¶ Quintò probatur, quia genus hoc contractus præemptionis lanarum aliquantulo minori pretio præsoluto ad prædictum finem, tum, communiter est in republica vsu receptus, neque constat manifestè esse illicitum, aut vsurarium, tum etiam reipublicæ est emolumento, & vsui: hos autè tales contractus humanos non damnandos esse Diuus Thomas in quodlib. 9. artic. 15. & Gerson, de vita spiritali, lect. 4. corollar. 11. & 13. testificantur, ergo postquam tolleratur propter dictas rationes pars affirmatiua, non est opinio improbabilis, neque enim est clarè (vt falso autumat Garcia) contra leges emptiones iustificantes, aut damnantes.

¶ Præterea, ne aliquid sit quod in materia hac desideretur, quæstioncula hæc cum præcedenti proxima sit eius quoque hic meminisse non erit ab re. Quæritur ergo, vtrum huiusmodi mercatores lanarum transfuehentes eas in Italiam, vel Flandiam possint ibi Flandriæ, aut Italiæ plures eas vendere ad creditum, quàm de præsentis. Et videtur certè id nullatenus licere, quia doctores reclamant, & negant, quod liceat plures vendere merces ad creditum quàm de præsentis, quando inuenitur pretium communiter de præsentis, neque hic vigent rationes, aut causæ allatæ in superiori cõclusionione, vt possit contractus hic iustificari. Respondet nihilominus Cord. vbi supra ad hanc quæstionem, quod licet contractus hic propositus in quæstione non possit aperte iustificari: non tamen etiam diffinitiuè, tanquam illicitus potest condemnari, quia inquit licet non asseriuè, posset aliquo modo

modo iustificari, nam allegat Sotum lib. 4. de iustit. quæst. 4. artic. 1. & quæstio. 84. videre hunc contractum iustificare.

Sent. auto. **¶** Sed certè opinio hæc, & sententia vix aut nullatenus potest sustineri, nisi cum limitatione Victoria, scilicet, quando copia lanarū in Italiam, vel Flandriam aliata in nauibus ex Hispania tanta esset, quod communiter lanæ non inuenirentibi pretium de præsentis, nisi fortè in raro casu, cum quis necessitate debitorum oppressu: cum talibus mercibus rogaret pro vili sibi dato pretio distrahendo eas, quia vna arundo non facit ver. Hoc non obstante tunc pretio ad creditum pensatis pensandis arbitrio boni viri, pretio ad creditum iustè æstimato vendi possunt, licet non inueniatur de præsentis, quia scilicet desunt emptores, qui numerata pecunia emere velint: nam cum ista limitatione Victoria fortè tolerari potest, neque ego illam post factum audere damnare.

Quæstio. **¶** Insuper ad postremam quæstionculam hanc vt respondeamus necesse est, scilicet, vtrum liceat emere lanas pecunia anticipata per biennium, vel triennium ante earum traditionem, & eodem loco ante earum traditionem reuendere eas alijs intra prouinciam auctiori pretio, quàm emptores emerint anticipata pecunia. Respondetur autem summam perspicuum esse talem contractum, & iniustitiam præferre, & obligationem restitutionis inducere. Nam supposito, quod iusto pretio lanæ anticipata pecunia sunt primò emptæ, si earum emptores eas alijs ante earum receptionem maiori, quàm emerint pretio reuendant eodem loco, patiam est secundis emptoribus reuendendo, & plus pretij exigendo, eis istos reuenditoris iniuriam irrogare, quod si demus his eas lanas iustè auctiori pretio sic reuendisse: sequitur proculdubio eas minori pretio non iustè antea anticipata pecunia emisse iniustitiamque contra pastores commisisse: vnde vtriusque hoc factum conuincit eos esse iniustitiæ crimine.

Corol. **¶** Ex prædictis vltimò concluditur, neque etiam pastoribus esse licitum lanas suas ad creditum maiori pretio vendere, quàm valeant tempore traditionis earum, quia hoc esset ratione dilationis temporis plus recipere, ita Corduba.

Ad arg. in contra. **¶** Respondendum iam tandem superest ad argumenta in cõtra à principio posita sunt etenim non parum difficilia, nisi iouantur. **Ad primum** igitur duplici ratione dicimus eius maiorem esse distinguendam, vbi sic as- **Instruct. Negot.**

fumitur, quod rei venalis illud sit iustum pretium, quod tempore perficiendæ venditionis, & emptionis, id est, tempore traditionis, & receptionis eius currit. Primò, quia si intelligatur de re venali, quæ cum anticipatè præemittitur nulli ex se est subiecta periculo conceditur maior, si autem intelligatur de re venali ex se periculosa, negatur, quod si anticipatè ematur: vt sic ex se subiecta periculo est, pretium eius sit, quod currit tempore traditionis. Quia illud pretium communiter currens tempore traditionis deseruit pro rebus extra periculum iam constitutis, & non periculosis, & non pro rebus quæ ex se periculosa sunt, vt verbi gratia, debita periculosa ex se, difficiliaque recuperata, & litigiosa nõ est æquum, vt tanto pretio præemanetur, quanto debita eiusdem summæ, quæ extra periculosa sunt, & citra litigium constituta sunt tempore traditionis, tunc tempore receptionis constare solent. At emptio lanarum, vt prædiximus ex se subiecta est periculis duplici nomine iam ante in tertia probatiõne insinuato.

¶ Secundò aliter distinguimus eandem maiorem primi argumenti, quia si pretium tempore receptionis lanarum magis tunc auctū, & communiter tunc currens fuit occasionalitatum, id est, occasionaliter causatum ex tanta præemptione lanarum, & in tanta copia anticipato pretio venditarum: negamus tunc illud pretium auctum tempore receptionis currere à præemittentibus, vt iustum esse soluendum, quia vt prædictum est, nisi sic præemptæ fuissent in ita magna copia, magna copia vendenda suppetere magna autem copia mercium eas viles reddit, ac per consequens vilioris præ tanta copia vendantur, & iusto pretio vilioris emerentur. Si autem pretium non sic contingat augeri ex prædicta præemptione concedimus pretium tempore traditionis mercium currens esse, vt iustum seruandum.

¶ Ad secundum argumentum Metinæ Salmanticensis negatur maior, scilicet, quod perinde sit emere anticipatè lanas decem argenteis tempore traditionis valituras duodecim sicut mutuare decem, vt reddantur duodecim, quia anticipata soluti quæ est implicitum mutuum non est causa minuendi pretium immediata, sed causa est magna copia lanarum, quæ si præempta non esset restaret vendenda, ac per consequens vilioris constaret, quàm tempore traditionis magis, quæ suppetit pro tunc vendendis quantitas valet. Secundò responderetur negando etiam maiorem, quia cum mercium lanarum

Solutio.

Ad argum. Metin.

Solutio. 2.

lanarum prædictis rationibus sit ex se periculum, ac per consequens minus valens, dū earum lanarum solutio differtur, quod est mutuum implicitum non dantur implicitè 10. vt 12. foluantur. Neque valet replica Garcia, scilicet, quod non mutuat præemptor implicitè lanas, quia adhuc eas non fecit suas, sed implicitè mutuat pretium anticipatè solutum, id est, 10. argenteos pro lanis post valentibus. 12. quia potest responderi, quod est emptio ista actualis, & rei veluti in potentia ex se subiecta periculis, quia si intereat grex in toto, vel parte, vel lana contingat deterior esse licet præemptor non substat periculo perdendi pretium, subest periculo perdendi lanam præemptam, si grex moriatur, vnde non ratione impliciti mutui, sed quia res ex se periculosa minoris valet, minoris emitur. Vnde ad secundam obiectionem Metinæ negatur, quod ista ratio, quæ concurret in minoris præmendando lanas currat in cæteris profioribus mercibus, vt possint minoris anticipatè emi, quia non subsistant his periculis, aut expensis, aut præparatorijs beneficijs, vt emptoribus possint esse emolumento, & vsui, neque persistant causæ prædictæ in eis, vide Syluestrum verbo. vsura. 2. quæstione prima, vbi tradit rem tradendam in futurum, quæ subest periculis, & expensis (quia talibus qualitatibus affecta est) minus valere.

Ad 3. arg. Ad tertium argumentum eximmediate prædictis patet solutio, quia negatur antecedens, quia non emuntur lanæ omnino consideratæ secundum statum in quo tempore receptionis earum erunt, quia erunt iam extra periculum, & sic extra periculum considerantur: at cum sic præemuntur cum periculis prædictis emuntur, quare sic venditæ merito minoris anticipatè comparantur.

Ad 4. arg. Ad quartum argumentum negatur, quod quando lanæ sic præemuntur, commode possit pretium anticipatè solutum reseruari, vt taxetur in futurum, tum quia diffuciliter pastores, & præemptores conuenirent in pretio taxando post dum pastores in pretio augendo, & præemptores in eo diminuendo contra niterentur: & sic in casum abiret contractus antea factus: tum, quia pastores, quo minore quantitate lanarum recomperiant pecuniam præceptam, & scindentes lanarum abundantiam, & fingentes penuriam, contenderent pretium fore augendum, milleque aduersus præemptores ordirentur thecnas, cum, quia pastores vellet pretium taxare ad duodecim, sicut

taxant modicam copiam, quæ eis restat vendenda: quod tamen non est æquum, cum isti mercatores non absque prædictis periculis præemant, quod tantum pretij respondent.

Ad 5. arg. Ad quintum argumentum respondetur, quod non ea ratione, quæ prædictæ merces lanarum vltro offeruntur à pastoribus aliquantulo minori pretio præmi possunt, quanquam si hæc causa subsisteret, iustificaret contractum, sed causæ potissimæ sunt, quas inter probandam conclusionem adduximus, quæ si persistant à parte rei (vt Corduba refert) probabilem eam esse conficiunt. Soluimus, & si non demonstratiuè argumenta opposita ab alijs, & à Garcia, sufficienter tamen, ne aduersum opinionem probabilem viderentur concludere.

CAPVT. XXXXII. De casibus, quibus quis potest cogi ad vendendum, vel emendum: notantur in hoc aliqui visitatores de duplici violentia in venditione. An pretium iniustum per tyrannidem dominorum, vel mercatorum fraudem communiter intrusum sit seruandum à reliquis, & quale erit tunc pretium iniustum de monopolijs: de annonæ accumulatoribus: de obstitentibus à rege priuilegia franchorum: de absconditoribus mercium, & de alijs.

Quoniam supra plures esse venditionis proprietates docuimus, inter quas vna de pretio iusto seruando erat, cum de hac latè egerimus: nunc de ea proprietate in stat agendum, quæ exigit, vt venditio voluntaria sit, & non coacta. At verò cum tripliciter contingat venditionem inuoluntariam fieri, sicut & aliquid aliud, scilicet vel per violentiam, vel per deceptionem, & fraudem, aut ignorantiam, nunc primò de venditione inuoluntaria per violentiam, & metum differere aggredimur.

Quæritur ergo, an iudex vel reipublicæ gubernator possit licitè cogere aliquem ad aliquid emendum, vel vendendum, & in quibus casibus hac coactione uti possit. Respondetur breuiter ne in re clara multum immorèmur, posse iudices tempore famis compelli re diuites, non solum, vt vendant alimentum graui fame oppressis, sed etiam vt gratis donent extreme famæ laborantibus, & non habentibus pretium, aut aliquid, quod sit emendum. Patet, quia præter æquitatem iustitiam est, quod homines passim moriantur, cum sint alimenta in republica, quæ principales

ex officio tenetur conferre vitam suorum ciuium, & leges ciuile: in istis necessitatibus præcipiunt bona reipublicæ distribu. ff. ad l. Rhod. de iactu. l. 1. §. cum in eadem in fine, & communicanda esse cibaria tempore necessitatis leges canonicæ indicunt distinctione. 47. cap. sicut. vide ibi glos. & Syluest. verbo eleemosyna, quæstione vltima, & Pannon. cap. si quis extra de furtis.

Corol. Ex quo sequitur corollariè, quod si rex aut princeps tempore famis per censuras ad hoc impetratas ab episcopis diocesum, vel per suos ministros iuramento accepto constringeret frumenta, quæ recondita habent ciues populorum propalare, vnusquisque teneretur totum id frumenti, quod in horreo habet pandere, nisi probabiliter timeret frumentum partem suam vitæ suæ, & familiæ sustentandæ necessarium fore, sibi auferendam: nam tunc hanc dumtaxat posset occultare.

Regula generalis. Præterea sit regula generalis, cum rem exponere venalem, aut eam emere ad bonum commune necessario attinet, iudex aut gubernator reipublicæ potest cogere ad eam emendam, vel vendendam. Hac enim de causa videre est, quomodo debitores cogantur suas res pretio distrahere, quo creditoribus debita sint soluendo, propter hoc etiam annonæ, & victualium coaceruatores coguntur ea venalia exponere quatenus necessitati subueniatur, & inopia talium mercium tollatur.

Casus quibus potest cogi ad ven. vel emend. Præterea ob eandem rem suas ædes, vel ædificia coguntur nonnulli ciues vendere, dum ibi pro tutamine ciuitatis, aut pro bono eius publico expedit ibi arcem, vel ædificium publicum construi. Imò ob causam communis boni, secundum Garciam lib. 1. de contractibus, cap. 13. pag. 369. Senatores populorū ingruente necessitate vrgenti famis, licitè possunt cogere populares, & ciues, vt suum argentum, & aurum exponant venale, quo inde pareretur pecunia qua triticum ad subueniendum fami seuienti in populos emi possit, quod tamen non sic concedendum est senatoribus licitum esse facere, sine facultate regis, aut principis ad hoc prius obtenta, nisi difficilis esset pro hac facultate impetranda recessus ad regem, vel principem, & interim periculum esset in mora. Quæ quidem causa videtur excusare senatores populorū infula rum ad hoc cogentes pro subueniendo sic vrgenti necessitati.

alij casus fmiles. Porro etiam non raro populorum oppidani, & ciues licitè coguntur nonnullas res emere. Nam vt videre est coguntur emere. Instruct. Negot.

re triticum, quando ciuitas, vel populus magnam summam tritici pro providendo terræ aliunde importari curauit, & postea inter vicinos eam distribuit. Similiter cum armis sunt destituti populi, reipublicæ ea comparare solent, postea que inter singulos popularium ea distribuendo, singulos omnes ea emere cogunt. Cæterum accidit, vt sicut Cayphas sub prætextu, quod expediret vnum hominem mori pro populo, machinatus est mortem Domini nostri Iesu Christi, ita sæpè magnates, vel aliqua superioritate pollentes solent tyrannidem in populares moliri, & vexationes in exangues exercere, & in pusillos, & hoc sub prætextu boni communis. Hinc eorum quidam parum potentium agros, vel præiia causa boni communis (cum potius respiciant ad questum proprium, & amicorum) venudari cogunt (vt refert Garcia) Imò (vt Albornozius narrat) qui abstinentiores deberent esse à malo, quippe, qui visitatores sunt diocesum grauibus censuris res superfluas, neque ecclesijs necessarias economis ecclesiarum præcipiunt, vt emant, quo sibi familiaribus eas venales asportantibus consulant.

Violentia duplex in venditione. Insuper cum violentia dupliciter inferri possit, quatenus ad contractum venditionis. Primò, dum compellitur vendere, qui aliàs volebat suam rem distrahere. Secundò, dum non in ipsa venditione, quia paratus erat vendere, sed in summa pretij patitur violentiam, quia cum vellet maiori pretio vendere rem suam minori eam vendere cogitur. Quæritur nunc de secunda violentia, vtrum si aliquis dominus tyrannicè, sine rationabili causa statuat pretia iniusta, vel si propter aliquam malitiam, vel malam consuetudinem, vel fraudem minorantium, vel augmentum communem æstimationem fraudulenter pretium communiter currens non sit iustum, in illo pretio communi currenti compellendi sunt vendere suas merces venditores in conscientia, vel si non isto, quali tunc pretio eas vendere teneantur.

Conclus. Igitur ad quæstionem statuitur responsus conclusio, quando propter tyrannidem dominorum apertè, & sine rationabili causa statuentium iniusta pretia, vel propter alicuiusmodi impedimenta iusti pretij aliàs communiter cursui impeditus est cursus pretij aliàs iusti futuri, non sunt compellendi venditores in conscientia vendere illo pretio, quod communiter currit ad numeratum. Hæc conclusio est Syluestri verbo. vsura. 2. q. 1. dicto

dicto. 1. & 2. est I Lauren. de Ridol. est Archid. & Gerardo. probatur autem quia maleficijs non est indulgendum. ff. de re. ven. l. in fundo. & de cognat. spi. c. 11. ergo ratio dicitur qd propter maleficia impediunt iustū pretiū ob suū questū alij, qui bona fide negotiatur illo iniusto pretio, & iniuste introducto cōmuniter currenti adnumeratum merces suas in conscientia vendere non cogantur.

Corol.

Hinc corollarie sequitur, quod nō solū quando dominus tyrannicē sine rationabili causa statuit pretia iniusta: sed etiam in casu, quo aliqui mercatores pecuniosivendunt res suas ad terminum vt plus lucrentur, vnde accidit vt boni, & sinceri mercatores non possint consequenter vendere merces suas iusto pretio ad numeratum: & in casu (prout ali quibus videtur) in quo propter paucitatē pecuniarum mala consuetudo inualuit, quod p̄nē omnes vendant ad tempus, ex qua consuetudine vsu euenit, vt sic ad numeratum nō inueniatur illud pretium quod cessante tali mala consuetudine esset iustum, & communiter currens & in omnibus (inquam) his tribus casibus, quia non est pretium iustū quod habet comunis æstimatio ad numeratum: seruandum nō est neque ad sui custodiam obligat in conscientia.

Questio. Dictum. 1.

Sed si requiratur quale tunc istis persistentibus causis iniuste impeditus iusti pretij pretium iustum sit, ac proinde obseruandum. Respondetur cum Siluestro loco citato, & cum Arch. Quem in huius gratiam allegat, quod illud esset iustum pretium, & obseruatū in conscientia necessarium, quo res distraheretur, si talia media violenta, vel fraudulenta, vel iniuste impediunt cursum iusti alij pretij cessaret vel abesset, & hoc videtur esse illud quo solui potest materia rei, & manu factura a labores rationabiliter facti: ita scilicet qd prudens mercator, aut artifex moderatū lucrū arbitrio bonorū virorū reportet. Secus esset si propter aliam irreprehensibilem causam, puta ex abundantia mercium, vel huiusmodi, pretium ad numeratum sic vilesceret, quod mercator sic vendendo iacturam pateretur: quia tunc illud non posset excedere pretium, quia negotiationis alea est.

Secundō adijcimus cum Syluestro ibi vsurā. 2. q. 1. dicto tertio quod si quis vendat ad tempus vsurā pretiū currens ad extorquendum pretiū, quod currens si prædicta impedimenta reprehensibilia non essent: non peccat, si non respiciat ad tempus, sed ad rationale lucrum, patet quia tunc sine iniuria alicui

ius suam vexationem iniustam redimit.

Tertiō causa seruandi ordinis quod supra nos dixisse meminimus hic repetimus cū Soto, quod quando domini populorum, vel senatores manifestē, & sine rationabili causa pretia rerum iniusta constituerent, & taxarēt, in conscientia venditores secluso scandalo non tenerentur seruare illa. Secus si res esset in dubio, quia tunc tenerentur stare taxæ, vel abstinere à vendendis his mercibus, dum vendere eas in conscientia propter mandatum iudicis exigente id necessitate reipublicæ non tenerentur.

Porro, quoniam de emptione inuoluntaria capimus à differere. Cum vno autem modo inuoluntaria dicatur per violentiam: & violentia quædam tacita interueniat in monopolijs. Quæritur primò, in quibus casibus hæc monopolia committi contingat. Secundò, an omnino sint illicita, vel in aliquo casu liceant.

Igitur monopolij diffinitionem supponentes, scilicet, quod monopolium est quædam concordia, qua venditores conueniunt inter se, vt omnes vno pretio vendant, & non minori aliquis eorum vendere possit, vel concordia, qua emptores inter se coherent, conuenientes in non emendo merces, nisi tanto pretio, & non maiori, ex qua quidem conuentione, quasi constricti manent ad tanto pretio emendum vel vendendum, dicimus hæc monopolia multipliciter patrari. Primò, namque ea ineunt mercatores, quatenus vendere suas merces maiori pretio possint, & alias minori emere. Secundò artifices hæc monopolia constant: dum inter se inuicem statuunt de non distrahendis rebus suæ artis perititiam fabricatis, nisi pro tanto pretio. Tertiò hæc monopolia concinant conductores redditum, qui cum sint addicēdi auctius pretium offerentibus: ipsi in eam sententiā unanimis conspirant, scilicet, de non augendo pretium, nisi vsque ad certam summam.

Quartò similia monopolia moluntur, qui in auctionibus, & subhastationibus, sibi ipsis inuicem spondent. Vt vnus, vel duo tantum eorum licitetur, vt de medio sic exclusa emulatione, & competentia, quæ in tali modo vendendi intercedere solet: ipsi minoris, sibi comparent res, quàm alias vendi possent.

Deinde subnectitur hic affinis quæstionculæ, scilicet promissa. An monopolia hæc sint ipso iure ciuili prohibita, vel in omni casu illicita. Respondetur autem, quod monopolia damnantur. C. de monopo. l. vnica. Vnde,

3.

Questio.

Diffinitio monopol.

Monopol. varia.

1.

2.

3.

4.

Quest.

Respons.

de,

de, quia tales monopoliorum autores contra iustitiam, & bonum reipublicæ ea machinantur, tanquam rei mortalis criminis qui pœna exilij, & amissione bonorum, etiam secundū leges ciuiles veniūt mulctandi, è ciuitatibus exterminandi essent.

Respons.

Ad secundam autem partem quæstionis dicendum est cum Soto, Garcia lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 378. quod cum monopolia tanquam illicita in vtroque foro reprobentur, in foro conscientie in hoc dumtaxat casu censentur licita, scilicet, quando emptores inter se conuenient de non emendo, nisi tanto pretio iusto tamen, causa constringendi venditores: qui conspirauerant in augendo pretiū plus iusto, vt ad pretium iustum descendant, quia tunc sicut clauo clauus truditur, sic vno monopolio, licet excludere aliud monopolium iniquum, quo emptio, & venditio redigatur in suo pretio ad iustitiæ æqualitatem.

Præterea, quia illa hic quasi se exerit difficultas, scilicet, pro incommodis illatis contra iustitiam in his monopolijs quantum re compensationis sit faciendum? Dicimus hoc punctualiter non posse attingi, sed arbitrio, & prudentiæ bonorum virorum, & in hoc expertorum relinquendum esse arbitramur, vt ipsi dum auaritiæ vitio expertes sint, arbitrentur quantum creuerit pretium, vel diminutum fuerit ab eo, quod communiter alias inueniretur, nisi ea intercessisset monopoliorum tacita violentia.

Ad hæc de violentia tacita, quam in emptionibus & venditionibus inferre solēt coaceruatores mercium alijs à gabellatores ab aliquibus nuncupati operæpretium est agere. Nam huiusmodi homines nociui interdū sunt in republica, quippe qui annonam, & vitualia vndiq; sibi pretio comparant, quo alijs deficientibus, horum venditoribus liberum sit eis pretio, quo velint ea diuendere.

Questio.

Quæritur ergo de his, an semper sic congerendo annonam peccent, an verò in aliquo casu sint excusandi? Dicendum est autem primò ad quæstionem, quod dupliciter à culpa abesset huiusmodi vitualia ad reuendendū comparare reuenditores regatones nuncupatos, vel alios mercatores. Primò, quando eo elapso tempore, quod lex signat, vel ratio dicit, in quo iam populares de annonâ venali, sibi & suæ domui sufficienter providere poterunt, reliquam annonam pretio compararent reseruandam in maioris indigentiae tempus, quo tunc reipublicæ penuriæ subueniatur. Nam id facti tantum abest, vt reipublicæ

Congestores anno- ne dupliciter excusantur.

1.

sit detrimentosum, vt reipublicæ commodo maximè conferat, quod & illius Sancti Patriarchæ Iosephi venditi in Egypto Genes. 41. videtur exemplo confirmari, qui pro tempore famis reseruandam magnam congescit fructuum terræ vim, & copiam.

Secundò & id facti tunc careret culpa, quando aliquis omnem copiam huiusmodi annonæ coniunctim ab aliquo mercatore emeret in casu, quo huiusmodi mercis dominus non aliter, quàm in magna copia, & coniunctim eam vendere vellet, neque adesset alius præter ipsum, qui sic coniunctim, & in magna copia eam comparare posset. Patet, quia in huiusmodi collectione mercium hi coaceruatores earum in his duobus casibus funguntur officio veluti depositariorum ad eas custodiendas merces in necessitatis tempus, quod in bonum commune reipublicæ cædit, quamuis inficiari non possumus prærumque hos magis sui proprii questus gratia, quàm animo consulendi bono reipublicæ ad has accumulandas merces adduci. Quære ne id quod in reipublicæ bonum verti potest, eis vertatur in peccatum, tenentur annonam sic reconditam pro indigentiae tempore, cum indigentia se prodit huiusmodi, preparare, easque manifestare merces, quod si face re præmitteret, & inde ex annonæ occultatione carioris vendi contingeret in reatum incidere restituendi incrementum pretij, quod hac de causa accidisset ultra iustū, præstitere etenim causam pretij ultra iustum augendi propter eam, quam intulerunt violentiam carioris emendi, eo quod annonam huius gratia, ne reipublicæ deesset præemptam venalem publicè non exposuerunt, sed absconderunt: de his nanq; frumenti reconditoribus Prouerbiorum. 11. dicitur, qui abscondit frumenta, maledicetur in populis, venditio autem super caput vendentium.

Postquam recta persistente intentione, & secluso scandalo duobus prædictis modis prædictos annonæ accumulatores, à peccato sic accumulando immunes esse explicuimus, iam nunc quibus modis in vnum congerendo, vitualia peccent ostendendum venit. Sunt igitur in crimine. Primò, si sic præueniant annonam, vel merces, quod alijs ciuibus sibi, & suis domibus providendi inde copiam non faciunt, quin potius sic præcapiunt alimonia, & eo animo, vt ipsis solis vendentibus, de eorum manu accepturi alimoniam ad eos relinquant qui ex populo supplices cogantur confugere. Similiter simili criminis nota damnantur præser-

27

Quibus modis isti peccent.

1.

2.

K 5

præser-

præsertim hi, qui perstante statuto, vel lege prohibente reuenditores hos emere, nisi post certam horam quatenus inter popularibus sibi ipsis prouidendi, & comparandi inde annonam necessariam, tempus suppetat antequam annona ad manus reuenditorum perueniat: nihilominus de lege, vel statuto nihil curantes merces victualium præoccupant. Tenentur igitur hi etiã id reparari damna, quod subsecutum est ex plus iusto hac de causa aucto pretio, vide Nau. in sum. capit. 23. num. 51. & Innoc. cap. primo, ne cleric. & D. Anto. 2. p. titulus. cap. 23. §. 16. Tertio quando maiori pretio vendunt quam valeret, si iniuste non coactarent.

Questio.

¶ Porro Quoniam sub nomine coaceruantium merces ad reuendendum contineri possunt & illi, qui priuilegio potiuntur concedente eis solis aliquod mercimonium, vel aliqua victualia in suis officinis venalia habendi eaque vendendi. Tam de his nunc etiã quaeritur an tali priuilegio licite possint gaudere, nam neque de hoc dubitando ratio deest, cū appareat id in perniciem reipublicæ vergere.

¶ Ad hanc autem quaestionem dicitur Primò, talè priuilegium si in rem reipublicæ sit: licitum iustumque esse non esse negandum, eo que posse potiri licite in conscientia eum cui indultum est concedimus. Secus esset si è reipublicæ non esset, sed potius in eius redundaret incommodum, quocirca iuxta mentè Roselæ verbo emptio. §. 23. Nauarrus capit. 23. in summa. num. 92. criminis grauis reum esse asseuerat illum, qui à principe priuilegiũ impetrat ne certi generis merces ab alio, quã ipso vendantur in populi damnum notabile.

Questio.

¶ At quaeret aliquis, vtrum culpæ mortali tribuendum sit, si quis à rege obtinere contendat priuilegium, vt ipse solus, vel ipse cum assumpto alio sibi socio lineos pannos, vel laneos, vel alias similes merces vendat & ratio dubitandi est, quia hoc videtur damnasse Palatius super summam Caiet. verbo emptio. In contrarium est quod vsus communis inoleuit vt vnus solum in pistorem, qui panem coctum diuendat præponatur in populo, vel vnus qui vt ipse vina venditet. Statuatur à reipublicæ senatoribus in cauponem: ergo si isti potuerunt à reipublicæ senatoribus ad hæc officia soli destinari: ergo id ipsum potuerunt munus à rege licite petere. Respondetur ergo cum Nauarro & Rosela locis citatis, quod cū constat esse in bonum publicum licet principi, aut gubernatori obligare ad id aliquos statuendo, vt soli deputati ab eis talia, aut ta-

Resp.

lia, pretio moderato minutim venditent, puta vinum, oleum, & cetera, ac pe. inde, licet tunc adhæc officia præfectis ea acceptare, præsertim in oppidiis, & villis, vbi nisi adhæc vendenda deputetur aliquis, sit vt apud neminem populi hæc inueniantur venalia, ac subinde nullibi his victualibus indigentibus suppetat copia emendi, aut comparandi, sibi victu, vnde hac quoque ratione stabularij certi solent designari, ne desint, qui externos recipient hospitio. Insuper & ingeniarijs, & bonarum artium inuentoribus, librorum quoque autoribus, & impressoribus, vt ipsi per aliqua curricula annorum soli libros, vel opera noua suæ artis vendant, priuilegia donari solent, quatenus expensas factas inderescant, & nonnullam tuorum laborum vtilium operum Palatius culpæ mortali tribuit eorum factum, qui pannos lineos, aut laneos vendendi ipsis solis concedi facultatem à rege impetrare cõtendunt, id idè est, quia in perniciem incommodumque reipublicæ, & causa solius proprii questus hæc priuilegia obtinere moliantur regulariter, quapropter in casu, quo cū iactura reipublicæ id concessum esset priuilegium à rege, eo potius ipsi soli vendentes nequirent, imò, vt Metina in sua Instructione ait. §. 25. fol. 143. isti ad se solos reducetes omnes merces vendendas exemplo regis, & dominorum idem facientium in conscientia se tutari non possunt, quia neque regi, neque dominis ius subest hæc monopolia faciendi, siquidem sunt communiter in detrimentum, & perniciem reipublicæ, vnde præter peccatũ rei fiunt huiusmodi damni restituendi.

¶ Præterea in monopolij quoque cimen incidunt (vt refert Mercatus in lib. 1. de contract. cap. 14.) in regionibus Indiae Mexici, & Limæ mercatores Hispanici, qui reconditam habentes in armarijs, & apothecis magnã vim vini, & copiam pannorum, huiusmodi mercium penuria sinunt ciuitatem laborare, eas subtrahentes, & occultantes eo animo, vt ascendant in pretio prohibito. Tenentur enim postquam mercatorum officio funguntur, eaque de causa ad eas Indiarum regiones merces has detulere venales, cum earum penuria illic laboratur, eas exponere vendendas, & tunc maximè cum tunc vendendo dispendium nõ patiuntur, sed lucrum sibi parant. Non enim præstolandum est eis quousque pro suo arbitratu satis superque lucrentur, quia huiusmodi cupiditas immoderata longè à ratione abest.

Monopolij rei mercatores Indiarum.

¶ Addit

Abcondito res mercium.

¶ Addit quoque & ibi Mercatus ei mercatori qui tam care emisset pannos vt iacturam subiret, si valore pro tunc currenti veneant, ius inesse reseruandi eos ad id usque temporis quo panni tanti valeant, quod suum capitale possit saluare. Sed quia raro id accidit, regula generalis, quam ratio dicitur est obseruanda: vt ostendente se penuria exteriori harum mercium eas vendendas prodant, neque eas occultent causa immoderatè augendi pretium. At verò licet non eis insit obligationis necessitas omnes merces vno die simul, & semel pretio distrahendi, quia fortè cunctatè eam speciem mercis cuius inopia laboratur possunt venundare, vt omnibus pretijs possint gaudere, tamen necessitas eis indicitur, vt statim penuria prodita omnes pedetentim sic in vendendo procedant, vt ne copia mercium statim deficiat, neque penuria in die vno augetur repente ad summum: sed discursu temporis merces indigentia reipublicæ subseruiant, quod si conuenierit inter mercatores de huiusmodi non exponendis venalitati merces, quo pretium crescat, monopolium est obligationem restituendi excessum in quo hac de causa pretium excessit secum ferens, sed merces non necessaria pro libito possunt in aliud tempus reseruari vendendæ.

Questio.

¶ Præter hæc tandem dubitationi, quam Metina loco citato exsuscitat faciendum est satis, vbi quaerit an si Salmanticenses negotiatores omnem tritici copiam ementes ad se reduxissent vnanimique concordia: 15. vel 16. argenteis venundarent illud, & exteri suum triticum in Salmanticam importantes eodè pretio illud ditendant, teneatur id quod propter monopolium prius constat à negotiatoribus vitæ iustum accepere restituere.

¶ Respondet autem Metina, quod exteri hi possunt bona fide eos excusante: quia huiusmodi monopolij neque auctores fuere, neque eius consensu fuere, pretio illò communi. 15. aut 16. argenteorum suum venundare triticum. Secus verò esset inquit Metina, si ante venditionem eiusdem monopolij non ignari fuerunt: quia tunc cum constaret eis de fraude, & pretio violenter introducto & à culpa, & à restitutione tali pretio vendentes non essent immunes.

Sententia Metin.

¶ At eorundem Metina huius quaestioni non omnino facit satis. Nam adhuc hæret animus dubitans sic, quid si exteri dum tali pretio vendiderint, eos in monopolium ante eorundem factum, an nihilominus comperta post venditionem veritate, illius excessus pretij ex mo-

nopolio causati restituendi fiat obr. oxij. Neque vero hoc, ita est planum. Videtur namque Metina hic sentire, licet non aperte istos tunc ad id excessus pretij restituendum non teneri, ait enim illos monopolij autores obligatione teneri restituendi tam quod ipsi, quã quod exteri illi sua causa vitra iustum aliàs futurum pretium perceperunt. Sed & Frater Ioannes de la Peña in scriptis, quæ illius nomine circumferuntur hoc insinuasse videtur, dum loquens de cambijs, ait, quod cambiatores, qui ex pacto corradunt pecunias, vt ipsi prohibito cambient, ad totum illud restituendum tenentur, in quo excreuit pretium: sui causa: ceteros autem, qui huius pacti & monopolij conuentores non fuerunt liberos esse à restitutione videtur asserere, quamuis quo potuerint cambierint pretio.

Sen. Aut.

¶ At nihilominus dicendum esse censeo: hos exteros cum compererint postea gratia monopolij constati ab alijs se plus iusto pretio vendidisse teneri illud plus restituere. Neque bona fides eos excusat quin depræhensa postea veritate, teneantur id quod superstat, aut id in quo facti sunt locupletiores in hac parte restituere duplici ratione. Tum, quia abundantia mercium illarum erat præsens, quæ iuste pretium extenuabat. Ergo monopolium, vt potè iniustum, nõ valuit illud pretium excrecens efficere iustum.

Nota cum Siluest.

¶ Tum secundò, quia secundum Syluest. vsura. 2. §. 2. quaest. 1. quando adest fraus, vel alia impedimenta iusti pretij ad sunt, iustum pretium non est illud quod est communiter currens, sed illud, quo res distrahentur secundum Arch. si talis fraus abesset. Ergo si illud non fuit iustum pretium, quippe quod ex monopolio fuit causatum, tenentur exteri hi illud pro suis mercibus in parte, quæ excessit acceptum restituere. ¶ Insuper mercatores piscati recentis in locis maritimis eiusdem criminis monopolij, & restitutionis participes efficiuntur, dum piscatore suum iactum recentium piscium parante vendere, ipsi inter se conspirant de eo piscato nõ emendo: quatenus piscator videns aliàs suum piscarum corruptum ire, extenuet pretium vilioris vendendo, tuncque ipsi illud minoris emunt.

tenentur enim piscatori, id quod in culere restitire damnum, ita Metina ibi.

CAP. XXXXIII. De venditione an reddatur iniusta propter defectum rei venditæ: de defectu rei triplici: fraudes venditorum & emptorum recensentur. ¶ Vtrum inuoluntarium vitiet annuletque contractum, de duplici circa hoc distinctione, vtrum res æque bona ad finem sed alterius qualitatis possit suo pretio vendi pro alia quæ petitur, vt vinum, Alacxinu pro sancti Martini vino. vide conclusion. 4. propter q.

DUm condiciones venditionis, & emptio nis scrutaremur: vna conditio potissima nobis occurrit, scilicet, quod voluntaria debeat esse, cum autem voluntarium de medio tollat tam violentia, quam ignorantia, expedita iam questione de emptione & venditione inuoluntaria per violentiam tacitam contingentem in monopolij, vel alias expressam iam ad differendū de emptione vel venditione inuoluntaria per ignorantiam accingimur, at verò quoniā defectus rei ignoratus emptio nem inuoluntariam reddit. Quæritur primò cum D. Thom. 2. 2. quæst. 77. art. 2. an venditio reddatur iniusta, & illicita propter defectum rei venditæ.

Questio.

Argum. 1.

¶ Et præter argumenta D. Thomæ arguitur primò pro parte negatiua, scilicet, qd nō sit illicita, quia si emptor empturus vinum, Alacxinum vinum peteret, & sibi vinum Salmantinum æquè bonum, & pretiosum venderetur, cōtingeret tunc defectus in qualitate rei, quia alterius qualitatis esset vinum Alacxinū quam Salmantinum: ergo defectus venditæ rei ignoratus non semper illicitam efficit venditionem, consequentia liquet probatione; ista patet, quia in hoc casu emptor nullum subit, vt supponimus damnuram, ex quo iniusta & illicita solita est euenire venditio, ergo in hoc casu iniusta non erit.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur vendere rem proficuā emptori, & pretio iusto non est illicitum, vt si medico indigenti equo ad inuisendos infirmos, equus non adeo fortis, sed debilis pedibus vendatur: qui ad eum finem vsui esse potest, nō tamen ad longum iter, & tamen patitur hunc defectum occultum, ergo defectus in qualitate rei non deprauat venditionem ipsius.

Argum. 3.

¶ Item tertio arguitur, matrimonium est quiddam contractus, & tamen defectus causans inuoluntarium illud non reddit illicitū non enim defectus integritatis, aut diuitiarū officit fornicationem. Quo minus licitè possit contrahere matrimonium cum viro credente eā esse incorruptam, & diuitem, qui eā alias nol-

let ducere ergo neque contractus venditionis ob defectum rei venditæ occultum redderetur illicitus.

¶ Deinde quarto arguitur, cum quis credens se emere imaginem diui Petri, emeret imaginem D. Pauli, vel si putans se emere descriptionem Indiarum, Asiae descriptionem emisset: tunc contingeret defectus in qualitate rei, & tamen ille defectus neque venditionem vitaret, aut illicitam redderet, ergo non semper defectus qualitatis rei eius venditionem illicitam efficit.

¶ Igitur responsuris ad questionem præmittere distinctionem trimembrem D. Thomæ est opus, defectus rei venditæ, aut eius vitium trifariam contingere potest, primo modo in substantia ipsius rei, vt si acetum pro vino, aut argenteum deauratum pro auro venderetur. Secundo in quantitate defectus in venditione contingit, qui in defectu potest, aut numeri, aut mensuræ solet consistere, vt si numerus, aut mensura minor venundaretur pro maiori. Ad defectum autem quantitatis referitur, defectus integritatis rei venditæ, vt eum liber diminutus folij: pro integro exponeretur venalis. Tertio, defectus rei venditæ accidit in eius qualitate, sicut si triticum putidum aut putridum pro sano, aut sincero venderetur, aut si iumentum claudum pro forti, & incolumi vendendum exponeretur. Ad defectum autem hunc qualitatis defectus reduci tur ille, vbi res, aut merces vnius regionis, aut patriæ pro rebus, aut mercibus alterius prouinciarum, aut terræ solent supponi venales, vt vinum Salmantinum pro Alacxino, & pannus Toletani pro Segobiensibus. Similiter cum opera fabrilis, vt cultelli, & cætera fabricata per vnum artificem non tanta notæ, subduntur venalia pro operibus alterius insignissimi artificis nomen eius mentita.

¶ His præstitutis prima statuitur conclusio, quæ est D. Thom. vbi supra, quando aliqua res vitiosa aliquem, scilicet, defectum in substantia, vel in quantitate, vel in qualitate patiens scienter, aduertenterque venditur ab aliquo, eo ipso venditio efficitur illicita. Hæc autem conclusio patet, nam quoad permutationem speciei, & substantiæ dicitur contra quosdam Isaiz. 1. Argētum tuum venditum est in seoriam, Vinum tuum mixtum est aqua, quod enim permixtum est patitur defectum quantum ad speciem, & de permutatione quantitatis Deut. 25. dicitur, non habebis in sacculo diuersa potera maius, & minus. Abominatur enim Dominus eum, qui facit hæc & ad-

Argum. 4.

Defectus rei triplex

1.

2.

3.

Concl. 1.

Concl. 2.

& aduersatur omnem iniustitiam. Hæc autem conclusio de fraude actiua ex parte venditoris scienter immixta est accipienda, vt exprimit D. Thomas. Nam fraus, vel potius deceptio, vel ignorantia passiuæ est qua emptor seductus à se ipso, & nullatenus à venditore putans se emere copiam verborum, emeret encridionem ad copiam, & sic venditio non esset illicita, neque enim venditor deceptioni dedit causam.

Fraudes venditorum recensentur.

¶ At vero quoniam deceptionem ex parte venditoris concinnatā illicitam efficere venditionem conclusio hæc asserit: iam captiones & thecnas, quibus venditores vafri solent aduersus simplices emptores coarmari, quis hic valeat enarrare, nam alij venditorum sub tinent vitium rei venalis, casu quo illud tenentur manifestare, alij mendacijs, & adiectione iuramentorum magnificiendo mercem, eam que cōmendando ultra quā par est, & alij defectus rei identidem diminuendo verbis, & alij etiam iuramento affirmando mendaciter merces pluris sibi constare, plurisque eas cōparasse, in varias captiones, & fraudes emptores pertrahunt. Solent enim, & alij mentiri, dicendo, opera quæ venalia habent alterius regionis vel artificis, cuius valde commendata sunt opera esse, cum alterius regionis, vel artificis sint non tanti nominis. ¶ Sed quot modis quoque emptores venditoribus verba dare, & imponere soleant verbis, præ longum esset referre. Nam alij pretiositatem mercium verbis obscurantes, quo vilioris emant depriunt, vel earum virtutes egregiasque qualitates pessima nota taxant. Iuxta illud Prouerbi. 2. malum est, malum est, dicit omnis emptor. Alij mendacijs, vel iuramentis persuadere nituntur venditoribus eandem mercem æque bonam, vel meliorem pro minori pretio sibi fuisse oblatam. Contra hos omnes cōclamat scriptura Sacra Prouerb. 21. dicēs, Qui congregat thesauros lingua mendacij vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis. Tandem si de innumeris thecnarum, & fraudum generibus, quæ ipso facto venditores improbi machinari solent, scilicet, vestes pannosas inuertendo, iumentorum pillos albos denigrando, corij nigri comissuram eorū dorsis exulceratis subtiliter apponendo, corūdentes, si vetera sint, quatenus iuniora appareant collimando: dicendum esset sigillatim, quis esset tandem dicendi finis.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio D. Thomæ cum predictis modis siuè vendendo ex parte venditoris, siuè emendo ex parte emptoris committit

tur fallacia præter iniustitiam peccatum, quod tunc incurritur in obligationem restituendi inciditur, patet quia si scienter fraudes has sint moliti formaliter contra iustitiam peccarunt: ergo restituendi obligatione tenentur hi, in quibus verò (vt ait hic D. Thomas) si aliquis horum defectuum existentium in re venditā venditores ipsos latuerit, licet excusati ignorantia non peccauerint, neq; formaliter, id est, ex intentione contra iustitiam egerint, tamē quia materialiter contra iustitiam negotiorum gestū est: tenentur cum ad eorum peruenit notitiam, damnum recompenfare emptoribus.

¶ Cæterum est adnotasse, nequis in hac parte hæsitet hic à quibusdam dubitari, ex qua parte venditio fraude intercedente facta illicita efficiatur.

¶ Quæritur ergo vnde venditioni rei vitiofa malicia inheret hanc quatenus venditio rei vitiofa est reddens inuoluntariā eius emptio nē mala, & illicita sit, an verò quia tanto pretio veneat: quāto quæ sana est, & incorrupta cōstare solet, videtur autē primū argumentum in fronte quæstionis positum hoc arguere, scilicet, ratione inuoluntarij tantum, aut causa fraudis tantum, venditionem non fieri illicitam, non enim videtur fuisse illicitum, quærenti vinum Sancti Martini Candie nse vinum æque pretiosum, & bonum mendidisse in contrarium est autoritas Metinæ Salmanticensis in sua instruct. 9. 25. qui licet fateatur doctores graues hanc venditionem, neque culpæ aut restitutionis nota damnare, ipse tamen hac ratione ductus sentit contrarium. Probabilius esse, nempe quod quia tali fraude contractus initus est, vt defuerit emptori voluntas tum emendi vinū Candie nse, tum transferendi pretij dominium pro illo non valuit quocirca contractus inquit est nullus.

¶ Igitur vt merito huius quæstionis veritatem enodandi nos hic suscipere prouinciam intelligatur: scire quoque opus est iam hic inter doctores variari. Nam Victoria insinuat inuoluntarium nunquam vitari contractum, si pretium iustum adsit, & mendacium desit. Metina autem (vt prædiximus) cōtrarię sententię adheret, nos nihilominus respondeamus primo primæ propositæ difficultati, secundo, & hæc secundæ responsuri primo nemus lectorē, aliud esse agere de culpa venditionis illicitæ tantum, & aliud est de eius nullitate pertractate. Nam multa quidem primò non licent quæ tamen facta tenent. Igitur loquendo solū de culpa quæ venditioni deficienti in quantitate, vel qualitate, vel substan-

Questio.

Variantæ flores.

Variantæ flores.

Variantæ flores.

ria rei inest dicitur per conclusionem.

Conclu.

Principalis hæc statuitur conclusio, contentaneum est magis rationi naturali, & doctrinæ D. Thomæ conformius asserere venditionem rei defectum vllum illorum trium patientis, ideo culpam contrahere, & illicitam esse, quia venditio inuoluntaria sit ex parte emptoris, quia contra eius est voluntatē, hæc est Conradi, quæ est. 57. Syluestri emptio. quæ stione. 2. est tamen contra Sotum lib. 6. de iustit. & iur. quæst. 3. art. 2. insinuantem ea ratione esse illicitam, quia distrahitur pro tanto pretio, ac si omni defectu careret, Garcia tamen eam Conrado, & Syluestro tenet lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 389. Intelligitur autem conclusio esse vera, quando cum scientia alicuius defectus rei venditæ à venditore venditio fuit contracta.

Probatio.

¶ Patet autem conclusio hæc, quia ideo illicita est, quia fraudulenta, (vt expressè docet D. Thomas) quatenus autem fraudulenta est inuoluntariam constituit emptioem, fraus etenim impedimento est, quominus res sit voluntaria fraudem passiva ac subinde quatenus illa venditio emptori inuoluntaria est illicita est, quia emptor non tenebatur consentire, vt fieret, licet aliquando de iure post factum teneatur, quando damnus inde nullum patitur tunc ad tollendas lites eam tolerare. Patet autem quoad secundam partem, scilicet, quod talis conclusio doctrinæ D. Thomæ conformior sit, quia inquit quod in omnibus talibus, scilicet, defectibus sit contra iustitiam, & quod ignorantia illorum defectuum excusat à peccato, & de pretio, scilicet, quod diminutio pretij tunc à culpa excuset nihil meminit, ergo huius venditionis malitia, non ex eo, quod tanto pretio res vitiosa vendatur, sicut & sana assumitur, sed ex occultatione defectuum causante inuoluntarium.

Probatio.

¶ Vnde corollarie sequitur, quod & Metina loco vbi supra approbare videtur, scilicet, quod quamuis pretium diminueretur à venditore iuxta exigentiam valoris rei cum suo vitio venditæ: non ideo venditio culpa caret. Nam & vitium rei venditæ semper inhærens venditionem ex parte emptoris inuoluntariam in toto, vel in parte efficeret.

Corol.

¶ Vnde corollarie sequitur, quod & Metina loco vbi supra approbare videtur, scilicet, quod quamuis pretium diminueretur à venditore iuxta exigentiam valoris rei cum suo vitio venditæ: non ideo venditio culpa caret. Nam & vitium rei venditæ semper inhærens venditionem ex parte emptoris inuoluntariam in toto, vel in parte efficeret.

Questio.

¶ Iam secundæ quæstioni satisfacere nos oportet, in qua quærebatur, vtrum inuoluntarium vitiet, annuletque contractum etiam si emptor nihil damni inde patiatur, vt Victoria videbatur insinuare. Huius rei gratia præmittendas duco has distinctiones. Prima ergo sit: dupliciter intelligi potest inuoluntarium

Distinct. 1.

vitare posse contractum, vno modo quo ad culpam constituendo eum illicitum & culpabilem, alio modo quoad eius nullitatem causando. Secunda vero distinctio sit deceptio interueniens in venditione vnius rei pro alia & potest esse actiua, cum scilicet, positiuè venditor verbo suo, aut facto culpabili in causa est deceptio illius, aut potest esse tantum passiva, vt verbi gratia, cum ego nihil fingēs, neque supponens vnum pro alio vendo, scilicet vinum Alaexinū pro Alaexino, si alius tunc nihil me interrogans accedit empturus vinum Sancti Martini, & emit Alaexinum putans esse Sancti Martini vinum, deceptio est passiva, neque enim à me decipitur, sed à se ipso his suppositis.

Distinct. 1.

Conclu. 1.

¶ Sit prima conclusio, si loquamur quoad culpam, & deceptioem actiuam, sic etiam si nihil inferatur damni iustoque pretio vendatur res vitiosa: nihilominus ex tali deceptioe, quando redditur emptio inuoluntaria venditio resultat culpabilis, & illicita. Hæc conclusio est Metinæ loco citato, & Armillæ verbo. emptio. §. 16. vbi ait, quod vendens vnā rem pro alia æquè bonam ad finem ad quem emitur, vt medicinam, si non excedit iustū pretium, licet non teneatur ad restitutionem: peccat tamen non seruando fidem. Videtur autem hæc conclusio esse contra Garcia, quia loco allegato, aut tenet contrarium, aut certe deficit in hoc, quod sine distinctione, aut confuse loquitur. Probatur vero conclusio, quia qui positiuè decipit, verbo aut facto, debitam fidelitatem violat, violasse autem fidelitatem culpa non vacat.

Conclu. 2.

¶ Secunda conclusio etiam interueniente deceptioe actiua ex parte venditoris, scilicet, quia interrogatus ab emptore, an venale haberet vinum sancti Martini mentitus est, si vinum Candiense æquè bonum, & pretiosum emptori aliàs inuoluntario, & non empturo vendidit, non fuit talis venditio mortaliter illicita. Hæc conclusio est Sor. de iust. & iur. lib. 6. q. 3. art. 2. vbi in vniuersum concludit, quod si res venalis cum suo vitio sit vsui emptori, & citra periculum pretioque iusto ob vitium quippe in minuto veneat, etiam si per mendacium venditor decipiat emptorem non est contractus, qui notandus sit culpa mortali. Patet autem conclusio hæc, quia tunc tale mendacium, neque talis deceptio quamuis actiua non est perniciosum mendacium, neque si huiusmodi esset, intulisset detrimentum in re graui.

Conclu. 3.

¶ Tertia conclusio, si loquamur de deceptioe

actiua ex parte venditoris, quatenus pertinet ad nullitatem contractus (prout agimus) in foro conscientie saltem, si caupo vendens vinum Candiense æquè bonum, ac pretiosum, ac sancti Martini vinum, etiam si interrogatus sit, & mentitus fuerit esse sancti Martini: nihilominus si sic decipiens emptorem aliàs non empturum ei vinum Candiense pro sancti Martini vino vendiderit: non ideo irritanda erit sub mortali venditio. Hæc autem conclusio est Soti loco citato quam approbare videtur Palacius verbo. emptio. super Sum. Caiet. Hanc videtur tenuisse Armilla, hæc tamen videtur fuisse de mente Victorie, est tamen contra Metinam, vbi supra. Et patet primo ratione Victorie, quia si quis duxerit vxorem, quia mentita est se habere ad manū tria millia aureorum adducenda in dotem, quam aliā non duxisset valet contractus matrimonij, quia potestatem sui corporis dedit mulier per quam vsui esse poterat ad finem matrimonij, sed etiam (vt supponimus) res venalis, quamuis sua affecta vitio, vsui esse potest ad finem cui destinatur ab emptore, ergo non obstante prædicta deceptioe, solidus perstitit contractus. ¶ Secundo etiam probatur, quia vt apparenter affirmat Garcia, ista venditio, licet non fuerit voluntaria de facto: est tamen voluntaria de iure, quia postquam nihil emptor inde subit damni, rationi consonum est, vt emptor eam teneatur approbare. Item tertio probatur ex ratione D. Thomæ. 2. 2. q. 77. arti. 3. in corpore art. vbi ait, quod si vsus rei, & si non competat venditori conueniens sit alijs: si venditor propter huiusmodi vitium subtrahat, quantum oportet de pretio, non tenetur ad manifestandum vitium rei, ne violoris quam oportet emptor velit emere. Ergo si non tenetur in hoc casu manifestare: ergo non obstante, quod mentitus est, postquam non perniciosè est mentitus, valida erit venditio, quia non est contra iustitiam. Sicut à simili in casu quo quis crimen verè à se perpetratum negauit coram iudice ab ipso non iuridicè interrogatus, quia omnino occultum erat & mentitus est dicens, se illud non fecisse, cum verè fecerit, licet peccauerit sic peierando, & mentiendo: non tamen tenetur suam confessionem retractare: quia cum non tenetur suum prodere crimen, nihil contra iustitiam molitus est: ergo neque venditio istius mentientis se vendere vinum sancti Martini & loco eius supponentis æquè bonū, & pretiosum non est sub peccato mortali retractanda, quia si mentitus est, nihil in facto contra

Ratio Victor.

Probatio. 2.

Confirm.

Ratio ex D. Thom.

Limitatio conclusio nis. 3.

Conclu. 4.

Probatio. 1.

iustitiam in re graui gestum est. Et confirmatur, quia & si appareat inuoluntarius emere vinum Candiense, & quod alias de facto illud non esset empturus nisi sic deceptus fuisset per mendacium: tamen non illud emit inuoluntarius omnino, aut simpliciter quia si emptor vinum sancti Martini contendebat emere, id erat, quia illud melius esse Candiense putabat, ergo si à parte rei compertam habuisset veritatem, quod Candiense æquè bonum esset, præsumendum est illud emisisset: preterea ratione D. Thomæ in solutione ad. 1. art. 2. q. 77. adhuc fulcitur, quia inquit ibi, quod si per alchimiam fieret aurum verum, non esset illicitum illud pro vero vendere: ergo neque esset de se illicita venditio æquè boni vini pro alio, quod si de se illicita non est, neque ex se venit retractanda, quod si retractanda veniret esset ratio mendacij, sed mendacium illud (vt supponimus) non fuit perniciosum mortaliter, ergo non est necessario retractanda sub culpa mortali: hæc autem conclusio, quæ vt probabilis hic defensatur (vt tuta sit) duplici limitatione eget. Nam alias auctore Palatio res esset plena periculo: prima limitatio est, quod à parte rei, res quæ pro alia venditur æquè bona & pretiosa, atque accommodata ad finem certo sit. Secunda autem quod hoc pro certo venditori innotescat, licet hæc conclusio sit probabilis pro concordia sit alia.

¶ Quarta conclusio, licet prædicta tertia conclusio sit probabilis, vt sic limitata est, tamen probabilior est opinio Metinæ in casu, quo probabiliter crederetur etiam compertam æquali bonitate vtriusque vini aut mercis emptorem egrè valde laturum istam deceptioem maxime per mendacium sibi interitatem, petiturum que retractationem venditionis, si sciret, aut eam esse petiturum probabiliter dubitaretur. Hæc conclusio patet primo, quia cum hic dolus daret causam contractui si quidem (vt supponimus) alias non esset empturus, sed reclamaturus in foro exteriori secundum ius (vt communiter affirmant iuristæ) retractaretur contractus: ergo etiam in conscientia cum ideam sit ius fori, & ius poli, vbi sententia non fundatur in falsa præsumptione, venit retractandus. Secundo patet, quia penitende causat inuoluntarium coactio, sicut deceptio, sed si venditor à parte cogeret emptorem renuentem emere suas merces æquè bonas, cum emptor illas nullatenus emere vellet, sed potius merces alterius patriæ, quas licet fallatur extimat meliores, venditio propter coactionem esset reuocanda, quia ex inuoluntario principio

capio

Confirm. cipio processit: ergo etiam si venditor decipiat emptorem aliàs non empturum maximè si decipiat per mendacium venditio, vtpotè inuoluntaria emptori erit in conscientia nulla, & adhuc clarius confirmatur, si quis cogret alterum tradere, sibi pecuniam pro re illi proficua omnino, quam tamen nollet comparare, venditio esset non solum illicita: sed annullanda, vel certè nulla, quia pretij dominium non transfuit, aut transferre noluit, ergo si quis præsertim mendaciter deciperet aliàs nolentem emere rem sibi vilem, venditio esset retractanda, quia per deceptionem in necessitatem pertrahitur emedi quod aliàs non nisi inuitus emeret.

Conclu. 5. Quinta conclusio, quando deceptio est tantum passiva, scilicet, cum mercator suas merces nihil simulàs exposuerat venales, puta pannos Toletanos pro Toletanis vendens: si quis nihil rogans credens esse pannos Segobienfes pro Segobienfes iusto pretio, quo valent Toletani eos emit, non erit reuocanda venditio etiam si aliàs non emisset, si Toletanos esse scisset. Hæc autem conclusio patet. Quia hic emptor non deceptione actiua decipitur ab venditore, sed à se ipso decipitur deceptione quadam passiva, non inferente ei notabile damnum, quia rem proficua emit pretio iusto, ergo nulla subest ratio, quare ista venditio sit reuocanda: patet etiam secundo, quia vt insinuat D. Tho. 2.2. q. 77. artic. 3. in sol. ad 3. quamuis nullus alteri teneatur dicere, aut possit dicere falsitatem, nemo tamen tenetur dicere veritatem propter suum factum, nisi ex eius facto alteri periculum immineret in detrimentum virtutis, vel bonorum temporalium: sed impræsentiarum tale periculum, & detrimentum emptori nõ imminet, ergo non est necesse in casu conclusionis venditor procuratorem se gerat emptoris, qualitatem pannorum, an sint Toletani, vel non explicando, tenet ergo, & valida est, sine huiusmodi explanatione venditio.

Ad. 1. arg. Ad primum igitur argumentum dicitur iuxta conclusiones positas distinguendo antecedens, quod si vinum Alacxinum est certum æqualis esse bonitatis, & pretij, sicut sancti Martini vinum, si deceptione actiua decipiendo illud venditor vendat pro vino sancti Martini ratione deceptionis illicita est emptio. Secus si deceptio fuit tantum passiva, quæ se ipsum decepit emptor, & de validitate, vel nullitate huius contractus iam diximus.

Ad. 2. arg. Ad secundum argumentum identidem respondetur distinguendo antecedens, scilicet,

cet, quod vendere licet rem vitiosam, pretio iusto quo valet cum suo vitio, si tamen ad finem cuius gratia emitur ab emptore sit vsui, vt equus non adeo fortis ad longum iter, quia lentus est & debilis, si vendatur medico indigenti eo ad inuisendos infirmos, non illicita erit venditio si vendens taceat, non interrogatus, si autem interrogatus taceat vel mentiat, illicita planè erit, sed de nullitate, vel validitate huius contractus dictum est, & dicitur infra.

Ad. 3. arg. Ad Tertium argumentum respondetur, quod si mulier matrimonio locanda viro expresse verbis & re, se diuitem, & virginem esse fingere, decipiendo virum alias eam nõ ducturum, licet contractus matrimonij (quia sacramentum est fraudibus eius finem non impediens non impedibile) tunc solidè fiat, tamè ratione deceptionis actiua illicitus fuit, secus si vir à se ipso tantum deceptus cum illa contraxisset.

Ad. 4. arg. Ad quartum argumentum dicitur, perinde quod in casu quo quis emit imaginè diui Pauli putans esse diui Petri, si deceptus sit à se ipso tantum, & non à venditore, venditio nõ fuit illicita: quia non interfuit deceptio actiua. Non enim culpa venditoris emptor deceptus est, sed sua, vnde hæc culpa sibi tantum accepta ferenda est.

CAP. XXXXIII. An deceptio reparatio nem exigens exigat rescissionem contractus, de regula iuristarum, de tribus indicijs emptionis inuoluntariæ, & nullæ, de alia regula solen iuristarum, & de eius ratione. Fraus artificum recensetur, an validus contractus possit reuocari, de arrha dupliciter data, & quod consuetudo est attendenda: an dānum recompensandum sit à decipiente ex ignorantia causatum & de intelligētia legum Partitæ.

Perquirentibus nobis de illa conditione venditionis, scilicet, quod voluntaria debeat esse, quoniam defectus rei incognitus eam inuoluntariam reddit, opere pretium fuit inuestigare an deceptiones circa hos defectus, quia inuoluntariam venditionem causant illicitam perinde eam efficiant verum, quia D. Thomas ait in secunda conclusione illius articuli. 2.2.2. quæst. 77. quod venditor in omnibus talibus defectibus iniustam venditionem faciendū etiam ad restitutionem tenetur, restitutio autem interdum sine reuocatione contractus venditionis cum fieri nequeat, indagandum nobis hic obiter occurrit, scilicet.

Quando reparatio seu restitutio nascens ex deceptione interueniente, in venditionis contractu cum ipsius contractus reuocatione necessario faciendū sit, scilicet, reddendo pretium emptori, & rem emptam venditori. Iustæ autem hanc suam celeberrimam statuunt regulam, scilicet, quod tunc reparatio hæc per rescissionem contractus venit complenda: quando dolus dedit causam contractui, tunc autem dolum dedisse causam contractui asserunt, quando si dolus aliàs, abfuisset, contractus initus non fuisset. Cuius regulæ potissimam rationem assignare possumus, quia tunc cum aliàs renuisset emptor emere venditio omnino inuoluntaria esset, quippe cui consensus alicuius contrahētium, vel amborum deesset, deficiente hoc prædicto consensu verus contractus stare nequit.

Regula iuristarum.

Quest.

Tria indicia emptionis inuoluntariæ et nullæ.

- 1.
- 2.
- 3.

Coroll. 1.

Coroll. 2.

¶ Verum iam desiderabit aliquis signa illa quibus in vniuersum innotescere possit: quando emptio ratione deceptionis, & doli inuoluntaria fuerit, ac per consequens hinc dedisse dolum causam contractui colligatur. Accipe igitur tria indicia probabilia hæc quæ Garcia libro primo de contract. capite. 13. pagina. 395. subindicat, primum igitur indicium est, quod emptor omnino inuoluntarius reuocatur, quando statim fraude detecta reclamans renitur, neque approbat venditionem: quia talis est dolus, qui si à principio illum non latuisset, rem quidem huiusmodi non emisset.

¶ Secundum indicium est autem quod inuoluntarius omnino emptor emerit rem: quando res à se comparata sic interueniente dolo, nulli sibi est vsui, neque ad illum finem à se præsumum accommodata, itaque ad alium finem illam nequaquam emisset.

¶ Tertium signum denique huius omnino inuoluntariæ emptionis accipit, scilicet, quando tempore emptionem contrahendi emptor prætestatus est, aut notum fecit venditori se ad talem vsus finem specialem emere rem, neque alia ratione eam emere velle.

¶ Hinc corollariè primò sequitur emptionem inuoluntariam omnino esse, ac perinde rescindendam illius rustici, qui pro filio suo contendens emere artem græmaticæ deceptus à Bibliopola tradente sibi librum hystoriarum fabulosum, & significante illum esse librum, quem rusticus peteret, illum emisset.

¶ Secundò sequitur perinde esse omnino inuoluntariam, ac proinde retractandam emptionem illius, qui parans emere equum validum ad vehendam rhedam, id est, coche, ad Instruct. Negot.

eumque finem tantum se velle emere equum validum robustumque venditori significans ab ipso deceptus inuoluntarium equum, & ad eum vsus ineptum pretio emisset. Neque refert (vt bene subnotauit Conradus. q. 57. dicto. 3. & Siluester verbo culpa. q. 7.) quod quatenus attinet ad reuocationem huius contractus huius fraudis auctor fuit ipse venditor, aut quilibet alius tertius mediator, seu proxeneta.

¶ Secunda Regula sollemnissima iuristarum est negatiua. scilicet, quod quando dolus solum est incidens in contractum, itaque non dat causam contractui: tunc doli auctor nõ est contentendus ad retractationem contractus, sed solum ad reparationem damni, si reparabile sit, alioquin: si deceptus sic per refartionem damni indemnis feruari non possit: contractus reuocandus est. Cuius quidem regulæ plana est ratio, quia tunc cum dolus contractui causam non dederit inuoluntarius omnino non fuit ex omni parte, sed ex ea tantum parte, qua emptor passus est damnum. Quo circa recompensato semel damno contractus constituetur voluntarius, vt verbi gratia, exemplificari potest in casu, quo emptor calceos ex corio solido, fortique, petit à cerdone, ipse autem calceos conficiens ex corio deteriori, eos pretio immodico diuendit, tatis est si cerdo emptori excessum pretij compenfer.

Regula celeberrima iuristarum.

Ratio regulæ.

Illatio: fraudis.

¶ Hinc iam videre est quantà pæna sint digni artifices illi, qui eodem pretio venales exponunt res à se fabricatas eiusdem speciei siuè sint meliores, siuè deteriores indifferenter, quod facere nequeunt citra culpam, & restitutionis noxam.

¶ Præterea ex prædictis collige venditionem rei cuius aliqua pars deest, vt libri cui deest foliū, dū illa pars refarcibilis est, nõ esse in nihilū redigendā: cum fat sit id refarcire damni aliàs secus. Sicut neque etiam retractandus est ille contractus cui dolus dedit causam, si emptor denuò approbauerit eum, quia iuxta regulam iuris scienti, & volenti non fit iniuria. Tunc autem consensu saltem tacito, atque interpretatiuo nouo videtur contractum approbasse: quando deprehensa iam fraude non reclamans re sic empta emptor vititur, vt re propria facta iam sua. Si autem iam comperta fallacia emptor reclamasset rem emptam veluti inde posito tantum retinens non vt suam: vel esto non reclamasset casu quo liberè præmetu reclamare nõ valeret, si eam non vt propriam, aut vt eius dominus, sed tantū, vt depositarius penes se haberet nõ censendus est talem

talem approbasse emptionem, neque ei nouū praeſtitiffe conſenſum.

Nota.

¶ At quatenus ad forum contentioſum at tinet, emptori decepto conſignatum eſt tem- pus intra quod dumtaxat reclamandi facultas conceditur de quo conſulito iura, immo etiam ſi à principio ſanum apparuerit animal venditum, ſi ſtatim poſt venditionem in bre- ui morbus in eo appareat, quia talis morbus praeſumitur praeſuiſſe, reclamandi emptori facultas datur, dolus enim praeponderat vt in l. item ſi obſtetrix. ff. ad l. A quil.

Dictum. 1. reſoluto- rium.

¶ Igitur reſolutorie tandem dicimus primo venditionem reuocandam eſſe: cum omnino inuoluntariam fuiſſe conſtiterit, ſiue per violentiam, ſiue per dolum, ſiue per ignorantiam talem eſſe acciderit, dummodo primo planum ſit huiusmodi violentiam, vel fraude aut ignorantia interueniſſe, quae ſatis fuerit ad omnino inuoluntarium conſtituendum emptorem. ¶ Secundo, dummodo & ſi ſic primo omnino inuoluntarius fuerit, nouum conſenſum approbationis non praſtiterit, per quem ſolitus eſt ratificari contractus à principio omnino inuoluntarius, & irritus, ſicut matrimonia, & vota à principio non uoluntaria conſenſu nouo expreſſo, vel interpretatio, hoc eſt non reclamante, ſolita ſunt ratificari, & conſolidari dum iam ex tum pro coniugibus fegerunt, aut pro religioſis profef- ſis tacitis.

Dictum. 2.

Quaeſt.

¶ Quoniam venditionem cum fuit omnino inuoluntaria, reuocandam eſſe diximus, niſi denuo per emptorem fuerit approbata, nunc praecipuat nos illa difficultas ad hanc materiam atinens, ſcilicet, vtrum poſtquam valide contracta eſt emptio, & venditio reuocari poſſit, ſubeſt autem dubitandi ratio, nam paſſim videre eſt quomodo venditiones reuocentur amiſſa arrha, quae ſolita eſt dari in ſecuritatem, vel in ſignum emptionis, poſtquam huius rei gratia eſt iam data, vel vbi ſcriptura non interceſſerit.

Dictum. 1.

¶ Igitur ad quaſtionem dicimus primo, quod licet vſu euenire poſſit quod pra ignorantia contrahentium à principio contrahatur emptio, & venditio inualide, & quod eius poſtea comperto defectu contractus reuocetur, & inſringatur, tamen in foro conſcientiae non ſatis apparet, quomodo quae à principio fuit valida, & firma venditio, ſine conſenſu alicuius partis poſſit reſcindi, & inſringari in poſterum.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus ad punctum difficul-

tatis, quod valide à principio contracta venditio (quatenus atinet ad forum exterius) in vno dumtaxat caſu reſcinditur, ſcilicet, quando deceptio interceſſit in pretio ultra medietatem iuſti valoris, tuncque per decretum iudicis, & non alia venit reſcindenda. Igitur in electione repositum eſt emptoris cum emendo decepti infra medietatem iuſti pretij ſoluendo, aut pretium recipere, & rem reſtituere, aut ſupplere iuſtum pretium extra de emptione, & vend. cap. cum cauſa. Hoc eſt iuridicum.

¶ Tertio dicimus, vt ratio dubitandi à principio poſita ſoluatur, ſcilicet, quod de arrha reali emptionis, & venditionis habetur. ff. de contrahen. emp. l. quod ſepe in principio. Hec autem arrha duplici nomine in contractu emptionis interuenire poteſt, ad firmandum contractum vno modo nomine pagamenti, ſcilicet, vt pars pretij, & hoc nomine data iam arrha à tali contractu recedere non licet, quia cum pars pretij ſit iam ſoluta, res non eſt integra. C. quando libro. ab empt. dict. leg. vnica.

¶ Secundo modo ſolet dari arrha in contractu venditionis nomine tantum arrhae, id eſt vt pignus, ſi autem hoc nomine tantum detur, tunc ille qui dedit perdet arrham, ſi per eum ſtat quod contractus non ſequatur, ſi autem per recipientem arrham ſteterit reſtituet in duplum in poenam (vt cenſeo) in ſt. de emp. & vend. §. in his, quare in hoc caſu datus arrha nomine arrhae à contractu recedere non prohibetur, quia venditio ſub conditione tacita inita eſſe intelligitur, videlicet, quod vel venditio non reuocetur, vel quod ſi datur arrhae eius reuocationis cauſa extiterit, arrham amittat.

¶ Quarto adijcimus cum Garcia lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 404. quod ſi vſus attendatur, iam more receptum eſt, vt arrha duplici nomine ſimul, ſcilicet, & pignoris, & pretij detur, quod confirmat Silueſter verbo arrha. quaſt. 2. quod autem Garcia ibi ſuperad dit, ſcilicet, quod cum ſic arrha & nomine arrhae, & nomine praeſis pretij datur, dator illius recedere poſſit à contractu, & contra Silueſtrum loco citato eſt & contra ius citatum. C. quando l. ab empt. d. l. vnica & contra eius rationem, ſcilicet, quia cum pars pretij iam eſt ſoluta, res non eſt integra. Si tamen conſuetudo quotidiana inoleuit (vt ipſe ait) quod amittendo arrham illius dator à contractu recedere poſſit, tunc conſuetudine interpretante ius vel ei deroganti, iſtam venditionem ei reuocare licebit alias non.

Dictum. 3.

Arrha in contractu dupliciter datur.

Dictum. 4.

Conſuetudo attendenda.

¶ Quinto

Sum. 5.

¶ Quinto dicimus de ſcriptura interueniente in contractu venditionis, quod quando conuenitur, vt non valeat contractus antequam ſcriptura ſit facta: tunc quia ſcriptura ad conditionem appoſitam contractui reducitur, ſi ſcriptura confirmatiua emptionis non ſequatur, venditio incaſum abiret, nunquam enim fieret firma ſcripturae conditione deficiente. C. de prob. l. cum res. Si autem à principio ſimpliciter contrahatur, & poſtea probationem fiat inde ſcriptura: ita qd ſcriptura non eſt adiecta, vt conditione pertinet ad contractum, ſed ſolum adiecta eſt, vt quid acceſſorium ſolum atinens ad maiorem contractus ſoliditatem, tunc etiam ipſa ſcriptura non ſubſequuta venditio ante in ſua robore taliter permaneret, vt ab ea partes altera earum in vita recedere non poſſent. ff. de pig. l. contractur.

¶ Poſtquam de venditione inuoluntaria per violentiam, fraudem, vel dolum dictum eſt, nunc de inuoluntaria per ignorantiam venditione dicendum eſt. De hac igitur ignorantia D. Thomas. 2. 2. q. 77. artic. 2. ait quod ſi venditore ignorante aliquod praedictorum defectuum in re vendita fuerit: venditor quidem non peccat, quia facit iniuſtum materialiter, & non formaliter, id eſt, non ex intentione: non tamen eius operatio eſt iniuſta, tenetur tamen cum ad eius notitiam peruenerit damnum recompenſare emptori. Et quod dictum eſt, inquit de venditore intelligendum eſt ex parte emptoris. Contingit enim quandoque venditorem credere rem ſuam eſſe minus pretioſam quantum ad ſpeciem, ſicut ſi quis vendat aurum loco auricalci, & emptor ſi id cognoſcat iniuſte emit, & ad reſtitutionem tenetur, & eadem ratio eſt de defectu quantitatis, & qualitatis. Hac D. Thomas.

Quaeſt.

¶ Caterum reſtitutio hac quomodo facienda ſit, D. Thomas non meminit ibi. Ideo quaeritur vtrum, qui non ſcienter, neque ex conſulto: ſed pra ſua ignorantia in cauſa ſuit deceptionis, quam paſſus eſt alius retractandi contractum obligatione teneatur. Sotus autem abſolute talem ad reſciſſionem contractus teneri aſſimat.

Dictum 1.

Ignorantia duplex.

¶ Verum dicendum eſt cum Garcia diſtinguente lib. 1. de contract. cap. 13. pag. 40. exiſtimo. Primo quod cum ignorantia affectata ſcientiae aequiualens ſit, perinde etenim eſt per ignorantiam affectatam cauſam dediffe deceptionis alteri, quam ſi data opera illum decepiſſet. Vnde cum pra ſua affectata ignorantia

aliquis alterum contrahendo nolens, decipere tandem decepit, non aliter ſibi tunc reſtituendum eſt id damni, ſi accidit, quam ſi ex induſtria paſſum damnum decepiſſet. Imo, etiam ſi vnus contrahentium neque ſcienter, neque ignoranter fuit, cauſa deceptionis, ſi tamen, deceptio interuenit talis, quae cauſa fuit emendi, quia alias emptor non erat rem empturus, in foro exteriori, ſi emptor paſſus à ſe ipſo tantum deceptionem voluerit, ad ipſius petitionem, reſcindenda eſt emptio, ita l. 57. tit. 5. Partita. 5. Sed hanc legem ne contraria videatur alijs legibus arbitror intelligendam eſſe, quando aliter damnum eſt irreparabile ex deceptione iſta paſſiua cauſatum, niſi retractaretur contractus, quia alias ſatis eſſet dicto, damno aliter recompenſaſſe.

Dictum. 2.

¶ Igitur ſecundo dicimus, quod quando aliquis pra ignorantia non affectata, qua laborabat cauſa ſuit decipiendi alterum, contrahens ſi damnum inde ſubſecutum decepto conſiderari non poteſt extra reſciſſionem contractus, tunc reſcindendus eſt. Sicur ſi ſic mancipium incurabili morbo laborans à venditore id ignorante venditum eſſet, quia aliter reparari nequiret, damnum, retractanda eſſet illius venditio. Secus autem eſſet ſi huiusmodi damnum aliter, quam per reſciſſionem contractus reparabile eſſet, vt ſi res in quantitate deficiens ex ignorantia hac eſſet vendita, ſufficeret in ſuo robore manente contractu defectu quantitatis ſuppleuiſſe.

¶ Hinc iam patet quomodo ſint intelligenda aliqua leges Partitae, & primo lex illa 14. ſi legum titu. 2. 2. partita. 3. vbi ſancitur, quod licet in ualida ſit venditio illius, qui ignorans molendinum, quod vendit eſſe dirutum, vel domum, quam diſtrahit pretio eſſe combuſtam ea diuendit, cum totaliter, vel pro maiori parte perditum iſſent: tamen ſi haec tantum pro minore parte periſſent, venditio ſolida maneret de pto de pretio, quod hac de cauſa minus valeret, quia haec loquitur in caſu, quo damnum incurſum ex hac ignorantia per diminutionem pretij factam poſtea à venditore poſſet reparari illa parte pretij remiſſa reſciendo damnum pro minori parte combuſtas edes, vel molendinum dirutum vendendo pluriſ commiſſum.

¶ Similiter lex illa ſexageſima tertia, qua ſtabilitur venditorem, qui ignoranter vendidit agrum, herbas nociuas ibi paſcendis beſtijs procreantem, teneri ad reſtituendum acceptum pretium, licet non ad ſubſecuta damna, qua perinde iſtam

2.

venditionem reuocandam esse, insinua-
tur, intelligenda est in conscientia esse ve-
ra: quando damnum istud tantum per ven-
ditionis rescissionem, & non aliter est euita-
bile.

Item de illa lex. 6.4. dicitur, quod licet
venditio in qua venditor scienter vendidit
seruum furem, aut fugitiuum, aut occulto
morbo laborantem inualida sit: tamen firma
manet hæc emptio, si venditor ignoranter hu-
iusmodi seruum vendidisset: dum modo de
pretio sibi soluto, aut soluendo eam quotam
restituatur, vel remittat, qua ratione huius vitij
mitius valebat, plane intelligenda venit in con-
scientia, in casu quo sic per eum qui ignoran-
ter vendidit istum seruum parte illa pretij re-
missa sufficienter restauraretur emptoris dam-
num alias fecisset.

Item lex illa ubi cauetur, quod si quis
pretio comparasset equum, vel mulam, vel iu-
mentum aliquod ali quibus vitijs infectum, de
quibus vitijs non esset certioratus per vendi-
torem, potest huiusmodi emptor intra sex me-
ses rem sic emptam venditori restituere, futi-
que pretium recuperare etiam inuito vendito-
re: hoc ideo statuit, quia presumitur tunc scie-
re rem vitiosam vendidisse. At quod super
addit ista lex, scilicet, quod si emptor hic in-
tra prædictos sex menses rescissionem venditio-
nis non petierit, firma maneat venditio: dum
damnum refarcitur, si illud emptor intra sex
alios menses post sex primos petierit, hoc ideo
decernit primo, vt lites alias succidantur, tum
etiam, quia intra illos sex menses emptor vi-
tia illa deprehendisse presumitur illamque ve-
ditionem approbasse: dum apparet per tantum
interstitium sex mensium in iudicio non recla-
masse. Si autem a principio conuentum esset
inter partes, vt iumentum ab emptore pro
nullo illius vitio, postea refutari posset: quo-
cunque postea apparenti rata maneret vendi-
tio, dum quatenus atinet ad conscientiam
pretium non absolute acceptum: sed quod va-
let res illa cum suis vitijs ab emptore exiga-
tur, & non plus, & credat emptor illa vitia pos-
se habere, cum illisque se velle illam emere.
Secus si venditor quod rem incredibilem face-
ret emptori vitia cumulari, narrando
vt persuaderet emptori ea per mo-

dum loci narrare, & non per
modum veritatis.

**Venditor an vitium rei detegere teneatur, de vitio
patenti, vel secreto distinctio. De triplici vitio
occulto, periculoso, detrimetoso, & inuili
respondetur per tres conclus. de duplici casu in quo
est vitium detegendum, præmonitio quando est
necessaria in venditione, & quando facienda, vi-
tia de iure & de facto irritantia contractum
statim detegenda, soluuntur argumenta incotra.**

Cum de venditione inuoluntaria fermo-
rum a nobis caput sit, cumque inuolunta-
riam venditionem deceptio inducere sit so-
lita, nunc vtrum ad excludendam hanc decep-
tionem vt contractus voluntarius ineatur,
venditor vitium rei venditæ detegere teneat-
ur, perquirendum nobis est, cum D. Tho-
ma .2.2. quæstione. 77. articulo tertio, nam
non desunt argumenta apparentia pro parte
negatiua.

Arguitur ergo primo, quia cum ven-
ditor emptori inuito non obtrudat mer-
cem vitiosam, quinimò copiam illi faciat
pro suo arbitratu cognoscendi, iudicandi,
an bona sit, & sibi expediens: non vendi-
tori non reuelanti vitium: sed emptori non
accurate peruestiganti conditiones rei vena-
lis culpæ dandum est: si decipiatur emptor, ne
que enim vicem emptoris in hoc venditorem
gerere oportet.

Secundo arguitur, quia certè stultitiæ ar-
gueretur, qui in operatione sibi utili, & impe-
ditua sui damni sibi ipsi obicem poneret: Sed
si quis vitium rei a se vendendæ panderet, sibi
ipsi impedimento esset, quò minus rem suam
posset vendere: nam perinde esset vt Tul. li-
bro de offic. inducit quendam dicentem,
ac si prece iussu domini prædiceret, domum pe-
stilentem vèdo, quo quid absurdius? ergo ven-
ditor rei venditæ propalare vitia non tenetur.

Tertio arguitur, quia si venditor expo-
nere vitium rei venditæ teneretur emptori id
esset emptori damna, & pericula inde obueni-
tia vitandi causa, sed interdum aliter, quàm re-
uelando vitia hæc sunt euitabilia damna, scili-
cet, diminuendo de pretio, & post venditio-
nem contractatam admonendo emptorem
(vt caueat periculum) scilicet, quod equus ve-
ditus solitus est impingere calceos.

Quarto arguitur, quia si quando empto-
ri ex emptione rei vitiosæ periculù, aut detri-
mentù imminet, tenetur venditor ei rei veditæ
patefacere vitium, id certè est, quia aliàs inuolun-
taria contraheretur emptio. Sed tunc etiam
constitit,

constitit, compertoque de damnum, aut peri-
culum vitio non ingereti, verisimile est quod
adhuc emptor nollet eam emere etià diminu-
to pretio, & quod adhuc inuoluntaria illi es-
set emptio, & tamen in hoc casu inuoluntaria
quæ probabiliter præsumitur emptio ad dete-
gendum vitium emptori venditorem non co-
git, si dimittat aliquid de pretio, ergo neque
etiam venditio rei vitiosæ detrimetosa, aut
periculosa etiam si sit inuoluntaria, dum per
remissionem aliquantæ partis pretij sufficien-
ter recompensetur id damni, non astringit in
conscientia venditorem ad vitium rei venditæ
etiam si detrimetoso sum sit prodendum.

Præterea quinto confirmatur, quia sicut
homo non tenetur cui libet consilium dare,
aut veritatem dicere de his quæ spectant ad
virtutem, quamuis nulli debeat dicere falsi-
tatem, ita non tenentur homines cui libet in
rebus pertinentibus ad temporalia consulere,
aut veritatem reuelare: ergo multo minus tene-
tur venditor vitia rei venditæ dicere quasi cõ-
siliium dando emptori.

Sexto arguitur mercator conscius mer-
cium iam aduentantium ad portum non tene-
tur reuelare aduentum earum, ne sua merces vi-
lescant: ergo neque etiam mercator tenetur
vitium suarum mercium indicare, ne plus
iusto vilescat quod in suam cederet detri-
mentum.

Præmissis igitur quibusdam distinctio-
bus, quæ ex prædicto articulo tertio D. Tho-
mæ eliciuntur, incumbendum nobis statim
est ad veritatem quæstionis eruendam cõclu-
siones D. Thomæ statuendo, & eas illucidan-
do. Prima igitur distinctio est, vitium rei ve-
nalis duplex esse contingit, aliud enim est pu-
blicum, & omnium oculis patulum. Aliud au-
tem ex sua natura est ita occultum, vt em-
ptori facile deprehensum non sit. Signanter
vero occultum ex sua natura diximus. Nam
potest etiam vsu euenire vt è contra vitium
aliquid ex se patens sit, & veluti iniussum sit
emptori, vel quia caligat oculis, vel quia ex
incuria non aduertit id quod omnes anima-
duertunt.

Secunda autem distinctio est, scilicet, vi-
tia occulta in triplici esse differentia. Quæ-
dam enim sunt detrimetosa, vt quando mer-
ces semi corrosa sunt, aut detrita, aut parum
duratura, aut pretio super excedenti venditæ,
aut quia in via sunt corruptionis, vt vinum tẽ-
dens in acetum. Alia autem sunt vitia pericu-
losa, vt vitium ruinosa domus, minantis pe-
riculum, cibis noxiis, periculum mortis
Instru. Negot.

afferens, iumentum subito calceis feriens cal-
citrando. Alia denique sunt vitia, quæ sic
inficiunt rem venalem, vt nullius sit momen-
ti prorsus ad eum vsum, cui destinatur ab em-
ptore cuiusmodi est cecitas equi, qui eum to-
taliter ineptum efficit ad iter agendum, cu-
ius gratia solum ab emptore emitur, licet
cisternæ, vel pristino circumferendis vsui
esse possit.

His præmissis conclusiones D. Thomæ
subijciamus, quarum prima est, dum vitia rei
venalis detrimetosa sunt, aut periculosa, aut
penitus eam inutilem ad finem intentum
ab emptore efficiunt, & simul cù hoc occul-
ta sunt, tenetur venditor ea emptori pateface-
re, alioquin talis venditio à reatu culpæ, & re-
stitutionis venditoris non liberabit: hæc autem
cõclusio, quæ D. Thomæ est, tantum abest vt
dissideat alijs ab cõclusionibus. s. prima & tertia
ex tribus quas Siluester verbo emptio. q. 20.
statuit, vt certè cõtra alios, qui in hoc falluntur
(vt bene ait Garcia) ipsius ita sint probatius,
& declaratius, quapropter probatur primo,
per primam cõclusionem Siluestri sic in forma
cõtinentem. Illa vitia necessariò sunt reuelanda,
quorù sic cõscius fuisset emptor sic sic depræ-
uatam vitijs nullatenus pretio cõparasset. hæc
Siluester in sua. 1. cõclusionem. Sed cù vitia rei
venalis danosa sunt, aut periculosa, aut prorsus
reddetia re inutilem, eam tunc emptor nul-
latenus cõparasset pretio: ergo dū ista subsunt
vitia necessariò sunt à venditore reuelanda. Ter-
tia verò illa cõclusio Siluestri coincidit cù ista
prima D. Tho. cõclusionem. Probatur. 2. ex ra-
tione D. Tho. quia quauis nõ semper tenetur
aliquis opitulari, aut cõsulere alteri: tamè ab-
stinere à dano inferendo semper vnusquisq;
tenetur, sed qui danosa, aut periculosa, aut
inutilia prorsus vedit nisi hæc vitia occulta pa-
tefaciat occasionem damni, & periculi empto-
ri dat: ergo talis venditio est illicita non ca-
rens culpa, & restitutionis reatu. Nam iuxta
regulam iuris, qui causam damni dat, dam-
num dedisse videtur.

Secunda cõclusio D. Thomæ est, si vitium rei
veditæ in propatulo est, omnibusq; patens, tunc
si venditor tantudem remittat de pretio quan-
tū res venalis cõsiderata cù tali vitio noscitur
minus valere, nulla obligatione detegedi eius
vitium tenetur. Hæc autem cõclusio proba-
tur, quia tunc nulla præbetur occasio periculi,
aut damni à venditore, si taceat vitium: quia
ipsummet vitium cù patulū sit omnibus seipsū
publicè prodit, aut certè vt pote cõspicuum ma-
nifestatione nõ habet op, si inuites quid si id
vitijs

Quest.

Argu. 1.

Argu. 2.

Argu. 3.

Argu. 4.

Arg. 5.

Arg. 6.

Vitium rei
vel patens
vel secre-
tum.

Vitia rei
tria.

1.

2.

Conclus. 1a

Tertia Sil-
uest. coinci-
dit cù ista.

Conclus. 2a

Responsio ad obiectio nem.

Conclu. 3.

Conclu. 2. Silu. illuci dat hanc.

Prob. 2.

vitiij quod quia palam est, ab omnibus aduertitur, ab emptore non aduertatur? Responde tur sanè tunc eam inaduertentiam non culpæ venditoris esse assignandam, sed potius incuriæ & culpæ emptoris fore ascribendam, nã & tunc meritò venditor, & sibi persuadere, & presumere potest, quod emptor sciens, & spòtaneus rem illã licet vitiosã velit sibi emere.

¶ Tertia conclusio si vitium rei venalis hu iusmodi sit, vt in causã non sit quod res venalis inutilis sit emptori, licet ea de causã inutilis sit venditori, tunc si venditor tantum descen dat in pretio, quantum res venalis ratione vi tij iuste vilescit, nulla obligatione cogitur il lud occultum vitium patefacere: Hæc autem conclusio exposcit primò vt quia res venalis vitiosa vsui esse potest emptori, & non vendi tori & è contrã, vt equus cæcus qui vsui esse potest hortulano ad circumferendam rotam cisternæ, & non equiti ad equitandum, expos cit (inquam) vt vsui sit, & utilis emptori. Secũ dò, quod remissio, seu diminutio pretij, quæ ratione vitij est faciendã non arbitrio vendito ris (quia præ avaritia suspectus solet esse iudex venditor in hac causã) fiat, sed arbitrio bono rum virorum expertorum, & prudentium: hæc autem conclusio D. Thomæ per secundam conclusionem, quam loco citato statuit Silue ster & illucidatur, & probatur. 1. quia quando vitia rei venalis sunt talia, quæ licet aliquate nus emptorem inuoluntarium reddunt, vt non tam libenter eam rem emat, non tamen adeò inuoluntarium, aut omnino repugnan tem eum constituunt, quin adhuc non præ mittet eam emere, tunc si inde nihil damni aut periculi emptori immineret, quia præ quã titate pretij res sibi utilis est & frugifera, non tenetur eius coram emptore traducere vitium. Ita dicitur conclusio. 2. Siluestri, sed quando est res vitiosa proficua emptori, & descenditur in eius pretio, præsumendum est, quod emptor licet comperta veritate vitij non tam libenter eam emeret, nihilominus tamen, quia præ pretij modicitate vtilem sibi futuram esse videret, eã non omitteret emere, ergo sic dimi nuèdopretiu nõ teneretur propalare reivitiu.

¶ Secundò probatur, quia vnusquisq; suo consulere potest cõmodo, citra tamè detrimẽ tũ tertij, sed in casu istius cõclusionis veditõr suo prospicit cõmodo tacendo vitium, quia vi tat ne damnũ, quia si vitium resciat emptor, ei q; manifestetur, plusquã par esset vellet exte nuare pretiu, tacendo quoq; vitium nihil mo litur in emptoris damnũ, quia res vendita præ pretij diminuti moderatiõne emptori utilita

tem, & emolumentum affert: ergo nulla ratio ne tunc in conscientia cogitur detegere vitium. ¶ Præterea ex omnibus prædictis, & assertis tã à D. Thoma quã à Siluestro, licet sub alijs terminis cũ illo insententia cõuenienti, sequi tur duplici in casu venditorem astringi ad vi tium reivenditæ detegendũ. Primò, quando alias ex occultatione vitij emptio omnino in uoluntaria procederet: tum etenim vitium re uelari eatenus opus esset, quatenus emptio fie ret voluntaria. Quid autem hic per emptio nem inuoluntariã quippe quæ propter vitium occultatum reuocanda est intelligamus, si ro get aliquis nouerit planè, per huiusmodi em ptionem omnino inuoluntariã reuocatiuam contractus ad mentem Siluestri, & Garciz in telligendam esse eam emptionem, quæ tam defacto quã de iure, vt inuoluntaria sit acci dit, neque enim emptio quæ de solo facto in uoluntaria est annuillanda est.

¶ Secundus autem casus in quo necessa rio vitia rei venditæ reuelanda sunt, est vbi sic detrimentosa, vel periculosa esse continge ret, vt nullatenus alia via, quã manifestan do hæc vitia resarciri damna, aut pericula, quæ inferuntur possent: nã si damna talia essent, quæ solum in excessu pretij consistunt: tunc quia per diminutionem pretij restaurabilia sunt, ea manifestari opus non esset auctore D. Tho ma. ¶ Igitur sicut in casu primo vitij reuela tio, ideo necessaria est, vt emptio tam defacto, quã de iure voluntaria fiat, ita in hoc secũdo ca su necessaria est vitij reuelatio, vt emptor libe retur à damno, quando aliter à damno eripi non posset nisi per vitij declarationem.

¶ Hinc sequitur corollariè veram illam esse Caietani doctrinam in commento huius articuli S. Thomæ traditam, vbi ait vendito rem teneri ad præmonendum emptorem de duobus, quando rem vitiosã ei vendit. Primò de vitio, quo affecta est. Secũdò de quo ta pretij, quam ei minuit prædicti defectus causa, quæ quidem Caietani sententia locũ etiam habet, imò potissimè locum habere vi detur vbi emptio: quia non esset omnino in uoluntaria, quippe quia non esset inuolunta ria de iure, sed tantum de facto, non esset rescindenda, quia damnũ quod tantum acci dere posset in pretij excessu, iam esset reparatũ p diminutione eius. ¶ Sed quando ista præmo nitio faciendã sit, an ante emptione, & vendi tione, an post, statim est à nobis dicendũ. In terim tamen sententiam hanc Caietani decla rãtes dicim⁹ duplici ratione de duobus præmis sis emptorẽ à veditore esse monendũ necessariò

tum

Corol. Casus du plex in quo vitium est detegendũ.

Casus. 1.

Satis fit da bio.

Casus. 2.

Corol.

Præmoni tio necessa ria in vcal tione.

Quando præmoni tio faciendã.

Questio.

Respons.

Vitia de iure & de facto irritantia statim detegenda.

tum vt emptor certus effectus de vitio rei à damno inde sibi possibili possit cauere cauẽdo, verbi gratia, impetuolas recalcitraciones mulæ iam emptæ, tum etiam vt si emptor venditurus sit eam alteri ne præ ignorantia occasiõnem sumat vendendi eam alteri maiori pre tio, quam par est, quia hoc esset ignorantem em ptori dare occasiõnem inferendi damnũ alteri.

¶ Porro ex prædictis fit concinnus transi tus ad quæstionem hanc, qua nunc quærimus scilicet, quando venditoris, qui cum obligatiõne detegendi vitia, vitiosas merces vendit: earum vitia pandere teneatur ante celebra tionem contractus venditionis, an vero post eius consummatione. ¶ Respondetur ergo per distinctionem. Nam si vitia ea sint, quæ emptionem vt pote omnino inuoluntariam tam de iure, quã de facto sunt irritatura, id quæ præcognoscit venditor tunc quia inuali da venditiõ est, tenetur ante ineundam vendi tionem ea vitia patefacere. Nam si detectio hæc horum vitiorum venditionem non præiret, dolus culpabilis in præiudicium notabile emptoris à venditore committeretur. Item quia cum non præmissa manifestatiõne horũ vitiorum contraheretur, tunc in ipsa vendi tionis contractiõne præiudicium emptori in ferri contingeret, igitur vt emptor ab hoc ma lo præferuetur, necessario est præmonendus & certiorandus de his vitijs ante finitionem contractus.

¶ Si autem vitia ea non id generis essent, quæ occultata inuoluntariam omnino, ac perinde reuocandam efficerent emptionem, tunc satis esset ea vitia post initam, & conclusam venditione detegere, cuius potissima ratio est, quia cum manifestatio vitiorum hæc tantum pro consulendo emptoris damp nis his, & periculis exigatur necessariò, quæ subire posset emptor post emptam, & traditam sibi rem, cum que ab his præiudicijs liberari possit emptor per monitionem, & no titiam horum defectuum, aduenientem sibi post venditionis completionem, sequitur, quod ante venditionem hæc manifestatio de fe ctuum, aut vitiorum rei venditæ necessario faciendã non fuit.

Ad 1. arg.

¶ Ad primum iam argumentum in contra positum, cum sit D. Thomæ per eius solu tionem sit satis, respondet etenim quod iudi cium non potest fieri nisi de re manifesta: vnusquisque enim iudicat secundum quod cognoscit, vt dicitur in primo Ethic. vnde si vitia rei, quæ vendenda proponitur sint occul ta, nisi per venditorem manifestentur non suf

Instru. Negot.

ficienter committitur emptori iudiciũ. Secus autem esset si essent vitia manifesta.

¶ Ad secundum argumentum Respondet D. Thomas, quod non oportet aliquem per præconem vitium rei venditæ pronuciare, quia si prædiceret vitium, exterrerentur empto res ab emendo: dũ ignorarent alias cõditiones rei in quantum est bona, & utilis: sed singula riter est dicendum vitium rei ei, qui ad emen dum accedit, qui potest simul omnes condi tiones ad inuicem comparare bonas, & malas, nihil enim prohibet rem in aliquo vitiosã in multis alijs vtilem esse.

¶ Ad tertium argumentum distinguitur, quia si vitia occulta eiusmodi sint, vt propter ea emptio non existat omnino inuoluntaria de iure, & de facto, sed valida sit, & non reuo cãda, tunc conceditur intentũ argumentũ. sc. quod non sint reuelanda ante inchoatã ven ditione, neque dum contrahitur, licet ex mẽte Caietani duplici de causã post conclusã emptione sunt indicanda, tum ad iam diminu tum pretium causã vitij emptori ostendendũ, ne rei ignarus plus iusto pretio ea postea alte ri velit vendere, tum vt caueat periculum, si periculum vitabile tamen inde sibi impẽdat. Si autem vitia talia sint ob quæ emptio sit nul la, quia omnino de iure, & de facto est inuo luntaria, ac proinde reuocanda, tunc negatur quod non sint ante & post reuelanda.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, quod est differentia (vt dictũ est) inter emptio ne rei vitiosæ omnino inuoluntariã, id est, de iure, & de facto inuoluntariã, qualis esset dũ res empta esset inutilis prorsus emptori: aut periculosa periculo aliter irreparabili, quã per venditionis retractationem: quia tunc (vt dixi mus) vitia rei essent ante emptione nuncianda, & est differentia inter emptione rei vitiosæ quæ licet sit inuoluntaria, sed non omnino in uoluntaria, quia licet de facto sit inuolunta ria, sed non de iure, quæ proinde non est annullanda, quia tunc satis est eius vitia post consummationem contractus patefacere pro pter duplicẽ ratione à Caietano prædictã.

¶ Ad quintũ argu. quod D. Thomæ. 3. est, eius solutione accommodamus dicentes, quod quãuis homo non teneatur simpliciter omni homini dicere veritatẽ de his, quæ pertinent ad virtutes: tenetur tamẽ in casu illo de his dice re veritatẽ: quãdo ex eius facto alteri periculũ immineret in detrimentum virtutis, nisi diceret veritatẽ, & sic est in proposito.

¶ Ad sextũ argu. q. est. 4. D. Tho. responde tur ex eius sententiã, quod vitium rei facit rem in

præsenti

Ad. 2. arg.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

Ad. 5. arg.

Ad. 6. arg.

presenti esse minoris valoris, in casu autem, quo merces aduentantes non applicuere ad portum, merces a venditioni exposita in portu, vel ciuitatibus proximis non sunt in presenti minoris valoris: sed solum in futuro: dum magna copia mercium aduentantium applicuerit portui: tunc minoris valoris fore creduntur: ergo venditor, qui in hoc casu vendit rem secundum pretium quod inuenit, non videtur contra iustitiam facere, si quod futurum est non exponat, si tamen exponeret, vel de pretio subtraheret abundantioris esset virtutis quamvis ad hoc non videatur teneri ex iustitiae debito. Neque ex hoc quod si emptoribus innotesceret aduentus copiae mercium nollent has praesentes tanti emere merces, sequitur eas minoris valere. Nam sicut copia mercium eiusdem speciei, dum absens in alio loco est, neque ad hunc locum transueta non facit merces in hoc loco venales minoris valere, quam valent, ita merces absentes, & quae in futurum expectantur, non reddunt iure viliores, quae in hoc loco interim veneunt, expectantur quidem, qui non de praesenti egerent ad ventum futurarum mercium, quo minoris eas sibi mercarentur: at qui eis in praesenti egerent non renuerent eas pretio maiori nunc currenti emere, quia id pretij est iustum: dum maior copia mercium, quae expectatur non est praesens.

CAPVT. XXXXVI.

An in aliquo casu excusetur venditor a deteptione defectus rei venalis: & simul ab eius pretij diminutione. Respondetur per 3. conclus. vtrum venditor de vitij non interrogatus teneatur sua sponte illa manifestare, quod abundantia absens ignorata non minuit pretium, sed bene si sit praesens, & ignoretur ab emptoribus, contra Contractum de cauponibus transilientibus iniustam taxam senatoris & de pistore eam violante.

Quest.

Porro quoniam iam extra controuersiam asseruimus, vitium rei occultum detegendum esse, cum venditio alias reuocanda venit, aut cum vel periculum caueatur, tamen manifestatio est opus, etiam si de pretio rei ratione vitij sit aliquid detractum. Nunc subinde scitu nobis opus est, an aliqui casus sint, in quibus ad neutrum venditor teneatur, scilicet, neque ad prodendum rei venalis defectum, neque ad eius pretium minuendum, & quidem quo veritas quaestionis illucescat.

Argu. 1.

Primo arguitur quia si aliquis daretur

casus in quo nihil reuelandum esset ementi, nec quicquam ei subtrahendum esset de pretio esset casus argumenti. 4. D. Thomae. 2. 2. q. 77. art. 3. vbi sciret venditor multos in proximo aduenturos institores, qui magnam vim, & copiam earum mercium, quas ipse in praesentiarum venales habet importat, sed in isto casu non licet non reuelare aduentum mercium, & simul non minuere pretium, ergo id nullatenus videtur licere, consequentia videtur nota cum maiori quae est sententia D. Thomae. Minor autem probatur ratione Contractu lib. de contract. quaest. 72. qua impugnat doctrinam D. Thomae in solutione ad 4. arg. praedictae quaestio. 77. & art. 3. quia sic arguit, & probat minorem, si praesens abundantia mercium, quae reuera nunc in hac vrbe suppeteret viliori pretio venundarentur, id ignorantibus aliquibus peregrinis emptoribus, quia exteri sunt, & viatores, non posset eis venditor eas merces carius vendere, quam defacto valerent, licet isti emptores quia pretij ignari plus persoluerent, ergo neque mercatori in casu D. Thomae scienti abundantiam mercium nondum praesentium, sed futurarum non licet vendere nunc pretio praesens ignorantia in hac vrbe currenti, patet consequentia, quia sicut ignorantia exterorum emptorum, qui laborauerunt circa copiam mercium non est causa iusta augendi eis pretium, sic neque ignorantia emptorum ignorantium ad venturam magnam copiam mercium non est causa iusta ad augendum eis magis pretium, quam realiter curreret, si illa ignorantia ab eis abesset, quia certe si sciret, pretium realiter vilesceret.

Secundo arguitur, si aliquis pro comperito haberet, quod argentei, qui modo constant 34. dipondia, post mensem minuendi essent ad valorem 25. dipondiorum, non ideo si illos commutaret pro alia moneta, vel aliter contractu oneroso distraheret: teneretur istud secretum reuelare, sed neque pretium eorum extenuare, ergo neque etiam rem vitiosam vendens non tenebitur ad detegendum vitium, neque etiam ad aliquid subtrahendum de pretio.

Tertio arguitur, si mihi soli constaret in proximo tempore, id est, non longe post hoc librum, qui modo penes me est ab aliquo iustitioribus prohibendum esse, liceret nihilominus pretio eo illum distrahere, quomodo communiter valet citra obligationem detegendi emptori damnum, vel periculum, quod extra emptione posset subire: ergo idem profusus videtur

Argu. 1.

Argu. 2.

videtur concedendum de vendente rem occulte vitiosam, scilicet, quod ad nihil reuelandum, vel restituendum teneatur.

Ad 4. arg.

Quarto arguitur, licet ei, qui oppressus grauamine monopolij, aut iniqui gubernatoris non potest vendere sua vina, vel frumenta pretio maiori, quod iuste valent curtare mensuram, quod se feruet indemnem, quia (vt supponimus) quantitas, quam tradit iustissime valet illud, quod recipit pretium, & tamen hic committitur vitium in quantitate: ergo datur casus in quo neque detegere vitium, neque quicquam de pretio venditor demere teneatur.

Confirm.

Et confirmatur, quia habens vinum venale optimum, cuius amphora iustissime valet decem: quando populus, si crederet non esse Rhenense, non tantum pretij daret: posset licite, & si non sit illius vineti tacendo vendere decem, imo hac de causa vt ista. 10. quae sunt iustum pretium non amitteret: posset illud aqua miscere, vt seruaret se indemnem, quia reuera tantum valet, & tamen est error, & vitium in substantia, vbi nihil diminitur de pretio, ergo datur casus in quo venditor non tenetur ad prodendum vitium rei, neque ad eius pretium minuendum. Pro quaestione autem resolutione statuuntur sequentes conclusiones.

Concl. 1.

Prima igitur conclusio sit: quando venditor, qui est conscius copiae mercium in proximo importandarum, rogatur ab emptore quid nouerit de tali aduentu futuro mercium: tenetur non inficias ire, sed fateri veritatem. Haec conclusio maxime verum habet, quando nullus est alius a quo possit discere, aut sciscitari veritatem, veritas huius conclusionis multipliciter persuadetur, tum quia alias emptor inuoluntarius praesentes merces emeret. Nam praesumitur suae indempitati consulendi gratia interrogare, quia parabat prestolari merces, si in proximo aduentarent, quod non tam care eas sibi compararet, tum quia quando emptor interrogat venditorem de tali aduentu futuro mercium, videtur venditori suam concedere causam, eius fidelitati se committendo, vnde vitio infidelitatis esset ei tribuendum si non reuelaret: sed sileret. Nam etiam in occultatione aliorum vitiorum fallax fraudulenti usque reputaretur venditor ille, qui rogatus ab emptore de vitij reuentalis occultis subterfugeret veritatem dicere, tum quia contra charitatem est non subuenire alicui consilio, cum posset consilium praebere, maxime

cum consultor id sine graui suo detrimento efficere possit, ergo contra charitatem est saltem, si venditor conscius aduentus futuri mercium, rogatus ab emptore subterfugiat veritatem dicere, quia tenetur tunc veritatem facti narrare. An vero contra iustitiam sit & delictum restitutioni obnoxium venditor veritatem dicere rogatum tacuisse, praesens a nobis postea discutendum venit.

Conclu. 2.

Secunda conclusio, mercator conscius aduentus copiae mercium in futurum, si etiam non rogatus inopia oppressis, vendat pannorum copiam cariori pretio iusto quo valet, nihil eis nunciando, aut de pretio demendo, licet secundum D. Thomam nihil molietur contra debitum iustitiae, tamen contra debitum charitatis aliquo modo ageret, patet quia licet D. Thomas dicat tunc monuisse emptores de copia mercium futura abundantioris esse virtutis, quasi id monuisse opus tantum supererogationis fuisse insinuet: tamen id intelligitur, si non rogatus vendens non indigentibus rem eis non celaret, nam si egenis venderet eis aperiendo veritatem, non solum id secreti intimando opus supererogationis & consilij faceret, sed opus charitatis obligatis. Secundo patet quia tunc subterfugendo mercator cum ab egenis nimis emptoribus eam auferat opem, quam illis forte tenebatur praestare eis subueniendo, contra charitatem videtur facere: & forte contingeret aliquando in hoc deliquisse mortaliter.

Conclu. 3.

Tertia conclusio, tunc venditor conscius abundantiae mercium futurarum: dum rogatus ab emptore de hoc euentu consulto tacuit, ne secretum veniret in publicum cum magna suarum mercium iactura & damno: tenetur detrahere aliquid de earum pretio, quando alias emptor non erat eas paratus emere: neque eas emisisset, sed futuras merces viliori pretio venales expectasset nisi alias emptor eas emere importune esset instigatus ab venditore. Ratio autem huius conclusionis plana est, nam venditor illius damni author esset, quod emptor tunc pateretur emendo ad instantiam venditoris, & cum cautela ipsius cariori pretio merces, quas postea praesens abundantia vilius comparasset: & patet, secundo, quia non fuit citra fraudulentiam detrimentosam non solum interrogatum tacuisse, sed etiam non paratum emere ad emendum importune perorasse, ergo id detrimenti reuocandum est emptori aliquid subtrahendo de pretio tunc communitur currenti pro vratio aequitatis, & dam-

Ratio.

ni accepti suadebit fore recompensandum.

Quest.

¶ Iam ex prædictis, quasi corollariè sequitur, quid succinctè ad illam questionem, quam hic expresse, & in terminis posuimus dicendū sit: ubi quaeritur vtrum venditor de vitijs non interrogatus, teneatur sua sponte manifestare ea quæ patefacere, & præter illa quæ dicta sunt, quasi iam spatium dicta epilogantes dicimus.

Dictum. 1.

¶ Primò, quod in casu quo citra dubium esset vitia rei ita esse detrimentosa, vel periculosa, vel ob quæ res venalis inutilis esset fini emptoris etiam non interrogata patefacienda sunt; quia alias detrimentosa, & inuoluntaria esset emptio, & retractanda.

Dictum. 2.

¶ Secundò dicimus dum vitia occulta prædicto modo non sunt periculosa, neque damnosa, neque talia, vt ob ea fiat res inutilis emptori, nõ tenetur venditor ea pãdere emptori, si ab emptore nõ sit ea dicere rogatus. Nã si de his scilicet sit emptor: tenebitur ei venditor: dum alius non suppetit, qui eum de his admonere possit, ei detegere veritatem.

Dictum. 3.

¶ Tertio superaddimus, si emptor aliquid peteret à se emendum, nihil sciscitando de eius qualitate sincera, vel vitiosa esset an non: quia id tale, quale sibi offertur vult emere persuasus à se ipso tantum, id omni vitio carere: tunc venditor non constringitur in conscientia eius: detegere vitia, nisi ita sint periculosa, & detrimentosa (vt diximus) vel rei præpedientia vsus, sed talia sint quæ extenuato pretio maneret recompensatum damnum, quia vitia illa impediencia vsus prodèda sunt, vt rescindatur contractus: non autem vitia non damnosa, vel non periculosa aut vsus non impeditiua, quia in his sufficit pretij diminutione remitti iacturam (vt diximus).

Dictum. 4.

¶ Quarto dicimus, quod quia emptor dupliciter potest percunctari de vitijs rei venalis vno modo expresse in generali sciscitando, an res venalis bona sit, omniq; vitio libera. Alio verò modo tacite inquirendo, an accommodata sit ad talem vsus, vel non: sequitur venditorem, dum de vitijs interrogatur, ad eò clarè distinctèque teneri reuelare vitia, vt in eorū plenam notitiam emptor peruenire possit: quia ad vitandam emptionem inuoluntariã damnumque emptoris, quando pat diminutionem pretij tolli non potest, tali distincta manifestatione vitiorum est opus, vnde patet quã in casu illorū mercatorū vafri: cises, & proxenitarum fraus: qui vendituri rem, vt

puta equum mille vitia falsa ei imponunt cecum, claudum, tardum, recalcitratorem, falsum esse protestantes: quatenus emptor persuasus id esse mendacium fide indignum carere omnino aliquo vitio credat, cū tñ aliis quibus nõ careat: qua ratione, qua emptor sic obcecatur ne vitia plenè intelligere valeat, dolus est hic, qui neq; à culpa, & restitutione liberat.

¶ Ad primum igitur argumentum Conradus contra S. Thomam, respondemus: Primò negando abundantiam mercium futuram minuere pretium earum, quæ in præfenti venduntur: sicut neque abundantia mercium absentium, & in alio loco existentium, hoc pretio non minuit; neque enim si in præfenti egerent emptores mercibus præfentibus pretio, quo in præfenti valent eas emere renuerent, licet si eis in præfenti nõ opus haberent: eas emere detestarent: & ad probationem consequentiã dicimus multum inesse discriminis inter casum D. Thomæ, & inter casum quod ad probandum contrarium assumit Conradus, quia in casu Conradus abundantia iam est præfens, licet ignorata ab emptoribus peregrinis, & exteris, & sic venditor istius abundantia præfentis non ignarus propter ignorantiam peregrinorum non posset eis vendere carius, at in casu Diui Thomæ abundantia mercium, adhuc est absens, & futura, cuius rei gratia in causa esse non potest, vt merces nunc in præfenti minoris valeant: quando earum penuria subest, vnde nulla iniuria vendit: sufficit emptorem, si non interrogatus taceat, & vendat ei merces pretio cariore quo de præfenti valent, neque est eadem ratio de alijs vitijs periculosis damnosis vsus rei impeditiuis, quia hæc vitia iam in præfenti adsunt, suntque rei venali inherencia, & veluti intrinseca, in mercibus autem, quæ venduntur de præfenti pretio quo valent, nullum intrinsecum vitium futurarum mercium aduentus, quò in præfenti minoris valeant, vnde iustè pretio de præfenti re tacita vendi possunt.

¶ Ad secundum argumentum respondetur, identidem hos quibus suppetent numi argentei, posse eos distrahere tempore, quo magis valent, idque efficere quidem possent tum sine pretij eorum diminutione: tum etiã sine decrementi valoris eorum futuri manifestatione: quando nihil de hoc interrogarentur, neque egerent eos contractu oneroso erogarent: quia tunc tacendo eis parere damnũ contra charitatem saltem esset contra egenos sic se gerendos.

Ad. 1. arg.

Abundantia præfens notata.

Ad. 2. arg.

¶ Ad

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum, dicimus non nihil esse discriminis, inter huius argumenti casum, & alios, nam vetari non solet liber aliquis, nisi propter aliquam quam in se habet intrinsecè inherentem malitiam, licet enim in futurum vetandus sit, sed iam vetationis eius præfens adest causa, quam secum liber præfert, vt regulariter contingit, quò circa regulariter quoque venditor concius huius euentus prohibitionis libri tenetur, vel secretum hoc emptori non celare, vel certè tanto magis pretium extenuare, quanto ratione huius periculi minus valeret. Secus est si non ratione defectus libri, sed alia extrinseca ratione prohibendus esset, quod certè raro vsu potest euenire, vt liber carens vitio pro libito tantum prohibentis vetetur.

Ad 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum, quod est Soti de iust. & iur. libro. 6. quæst. 3. articulo. 2. & ad eius confirmationem respondetur cum eodem. Primò quòd argumentum hoc, & eius confirmatio non militat, vbi pretium est legitimum, puta lege positum, quia tunc nulla esse potest, vel arbitratio contra ius: sed si militat est, vbi pretium non consistit indiuisibili. Secundò nolumus cauponibus atque alijs, seu tabernarijs, seu alterius generis venditoribus ansam præbere, imposturas machinandi. Sunt etenim hi iniqui suarum mercium extimatores, quippe qui suas merces plusquam par est, maghi faciunt, quare Tertio, iudices nõ censemus, ad vim hortum argumentorum fere sic arctandos: quin pena legi eos possint plectere, qui in mensura, vel in substantia leges ipsas vendendo violant, verum tamen id quod solum attinet ad forum conscientia, & ius naturæ attendentes, si tres adsint istæ conditiones, scilicet, quod periculum, & damnum caueretur: & merx pro modo pretij emptori frugem, aut utilitatem afferret non venditori, qui alias sincerus, & candidus esset, tribuendum esset crimini, si vt se indènem seruaret huiusmodi occultationibus vteretur. Naturalia namque iura de æqualitate seruanda in mensura, & substantia rei sic accipienda sunt esse obseruata necessaria, scilicet, quando alias plus iusto venditur res, vel quando merces ad vsus ementis nihil conferunt non autem liceret mendose vitium rei velle contegere, licet illis tribus conditionibus obseruatis mendacium perniciosum esse non esset censendum, quippe quod iustitiam commutauam non violaret.

CAPVT. XXXVII.

An venditor interrogatus de vitio rei, vel de aduentu mercium teneatur verum respondere, vel etiam non interrogatus teneatur id detegere, & respondetur per. 6. dicta, & de casu vbi defectus non est rescindendum secundum Sotum, & de obligatione venditoris: & an teneatur de euitatione, & an si rem alienam bona fide à se emptam bona fide iterum vendiderit ad aliquid secundo emptori, aut Domino rei teneatur.

Quest.

Præterea quia non fecisse satis huic materia iudicemur: nisi quaestionem illã præinsinuatam expeditã exhiberemus, scilicet, an interrogatus venditor de vitio occulto rei venalis, aut de aduentu in proximo futuro copia mercium obligatione iustitiæ inducente restitutionem, veritatem aperire teneatur, an solum contra charitatem tunc silendo agat, aut contra fidelitatem tunc mentiendo delinquat tantum, quaestio est, quæ nisi extricetur, posset doctrinam hæctenus traditam inturbare, quæ quò melius explicetur.

Argu. 1.

¶ Arguitur primò, nam obligatione iustitiæ non tenetur aliquis subire incommodum, vt vitet alienum dispendium: sed si venditor interrogatus de vitio occulto detegeret illud, quia res sua plus iusto vilesceret, viliori que pretia, quam par esset, emptor vellet eam emere cum incommodo suo bono, & commodo emptoris consulere, ergo etiam interrogatus vi iustitiæ non tenetur vitium detegere.

Confirm.

¶ Et confirmatur, quia vi iustitiæ non tenetur aliquis se alterius gerere procuratorẽ, aut consiliarium, etiam si non occurrat alius qui consilietur, quando ex facto suo non imminet alteri damnum, sed venditor ex facto suo vendendo rem vitiosam præ pretij quantitate vilem emptori non infert damnum emptori (vt supponitur) ergo vi iustitiæ etiam interrogatus de vitio, non tenetur depromere illud, nã hoc esset alterius se exhibere premonitorem, & consiliarium.

Arg. 2.

¶ Secundo arguitur, quòd etiam si interrogatus silcat, & respondere tergiversetur, imò si tunc causa celandi vitium nãtentiatur, quod iniustitiæ vitio non sit notandus, quia cum rem vtilem vendit venditor, quamuis occultè vitiosam, non tenetur vi iustitiæ eius vitium propalare, sed mendacium superadditum non sit perniciosum, est tantum contra veritatis virtutem, & non contra iustitiam, ergo tunc quamuis sit interrogatus mentiendo tantum peccat contra virtutem veritatis, &

& non contra iustitiam. Igitur breuiter expecturi quaestionem respondemus per hæc di-

Dictum 1. ¶ Dicimus ergo primò, quod si vitia sint ita detrimentosa, vel periculosa, vel inutile efficiunt rem venalem omnino taliter quod venditio sit necessario reuocanda, utpote omnino inuoluntaria, tunc etiam non interrogatus, & etiam ante inchoatam venditionem non solum obligatione charitatis, sed obligatione iustitiæ, & restitutionis tenetur venditor hæc vitia manifesta facere patet, quia alias euidentem causam damni dat.

Dictum 2. ¶ Præterea secundò dicimus, quod si vitia occulta sint vtilitatem emptoris non impediunt, neque ita damnosa sint aut periculosa, ut omnino inuoluntaria sit emptori ipsa emptio, ac proinde non sit rescindenda: non tenetur venditor siue sit interrogatus, vel non de illis vitia iustitiæ ante inchoatam venditionem nec in tempore contrahendi illa vitia detegere, si præ qualitate vitij demat de pretio patet, quia cum damnum ex facto suo venditor emptori non inferat: non tenetur vitia iustitiæ tunc temporis ea vitia etiam interrogatus reuelare, sed potest silentio rem celare, & contra iustitiam nihil tunc moliretur.

Dictum 3. ¶ Ad hæc tertio dicimus cum Caietano quod vitia occulta, neque damnosa, aut ita periculosa, aut sic impeditiua vsus rei venalis, quod necessariam afferant obligationem rescindendi contractum, licet non ante contractum, sed bene post contractum vitia iustitiæ venditor etiam interrogatus, vel non interrogatus, tenetur patefacere, tum vt emptor caueat periculum, quando periculosa res esset, vt equus recalcitrans, tum vt emptori innotescat ratione occulti vitij sibi diminutum fuisse pretium, ne maiori pretio quam emerit præ hac ignorantia alteri reuendere patet: patet, nam quando hæc damna, verisimiliter timerentur si non ea reuelaret detegendo vitia scirent post initium contractum, si ea euenerit, quia ex facto contingerent, emptori ea teneretur reparare, ergo argumentum est euidens, quod etiam non interrogatus, vt cauere tur, id periculi & damni saltem post consumationem contractus tenebatur ea vitia indicare venditor.

Dictum 4. ¶ Deinde quartò adijcimus, quod si vitia non ita sunt damnosa, aut periculosa, vt emptio necessario rescindenda sit, aut si non sint talia quæ defraudent emptorem ab rei em-

ptæ vsu, si interrogatus de eis venditor mentitus fuit, si causavitij de pretio detraxit, licet sic per mendacium contrahendo deliquit contra veritatem, sed contra iustitiam non peccauit: tenetur tamen post contractum ad cauenda prædicta pericula, vel damna quæ aduertit Caietanus quæ nos retulimus in tertio dicto, etiam non rogatus, vt iustitiæ ea vitia nota emptori facere, primam partem huius quarti dicti probamus (nam secunda iam in tertio dicto fuit probata) quia auctore Soto loco supra citato tale mendacium, si alioqui prædicto modo, scilicet, detrahendo, de pretio seruetur iustitia, non est mendacium perniciosum, ergo in dicto casu mentièdo siue interrogatus siue nõ violauit commutatiuam iustitiam.

¶ Præter hæc quintò dicimus in casu, quo venditor copiam mercium post aduenturam conficius est, & interrogatus dum est ab emptore, duplici casu peccat contra iustitiam vendendo, & nõ reuelando mercium aduentum. Primò, quando mentitur affirmando nullas merces fore in proximo venturas in casu, quo emptor, si retisset veritatem, has tanquam carere merces nõ emisset, quia paratus erat vilioris ex mercibus aduenturis postea emere, patet quia etiã, si non esset interrogatus hoc eius mendacium tunc perniciosum esset, ergo peccat sic mentièdo non solum contra veritatem, sed contra iustitiam. Secundò contra iustitiam delinqueret venditor etiam, qui interrogatus de aduètu futuro mercium licet nõ mentitur, callide, tamè negans responsonem, & quasi absurde scens ad interrogationem sibi factam, & eam quadam astuta dissimulatione præteriens, (alia: si non subiceret veritatem) non emptorum induceret ad præsentem merces emendas qui parabat venturas vilioris emere patet, quia licet priuatus cui ex officio non conuenit manifestare etiam interrogatus detegere obligatione iustitiæ furem extra iudicium, dum iuridicè ibi interrogatus non est, non tenetur, tamen si aliquid positiuè ageret vnde sequeretur furtum, vt si astutè blandis sermonibus amoueret à custodia suæ domus, quo copia fieret, & facultas latrohi furandi, certe ex iustitia furtum commissum restituere teneretur: ita certè iste qui ita se gerit interrogatus: quia positiuè agit vnde damnum sequatur inducendo (præterquam, quod tacet veritate) ad emendum care paratum ex venturis merces vilioris emere, tenetur ex iustitia id dani reparare.

¶ Insuper superaddimus sextò, quod etiã si non sit expresse interrogatus venditor: tenetur obligatione iustitiæ, & sub obligatione rescin-

Dictum 5.

Dictum 6.

rescindendi contractum detegerè vitium rei venalis, quando venditor in generali suam palam faceret intentionem dicens se non velle emere talem rem, si vitio reddenti eam inutilem ad tale finem sit deprauata, vel quando inspecti ali quod nominaret vitium dicens rem illam si tali vitio sit affecta emendi se non habere animum, vt verbi gratia, si equus sit effrenis, aut recalcitrator. Igitur si innotescat venditori, siue ipso emptore id testante, siue aliunde quod emptor omnino caret voluntate emendi rem, si tali certo vitio sit contaminata, obligatione iustitiæ tenetur id vitij à principio contractus manifestare, patet quia contra iustitiam est omnino inuoluntarium emptorem cogere ad emendas merces in ceteris, & sanas, ergo etiam erit contra iustitiam vitiosas merces fraudulenter obtrudere emptori vitium ignoranti, quando ex ore ipsius, vel aliunde liquet ipsum omnino non velle emere omninoque inuoluntariè eam emere rem cum illo vitio.

Ad arg. 1.

¶ Igitur ad argumentum respondetur verum esse non debere, quempiam subire in eodem modum, vt vitet detrimentum alienum ceteris paribus, si tamen quis ex facto suo inducit iniuriam, aut damnum, tenetur ipse positus id damnum pati, quam illud alteri inferre, vt verbi gratia, quando negotiator subit damnum, si non vendat merces tanti quanti sibi constiterunt, potius tenetur istud subire damnum, quam maioris, quam de presenti vident causa suum vitandi damnum eas vendere, quia sic suo facto iniuriam seu damnum inferret emptori, sic quia quando venditor interrogatur de vitio occulto, suo facto vendendo rem sine vitij apertione iniuriam infert ignorantibus & inuoluntario emptori, quia dum interrogat de vitio tacitè, significat serem cum tali vitio omnino non velle emere, ideo contra iustitiam facit vendendo, & dissimulando, vel tacendo vitium, etiam si subtraheret de pretio, quia sicut sit iniustitia in hac parte adigendo ad emendum per violentiam, sic pertrahendo alias omnino inuoluntarium per fraudem taciturnitatis ad emendum, sicut contingit fieri cum de vitio interrogat emptor, & venditor silet.

Ad Confir.

¶ Ad confirmationem dicitur, quod licet non teneatur aliquis obligatione iustitiæ alteri consilium præbere, præsertim quando ex facto suo non officit alteri, tamè negatur quod quando rogat emptor de vitio rei alias nullatenus eam empturus, si veritas patefieret sibi,

quod danum non patiat ex tali venditione, quia pertrahitur ignorans & interpretatiuè, & tacitè inuitus ad transferendum dominium suæ pecuniæ pro re occultè vitiosa, quod contra iustitiam commutatiuam est etiam, si emptori aliquid de pretio alias debito si sana res esset, adimatur quia vitiosa est & non sana.

¶ Ad secundum argumentum iuxta duplicem opinionem, vnam Soti, & aliam Metinæ in sua instructione, quam supra sustinimus, dupliciter respondendum venit, quia secundum opinionem Soti, quam vt probabilem iniui dupliciter limitatam defensauimus, quæ dicitur quod dum res est vsui emptori, neque damnosa, aut periculosa, dum subtrahatur de pretio æquiualeter pro ratione occulti vitij non est mendacium perniciosum, distinguendū est, scilicet, non esse mendacium perniciosum, quia si cum venditor à principio interrogatus ab emptore de vitio occulto mentitus est, nõ satis constitit ei certo rem illam esse accomodatam ad finem emptoris, aut si esto id sibi certo constitit, non tamè sibi constitit an sufficienter detraheret de pretio pro ratione vitij, aut si de his satis certus mentitus est cum intentione non detegendi post contractum vitium, vt verbi gratia, equi infidi & recalcitrantis ad cautionem huius periculi, & cum intentione nõ detegendi diminutionem pretij causa vitij occulti facta, ne pluris reuendatur statim alteri ab ignorante emptore, tunc certè negatur contra Sotum non fuisse perniciosum, quia certè his extantibus præiudicium tale mendacium quantum de se est preparauit emptori decepto: si autem hæc omnia venditori constiterunt, & cum intentione postea detegendi, vt cauerentur hæc damna, vel ne acciderent prouidendi mentitus est, concedo mendacium tale perniciosum non fuisse. At secundum opinionem Metinæ, quam probabiliorem esse reputauimus, dicitur in casu quo venditor interrogatus tacuit vitium, vel etiã interrogatus, vel non interrogatus mentitus est, imò etiam secundum Metinam in casu quo non rogatus solū tacuisset, si probabiliter credebatur, quod postea comperta veritate vitij occulti rei venditæ etiam si ob id non sit sibi inutilis ægrè esset laturus sibi per mendacium fuisse impositum, & quod petitus esset retractionem contractus, mendacium sanè fuit perniciosum, quia per illud effectum est, vt emptor omnino inuoluntarius translerit in venditorem pretii dominium, seorsus autem esset si id probabiliter non crederetur,

Ad 2. arg. Solutio iuxta Sotum.

Solutio iuxta opin. Metinæ.

retur, aut non ab venditore probabiliter dubitaretur; & sic aequaliter in his opinionibus Sotus & Metina reducuntur ad concordiam, & idem videtur dicendum, quando vitium erat patens: & quia emptor non aduertit de illo interrogat de illo, & sibi imponitur.

Quest. 2. in 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

¶ Perro iam quia inter ceteras obligationes venditoris vna potissima est detrimentum quod per fraudem in pondere, numero, & mensura venditori intulit recompensandi obligatio: vel obligatio restituendi pretij iusti non obseruati excessum. Queritur an semper venditor hac obligatione teneatur. ¶ Dicendum est ergo, quod licet regulariter venditor sic defraudans ab hac obligatione non sit liber, tamen aliquis casus potest accidere in quo venditor ad rescindendum defectum ponderis, aut mensurae obnoxius non maneret, neque admodum esset casus ille in quo venditor iniuste compulsus esset ad vendendum res suas minoris iusto pretio, tunc etenim si in ea tamen aequivalentia mensuram curtaret, aut pondera, qua valent suae res quas minoris iusto iniuste cogitur vendere, a restitutione

Casus ubi in conscientia immunis esset. Non enim legis defectus non bas iustitiae commutativae sic faciendo venditor tunc contrauenisset, quod tamen, vt ab omni ablit culpa, necessario exiguntur tria haec. Primo, quod contra iustitiam venditor vendere sit coactus res suas minori pretio, quam equitas iustitiae exigebat. Secunda, p hoc ita sit constans & certum, vt omne procul sit dubium, quia alias non sine periculo defraudandi in sua iustitia emptorem id facti patrasset venditor. Tertia, quod caueat venditor, ne respiciens emptor sibi restituat iterum illud minus quod emendo a coacto venditore detraxit de pretio quod tamen venditor sic coactus vendere, iam recompensauerat sibi decurtando mensuras, vel pondera, id autem facti de taliter cum limitationibus his curtandis mensuris in casu nunc praefato licet permittitur secundum Sotum, in conscientia tamen in foro exteriori per gubernatores est animaduertendum, & ob propulsandas occasiones fraudum non est impune relinquendum.

Obligatio venditoris.

¶ Obligatio, qua tenetur venditor emptori alia est, qua scilicet, tenetur in iudicio defendere rem a se venditam, quando ibi aduersus emptorem mouetur lis supra illam, prout cautum est cap. si venditori. de emptione. & vend. obligatio autem de euictione inde oritur, scilicet, quod venditio, quia per eam transfertur dominium rei venditae, debet esse de re

propria, vnde consequitur teneri venditorem tutari emptorem in dominio, & possessione rei quam ei vendidit, idemque dicendum est: quando res vendita in foro exteriori quod fuerit furtiua allegatur.

¶ Venditor igitur tenetur emptori de euictione secundum Panormitanum cap. si venditori de empt. & vend. nisi in his casibus. Primo, quando emptor post litem contestatam non denunciavit venditori, vt eum defenderet. l. emptor. C. de euict. dicit venditor sciret litem motam. ¶ Secundo, quando emptor citatus contumaciter absuit tempore sententiae, quia per contumaciam suam videtur condemnatus in. d. l. emptor, vel si absente venditore non appellauit. l. eremus. ff. de euict. ¶ Tertio, quando per iniuriam fuit lata sententia contra emptorem, quia iniuria quae fit emptori non contingit venditori, vel sic per violentiam auferatur extra iudicialiter. l. si per imprudentiam. ff. de euict. ¶ Quarto si emptor compromisit & contrariam sententiam reportauit. ¶ Quinto quando emptor potuit vlu capere, & non vlu cepit. ¶ Sexto, quando scienter rem alienam emit, nisi specialiter sibi de euictione cauerit. l. si fundum. C. de euict. ¶ Septimo, si aliquid casuale sibi contingat. cap. ad nostram de rebus. eccl. non alien. Si autem fiat pactum quod non teneatur de euict. nihilominus re euicta tenetur ad pretium, vt in. l. ex empto in fi. de ac. emp. & vend. ff. intellige. quando pactum fit in genere. Secus si persona specificatur, vel cautela vna secundum Lud. Ro.

¶ In casibus autem in quibus quis de euictione tenetur pro re euicta, & damnis ob hanc causam datis satisfacere tenetur: quia proprijs laboribus, & expensis rem venditam in iudicio venditor defendere tenetur, quod si hoc facere renuerit, aut facere non potuerit tenebitur, nihilominus illius emptori restituere pretium: si emptor ea in iudicio spoliatus fuerit. vide de hoc Siluestrum verbo emptio. q. 25. & iuristas super caput, si venditori de empt. & vend.

¶ Denique hic tanquam affinis illa atque da erat quaestio, nisi supra esset iam agitata, scilicet, an bona fide vendens rem, quam bona quoque fide ignoranter emit a latrone: teneatur domino rei aut emptori aliquid restituere, si apparuerit esse aliena. At vt seruetur ordo, dicimus cum Soto de iustit. & cum Metina in sua instructione, quod talis bonae fidei emptor rei a latrone, quando iam ea bona fide vendidit, non tenetur domino rei apparenti aliquid restituere, nisi ex ea venditione factus

De euictio ne.

Quest.

factus sit ditor: quia in eo tantum tenebitur.

Sententia Soti.

¶ Sed an emptorem teneatur indemnem seruare vrgentior est quaestio, ad hoc respondet primò Sotus, id in quo omnes cum eo conueniunt, scilicet, quod si emptor non compareret, neque metus est, quod ab illo res illa sit exigenda, tunc & si rescuerit postea rem esse alienam, quam bona fide ei vendidit, ad nullam restitutionem ei tenetur. Sed quid si postea copareat dominus, qui eam exigit? Iam in hoc puncto variant doctores: Nam Sotus ait teneri suum emptorem indemnem seruare, quia non transfuit in eum dominium, sed iure restituendi periclitatur.

Sententia Nauar.

¶ Nauarrus autem in summ. Lat. capit. 17. numero septimo & octauo, & contra Sotum tenens ait, emptori tunc istum venditorem facere satis, si cadat ei actionem de euictione contra primum illius rei alienae venditorem iuxta. l. in creditore. ff. de euict. Nauarro subscribit Pedraza in sua summula, quibus apertè accedit Metina in sua instruct. folio. 161. si eam bona fide emit, & vendit. Secus esset, inquit Metina, si eam vendit sic quando sibi fuit donata

Sententia authoris.

¶ Ego autem componens eos dico, quod tenenda est opinio Nauarri in casu quo illam actionem cadere emptori, emptori prodesset, quia superite, id est iur, qui primò eam vendidit a quo emptor secundus per actionem sibi datam recuperauit pretium, alioquin si frustranea esset talis celsio actionis, aut quia primus venditor rei alienae mortuus est, aut quia egenus est, neque est iam soluendo, mitior opinio est Soti, aut aequior, scilicet, vt indemnem tunc seruet emptorem suum, aut certè rationabilius erit, si tunc, vt indemnem tui vtriusque aliqualiter consulatur dimidiam iam accepti pretij restituat, & reliquam retineat partem.

CAPVT. XXXXVIII.

An emptor valoris rei non ignarus eiusdem valoris ignarum venditorem de eo admonere teneatur, & an teneatur dist. de hoc valore emptor venditorem edocere. Et an venditor ignarus si roget de valore rei venalis sub obligatione iustitiae, & restitutionis teneatur ei emptor respondere, & de diuersa ratione exemplorum, & de ignorantia negatiua, & priuatiua haec secunda est tollenda, non prima.

Quest.

Postquam de obligationibus venditoris peregrinamus, de obligationibus quoque

emptoris, vt differamus exposcit ipsa procedendi series & ratio. Inter has autem obligationes, quia primum locum tenet obligatio illa, qua venditor in conscientia astringitur ad premonendum venditorem de valore rei, quam vendit, quando valor rei venditae venditorem latet, emptorem autè non latet, ideo hoc inquisitu hic prius opus est, an venditorem ignarum valoris rei, quam exponit venalem emptor eius valoris non ignarus de hoc edocere teneatur, & quò magis rei veritas patens fiat argumetis aggrediamur impugnare partem affirmatiuam.

Ad arg.

¶ Arguitur ergo primò, quia si venditor teneatur commonefacere emptorem de pretio rei, aut de eius occulto vitio, id ideo est, quia cum venales suas exponendo res ad emendum inuitet emptores, occasionem eis praeberet erroris, si eos de praedictis communitos esse non curaret: ut emptor venditori nullam occasionem erroris offert, vt patet cum venditor lapilli pretiosi, quem putat esse vitrum obuius in lapidario rei illius gnaro, qui optimè scilicet gemae illius pretium, nunquid si pretio quo eum venditat venditor emat occasionem erroris illi praeberetur, certè videtur quod non iam prius illo errore erat detentus, ergo non teneatur emptor venditorem in hoc casu premonere.

Ad 2. arg.

¶ Secundo arguitur quia si quis per peritiam suae artis, vel aliter comperisset in fundo alterius auri, vel argenti fodinam, vel lapidis, vel alterius lapidis pretiosi venari delitescere, posset illo calato secreto, cum Domino fundi contractum emptionis illius fundi iniure. Nam & Christus Dominus Matthaei cap. 13. tantum abest vt emptionem agri vbi thesaurus absconditus erat vitio dederit, vt egregie commendauerit huiusmodi agri secretum emptorem, ita tunc eum nobis in imitationis exemplum: ergo cum Christus Dominus, vt legale, & licitum hoc exemplum receleat, sequitur emptorem nequaquam iure cogi ad valorem rei venditori detegendum, & idem posset confirmari ex emptione domus, vbi esset thesaurus absconditus.

Ad 3. arg.

¶ Tertio arguitur, quia si quis peritus in cognitione herbarum, herbolarium, quem nuncupamus, obuium habens in foro agricolam vendentem herbarum fasciculos ad iumentorum pastum, valentes singulos viginti dipondia, si inter fasciculum vnum intermixtam esse herbam medicinalem agnosceret, valentem ultra duos argenteos, nunquid culpandus esset, si id ministerij tacens fasci

fasciculum illum ordinario emeret pretio, id est, viginti dipondijs & apparet, quod non.

¶ Et idem argumentum posset fieri de emente pretio ordinario fasciculum lignorum ad coquendas ollas: in quo deprehendisset lignum aliquod pretiosius inter alia communia contineri, quod multo magis valeret: haud dubium, quin licite tacens pretio communi illud posset emere: ergo nullo iure cogitur emptor valorem maiorem rei venditori ignaro exponere.

Argum. in contra. ¶ In oppositum est, quia si quis gemmarum acerrimum venderet, inter quas præ ignorantia venditoris aliqua gemma incognita multo altioris valoris habebat: quæ ipsa per se sola totum reliquum acerrimum gemmarum præcelleret valore: haud dubium quin in hoc casu teneretur emptor ad monitum esse de hoc maiori valore gemmæ venditorem curare, ergo sic etiam in casibus de fasciculo herbarum, aut lignorum iam positus, & in reliquis admonendus esse videtur venditor ignarus ab emptore perito de pretio rei venalis, quam emere parat.

Notamen. ¶ Responsuris ad quæstionem, opere pretium est prænotasse, quod eum, ut ex definitione venditionis patet voluntaria debeat esse: voluntaria autem, ut sit fieri nequit: si valor rei venalis ipsum lateat venditorem. Nam ignorantia asserre solet secum inuoluntarium: sequitur vnum de duobus præeligendum esse emptori, aut monere venditorem valoris rei ignarum, si ipse emptor eius conscius sit, aut certe pro ea tantum pretij erogare, quantum in rei veritate nouit eam valere. At vero cum res venalis (quia in indiuisibili non consistit pretium eius) rigido, & infimo, & medio pretio vendi possit: satius erit & tutius in hoc casu, quod emptor de hoc pretio ignarum venditorem monitum incurreret, ne præ ignorantia venditori vendendi rem suam pro pretio rigido, si libuerit facultas subtrahatur, his præstitutis.

Conclus. 1. ¶ Prima statuitur conclusio non solum lege charitatis, sed etiam lege iustitiæ tenetur emptor non rogatus, quando rem emere constituit venditorem inscium valoris rei ad monere de valore illius, hæc est D. Thomæ 2. 2. quæstione. 77. articulo secundo. est Soti de iust. & iur. libro sexto quæstione tertia articulo secundo, probatur autem quia licet

alij, qui non parant rem emere: teneatur lege sola charitatis, & sub mortali culpa monere ignarum venditorem, quando ex ignorantia valoris vendens passurus est grauissimam iacturam: tamen, qui emere rem constituit: quia alias venditor inscius valoris pro minori pretio quam re vera valet inuoluntarie diltrahit rem suam, tenetur vi iustitiæ, & sub culpæ, restitutionisque reatu veritatem illum admonere.

¶ Secunda conclusio, quædo valor rei, vel vitiū rei, vtrumque tam emptorē, quam venditorem lateat, si vendendo, & emendo pro pretij ratione æquali fortunæ se exponunt, non erit iniusta talis emptio & venditio. Hæc autem conclusio est Metinæ in sua Instruct. §. 25. folio. 142. & patet, quia pro rei qualitate, & pretij moderatione æquali periculo se exponunt.

¶ Ex prædictis corollarie sequitur, quod si à seipso deceptus venditor putans mulam suam non esse sanam, cum vere à morbo sit libera eam viliori pretio exponeret vendendam, si aliquis veritatis, & incolumitatis eis conscius eam minoris, quam valet veile emere, non absque iniustitiæ, & restitutionis reatu, id faceret, est autem corollarium hoc Metinæ loco vbi supra.

¶ Præterea quia dupliciter potest emptor valoris rei conscius, venditorem huius rei inscium de hoc edocere, vno modo distinctè exponendo ei valorem rei, alio autem modo in confuso, & in generali dicendo magis certè valet res tua, sed ego pro isto tibi à me oblato pretio volo eam habere tuta conscientia, quæritur an emptor sic in confuso se explicando citra scrupulum minoris, quam re vera res valet, eam sibi mercari possit. Iam in hac quæstione non satis conueniunt doctores. Nam Caietanus in sua summula, verbo emptio, licite hoc fieri posse concedit. Nam ait, quod emptor conscius valoris pretiosi lapidis à venditore ignorante posset eum lapidē minoris quam valet comparare præmissa protestatione, quod magis valet, & quod quia citra scrupulum, & cum tuta conscientia vult illum post emptionē retinere, vult pro eo erogare aurū ea lege, ut si maioris valoris sit illum condonet reliquū pretij gratis. Huic autem sententiæ (ni fallor) accederet Metina, qui in sua Instruct. §. 1. capit. 4. de restitut. fol. 168. pag. 2. in casu difficiliore sic ait, quod si quis explorator Thesauri illum esse in agro Petri comperisset, renunciaissetque id Petro, Petrus autem id nihili pendens in iocum, & risum id vertit

Conclusio.

Corol.

Quæst.

Varia Doctore Sententiæ Caietani.

verit. Potest tunc suffodiendo thesaurum, sibi licite vendicare illum, ergo à fortiori emptor, qui sic protestatus est (vt Caietanus proponit) tuta conscientia rem minoris potest emere, quia iuxta regulam iuris scienti, & volenti non fit iniuria.

Sent. Palacii.

¶ Doctor Palacius super Caietani summam scribens, asseuerat hanc Domini Caietani sententiam modica probabilitate esse sustulam. Nam si tunc eam venditor pro tam modico pretio etiam sic in confuso admonitus impendit, id est in causa, quia ignorantia valoris rei suæ laborat, neque satis eum aduertit, edocendus, est ergo tunc auctore Palacio venditor inscius tam patenter, vt intelligat liquido rem suam venalem longè excellere in valore pretium, quod pro ea confertur. Huic Palacii sententiæ videtur Panor. accedere in cap. plerique. de immu. Ecclesie num. 28.

Sent. Aut.

¶ At inter tam varias sententias, ne nihil dicamus: quia Caietanus in hoc casu (prout ratio quoque docet) non nisi gratia donationis, aut gratiæ remissionis, id minus, quod emptor sic protestatus soluit de iusto valore illum posse retinere concedit, ideo quo veritas huius quæstionis se exerat, perpendendæ sunt præsumptiones probabiles gratiæ donationis, quas ius canonicum quoque perpendit capit. & si quæstiones. extra de symonia. Vbi circa verba textus huius in accipiendis, vel dandis muneribus donationibusque faciendis, dicimus tria esse maxime attendenda, scilicet, personæ dantis munus, & accipientis qualitatem, quantitatem donationis, muneris, vel remissionis, donationis tempus, & quid, & quantum, & à quo, & cui, an paupere vel diuiti, & an à paupere, vel à diuite. Si his igitur expensis præsumptionibus probabiliter præsumi possit, quod ille venditor ignarus valoris sic monitus gratis donat, aut remittit reliquum pretij, aut quia parum est, quod magis valebat sua res, aut quia cum sit diues amico, aut consanguineo ementi censetur libenter, quod amplius valere potest res vendita velle condonare, & remittere: tunc vera est sententia Caietani, alioquin quando istæ non concurrunt probabiles præsumptiones, scilicet, quod gratis reliquum pretij, quia magni penli est velit donare ignarus venditor, & in confuso admonitus: & cum res est in dubio, an gratis remittat, vel non tutior est, & veterior Palacii, & Panor. contraria sententia.

Instruct. Negot.

¶ Adhæc vt præsumamus fundamenta ad argumenta in fronte quæstionis posita dissoluenda, primum fundamentum sit, scilicet, quod valor rei dupliciter potest accipi, vno modo, vt competit rei ex sua natura: qui valor est ordinarius, vt verbi gratia, valor, qui competit domui, vt vilis habitatio humanæ, & qui competit agro in ordine ad fructus ferendos, id est, vt fertilis est. Alio autem modo, vt accidentarius valor est: quippe qui accidit rei, id est agro, vel domui, fortuito, id est, ratione alicuius thesauri, vel argenti fodinæ ibi latentis.

¶ Secundum fundamentum sit, scilicet, quod res eadem differenter à diuersis æstimari solet, prout consideratur, vt conferens ad diuersos effectus, & fines, sicut eadem herba æstimatur ab aliquo tantum in ordine ad esum, vt gustui sapit: eademque æstimatur ab alijs: vt conducens ad vsus alios, scilicet, vel quatenus medicinalis est, aut quatenus odorifera est arridens olfactui, idem de ligno quatenus aptum est ad nutriendum ignem, vel ad fulcimentum domus, vel vt ex eo fabricat aliquid.

¶ Ex quo sequitur corollarie eandem rem posse æstimari, appreciarique vno modo, & vno pretio à venditore, & ab emptore, & alia ratione, & intuitu posse appreciari, & æstimari aliter, & maiori pretio.

¶ Tertium fundamentum sit, scilicet, quod venditor duplici potest laborare ignorantia. Nam cum duplex sit ignorantia, alia negatiua, alia autem priuatiua, tunc ignorantia negatiua dicitur laborare venditor, quando taliter est ignarus alicuius rei, quod caret iure eam rem scienti, id est, sciendi mysterij thesauri absconditi in suo agro, vt vendat agrum, eamque ordinario pretio vendicare possit. Tunc autem dicitur laborare ignorantia priuatiua, quando venditor aliquid ignorat, cuius notitiam habendi ius habebat, iureque eam habere debebat: quatenus venditio iusta licitaque contraheretur, qualis esset ignorantia valoris lapidis pretiosi venalis.

¶ Hinc licet capere intelligentiam ad argumenta soluenda in principio posita, dum interim hanc breuem expediamus quæstionem postremam.

¶ Quæritur ergo vltimò, si quia ad mercatoris aures rumor generalis peruenit, suas merces certæ speciei pluris valere, quam ipse putauerat, sciscitetur ab emptore valorem earum, an tunc in speciali

M eum

De ignorantia negatiua & priuatiua.

eum emptor quanti valeat edocere teneatur. Et ne in re iam ex parte expedita immoremur, dicimus breuiter, quod si a non emptor id roget solum tenetur illum docere veritate: dum non occurrit, aut suppetit alius, qui doceat: si autem animo paratus sit emere ab eodem emptore obligatione iustitia constringitur, dum pretium æquiuale non soluit, ipse emptor venditorem interrogantem in speciali. Dum alius eum hoc non edocere, quia alias fraudem perniciosam pateretur venditor, cuius causam præbuisset venditori ignaro emptor valoris conscius, quod manifestam continet iniustitiam: & hoc potissimè habet locum dum emptor de valore interrogatur: nam etiam si non interrogaretur, an edocere de valore inscium venditorem emptor teneretur, & qua obligatione an iustitiæ, an charitatis in prima iam conclusione ex mente D. Thomæ, & Caietani expeditum reliquimus.

Ad 1. arg. ¶ Iam ad primum argumentum, quod est Soti respondetur ex mente eius negando, quod tacita veritate valoris, si in illo casu emptor minoris iusto rem emat, occasionem suam errorem antea conceptum perdendi ad effectum minoris iusto ignoranter vendendo venditori non dedit: præterquam, quod sic per taciturnitatem: silenter emendo ad rem suam distrahendum pretio minori iusto venditorem inuoluntarium pertraxit.

Ad 2. arg. ¶ Ad secundum argumentum concessis exemplis adductis in antecedenti de licita emptione domus, vel agri non reuelato mysterio de thesauro, vel argenti, vel auri mina ibi latente, distinguitur consequens, quod infertur, scilicet, quod non cogitur vilo iure emptor ad valorem rei detegendum: quia si intelligatur de valore ordinario competentis rei venali ex sua natura, & ex ea parte sub qua sub venditione cadit, & sub eatione sub qua venditor eam vendere intendit, sic negatur, quod iure non cogatur venditori ignaro emptor non ignarus hunc valorem detegere, scilicet, valorem domus in ordine ad habitationem in ea, & valorem agri in ordine ad fructus ferendos, & valorem fasciculi sceni ad pastum animalium. Si autem loquamur de valore non ita ordinario, sed accidentali, & contingenti, vt de valore domus, vel agri ratione thesauri inibi absconditi, vel argenti fodinæ ibi latentis, concedo consequens, quod huiusmodi valorem emptor nullo iure cogitur detegere,

quia non exponitur venalis domus, vel ager ordinariè propter thesaurum, vel minerale intra contentum: sed propter habitationem, vel agriculturam, ex qua speratur fructus, ideoque respondemus diuersam esse rationem exemplorum positorum in antecedenti, scilicet agri continentis intra viscera argenti minerale, vel domus intra suum solum contegentis thesaurum, vel fasciculi sceni intra se claudentis pretiosiores herbas, quia pretium harum rerum ex sola expenditur superficie secundum Sotum, vel secundum Metinam non emuntur, propter virtutem intra latentem, sed extra apparentem, & iam ordinariè notam: aliæ verò res expenduntur secundum id quod sunt in venditione, dum exponuntur venales, idè non licet emptori earum celare valorem, quod viliori eas sibi comparet.

¶ Ad tertium argumentum ferè eadem solutione, qua responsum est ad secundum sit satis, concedendo exempla in antecedenti contenta, & ipsum antecedens, quia hic tacendo emptor nullam admiscet fraudem, quia non tenetur eas res emere, scilicet fasciculum sceni, aut lignorum secundum æstimationem particularem, quam ratione alicuius priuati commodi, quod inde, sibi sua priuata ars, & peritia conciliat de eis habet, sed secundum, quod hæc solent à venditore æstimari, & venditari. Neque enim hic quantum ad voluntatem, & propositum vendentis spectat, interuenit ignorantia, nouit etenim probè valorem lignorum, & herbarum quantus sit sub ea ratione, qua hæc æstimat, & diuendit, & sub venditione cadunt. Quapropter nulla obligationis necessitate urgetur emptor venditori secretum valoris rei, quoad valorem accidentalem attingit referare. Nam valor hic, sibi cædit inuitem priuatam, neque enim omnibus est communis. Hoc autem est, quod Diuus Thomas, secunda secundæ, quæstione. 77. articulo primo, docuit, dum ait, si aliquis multum iuuetur ex re alterius, quam accipit, ille verò, qui vendit non damnificatur carendo re illa, non debet eam superuendere, quia utilitas quæ alteri accrescit non est ex venditione, sed ex conditione euentis. Nullus autem debet vendere alteri, quod non est suum. Venditor ergo dum mina abscondita in domo sua, vel agro, vel herba, vel lignum maioris pretij latens in fasciculo, quem vendit, ipsum latet, iure caret, ad ista, licet potentia non careat ad utilitatem capiendam

Diuersa ratio. ex. p. rum.

Ad 3. arg.

Senten. D. Thom.

dim ex tali thesauro, vel mina, quia potentia non caret: dum ager est suus ad acquirendum ius thesauri sublatentis in illo, qui potest peruenire ad notitiam illius. Que qui sem potentia statim, vt venditor ignoras pretio distrahit agrum, transmittitur in emptorem.

Ignorantia negativa & priuatiua.

¶ Præterea tandem dicitur ignorantia tantum esse negativa, & non priuatiua illa, qua dominus agri, vel dominus fasciculi continentis vnum lignum, vel herbam maioris æstimationis inter alia laborat, quia in ordine ad contrahendam licitam venditionem, & emptionem maiori notitia non eget, neque debet habere, quare emptor rei gnarus non cogitur iure vilo illum de pretio illo accidentali commone.

Ad arg. in contra.

¶ Ad argumentum autem postremum in contrarium de acruulo gemmarum, in quo inter alias continetur vna valde pretiosior in triplo, quam omnes aliæ simul sumptæ. Respondetur, diuersam longè de hoc casu, atque de casibus suprapositis esse rationem, quia fasciculum lignorum, vel sceni vendens, iuxta intentionem à se præconceptam iure caret vendendi fasciculum hunc maiori pretio, quam sic consideratus ad finem communem noscitur valere, cuius communis pretij ignorantia non tenetur. Quare non est necessario admonendus de alia ignorantia, qua ignorat aliquid pretiosius, puta herbam, vel lignum magis valens in illis fasciculis comprehendere, quia ignorantia hæc cum sit negativa tantum, & non priuatiua (quia iure caret, vt sibi ab emptore auferatur) non necessario venit per emptorem tollenda. At verò, qui acruulum gemmarum cumulatim exponit venalem, quatenus pretiosæ sunt, eas gemmas venundare parat: & secundum Metinam, vbi supra, secundum proprias virtutes, quas habent, eas contendit exponere venales. Ergo ne fraudi tribuatur emptio, ignarus venditor de gemma ibi contenta in acruulo longè plus valenti necessario in conscientia ab emptore perito est edocendus: nam ignorantia hæc priuatiua est, quia venditori iure, vt sibi huius notitia detur non caret. At verò secundum Mercatum lib. 1. de contractibus, capit. octauo, si aliquis lapis ultra pretium commune, quod iuxta suam quantitatem, & splendorem habet, aliqua vigeret speciali virtute ad emendanda oculorum vitia, vel ad obsistendum fluxui sanguinis, vel illiacam passionem propellendam, qua quidem speciali virtute alij lapides

Instruct. Negot.

sue speciei carerent nihil scrupuli esset, si à perito, & conscio huius specialis virtutis, ea tacita pretio communi emeretur, quia negativa, hæc est ignorantia venditoris, ac per consequens non est necessario tollenda.

¶ Vitimò, quia ad obligationem emptoris attinet iustum impendisse pro re à se empta pretium, animaduertendum est hac obligatione aded attingi emptorem, vt ab ea nusquam releuari possit: nisi in casu, quo pro certo exploratum haberet in qualitate, vel in mensura rei emptæ passum se fuisse fraudem, & damnum, & iuxta quotam accepti damni de pretio alias iusto soluendo à se recompenfandi, sibi gratia aliquid demeret minus soluendo.

CAPVT. XXXXIX.

An ab emptore sciente pretium rei venditor possit plusquam valet exigere, vel emptor venditori id valoris scienti possit minus pretij conferre. Et an sola cupiditate ludendi scienter minoris distrahenti rem suam sit aliquid ultra restituendum, & an non tam perito in ludo conofcenti excessum collusoris, quo cum ludit & perdit perditum sit resarciendum, curiosa disputatio inter vtrumque Metinam ex vna parte, & Alcozerum, & Garciam ex alia, & de nolitione conditionata.

Quoniam etsi prolixitatis nos argui non lumus: tamè nihil omisum, quod ad materiã venditionis spectet esse volumus: idè quo omnes quæstiones ad hanc materiam attinentes exhauriamus: catera etiam quæstiones, & quæstionculæ sunt à nobis percurrendæ. Queritur ergo primò, an venditori cognoscenti valorem rei licitæ possit emptor pro ea minus, quam valet impendere pretium, & è contra si emptor satis nouit pretium comune rei, quam emit, si ipse sponte, aut venditorẽ exigente, plus pretij, quam communiter valet pro ea venditori soluat, an venditor tutè, id sibi retinere possit.

Questio.

¶ Videtur ergo hæc licitè posse fieri: nam secundum regulam iuris scienti, & volenti, non fit iniuria, ergo si venditori scienti emptor soluit minus, aut si venditori exigenti maius, quam sit commune pretium emptor communis pretij non ignarus plus soluit, nulla videtur interuenire hic iniuria.

Argum. 1.

¶ Secundò pro hac parte arguitur, quia cù imperitus ludendi, ludit cum perito in arte

Argum. 2.

ludi, cuius optime habet perspectum excessum peritiæ in arte ludendi, aut si ista super excedens peritia illum latet, admonetur à peritissimo collusore de illa, non tenetur iste peritissimus collusor, quod ab imperito lucratur ei restituere, quia imperitus hic illius excessus manifesti ignarus non fuit, vel quia de eo commonefactus fuit, ergo pari ratione, quando emptor conscius est communis pretij, si plusquam valetres, impendit pro illa, aut si venditor non nescius pretij minus recipit pro illa, non videntur aliqua restitutionis obligatione implicari.

Confirm.

¶ Et confirmatur, quia cum in contractu venditionis intercedit ignorantia valoris rei venalis ex parte venditoris, vel emptoris, ideo necessario tollenda est, ut voluntarius fiat contractus: sed in prædictis casibus: quia ablata ignorantia est, non præsumitur inuoluntarius contractus, cum scienter, & sine vi, vel metu contrahatur: ergo nulla interuenit restitutionis obligatio utrinque, quando utrinque ex parte venditoris, & emptoris legitima habetur notitia rei venalis valoris, si plus, aut minus, quam sit pretium commune pro re soluatur, aut recipiatur.

Arg. incontra.

¶ In oppositum est, quia cum in his contractibus venditionis, & emptionis, ubi scientibus emptore, & venditore pretium commune mercium, plus pretio communi, aut minus soluitur, aut recipitur, intercedat inæqualitas pretij, non videntur posse hi contractus iustificari, nisi admixta donatione facta ab venditore diminuti, sibi soluti pretij, aut facta ab emptore aucti plus iusto pretij, quæ quidem donatio non videtur concurrere, quia si admittenda esset præsumptio huius donationis multas venditiones, & emptiones quæ passim ratione inæqualitatis pretij damnamus, non clamnarem.

Conclus. 1.

¶ Igitur quod quæstioni fiat satis, statuitur prima conclusio. Donatio facta ab emptore, vel à venditore scientibus etiam rei venalis commune pretium, circa inæqualitatem pretij interuenientem in ipso contractu, dum contrahitur, si tunc fuerit facta non excusat à restitutione diminutionis, vel excessus pretij. Hæc autem conclusio est Nauarri in summa, capit. 23. numero. 88. quam probat, quia dum talis donatio emptoris, vel venditoris fit in ipso contractu, præsumitur non esse facta voluntate libera: sed necessitate coacta, sicut donatio, quam facit aliquis credi-

tor de sibi debito debitori procuranti, sibi aliud quod beneficium Ecclesiasticum non præsumitur esse donatio gratuita, licet secus sit, quando post datum, vel procuratum, sibi beneficium, creditor causa gratitudinis debitori, qui procurauit, debitum donat, aut remittit, quia tunc debitor à restitutione manet liber. Sic in proposito in ipso actuali contractu emptionis facta donatio, vel remissio defectus, vel excessus communis pretij non censetur libera: nisi post initum venditionis contractum cessante necessitate denuo fieret.

¶ Secundò autem probatur, quia secundum ius non præsumitur donatio, sed mutuum, vel depositum, si dixerit Petro, tolle hanc pecuniam, quia nemo præsumitur suum abijcere. de renuntiatione capit. super hoc. ergo neque qui vendes suas merces eas multo minoris communi pretio diuendit sciens, & prudens non præsumitur reliquum emptori donare, neque velle, quod sibi tunc debetur abijcere, licet verum sit, quod citius solemus donare debitam pecuniam, quam iam in marsupio retentam, sed præsumitur necessitate vendendi & expediendi merces, id non tam vltro neque velle de pretio aliàs iusto remittere, vel relaxare.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio, licet prædicta conclusio regulariter vera sit, quia regulariter non sine necessitate venditor vendit, tamen si venditor talis persona sit, quippe quæ diues sit, & non indigens, quæ illam quotam pretij, quam sciens remittit potest donare, & solutus donare, si spontè absque vi, & metu, & graui necessitate præsertim emptori, sibi amico noto, vel familiari remittit illam, tunc ratione donationis admixtæ emptor minus communi pretio soluens immunis manet à restitutione. Hæc autem conclusio est etiam Nauarri in Sum. cap. 23. num. 83. quam dicit esse ex mente Petr. ab Anch. in cap. peccatum. de reg. iur. lib. 6. num. 22. & patet arg. l. quilibet. C. de resc. vend. adiuncta. l. quod quis sciens. ff. de cond. inde. Hanc etiam conclusionem esse de mente Sali. patet, in super, quia in hoc casu conclusionis locum habet regula iuris, scilicet, scienti, & volenti non fit iniuria.

¶ Præterea, quia notitia huius quæstionis prædictæ affinis non parum adiumenti ad alias passim occurrentes difficultates in alijs materijs discernendas asserere potest, libet eam hic præsertim examinandam in medium producere. Est autem quæstio, quæ quis non necessitate alia coactus, quam sola

sola libidine ludendi, aut scortationibus vacandi rem suam distrahit pretio minori, quam valeat sciens magis valere, sed volens illam illo pretio dare, quod ad prædicta sibi pericunia suppetat, an tunc emptor, sic minoris illam emens à restitutione liber maneat.

Argum. 1.

¶ At videtur certe, quod tunc à restitutione immunis euadat, tum primò, si quis ex cupiditate cæca emit rem, quam optime scit, sibi esse inutilem, patitur damnum, & tamen quia sciens, & volens vult illud subire, venditor ad nihil ei tenetur: ergo è conuerso videtur pari ratione, quod emptor minoris iusto emens rem illam non necessitate, sed libidine ludendi, sibi à venditore venditam à restitutione excusabitur, quia etiam venditor sciens, & volens id damni vult perpeti & subire.

Argum. 2.

¶ Tum secundò, quia qui libidine, & amore mulierculæ capius, ut ea fruatur, plusquam illa meretur ei mercedis dat (quia illa carius se vendit, quam aliæ sui similes) ex quadam nimis cæca affectione dat: & tamen illa non tenetur istum excessum restituere, ergo neque qui ex cæca libidine vendit minoris res suas, vasa argentea, aut indumenta ferica (ut inde suppetat sibi pecunia ad ludendum) obligationem inducet in emptorem aliquid, sibi ultra restituendi.

Argum. 3.

¶ Tum tertio, quia si imperitus ludendi, propter captandam recreationem velit sciens & volens ludere cum eo, quem certo nouit esse in ea arte ludendi se peritorem, & cupiditate ludendi allectus cum illo longè se peritorem velit ludere: tunc ille longè peritior iuste ex ludo lucrù reportabit, quia sciens, & volens non tam peritus ille cum peritorem voluit ex cupiditate ludere, ergo quia venditor iste sciens, & volens ex cupiditate ludendi, ut haberet pecunias ad lusum, voluit suam minoris vendidit rem, emptor ei ad nihil restituendum tenebitur.

¶ Igitur dicimus ad quæstionem, quod licet nonnulla differentia sit, quando venditor mouetur ad distrahendum pretio rem necessitate famis, verbi gratia, ad actus, quia hæc necessitas videtur esse, ut necessitas coactionis. Et quando ad hoc mouetur libidine ludendi, quæ videtur esse necessitas non coactionis, sed tantum necessitas suppositionis, quia supposito, quod eligit ludere ad captandam voluptatem, & ad lusum pecunijs indiget, vult rem suam minoris distrahere, alias non distrahetur tam vili pretio, quia ne-

Instruct. Negot.

cessitas coactionis magis tollit voluntarium & liberum, quam necessitas ex suppositione, id est, ex supposita libidine alicuius finis, scilicet, ludendi: tamen quia auctore Diuo Thoma, prima secundæ, quæstione. 24. articulo tertio. passio qualis est etiam cupiditas ludendi, quando est antecedens impedit iudicium rationis, quod requiritur ad libertatem, & diminuit libertatem, ut non tam liberè prodeat homo in actum procedentem ex antecedente passione, ideo dicendum est, quod licet non coactus necessitate coactionis: sed ex cupiditate ludendi velit minoris, quam valent distrahere, quis res suas. Hinc non colligitur, quod voluntariè, id quod minus accipit de pretio donet.

Conclus. 1.

¶ Statuitur ergo conclusio responsiua ad quæstionem. Prima, quando quis cupiditate ludendi, aut luxui inseruendi sciens & volens minori pretio quam valent, distrahit res suas: nisi interueniat libera donatio: aut gratuita remissio illius, quod minus iusto soluitur: emptor non manet liber à restitutione. Patet, quia stando solum in lege, & ratione emptionis, & venditionis (quia actus sunt commutatiue iustitiæ) necessario æqualitas est seruanda. Quapropter si non seruetur: illa inæqualitas per restitutionem quotæ demptæ à iusto pretio reparanda venit.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio, quando quis ex cupiditate ludendi, aut scortationibus se dedendi, quod ad hæc pecuniæ sibi non desint, res suas minoris, quam valent, distrahit, quamuis in ipso venditionis contractu dicat se id quod minus sibi soluitur, gratis se remittere, & donare, non censenda est in conscientia omnino libera donatio: ac per consequens illa pars subtracta à iusto pretio restituenda venit venditori, nisi probabiles præsumptiones concurrant persuadentes liberam esse donationem, & gratuitam remissionem: quales quidem præsumptiones possent esse, quando alias ipse venditor solet esse nimis liberalis, & largus. Quippe qui etiam extra contractum venditionis solitus est in simili quantitate donare præsertim notis, familiaribus, vel amicis, vel quia non est tanta quantitas, quam remittit, vel illius non sit libera præsumenda remissio attentis tribus, quæ ius in muneribus, & donationibus solet expendere.

¶ Probatur hæc conclusio, quæ est summe conformis iuri de symonia, capit. & si

Probatio.

M 3

quæstio

quaestiones, vbi sic admonemur in forma, scilicet, q̄ in accipiendis, vel dādis muneribus tria sunt maximē attendenda, personā, scilicet, dantis, & accipientis qualitas, quantitas muneris, & donationis tempus, qualitas personarum, vt a quo, & cui videlicet, an a paupere diuiti, vel e conuerso, siue a diuite locupleti datum fuerit: aestimatio muneris, & donationis tempus, si magni, vel minoris pretij res data existat, & an in instanti necessitate sua, an alio tempore conferatur. Ergo si his circumspectis circumstantijs (quia per exteriora praesumitur de interioribus de praesumptionibus, cap. 2. & 3. & quia aliās inscrutabile est cor hominis) probabilis subsit praesumptio voluntarij omnino donationis, & remissionis deponendus est scrupulus de restitutione faciēda. Vide Nauarrum in Summ. cap. 17. numero. 209. & de hoc diximus supra.

¶ Neque obstat prima ratio quae afferebatur in contra, quia qui cupiditate caeca emit rem sibi inutilem: si alijs communiter sit utilis, nullam patitur inaequalitatis iniuriam, si eam vltro emit pretio communi, at qui ex cupiditate ludendi sciens minoris vendit rem suam iniustum patitur nolens, quia non pretio communi, quo valet soluitur sibi res sua.

¶ Neque obstat obiectio secunda, quia huiusmodi perditis foeminae copiam sui corporis facientibus nullum currit commune pretium pro mercede: nisi forte sint prostituta iam in lupanari, sed quod promiserit eis pro mercede se cum eis se commiscens (nisi prodiga fuerit promissio) eis post copulam tenetur dare, ita Victor. Imo quod solita sunt extorqueri precibus ab amafijs, si non per dolum, vel fraudem extorqueant mentientes se esse virgines, aut non nisi cum vno, & nobili rem habere non tenentur restituere, etiam si alia admisceant mendacia communia, dicentes eorum amore flagrare, in cordeque eos in sculptos habere, ita Sotus de iustitia & iure. Cui addo (vt supra in primo tomo nostri Instructorij memini me dixisse) preces harum foeminarum, adeo posse vehementer esse molestas & continuas. Vt quia vim quandam tunc misero, & excaecato amanti, & tantum donare repugnanti inferre videntur, obligationem inducant restituendi immodica munera ab eis, sic extorta, quando aliās minimē vellent eis tam prodige donare, quia tunc non tam liberē censentur donare, cum sint amore fascinati ex vna parte, & ex alia

id donent, vt tam magnam vim molestiae, & importunitatis continuae eudant. Caeterum pro alijs rebus, praesertim victui necessarijs, & venalibus, commune currit pretium, de quo non licet emptori aliquid detrahere. Ideo non est omnimoda similitudo inter pretia harum rerum, & pretia foeminarum suorum corporum pro mercede copiam facientium.

¶ Neque obstat obiectio tertia quando obijcitur, quod quando non tam peritiosus ludit cum longē peritissimo, cuius certo nouit excessum. Videtur id quod perdit velle donare. Quia distinguitur hic secundum Garciam libro. 2. de contractib. in materia de ludo, capit. 19. pagin. 584. & pag. 585. Nam si non est tam certus peritiae maioris excessus, vt peritior se in lucrando, & non perendi tuto constituat: tunc lucrando a restitutione lucri obligatione liber potest euadere, sicut etiam secundum Metinam Complutensem, de restitutione, quaestione. 22. qui ita peritior in ludo est in re veritate, vt tutus sit de lucro: tamen haec maior peritia, aut securitas lucri ipsum latet, quia cum ignoto sibi collusore se exponit ad ludendum, si hac persistente ignorantia de securitate lucri, & maiori peritia ludendi aliquid lucri fecit, ad id restituendum minimē obnoxius esset, quia aequali se exposuit forti perendi, & lucrando, quia sicut inscius forte fortuna obuium habuit collusorem imperitiorē, sic potuit obuium habere collusorem multo se peritiorē in ludo, & perdere. Si autem quando quis, vel peritia naturali, vel artificiali, certo excedit alium collusorem, talis excessus tam proculdubio conscius, vt certo nouerit se perditurum, illumque peritiosum rem citra dubium lucraturum: tunc iste peritior, sic excedens nulla obligatione restituendi, quod fuerit lucratus tenebitur: si id lucri non tanti valoris fuerit: sed modici. Secus si magnae quantitatē esset, aut esset magni pensu iuxta probabilem valde sententiam Alcozeri, capit. 19. de lud. quam amplectitur praedicto loco Garcia. At licet in tomo primo nostri Instructorij Conscientiae, parte. 2. capit. 35. pag. 262. oppositam sententiam, quam tenet Metina Complutensis, cui accedit etiam Metina Salmanticensis in sua Instructioe. §. 28. de ludis, fol. 151. quibus suffragatur Nauarrus in Summ. cap. 19. num. 18. vt probabiliorē defensabimus: tum propter autoritatem doctorum eam tenentium, tum etiam propter eorum rationes: nunc tamen

Ad. 3. arg.

Peritia cognita excedens.

Sent. vtriusque Metinae probabilis.

Sententia Alcozeri & Garciae valde probabilis.

cum praedicta limitatione hanc Alcozeri, & Garciae opinionem valde probabilem esse censemus, ad propter eorum rationem, quia parui momenti est, & potius contra eos inuertitur. Quia licet cupiditas ludendi, quae secundum ipsos execrare solet, impellat parum peritum in arte ludi ad ludendum: sed quia cupiditas haec cupiditatem lucrandi comitem habet regulariter, non tantum allicit ad ludendum, quantum etiam metus perendi deterret imperitum a ludendo cum collusore, cuius certo iam excessum peritiae perspectum habet: praesertim si non desint alij, sibi imperitia compares: quibus cum possit, sine certa iactura ludendo oblectari.

Ratio huius opinionis.

¶ Igitur potissima ratio opinionis Garciae & Alcozeri, haec est, scilicet, quia istud lucrum (si attendamus legem aequalitatis ludi) ratione ludi peritiosissimus ille ab imperito sibi noto capere non potest, cum aequalitas non seruetur: ergo si titulo ludi id lucri nequit acquirere, non est assignabilis alius titulus, quo licite possit illud sibi vendicare: nisi titulo donationis, aut muneris potius, propterea quod collusor, secum ludendo, sibi inferuit, quod vel ex tali ludo animi aliqua recreationem capiat, aut quo cum peritiosissimo ludendo addiscat ludere, & maiorem peritiam ludendi adipiscatur: sed causa haec non sunt tanti momenti, vt ita liberē, & sine aliqua nolitione conditionata praesumendus sit (nisi incompositus mentis). quod tantam largitatem, qua nusquam in alios solitus est, vt etiam ludendo: nunc cum isto collusore velit exercere: ergo si peritiosissimus hic magnum ex ludo hoc lucrum sibi parauit, restituendum est, vt potest non tam liberē, sibi donatum: secus si modicum inde reportauerit lucri, quia tunc praedictis rationibus persuadere sibi potest, sibi gratis esse donatum. Quod si contenderis aliquos adeo cupidine ludendi obcecari, & transuersos agi: vt ad hunc notissimum excessum, quo eos anteit collusor peritiosissimus non aduertant: tanto magis in his habebit locum Alcozeri, & Garciae opinio.

Sent. Aut.

¶ Igitur resolutorie iam tandem dicimus, quod sicut opinio vtriusque Metinae non est damnanda, ita opinio Garciae, & Alcozeri est consulenda, imo & necessario est tenenda, quando iuxta praedictas probabiles praesumptiones iuris praesumitur non liberē donasse in ludo tam immodicam quantitatem lucri collusori peritiosissimo, siue quia pauper erat, qui donauit, siue quia suae familiae, vxori, Instruct. Negot.

aut filijs, aut creditoribus sic donando non satis prospiciebat: siue, quia tam prodigas donationes facere non consueuerat. Secus est, si in hoc casu modicum quid in ludo perdidit, quia tunc gratis id largitus esse est censendus propter aliqualem remunerationem ob dictas causas.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum in principio quaestionis positum negatur, quod venditori cognoscenti valorem rei licite possit emptor minus pretium, quam ipsa valet pro ea erogare. Et ad regulam iuris in. 6. regul. 27. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus, respondetur, quod intelligitur regula de sciente, & consentiente liberē, & sine nolitione conditionata, quae rationabiliter stet in contrarium, praesertim si loquamur in foro conscientiae (vt hic loquimur) vbi vt docet Nauarrus in summa cap. 17. numero. 4. ex mente Adriani in 4. de restitut. quaest. 2. colum. 4. vers. ex quibus etiam foro conscientiae loquendo transactio, & donatio non valet: quoties non sunt animo libero, etiam si non intercedat tantus metus, quantum forum exterius ad inuolandum eas requirit, iuxta ea quae leguntur, & notantur in. l. interpositas. C. de transact. & l. metum. 1. & 2. ff. quod metus causa.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum, quod in antecedenti assumebat, quod peritiosissimus ludendi notus iam imperito collusori: si ab eo aliquid lucretur possit retinere: iam abunde per praedicta factum est satis, vbi quia si id licite retinere potest, via donationis tantum retinere posse in modica quantitate concessimus, ideo ad praesumptiones donationis remuneratoriae, quas ius canonicum loco citato praestituit hic lectorē.

Ad confirm.

¶ Ad confirmationem negatur minor, scilicet, quod ablata ignorantia, non fit inuoluntarius contractus, quia licet sit in casu argumenti voluntarius, quoad alienationem rei per venditionem, sed non est simpliciter voluntarius, quoad remissionem partis pretij aliās iusti, quia secundum Nauarrum in summa, cap. 23. num. 88. nec donatio emptoris facta in emptione non est praesumenda facta esse voluntate, sed necessitate coacta emendi, sibi necessaria, aut placita: nisi potest esse necessitate cessante liberē ratificare.

CAP. L. An si venditor ignarus valoris rei, & certioratus de valore, & rogatus remittere de pretio remittat de illo aliquid, valida sit ista remissio late disputatur, quia variant hic doctores & lex de thesaur. s. qualiter sit accipienda, sententia Soti modificatur, & quando sit vera, uide hoc capitulum quia traditur doctrina necessaria conferens ad multa ext. icanda dubia.

Questio. **D**E venditionis, & emptionis contractu, quatenus inuoluntarius accidit esse differentes, & hanc scitu dignam quaestionem, & ad cognitionem aliorum casuum plurimum conferentem hac adijcimus controvertere scilicet, an in casu, quo venditor valoris rei venalis est ignarus, admonetur tamen ab emptore de eius valore, eius valoris non ignaro ipseque venditor non satis persuasus tanti valere dat illam pro minori pretio emptori roganti, ut reliquum de pretio sibi remittat, an valida sit remissio, & videtur quod valida sit. **Primò**, quia iam est certioratus venditor de pretio maiori, quo valet res sua ab ipso emptore: & nihilo minus minoris illi voluit vendere, ergo valida fuit illa partis iustu pretij remissio.

Argum. 1. **Argum. 2.** **¶** Item secundò arguitur ex regula. 27. in 6. scienti, & consentienti, & ex eius glosa, quia quando venditor vendit aliquam rem, debet predicere emptori onera ordinaria illius rei, & tamen si emptor erat informatus domum quam emit debere seruitutem domui alterius vicini, scilicet seruitutem stillicidij recipiendi est valida venditio, non obstante quod emptor agat ad diminutionem pretij postea, quia iam prius erat informatus, ergo quia iam venditor fuit informatus de valore maiori rei venalis, si minoris eam rem vendat, valida erit remissio illius, quod minus pro ea soluitur ab emptore.

Argum. 3. **¶** Item tertio arguitur ex sententia Metine in sua instruct. cap. 4. de restitutione fol. 168. si suffossor thesauri conscius de thesauro latenti in agro alieno certiozem fecit, quantum ex se est dominum agri de ea re, qui tamen nolens id credere, irrisit eum tamquam inuento rem fabulę, autore Metina, potest tunc suffodere, & totum sibi in conscientia suffossum vendicare thesaurum, ergo etiam emptor iam certiorato a se venditore de maiori pretio, quo res valet, poterit eam recipere pro minori quia videtur eadem ratio.

Argum. 4. **¶** Item quarto arguitur ex sententia eiusdem Metine in sua instruct. §. 28. de ludis pag. 151. dicentis, quod si non tam peritus ludendi admonitus a longe peritissimo de excessu

suę peritię, & rogatus acceptare conditionem, qua inter ipsos colludentes seruetur æqualitas, si ipsa non acceptata, ut proteruus pergit ludere, & perdit, id lucri peritissimus ille auctore Metina restituere non tenetur. Præ stultitia enim id lucri non tam peritus peritissimo largire voluisse videtur: ergo pari ratione, quia admonitus de maiori valore rei suę venditor eam minoris distrahere voluit, præ scientia, vel præ stultitia voluit reliquum pretij remittere, ac per consequens illud non erit restituendum.

Argum. 1. **¶** Insuper quinto arguitur ex mente D. Thomę in addition. quæst. 46. art. 2. ad 4. allegatis opinionem aliorum, quam ibi non reprobabat, qui deflorauit mulierem sub specie matrimonij, non tenetur eam ducere, imò neque de nuptijs ei prouideret: si sponsus sit multo melioris conditionis, aut aliquod signum fraudis evidens fuerit. Quia præsumi potest (inquit D. Thom.) quod sponsa non fuerit decepta: sed decipi finxerit: ergo si qui ostendit signum evidens fraudis, non tenetur aliquid recompensare puellę violatę sub specie matrimonij, neque etiam potiori iure tenebitur, qui detecta ignorantia edocuit venditorem de valore rei, ei quicquam restituere de pretio, quo minoris eam emit. Nam evidens signum dedit emptor, sic admonens, quod nollet eum decipere.

Argum. 2. **¶** Itē sexto arguitur, si fœmina pudica, atque honesta accepisset donum ab eā amate causa alliciendi eā ad turpes amplexus, & copulā, intelligensque ea de causa, sibi. v. g. quadraginta aureos dari, si statim planè esset protestata ei se nusquam rei nefarię præbituram cōsensum, quia illum a deceptione, qua tenebatur curauit auertere, si nō repetierit aureos: potest ipsa (ut videtur) tuta conscientia retinere: Ergo a simili, quando admonitus de valore maiori rei venditor minoris emptori admoneti voluit vendere eam, emptor a restitutione liber erit.

Confirm. **¶** Item confirmatur, quia si quis putans falso aliquem esse filium suum, quem ex concubina, vel ex vaga suscepisset, si admonitus de veritate fidem nolens adhibere veritati: sed adhuc falso credens esse suum, hæredem (sicut antea decreuerat) eum pergit constituere (cū legitimis hæredibus careat) iste falso putatus filius licitè in conscientia potest acceptare testamentum, & adire hæreditatem (ut videtur) quia ipse causam doli, aut deceptionis non dedit, imò amouere eam curauit (ut supponimus,) ergo videtur a simili si emptor, postquam amouere curauit errorem venditoris

toris, circa rei venalis valorem, venditor adhuc credens falso suam rem non tanti valoris esse, velit illam emptori minoris vendere, possit tunc pro minori pretio emptam, sine scrupulo alicuius restitutionis possidere.

Argum. con- tra. **¶** In oppositum est, quod ista venditio, qua venditur res pro minori pretio ab venditore admonito per emptorem de maiori, quo valebat valore, cui tamen adhibere noluit fidem, scilicet, quod pluri valeret, fundatur in deceptione passiuā, quam venditor a se patitur, ergo non est sufficienter voluntaria ad transferendum dominium, neque etiam donatio, aut remissio partis iusti pretij fundata, in hac tali deceptione erit sufficienter voluntaria, ut valida sit in conscientia: neque enim voluntarium fundatum in deceptione, ad transferendum dominium sufficit in cōtractibus. Profectò quaestio hæc non est ad eò peruia, quin in controuersiam sit apud doctores. Nā Garcia lib. 2. de cōtractibus, cap. 19. de ludo pag. 574. & cap. 18. pag. 552. propter hoc argumentum in contra videtur tenere, quod venditor adhuc certioratus, vel admonitus de maiori valore rei venalis, quia tanti valere sibi non persuadet: si minoris eam vendit, emptor adhuc obligatione restituendi, id quod dimiuit de pretio tenetur. Thomistę autē ut Sotus, & Metina Salmaticensis, imò ipse D. Thomas in additionibus locis citatis contrarię sententię videntur esse. Igitur ut iam quaestionem ipsam suis numeris absoluamus media via, iuxta mentem D. Thomę incedentes has conclusiones subiiciamus.

Conclus. 1. **¶** Prima conclusio statuitur in generali, quando in donationibus, vel in cōtractibus, in quibus aliās dominium solet transmitti in contrahentium alterum, interuenit ex parte transferētis dominium deceptio passiuā, quia a se adhuc decipitur, quia alteri parti deceptionem hanc tollenti, & se veritatem docenti acquiescere noluit, aut assentire, cum iure, & rationabiliter assentire deberet ei, & fidem adhibere, si adhuc incredulus in tali deceptione perseverans voluit donare aliquid, aut remittere parti se de veritate docenti, aut in cōtractu in illum voluit transferre rei dominium, probabiliter, & multum ad mentem D. Thomę sustineri potest, quod istud non sit restituendum ab accipiente. Secus in casu, ubi iure, & rationabiliter non debebat credere se docenti de veritate, quia oppositum poterat etiam apparenter, vel verisimiliter credi.

Probat. 1. **¶** Probat hęc conclusio, quia sicut cum quis inaduertenter intulit iacturam in famā

proximi narrando gesta illius tantundem est, ac si aduertisset, & hoc est, quia (ut est axiomata Caietani) tunc reddit actus in naturā suę formę, quia si non aduertit tenebatur aduertente ita si venditor, cum deberet assentire, vel donator deberet adhibere fidem alteri se certiozem reddendi de veritate, ne falleretur: noluit veritati acquiescere, hoc perinde est, ac si credidisset moraliter loquedo: sed si credidisset veritati de qua fuit edoctus, & nihilominus donaret: donatarius licitè, sibi donatum retineret: ergo similiter in huius conclusionis casu præienti.

2. **¶** Præterea probatur, si ego cum prius decepissem aliquem, puta Petrum, laboravi sufficienter illi dissuadere, quod antea falso ei fuaseram: si ipse tamen dissuaderi non vult, & falsitati prius a se conceptę pergit esse credulus, & ex tali credulitate damnum subit: videtur a refarciendo illi illud damnum, iam ego fiam immunis: ergo a simili, si postquam donatarius, aut contrahens alter abstulit deceptionem: si nihilominus ei aliquid donare, vel de pretio remittere aliquid velit venditor, vel donator, liber a restitutione erit donatarius, vel emptor.

3. **¶** Tertio patet, quasi a posteriori ex sententia D. Thomę dicentis in additionibus, quæstione. 46. art. 2. ad 4. quod sponsus non tenetur ducere puellam, quam sub specie matrimonij deflorauit, si aliquod signum fraudis evidens ei ostenderit: quia probabiliter præsumi potest, quod sponsa non fuerit decepta sed decipi fingerit: ergo cum emptor ipsi venditori tam sufficiens signum valoris maioris rei dat, ut merito venditor veritati sibi manifestatę refragari non possit, aut debeat: si non credat adhuc, & minoris velit vendere rem suam, quidquid ipse faciat, aut dicat præsumendum est probabiliter nō esse deceptum, sed quod decipi se finxerit, ac per consequens tutus emptor a restitutione manebit, sicut & tutus manet a satisfactione ille, qui per signa fraudis, quæ ostendit puellę, eius quantum in se est abstulit deceptionem.

Moderatio cōcl. 1. **¶** Ne autem conclusio hæc antea a nobis assertis conclusionibus repugnare videatur, accipienda est cum ea moderatione, & falsis grano, quo supra asseruimus ex sententia Nauarri in Sum. cap. 23. num. 88. donationem, aut remissionem partis pretij factam in emptione vel venditione præsumendum non esse, esse liberam omnino: sed necessitate cōtractu emendi, vel vendendi rem: nisi præsumptiones probabiles ibi a iure signatę cōtr-

rentes ostenderint fieri libere.

Concl. 2. ¶ Secunda conclusio (quæ ut regula est generalis, ad multas hinc decidendas quæstiones confert) hæc sit quando aliquis venditor ita laborat ignorantia valoris rei seæ venalis, ut etiam per suas ab emptore plus valere quàm ipse putat, adhuc fidem ei adhibere renuens minoris, quàm valet emptore eidem vendit, si alias casu, quo credidisset emptori predicenti sibi plus valere minoris nihilominus eam ei libere vendidisset, tatus erit emptor in conscientia, etiam si tunc venditor suavi emptoris adduci non potuit, ut plus valere crederet, & ideo minoris eam voluit vendere ei. ¶ Hæc autem conclusio magnum habet fundamentum in doctrina D. Thomæ, 1. 2. quæst. 6. art. 8. quia ut vbi docet D. Thomas) ignorantia concomitans, quæ est de eo quæ agitur, quod tamen si sciretur nihilominus ageretur, non facit inuoluntarium (ut philosophus dicit) quia non causat aliquid quod sit repugnans voluntati, sed tantum facit non voluntarium, quia non potest esse actu volitum, quod ignoratum est. At certè quando venditor etiam si credidisset rem suam magis valere, libere tamen amico, vel familiari, vel alteri minoris eam nihilominus vendidisset, interuenit (ut claret) ignorantia concomitans: ergo illa venditio rei pro minori, tunc inuoluntaria non fuit, quare scrupulum, aut obligationem restituendi non iniicit emptori. ¶ Secundò patet, quia id quod sub rati habitatione rationabili accipitur, licitè accipitur & retinetur, sed quando venditor non credidit magis valere rem suam, & tamen eam minoris vendidit, taliter in animo affectus, quod si credidisset, & rescisset magis valere, eam nihilominus minoris vendidisset, illud quod minus soluitur ab emptore retinetur ab eo, quasi sub rati habitatione, quia si certò credidisset venditor magis valere rem suam nihilominus ratam haberet remissionem, quia (ut supponimus) minoris eam vendidisset, ergo licitè id quod minus soluitur ab emptore retinetur.

3. ¶ Preterea tertio probatur, quia ignorantia eatenus causat inuoluntarium, quatenus impedit consensum, sed cum aliàs si rescisset rem suam magis valere, minoris tamen eam libere tali emptori vendidisset (etiam si nunc per suum ab emptore de veritate plus valere non credat) non impedit talis ignorantia, & incredulitas consensum, quia ea ignorantia ablata (ut supponimus) consentiret in minoris pretij liberam receptionem, ergo remissio illius, quod minus soluitur, non est inuoluntaria aut inua-

lida, ac per consequens emptorem à restitutione liberat in hoc casu.

¶ Iam iuxta doctrinam conclusionum harum argumenta à principio allata dissoluentes, quædam cum moderatione admitteremus, quædam nihil contra veritatem conficere demonstrabimus.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur iuxta primam conclusionem, quam confirmat regula iuris. 31. addita gloss. se dicente, quod si taliter sit certioratus venditor rei de valore rei, quod iam in effectu certus sit, vel subaudi, secundum gloss. taliter quod de eo certus esse debeat: non poterit in foro exteriori agere contra emptorem, à quo fuit certioratus actione ex vendito, ut restituat illi partem pretij, quanto magis esset rem venditurus, si in effectu certiorari fidem adhibendo emptori asserenti magis valere voluisset. At verò in foro conscientie etiam si in effectu per emptoris monitionem persuasus certo fuisset de maiori valore suæ rei, si eam minoris emptori vendidisset secundum Nauarum, quia inualida esset illius, quod minus soluitur remissio: ideo restituendum illud esset venditori, nisi præsumptiones iuris extarent probabiles, quæ eam remissionem omnino fuisse liberam, & non necessitate vendendi rem fuisse factam arguerent.

¶ Ad secundum argumentum idem respondemus, quod & ad primum in casu, quo emptor certus erat, aut certus esse debuit de seruitute, quàm debebat domui alterius vicini domus, quam ipse parabat emere distinguendo, sicut ibi distinximus aliter in foro exteriori, & aliter in foro interiori, iuxta sententiam Nauari loquentes, quibus superaddimus, quod emptor ignorabat talem seruitutem potest agere actione exempto, etiam si venditor sciens seruitutem, vel vitium rei, dixit se nolle teneri nomine seruitutum, vel vitiorum: hoc enim generale pactum non trahitur ad illa quæ venditor sciuit. ff. de actio. empt. & vend. l. si res. §. venditori, si ita gloss. cap. eum qui certus. de regul. iuris in. 6. ex quo colligitur idem dicendum esse de emptore saltem in conscientia, scilicet, quod si sciuerit rem esse maioris valoris, venditore id ignorate non satisfacit, si apponat pactum, quo asserat nolle se teneri de maiori pretio rei. imò fortè neque in foro exteriori, cum emptio facta fuit infra dimidium iusti pretij illum iuuabit hoc pactum.

¶ Iam ad tertium argumentum in sententia Metinæ Salmanticensis fundatè respondemus, quod cum suffossore, & repertore thesauri

thesauri, qui licentiam petit à domino agri ad illum effodiendum, qui tamen à domino agri eius rei incredulo tãquàm ridiculus, & siphon phanta abiicitur, nõ est tam rigidè agendum, sicut cum emptore pretij rei non inficio, qui ideo rem minoris emit, quoniam venditor ab eo animaduersus de maiori valore rei, id credere noluit. Nam secundum Mercatum suffossor thesauri etiam data opera id faciens non tenetur in conscientia ante condemnationem domino agri restituere quicquam, quia secundum ipsum lex illa de restituendo thesauro domino agri, ab eo qui de industria in agro alieno quæritabat illum, pœnalis lex est, tum etiam quia licet lex ista secundum Victoriam, & alios obligat ante condemnationem in conscientia, tamè nõ in casu, quo iam iste repertor thesauri fecit, quod in se est domino agri reuelando secretum, & ab ipso suffodiendi illum postulando licentiam, quia tunc non reputatur fur, neque est furtum illum capere, cum non sit propriè aliquis eius thesauri dominus cui fiat furtum ut habetur. l. falsus. ff. de furtis, & quia in casu, quo à casu quis reperit thesaurum forsitan ad seruandam pacem iubetur à lege domino agri impartiri dimidiã partem secundum Sorum de iusti. & iur. lib. 5. q. 3. ar. 3. quam partem videtur remississe, cum noluit credere cum petenti sibi licentiam effodiendi illum, iuxta leges de thesauris, debuisset credere aut certè, quia hac petita licentia non reputatur fur, totus effossus thesaurus iure sibi accrescit. Quapropter non est eadem ratio de emptore vbi minoris venditor etiam sciens vendit ei quia non præsumitur id remittere, sed ex necessitate vendendi, minoris inuoluntariè vendere, nisi præsumptiones probabiles extant in contrarium.

Ad arg. 4. ¶ Ad quartum argumentum etiam innitens in autoritate eiusdem Metinæ dicimus, distinguendo antecedens (quod est eius assertum) iuxta conclusiones positas, quia si his non tam peritus ludendi, qui fuit admonitus à principio à suo collusore de excessu in arte ludendi, & noluit id credere, iure, & merito & rationabiliter debebat id credere, tunc verum est assertum Metinæ quod hic assumptum est pro antecedenti, quia tunc cum deberet credere, quia qui illum de hoc excessu monuerat valde reclusus, & veridicus reputabatur, & tanti nominis esse in arte ludendi publicè etiam ab ipso imperito collusore dignoscatur, ut plures alios peritiores, & peritissimos in arte ludendi constaret passim vicisse. Sux culpæ perinde hoc attribuendum est, ac si

Lex de thesauro qualiter accipitur

Ad. 1. arg.

Ad. 2. arg.

Distinct.

Ad. 3. arg.

sciens, & certò credens excessum, ludere voluisset, & hoc est quod Metina ait, quod tunc alius peritissimus collusor licitè sibi vendicat lucrum, quia iste imperitus præ stultitia, quia cum deberet credere non credidit, voluit illud lucri dare, hoc autem, ut probabile admittimus, vide de hoc in materia de ludo, vbi limitatus loquimur. Si autem non ita constabat excessus, ut meritò, vel iure dicenti, sibi superiorum, multò magis se esse in tali genere ludendi credere debuisset maximè, quia præ quadam iactantia solent falso, & inaniter aliqui collusorum gloriari de excessu in arte ludendi, quo sæpè carent, etiam si in re veritate de notabili, & certò in se excessu monitus fuerit inferior in peritia ludendi, neque credere voluerit, non ideo inest ius in conscientia illi peritissimo tale lucrum, sibi applicandi, nisi forsitan iuxta nostram secundam conclusionem tam modica quantitas esset lucri, ut etiam si excessum talem certò credidisset, eam nihilominus (quia sic erat genium hominis) causa captatæ recreationis in lusu, vel causa maioris partæ peritiæ ex tali ludo cum tam celebri in arte ludendi collusore præsumi probabiliter posset, quod collusori illi peritissimo causa remunerationis donasset, quia tunc ignorantia illa esset concomitans non causans inuoluntarium. De consequenti etiam quomodo distinguendum sit in solutionibus. 1. & 2. argumentorum penes finem dictum est.

¶ Ad quintum argumentum fundatè in autoritate D. Thomæ respondetur, concedendo antecedens, quod est eius assertum, quia illa cum euidètia viderit signa fraudis, & nulla coacta rationabili necessitate consentiendi stupro voluit cõstiprari, libere videtur in sua defractionem consensisse. At verò venditor etiam probè gnarus valoris maioris suæ rei, & si minoris eam vendat: non videtur in defractionem minoris pretij sic soluti consentire: quia necessitate rationabili vendendi rem suam videtur minoris eam vendidisse, quia non potuit iusto pretio vendidisse, quare nõ præsumitur liberè minoris vendidisse. Nisi præsumptiones probabiles sint, quæ pro donatione, aut remissione libera illius, quod minus soluitur, faciant (ut diximus ex mente Nauari.)

¶ Ad sextum argumentum respondemus distinguendo casum, qui pro antecedenti assumitur, quia si mulier illa, cui causa allicienda ad concubitum illicitum eam amore eius captus. 40. aureos contulit, quæ protestata est. 40. dictos aureos sibi danti in illicitam rem, quam

Ad. 5. arg.

Ad. 6. arg.

Distingui-
tur antecede-
dens.

quam de ipsa sperat ipse non praeiuram con-
sensum sit tanti nominis, & fame, ut merito te-
merarius, & insanus inter prudentes etiam sa-
culi extimetur esse, qui tale quid, & a ta egregia
honestate dotata foemina obtinere spera-
uerit pecunijs, aut ad id aspirauerit, tunc quia
credere iure, & merito, & rationabiliter, debe-
bat illam non consensuram, perinde iuxta no-
stram primam conclusionem est ac si credidisset
illam nunquam fore consensuram, quare
ista tunc licite retinent, maximè post talem
protestationem danti factam, iuxta mentem
Martini Salmaticensis & Hugonis de Celso in
suo reportorio legum regnorum Castellae
verbo paga, versu 41. & quia tunc censendus
est praestultitia sua (sicut in simili dixit Meti-
na) voluisse ille foemina illos largiri aureos. Si
autem illa non tanti nominis erat, neque tan-
te constantiae constabat esse, ut neque prima
vice sollicitata muneribus, sed neque iterum,
atque iterum lacesita, seu potius allecta pre-
cibus, & largitionibus consensura speraretur:
tunc ille licet aliquomodo illicitè quantum
attinet ad conscientiam id crediderit & spera-
uerit, quia tamen more vulgi, & more huma-
no loquendo id consensus non erat omnino
incredibile, neque inspirabile non praestatur
foeminam, & tali homini cum esset ipsa etiam
non tanta nota dicendum esse puto ipsam te-
neri ad 40 aureos sibi datos in conscientia re-
stituendos, etiam si semel in principio prote-
stata ei fuerit non consensuram ei, donec ite-
rum, & si opus fuerit iterum tam sufficienter
id protesta fuerit ei, quod tunc arbitrio exper-
torum temerarius, & vesanus extimetur a fo-
mina sic repulsam passus, si credat aliquid se
obtenturum ab ea: & in hoc casu assentiretur
mih Nauarrus, & Metina Complutensis, &
frater Iosephus in suis floribus, qui impari
causa turpitudinis, non subsequuta causa, datu
in conscientia danti ante completionem cau-
sa turpis restituendum esse censent. Ita in co-
scientia, sed quid in foro exteriori, & qualiter
in hoc casu veniat iudicandum, vide in Hugo-
ne de Celso loco supra allegato, & hic limita-
tius hanc resoluimus quaestionem, quam in
tomo. 1. nostri Instructorij eam resoluera-
mus.

Concorda-
tur docto-
res.

Ad confir.

Ad confirmationem, cuius antecedens
videtur innixum authoritati Soti responde-
tur, quod licet Sotus de iustit. & iur. lib. 4. q.
7, ar. 2. insinuat, quod si aliquis Petro, verbi gra-
tia, legasset centum credens Petrum esse filiu
suum, sua tamen leuitate deceptus, vel ab alio
citra culpam Petri, posset Petrus illa optimo

iure possidere, tamen haec sententia Soti mo-
deratione, & explicatione eget. Nam si talis
legans centum sua leuitate deceptus est a se
ipso, vel ab alio ad credendum, Petrum esse fi-
lium suum taliter, quod propter euidentiã in-
dicia, & argumenta stantia in contrarium cre-
dere debuit Petrum non esse filium suum,
tunc quia iuxta nostram primam conclusio-
nem perinde est debuisset credere non esse fi-
lium suum, & credere non esse suum, quantum
attinet ad mores, quia reddit actus in natu-
ram suae formae: & quia si credidisset non esse
suum, & nihilominus legasset ei illa centum,
validum esset in conscientia tale legatum, ita
& nunc, quia licet institutio, qua ego insti-
tuo in haeredem Titium, dicendo, instituo Ti-
tium fratrem meum, cum optimè sciam eum
non esse fratrem, licet ut fratrem diligam no-
valet. l. nemo. §. i. ff. de haer. in lit. sed hoc ta-
men secundum Syluestrum verbo. conditio.
quaestione. 7. intelligendum est in foro causa-
rum, quasi aliud esset in foro conscientiae: si
sciens, aut credens, aut credere merito debet
non esse suum filium, suum haeredem, aut le-
gatarium reliquisset, quare in hoc sensu vera
est sententia Soti, & multo magis est vera,
quando ab eodem Petro legatario admoni-
tus est, quod ipse non esset filius eius, quia
magis hoc debuit stantibus praedictis argumè-
tis credere, scilicet non esse suum, quare suae
leuitati id imputandum, putat Sotus, & Me-
tina, & quod praestultitia, id Petro deceptio-
nem tollentivo uerit legare. Secus autem est,
si verisimili errore adductus Petro illa cen-
tum legauit, credens esse suum filium, alias
non ei legaturus, quia tunc si propter appa-
rentes rationes in contra non debuit non credere
esse suum, quia leuitati non est imputanda
ista credulitas, licet falsa, qua credit esse suum
& propterea ei illa centum legabit, inualidum
videtur in conscientia legatum, ut potè ex er-
rore iusto, & verisimili procedens, & hic lima-
tius (ni fallimur) loquimur in hoc casu, qua-
in primo tomo nostri Instructorij, part. 2. ca-
pit. 28. loquuti fueram. Et ad consequen-
tiam dicimus esse negandam, quia licet vendi-
tor satis resciat rem suam magis valere, tamen
inuoluntarius, secundum quid illam
minoris vendit, iuxta mentem Na-
uarrus nisi appareat probabiles
praesumptiones de
contrario.

Sent. Soti
modificatur.

Sent. Soti
quando vi-
ra.

CAP. LI. An contractus ex metu conflatu validi
sint in conscientia, & statuitur regula generalis
quod a validus sit contractus venditionis aut lu-
di, quae quis lacesitus importunitatibus contra-
hit, & de quaestione cognitu necessaria, scilicet,
an ratificetur contractus venditionis vel ludi
metu, vel vi a principio initus per hoc quod co-
actus antea iam inde vult capere lucrum, late dis-
putatur contra Garciam.

Questio.

Agentes de emptione, & venditione, qua-
tenus voluntariae debent esse non possu-
mus hic hanc quaestionem praeterire, scilicet,
an contractus emptionis, & venditionis ex
metu conflatu validi sint in conscientia, & in
foro interiori tollerandi. Igitur in hac parte
breuiter nos expediente pro resolutione qua-
estiois huius, & similium illam libenter am-
pleximur sententiam Nauarrus, cuius meminit in
summa Latina cap. 17. num. 29. & cap. 22. nu-
51. quae in duobus consistit punctis.

Primo autem loquendo de foro exteriori
metus requisitus in hoc foro ad rescinden-
dum contractus ex metu exercitus debet esse
metus iustus, & cadens in virum constantem
iuxta. l. metum. ff. quod met. causa, hunc autè
iustum metum cadentem que in virum con-
stantem non absre, & sine causa tam canones,
qua leges respiciunt ad irritandos contractus
in foro suo exteriori, quonia si ibi ob leuem
metum actuum daretur recilio, iam omnes
actus contractuum paterent calumniae, & ob-
noxij essent petitioni rescissionis, quod certe
republicam litibus innumeis vexaret, hoc
autem procul dubio contra mentis iuris est,
ut habetur in. l. propterandum. C. de iudic. &
cap. sinem litibus. de dolo & contum.

Imo Sotus in quarto. in secundo tomo,
distin. 29. quaest. 1. art. 3. ait, quod iam more,
& vsu alij contractus praeter votum, & matri-
monium quocumque metu notabili facti fue-
riat rescinduntur: superadijimus autem nos
hic quod quia iuramentum metu exortum
est obligatorium secundum viorem & co-
muniorem opinionem, ut colligitur aperte ex
cap. si vero. de iur. iur. idèd sine prauiã relaxa-
tione iuramenti, non potest quis contraueni-
re contractui, cui ex metu iurauit non contra-
uenire contra Hugo. de Celso in suo reporto-
rio cap. vender. vers. 44. alias contractus ex me-
tu factus, quia alias non fieret irritus est, secus
est, si fieret sed no tam paruo pretio, quia tuc
satis est supplere pretium.

Praterea attingendo punctum quaestio-
nis & loquendo in foro conscientiae, regulam

generalem subijcimus, scilicet, quod ad red-
dendum actum inefficacem, & inualidum co-
ram Deo sufficit quivis timor, etiam si leuis
sit, & qui non attingat metum grauem & ca-
dentem in virum constantem, modò sit cau-
sa, sine qua non, saltem principalis, id est, qua-
do est timor, licet minor, talis tamè, ut sic fue-
rit causa actus, vel contractus, vel consensus,
vel dati, vel accepti, quod sine ipso ista de fa-
cto non euenissent. Haec autem regula est Na-
uarrus, quam in locis supra allegatis desumpsit
se se fatetur ex mente Hostiensis. Ioan. And.
in cap. verum. de iure iurand. & ex assertis ab
Adriano in. 4. de restit. cap. aggredior. versic.
ex quibus omnibus. & ex Soto de iust. & iur.
lib. 4. art. 4. ad 2. illius probationem efficacè
esse hanc puto, scilicet, quia leges quae inter-
vtrumque metum, scilicet, grauem, & caden-
tem in virum constantem, & inter non tam
grauem metum, differentiam statuunt, in pre-
sumptione fundantur, praesumunt etenim
metum grauem, & cadentem in virum con-
stantem esse causam actus, alium verò non.
Lex autem quae praesumptioni innititur, coram
Deo locum non habet, si veritas rei ei non
coexistat, capit. is qui. & capit. tua. de spon-
salibus.

Reg. Nau.

Corol. 1.

Hinc Nauarrus cap. 22. num. 51. duo co-
rollaria infert. Primum, quod metus reueren-
tialis annullat votum puellae vouentis reli-
gionem, etiam quoad forum exterius, quod
glos. sing. cap. praesens. 20. quaest. 3. notat ex
illo cap. quod tamen nunc quatenus attinet
ad forum exterius, diffinire hic non conten-
dimus.

Corol. 2.

Secundum, non obligari ad preces hora-
rias, & ad abstinendum a bellis filium, cuius-
dam maximi principis, qui maximo reueren-
tiali metu patris, infantis, & patris regis dia-
conatum accepit, visum iri alicui erudito. Na-
uarrus autè procul dubio videtur casum hunc
iustam praese ferre causam dispensandi, pen-
satis hic concurrentibus circumstantijs.

Verum nobis de his quatenus attinet ad
forum exterius, no est animus agere, sed qua-
tenus attinet ad conscientiam. In hoc autem
conscientiae foro, cum autore Soto metus le-
uis etiam iniurius sit, suapte natura iure ve-
nit contractus etiam ex leui metu initus in
conscientia rescindendus, in foro saltem con-
scientiae, in quo omnis iniuria venit iure natu-
rali rescarcienda: inefficacem ergo etiam me-
tus leuis reddit contractum, quando causa fuit
sine qua non, saltem principalis illius.

Questio.

Porro non abhorre ab hoc loco haec
quaestio

quæstio videtur, an sicut contractus est ex metu, & violentia etiam leui præcedens taliter quod alias non fuisset inuitus in conscientia, est nullus, sic etiam nullus sit contractus emptionis, vel venditionis, aut ludi, vbi aliquis ad emendum, vel vendendum, vel ludendum inuitus pertrahitur importunitatibus laesivis, & conuitijs taliter quod præ pudore, & suffusione vultus, ne vt vilis & miser abijciatur statuit emere, vel vendere, vel ludere, alias nihil horum facturum videtur namque talis contractus validus esse. Nam si sic ad contrahendum, vel ludendum per tractus virtute illius contractus, aut ludi aliquid sibi licite acquirere parat, fit consequens, vt velit iam contractum huiusmodi, & alteri contrahenti, aut ludenti valere ad licite per ipsum acquisitum retinendum, alias æqualitas, quam in hoc supra natura exigit contractus, nõ seruaretur: argumentum autem hoc proculdubio nõ parum viget.

¶ Iam in hac quæstione non satis liquet quid sit dicendum, quoniam doctores non conueniunt in vno. Sotus namque secutus Siluestrum, Caietanum, & Metinam tenent sic per importunitatem, & incursionem pudoris, aut per exprobrationis modum pertrahentem ad contrahendum, vel ludendum teneri ad restitutionem. Archidiaconus autem & Couarruuias atque Nauarrus in suo Manuali cap. 19. num. 13. eiusdem sunt cum prædictis sententiæ hac ducti ratione, scilicet, quia huiusmodi importunationes, seu exprobrationes genus quoddam violentiæ præferunt, quorum sententia magis ad mentem D. Thomæ accedere videtur, qui. 2. 2. q. 32. ar. 7. in solut. ad. 2. ait, quod qui ex cupiditate lucrandi trahit alium ad ludum ex diuino iure ad restitutionem tenetur. ¶ Garcia autem in secundo lib. de contractibus cap. 19. num. 592. contrariam opinionem quam asserit approbare Alcozerum, magis consentaneam rationi esse iudicat præter argumentum supra allatum, etiam adducens in probationem, scilicet, quod contractus donationis, vel venditionis ex similibus importunitatibus procedentes validi sunt restitutionisque expertes, sed certè hoc nõ est aliquid probare, sed principium petere.

¶ Ne igitur aliorum varias sententias in medium proferentes nostram taceamus, arbitror hanc hanc sic per hanc distinctionem cõponendam. Nam quia auctore Philosopho, actus actiuorum sunt iuxta passiva disposita, dupliciter se possunt habere huiusmodi importunitates, & exprobrationes, quibus conan-

tur aliqui alios pertrahere ad contrahendum contractum, vel ad ludendum vno modo taliter, quod veluti impertinenter se habent ad sic pertractum, quia licet iste tunc ludere, aut contrahere renuebat: tamen talis animi, & genij erat, quod alias probabiliter præsumendum erat libere contraxisse, vel lusisse, quia alias ab contrahendo, vel ludendo non tanto pere abhorrebat, & huiusmodi importunitatibus, & exprobrationibus nihil percellerebat animo, quia eas quasi iocosas vilipendebat, & in iocum vertebat, cum aliàs solitus esset contrahere, vel ludere, & in hoc casu vera est opinio Garcig, & Alcozeri. Alio modo huiusmodi importunitates, incursiones ruboris, & exprobrationes taliter se possunt habere ad sic per tractum ad ludendum, vel contrahendum, quod re vera inuitum, & omnino inuoluntarium, & alias non lusurum, aut contracturum pertrahunt efficaciter ad ludendum: vel contrahendum, quod tunc præsumi probabiliter potest, quado, vel quia angusti erat cerebri maxime huiusmodi importunitatibus, vel exprobrationibus offendeatur, vel quando ita valde, sibi placebat de opinione liberalis, & magnifici, quod has in se iactatas exprobrationes adeo ægrè ferebat, vt eas vitandi sola causa (cum aliàs summè contrahere, aut ludere detrectaret) creditur lusisse, aut contraxisse.

¶ In hoc autem casu vera est opposita sententia Soti, Syluestri, Caietani, & Metinæ, Archidiaconi, & Couarruuiæ, & Nauarri, quia est etiam conformior menti D. Thomæ, & quidem patet, tum, quia in hoc casu importunitates hæc & exprobrationes, respectu huius quandam violentiam inferre videntur. Tum, quia iustam regulam generalem causa potissima sunt, sine qua alias non contraheretur, aut luderetur, vnde inuoluntarium omnino in conscientia, videntur facere contractum emptionis, aut donationis, ac per consequens inuoluntarium. Huius autem sententiæ videtur esse Armilla, verbo. coactio. §. 6. vbi sic ait: metus leuis, vel tantum probabilis nõ excusat, nec rescindit, vel annullat, vt notat Panor. in cap. veniens de sponsalibus. cl. 2. tamen quoad conscientiam considerandæ essent circumstantiæ rerum, & contractuum.

¶ Porro argumenti allati à Garcia solutio nobis, & hanc quæstionem agitandi hic ingerit necessitatem, scilicet, vtum qui coactus, vel vi à principio pertractus est ad contrahendum, vel ludendum, si iam dum contrahit, vel ludit animo suo statuit ex ludo accipere,

Importunitates duplices.

Quæ sententia conformior. D. Thomæ.

sibi lucrum, vel ex emptione acquirere rem emptam, & fructus eius, aut ex venditione coacta sibi parere emolumentum pretij recipiendi iam ex hoc ipso ratificet, contractum antea per vim, & coactionem inceptum.

Argu. 1.

¶ Pro parte autem affirmatiua primò face re videtur, quia iste qui à principio inuitus accessit ad ludendum, vel contrahendum, eo ipso, quod iam paratus exui ante sibi illata ad ludendum, vel contrahendum, discernit ex tali ludo, vel contractu accipere sibi lucrum, aut rei, vel pretij dominium, videtur consentire in ludi, vel emptionis, & venditionis contractus, eiusque leges, & conditiones, scilicet, perendi, & lucramdi, & æqualitatis: ergo videtur per istum consensum illum contractum ratificasse.

Arg. 2.

¶ Secundò, pro eadem parte affirmatiua arguitur, quia vt habetur extra de spons. & matr. cap. ad id. matrimonium per vim contractum cohabitatione spontanea cõualefcit, hocque quotidie allegatur, & hoc ideo vsu euenit, quia cohabitatio spontanea postea subsecuta arguit subsequenter consensum ratificantem matrimonium antea per vim contractum. Sed iam voluntas spontanea adueniens lucrandi ex ludo, vel acquirendi rem ex contractu, qui ab initio fuit coactus arguit etiam consensum subsequenter ratificantem contractum antea coactum, ergo per consensum in lucrum, vel dominiũ obueniens ex tali contractu, videtur talis contractus ratificari. Garcia propter primum hic allatum argumentum libr. 2. de contract. cap. 19. pag. 595. tenet absolute partem affirmatiuam, igitur à clarioribus incipiendo quæstionem enodamus oportet.

Dictum. i.

¶ Dicimus ergo primò, quod absolute loquendo nõ considerando quod vi tractus ad ludendum, vel contrahendum, vult iam in de aliquid lucri siue pretij sibi acquirere, sed considerando potius quod neque vellet ludere, sed neque lucrum cum periculo perendi, tunc nisi superueniat alia noua causa, vel ratio quæ nouum gignat consensum liberum, per quem ratificetur antea coacte inceptus contractus, semper irritus in conscientia manet. Secus autem est si postea ex noua emergente causa, vel ex noua obliata ratione contractus iam fiat voluntarius, qui antea fuerat coactus, quia tunc ex noua ratione, vel causa progenitus consensus illum ratificauit, vt videre est in spontaneus casu, quo quis primò metu cadenti in virũ constantem matrimonium contraxit, dũ alia non se offert causa, quæ de nouo ad libere consentiendum eius afficiat voluntatem,

semper censetur perseverare inuitus, & contractus adhuc manet irritus. Si tamen postea accedat tertius, qui mille aureos huic inuito offerat, si sponte acceptet Mariam, quam antea sic coactè duxerat, & gratia tantæ dotis libenter faciat: iam per hunc subsequenter consensum matrimonium ante coactum manet ratificatum, quia noua se obtulit causa.

Dictum. 2.

¶ Secundò dico, loquendo de ludo, ad quẽ quis primò inuitus est tractus, quod non ex eo, quod postea decernat lucrum, sibi hinc parare, aperte conuincitur nouum, & liberum ad ludendum præstare consensum contra Garciam, idque duas ob causas sic iudicandum est, scilicet, vi primò tractum nouum, & liberum præstare consensum non velle (nisi alia occurrat noua, & sufficiens causa, quæ illum gignat.) Tum, quia si secundum vnã opinionem communiorem intelligeret se nõ licite posse lucrari, sicut neque perdere, dum inuitus ludit magis hinc ad ludendum inuoluntarius redderetur, quia ipse est tunc censendus alias inuitus in ludo perseverare. Tũ, quia secundum aliam opinionem, quam Canus in suis scriptis, & Nauarrus in suo manuali. capit. 19. num. 12. autumant esse probabilem, scilicet, verum est, quod vi tractus ad ludum (licet non possit perdere) potest licite lucrari à collusore vi illum trahente, quia ipse non impedit lucrum, sicut sibi impedimentum præstat licite lucrandi, qui illum ad ludum inuitum trahit. Tum, quia sicut vtens falsis carnis in ludo non potest licite lucrari, quia iusto lucro impedimentum obijcit, at bene potest ab eo licite lucrari eius collusor syncerè ludens, quia lucro iusto obicem non opponit, ita & in casu hoc. Tum, quia vt inibi asseuerat Nauar. cap. si qua de rebus. i. 2. quæst. 2. & §. pupillas inlt. de inuti. stipul. probant contractum cum pupillo, aut Ecclesiam factum valere in alterius præiudicium, quamuis in eorum non valeat. Tum, quia iniuriam pati potest, qui eam facere non potest, iuxta. illud. ff. de iniur. translata in cap. illud. i. 5. quæst. 1. Sic & in casu, quod si hoc (inquam) verum est, & hanc opinionem probabilem esse intelligeret, qui vi tractus est ad ludum, non opus esse sibi iudicaret nouum & liberum præstare ludo consensum, eò quod velit iam licite lucrari, quia iuxta istam probabilem opinionem, sine isto de nouo adhibito consensu potest licite lucrari adhuc perseverans inuitus, ac per consequens non est censendus contra Garciam, quod per hoc quod velit lucrari, vel ludum ratificare, sic vt eius collusor valeat ab eo

Opinio Cani & Nauarri.

Variant hic doctores.

Sent. Nauarri.

Sent. Garcia.

Concordatur per auctores.

ab eo lucrari licet, quia vt regulariter contingit id eo, quis inuitus ad ludendum trahitur quia metuit perdere, & renuit alteri lucrum impendere, quod plane etiam facit ad solutionem secundum communioem opinionem datam.

Distum. 3.

Exemplu puellae coactae.

Tertio dico, loquendo de contractu venditionis, quod non eo ipso solum, quod coactus vendens (supposito quod cogitur vendere) velit, accipere pretium pro re sua postea, coarguitur velle contractum venditionis ratificare, ita vt cogens ad vendendum sibi maneat dominus rei venalis sicut puella vi graui coacta profiteri solenniter, per hoc (quod supposito quod cogitur profiteri) vult suam tradere monasterio dotem pro vita alimentis, non est censendum eam velle ratificare professionis votum antea coacte emissum, neque absolud illius dotis dominium in monasterium, voluisse transferre, patet autem hoc tertium dictum contra Garciam, quia ad validum contractum, ita vt per eum transferatur dominium, requiritur absolutus, & directus liber consensus, at iste consensus (si recte eum expendamus) non est absolutus, sed conditio natus, quia facit hunc sensum, absolutè nolo vendere, neque rei meae proprietate transferre dominium, sed si vis mihi inferatur, vel postquam ad id cogor volo, hic autem sensus consensus tantum conditionalem importat, nõ directum, sed indirectum: & per coactionem preuiam inflexam in translationem dominij rei venalis in coactionis autorem, ergo nõ est satis idoneus consensus ad ratificandum venditionis contractum à principio irritum, vt pote vi contractum.

Matrimonium metu graui etia consummatu sit validu.

Ad probationem autè istius hic assumpti principij, scilicet, quod talis conditionalis, & indirectus consensus, vt pote ex coactione praua originem ducens, quippe qui eam coactionem vimque virtualiter, & indirecte participat, nõ sit sufficiens ad ratificandum contractum alias irritum, facit communis opinio. Panor. Præpos. & aliorum multorum, & Nauar. in summa cap. 22. num. 31. contra Host. qui habet, matrimonium metu mortis contractum, & metu quoque mortis consummatu non esse matrimonium validum, quia sic vt consensus in matrimonium non fuit satis liber ad contrahendum, ita neque consensus indirectus per quandam consequentiam resultans ex copula ex eodem metu mortis orta, non est satis liber (licet aliqui Thomistae cum Soto subtimidè putent oppositum probabile, quando voluit à principio coactus postea accedere affectu maritali,

quod fornicationis vitaret peccatum) ergo pari ratione comprobatum, manet quod consensus tradendi dominium rei, & accipiendi pretium virtute prioris coactionis manens, vt regulariter accidit, dum noua de nouo libere, & absolutè consentiendi non se offert causa, nõ est sufficiens ad ratificandum contractum, quia non est satis liber, sed (vt dictum est) est conditionalis, & ex suppositione prioris vis illata coexistit. At si noua se offerat causa & sufficiens libere consentiendi contractui prædicto, iam per istum nouum consensus, vel denuo fiet, vel ratificabitur contractus.

igitur ad primum argumentum quoniã iam ex prædictis eius patet solutio, dicimus breuiter, quod licet vi primo coactus ludere, vel contrahere, veli postea lucrari, tamen sicut non consentit in ludum libere, ita non consentit in leges ludi, vel contractus, nisi conditionato, & coacto quodam consensu virtualiter, & implicite, qui non satis est ad transferendum dominium, & hoc regulariter, vnde per ipsum non ratificatur contractus, vnde non intendit absolutè lucrari, neque perdere, sed supposito quod cogitur, quasi ad redimendam suam vexationem ex suppositione acceptat lucrum, si sibi obuenerit, postquam etiam, si perdere contingeret inuitus erat à se perditum soluturus. Quae omnia non arguunt consensum liberum. Peccaret autem hic à principio coacte vendens, si ablata coactione: quae tolleretur, si redderetur sibi res sua, vellet adhuc retinere pretium, non autem peccat retinendo pretium, quandiu per redditionem rei suae sibi factam, coactio, qua coactus est eam vendere, non aufertur.

Ad secundum argu. respondetur, quod extra de Sponfal. & matr. c. ad id. ideo mulierem primo coactam per cohabitationem spontaneam matrimonium coactum ratificasse decernitur, quia secundum glossam, cum suppetet illi copia fugiendi à domo mariti, noluit fugere, sed tanto tempore cum illo voluit commorari, iudicatur subinde libere postea consensisse. Secus autem iudicaretur, si statim fugisset, aut reclamasset, at verò contrahere coactus, qui ex venditione, qua cogitur vendere subintendit recipere pretium, illudque retinere, non ideo videtur libere in conscientia ratificare venditionem illam etiam, si habeat pretium pro suo contra Garciam quandiu adhuc vellet reddi sibi rem suam, & restituere pretium, quia tandiu censetur esse inuitus, secus est quando iam sic retinet pretium pro suo quod nollit illud restituere, neque recipere,

Ad. 1. 47

Ad. 2. 47

vel rehabere rem venditam etiam si vltro sibi offerretur, quia tunc signum esset, quod eam venditionem ratificasset alias non. Nota. Hic etiam patet quid dicendum sit de empta & animo soluendi non habente, quia hic nisi iuxta animum, & nouum animum soluendi concipiatur, neque rem emptam, neque fructus eius bona conscientia retinere potest. Est enim venditio, & emptio distractio, & contractio rei pro pretio statim soluto, vel facta fide soluendi, quae quidem fides ficta, & sine animo soluendi non debet esse, quia fides humana ficta non est fidelis. Similiter non est intellectu facile, quid dicendum sit de onerante ad creditum, qui tamè credit, certò se non fore soluendo, an valida sit emptio, qua remittit, quia aliquibus videtur fuisse de monte Victoriae, quod talis emptio non tenet, sicut neque assicuratio, qua quis cum postea non sit soluendo, sine aui preat, eam assicurat. Sicut neque, adquisitio lucri ex ludo tenet ab eo facta, qui nihil in ludo est potens perdere: aliquibus autem videtur, quod sit valida, quia talis potest pro debito incarcerari, & quia veniens ad pinguiorem fortunam soluendo non excusatur, & quamuis his responderi hic possit, quod ratione delicti, quia cum non esset tuturus soluendo emit, posset carceri mancipari: & ratione damni veniens ad pinguiorem fortunam teneretur restituere: non tamen ex eo quod emptio in conscientia fuisse valida.

Nota.

Questio.

Variat Doctores.

Sent. aut.

Tamen vt has opiniones ad aliquam resolutionem redigamus: dicimus, quod probabilis apparet, quod talis emptio fuerit valida praesertim quando res empti fuit res immobilis, vel non ipso vsu consumptibilis, quia licet alias emptor non esset soluendo eam, postea dum eam emit potuit concipere animu eam vendendi, si tempore solutionis non haberet, vnde solueret, & quia si tunc extaret restituenda esset, vel vendenda, vt eius pretium restitueretur. l. 2. ff. quibus causis pig. vel hypoth. cont. per argumentum à fortiori. Et idem dicendum est forte quando empti est res vsu consumptibilis ab eo, quem constat non fore soluendo, quia dominu talis rei videtur acquirere, quidquid sit de culpa: quia accipit rem, quae vendendo potest acquirere, vnde postea soluat. Et quia obligata manere eius persona semper, quod habuerit vnde solueret possit. At de assicurationis nauis & de ludi casibus aliquis est disparatio non conueniens. contractus emptiois hic proposito, vt considerari patebit de quo postea infra plura dicemus.

Instruct. Negot.

CAP. LIII. An qui iuravit contra alium non contraire, possit implorare officium iudicis, & de quadam deceptione an contractus cum alio iure potente restituere creditoribus sit aliud ius potest ponitur regula Soti de aduertendis in emptione si non fuere animaduersa: fructus rei venditae in quomodo partiendi, aut cui applicandi: et de venditione facta sub conditione tali, quae non includatur in adiectis venditis, vide ibi iuridica dogmata.

Ad hoc quoniam vt dictum est de emptio, & voluntaria redditione, & venditione, queritur, an si à principio aliquid contractus iure iurando se ad iuramentum ratione deceptiois contractus non contraire, hoc iuramentum non obstante, possit implorare officium iudicis ad aequalitatem in contractu statendam, vel ad rescindendum contractum. Ad hac autem quaestione sic diximus breuiter respondere dicentes primo, quod qui iuravit stare contractui, & non contraire illi ratione deceptiois, si deceptio postea interuenit in eo, ex proposito in conscientia potest petere reductionem contractus ad aequalitatem, vel vt rescindatur casu, quo iure ratione deceptiois est irritus, vel irritandus. Patet hoc quia dolus iurandus non potest, neque expressè, neque subterfugè litate verboru tacitò renuntiare in deceptiois vnus. Illud nullas & hoc sequitur communiter DD. Dicitur autem dolus ex proposito, quando scienter, per fraudem, gratia, seu bono aliquo alterum grauat, & sic iuramentum non valet.

Questio.

Distum. 2.

Distum. 2.

Secundo dicimus, quod si non affuit deceptio in contractu ex proposito, & scienter, qui dolus dicitur, si iuravit se non contraire contractum ratione alicuius interuenientis erroris, nihilominus distinguendum videtur, an factus est error, quod excipit mente iurantis, per tã, quia cessante isto errore nullo modo contractus valet, vel se obligasset: tunc non ligat iuramentu, & potest contraire nulla obstatè abolitione, ita Syluester iuram. 4. q. 8. & probat, quia quando error dat causam pacto, aut contractui, quod tunc contingeret, quando alius non fieret, excluditur voluntas. In de dol. & iuramentu non obligat ultra intentionem iurantis, de iure iurand. cap. ventis. Neque iuramentu extenditur ad illa, de quibus non est cogitatu eo, qui iurauit. Si autem talis non interuenit error, qui tolleret intentionem contractus, & iurantis, qui sic iurauit, quia validu videtur esse iuramentu eius, tenetur non contraire contractum, & sic limitatu venit cap. 1. de pact. lic. vi. ff. q. non procedat, quando error dat causam contractui, & hoc procedit in foro conscientiae. Nam in foro exteriori an iuramentum

N. dicitur

dicitur maior si iuravit se non venire contra venditionem, quando postea intelligit se deceptum ultra medietatem iusti pretij difficultatē glossa super capit. cum causa. de empt. & vend. ubi ait se credere quod non audietur maior, sed bene audietur minor, vide ibi. Nā Panor. in eadē causa. videtur tenere cōtrariū, qui ait q. qui iuravit nō cōtrahere, venditio in alicui. & inuenit se deceptū ultra dimidiū, potest petere absolutionem à iuramento, & potest agere contra emptorem, & sic poterit audiri. Imo etiam in cōscientia cēsemus hoc documentum Panormitani de absolutione à iuramento prius petenda à prelato obseruandum esse ad cautelam, quando cūque in dubio res est an obliget, vel non, antequam agatur cōtra id quod tali iuramento fuit firmatū.

¶ Potro, quia in disputationem deceptio nis interuenientis in venditione, quatenus eā facit inuoluntariam incidimus, non erit abs re & de hac deceptioe meminisse, vbi Petrus fingit literas, quibus continetur, quod hoc anno non est oleum in Alcarientiensi prouintia, vel in Alxarania Hispalensi, & eas projicit, vt inueniantur, inuenit autem eas Ioannes, & tre dens esse vsum, omne oleum, quod ibi reperit, comparat sperans multum lucrari, tamen multum tandem perdit. ¶ Ad hoc igitur dicitur, i. contra fraternam charitatem egisse Petrum, si sic intendebat decipere Ioannem mercatorem, vel alium neque vlla suppetit ratio excusandi illum à culpa mortali, verum tamē quia Ioannes leuiter motus est propter tales literas ad emendum huiusmodi oleum, ideò sibi imputandum venit damnum, non autem tenetur eundē damni quod subiit restituere Petrus, quia nisi leuis corde fuisset ad credendū sufficiens causa damni sibi data non fuit. Quā uis non damnare confessorem obligantem Petrum ad soluedum, vel resarciendum aliquid Ioannes pro hac deceptioe licet non in integrum, sed considerato ex vna parte, quod Ioannes leuiter voluit decipi, & considerato ex alia parte, quod aliqualis causa deceptio nis data est ei, præsertim si multum & persuasibile & verisimiles rationes in illis literis pro se ex industria continebantur. Nam & hoc fundamentum habet in doctrina Soti, qui in 4. sentent. afferit, loquens de puella, quæ sub specie matrimonij decepta est, & violata, scilicet quod si sic decipiente arbitrio boni viri aliquis compensatio facienda est ei pensato ex vna parte de dote ipsius puellæ, & ex altera parte, quod capetur sua sponte voluisse se decipi, quando ex verbis decipientis ipsa facile

poterat deprehendere fallaciam, vel ex bonis coniecturis, sic & in hoc casu.

¶ Addimus secundo, quod Paulus inueniat litteras apertas, vel laceratas missas Antonio, continentes, quā tali loco est penuria olei, & quod querat emere, &c. Si Martinus his lectis festinat emere. Antequā emat Antonius nihil male agit, imò prudenter fecisse censendus est. Vnde ad nihil pro hoc facto tenetur, huic sententiæ suffragatur Arch. Flor.

¶ Accedit ad receptiones, quæ in cōtractu venditionis, & emptionis interuenire solēt, & illa deceptio, quod quis nō habet, nisi bona aliena, aut licite acquisita obnoxia tamē priorū debitorū restitutioni vult emere, vsu cōsumptibilia: quæ certū est ab ipso cōsumēda fore: vnde fit impotens. De hoc igitur ex mēte Soti de iust. & iur. diximus, q. venditio facta à tali valida est secundū ius naturæ; quia per eam pretiū recipit, vnde soluēdo esse potest: nisi vendat re in se, & in specie alienam, aut nisi fiat in fraudē. Si autē talis emat vsu cōsumptibilia præsertim superflua ex pecunia in se aliena nō habens alias vnde soluēdo fit, irritus est cōtractus. Si autē explicitē acquisitis obnoxij tamē restitutioni prædicta emat absque eū impotētē, inde fieri ad creditoribus soluendum, irrita quoq; est talis emptio, & sibi correlatiua venditio: tenerat autē secundū Nauarrū ex parte vendentis ignorantis impotentia, inde soluēdi creditoribus, inde contrahi, validaq; esset prædictorū venditio, quia in hoc casu vltimo, neque ratione rei acceptæ, neque ratione iniustæ acceptionis venditor aliquid restituere teneretur, sicut neque etiam teneretur, si aliquid non vsu cōsumptibile vendidisset. ¶ Itaq; ad irritandum cōtractus huiusmodi, secundum Sotum conijciendus est oculus, an horum qui creduntur non alia bona possidere, quā illicitē acquisita, inde ex his cōtractibus substantia sic minor fiat quāq; debitis soluēdis sufficiat.

¶ Postquam de deceptioe cōtingētibus in cōtractu venditionis nō nihil dictū est, superest, & de inaduertētij, quæ interdū in eo accidūt aliquid adijcere, an quando. v. g. tam celeriter contrahentes cōtrahere venditionē, & emptionem, quod non aduerterunt, neq; meminerūt de collectione fructuū, vel de perceptione pensionū, vel redditu rei venditæ, & emptor illius anni: tūc fructus, redditus, vel pensiones pro illo anno obueniant venditori, an emptori? Quæstionis autem huius meminit Mercatus de cōtractibus lib. 1. cap. 10. fol. 42. quam latē disputatam esse afferit inter doctores

¶ Quæstio. 1. Nos igitur hanc difficultatem perillustrare hic conantes dicimus primò, quod si in ipso cōtractu contrahentes meminere & conuenere, cui eorum illius anni redditus, seu pensiones, aut fructus cedere deberent, in conscientia, tunc eorum conuentioni standum est, tuncq; iuxta legis sanctionem obuenient illi, pro quo conuentum est. Vnusquisq; ergo contrahentium sibi prospiciat, vt iuxta id quod magis, vel minus sibi subtrahitur de pensionibus, vel de fructibus illius anni, pretium magis vel minus minuat, vel augeat, sicque statuatur æqualitas.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Distinct.

Fructus quomodo partiendi.

Dictum. 1.

Cōtractus cum impotente.

Reg. Sol.

Quæstio.

ctores, sed adhuc intricatā esse ait valde præ multitudinem opinionum.

¶ Nos igitur hanc difficultatem perillustrare hic conantes dicimus primò, quod si in ipso cōtractu contrahentes meminere & conuenere, cui eorum illius anni redditus, seu pensiones, aut fructus cedere deberent, in conscientia, tunc eorum conuentioni standum est, tuncq; iuxta legis sanctionem obuenient illi, pro quo conuentum est. Vnusquisq; ergo contrahentium sibi prospiciat, vt iuxta id quod magis, vel minus sibi subtrahitur de pensionibus, vel de fructibus illius anni, pretium magis vel minus minuat, vel augeat, sicque statuatur æqualitas.

¶ Si autem nihil à principio de hoc conuentum est, tunc in hoc casu, quia sine distinctione distincte resolui nequit quæstio, hanc præmittimus distinctionem, scilicet in duplici sunt differentia possessiones, & iura quæ licemuntur, quædam quæ quotidie videntur aliquam porciunculam redditus, vel pensionis cuiilibet diei anni correspondentem reddere: quemadmodum sunt iura census, & tributa, & locabiles domus, & tandem possessiones omnes illæ, quarum fructus, & redditus non dependent ex temperie, & pluuia cæli videntur esse huiusmodi.

¶ De his igitur primò loquendo dicimus, quod redditus, & pensiones harum rerum, dum hæ res emuntur, & venduntur, & si in ipso cōtractu de his redditibus, & pensionibus illius anni cui obuenire debeant, nulla facta est mentio: sic diuidi debent, vt omnes redditus contingentes tempore illius anni ante instans conuentionis venditionis, & traditionis rei, obueniant primo domino, id est, venditori, & reliqui redditus post hoc instans cadentes, vel contingentes cædant secundo domino, id est, emptori etiam si præsoluti & prærecuperati fuerint tales redditus, siue nō. Vt verbi gratia, si mense Augusti venundatur ædes, quæ ducentis aureis erant locatæ nulla habita mentione de locationis pensione, tunc centum, & viginti aurei ex his ducentis contingunt venditori, & reliqui octuaginta tantum obueniunt emptori etiam, si à principio anni venditor eos iam recuperasset, siue venditor illac vique nihil recuperasset. Hæc forma partitionis seruanda est. Similiter quoque dicendum est, si emitur prius constitutus census tempore mensis Iunij, vel eodem mense transfertur de vno in aliū nulla facta mentione de eius anni pensionibus: sicque transfertur, medietas pensionis annualis

huius census cædet primo censuario etiam, si quetam tertiam illius annualis pensionis non recepisset. Huius rationem solidam, & euidentem, si quis desideret hæc est. Quoniā res domino suo, si fructifera est, fructus & redditus reddere habet pro tempore, quo eius est: at census siue iura, siue domus ab eo tempore sunt emptoris, quo consummatur eorum emptio per dominij traditionem: ergo ex tunc tantum debent fructificare emptori, & fructus, & redditus anteriores erunt venditoris. Dum aliter tempore cōtractus inter eos non conuenit. Hæc est autem ratio valde legalis. Tunc autem quantum ad hoc attinet potest dici venditio, & emptio consummata, quando emptor propriè hæc res mea est, quia tanti eam emi dicere potest.

¶ Aliæ autem sunt res venales fructiferae, quarū fructus anticipatis indigent interdum expensis, & in certo tēpore anni suos fructus reddūt. Quocirca tunc suo dño præstati emolumentū, cuiusmodi sunt vineæ, oliueta, sata, prædia. Nam vineæ Septēbris, & Octobris tēpore suos reddunt fructus, oliueta tēpore hiemis, sata autem tēpore Iunij, & Augusti. Quādo autē bona hæc certo anni tēpore fructificantia venduntur nulla facta mentione de fructibus illius anni, si venditio consummata est ante vindemiā, & messium, aut fructuū collectionē: tunc expensæ factæ erunt eius, qui ea beneficiando excoluit: fructus autem eorum ementi solū, vel terram eorū cædent. Si autē inter medio collectionis tēpore venditio consummetur. Quidquid tunc de messum, vel collectum iam fuerit venditori obuenit, quidquid autem fructus in palmitibus, vel in spicis, vel in arboribus nondū collectum manet ad emptorem pertinet. Idem autem prorsus iudiciū est de his possessionibus, quando proprijs sumptibus à dño eas vendenti non subsodiebantur, aut colebatur, sed alijs colonis locabantur, quia si ante collectionem fructuum à domino suo pretio distrahatur, etiam si pensionē locationis illius anni recuperauerit, ad emptorē talis pensio pertinebit: neq; enim pensio hæc penditur, nisi pro fructu, scilicet pro herba, vel pro lana, vel pro tritico, &c. Ideò illius debet esse, & ad illum pertinere, cuius fuerit possessio collectionis tēpore, quia tunc & pro tunc hæc bona proficiunt, & sua emolumenta præstant. E contra vero si post messum, vel & collectionem fructuum ea vendiderit: quamuis nihil recuperauerit de pensione à colonis, tota pensio illius anni ad venditorem hunc pertinet.

Ratio.

Fructus rei venditæ cui applicandi.

Questio. ¶ Sed quid si nō consummatur venditio: sed lignato certo pretio venditor rei fructifere cum emptore contrahat conditionaliter, scilicet vendendo ei eam rem ea conditione, & lege, quōd intra certum tempus inuenerit venditor alium emptorem, qui pluris eam velit emere, possit eam illi emptori plus pretij eroganti vendere, an tūc fructus interim percepti à primo emptore, secūdo emptori sint restituendi. ¶ Ad hāc quæstionem Hugo de Celso in suo repertorio legum verbo vendita. vers. 46. allegans legem. 40. part. 5. tit. 5. ait seclusa fraude hunc contractum, sic sub ista cōditione posse iniri, posseq; tunc primum emptorem erogato illo, quod secundus emptor in pretio adauget retinere, sibi rem emptam, alioquin nolentem augere sic pretium teneri eam restituere cum fructibus ex ea collectis.

Respons. ¶ Quæ quidem diffinitio, vt in foro conscientie teneat: absitq; fraus. Supponendum est: quia ista venditio est conditionalis, non est consummata, ac per consequens sicut absolute non tribuit dominiū rei statim emptori: ita neq; ei absolute tribuit statim fructus: quare ratio exigit (vt æqualitas seruetur) vt periculum rei emptæ sic conditionaliter sibi non attineat, sed venditori, & sic in conscientia contractus hic sustineri potest, alias non, quia non videtur seruari æqualitas.

Questio. ¶ Porro prædictis quæstionibus affine est, & hoc dubium, scilicet, vtrum venditis ædibus, vel possessionibus non facta mentione de alijs rebus in eis contentis, censeantur hæ res inclusæ in tali contractu venditionis. Respondetur autem, quia quæstio est iuridica, eam hic in medium producimus, quōd etiam iuristis morem geramus dicimusque, quōd quando domus, vel possessiones venundantur sic indistincte, omnes res ad eas pertinentes, vel eis annexæ intra talem venditionem includuntur, cuiusmodi sunt putei, canales, aquæ ductus, cæteræque res seruitio, & vsui domus attinentes, siue intra, siue extra continentur, insuper & lapides, & lateres, & saxa & ligna ex eadem domus extracta. Si autem hæc fuissent aliunde emptæ, vel importatæ in eadem venditione non intelliguntur comprehensa. Hortuli autem florum, hidriæque sub solo domus infossæ, & collocatæ, & tandem res omnes mobiles in eadem domu repositæ ad perpetuo ibi manendum sub eadem venditione intelliguntur contentæ, si nulla facta fuit exceptio. Vasa verò magna li-

Vide iuridica dogmata.

Vasa.

gnea ad retinenda vina, cubas Hispanicè nuncupata, vasa quoque terrea ad hos vsus præparata, tinajas appellata: quæ sub terra infossa, aut recondita non sunt, aut intra solum fixa intra venditionem domus non continentur. Similiter torcularia, vel molendina pro molendis oleis, vel subterranea cum hidrijs in rupe, vel in vinea, vel in oliueto existentia, dum hæc venduntur, nisi exprimatur in contractu in venditione tali non computantur. Licet autem fontes intra domum venditam contentæ in eadem venditione videantur comprehensæ: nisi aliud explicetur: tamen pisces ibi enutriti, & nati ad venditorem pertinent: & idem est dicendum, si ibi aliqua sint receptacula animalium albuheras Hispanicè dicta, quia hæc ad emptorem domus pertinebunt. Animalia autem, quæ ibi in his mansuanculis, vel receptaculis procreantur venditoris erunt partit. 5. titul. 5. lege. 28. & l. 29. & l. 30. & l. 31.

Torcularia.

¶ Nota autem, quōd qui plantauerit arbores, vel vineas in fundo alieno, quem postea nesciens esse fundum alienum pretio, sibi illum comparauit, vel alio titulo acquisiuit, si dominus possessionis comperto, quōd eas arbores, vel vineas plantaret, plantationi non contradixit, huiusmodi plantator retinere sibi potest terram, cum arboribus, & vineis, ibi confitis, & is à quo fundum comparauit in pœnam duplum domino agri, vel fundi soluere iubetur. l. 1. tit. 4. l. 3. Fori legum.

CAP. LIII. An deceptus in emptione, vel venditione possit, sibi secreto recompensare, & quid de proxeneta vendente pluris rem, quam pretium, sibi signatum sit. Animaduertuntur hic confessores. De casu Cordubæ circa recompensationem. & cum plura sunt debita solutum indeterminate, in quo debito est computandum, & an datum sine expressione creditori computandū sit in debito de contractibus relatis in alterius arbitrium, & factis cum monasterijs.

Iam in materia emptionis, vel venditionis, quam satis copiose pertractabimus veluti recessui canentibus nobis visum est, hic aliquas quæstiunculas directè, vel indirectè ad hanc materiam pertinentes breuiter percurrere. Quare primò quæritur, vtrum qui deceptum se videt postea in contractu emptionis, vel venditionis possit via recompensationis aliquid retinere, vel accipere. Respondetur, quōd si deceptum se videt vltra medietatem iusti pretij, & hoc est liquidū, & via

Questio.

Respons.

& via

& via iustitiæ id nequit recuperare, haud dubium est quin seruatis alijs conditionibus iustæ recompensationis possit, sibi secreto recompensare. Sed quando deceptio non fuit tam exorbitans, vt ultra dimidium iusti pretij processerit, sed infra, tunc magis vrget dubium. Nihilominus dicendum est, quōd si liquidò constiterit de certa quãtitate, in qua deceptus est, in ea tantum, sibi secreto recompensare poterit, postquam via iustitiæ id recuperare non potest, seruatis tamen alijs conditionibus iustæ compensationis, scilicet, vt caueatur scandalum, & quod causa damni hinc alteri non detur, & quod cautela adhibeatur, ne deceptor resipiscens iterum restituat ex ignorantia recompensationis factæ. Sed quia, qui se causantur deceptos sæpè in hoc casu ex proprio affectu falluntur facilliter: & quia sæpè apius nequit manifestè constare, vtrum deceptus fuerit, vel non in pretio iusto, secundum Metinam Complutensem, & F. Antonium Cordubens. tractatu de casibus conscientie, quæst. 130. non est regulariter à confessoribus his compensationibus secretis in hoc casu conueniendum: aut consentiendum, sed diligenti examinatione talis compensatio libranda est, & præsertim requiritur sit de liquido, vt in conscientia tolerari debeat, vide Cordubam loco citato, & in eodem tractatu etiam. q. 11.

Animaduertentia confessorum.

Questio.

Respons. Dictum. 1.

¶ Deinde quæritur, an proxeneta, vel licitator quilibet alius, qui ad vendendum accipit certo pretio, sibi signato per dominiū, an si pluris contingat illam vendere, possit illud plus, sibi retinere.

¶ Ad hanc autem quæstionem cum Nauarro in Summ. quæst. 23. num. 97. respondemus prius, quōd qui absolute nullo signato pretio aliquid ad vendendum accipit iuxta Angelum verbo emptio. §. 23. partem pretij retinere non potest, nisi pro iusto sui laboris stipendio à domino non soluto illud sibi applicaret. Inò si gratis se venditurum promissit, nō potest postea ex pretio rei venditæ aliquid pro stipendio accipere: sicut neq; qui ex charitate, & gratis voluit alere supposititiū infantulum, non potest pro eius nutritione aliquid exposcere ab eius parentibus. Arg. cap. non sanè. 14. quæst. 5. si autem proxeneta, qui suscepit illud, vendendum tradit illud contubernali, qui quia rogatus fuit à proxeneta, vt illud venderet, eius vices in vendendo gessit gratis, pretiumque venditionis proxeneta contulit: poterit licet proxeneta inde ex pretio pro stipendio laboris insumpti in

vendendo aliquid sibi accipere, ac si ipse illum laborem subisset, quando gratia ipsius proxeneta eius contubernalis subijce labore vendendi, quia in alijs æquivalentibus operibus proxeneta solitus erat id laboris recompensare contubernali huic.

¶ Sicut secundum Cordubam in tractatu de casibus conscientie, quæst. 59. qui gessit negotium alterius, sibi commissum, sine suis expensis, & laboribus, quia verbi gratia, per amicos suos curiales contemplatione illius gratis sollicitantes negotium gratis obtinuit, scilicet dispensationem papalem, vel priuilegium regium pro alio, poterit licet expensas fieri solitas pro hac obtentione expetere, licet ipse ratione supradicta nullas fecerit: quia licet gratis ea obtinuerit per mediata res amicos: sed non sit sine obligatione similem impendendi laborem, & sollicitudine gratis pro amicis cum se occasio obtulerit. Inò non solum poterit eas expensas petere. Sed etiam si aliàs amicitia sit abruptenda, vel alia timeantur inconuenientia inde sequenda, poterit pro his sibi recompensare: nisi ille, pro quo ea priuilegia sic obtinuit sic impetranti in alijs officijs, obsequijs, vel beneficijs solueret huiusmodi pro se negotium gestum, ita Metina de rest. q. 3. in duodecima causa, causa liberate à restitutione, fol. 24. & quæstio. 11. fol. 43. & loquimur hic in foro conscientie, quia in foro iudiciali sæpè cōpensationi nō est locus.

Casus Cordubæ.

Dictum. 2.

¶ Sed iam ad punctum quæstionis redeunt. Secundò dicimus, qui pro certo pretio iam sibi præsignato aliquid vendendum accepit, & vendit illud pluris, quàm sit pretium sibi signatum, illud plus nisi excesserit pretium rigurosum retinere sibi poterit, quando expressè, aut tacitè agitur, vt id sibi retineat, vt cum conuenit nihil ei pro stipendio dādum, & notabiliter non excederet stipendiū, & cū hac limitatione hæc sententia intelligitur vera esse. Diximus notanter, nisi excesserit pretium rigurosum, talis enim excessus autore Angelo, vbi supra emptori restituendus est.

¶ Quando verò non est actum expresse, vel tacitè, scilicet, quōd illud plus, sibi accipiat talis pro suo stipendio, & munere vendendi, vt cum verbi gratia, quis famulo suo aliquid stipendiato, vel amico gratis id facturo tradit aliquid vendendum certo pretio, vel proxeneta signato sibi iam stipendio, tunc si pluris illud vendat appropriare, sibi illud plus nequaquam poterit, & in hoc sensu contraria sententia est vera, quam tenet S. Anton. 3. part. titulo. 8. capite primo. §. 4. & Ioannes Tabien.

N 3 Tabien.

Instruct. Negot.

Tabien. & Ias. in. §. actiones instit. de act. & etiam Maio. in. 4. distinct. 15. quæst. 41. Si autem proxeneta sua industria illud, quod suscepit vendendum pretiosius reddit, cum ad id nulla esset obligatio alitricus, excessum sibi retinere potest, id est, illud plus, in quo id vendidit, quia sua industria pretiosius reddidit, ut Gabriel tradit in. 4. dist. quæst. 10. artic. 3. dubio. 4.

Præterea si proxeneta, vel alius suo iusto stipendio non contentus rei domino significavit inueniri neminem, qui pro illa re plusquam centum dare velit, acceptaque facultate à domino eam eo pretio diuendendi, eam centum & viginti vendidit retinendo sibi viginti, autore Caietano, verbo proxeneta, peccat cum obligatione restituendi, quia secundum Victoriam sicut & res ita totus valor, & pretium eius, quod veluti fructus eius est, aut pro ipsa met re computatur potius, totum est domini.

Questio.

Deinde quæritur, ut iuristis aliquid hic concedamus: an aliquis emptor, qui pro duabus possessionibus, quas seorsum diuersis temporibus ab eodem venditore emit mansit debitor, si soluerit postea aliquid venditori non exprimendo pro quo debito id soluat, an pro debito vnus possessionis, aut alterius, pro quo nam debito illa pars solutionis computanda venit? Respondetur posse creditorem eam partem solutam computare in partem solutionis debiti illius, quod statim signauerit dicendo se pro illo illam recipere: nisi debitor antequam ab eodem loco discedat id contradicat, nam si id contradixerit debitor, id quod soluit sibi reddendum est, aut indebito à se signato venit computandum. Si autem debitor aliquid soluit, & dum soluit non signauit pro quo debito soluit, neque creditor, dum eam solutionem recepit, id signauit: tunc si debitum aliquod eorum fuerit magis aggrauatum, vel priuilegiatum, pro solutione eius computabitur, alias si debita æqualia fuerint, diuidetur per omnia ea debita, quæ debitor recognouerit, super quibus lis mota non fuerit, neque contentio. l. 10. & l. 8. titulo. 20. Fori.

Questio.

At ut omnia affinia dubia exhauriamus, quæritur quid si emptor ad creditum, qui debitor est pretij, aut si quis alterius debiti debitor suo creditori, cui debitor erat aliquid dederit in solutionem debiti computandum sit à suo creditore. Respondetur ergo, quod aliter iudicandum est stando in foro exteriori, & aliter in foro conscientie. Nam in foro

Respons.

In fo. ext.

exteriori, dum aliud non fuit expressum, aut præsumptiones probabiles non extiterint in contrarium, in compensationem debiti censetur dedisse. Et pro hoc facit. l. 15. tit. 6. lib. 3. Fori ubi stabilitur, quod si quis institutus fuerit hæres per suum debitorem in totum: si adierit, acceptaueritque hæreditatem in totum, amittit sibi à testatore debitum, etsi in parte institutus sit hæres, pro ea parte agnoscendo, & acceptando hæreditatem censendus est debitum amittere, quia præsumit ius in recompensationem debiti, tunc illum hæredem instituisse. Si tamen debitor suum creditorem non eo animo, scilicet compensandi creditorem debitum hæreditate, vel legato relicto hæredem, vel legatarium reliquit, quod tunc præsumitur: quando creditor hic legatarius, vel hæres relictus cognatus erat testatoris, & illius erat futurus hæres solus, aut cum alijs: tunc quia non præsumitur indebiti compensationem creditorem instituisse hæredem, aut legatarium, potest creditor hic & suum seorsum recuperasse debitum, & postea cum alijs sibi cohæredibus reliquum bonorum diuide re potest. Loquendo autem in foro conscientie, quando debitor suo creditori gratis, & liberaliter aliquid donauit, nihil memincendo de debito, quod ei debebat etiam si in tali habituali dispositione tantum dispositus, quod si meminisset, non gratis: sed pro debito, & in solutionem eius dedisset, illud donasset secundum Fratrem Martinum de Ledesma in. 4. sententiarum adhuc obnoxius ad debitum in conscientia soluendum manet, quia illud sic donatum, non computatur in solutionem debiti. Secus autem esset, etsi non actualiter habuit intentionem compensandi debitum, per id à se suo creditori datum (quia actualiter non aduertit ei debitum se debere) si habuit tunc intentionem saltem virtuale, quia antea in animo suo debitor hic sic statuerat intra se dicens, si aliquid creditori dederò, volo in recompensationem debiti dare, quia tunc in solutionem debiti computabitur, quia in hoc casu habet verum sententia Baltanasi in sua Summula quæ alias non habet verum, nisi in foro exteriori. Sicut etiam, qui tantum intuitu deuotionis, & per viam operis supererogationis audiuit missam die festiua de præcepto, ignorans esse diem de præcepto audiendi missam, secundum eundem Fratrem Martinum de Ledesma intra eundem diem (si aduertit hoc etsi suppetit copia) tenetur aliam audire missam ad adimplendum præceptum, neque enim per illam primam missam

In foro conscientie.

Ignorantem audiens missam die de præcepto.

ex

ex deuotione tantum auditam adimpleuit præceptum, quæ quidem sententia Ledesma non leue fundamentum habet in doctrina S. Thomæ. 1. 2. q. 100. art. 9. ubi ait, quod actus virtutis, qui cadit sub præcepto, præsertim quatenus attinet ad legem diuinam scienter, & ex electione fieri debet. Nam quod facit aliquis ignorans per accidens facit, quam tamen Ledesma sententiam sic libuit limitare, sicut illam Baltanasi limitabimus, ut intel ligatur esse vera, scilicet, quod tenetur audire aliam missam causa implendi præceptum, nisi antea sic intentionem habuisset, quod per quancumque missam auditam (si occurreret præceptum de audienda missa à se in animaduersum, vel ignoratum) vellent, & intenderet illud implere: quia tunc virtute istius intentionis precedentis, per illam missam auditam ex deuotione, etiam impleret præceptum, quia tunc ex intentione virtuali adimpleret illud saluo aliorum meliori, & saniori iudicio.

Questio.

Præterea iam quasi postremam manum huic materie adhibentes gratia iuristarum adijcimus perquirere cum Syluestro verbo contractus, quæstio. vltima, vtrum valeat contractus emptionis, vel venditionis collatus in alterius arbitrium? Respondetur autem ex mente eius breuiter dicendo, quod non si persona in cuius arbitrium committitur est incerta. l. si merces. ff. loc. nisi in casu quando si militer fuit commissum in arbitrium boni viri, quia tunc intelligitur in arbitrium iudicis. l. vir bonus. ff. iudic. sol. Si autem persona cui committitur certa sit, siue substantialia, siue accidentalia ei committantur valet contractus, si ille voluerit arbitrari. l. seruum filij. §. eum qui. ff. deleg. 1.

Respons.

Respons.

Quæritur in super, vtrum emens modico redditus à ciuitate angustiata bello, & demum facta pace lucratur decem pro vno, sit iniustus, vel vsurarius. At dicimus, quod ratione dubij, cui sic emens se exposuit, non videtur fuisse iniustus, aut vsurarius, sicque tenet Hostiensis, & Archid. quos sequitur Syluester vsura. 2. quæstio. 3. argum. l. cum hæreditate, & l. sequen. ff. de hæred. vel act. vend. consulunt tamen, ut inde largas faciat eleemosynas.

Questio.

Tandem quæritur quid de isto casu venditionis, ubi vendit quis bladum alteri dandum tempore mensis pro viginti, cum tamen secundum æstimationem communem sit valiturum quindecim solam: sed deinde venit caritas, & penuria, & emptor illud vendit pro viginti quinque. Quæritur, vtrum primus venditor

Instruct. Negot.

tenetur emptori in aliquo, & videtur, quod non, quia ille emptor non est passus damnum, sed lucratus est, nihilominus tamen Respondetur Syluester verbo vsura. 2. quæst. 9. secutus Asten. post Mo. Quod tenetur ei de quinque, siue sit propter rationem Asten. quia inquit, si emptor non fuit damnificatus fuit per euentum rei, id est, penuria bladi, siue sit propter rationem Syluestri, quæ verior est, scilicet, quia fuit emptor in quinque damnificatus, quia emit plus, quam valeret in termino secundum æstimationem boni viri, ex parte tamen istius venditoris, inquit Syluester, quod licet iniustitiam dignam restitutione videat, sed vsuram non videt.

Respons.

Questio.

Quæritur vltimò, an sit contractus emptionis licitus, quando aliqui dant monasterio, vel Ecclesie certam quantitatem pecunie, ut ab eis accipiant certas possessiones tenendas toto tempore vite ipsorum, ita quod post mortem ipsorum redeant ad Ecclesias? Respondetur autem, quod licet Ray. & Goff. hunc contractum iudicant esse vsurarium, eò quod homines multum sperarent viuere, & sic amplius percipere de prouentibus, quæ esset pecunia data, & sic sola spe contraheret vsuram. Nihilominus tamen Richar. in 2. quodl. q. 2. quæ refert, & sequitur Sum. Ang. dicit esse licitum contractum modo seruatur æqualitas iuris naturalis. Et probatur ratione Hostiensis tenentis esse licitum, quem sequitur summa Rosela, quia est contractus emptionis ratione incertitudinis æqualitate seruans. C. eo. l. 2. sed nos (nisi fallimur) contractum hunc ad contractum conductionis fructuum illius possessionis per totam vitam pretio anticipato datæ pecunie reducimus, quia ista pecunia (ut supponimus) nunquam est redhibenda in vita, sed neque post mortem est ab eius hæredibus reddentibus prædicta possessionem monasterio, vel Ecclesie repetenda, quare bene concludit Syluest. verbo, vsura. 2. quæst. 13. non posse hic esse mutuam, neque vsuram, postquam dans pecuniam non potest eam quouis tempore repetere.

Respons.

Questio.

Sed quid de illo casu, quem loco supra allegato, refert Syluest. scilicet, ubi aliqui dant centum monasterio recepturi in vita sua annuatim sexdecim hoc pacto, quod monasterium ad libitum possit reddere centum, & liberari ab annua solutione, & ob hoc monasterium obligat bona sua. Respondetur autem circa hoc versari opiniones duas. Prima est Laurent. de Ridol. damnantis hunc contractum, N 4 propterea

Respons.

propterea, quod hic in hoc contractu redditus non constituitur in re, neque in eo ad rem habetur respectus: sed ad personam, licet bona monasterij obligentur. Vnde non est venditio iuris: sed pecuniæ inuendibilis, imò (inquit) verius est contractus innominatus do, vt facias, in quo videtur interuenire fraus maximè attendenda maximi lucri quantitate, & pacto de concessa facultate monasterio redimendi pensionem istam annualem illorum sexdecim restituendo centum. Syluester autem contractum hunc ab usura excusat propterea, quod in eo non interuenit mutuum, neque enim dans illa centum monasterio, illa usquam repetere potest: est ergo vt ipse sentit contractus hic emptio iuris singulis annis sexdecim exigendi continens iniustitiam, quia celebrata est pretio iniusto. ¶ Nos autem dicimus contractum hunc reduci ad censum personalem postquam non est institutus in aliqua hypotheca speciali & reali. Quare post proprium motum Pij quinti damnantis census personales, non videtur tolerandus propter auctoritatem tanti Pontificis, & rationes in materias de censibus allegandas, at Garcia in materia de censibus censum vitalitium personalem non prohiberi, putat per extrauagantem Pij V. quod an ita sit postea suo loco examinabitur: nam prædictus contractus census personalis vitalitius videtur. Putamus autem omnes casus materiae venditionis hic retulisse. Ex quibus si aliqui in forma desunt, possint elucidari: explicit ergo materia de emptione & venditione. Deo gratias.

CAP. LIIII. De censu, quid sit & de censu consignatiuo & reseruatiuo, & distinguitur consignatiuus in realem & personalem: & an licite ematur census personalis late disputatur, quia variant doctores. De tribus difficultatibus hic occurrentibus, scilicet census personalis, an sit iure naturæ prohibitus: secundo an extantibus extrauagantibus sit permittendus: tertio, utrum census vitalitius personalis possit esse. Vbi notatur quod res emitur, dum ius plenum eius emitur de seruo disputationis. De differentia obligationum in contractibus, & quod possessio census non est proprie pignus, & de tribus contractibus implicatis in censu redimibili, vide hic curiosa & iuridica.

Non absre post copiosam de materia emptionis, & venditionis, disputationem, de materia censuum agere aggredimur. Reseruatitur enim (vt communis animi concep-

tio est) contractus census ad contractum emptionis & venditionis. At verò quoniam contractus hic in republica valde vsu receptus est, hanc materiam pressius discutiendam suscipimus.

¶ Igitur (vt more scientifico à diffinitione nominis auspicemur) census à censendo deriuatur, nam (vt habetur.) l. forma. ff. de censibus. facultates ciuium recensentur, vt pro sua quisque facultate tributum penderet. Hinc secundò deinde originem duxit, vt peculiariter tributum significet, quod pro capite soluitur, quod tunc vsu euenit: dum princeps decernit capita personarum ad catalogi numerum reduci, quatenus quam late pateat eius imperium habeat perspectum. De hoc autem Christus Dominus rogatus est, an liceret censum dari cæsari. Huius rei gratia superbix notatus Dauid pœnas luit, quippe qui populum numerauit vt. 2. Reg. 24. traditur. Tertiò autem census facultas, & substantia vniuscuiusque dicitur, & patrimonij æstimationio. Nunc autem nomen census in ea significatione vsurpamus, vt nihil aliud, quam pensionem, quam quis super bonis, aut persona constituit significet, aut (prout maluit alij) accipitur hic, vt significet ius percipiendi pensionem, siue in fructibus, siue in pecunia, vel in re vtilitatem allatura.

¶ Præterea notatu opus censum bifariam constitui, vno modo, vt sit reseruatiuus, alio modo, vt sit consignatiuus. Reseruatiuus autem est, quando quis rem suam alteri confert reseruato sibi iure quotannis recipiendi partem aliquam: cuius meminit lex fin. C. de rer. permut. Vbi quisque permittitur mille alteri donare cum reseruatione, sibi facta annuit, seu menstrui census. De huiusmodi quoque censu meminit gloss. sup. cap. constitutus de relig. domib. vbi optimè explicat differentiam inter censuum hunc & emphiteusim. Discrimen nanq; est, quia cum quis in emphiteusim confert alteri prædium suum: quia hic non transfertur dominium directum, sed tantum vtile, etsi non soluitur pensio prædium, redit ad ipsum directum dominum. At verò quando quis alteri sua bona dat, sub censuali pensione, quia rei dominium transmittit in alterum, quantumcumq; tempore sit in mora soluendi pensionem ius prædij non amittit: debet tamen pensionem. Hunc autem reseruatiuum censum non esse multum in vsu tradit Sotus de iustit. & iur. lib. 6. quæst. 5. artic. vbi agit de censibus. Mercatus autem de contractibus lib. 2. c. 15. fol. 127. asserit hoc genus

Quid sit census & eius acceptio varia.

Census consignatiuus & reseruatiuus.

Reseruatiuus.

genus census reseruatiuus valde esse vsu receptum inter ecclesiasticos, sæpè enim vsu euenit canonicatum, vel præstimoniale beneficium, vel simile prebendam in alium resignari cum retentione, qua resignans retinet sibi ius recipiendi aliquotam pensionem ex fructibus, quæ quidem confuecudo adeò inoleuit, vt raro quis solitus sit beneficium sine retentione alicuius pensionis resignare, sed quia disputatio hæc ad materiã de Simonia potius pertinet, ad illum locum eam remittendam ducimus. Consignatiuus autem census est dum quis retentis suis bonis, eorumque vsu consignat alteri certam pensionem, quam obligatur singulis mensibus, aut annis soluere.

¶ Ad hæc Conradus hunc consignatiuum censum multifariam diuidit de contractibus quæst. 72. Nam ex parte fundamenti in quo constituitur, diuiditur in realem, vt pote qui in rem constituitur, & in personalem quippe qui constituitur in personam. At etiam ex parte rei, quæ recipitur, alius census est fructurarius, dum fructus terræ recipiuntur, vel alij: alter verò est pecuniarius, vt cum pecunia recipitur. Pecuniarius autem iste census est, qui magis in vsu versatur: deinde alter est certus, puta cum taxati sunt fructus, seu pecunia: & alter incertus, dum non diffinitur nisi quota, puta vt tertia pars, vel alia fructuum censuario pendatur. Mox alter est census perpetuus, & alter est temporalis: item alter est pro certo annorum tempore, & alter pro incerto puta pro tota vita, qui vitalitius solet appellari. Ac tandem alius est redimibilis, atque alter irredimibilis, de quorum singulis hic agitanda sunt quæ occurrerint difficultates.

¶ Porro quoniam potissima diuisio, quæ diuiditur census consignatiuus est illa, quæ in censum personalem, & censum realem fecatur, idè ab ea inchoandum nobis est. At quamuis disputationem à censu reali doctores exordiri assueverint, nos tamen hic à censu personali consultò sumendum principium duximus, hæc potissimè ducti ratione, quod sicut in naturalibus prius est ordine steriles, & non tam salubres herbas extirpasse, quam salutare, & proficuas inferere, ita & hic satius erit prius ea fundamenta parum stabilia, quibus census personalis ab aliquibus firmatur, radicitus conuellere, vt post hoc, quam sint fundamenta solida ea, quibus Martinus V. Extrauaganti Regimini de empt. & vend. & Calixtus III. capit. 2. Regimini eod. titul. & Pius V. Extrauag. cum onus. censum rea-

lem redimibilem stabilierunt, innotescat. Quæritur ergo, an iuste quisque emere possit personalem censum, non supra aliquam specialem hypothecam, in quo fundetur constitutum: sed supra personam. At verò, quoniam Conradus de contract. quæstio. 74. & quæst. 75. & Sotus lib. 6. de iust. & iur. quæst. 5. art. 1. tenent partem affirmatiuam, quæ suo iudicio rationibus satis firmis seputant probare, eorum argumenta, vt præmittamus oportet.

¶ Primò autem sic arguitur, potest persona se gratis obligare ad mensuram, vel annuam pecuniæ solutionem gratuito alteri conferens ius eam petendi etiam, si tale ius conferens bonis temporalibus careat: nam idem ius sæpè focer genero confert suam tantum personam obligans, ergo poterit ius idem alteri vendere.

¶ Et confirmatur, quia si non liceret ius exigendi censualem pensionem constitutum supra solam personam alteri vendere, esset propter mutuum implicitum, scilicet, quia emptor censeretur pretium mutuare, sed re vera non mutuat, postquam non retinet ius repetendi illud, sed illo emit ius illud quod habet rationem mercis, ergo licet illud vendere.

¶ Secundò arguitur, potest aliquis se obstringere ad persoluendum quotannis mercenario aliquotam pecuniæ partem pro operis suis, sed ista obligatio est pecuniæ æstimabilis, ergo poterit vendi, cum enim Medicis, chirurgis, barbitonforibus, aduocatis, iuristis quotannis certa salaria consignata sint pro obligatione, qua tenentur ad sua exhibenda ministeria, cur non poterit supra personam suam aliquam pensionem quotannis consignare aliquis pro pretio pecuniario, sibi anticipatè soluto, sicut pro prædictis ministerijs consignare potuit? quæ quidem consignatio & obligatio fundata esset super personam, & non super bona.

¶ Tertiò arguitur, potest census personalis principis lege constitui, vt patet. 2. Nehemiæ. 10. vbi Hebræi statuerunt super se tertiam partem sicli, seu annuū censum personalem, qua ratione in aliquibus ecclesijs vsu receptum est exigi decimas personales cap. Apostolicæ de decimis. potest subinde tum ex facultatibus, tum etiam in recognitionem dominij censum exigere annualem, imò ratione delicti reus ad annuū tributum persoluedum cogi potest: quare ergo non poterit sua sponte quisq; tale ius super se vendere.

Diuisio eius.

Census realis & personalis.

Argu. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

N 3 Quarto

Arg. 4. ¶ Quarto arguitur, quia integrum ius vni cuique inest obligationem suarum operarum diuendendi, neque enim prohibitum est aliquo iure alicui obligationem super se inducere corporalia seruitia præstandi per annum, quid ergo vetat ne pari iure valeat, sibi imponere obligationem persoluendi personale censum.

¶ Et confirmatur, quia cum homo sua sponte se possit in seruitutem obligare, imò & filium suum in necessitate possit pretio distrahere, cumque etiam supra mancipium suum, sicut super reliquas possessiones possit constituitur censum, quid ergo prohibet, ut supra personam suam licite nequeat diuendere pecuniarium ius.

Arg. 5. ¶ Quinto arguitur, quia quicumque reals census habet annexam personalem obligationem: ergo ipsis etiam pereuntibus rebus obligatio ipsa permanet in persona, quæ ex forma contractus (vt patet) ait se & sua bona obligare, neque enim res dicuntur obligari, nisi metaphoricè, sed dominus qui in iudicio cogitur, ipse est, qui proprie obligatur: ergo res censui obligatæ sunt instar pignoris, quod tradit dominus principaliter se obligans: sed (vt cauetur. l. seruo. C. de pign.) disparem re pignore, non idèd creditori exinguitur exigendi debitum ius: ergo adhuc pereuntibus rebus perseverat census personalis, quod si perseverat sine rebus obligatis, quare non cõcedemus à principio potuisse institui, sine rebus hypothecæ locum habentibus.

Arg. 6. ¶ Et præterea sexto arguitur, quia si ad cõstitutionem census requireretur bona realia super quæ fundaretur census, id idèd esset: quia ipsa bona realia, aut eorum fructus pretio, quo emitur census, emerentur: sed ista per contractum census, neque venduntur, neque emuntur: quia illorum bonorum in emptorem census non transfertur dominiũ, cum apud venditorem census maneat, & ea diuendere possit, sed neque eorum bonorũ, & possessionum fructus venduntur, quia si pereunt venditori census pereunt, non emptori, qui siue pereant, siue non suam recuperaturus est annualem pecuniariam pensionem: ergo cum non ipsa, neque eorum fructus emantur: sed ius exigendi pensionem: sequitur, quod census, sine ipsis bonis realibus, & fructiferis fundantibus censum possit institui: qui quidem census est personalis.

¶ Propter hæc argumenta Sotus inter modernos amplexatus est affirmatiuam partem, quam diximus tenuisse Conradum loco citato.

tato, hanc etiam ait Nauarrus commentario resolutorio de vsuris. n. 90. tenuisse Molinè de Gomer. n. 22. qui cõmendans suum Philip pum Melanthon. omni commendatione indignum, & vituperio dignum, opinionem negatiuam communem superstitionem esse asserit. At vero tenet negatiuam Ioannes de Lignano sup. cap. in ciuitate de vsur. & Abb. in dispu. 5. & Summa Angelica verbo vsu. & S. Ant. in. 2. par. tit. 1. c. 8. §. 10. imò & Siluestrum in hanc partem negatiuam magis inclinare verbo vsura. 2. §. 12. fatetur Sotus loco supra allegato; quia ait ibi Siluester, quod dum census statuitur super domum, quæ non locatur nisi quinque, non potest census constitui maior. Hanc tenuere Innoc. Host. Io. Andr. Ancharr. Ant. Card. Panor. Ioan. de Anania in vna part. in. c. inciuita de viu. Panor. in disputatio. 5. col. penul. Summa angelica verbo vsu. §. 78. Bartolomeo Cassaneus in catalogo p. 12. consider. 99. Laurentius de Rodul. in c. consuluit. de vsu. 2. parte. q. 12. & tandem Nauarrus cõmẽto supra dicto eã mordicitus defendens asserit esse opinionem quasi omnium. At vero Garcia libro de contract. part. 2. c. 4. pag. 103. nititur eos ad concordiam reducere, dicens opinionem affirmatiuam Soti tenere verum solum in censu vitalitio, & negatiuam Nauarri, & cõtrauenem habere locũ, & tenere verum in censu redimibili. ¶ Tria ergo hic difficultatum genera (ni fallor) in quibus parum distinctè processere, præsertim iuris vtriusque doctores antiqui, sunt hic suo ordine discutienda. Primũ est vtrũ census personalis iure naturali sit prohibitus vt iniustus, aut vsurarius. Secundũ autè est, vtrum extãtibz prædictis diffinitionibus Martini. V. & Calixt. III. & Pij. V. de creatione censuum, in conscientia, vel in foro exteriori permittendũ sit censum personalem. i. supra merã personam posse creari. ¶ Tertiuũ autè est, vtrum vitalitius census supra personã solam possit tã de iure naturali, quã de iure positio canonico, aut ciuili constitui. ¶ Circa primũ difficultatis punctũ non me latet Metinã Salmanticensẽ in sua instruct. conf. §. 26. de cõsibus fol. 147. insinuare censum personalem constitutum supra personam, & non supra certam rem fructiferam, non esse de iure naturali neque diuino prohibitum, quia inquit omnes conditiones, quæ ponuntur ad iustificandum censum redimibilem excepta vltima, scilicet, quod libertas insit venditori non redimendi illud nisi velit, non sunt de iure naturali, aut diuino requisitæ, sed solum de iure positio talem obligationem secum afferunt,

Variantes flores.

Difficultates tres.

- 1.
  - 2.
  - 3.
- Quæst. Sent. III.

runt, vt si quis emedo censum eas preterierit, & mortaliter delinquat, & nullius momenti, & effectus contractum conficiat, cum autem vna conditio, & prima (vt ipse referit ibi) sit quod cõsus creetur super edibus, vel vineis, vel prædijs, vel super re immobili, & non super personam, palam colligitur ex ipsius verbis, ipsum sensisse censum personalem non esse iure naturali prohibitum. Idem tenent aperte, qui partem tuentur affirmatiuam. Verum tamen, quia eos non tam ad mentem extratragantium prædictarum & præsertim Pij quinti, neque tam ad mentem Sancti Thomæ, vt colligitur ex eius doctrina, & principijs videntur loqui, idèd stat uenda videtur primæ difficultatis discissiuã conclusio

Conclus. 1. ¶ Est autem conclusio non parum probabilis, scilicet, quod omnis census personalis supra nullam certam rem fructiferam: sed supra solam personam fundatus, vbi verissimiliter certa spes est, quod pensiones soluendæ non solum adæquabuntur: sed notabiliter excedent principalem pretium pro eo à principio solutum est iure naturæ prohibitus: & præsertim speciem vsuræ. Hæc autem conclusio multipliciter probatur. Sed primò ex autoritate Martini, & Calixti Pontificum, qui vt effugerent vsuram, de qua tales contractus cõsus poterant notari aliàs, solum reales census supra rebus immobilibus fructiferis institutos, cum cæteris conditionibus iuridicos, & licitos esse declararunt.

Probat. 1. ¶ Secundò probatur ex autoritate Pij. V. qui in extratraganti cum onus. Data Romæ anno. 1564. 14. kal. Febr. Declarans suorum antecessorum mentem, scilicet Martini. V. & Calixt. III. ait innumeros celebratos fuisse, & indices celebrari census contractus, qui nedũ non continentur intra limites à suis antecessoribus statutos, verum etiam, quod detentus est (inquit) contrarijs omnino pactionibus, legum etiam diuinarum contemptum præferunt. Si ergo contrariæ pactiones ad eas, quas Martini, & Calixti præfixerunt in creatione census (Pio. V. sic hic declarate) legum etiam diuinarum manifestum contemptum præferunt: & inter eas est pactio, qua paciscitur emptor census, vt eum vendens statuat illud supra suam personam, & non super rebus immobilibus, & fructiferis. Sequitur, quod census personalis, quippe qui legum etiam diuinarum manifestum præferret contemptum lege diuina, id est, naturali, quæ sic etiam dicitur, quia est ab autore Deo

sic prohibitus. ¶ Tertio iam probatur, quod nostra conclusio sit demente D. Thom. quia vt docet ipse. 2. 2. quæst. 78. articul. 1. vendere vsu rei vsu consumptibilis, vt puta vini, pecuniæ, tritici est manifestè iniustum, & vsurarium, sed census personalis constituitur super vsu pecuniæ seorsum, quam tradit emptor census, neque enim (vt concedit Sotus) emptor census personalis emit possessionem, aut fructus, sed neque personam hominis liberi constituentis supra se censum, ergo relinquitur, quod pro vsu suæ pecuniæ, quam venditori census tradit velit interesse quasi eius vsu pro illis pensionibus sibi dandis quotannis vendendo, & anticipatè dando illam pecuniam cum spe certa recuperandi illam, & aliquid amplius, si redimatur census, vel si non redimatur per totam vitam cum spe certa recuperandi illam in pensionibus per tot annos persoluentibus, quæ simul sumptè adæquæt summã pretij ante datam, & aliquid amplius, quod quis non videat esse vsuram.

¶ Et quarto probatur argumento, etiam ipsius Soti quod validius contra se vrgere ait, quod contendit soluere, sed tamen (vt demonstrabimus) eius solutio vim argumenti non eneruat, si ego tibi mille porrigerem aureos, teque grauarem vt de eius vsu quotannis certum mihi quidpiam solueres, vsurã committerem eò quod vsu pecuniæ seorsum vendere iuxta doctrinam D. Thomæ, sed sic fit in census personalis impositione, ergo talis contractus vsura non vacat. Neque primã, neque secundã solutio Soti ad hoc argumentũ vilius est momenti. ¶ Nam soluit primò negando constituere censum super vsu pecuniæ esse vsuram, nisi saluo capitali fiat cum obligatione restituendi pretium, nam tunc esset mutuum, sed nos dicimus arguendo ad hominem quod cum est certa spes vt regulariter contingit, & ita supponimus quod redimendus sit census, & sic per redemptionem census sit emptor census suum capitale, & aliquid amplius, scilicet, pensiones illuc vsque perceptas recuperaturus, vel quod si nolit venditor illud redimere tot pensiones sit recuperaturus, quæ exuperent capitali pretij, sit virtualiter cum obligatione restituendi pretium, & aliquid amplius, quia hoc totum recuperaturus est in annualibus pensionibus, ergo est mutuum implicitum ibi contra Sotum. Neque fit (vt ipse putat) sine obligatione restituendi pretium, quia restituitur paulatim in pensionibus, quod tantundem est, dum non interuenit aliqua vera

Solutiones Soti redarguuntur.

vera emptio, ac si restitueretur in se ipso, neque enim obstat rationi mutui, quod restituatur successive, & per partes. At vero quoniam Sotus forte timuit ne solutio hac omnibus satisfaceret, sicut re vera non satisfacit, recurrit ad secundam: & ne concedat esse mutuum, negat talem emptorem census personalis vendere usum pecuniæ quam tradit in pretium, sed potius inquit tali pretio emit ius petendi recipiendique à persona talem pensionem, que quidem solutio Soti dupliciter impugnatur, & expugnatur primò, quia in hoc censu personali qui emit ius, quotannis exigendi quotam pecuniæ, emit re vera ipsam pecuniam, ut statim aperte probabimus, sed pecunia non est vendibilis secundum Aristel. 5. Polit. capit. 6. quia inuenta est ut sit pretium rerum, non ut ipsa vendatur: ergo si pecunia non est vendibilis, ergo neque emittitur, ac per consequens ius exigendi pecuniæ quotam per se sumptum sine adminiculo, & fundamento alterius contractus, vel rei quæ ematur, vel vendatur non est vendibile, sicut neque ipsa pecunia vendibilis est, si autem probauerimus, quod qui ius exigendi pecuniam emit, ipsam pecuniam emat, iam totum negotium confectum erit contra Sotum, quod tamen probare in promptu est, & facile, quia sicut qui emit ius recipiendi possessionem ut suam, ipsam principaliter possessionem dicitur emere, sicut quando ego librum vendo siue ille sit presens, vel absens, quod principaliter ego vendo, & alter emit non est ius illum librum possidendi, sed ipse liber, & possessio eius (ut propria) est quæ principaliter emitur. Nam & ad hoc spectat ius illum possidendi, & acquiendi ut via ad terminum. Sic omnino in presentiarum ius exigendi, & recipiendi quotannis aliquotam partem pecuniæ pro pretio presoluto non est quod principaliter emitur, sed potius annuatim recuperanda pecunia census: quia ad pecuniam hanc censualem quotannis vendicandam ordinatur hoc ius tãquam ad finem, quare iuxta regulam dialecticorum, propter quod vnum quoque tale & illud magis, si istud ius exigendi quotannis aliquotam partem pecuniæ propter ipsam pecuniam emitur, pecunia est, quæ principaliter emitur, & sic patet quod si ipsa pecunia non est vendibilis, ergo neque ipsum ius eam exigendi per se sumptum. ¶ At si contra hoc instet aliquis, quod simul, & semel potest quis emere iura recuperandi debita pecuniaria ut pas-

Resemitur
dū ius eius
emitur.

Obiectio.

sim sit, dum venduntur chirographa debitorum: ergo secundum regulam dialecticorum magis venditur pecunia debita: ergo pecunia est vendibilis, & etiam ius eam exigendi.

¶ Respondetur, quòd D. Thomas. 2. 2. quæst. 78. art. 1. non negat, quod sicut vinum & triticum, & cætera vii cõsumptibilia possunt propriè vendi vno simplici pretio, & nõ accipiendo duplex pretium, vnum pro ipsis & aliud pro vsu ipsorum: ita non possit pecunia non quidem propriè vendi, sed dari pro alia pecunia non computando valorem ipsius, & valorem vsus eius seorsum: sicut vii euenit in censu personali, vbi certa est spes, quòd magis (licet annuatim per multos annos) sit recipiendum quam capitale datum, quia in hoc casu non propriè, neque impropriè venditur, sed mutuatur. At vbi ius ad pecuniam debitam (quamuis venditur impropriè) emitur, datur quantum valet ipsa pecunia debita considerata cum periculo eam recuperandi, aut sine illo, & vltra hunc valorem pecuniæ debitæ, quando sic sicut per chirographum venditur, nihil vltra accipitur pro vsu ipsius: sicut accipitur in personali censu, quando cum supradicta spe certa, & verisimili emitur. Itaque quando dicimus, quod pecunia, & per consequens ius ad illam non est propriè, neque impropriè aliquid vendibile: intelligitur sic ut per illam lucrum prætendatur, quia censeretur accipi pro eius vsu, quod est vsura, sicut contingit in censu personali, vbi talis spes lucri moraliter, & verisimiliter est certa ob prædictas rationes.

¶ Quintò arguitur, quia secundum Diuū Thomam. 2. 2. quæst. 78. artic. 3. pecunia nõ habet usum fructum, sicut neque cætera alia, quorum vsus est eorum cõsumptio, sicut vinum, & triticum: ergo non potest fructificari per se, nisi exposita negotiationi substando, periculo eam exponentis. At verò dem pro censu personali quotannis recuperando traditur, non exponitur negotiationi cum periculo exponentis, quia illius periculũ subit censuarius, sicut pecuniæ mutuatae periculũ subit mutuatarius: ergo vsura est, inde velle referre fructum lucri, sicut contendit accipere, qui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, censum personalem alteri imponit: neque hoc alicuius solutionis subterfugium habet, nisi dicatur, vel quod ratione periculi, quia census personalis, ut potè non fundatus in hypotheca speciali periculosus est recuperatu, possit plus in pensionibus annuis recuperari, quod est reincidente in opinionem Me-

Satisfactio

Probab. 5.

tinz

tinge Complutenis ab omnibus explosam, qui afferuit ratione periculi recuperandi posse licitè mutuatore, vel venditore ad creditum plus aliquid exigere, vel coarctantur fautores census personalis ad hoc argumentum dicere, quod est emptio iuris talis contractus, quod abunde supra impugnabimus.

¶ Præterea ad huc etiam sextò arguimus probando, quòd si in censu isto personali sit emptio iuris quod illa sit nomine tenus emptio, & potius sit mutuatio vsuraria: quia qui emit possessiones, & animalia ab eis, qui illis carent, eaque istis fictis venditoribus pro annuis pensionibus locat, est vsurarius (ut communiter asseritur, & tradit Angelus verbo vsura. 1. §. 7. Maior in. 4. distinct. 15. 9. 46. & Siluest. verbo vsura. 2. quæst. 6. Non autem esset vsurarius si licitè posset emere ius recipiendi illas annuas pensiones non subsistentibus prædictis possessionibus, & animalibus, quia censeretur contrahere velle eo modo, quo magis licitè potest, at si iste non existentibus prædictis possessionibus, & animalibus licet intendat emere ius illas pensiones annuas recipiendi, nihilominus est vsurarius, ergo similiter est vsurarius, qui nullis existentibus bonis immobilibus, & fructiferis, in quibus fundetur census, super solam personam alterius pecunia data, imponens ius ab eo recipiendi annuales pensiones, eas recipit, aut verisimiliter eas recepturus est per tot annos ita ut exuperent capitale quod à principio dedit. ¶ Ad eò autè argumentum hoc est efficax, ut nulla contra illud sit tergiversatio, nisi soia hæc, quæ tamè (ut patet) nihil valet, scilicet, quod sit differentia inter vtrunq; casum, quia scilicet, qui emit boues fictos, vel animalia ficta, & ea locat interim venditori, pro annuis pensionibus, in annuis pensionibus recipit aliquod interesse præter pretium, quod pro illis à principio dedit, & propterea est vsura, sed in censu personali licet recipiat pensiones annuas, tamen dat pretium nullatenus sibi restituendum. ¶ Sed dicimus quòd hæc differentia est nulla, & in hoc stat totus neruus disputationis, quia cum census personalis creatur cum certa, & verisimili spe, moraliter loquendo, ut regulariter contingit, aut multoties contingere potest, quod recuperauit emptor census personalis tot annuas pensiones, quæ non solũ adæquæt, sed etiam superent capitale à se datum, non datur capitale pretium ut non restituendũ, quia restituendũ venit in pensionibus, tandem adæquantibus ipsum, & etiam excedentibus, si

6.

Argu. effi-
cax.

Neruus dis-
putationis.

simul post acceptionem earum considerentur, quod est mutuum cum lucro, vbi pecunia per se sumpta, & mutuata fructificat, quò non contingit in censu reali fundato in re fructifera, vbi (ut ostendemus) interuenit aliqua implicita saltem venditio, & emptio realis, quæ ius tribuit ad percipiendos fructus, & annuales pensiones etiam excedentes summam pretij dati. Neque enim obstat, quòd ex re emptæ, id est, ex possessione plures colligantur fructus, & plures valentes per tot annos, quàm valuerit pretium pro ea datum.

¶ Omitto autè, & alias probationes, quas cumulare hic possem, ne prolixitatis arguar, & quia efficaciores sunt, quæ hic sunt allatæ. Quia tamen canonistæ probationes Nauarri magni faciunt, sicut & cætera documeta eius & meritò: idèò sub breuitate fuit animus eas hic perstringere. Quia primò allegat in reprobationem census personalis, quòd in nulla re publica Christiana, neque etiam in Romana tam politica saltem postquam Christiana effecta est, fuerit vsu receptus. ¶ Secundò, quia iure sancitum est, ne homo liber detur in pignus, aut imponatur super eum ius reale in cap. 2. de pigno. l. ob res alienum. C. de actio. & oblig. & l. 2. C. quæ res pigno. obliga. ¶ Tertio, quia imponere census super personas est reuerti ad duritiem antiquam, & barbarorũ. ¶ Quarto, quia quamuis rationes assertorũ census personalis aliquid probarent: non tamen præsumptionem vsurariam, & fraudulètam, scilicet ad palliandum vsuras, quæ iste contractus apud homines male audit sufficienter tollerent. Nam ad tollendam præsumptionem vsuræ, quam conceperant aliqui aduersus census redimibiles, & reales opus fuit summorum Pontificum declaratione, & approbatione. ¶ Quintò, quia opinio defensorum census personalis obstruit ianuam petentibus gratuitum mutuum, quia respondebitur eis, si indigetis accipite super personas vestras pendendi censum onus. ¶ Sextò, quia aperit ianuam ad palliandas infinitas vsuras, si sine pœna sub tali pretextu possent pecuniã ad censum personalem dare. ¶ Septimò, sternit viam ad maiores vsuras exigendas, quàm humanæ leges permittebant, quia sub pretextu, quod census constitutus super personam præsertim industriæ expertem, & indigentem est parum securus, emptores eius exigent vnũ pro 6. vel pro septem. ¶ Octauò, quia occasionem præbet magna debita contrahendi passim, quia sic innumeri susciperent super se hæc onera censuum ad luxum, & pom-

Prob. Na.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

& pompam inde ad tempus sustentandū, quæ omnes rationes Nauarri in conuenientia, quæ dimanant ex censibus personalibus probant, sed per rationes nostras nos eorum prauitatem vsurariam reuocamus, quare iam reliquū est, vt ad argumenta contraria Soti, & Conradi in principio allata respondeamus.

Ad 1. arg.

¶ Ad primum argumentum concedimus quod gratis, & titulo promissionis, & donationis gratuita, imo etiam ratione obligationis, quam focer inducit super generum sustentandi onera matrimonij possit quis se obligare ad annuam pensionem, quia hinc nullum resultat mutuum virtuale cum lucro. At vero negatur consequentia si loquamur de censu personali, quia cum est cum verisimili spe recipiendi tot pensiones annuas, quæ excedant capitale, vel cum certa spe quod erit hoc vel redimetur, iam inde (vt efficaciter demonstratum est) resultat mutuū cum lucro quod est usura.

Ad 2. arg.

¶ Ad secundum autem argumentum conceditur antecedens quod possit quis consignare supra personam suam obligationem soluendi annua salaria medicis, patronis mercenarijs, quia hoc nihil aliud est, quam contractu reali, & licito conductionis, eorum annuales operas, quas locant annualibus pensionibus conducere, quod nihil implicat mutuū cum lucro ex aliqua contrahentium parte. At verò negatur consequentia, quia in censu personali cum predicta spe instituto, licet non ex parte accipientis capitale, bene tamen ex parte dantis illud pro pensionibus excedentibus tādē capitale, resultat mutuū cum lucro, quia nullus est ibi realis contractus licitus saltem implicitus, qui illum lucrum pariat, sed pecunia ipsa (quod monstruosum est) solum illud parit.

Ad 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum concedimus antecedens, quod tam princeps, quam ecclesia potuit iusta ex causa tributa exigere personalia, quia hic nullus immiscetur contractus implicitè continens mutuū cum lucro, quia illa tributa siuè pro sustentatione reipublicæ, aut ecclesiæ exigentur, aut pro sustentatione suorum ministrorum, vbi nihil iniustitiæ hic immiscetur. At verò negatur consequentia, quia in censu personali, dum creans censum pro consignatis sibi quotannis pensionibus soluit pretiū virtualiter, seu implicitè sub nomine emptionis mutuatur à principio illud pretiū redhibendū tandē in pensionibus illud excedentibus verisimiliter quare mutuatur illud cum spe verisimili lucri.

¶ Ad quartum argumentum concedo antecedens, quod potest quis super se inducere obligationem corporalia seruicia præstandi tam gratis se obligando per promissionem gratuitam, quam etiam per contractum licitum, & onerosum: negatur tamen consequentia ista, scilicet, quod pari ratione imponere possit sibi obligationē soluendi personale censum taliter, quod valida sit talis obligatio ex natura talis contractus. Impositionis census personalis, quia cū illa stāte verisimili prædicta spe instituitur, ex natura sua est mutuatio cū lucro. At licet aliquis validè potest alia via sua obligare bona: sed non via mutui potest validè obligare se ad vsuram soluendam, quia hanc obligationem excludit natura contractus mutui qui ex natura sua debet esse gratuitus, præterquam, quod secundum adiucimus, scilicet, quod si cut vsurario mutuatarius ratione mutui nunquam vellet soluere vsuras, sic neque iste super cuius personam creatur census personalis pro pretio sibi dato, quod re vera est mutuū palliatum, ratione istius mutui palliati volet soluere, neque obligare se ad soluendum vsuram excedentium pensionum: si gratis vellet sibi mutuare personalis census impositor.

Ad 4. arg.

¶ Ad quintum argumentum respondetur, quod census realis habet annexam obligationem personalem non absolutè, neque in omne tempus, sed quamdiu durat hypotheca specialis, id est, possessio supra quam fundatus est census, vt Pius V. in sua Extrauaganti declarat, vbi ait, quod re in totum, vel pro parte perempta: aut infructuosa in totū vel pro parte effecta, pro rata, vel in totum census realis debet extingui. Vnde negatur consequentia, quod ipsis possessionibus super quas fundatur census personalis pereuntibus obligatio personalis illum soluendi perseveret, quia id iniquum esset, sicut iniquitate non careret: si quis ex re à se empta, & venditori locata post interemptionem rei vellet pensiones locationis accipere, & ad id quod in argumento assumitur, scilicet, quod res non propriè obligantur: sed dominus principaliter est, qui obligatur, & quod res se habent ad instar pignoris in hoc contractu census realis, negatur, quia in hoc hallucinatus est Sotus, quia inter contractus reales, & personales, hæc est differentia, quia in personalibus principaliter obligatur persona, & secundario eius bona ratione & obligationis personæ. E contrario autem in realibus accidit, in quibus res ipsæ principaliter obligantur, & persona secundario

Ad 5. arg.

Differentia obligatorum in contractibus

dario, ratione rerum, quod euidenter patet in censu fundato super domum, quia si iste esset personalis contractus, si per venditionis contractum in alium dominum migraret dominus, adhuc persona obnoxia maneret. Hoc autem non ita vsu euenit, sed potius cum domu ipsa transit obligatio soluendi censum in emptorem: quia transit cum suo onere, & venditor illius manet liber. Igitur census non est contractus personalis, sed realis, & idcirco in ipso non manet obligata principaliter persona, & quod ibi assumitur. Secundo, scilicet, quod res obligata in censu reali se habeant ad instar pignoris distinguitur, quia si Sotus loquitur de bonis super quibus census situatur, licet irritæ ea bona vocentur hypothecam specialem: tamen proprie non se habent ad instar pignoris, quia vel ipsa bona sunt, quæ emuntur secundum aliquas contra Sotum, vel sunt principaliter obligata, quia vt principaliter obligentur, fat est, quod eorum fructus principaliter maneat obligati pro pensionibus, vt ipsa dicantur principaliter obligari. Si autem loquatur Sotus de alijs bonis minus principaliter obligatis in hoc contractu, concedimus se habere ad instar pignoris, & quando ex hac concessione, & ex l. seruo. C. de pignoribus dictante, quod disparente pignore non extinguitur ius persoluendi debitum: inferre vult Sotus, quod in censibus realibus, extinctis possessionibus etiam adhuc ad persoluendum debitum manet obligata persona, negatur illatio, quia lex illa, sicut etiam lex pignus. C. de pigno. actione loquitur. de pignoribus secundario annexis contractibus personalibus, & non loquitur de pignoribus secundario annexis contractibus realibus, nisi in casu, quo res principaliter obligata, in qua principaliter fundatur ipse contractus realis maneret. Nam si ipsa maneret etiam pereuntibus alijs pignoribus, ius exigendi debitum non extingueretur. Secus est, si ipsa perit, vt si obligo, & impignoro bona mea ad soluendas pensiones domus mihi locata, si ipsa domus inundatione fluminis pereat, etiam manentibus bonis alijs impignoratis, tibi de pensionibus deinceps soluendis non tenebor.

Possessio census non est pignus proprie.

Ad 6. arg.

Variis Doctoribus.

venditori pro annuis pensionibus, sicque negamus, quod si pereat non pereat ementi census, quia extincta illa extinguitur, & perit illi census. Neque obstat, quod possessio illa empta manet apud venditorem census, quia manet apud illum virtute prædicti locationis contractus, quo sibi locatur possessio prius empta cum pacto de retro uendendo. Neque obstat, quod ipse venditor census apud quem manet locata potest eam vendere quia ista dōcatio, & conductionis possessio (quia est quidam contractus emphiteuticus) præbet facultatem venditori census, vt tanquam dominus vtilis possessionis subiectæ censui possit eam alteri cum eodem onere diuendere. ¶ Ad secundum, alios doctores in hoc contractu census realis, & redimibilis implicatur tres contractus: primus contractus est emptionis fructus possessionis: secundus, redemptio quæ pensione pecuniaria annuali venditor census redimit hunc fructum: tertius est contractus sortium, quo sortiuntur, vt si uel abundantiores fructus, siue tenuiores possessio ferat, re compensando fertilitate eorum quorundam annorum cum sterilitate aliorum, venditor census moderatam pensionem annuam, & pecuniariam soluat, quod illicitum nequaquam est. Nam si periculum fructuum hic apud venditorem vendentem manet, id est, apud venditorem census, id est, virtute contractus redemptio nis ibi impliciti, quo eos venditor census redimit pensionibus pecuniarijs quas pro fructibus se obligat quotannis soluere, sed hæc postea latius explicabitur.

Tres contractus in censu.

CAP. LV. An extantibus tribus his extrauagantibus Martini, Calixti & Pij. V. census personalis in vtroque foro sit permittendus: de censu vitæ litio & perpetuo, & an de censu temporario possit lucrum ex parti curiosius examinatur, quid variant doctores proponitur distinctio. ¶ Explicatur census vitalitius, de quo queritur, an iure aliquo sit prohibitus: qui licere dicitur quatenus contractui sortium inuitur, & dum est redimibilis an maiori, vel minori redimi possit, emptio ad vitam de se non esse mala dicitur.

Questio.

¶ Am postquam primam expeditimus difficultatem, superest nunc secundam, & tertiam explicare, & quidem secundam, quæ proponit, vtrum extantibus illis tribus extrauagantibus de creatione census Martini V. & Calixti I. I. & Pij. V. in conferentia, vel in foro exteriori permittendum sit censum personale, id est, supra meram personam posse creari

Respons. creari, iam satis illucidata manet ex precedenti quaestione, ubi abunde commōstrauimus censum personalem, qui cum certa morali ter spe creatur recipiendi plus in pensionibus quam sit pretium a principio pro eo datum esse implicitum mutuum, cum lucro. ¶ **Ex quo sequitur iure naturae esse prohibitum, ac propterea in utroque foro nunquam esse tolerandum.** At secundo dicimus, quod etiam stando in parte positivo, extantibus illis tribus extraneis, & praesertim ultima Pij. V. etiam in conscientia census personalis quamuis sit constitutus super personam industriam, & frugiferam, quia persona non est bona in se, sed est bona ex sua natura, sed ex sola industria, & voluntate libera contra Metinam Complutensem non est tolerandus, quia Metina in sua instructio loco citato §. 26. de censibus §. 147. quod videtur tenere censum personale non esse prohibitum iure naturali, ad hunc nihilominus istam conditionem, scilicet, quod census statuatur supra rem fructiferam, & non supra personam sicut & alias quatuor, quas ibi adnumerat, qui sunt de iure positivo ita obligare, ut contractus iniuste mortaliter delinquat, & contractus irritus fiat, & nullius effectus. Idemque confirmat Nauarrus commento de usuris num. 93. dicens, quod licet constitui censum supra personam non esse prohibitum iure naturali, aut diuino, tamen quia lex humana iusta illud vetat, non esset permittendum sic creare super personam tantum censum.

¶ Porro tertia difficultas de censu vitalitio personali, id est, constituto supra solam personam proponebat, utrum iure naturali, aut iure canonico, aut civili sit prohibitus taliter ut nulla ratione possit sic constitui. ¶ At videtur quod sit prohibitus iure naturali, quia videtur fieri, & institui cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale, quia alias stultus videretur, qui sine tali spe contraheret.

¶ **Arg. 1.** ¶ Secundo arguitur, in isto contractu non seruari aequalitas aliquando, ergo tunc saltem erit iure naturae prohibitus. Antecedens patet, quia aliquando licite tribuit aliquis alteri mille aureos ea conditione, ut durante vita eius dantis, danti reddat danti viginti aureos, vel viginti quinque, & tamen hic non seruatur proportio inter sortem principalem, & pensionem. Item quia aliquando (ut quotidie fieri videre est) confert bona sua aliquis monasterio eo pacto, ut dum supserit, fuerit in vita annor-

umasterio alatur. Quae quidem bona, quia interdum valde superexcedentia sunt, ut pote continentia plura millia aureorum, nulla iam proportionem aequalitatis seruant, cum pensione alimentorum annuatim reddenda per totam vitam: ergo non seruatur aequalitas. ¶ **Arg. 2.** ¶ Item tertio arguitur in isto contractu vitalitio fundato super personam pecunia sortis principalis in pretium data per se, & in nulla refundata lucrum pariter pensionibus, & in pensionibus aliquando excedentibus summam sortis principalis a principio pro ta licentia data; ergo tunc, quia est implicitum mutuum cum lucro, erit contractus prohibitus iure naturali. ¶ **Arg. in d. tra.** ¶ In contrarium, quia dicitur de hoc contractu, quod sit in aliquibus partibus communiter approbatus, & multum in usu receptus, ut ait Garcia, part. de contractibus, cap. 5. pag. 156. bono, sicut de iure deo malum. ¶ **Arg. 3.** ¶ Igitur antequam quaestionem hanc discutiamus, ne in aliquo laboremus, non nulla praevia fundamenta praenotanda sunt oportet. Primo autem praenotanda est distinctio haec, scilicet, quod census hic vitalitius, qui ideo dicitur talis, quia supra naturam temporarius est ad differentiam alterius census, cui est contra ex sua natura non repugnat esse perpetuum: hic (inquam) census dupliciter solet institui: vno modo, dum cum certo praedeterminato tempore instituitur, ut cum alicui conferuntur centum aurei eo pacto, ut per decennium quotannis, decem aureorum pensionem persoluat: sed quia ex hoc censu potius paratur dispendium, quam lucrum, non est in usu. Alter autem temporarius hic census, & qui proprie dicitur vitalitius solet creari per certum tempus verum indeterminate, ut cum per vitam vnus, vel multorum creatur daturus.

¶ His suppositis, de primo censu temporario cum tempore certo, & determinato tempore, instituto indagandum est nobis, an aliquid lucri ultra capitale possit expectari: nam sine spe lucri cum frustra crearetur, usu nusquam reciperetur, ut potest inutile, & frustraneus. At quidem in hac quaestione non satis conveniunt doctores, qui de ea meminere. Nam Richardus, quaestione octava, concedit posse emi temporalem pecuniarumque censum certi temporis minori pretio, quam sit pensionum summa, ut nonaginta aureis possunt (inquit) emi

Arg. 3.

Arg. in d. tra.

Census vitalitius et perpetuus.

Quaestio.

Variis de forensibus.

emi decem in censum usque ad decennium, quod tamen moderatur post dicendo, hoc licere ratione lucri cessantis, quando emptor mallet non emere, quam emere, sed rogatu venditoris emit. Part. quoque huic affirmatiuae accedere videtur Nauarrus commento de usuris num. 78. ubi ait, quod si pro pensione decem aureorum per annum, pro quinquaginta annis conferantur centum aurei, licet suspitionis notam hoc praesferat, nihilominus, si arbitrio bonorum virorum pretium sit iustum, licita erit talis emptio, neque praesumptioni subiacet, quod facta fuerit ad palliandum usuras. In cuius gratiam citat Conradum de contract. q. 79. & 80. Metina quoque in sua instructio §. 26. de censibus huic sententiae affirmatiuae videtur applaudere, licet limitatius loquatur dicens, scilicet, quod pro octo millibus dipondiorum datis non potest dans expectare duo millia dipondiorum quotannis usque ad octo tantum annos: licere tamen ait, si in fine octo annorum, mille dipondia ultra octo milia accepta, in annualibus pensionibus tantum reportaret, & hoc licere ait in re compensam illius obligationis, quam subit recuperandi suas pecunias minuatim, quia obligatio haec vendibilis est aestimabilisque pecunia: Garcia autem loco citato. 2. part. de contract. §. pag. 155. ait doctrinam praedictam Metinae non sibi displicere. ¶ Sotus autem de iust. & iur. lib. 6. quaest. 5. artic. 2. contrarium tenet.

¶ **Arg. 1.** ¶ Igitur pro resolutione quaestionis distinguendum est bonam huiusmodi temporalem censum certi, & determinati temporis, id est, solutionis pensionum tantum per decennium potest dupliciter institui: primo supra solam personam, qua ratione eum inter personales census computamus: alio modo potest creari supra possessionem decennio duraturam tantum, his suppositis responderetur ad quaestionem per conclusiones.

¶ **Concl. 1.** ¶ Prima conclusio, si census iste temporarius certi, & determinati temporis, scilicet, per decennium constituitur supra personam principaliter, licet secundario obligentur alia bona, quando summa in pensionibus per decennium recuperanda exuperat pretium a principio datum, ut quando datis modo nonaginta aureis aliquis emit decem aureos quotannis per decennium sibi reddendos, illicitus ex se est contractus si nihil aliud attendatur. Haec est contra Conradum loco ubi supra, & contra Metinam Complutensem, qui antepenultima de censibus dicentem in rigore huc contractus

Senten. Nauarr. & Metini & Garciae.

Senten. Sotus. Distin.

Concl. 1.

Instruct. Negot.

est non esse damnandum. Haec autem conclusio est Soti ubi supra de iust. & iur. lib. 6. q. 5. ar. 2. fugit magistri F. Ioannis a Peña in suis scriptis, probatur autem evidenti ratione, quia si quis ius petendi in pecunia centum emit, nonaginta statim datis in pretium, si illa centum in nullo versantur dubio: (hoc enim supponimus, videlicet, quod neque timeatur expensae, neque labores, neque vllū existat periculum) citra dubium fatendum est esse mutuum cum lucro, ergo ex se talis contractus est illicitus. ¶ **Concl. 2.** ¶ Confirmat autem Sotus hanc conclusionem exemplo, quia si nonaginta nunc aliquis daret cum obligatione, ut post decennium redhiberetur illi simul centum liquida, esset usura, ergo etiam est usura dare nunc nonaginta eum obligatione, quotannis per decennium solvantur decem, quia in fine decennij resultat recuperata (licet annuatim) summa centum. Nam quid refert (inquit Sotus) ad vitandam usuram, quod illa centum solvantur per partes quotannis, vel simul in fine decennij.

¶ **Concl. 2.** ¶ Secunda conclusio, loquendo de censu temporali certi, & determinati temporis personalis, id est, constituto principaliter supra personam, & non supra certam rem fructiferam immobilem, ut videtur loqui Metina Salmanticensis, & Conradus, & Metina Complutensis, licet eorum opinionem limitatam cum limitatione Metinae in sua instructione, scilicet, quod solum dans octo millia pro mille, quotannis per octo annos recuperatis, pro obligatione recuperandi illa octo millia per partes possit modicum ultra, id est, vnum mille ultra accipere, non a sum damnare, sed neque affirmare audeo in foro conscientiae, aut exteriori. ¶ **Ratio.** ¶ Quia pari ratione probaretur, quod si quis daret duo millia aureorum per decennium quotannis redhibenda in pensionibus, & ultra in fine decennij vellet accipere ducentos aureos, quia redhiberet illa duo millia aureorum per partes, nihil illicitum committeret, at iste certe notam usurariam incurreret, in super, & male audiret apud omnes, verum tamen loquendo proporcionabiliter ex ratione, & exemplo Metinae sequitur, & hoc licere, quod tamen valde offenderet tum probos, & timoratos viros, tum etiam ipsos praelatos, & iudices, qui in foro exteriori esse hunc contractum census realis approbati per iura negarent, sed contractum usurarium esse iudicarent, in quo mutuata essent duo millia pro duobus millibus, & ducentis tandem rehabendis complete in fine decennij.

Prob. 1.

Confirm.

Concl. 2.

Ratio.

¶ Deina

Confr.

¶ Deinde confirmatur, quia ex hac opinio-
ne Metinæ anfa daretur contra sanctiones ex
trauagantium Martini, Calixti, & præsertim
Pij. V. in ponendi census personalis, dum im-
politores allegarent se ultra sortem recupera-
tam in pensionibus, aliam velle accipere pro-
pter obligationem, quæ à principio se obliga-
runt capitale à principio datum recuperare
per partes. ¶ Sequeretur etiam ex opinione
Metinæ, quod ille qui habens in arca centum
aureos, ex quibus pro suo victu quolibet mē-
se anni insumpturus esset decem, posset cum
aliquo sic conuenire, accipere hos centum au-
reos quos ego referuabam pro meo annuali
victu, & pro eis quolibet mense istius anni
mihi solues decem, & pro obligatione recu-
perandi hos centum aureos, per partes, quia
vendidibilis, & æstimabilis pretio est, dabis mihi
ultra quatuor aut quinque aureos, aut sex.
Profecto rari essent, aut nulli, qui hoc nisi val-
de egerim concederent, imo omnes refu-
gerent concedere. ¶ Profligemus ergo à foro
conscientiæ illas opiniones, quæ occasionem
possunt ministrare vsu vsuris. Nam ratio
Metinæ non tanti momenti est, vt non suffi-
cienter soluat, si dicamus, quod in hoc con-
tractu, quia implicitum est mutuum, talis ob-
ligatio recuperandi capitale per partes non
est æstimabilis pretio, sicut neque in mutuo,
quia gratuitus contractus est, non licet ven-
dere, neque æstimare pretio obligationem qua
se mutuator obligat ad non recuperandum
mutuatam sortem pecuniæ, nisi post decen-
nium, ita non licet æstimare pretio, aut ven-
dere obligationem recuperandi capitale per
partes. ¶ Quia hoc reduceretur ad maiorem,
vel minorem dilationem temporis, quæ qui-
dem dilatio temporis, scilicet, quod paulatim
soluatur capitale gratis concedenda est, sicut
& ipsum mutuum, aut certe si illam non vult
gratis subire obligationem consequentem ad
tale mutuum, non det mutuum.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio, si quis capitale valens
nonaginta aureos imponeret supra fructus vi-
næ, vel domus percipiendos per decennium,
aut si his nonaginta aureis possessionem eme-
ret decennio duraturam, quæ singulis annis
prolaturæ esset fructus decem aureorum, tunc
si sic in dubio se exponeret minus, vel magis
quam capitale valet percipiendi, si euentus
prosperè succedat, plusquam capitale valuit
percipere licite posset. Hæc autem conclusio
est Soti vbi supra, & fratris Magistri Ioannis
à Peña, & credo in hoc sensu Nauarrus loco
citato, licet non se explicet, & approbat licet ei

et Conradum, quia aliis Nauarrus census
constitutos super personam tantum abhorret,
& damnat. Patet autem conclusio, quia hic
cum fructus sint in dubio vere cognoscitur
emptionis ratio, quæ non idem vitiosa osten-
ditur esse quod fructus tractu temporis su-
peraturi sunt pretium, & quia cum iste census
sit realis fundatus supra possessionem fructi-
feram, quia ibi non obligatur persona pereu-
tibus fructibus, vel quia esto fructus non pereat,
tamen quia possunt esse sicut vberiores: ita
etiam tenuiores, quam capitale pro eis da-
tum anticipatè, nulla videtur committi iniu-
stitia, si fortuna fauente plus percipiat in fru-
ctibus, quam sit pretium ante datum, quan-
do æquali se exposuit alicui.

¶ Tandem de ultimo puncto difficul-
tatis, id est, de censu vitalitio durante per vi-
tam constituto super personam, an iure na-
turali, aut canonico, aut ciuili sit prohibitus
relinquitur hic differendum. Antequam
quæstionem absoluamus, naturam istius con-
tractus prius rimari, & speculari oportet, &
quomodo celebretur. Celebratur autem
contractus hic sic, dat quis alteri centum
aureos nusquam à se redhibendos obligatio-
ne astrigendo eum, vt superstiti vita alicui-
us aliquotam pensionem, sibi rependat
quotannis, istius autem census venditor ad
præstandam securitatè de pensionibus quo-
tannis fideliter à se soluendis bona sua sub
hac obligatione submittit. Quia ergo (vt sta-
tim dicturi sumus) contractus hic sortium
contractui innititur, quia emptor illius expo-
nit se vtri que sorti, scilicet, lucrandi, & per-
cipiendi pensiones tandem excedentes capita-
le datum, si multum diuturna fuerit vita, aut per-
dendi si citò prærepta fuerit vita supra quam
constituitur, ideo summe cauendum est in
hoc contractu (in hoc enim sita est principaliter
rectitudo eius) vt taliter contrahatur, quod
arbitrio prudentium seruetur talis proportio in-
ter sortem principalem, & pensiones percipiendas, vt
vterque contrahentium æquali alicui, & sorti per-
dendi, & lucrandi subdat. ¶ Quantum attinet
ad naturam huius contractus omnis opinio-
nis dicendum esse mutuum, quod certe non est,
quia fors data non repetitur, & dicendum esse
emptionem iuris exigenti pensionem pecuniæ
riam, quod merito ante reiecimur loquendo
in censu personali, tandem esse contractum innomi-
natum explicatum per, do, vt des, potissime inni-
xum in contractu sortium dicimus, nam hic non
est perfecta cambitio, quia hic æquali-
tas requisita inter pecunias cambiatas non
exigitur,

Prob.

Quest.

Census vitalitij ex-
plum.

Census vi-
talitius non
est mutuum.

exigitur, sed neque est locatio vbi aliquid ac-
cipitur pro vsu rei non ipso vsu consumptibi-
lis, neque verò est emptio, quia pecunia pro-
priè neque emitur, neque venditur.

¶ Cum autem hic quatuor concurrant, id
est, fors principalis data: secunda, pensiones
persoluenda: tertia vita ipsa in cuius duratio-
ne tantum sunt pensiones soluenda: quarta
bona hypothecata, & obligata ad pensiones
soluendas tantum, non autem hypothecata
principaliter, vt sub quibus fundetur vitali-
tius census, quia sic principaliter non funda-
tur nisi supra personam, quippe quæ hic princi-
paliter obligatur, quantum ad primum, & secun-
dum, id est, quantum ad sortem, & pensiones
dicitur, quod possunt esse pecuniaræ, vel
æquivalentes pecunijs, vt cum quis sua bona
tribuit monasterio, vt sibi per vitam suam à
monasterio alimenta subministrantur: vbi
tam fors, quæ nunquam redhibenda est, quam
pensionibus alimentorum res sunt non pecu-
nia his suppositis.

Conclus. 1.

¶ Sit prima conclusio, iste contractus vitali-
tij census personalis ex se non est iure naturali
prohibitus, si ita contrahatur, quod vterque
contrahentium æquali sorti se exponat recipi-
endi, & soluendi magis, vel minus, quam sit ca-
pitale pro censu datum. Hæc autem conclu-
sio est contra D. Antonium. 2. p. tit. 1. ca. 8. §.
10. & contra Laurentium de Ridol. & contra
Phil. Decium præsumptem eum esse vsura-
rium de comer. quæst. 68. Hanc Garcia loco
vbi supra, ait esse communiter approbatam.
Hanc quoque emptionem census vitalitij cõ-
muniter approbari secundum Innocent. &
communem cap. in ciuitate, & secundum Pa-
nor. in dispu. ratio. quinta ait Nauarrus com-
ment. de vsur. nu. 78. sed vereor censum vitali-
tium, qui communiter approbatur non esse
hunc personalem, de quo in hac conclusione
loquimur, sed esse realem fundatum super spe-
ciali hypothecam realem. ¶ Sed nihilomi-
nus probatur nostra conclusio, quia contractus
hic non propriè in emptione alicuius rei rea-
lis consistit, vt debeat fundari in re, neque con-
sistit in mutuo implicito cum verisimili spe
redhibendi capitale cum lucro in pensionibus
certo moraliter excessuris tandem capitale reci-
piendis, ratione cuius contractum personalis
census cum hac certa spe in initium reprobabimus,
sed potissime consistit in contractu sortium, in
quo contrahentes se exponunt æquali sorti, ia-
cturæ & lucris, si contractus sortium iure natu-
ræ non est prohibitus, quippe qui ex se est li-
citus, licet secundum Siluest. vsura. 2. q. 12. dicto
Instruct. Negot.

Prob.

5. ratione alicuius circumstantiæ. s. optandi
mortem emptoris possit accidere, vt non sit tu-
tus hic vitalitius, & sortibus principaliter in-
nitens census personalis. Sed quia an sit pro-
hibitus iure positiuo canonico, aut ciuili re-
stat declarandum.

Conclus. 2.

¶ Statuitur secunda conclusio, census vitali-
tij personales qui instituuntur cõmuniter de
facto, sunt iniusti, & præsumptione præferunt
vsuræ eo modo, quo celebrantur. Hæc autem
conclusio est Garcia loco citato, quoad pri-
mam partem de contract. 2. par. ca. 5. pag. 165.
quam probat, quia pensiones sunt à Deo ex-
cedentes cõmuniter, vt contrahentes æquali
aleæ perdendi & lucrandi nequeant manere
subiecti. Est etenim commune huius vitalitij
census pretium currens vnum pro septem,
vel tria pro viginti & vno, vbi certè commu-
niter prædicta proportio capitalis dati cum
pensionibus percipiendis, & cum duratione
vitæ maiori, vel minori, secundum naturalè
cursum supra quam census imponitur non
seruatur, quare non potest non esse contra-
ctus iniustus, & pretium iniustum, vbi venditor
census grauatur magis, quia magis exponi-
tur periculo iacturæ, quam lucri. Quoad secu-
dam partem patet, ex autoritate Phil. Decij
confi. 123. & ex autoritate Nauar. comment.
de vsur. numero. 78. & patet ratione, quia ab-
lata ista æquali sorte lucris, & iacturæ cui se ex-
ponere hic debent contrahentes, quæ ratione
iniusti pretij non seruatur, resultare solet mu-
tuum cum lucro, quia plus tandem habetur
in pensionibus, quam sit summa capitalis da-
ti ergo contractus est, qui (prout à parte rei fit)
præsumptione præferret vsuræ, præter quã
quod secundum Roden. & Siluest. verbo vsu-
ra. 2. dicto. 5. hic contractus census vitalitij non
est tutus, quia in eo includitur pactum indu-
cens votum captandæ mortis quod pactum
tutum non valet. C. de pactis. l. pact. & ff. de ver-
obli. l. stipulatio: tum quia est contra bonos
mores, qua ratione promissio præbenda non
vacantis prohibetur de con. præb. capi. secun-
do libro sexto. Addit tamen Siluester ibi
quod quia hoc non est prohibitum de se, sci-
licet, emere, aut vendere, ad vitam, non erit
mortale, quia non inuenitur prohibitum, si
debitæ circumstantiæ seruentur. Aliter vsus
fructus nunquam posset constitui qui fini-
tur morte. insti. de vsu. fruct. §. finitur. Vn-
de concludit, quod si quis constituat ali-
cui certam pensionem ad vitam pro certo
pretio non videtur illicitum, quod nos liben-
ter ei annuimus, quando contrahentes
æquali

Prob.

Prob.

Emptio ad
vitam de
se non est
mala.

e quali sorti iacturæ, & lucri se exponeret, quia tunc esset licitum ex se, licet non tam tutum ratione occasionis captandi mortem, unde secundum Siluestr. emere, vel vendere ad vitam venditoris census magis liceret, quia hic tale votum captandæ mortis interuenire non potest, sed hoc quod addit Siluester nihil facit contra hanc nostram secundam conclusionem, ubi hunc contractum in se, & cum æqualitate fortis, qua fieri debet non damnamus, sed tantum contractus, qui de facto communitur sunt sine hac æqualitate fortis vtriusque contrahentis damnamus, si ita est. Quare contrahens hic suæ conscientiæ consulat seruando hanc æqualitatem.

Concl. 3.

¶ Tertia conclusio stando in iure positio siuè canonico, siuè ciuili contractus hic vitalitij census personalis, etiam si fiat cum conditione quod à venditore possit redimi, quando voluerit, si iam (vt fertur) in multis locis consuetudo eum contrahendi seruata æquali sorte iacturæ, & lucri partium inoleuit, cum iam ista consuetudo fuerit scita, & tolerata à Papa, non erit iure positio illicitus hæc autem conclusio patet ex D. Thoma. 12. quæst. 97. articul. 3. in solutione ad. 3. dicente quod consuetudo tolerata per principem, vel per reipublicam habentem potestatem condendi legem obtinet vim legis in quantum per eos toleratur, unde hæc consuetudo tolerata ratio sufficiens videtur esse, vt alij in regionibus, vbi adhuc non inoleuit sic possunt contrahere sine peccato videntes in re quæ de se non est prohibita à Papa tolerari. Nam tunc signum esset quod vitalitius hic census personalis non est comprehensus sub illis censibus, qui in extrauanti Pij. V. iubentur non in persona, sed in re fructifera fundari, eod quod hic census vitalitij iustitia aliunde, id est, per contractum sortium in quo potissimè fundatur, videtur saluari, vel quod si illic comprehenderetur, iam consuetudo tali comprehensioni derogasset. Signa autem diximus etiam si cum conditione vt possit redimi à venditore instituat, quia conditio hæc (si adijciatur) non videtur eum reddere illicitum, si ex consensu partium addatur, & dummodo addita ista redemptionis conditione id pretium soluat pro eo, quod contrahentes in æquali statu iacturæ, & lucri constituat, siuè instituat per vnã vitam, siuè plures simul, vel successiue sumptas, tunc autem successiue sumerentur vitæ, vt dum crearetur per vitam alicuius, & sui filij, & nepotis nasciturorum, simul autem sumerentur

Census vitalitius instituitur sorti ideo licet.

vitæ, vt cum crearetur per vitam Petri, & Ioannis, & Francisci adhuc viuentium, & tunc censetur institui per vitam istorum trium, quæ diuturnior fuerit, iam superest argumentis in principio positis fecisse satis.

Ad. 1.

¶ Ad primum argumentum negatur, quod contractus hic census vitalitij (si fiat eo modo, quem eius exigit iustitia) fiat cum certa spe accipiendi plus in pensionibus, quam sit capitale: quia sorti æquali iacturæ, & lucri innitur, neque stultus videtur qui sine certa spe lucri sic contrahit, sicut neque stulti sunt, qui in contractu sortium, fortunæ se committunt.

Ad. 2.

¶ Ad secundum argumentum, quando in eo assumitur, quod in hoc contractu aliquando non seruatur æqualitas, respondetur, quod ex natura contractus huius æqualitas hæc semper est seruanda, scilicet, vt contrahentes æquali lege perdendi, & lucrandi se subdant: Si autem in casibus in hoc argumento præactis hæc æqualitas non seruatur, dum exuberantia bona confert quis monasterio, vt ab eo per suam tantum vitam alatur, id ideo est secundum Garciam, quia admittetur in isto censu vitalitio gratia liberalitatis, & donationis, quia ultra pretium iustum quod superfluit, pie donatur monasterio. At ego mallem hunc contractum, contractum donationis, cum grauiamine præbendi alimenta donanti per vitam appellare: quàm contractum census, pro vt eum Garcia appellat, sed parum refert, sic vel aliter dicere.

Ad. 3.

¶ Ad tertium argumentum, quando assumitur, quod pecunia hic in censu vitalitio in pretium data cum in nulla re fructifera fundatur, parit ex se fructum, respondetur tum, quod fructum certum, id est, lucrum certum non parit, sed incertum, tum quod si aliquando forte fortuna hoc lucrum, quod de se est incertum parit, non est ratione mutui, quia illa pecunia nunquam in se, vel in pensionibus integraliter, vel cum lucro est certo redhibenda, sed fors & fortuna à principio dubia illud lucrum aliquando affert, sicut aliquando etiam iacturam, neque enim bona quæ in hoc contractu obligantur, vt specialis hypotheca obligantur, sicut fit in censu reali, sed neque obligantur ad aliquam securitatem lucri parandam, sed tantum ad parandam securitatem soluendi pensiones, quæ soluendæ sunt, quædiu vita durarit. Neque in hoc interuenit iniustitia sicut certè interueniret si pro censu vitalitio à fene, vel valitudinario pro sua vita illum emente æquale pretium sicut ab adolescente, vel à sano, & robusto exigeretur, vel si

emere per cuius vitam census esset duratur, & minoris, quò minori pretio eum emerent, magis responderet se hominem valitudinarium, & modicum.

Quest.

Resp.

¶ Tandem & indubium hic reuocari potest. An census hic vitalitius personalis, quando cum pacto, quod à venditore redimi potest, fit celebratur, maiori, vel minori, vel æquali pretio sit redimendus. Respondetur autem ad hoc, quod quia contractus hic vitalitij census ex sua natura exigit, vt contrahentes æquali lucri, & iacturæ subijciantur sortibus, sequitur nullatenus licere hunc contractum, à principio eo pacto inire, vt à venditore reddi valeat, si tamen omne pretium à principio sibi datum integrè reddat, quia eadem modum patitur, veluti pactum de retrouendendo, cum minus tunc superit de vita, minus tunc noletur valitarius, ac propterea minoris est redimendus.

C A P. LVI. An census realis redimibilis sit licitus, exemplum eius de opinione Albornozij.
In hoc censu ius exigendi pensionem à ematibus, quare pensio hic in pecunia, & non in fructibus soluitur: in hoc censu multa consideranda sunt non seruantur. Notatur dictum Garcie, scilicet, quod hic determinate emantur fructus: Quomodo pecunia emi possit, & in possessio census æquialere debeat pensionibus, & de differentiis census ab emphyteosi in tribus.

Quest.

Arg. 1.

Arg. 2.

Post quæ iam quætionibus tam de censu personali, & de censu vitalitio fecimus, sit iam nunc quætionem de censu reali redimibili aggredimur expedire. Igitur an sit licitus Pimo in quætionem vertimus pro parte negatiua hæc primo obijcendo, argumenta. ¶ Arguitur primo sic, vt in aliquo contractu interueniat iniustitia, & ibi iniustitia, in commune bonum vtriusque contrahentis debet talis contractus æque inclinare, sed contractus hic non æque inclinatur in bonum vtriusque partis: quia venditori relinquitur hic facultas redimendi censum, quod in commo dum ipsius cædit, non autem conceditur facultas emptori ad cogendum venditorè, vt eum redimat, quod in grauiamè illius vergit, ergo contractus hic iniustus est. ¶ Secundo arguitur, quia si contractus hic legitimus esset, posset legitime, (quia contractus de retrouendendo videtur esse) has conditiones, quas alij contractus de retrouendendo admittunt, & ipse admittere, scilicet, vt venditor neque ad ante certum tempus

consummationem suam mutatum per partem redimere, vel quod si consummationem præsumptam non in se faciat, quod clauso se tempore perpetuo seferret, hoc autem omnino grauiamè ematibus imponitur, se sepe presentem, etiam extraneis, quibus Martini Sabini & Pij. V. videtur contrarium ergo contractus hic non videtur licitus, & illegitimus: ob hoc quod omni modo non potest. ¶ Illud quoque arguitur, quia contractus hic licitus non potest esse, nisi ad aliquem contractum licitum, scilicet, ad contractum emptionis, & venditionis, cuius imaginem per se patet contractus non esse, quia pecunia (quia in venditione non venditur, sed neque possessio supra quam fundatur, quia apud venditorè manet, & secundum aliquos doctores non est necesse, quod pretium, vel pensiones ad quæ ergo videtur contractus incognitus, & illicitus esse.

¶ Item quanto magis contractus esset licitus, esset, quia speciem venditionis gerit, at vero venditio non videtur esse, quia in venditione potest concedi pretium, & emi ad creditum, quod venditor extrauaganti Pij. V. in hoc contractu fieri non potest, ergo est contractus incognitus, neque patet sua ratione si licitus.

¶ Præterea quibus arguitur, si contractus hic esset contractus licitus, quippe qui contractus esset emptionis, & venditionis, sequitur, quod aliqua possessio suo æstimata pretio posset dari in pretium census, nam & possessio dotalis dum datur æstimata pretio emptoria esse videtur, si inrer. C. de iure do. & quia pecunia est quod datur iam pecunia æstimatum, consequens autem extrauaganti Pij. V. cap. cum oras, est prohibitum, quia ibi prohibetur, ne talis census creetur, nisi veniat pecunia numerata, ergo iste contractus non est contractus emptionis, & venditionis licitus.

¶ Insuper arguitur sexto, quia si contractus hic esset licitus, hoc ideo esset, quia esset contractus emphyteuticus: qui dicitur esse medijs inter locationem, & venditionem, nam illius imaginem gerit, nam emptor census videtur emere possessionem supra quam fundatur census, & rursus per locationem illius, vt dominus directus retinens dominium directum, videtur transferre in venditorè census, dominium utile pro pensionibus annualibus recipiendis, sed non est contractus emphyteuticus, quia in rei emphyteuticæ alienatione iure exigitur laudemium. l. si C. de iure emphyteo. At in contractu hoc extrauaganti prædicta Pij. V. ita de censu laudemium exigi prohibetur, ergo non

Arg. in cō tract.

Exempl. census redimibilis.

Quest.

Resp.

Dictum.

Quest.

apparet, quā tione licitus contractus sit. In contrarium est, quia hic contractus approbatus est a summis pontificibus Martino V. in extravaganti Regimini de empr. & ven. & Calixti III. cap. Regimini de empr. & ven. cum conditionibus ibi appolitis, ergo plusquam remerarium est hunc contractum in ea forma, qua ibi approbatur, reprobare.

¶ Igitur constituto quomodo fiat, & ad quem contractum reducatur, reliqua ad huius contractus materiam pertinentia differendū. Exertetur autem contractus hic sic. Afficiat pūta Antonius, cui suppetunt possessiones quā nūmis indiget, conuenit cum Francisco in pecunia lōduplete, desideranteque exspectantia iura, & redditus sibi comparare, ut super predictis possessionibus annuos census emat numerata statim pecunia Antonio, pro qua obligationem soluendi annuas pensiones subit Antonius cum pacto, ut cum libenter reddendo Francisco pretium acceptum possit se ab onere soluendi quotannis census liberare. Qui quidem census redimibilis solent vocari.

¶ Cū autem secundam questionem, scilicet, ad quem contractum census hic redimibilis reducatur, quia in variis secedunt doctorum sententias, respondemus contra opinantes esse, esse mutuum cum lucro, quod vera fallitur, quia non est contractus mutui pecuniarij, quia mutuum repeti potest, in hoc autem facultas omnino repetendi capitale tollitur, tum quia si contractus hic mutuum esset cum lucro, quod vltima certe est, nunquam Martinus V. Calixtus in extravaganti. r. & z. hunc contractum approbassent. Neque enim obstat, quod pensiones per lapsum temporis excedere solent principalem sortem, etenim & in venditione fructus rei venditæ temporis discursum pretium pro ea impensum exturpare solent. ¶ Secundo dicimus quod huiusmodi contractus non est contractus locationis, quia pretium census cum sit pecunia locari non potest. Sed neque contractus permutationis dici potest, quia cum in permutatione seruetur æqualitas, hic non seruat, quia pensiones annuales tam diuturnas contingit esse, ut exsuperent sortem, in pretium à principio datum. ¶ Tertio dicimus, ex predictis inferri quod si contractus hic nihil predictorū sit a iustis reddendi ratione necessario reducendus sit ad emptiones, & venditiones contractum.

¶ Præterea quoniam contractum hunc ad contractum emptionis & venditionis redu-

ci asseruimus coartamur rem, quæ hic venditur, & emitur assignare. Albornozius autem in libro 3. de contractibus tit. 2. quoniam hunc census redimibilis contractum ad duos existimat reduci contractus, scilicet, ad contractum emptionis & locationis, ex quibus componitur iuxta sententiam illius, ideo secundam illam rem hic empta pretio sortis possessio ipsa est fructifera, supra quam ut supra spectat in hypothecam census fundatur. Pensio autem, quam quotannis impensurus est venditor illius possessionis, pretium locationis est, pro quo ab emptore possessio predicta maneat locata eius venditori. Imaginatur enim Albornozius emptorem census possessionem illam emere illo pretio cum pacto tamen de retrovendendo, qui quidem contractus esse emptionis videtur, imaginatur rursus emptorem tam per emptionem possessionis eius dominium adeptum, eidem venditori pro pretio pensionis annualis locare, qui contractus est emphyteoticus. Hæc autem forma opinandi Albornozij (tantum abest, ut sit refutanda) ut multi eam reputent ingeniosam, & subtilem, & defensibilem, neque enim obstat, quod possessio super quam fundatur census maioris æstimationis sit, quam pretium pro ea solutum, quia iuxta hanc opinionem non est concedendum, quod tota tunc ematur, sed illa pars dumtaxat eius, quæ correspondet pretio, atque ideo ex hac parte emptio possessionis iniusta non erit. Neque obstat secundo emptioni quod possessio talis penes venditorem maneat, quia id non fit virtute emptionis, sed virtute subsequentis contractus locationis, qua eidem venditori locatur. Neque obstat tertio, quod venditor census possit eiusdem possessionis vendere dominium vile, quod in ea sibi vendicauit per contractum emphyteoticum, nam contractus emphyteoticus possessionem emphyteoticam alteri vendendi emphyteoteæ non tollit facultatem.

¶ His tamen non obstantibus communis opinio tenenda est, quod res empta, & vendita in hoc contractu est ius exigendi, & recipiendi quotannis pensionem ut suam, quam tenet Sotus de iust. & iur. libr. 6. & Nauartus in cōmentario de vsur. nu. 77. & Conradus de contract. q. 75. Silueller quoque vsura. 2. q. 12. iura insuper ciuilia, & canonica hoc insinuant, dum licere emere annuos redditus super possessionibus fructiferis concedunt, neque enim possunt emi sine iure exigendi, & recipiendi illos, authent. ut ij obligat se hab. per. res. m. 9. quoniam autem, ubi admonetur minorum curatores, redditus illis emere annuos

Opinio Albornozij.

Satis fit obtectioni.

Ius exigendi emitti.

probatio Soti.

Satis fit obtectioni.

Quest.

fructus. Ad hæc & in Hispaniæ regno extat lex Tauri. 68. id concedens, insuper & extravagantes Martini V. & Calixti, quarum prima quæ est Martini, fuit edita anno. 1423. posterior verò Calixti fuit edita anno. 1455. hæc iura emere licitum esse sanxere nihil distinguendo inter fructuarios, & pecuniarios. Probat autem Sotus ubi supra, quod in fructus pecuniarij & iura percipiendi illos hic licite emanatur, quia si potest fructuarius census constitui, & fructus æstimabiles sunt pecunia nihil prohibet: quo minus possit, & pecuniarius census constitui, quam probationem Soti prolatat Garcia loco citato explicando diffuse quomodo id licite fiat, philosophatur namque iste pensionem pecuniariam, cuius ius hic emitur (licet sit formaliter pecuniaria) tamen æquiuolenter esse fructuariam, quia loco fructuariæ pensionis succedit. Neque enim (inquit emens) hunc census aliud agit, quam emere possessionis fructus supra quam imponit census: nam si hos non emeret fructus, frustra Pius V. in sua extravaganti sanxisset, ut census hi non super personam, sed super rem immobilem, & fructiferam crearentur. Verum tamen quia pensio hæc fructuaria multum variabilis esset iuxta sterilitatem vel fertilitatem annorum, philosophatur ultra, hac ratione, ut rei emptæ, & pretij seruaretur proportio permolari solitam esse hic implicite pensionem fructuariam in pecuniariam, quia hoc cum accidentale sit non tollit rationem emptionis, sicut si ego emissem à te tuæ possessionis annuos fructus iusto pretio, rursusque tu eos æstimatos pecunia redimeres pensionem pecuniariam annua, non tolleretur ratio emptionis primæ quin fuerit emptio.

¶ Nam cum obijcitur quod pecunia, vel pensio pecuniaria emi non potest, distinguendum est, nam pecunia, ut numisma est, & pretium rerum conceditur, quod proprie emi, & vendi non potest: si autem sumatur in quantum æquiuolenter est fructus cuius loco successit negatur. Ex quibus omnibus palam fit hic virtualiter duos conflare contractus. Primus est quo fructus annuales possessionis ab emptore census emuntur sorte præsoluta: & secundus est, quo fructus rursus annua pensionem redimuntur à census venditore: & quia pensio pecuniaria est quasi pretium fructuariæ, ideo loco eius succedere dicitur.

¶ Si autem quis sciscitetur quare eum ex natura huius contractus soluendi essent fructus, consuetudo inoleuit, ut in pecunia soluerentur. Sicut aliquibus municipalibus legi Instruct. Negot.

bus caueretur, ut in pecunia soluantur. Imò in reportorio pragmaticarum h. 2. lib. 6. titulo. 3. stabilitur, tum ut census fructiferi in oleo, tritico, & alijs similibus instituti in pecunia soluantur reducendo eos ad summam. 14. pro vno in pensione, tum ut in posterum non creetur census nisi de pecunia quotannis soluenda. Respōdetur autem, id sic merito cautum fuisse. Sed propulandum omnis impostura, & fraudis genus, quod aliis in fructibus persoluedo pensiones posset contingere, quod non ita accidit eas in pecunia soluendo. Nam si in fructibus soluerentur, aliquando pensio excederet respectu sortis principalis, scilicet, quando fructus pluris æstimarentur, tunc pensio respectu capitalis dati tenuis esset, quando ipsi fructus vilesceret, quæ quidem variatio inconueniens esse videtur sorte principali inuariata, quo ad substantiam semper manente. Nam aliquando fructus valent 10. aureos, aliquando 4. præterquam quod vix posset taxari iusto pretium in creatione census instituti in tritico, quin in damnum pauperum vergeret, quia pretia rerum semper crescunt. Si autem pensio census in pecunia instituitur semper vni formitatem seruat cum sorte principali, nulla contingente diminutione, vel excrementia. Vnde sit rectitudo huius contractus, quæ in tali vniformitate, & proportionem consistit, facilius sit obseruatu, si pensio sit pecuniaria.

¶ Ut autem experiamur aliquo modo, quid veritatis habeat, scilicet, quod emanatur in hoc census fructus possessionis supra quam census fundatur, & quod pensio pecuniaria succedit loco pensionis fructuariæ, quæ aliis soluenda foret, arguitur contra primum sic, quia difficile est intellectu quomodo hic emanatur fructus. Nam si virtute huius contractus emanentur fructus, sequeretur quod illo anno, vel tempore quo possessio censui subiecta fructum nullum non ferret: non foret soluenda pensio, quod tamen non seruat.

¶ Verum ad hoc sufficiens hoc esse responsum puta, scilicet, quod sicut in contractu emphyteotico emphyteota ad quotannis soluendam pensionem fructuum obnoxius manet, etiam si possessio emphyteotica aliquo anno fructus non tulerit. Sic & in hoc census redimibilis contractu pendenda est quotannis pensio pecuniaria etiam, si possessio supposita censui aliquo anno non produxerit fructus, etiam si pensio ipsa pecuniaria sit æquiuolenter fructuaria. Cuius ratio potissima est (ut ait Garcia) quia in similibus contractibus immiscetur contra

Resp.

Arg.

Resp.

Ratio.

Aut fortium, vel fortunæ, sicut vlu euenire solet in emptione piscati, quod piscator in tribus, vel quatuor iactibus retis expiscari potest, si ex nullo iactu quicquam caperet nihilominus, si appreciatus esset quilibet retis iactus pondere vno libro piscati, vel in monetæ quota cuiuslibet libræ correspondente, iam tunc perspicuum est, quod piscator huiusmodi pro pretio sibi ante tributo teneretur, vel libram piscati pro singulis retis iactibus etiam si nihil piscium capisset vendere, vel eam quotam in qua quodlibet pondus libræ fuit æstimatum soluere. Sic etiam pari forma in hoc contractu census opiniamur, quod etiam si pensio pecuniaria æquiualeat fructuariæ, censalita etiam si aliquibus annis ex tali possessione nihil demetat fructus, ab obligatione tamen quotannis soluendi pensionem pecuniariam æquiualentem fructuariæ non liberatur.

Argu. 2. **¶** Secundo contra idem assertum arguitur, scilicet, quod in hoc contractu census redimibilis, res empta non sint fructus, quia in contractu emptionis consummato res empta substat periculo emptoris. At verò fructus possessionis suppositæ censui, venditoris census substat periculo, quippe qui siuè inde colligat, vel non colligat fructus ad persoluendam pensionem astrictus manet: ergo res empta in hoc contractu non sunt fructus rei suppositæ censui. Nam & in contractu emphiteotico, ubi res empta sunt fructus ea ratione emphiteota, quippe, qui eorum est emptor eorum subit periculum, & non venditor ipse.

Solutio. 1. **¶** Verum argumentum hoc duplicem recipit solutionem, quarum quæ magis difficultatem argumenti exhaurit, hæc est, scilicet, quod fructus hi non absolute considerati, sed quatenus pecunia sunt æstimati, & prætaxati, vt in pecunia soluuntur, periculo venditoris: census, & non ipsius censuarij manent, quæ admodum dos dum æstimata datur; quia per hoc fit emptoria, damnus eius, & lucrum, & fructus cedunt marito eam ementi ex præsumptione iuris. ff. de iure. do. l. plerumque. Sic & in hoc contractu. Nam æstimatio hæc, & prætaxatio fructuum in pecunia (vt præmissum est) æquiualeat quædam emptio est, qua venditor census censentur emere, seu potius redimere pensiones fructuarias: quas supra possessionem subditam censui vendidit pondens pensiones singulas pecuniarias pro singulis fructuarijs, quas erat alia pensuræ, sed quotannis soluturæ, cuius redemptionis fructuum gratia tales fructus, siue percipiant,

siue ad maturitatem perueniant periculo venditoris, census quippe qui eos statim censetur redimisse substant, accedente etiam (vt prædiximus) contractu sortium ibi intermixto, ratione cuius etiam venditor census illorum fructuum periculum subit. Sed si hoc verum est multa certè veniunt consideranda, & obseruanda ad iustificationem huius contractus, quæ à parte rei (vt credo) contra Garciam de facto non considerantur, neque obseruantur, nam huius contractus sortis, qui ibi deberet admisceri nulla videtur haberi ratio, quando fors data non exuperat valorem possessionis, quæ fructus æquiuales pensionibus pecuniarijs redderet, vt videre est clarè in regula, quam aliqui doctores tradidere ad præcognoscendum pretium iustum huius census, quatum Conradus lib. de contract. q. 82. penes. 3. conclusionem præsignauit, quam tum etiam Garcia de contractibus parte. 2. cap. 4. pagin. 131. acceptat, vt non malam, quæ quidem regula distat illud esse pretium iustum huius census, quod sufficiens esset ad eam possessionem comparandam, quæ fructus tanti valoris redderet quanti esset pensio pecuniaria singulis annis soluenda, cultura & cultis sumptibus & laboribus, quod sic exemplificat ibi Garcia, scilicet, vt si centum aureis possidem ego emere vineam, domum, vel prædium, ex quo quotannis possidem reportare. 5. vel. 7. aureos redditus reparations, & cultura expensis, & laboribus demptis, illi centum aurej reputatur, tunc pretium iustum ad comparandum super possessionem, vel domum quinque, vel septem aureos census quotannis soluendos, quia (inquiunt) cum contractus hic sit emptio fructuum, pretium eius debet æquiualeat possessioni quotannis reddenti fructus æquiuales pensionibus pecuniarijs: vbivides quod non habeatur ratio contractus sortis, cum iuxta istam regulam, & exemplum eius nihil addat emens pecuniarios census, aut nihil detrahat, eò quod vendens primò fructus, quorum loco succedunt quotannis pensiones pecuniariæ certæ, subit periculum illius sortis anni, vbi nullos contingeret progigni fructus. Ratione autè huius periculi neque augendo pretium, vel minuendo pensiones pecuniarias, emptor census nullam æqualitatis proportionem seruat. In hoc autè versatur magnum iniustitiæ periculum, nisi hoc respiciatur.

¶ Secundo solui solet prædictum argumentum secundum distinguendo de emptione fructuum anticipatè facta: nam si determinata,

Multa consideranda hic.

Solutio.

re, & specificè emantur, tam quantum ad quantitatem, speciem, & substantiam. I. ex certa præsignataque possessione conducta percipiendi, sic fructus empti periculo emptoris, seu potius conductoris manent subiecti, sicut quado contractu emphyteotico emuntur fructus possessionis emphyteotice ab emphiteota, suo periculo substant, quia specificè, & determinatè ex possessione emphiteotica à domino eius directo censetur eos emere. ¶ Si autem indeterminate emantur fructus nascituri, scilicet, tritici, vel olei, &c. non prædistinguedo ex quo agro, vel possessione, an ex hoc agro, vel illo sint soluendi, sed solum præsignando quantitatem certam, tunc ante traditionem semper subsunt periculo venditoris, & non emptoris, & huius iuridica ratio est, quia cum venditur in genere indeterminato, vel venditur certum de incertis, scilicet, possessionibus, aut fundis, quia sic genus perire non potest. ff. ad. l. Fal. l. in ratione. §. verum nunquam, tunc periculum rei sic empti spectat ad emptorem, vide Siluester emptio. q. 2. d. 4. & sic inquit Garcia, videtur indeterminate emi fructus census, quare nihil obstat, quod eorum periculum non ad emptorem census, sed ad venditorem spectent.

Decipitur Garcia.

¶ Sed certè fallitur Garcia dum ait, quod sic hic indeterminate videntur emi fructus census, quia si hoc verum esset, quid opus esset tanta cautela, quanta vtitur Pius. V. in sua extrauag. cum onus. dum statuit hos census, seu annuos redditus non posse creari, constituiue nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis signis designata sit: & rursum quod non solum re in totum, vel pro parte preempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, ad ratam sensus perire vult: sed etiam vult posse pro eodem pretio extingui, si fructus in genere, & indeterminate, & non ex illa possessione subiecta censui emantur? merito ergo hac explosa solutione hic non habente locum solutio prima tenenda est, nisi malueris tenere modum dicendi supra dictum Albernozj, qui planior est, licet non tam consonus sit phrasi, & modo loquendi, quem seruant iura in materia hac, vt est videre in prædictis extrauagantibus. Iam prout opis fuit nostre absoluta quæstione, tantum supersunt argumenta in fronte quæstionis obiecta dissoluenda breuiter.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primū autem argumentū respondetur ex mente Soti loco vbi supra negado minorè, scilicet, quod contractus hic non quæ inclinēt

in commodū vtriusque contrahētis, quia huiusmodi contractus census redimibilis si iuste legitimeque fiat, iniustitia est ab omni iniustitia. Nam si aliqua iniustitia hic comitteretur, esset vel propter venditoris grauamē, & hoc non, cū in rem suā sit illa libertatis conditio, scilicet, quod possit si velit census redimere, & quod cogi non possit ad redimendum, vel esset propter emptoris ligamen, quo obligatur ad illum census venditori reuendendū, & hoc nequaquam, quia hoc ligamen, seu grauamen sibi reuendendū, in quantum minus pretij soluit pro censu redimibili, quam alias solueret iuste pro censu perpetuo, & irreducibili, quia quota illa, quæ à pretio census perpetui subtrahitur pro obligatione, qua emptor census reuendere cogitur sibi remittitur aut conceditur. Secundo autem soluitur argumentum assignando discrimen inter emptorem, & venditorem. Nam si facultas in emptore maneret, vt quoties ipse veller, teneretur venditor reddere pretium, manifesta illic esset ratio mutui, atque adeo quicquid in censu emptor receperit esset usurarium. Quod autem in solo venditore maneat libertas redimendi, rationem non tollit emptionis, quia potest ipse nunquam redimere.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur quod forsitan stando in iure naturali solum, non sit illicitum emere census cum pacto reuendendi constituto tempore tam illo ante quod non sit venditori reuendendi facultas quam illo citra quod, si non redimatur, nulla fiat reliqua ultra redimendi facultas, sed census maneat perpetuus, si tamen emptor census, quia aggrauat venditorem his pactis, ne possit redimere (quando voluerit) census ipsum pro ratione istius grauaminis (quod subire venditorem æstimabile est pretio) arbitrio boni viri aliquid emptor census adaugeat in pretio licebit, huius sententiæ est Sotus de iust. & iur. lib. 6. quæst. 5. art. 3. addens (licet in hoc casu pretium esset minus iusto) in tali contractu non interuenire usuram, bene tamen iniustitiam quæ usuram saperet. At vero quid quid sit de hoc, sed iam ad argumentum dicendum est cum Metina in sua instruct. §. 26. fol. 147. & cum Garcia de contract. part. 2. c. 4. pag. 141. quod omnia pacta hæc, & similia iure positiuo prohibita sunt, & præsertim in extrauaganti. Pij. V. postquam ibi sancitur vt facultas substat venditori census hunc vbi, & quando liberet redimendi, & sensus sub alia forma creandos Pius. V. ibi saneratiois iudicet, quam obrem contrauentem peccare mor-

mortaliter censet Metina, & contractum esse inualidum, & nullius effectus, vt pote quia vendicandum est a fisco quidquid contra mada apostolica dari hic, vel remitti, aut dimitti contingat. Illi autem difficultati, an census hic redimi possit per partes hic non facimus satis, quia peculiari indagacione post faciendā indiget.

Ad. 3. arg. Ad tertium argumentum iuxta duplicem modum dicendi, duplex adaptatur solutio. Nam iuxta sententiam Albornozi res empta pretio capitalis in hoc contractu est res ipsa fructifera supposita censui, & pensio, quæ quotannis soluitur a venditore census pretium est locationis, pro quo ab eius emptore quasi per contractum emphyteoticum mansit locata eius venditori. Neque obstat quod ratio ne adiuncti contractus emphyteotici res fructifera apud venditorem maneat, & quod veluti emphyteota eius dominium vtile possit alteri vendere, & quod periculum fructuum subeat, tenendo autem opinionem communem asserentem, quod ipsa pensiones annuales, & ius exigendi illas emuntur, dicimus quod pecunia, vt pecunia est, proprie non emitur, aut venditur vt per se considerata, at vero negatur quod si sumatur pecunia in quantum æquiualeat fructus, cuius loco successit vendi non possit. At id quod in argumento adijcitur, scilicet, quod secundum doctores aliquos non est necesse, quod possessio fructifera pretium census, & pensionem annualem in valore adæquet taliter, quod ferat fructus quotannis æquiualentem pensioni annue, secundum Sotum ita est. Nos cum Mercatoro decensibus, & secundum Nauarr. Com. de usura. num. 86. eius sumus sententia, quod hypothecalis possessio specialiter subiecta censui æquiualeat debet, imo aliquantulum excedere pensionem censualem super eam impositam, tum quia nemo emit censum supra possessionem, quam non intelligat tantum redditus posse reddere, tum quia secundum Siluestri. verbo usura. 2. quæst. 12. dicto. 4. vbi eiusdem videtur esse sententia, citans Ioannē de Lig. & secundum Maiorem in. 4. dist. 15. q. 46. & Angelum verbo usura. 1. §. 4. qui emit pensiones fictas, vel non tantum fructus reddentes, easque locat venditoribus usurarius reputatur: quod proculdubio hic in hoc census contractu contingeret, si possessio subiecta censui pensioni æquiuales fructus non redderet, tum vt secundum Mercatum si moraliter loquendo, valor possessionis decreuit, ex ea possit recuperare censuarius cē-

Quomodo pecunia emi possit.
Possessio an æquiualeat pensionibus

sus pensiones, etiam venditor census obierit, vel aliter non sit soluendo, oportet possessionem aliquantulum in valore excedere, magis quam deficere.

Ad. 4. arg. Ad quartum argumentum conceditur census hinc pertinere ad contractum emptionis, & venditionis, & quando obijcitur, quod in venditione potest concedi pretium, respondetur quod census hic non potest emi ad creditum, sed numerata pecunia contra Sotum, tum quia extrauagans Pij. V. non nisi in pecunia numerata institui decernit: tum etiam in foro conscientia loquendo secundum Nauarrum Comento de usuris nu. 85. integre solutio pretij a principio fiat oportet: quia non est presumendum ab emptore census, quod venditor census, qui oppressus necessitate super possessionem suam censum vendidit, velit concedere pretium, licet se concedere velle fateatur: sicut neque usurarius credere debet, mutuatoria necessitate adacto ad petendum sub usuris, quod gratis velit usuras dare, licet ipse mutuarius ita fateatur, tum quia in foro exteriori presumetur mutuum cum usura census ille, in quo solutio integra indigenti venditori census non fieret, quia præ ista indigentia presumetur minus iusto pretio, pro censu dare arg. cap. de plus peti. §. plus autem in l. de actio.

Ad. 5. arg. Ad quintum argumentum, concessio, quod contractus hic census redimibilis pertinet ad contractum emptionis, & concessio in super quod stando in natura istius contractus posset aliqua possessio domus, vel locale suo pretio prius assumata in pretium emptionis census dari: negamus quod stando in dispositione iuris potestui, cui nunc est standum, in pretium emendi census aliquid possit dari etiam pecunia æstimatum, nisi sola pecunia tunc temporis coram notario, & testibus numerata, nisi forte legitima consuetudine introductum esset, hos census etiam alijs rebus, pecunia prius æstimatis emi. Alias cum iuste cautum sit iure, tum ad succidendas fraudes, tum ad obuiam dum facilitati imponendi hæc onera census super bona ciuium, quod in magnam oppressionem reipublicæ vergit, quod non nisi in pecunia numerata presentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto integro, iustoque pretio huiusmodi census institui debeat, non est permittendum, neque in conscientia neque in foro exteriori aliter eum institui, quia lex hoc cauens iusta est, & in conscientia obligans.

Ad. 6. arg. Ad sextum argumentum, dicitur, quod licet

Differt census ab emphyteosi.

1. licet secundum Albornozum hic secundario immisceatur contractus emphyteotici quædam imago, tamen quia contractus hic census redimibilis ab emphyteotico differt: argumētum hoc petit hanc differentiam, quæ consistit Primò in hoc, quia in emphyteosi res empta sunt fructus, quia emphyteota per dominium vtile possessionis emphyteoticæ, quod emit, videtur hos fructus emisse. At emptor census licet emittat fructus possessionis suppositæ censui, tamen ratione contractus redemptionis virtualiter intermixti, quod venditor pensionibus annualibus redimit fructus, res empta in fructibus non recipitur, sed in pecunia succedenti loco fructuum.
  2. Secundo differunt, quia in emphyteosi res empta per hunc contractum, i. fructus, manet penes emptorem, verum in hoc contractu census res empta penes venditorem census manet, id est, pensio annualis empta manet apud ipsum cum obligatione tamen eam quotannis suo tempore emptori census soluendi.
  3. Tertio differunt ex parte pretij, quia in contractu emphyteotico pensio ipsa quotannis soluenda, quæ hac ratione ex dispositione aliquarum legum in pecunijs est soluenda, est pretium fructuum, seu dominij vtilis possessionis emphyteoticæ, quod illic emittitur. Cæterum in contractu census fors principalis vicem habet pretij cuius rei gratia stabiluit ius, vt non nisi in pecunia numerata soluat.
- At si velis rationem, quam hoc argumentum videtur exigere, scilicet, cur iura l. si. C. de iure emphyteo. decernunt laudemium esse soluendum, quando res emphyteotica transit ad alium emphyteotam, & quare in contractu census extrauagans Pij. V. cum onus decernit rem ipsam fructiferam censui suppositam semper libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei tam inter viuos, quam in vltima

voluntate posse alienari: dicimus (licet alia rationes possint alijs occurrere) quod ea nobis videtur esse hæc quia in emphyteosi dominus directus rei emphyteoticæ manet eius Dominus proprietarius, quia non vendit nisi dominium eius vtile, ac proinde tanquam de re propria, dum alienatur, potest recipere laudemium tanquam partem pretij. At censuarius in contractu census non censetur esse dominus proprietarius possessionis subiectæ censui, quali prius sua fuisset, & retinendo proprietatem dominij eius vtile vendidisset, unde in alienatione illius, de re propria non potest accipere laudemium, quod opinioni Albornozi non fauet, tamen extrauagans Pij. V. huic rationi fatiet, scilicet, quod non sit propria emptoris census possessione ipsa insinuans.

APVT. LVII. Vbi continetur tenor extrauagantis Pij. V. super creationem census redimibilis: vitia quæ cauenda in institutione huius census. De conditionibus sex huius census, & quomodo circa illas variant doctores. De 1. conditione. quod res supponatur fructifera, & de 2. condit. quod ipsa sola obligata maneat, an possit exigi hypotheca excedens, vel aliquid ultra illam. de 4. causas ob quas potest prætendi fidei iussio, vel pignora hic. de censibus Valentia vbi de quatuor in quatuor annos expetit noua specialis hypotheca sub pœna, vbi subnotatur opinio Garciae hypothecæ speciales duæ non petendæ.

Quonia de conditionibus, quibus cum contractu hic census redimibilis celebrari debet sumus acturi, opere pretij duximus hic extrauagantem Pij. V. de censibus creandis in propria forma, & tenore præmittere. Nam & si ex extrauagantibus Martini. V. & Calixti. III. Doctores excipiant conditiones obseruandas in hoc contractu, vt celebrari iuste, & licite queat, in extrauaganti Pij. V. cum onus, clarius tanquam expressiori exemplari sibi videtur eas colligere.

Ratio.

PIVS Episcopus Seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

CVM onus Apostolicæ seruitutis obeuntes, cognouerimus innumeratos celebratos fuisse, & indies celebrari censuum contractus, qui ne dum non continentur intra limites a nostris antecessoribus eisdem contractibus statutos, verum etiam quod deterius est, contrarijs omnino pactioibus propter ardentem auaritiæ stimulum, legum etiam diuinarum manifestum contemptum præferunt, non potuimus animarum

Ad. 6. arg.

animarum (probt tenemur) saluti consulentes, & piarum mentium petitionibus etiam satisficientes, tam graui morbo, letiferoque veneno salutari antidoto non mederi. Hac igitur nostra constitutione statuimus censum, seu annum redditum creati constitui nullo modo posse: nisi in re immobili, aut quæ pro immobili habeatur, de sui natura fructifera, & quæ nominatim certis finibus designata sit. Rursum, nisi vere in pecunia numerata presentibus testibus, ac notaria, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius recepto, integro, iustoque pretio. Solutiones quas vulgo anticipatas appellant fieri, aut in pactum deduci prohibemus. Coniunctiones directe aut indirecte obligantes ad casus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus notetur, nullo modo valere volumus. Quemadmodum nec pactum auferens, aut restringens facultatem alienandi rem censui suppositam, quia volumus rem ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima voluntate alienari. Vbi autem vendenda sit, volumus dominium census alijs omnibus præferri, eique denuntiari conditiones, quibus vendenda sit, etiam per mensem expectari. Pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu certas expensas, aut certa salaria, aut ad salaria, seu expensas medio iuramento creditoris liquidandas, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquisitam perdere, aut in aliquam pœnam cadere ex toto irrita sint & nulla. Imo & censum augeri, & nouum creari, super eadem, vel alia re in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis, vel præteriti, vel futurum omnino prohibemus. Sicut etiam annullamus pacta continentia solutiones onerum ad eum spectare, ad quem alias de iure, & ex natura contractus non spectarent. Postremo census omnes in futurum creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extinguere non obstante longissima etiam temporis, ac immemorabili, imo centum, & plurium annorum præscriptione, non obstantibus aliquibus pactis directe, vel indirecte talem facultatem auferentibus, quibus cunque verbis, aut clausulis concepta sint. Cum vero traditione pretij redditus extinguendus erit, volumus per bimestre ante id denunciari, cui pretium dandum erit, & post denunciam intra annum tamen etiam ab inuito pretium repeti posse, & vbi pretium nec volens intra bimestre soluat, nec ab inuito intra annum exigatur volumus nihilominus: quando cumque redditum extinguere posse, penam tamen semper denuncia de qua supra, & non obstantibus bis, de quibus supra, idque obseruari mandamus etiam quod pluries, ac pluries denunciatum fuisset, nec unquam effectus secutus fuisset. Pacta etiam continentia pretium census extra casum prædictum, ab inuito aut ob pœnam, aut ob aliam causam remitti posse omnino prohibemus,

contra

contractusque sub alia forma post hac celebrandos fœneratios indicamus. Et ita illis propterea non obstantibus quicquid, vel expresse, vel tacite contrahat nostra mandata dari, remitti, aut dimitti cõtingat, à fisco volumus posse vendicari. Hac autem salutiferam sanctionem ne dum incensu nouiter creando, verum etiam in creato quocunque tempore alienando modo post publicationem constitutionis creatus sit perpetuo, & in omnibus seruari volumus, declarantes pretium semel censui constitutum nunquam posse ob temporum, aut contrahentium qualitatem, seu aliud accidens, neque quoad vltimò contrahentes minui vel augeri. Et licet legem ipsam ad contractus iam celebratos, non extendamus, illos tamen omnes in quos sub alia forma peruenerunt census hortamur in Domino singulos contractus censuræ bonorum religiosorum subijciant, & animarum saluti consulant non obstantibus, & c. dat Romæ Anno. 1568. 14. Kal. Febr.

¶ Antequam conditiones illas, quas ad contrahendum licite contractum census redimibilis concurrere debere iudicant doctores, ex tribus illis extrauagantibus, & expressis ex illa Pij. V. elicientes proponamus, quas cõmuniter doctores reducant ad septimū. Et Miranda in summa consiliorum, & Metina in sua instructione. §. 26. fol. 147. reduxerunt ad 6. & Nauarrus commentō de vsura numero 79. ad. 8. reduxit conditiones. opere pretium esse ducimus, quoniam extrauagantem Pij V. hic vt quoddam exemplar subiecit, hic

Vitia cauē
da in insti-
tutione cē
sus.

1. illa prænotare vitia quæ Pius, V. in sua extrauaganti, cum onus cauenda esse indixit ad eas fraudes, & abusus propulsandos, quos hominum avaritia in contrahendo hunc contractum inuenerat. Nam primò solutiones pensionum anticipatas fieri, aut in pactum deduci prohibetur. ¶ Secundò vetantur conuentiones directe, vel indirecte obligantes venditorem census ad casus fortuitos, qui ex natura contractus alias ad illos non tenentur, quales essent conuentiones, quibus hic obligaretur, vt pereūtē refructifera subiecta censui aliquo casu fortuito, adhuc censuario suo solueret annulos pensiones. ¶ Tertiò interdicitur fieri ibi pactum auferens, aut restringens facultatem venditori census alienandi per conditionem, vel aliter possessionem censui suppositam, quia sibi confertur facultas, vt rem ipsam semper, & libere tam inter viuos, quam in vltima voluntate possit alienare, dum modo census eius id est, dominus census præmoneatur, vt si velit, eam emere, omnibus alijs præferatur.
4. ¶ Quartò interdicitur, vt vbi res supposita censui vendenda fuerit laudemium, seu quinquagesima, aut alterius quantitas, vel res domino census soluatur, quia hoc hic prohibetur, cū alias in contractu emphyteotico hæc solita sint solui. ¶ Quintò prohibentur pacta continentia morosum debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, vel ad cambium, seu ad certas expensas, vel salaria, vel ad subeūdnam pœnam amissionis rei censui subiectæ, vel alicuius rei alterius. ¶ Sextò prohibetur traditione pretij redditus non posse extinguere, nisi per bimestre ante id denunciatur, cui pretium dandum erit, quæ omnia ad eliminandos abusus, quos induxerat cupiditas, sic cauta sunt.

¶ His præmissis nunc nobis instat negotiū præmissas conditiones requisitas ad licite celebrandos redimibiles census septē secundum alios, aut octo secundum Nauarrū sigillatim examinandi, quo pacto sint necessariae secundum sententias doctorum. Si tamen prius obiectioni Petri de Ancharrano, & aliorum responderimus. Ancharranus namque in disputatione illa solemni, quæ incipit, Antiquis & modernis temporibus. cuius Ioan. And. in. c. in ciuitate de vsur. late meminit, asserit emptio nē census de nouo constituendi, ideo esse illicitam, quia cum videatur emi antequam sit, à parte rei, sub prætextu emptionis palliatur mutuum. Cui quia non tantum communis vsus, & opinio communis secundum Nauarrum commēt. de vsuris, nume. 77. obuiat, sed etiam extrauagantes Martin. Calix. & Pij. V. videntur aduersari, qui concedunt cum illis conditionibus posse denuo pro pretio creati: non est multum immorandum, quia etiam licite emuntur fructus nascituri: qui tempore emptionis adhuc non extant, quæ emptio simpliciter

Satis fit ob
iectioni.

placiter

pliciter potest fieri sine palliatione mutui & vsurg, sic & in presenti emptio census de nouo ratione emptionis instituti.

Variat doctores circa conditiones censuum. Igitur doctores variant inter has conditiones vt necessarias admittendas, nam Sotus de iust. & iur. libr. 6. quaest. 5. art. 1. nullam habere conditionem necessariam esse asserit, exceptis his duabus, scilicet, de iusto pretio soluendo, & quod venditor census ad redimendum censum non maneat astrictus, Metina

Sent. Met. autem in sua instruct. loco citato has conditiones omnes excepta illa, quod venditor census ad redimendum illum obligatus non maneat non esse necessarias de iure naturali aut diuino, sed solum de iure positio asseuerat.

Sent. Iunio ris. Verum nec defuit aliquis nostris temporibus, qui & hanc conditionem quod non obligetur venditor redimere censum non esse necessariam de iure naturali, dummodo augetur pretium census apparenter sic sibi visus est probare, hac ratione, quia ista conditio est fauorabilis venditori census (vt apparet) & onerosa emptori, ergo aestimabilis est pretio ac per consequens augendo pro illa pretium eam conditionem fauorabilem venditori, & sibi grauem tollere potest emendo illo adaucto pretio licentiam reuendendi venditori census, & sic suam recuperadi pecuniam, quod & confirmabat hac adiecta ratione, quia alius tertius possit dato pretio venditori census ab eo emere hanc obligationem, vt maneat obligatus venditor hic redimere talem censum, ergo & ipsemet emptor census adaucto pretio eandem obligationem emere licite poterit per quam emptionem tollitur conditio hac.

Respons. Sed nihilominus propter sophismata in nulla materia, neq; in moralibus quaestionibus est discendum a via regia, & a terminis antiquis, quos posuerunt nobis patres nostri Potifices summi. Na responsio est in proptu, quod etiam adaucto pretio: si contractus celebratur cum obligatione, vt venditor census quando voluerit eius emptor restituito pretio redimat censum suapte natura est virtuale mutuum cum lucro, & ad lucrum per mutuum assequendum tendit. Nam si concederemus quod tertius hanc obligationem redimendi censum ab venditore eius possit emere, vt talis venditor cum redimere maneret obligatus, tamen nullatenus est concedendum, quod etiam adaucto pretio, emptor eiusdem census eandem obligationem a suo venditore possit emere, quia si cum illo tertius alius si contrahat non videtur esse virtualiter mutuum cum lucro, nisi ille tertius intuitu emptoris

census vt amicus eius ad hoc subornatus sic contraheret. At vero si sic contrahat emptor census etiam si hac ratione adaugeat pretium tandem (quia latet anguis in herba) resultat inde mutuum tendens ad lucrum, quia destrunt se mutuo contractus isti conuersi finaliter in mutuum palliatum pariens vsuram. Hinc iam coniectare licet quid sit dicendum, si reciproca apponatur conditio, vt sicut venditori census facultas subest redimendi ita venditori eum redimendi obligatio, subsit quando eius emptori eum reuendere liberit. Vide circa hoc solutionem primi argumenti ex mente Soti, quod proposuimus in principio capituli praecedentis.

Alij autem autumant quod excepta illa conditione quod venditor census non maneat obligatus ad illum redimendum, reliqua conditiones possunt tolli a contractu census hoc obseruato quod quia cum harum conditionum aliqua sint magis in fauorem venditoris census, aliqua vero magis in fauorem emptoris cadant, si haec conditiones subtrahantur ab hoc contractu, quae magis in fauorem emptoris erant, sicut quod census statuatur non in persona, sed in re fructifera, & quod eius valor adaequet pretium, & eius fructus adaequet pensionem, pro subtractione sui fauoris maioris, qui in obseruatione harum conditionum consistebat emptor possit aliquid subtrahere de pretio, & venditor hac de causa debeat pretium extenuare, & non tantum pretij petere. Et e conuerso si illae conditiones a contractu tollantur, quae magis spectant ad fauorem venditoris census, scilicet, quod possit redimere census ubi, & quando sibi libitum fuerit, & quod perempta re, aut inutili, facta extinguatur census, & similes, pro harum conditionum subtractione, in quibus maior fauor venditoris census situs erat, maius sibi pro tali censu ab emptore soluatur pretium, & auctius, arbitrio boni viri. Quia inquit ij Summos Pontifices solum diffinisse, quod contractus census cum forma ab ipsis per scripta, & sub conditionibus ab ipsis ibi approbatis esset licitus, sed non statuisse regulam generalem, quia sic hunc contractum firmauerint solum, quod ceteros in alia forma creatos reprobaauerint, aut facultatem istas conditiones mutuari, & alias apponendi abstulerint. Sed certe negari non potest, quod eorum hac assertio nullatenus tuta sit conscientijs contrahentium aliter, quam iura pontificia perhibent, praesertim post editam extrauagantem cum onus Pij. V. vbi census in alia forma creatos iudicat conerariis, & contractum

Opinio quorundam.

Pradicta opinio non cessare videtur.

temptum legum diuinarum praeseferre, igitur cordatius in hac parte loquuntur Metina in sua instructioe. §. 26. de censib. fol. 147. & Nauarrus commento de vsura a nu. 83. & praesertim num. 87. & Garcia de contractibus 2. parte cap. 4. a fol. 97. & sequent.

Aggrediamur ergo iam conditiones census redimibilis instituendi ex extrauagantibus illorum trium summorum Pontificum Calixti. III. Martini. V. & Pij. V. elicitas proponere, & earum intelligentiam, & rationem ex quibuslibet optimis doctoribus magis ad mentem praedictorum Pontificum loquentibus indagare.

Questio. 1. Conditio census.

Igitur de prima conditione census redimibilis quaeritur, quae nam sit, & quomodo sit intelligenda, respondetur autem quod in hac prima conditione continetur, quod venditor census assignaturus est rem aliquam immobilem de sui natura fructiferam, quae nominatim certis finibus designata sit, super quam constitutus sit census, quae quidem conditio tria merito notanda continere videtur, Primum est, quod census hic constituatur super rem immobilem, quod ad excludendum censum personale dictum esse putat Nauarrus, qui supra personam ab aliquibus constituebatur. Igitur quia de censu reali hic agitur, qui veluti accidens in re reali firma, & solida subiectatur, oportuit praesignare primo rem immobilem censui subieciendam, rem (in qua) immobilem, tum quia huius contractus natura pro posse sui perpetuitatem intendit, & conseruationem, quam nisi in re immobili subiectetur, obtinere non potest, tum quia cum hi redditus annuales emantur, res mobiles sunt ineptae ad huiusmodi redditus reddendos, quare necesse fuit super re immobili eos aptanata ferre constituerentur. Secundum quod res talis sit de sui natura fructifera, ex qua particula colligunt aliqui neque in persona industriosa, & per suam arte lucri fructifera, id est ferifera, posse constitui huc censum contra Metina Complut.

Res immobilis fructifera subiecienda censui.

Ratio.

Collectio.

- 1.
- 2.

Hinc etiam colligunt alij re in hoc censu emptam esse fructus rei censui suppositae, quorum loco per viam cuiusdam redemptionis succedunt pecuniariae pensiones. Nam si fructus hi non emerentur in hoc contractu, frustranea videretur haec dispositio, scilicet, quod constitutio census super re fructifera fieret: tertium quod talis res immobilis, & fructifera sit suis finibus designata, quae quidem particula, quod sit suis finibus designata eo spectat, vt fors aequalitatis inter contrahentes in hoc contractu (prout natura eius exposcit)

seruetur, etenim si census supra re certa, & suis terminis designata non constitueretur, sed tam late posset constitui, vt super omnibus bonis venditoris, quae plura essent, & valde superexcedentia in valore posset imponi: iam cum sic imponens censum, id est, emptor ultra quam par est, securus omnino fiat, vel certe securior de lucro ex perpetuitate census & rerum ei subiectatum obuenturo sit, vt periculi fors aequa inter contrahentes non seruetur praeter quam quod in iustitia graui non caret tot bona, & tato opere excedentia, vt hypothecam specialem velle emptorem census censui multo inferioris fortis supponi, quia intolerabile grauumen venditoris census vergit cum per hoc tot bona eius multo viliora fiat, quippe quae non ita libera manet.

2. Conditio census.

Sed de secunda conditione suo ordine dicendum venit, hac autem secunda conditione continetur, sciicet, quod sola res illa fructifera supposita censui soluendis pensionibus obnoxia, seu obligata maneat, non autem bona venditoris alia, ea tamen lege, vt ea extincta, vel destructa, persona venditoris immanis maneat a pensionum annualium solutione. Hanc autem conditionem necessariam esse ducit Nauarrus vbi supra, quam duplici ratione sibi videtur probare, tum quia si venditoris persona, & reliqua eius bona praeter possessionem suppositam censui, solutioni pensionum obligata manerent, iam realis census emptio non esset, de qua agimus modo, sed esset emptio census personalis, de quo modo sermonem non facimus, vel esset consignatio pignoris, & capitale datum assecurandi quaedam obligatio simul cum obligatione assecurandi pensiones, sub cuius titulo vsura in animo concepta praetegitur, tum quia contra naturam, & rationem pensionis, & emptionis est venditorem sese, suaque bona perpetua obligatione asstringere ad assecurationem rei venditae, etiam si ipsam perire contingat. Nam natura contractus exigit vt res emptam post traditione non venditori sed emptori pereat. Na & si obligari venditor ad euictionem rei suppositae censui quando perduravit iustitiam sit, sed quod illa perempta, seu peteunte adhuc obligetur ad soluendos eius fructus res est, quae ab iniustitia magna non abest, sicut patet in exemplo cuiuslibet venditionis rei, in qua de iure naturali canonico, & ciuili assecurator existit venditor, quod res, quam pretio distraxit esset sua, & quod eam potuerit distrahere, non tamen ea pereunte sine culpa sua ad eius fructus, quos allatura erat restituendos, vel deinceps

ceps soluendos obligari potest. ¶ Tum quia in hoc contractu solum fructus loco quorum redditus census pecuniarij penduntur sunt, qui empti manent, qui sunt fructus rei fructi feræ suppositæ censui, qua propter ipsa sola obligationi pēdēdi pensiones subiecta manere debet vt specialis hypotheca, non autem sic cætera alia venditoris census bona.

Quest.

¶ Iam ex hac secunda conditione nonnulla emergunt dubia: primum est cuius meminimus supra, & cuius meminere Nauarrus num. 86. & Mercatus opusculo secundo de contractu. vltimo de censibus folio. 129. si vtrū possit exigi pro hypotheca speciali census res fructifera maiores fructus ferens quam sit cēsus, qui supra ipsam creatur. Sed iam affirmatiue tenuimus cum ipsi, dum modo non multū, scilicet, in duplo, vel triplo excedat pensiones, & non cum ea conditione exigatur, vt supra eam in eo quod notabiliter magis valet non possit imponi alius census patet. Quia ad moralem securitatem (quia persona potest esse non soluendo pensiones, vel venditor interceptus morte deficere, & ipsa possessio legaliter, & moraliter in pretio extenuari potest) non incōuenit si specialis hypotheca aliquantulo maioris valoris, quam sit fors data, vel pensio recipienda exigatur, quatenus opus esset ad constituendam inter contrahentes æqualis periculi sortem.

Quest.

¶ Pullulat etiam ex hac secunda conditione alia scitu digna, & necessaria cognitu dubitatio, scilicet, cuius meminit Garcia penes tertiā conditionem, an citra culpam emptor census in hoc contractu præter specialem hypothecam, fideiussorem, vel alias impignorationes bonorum ad eiusdem census securitatem exigere possit. Subest namque hic dubitandi ratio, tum quia inoleuit consuetudo coarctandi venditorem census, vt etiam alia bona sua obliget ad census pensionem soluendam, quæ quidem bona, dum huic obligationi supponuntur, videntur induere rationem pignoris, quod proprio nomine solet appellari hypotheca, tum quia in id ipsum aliqui emptores censuum vltra hypothecam fideiussores assumunt. Vide Albornozium lib. 3. de contractibus tit. 2. igitur quod distinctius ad id dubij respondeamus distinctione præmissa duæ conclusiones statuentur.

Distinctio.

¶ Distinctio igitur sit quatuor de causis: si de iussio, vel pignora in hoc contractu secundum nostram considerationem exigi possunt. Primò ad parandam securitatem, vt in casu quo res supposita censui pareat, fideiussores,

vel alia pignora census solutioni maneat obligata.

¶ Secundò, vt emptor casu, quo venditor non sit soluendo, vel in mora sit soluendi census, censuarius se possit conuertere ad fideiussores, vel pignora.

¶ Tertio ad parandam indemnitate, & securitatem emptori, & censuari, in casu quo res supposita censui inueniretur esse aliena, vel alio casu grauata.

¶ Item quartò, ad consulendum indemnitate emptoris, si præter prædicta damna, alia damna merito timeretur ex eo, quod illa possit in habilis, & non satis libera ad substāndū nouo censui reperiretur, quando alijs prioribus prægrauata appareret his suppositis.

¶ Prima statuitur conclusio, in hoc redimibilis census contractu fideiussores, vel pignora licite exigi non possunt ab censu emptore, causa rem fructiferam suppositam censui assicurandi taliter, quod illa pereunte, vel inutili facta, emptor census ad fideiussores, vel ad pignora quæ essent bona hypothecata habere possit recursum: conclusio autem hæc est Nauarri in illo commento. de vsura. num. 83. & probatur, quia contra naturam contractus emptionis, & venditionis est (vt præ diximus quod se & sua bona subdat venditor obligationi perpetuo assicurandi rem venditam, & fructus eius etiam si iam ipsa ierit perditū, qui post traditionem res empta emptori, & non venditori perire debet, toto titulo. ff. & C. de pericu. & commod. rei vend. & quia aliud est per exactionem fideiussionis, & pignorum emptorem velle parare sibi securitatem de euictione rei censui subiectæ, si ab ipso euincatur, quia hoc licitum est toto. tit. de euict. ff. C. & cap. si. de empt. Hæc est Garcia, quam eadem ratione probat, quia iniustum est inquit, quod venditor rei, virtute contractus venditionis obligatione teneatur assurandi durationem, & conseruationem rei venditæ, puta equi plusquam eius subsistentia durauerit. Sic neque in hoc contractus census licitum est ad perpetuandam rem fructiferam, vel fructus eius emptos etiam casu, quo perierint, pignora, & fideiussores emptorem exigere.

¶ Notanter autem dictum est inquit Garcia, virtute contractus venditionis, quia virtute alterius contractus, id est, assicurationis, sicur obligari potest venditor aucto pretio ad assicurandam rem venditam, eiusque incolumitatem per aliquod tempus, ita & ad præstanda pignora, & fideiussores, pro hac securitate potest

2.

3.

4.

Concl.

Prob.

Not.

potest arctari. Sed tunc tanto maior debet esse auctio pretij, quanto diuturnior fuerit hæc allecuratio vnde emptor qui perpetuam securitatem rei emptæ exigeret ingens pretiū esset impensurus. Cæterum an hanc perpetuam securitatem hypothecæ suppositæ censui, cum ipsa suapte natura ita perpetua non est, liceat in censu redimibili exigere, prout Garcia sua ratione videtur velle concludere, alibi suo loco speculandū nobis est. Nam hic Garcia non tunc loquitur, cum dicitur in principio, quod vnde corollariè hinc est hæc conclusio, quæ prima in terra licet, quam iniusta sit consuetudo, quæ hodie quotidie in creatione census inoleuit, dum emptor census grauare solitus est venditorem census eum, ad alia bona pro securitate perpetuitatis rei supra quam constituitur census obligandum, coarctando, quod plane factum prædictæ extrauagantes damnant, dum totam eam possessionem, quæ fundat census tali obligatione, affectam manere volunt, vt ipsa pereunte census soluendi obligatio simul pereat.

Carol.

Concl. 2.

Prob.

Questio.

¶ Vnde corollariè hinc est hæc conclusio, quæ prima in terra licet, quam iniusta sit consuetudo, quæ hodie quotidie in creatione census inoleuit, dum emptor census grauare solitus est venditorem census eum, ad alia bona pro securitate perpetuitatis rei supra quam constituitur census obligandum, coarctando, quod plane factum prædictæ extrauagantes damnant, dum totam eam possessionem, quæ fundat census tali obligatione, affectam manere volunt, vt ipsa pereunte census soluendi obligatio simul pereat.

¶ Secunda conclusio huius contractus natura perpensa, non est res vitio, aut iniustitia attribuenda, imo res cum iniustitia coniuncta prorsus est, si ab emptore census præter hypothecam specialem exigantur fideiussores, & pignora eo nomine vt securus fiat, tibi de pensione sibi fideliter suo tempore soluetur, cum de immunitate, qua possessio supposita censui immunis est ab euictione, & quod libera sit ab alterius census onere, tam de indēnitate ab illis damnis quæ sibi imminerent: si contingeret hæc tria aliter se habere patet hæc conclusio quæ est etiam Nauarri, & Garcia toto titulo de euict. ff. C. fin. de empt. & eius in promptu est ratio: tum quia sic suæ indemnitas prospicit censuarius, tum quia euictionem hæc fideiussorum, & pignorum hinc de causis exigendo nihil molitur contra naturam contractus huius census, neque enim per hoc venditor census aliquam obligationem cogere subire, quam non induceret se cum natura contractus.

¶ Huic loco at fine est dubium illud cuius meminit Garcia. 2. parte de contractibus, capit. 4. pagin. 119. vbi narrat vsu inductum fuisse Valentia, emptores horum censuum solitos esse eorum venditores ad obligationem constringere, vt intra quatuor annos teneantur præstare aliam specialem hypothecam signando aliam rem fructiferam, supra quam census fundetur, quæ non præstata facultas deinde subit emptoribus repetendi, atque

Instr. Negot.

que recuperandi sortem principalem solutam in pretium census. Huic autem consuetudini iniquæ locum dedit experientia illa, qua emptores census postea videbant se deceptos, & damnis affectos, dum ex eventu rei tandem cognoscebant prioris hypothecas speciales suppositas censui alijs prioribus oneribus censuum fuisse grauatas, quæ vt cauerent damna, cum prædicta conditione ceperunt contractus census inire eo animo, vt intra prædictos quatuor annos posset fallacia detegere, si forte talis hypotheca addita deniq. alijs præcedentibus oneribus præoccupata esset. Sed iam vius iniquus inuexit, vt etiam solucariarius conset hypothecam, quæ supponitur censui ab alio censu, seu onere liberam esse nihilominus eum in prædicto pacto contrahentium. ¶ Igitur ad casum aliter quæ Garcia ibi respondet, respondebimus, neque tenim omnino iuris Pontificio consona est eius responsio, dicimus ergo primò, quod quando possessio fructifera, quæ supponitur censui ex se omnino secunda est, pro constantique habetur esse talem, ita vt nulla labore suspitione in contrarium, sit pariterque in valore æquiualens, atque sufficiens vt fors tanti census super eam statuatur, illicitum tunc prorsus est aliam obligationem specialem hoc est hypothecam specialem expetere intra prædictos quatuor annos, quia esset duas speciales hypothecas, & obligationes petere, quarum vna quæque per se esset sufficiens, quod iustitiæ ipsi aduersatur. Sed in casu, quo citra dubium res non est, scilicet, an hæc specialis hypotheca prægrauata fuerit alijs oneribus, vel non, licet hæc est impositio obligationis, vt intra quadriennium sub obligatione reddendi capitalis alia specialis hypotheca præstetur hic dubium prædictum videtur locum habere. Nam vtrunque premit ratio duditandi, pro affirmatiua, quia licet sic emptori censui suæ indemnitate consulere, & pro negatiua, quia id videtur Pius. V. in sua extrauaganti, cum onus prohibuisse vt infra dicemus.

¶ Ad quæstionem ergo, Garcia vbi supra audacter asseruerat in casu, quo res supposita censui realiter, & verè non est tuta seclusa omni fictione, & palliatione posse emptorem census intra certum tempus, puta quadriennium, expetere aliam specialem hypothecam, adijcit tamen, quod si intra id tempus palam fieret hypothecam priorē ab omni onere liberā esse, ac licite

Sententia Garcia.

licite contenderet emptor aliam specialem sibi præstari, si quidem cessauit causa quæ eam expetendi ius, sibi tribuebat. Addit Garcia 2. quod si transacto prædicto tempore adhuc dubium persequeretur circa priorem hypothecam, scilicet, quod sit parum secuta, & firma: tunc venditorem aliam specialem non præstantem compellere emptor potest, ut sibi reddat venditor census capitale, quod sub illa licita conditione soluit ante sibi in pretium cum hac tamen aduertentia, & cautela, quam summe necessariam commendatu, & obseruatu Garcia ibi esse ducit, scilicet, quod emptor census in hoc casu ab eo tempore, quom iam suum capitale repetere, atque recuperare determinatè deliberauerit, nullatenus pensiones census, nisi eas computando in sortem recipere potest. Cuius rationem esse subiungit, quia ex tunc contractus census in mutuum conuertitur, quo circa inde iam ultra sortem lucrum capari non potest, nisi in duobus duntaxat casibus, primò coram notario renunciando, & cedendo iuri quod sibi inerat ad repetendum pretium, quia iam per hoc contractus rediret ad naturam census, quia sic coram notario prædicto iuri cedendo in vitro que foro constare potest facultate repetendi capitale manere priuatum, quod inquit mutato animo alias, nisi coram notario renunciasset, repetere possent, vel secundo nisi ratione lucri sibi cessantis, aut damni emergentis in casu, quo ad hoc, utrumque interesse ferendum hic conditiones omnes requisitæ concurrerent. Hæc autem omnia an tutè dicta fuerint à Garcia examinare hic curandum nobis est.

Ratio eius.

Senten. auctoritatis.

Ratio.

¶ Resolutorie igitur, quia iam proluxæ quæstionis expeditionem spectat lector, dicimus breuiter primò, quod etiam stado in iure naturali solo, suspecta de usura haberetur ista impositio obligationis etiã in dubio nõ tã firmæ hypothecæ, quod intra quadrienniũ sub obligatione restituedi pretiũ census acceptũ, teneatur venditor aliã specialem hypothecã submittere censui. ¶ Et patet, quia iã multi possent cõtingere casus in quib. venditor, vel quia nollet, vel nõ posset aliã securiorẽ specialẽ præsignare hypothecã, cogeretur restituere ex vi huius cõtactus, capitale cũ lucro. i. cũ pensionibus intra id quadrienniũ solutis cẽsuario, q̃ perinde esset, ac si quis mille aureis emisset domũ cũ cõtione, quod si intra quinquenniũ partes aliquas eius ruinas nõ reficeret venditor, suũ pretiũ redhiberet, integrè emptor simul cũ usura, cũ usũ domus, quæ per quinquenniũ (vel supponimus) usus est interim, q̃

planè sapit usurã, & tamẽ hoc licere aperte indicat Garcia, dũ ibi ait, quod post quã emptor obfirmabit se in hoc casu repetere pretiũ, nullos deinceps redditus, nisi computãdo eos in fortè recipere potest, quasi antea captos pro certo ducat emptorẽ etiam recuperato illa de causa pretio nõ teneri ad restituendũ cẽsus venditori, hoc dico ad usurã tollẽdas occasiones.

¶ Secundo dico, quod & si concedamus rationem prædictam impositionem istam intra quadrienniũ aliam assignandi specialem hypothecam, quæ substat censui sub obligatione alias restituendi pretium, non satis persuadere stando in solo iure naturali de usura spectam esse, tamen stando in iure Pontificio negari non potest contra Garciam, qui hoc non satis aduertit, quin à Pio quinto in sua extrauaganti, cum onus, sit aperte talis impositio obligationis assignandi aliam hypothecam sub obligatione aliã reddendi pretium census sit reprobata, & vt fœneratitia iudicata. Ecce enim verba ipsa in forma, quibus eam contra Garciam Pius V. ibi reprobabat, subiicimus tibi lector, scilicet, Pacta etiã continentia pretium census extra casum prædictum ab inuito, aut ob panam, aut ob aliam causam repeti posse omnino prohibemus, contractusq; sub alia forma post hac celebrãdos fœneratitios iudicamus. casum autem prædictum, quem hic excipit tantum Papa intellige esse non hunc de quo nunc agitur, sed casum tantum exceptus est ille, de quo prædixerat, scilicet, quod post denuntiam factam emptori à venditore de traditione pretij pro reddito extinguendo à se, intra annum possit etiam ab inuito venditore pretium repeti, & hoc ideo hic excipitur, quia est multum conformæ regulæ iuris dicenti, scilicet, quod semel placuit amplius displicere non potest, quia ergo denunciando id emptori placuit venditori redimere censum, nihil mirũ, si intra annum cogi possit venditor ad illum redimendum.

¶ Ex omnibus ergo supradictis, liquet in neutro foro assertionem hanc Garcia, & vsuum Valentis fore tolerandum, nisi quis temerè putet sanctionem tam sanctam, & iustam tanti Pontificis Pij V. non fore auscultandam. Quod si quis obiecerit in contra, quod licet emptori census se indemnem seruare, quomodo ergo in hoc casu se seruabit indemnem, nisi repetendo pretium, si tali possessione reperta alijs censibus gratuita, alia securã firmaque specialis hypotheca sibi non assignatur.

Dictum.

Sent. contra Pij V.

Vsus Valentis non tolerandus.

Obiectio.

Hypothecæ speciales duæ nõ petendæ.

Conditio. 3. census.

¶ Respondetur, quod plana via est ad se indemnem seruandum, scilicet non contrahere nisi liquido prius comperto, quod specialis hypotheca supponenda censui ab alijs oneribus sit omnino libera, aut secundo aliam exigendõ cautionem, quæ neque præferat speciem usuræ, neque contraria sit formæ per scriptæ à Martino V. & Calixto III. & Pio V. circa constitutionem censuum.

¶ Concludamus ergo tandem ab emptore census duas speciales hypothecas (cum vna earum per se est sufficiens ad fundandum censum) exigi non posse ad finem magis perpetuandi censum, cum neque ad hunc finem hypothecas alias generales omnium bonorũ expetere non liceat, ergo multò minus plures speciales exigere licebit, cũ p speciales hypothecas magis perpetuetur census, quã per generales. Neq; em in cõtactibus, vbi cõtactus sortium solitus est inuolui, sicut in hoc contractu census a iuris cõtrahentium census manere debet de lucro, altero cõtrahente certo manente de sua iactura, & damno. At taliter contingeret in contractu census, vbi obligaretur venditor duas supponere censui hypothecas speciales singulas sufficentes, aut si vltra sufficientem specialem exigeretur ad maiorem perpetuitatem census, alias generales, vt apponeret. Nam tunc venditor certus fieret de sua iactura, scilicet, quod præimpotentia redimendi censum sua bona per multum temporis forent grauata pendendi census obligatione, sicque fieret, vt emptor census indubius esset de multis pensionibus, & multo tempore percipiendis ex suis pecunijs datis ad census, quod impares eos in conditione faceret. At naturæ huius contractus refragatur id facti.

CAP. LVIII. De conditione tertia census, de competenti pretio, & quod sit tale, & an census antiqui possint minoris emi quàm taxat lex, & an aucto pretio per pragmaticam sint pretio pragm. vel antiquo redimendi & quid si ante pragmaticam non erat solutum pretium, an rex per nouam pragmaticam census iam minoris creatos reducere ad viginti pro vno, & an maiori pretio quàm taxa vendi possint Regula pro pretio census, in pretio census perpetui variant doctores.

Præterea vitra nobis progredientibus tertia conditio iuxta ordinem, quem seruat Nauarrus in eas adnumerando, occurrit, scilicet, quod pretium impensum pro emptione huius census sit competens. Hanc autem Instru. Negot.

tem conditionem exprimit extrauagans. 2. de empt. & vend. est autem conditio hæc necessaria etiam in foro conscientie non ad hoc, vt contractus in hoc foro non præsumatur usurarius, quia talis nõ præsumitur in cõscientia, quãdo vera intentio emedi & vendendi cẽsum affuit, sed ad hoc vt in cõscientia iniustus cõtactus non habeatur, & obnoxius esse restitutioni non iudicetur. Item etiam, vt in foro exteriori contractus usurarius esse non præsumatur. Nam modicitas pretij adiuncta cum pacto de retrovendendo præsumptionem præferit emptionis usurariæ, vt patet cap. ad nostram extrau. de emp. & vend.

¶ Circa hanc autem tertiam conditionem rursum restat indagandum, quodnam sit competens pretium, nam illa extrauagans 2. Calixti solum in genere ait secundum qualitatem temporis debere esse competens pretium census. Vt autem hic suo ordine distinet procedamus à pretio legali quod precipuum, & indivisibile pretium est, exordiendo, dicimus Primò, quod in Recopilatione noua legũ Castell. lib. 3. sancitur pretiũ huius cẽsus redimibilis sic computandum esse vt forti 14. millium dipondiorum mille dipodia quotannis in pensione respondeant, in reportorio pragmaticarum libro sexto l. 2. titulo tertio. Censui antea in oleo, & tritico, & in alijs creati ad pensiones pecuniarias computando. 14. pro vno redacti sunt cum inhibitione, ne de cæterò instituerentur, nisi pecuniarij census, & hoc propter varietatem, quæ alias contineret in soluendo pensiones frugum.

¶ Secundo dicimus, quod vbi per legem taxatum est pretium census, illud seruandum est. Vnde secundum leges regni Castell. authore Metina in sua instructo. §. 26. folio 156. minoris quam 14. millia pro mille annuæ pensionis census redimibilis emi non potest. Quod & confirmat Garcia secunda parte de cõtact. cap. 4. pag. 129. Sed iam hinc pullulant alia dubia.

¶ Quorũ primum est, an cẽsus antiqui possint minoris emi quàm taxat lex noua. l. computãdo. 14. pro vno. Et quidẽ Nauar. in additionibus. 56. ait census antiquos fortè minoris emi posse, quàm taxat lex noua, quamuis census nondum impositi, sed de nouo imponedi minoris secundum ipsum emi nõ possint, cuius discriminis assignat rationem, quia lex noua eo respicit, vt impedimento sit facilitati nouos instituendi census passim, quod in nocuum reipublicæ vertitur, quod cessat in antiquorum emptione. Ad hoc autem

Quest. Pretium census.

Dictum.

Dictum.

Quest.

Sent. Nau.
Sentent. Me
tina.

dicimus tertio, quod quidquid alij sentiant de hac sententia Nauarri, nos tamen malumus adhærescere sententiæ Metinæ in sua instructio. Vbi supra dicentis, quod census dum satis firmus sit minoris emi non potest, quam lex regni perferibit, sic & nos tam de antiquis censibus, quam de nouo creandis loquendo dicimus dum satis firmi sint, & stabiles sicut & notii, qui de nouo solent fundari, non esse minoris emendos, quam prestituit legis taxa, quia lex indiffinite loquitur, & quia vbi lex nō distinguit, neq; nos distinguere debemus, & quia iustitiæ ratio hoc suadet, vt res æque bona, & sana æquali pretio, & non minori, quam bona ematur. Secus autem esset, si secluso scandalo, quia census antiquus minus stabilis, aut firmus esset, scilicet, quia super hypotheca viti, & parum firma fundatus est, minoris emeretur.

Quæst.

¶ Aliud ab hoc loco non multum alienum occurrat dubium, scilicet, si modo censuum redimibilium pretium noua pragmatica rex auget ad viginti pro vno, vel ad decem & octo pro vno pensionis annuæ, an tunc census antiqui minori pretio, puta ad quatuordecim pro vno constituti sunt possent licite redimi, aut maiori pretio, scilicet, pretio adaucto à rege rursus alijs vendi, aut minoris illo pretio abaucto ab alijs emptoribus emi. Ad primam partem dubij dicimus, quod licet stando in conditionibus solum contractus emptionis cum pacto de retrouendendo, quia ibi communiter dicitur, aut certe si non communiter, tamen rationabiliter dicitur, quod si res empti creuerit in pretio, maiori pretio eidem reuendi possit, quam empti fuerit, sic hic in censu redimibili, vbi tale pactum includitur: dici posset tamen, quia extrauagans Pij. V. cum onus stat in contrariū, quæ sic decernit in forma, scilicet, postremo censu omnes in futurum creandos volumus posse pro eodem pretio extingui non obstante etiam longissimi temporis, ac immemorabili, imo centum, & plurium annorum præscriptione, nullo modo lex regia, etiam si expresse cōtenderet vt antiqui census ad quatuordecim p. vno creati aut illo pretio, scilicet, viginti, vel octodecim redimerentur, contra extrauagantem, & hanc eius sanctionem, scilicet, qd eodē pretio posset redimi, quo fuit creatus census, posset præualere, postquam extrauagans hæc etiam excludit omnem præscriptionem, quæ solet obtinere contra legē, sed quid si census redimibilis emptus rursus

Resp.

alteri sit maiori pretio ab emptore venditus, responderetur stando in. l. de retrouendendo maiori pretio illo, quo rursus à censuario venditus est redimendus nisi extrauagans Pij. V. quæ huic obuiat, sit vsu accepta, quia certè pretio eodem extinguendum esse decernit, neque posse vsquam pretium censui semel constitutum augeri, vel minui, nec quodad vltimo contrahentes. Circa vero secundum questionis punctum videtur dicendum, quod cum census hi antiqui venditionis, & emptionis nomine habeantur, & cum res empti si creuerit in pretio legali maiori, illo pretio legali vendi potest, ita & census antiqui: nam si in pretio legali per pragmaticam decreverent, minoris essent vendendi, ergo è conuerso si creuerint, maiori pretio poterunt vendi.

¶ Si tamen ante pragmaticæ augentis pretium additionem, atque promulgationem, contractus venditionis census antiqui pretio legali tunc currenti initus esset, neque tunc solutum esset pretium, videtur magis vrgere dubium an pretium tempore contractus currentis quod minus erat soluendum sit, an vero pretium legale post aduictum. ¶ Et ratio specialis dubitandi hic instat, quia contractus hic census antiqui venditionis eo videtur fuisse inualidus quia, vt supponimus, non numerata pecunia iuxta sanctionem extrauag. Pij. V. fuit initus, sed pecunia credita, ergo si fuit inualidus, nisi post pragmaticam augentem pretiū de nouo celebretur numerata & præsentip pecunia, validus non erit, quod si tunc post pragmaticam tantum valide contrahitur, pretio adaucto à pragmatica talis census antiquus est emendus & non minori.

¶ In contrarium est quia constitutio pragmaticæ, sicut & quælibet alia (nisi exprimat) tantum respicit futura, & non præterita extrau. cap. cognoscentes. de constitutionibus, & quia ille contractus, quo census antiquus iam institutus emptus est non numerata pecunia, videtur fuisse validus, quia extrauagans Pij. V. (si eius verba exacte expendantur) solum inualidat contractus non numerata pecunia, quando denuo instituuntur census celebratos, non autem emptionem censuum antiquorum iam numerata pecunia institutorum, etiam si post eorum institutionem à censuario eos alij non numerata pecunia comparauerint, ideo iuxta has rationes in cōtra puto non esse precipitandam sententiam, sed dicendam esse in casu dubij, nō obstare noua promulgatione pra-

Obiectio
in contrariū

Sententia
authoris

pragmaticæ augentis pretium, pretium legale minus tempore contractus currens esse soluendum, nisi potens ex officio cōtradicare contra dicat, quia hoc videtur iuridicum, scilicet, quod solutio fiat secundum pretiū, quod tempore contractus debiti currebat, vt communiter tenent legistæ in. l. Paulus, & .l. in minorum. ff. de solut. At illud rursus repetitum dubium, scilicet, an census antiqui, cum pragmatica censuum adauicti post pretium, minoris quam noua taxa dicat emi possint, iam fecimus supra satis, dum Nauarri super hoc sententiam in additionibus indicauimus, & etiam nostram cum limitatione.

Quæstio.

¶ Sed & dubium hoc sub silentio præterire nolumus, an princeps, vel rex stando in iure iam edito possit edere, & promulgare nouam pragmaticam, qua statuat non solum, vt census de nouo creandi, sed etiam iā antiquus instituti, & fundati reducantur ad 20. pro vno, vel 18. pro vno. At quidem id dubij rationes quæ vtrinque se obijciant, non tam facile solutu efficiunt. Nam concilium Tridentinū decernit, quod generales ordinum, Abbates, & Episcopi possint providere, quod magis expediat in suis capitulis quando est magnus numerus missarum, & parua elemosina, vt tradit Nauarrius in additionibus, ergo pari ratione poterit princeps, vel rex cum pro ratione temporū magna pensio est census respectu fortis, reducere censum antiquum ad conueniens pretium, & pensionem, maximè cum secunda extrauagans de emptione & vend. tradat conueniens, & competens debere esse pretiū census secundum temporis qualitatem. In oppositum est, quod nemo priuari debet iure suo sine culpa cap. conuenerunt de restitu. spoliat. ergo antiqui censuarij non sunt per nouam pragmaticam priuandi iure suo pro sorte minori data recipiendi antiquam pensionem census, quæ maior erat. Responderetur ergo quod princeps, vel rex iure id facere non potest nisi, caueat detrimentum quod antiqui emptores censuum bona fide, & ignoranter contrahentes incurrerent, si talis pragmatica promulgaretur. Nam iuxta canonem cap. cognoscentes de constitutio, detrimentum ante prohibitionem non debent ignorantes incurrere, quod eos postmodum ventos dignum est sustinere, maxime hac accedente ratione, scilicet, quod quia census contractus contrahendo partes, emptionis fructuum contractum videntur conficere adiun-

Argum.

Arg. in cōtra.

Resp.

Ratio.

Instru. Negot.

cto contractu fortis, & redemptione implicita fructuum, non est æquum, vt si talis census fortuna propicia in lucrum cessit, ideo tali lucro sit censarius antiquus per pragmaticam nouam priuandus, cum è contra si fortuna aduersa fuisset, talem aduersam sortem sustinere debuisset, sicut vsu euenire solet in emente contractu emphiteutico, vel conducente possessionem fructiferam, pro cuius fructibus, & si pereant, pensionem annuam tenetur soluere emphyteuta, quippe qui si excedant in valore pensionem, tales fructus aliquo anno, non ideo pensionem maiorem soluendi subit obligationem.

¶ Hoc ita affirmamus nisi, causa communis conseruationis reipublicæ, quia valde oppressa esset censibus antiquis, & modernis impari pretio & tenui valde statutis, persuaderet principi talem pragmaticam euulgare. Nam etiam citra culpam dum modo adit causa iure suo priuari quis potest cap. quoniam frequenter. §. si vero lite non contestandum modo caueatur, vt cum iactura emptorum antiquorum censuum eorum venditores per nouam hanc pragmaticam non locupletentur.

Limitatio

¶ Præterea ne quid intactum relinquamus, & huic dubitationi uincula faciamus satis oportet, scilicet, census isti redimibiles postquam, si firmi sunt minoris quam. 14. pro vno emi nō possunt extante prædicta pragmatica regia, an maiori pretio vendi possint, quam sit istud pretium quod lex noua præsignat. Huic autem dubitationi Respondet Metina in sua instructione loco citato, quod quando census redimibilis emitur maiori pretio quā sit. 14. pro vno, non est præfixum pretium, pretium ergo eius tunc erit pretium ordinariū, vt communiter currit. Etenim sicut extante taxa tritici licet eius pretium vendens ultra pragmaticæ taxam augere non possit, tamen ementes minoris illud emere possunt, si minoris ueneat in foro, ita & census siue antiquus sit, siue de nouo instituatur, dū redimibilis, licet minoris quam ad rationem. 14. pro vno si firmus sit, emi non possit sub restitutionis obligatione tamen maiori pretio venundari potest, si maiori sic ueneat ordinariè. Accedit Garcia qui loco citato ait, quot quanto pensio census empti magis modica fuerit, tanto ipsa emptio magis licita, & iusta erit, quanto que maior fuerit pensio, tanto magis laborabit nota iniustitiæ. Vnde ex parte emētis iustior est census emptus soluendo octodecim pro vno pensionis quā si solueretur. 14. pro vno.

Quæst.

Respons.

Garcia.

¶ Hinc Metina ubi supra, respondens cuidam interrogationi concludit, quod si quis emit censum valentem viginti mille pro vno mille pensionis soluendo pro eo pretium. 18. millium tantum, illicite emit, non enim seruat æqualitatem, si census est satis firmus. Secus autem esset si talis census parum firmus esset, difficilisque recuperatu, quales ordinarie sunt censes regij, quia tunc licebit eos minoris emere secluso scandalo, & nota vsuræ, qua forte in foro exteriori talis emptor inureretur, sed in conscientia licet, qui viginti millia tali subiecta periculo vix 18. millia valent.

Quest. ¶ Porro quia pretium legale pragmaticæ, scilicet, quatuordecim, pro vno ubi pragmatica viget seruandum esse diximus, nunc dicendum superest, quomodo taxandum sit pretium census redimibilis, ubi nulla extat taxa legalis. Respondetur quod ubi taxa legalis non fuerit præfixa, in taxatione pretij census redimibilis modus, talis adhibendus est, vt non committatur in iustitia, tantoque (vt præ diximus) magis aberit ab iniustitia emptio census, quanto auctius fuerit præstimatum pretium, quantoque minor fuerit pensio respectu pretij, tanto iustior ex parte ementis reputabitur contractus, quia graue onus videtur hoc onus census, quo manent bona grauaata.

**Regulæ præ
tij census.** ¶ Regula autem ad discernendum, quando pretium census iustum erit, statui solent à quibusdam doctoribus, cuius regulæ meminit Conradus libro de contract. quæstione 82. penes tertiam conclusionem. Ea nempe regula est, scilicet, quod tantumdem pretij impendendum est pro emptione census, quantum necessarium est ad comparandum fundum, vel possessionem, quæ tantumdem reddat fructus, vel redditus seclusis expensis, & laboribus eius culturæ, & curæ. Iuxta hanc ergo regulam, si centum, & viginti aureis quis possessionem emere possit, quæ deductis expensis, & laboribus eius reparationis, & culturæ, afferret quotannis septem aureorum redditus, tum hi centum, & viginti aurei sufficiens esset summa, & iusta ad emendum censum annuum septem aureorum. Hanc vero acceptat, & probat Garcia loco citato prout iacet, sed mihi videtur (vt fidelior regula sit) pensandum quoque esse, quod etiam demptis expensis, & laboribus, fructus aliquibus in annis poterant deficere, vel esse valde tennes, cum ergo pensio pecuniaria annua, quæ eorum loco succedit, certa sit, &

regularis, oportet in tali æstimatione eam cum in certitudine fructuum adæquare, ita vt propter hanc incertitudinem fructuum aliquantum extenuetur pensio pecuniaria. Hac igitur habita ratione regula hæc videtur in quadam æquitate fundari, scilicet, quia contractus census quædam emptio est, ideo pretium eius æquiualens esse oportet possessioni cuius fructus pensatis pensandis & deductis deducendis æquiualeant pensioni pecuniariæ quotannis soluendæ.

¶ Præterea de pretio census perpetui, & irredimibilis, si quidem lege hæcenus non est æstimatum quomodo æstimandum sit nunc quoque venit à nobis edisserendum. Nam hic contractus licitus est, quippe qui à suspicionem vsuræ, si legitime fiat, magis procul abest, quam contractus census redimibilis. Quia igitur perpetuus census peracta re, aut de structa supra quam fundatur, ex natura contractus, qui est emptio fructuum rei illius extingui debet: oportet secundum Mercatum de contract. opusc. de censib. & camb. cap. vltimo. folio. 128. vt constituatur super possessionibus perpetuo duraturis, vt sunt pecorum pascua, iura perpetua, & fundi, quorum solum, & situs cerrum est quod perseverabit perpetuo ultra quartam generationem, & vsque ad centesimam. Igitur pro constanti est pro censu irredimibili, & perpetuo maioris pretium impendendum esse, quam pro non perpetuo, sed redimibili. Augenda etenim est in censu perpetuo fors principalis. Nam perpetuitas eius res est æstimabilis pretio, cumque hæc conditio perpetuitatis in dānum venditoris vendentis censum irredimibilem vergat, quippe qui perpetuo sine spe leuamitis manet grauatus, ratio ipsa iustitiæ exigit, vt id grauaamen auctione pretij reparatur. Sicut è contractis in censu redimibili, quia includit pactum de reuocando, quod minuit pretium, si quidem ista conditio quod reuocare eum teneatur emptor, in eius redundat incommodum, huius incommodi, & damni reuocandi gratia extenuandum est pretium.

¶ Sed si quæras quantum pretium pro perpetuo, & irredimibili censu emendo sit iustum dare, dicimus tandem quod si esset lege stabilitum, id esset seruandum, quando aurem circa pretium hoc nihil prædiffinuit lex, doctores varij varia prætia vt iusta in hac parte præsignant. Nam Metina in sua instru. loco citato iustum pretium census

Quest.

Resp.

Quest.

Varialle etorn in pretio in sus perpe tui.

census perpetui esse insinuat, si triginta millia, vel quadraginta millia dipondia conferatur in pretium pro pensione mille dipondiorum annua, & perpetua super pascuis, vel oliuetis. Sotus autem de iust. libr. 6. quæst. 5. arti. 3. insinuat iustum pretium perpetui census esse, si supra pretium census redimibilis paulo plusquam quarta pars addatur, nam istud adhibet exemplum, verbi gratia valent decem perpetui floreni ducatis ducetis: ob illud autem vinculum iterato vendendi, minuitur, vt emanant redimibiliter, id est, cū pacto de reuocando, non pluris, quam centum quadraginta florenis. Metina autem Complutensis de contr. materia de censibus duplū pretium existimat esse conferendum pro censu perpetuo quam pro redimibili: veruntamen de pretio perpetuo censuum nihil aliud dicere possumus, quā quod tandem Sotus ubi ait, scilicet, quod non solum quantitas census æstimari debet, verum stabilitas, ac firmitas rerū super quibus constituitur. Quare iura super caltra, & perpetua pascua, & predia, maioris sunt pretij. Qua utique ratione non potest legem in vniuersum pretium constitui, sed illud est iustum, quo publicitus sine vi, & dolo venduntur, tamen contingere possit, vt vrgens pauperum necessitas eos cogat viliori iusto vendere. De pretio autem temporalis census licet iam non sit in vsu superius dictū est, scilicet non debere pensiones simul sumptas ipso pretio maiores esse.

C A P. L I X. De condit. 4. scilicet, de solutione pretij statim facienda, an sit necessaria: Et de 5. condit. id est, de facultate redimendi, & an redimi possit per partes cum nihil conuentum sit à principio de intelligentia extrauag. super hoc, an possit redimi omni tempore de triplici pacto ne hic prohibita.

Condi. 4.

¶ Porro suo ordine accedit examinanda quarta conditio requisita ad constitutionem census redimibilis. Ea nempe est, vt statim pretium census integrè soluatur in numerata pecunia presentibus testibus, ac notario, & in actu celebrationis instrumenti, non autem prius, recepto integro iustoque pretio. Circa primam particulam huius conditionis, quæ deducitur ex extrauaganti cum onus Pij. V. aduersum nobis habemus Sotum de iust. & iur. libr. 6. quæstione. 5. articulo primo, qui aduersus Mirandam in sua summa concilio-rum inter condiciones requisitas ad constitutionem census, hanc vt secundam colligentem ait, quod ista particula istius quartæ

Quest.

Senten. Soti

Instru. Negot.

conditionis, quam Miranda secundo adnumerauit loco, scilicet, quod statim tempore contractus integrum soluatur pretium, nullam præferat probabilitatem, tum quia licet in narratione bullæ id quoque ponatur, non tamen in approbatione tanquam necessarium constituitur, tum quia nihil (inquit) vetat quo minus veluti in cæteris contractibus, venditor census valeat partem pretij credere. Verumtamen sententiam Nauarri, quam supra retulimus, quæ in illo commento de vsura numero 85. continetur magis auscultandam fore censemus, quam etiam videtur approbare Metina in sua instr. folio. 146. conditione. 2. ubi ait, quod non est licitum creditori, cui debentur centum aurei, de his exigere censum, dum sibi non soluuntur, quia ipse non soluit pretium census pecunia numerata, quia eadem (vt nobis videtur) ratio est proportionabiliter de toto non statim soluto pretio, & de parte non statim soluta, sed concredita a venditore, quia pro illa parte contractus census non tenebit, sicut si nihil de præsentibus solutum esset, prorsus esset irritus in toto, saluo aliorum meliori iudicio. Sententiæ etiam Nauarri & Metinæ, & nostræ accedit Garcia secunda parte de contract. capite 4. condit. 5. pagina. 136. ubi affirmat tempore celebrationis contractus numerandam esse omnem pecuniam pretij simul coram notario, & testibus, quam legem ideo latam esse ait, vt facilitati imponendi tam graua onera censuum, quæ tributariam solita sunt efficere rem publicam obsteretur. Quis enim (inquit) dubitat si liceret alias res, quam præsentibus pecuniis subministrare loco pretij, vel si liceret expectata parte solutionis pretij census emere, quin summa facilitas suppeteret ad eos passim imponendos, quæ quidem facilitas in perniciem populorum vergeret. Vnde subiungit, quod postquam lex hæc tantum ad utilitatem, & commodum boni communis confert, obligationem ad sui obseruantiam inducit, quod antea affirmaret Nauarrus illo comm. & numero. 85. & duabus rationibus confirmaret dicens esse necessariam etiam in foro conscientie. Tum quia persuasibile non est venditorem census, quippe qui necessitate adactus, onere census suam possessionem grauat, velle concredere pretium totum, aut partem eius sicut testatur Diuus Thomas. 2. 2. quæstione 78. articulo primo ad. 7. loquens de mutuatario, quod qui coactus

Senten. Nauar. auscultanda.

Finis legis.

necessitate accipit mutuum sub vsuris etiam si fateatur se velle dare vsuras, nihilominus non simpliciter voluntarie dat, sed cum quadam necessitate in quantum indiget accipere pecuniam mutuo, sic & hic venditor census si expectat partem pretij soluendi non simpliciter voluntarie expectat, sed in quantum indiget ad sui subuentionem ad censum accipere. Tum quia qui à principio non integrum pretium soluit vendenti ei præ necessitate supra bona sua censum, videtur pretium minus iusto soluere argu. cap. 1. de plus pet. & instit. de actio. §. plus autem, tum quia secundum eundem Nauarr. in foro exteriori præsumeretur venditionem census factam ab indigente expectata solutione partis pretij, ex parte emptoris aliquam continere simulatam mutationem partis solutæ pro lucro propter maximam similitudinem, quam gerit contractus census redimibilis cum mutuo cum vsura, quando præcipuæ conditiones eius non seruantur. Igitur his pensatis rationibus non censemus eas adesse despicabiles, & contemnendas ut nostræ sententiæ, quæ (ut diximus) est Naua. Metinæ, & Garcia, nullam conciliant probabilitatem, qua carere putauit Sotus accedente maxime auctoritate Pontificum, qui contra Sotum cum in narratione bullæ, id posuerint, propter dictas rationes in approbatione etiam tanquam necessarium obseruatum constituisse videntur. Neque rationes Soti in contrarium sunt pensati, ut sufficienter per allatas probationes, & maxime per illam ex sententia Diui Thomæ elicitam non fuerint reuulsæ.

Notabi.

¶ Præterea licet circa illam particulam istius quartæ conditionis, scilicet, quod solutio pretij fiat pecunia numerata in solutione cuiusdam argumenti meminimus supra aliqui dixisse, tamen hic ne ordo prætermittatur, duo notanda diximus. Primum quod iuxta extrauagantem cum onus Pij quinti, est solutio pretij faciendæ in pecunia de præsentibus numerata, tum quia extrauagans id discernit, tum quia contractus census est emptio, & emptio secundam naturam contractus solita est fieri pecunijs. Nam si res pro re daretur, & non pecunia pro re, potius esset contractus permutationis, quam emptionis tum, quia ad profligandas fraudes, quæ aduersus contractum hunc solent excogitari iura voluere inter pensionem sortemque principalem quandam proportionem seruari, quæ aliis in censu seruari non posset, nisi eius pensio, & sors principalis in pecunia solueretur, ideoque

ut in tertio libro Recopilationis sancitum est census iam institui non possunt, nisi de pecunia soluenda, & in reportorio pragmaticarum lib. sexto tit. 3. l. 2. stabilitum est, quod census antea in tritico, & oleo institui reducuntur ad pensiones pecuniarias ad quatuordecim pro vno. ¶ Secundum notandum duximus circa illam particulam coram notario, & testibus, & in actu celebrationis instrumenti, quod ideo Pius V. hac solemnitate testium, & notarij, & c. voluit celebrari contractuum census, & solui pretium ad obstitendum facilitati hæc plus quam plumbea onera censuum imponendi, quæ res publicas, & personas ciuium alioquin liberas veluti misera quadam seruitute opprimit, dum eorum bona sunt tributaria, quia his obnoxia censibus, & tributis fiunt. Vide præ lector, & hinc conijce extrauagans Pij V. quam digna sit obseruatum, utpote quæ tantum bono communi consulit.

¶ Ad hæc, & alia circa hanc conditionem persistant dissoluenda dubia, quorum est illud cuius supra meminimus, sed ne hic in suo proprio loco eius solutio desit, breuiter illud perstringimus, & soluimus, scilicet, possessio aliqua, vel iocale, licet non sic absolute sumpta possint in pretium census dari, an suo pretio, & pecunia æstimata, quia tunc pecuniæ vices agunt, in census pretium possint impediri. Respondetur autem, quod licet stando iniure naturali, stando que in sola natura contractus id rationi, & iustitiæ non repugnaret, stante tamen iure positiuo disponente, quod pretium census numerata pecunia coram notario, & c. soluatur, palam est in re alia etiam pecunia æstimata, quia numerabilis non est pecunia, quæ numerari possit coram notario, pretium census non posse solui. Et ubi extrauagans in vsu recepta est, nullus esse iudicabitur talis contractus, si in realia etiam æstimata pecunia fiat. Imo dico, quod quia consultissima hæc dispositio est, ubi non est recepta vsu, in hac parte deberet recipi, & prælati, & gubernatores reipublicæ eius obseruationi deberent inuigilare.

¶ Quod si quis roget, an pensio annui census in alijs fructibus, scilicet, in tritico, oleo, vino solui possit, iam insinuauimus, quod si in sola natura contractus, quia emptio fructuum licita est, nulla est in hoc repugnantia, quo minus fieri posset, sicut alicubi fieri cernere est, scilicet in aliquibus regionibus, tamen iuxta leges regni Castellæ ordinariè vsu receptum est pensiones census in pecunia

nia solui ad succidendas fraudes, & thecnas.

Corol. 1.

¶ Hinc iam non solum ex hac conditione imo ex ipsis verbis Extrauagantis Pij V. duo digna notatu corollaria colligere est, primum quod Primogenitus (ut exemplificat Metina in sua instructione vbisupra) qui debitor est magnæ summæ dotis maternæ, scilicet, octo millium aureorum, si hos aureos non sit soluendo: dum in mora est soluendi non potest super bonis suis matri consignare census. At sic tamen posset conuenire cum matre dicens, ego non sum soluendo tibi nunc, o domina, tuam dotem, impertiam tamen tibi quotannis, quod tibi alius pro censu præstaturus erat, sed hoc ego à matre secure admitti posse intelligo si in promptu erat ad eos insumendos in censum, & ad manum habebat cui eos ad censum daret.

Corol. 2.

¶ Secundum Corollarium est, quod infert Garcia illicitum prorsus esse hunc contractum, quem inuexit vltus, ubi quis emens possessionem: cum totum eius pretium, vel partem eius statim non sit soluendo, super eam soluit censum pro parte pretij nondum soluta: donec creditori soluat. Suffragatur Garcia Metina in sua inst. qui ambo pariter & si via census sic contrahi posse negent, tum quia extrauagans Pij V. vetat, ne contractus census nisi pecunia numerata instituat, tum quia talis consuetudo ex falso fundamento processit, nempe ex l. corabit. C. de act. empt. & vend. male intellecta, & perperam glossata à doctore Couarruias in 2. tomo variarum resolutionum lib. 3. cap. 4. cuius opinionem supra in materia de venditione nos consultabimus, & dicit se consultasse Garcia. 1. par. cap. 23. in responsione ad 3. argum. tamen vterque tam Metina, quam Garcia via damni emergentis, aut lucris cessantis (si conditiones omnes requisitæ ad hanc re compensationem exigendam concurrant) fatetur creditorem à moroso in soluendo debitore, vel à moroso in soluendo emptore posse interesse accipere ultra debitam sortem, cessante autem hac ratione damni emergentis, aut lucris cessantis, quia expectatio solutionis pretij quodam mutuum implicitum est, non licet vendenti ad creditum interesse velle expectare. ¶ Tandem aduertendum est, quod quamuis, ex hac conditione, scilicet, quod numerata pecunia debeat institui census, satis elicitur non posse licite institui census pecunijs debitis pensionibus iam excursis, quia tales pecuniæ non ita sunt præsentibus ut numerari coram notario, & testibus queant, ta-

Nota.

men Pius V. ne vllus subterfugij pateret locus, expressis verbis id vetuit dicens, imo & censum augeri, & nouum creari super eadem vel alia re in fauorem eiusdem, aut personæ per eum suppositæ pro censibus temporis vel præteriti vel futuri omnino prohibemus.

¶ Deinde suo ordine sequitur quinta conditio census redimibilis, in qua continetur quod venditor census gaudeat facultate redimendi censum, vel in toto vel in parte ubi voluerit pro suo arbitrio, circa quam conditionem quia tria continent. 1. scilicet, facultatem redimendi censum concessam venditori. 2. quod per partes, vel in toto. 3. quod ubi voluerit. Circa primum perpendendum est non esse de natura contractus census in communi, quod fiat cum facultate concessa venditori redimendi censum: neque id esse necessarium aliis omnis census irredimibilis, & perpetuus, qui aucto pretio celebratur negata tali facultate redimendi, esset sua natura reprobatus, quem tamen vsus acceptat: & comprobatur, igitur ista facultas redimendi censum in duobus casibus necesse maneat apud venditorem census, primum quando venditor census sine isto pacto de retro sibi vendendo venditionis census non vult inire contractum; secundum quando emptor census tantum commune pretium census redimibilis pro census emptione confert, neque pretium sufficiens pro irredimibili confert. Sed neque est contra naturam contractus census ista conditio. Nam cum contractus census ad contractum venditionis reducatur, fit subinde sanè, ut sicut contractus venditionis iniiri potest cum pacto de retrouendendo, sic etiam contractus census cum eodem pacto celebrari possit. Quare non sine maturo valde consilio, neque sine contemplatione boni communis, sed gratia in suam libertatem redigendi aliquando bona ciuium tantis census tributis mancipata, & grauata, ut aliquando ad suam libertatem possent aspirare tantopere oppressi ciues persanctè indixit lex ut venditores censuum sua bona supposita cæsi à tali subiectione possent redimere: & tam graue onus obijcere.

¶ Circa verò huius quintæ conditionis secundam particulam, quod redimi census hic possit in toto, vel per partes, doctores variè loquuntur. Sotus namque de iust. & iur. lib. 6. quæst. 5. artic. 3. conclusio. 4. sentit defectum huius conditionis, scilicet, quod per partes etiam possit census redimi non præ se ferre

Conditio.
5. tria continent.

Questio.

specimen vsuræ: sed solum iniustitiæ. Nam conditio opposita. s. quod totus census redimatur, si voluerit, venditor redimere alleviat obligationem emptoris de retrouendendo: qua de causa dignus fit census maioris pretij. Nauarrus autem in supradicto commento num. 85. conditione. 5. contra Sotum tenet, asserens defectum huius conditionis. s. quod possit census redimi per partes non solum notam iniustitiæ: sed etiam notam vsuræ prætexere: quia dum contrahitur cum opposita conditione. s. quod non per partes, sed simul redimatur à venditore census totus, si velit redimere, datur pretiū minus iusto. At verò pretium minus iusto in contractu de retrouendendo, qualis contractus istius census est, præsumptionem vsuræ inducit in foro exteriori cap. ad nostram de emp. & vend.

Variant Sotus & Na.
Arg. 1. ¶ Vt autē in iustitiam istius conditionis. s. quod possit redimi per partes examinemus arguitur pro parte negatiua argumento Soti, quod ista conditio non sit iusta patet, nam vergit in magnum, & evidens detrimentum emptoris census. Nā si ille emptor mille ducatis emisset septuaginta in censum, & ille venditor census posset dādo singulos ducatos seorsum, singulos ducatos fortis data in censum redimere quoties vellet: quis nō videat quantū pedij emptori census hinc imminet. Nā posset ille pecunia illa prædium emere: quo aleretur. Si autem tam minutatim pretium reciperet: id facere non posset. ¶ Confirmatur etiam narratio iustitiæ exigī, vt sicut in emptione census totum pretium fuit simul solutum, ita in redemptione census: totum simul reddatur.

Arg. 2. ¶ Secundo arguitur, quia in reliquis contractibus initis cum pacto de retrouendendo cum res sic emptā à venditore redimitur: nō redimitur per partes: sed simul tota: ergo & in censu redimibili, cum sit contractus de retrouendendo non per partes: sed tota simul fieri debet census redemptio.

Arg. in cō. ¶ In contrarium est autoritas extrauagantium, vbi hæc approbatur conditio. In contrarium quoque est: quia venditores huius census vt in plurimum indigentia laborant, quæ eos cōpellit hæc graua censuum onera super bona sua, quibus indigent ad victum imponere: ergo cum indigentia sua eos imponentes reddat ad redimendum totum censum simul: si membratim & per partes redimere census eis non liceat: iam tunc irredimibiles fient, & perpetui, quod in mag-

num præiudicium venditorum vertitur, præsertim cum pretio minori non competentibus perpetuis, sed redimibilibus viderint eos.

¶ Pro decisione quæstionis præmissa distinctione, cuius meminit Garcia loco vbi supra, quid in hac quæstione consentaneum magis sit iuri & rationi, ex varijs doctorum grauium sententijs exceptum hic per conclusiones digestum dabimus. ¶ Distinctio autem trimembris hæc est, scilicet, pactum de facultate redimendi censum trifariam annecti potest huic contractui. 1. modo conueniendo, quod redimi possit nihil explicando in contractu, an totus simul sit redimendus, an per partes. ¶ Secundo modo, quando contrahitur cum pacto quod redimi possit indifferenter totus simul, aut per partes prout maluerit census venditor, nihil specificè prædiffiniendo de quotis partium, per quas est redimendus. ¶ Tertio modo, dum inter contrahentes conuenit non solum quod possit redimi simul in totum, vel per partes iuxta electionem venditoris, sed etiam præsignantur partes quoad quotā, per quas est redimendus. s. quod per partes quinquagenas redimatur, vel quod si non redimatur in totum simul quod non possit redimi per quotas, aut partes minoris tali aut tanta summa.

¶ Igitur à clarioribus incipiendo, sit prima propositio, licitum est censum hunc redimibilem redimere per partes, tum etiam leges hæc redemptionem census per partes licite & non sine causa iusta approbant. Hæc autem propositio patet, quia cum genus hoc censuum importabile sit onus, quo bona venditoris sic veluti captiua manent: consentaneum rationi fuit vt facultas fieret venditori respirandi aliquando à tam grauisimo onere, illud à se excutiendo: & redimendo eo modo, quo commodius posset per totum simul, aut per partes.

¶ Secunda conclusio emptor census, dū illū emit, licite eam conditionem apponere potest: vt si membratim, & non totum simul venditor redimere velit, illum per tales quotas, & non minores redimere possit. Hæc autem conclusio patet, quia venditor census ex hac appositione conditionis, nullum incommodum contrarius patitur: si pretium quod totum recepit simul, si velit postea redimere censum, astringatur reddere per partes non ita minutas: sed tantæ summæ. Et quia emptor census sic paciscendo suæ consulit indemnitati, dum sic cauere studet damnum quod

quod alias subiret: si tam minutatim pretium reciperet: vn de prædium sibi comparare non posset, vel aliquid aliud, quo saluo se alere posset, quæ quidem conclusio videtur de mente Soti postquam probatio illius elicitur ex verbis eius, & quia iuri hoc non repugnat aperte.

Conclus. 3. ¶ Tertia conclusio secundum aliquos viros doctos, & pios huius temporis, si census redimibiles emptores emant à sic pauperibus, & indigentibus, quibus moraliter certò credi potest, quod nulla vsquam præ sua indigentia suppetet facultas eos redimendi simul non licite eos emunt: nisi apponatur conditio, quod per partes mediocres illos redimere possint; vel nisi emendo augeat pretium. Hæc autem conclusio videtur fuisse fratris Ioannis de la Peña cathedratici olim Salmanticensis; quam tamen conclusionem videtur non admittere Sotus de iust. & iure lib. 6. quæsti. 5. articul. 3. in probatione. 4. conclusionis: hac motus ratione, scilicet, quia, vel ille pauper sit, vel census magnus contractum non mutat, sed probatur nunc nostra conclusio inuertendo contra Sotum eius rationem, quia eo ipso quod cum sic pauperibus, & indigentibus contrahitur, si totus simul census redimendus sit, conditio paupertatis & indigentiae ipsorum mutat contractum, quia ex redimibilis census contractu, facit eum moraliter loquendo, præimpotentia; moraliter perpetua eum in totum simul redimendi, irredimibilem reddit que de facto, & à parte rei perpetuū, ergo ista conditio paupertatis, & indigentiae eorum, cum quibus contrahitur, non ita accidentaria est, aut extra rem (vt ait Sotus) vt non sit attendenda: quantum ad hoc quod hi pauperes astringi non debent ad redimendum in totum simul; nisi aucto pretio census. Secundo probatur supposito, quod contractus census est actus iustitiæ commutatiuæ, quippe qui ad contractum venditionis reducitur, quò circa æqualitatem inter contrahentes habet importare, tunc sic arguitur, si aliqua circumstantia intercedat in hoc contractu, quæ tollat æqualitatem inter partes, facienda est recompensa inducens æqualitatem augendo, vel minuendo pretium secundum quòd ratio iustitiæ suadet, & hoc nisi aliqua remissio libera, vel condonatio accedat: sed in hoc contractu ista circumstantia paupertatis, & indigentiae tantæ vendentium censum, vt moraliter nunquam illum posse totum simul redimere speretur:

Prob. 1. ¶ Tertia conclusio secundum aliquos viros doctos, & pios huius temporis, si census redimibiles emptores emant à sic pauperibus, & indigentibus, quibus moraliter certò credi potest, quod nulla vsquam præ sua indigentia suppetet facultas eos redimendi simul non licite eos emunt: nisi apponatur conditio, quod per partes mediocres illos redimere possint; vel nisi emendo augeat pretium. Hæc autem conclusio videtur fuisse fratris Ioannis de la Peña cathedratici olim Salmanticensis; quam tamen conclusionem videtur non admittere Sotus de iust. & iure lib. 6. quæsti. 5. articul. 3. in probatione. 4. conclusionis: hac motus ratione, scilicet, quia, vel ille pauper sit, vel census magnus contractum non mutat, sed probatur nunc nostra conclusio inuertendo contra Sotum eius rationem, quia eo ipso quod cum sic pauperibus, & indigentibus contrahitur, si totus simul census redimendus sit, conditio paupertatis & indigentiae ipsorum mutat contractum, quia ex redimibilis census contractu, facit eum moraliter loquendo, præimpotentia; moraliter perpetua eum in totum simul redimendi, irredimibilem reddit que de facto, & à parte rei perpetuū, ergo ista conditio paupertatis, & indigentiae eorum, cum quibus contrahitur, non ita accidentaria est, aut extra rem (vt ait Sotus) vt non sit attendenda: quantum ad hoc quod hi pauperes astringi non debent ad redimendum in totum simul; nisi aucto pretio census. Secundo probatur supposito, quod contractus census est actus iustitiæ commutatiuæ, quippe qui ad contractum venditionis reducitur, quò circa æqualitatem inter contrahentes habet importare, tunc sic arguitur, si aliqua circumstantia intercedat in hoc contractu, quæ tollat æqualitatem inter partes, facienda est recompensa inducens æqualitatem augendo, vel minuendo pretium secundum quòd ratio iustitiæ suadet, & hoc nisi aliqua remissio libera, vel condonatio accedat: sed in hoc contractu ista circumstantia paupertatis, & indigentiae tantæ vendentium censum, vt moraliter nunquam illum posse totum simul redimere speretur:

Prob. 2. ¶ Tertia conclusio secundum aliquos viros doctos, & pios huius temporis, si census redimibiles emptores emant à sic pauperibus, & indigentibus, quibus moraliter certò credi potest, quod nulla vsquam præ sua indigentia suppetet facultas eos redimendi simul non licite eos emunt: nisi apponatur conditio, quod per partes mediocres illos redimere possint; vel nisi emendo augeat pretium. Hæc autem conclusio videtur fuisse fratris Ioannis de la Peña cathedratici olim Salmanticensis; quam tamen conclusionem videtur non admittere Sotus de iust. & iure lib. 6. quæsti. 5. articul. 3. in probatione. 4. conclusionis: hac motus ratione, scilicet, quia, vel ille pauper sit, vel census magnus contractum non mutat, sed probatur nunc nostra conclusio inuertendo contra Sotum eius rationem, quia eo ipso quod cum sic pauperibus, & indigentibus contrahitur, si totus simul census redimendus sit, conditio paupertatis & indigentiae ipsorum mutat contractum, quia ex redimibilis census contractu, facit eum moraliter loquendo, præimpotentia; moraliter perpetua eum in totum simul redimendi, irredimibilem reddit que de facto, & à parte rei perpetuū, ergo ista conditio paupertatis, & indigentiae eorum, cum quibus contrahitur, non ita accidentaria est, aut extra rem (vt ait Sotus) vt non sit attendenda: quantum ad hoc quod hi pauperes astringi non debent ad redimendum in totum simul; nisi aucto pretio census. Secundo probatur supposito, quod contractus census est actus iustitiæ commutatiuæ, quippe qui ad contractum venditionis reducitur, quò circa æqualitatem inter contrahentes habet importare, tunc sic arguitur, si aliqua circumstantia intercedat in hoc contractu, quæ tollat æqualitatem inter partes, facienda est recompensa inducens æqualitatem augendo, vel minuendo pretium secundum quòd ratio iustitiæ suadet, & hoc nisi aliqua remissio libera, vel condonatio accedat: sed in hoc contractu ista circumstantia paupertatis, & indigentiae tantæ vendentium censum, vt moraliter nunquam illum posse totum simul redimere speretur:

inter contrahentes hanc infert inæqualitatem, quia in causa est moraliter loquendo, quod census irredimibilis fiat, & perpetuus, quod in magnum emolumentum emptorum cædit, & in magnum venditorum damnum vergit, ergo vel non est tollenda ista libertas redimendi census per partes mediocres, vel augendum est pretium, quia hic ex parte venditorum indigentium contra Garciam nulla præsumi debet voluntaria, & libera remissio, aut donatio pretij maioris quod illis debetur. Confirmatur in super, quia si isti pauperes, & indigentes vendentes censum super bonis suis, quæ parum illis emolumentum subministrant ultra id, quo indigent ad victum & vestitum, obligassent se ad nusquam talem censum redimendum, quia censum perpetuum tunc venderent, ratione istius obligationis deberent plus pretij recipere, sed isti præ sua duratura indigentia, quia redimere censum nunquam poterunt, in re tantum præstant emolumentum emptoribus cum iactura sua, quantum si verbo, & scriptura ad nusquam redimendum se alitrinassent; ergo relinquendi sunt liberi, vt redimant per partes, vel augendum est eis pretium, vt sic contractus reducat ad debitam æqualitatem. Occurrunt autem & menti rationes alie huius conclusionis probatiuæ, sed ex consulto consulentes breuitati missas facimus, licet essent satis iuridicæ.

Conclu. 4. ¶ Quarta conclusio, quando venditores censuum ea sufficiencia bonorum priorum potiunt, vt moraliter ad redimendum censum totum simul potentes fore credantur, non videtur necesse esse plus eis augere pretium etiam, si ab emptoribus obligentur ad non redimendum per partes, sed totum simul censum. Hæc autem conclusio videtur esse contra Sotum de iust. & iur. libro sexto, quæstione 5. articulo 3. conclusio. 4. & contra Nauarrum commentario de vsura, numero. 85. quorum sententia contraria habet loco cum si restringeretur ad casum in tertia conclusio. conclusum quando contraheretur cū præ sua indigentia, & impotentia verisimiliter nunquam censum totum simul redempturis. Nostra autem hæc quarta conclusio est Garciae quæ licet sententiam Soti, & Nauarrum non videatur refutare, sicut neque nos omnino refutamus, tamen in hanc nostram magis videtur inclinare, quam non tam efficaciter videtur probare, quia solum ait, quando in hoc voluntate consentit venditor, non augendum esse pretium etiam si facultas redimen-

dimendi per partes sibi adimatur, dum sibi fiat copia redimendi totum censum simul.

Propo. 1.

¶ Verum à nobis probatur primò, quia hæc nostra conclusio videtur confirmata vñ (ni fallor) dum in multis scripturis, dum contrahitur, apponitur ista clausula, scilicet, vt non possit redimi, nisi simul & semel totus, imò (si fides adhibenda est Garciae alleganti experientiam, & vsu) census non sunt soliti redimi per partes, nisi de hoc pacto fuit à principio, sed simul in totum redimuntur, & tamen non augetur pretium, sed solum soluitur pretium legale, scilicet, quatuordecim millia pro vno mille ergovera est nostra conclusio hæc. 4. quæ hoc ipsum dicitur. ¶ Et secundò patet quia nihil præ se ferre videtur illicitum, aut iniustum, si pretium, quod simul, & semel emptor census soluit in totum, nolit admittere, quòd sibi reddatur (si venditor voluerit illud reddere) nisi in totum simul: & non membratim.

Prob. 3.

¶ Tertio probatur, quia census redimibilis contractus est quidam contractus venditionis includens pactum de retrouendendo. At verò in contractu venditionis cum pacto de retrouendendo, cum pactum executioni mandatur, scilicet, quando reuenditur, non redhibetur à primo emptore pretium reuenditionis per partes, sed in totum simul, neque hoc iniustum reputatur, etiam si ordinarium pretium, quod valet res vendita cum tali pacto non augeatur, ergo ordinarium, & legale pretium census redimibilis non est necesse augeri, eò quod redimendi per partes facultas adimatur, dum facultas eum totum simul redimendi venditori census relinquatur.

Quest. An possit redimi per partes. Argum.

¶ Insuper inquisitione res digna est, an quando census contractus celebratur, si nulla fiat mentio in facultate, quæ conceditur venditori redimendi an per partes, aut in totum simul redimendus sit, facultas sit relicta venditori redimendi per partes, videtur autem, quod dum nihil de hoc conuentum est inter partes propter argumenta facta à principio redimendus sit census in totum simul.

Argum. in contra.

¶ In contrarium autem videtur esse quod extrauagantes, prout verba sonant, faciunt facultatem venditori in totum, vel per partes redimendi censum. Dicendum est ergo cum Garcia, quòd cum huius difficultatis intelligentia potissimè ex interpretatione illorum verborum dependeat, scilicet, quòd census hic redimi per partes possit, verba hæc in duplici sensu accipi possunt, Pri-

mò vt sit sensus istorum verborum extrauagantium, quòd venditor census redimendi censum per partes facultate potiat, iuxta què sensum, si verus, & legitimus esset, redimendus esset cenus per partes, etià si huius expressa mentio prætermisisset in contractu, quia ad hoc satis esset copia, quam sic redimendi fecissent extrauagantes. Secundò vt illorum verborum sensus sit, scilicet, huius contractus naturæ non repugnare redimi posse per partes, huiusque pacti capacem esse si de eo partes inter se conuenerint à principio, ex quo sensu inferre non licet posse postea venditorem census per partes redimere censum nisi de hoc in actu celebrationis contractus actum fuerit. Ex his vero sensibus priorem tanquam illegitimum rejicit Garcia, eo quòd contrarius sit consuetudini, quæ interpretatrix solet esse legum, accedente etiam experientia docente nunquam huiusmodi census redimi per partes, nisi de hoc tempore ineundi contractus interuenerit stipulatio, quam Garciae Sententiam duplici nomine videor approbare, tum quia experientia, & vsu confirmatur, tum quia extrauagans cum onus Pij. V. quæ limatius de conditionibus requisitis ad constitutionem census redimibilis pertractat huius conditionis quòd possit redimi census per partes non meminit, neque eam vt necessariam indixit.

Sent. Garciae approbatur.

¶ Igitur ad primum argumentum pro parte negativa allatum respondendo solum probare concedimus, quòd vbi non præcesserit pactum de censu redimendo per partes, redimendus sit totus simul, hoc autem non tollit quim iuxta naturam suam sit capax, vt possit redimi per partes, si de hoc à principio inter partes conuenerit.

Ad. 1. arg.

¶ Ad confirmationem respondetur, quòd licet ratio iustitiæ videatur à prima facie exigere, vt sicut totum, simul pretium in emptione census soluitur, totum etiam simul in redemptione census redhibeatur, tamen ex consultis rationibus, si velit emptor census hanc acceptare conditionem vt per partes redimatur, sibi non fit iniuria, tum quia extrauagantes venditori census hanc apponendi conditionem, vel non apponendi optionem faciunt, vt suæ indemnitati consulat, ne forte si non sit redimendo in totum, & non conueniat de redimendo per partes, census perpetuus, & redimibilis exinde fiat, tum quia emptor census non tanta necessitate coactus illum cen-

Ad confir.

censum emat, non præsumitur quòd inuoluntarius talem conditionem acceptet, quòd circa iuxta regulam iuris scienti, & volenti non videtur fieri iniuria; tum quia tanta est oppressio, quòd contractus census venditori census affert, vt merito (sicut Metina & Garcia autoribus) tantò minus est de iniustitia contractus suspectus: quòd auctius pro censu hoc soluitur pretium, ita magis abest ab iniustitia, & à magna oppressione, quòd venditori maior sit gratia, scilicet, vt per partes illum redimere possit.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundò verò argumentum respondetur non nihil esse discriminis inter contractum census, etiam si sit cum pacto de retrouendendo, & inter alios contractus simili pacto initos, in quo discrimine fundatur dispositio extrauagantium permittentium, seu disponentium, quòd per partes hic census possit redimi, si de hoc conuentum sit à principio iuxta glossam assignatam, & legitimum sensum. Ratio autem discriminis est, quia in contractu census inuenire est certam proportionem inter pretium, quippe quòd fors principalis est, & inter ipsam pensionem census, quatenus cuiuslibet quotæ seu parti pretij proporcionabilis alia pars pensionis correspondere liquidò potest, sicut si imaginemur super domum institutum esse census, cuius fors principalis fuit centum aurei, & pensio correspondens fuit. 5. pro. 100. planum est cuiuslibet quotæ. xx. aureorum capitalis pretij, correspondet vnum in pensione, & sic proporcionabiliter in alijs censibus. At verò si pro. 100. aureis vinea vel domus venderetur & emeretur cum pacto de retrouendendo, nulla pars domus, vel vineæ ita proporcionabiliter, & determinate responderet partibus pretij, ex quo liquet censum hunc per partes posse redimi ad sensum prædictum, non autem ita commode alias venditiones cum simili pacto initas.

Ratio discriminis.

Questio.

¶ Circa illam particulam quintæ conditionis vbi indulgetur venditori, quòd possit redimere censum vbi voluerit, dubium quòd que oritur vtrum talis particula necessaria sit obseruatu. Nam Sotus de iustitia, & iur. lib. 6. quæst. 5. artic. 3. tertiam conclusionem statuit còtra hanc particulam, quæ in forma est, hæc licitum etiam est, neque vsuræ saporem habet census emere cum pacto de retrouendendo còstituto tempore tam illo ante quòd non sit venditori redimendi facultas, quæ illo citra quòd si non redimatur, nulla fiat reliqua vltra redimendi facultas, sed census ma-

Senten. Soti.

neat perpetuus, fatetur autem Sotus imò defendit contra Mirandam hanc suam conclusionem eidem extrauagantibus Martini, & Calixti non esse damnatam; quia illa particula in contra, scilicet, quòd venditori vbi voluerit, redimendi suppeta, facultas licet fuerit in narratione extrauagantium præinserta, non tamen vt necessaria ad cauendam vsuram est admissa. Nam quò minor est in venditore redimendi facultas minor est effigies mutui, quia maior est ratio emptionis, probat autem suam conclusionem, quia potuit emptor perpetuum emendo censum, facultatem omnino redimendi auferre venditori, ergo potest facultas illa ei concedi pro eo tempore, quo inter ipsum, atque venditorem conuenerit, dum tamen, quia ista conditio quòd non ante tale tempus redimatur, vel neque post, si tempore præfixo redemptus non fuerit, quia in aliquale leuamen emptoris cedit, & in aliquale grauamen venditoris vergit, pretium ea ratione aequaliter augetur. Veruntamen quòd supra meminimus causa ordinis seruandis repetentes dicimus, scilicet, quòd quantum conclusio Soti non sit ex se contrarius naturale & diuinum, est tamen contra ius posituum, præsertim contra extrauagantem, cum onus Pij. V. vbi sic dicitur, Volumus etiam census pro eodem pretio posse extinguì non obstante longissimi temporis, &c. & non obstantibus aliquibus pactis directè, vel indirectè talem facultatem auferentibus, ita fatetur Metina in sua instructi. post vltimam conditionem, quæ iuxta ordinem quem seruat est hæc, scilicet, quòd redimere censum non obligetur intra tantum tempus, sed quando voluerit venditor, post hoc autem subiungit quòd excepta hac vltima conditione, quatenus continet, quòd non possit obligari venditor ad redimendum censum, omnes aliæ conditiones non sunt de iure naturæ, neque diuino, verum sunt de iure positiuo, obligante ad mortale, si oppositum fiat, & inuoluntate contractum, sed de hoc supra dicta sunt plura. Quibus ad maiorem intelligentiam huius quintæ conditionis, & particulæ illius in ea contentæ, scilicet, quòd facultas in sit venditori census eum redimendi quando voluerit, addimus tria genera pactuum per hanc particulam veterari. Primò prohibetur pactio arctans venditorem ad non redimendum ante tantum temporis. Secundò, interdicitur pactio astringens ad redimendum intra tantum tempus taliter, quòd si intra id spacium temporis non redimatur, deinde fiat irredimibilis, & perpetuus. Tertio

Senten. auctoris.

Triplex pactio hic prohibita

Tertio vetatur pactio, qua conuenit cum venditore emptor ne possit venditor censum redimere, nisi annuatim in principio anni, hæc omnia & similia pacta vetita esse liquet, siquidem cauetur venditorem cum posse redimere, quando voluerit, & postquam est in eius optione, & libertate tempus redimendi, ita Garcia. 2. parte. de contractibus: cap. 4. pag. 143.

CAP. LX. De conditione sexta, scilicet, quod venditor census ad eum redimendum astrictus non maneat, an de iure naturali sit requisita. Et de condit. septima, scilicet, quod destructa re extinguatur census: queritur an in utroque foro sit necessaria, & an hæc conditio septima in censu perpetuo sit necessaria. De conditione octaua, consona rationi, scilicet, quod possessio reddat æquales fructus pensioni, dubia per extrauag. diffinita hæc, quæ extrauagans in pœna commissi & alijs contrariatur legi Cassella.

Conditio. 6. census.

Iam suo ordine, quem seruat Nauarrus sexta se offert conditio, quæ super omnes est necessaria, & de iure naturali est requisita, quippe quæ tollit rationem mutui, ac per consequens tollit rationem vsuræ, ea nempe est, scilicet, quod venditor census ad redimendum censum astrictus non maneat, & hoc est dictum quod nequaquam fas est censum emere cum pacto retroemendi putâ obligando venditorem, vt eundem redimat eodem pretio, vel minori, nisi fructibus in sortem computatis, ita vt nihilo plus emptor recipiat, quam tribuit, hæc est conditio extrauagantium Martini, & Calixti, quæ quantum illic non haberetur est per se ipsam manifesta. Nam proculdubio vbicumque traditur pecunia, vel res qualibet vsu consumptibilis cum pacto eandem rursus, vel eius valorem recipiendi, & aliquid ultra sortem illic vsura vel patet, vel latet. Si quis ergo mille ducatis censum emit, qui illi quotannis quinquaginta reddit, venditor cogens vt iterum eum redimat, tutum reddit capitale suum, quod idcirco reuera mutuatur, & ultra sortem recipit rei fructus. Hæc ergo est radix vsuræ in huiusmodi contractibus.

Nota.

¶ Dixérim cum accipitur aliquid ultra sortem ex pacto, quia nihil vetat rem emere sic cum venditore conueniendo, vt si tibi ementi infra certum terminum displicue-

rit, rescindatur contractus dummodo perceptos fructus in sortem annumeres. Nam auctore Soto lex regni hoc etiam sanxit. Secus autem esset, si optio redimendi non in emptore census, sed in venditore maneret, quia tunc nisi aliunde iniustitia adesset, nihil esset iniquitatis in tali contractu, quia tunc seruaretur conditio extrauagantium Martini, & Calixti.

¶ Iam verò supra argumenta quæ contra istam. 6. conditionem conficta sunt dissoluimus, non enim valet argumentum hoc, scilicet, illa conditio, quod emptor census non possit repetere suam pecuniam est fauorabilis venditori, & onerosa emptori: ergo emptor augendo pretium, sicut & alius tertius sic augendo, poterit eam tollere à contractu, quia negamus consequentiam, nam cum alio tertio non interuenit mutuum. At verò cum isto emptore hæc de causa, scilicet, tollendi hanc conditionem augente pretium & sic contrahente resultat mutuum sortis, quam mutuatur cum lucro. Vnde destruentes se tunchi contractus pariunt hanc malam filiam, scilicet vsuram. Hinc conijce quid sit dicendum quando integrum manet vtrique tam venditori, quam emptori reciproce pretium posse reddere, & pretium posse repetere, quia etiam contractus hic implicat mutuum cum vsura.

¶ Præterea occurrit iam septima conditio, scilicet, quod destructa, vel perempta hypotheca speciali, supra quam fundatur census, extinguatur, & census, de qua conditione ab aliquibus dubitatum est, an sit necessaria, tamen præmittendum est primò iam liquido hanc conditionem septimam contineri, & mandatam esse seruari in extrauaganti cum onus Pij. V. vbi sic in forma habetur. Postremò census omnes, in futurum creandos non solum re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta volumus ad ratam perire, sed etiam posse pro eodem pretio extinguere non obstante. Iam nunc pro necessitate huius septimæ conditionis indaganda arguitur pro parte negatiua quòd non sit necessaria omnino. Et primò sic, quia si omnino esset necessaria, esset expresse contenta in textibus illarum duarum extrauagantium Martini, & Calixti. Nam eius quod erat necessarium ad constitutionem census redimibilis meminere, at verò expresse ibi ista conditio, scilicet, quod perempta re supra quam fundatur census pereat, & census, in illis extrauagantibus non habetur, quia

Ad arg.

Conditio.

Quæ.

Argum.

ibi

ibi tantum expresse interdicitur facultas repetendi pretium etiam perempta tali re, non tamen expresse tollitur facultas exigendi pensionem perempta ea re, ergo hæc conditio nõ est omnino necessaria, quia si esset, auctores harum extrauagantium eius meminissent.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur argumentum Soti, quia institutione huius census redimibilis non solum manet obligata censualibus pensionibus persoluendis possessio ipsa, quæ est hypotheca specialis supra quam instituitur census, sed etiam ipsa venditoris, census persona, imò & alia eius bona solita sunt ad hoc obligari, & obligata manere: ergo extincta hypotheca speciali census, non extinguitur census. Antecedens patet ex forma introducta contrahendi hunc contractum, & probatur consequentia. l. seruo. C. de pig. vbi sancitur quod disparente pignore non idem creditori extinguitur ius exigendi debitum.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur, quia in constitutione census virtualiter emuntur fructus, quorum loco per viam redemptionis fructuum succedunt pensiones pecuniariæ, quibus redimuntur, vt prædictum est, sed quando ex possessione specialiter supposita census non demeruntur fructus etiam ex casu fortuito, & sine culpa in aliquo anno, nihilominus non liberaretur census venditor à persoluenda pensione pecuniaria illo anno, ergo pari ratione re illa fructifera perempta, aut omnino inutili facta non extinguitur census, neque ab eo soluendo immunis fiet eius venditor, quia eadem videtur ratio de pensione annua sterili manente re illo anno & de omnibus pensionibus percipiendis postquam perijt, aut omnino inutilis est facta possessio.

Argum. 4.

¶ Quarto arguitur contra illam particulam conditionis. 7. scilicet quod perempta, & destructa pro parte, aut inutili facta possessio fructifera censuali subiecta pro rata extinguatur, & pensio, quia in contractu conductio nis fructuum per plures annos, conductor eorum obnoxius fit ad omnem pensionem integre exsoluendam etiam si ex possessione conducta aliquo anno integros non referat fructus, sed tantum partem illorum: ergo pari ratione infructifera, vel inutili in parte facta possessione supposita census, nihilominus integre erit persoluenda pensio, neque enim apparet aliqua discriminis ratio.

Argum. in contra.

¶ In contrarium est prædicta extrauagans Pij. V. cum onus quæ insinuat hanc

septimam conditionem esse necessariam.

¶ Sit igitur ad quæstionem responsiua conclusio hæc septima conditio, scilicet, quod census omnes creandi re in totum, vel pro parte perempta, aut infructuosa in totum, vel pro parte effecta, ad ratam debent perire est conditio necessaria in utroque foro tam in foro conscientiæ, quam in foro exteriori, hæc est contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. quæstione. 5. articulo. 1. penes finem. est tamen Nauarri, Metinæ in sua instructione, & Garcia locis citatis, patet quia expresse in illa extrauaganti cum onus, continetur non obstantibus quibuscunque. At etiam, vt in responsione ad primum argumentum ostendemus Martinus, & Calixtus in suis extrauagantibus regi mini eam tanquam pro constanti præsuppositâ non expressere. Probaturque nõ in efficaci bus rationibus. Primo, quia vt Nauarrum in commento de vsura ait numero. 83. census constitutus supra possessionem fructiferam habet se respectu illius sicut accidens respectu sui subiecti, at vero accidens huiusmodi est naturæ, vt corrupto suo subiecto corporali totaliter, totaliter & ipsum corruptatur, & corrupto pro parte, pro ea parte quoque corruptatur, ergo pari ratione extincta totaliter possessione, totaliter debet extinguere, & census, & extincta pro parte, pro parte etiam debet censu finire. ¶ Secundo probatur, quia si verum est, quod in hoc contractu venduntur fructus rei censui suppositæ, qui redimuntur pecuniaria pensione à venditore census (alioquin sine causa apponeretur à Pio. V. quod census non creetur nisi supra rem fructiferam): cum contra naturam contractus emptionis, & venditionis sit, quod venditor obligationem subeat conseruandi rem emptam, & eam perpetuò asseruandi cum fructibus eius etiam si casu fortuito pereat, quia secundum ius, toto titu. ff. & C. de pericu. & commod. rei vend. res emptæ post traditionem ipsius emptoris eius, & non venditori perire debet, sequitur quod contra ius sit, & contra conscientiam, quod perempta possessione supposita censui, quæ in contractu census emitur propter fructus, aut eius fructus emuntur, pensiones quæ loco fructuum succedunt iam deinceps exigantur. Quia hoc perinde esset iniquum ac si quis emptor equi post eius traditionem sibi factam, contenderet, vt ex vi contractus emptionis venditor equi etiam ipso equo moriente perpetuò locationis eius pensiones exolueret, sed & de hoc supra cum an duæ speciales hypothecæ in constitutione census possent

Prob. 1.

2.

1071

2. 2. 2. 2.

sent

sent exigi differabamus, plura nos dixisse meminimus, quare nihil est quod in his amplius immoremur, sed solum argumentis propositis faciamus satis.

Ad. 1. arg.

Ad primum argumentum respondemus, primo ex mente Nauarri illo commento numero 80. quod si Martinus, & Callixtus huius septimae conditionis expressione non meminere; huius causa non fuit, quia non censuerunt eam esse necessariam, sed quia hoc non esse in dubio, sed extra controuersiam esse existimauerunt videntes, quod si cur cemento, in quo innititur paries sublato de medio, fieri non potest quin simul ipse paries, si fieri non poterat, quin euerlis dirutisque possessionibus in quibus veluti in fundamento innitebatur census, pariter & ipse census periret argum. cum cessante causa debeat cessare effectus de appella. & l. adigere. §. quantis. ff. de iure patron. Quia vero id solum in dubium reuocabatur, vtrum consumptis possessionibus, quia censibus diuque limitis imponebatur, capitale restituendum esset, ad id dubij Pontifices respondere dicentes non fore ab emptoribus redhibendum.

Ad. 2. arg.

Tum secundo, quia extrauagantes prima, & secunda de emptio frustra intendissent id dubij, de quo maxime querebatur, scilicet, an consumpta re ab emptore redhibendum esset pretium census declarare, nisi praesupponeretur, vt constitutissimum, & certum peremptae destructaeque possessionis censum iam esse finitum, neque fore pendendum a tempore destructionis. Nam si adhuc post perditam, aut in utilitatem redditam possessionem, census persolueendus esset, quae nam ratio tunc dubitandi occurrebat, vt bene arguit Nauarrus, an pretium esse redhibendam, si perseveraret causa, ob quam a principio datum est, scilicet, pensio census.

Nota.

Secundo adijcimus quod quando rationes supradictae non concluderent hanc septimam conditionem esse in vtroque foro necessariam, tunc esset ad eam in vtroque foro obseruanda. Pium. V. in sua extrauagante eam eam si fieri voluisse obseruari non obstantibus quibuslibet que.

Ad. 2. arg.

Ad secundum vero argumentum ex parte Soti allatum iam supra respondimus, sed & rursus respondemus personam, & alia bona vendentis censum redimibilem super speciale possessione ab ipso signata constituitur ab emptore census non potest

se obligari licite ad assecurandam, & perpetuandam solutionem pensionis post specialis hypothecae, in quo fundatur consummationem, & extinctionem propter multas conuincentes rationes superius allatas. Fatemur tamen obligationem personae vendentis censum, sicut & aliorum eius bonorum secundario licite posse assumi ab emptore census, veluti in fideiussione, & securitatem tantum, quod fideliter sibi soluentur pensiones censu, dum specialis hypotheca supposita censui perdurauerit, non autem post eius inheritum, aut consumptionem, sed quia de his plura supra diximus, ad solutionem argumenti sufficit haec pariter repetuisse. Nam iuxta hanc distinctionem interpretandum est ius. l. seruo. C. de pignori. vbi cauetur, quod disparente pignore non ideo creditor extinguitur ius exigendi debitum. Quia intelligitur lex loqui in contractibus personalibus, vbi persona personaliter, & principaliter obligatur, & secundario ratione obligationis personae obligantur alia eius bona, ibi enim peremptis bonis, quae vires pignoris subibant, creditor adhuc non extinguitur ius exigendi debitum, quia adhuc persona quae principaliter soluenti erat obnoxia est superstes.

At vero in censu redimibili, quia emptio est census realis, persona vendentis, & alia eius bona excepta hypotheca speciali subiecta censui, principaliter, & absolute, & in omni casu non obligantur, nisi ad pensiones soluendas daturate hypotheca, vel de eius euictione si ab alio euincatur: non autem post eius extinctionem, aut euerfionem.

Ad tertium argumentum respondetur, non nihil esse discriminis inter id, id quod in isto tertio argumento assumitur, & inter id quod concluditur, quia quando aliquibus annis pereunt in totum, vel in partem fructus possessionis censui suppositae, ipsa adhuc possessio in extincta perseverat, quae radix, ac fundamentum est obligationis soluendi pensionem, & in potentia, virtuteque fructificandi manet, atque ideo soluendi pensionem non extinguitur obligatio. Ceterum quando res specialiter supposita censui perit, penit pariter & obligationis pendendi censum fundamentum, & sic pereunt fructus non per annum, sed in perpetuum.

Ad quartum argumentum solutio consistit in assignanda disparitate inter contractum census redimibilis, & inter contractum conductionis fructuum, quam assignat Garcia

Nota.

Ad. 4. arg.

cia de contract. 2. part. cap. 4. pag. 127. est igitur differentia, quia in contractu conductionis fructuum, pars fructuum, quae quotannis pro tempore conductionis demittitur est veluti fundamentum in quo firmatur obligatio totam soluendi pensionem, si quidem obligatione se demittit conductor ex soluendi integram pensionem pro integre sibi vendendis fructibus, quos quotannis tulerit possessio conducta, siue prosperè res cedat, siue aliter, & sic vendicando sibi omnes fructus maxime quando iactura, & sterilitas vnus anni recompensatur cum fertilitate alterius, manet astrictus ad soluendam pensionem. Nam et si illi modici fructus, qui aliquo sterili anno colligantur sint veluti pars respectu fructuum, quos alijs annis possessio conducta proferebat, aut producere poterat; tamen si conferantur ad fructus tali sterili anno perceptos, non sunt pars fructuum illius anni: sed aliquid totum: & sic verum non habet si dicatur, quod pro parte fructuum soluat tota pensio, imo pro omnibus illo anno collectis, siue tenues sint, siue vberes, soluitur.

Ratio bona.

Verum in censu redimibili, quia obligatio ipsa pendendi censum quotannis fita est in possessione specialiter subdita censui veluti accidens in suo inherens subiecto, hinc sequatur, quod sicut accidens corporale extensum per subiectum corrupta parte subiecti, & ipsum pro parte corrumpitur: ita euerfa, & extincta in parte possessione in ea proportione extinguitur pensio a principio consignata in creatione census. Vtraque igitur obligatio in contractu conductionis, & census secundum Garciam fundatur in totalitate. Nam in contractu conductionis obligatio soluendi pensionem in totalitate, quam habebunt fructus, siue sint vberes, siue modici falcimentum habet. At vero in contractu census obligatio pensionis soluenda in totalitate, & integritate possessionis subiectae censui solidatur, & firmatur, qua tempore creationis census super eam praestabat, quae quidem integritas, & totalitas, cum sit vna numero, si extenuetur in ea proportione extenuanda pensio census erit.

Duplex totalitas.

Questio.

Præterea inquisitione opus est, an in censu perpetuo, & irredimibili haec septima conditio obseruata necessaria sit, scilicet, quod extincta in toto, vel in parte possessione subiecta censui pro rata extinguatur census. Igitur alicui videbitur forsitan conditionem hanc in censu perpetuo non esse praerequisitam, eod quod de ratione census irredimibilis est perpetuitas. Huiusque sententiae videtur esse

Instruct. Negot.

Sotus, qui de iustitia & iure, libro sexto, ait quaestione quinta, articulo primo, penes finem, id neque in censu redimibili esse obseruatum necessarium, neque in bullis id esse cautum, scilicet, quod si res super quibus constitutus est census perierint emptor cogi deinceps nequeat ad soluendum censum. Quare consequenter in articulo secundo, ad secundum argumentum respondet per distinctionem, quod quando perpetuus census super bonis incertis constituitur, scilicet super his quae homo possidet, possessurusue est: tum obligatio ad haeredes venditoris census permeat, siue in bona, quae tunc venditor habebat succedant, siue illis interemptis in alia, quoniam omnia illa sunt eidem solutioni obnoxia, & ideo haeredes tunc ipsi sibi videantur dum hereditatem acceptant. Nam qui censum vendidit, potuit sua praesentia futuraque bono illo innodare vinculo. Quando vero census constituitur in hanc rem consignatam non prorsus perpetuam qualia sunt aedificia: neque alia hypotheca contractus firmatur, non prorsus censetur perpetuus census, sed tantum quantum res duratura est: & persona, quae vendit fuerit superstes. Nam illa personalis obligatio, non succedit in haeredes: nisi ratione illius signata rei. Haec Sotus ait in forma. Vnde inficiari non possumus eius sententiae fuisse, scilicet, quod perempta hypotheca speciali census perpetui, quia obligatur, inquit, & persona ad persoluedum censum, venditor maneat astrictus, quid quid sit de haeredibus in quo iam distinxit, maneat inquam ad hoc obligatus dum fuerit superstes, non hoc ex doctrina Soti mihi videor colligere. Ceterum haud dubium est, quia etiam in censibus perpetuis haec septima conditio necessario sit obseruanda, tum, quia de mente Nauarri commento de vsura, numero 87. hoc videtur esse, qui inibi ait omnem emptionem census etiam antiquorum aliquam speciem vluræ praeseferre, nisi hac conditione, & alijs honestetur. Neque census noui, qui de nouo creantur etiam si sint perpetui cum pacto eos non redimendi instituti ab hac mala specie vsuræ absunt, nisi hac septima conditione, & alijs a iure, & a summis Pontificibus positus circumuallentur. Tum propter plures rationes haud contemnendas, quibus aduersus Sotum confutabimus census personales institutos super meram personam, & non supra rem, quae perempta pariter & ipsae pensiones census extinguerentur, de hoc plura a nobis dicta sunt supra,

Sent. Soti

Sent. Soti

Q

supra, quare hic nihil iterum inculcandum esse duximus.

Questio. Condit. 8.

¶ Deinde iam tandem de octava, & vltima conditione redimibili. census agenda venit, scilicet, an sit necessaria, ea non pe est, scilicet, quod possessio fructifera supra quam instituendus est census tantum redditus reddat, quanta est quota pensionis quotannis soluendae, quae quidem conditio sub alijs verbis, quae in idem redunt explicari solet, scilicet, quod possessio supponenda censui tantae estimationis sit, quanta sit fors principalis pretij. Haec autem conditio multum consentanea rationi & aequitati esse videtur. Nam cum contractus hic emptio quaedam fructuum sit illius rei: quae supponitur censui, ratio ipsa exigat, ut quod contractus iustus sit, res ipsa tantum reddituum, aut fructuum ferat regulariter, quantum licitum est proportionabiliter respondere forti principali. Etenim iuxta valorem rei, res fructus, aut redditus afferre solet. Quocirca si vinea, domus, non plusquam quinquaginta aureis aestimaretur, super eam constitui fors aureorum centum non posset. Nam praesumptioni iuris repugnaret posse possessionem tantum valentem quinquaginta, fructus ferre: nisi iuxta quinquaginta aureos, quos valet. Cum ergo pensio census loco fructuum emptor succedat, consequens sit rem supponendam censui tantum fructuum afferre oportere, quanti pensio quotannis soluenda fuerit valoris.

Questio.

¶ Iam haec conditio, an tantum quoad commodius esse, aut necessario absolute ad constitutionem census requiratur, dicendum venit. Fuerunt autem nonnulli, qui hanc conditionem octavo duplici nomine refutandam, ut superfluum esse autumant. Tum, quia ex praedictis extrauagantibus elici non videtur: tum etiam, quia magis in fauorem ementis census inclinare videtur, quam vendentis. Siquidem iuxta secundam conditionem relinquendo emptori cum suo censu possessionem libere vendit. ¶ Nihilominus necessariam eam esse extimamus, tum ad aequalitatem contractus seruandam (vt praediximus) tum quia omnis emptor sic suae indemnitati solet consulere nullatenus supra possessionem emendo censum, nisi intellexerit tanti pensio esse, vt censum possit reddere, tum, quia autore Nauarro in huius rei gratiam allegante Angelum verbo vsura. 1. §. 7. & Maiorem in. 4. dist. 15. quae. 46. & Syluestrum verbo vsura. 2. q. 6. qui emit possessiones, vel animalia, quibus venditores carent, vel vltra quam habent, eisdemque

Obiectio.

Respons.

venditoribus locat vsurariam rem exercet, cui absimilis non est emptor census, qui cum supra nullam possessionem, aut minus redditus, aut fructus, quam sit pensio census afferentem constituit, vt supra etiam nos dixisse meminimus.

¶ Ex praedictis tandem cum Garcia de contractibus. 2. part. capit. 4. pagin. 112. hoc inferimus corollarium, scilicet, quod si possessionis alicuius aestimatio. 400 aureis constat, talis possessio quatuor censibus supponi potest quorum sortes principales singulae seorsum centum aureorum sint. Siquidem tunc pensiones eorum omnium, redditus, vel fructus eiusdem possessionis non excederent in valore.

¶ Ex quo etiam secundum hoc quoque corollarium licet elicere, scilicet possessionem aestimatam centum aureis, & nihil plus valentem iam grauata censu, cuius capitale fuit centum aurei, alio censu grauari non posse quantumcumque minimo. Sunt etenim iam fructus eius praempti per constitutionem primi census: atque ideo citra iniustitiam notam alteri venditari nequeunt.

¶ Demum perpendendum est iam per decretum extrauagantis. c. cum onus Pij. V. circa hanc materiam census dubia haec iam cessasse, cum fuerint ibi aperte diffinita primum est, an emptor census pro eo, quod conferebat potestatem alienandi hypothecam census venditori, valere laudemium, vel aliquid tanquam partem pretij recipere, sicut in emphyteosi contingit. Vnde iam per praedictam extrauagantem pars negatiua, cui accesserat olim Soto loco, vbi supra est diffinita, scilicet, quod laudemium soluendum non sit, quia diuersa est ratio, secundum Sotum. de iust. & iur. lib. 6. q. 5. art. 2. in census hypothecae alienatione: & in alienatione emphyteoticae possessionis, quia possessio haec quantum ad proprietatem, pertinet ad dominum directum. At si credendum est Soto, possessio, quae est hypotheca specialis census non pertinet, quoad proprietatem, ad emptorem census, & in hoc sibi videtur fauere extrauagantis diffinitio. ¶ Illud etiam dubium, an bona vendentis census, de amplissima sunt: possit emptor census ad maiorem cautelam sic in pignora sibi addicere, vt nullatenus venditor census ea possit diuendere, neque vlla ratione de illis disponere, aut illa impignorare alteri, quod tanquam importabile onus ibi reprobauerat Soto, diffinitum supra manet, dum duas speciales hypothecas singulas per se sufficere ab emptore census pro vno eodemque censu exigunt.

Coroll.

Coroll.

Dubia iam diffinita per extrauag.

Extrauag. Pij. V. hic contra-riatur legibus regni.

Monitio.

exigunt non posse diffiniuimus. ¶ Praeterea & illud dubium cuius partem affirmatiua amplexatus fuerat Soto allegans ibi lege Tauri. 68. esse approbatam, scilicet, quod qui vno vel duobus annis non soluerit censum, eisdem obligatis possessionibus spoletur, iam manet per extrauagantem Pij. V. dilutum: dum ait, quod pacta continentia morosum census debitorem teneri ad interesse lucri cessantis, aut rem censui subiectam, seu aliquam eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, siue aliunde acquiritum perdere, aut in aliquam poenam cadere ex toto irrita sint, & nulla. Quare hinc videtur annullata illa lex Tauri. 68. a Soto allegata, & lex. 1. tit. 15. Recopilationis nouae legum, tit. de censibus, tribus, & hypothec. vbi cauetur, quod executioni mandentur poenae appositae in contractibus census etiam, si graues fuerint, poenam quoque commissi ibi adiectam affectui mandari lex sancit. Quare censum istam sanctionem Pij. V. in hac parte recipiendam esse, & vbi recepta est leges praedictae Hispaniae non habere locum. Nam vt nimis rigidas eas non approbauerat Nauarrus in additionibus addens in regno Nauarum temperatum, & correctum efficitur civile, sic scilicet, vt si poena commissi appositae fuerit in censu, qui morosus fuit in soluendo non perdat hereditatem, sed vendatur hereditas ad recuperandas nondum solutas pensiones: & principale, & reliquum pretij redditur domino hereditatis, sed haec correctio iuris, quae obseruatur Nauarra non videtur sine difficultate transferre. Vnde Medina Complutenis rigidam extimauit esse poenam, poenam commissi in censibus.

¶ Vnde admonitos esse volo omnes, qui de conditionibus, quibus creandi sunt census, sunt praedituri consilium, vt iuxta Pontificum Martini, Calixti, & Pij. V. praescriptam formam potius, quam secundum iura civilia, si in aliquo huic perscriptae formae aduersentur, institui census consulant. Nam ea potestate sunt donati adeo summi Pontifices, vt in rebus dubijs spectantibus ad salutem animarum leges ferre possint, quae in conscientia ad sui custodiam habeant obligare: neque de hoc est dubitandum.

¶ In perpetuis autem censibus, vt perpetuo durare possint praediximus ex mente Mercati, quod hypothecae speciales eis suppositas perpetuas esse oportet, vt pascua pecorum aut possessiones nullo occurrente temporum valescunt sunt isto modo perpetuae.

Instruct. Negot.

¶ Animaduersione demum est opus in. l. Nota. 65. legum Matritij, anno. 1523. conditarum sancitur, vt quis super domus, vel possessione iam alijs censibus, vel tributis grauatas nouum censum imponere parant: teneantur antequam eas nouo censui supponant, eos census, atque tributa, quibus illae cuique grauatae sint omnino patefacere, quod nisi fecerint hac plectuntur poena, vt receptum sic pro censu nouo in duplum soluere teneantur.

CAP. LXI. An contractus societatis sit licitus: diffinitio huius contractus, & qui se contrahere possint De societate omnium bonorum, an in hac societate pro maleficio vnius teneantur alij: & quomodo cognoscatur haec societas, & de societate generali omnis questus. & de societate certare. & quando finitur. De societate ad longum inter fratres quando censetur contracta, & de multis casibus huc attinentibus.

¶ Primum post contractum census, de contractu societatis, qui vsu frequentissimus est, iam hic incidit disputatio, quo igitur naturam huius contractus rimemur, pro more scholastico pro parte negatiua argumeta praeciuiamus.

¶ Arguitur ergo primo, quod contractus hic non sit omnino licitus, non enim in eo seruatur aequalitas, quae in contractibus semper intercedere habet. Nam iuxta institutum de societate. §. de illa diffinitur, quorundam opera ita pretiosa esse, vt iustum sit conditione meliori in societatem admitti. Hoc autem citra inaequalitatem non fit, vt apparet. Neque enim aequum videtur, vt alter periculum subeat millium aut decem millium ducatorum: alter vero qui ponit operas, nulli periculo perdendi pecuniam se exponat, maxime cum ex commoditate ipsius pecuniae lucrum reportare intendat, & lucri partem recipiat. Tum quia perinde iniustitia carere non videtur, vt in casu, quo nihil lucri sit partum, qui ponit operas, earum iacturae subit, qui vero pecunias contulit ab iactura omni suae pecuniae sit liber.

¶ Secundo arguitur, quia in isto contractu, capitale pecuniae expositum ab vno tantum si perdat, illius iactura non est communis vtrique socio, sed tantum est propria deponentis: sed hoc est, tunc contra naturam societatis. Nam socijs damna, & lucra debent esse communia: tum, quia cum ex pecunia, & industria constetur vnum totum, quod aequaliter

Questio.

Arg. 1.

Arg. 2.

æqualiter perditur. Videtur contra iustitiam, quod perditio pecuniæ sit tantum propria eâ deponentis. Tum, quia videtur esse contra. l. si id quod. §. item Celsus. ff. pro socio, vbi dicitur, quod si pecunia post collationem euenit, vt periret (quod non fieret nisi societas communicata esset) vtrique debet perire, ergo contractus societatis, vbi iactura pecuniæ si pereat tantum pertinet ad eam exponentem, non videtur esse licitus.

Arg. 3. ¶ Tertio arguitur, quia societas, vbi quis ponit pecuniam, & alter confert suas operas, si iustitiæ consentanea foret, sequeretur in distributione lucritanto maiorem quotam lucri vendicandam fore a conferente in societatem pecuniam: quanto sua pecunia valore antecellit alterius socij operas, quod tamen ex eo apparet falsum, quod si decem millia aureorum cum opera, & sollicitudine vnus hominis veniant comparanda: tunc totum se re lucrum exponenti tantam summam pecuniæ esset assignandum, cum tamen tunc sibi suum capitale saluum maneat, altero socio suarum operarum dispendiû patiente, quod videtur iniquum: ergo talis societas ab æquitate discordat.

Incontra. ¶ Incontrarium est cap. per vestras. de donation. inter. vir. & vxor. vbi Innocentius III. contractum societatis approbat.

¶ Quia ordine scientifico procedere oportet illum, qui scientiam alicuius rei tradere parat, & quia ad ordinem scientificum spectat per obiecti diffinitionem eiusque diuisionem, difficultates circa illud emergentes explicare, idè a diffinitione contractus societatis inchoandum hic nobis est.

Diffi. soc. ¶ Est igitur autore Cicerone societas duorum, plurimum è conuentio contracta ob commodiorem vsu, & vberiore questum. Ex qua quidem diffinitione, & ex nomine ipso societatis colligitur socios illos cœteri, qui in vnam cœunt negotiationem, vt suis quisque pecunijs, seu operis, seu expensis particeps lucri fiat ad quod facit. l. si non fuerit. §. plerum que. ff. pro socio. Socius autem in ordine ad societatem est inter quem, & alium, vel alios contracta est societas. Si autem querat quis quinam sint: qui societatem contrahere possunt. Respondetur iuxta sententiam omnium: quod hi sunt, qui se possunt aliqua obligatione astringere, & contractus inire. Donare autem, & contrahere prohibentur, secundum Syluestrum donatio. i. impos. mentis.

Donare prohibiti. ¶ Precandò prodigus, cui datus est curator

vel alienatio interdicta, vt. l. is cui. ff. de verb. obligat.

¶ Tertio minor. 25. annis nisi ratum habuerit post completum. 25. annum vt. C. si maior fac. ratum hab. l. vlt. nisi cum autoritate tutoris, aut curatoris donet, vt. l. pupillus. de acquir. re. do. item prohibetur filius familias, nisi sit indignitate, vel nisi filius sit senatoris, vel alterius dignitatis, & pater dederit ei liberam administrationem peculij: nisi ei specialiter pater donare ei denegauerit. ¶ Quarto, neque seruus, neque religiosus donare potest, neque similes carentes proprio. ¶ Quinto, neque vxor. ¶ Sexto, neque is cui per legem est alienatio interdicta, sicut est interdicta hæreticis, & criminis læsæ maiestatis patribus. C. ad. l. lul. ma. l. vltim. C. de hæret. l. Manicheos, & finaliter is cuius bona sunt ipso iure confiscata, & capitalis criminis pator, cuius bona sunt publicanda, quia licet iste donare possit ante condemnationem, nõ tamen post. ff. de donat. l. post contractum.

¶ Septimo, neq; nõ dñs rei. ¶ Octauo, neq; is, qui non est soluèdo creditoribus, vide Syluestrum. Igitur ea ratione, qua isti omnes prohibentur donare, ea ratione prohibentur contrahere societatem in his in quibus interduntur. Cæteri autem omnes habentes rei dominium, vel proprietatem, qui iure donare non prohibentur contrahere quoque societatem possunt.

¶ His autem præstitutis, cum societas contrahi possit, circa omnia bona, & circa aliquam negotiationem, & circa vnam rem, contrahitur autem per consensum. ff. pro soc. l. qui admittitur, iam de eius diuisione subsequenter agere operæpretium, est dicitur ergo vt elicitur ex notatis per Bart. & Bald. in. l. si patruus. C. communia vtri. iudi. & per eundem Bald. in additio. ad Bart. de duobus fratribus, quod triplex est societas. Nã prima est societas omnium bonorum, in qua communicantur omnia acquisita ex quacunq; causa, scilicet, laborando, vel negotiando, vel ex domo, aut legato, vel hæreditate, vel huiusmodi, & acquisita ex damno illato suo corpori, vel suis filijs, in qua etiam communicantur omnia licitè acquisita quocunq; titulo, vel causa argum. à contrario sensu. in. l. cum duobus. ff. pro soc. non autem acquisita illicitè. Communicantur insuper in hac societate omnia debita licita, & omnia dāna, quæ intulit iudex condemnando iniuste. ¶ Sed quid stando in hac societate, si aliquis socius ratione maleficij multatus esset iuste per iudicem in aliqua pœna, an reliqui

Diuisio societatis. Societ. l.

Questio.

Respons.

reliqui socij contibuerent, quia dubitari ab aliquo poterit respondetur, quod si socijs scientibus, & acceptantibus pro communi utilitate aliquis sociorum in hac societate communicantium maleficium molitus est: tunc, quia est commune, sicut in lucro, sic & in damno omnes communicabunt, alias in damnis condemnationum, quæ illata sunt iuste per iudicem non hic communicant. l. cum duobus. §. ibi dum. ff. pro socio. Sed quid, si in hac societate socij participarunt ignoranter lucrum iniustum. Ad hoc dicitur, quod tunc socius auferet illud: & satisfacet. l. si igitur. ff. pro socio. & sic solus soluet condemnationem etiam, si essent socij omnium bonorum secundum spec.

¶ Hic autem communicantur omnia bona habitæ, & quocunq; modo licitè habenda, & non quæ iniuste habentur.

Questio.

Respons.

¶ Præterea inquisitione hic opus est, scilicet, quando cognoscetur omnium bonorum contractam esse societatem. Respondetur breuiter societatem omnium bonorum nunquam contrahi, nisi expressè agatur inter socios, quod sint socij omnium bonorum ff. pro socio. l. tertia. §. cum specialiter, & l. coiri. prædicta autem expressio, vel distinctio, an possit fieri solis actibus in controuersia est, quibusdam asserentibus posse fieri, verbis, vel actibus indifferenter, alijs autem affirmantibus non posse fieri, nisi verbis, quod videtur sentire glossa in dicta lege coiri, quæ habet in verbo distinctum, id est, expressè dictum quod fiebat omnium bonorum. Mihi verò illa sententia Syluestri peculium secundo, quæ tione quinta, prædictos doctores concordantis magis probatur, vbi ait posse iniri hanc societatem omnium bonorum principaliter verbis, & secundariè effectibus. Nam & Bartol. in. l. Titium. ff. de adminic. & peric. tut. in. §. altero. regulam tradit, per quam innotescere possit, quænam societas contrahatur, an scilicet omnium bonorum, vel vnus negotiationis, aut simpliciter allegans multa iura ad eam probandam.

Regula.

¶ Regula autem hæc est, scilicet, quod actus nostri voluntarij non extenduntur ultra ea quæ geruntur, si igitur ex actibus gestis apparet expressè contractam esse societatem omnium bonorum, hoc sufficit, alias nisi verbis exprimat non intelligitur contracta societas omnium bonorum: nisi eorum quæ acta gesta repræsentant tantum.

Societ. 2.

¶ Secunda autem societas est, scilicet, generalis. Instruct. Negor.

neralis societas omnis questus, & lucri simpliciter. l. sed etsi adiciatur. ff. pro socio. In hac autem communia sunt omnia, quæ parantur ex questu, id est, ex solertia industriae alterius: dum exercentur mercantia & similia. Hic etiam communicantur damna, quæ ex societate, sicut ex causa proxima possunt oriri. Non autem hic sunt communia ea, quæ proueniunt ex officijs, vel meritis personæ, qualia sunt quæ simpliciter, vel causa mortis donantur: vel hæreditas, vel legatum obueniens, neque salaria aduocationis, tabellionatus, vel similia: neque debita alterius: nisi quæ sunt causa questus, vel societatis. Nam etiam, si in hac societate secunda socius contraxerit aliquod aliud debitum licitè, scilicet ad locandam matrimonio filiam, vel ad in studio intendendum filiam, vel ad militiam exercendam non fit commune.

¶ Similiter dubitari hic contingit, scilicet, quando hæc secunda societas intelligatur contracta. Dicitur autem, quod hæc societas tunc intelligitur esse contracta, quando contrahitur sine distinctione, vt in. l. Coiri. ff. pro socio. At in actibus difformibus, & habentibus varietatem contracta societas, etiam sine expresse verborum, præsumitur esse contracta societas generalis, & simpliciter in quædam tantum personalia veniunt communicanda. Neque in hac generali societate contracta pensatur, an vnus plus, alijs minus lucretur: sed æqualiter secundum Baldum omnia ex omni questu etiam ex negotijs, & actibus difformibus parto prouentia sunt, partienda: l. si socius pro filia. ff. pro socio, quia hæc dicitur generalis societas, & simpliciter, quando est societas omnis questus, si actus sunt difforme. Nam si actus & negotiationes, quibus socij communicant, sunt vniformes, neque diuersæ, non erit societas generalis, neque simpliciter, sed tertia quæ dicitur certæ rei de qua dicitur statim. At certæ mercantia tantum societas contracta esse intelligitur ex gestis, non enim actus nostri voluntarij extenduntur, ultra ea quæ geruntur. ff. de itin. actuque priua. l. 1. §. Viuianus.

¶ Tertia societas dicitur societas certæ rei, scilicet, quando conoscatur ad viuendū ad vnum panem, & ad vnum vinum, vel ad certam negotiationem, vel lucra, quæ consequuntur licet in diuersis negotiationibus, vel operibus ex quibus lucrū sibi pariūt, quamuis, aliquando alter operam exhibeat, alter pecuniā

Questio.

Respons.

Societ. 3.

Q 3 conferat

conferat, aliquando vtrumque. Ex actibus igitur, & gestis, quando verbis non fuit expressum, quæ nam societas fuerit contracta, an generalis, & simpliciter, aut certæ rei deprehenderetur, qualis illa fuerit, in quam conuenerint. Nam iuxta axioma prædictū Bart. actus nostri voluntarij non extenduntur ultra ea, quæ geruntur.

Questio. Præterea, quia quotidiana inter cognatos, fratres, vel familiares simul conuenientes solent hinc suboriri dubia, inquisitu opus est, quo pacto intelligi poterit inter hos prædictos simul commorantes conflatam esse societatem, ita vt omnia lucra sint communicaanda. Dicimus ergo primò ex sententia

Dictum. 1. Bartol. l. patruus. C. communia vtriusque iudicij, quod si nullus eorum negotietur, non intelligitur inter eos contracta societas, licet hæreditatem paternam, & maternam simul tepeant indiuisam. l. cum duobus. ff. pro socio. §. si frater. Baldus autem cum Ioanne de Arena, ac Ricardus, & Oldrad. discipulis eius non in hoc omnino assentiens Bartol. in additionibus prædicta, & in dicta lege, si patruus facit exceptionem, scilicet, quod ita sit, vt Bartol. ait: nisi in casu, in quo ex actibus posset apparere affectus socialis, vt inter nobiles aliquando contingit, qui cum non faciant questuarias mercantias: tamen aliquando conferunt omnia dona, salaria, & dotēs. Quæ quidem exceptio Baldi est rationabilis. Nam nemo inficiari potest hos actus esse sociales: Ex quibus coniectare licet communicandi talia eos intentione non caruisse: nisi forte sint bona castrensia, aut quasi castrensia, quæ quoniam bona priuilegiata sunt, etiam si deputata sint in communem vtilitatem: non censendus est, qui ea deputauit voluisse ea communi-

care: quia propter horum bonorum priuilegium præsumptio iuris fortè stabit in contrarium: vel nisi licet modo non negotientur præcesserunt tamen actus ex quibus intelligitur tantum contracta societas simpliciter, id est, omnis questus tantum. Vide infra capite sequenti, quæstione secunda, corollario 3. ubi concordantur Bart. & Bald.

¶ Secundo dicimus cum eodem Bartol. quod si altero negotiante, alter à negotiatione vacat societas inter eos esse contracta, nequaquam potest intelligi. Nam si tunc qui negotiatur, alteri aliquid ex lucro confert, magis videtur illud donare, quam ratione societatis impartire, vt. ff. pro socio. l. quinta. Ab hac tamen sententia rationabiliter

dissentit Baldus in casu, quo is qui non negotiatur omnia obuenientia, sibi putat redditibus præbendæ confert in communem, & sic faciunt hinc inde similiter: tunc enim contrahitur societas. Nam talis præsupponitur mens, qualis ex actibus colligi potest argum. l. duo fratres. ff. de acquir. heredit. Atque perinde secundum Baldum præsumitur contracta societas, si vnus exercetur in vna mercantia, vel arte, & alter se exercet in altera, vt in aduocatis, & tabellionibus: quia lucrorum communicatio societatis est contractio, vel inchoatio. Perinde quoque contracta societas esse, videtur secundum ipsum quando vnus curam gereret domus, & alius esset aduocatus: vel alter lucraretur, & poneret in domo, sed quia hæc omnia innituntur præsumptionibus. Dicimus in conscientia ad discernendum, an fuerit contractus societatis, & qualis, quia in conscientia, vbi apparet veritas, cessat omnis præsumptio in contrarium, id est eorum intentionibus, quas habuerunt in actibus gestis standum esse.

¶ Dicimus tertio, quod si vterque negotiationi intendit simulque communicat, ad inuicem lucrum intelligitur contracta societas: si ambo sunt capaces contrahendæ societatis. Secus si alter esset pupillus: quia hoc non posset expressè. ff. pro socio. l. & in conductionibus: ergo neque tacitè. ff. loc. l. qui ad certum, & si actus sunt vniformes, societas solum restringitur ad questus venientes ex eis. Sed in actibus in se difformibus, & habentibus varietatem præsumitur societas generaliter contracta. At (vt diximus) in conscientia omnis ista præsumptio cessat, dum de veritate, & intentione constare potest.

¶ Præterea de tempore quo initium datur, aut finis imponitur societati, scitu opus est quale sit. Dicitur ergo, quod si verbis sit actum de tempore, stabitur conuentioni: si verò verbalis conuentio, non intercessit de hoc inter socios, standum erit actibus. Bart. enim in dicta. l. Titium. ff. de admin. & perit. sentit ab eo tempore incipere societatem, quo socij communicare cæperint, & ab eo ex quo desierint communicare disolutam esse, ff. pro socio. l. vti que, si tamen alter tantum desijt communicare, & non renuntiavit societati: seruandum est, quod dicitur in l. actione. ff. eo vbi dicitur, quod societas dissoluitur stipulatione, aut iudicio animo nouædi. Item bonis à creditoribus venditis,

venditis, & post alicuius socij mortem

Questio. Insuper hæsitare quis poterit, an iure societatis debitum contractum ab vno fratrium sit soluendum de communi. Tradit igitur Speculator in titulo de iudic. tale debitum non esse soluendum de communi, nisi contractum sit ratione communis vtilitatis, vel societatis, & in communem vtilitatem versum. Probatio autem huius contracti tale debitum incumbit, vt de communi soluatur. argum. l. omnis. ff. pro socio. Sed quid si non probauerit, dicitur tunc per eum esse soluendum absque grauamine alterius. l. non debet. ff. pro socio. l. iure societatis: sed neque dos soluenda est de communi nisi verba sit in communem vtilitatem, & idem de condemnatione soluta per vnum.

Questio. Ad hæc inquirere pergimus, an propter speciem societatis, quam gerit hoc factum, scilicet, quando vnus ex fratribus cum pecunia hæreditaria mercantiam exercendo inde retulit lucrum, id lucri sit cum alijs fratribus communicandum. Dicimus ergo primò, quod si id lucri fecit nomine proprio, neque tutor aliorum fratrum sit, non venit cum fratribus communicandum. Secus autem esset, si fecit nomine communi huius sententiæ est Bald. l. si patruus. C. con. vtri. iudic. & patet. l. Titium, & Mæuium. §. alterum. ff. de admin. tut.

Dictum. 2. Secundo dicitur, quod si qui id lucri fecit frater, tutor, vel curator aliorum fratrum erat: etiam si proprio suo nomine fecerit, lucrum sic à se partum ex prima negotiatione negotiando cum bonis communibus: fratribus communicare tenetur, quia illa mercantia, quasi empta de communi, accedente quærat tutor, erat comunis. Cæterum si aliquod aliud sibi comparauit lucrum de pecunia emptionis iteratarum, & nomine proprio, erit suum, neque fratribus venit communicandum. Patet hoc dictum ex glossa in dicta. l. si patruus, & ratione quoque patet, quia pecunia redacta ex mercantijs communibus non est communis. Vnde corollariè sequitur idem esse dicendum de cum pecunia minoris, aut ecclesiæ negotiante, vt in l. si proponis. C. de rei vend.

Questio. Sed si institerit aliquis: quale iudicium sit ferendum, quando non licet, quo nomine cum pecunia hæreditaria fecerit lucrum, an communi an proprio. Ad hoc dicitur tertio, quod tunc si continuauit negotium solitum cum alio fratre mortuo exerce-

Instruct. Negot.

ri, superuientibus filijs fratribus indiuisam substantiam possidentibus, sic videtur communi nomine fecisse lucrum. argum. l. nam & seruus. ff. de negot. gest. §. si viuo. Si verò negotiationem intolitam exercuerit: sic præsumetur, quod nomine proprio fecerit, nisi ex libro rationum aliud apparuerit: huic dicto tertio assentit Bartol. in dicta. l. patruus. Cui accedit primò, quod in casu quo in dubium vertitur, quo nomine emerit: si emptor erat tutor, in dubio præsumetur, quod emerit nomine communi, quod & approbatur à multis. argum. l. post mortem. ff. quando ex fac. tut. Cui etiam secundo additur, quod eo casu, quo communi pecunia, & communi nomine negotiatur, quatenus lucrum est commune, eatenus & damnum debet esse commune, & hoc si aggressus est solita negotia discretè operando: secus est si insolita: quia tunc sibi imputet damnum, ita Bald. & suffragatur Bartol. in l. Titium. ff. de adminis. tut. & patet. l. si negotia. ff. de negot. gest.

¶ Præter hæc licet quæstionem hanc in materia de venditione expeditam esse meminimus nihilominus, quia aliquo modo, & huic loco affinis esse videtur, & hic desiderari poterat, rursus eam hic perstringimus.

Questio. Quæritur ergo, an quasi ex quodam iure societatis emptum ex pecunia communi, vel redacta ex rebus communibus sit communicandum. Dicitur ergo, quod licet ex parte quæstio hæc ex præcedentibus illucescat pro maxima sui parte: tamen quatenus in forma pateat responsio, respondemus primò, quod si aliquid est emptum sic nomine communi commune est alteri: si illud habeat ratum patet. l. si ego. ff. de negot. gest. Secundo dicitur, quod si emens aliquid ex pecunia communi, in qua pupillus, vel minor particeps, erat, tutor, aut curator eius erat: res empta efficitur communis: etiam si proprio nomine suo eam comparauerit. Patet. l. 2. ff. quando ex fac. tut. Si autem ex pecunia communi proprio nomine aliquis rem aliquam mercatus sit, qui partem in tali pecunia alicuius minoris vendicantis tutor non sit: propriam sibi talem rem emptam facit, & non communem, perinde ac si ex pecunia propria, & proprio nomine eam emisset. Patet. l. filia. ff. de solutione. ¶ At verò, quoniam causidici in dubijs multum præsumptionibus vtuntur, eis morem gerere cupientes pergimus inquirere: quid fiet, quando in dubio res venditur, an propria pecunia, aut communi, rem

Q 4 emerit,

Responsi.

emerit, & an proprio nomine eam emerit, aut communi. Dicendum ergo est, quo ad primam quæstionis partem, quod in dubio quatum attinet ad forum exterius præsumitur ex propria pecunia emisse. l. si defunctus. C. de arbit. tut. neq; ibi ad coniecturas confugiendum est cuius conditionis fuerit artifex, vel non. Si verò constiterit emisse pecunia communi, si quo nomine, an proprio, an communi eam mercatus sit, res in ambiguo est: tunc nomine proprio eam emisse in foro exteriori præsumitur. l. magis. ff. de solut. In conscientia verò non admittitur præsumptio in contrarium, vbi veritas patescit. Sic igitur hæc quæstionem, & præcedentem videtur esse, idem modus soluendi.

Ad. 1. arg.

¶ Iam ad primum argumentum respondet Sotus esse non vltos, qui respondeant, vbi nihil lucri accreuit non debere, qui operas posuit illas perdere, sed aliquid ex sorte fore ei tribuendum: nihilominus ipse respondet, quod quemadmodum si capitalis iactura fiat totum amittere debet, qui illud posuit, ita viceversa, si saluo capitali, nihil lucri accrescat, totum capitale esse illius qui illud posuit, & alterum debere suas operas perdere: quia hæc fuit pactionis vis, vt alter subiret capitalis periculum, alter verò operarum.

¶ Ino. 2.

Verum etli hæc solutio communis sit: sed certe (nifallor) non videtur totam difficultatem inæqualitatis, quam obijcit argumentum euacuare: quare aliter fit satis argumento, & forte melius, & magis ad mentem Syluestri, & Caietani dicendo, quod certè in hoc contractu intercedit æqualitas. Nam sicut ponens operas: si lucrum non sequatur amittit operas, & inde lucrum subsecutum, nã istæ operæ si locarètur aliquid valebant: & expositæ periculo negotiationis maioris valoris sperabantur fore, & vtrumque amittit in casu, quo fit iactura lucri, qui ponit operas: ita similiter, qui pecuniam ponit, casu quo lucri iactura, & pecuniæ amissio fiat, totum amittit, & in casu, quo nihil lucri partum est, licet sibi sua fors reddibetur: tamen sicut alius suarum operarum vsum, & commoditatem amittit: sic istæ pecuniæ expositor lucro non facto suæ pecuniæ amittit commoditatem, & vsum. Nam etli vsus pecuniæ, quia perse sumpta pecunia infructifera est, ab eius valore, & dominio non distinguatur: tamen vsus pecuniæ, vt exposita est negotiationi in societate, propter spem lucri, valoris distincti est, & fructiferus est: qui tamen tunc amittitur: qui correspondentem habet ad omissionem operarum.

Vsus pecuniæ, vt negotiationi expositæ fructifer.

rarum: Quod autem pereunte opera eam exponentis propter defectum lucri, exponenti pecuniam, ea si non pereat, salua sibi maneat natura harum rerum est in causa. Nam pecuniæ suapte natura res permanentes sunt, vnde non mirum est, si dum in societate in se, vel in specie manent saluæ à domino suo reddibeantur. At operæ adhibitæ in societate res sunt suapte natura successiuæ, & transeuntes, vnde si defectu lucri pereant, haud dissonum est ab earum natura, quod nihil post se relinquentes lucri, earum expositori pereant.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum respondetur negando, quod sit contra naturam societatis, quod iactura pecuniæ si pereat sit propria eam exponentis: ita vt pro eius amissione ponens operas nihil sibi refundere teneatur. Nam æqualitas, quæ etiam est de natura istius contractus societatis in hoc seruatur, quod sicut pereunte pecunia, tota eam exponenti perit: ita pereuntibus operibus defectu lucri, talia opera in solidum ea adhibenti pereant. Et ad hunc sensum intelligendum est illud aliquorum dictum, quod in ista societate ex pecunia, & industria id consistatur, quod equaliter perdat, scilicet, quod sicut expositor pecuniæ se exponit periculo eam perdendi, sic expositor operarum eas perdendi periculose subdat: neque quicquam contra hoc probat, id quod ex. l. si id quod. §. idem Celsus pro socio, quia non facit ad propositum, quod ibi concludit, scilicet, quod pecunia debet vtrique socio perire, quia ibi lex loquitur in casu, quo vterque socius exposuit pecuniam: vt patet ex tenore legis, nam inquit, si pecuniam contulissetus ad mercem emendam, &c. At nos in præsentiarum loquimur: dum alter in societate tantum confert pecuniam, & alius tantum exhibet operas.

Ad. 3. arg.

¶ Tertij argumenti nunc intermittimus solutionem, quæ instructionem exigit, & modum, quo distributio lucri facienda sit inter socium pecuniam tantum conferentem: & inter socium operas exhibentem, quia hanc materiam suo loco commodius referuamus.

CAP. LXII De societate præsumpta inter fratres, & an cum in diuisa est hereditas in societate simpliciter communicanda sunt lucra ex meritis personarum prouenientia, & quid si frater de suis laboribus posuit pro communi victu, vel pro communi patrimonio reparando, & de viuentibus ad vnum panem, an de communi possint filix dotari, & an lucrum vxoris alterius fratris sit communicandum in diuisione, quomodo diuendenda sint bona, & lucra in casu &c. & fructus.

Hanc disputationem de contractu societatis prosequendo, operepretium est, in eam absolueno iuxta diuisionis contractus societatis membra procedere, & quia sermones in vniuersali, authore diuo Thoma, minus profunt, quò vtilius procedamus, ad particulares casus descendere cogimur. Quæritur ergo (quoniam de societate præsumpta cæpimus edisserere, & inter fratres sepe tacita inita esse societas præsumitur) si maior ex duobus fratribus nomine communi administrauit bona minoris, an sic sit contracta societas ita quod frater minor teneatur approbare gesta per maiorem nomine communi facta. Respondetur autem breuiter, quod in hoc casu reliquus frater minor gesta vtiliter per fratrem maiorem approbare tenetur, gesta autem damnose rata habere non tenetur, imo omnia damna illata communi patrimonio per maiorem dolo, vel lata culpa, ipse maior administrans suæ culpæ accepta ferens minori pro rata emere dare tenetur. Ita Ros. in quodam consilio quod incipit, In omnipotentis. & quò ad vtiliter gesta patet. ff. de neg. gesta. l. Pöponius, quò ad damna illata resarcienda patet. ff. fa. er. l. hæredes. §. non tantum & §. item culpæ. & l. puto. §. sed & si dolo & l. in communi diuidendo & l. si is cum quo. & l. in hoc iudicium, & l. communis seruus. ff. communi. diuid. Sed quia tantum diffinitum reliquimus, quod vtiliter gestum per fratrem maiorem per minorem fore approbandum in casu quæstionis, nunc ad quæstionis punctum, scilicet, vtrū iure societatis lucrum reportatum per prædictum maiorem ex pecunia communi sit communicandum, respondetur ex sententia eiusdem Ros. loco allegato, quod certè tale lucrum est communicandum, si talem pecuniam communem maior frater communi nomine administrauit, etiam si minor non approbet damna illata communioni, neque sentit damnum emergens dolo, vel culpa maioris patet hoc. ff. pro soc. l. socius socio. ¶ Sed nunquid

Questio.

Responsi.

Questio.

tale damnum non poterit maior qui illud intulit communioni, compensare cum excessiuo lucro, quod administrando attulit communioni? Respondetur, quod hoc non obstante damnum illud maior administrans, sibi ascribere debet, suæque tribuere culpæ. Est enim casus. ff. pro socio. l. non ob eum cum. l. seq. Dicimus secundò, quod maior dum tutor minoris non fuit, si proprio nomine pecuniam communem administrauit, sibi soli lucrum inde quæsiuit, est enim casus in. §. si vnus ex socijs. l. si vnus. ff. pro soc. & patet in. l. si patruus. C. con. vtri. iud. Sed restat dicendum, si minor hinc passus est dispendium quid iuris tunc. Respondetur benè posse minorem in hoc casu agere contra maiorem, quanti sua interest hanc pecuniam communi nomine nõ fuisse administratam, iuxta gloss. l. si vnus. ff. pro soc.

Responsi.

Questio.

Responsi.

¶ Præterea secundò quæritur, vtrum frater habens cum fratre hereditatem indiuisam: & societatem simpliciter, id est, omnis questus lucrum ex officijs publicis, vel meritis personæ obueniens in comune conferre teneatur? Respondetur dicendum esse huiusmodi lucrum in hoc casu commune non fieri. Huius sententiæ assertor est Paul. in quodam consilio quod incipit in causa vertente, quod maxime verum habet in lucris quæstis ex officio, & meritis personæ. At patet primò per. l. cum duobus. §. si fratres. ff. pro soc. vbi si fratres tenuerunt hereditatem paternam indiuisam, vt emolumentum, ac damnum in his communiter sentiretur, quod aliunde quæsierunt in commune non redigitur, quasi videatur contracta societas in bonis patrimonialibus, non autem in lucris aliunde obueniens.

¶ Patet secundò, quia in his speciale est, quod quantumcunque coeat societas simpliciter etiam expressè, non intelligitur contracta nisi in prouenientibus ex questu, seu industria personali: vt sunt quæ acquiruntur exercendo mercimonia, & similia, non autem in prouenientibus ex meritis personæ.

¶ Hinc sequitur corollarie primò, quod in societate contracta simpliciter, id est, ratione omnis questus, hereditas, vel legata, seu donationes, quæ vni ex socijs deferuntur non veniunt in communi, vt patet. l. coiri. cum. §. sequenti. ff. pro socio.

¶ Sequitur corollarie secundò, quod salaria, & delata ratione officij, vtpotè quæ potius ex merito personæ, quam ex questu, seu opera socij dimanant, non fiunt lucra communia in hac societate simpliciter, nisi ex parte

Corol. 1.

Corol. 2.

cto expresso hoc fuerit conuentum. Ita sentit Spec. tit. de iudi. §. sequitur versi. quid si alter pro hoc facit. l. cum muneris. ff. de num. & ho. & quod no. in. l. 1. ff. si mens. fal. mo. di. Addit tamen Spec. ibi, quod si vnus ex fratribus remotus est ab officio propter insufficiē tiam suam, & in locum eius alter substitutus est non debet salarium esse commune: sed proprium fratris substituti. Tertio sequitur Corollariē secundum Bartolum in dicta. l. si patruus, quod si nemo ex fratribus habentibus in communi negotiatur, non sit contracta societas in bonis aliunde quæsitis, & licet hic videat iurista Bald. dissentire à Bart. tamen dicunt ex eis aliqui Baldum suum dictum aperto iure non probare. Sed nos potius ducimus eos ad concordiam reducere vt Siluester peculium. 2. quæst. 20. facit ita vt Bart. intelligatur loquitantum de societate simpliciter, quæ quia communicationem negotiorum lucrorum non excedit: idē secundum ipsum vbi nullus eorum negotiatur, nō potest intelligi contracta societas simpliciter, quæ innititur in quæstibus ex negotiatione prouenientibus. At Baldus si verum dicit intelligendus est loqui non de societate ista simpliciter, cuius lucrum procedit ex negotiationis quæstu: sed de societate, quæ conflatur ex alijs actibus, scilicet, ex collatione salariorū, & donorum & dotium in communi. Igitur, dum ex actibus præcedentibus gestis apparet, quod contracta sit societas simpliciter, quæ tantum de se habet se extendere ad lucra ex quæstu, tunc si aliquis sociorum acquirat aliquid castrense, vel quasi castrense, vel aliquid proueniens potius ex meritis personæ, quam ex quæstu vt hæreditas legata, donationes, salarioratione officij, etiam si aliquis socius in communem utilitatem hæc deputauerit, non idē censendus est in hac societate simpliciter. que stuarua ea voluisse communicare. Patet hoc à simili, quia quidquid solus expendit de suo in re communi potest in eius rei diuisione repetere iuxta. l. in hoc iudicium. ff. communi di. ergo etiam prædicta sic deputata inutilitatem communem potest repetere. Probatur id etiam à contrario casu, quia si ex bonis communibus dotatur filia vnus fratris, debet in diuisione bonorum computari in portione contingenti ipsi fratri, vt no. Spe. in d. §. sequitur in versi. quid si vnus: & idem in alijs expensis factis pro utilitate vnus duntaxat ibidem. At hæc maxime procedunt vt sentit Bart. in d. l. si patruus in lucris quæsitis post mortem fratris remanentibus ex eo filijs im-

puberibus, cum quibus neque societas contracta esse dici potest, sed neque præsumenda est donatio, præsertim si is qui lucrum parauit filiorum expers non erat, quia longe abest à verisimili, quod quis velit tollere à suis, vt impendat alienis. Præterea tertio quæritur, vtum si post mortem patris duo fratres simul commorentur, & vnus de fructibus laborum suorum vel de alijs bonis posuit in domo pro communi victu possit illud plus fructuū in diuisione hæreditatis repetere, an verò ratione societatis fructuū sit commune, dicimus ergo ad quæstionē primò, quod fructus extantes erunt fratris eos ponentes: nisi contracta sit societas in eis, ita Bal. in. l. cum duobus. ff. pro soc. Secundo dicitur, quod si tales fructus sunt consumpti, tunc si inter eos erat contracta societas conuiuendi quia ad vnum panem, & vinum viuiebant, illos in diuisione repetere non poterit: quia societatis iure intelliguntur consumpti, & non ratione fraternitatis, vel cohabitationis, sed communis mensæ secundum ea, duo fratres, de frat. de nouo bene inuesti. in vñ. feu & secundum Bald. ibi quod facit pro fratribus, quorum alter maior est in familia. Tertio dicitur, quod si inter eos non erat societas conuiuendi, puta, quia vnus erat minor cum quo contrahi societas non poterat. l. & in conductionibus. ff. pro soc. vel alter erat furiosus, aut prodigus, cui erat interdicta administratio, aut Monachus, & similes, tunc expensæ non imputantur inter fratres, quæ sunt factæ pro alimentis: nisi protestetur, quod non intendit donare. l. Nefennius. ff. de neg. gest. vel nisi in casu, quo redditus, & fructus communes sufficientes erant ad alimenta, & quia voluit eos conseruare: quo melius venderetur, idē pro victu communi supposuit aliquid de fructibus proprijs, quia tunc eos repetere poterit in diuisione. Sicut etiam eos repetere poterit quando naturali charitate non tenebatur alimentare. argum. l. fin. ff. de peti. hære. & etiam, quando qui expensas fecit erat pauperior, non præsumitur eas donare. Hoc autem confirmat Bal. in. l. si paterno. C. de neg. gest. qui tenet de rusticis, quorum vnus multa posuit in domo pro alimentis, quod potest petere ea: quando in filijs alterius fratris alimentis non erant operæ aliquales correspondentes alimentis, quia communiter rustici sunt pauperes, quorum oculus est porcellus, vt testatur glo. in. l. illicitas. ff. de offic. præf. Quare cum superfluis careant donare non præsumuntur. Vnde repetere possunt hæc alimenta præ-

Corol. 3.

Concordatur doctores.

Prob. 1.

l. 1. de 20

l. 1. de 20

Questio.

Dictum.

2.

3.

ta præstita quando inter eos non fuit inita societas conuiuendi, ita in foro exteriori: sed credimus in foro conscientie vbi cessat præsumptio, & vbi non ratione societatis conuiuendi facta fuere hæc alimenta communia, & gratia donandi non fuere pro communi victu supposita restituenda sunt, & ab ea deputante repeti possunt. Insuper & quarto quæritur, si alter duorum fratrum contulit lucra sua pro communi patrimonio reparando, vel pro communibus possessionibus colendis boues comparauit, an repetere ista possit. Respondet Bald. quod repetere potest lucrum quod pro his contulit: quando sic erat proprium suum, quod communicare illud non tenebatur ratione communis patrimonij, vel cuiuscūq; societatis ita Bald. per textum in. l. ex duobus. ff. de nego. gesti. quia solum communia sunt communicanda alijs non, vide Bald. in. d. l. filia. Ad hæc quinto vterius pergimus inquirere de fratribus habentibus paternam hæreditatem indiuisam, qui viuunt ad vnum panem, & vnum vinum nulla, alia contracta societate, si vnus ex industria personæ lucratur quippe, qui est artifex, vel nauticam exercet artem, vel similibus nauat operam, an tale lucrum quod sibi inde parauit ratione societatis ad commune redigere teneatur. Igitur ad quæstionem responsuri præmittimus primò, quod si inter prædictos contracta esset societas simpliciter, tunc quia in hac societate communicantur lucra venientia ex industria, licet hic non fiant communia emolumenta obuenientia ex meritis, ideo tale lucrum communicandum esset. Sed quia quæstio præcedit in casu, quo nulla societas contracta est inter eos, propterea secundo ad quæstionem dicitur, quod tale lucrum, quia aduentitium est, etiam quoad proprietatem superstitie patre, competit tali filio sua arte illud acquirenti, neque post mortem patris venit communicandum cum alijs fratribus, quod intellige si lucrum illud pater permisit, quasi non indigens labore, & industria filij in re domestica. Dicitur tertio, quod alij fratres commorantes domi, si expensas fecerint circa patrimoniū pro quærendis, vel colligendis, aut conseruandis fructibus, frater qui fuit absens non participabit partem fructuum, nisi contribuat pro expensis. Dicitur quarto, quod si alij fratres personaliter laborauerunt in hæreditate, & in re communi pro dictis fructibus, tunc salaria sua ad arbitrium boni viri taxanda deducunt ex illis fructibus. Sicut etiam si laborem im-

penderint, aut expensas pro conseruatione patrimonij id totum deducunt in diuisione, nisi vt dictum est conflata esset inter eos societas simpliciter. Adhuc sexto inquirendum est, vtum in societate omnium bonorum frater possit filias suas dotare de communi, & certè quæstio hæc olim in controuersia fuit inter iuristas, nam Spec. videtur tenere negatiuam, nisi pactum sit inter eos. per. l. si socius pro filia. ff. pro soc. & idem Petrus de Peru. in. 14. lib. con filiorum. At vero Bald. in consilio quod incipit, Factum tale, contrariam sententiam sequitur. Sed nihilominus tenendū est planè quod si sunt socij omnium bonorum maxime expresse & verbaliter, quia ibi est communicatio omnium licite quæstorum: de communi tunc veniunt dotandæ filia, quia hic est etiā communicatio omnium debitorum licite contractorum. Vnde in hac societate tenetur frater contribuere fratri militanti, aut filiam matrimonio locanti. Si autem solum esset contracta societas simpliciter, id est, omnis quæstus dumtaxat, tunc non posset filias de communi dotare. Hinc sequitur corollariē, quod si vnus fratrum dotauit filiam alterius ipsi patre sciēte, & tolerante in casu, quo inter eos est contracta societas omnium bonorum, pater id sciens, & tacens tenetur contribuere sicut etiā qui dotauit. Si vero non sint socij omnium bonorum, qui dotauit dotem repetere potest, quia vtiliter gessit negotium fratris eius dotando filiam. Neque obstat, quod extraneus dotando filiam alterius donare videtur, iuxta l. ex morte. C. de pac. conuen. quia hoc verū est quando solus hoc facit: secus si faceret simul cum patre, vt conluluit Bald. in consilio quod incipit factum tale. Insuper ex vi societatis omnium bonorum hæreditas alijs contingens solum legitimum an possit transire etiam ad filium spurium, scitu digna quæstio est, cui facit satis Bald. in. l. 1. C. pro soc. concludens, quod si frater legitimus, & spurius in vita patris contrahunt societatem omnium bonorum, moriente patre hæreditas etiam transibit ad spurium, non quidem vi successiois, vel relictionis, sed iure societatis, quod pro cautela obseruauit is, qui spurium velit succedere in hæreditate cum legitimo. Exhortetur ergo in vita sua eos vt bonorum omnium inter se expresse ineant societatem. Quia contingibile est etiam & hoc dubium, necesse est etiam à nobis dissoluatur, scilicet,

Questio.

Respons.

Corol.

Questio.

Questio.

Distum. 1.

scilicet, utrum huiusmodi vxoris alterius fratris
 tom nuncian dum sit in diuisione. Responde
 tur ergo p. in d. quod si talis vxor in eisdem
 operibus se exercet, sicut homines in laboran
 do: habitura est partem lucris, quod tunc diui
 dendum est in capita sicut dicendum est de
 filiis. Ita Bald. in l. si vxorem. C. de condi
 fer. & do. & Vbi in l. cum duobus. ff. pro soc.
 ¶ Secundo dicitur quod si talis vxor exer
 cet aliquam artem, vel mercantiam, vel est ob
 stetric, aut chirurgica, & tunc si omnia lucra
 reponerat in communi, & similiter vir, con
 tracta videtur esse societas, nam societatem
 cum viro vxor contrahere potest auctore
 Bald. in d. l. si vxorem: & si lucra erunt com
 munia, imo in regno Castellæ ex peculiari le
 ge huius regni, omnia lucra durante matrimo
 nio parta inter virum, & vxorem sunt com
 munia. Quare in regno hoc non licet vxori
 separatim habere lucrum. In alijs autem reg
 nis vbi hæc peculiaris non viget lex, sed ius
 ciuile commune seruatur, si vxor tale lucrum
 tenebat separatim, vel ex alijs coniecturis ap
 pareat, quod neque cum viro, & fratribus viri
 societatem inter se habentibus societatem cō
 trahere videbat: tunc de operibus communi
 bus, quæ fiunt à mulieribus in domo secun
 dum qualitatem personæ: vt sternere lectiste
 ria, in coquina præparare comestibilia, & hu
 iusmodi lucrum sibi vendicare non potest.
 Nam hæc operari in domo tenetur vbi alimē
 ta recipit, ita glossa. l. sicut. ff. de oper. libr. &
 Bald. in l. Caio Seio in fi. ff. de ali. leg. & An
 ge. in l. i. C. de legi. hære. & in l. sicut dotem
 ff. soluto ma. imo si ipsa desisteret à talibus ob
 sequialibus ministerijs propter exercendam
 artem, etiam si ministeria hæc parua essent
 æstimationis, pars lucris exercitæ ab ipsa artis
 deberet communicari viro, & alijs fratribus
 secundum iudicium boni viri, nisi excusata
 esset à præstando hæc ministeria in tali domo
 propterea quod alimenta aliunde haberet iure
 legati secundum Bald. & Ang. vbi supra.
 ¶ Tertio dicitur, quod licet extra regnum
 Castellæ vbi viget ius commune ciuile, si vlt
 ra talia obsequialia ministeria, vxor exercen
 do aliquam artem lucretur, possit illud tan
 quam proprium retinere, & communicare
 illud non cogatur, tamen in regno Castellæ,
 quia durante matrimonio lucra sunt commu
 nia inter virum & vxorem (vt prædiximus)
 hæc lucra vxor sibi retinere non poterit, sed
 viro suo communicare cogetur, ac per conse
 quens alijs fratribus viri, si ipsa & suus vir cū
 ipsis contraxerint societatem simpliciter om

nis questus. Et idem dicendum esse videtur
 de filiabus alterius fratris excepto: quod acqui
 rent patri, & illud lucrum erit eis aduentum.
 ¶ Deinde quia omnia hic exhaurienda sunt
 dubia quæ ad hanc materiam sunt attinentia,
 ne illa aliunde lector mendicare cogatur, nūc
 quæritur. Quomodo debeant diuidi bona, &
 lucra in casu quo Petr^o migravit à vita super
 stitibus quatuor filiis masculis equaliter eis suc
 cedentibus, altero eorum Paulo, scilicet, habente
 duos filios aptos ad labores exercendos, lu
 craque faciendæ, & post mortem patris sine
 diuisione laborauerunt communicantes in ui
 cem bona, & lucra vsque ad mortem eius qui
 duos filios habebat, id est, Pauli, quomodo er
 go hic fiet diuisione an iure societatis. Nam vi
 detur hic contracta societas.
 ¶ Quæstionē igitur aboluturi dicimus pri
 mo, quod si loquamur de bonis alijs à fructibus ex
 possessionibus proueniētibus, si diuisione horū
 bonorum fieri habuisset tempore mortis Pe
 tri quatuor filij eius equaliter ei successuri
 erant ab intestato secundum stirpes. l. inter fi
 lios. C. fami. er. ex testamento: vero secundum
 voluntatem patris testantur succedent excepta
 legitima, qua defraudandi non sunt. §. dis
 ponat. auth. de nup. col. 43.
 ¶ Secundo dicimus ex sententia Bald. in l.
 si patruus. C. communia vtrius. iud. quod si
 diuidenda essent bona post mortem Petri,
 viuētibz tamē omnibus quatuor filijs eius,
 ab eo tempore, quo ceperunt communicare
 bona, & lucra intelliguntur tacite societatem
 contraxisse, & ab illo tempore citra quoad
 bona inde quæsitæ, siue post mortem Petri di
 uisio faciendæ est in capita, id est, in quatuor
 personas fratrum filiorum Petri, est namque
 hoc de natura societatis vt in capita diuisio
 quæsitorum fiat. l. si non fuerint. ff. pro Soc.
 Ceterum duo filij paruuli laborantes æqua
 lem portionem cum suo patre non obtine
 bunt, quia superstitie patre eorum, cum nulla
 bona communicauerint sicut pater suus
 communicauit, non censentur in societate ef
 se adnumerati, nihilominus sua salaria inde
 accipient: quæ verisimiliter sibi comparassent,
 si tempore illo societatis alijs inseruissent: &
 quia suas personas hi duo filij Pauli commu
 nicauerunt circa negotia communia, ipsa ratio
 iustitiæ dicitur, quod inde sua salaria accipiant
 quæ per duos homines eligendos per iudicē
 erunt taxanda. ¶ Tertio dicimus, quod si mor
 tuo Paulo diuisio sit faciendæ, quia prima so
 cietas eo mortuo distracta est, & dissoluta iux
 ta. l. adeo. ff. pro Soc. si filij eius duo non con

Questio.

Distum.

3.

traxerunt

traxerint de nouo societatem cū suis patris,
 patre Paulo mortuo fiet diuisio, sicut eo vi
 uente fieret: ita quod isti filij tum partem pa
 tris, tum sua salaria percipient. Verum si ali
 quo tempore societatem contraxere cum pa
 tris suis, tunc de bonis à tempore contractæ
 societatis acquisitis diuisio faciendæ est in ca
 pita, id est, in persona filiorum Pauli etiam, &
 non in stirpes, de bonis vero Petri, & Pauli
 debet fieri diuisio in stirpes, & non in capita
 reseruatæ duobus filijs Pauli salarijs.
 ¶ Sed qualiter diuidendi sint fructus pen
 dentes ex possessionibus, quas tenent ad colo
 niam: dicitur ad hoc quartò ex sententia Bar.
 in sue condilio incipiente Titia rellus, & Bald.
 in addition. ad Bart. de duo. fra. quod si bo
 ues ad culturam erant communes, prius de
 ductis expensis, diuisio fieri debet in capita,
 & non in stirpes. Nam hic perpendendum ve
 nit fructus triphariam percipi posse. Primo
 modo ratione operarum exhibitaram à per
 sonis. Secundò ratione agriculturæ cui appli
 cati sunt boues. Tertio ratione expensarum
 pro messoribus, & similibus, & pro semine.
 Igitur deducenda est omnis impensa, quæ si
 facta est æquali portione à fratribus, & ne
 potibus, æquali portione redibit ad vnum
 quemque: quia omni casu talis impensa de
 ducenda est. l. fundus. ff. fac. er. Secundò au
 tem, sicut boues sunt communes, ita quod
 ratione eorum percipitur pro ea parte com
 municandum est, pro qua: & boues sunt com
 munes, quia ratione communis acquiritur
 dominis pro ea portione, pro qua dominium
 obtinent. ff. de acquir. rer. do. l. per seruum
 in fin. Tertio residui fructus diuidendi sunt
 in capita, ita vt cuilibet sua contingat portio
 tam patris, quam nepotibus ratione initæ
 societatis. Societas enim operantium in so
 cietate capita spectat dicta. l. si non fuerint.
 ¶ Tandem Bart. l. in eos. ff. de tute. ait fra
 trem gubernantem bona communia cum fra
 tribus paruis: non posse petere salarium, si
 cut tutor petere potest, assignabitur tamen il
 li secundum Ludo. certa fructuum portio li
 cet salarium petere non possit. Aduerten
 dum est etiam secundum Baldum in tracta
 tu de duob. fra. Quod si dentur duo fratres
 quorum alter duos habet filios laborantes
 possessionem communem, alius verò nullū,
 diuisio fiet æqualiter in capita operantium,
 quia hæc societas respicit capita eorum, qui
 operas ponunt.
 ¶ Addit Paul. in l. illud. C. de colla. quod si
 sint duo fratres, quorum vnus est solus nihil

Questio.

4.

Nota.

operans, si alius habens multos filios bona gu
 bernat, tunc ille qui est solus in diuisione pe
 tere non potest fructus consumptos à filijs
 fratris, scilicet, pro suo victu vt (puto).
 ¶ Aduertendum denique est quod lucrū
 alterius fratris in dubio præsumitur de patri
 monio patris esse, aut de communi si sit ho
 mo nullius exercitij. Sicut alias vxor præsumi
 tur habere in dubio de bonis mariti. At verò
 si artifex sit, & benè lucratur non præsumitur
 illud habere de communi, nisi expresse præ
 betur. C. arbi. tute. l. si defunctus.
 CAP. LXIII. De diuisione societatis multi
 plici: an sit societatis, aut locationis contra
 ctus, vbi vnus ponit pecuniam & alius indu
 striam. Soluuntur argumenta Gartia, & quomo
 do hic seruatur æqualitas de tribus conditioni
 bus societatis, scilicet, quod negotiatio sit licita: se
 cundum quod pecunia stet periculo: tertium, quod
 seruetur æqualitas, quod lucrum in societate ma
 gis est industriæ de documento Mercati de dam
 nis, quæ inferuntur socijs Indiarum.
 ¶ Am præterea, quæ dicta sunt ad vltiora
 quæ de materia societatis disputanda sunt
 viam sternentes præmittimus cum Soto de
 iust. & iur. lib. 6. q. 6. ar. 1. duplex esse societatis
 genus, vnum, scilicet, dum multi mercatores
 vnum cumulum suarum pecuniarū ita coa
 ceruant, quod ministros pecuniam, operas, &
 expensas in negociando habent communes.
 Hoc autem negotiationis genus solemne est
 multumque inoleuit apud insignissimos mer
 catores Burgenses, & Genuenses, Brugeses,
 Londinenses, & reliquos. De quo societatis
 genere nulla oritur controuersia. Nam vnus
 quisque eorum sua pecunia negotiatur, quæ
 suo stat periculo, expensarum quoque apud
 eos habetur ratio pro rata suæ cuiusque for
 tis, pro qua etiam rata luci inter eos fit distri
 butio. Alterum verò societatis genus est, vbi
 vnus pecuniam ponit, alius verò industriam,
 & operas, vt habetur. l. societatem. ff. pro Soci
 vel industriam cum aliqua parte pecuniæ.
 ¶ At verò contractum societatis huius se
 cundi generis solent aliqui in tria membra
 subdividere, primò quando vnus in societa
 te pecuniam confert, alius autem suam indu
 striam, & laborem exhibet. Sicut nō raro vsu
 euenire solet quando, quia vnus abundat nu
 mis, & industria caret, & alius quia industria
 est præditus pecuniæ tamen est expers, ideo
 contractum inueniunt societatis, quo mutuo si
 bi sunt adiumento, secundum membrum est
 quando

Nota.

Duplex so
cietas.

Diuisio so
ciet.

quando vnus eorum pecuniam confert, alius autem pecuniam etiam conferens labores adhibet sicut vti euenire solet inter ingenuos, & equites, & inter industrios mercatores. Tertio, quando vterque socius est industrius, & diues, & vtrinque coita societate subministratur pecunia & industria.

Questio. ¶ Iam vero quoniam naturam contractuum rimari primo oportet, quaeritur de hoc primo membro, scilicet, quando in societate vnus solum pecuniam applicat, alius vero tantum industriam, & laborem exponit, an contractus hic sapiat naturam contractus societatis aut locationis. Ratio dubitandi autem est, licet videatur quaestio de nomine, quia Garcia. 2. parte de contractibus cap. 17. pag. 525. quamuis fateatur contractum societatis communiter nominari a doctoribus, tamen contendit esse contractum non societatis, sed locationis industriae, & operarum, additque hanc suam opinionem esse conformem sententiae Angelii de Perusio approbatae per Silu. societas. 1. q. 1. qui ait esse contractum locationis, idemque in iure Nauarrum in summa cap. 17. num. 251. probat autem suam sententiam multipliciter, tum quia contractui societatis repugnat inaequalitas, scilicet, quod si non sit lucrum pecunia salua ponenti eam sit reddenda, & quae operae exhibenti eas pereant, ergo talis contractus, non est contractus societatis, sed locationis operarum.

¶ Tum secundum, quia non repugnat contractui locationis operarum pactum de amittendo salarium eis debitum, si tales operae locatae fructus speratos non attulerint, vt vsu euenit in hoc contractu, ergo est contractus locationis, & non societatis. ¶ Tum tertio quia si aliquid obstat, quo minus esset contractus locationis esset, quia hic pereunt operae eas subministranti, at in contractu locationis non pereunt, quia siue lucrum ex eis reportatur, siue non, certum stipendium pro eis est extolendum. Sed hoc non obstat vt patet exemplo. Nam si grex ouium pascendus traditus sit pastori pro parte fructuum, & factuum, constitutissimum est contractum hunc esse contractum locationis, vbi pastor pascendi locat operam pro parte fructuum, & factuum inde sibi obuentura, & tamen si talis grex nihil factuum procreasset, aut fructuum protulisset, grex incolumis manens suo domino saluus maneret, at labores pastore tunc pastori perirent, ergo hoc non obstat, quin sit contractus locationis. ¶ Tum etiam quarto Garcia hoc confirmat alio adhibito exemplo, vt

verbi gratia, si nobilis eques agricolae agrum suum colendum pro medietate fructuum inde colligendorum daret, perspicuum est contractum hunc solum esse contractum locationis, vbi agricola pro medietate fructuum tanquam pro pretio locat suas operas, & sola quandam hic interuenire apparentiam societatis etiam, si pereuntibus fructibus, saluo agro manente suo domino, agricola suarum operarum iacturam passurus, ergo pari ratione contractus vbi pro negotiatione exponuntur hinc pecuniae, illinc solum operae erit contractus locationis operarum, & non societatis.

¶ Igitur ad quaestionem, quamuis quaestio sit de nomine puto respondendum esse per hanc conclusionem. ¶ Verè est contractus societatis, & licitus, in quo vnus pecuniam confert & alter operam. Hæc conclusio est communis vsu recepta, & communiter hic contractus nomen societatis sibi vendicat. conclusio est primū iuris pontificij cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. deinde & iuris caesarei instituta de societ. per totum & ff. pro soc. & singulariter. C. pro soc. l. societatem. vbi dicitur societatem vno pecuniam conferente, alio operam dante, posse contrahi, magis obtinuit, & patet ab euetu, quia hic sociantur in iactura & lucro, ergo est contractus societatis, & probantur quoad secundam partem, scilicet, quod sit contractus hic licitus, quia cum negotiatio sit licita, nihil refert an dominus pecuniae negotietur sua pecunia, an vero alteri eam committat qui suo nomine cum ea negotiationem exerceat, dum modo eam ponens eius periculum subeat, & sub eius dominio maneat. ¶ Et patet etiam quod ex parte exponens operas contractus societatis dicendus sit & licitus. Quia vt glossa in l. societate. C. pro soc. docet saepe opera alicuius pro pecunia valet vt instit. c. 2. ergo sicut qui confert pecuniam sub suo periculo licite contractum societatis init, sic qui confert operas sub suo periculo. Igitur ne in re claraimoremur superest vt ad argumenta in contra posita Garcia respondeamus. Nam in primis dum suam sententiam vult tueri autoritate Angelii de Perusio approbati vt ipse inquit per Silu. frustra hoc intendit. Nam neque Angelus de Perusio (prout ibi approbatur a Siluest.) quicquam in gratiam Garcia loquitur, sed neque Nauarrus loco citato pro se allegatus multum sibi fauet. Quia solum ait posse defendi huiusmodi societates potius esse locationes cum salario incerto quam societates, quod tamen quia contra modum loquendi vtriusque iuris,

Questio nomina Concl.

Prob.

Prob.

ris, & doctorum est, velle oppositum defendere magis est proteruire: quam quicquam conficere. Et Syluest. societas. 1. quaest. 3. cum Angelo tenet, quod vbi certa est merces, est locatio, alias est societas.

Ad 1. arg. Garciae. ¶ Ad primum igitur Garciae argumentum negamus huic contractui societatis, vbi quis pecuniam confert, alius vero subministrat operas, & aequalitatis rationem repugnare. Imò aequalitatis proportio seruatur (vt supradiximus) non propter rationem, quam affert Conradus libro de contract. quaest. 89. conclus. 6. in fine, vbi ait, quod hic interuenit aequalitas, quia sicut pecunia in societatem collata, dum non perditur, manet salua suo domino: ita non perditur, manet sibi salua. Sed contra rationem Conradi est, quod ipsa potius in aequalitatem contractus huius, quam aequalitatem probat. Quia hinc probaretur, quod amissa sorte conferentis pecuniam, fors principalis praestantis operas, quae autore Conrado, est sua persona semper sibi integra maneret, & salua maneret: dum sua persona maneret incolumis, quod tamen est dictum ridiculum. Seruatur igitur hic aequalitas, quia exponens pecuniam negotiationi in societate, suae pecuniae vsu, & commoditatem cum periculo amissionis tam pecuniae, quam vsus eius exponit. Ratione autem huius expositionis talis vsus est sibi fructiferus. At vero alius solum vsu suarum operarum suppeditat. Vnde nihil mirum, si in hoc sit melioris conditionis collator pecuniae: vt dum non perit, sit sibi salua reddenda, quia etiam tunc non imminis euadit ab aequali iactura. Quia sicut praestator operum, suorum operum perdidit vsu, ita pecuniae collator suae pecuniae perdidit commoditatem, & vsu, qui poterat esse fructiferus ex negotiatione, cui exposita erat pecunia cum suo periculo.

Seruatur hic aequalitas.

¶ Item in hoc contractu seruatur iustitia formalis: & formalis aequalitas, sicut in cambijs, vbi cambitur pecunia ab vno loco in alium locum, habito respectu copiae vnius loci, & inopiae alterius, nulla habita ratione temporis. Quia hic seruatur natura contractus, vt secundum ipsam nullus cambientium minus habeat, quam debet habere. Ita & in hoc contractu societatis, vbi vnus confert operam, alius pecuniam, etiam si pecunia dum non perit, salua suo domino maneat, formalis intercedit aequalitas, quia hoc exigit natura contractus, & nullus eorum obseruata lege huius

Iustitia formalis hic seruatur.

contractus, habet de eo minus, quam debet habere, hæc sunt de mente Caiet. & Silu.

¶ Ad secundam Garciae obiectionem, seu argumentum, respondetur, quod stando in rigore, & in proprietate vocabulorum repugnat contractui locationis operarum pactum de amittendo salarium eis debitum, si tales operae locatae fructum non attulerint, quia locantis operas proprium est eas pro certo, & saluo sibi stipendio locare, neque enim locator operum ex natura locationis earum habet subire periculum, at vero in hoc contractu societatis qui eas operas ponit ex natura societatis earum patitur periculum, quia associantur in lucro, & in periculo. Non enim merus locator operum ex natura locationis tantum stipendij erat reportaturus, quantum ex societate ista sperat lucrum, si negotiationis alea bene cadat. Imò hac ratione saepe saepius malunt isti contrahentes inter se contractum societatis potius quam locationis operarum inire, quia collator pecuniae intelligit plane conducentius esse sibi adhibere sibi socium in negotiatione suae pecuniae, quam conductum ministrum, qui magis oculos solet adijcere ad certum sibi reddendum stipendium siue lucratur, siue non, quam ad curam, quam alius deberet gerere, cum salua sibi perstet semper sua merces. At qui socius est quia particeps futurus est lucri, quod maius ex maiori cura paratur, sollicitior solet esse in stando negotiationi, & quia praestator operum praoptat societatem ineundo lucrari plus, licet cum periculo, quam modicum via locationis sine illo.

Ad 2. arg.

¶ Ad tertiam, & quartam Garciae obiectiones, & ad exempla, quae obijcit dicimus, quod in casibus illis, dum sic contrahitur inter dominum gregis alicui pastori pascendum tradentem gregem pro parte factuum, & inter ipsum pastorem, & inter nobilem agricolae tradentem agrum pro medietate fructuum si obuenerint, & inter ipsum agricolam, id quod inde speratur lucrum ab agricolam, & a pastore non speratur vt certum stipendium locationis suarum operarum, quia sic minus deberent percipere, sed quia speratur vt pars lucri periculo subiecta suae industriae, & operae cor respondens ex lucro societatis obuenturo, ideo talis contractus non est dicendus proprie contractus locationis, sed proprius est contractus societatis, quod si Garcia largo modo velit eum contractum locationis appellare propter aliquam ibi similitudinem interuenientem, nihil moror, neque renitar, si dicat quod aliquomodo regulandus est contractus

Ad 3. & 4. arg. Garciae.

tractus hic per contractum locationis, quantum ad æstimationem operarum, iuxta illud quod gloss. ait in l. societatem. C. pro soc. q. saepe opera alicuius pro pecunia valet. Nam æstimatio illarum operarum, id est, valor earum, si locarentur, est fors principalis, quæ hic ponitur ab altero contrahentium, & iuxta maiorem, vel minorem æstimationem earum arbitrio peritorum faciendam, ex lucro communi obuenturo proportionabiliter capturus est partem: quæ speratur fore maior, quàm stipendium, quod operæ locatæ mererentur, propter eam quod periculo exponitur ob maius lucrum.

Conditio=
nes societa
tk tres.
Postquam contractum societatis licitum esse comprobauimus: iam non erit ab re illas condiciones, quas ad suam restitutionem exigat adnumerare. Igitur secundum Syluestr. societas. l. q. 1. & Caiet. in Sum. & sup. 2. 2. q. 78. art. 3. ad 5. & Nauar. in Sum. cap. 17. num. 251. ad iustitiam huius contractus tria requiruntur.

Primò, quod ars, vel negotiatio sit licita, id est, non iniusta: aut vsuraria. de donat. int. vir. & vxor. cap. per vestras. Notanter dicitur, quod requiritur ars, vel negotiatio. Vnde corollariè infert Metina in sua Instructio. §. 27. fol. 147. quod si quis conferret alteri mille aureos, qui peritia negotiandi careret, neque negotiatiōni insisteret eo pacto, vt id lucri, sibi rependeret, quod relaturus erat ex negotiatiōne, si eos negotiatiōni exposuisset, quia de est ei hæc prima conditio, contractus societatis non est: sed mera vsura: est enim re vera illos mille aureos velle mutuare, & cum lucro eos postea reportare.

Signanter quoque secundum eundem Metinam dicitur, quod requiritur negotiatio sit licita. Vnde infert corollariè non esse contractum societatis licitum, si quis pecuniam committat alteri: vt ea negotietur in cambijs his quæ vsus hinc temporibus nostris inuenit, vel si eam conferat mercatori assueto plura vendere ad creditum maiori pretio, quàm ad numeratum.

Secunda autem requisita conditio est, quod pecunia in societate exposita stet periculo ponentis, secundum Diuum Thomam. 2. 2. quæstione. 78. artic. 3. ad 5. quia secundum eundem manet sub dominio deponentis: atque ideo ex æquitate, & lucro, & iactura ad eum spectat. An verd ratione contractus assicuratiōnis possit saluo, sibi capitali lucro ex negotiatiōne captare statim differendum à nobis venit.

Tertia conditio est, quod æquitas seruetur in omnibus, sic quod damna, & lucra sint communia, quod intelligendum est proportionabiliter, ita vt qui plus posuit pecuniæ, vel operæ, plus habeat de lucro. l. si non fuerint, & l. quid enim. ff. pro soc. in quo statuitur arbitrio boni viri: quod in hac actione sequendum est. l. in proposita. ff. pro soc. vnde ista æquitate non seruata, societas iniqua est, & Leonina in d. l. si non fuerint in fi. Vnde Mercatus de contract. cap. 9. de societatis, pag. 33. libr. 1. censet ab eis qui ineunt societatem cum cognatis pauperibus, vel alijs personis indigentibus, quibus conferunt pecunias, quibus cum negocietur, seruandam esse magis ad perpendicularum istam societatis æqualem, ne indigentibus, cum quibus indulgentiores, & liberaliores deberent esse, debitum lucrum suis laboribus expositis correspondens subtrahentes segerant iniustos & tyrannos.

Quare non immerito Mercatus ibi inuenitur contra quendam Hispalensem, qui cum quodam inope, sed valde strenuo, ac industrio viro sic tyrannicè gessit, vt conuenit cum illo demittendo eum ad Indicas regiones, cum bis mille aureis in sumptis in merces illuc transfuehdas pro quarta parte lucri earum mercium ea lege, vt nihil aliud exigeret lucri aut stipendij pro alijs mercibus, quæ sibi committerentur ad transfuehdas eas in nauibus & illuc in prouintijs Indiarum diuendendas, cum destinasset centum mille vltra illa duomillia in mercibus illi commissis, in nauibus eadem reponenda concedere illius industria, vt illis partibus diuenderentur, pro qua industria & ingenti labore adhibendo nihil lucri illi inopi, & tam industrio augebat, cum tamen præ inopia illam iniquam conditionem, & tyrannicam inuoluntarius acceptauerit, constat hanc societatem fuisse Leoninam. Neque considerauit hanc Leoninam societatem iniens quod hic summe adnotandum venit circa hanc tertiam conditionem (prout notat Mercatus) quod in tractu negotiatiōnis prolixo diuturnoque plus industria, & labor æstimanda aliquando veniunt, quàm pecunia contra estimationem falsam dantium pecuniam in societatem exercentibus pecuniæ negotiatiōnem, inst. de societ. §. de illa sæpe vnus ex socijs diligentia tantum præstat, quantum pecunia ab alijs collata. l. societ. ff. pro soc. suffragatur huic assertioni Mercati sententiæ communis theologorum, & philosophorum moralium: qui magis lucrum, & emolumentum negotiatiōnis attribuunt ingenio & industria negotiantis

3.

Conditio= nes societa tk tres.

Nota.

3.

Nota.

3.

Inuenitur Mercatus in Hispalia

Lucrum soci. magis est industria.

tantis, quàm pecuniæ, cuius nōs, & ipsa experientia commune facit: dum passim videre est, quosdam parua forte pecuniæ incipientes negotiari in breui ditescere, alios vero alia pecuniosos, & diuites; quia expertes industriae, & vecordes sunt negotiatiōni insistenti in magnam pauperiem fuisse delapsos. Non enim pecunia in arca parit, nam de se sterilis est: sed industria negotiatiōnis, & labor eam efficit fructiferam, & fecundam.

Documentum.

Præterea, quia de conditionibus iustificatis hunc contractum societatis agimus: illud documentum Mercati vbi supra, hic commendatione dignum est, scilicet, quod quando à conferentibus pecuniam in societate exponentibus operas aliq̄ conditions graues præsertim indigentibus imponuntur, taliter inter eos conueniat opus est, quod iuxta grauamina conditionum, quibus grauatur ponens operas, recompensa sibi fiat de lucro. Solut nanque conditionibus his grauari, scilicet, quod extra societatem nullam aliam negotiatiōnem exercere, aut sortem habere, neq; alij rei operam nauare possit, Neque enim huiusmodi grauaminum impositores iustam causam ea non recompensandi habent, quod causentur scientibus, & sic volentibus acceptare iniuriam non fieri. Aut desinant sic indigentes & præ penuria illas iniquas condiciones admittentes opprimere, & eorum sudore, & laboribus locupletari, aut se beneficis exhibent eis quos assumunt in socios egenos, alias industrios, saltem æqualitatem iustitiæ in contractu societatis cum eis seruando.

Dona que v. feruntur socijs India rum.

Item ad hanc tertiam conditionem attinet, quod sicut partienda sunt lucra, ita refarcienda sunt damna, quæ sua culpa socius socii infert, cuiusmodi sunt, quæ Mercatus vbi supra narrat, & passim Hispalenses socij corresponsores hæc damna moluntur aduersum consocios mittentes sibi argentum, & aurum ex regionibus Indiarum, quo illud in merces transmittendas ad illos in classi illuc nauigatura infumant, quod soliti sunt infumere, vel alia debita peculiaria soluendo, vel pro alijs locis Indiarum aliam expeditionem mercium faciundo, sicque defraudat consocios missores auri, & argenti, nullas indestinato tempore eis merces mittendo, vel certè deteriores, aut cariores merces illis mittunt, quippe quas ad creditum hac ratione Hispaniæ maioris emunt, vel ea genera mercium, quæ petebantur à socijs insularis, quorum inopia illic laborabatur hac de causa non mittunt: sed alia quibus minus lucri illic comparatur. Cuius passim

Instruct. Negot.

documenta hæc socij Hispalenses suis consocijs insularis patentem inferant, mirum est dictu, quàm parum hæc animaduertere eurent, & ac si res hæc penitus sancta sit, sic se immunos ab omni culpa, & restitutione esse sentiunt.

Questio.

Quoniam de refarciendis damnis illatis societati, quatenus attinet ad hanc tertiam conditionem inceptus est sermo: nunc quoq; & de hac quæstione dicendum venit, scilicet, vtrum damnum personæ ponentis operas sit commune, & communicandum: vt fraliquis sociorum tutando pecuniam à latronibus percussus est, fecitne expensas, aliquam perdidit, quæ secum non tulisset, nisi communi nomine fuisset profectus ad negotiandum.

Respons.

Dicendum est autem, quod tale damnum est communicandum, estq; de communi soluendum socio illud passo: quando damnum illud est extrinsecum, & proueniens ratione societatis, quod limitandum est etiam quantum ad damnum cuius societas est causa immediata, non autem cuius est occasio remota. Hoc assertum expressè habetur: l. cum duobus. §. quidam sagaria. ff. pro socio. quod Bal. l. 1. C. pro soc. sic limitauit. Signanter dictum est, si fuerit damnum proueniens ratione societatis. Nam secundum summarium Bart. dicta. l. cum duobus. damna, & lucra contemplatione societatis obuenientia sunt communicanda. Secus si contemplatione personæ obuenierint, licet societas fuerit occasio: vt si verbi gratia, ab sui propter societatem, & consanguineus meus concedens testamentum me absente instituit heredem extraneum, quod non fecisset si adfuissem dicta. l. socium. Hoc damnum licet fuerit ex societate occasionatum, quia tamen non est à societate immediate causatum, non conuenit de communi soluendum sicut etiam lucrum personæ licet sit ab societate occasionatum dum ratione societatis non obuenit, non est in commune deferendum, vt verbi gratia, si propter societatem adiuu principem, & ei gratus extiti, ideoq; ab eo donatus sum Castro, non contemplatione societatis, sed meæ personæ tantum ei complacens, illud non est communicandum, neque cum socijs diuidendum, ita in l. socium. §. socius. ff. pro soc. Sed etiam notanter diximus quando damnum illud est extrinsecum. Nam si sit datum intrinsecum, scilicet, ipsius capitalis, quid peribit, si sine culpa socij cum eo negotiantis perijt, aliter dicendum est.

Nota.

Nota.

Nota.

Nota.

Nota.

De quo rursus incidit sermo.

R. CAP.

CAP. LXIII. An cuncta pecunia ab uno ex-
posita in societate reputanda sit pro principali
forte: nam dissentit hic Sotus à reliquis, statuitur
hic regula lucida Caiet. si pecunia pereat, cui de
beat perire. An liceat conuenire ut ponens ope-
ras partis pecuniæ iacturam subeat. In dubio n-
telligitur contracta societas secundum consuetu-
dinem regionis: an sit contra æqualitatem quod
hic ponens pecuniam minus accipiat lucri, quam
par sit, non consecuto lucro an capitale pecuniæ
sit partiendum? & in dubio pecunia à principio
communicata non presumi: ur.

Quoniam tertia conditio id exigit, vt dā-
 na, & lucra in societate sint commu-
 nia proportionabiliter, iuxta valorem eius,
 quod vnusquisque socius in societatem con-
 fert, & quia ista lucrorum, & damnorum cō-
 munitio & partitio exigit cognitionē summae,
 quam vnusquisque sociorum in societate, vt
 sortem principalem cōtribuit. Iam quæritur,
 an cuncta pecunia, quā quis in societate ex-
 ponit reputanda sit pro principali forte. So-
 tus namque de iust. & iur. lib. 6. quæst. 6. art. 1.
 opinatur nō totam pecuniam in societate ex-
 positam reputādam esse pro sorte principali,
 neque habendam esse rationem quantitatis
 pecuniæ, quam quis in societatem cōfert: sed
 periculum cui exponitur esse attendendum,
 scilicet, quanti constet, & æstimetur eius asse-
 curatio. Nam pretium inquit quo assecurare-
 tur est, quod tantum in sortem principalem
 cui correspondura sit quantitas lucri, confer-
 tur à ponente pecuniam. Quod probat multi-
 pliciter. ¶ Primò, quia alias, si quis in societate
 conferret decem millia aureorum, nusquam
 industria alicuius socij eò attingeret, vt in va-
 lore par esset tantæ aureorum summae, quod
 tamen contra legem instit. de socie. §. de illa,
 vbi habetur quorundam opera, ita pretiosa
 esse, vt iustum sit conditione meliori in socie-
 tatem admitti. ¶ Secundò id probat, scilicet,
 quod valor ille nō sit totus censendus ad per-
 cipendum lucrum, quoniam qui pecuniam
 sic ponit non illam expendit, neque alteri tri-
 buit, postquam est item sibi redhibenda: sed
 tantum exponit eam periculo; ergo solū æsti-
 mandum est quantum valet periculum pecu-
 niæ. ¶ Insuper confirmari potest, quia ratio
 quare illa pecunia est, fructifera est, quia ex-
 ponitur negotiationi cum periculo, ergo iux-
 ta quantitatem, & æstimationem periculi il-
 lius expectandum est lucrum: & non iuxta
 totam summam ipsius. Patet consequentia à
 simili, quia si ratio calefaciendi est calor, iux-

ta quantitatem caloris sequetur maior, vel mi-
 nor calefactio: ergo à simili iuxta quantitatem
 periculi (si periculum, cui exponitur in nego-
 tiatione est ratio, & causa lucri) sequetur po-
 nenti pecuniam correspondio quantitatis lu-
 cri. Item vltimò confirmatur, quia si talis pecu-
 nia, prout est exposita periculo negotiatio-
 nis, sicut aliud debitum periculosum vende-
 retur, ratione periculi, post negotiationem ab
 ea præmente recuperanda si domino suo for-
 te mansisset salua, & secus si perisset, tunc pro
 fectò multo minoris æstimaretur: & emeretur:
 ergo illa pecunia sic cum periculo negoti-
 ationi exposita non est æstimanda in ordi-
 ne ad lucrum quantum in se seorsum confi-
 derata valet: sed quantum, vt est periculo ex-
 posita valet.

¶ Igitur pro constanti intelligentia quæstio-
 nis statuitur contra Sotum certa cōclusio, scilicet,
 non est habenda ratio in societate tantū
 valoris periculi pecuniæ expositæ negotiatio-
 ni, sed quantitatis & valoris ipsius pecuniæ:
 itaq; hic tota pecunia exposita pro sorte prin-
 cipali, in societatem collata esse cōsetur, & nō
 tantum pretium assecurationis periculi illius,
 verbi gratia, si in societatem conferantur duo
 millia aureorum ab vno sociorum, quæ du-
 centis aureis, sibi à tertio iusto pretio assecura-
 rentur, iste socius non est censendus ponere
 pro sorte (vt ait Sotus) illos ducentos pretiū
 assecurationis aureos tantum: sed duo millia
 aureorum pro sua principali sorte censetur cō-
 tulisse. Hæc conclusio est Nauarri in summa
 cap. 17. num. 251. videtur esse Metinæ in sua
 instruct. §. 25. in tertia societatis conditione,
 vbi ait lucrum resultans ex negotiatione in so-
 cietate ad vnum cumulum redigendum esse,
 indeque proportionabiliter diuidendum esse
 iuxta id, quod singuli sociorū contulere, sub-
 iungitque exemplum in quo simul cum Cai-
 eta. hanc nostram conclusionē videtur appro-
 bare. Nam ait, quod si vnus mille aureos con-
 ferat insulam in merces, aliusque suos la-
 bores subministrat ad transuehendas eas mer-
 ces ad insulas per mare, ibique vendendas, qui
 labores pro mille alijs aureis computantur, si
 alius suam sollicitudinem, & industriam hic
 exhibeat: quæ quingenti aureis tantum æsti-
 mantur: si ex hac negotiatione lucrum quin-
 genti aureorum est relatum, qui mille aureos
 in pecunia contulerat ducentos aureos inde
 ex lucro hoc reportabit, qui verò labores equi-
 ualentes mille aureis præstauit totidem ducē-
 tos aureos, sibi accipiet: qui verò industriam
 tantum æquipollentem quingentis aureis cō-
 tulit

Confir.

Cont.

Exemplum conclus.

Regul. alu-
cida Caiet.

Prob.

Prob.

tulit centum tantum aureos sibi vendicabit:
 quia tantum dimidium respectu aliorum pro
 sua sorte in societatem contulit. Hanc autem
 tanquam admirabilem regulam dilucidam q;
 Caietani commendat ibi Metina, vt potè tan-
 to autore dignam, vbi videre est Caietanum,
 & Metinam rationem non habere valoris asse-
 curationis capitalis, id est, pecuniæ collatæ in
 societatem: sed æstimationis ipsius pecuniæ
 in ordine ad diuisionem lucri. Hæc etiam no-
 stra conclusio est Garciae de contract. 2. part.
 cap. 17. pag. 501. probat autem multipliciter
 eam Nauarrus, id est, quia sic habetur in. l. si
 non fuerit. ff. pro soc. & instit. de societ. §. de
 illa. Tum, quia hoc quod Sotus in contra asse-
 rit est nouum cōmētum & nullibi est apud
 negotiatores vsu receptum. Tum, quia secu-
 rior, & clarior est regula ad statuendam æqua-
 litatem in societate inter socio: dicere id nego-
 tijs ad iudicium peritorum esse remittendū,
 qui æstimate prius pretio pecuniæ collatæ cū
 hac conditione expressa, vel tacita, scilicet, qd
 pecunia nullam iacturam passi in primis do-
 mino suo sit restituenda, qui contulit illam, si
 mul etiam æstiment pretium industriæ, & la-
 boris ex parte ea exponentium, ea quoque ad
 iuncta conditione expressa, vel tacita, scilicet,
 quod nisi lucrum obueniatur, eas operas, & in-
 dultiam socij adhibentes nihil pro eis sint
 percepturi, quia illis tunc pereunt.
 ¶ Probatur etiam, quia exponens summam
 pecuniæ in societate ex tota illa, siuè modica
 sit, siuè magna, lucrum reportare in animo ha-
 bet, nam alias frustra exponeret totam, si ex
 tota lucrum referre non pararet; ergo tota illa
 summa, vt fors capitalis, ex qua tota lucrum
 intenditur negotiationi exponitur.
 ¶ Et confirmatur, quia si non tota illa pe-
 cunia negotiationi exponitur: ergo aliqua
 eius pars negotiationi non esset exposita: er-
 go pars non exposita esset tantum mutuata
 socio, quare ex ea lucrum sperari non posset:
 ergo tota exponitur si de tota expetitur lu-
 crum. Meritò ergo opinio contraria Soti re-
 probata est à Nauarro, & præter rationem est
 dicere, quod mille aurei negotiationi cum pe-
 riculo eorum iacturæ expositi in ordine ad so-
 cietatem, & lucrum, non æstimentur plusquā
 valor assecurationis eorum, quia certè si in ne-
 gotatione perissent, eorum assecurator non
 centum quod erat iustum (vt supponimus)
 pretium assecurationis eorum, sed totidē mil-
 le aureos eorum domino iuste cogeretur ex-
 soluere. Neque obstat aliquid in contrarium,
 vt in solutionibus argumētōrū magis patebit.
 Instruct. Negot.

¶ Ad primum igitur argumentum incon-
 tra dicitur, satis est aliquando, licet non sem-
 per, æstimatio laboris, & industriæ possit non
 solum ad æquare, sed etiam excedere æstima-
 tionem pecuniæ negotiationi expositæ, etiam
 si plura millia aureorum exponantur, vt dicta
 lex verificari possit. Sicut vsu euenire posset
 in casu, quo quis valde industrius socius tan-
 tum multa millia aureorum Hispaniæ in sum-
 pta in merces ad lodos transuehendi, ibique
 vendendi curam in se susciperet. Nam tunc ni-
 hil mirum si industria, & labor diuturnus &
 periculosus istius non solum exæquet: sed
 etiam excedat valorem summae aureorum ex-
 positæ. Dixit enim rectè Mercatus loco vbi su-
 præ, labores, pericula, industriæ, qualitatem q;
 personæ socij hæc obeuntis eo magis esse æsti-
 manda, quo hæc fuerint maiora. Vnde cum
 mercibus socij nauigantes ad Indos parum pe-
 cuniæ, aut nihil in talem societatem soliti
 sunt conferre: & tamen nō immerito propter
 prædictas rationes magnum cumulum lucri
 referunt.

Ad. 1. arg.
Soti.

¶ Ad secundum Soti argumentū responde-
 tur, quod licet tota illa pecunia, quæ in socie-
 tatem conferatur, si salua esse contingat, domi-
 no sit redhibenda: tamen, quia non pars eius,
 sed tota exponitur periculo, ideo meritò ex
 tota illa expectandum est lucrum, & non ex
 valore tantum, quem valet eius periculum, &
 propter rationes prædictas.

Ad. 2. arg.

¶ Ad confirmationem verò primam dicitur,
 quod propriè loquendo ratio ob quam il-
 la pecunia sit fructifera est, quia exponitur ne-
 gotationi, & periculum, cui exponitur non
 est propriè causa, & ratio lucri, sed est causa si-
 ne qua non, domino suo lucrari non posset, si
 cut applicatio ignis ad stupam non est causa,
 aut ratio formalis inflammationis eius, sed tā-
 tum causa, sine qua non, sic & in præsentī. Se-
 cundò dicimus, quod sicut ignis, si totus secū-
 dum suam totam extensionis quantitatem prin-
 cipio passiuo applicetur, secundum se totum,
 vt sic extensus, & applicitus concurrat, sic tota
 summa pecuniæ negotiationi exposita, & pe-
 riculo iacturæ obiecta, quia secundum se totā
 tali periculo, & negotiationi subditur, secun-
 dum se totam fit fors principalis in societate,
 & fit causa lucri, & non solum, vt periculum
 eius æstimatur.

Ad confir.

¶ Ad vltimā cōfirmationē respondetur, qd
 pecunia subiecta negotiationi in societate po-
 test cōsiderari dupliciter: vno modo, vt pericu-
 lo iacturæ exposita est, tantū sine spe percipiē-
 di ex ea aliud lucrū præter eā, & si sic veniret,
 R 2 mino-

Ad confir.
vltim.

minoris emeretur: sicut cetera debita periculosa, eo solum quod periculosa sunt minoris emi solent. At verò si talis pecunia consideretur, ut in potentia propinqua, & in virtute est lucrificativa, quia exposita negotiationi licet cum suo periculo, sic non minoris veniret, neque minoris emeretur: sicut neque minoris granum tritici iam fatum emitur, quia licet subdatur periculo: tamen istud periculum cum spe colligendi fructus non solum recompensatur, sed cumulat per emolumentum ex fructu speratum. Sic & in presentiarum, & licet possit esse aliqua differentia: sed satis est hæc similitudo ad acquiescendum huic solutioni in moralibus, & ideo consideranda est hic pecunia non ut cum periculo suo tantum valet, sed etiam ut sic fructifera est: quare tandem æstimanda est, quantum in se valet: quia id quod ratione periculi à valore eius ex vna parte detrahitur, ex alia parte ratione spe lucrum qua coniuncta est sibi additur.

Questio.

¶ Circa illam tertiam conditionem, quæ dicitur in contractu societatis æquitatem esse seruandam in omnibus iam multa emergunt dubia, quorum primum est, an pecunia si pereat, soli eam conferenti: & non socio præstanti solas operas debeat perire? Respondetur ergo, quod licet in hac re multi multa & varia dixerint: tamen verius est de iure & in conscientia, quod totum capitale pecuniæ, siue pereat ante operas, siue post, si iactura eius in principio, siue in medio, siue in fine negotiationis fiat, soli conferenti illud perit. Hæc assertio est Bald. in l. 1. C. pro soc. est de mente D. Thomæ. 2. 2. quæst. 78. vbi ait, quod committens pecuniam mercatori, vel artificio non transfert dominium illius sicut in mutuo: sed remanet eius, ergo sentit, quod iactura eius domini debet esse propria, si pereat, est etiam de mente Bart. in dict. l. 1. est Syluestri societas, quæst. 6. est Angeli, est Nauarri in sum. capit. 17. num. 252. & 253.

Probat.

¶ Quam probat Nauarrus, quia si alicuius partis pecuniæ posita ab alio iacturam solas conferens operas deberet subire, profecto illa pars iam esset constituta extra periculum: ac per consequens esset socio tantum mutuata cum intentione inde referendi lucrum, quod non vacat vsura. Item, quia in fine societatis tota pecunia fortis, si salua remaneat, est socio eius collatori reddenda: ergo non facta fuit communis: ergo nullius partis eius præstantis tantum operas tenetur iacturam subire, cum ad se neque in parte attineat.

Pr. bat.

¶ Tum, quia postquam adhibens operam,

si non subsit lucrum in fine, nullam partem illius pecuniæ vendicare potest, non licet pacisci, ut subministrator operum, & industriae aliquam partem dimidiam, aut tertiam, aut quartam soluat. Quod & confirmat Sotus vbi supra contra alios, qui in hoc ait esse deceptos, dicens non posse licite quempiam in societate ponere mille eo pacto, ut tantum quintæ partis periculum subeat, quintamque partem pariter recipiat lucri. Nam cum alius subeat periculum aliarum quatuor partium, illa ratione meretur, secundum Sotum alias quatuor partes lucri, atque adeo pro industria nihil reciperet, Tum, quia non est duplici onere grauius vnus socius plusquam alius, si ergo ponens operas grauetur onere perdendi operas in casu, quo non sequatur lucrum, sicut grauetur pecuniæ collator onere amittendi pecuniam, casu, quo eius sequitur iactura: ergo præstator operum socius non est opprimendus alio modo superaddito graui mine, scilicet, quod partis pecuniæ si pereat, periculum subeat, præsertim cum labor, & industria aliquando in tantum excellere possint, ut merito ea adhibenti ex lucro duæ partes tertiæ contingere debeant.

Confirm.

¶ Et patet vsimò, quia si totius suæ sortis pecuniarum collator illius periculum subeat, sicut operum subministrator socius suorum operum periculum sustinet: seruatur æqualitas, & alias non: ergo iactura tota pecuniæ debet esse propria eam ponentis. Consequentia est nota, & antecedens patet, quia iuxta mentem horum doctorum hanc assertionem tenentium ex vna parte hic ponitur comoditas pecuniæ potiusquam ipsa pecunia, nisi datur æstimata secundum Syluest. & ex alia parte ponitur comoditas operum, & sic fit æqualitas etiam si pecunia maneat propria ipsius deponentis, quia sicut vnus si non subsequatur lucrum, perdit vsu suæ pecuniæ, sic & alius vsu suarum operum: & è contra: ergo si pecunia manet propria ipsius deponentis, sic & propria debet esse sibi, si pereat eius iactura, ut in omnibus æqualitas obseruetur. Neque hoc est contra id quod supra diximus, scilicet, quod tota pecunia censetur exposita, quia verum est, quod tota exponitur, non quoad proprietatem eius, quia propria manet ipsius deponentis: sed exponitur tota negotiationi quantum ad eius commoditatem, & vsu: at periculo exponitur quoad eius etiam proprietatem, neque enim si pereat, collator eius tantum perdet commoditatem, & vsu: sed etiam proprietatem illius.

Prob. vlt.**¶ Sed****Questio.**

¶ Sed consequens ad prædictum exurgit dubium, an aliquando liceat deducere in pactum, quod ponens solas operas partem iacturæ pecuniæ subeat si perierit. Neque tam facilis hæc quæstio est, ut non possit controuerti. Nam gloss. 14. quæstione. 3. in capit. plerique, & Panormitanus in capit. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. hoc in pactum deducere licitum esse putant. At verò S. Bernar. eis aduersatur hac ratione inductus, scilicet, quia si capitale pro parte sit secutum, ibi pro parte resultat mutuum, ex quo cum speretur lucrum, labe vsuræ totus commaculatur contractus.

Respons.

¶ Nihilominus tamen cum Syluestro loco vbi supra respondemus, quod simpliciter non licet tale pactum contractui societatis miscere propter rationem Sancti Bern. quæ id conuincit, & propter rationes in præcedenti quæstione allatas. Liceret tamen in casu, quo pecunia conferretur cum pacto, quod communis esset, & communiter inter socios sicut lucrum diuideretur, apponere pactum, ut socius alter collator operum partis illius periculum in se susciperet, quod Nauarrus in Sum. capit. 17. numer. 254. ait esse sententiam omnium, quam tenet etiam Syluest. societas. 1. capit. 6. Vnde ait Angelus inferre, quod si ex pacto, aut ex consuetudine periculum capitalis aliquando erat commune, communiter debet diuidi inter eos: quod tamen intelligendum est esse verum ad hunc sensum, scilicet, quod toto tempore societatis capitale sit commune, vnde in fine diuiditur si superest, & eo sequenter si perit, quilibet suam medietatem perdit. Non autem ad istum sensum, scilicet, quasi si pereat, socius vnam medietatem restituat ei, qui posuit, quia ista pars esset securæ: & consequenter esset pro parte mutuum.

Nota.

¶ Addit tamen ibi Syluester, quod si non apparet quomodo sit contracta societas, intelligitur contracta secundum consuetudinem regionis: & inter mercatores secundum consuetudinem mercatorum. ff. de ædil. edic. l. quod si nolit. §. qui assiduæ, sed certè hæc nostris temporibus malè audiret (ut putò) apud omnes socius ille, qui pecuniam conferens deduceret in pactum, quod socius eius medietatis illius subiret periculum, nisi expresse adderet, quod fieret communis, quia nota vsuræ inde inureretur inter vulgares etiam, si apud se secretò in animo concepisset, quod pecunia fieret communis, ita quod in fine si capitale superesset diuideretur se-

Instruct. Negot.

cundum quod totum, vel pars eius remaneret, iuxta gloss. 14. quæstione. 3. cap. plerique, quia de hoc apud vulgares non constaret.

Questio.

¶ Insuper circa tertiam conditionem de æqualitate seruanda in societate, an sit contra eam, si collator pecuniæ minus lucri, quam pars sit accipiat ex ipsa societate, iam nunc queritur. Respondet autem Nauarrus in Summa cap. 17. num. 251. rem esse suspicionem vsuræ, & iniustitiæ carentem, si conferens in societate pecuniam, dum donare potest minus lucri, quam pars est accipiat, per quod multas societates iustificari ait, quas aliqui præloquutes cum suis consanguineis, aut affinibus, aut familiaribus amicis modicæ experientiæ, & industriae conciliant, quo eis honorem, fidem, & diuitias comparent, qui conferendo eis in societatem magnam copiam, & vim pecuniæ solum ad rependendam dimidiam, aut tertiam, aut quartam lucri partem eos obligatione astringunt.

Sent. Nau.

¶ Verumtamen nobis videtur, quod in hac parte extra exemplum adductum à Nauarro vbi abundantia diuitiarum conferentis, sic in societatem pecuniam simul & necessitudo, & amicitia intercedens arguunt voluntariam donationem, & liberalitatem, quam sic erga suos exercere volunt, in alijs casibus non est tam late loquendum, prout hic loquitur Nauarrus quia sunt nonnulli, qui etsi pecunia ociosa eis suppetat in arca: tamen ignari sunt, & ignari: & omnes industriae negotiandi profus expertes, qui quasi necessitate conficti, ne sua pecunia ab lucro vacet, eam alicui fido, & industria in societate committunt. Non igitur censendi sunt isti maxime cum ex ignorantia, & ex prædicta necessitate periculo negotiationis exponunt pecuniam cum tã cupiditate eam augendi, quod eius periculo non parcunt, quod velint multum minus lucri, quam pars est recipere, & quod reliquum est socio donare; perdetentim igitur hic procedendum est, & grã discretio est vten- dum ad speculandum, an assint causæ quæ voluntariam donationem residui probabiliter arguant.

Sent. Ant.

¶ Porro circa istam tertiam conditionem de æqualitate seruanda in contractu societatis, vbi vnus confert pecuniam, alius verò operas. Quæritur vtrum requiratur, quod non consecuto lucro (ne suis operis eas in societate adhibens omnino maneat defraudatus) capitale pecuniæ si superest saluum, inter eos dispartiat: & videtur quod sic. Nam alias non apparet hic quomodo ser-

Quest.**Obiectio****R 3 uetur**

uetur a qualitas, si nullam iacturam dominus pecuniae patiat cum operarum subministra- tor earum dispendium sit passus. Igitur Con- radus de contract. quaest. 93. conclus. 2. corol. 2. hac ratione forte persuasus in hoc casu ad statuendam aequalitatem inter socios, capita- le pecuniae manens saluum dispartendum es- se inter eos ait. Sed haec opinio merito & ab scholis, & ab usu explosa est. Nam secundum Caietanum in sum. & Sotum de iustit. & iur. lib. 6. quaestio. 6. artic. 1. & Nauar. capit. 17. in Summ. num. 252. opposita opinio est vera, & patet in tit. de societ. & ex gloss. l. socie- tatem. C. pro soc. vbi dicitur capitale manens saluum non esse communicandum, & diuiden- dum cum alio socio ponente operas, sed illud deponenti esse restituendum. At patet a simili, quia etiam in contractu locationis res loca- ta si incolumis maneat, reddenda est locanti, sicut etiam grex concreditus pastori pro pre- tio, id est, pro parte fructuum, & factuum, vt ab ipso pascatur, si nihil fructus, aut factus suc- creverit: sed tantum grex maneret saluus: non obstante, quod labores pastoris tunc perissent grex superites domino suo totaliter esset resti- tuendus sicut praesentiarum, totum capitale pecuniae manens domino suo totaliter est re- ponendum. Quia secundum mentem D. Tho- loco citato sic censetur posuisse pecuniam in societate, vt tota sua maneret, nisi ab initio co- tractus sic suam pecuniam daret in societate, vt communis fieret statim, non vt sua mane- ret: & licet in dubio, dum non apparet, an ab initio fuerit comunicata pecunia, an sua pro- pria deponentis maneat ab aliquibus allegan- tibus. l. 1. §. fin. ff. pro soc. praesumatur commu- nicata: tamen (vt glo. l. societatem. C. pro soc. insinuat) consuetudo inualuit, quod in dubio pecunia comunicata esse non praesumatur, hocque sentire videtur Nauar. vbi supr. num. 253. vbi asserit, quod tunc pecunia perit vtri- que socio, quando collata est cum pacto, vt communis esset, & communiter inter illos, si- cut lucrum diuideretur, quasi insinuet, vbi ab est hoc pactum, non praesumi fuisse commu- nicatam. Neque obstat, quod Syluest. societ. 1. quaest. 6. ait, scilicet, quod si fiat pactum, quod periculum sit commune, etiam si non exprima- tur, subintelligitur fuisse pactum tacitum de capitali communicando, & diuidendo in fine societatis, & e contrario instit. pro soc. §. illud. quia pactum factum de damno intelli- gitur etiam de lucro, non (inquam) obstat, quia id verum habet solum in foro exteriori vbi consuetudo regionum inducit praesumptio-

Opinio Co- radi explo- ditur.

Probat.

Consuetu- do qualis hic.

nem contrariam. ¶ At vero ad rationem Con- radi diximus, quod iterum repetimus satis ser- uari aequalitatem etiam, si tota pecunia nullo habito lucro mansit salua si suo domino red- datur, quia non manet adhuc sine iactura, quia sicut alius operas perdidit, sic & iste suae pecu- niae commoditatem, & usum quem in nego- tiatione habere poterat perdidit.

¶ Ex praedictis corollarie sequitur, quod neque etiam ad statuendam aequalitatem in- ter socios, quorum vnus exhibet operas, alius autem pecunias in casu, quo reportatum sit lucrum ex societate in quam alter contulit centum: & alter negotia gessit, & de lucro ac- quisita sunt ducenta, requiritur vt alij pepe- ram dicunt quod ponens operas inde ex lu- cro prius pro suis operibus extrahat centum: sicut ponens centum pro sua sorte, prius ex praedicto lucro debet (quae sua fors fuit) ex- trahere centum. Ita Syluest. verbo. societas. 1. quaest. 20. quod & probat, quia hoc nullo iu- re cauetur diuino, canonico, vel ciuili, tum, quia qui ponit operas tantum nihil proprie ponit consistens in capitali, vel sorte, id est, ali- quid permanens non ponit. Opera enim hominis nihil aliud est, quam officium diurnu. l. 1. ff. de oper. lib. quin potius opera hominis nihil aliud dicitur esse, quam fructus homi- nis, vt. l. 3. & seq. ff. de oper. seru. solum gestor ergo negotiationis fructum suae personae, id est, operas impendit, qui quidem fructus cor- respondet commoditati illorum centum, aut fructui illorum centum, iuxta. l. cum duo- bus. §. in eo eunda. ff. pro socio. Neque obstat quod dicitur, scilicet, quod opera alicuius pro pecunia valet, vt inst. pro socio. §. 2. quia intelligitur pro pecunia valet, id est, pro usu fructu, vel quasi pro commoditate, & usu pe- cuniae in negotiatione valet, id est, pro eius usu ponitur, quasi ei correspondens. Vnde fors permanens proprie non est, vt pro ea ex lucro ducentorum, centum sint prius extra- henda: tum, quia si ponens operam deberet ipse extrahere ante diuisionem alia centum, is qui ponit pecuniam nihil lucraretur, nisi lucrum esset ultra centum pro centenario, quod tamen rarissime usu venit. Vnde

Ad obiect. Contradi.

Corol. 1.

Fit satis ob- iectio.

Questio.

Arg. 1.

Arg. 2.

Arg. 3.

Arg. 4.

CAP. LXV. An liceat saluo capitali per tres contractus in societate initos lucrum reportare, variant hic Doctores: glossa Nauarri apparet non tam consona textui, per vestras. de donat. inter vir. & vxor. de intelligentia Papae, referuntur sententiae Thomistarum, exponitur forma contractus. Statuitur sententia auctoris cum tri- plici limitatione: quae quia non attenditur res est periculosa, contractus in super Italia non est se- curus, neque in affecuratore transferatur dominiu.

Porro circa illam secundam conditionem requisitam in contractu societatis, scilicet, quod pecunia in societate posita stet periculo ponentis, quia grauissimum dubium instabat ad hunc locum consulto illud remisimus. Quaeritur ergo, vt iam licitum sit pecuniam in so- cietate exponere saluo capitali praesertim tres in eundo contractus cum eodem socio.

¶ At quia quaestio haec duas complectitur par- tes: prima namque est vtrum absolute saluo capi- tali inire societatem liceat: secunda vtrum via affecuratio fortis cum eodem socio sic li- citum sit contrahere, a prima quaestione, quia nullatenus est in ambiguo breuiter nos expe- dituri pro parte affirmatiua arguimus primo sic ex capit. per vestras de donat. inter vir. & vxor. vbi permittitur, vt maritus dotalem pe- cuniam apud mercatorem collocet, vt eius lu- cro viuat, quod fieri non potest nisi saluum sit capitale. Si quidem dos semper vxori debet salua persistere.

¶ Secundo arguitur, potest, qui amplam pecuniam in societate ponit pacisci cum socijs, vt non in ipse totum eius periculum subeat, sed ipsi partem, ergo eadem ratione potest inter eos conuenire, vt alij periculum subeant, ipse vero tantum pecuniam conferat.

¶ Tertio arguitur, quia ponens pecuniam duplici periculo subistere non debet, sed ex na- tura contractus societatis, quia collator pecu- niae committit pecuniam socio cum ea nego- tiaturo, illa pecunia substat periculo apud so- cium, qui fugere potest, aut deficere, aut infi- deliter negotium gerere: ergo non est subden- da periculo alteri: sed ratione istius periculi poterit collator illius citra periculum eam amit- tendi in negotiatione ex ea lucrum reportare.

¶ Quarto arguitur ex §. de illa inst. pro soc. vbi dicitur valere pactum, quod alter non sen- tiat de damno, sed de lucro, ergo fieri potest pactum, vt collator pecuniae non patiatur da- num iacturae capitalis. Et confirmatur, quia ponens operas posset pacisci, vt ipsis pereuntibus, sibi aliquid soluatur, quod est eas facere saluas: et

Instruct. Negot.

go sic etiam posset expositor pecuniae ex pacto facere saluam pecuniam.

¶ In contrarium, quia tale pactum de perci- piendo lucro, saluo capitali, est contra senten- tiam Theologorum, & contra naturam socie- tatis, quae est fraternitas. De cuius natura est, quod partes sint aequales.

¶ Quaestio haec licet controuersa sit inter Doctores iuridicos: tamen, quia parum pre se fert ambiguitatis, vnica hac conclusione expe- ditur, scilicet, non est licitus ille contractus, vbi quis sic pecuniam cofert, vt nulli se expo- nat periculo, sed alter tenetur quomodo cumq; cedat negotiationis alea, eundem seruare in demne. Ratioque huius conclusionis est perua, quonia haec non est societas, sed verum mutuū, quod si mutuū non esse dixeris, eod quod ea pecuniam exponens eius dominus manet: est tamen contra- turā societatis, quod quis velit lucrum pecunia sua manente salua, quia secundum D. Tho. quod pecunia exponatur periculo in negotiatione est causa, sine qua non est fructifera, vel lucrifera. Tū, quia si res manet propria deponen- tis, contra iustitiam est sociū grauiare obliga- tione eam affecuradi, nullo sibi collato pretio (vt nunc loquimur) quia est illud duplici onere grauari, & onere amittendi suas operas, & one- re in super capitale persoluedi, si pereat.

¶ Ad primū igitur argumentū sunt qui re- spondeant concedentes in dicto capitulo in- dulgeri marito, vt possit dotem saluo capitali apud mercatorem ponere, vt eius lucro matri- monij onera sustineat, sicut genero permittit- tur, vt fructus pignoris extra sortem suscipiat. Idemque aiunt de bonis pupilli, inter quos est Ioan. And. & alij Doctores. c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. quod in fauore pupil- lorum, viduarum, & ecclesiarum posse fieri conce- dunt. Quod tamen hac ratione posse fieri re- futans Nauar. quia esset usura, & usura in fau- rem etiam pupillorum, cum sit contrarius natura- in foro conscientiae, & ecclesiae non permittit- tur, ait posse fieri cum affecuratore, & lucrum in- certi pro certo redptione. Sotus autē lib. 6. de ius. & iur. q. 6. art. 2. assertū hoc absolute, vt im- probabilissimū, & pestilentissimū assertū re- probat. Quia usurariū illud esse ceter, & nulla ratione, vt potest contra ius naturae, & diuinū esse dispensabile ait, vt expresse habetur. c. super eo. de usu. neque pro redimēda captiui vita, ne- que esse simile de pignore, cuius fructus iure censetur focer tribuere, dū dotē non soluit. Igi- tur capitulū illud, vt sentit Sotus tantū decla- rat, quomodo maritus possit ex fructibus do- tis viuere, nempe si illam apud tutū mercato-

Conclusio.

Ratio.

Ad 1. arg.

Variat Do- ctores.

R. 4. rem

rem collocat iure communi societatis, puta vt capitalis periculo sit expositus, ni fallimur, autem expositionem Soti hanc illius capitulum per vestram magis esse textui consonam, & menti pontificis, quam illam Nauarri in sum. cap. 17. num. 256. arbitramur, tum quia si dote in illo casu mercatori posse committi decernit Papa, id est, hoc sine vt in forma exprimit textus vt de parte honesti lucri dictus vir onera matrimonij possit sustentare. At stando in glossa Nauarri, & verbis textus, conferendo glossam verbis predictis finis, id est, sustentatio onerum matrimonij commode sic non potest stare. Quia secundum sententiam hanc via assicurationis capitalis, & redemptionis lucri incerti pro certo, modicum est lucrum, quod deductis partibus, quas pro his impendit con socio mercatori, maritus ex modica dote (nam de modica loquitur textus) possit reportare, quomodo ergo ex modica dote exposita negotiationi poterunt onera matrimonij sustentari, ex cuius paruo lucro, quia parua fors est authore Nauarro, vix quartam partem maritus accipere potest: quod autem textus loquatur de modica dote patet ex verbis eius. Nam sic ait, loquens de marito, scilicet, cum satis possit ei modicum credi dotis cui creditum est corpus vxoris. Si ergo modica dos etiam via communi societatis exposita negotiationi cum suo periculo paruum lucrum vix sufficiens ad sustentationem matrimonij affert, quomodo potuit sibi persuadere Papa, quod via Nauarri, id est, via assicurationis capitalis, & redemptionis lucri (vbi ex ingenti forti modicissimum est lucrum) ex modica sorte dotis posset salua dote vir reportare lucrum ad onera matrimonij sustinenda omnia, cum id modicissimum lucrum vix soleat sufficere ad emendum ligna tantum & aquam. Intellexit ergo ibi Papa talem dotem modicam committendam esse mercatori non salua dote, neque via extraordinaria Nauarri, sed via communi societatis, id est, cum periculo illius, quo auctius esset lucrum inde proueniens, quo posset maritus commode onera matrimonij sustentare. Neque putauit Papa hac via inferre se iniuriam vxori in sua dote, quia loquitur ibi in textu de viro paupere, qui secundum glossam, quia pauper erat, solam cautionem iuratoriam, quia aliam non habebat ad manum tenebatur vxori dare. At per solam cautionem datam a viro paupere dos vxoris non manebat securior apud ipsum, cum esset pauper, & ignauus ad negotiandum, quam apud fidum, & industrium mercatorem, quia pauper ille vir illum erat verisimili-

Sent. autoris.

Glossa Nauarri non tam consonat textui.

Intelligentia Papae.

ter consumpturus.

¶ Ad secundum argumentum respondet Sotus concedendo posse quempiam pecuniam millia. v. g. aureorum in societatem conferre eo pacto, vt non subeat periculum nisi sex, aut octo millium. Verum tamen tunc non potest ex lucro recipere nisi illam precise partem quae illi pecuniae respondet, cuius ipse periculum subit: nam reliqua ceditur socijs mutuae, quippe qui suo periculo illi suscipiunt, atque adeo pars illa lucri, quae periculo partis mutuae respondet illorum est, qui eidem sese submiserunt discrimini.

¶ Ad tertium argumentum respondetur ex mente Siluestri verbo societatis. 1. q. 2. allegantis super oc Archidiac. quod non excusatur ab usura, qui solus ob periculum, cui pecunia substat apud consocium negotiantem, quia potest fugere parumque fidus esse, ideo sperat inde non subeundo alia pericula fortuita negotiationis capere lucrum. Quia etiam mutuator dum mutuat subit istud periculum. s. q. mutuatarius potest fugere: & infidus esse: & tamen vt probatum est supra in alio tomo. 2. parte materia de usura. Secundum omnes contra Metinam Coplutensem ratione istius periculi non licite potest expetere lucrum, vt patet expresse cap. nauiganti de usuris, & quia conferens pecuniam non intendit subire periculum socii infidi, & parum securi, quia si tale eum fore sciret, aut dubitaret non poneret pecuniam suam apud illum, imo etiam si animo habuisset huic soli se subdere periculo vt lucrum inde referret, sibi non suffragaretur: ergo negandum est, quod duplici se subdat periculo, taliter quod ratione primi. s. quia infidus esse potest socius hac sola ratione lucrum ex negotiatione sibi parare possit.

¶ Ad quartum argumentum desumptum ex §. de illa. in §. pro soc. vbi dicitur valere pactum, quod alter non sentiat de dano. Sed de lucro respondetur, quod secundum Syluest. societ. 1. q. 2. allegantem in hoc Ioan. Cal. hoc non debet intelligi de capitale, quia semper debet substatere periculo, sed de damnis, & lucris alias contingentibus, dum non perit capitale. Vel secundum re sponderi potest, quod istud ius procedit tantum quantum ad ponentem operam, qui licite pacisci potest, quod non sentiat damnum in capitali alterius socij, cum sentiat damnum in opera, quae contraponitur pecuniae, imo opera, & industria (vt ibi dicit textus) potest esse tanta, quod valeat pactum, vt ipse lucratur duas partes, & tertiam habeat, qui pecuniam contulit.

¶ Expedita iam prima parte quaestionis, de secunda agendum nobis occurrit. Nam etsi conclusum

Ad 2. ubi.

Ad 3. ubi.

Ad 4. ubi.

elusum sit, quod ratione societatis, saluo capitali lucro sperari non possit, an ratione contractus assicurationis id licet liceat adhuc inquirendum venit. Atque certe in hanc sententiam ierunt omnes doctores. s. quod alia via. s. ratione contractus assicurationis initium tertio licet saluo capitali ex societate reportare lucrum, quia id contractus societatis naturae non repugnat, sicut neque naturae contractus emptionis aduersari videtur, si quis equum a se prius empti vitam securam sibi fieri per tertium ei ideo collato pretio curaret. Sed an tam fors, quam lucrum in societate sicut per tertium alium, ita per eundem socium cui confert sortem, sibi assureari possit, id est, de quo maxime ambigitur, & concertatur inter doctores. Nam Ioannes Maior in 4. distin. 15. q. 43. & 49. affirmatiuam tenet absolutam cui accedit Nauarrus in sum. cap. 17. nu. 254. & num. 255. cum limitatione tamen modici lucri hac via expetendi. His quoque subscribit in sua instruat. §. 27. Metina, suffragatur quoque, eis & Garcia in 2. parte de contractibus cap. 17. fol. seu pag. 508. contra Sotum de iust. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. absolutem negantem posse fieri, & contra Caiet. o. put. 17. esp. q. 11. distinguente, & partim istum contractum assicurationis capitalis cum socio factum approbantem, & partim reprobantem. Reprobantem, si cum eodem socio fiat simul, & pro eodem instanti, quo inter eos coit contractus societatis: quia tunc inquit est palliatum mutuum. Approbat autem si contractus assicurationis cum eodem socio fiat post contractum societatis absolute, & precise sine vlla obligatione imposta socio assureandi factum, quam etiam distinctionem Caiet. ibi etiam reprobatur Sotus. Igitur quod quaestionis veritas magis illucescat, more scholastico eam pro parte negatiua Soti arguendo contrauertamus.

Variat ubi dicitur.

Arg. 1.

Arg. 2.

tem capitalis, quam praestat socius, dominium in pecunia capitalis transmittitur in socium: sicut contingit in mutuo, quod ex eo maxime fit patens: quia ex eo puncto, quo socius de securitate fortis praestiterit cautionem: dum modo sortem, & conuentum lucrum paratus sit soluere adeo illa fors est in manu socij eam sic accipientis, vt possit pro libito, vt donare: ita & alienare, profundere: & in alios vsus distrahere sicut accidit in pecunia mutuata: ergo sic ratione assicurationis per socium factae vel saluo capitali recipere lucrum est perinde, ac si quis ratione mutui palliati velit percipere vsuram.

¶ Tertio arguitur argumento Soti, quod videtur dissimulare Nauarrus. Quia in contractibus, vbi res taxato pretio alteri traditur, in quoscunque vsus tradatur, censetur venditio: vt patet in dote quae licet detur in vsu matrimonialis: & cum obligatione sustentandi onera matrimonij: si datur suo pretio aestimata alienari potest a viro, quia est sua, & emptionem quam emit credito pretio. l. si inter. C. de iur. do. & glos. ibi: ergo cum pecunia taxatum habeat pretium, & taxato detur pretio, vt puta quod ipsa eadem salua restituatur, iam socius fit dominus illius, licet detur cum obligatione negotiandi: sicut vir in casu predicto ita interpretante: l. si interiam dicta fit dominus dotis, licet detur dos cum obligatione sustentandi cum ea onera matrimonij, ac per consequens poterit socius eam pecuniam expendere in quoscunque sibi libuerit vsus, dum sortem saluam reddat: quae omnia arguunt talem contractum esse palliatum mutuum sortis cum lucro: ac proinde non esse licitum.

¶ Quarto arguitur argumento Albornoziij ibi. 1. de contractibus tit. 14. vbi fauet Soto hac ratione, quia socius tenetur curare de securitate pecuniae: ne scilicet sua culpa pereat sed nullus pro eo ad quod tenetur, & quod ad se attinet de se prestare potest licite interesse expetere: ergo neque socius potest pretium assicurationis recipere: quia ratione societatis tenetur talem sortem custodire: & quatenus non pereat in uigilare: ergo talis contractus assicurationis a socio fieri non potest: sed neque virtute illius ponens sortem illa salua, non potest inde lucrum sibi comparare.

¶ Quinto arguitur argumento secundo eiusdem Albornoziij, vbi supra quia de re indeterminate non potest determinari, & certa securitas praestari: ergo tertius contractus de assicuratione sperati lucri (cum illud sit lucrum

Arg. 3.

Arg. 4.

Arg. 5.

R. s. crum

rum indeterminatum) fieri non potest, ac per consequens ratione esse curationis capitalis, & affecurationis lucri in ita cum socio, non potest ponens pecuniam aliquid lucri salua forte accipere.

Arg. in contra. ¶ In contrarium, quia prout Nauarrus vbi supra, ait sibi relatum fuisse in multis locis Gallia, & in aliquibus Italia partibus, & montibus videtur contrarium seruari, scilicet, quod Ecclesiae, viduae, & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus quod quatuor secura pro centum in suam sustentationem lucrarentur: quae consuetudo nullo modo defendi potest, nisi dicendo, quod exordium sumplit ab hoc societatis modo, qui fit cum securitate, & redemptione lucri praedictis, quae tamen consuetudo non videtur damnanda: ergo neque iste contractus est damnandus, scilicet, quod ratione affecurationis sortis salua forte aliquid lucri accipiatur.

Referuntur sententiae Thomistarum. ¶ Porro antequam nostram sententiam in quaestione certè valde perplexa edicere aggrediamur, libet primò sententias nostrorum Thomistarum enarrare. Neque enim omnes omnino in hac quaestione conveniunt, licet plerique illorum securius, quam ceteri doctores loquantur. At ut incipiamus ab antiquioribus, Silvester egregius Thomista pariterque in iure peritissimus, verbo, societas quod hunc contractum affecurationis capitalis, & lucri etiam cum eodem socio esse licitum, ait Caietanus gloria Thomistarum opuscul. 16. respons. quaest. 2. partim illum reprobat, partim illum approbat. Nam approbat illum, si fiat cum eodem socio successiue post contractum societatis absolute, & sine obligatione affecurandi sortem imposta socio prius initum. Reprobat autem eum, si simul ut coit societas, cum ista obligatione affecurandi contrahitur. Sotus autem omnino, & mordicitus asseuerat non licere, quia est mutuum palliatum cum lucro. Bartholomeus Fumus Thomista in sua summa armilla verbo societas. §. 6. sequitur affirmatiuam allegans Siluestrum, quae ait sibi concordare. Victoria Thomista tamen bene meritis cathedraticus primarius Theologiae olim Salmanticae, & introductor distincti styli scholastici legendi Theologiam in Hispania, in scholis à se dictatis super. 2. 2. S. Thome anno domini. 15; §. fatetur primò hanc fuisse opinionem Maioris, scilicet, affirmatiuam quod poterat sic contrahi: & addidisse Maiorè eius assertorem hunc contractum, quia similis est contractui usurario non debere fieri publice, sed secreto. Secundo ibi narrat Victoria hac opinio-

ne Maioris in se diebus, dum Parisijs versaretur fuisse opinionem comunem: sed tamè esse opinionem contrariam iuristis concedit (vt insinuat Syluest. societ. 1. §. 7.) & tandem concludit ibi Victoria, quod licet non audeat condè nare ad restitutionem sic contrahentes (quia sunt hinc inde opiniones) si bona fide contrahant: tamen ait rem, sibi esse satis dubiam, & talem contractum valde esse periculosum, vtpotè qui parum differat ab usura, quippe qui etiam viam aperit latam ad multas vsuras. Nam illa differentia, quod lucrum accipiatur via affecurationis, & non mutui differentia metaphysica est, non realis, quia inde exurgit mutuum palliatum cum lucro. Deinde Fr. Ioannes à Peña præclarus Thomista, & olim Salmanticae sacrae Theologiae Cathedraticus primarius in dictatis à se in scholis, asseruit opinionem negatiuam Soti moraliter, & practice esse sequendam, & precipue antefactum cõ silendum esse, ne sic contrahatur, quia illi contractus videntur se interimere, & manere mutuum cum lucro, quod est usura, fatetur tamè opinionem Caietani, scilicet, quod liceat, si successiue fiant illi contractus, esse veram speculatiue loquendo, & post factum esse tollerandam. ¶ Metina autem Salmanticensis licet inter hos Thomistas penultimus, tamen etiam egregius meritis, vtpotè qui primarius Theologiae Salmanticae fuit Cathedraticus dignissimus in sua Instructione. §. 27. tenet sine distinctione, quod etiam cum eodem socio licet inire contractum affecurationis capitalis, & venditionis lucri incerti pro certo, licetque saluo capitali aliquid lucri reportare, quia id lucri non ratione contractus societatis percipitur: sed ratione aliorum duorum contractuum ibi interuenientium, scilicet, affecurationis & venditionis. Garcia autem vltimus & meritò commendandus inter hos hic egregios relatos Thomistas assentiens opinioni Nauari, & Ioannis Maioris, & Syluestri contra Sotum ait in. 2. part. de contract. capit. 17. videndas esse rationes harum, quas ipse omittens contendit hanc affirmatiuam partem distincto modo probare.

¶ Porro inter tam varias sententias quid sit dicendum vix occurrit. Verum antequam pro ingenij mei tenuitate aliquid dicam, post quae hic meam sententiam dicere cogor, formam contractus de quo quaeritur hic vt innotescat praemittere oportet. Verbi gratia, vt proponit Metina in sua Instructione, aliquis coita societate cum alio socio mille aureos in piscatum insumpsit: qui accedens ad tertium sic eum al-

Fr. Ioan. Peña.

Metin.

Garcia.

Forma contractus.

Contractus explicite celebrati.

Notamen.

loquitur, quanti mihi hanc mercem securam facies? Conuenit tandem inter ambos vt pro centum aureis securitatem pro piscati illius mercimonio praestet. Post hoc autem cum altero tertio sic paciscitur dicēs, emito à me piscati mercimonium hoc quod iam sic mihi securum pro centum talis effecit. Placet huic tertio sic illud affecuratum emere, soluitque pro illo, illi mille & ducentos aureos pro parte, quae huic socio, qui contulit mille aureos praedictos contingebat, vnde consecutum est, vt praesolutis centum aureis pro affecuratione, saluo capitali reportat sibi vltra capitale lucrum aliorum centum aureorum. Hos contractus sic celebratos cum alijs à socijs nemo doctorum est qui condemnet: sed an cum eodè socio, quo cum coita est societas sic hos contractus simul, & semel formaliter, & explicite aut virtualiter, & implicite aut successiue inire liceat, id est, quod inter doctores in contro uersiam venit, explicite autem celebrare hos contractus est expresse verba eos nominando contrahere seorsum, at vero implicite, & equi ualenter eos contrahere est non sigillatim eos contrahere, sed sub vna forma, verbi gratia vt exemplificat Nauarrus, vt si quis negotiator publice protestaretur separatim ad accipiendum pecuniam à quocumque volente illam conferre in societatem cum pacto de affecuratione sortis ad rationem. 4. pro. 100. & lucri certi, scilicet. 4. pro. 12. incerti lucri, ita quod ex lucro incerto verisimili, scilicet. 12. venturo ex centum expositis in negotiatione societatis, accipiat pro affecuratione sortis. 4. & quatuor pro certificando lucro, & consequenter non teneatur reddere nisi. 4. & postea alius sciens hanc protestationem confert ei centum negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationem tuam, vel implicite sic contrahere erit, si quis dixerit accipe centum in societatem, & dabis mihi certum lucrum, scilicet, quatuor vt fieri consuevit.

¶ Nam nunc nostram mentem declarare incipiamus, praemittimus ergo primò quod contractus hic affecurationis capitalis cum eodè negotiationis socio etiam successiue factus, & etiam factus ad instantiam socij est vitadus quippe qui in publico in regionibus, vbi non est vsu receptus, ingenerat scandalum, quia per se fert speciem vsurae, vnde ius opinionis assertor Maioris (prout Victoria retulit) asseruit hunc contractum, quia similis est contractui usurario non debere fieri publice, sed

secretò, tum, quia autore Victoria viam aperit multis vsuris, tum, quia est contra sententiam iuristarum, qui in foro exteriori talem contractum, vt iniquum reprobabunt. Quod & confirmat Nauarrus commento de vsuris, num. 35. vbi affirmat in foro exteriori contractum hunc praesumptionem praese ferre maioris mali, quando simul cum contractu societatis fit insinuans per hoc, similiter quando successiue fit praesumptionem mali, licet non tanti in eodè foro exteriori ingenerare. Hoc autem & comprobat Mercatus de contract. lib. 1. cap. 9. fol. 37. vbi superaddit, quod etiam si talis contractus sincerè, & liberè fiat, nullus est doctorum, qui cum non reprobet saltem propter malam eius speciem, & vsurae, quam habet apparentiam, & quia praesumitur malus animus, quando contractum hunc affecurationis capitalis sui cum licite possit facere cum tertio, molitur eum facere cum suo in negotiatione socio. Vnde videtur contractus hic tanquam male agens odire lucem exteriorè. At verò concedente hoc Soto licet contractus societatis, & affecurationis capitalis non possit fieri cum eodem socio, quia cum socio non potest fieri contractus de seruando capitali: tamen potest fieri cum socio conuentio de quantitate aliqua lucri affecuranda: & hoc de affecuratione lucri cõcedunt omnes, vt inquit Nauarrus vbi supra. ¶ Tandem vltimò notaueris, quod licet malam semper speciem referat: sed magis proditur eius mala effigies cum eodem instanti contractus affecurationis coincidit cum societas coitur, quam cum successiue postea fit, & magis cum implicite contrahitur, quam cum explicite, & magis cum fit ad instantiam conferentis pecuniam, quam cum fit ad instantiam ponentis operas.

¶ Igitur iam ad quaestionem vnica conclusione hac respondetur, scilicet, secluso scandalo, quod contractus hic affecurationis capitalis cum socio aptus natus est generare in regionibus, vbi non est vsu receptus, ex se non videtur ita illicitus, vt in conscientia non possit tolerari saltem post factum cum limitationibus, & conditionibus sequentibus, & non absolute. ¶ Quarum prima est, quod per expositionem pecuniae, quam exponit negotiationi velit obligare socium illam recipientem ad negotiandum cum illa, quia alias non ex negotiatione, sed ex mutuo suae pecuniae conferetur velle lucrum, vnde conuinceretur tunc non contractum societatis coiri, sed mutui, ex quo lucrum sibi acquireret, quare haec conditio, quippe quae potissima est maxime obseruanda

Notamen vltimum.

Conclus.

Triplex limitatio. 1.

2. seruatū est necessaria. ¶ Secunda autem conditio est, quod non multum: sed perexiguū lucrum velit reportare: vt. 4. pro. 100. quod videtur fuisse receptum (vt ait Nauarrus in vsu antiquo. ¶ Tertia conditio, vt talis contractus affecurationis capitalis fiat ad instantiam alterius socij ponentis operas taliter, quod hic socius voluntarius hūc contractum contrahat. Quia alias ratione pecuniæ sibi collatæ ad negotiandum videretur adactus ad affecurandum, ac per consequens tunc ratione virtutis mutui videretur ad illam obligationem affecurandi capitale fuisse coactus. Igitur cum his conditionibus potest licite fieri ex se contractus prædictus cum socio, siue in eodem tempore cum contractu societatis, siue successiue: & non solum formaliter, & explicitè: sed etiam implicitè, & æquiualeuter, vt ait Nauarrus. Hæc conclusio est Maioris in. 4. dist. 15. q. 49. est Nauarri in Sum. cap. 17. num. 255. & commento de vsuris, num. 33. est Syluest. verbo societas. q. 2. est Metinæ in instruct. §. 27. est Garcia in. 2. part. de contract. capit. 17. sed neque Victoria, & frater Ioannes de la Peña, neque Caietanus ausi sunt hanc conclusionem omnino damnare. Cum igitur hæc conclusio sit ex Diametro contra Sotum, nescio tamen an cum his limitationibus à nobis hic positis, ei subscriberet, nam iam per primam conditionem eius infringitur potissima ratio qua nitèbatur in contrarium. Probat. I. nunc primo ratione Nauarri, qui (vt ipse ait) nouè inducit cap. per vestras de donat. inter vir. & vxor. ad hoc probandum: quia ibi decernit Papa, dum vir redigitur ad inopiam licite posse dotem vxoris ponere apud aliquem mercatorem, quo ex parte lucris honesti sustentet onera matrimonij, quod fieri poterat non tamen, nisi dote salua. Nam dos transfret in mercatorem cum hoc onere, vt esset salua. Nam cum hoc onere concedita est marito, & res dictante hoc iure, transit cum suo onere. Sed hæc ratio Nauarri, quia innititur in dubia glossa textus (vt antea in solutione cuiusdam argumenti insinuauimus) parum ei suffragatur: secundò probat eam ex vsu recepto in multis Galliarum locis, & Italiae partibus, & montibus (vt fertur) vbi ecclesiarum, & viduarum, & pupilli more antiquo conferunt suas pecunias mercatoribus, quò quatuor secunda pro centum in suam sustentationem lucrentur. Neque habet hic locum glossa seu intelligentia, quam Ioannes Andr. & nonnulli alij doctores super cap. per vestras insinuant, scilicet, quod in fauorem ecclesiarum, viduarum, atque pupillorum

id potuit Papa licite concedere vt posset fieri, quia intellectus hic non est verus: Nam cum hoc sit vsura, quæ etiam ad redimendos captiuos non est dispensabilis cap. super eode vsuris, sequitur tantum societatis titulo accedente contractu securitatis, & redemptionis prædictæ id facti licite excusari possit. ¶ Sed præter hanc probationem, quæ solum innititur coniecturis, & etiã illarum provinciarum Galliarum, & Italiae vsui, probatur ratione, quia omnis iniustitia commissã in contractibus, pecunia, & pretio pro ea in recompensam dato potest reparari, vt verbi gratia si quis mutuet pecuniam mutuatario, vt mutuatarius in molendino mutuantis suum omne molat triticum, & si pro hac obligatione molendi ibi in suo molendino, quam mutuans mutuatario imposuit, aliquid in recompensam illi remittat de forte mutuata, sufficienter refarcitur per hoc obligatio prædicta ergo etiam iniustitia, quæ alias committitur in societate propter grauamen impositum socio reddendi saluam sortem, quia est recompensabilis pretio tolli potest pro hoc impenso pretio, vel lucris portione remissa, tunc rursus si ista iniustitia, & inæqualitas post initum contractum tolli potest remisso pro ea pretio: ergo etiam à principio dum contracta est societas cum contractu affecurationis obligante ad affecurationem capitalis, iniustitia, seu inæqualitas istius grauaminis consentiente socio repenso illi pretio, vel portione iusta lucris illi remissa tolli potuit, sic autem fit quando (prout dicitur conclusio) conuenit inter partes: ergo est licitus ex se contractus. Hæc ratio primaria est quæ est etiam Garcia. At verò quod etiam affecurationis lucris contractum cum suo socio exponens pecuniam inire possit, clarius est, quàm probatione indigeat. Nam si in piscatione socij possunt singuli à singulis emere partem lucris sibi obuenturam, quare nõ poterit socius lucris partem maiorem speratam, licet incertam, vendere pro minore parte sibi certo sibi tribuenda illa minori certa parte contentus. ¶ Secundò probatur, quia si sic contrahere non liceret, esset quia ex contractu affecurationis capitalis adiuncto resultaret implicitum mutuum (vt Sotus asseuerat) sed certè mutuum non pullulat ex tali contractu, quia de ratione mutui est quod ex meo fiat tuum id quod tibi mutuo, vnde consequitur quod tanquam de re per mutuum facta tua possis pro libito negociari, & non negociari cum ea, vel

Ratio 1.

Ratio 2.

vel eam pecuniam mutuo acceptam, vt potest tuam ludere, vel in alios placentes vsus distrahere, quod certè non contingit, vbi pecunia iuxta primam limitationem, & conditionem, cum obligatione, vt negotietur cum lucro, quod vendit est conferenda in societatem, & non sine illa: ergo non est tibi mutuum palliatum. ¶ Tertio, quia si non liceret, esset quia ratione societatis saluo capitali ex peteretur lucrum, at, vt bene ait Metina in sua instructione, non ratione societatis tantum expetit illud modicum lucrum: sed ratione contractus affecurationis, pro quo soluit partem lucris, & ratione venditionis lucris veritabilis incerti quoad quotam, pro minori certò tamen sibi soluendo. ¶ At verò quod summè notatu opus est, ad uerito lector, scilicet, quod quoniam conditiones prædictæ tres, quæ veluti limitationes nostræ huius conclusionis adhibentur parum curantur, & obseruantur, res est intolerabilis, plenaq; periculis talis contractus. ¶ Porro talis etiam contractus Italiae (vt fertur vitatus) vbi pro certa quæritate pecuniæ, quæ salua postea reddenda est, quam quis ibi tradit hospiti suo, ab eo recipit sustentationis alimentis salua sibi sua forte illicita est contractus, quando quidem prædictæ conditiones non obseruantur: neque attenduntur, & insuper pecunia si tributa est perexigua summa, & alimonia, quæ inde ea salua sumitur reputatur magnum lucrum respectu sortis, & per has conditiones hic commemoratas argumentorum, quæ Victoria, & Sotus aduersus prædictam conclusionem excogitarunt: quæ in principio fuerit posita, manet vis enervata: sed tamen ne eorum solutionem videamur subterfugere, ad singula respondetur in forma. ¶ Ad primum argumentum respondetur ex mente Nauarri in commento de vsuris, negando antecedens, scilicet, quod ex affecuratione capitalis facta per socium resultet mutuum. Nam per mutuum (vt nomen sonat quia es de meo facere tuum) transfertur dominium. At verò per affecurationis contractum, vt capitale sit saluum initum cum socio, non necessariò transfertur dominium, quod multipliciter ibi cõtendit probare Nauarrus: primò quia Gregorius. I. X. cap. 1. de commo. expresse ait commodationem multa ad certum vsus cum pacto, vt commodatarius eius substat periculo etiam si casu fortuito pereat, illius multa non transferre per hoc in commo-

Ratio 3.

Nota Valde.

Contractus Italiae non securus.

Ad arg. 1.

Affecuratio nõ transfert dominium.

datarium eius dominium, idemque insinuatur. l. C. commodatum, quia secundum eundem Gregor. I. X. in cap. finali depositi. & iuxta l. si in conueniat. ff. cod. depositi dominium, eò quod depositarius præstat securitatem illius, non transfertur in depositarium. ¶ Tum, quia secundum eundem Gregor. in dict. capit. 1. & in dict. cap. fin. culpa, & mora communiter rei debitæ restituendæ periculum in morotum, & culpabilem debitorem illius transfert, nõ tamè per hoc eius transfert in debitore dominium: quia contra ius est asserere quod commodatum, vel commissum alteri ad certos vsus quemadmodum committitur pecunia in societate ad vsum negotiationis, & non ad alium, eò ipso, quod præstita cautione de eius securitate suscipitur in alios vsus verti possit, quin in eo id facta reputatur veluti furtum. §. placuit. instit. de oblig. quæ ex delict. nascuntur. l. qui vas. vetare. ff. de furt. aut præsent. C. de fideiussor. tum quia morosus detentor rei, eò quod ex mora iam subit eius periculum, non potest vti tali re in omnes placentes sibi vsus. ¶ Tū quia pignus & fideiussio data ad maiorem securitatem non liberant aliquem ab obligatione, qua se obligat, quia ista inducta sunt ad augendum, & idè non operantur diminutionem. l. lega inutiliter. ff. de admi. Tum quia cum res transfertur cum onere vtendi ea ad certum finem non potest verti in quoscunq; vsus, vt exemplificat Nauarrus in primogenituris. l. scemina. C. de secun. nup. ergo neque fors collata in societatem ad vsum negotiationis non est contra voluntatem eam exponentis in alios vsus conuertenda. l. 1. & l. legatu. ff. de admi. rer. ad ciui. Igitur constat ex dictis quod collatio sortis in societatem cum affecuratione illius in itam cum socio non est mutuum contra Sotum, siquidem (vt ex prædictis patet) eam recipiens non potest vertere in alios vsus, quemadmodum pecuniæ mutuatarius stando in sola ratione mutui potest pecuniã mutuatam e contrario vertere in quoscunq; voluerit vsus. Vnde negatur, quod solum periculum manens apud recipientem sortem causet mutuum. ¶ Ad secundum argumentum respondetur, quod ex solutione primi manet solutum, quia negatur quod per præstitam securitatem à socio recipiente capitale de eo, in eum capitalis transferatur dominium, quia negatur quod assumitur ad hoc probandum, scilicet, quod receptor capitalis possit pro libito illa forte

2.

3.

Ad 2. arg.

forte in alios vsus vi, quod si cum tali facultate sibi daretur, & non cum obligatione negotiandi, iam tunc fatemur, quod tunc mutuum esset, at proinde lucrum expectare esset vsura.

Ad. 3. arg. ¶ Ad tertium argumentum quod aliqualem apparentiam præ se ferre videtur, propterea quod in iure videtur fundari, respondetur quod dos æstimata tradita viro secundum ius præsumitur emi à viro, & esse emptitia, quia est res vendibilis, præsumitur in qua tunc emi nisi fieret estimatio ad sciendum quantum res dotalis deterior esset facta soluto matrimonio. l. si inter. C. de iur. do. & in dubio præsumitur primo dotata ut glos. ibi. At pecunia, quæ cūferur in sortem societatis, licet taxationem sui valoris secum deferat, tamen quia proprie non est res vendibilis, sed potius est pretium venditionis, & rerum venalium, ideo illa pecunia per coitam societatem, & affectionem illius factam à socio, non censetur esse vendita credito pretio, quare per affectionem non transmittitur in socium affecurantem eius dominium. Quare non resultat inde mutuum, neque vsurarium est lucrum inde expectatum, secus est si sciens, & volens dominus pecuniæ non negotiaturo illam daret, quia iam cum nulla intercederet inter eos societas, mutuum esset, & ex mutuo vellet lucrum reportare saluo capitali.

Ad. 4. arg. ¶ Ad Quartum argumentum Albornoziij respondetur, quod duplicia sunt damna, quædam quæ non sine culpa socij solent euenire, & hæc socius gerens negotium mercantiz tenetur virtute societatis subire, si sua culpa contingant. Quare pro his vitandis affectionis pretium nequit accipere. Alia autem sunt damna extrinseca contingencia sine culpa socij negotiantis, & horum pericula non tenetur socius subire; & ad affecuranda hæc pericula & damna, ut si euenierint ea subeat socius negociationis institor, cum eo contractus affecurationis iniri potest, cuiusmodi sunt damna contingencia ex fortuitis casibus ex incurfu latronum, qui solent grassari, ut in itinere Valentiz ad Barchinonam, vel ex procellarum contingencia, quibus alias substat capitale periculis, nisi affecuratur: & de his secundis periculis nostra hæc intelligitur conclusio.

Ad. 5. arg. ¶ Ad quintum, & vltimum argumentum Albornoziij respondetur, quod licet lucrum indeterminate affecurari non possit, bene tamen reducendo illud ad certam determinatamque quantitatem, sicut cæteræ affe-

curantur merces. Vnde sicut legendum est semper in specie, quia alias legatum esset derisorium, nisi esset specificatum, & determinatum. l. quod in rerum ff. delegatis. 1. §. si quis autem. sic etiam lucrum futurum licet sit in se indeterminatum, ut videri possit incertum pro minore lucro certo, illud lucrum incertum arbitrio boni viri reducendum est ad aliquam verisimilem summam: & tunc talis lucri contractus potest cum socio venditio, quia iam quod erat in se indeterminatum, ut determinatum per arbitrium boni viri venditur.

CAP. LXVI. Expositio casus societatis Romæ celebrati, & an licitus sit, an liceat conferre pecuniam mercatori cum pacto, ut lucretur, ut alie similes apud alios exposite, an liceat contractus hic, scilicet, si quis det Mexici. 100. ut in Hispania recipiat. 50. si perierint: & si non, recipiat. 120. an liceat alicui pro pretio accepto affecurare pecuniam, quam accipiat transuehendam ultra mare. De diuisione in societate facienda post eam, societas quadrupliciter finitur. Quo modo expensæ victus hic sunt deducendæ. Vtrum liceat conficere instrumentum de saluo capitali sola intentione, ut eius caueatur amissio: de qua dicitur societas inita cū nautis piscaturis an liceat.

Ques. ¶ **I**am per conditiones supra assignatas ad contractum societatis attinentes examinandus venit casus ille, siue contractus, qui sub nomine societatis alicui, & sæpissimè Romæ est vsu receptus, cuius meminit Sotus lib. 6. de iur. & iur. quæst. 6. ar. 2. & cuius sic exprimit formam. **Expositio casus.** Habet. v. g. Petrus officium, siue scriptoris, siue aliter palatio seruiat, contingit numis egere, conuenit mercatorem, aut quæuis alium, qui illi tribuit centum aureos ducatos, pro quibus Petrus in suo officio decem aureos, aut duodecim consignat, ea tamen lege, ut si intra semestre tempus mercator ille, qui pecuniam illi numerauit ab hac luce migrauerit, capitalis iacturam faciat, neque suis hæredibus Petrus restituere teneatur. Si autem post sex menses vita superstes fuerit, protestatur debitori se nolle amplius in societate remanere, ideoque cum admonet, ut nisi statim soluerit inde ratione moræ soluturus sit eisdem statutis vsuras. At verò licet contractus hic nomine contractus societatis sit donatus: tamen, quia non omnino notus est contractus, ut de eo innotescat qualis sit, explorandum est nobis ad qualem nominatum, & notum nobis contractum possit reduci, vtrum ad contractum census, vel societatis, vel sortium, vel ad alium. **Et quidem**

quidem ut à primo exordiamur, ad rationem empti census reduci non potest, quia emens centum in perpetuum se priuat capitali collato in pretium census, si venditor census, aut eius hæredes nolint illum redimere, quod tamè ita hic non contingit, quin verò integrum manet capitale tribuenti illud suum capitale repetere, sicut reuera repetit. Quapropter contractus hic non contractus census, sed societatis appellari consuevit. Sed an nomè societatis illi apponitum sit, & parum illi conueniens videndum nunc est, dicendum est (quidquid fingant talis contractus autores, quod nomè societatis illi quadret) quia societatis contractus hic dissolutus est omnino. Nam in hoc à lege societatis discrepare videtur, quod ille non lubit capitalis periculum, sicut vsu receptum est in societatibus, & sicut natura societatis exposcit. Non enim se exponit periculo si negociatione pereat capitale sed tantum illi periculo se obijcit, l. si morte ante sex menses præoccupatus fuerit, &c. Igitur quia mixtus contractus esse videtur ex ea parte, qua inter ipsos conuenit quia se exponit collator illorum centum periculo capitale hoc perdendi, si intra semestre tempus mortem obierit accipiat sex, prorsus iniquum non est quia innititur contractui solito sortium. Nam sic in alijs fortuitis fieri est in vsu. At verò ex ea parte, qua in tali contractu continetur, quod post lapsum sex mensium ratione moræ recipiat singulis annis duodecim in fraudem vsuræ videtur moliri. Tum quia ab principio illa mora præuisa est, quod circa in fraudem mutui videtur concessa. Tum præsertim quia ratione moræ, nisi intercesserit damnus emergens, supra capitale aliquid recipi non potest, sicut neque intuitu lucris cessantis, nisi huiusmodi pecunia licite negociationi fuisset exposita. ¶ **Sent. ult.** Vltimò tandè cum Soto dicendum ducimus, vix huiusmodi contractus approbari posse, nisi sub forma planè societatis, ita ut capitale substat periculo, ut si velit suscipere decimam partem lucris officij, qui cum illud ementi constiterit mille, reddat quotannis lucris centum, periculo exponat illa, quæ in societatem collata sunt centum, aut nisi sub forma census, ita ut super illud officium, quod veluti res immobilis, & fructifera est constituitur census capitalis ducentorum centum, qui quotannis reddat pensionem æquivalentem ad rationem vnus pro quatuordecim, sed hoc de censu hic non diffinim.

¶ Quoniam iuxta axiomam D. Thomæ in prologo super. 2. sermones morales vniuersales minus sunt vtiliter, eò quod actiones in particularibus sunt, ideoque, quo vsui magis sit

nostra hæc moralis tradita doctrina, non ab re esse duximus: si ad varios casus particulares in hac materia deconderemus, licet non ad omnes: quia id prope infiniti esset operis, cum prope infiniti sint. Quæritur ergo, vtrum liceat alicui conferre mercatori centum aureos hac conditione, ut accipiens illos obnoxius maneat ad respondendum eos conferenti de lucro, & de damno, secundum quod alij similes centum aurei apud alium mercatorem expositi negociationi cum periculo eos exponētis afferent lucris, aut iacturæ: cum tamen iste accipiat eos centum aureos non ad negociandum, sed in sua necessitate expendendos eos.

¶ **Ques.** Respondetur planè, quod quia pecunia hæc non datur per modum depositi, quia si per modum depositi daretur, neque deponens inde reportare lucrum, neque depositarius eam exponere posset: sed tantum custodire teneretur, & quia neque etiam confertur in societatem, quia si sic tribueretur, tribueretur cum pacto eam fideliter exponendi in mercantijs, quod hic non fit: concluditur ergo, quod data fuit per modum mutui cum expectatione lucris, quod non est sine vsura, quia pecunia ex se non est lucrosa. 88. dist. eiciens, ita Syluester societas. 1. quæst. 15. in huius rei gratiam allegas Archid. Innocen. & Ioan. Andr. de vsur. cap. fin. ¶ **Dictum. 2.** Secundò dicimus, quod quando aliqui Doctores afferunt contractum hunc esse licitum, glossandi sunt non quod ratione societatis sit licitus: sed ratione lucricessantis, si ibi interueniat, quod tunc contingit verè interuenire, quando dans illa centum, ea daturus certe erat mercatori: sed ad instantiam amici dedit ea illi pro suis splendendis necessitatibus, & dum modo secundum Hostiensem pericula, & expensas in se recipiat, & secundò secundum Syluestrum loco vbi supra contra Nauarrum, dum non intendat principaliter magis per hanc viam, quam per negociationem lucrari. Et tertio dum non contrahatur pactum ad semper, sed ad tempus rationabile, scilicet, quo negociationi intendendum erat, cui alias exponi parabatur in societate. Et quartò, dum non teneatur necessitate præcepti gratis mutuari accipienti. Et tandem quinto dum accipiat istud lucrum tanquam in interesse lucricessantis, & non aliter, & concurrant denique omnes conditiones iustificantes lucrum cessans.

¶ **Ques.** Deinde quæritur, an liceat alicui ex pecunia, quam in societatem confert mercatori, capitali istius pecuniæ substante periculo casus fortuiti, expetere aliquod certum, & securum lucrum.

¶ **Respon.**

Respons. Respondetur absque dubio, licet aliquibus id videatur illicitum ex parte mercatoris socij quia sic videtur emere totum lucrum futuram ex pecunia, mediante aliqua parte lucri secuta, & certa correspondente suo labori, tamen secundum Siluestr. & Gerard. Odo. vrinquo sic contrahere est licitum, quia postquam capitale stat periculo domini capitalis illud lucrum futurum licet incertum. Quia est verisimile sibi aliquid valet, poterit illud vendere socio, & socius mercator poterit illud emere licite secundum estimationem boni viri eo modo, quo sic fructus venturi ex agro emi & vendi possunt, & vendi solent.

Questio. Præterea queritur vtrum societatis licite speciem præ se ferat contractus hic, vbi quis in noua Hispania, vel Perulij cõfert mercatori centum hoc pacto, vt in Hispania recipiat. 50. si perierint in mari & si nõ perierint recipiat. 120.

Respons. Respondetur breuiter iuxta sententiam Silu. societas. q. 16. pro hoc allegant Hostien. & Ray. esse vsurariũ contractũ, tum quia vult partem capitalis, scilicet illa. 50. esse sibi salutem, tum quia mercator ista centũ in merces insumpsit, iste vult lucrum ex re nõ sua cum eam mutuo dederit pecuniã. Quod ex eo patet, quia non cum sui periculo in negotiationem, & in merces insumendam contrahit. Si igitur inde emptæ sunt merces, sunt mercatoris ementis, in cuius dominiũ per mutuum palliatum constat illam pecuniam transisse, vsura ergo est inde velle percipere lucrũ si autẽ mercator illa centum in merces non expendit, datur quoq; iniquus conuincitur esse, vult etenim lucrum, quod mercator non fecit.

Questio. Insuper consequitur & alia quæstio, scilicet, vtrum vsuræ labe contractus hic (qui videtur contractus societatis esse) infectus sit, in quo, quis recipit pecuniam vltra mare vehendam, & ibi reddendã pro certo pretio, & videtur certe quod non liceat eam vehenti aliquid plus pro assecuratione eius recipere, quã opus & labor transuehendi eam vltra mare mereatur, & patet, quia cap. nauiganti, de vsur. decernitur, quod non licet alicui, eodẽ sortis, quã mutuat nauiganti, aut eunti ad nundinas periculum in se suscipit, aliquid vltra fortem recipere, ergo neq; etiam (vt æqualitatis par sit ratio) licebit accipienti talem pecuniam trans mare vehendam aliquid vltra pretium laboris & transuectionis, quod est veluti fors a se posita accipere, etiam si illius in se suscepit periculum.

Dictum. 1. Nihilominus tamen dicimus cum Innocent. ca. si. de vsur. & cum Hostien. & cum Syluest. societas. 1. quæst. 17. talem contractum, vitio vsuræ non fore notandum, si quidem licet ex vi contractus locationis suarum operarum ad transuehendam illam pecuniam, teneatur illam custodire, & assecurare, ne suo dolo, vel lata culpa, vel leui, licet non leuissima pereat: non tamen tenetur a casibus fortuitis insultus latronum, & incurfus procellarum dominum illius pecuniæ indemnẽ seruare. Quare pro hac indemnitate: & securitate, si transuector pecuniæ ad instantiam domini velit eam præstare, poterit vltra pretium transuectionis aliquid accipere. Neque est eadem ratio de mutuante eunti ad nundinas, vel nauiganti, & assecurante fortem, quam illis mutuo tradit. Quia receptum hic vltra fortem secundum Hostien. cap. fin. de vsuris, vel realiter, vel ex præsumptione iuris directẽ mutuũ concernit, & ratione mutui expetitur, cum ad solam instantiam suam sua sponte solum causa palliandi vsuram periculum pecuniæ subit: & lucrum prætensum principaliter ratione mutui magis quã assecurationis: quæ ex mutuo est consecuta, intenditur, seu consequitur, quod tamen non cõtingit in casu, quo transuector pecuniæ periculum illius in se suscipit.

Secundò dicimus cum Innocentio, non esse contractum ab vsura liberum, si quis pro eo, quod tradit alteri pecuniam ad portandũ & negotiandum cum ea extra regnum nullo contractu legitimo societatis cum illo inito vellet aliquid lucri vltra fortem percipere, quia cum per hoc non eam exponat in societate cum sui periculo: sed solum eam dedit transportandam, vt ibi transportator suo nomine, cum ea negotiaretur, quod fuit eam mutuate, ex hoc mutuo non potest lucrum sibi parare. Nam alias pecuniæ mansuræ sibi in arca, mansuræ (inquam) neque exponendæ negotiationi nullus futurus erat fructus, neq; per transuectionem, vel negotiationem alterius deteriorata est in vsu, quia sibi in æquiualeanti pecunia restituenda est.

Porro cum multa dixerimus ad tres illas condiciones contractus societatis pertinentia, iam de societate quoad eius diuisionem perstat agendum. Nam iustitia in hac diuisione seruanda ad tertiam conditionem spectat. Queritur ergo quomodo societas sit diuidenda si nihil conuentum est expresse, vel tacitẽ, quia nulla est consuetudo, quæ circa hoc inoleuerit. Circa quam quæstionem prænotandum est primò cum Mercato lib. 1. cap. 9. de societ. quod quis partitio in societate faciendi

est cõceda est iuxta sortes, vel operas collatas per socios, in societate generali omnium bonorũ nõ est pensandum quid præsentati tantum in societate conferatur, sed habenda est ratio omnium eorum bonorum, quæ in futurum sunt in spe habendi, quia in hac generali societate socij obligatione astringuntur ponendi omnia bona sibi ex questu obuenientia, cuius rei gratia hic, & si à principio sortes collatae sint inæquales sub pacto à principio deduci potest, vt lucri partitio inter eos fiat æqualiter. Siquidem in obligatione conferendi in societatem quid quid obuenit sunt pares. Si autem coita societas sic nõ est generalis in omnibus bonis, sed particularis, habenda est ratio fortis, quã vnusquisque sociorum in societatem conferat attentò etiam, quod expositio operum locum fortitur fortis sicut & pecuniã quando in societate negotiationis vtraque exponuntur periculo, & lucro.

Dictum. 1.

Quest.

Notandum.

34

Secundò animaduersione opus est eã solam summam vnũquemque sociorũ exponere in societate, iacturæ periculo, quam realiter ponit. Vnde consequitur corollariẽ, quod etiam si quis sociorum pro societate inita contraxerit debita vnde haberet fortem, quam cõferret in illam si tam malẽ negotiationis cõderet alea, vt omnia capitalia talibus debitis soluendis necessaria essent, nihilominus alij socij ab his debitis soluendis essent immunes, nisi expresse pacto, & speciali ad debita hæc soluenda se altrinxissent in communi pro bono societatis communi, vel huius rei gratia ea debita contrahendi facultatem nomine societatis ei præbuisent.

Item quia de partitione lucri agimus in diuisione, in qua, & damna illata societati veniunt consideranda, ideo perpendendum est Tertio, quod si quis sociorum societati damnum intulit, vel ex societatis cumulo deduxit aliquam quotam pro nuptijs filij, vel filij alijs socijs refundere tenetur id dani, aut partis iacturæ lucri, quod societati ex hoc factõ est cõsecutum, sicut etiam refarcienda sunt damna socio prouenientia ex eo quod alius socius (vt supra diximus) pecuniam, quæ sibi mittitur à socio Indiano insumenda in merces in Hispania ad illum ad Indas regiones transuehendas in classi, in alios sibi peculiares vsus, & necessitates conuertit, vnde vsu venit vt nullas merces socio mittat, aut non in tempore, aut deteriores, aut cariori pretio emptas, quia eas ad creditum emit, aut aliõ illas mittit, vnde socio non correspondet.

Nunc igitur ad quæstionem dicimus: secundum Baldum in l. 1. C. pro socio, & Angel. quod si alter sociorum posuit, verbigratia, centum, & alter operas posuit, & de lucro sibi acquisierunt ducenta, qui centum posuit primò extrahet sua centum, & reliqua ducenta omnes diuidet inter se, ita tamen vt qui plus societati contulerit pecuniæ operæ, vel industriæ arbitrio boni viri plus habeat de lucro. si nõ fuerint & l. quid enim. ff. pro soc. Neque verũ est assertum aliquorum dicentium, quod qui posuit operas prius extracturus est, alia centũ pro suis operis, nam id (vt supra diximus) nullo iure cauetur.

Secundò clarius adhuc procedentes in hac parte dicimus, quod euentus societatis tribus modis contingere potest. Nã quandoque in fine inuenitur tantum capitale sine lucro. Quandoque autem succedit damnum capitalis in toto, vel in parte, quandoque verò contingit inueniri capitale cum lucro. Si igitur capitale in toto, vel in partem remansit, domino suo est redhibendum, conferens autẽ operas earum iacturam subibit. Si verò vltra capitale feruatum, lucrum partum est, quis est diuidendum portionibus, si tamen capitale, & industria æquiualeant, quod vir prudẽs, & practicus omnibus societatis perpensis circumstantijs æstimabit. Tertio dicimus, quod vir prudentia, & experientia prædictus animaduersionem, & præ oculis inter arbitrandum in hac parte habere debet illam iuris decisionem. §. de illa instit. de societ. vbi fancitur posse alterũ sociorum lucri quidem duas partes suscipere, dani verò nisi tertiam, quod quidem Mutius cõdenabat propter iniquitatem, quam prima facie, id facti præse ferebat, sed tandem serui Sulpitij vicit sententia, ex qua concluditur verbigratia, quod si quis sociorum bis centum aureorum cõtulit in societatem, & alter centum, qui tamẽ totum gerit negotium sua industria, & sagacitate exercens negotiationem, cuius industria, sagacitas, labor iuxta estimationem prudentium, & expertorum æquiualentia faciunt tercentum aureorum, tunc primus quidem quia bis centum exposuit tertia parte lucri potietur. Secundus verò quia summa, quam contulit, vtpotẽ quæ ex centum expositis in pecunia ex valore industriæ, & operarum, quæ pro tercentis alijs cõputantur resultat, summa quatuor centum aureorum est, quæ in duplo se habet ad bis centum, duas tertias partes de lucro, in re sibi vindicare poterit, quia re vera computandõ etiam pro sorte operas, duplam exposuit sortem. Ceterum loquendo de iactura fortis, si pereat

Dictum. 1. Nunc igitur ad quæstionem dicimus: secundum Instru. Negot.

Secundò clarius adhuc procedentes in hac parte dicimus, quod euentus societatis tribus modis contingere potest. Nã quandoque in fine inuenitur tantum capitale sine lucro. Quandoque autem succedit damnum capitalis in toto, vel in parte, quandoque verò contingit inueniri capitale cum lucro. Si igitur capitale in toto, vel in partem remansit, domino suo est redhibendum, conferens autẽ operas earum iacturam subibit. Si verò vltra capitale feruatum, lucrum partum est, quis est diuidendum portionibus, si tamen capitale, & industria æquiualeant, quod vir prudẽs, & practicus omnibus societatis perpensis circumstantijs æstimabit. Tertio dicimus, quod vir prudentia, & experientia prædictus animaduersionem, & præ oculis inter arbitrandum in hac parte habere debet illam iuris decisionem. §. de illa instit. de societ. vbi fancitur posse alterũ sociorum lucri quidem duas partes suscipere, dani verò nisi tertiam, quod quidem Mutius cõdenabat propter iniquitatem, quam prima facie, id facti præse ferebat, sed tandem serui Sulpitij vicit sententia, ex qua concluditur verbigratia, quod si quis sociorum bis centum aureorum cõtulit in societatem, & alter centum, qui tamẽ totum gerit negotium sua industria, & sagacitate exercens negotiationem, cuius industria, sagacitas, labor iuxta estimationem prudentium, & expertorum æquiualentia faciunt tercentum aureorum, tunc primus quidem quia bis centum exposuit tertia parte lucri potietur. Secundus verò quia summa, quam contulit, vtpotẽ quæ ex centum expositis in pecunia ex valore industriæ, & operarum, quæ pro tercentis alijs cõputantur resultat, summa quatuor centum aureorum est, quæ in duplo se habet ad bis centum, duas tertias partes de lucro, in re sibi vindicare poterit, quia re vera computandõ etiam pro sorte operas, duplam exposuit sortem. Ceterum loquendo de iactura fortis, si pereat

Secundò clarius adhuc procedentes in hac parte dicimus, quod euentus societatis tribus modis contingere potest. Nã quandoque in fine inuenitur tantum capitale sine lucro. Quandoque autem succedit damnum capitalis in toto, vel in parte, quandoque verò contingit inueniri capitale cum lucro. Si igitur capitale in toto, vel in partem remansit, domino suo est redhibendum, conferens autẽ operas earum iacturam subibit. Si verò vltra capitale feruatum, lucrum partum est, quis est diuidendum portionibus, si tamen capitale, & industria æquiualeant, quod vir prudẽs, & practicus omnibus societatis perpensis circumstantijs æstimabit. Tertio dicimus, quod vir prudentia, & experientia prædictus animaduersionem, & præ oculis inter arbitrandum in hac parte habere debet illam iuris decisionem. §. de illa instit. de societ. vbi fancitur posse alterũ sociorum lucri quidem duas partes suscipere, dani verò nisi tertiam, quod quidem Mutius cõdenabat propter iniquitatem, quam prima facie, id facti præse ferebat, sed tandem serui Sulpitij vicit sententia, ex qua concluditur verbigratia, quod si quis sociorum bis centum aureorum cõtulit in societatem, & alter centum, qui tamẽ totum gerit negotium sua industria, & sagacitate exercens negotiationem, cuius industria, sagacitas, labor iuxta estimationem prudentium, & expertorum æquiualentia faciunt tercentum aureorum, tunc primus quidem quia bis centum exposuit tertia parte lucri potietur. Secundus verò quia summa, quam contulit, vtpotẽ quæ ex centum expositis in pecunia ex valore industriæ, & operarum, quæ pro tercentis alijs cõputantur resultat, summa quatuor centum aureorum est, quæ in duplo se habet ad bis centum, duas tertias partes de lucro, in re sibi vindicare poterit, quia re vera computandõ etiam pro sorte operas, duplam exposuit sortem. Ceterum loquendo de iactura fortis, si pereat

Dictum. 3.

8 Sic

Sic distantē prędicto iure ē contrariō accidit, hic postremus namque qui in pecunijs contulit centum, in pecunijs centum tantum amittet, cum re vera plus amittat, cum etiam applicuerit suas operas, quarum simul iacturam patitur, cum primus bis centorum aureorum, quostantum exposuit dispendium subeat solum.

Questio. Ex prędictis corollarie infert Mercatus vbi supra quid dicendum sit ad illud dubium de quo sinistrum iudicium proferebatur, dū ventilaretur in Hispalensibus gradib⁹. Referebatur autē sic casus quod, scilicet, duo in vnā coiere societate, cuius capitale vtriusque constatum bis milia continebat, vnus namq; eorū mille & quingentos aureos in societate summisit, alter verō quingentos damtaxat erogabit subministrans etiam industriā, & operas, cumq; schedulā societatis confecerit, nihil aliud expręssere, quā quod contractū societatis inibant, vbi pro rata essent lucraturi, & perdituri, euenit autem, vt postquam in negotiatione valde defudatū est, tercentorum aureorum sint iactura passi. In dubio igitur reuocatum est qualiter iactura hæc, & pro qua parte vnūquemq; contingebat. Igitur in hanc sententiā iere arbitri vt iactura hæc inter vtrūque diuidiretur, & bene quidē, sed ne error contingeret in diuisione hac, estimanda erant opera, & industria, vt valoris horū habita taxatione coniecta q; etiam quingentis aureis, quos exposuit, si mille, & quingenti summa conficerent, & lucrum obuenerit, & qualiter diuideretur. Veruntamē quod ad iacturam que accidit tercentorū, iuris obseruata in ditione, in hoc casu expositor tantū quingentorū simul cū industria, & operis equiualentibus mille, quarum parte iactura illorum tercentorū amissorum aureorū subiturus est, licet non tantū hanc iacturam patiat, sed industria, & operarum, quæ longe maior erat. Nam in navigatione diuturna, & periculosa pro societatis negotiatione sumpta, magis æstimatur labor, & industria, quā pecuniæ fors ab altero socio collata.

Casus expositio. Ex prędictis corollarie infert Mercatus vbi supra quid dicendum sit ad illud dubium de quo sinistrum iudicium proferebatur, dū ventilaretur in Hispalensibus gradib⁹. Referebatur autē sic casus quod, scilicet, duo in vnā coiere societate, cuius capitale vtriusque constatum bis milia continebat, vnus namq; eorū mille & quingentos aureos in societate summisit, alter verō quingentos damtaxat erogabit subministrans etiam industriā, & operas, cumq; schedulā societatis confecerit, nihil aliud expręssere, quā quod contractū societatis inibant, vbi pro rata essent lucraturi, & perdituri, euenit autem, vt postquam in negotiatione valde defudatū est, tercentorum aureorum sint iactura passi. In dubio igitur reuocatum est qualiter iactura hæc, & pro qua parte vnūquemq; contingebat. Igitur in hanc sententiā iere arbitri vt iactura hæc inter vtrūque diuidiretur, & bene quidē, sed ne error contingeret in diuisione hac, estimanda erant opera, & industria, vt valoris horū habita taxatione coniecta q; etiam quingentis aureis, quos exposuit, si mille, & quingenti summa conficerent, & lucrum obuenerit, & qualiter diuideretur. Veruntamē quod ad iacturam que accidit tercentorū, iuris obseruata in ditione, in hoc casu expositor tantū quingentorū simul cū industria, & operis equiualentibus mille, quarum parte iactura illorum tercentorū amissorum aureorū subiturus est, licet non tantū hanc iacturam patiat, sed industria, & operarum, quæ longe maior erat. Nam in navigatione diuturna, & periculosa pro societatis negotiatione sumpta, magis æstimatur labor, & industria, quā pecuniæ fors ab altero socio collata.

Respons. Præterea iam quasi ad calcem huius materię peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit, primò renuntiatione, dum expresse societas renuntiatur, si societas. ff. pro socie. §. voluntate.

Questio. Præterea iam quasi ad calcem huius materię peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit, primò renuntiatione, dum expresse societas renuntiatur, si societas. ff. pro socie. §. voluntate.

Questio. Præterea iam quasi ad calcem huius materię peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit, primò renuntiatione, dum expresse societas renuntiatur, si societas. ff. pro socie. §. voluntate.

Questio. Præterea iam quasi ad calcem huius materię peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit, primò renuntiatione, dum expresse societas renuntiatur, si societas. ff. pro socie. §. voluntate.

Questio. Præterea iam quasi ad calcem huius materię peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit, primò renuntiatione, dum expresse societas renuntiatur, si societas. ff. pro socie. §. voluntate.

Questio. Præterea iam quasi ad calcem huius materię peruenientes, de fine societatis quando scilicet, finiatur inquirendum est. Respondetur autem, quod societas casibus his finem accipit, primò renuntiatione, dum expresse societas renuntiatur, si societas. ff. pro socie. §. voluntate.

¶ Tertio dissoluitur societas morte ciuili, id est, maxima, aut media capitis diminutione.

¶ Quarto, ex ægestate incidente, vt si quis ex socijs cesserit bonis, vt instit. eodē. §. Item Quinto societas finitur ppter publicationē bonorū alicuius socij, vt in l. actione. §. publicatione. ff. pro soc. Sexto finem habet ex cōuentione, id est, finito tempore, quo cōuentum est. Septimo dirimitur cōsuetudine, si de tempore nihil cōuentum est. l. quod si non sit. §. qui assidua. ff. de ædil. edic.

¶ Iam consequenter, quia affine est dubium præcedenti quæstioni, illud huc accersimus, scilicet, quid si Petrus societate in cōtractu cum Paulo vsq; ad quinquenniū, ita quod Petrus mille, Paulusque operas poneret, & casu ante quinquenniū mille perierunt. Respondetur quod hic accidit alius modus, quo finitur societas. s. quando totum capitale ante constitutum tempus perijt, pater ex glo. in d. l. si non fuerint, & in l. C. pro socio. & Ang. Vnde consequitur quod Petrus non est cogendus iterum aliud capitale ponere, si dō periculum fuerit commune siue non, quia societas societas. Tum etiam quia solum videtur actus de ponendo semel capitale, & non pluries, ut ff. pro soc. l. si socius pro filia. §. nec si prior. Secundò dicimus, quod idē est si non perierit ex toto, quod in societate possum est, sed parū est restans, & Paulus renuit ponere operas, nisi rem suam cum re socij, quæ parua est, ita Baldi in l. pro soc. quia æquitas fouetur. h. i. totum in prin. ff. de adm. tit.

¶ Quoniam in societate expensę factę sunt deducendę, iam id quæritur quomodo expensę victus à socio obeunte negotiationē sint deducendę. Respondetur autem de corpore societatis habendas esse expensas a socio impendente operas, quando proficiunt reuolūta societatis, & huius ratio est, quia id periculum intelligitur deductis expensis. l. illud. C. de iudic. & l. Mutius. ff. pro soc. ita Baldus, & Iacobus de Are. & Cyn. l. i. pro soc. Sed qualiter expensę istę sunt deducendę, an absolute, an exceptis, quæ domi sibi fecerit, id in controuersiam vertitur. Baldus enim ait tales impensas non absolute deducendas esse, sed exceptis, quæ fecisse domi in supra prima pro soc. numero nono. At vero Salicetus referente Nauarro in summa capite. 17. numero. 28. contrarium iudicat esse verius. Ita Salicetus in dicta. l. prima columna. tertia. Nauarrus tamen ibi eos nititur ad aliqualem concordiam reducere, tamen tam.

5.
4.
3.
6.
7.

Questio.

Respons.

Respons.

Questio.

Respons.

Respons.

Respons.

tam subobscure loquitur, vt quid velit dicere sit diuina dūm. Dicendum est ergo, cum Siluestro, quod ab impensis à socio sic factis deducendę sunt, quas domi fecisset arg. l. sed. & si. ff. de petitione her. §. quod autem, quare sequendū est in hoc limitationē hæc Bald. in l. Mutius. ff. pro socio, vel nisi consuetudo secundum Angel aliter habet, quæ seruari debet, nisi contineat apertam iniquitatem, quia actū videtur quod est consuetum. ff. de edili. edic. l. quod si nolit. §. qui assidua.

¶ Adhuc quæritur vtrum liceat dare pecuniam in societate cum pacto, & instrumento de salario capitali, licet hoc ex solo fiat animo, non vt capitale sit saluum, sed vt socius cauens amissionem capitalis magis fideliter gerat negotiationis officium, prout ipsum decet. Respondetur igitur ad hoc breuiter, quod talis simulatio non caret culpa mortali, tum quia simulatio est perniciose vergens in ipsius infamiam, & scandalum in generans. 2. quæstione secunda, capite primo, tum quia periculosa est. Potest enim voluntatem subeundi periculum capitalis, quā solum interius in animo gerit mutare, & sic repetere capitale. Possunt quoque hæredes eius, si ipsum discedere ab intestato contingat, id ipsum capitale virtute instrumenti prædicti sibi vindicare, & exigere, quæ omnia cū in damnum proximi, & scandalum commune, & infamiam propriam cedat, fieri non debet, quod si iam sic factum est, vt caueatur periculum, eius intentio manifestanda est, delendumque est instrumentum. Quare auctore Nauarro qui verè coram Deo in societate ad lucrum, & damnum pecuniam contulit, si à socio publicam mutui, aut depositi scripturam recepit, mortali crimine ob dictas rationes se implicuit, quare sub eodem mortali crimine talis scriptura rescindenda est, si animus ad sit participandi lucrum. At vero si contra intentionem conferentis verè pecuniam in societatem negotiator socius, quo suo sic cōsuleret, honori scripturam mutui, aut depositi concessit à culpa mortali illam accepisse abesset, dum modo talis pecuniæ collator scripturam prædictam quā citius fieri commode poterit delere curet, & aliam societatis mercatori volenti accipere dare. Insuper & talis pecuniam in veram societatem conferens potest tū pignora exigere pro securitate retinenda sibi sortis, si in negotiatione iacturam non fuerit passa, tum etiam ius inest illi paciscendi cum socio, ne hac, vel illa mercantia, neque tali, aut tali tempore, aut

Sent. auto.

Questio.

Respons.

Respons.

Respons.

loco, neque tum hoc, vel illo homine exerceat negotiationem, quæ quidem omnia sic in pacto comprehensa, si non seruauerit, si ob horum violationem aliquid damni in societate acciderit, id socio non obseruanti ea acceptum ferri debet, quare id totum ipse reparabit, eo quod contra pactum fecerit iuxta sententiam D. Anton. 2. par. tit. ca. 7. §. 38.

¶ Iam quoque & contractus hic, quia contractus societatis præteritur esse hic quoque examinandus venit, scilicet, an licita sit hæc cōuentio quæ cum nautis nauigatoris in mare longinquum ad piscandum, & catenibus ad id cōmmeatu, & alijs necessarijs, fit in qua aliquis aliquam illis in societatem pecuniam contribuit sub ea conditione, vel conditionibus, primò vt successus navigationis subitet nautarum periculo, secundò cum pacto, vt ex lucro tantā referat partem, quanta singulis nautis obuenerit. Tertio, vt ex contingenti lucro illi sua prædicta pecunia redhibeatur, quod si nullum successerit lucrum, vel adeo modicum contigerit esse, vt ex illo integre sua fors refundi non possit, tunc vnusquisque naturam pro rata sua eam illi persoluat, nautis nihil reportantibus sibi.

¶ Ad quætionem igitur responderetur ob plures rationes huiusmodi contractum esse licitum. Ita glossa memorabilis in l. i. cap. pro soc. & Bald. ibi numero. 6. colligitur ex doctrina D. Thomæ. 2. 2. quæstione. 78. articulo 2. ad 3. & commentatoris eius ibi.

¶ At probatur, quia auctore Baldo dicto numero. 6. qui pecuniæ in societatem collata particeps non est, neque ad aliquam partem eius soluendam, si in negotiatione perierit tenetur. Cum ergo iste nautis suam pecuniam communem non fecerit, nullo iure nautas potest facere eiusdem pecuniæ iacturæ particeps.

¶ Secundo patet quia hic vult esse socius totius lucri in omni euentu contingentis, at iacturæ socius tantum in vno casu vult esse. si in casu quo à nautis nihil lucri fuerit partum.

¶ Tertio eius iniquitas inde est perspecta, quod contra omnes, & contra gloss. præcipua auctoritate pollentem, & vsu vigentem in l. si fuerit. ff. pro soci. suam sortem principalem sibi tutam in omni euentu manere contendit, licet credat Nauarrus eum hanc conditionē adijcere posse, vt casu, quo tota pecunia aut eius pars amitteretur, nautæ soluerent eam partem, quam de ea impenderent in impensas, quas domi facerent.

Questio.

Respons.

Respons.

2.

3.

§ 2 CAP.

CAP. LXVII. De quintuplici traditione animalium. De multis questionibus circa traditionem animalium. De septem conclusionibus quibus modis casus in hac materia deciduntur. De de consuetudine bona hic seruanda circa animalia manata, quatuor statuuntur conclusiones. De causa nona hispanie. De locatione curum cum obligatione ex foribus rescindi numerum, cum noua limitatione authoris. De duobus contractibus usurariis, statuitur duplex regula pro societate, in dubio iuxta assuetam iudicandam.

Traditio animalium quintuplici.

Accelsimus iam tandem ad materiam de societate in animalibus pertractandam, quae quidem societas multum est usu recepta. Verum est tamen, quod multipliciter solent haec animalia tradi. Vno modo per modum locationis absolutae. Secundo modo per modum locationis modificatae. Tertio per modum mutui sociandum aliquos, id est, aestimata, & firma, & certa in omni euentu, sed est verius per modum venditionis, quia aestimatio, & si non semper faciat venditionem, facit tamen in hoc casu sic tradente Bar. in l. si vt certo. ff. de iur. i. q. Quarto traduntur haec animalia dominio penitus translato in accipientem, sic quod per eum meliorata post modum communicentur, & sic non est societas, sed contractus innominatus, scilicet, do, vt facias. Quinto traduntur animalia per modum contrahendae societatis expressae, vt quando dantur, vt sint communia, & sic coit societas, vt. l. si tibi area. ff. de praescrip. verb.

Inoq. p. r.

Quaestio.

Porro iuxta praedictam distinctionem subiicienda sunt dubia, & quaestiones, quare primo queritur, an possint animalia dari primo modo per modum locationis, aut conductionis, puta quia conducitur animal rustici, vel operarius, scilicet, custodia, aut cum traduntur equae, vt fecundetur ab equo alterius, vel huiusmodi, aut cum quis conducit usum animalium, vt potiarum ouium lacte aut lana. Respondeatur igitur primo, quod cum contractus hi sunt locationis, omnes hic obiectae dubitationes secundum ea, quae spectant ad naturam contractus locationis dissoluentur. Erigitur qui libet horum contractuum licitus, si merces sit moderata, quae arbitrio boni viri libranda est, vt iustitiam, & congruentem iuxta. l. si non lege. ff. de locat. c. Sed potest quis hic haesitare, an licitum sit hic etiam pactum, quod damnatum, & lucrum rei locatae sit commune. Dicitur ergo ad hoc id pactum opponere licitum esse. Non autem liceret locatori conueneri, quod damnatum sit solum conductoris, nisi conductor esset in culpa leui eius damni, de qua tenentur contra-

Respons.

Satisfit obiecti.

hentes in contractibus ad gratiam, & utilitatem vtriusque contrahentis spectantibus, non tamen si esset in culpa leuissima iuxta tradita in materia locationis. ¶ Perpendendum est etiam, quod si absit fraus vsuratum, & dum credatur secundum Veruec. quod conditio conductoris non sit deterior per hoc, licet pacisci, quod conductor rei locatae periculum in se suscipiat, remisso pro hoc illi iusto asecurationis pretio, aut de locationis pensione quota aliqua sibi hac ratione remissa. Verum tamen ne in foro exteriori in fraudem vsurarum intentatum credatur, aut praesumatur, oportet ne contractum hunc asecurationis rei locatae se ineat, qui ad vsuras assuetus fuit dare. ¶ Vltimo, & ad vltimum dubium respondemus contra summam Angelicam dicentem, quod cum dantur animalia, vt eorum masculi facundentur foeminas, vel vt foeminae in coitu ad impragnationem masculis submittantur, est contractus innominatus, & verius dicitur, quod est quidam contractus locationis, & conductionis ad illum usum, quia perinde est dare taurum, vt quis eo vtatur ad foecundationem vaccarum, & eum locare, vt eo quis vtatur ad iter.

Nota.

Ad dicitur vltima.

Quaestio.

Resp.

¶ Queritur deinde de contractu illo, quod dantur animalia secundo modo, scilicet, per modum praedictae locationis modificatae, verbi gratia, vt cum traduntur oues alicuius monasterio sub annua pensione exigua, tamen puta duorum solidorum pro singulis, cum tamen reddant quatuor, aut quinque, vt exemplificat Siluest. sed hoc pacto, quod etiam si intereant, nihilominus dicta pensio solvatur toto tempore vitae tradentis perinde, ac si viuae essent, post mortem vero eius omnes sint monasterij. ¶ Respondetur ergo ex mente Siluestri verbo societas. 2. q. 3. quod secundum Ioan. de Lig. licitus est huiusmodi contractus quia contractus est locationis, quae modificata est cum his conditionibus. Nam si locator eorum ouium etiam ipsis pereuntibus pensionem exigat, dum superstes fuerit in vita, tamen quia illa pensio adeo exigua est, & modificata, vt hoc grauamen, quod monasterio imponit, scilicet, vt ipsis ouibus intereantibus adhuc per totam vitam suam salua sibi sit illa pensio sibi soluenda, videatur refarcire per aliam partem, quam remittit, cum duplo ea quam petiuit maiorem partem potuisset exegisse, videtur licere maxime iam favorabili adiecto pacto, vt post mortem ipsius locatoris ouium omnes

omnes sint monasterij. Adeoque fixus est hic contractus eodem Ioan. de Lig. auctore, vt si euenerit mortalitas ouium, ecclesia vel monasterium non possit petere restitutionem, nisi cum traditae sunt oues, iam essent moribidae, vel aliqua contagione contaminata, & monasterium id vitij non aduertisset. ff. de mino. §. verum. quamuis verum sit, quod si solus Abbas, vel cellarius praestitit contractui huic consensum, si in praedicto contractu non intercessit consensus, conuentus non tenetur monasterium tali stare contractui extra de po. cap. 1. At si conuentus cum abbate consensum praebuit contractum quamuis retractare non possit, tamen si postea pestis, aut morbus sic seuerit in gregem, quod deuastrauerit eum, Hostiensis ita consulente, in hoc casu qui tradidit sic oues ne cum iactura monasterij videatur velle locupletari, sustinere debet partem damni, sed hoc magis procedit via consilij, quam de rigore iustitiae propter rationes praemissas.

Quaestio.

Dicitur. 1.

¶ Praeterea queritur quid si tertio modo per modum mutui, aut verius per modum venditionis ad creditum dantur animalia, utpote quando dantur aestimata, & firma aut certa in omni euentu. Nam haec aestimatio emptionem introducit iuxta. l. praerumque. ff. de iur. dot. an tunc sit licitus contractus. Respondetur autem primo, quod licitus est hic contractus secundum Siluestrum societas quaestione. 4. allegantem Angel. & Veruec. dummodo totum lucrum, & damnum sit animalia accipientium. Neque enim ea sic aestimata, & certa in omni euentu dans aliud sperare vitra pretium eorum poterit. Quidquid enim vitra hoc exigere, utpote accedens forti esset vsura de vsu. c. consulauit. ¶ Secundo dicimus, quod in casu, quo is qui sic recepit animalia in omni euentu aestimata fructum accepit ex animalibus emptis, si postea contraxerit moram in soluendo pretium, posset iam ex tunc inuoluntarius patiens moram ob interesse lucri cessantis, quod amittit, vel damni quod sibi emergit recipere fructus vsque ad huius interesse recompensam non computando eos in sortem. l. curauit. C. de acemp. quod etiam locum habet de iure canonico, & in foro conscientiae quod & glos. docet ca. coquestus de vsur. ¶ Tertio dicimus, quod si talia animalia darentur, aestimata quidem, sed non certa, ita quod eorum pretium non semper dati esset, certum, & securum, & saluum, tunc talis animalium traditio neque mutuum esset, neque venditio ad creditum sed societas quae da esset, puta, si daretur aestimata, non vt aesti-

Instruct. Negot.

matio reddatur, si perierint casu fortuito, sed solum vt soluantur si culpa accipientis perierint, & in hoc casu tanquam ex re sua cum suo periculo exposita societatis contractui, poterit reportare iustam partem lucri, si obuenerit his qui ea sic dedit.

Quaestio.

¶ Ad haec quoniam de similibus in dubio per similia iudicandum est, & hoc dubium hic proposuisse non erit ab re, vt per hoc de similibus iudicemus, scilicet, quid si animalia dentur quarto modo. i. per contractum innominatum, scilicet do, vt facias ex quo actio oritur praescriptis verbis siue in factum. ff. de praescri. ver. l. si tibi area, verbi gratia, quando animalia traduntur dominio penitus translato in accipientem, sic quod per eum meliorata postmodum communicentur. ¶ Ad quaestionem ergo dicimus primo, quod contractus hic dicitur contractus innominatus, quia societas dici non potest, quia in societate capitale positumponentis illud manet praecipuum, & non transfertur dominium eius in accipientem absolute, vnde non hic contrahitur societas absolute, sed tantum societas contrahitur conditionaliter, scilicet, si sequatur melioramentum, vnde eo secuto iudicabitur, vt de societate, quia si melioramentum sequatur, pretium eorum animalium si vendantur erit commune iuxta dict. l. si tibi area. Nam & hic fructus similiter debet esse communis. l. si pacenda. C. de pact. commune quoque hic periculum sicut utilitas erit. l. Mutius. ff. pro soc.

Dicitur. 1.

Dicitur. 2.

¶ Secundo dicimus, quod in praedicto casu si melioramentum non sequatur, res integra restituenda est danti. Patet, quia tunc animalia haec causa meliorationis data esse videntur, at data ob causam, causa non subsecuta, quia tunc sine causa videtur accepta restituenda sunt, si manent. ff. de condict. caus. dat. & caus. non seq. Si autem perierint citra culpam, ex qua possessores bonae fidei secundum iura tenentur, vel citra istam culpam illa animalia fuerint deteriorata, recipiens ea non tenetur ad haec damna, dummodo sine culpa sua, aut suorum ad se pertinentium fuerint commissa, quia hac culpa cessante possessor bonae fidei qualis est hic recipiens animalia, non tenetur, nisi in quantum factus est locupletior, siue ex re principali, siue ex fructibus iuxta. l. vtrum. ff. de peti. haere. & sic debet etiam restituere fructus animalium, si sine culpa perierint, solum in quantum est inde factus locupletior. Si autem malae fidei possessor fuit, quia in culpa fuit non seruandi conuenta absolute eos restituere tenetur.

§ 3

¶ Tertio

¶ Tertiò dicimus quod in casu, quo dominium horum animalium non fuerit in totum translatum in accipientem, si sequutum est, melioramentum, quia tunc censetur societas hic coita esse per regulas contractus societatis de eo iudicabitur. ¶ At si animalia dantur inæstimata totum hoc erit fors, & capitale ea animalia tradentis, si autem detur æstimata tunc quia dominium pro parte remanet apud tradentem, & tacite, pro alia parte ratione communione dominium illorum animalium manet apud recipientem ea, cui communicantur, quæ etiam pars etiam sine traditione transfertur iuxta. l. 1. §. in societate. ff. pro soc. ideo periculum casus fortuiti est tunc commune iuxta. l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc. quod quidem periculum non esset commune quando data sunt inæstimata sine intentione eas faciendi communia.

Questio.

¶ Porò nunc de contractu in quo animalia traduntur per modum societatis agendum est, pro intelligentia autem dicendorum præmittendum est quod triplex pactum interuenire solitum est in his societatibus animalium. 1. circa ipsum animal. 2. circa fructus. 3. circa tempus hac præmissa distinctione: queritur primò, vtrum si animal inæstimatum datum fuerit in societatem, an illud dans pacisci possit, quod periculum sit recipientis & nõ dantis. Respondetur autem quod sicut in hoc casu secundum Angel. pacisci non potest, quin in fine societatis illud animal si saluum maneat, sit præcipuum ponentis, ita pacisci non potest, vt periculum illius animalis inæstimati dati sit alterius quàm dantis, quia regulariter periculum ad ipsam pertinet ita Bald. l. si pascenda. C. de pact. & Angel. Hoc autem dictum limitat Siluest. societas. 2. q. 6. quòd, scilicet, habet verum: nisi tradens in alio grauaretur, putà, quia recipiens nollet teneri de interitu animalis, etiam ex sua culpa morientis nisi pro parte, quia grauatus in vno est releuandus in alio iuxta. l. secundum naturam ff. de regul. iur. sed quia hoc punctum iam attingit ad assicurationem capitalis cum eodem socio, de quo plura diximus supra, hic nullum censuimus superaddendum esse verbum.

Respons.

¶ Præterea secundo queritur, pacta de fœtu, & pensione animalium, & circa tempus quomodo debent iuri. Respondetur autem summam quod pacta hæc de fœtibus, & pensionibus animalium fieri debent iuxta æquã consuetudinem arbitrio boni viri: consuetudo quoque in pactis de tempore obseruanda est. Nam animalia in vno anno complent, vt

Quest.

porci, alia in quatuor annis, vel quinque. Quando verò consuetudo ignoratur, arbitramentum hominis in hoc experti sequendum erit. At si nullum pactum à principio contractus interuenierit consuetudini, æquitati innitenti standum erit, quia id actû videtur, quòd consuetum est. l. quòd si nolit ff. de ædil. edict.

Quest.

¶ Deinde queritur, & de hoc contractu, cuius meminit Nauarrus cap. 17. numero. 261, an licitus sit, scilicet, an licitû sit tradere animalia in societatem alteri, eo pacto, vt lucrum fiat commune, & dum ea recipiens nihil ex lucro sibi vendicet antequàm pretium eorum domino remetiatur, & postea sint communia. Respondetur autem secundum Nauarr. ibi & iuxta mentem D. Antonini. 2. part. titulo. 1. cap. 7. §. 39. conciliantis ibi contrarias opiniones fouentes, quod talis contractus est licitus, dummodo ea animalia, quæ ante sortem recuperatam perierint, non recipienti sed domino eorum pereant.

Respons. di societatum.

¶ Porò ne singula sigillatim persequamur, quid liciti, aut quid illiciti in multis modis societatem animalium contineatur, decursuri per has conclusiones corollarias ad prædicta, quibus nonnullis dubijs erit satisfactum sic procedemus.

Conclus.

¶ Prima conclusio sit, si aliqui s, putà Petrus det Paulo virulam, & vitulum nutriendos ad annum ea lege, vt tunc eis diuenditis Petrus suum accipiat capitale, & lucrum diuidatur, licitus est contractus, dummodo Petrus, qui hæc animalia dat eorum in se sustineat periculum fortuitum, & dummodo Paulus ea suscipiens ad aliquid supplendum non teneatur, si animalia hæc minoris vendantur, quam fuerint empta probatur, quia hæc adiecta conditione capitale non manet saluum Petro. Neque vnus videtur grauari magis, quàm alius, est ergo licitus contractus.

Conclus.

¶ Secunda conclusio, si aliquis duos det boues sub certa mensura trinci, id est, sub sextario frumenti singulo mense soluendo, est contractus locationis. & licitus, si dans retineat in se periculum, & dummodo pensio locationis iuxta arbitrium boni viri sit iusta. Hæc conclusio patet, quia conditiones omnes iustificantes contractum locationis hic ad iustificationem huius contractus coeunt.

Corol.

¶ Hinc sequitur corollariè, quod dummodo intendat subire periculum fortuitum est licitus contractus, etiam si velit accipientem

atstringere vt subfret periculo damni sua culpa, aut sortum contingentis. Patet hoc, quia ad nihil eum obligat, ad quod ex natura contractus non teneatur. Secus autem esset, si dans accipientem vellet periculo fortunæ subesse etiam si hoc eo animo faceret, vt accipiens diligentior se exhiberet circa animalium custodiam, non verò eo animo, vt pateretur periculum, quia contractus tunc esset ingenerans scandalum.

Concl. 3.

¶ Tertia conclusio, si quis det duos æstimatos boues cum hac conditione quòd arerit sibi ad annum duodecim iugera terræ, & deinde vendantur, deductoque prius capitali lucro de bobus sit commune, vel secundum certas partes diuidatur contractus est licitus, si tamen ea lege contrahatur, vt dans periculo bouum subfret, & dũ recompenset arbitrio boni viri accipienti operam exhibitam in cultura terræ, in quam satis factionem cedit medietas lucri bouum. Quod si nullum tale lucrum superpetere contingat, teneatur dans recompenfare de sorte bouum expensas factas arbitrio boni viri. Hæc conclusio patet quia cum periculum bouum stet apud dantem nulla subest suspicio vsuræ, sed neque iniustitia committi videtur cum non grauetur hic vna pars magis, quàm altera.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio si quis duos boues æstimatos quidem, & expensis accipientis nutriendos contulerit ad laborem per annum ea lege quod accipiens in fine anni reddat quartam partem lucri, & boues, vel æstimationem aut tantum minus ea, quantum est quarta pars damni, si damna superuenerint, illicitus est contractus. Patet conclusio, quia capitale est saluum pro parte. Non enim hic danti perit nisi pro quarta parte. Sequitur corollariè ex hac conclusione, quod dummodo capitale dans nolit sibi reddi saluum si perierit in toto, vel in parte, si nolit subire iacturam damni emergentis cõsecuti ex culpa accipientis, vel damni casualis nisi accipiens constantem de eo ei faceret notitiam nihil iniustum hic committit.

Conclus. 5.

¶ Quinta conclusio non est licitus contractus contra alios, si quis det vaccam æstimatã cum fœtu & fructu nutriendã & cõseruandã expensis accipientis, sed periculo casu ali dantis eo pacto vt de primis fœtibus, & fructibus dati suum capitale redhibeatur, & quod reliquum est diuidatur. Hæc conclusio probatur, quia licet hic non intermiscetur vsura, cõ quod capitale dantis suæ fortunæ stat periculo, tamen iniustitia non caret, quia soluto capitali, si omnia perirent accipiens iacturam fa-

ceret expensarum, & operum: ideo melius censent alij hunc contractum non esse licitum.

Conclu. 6.

¶ Sexta conclusio, si quis contulit duas vaccas ad agriculturam sub eo pacto, quod de primis earum fructibus medietas pretij rependatur sibi & deinde fiant communes tam danti quàm accipienti, & similiter fructus, & sub hac adiecta conditione, quod accipiens det danti singulis annis sextarium frumenti contractus est licitus. Patet, quia potius est contractus locationis quàm societatis, & locatio est iusta, dans enim vnã vaccam, quæ sua est locat, quæ arat & fructificat pro fructu, & sextario frumenti, & loco pastus accipiens sibi acquirit fœtum, imò etiam dans posset sibi vendicare, & fœtum, si arbitrio boni viri vacca arando pactum lucraretur.

Conclus. 7.

¶ Septima conclusio si quis contulerit duos æstimatos boues, qui iuste possent locari sub pensione duodecim sextariorum frumenti, & locet sub pensione sextariorum octo, sub hac tamen lege vt accipiens subfret periculo tertie partis bouum, contractus est licitus, si seruentur conditiones, quas supra diximus requiri ad iustificandum contractum assicurationis capitalis inritum cum locio. Probatur hæc conclusio. Hic quia pars capitalis licet sit salua: tamen eius iusta assicuratio emptã est quatuor sextarijs, ita situ: societas. 2. conclus. 7. licet se remittat etiam ad infra à se dicta. q. 9. parte. 2. vbi aliquantulum hæc conclusionem, quæ etiam est sua inturbare videtur, seu potius limitare ad casum infra ponendum, scilicet, dum per hoc accipiens non perderet omnes suas operas longe plus valentes quæ quidem limitatio iusta videtur.

Consuetudo seruanda

¶ Porò hæc de animalibus grossis dicta sunt, quibus superaddimus, quòd circa tempus durantis societatis, vbi non est pactum de hoc, aut non est consuetudo (quæ vbi abest pactum, seruanda est) societas durabit quinquennio, capitali, scilicet, stando periculo tradentis. Ita Angelus relatus à Siluestro societas. 2. quest. 6. §. 3. Societas autem constat in animalibus minutis, si non appareat consuetudo, aut conuentio. Secundum extrauagantia iura, quæ Angelus dicit se reperisse intra extraordinaria capitula feudorum, durat per triennium, sicut & grossorum animalium per prædicta iura durat per quinquennium.

Circa dubia multa.

¶ Præterea quia multa occurrunt dubia circa animalia minuta, quorum singula percurrere pãne infiniti esset operis, vt ex

Intelligentia multarum societatum in hac parte vsu receptarum coniectare liceat quale iudicium ferendum sit in alijs, has libuit statuere conclusiones, quas Siluester ait esse corollarias ad predicta, & dubiorum decisiuas.

Concl. 1.

¶ Prima conclusio, si quis conferat in societatem viginti capita ouium, & alios totidem, vel decem, & si communicant omnia pericula, & damna, & lucra pro rata eorum, que posuerunt, licita est societas. Patet quia seruatur in omnibus æqualitas ex hoc autem sequitur corollariè, quod in hoc casu pactum iustum erit si paciscantur tales inter se, quod de fætibus capita mortua suppleantur aut quod ex velleribus capita ouium emanantur ad gregem augendum quia id in utilitatem vtriusque cedit.

Concl. 2.

¶ Secunda conclusio, qui confert certa capita ouium æstimata ea conditione vt ex primis fructibus, & fætibus totum capitale restitatur antequam accipiens aliquam inde capiat utilitatem iniqua est hæc conditio. Hæc conclusio est I. aur. de Rid. & Ioannis Delig. & probatur quia licet contractus hic non sit vsurarius, eò quod capitale non manet saluum, si omnes oues intereant, tamen ex predicta conditione nimis grauatur accipiens ex eò quod instauratio capitali ex fætibus si omnia capita ouium perirent, operas suas amitteret. Hinc sequitur corollariè, quod simile est si conferens, talia capita ouium rustico cum ipso paciscatur, quod antequam rusticus ex fætibus accipiat aliquid, ex fætibus resciantur omnia mortua. Patet, quia hoc est tradere quasi oues immortales, & quia nimis ex hoc videtur rusticus grauari, cum obijciatur periculo perdeni suas operas, cum tamen dans magis in tuto suum collocet capitale.

Concl. 3.

¶ Tertia conclusio, si conferens aliqua capita ouium rustico pastoris sub eo pacto, quod ante omnia sibi reddatur medietas fortis, & deinde omnia sint communia tam capitale, quam pericula, & damna, licitus est contractus, dum modo in partitione non grauatur accipiens, hic ponit medietatem capitalis, & opera. Hæc conclusio patet quod ad primam partem. Quia perinde est ac si mutuasset ei medietatem fortis, ergo ponit hic rusticus medietatem capitalis, & opera. Patet quo ad secundam partem, quia sicut, cum traditur animal inæstimatum cum terra, scilicet

et cultiuanda ponens boues, & terram pacisci potest fructuum terræ parte maiori recipienda, cum rusticus tantum operas ponat, nisi opera & industria rustici magis æstimentur, quam fructus bouum, & terræ, quia tunc posset habere medium, & plus iuxta. si non fuerint. ff. pro soc. sic in casu conclusionis sed attendendum est, ne rusticus in partitione grauatur, quia habenda est hic ratio quod ponit non solum operas, sed & medietatem fortis, & iuxta hæc duo à se exposita ex lucro arbitrio boni viri pars lucri obuentura est.

Concl. 4.

¶ Quarta conclusio, si Petrus confert in societatem decem, & Paulus ponit alia decem, & iterum Petrus confert alia decem contra operas, & expensas Pauli accipientis, si in fine æqualiter diuidant lucrum iustus contractus erit. Patet quia hic in omnibus æqualitas seruatur, & in positione fortis & in diuisione lucri.

Quæ.

¶ Sed iam tandem de illo contractu in frequenti vsu recepto in noua Hispania dicturus, duplici de causa illum summam perstringere satagam, tum quia in primo tomo nostri instructorij & in secunda eius part. ca. 50. copiosius de eo egi, tum quia potius ad contractum locationis, quam societatis pertinere videtur, igitur in quæstionem reuocatum est vtrum liceat locare oues, vel capras eo pacto, ac lege vt conductor earum soluat tantam pensionem, & ultra hoc se obliget ad illum numerum ouium sibi locatarum sustentandum supplendumque, & rescindendum ex fructibus, & fætibus ouium si forte de illo numero aliqua interierint. Et quidem Meti. in illa sua instr. hunc contractum tanquam vsurarium videtur damnare.

Scut. Meti.

Scut. auto.

¶ Nos autem loco allegato adiecimus hunc contractum non posse sustineri in conscientia nisi forte locans oues tantum remittat de valore pensionis pro locatione ouium soluendæ à conductore, quantum iuste alias posset plus exigere, ita quod talis pars sic remissa æquiualeat oneri, seu grauamini quod conductor voluntariè se offert subire, scilicet, assicurandi numerum ouium sibi locatarum, earum perentium numerum ex fætibus sibi nascentibus supplendo, quia si sic fieret nulla intercederet inæqualitas neque volenti sic contrahere fieret iniuria, quia illa obligatio qua grauatur conductor, & qua obligatur, ex fætibus nascentibus locatum numerum gregis rescire cum sit æstimabi-

æstimabili pretio rectè sibi recompenfatur (vt supponimus) per extenuationem pretij iustimioris, quod pro locatione tali poterat alias, exigi iustè locante si id obligationis, & grauaminis conductor non imponeret, quæ opinionem sit limitatam admissimè contra Metinam quam nunc rursus vt non solum absit ab vsura, limitamus cum Siluestro verbo societas. 2. quæst. 9. conclus. 2. vt etiam absit ab iniustitia vt taliter fiat, quod restituito capitali ex fætibus nascentibus tanta pars fructuum toto tempore conductionis considerato sibi fiat reliqua, vt pensionem, quam soluit & operas quas impendit, non cogatur conductor perdere, locatore sic se ponente in statu magis tuto, & multo melioris conditionis quod an ita fiat ipsi locatores ouium viderint. Nam alias contingere potest quod instaurato capitali ouium, si omnes oues perirent, conductor earum perderet operas.

Limitatio noua.

Contractus vsurarius frequentans.

Contractus vsurarius.

ab his, qui eas non habent, & ultra capitale, id est, pretium pro eis datum, aliquod referentibus lucrum.

¶ Hinc corollariè secundo sequitur, quod Sotus ait verum esse, scilicet, quod contractus pessimus, & vsurarius est obligare rusticum consignando illi viginti aureos veluti pretium bouum, quos rusticus ille non habet vt illos saluos, ac tutos, locatofque custodiat soluatque pretium menstruum locationis, cuius contractus vsuraria iniquitas hinc clarescit, quia in fine anni recipit viginti aureos quasi custoditos boues ultra pretium locationis imo vero si tales venere emerent extantes apud rusticum, si eos eidem locaret cum pacto vt eos redderet sanos, vsura esset secundum Metinam quia esset mutuarum eorum pretium cum lucro.

Not. 1.

¶ Præterea, quia ad calcem huius materię peruenimus percurranda sunt cætera, ita vt si possibile sit, nihil explicatu necessarium prætereatur. Vnde nota, quod melius est ex ducentis aureis relictis pro missis quotannis dicendis emere censum perpetuum, aut certè si talis emi non possit, emere censum temporalem, potius quam in societate exponere negotiationi, quamuis si census emi eis non posset, & hoc licitè posset fieri per illos tres contractus, scilicet, societatis, & assicurationis capitalis, & venditionis lucri verisimilis pro certò, & cum limitationibus supra tactis, vt eorum lucro missè dicantur. At quia hoc rarò fit sine scandalo, vbi non est in vsu contractus hic ab eo illic contrahendo abstinentum esset cum eodem socio non eos contractus præsertim assicurationis contrahendo. Nam hic contractus assicurationis initus cum eodem socio solum suspectus est magis.

Not. 2.

¶ Insuper notandum est non carere vitio vsuræ si quis vendat alicui pecunia credita merces valentes centum hac lege, vt emens alijs reuendat, & lucrum sit commune. Patet nam si verè hic emit sicut substat periculo, ita sibi cedere debet totum lucrum mercium cum per emptionem factæ sint iam suæ, tum etiam quia illam partem lucri ratione mutui accipit ultra sortem. Nam illa venditio pecunia credita mutuo æquiualeat.

Regula pro societate.

¶ Tandem, vt de reliquis contractibus societatis, qui ex adiunctis diuersis circumstantijs pene in infinitum variari possunt aliquale possit proferri iudicium, statu-

Statuitur hic regula D. Antonini. 2. par. titu. 1. cap. 7. §. 39. in fine illius cuius meminit Navar rus in summ. cap. 17. nu. 261. ea nempe regula generalis est, ut pote per quam omnes casus deciduntur, scilicet, quod omnis societas circa animalia, in qua ponuntur pacta quibus alicui sociorum arbitrio expertorum damnū irrogatur ab iustitia deuiat quippe quæ est illicita. Sicut etiam omnis alia societas ubi emolumēta, & commoditates non respondent in partitione ex æquo partibus in societatem cōtributis iniqua societas est.

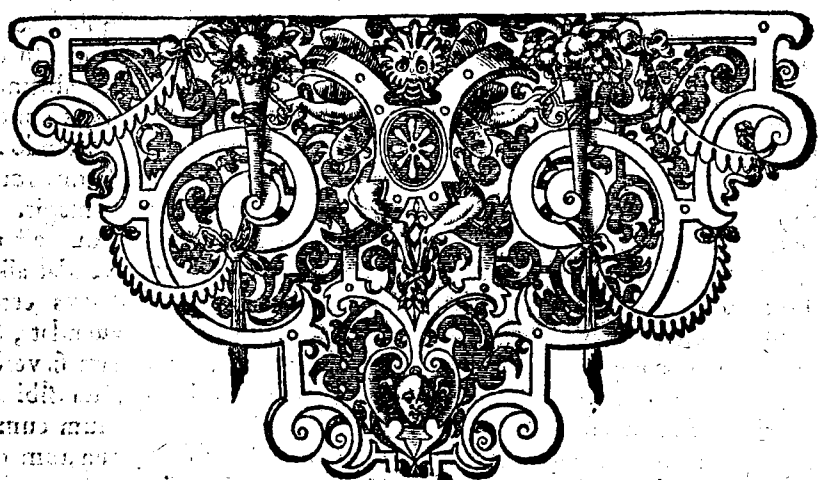
hæc est ratio, quia in his contractibus non potest esse peccatum, nisi usuræ, vel iniustitiæ, quæ auferuntur per illa duo. Si igitur hic sine fraude, & bona cum fide excusante aliquid admissum fuerit contra iustitiā, à culpa abest quādiu bona fides, & ignorantia inuincibilis perdurauerit, quod limita ex mente Siluestri, esse hoc ita, dum capitale stet periculo tradentis, nam vix bona fides, aut ignorantia excusans reperitur in illo, qui in societate negotiationis, vnde expetit lucrum, confert suam fortem pecuniæ, & tamen vult sibi referuari in omni casu incolumem, & tutam.

Denique supremam manum huic materiae imponentes dicimus cum Siluestro, quod quando animalia traduntur modo incognito iudicabitur de tali contractu secundum quod consuetum est talia dari, & si de consuetudine non constet præsumetur contractus inno minatus. l. 2. ff. de præscrip. verb. & sic censetur societas, & sic iuxta ius, & regulas societatis erit regulandus talis contractus. Aut saltē fiet recompensatio sumptuum, & laboris, & hoc actione mādati ex quo impositione domini pascenda suscepit. l. 1. ff. mādā. vel saltē actio ne in factum siue præscriptis verb. d. l. 2.

Iuxta d. s. ueta iud. candum.

Regula. 2. ¶ Secunda autem regula generalis ad prædictum finem deseruiens, & quæ explicatio est, cuius meminit Siluest. societas. 1. in principio, & societas. 2. q. 9. concl. 5. hæc est, scilicet, quod in omni contractu societatis seruatis duobus nunquam intercedet peccatum. Primum quod capitale non stet in toto, vel in parte periculo accipiētis quantum ad casum fortuitum, nisi forte ubi interueniret alius cōtractus assicurationis, de quo an in hac parte liceat, plura ante diximus. Secundum quod arbitrio boni viri neutra pars notabiliter grauetur plusquam alia omnibus circumstantijs, perperiss. Cuius regulæ vnica (qua fulcitur)

Finis Primi Libri.

INSTRUCTORII
NEGOTIANTIVM, PER
PATREM MAGISTRVM FRATREM
Ludouicum Lopez, sacrae Theolo-
giae professorem
LIBER SECVNDVS.

CAP. I. Tria difficilia in cambijs. Tenor Extrauagantis Pij. V. de cambijs hic proponitur. De diffinitione nominis cambij. De tribus formis permutationis, & quid campsoria ars. De diuisione cambij trimembri ex parte materiae. De triplici cambio numismatis. De differentia cambij ab alijs contractibus. De differentia cambij à mutuo in quatuor: quomodo tempus tripliciter se habet in cambio: cambium reale, et siccum quid? et an reale requirat res cambiatas presentes: glossa extrauagantis Pij. V. quod intelligatur de his ubi tempore solutionis non est qui solutionem ibi faciat, id est, alib.

Tria hic difficilia.

Materia cambiorum auspiciantibus nobis tria sunt, quæ nobis magnam ingerunt difficultatem. Primum, quod materia hæc valde difficilis est explicatu, ita ut à rudioribus intelligatur propter intricacionem magnam aliquorum contractuum, de quibus agit. ¶ Tum quia fere inaccessibleis est modus omnis, quo cambia celebrantur propter

eas varicies, & subtilitates, quas nostri temporis mercatores annectunt. ¶ Tum maxime, quia operosum negotium est, & impar viribus nostris (nisi auxilium Dei maximum præsto sit) inter tot, & tam varias in hac parte doctorum opiniones punctum veritatis attingere, aut sententiam veram, solida sustentam ratione statuere. Adhuc igitur diuini numinis assilatus, quod rem incipientes distinet, & clarè procedendo eam perficiamus. Verum ut in hac materia regulam aliquā tutam, quam exemplar ad quod inspiciamus, præ oculis habeamus, libuit imprimis Extrauagantē Pij. V. quam de Cambijs edidit, hæc præmittere, quæ sic habet.

Pius Episcopus Seruus seruorum Dei ad perpetuam rei memoriam.

Extra-
gas Pij. V.
de Cambijs

IN eam pro nostro pastoralis officio curam diligenter incumbimus & infra. Primum igitur damnamus ea omnia cambia, quæ sicca nominantur, & ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas, seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quæ loca qui pecuniam recipiunt literas quidem suas cambij tradunt, sed non mittuntur, vel ita mittuntur ut transactio tempore unde processerant innanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi literis traditis pecunia ibi denique cum interesse reposcitur ubi contractus fuerat celebratus. Nam inter dantes, & recipientes usque à principio ita conuenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam est: qui in nundinis aut locis supradictis huiusmodi literis receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniæ, siue depositi, siue alio nomine facti cambij traduntur, ut postea eodem in loco, vel alibi cum lucro restituantur, sed & in ipsis cambijs quæ re alia appellantur interdum (ut ad nos perfertur) campsores præstitutum solutionis terminum lucro ex tacita, vel expressa conditione recepto, seu tantummodo premissis differunt. Quæ omnia nos usuraria esse declaramus, & ne fiant districtius prohibemus. Porro ad tollendas quoque in cambijs quantum cum Deo possumus occasiones peccandi, fraudesque feneratorum statuimus, ne deinceps quisquam audeat, siue à principio, siue aliis certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci, neque realia cambia aliter quam pro primis nundinis ubi illa celebrantur, ubi verò non celebrantur pro primis terminis iuxta receptum locorum usum exercere abusu illo prorsus reiecto cambia pro secundis & deinceps nundinis, siue terminis exercendi. Curandū autē erit inter terminis ut ratio habeatur longinquitatis & vicinitatis locorū in quibus solutio destinatur, ne dū longiores præfiguntur quam loca destinata solutionis desiderant feneratori detur occasio. Datū Romæ apud Sanctum Petrum anno incarnat. Dominicæ millesimo quingentesimo septuagesimo primo. Kal. Feb. Pont. nostri Anno. 6.

Diff. nomi-
nis cambij.

Tres per-
mutatio-
nes.

¶ His præmissis, ut stilo scientifico procedamus, primò à diffinitione quid nominis initium fumentes dicimus primum omnium, nomen cambium Latinum esse. Nam cambium (si ad diffinitionem quid nominis respiciamus) idem est, quod rem vnam pro alia commutare. Nam autore Aristotile. 1. Polit. capit. 6. & 7. tres per mutationum formas temporū curriculo ordine succreuisse constat: cæperūt enim homines res ipsas primum cambire, puta vinum pro frumento, domum pro vinea,

vestem pro calceo, & cætera, quæ quidem cæbitio simplicitati nature à suis primis exordijs consentanea fuit, sed hac de causa hæc cambitio fuit minus sufficiens, cò quòd res omnes in diuersa loca asportari, ut cambientur nō possunt, sed neque in longa tempora seruado seruari possunt. Cuius causa secundum vsu euenit cambium, ubi nummus inuentus est, quippe qui rerum esset pretium, ut cum rebus ipsis cambiretur, qui quidem cambiendi modus, primò maximè affinis est, illique omni-

Diff. cambij.

Nota.

Quid cambij foria ars.

Diuisio cambij trinembri ex partemateriali.

no adminiculatur, & taliter quòd hoc ad indigentiam vitæ supplendam sufficere videbatur. Verum post inuentionem numorū, eas litteras excitauit eorū cupiditas, ut tertiu excogitauerit cambiorū modum, scilicet, ut numisma pro numismate permutaret, quæ quidem permutatio inde originem duxit, quòd pecuniam pretiosiore, puta auream cum minutionibus pecunijs commutari necesse fuit, atque inde in alios varios modos extensa est.

¶ Igitur cambium quatenus est contractus distinctus ab alijs, est permutatio vnius rei pro alia quarum neutra pretium alterius determinatè est. Dicitur autem permutatio ad differentiam donationis, & mutui in quibus gratis aliquid datur. ¶ Signanter verò dicitur quarum neutra pretium alterius determinatè est, ad differentiam contractuum emptionis, & locationis est, in quibus aliquid intercedit, ut pretium rei locatæ, aut emptæ, quòd in permutacione non contingit, ut si commutatur tunica pro pallio non est maior ratio, ut vnū sit determinatè pretium magis quam aliud.

¶ Præterea auctore Caietano in quodlibeto de cambijs, est Campsoria ars, ars quædã negotiandi in commutatione numismatum consistens, quæ quidem ars & si à philosopho vituperetur duplici nomine, tum ratione materiæ, quia tantum circa numismata versatur à proprio vsu numi deuians, tum ratione finis quia lucri gratia, quòd sine caret honesto, solita est exerceri. Sitamen ex parte campsores bono fine honestetur, ut si propter sustentationem familiæ, vel alio bono sine exerceatur licita erit.

¶ Præterea post cambij diffinitionem quatenus contractus est ab alijs distinctus, nūc superest illud diuidere in cuius diuisione multum variari inter doctores contingit. Verum ex parte materiæ, id est, rerum permutabilium apte in tria vniuersalia membra distribui potest, scilicet, primò in cambium vbi vnū numisma pro alio numismate cambitur, & secundo in cambium vbi cæbitur res naturalis pro alia naturali, ut equus pro boue, aut res artificialis pro alia artificiali, aut naturali, ut liber pro libro, aut ager pro domo: & tertio in cambium vbi vsus vnus rei pro vsu alterius rei cambitur, ut si pro vsu equi datur vsus bouis, aut cum vsus edificandi commutatur cum vsu agriculturæ, ut si quia tu ædificas domū meā ego agrum tatum colo.

¶ Porro quia hic non de omni cambio agimus, sed de eo tantum, quòd inter numismata intercedit, quòd attinet ad primum prædi-

ctæ diuisionis membrum, ideo istud primum membrum adhuc dupliciter subsecamus. Nam aut cæbitur numisma præsens pro numismate præsentis, sicut aureus pro argenteis, & cõtra, & tunc dicitur cambium minuentis aut manuale, quia statim numerando de manu ad manum cæbitur. Aut cambitur numisma præsens pro absente numismate existente, scilicet in alio loco, & tunc dicitur cambium per literas, quia qui suos numos presentes Martij numerat ad cambium pro Roma, literas accipit virtute quarum eos possit recuperare Romæ. At verò dum cambitur numisma præsens pro absente non in loco, sed in tempore, quia cambium siccum est, illud à cambio realifecernimus, quia reale cambium non est, quia pecuniarum mutuuum vere est solam falsam quandam cambij speciem præferens, ideoque nomen cambij sicci illi adaptatur, quia veri cambij virtute expers est.

¶ Cæterum, quia per differentiam speciaior habetur intelligentia de natura vnius cuiusque rei, operepretium erit hic assignare differentiam, qua iste cambij contractus à reliquis contractibus fecernitur. Sotus igitur lib. 6. de iust. & iur. quæstione. 8. artic. 2. istum contractum sic à cæteris discernit, nam primò ait differre à venditione, quia in venditione consideratur pecunia ut legale pretium, at vero in cambio non consideratur, neque sumitur pecunia, ut legale pretium est alterius pecuniæ, quia non est maior ratio vna sit pretium alterius, quàm altera, nisi forte ut ait Situelter vsura. 4. quæst. 7. dicto. 1. quando valor vnius pecuniæ est maior, vel minor, quam valor legalis, ratione suæ bonitatis, aut malitiæ, ut quia vna pecunia defectiua est, aut ex sua origine, aut attõsione, & decurtatione aut ratione periculi exbãitionis, aut huiusmodi, quia tunc talis pecunia ratione defectus, minus valēs rei venalis locum habere potest, & alia legalis, quæ p ea datur habebit locum pretij, sed tunc non erit cambium pecuniæ pro pecunia, sed venditio, & emptio. Secundo differt cambium à commodatione, & locatione, quia in cambio dominium transfertur, quòd non fit in istis, sed an in omni cambio statim transferatur dominium plenus venit postea differendum.

¶ Tertio secundum eundem Sotum, cambium differt à mutuo, quia in mutuo transfertur mutuuum simpliciter, hoc est sine alicuius interesse intuitu principali. At in cambio non trãfertur dominium sic simpliciter, hoc est vt fors simplex restituatur, sed cum lucro, seu

Tripliciter
cambitur
numisma.

Differetia
cambij ab
alijs cõtra-
ctibus.

Differentia cambijam tuo quatuor.

Diff. 1.

Diff. 2.

Diff. 3.

Diff. 4.

Insuper, quia saepe latet anguis in herba, & mutuum saepe se ingerit perionatu mensiens se esse cambij contractum, plurimum refert, & omnes alij differentias, quibus cambium differt a mutuo prout in hoc sal lamur. Conradus igitur libr. de contractibus quaestione. 98. concl. 1. & quaest. 99. concl. 2. has differentias tradit, unde eas exceperere doctores multi. Sunt igitur (vt ipse docet) differentia quatuor, quibus mutuum seceratur a cambio.

¶ Quaru vt prima, ita & potissima est haec, scilicet, vt res cambiata, vel genere, vel specie, vel saltem numero differentes sint, quae quidem differentia adeo essentialis, & intima est natura cambij, vt quanto res huiusmodi differentia maiori distauerint, tanto magis talis contractus accedet ad verio rem naturam cambij. In mutuo autem e contrario est euenire. Nam res mutuo accepta ipsissima (si est, set possibile) esset restituenda. Verum quia eadem numero reddendi impossibile est, ideo in specie eadem redditur. Cuius differentiae meminit S. Thomas in opuscul. 73. capit. 13. quae quidem differentia ex fine tam mutui quam cambij innascitur, quia mutuum datur gratis sine lucro, ideo eadem res saltem in specie repositur, secus in cambio vbi res cum auctione lucri intenditur, ideo exigitur, vt sit altera aliquo modo. Nam res solum omnino eadem data, & redhibita lucrum nullum secum refert.

¶ Secunda autem, quae inter mutuum, cambiumque assignatur differentia haec est, quod cambium non manuale, sed per literas suapte natura requirit locorum distantiam, vt res ibi sita sic cambiari possint. At vero mutuum suapte natura hanc locorum distantiam non exigit, imo nisi damni emergentis vitandi gratia, aut lucri cessantis reparandi causa, non licet mutuari sub eo pacto, vt in alio loco mutuum reddatur.

¶ Tertia vero differentia, ex parte temporis sumitur, in mutuum enim de se distantia aliamquam temporis requirit, in qua mutuaritis re mutuada possit vti. At vero cambium hoc interitum temporis de se non exigit, potest enim cambium manuale statim vti inque numerata pecunia confici, quod autem in temporis distantia exerceatur cambium, id suae naturae accidentale est propter distantiam loci interuenientem in quo vtraque res cambianda sita est.

¶ Quarta vero differentia inter vtrumque assignatur, scilicet, quae ex parte materiae vtriusque sumitur. Nam mutuum consistit in re

bus ipso vsu. consumptibilibus in pondere, numero, aut mensura consistentibus, cuiusmodi sunt pecunia, frumentum, vinum, & oleum. Cambium vero indifferenter consistit in his rebus & in alijs, nam non solum commutatur haec inter se, sed etiam non ipso vsu consumptibilia vt domus, & agri inter se.

¶ Ex praedictis corollarie sequitur. Contra dum de contract. quaest. 99. suppositione. 4. i. perperam asseruisse, quod dum in pecunia mutuo cambium intercedit, distantia temporis inter dandum, & recipiendum pecuniam cambij a mutuo non distingui. Nam & tunc vt ex praedictis differentijs clarescit mutuum, & cambium inueniuntur differre.

¶ Praeterea, quoniam in cambio (vt diximus) per accidens admiscetur tempus, & observatio temporis in cambio ad mutuum reducitur interdum, quod quidem mutuum solet vitare cambium & vsurae labe illud afficeret, ideo ad hoc discernendum placet hic illam doctrinam Siluestri vsura. 4. quaest. 2. dicto. 3. referre, scilicet, quod tempus in medium inter dationem, & receptionem in hoc contractu cambij tripliciter se potest habere, ¶ Primo vt necessario consequitur distantiam localem secundum quam nihil nisi in tempore moueri potest. Secundo vt in eo tempore est rerum varietas, ita quod in principio alicuius temporis res vna venalis, vel cambiabilis potest habere vnum pretium, & in medio aliud, & in fine aliud propter rerum mutationes, & euentus. Tercio vt in tali tempore pecunia campforis manet ociosa ipsi campfori licet alteri tunc temporis sit fructuosa.

¶ His suppositis fit prima propositio, si campfor vult dare minorem summam pecuniae pro recipienda alibi, aut pro data hic recipere maiorem alibi ratione temporis primo modo considerati, id est, vt necessario consequitur distantiam localem secundum quam, nihil nisi in tempore moueri potest, sic non est ex se illicitum, patet. Quia hoc non accipitur gratia temporis, aut ratione temporis in se ipso absolute considerati, sed gratia distantiae localis etiam si tempus sit aliquantulum maius, quam haec distantia requirat, dum hinc non sumitur ex isto maiori tempore causam augendi pretium, sed solum concedatur ad debitam, & honestam commo ditatem restituentis secundum arbitrium bonorum virorum, quia non potest statim habitis literis semper reddere summam. At licet, ista propositio vera sit, cautè tamen in hac parte est ambulandum, & non est proprie quod ratione temporis sed ratione distantiae loci alijs etiam

Corol.

Tempus tripliciter se habet in cambio.

Propos. 1.

etiam consideratis plus accipiat. At quia hinc sterni via ad multas vsuras solet, Pius. V. in sua extrauaganti, in eam, de cambijs salubriter admonet dicens. Curandum autem erit in terminis, vt ratio habeatur loquiquitatis, & vinitatis locorum, in quibus solutio destinatur, ne dum longiores praefiguntur, quam loca destinatae solutionis desiderant seuerandi detur occasio.

Propos. 2.

¶ Secunda propositio ratione temporis secundum modo considerati, id est, quatenus in eo tempore varietas pretiorum potest accidere, scilicet, vt si aliud pretium in principio, aliud in medio, & aliud in fine contingat esse aliquè dare minus, aut recipere plus, non est ex se illicitum, quia aliquando potest esse licitum. Patet quia hoc non accipitur gratia temporis, sed vt rationis rei in tempore quo ad valore, quae aliquando plus, aliquando minus valet. Sicut in archa venalis rugduni valet aliquando plus, aliquando minus secundum penuriam, & abundantiam venditorum, vel emptorum.

Nota.

¶ Aduertendum autem est, quod non censetur esse variatio pretij iusta quod ad hoc illa, quae prouenit ex hoc solum, quod mercatores existimant aliquid plus, aut minus valere ex eo, quod citius illis redditur, aut magis eius solutio retardatur quasi vtile sit quod citius soluitur, & inutile quod per maius tempus expectatur, vt videntur existimasse. Pau. de Mo. in suo tract. de causa. & magister Raphaela. de Pona in tract. de pagis. Patet autem hoc ex duplici ratione. Tum quia sic nunquam esset iniustum soluere minus ratione anticipatae solutionis, quod reprobatur ab omnibus maxime a D. Thoma: Tum etiam, quia hoc esset considerare ociositatem suae pecuniae ad magis lucrandum, quae consideratio ab omnibus reprehenditur, nisi sit vestita alijs circumstantijs iustificatibus lucrum cessans, de quo postea dicturi sumus, an possit exigi in cambijs, neque licet arguere, quod sicut res absens loco minus valet, ita res absens tempore ex se sit minoris valoris quam praesens, quia res absens loco pluribus expensis indiget vt inde deferatur ad locum praesentem, sed his expensis non indiget, quae est absens in tempore, sed de hoc plura supersunt dicenda.

Propos. 3.

¶ Tertia propositio, si quis autem velit minus dare, aut plus recipere ratione temporis, tertio modo considerati, id est, vt in eo pecunia campforis manet ociosa ipso campfori, licet alteri tunc temporis sit fructuosa, secundum omnes est vsura, patet quia tunc verum inter-

cedit mutuum ratione cuius expeditur lucrum, exempli gratia, sicut si campfor cambit ad primas nundinas, & eis aduenientibus prolongat terminum ad secundas accepto alio lucro, quod & Pius. V. in sua extrauaganti praedicta, vt pote occasio ad peccatum, & vsurarum fraudes innectendas vetuit volens peccati, & sceleris succedere occasiones. Licet secus existimet Siluester, quando communi estimatione in secundis nundinis marcha esset plus valitura. At licet hoc ratione lucri cessantis concurrentibus conditionibus illud iustificatum in conscientia, alijs, seclusa extrauaganti Pij. V. posset tolerari, vt Siluester ait, sed extante ista extrauaganti, cui refragant campfores nefas esset non licet pro terminis consensis, seu prorogatis ad secundas, vel tertias nundinas lucrum velle expetere.

Cambium reale, & fictum quid.

¶ Deinde postquam differentiam, quae cambium a reliquis contractibus differt assignauimus, iam ultra praedictam diuisionem, quae ex parte materiae diuisum est, rursum cambium quod auctore Nauarro in summ. Latin. capite. 17. de camb. lit. B. (vt a vulgo vsurpatur) est omnis contractus pecuniae pro pecunia non gratuitus, siue sit permutatio, siue emptio, siue contractus innominatus, scilicet, do, vt des, quod secundum Nauarrum, videtur iuri magis consonum, & de quo explicatius postea sumus dicturi: cambium (inquam) sic acceptum in cambium reale, & fictum diuiditur: cambium autem reale dicitur secundum Theologos omnes, quod consistentiam veri cambij realem habet, vt cambium per literas & cambium minutum: Cambium autem fictum, vt Siluester vsura. 4. quaestione sexta, ait iuxta communem opinionem, & secundum quod communiter est in vsu, est cambium non habens consistentiam cambij, sed apparentiam ad instar arboris exsiccatae, quae humore vitali iam carens apparentiam arboris habet non existentiam. Est ergo cambium fictum iuxta hanc acceptionem, in qua etiam accipitur in extrauaganti Pij. V. idem quod cambium fictum, non enim habet propriam naturam cambij, sed mutui & vsurae. At vero secundum Laurentium a Nauarro in commento de vsuris, & cambijs citatum, cambium fictum in alia acceptione minus communi sumptum est cambium in quo campfor prius dat, quam accipiat. Dicitur autem isto modo fictum, quia sine preuia acceptione dat campfor, quod tamen, vt sic acceptum au-

autore Siluestro licite celebratur aliquando, quia tunc verum, & reale cambium est differens genere ab eo cambio, in quo campfor prius re-
epit, quia in isto campfor semper primo dat, & deinde accipit.

Questio.

¶ Sed iam ex precedente cambij diuisione subnascitur dubium, scilicet, utrum ficcum, id est, fictum cambium sit illud, quod pro tempore, quo celebratur, non habet res cambiatas quoad tempus presentes. Questionem hanc nobis excitat controuersia, quae in hac parte versatur inter doctores. Nam Siluester vsura. 4. quaest. 9. §. 1. cui postea subscriptus Sotus libr. 6. de iust. & iur. quaest. 12. artic. 1. & 2. ait proprie permutationem fieri non posse, nisi numismata, quae cambiantur sint iam realiter existentia in diuersis locis, si sit cambium per literas, vel in eodem loco si sit cambium minutum, & videtur haec opinio non parum apparentibus inniti rationibus.

Obiectio.

¶ Tum quia aliàs magis videtur mutuum quam cambium, sicut cum emuntur ab agricola boues, quae apud illum realiter non existunt. secundum omnes magis est mutuum palliatum, quam emptio.

2.

¶ Tum etiam, quia extrauagans Pij. V. hanc cambiationem damnat, ubi non est quisquam qui in nudinis, aut in locis ad quae cambitur per literas, literis receptis solutionem faciat, ergo cambio ubi res quae cambitur non extat, neque est qui eius solutionem possit facere, sicca, & ficta erit cambitio. In oppositum est Nauarrus sum. Laticap. 17. nu. 283. lit. C. & commento de camb. num. 14. cuius opinioni ut veriori Garcia parte. 2. de contract. cap. 5. pagin. 183. accedit.

Dictum. 1.

¶ Igitur Respondentes ad quaestionem dicimus primo ad cambium, quod ita est speciale, ut sit cambium certae rei numero ad certam rem numero, requiritur vtraque sit extans in rerum natura. Secundo dicimus, res vna bene potest cambiari, & permutari pro alia distincta numero, genere, vel specie, licet ista res nondum adhuc existat in rerum natura patet. Quia tam fructus qui in futurum expectantur, & scetus procreandi, quam messes nasciturae possunt emi, & vendi, impignorari, & promitti. nec empt. ff. de contra. empt. & l. & quae nondum ff. de pign. ergo etiam poterunt permutari, dicitur res futurae passim anticipata pecunia emuntur. Neque enim ad permutationem requiritur ut res certa, & determinata numero pro alia sic certa, & de-

Dictum. 2.

terminata numero cambiatur, quae si sic iam certae, & determinatae essent, necessario essent iam positae in existentia reali, alioquin campfores Flandrenses, vel Metinenses nullum verum conficerent cambium, postquam nullos certos, & determinatos numero numos aureos, vel argenteos ad correspondendum huic cambio, vel illi destinatos habent.

terminata numero cambiatur, quae si sic iam certae, & determinatae essent, necessario essent iam positae in existentia reali, alioquin campfores Flandrenses, vel Metinenses nullum verum conficerent cambium, postquam nullos certos, & determinatos numero numos aureos, vel argenteos ad correspondendum huic cambio, vel illi destinatos habent.

¶ Igitur ad rationem primam in contra negatur, quod datio rei existentis pro adhuc non existente, sed futura sit mutuum, auctore Nauarro loco citato si tot mensuras olei Hispali tibi mensurarem, quod mihi totidem Metinae rependeres, ut cambium contractus hic diceretur nequaquam, necesse esset, ut ille rependenda mensura tempore contrahendi iam extaret Metinae, sed satis est tempore solutionis ad soluendum eas paratas habere, & non antea, ad probationem in contra dicitur cum Siluestro ubi supra, quod non est simile de emente boues a paupere, quos non habet, quia illic neque est habiturus boues, iste autem (ut supponimus) licet modo actu non habeat pecunias ad correspondendum, habiturus est tamen tempore correspondens, quia satis est si illam pecuniam restituendam alibi habeat in fide amici, qui eam pro tunc ad correspondendum gratis mutuat. Imo vero auctore Siluestro, dum talis pro tempore solutionis, vel correspondens habeat rem venditam, vel permutatam, licet sine interesse persoluendo eam sibi mutuantem non habuerit eam, satis est ad aequalitatem absolutam iustitiae talis cambij contra alios, quia hoc non vitiat permutationem. Sicque glossanda est extrauagans Pij. V. in illo loco. Damno enim non absolute omnia cambia, quae tempore contrahendi correspondentes non habent, sed ea ubi in loco solutionis & pro tempore solutionis non est, qui literis receptis solutionem faciat.

¶ Unde sequitur corollarie, quod constat campfori, aut credit probabiliter campfori, quod nulla futura est correspondentia sibi in alio loco facienda, vel etiam si hoc sciat, paratus est nihilominus sic sic cambire, sic cum cambium est, est enim, multum palliatum cum vsura.

CAP. II. De duplici cambio, scilicet, minuto, & per literas: utrum cambium minutum liceat, de consideratione monetae: diuersa de vsu monetae duplici, de exercitio cambij duplici, an liceat pro consignatis in cambio debitis aliquid exigere, de tribus exceptis casibus, de duplici expeditione literarum, quomodo taxandum salarium, consuetudo Galliae & Hispaniae non excusat hic de scutis imaginarijs, circa hoc sententia ultima Nauarrae est occasio.

Quoniam quatenus ad praesentem materiam attinet, cambium supra in minutum cambium, & in cambium per literas, quod rursus in tres species subdiuidendum est, distribuimus, nunc de primo membro id est, de cambio manuali, id est, minuto inquirendum est. At vero licet cambium minutum, ut potest in republica necessarium, ut licitus contractus viu receptus sit. Nihilominus quia peculiares in se claudit difficultates, ut de his plenior habeatur notitia more scholastico, hanc primo quaestionem pro vtraque controuertimus parte, scilicet, utrum minutum cambium sit licitum.

Questio.

Argum. 1.

¶ At pro parte negatiua arguitur primo, numismata ad hoc publico signo cuduntur, ut sint iustum legitimumque reru pretium, illud autem pretium quod legitimum est, id est lege constitutum in indiuisibili consistens est: ergo si ducatus vnde cum regalibus lege aestimatur, non licite poterit pro pluribus argenteis commutari, sicut neque triticum taxatum pluris vendi.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur, si liceret pecuniam pro pecunia minutim praetendendo inde lucrum cambiare: sequeretur, quod hinc aperiretur via ad legitimam aestinationem numorum eliminandam. Nam si potest quis minutim aureum pro pluribus argenteis, aut argenteum pro pluribus dipondijs, quam ex aestinatione legali valeant commutare, licebit etiam in venditionibus, dum vendit quis quia merces indipondijs, sibi soluuntur, & non in argenteis, vel aureis, plura dipondia, quam valeat aureus, vel argenteus recipere, & e contra liceret in emptionibus, dum quis emit, quia soluit in aureo, quem posset pro pluribus regalibus, quam vnde cum commutare, ibi pro maiori pretio computare illum, quod esset euertere pretium legale.

Argum. 3.

¶ Tertio arguitur, quia aestimatio, scilicet, monetae in quantum moneta, & in quantum ex tali metallo constat, est eadem, non enim est distincta, quoniam Rex, siue princeps in praetaxando numos aureos, & eos aestimans

do ad valorem quodque tam pretiosi metalli attendit: habitaque ratione eius pretiositatis valorem legalem ei indidit. Itaque tantumdem valoris obtinet nunc aureus legalis, quantum haberet in ita sincera massa. signo publico non cussa: ergo aureus in quantum ex tali constat metallo, non potest commutari pro pluribus argenteis, aut dipondijs, quam esset praetaxatus per legem.

¶ Quarto arguitur, quia nulli mercatorum subest facultas augendi pretium mercium, quae iam pretio suo legali sunt a republica aeternatae, etiam si ad quoscumque vius vendant praetaxatum vinum, vel oleum: ergo neque etiam licebit numerorum legale pretium in ordine ad vsu exercendi cambium minuta, vel alia, augere. Vnde ergo, vel qua ratione haec in cambijs prouenit extraordinaria licentia.

¶ Quinto arguitur, quia si liceret cambio minuto, vel per literas cambire monetam, scilicet, aureum ducatum pro pluribus argenteis, aut dipondijs, quam ex sua taxa legali valet, id esset tam propter penuriam, & raritatem aureae monetae, quam argenteae aut aereae. Sed propter nullum defectum, aut penuriam generalem monetae aureae ducatus amittit suum valorem legalem, aut eum mutat, non enim tunc definit valere: tot argenteos, vel tot dipondia sicut valebat tempore maioris abundantiae, neque eius pretium legale, ideo crescit, vel decrescit, licet fundetur in naturali: ergo non licet cambio minuto, vel per literas cambire ducatum pro pluribus argenteis, vel dipondijs, quam ex lege sua valet.

¶ Et confirmatur, quia valor est forma numismatis, & metallum ex quo cuditur, & conficitur, est eius materia immediata, prout sumitur sub tali publico signo, & figura: ergo si est duplex valor ducati, vnus, ut pretium est aliarum rerum, alius in ordine ad commutationes, prout cum alijs monetis commutatur: sequitur, quod sint ponendi duo scuta, vel ducati formaliter distincti propter distinctos valores, licet materialiter ex parte figurae, & metalli sint idem, adhuc est introducere ducatos imaginarios: multum varios inter se in diuersis valoribus, quod est ansam magnam praebere campforibus per suam imaginationem cupidam, & insatiabilem augendi, & fingendi diuersa cambiorum pretia, vel vnum imaginarium ideale, & Platonicum, nunquam inuentum in rerum natura, quo cambiunt, quod rursus palliamentum parat ad innumeras indistinctas, & vsu-

Argum. 4.

Argum. 5.

Confirm.

& vsuras, ergo si non est admittendus iste duplex valor, utpote monstruosus, & perniciosus in republica: non erit licitum commutare pecuniam neque minutim, neque per licetiam maiori valore, quam ex sua aestimatione legali valet.

In contra. In contrarium est receptus vsus cambie di minutim pecuniam auream, vel argenteam pro maiori pretio, quam ex sua aestimatione legali valet: qui quidem vsus neutro foro, aut exteriori, scilicet, aut interiori condemnatur.

Documenta. Igitur antequam questionem hac dissoluamus, nonnulla documenta scitu digna, & necessaria prae mittamus oportet. Primum autem documentum est, cuius meminit Navarrus in commentario de cambijs, numero. 12. scilicet, quod numisma potest bifariam considerari: uno modo, quatenus moneta est, hoc est, quatenus rerum venalium pretium est.

Consideratio monetae diversa. Alio autem modo veluti metallum quoddam, aut prout quaedam merx aestimatur, quae ad plures conferre potest vsus, vel commoditates. Si autem pecunia in prima consideratione accipitur adhuc duos sortitur vsus, ad quos, ut moneta est, destinatur. Alius quidem est eius vsus principalis, dum quatenus moneta est assumitur, ut pretium rerum venalium: dum pro illis, ut pretium earum soluitur, & vsus hic est si, ut numisma est principalis, quia competit ei in ordine ad finem, ad quem instituta principaliter est, quia instituta est principaliter, ut esset mensura valoris rerum venalium, ut tradit Diuus Thomas, opuscul. 73. capit. 13. & ut sic accepta exercet hoc officium mensurae, dum adaptatur rebus venalibus, ut earum pretium. Alius autem eius vsus est secundarius, secundum Diuum Thomam de Regimine princip. capit. 14. & Caietan. quolib. de cambijs, scilicet negotiari cum pecunia eam veluti mercem vendendo, emendo, cambiando, & ad ostentationem loquendo: qui quidem vsus ei etiam, ut pecunia est, congruit ut finis minus principalis eius, & secundarius, quia competit ei non ut merum metallum est: sed in quantum metallum est publico signo cussum. Sicut virga qua mensuratur pannus, ut lignum, & ut mensura, & ut merx potest considerari.

Vsus monetae duplex. Secundum autem documentum est, scilicet, quod pecunia in ea consideratione accepta quatenus ad suum vsus principalem instituta est, id est, quatenus mensurae vices agens accommodatur rebus appetiabilibus ut pretium, sic in indivisibili consistit, neque

enim, ut sic eius valor augeri, aut extenuari potest: nisi per auctoritatem regis, aut reipublicae inde pendentis. Cuius in promptu est ratio. Nam postquam est mensura, quippe, quae suapte natura invariabilis est, in valore quoque hoc ut invariabilis, & indivisibilis sit necesse est. At vero si secundum eius vsus minus principalem, & secundarium consideretur, ut scilicet merx est, quae emitur, & commutatur, & tertio modo accepta, ut metallum quoddam nudum est, sic his duobus modis in indivisibili non consistit, quia sic in pretio augeri, & extenuari potest.

Præmissio quoque, quod dupliciter potest exercere aliquis campforiam artem, uno modo ex officij obligatione, qua ad id tenetur. Alio autem modo ex spontanea functione, sine ulla interveniente obligatione adijcimus, quod quia celebre est, solemni que receptum vsu in omnibus contractibus, imo in ipsa quoque mutatione pecuniae aliquid interesse posse expetitione lucri cessantis si verè cesset, aut ratione damni emergentis, si ex tali contractu emergat: idcirco hic id non agitur, an hac ratione a campfore lucrum licite expectari possit his praedictis.

Prima praedicitur conclusio, qui ex obligatione civili, & ex officio destinatus a republica fungitur publico cambiatoris officio, ex tali cambiandi officio lucrum, sibi parare licite potest, si alias publico, sibi suppeditato stipendio ad id muneris non est restrictus. Haec autem conclusio adeo est perua, ut vna simplici demonstratione morali eam probare sufficiat. Est namque obligatio haec, qua se iste astringit ad cambiendum, sicut & civilis obligatio mutuandi omnibus, vel fidei ubendi appetiabilis pretio, utpote, quae multis subiecta est curis, periculis, & laboribus, scilicet, conquirendi, & congregandi pecunias varias (quibus possit deseruire communibus indigentium necessitatibus) numerosam copiam pecuniae numerandi, vel attendendi quomodo numeretur, cum accipitur a suo cambio, & vitata numismata interdum pro integris, & sinceris recipiendi, ergo pro obligatione civili, qua obnoxius factus est ad tubeunda haec onera, potest aliquid lucri reportare notanter est dictum, si non sit stipendiatus: nam si alias salarium ob hoc reciperet a republica, non posset ob hoc aliunde aliud lucrum conquirere.

Secunda conclusio, si aliquis non publicè a republica stipendiatus ad hoc, sed contracta particulari inito cum his, & illis sigillatim

Exercit. cambi. in plex.

Conclusio.

Conclusio.

sigillatim mercatoribus super se indueret obligationem eorum in suo deposito, & custodia recipiendi pecuniam ad correspondendum inde, vel soluendum, quae ibi depositantes consignauerint debita; & ad rationem reddendam, quibuscunque suo nomine destinatis ad eam exigendam, prout ipsi depositantes condixerint, licite pro hoc aliquid iusti stipendij ab unoquoque depositante recipere potest. Haec est Navarrae in commentario de cambijs, numero: 36. quam probat duplici ratione. Primò sic, quia id quod per legem fit: per pactum fieri quoque potest, iuxta. l. non impossibile. ff. de pact. & iuxta capit. contractus cum gloss. de regul. libro sexto. Cum igitur per legem id fieri possit, sequitur, quod pacto speciali possit cum singulis depositantibus contractum praedictum inire talis depositarius. Secundò patet, quia est contractus iustus. Est enim ex parte campforis contractus locationis ad praedicta munia, & ad expedienda ratioecinia cum ipsis depositantibus, & singulis ab eis missis, & est conductionis adhuc munia ex parte depositantium certa mercede constituta. l. prima & secunda. ff. locat. §. primo, institut. de loca. Sed iam, quia non quiescit cupiditas animi insanè sumpere quidam huiusmodi campfores propter expeditionem literarum ad sua cambia destinatarum, accipiendi quinque pro mille, & soluendi chirographa ad se missa in pecunijs, vel detonsis, aut contractis, aut vitatis.

Quest.

Sen. Meti.

Quæritur ergo, an praedictis campforibus depositarijs licitum sit, à quibuscunque consignata, sibi debita in suis cambijs soluenda deserentibus quinque pro mille exigere, aut aliquid plus, vel minus. Sicut Metina in sua Instructione. §. 23. de cambijs depingit cambium adnumeratum, quod ait esse perniciosissimum, & frequenti vsu receptum, quod exercetur quidem sic quidam rusticus dum mercatori magnam copiam frumenti vini, vel olei vendidit ducentis, verbi gratia, aureis, accipit ab ipso mercatore schedulam destinatum ad campforem, qui illos ducentos anreos, sibi soluat, qua exhibita campfori. Respondet campfor, amice, si vis literas ad talem mercatorem, quo tibi istud debitum soluat, en tibi eas literas statim expediens tradam. At si maus eos tibi ut soluam, & numerem, statim soluturus es mihi octo pro centum pro meo labore: quæritur ergo, an contractus hic cambijs sit omnino iniustus. Nam Metina eum ibi omnino damnat. Instruct. Negot.

nat, ut vsurarium, pro quo videtur facta pragmatica: 129. à Regibus Catholicis edita: quae reuocatoria est pragmatica: 127. edita ab eisdem Regibus anno. 1491. Haec autem pragmatica: 129. reuocando superiorem sanxit: ne campfores possint in suo cambio consignata debita in numismate concalfato, fractoue soluere: neque aliquid accipere sub poenis grauibus ab his, qui per literas eis exhibitas, vel aliter aliquid debiti recuperauerint à cambio.

At vero Navarrae non omnino huius factum improbat: sed in aliquo catu illud, ut licitum admittit.

Sit igitur huius dubij resolutio conclusio tertia, si omnes mercatores, vel multi conueniant inter se, & cum campforibus ad quos suas literas pro solutione facienda remittunt, vel apud quos sua debita soluenda consignant: tunc isti campfores pro tali obligatione, & labore soluendi poterunt aliquid stipendij moderatè accipere ab ipsis solum mercatoribus. Haec est Soti, & videtur contra Caietanum. Huic conclusioni necedit Navarrae in Summa Latina, capit. 17. numero. 283. D. ubi ait credimus etiam priuatis licere accipere aliquid exiguum minus, quam campfori publico à republica constituto assignatur non sola ratione cambijs, sed ratione alicuius interesse singularis, scilicet, quia laborem patitur & tedium, & alias incommoditates subit, & ab alijs emolumentis, & lucris excluditur: dum huic exercitio vacat, neque repugnat, quod legibus Hispaniae prohibitum sit, ne aliquid ab aliquo munus campforis propria auctoritate assumatur, quia hinc non colligitur priuatis priuatim ne cambiant esse interdictum, licet iuste vetari possit ex causis in. l. expressis.

Probat. 10 Probatur autem haec conclusio, quia inter mercatores sic conuenientes tolerari potest, quia ipsis volentibus fit, & in hoc aequa seruatur conditio eorum.

At secundò patet, quia secundum Navarrae licet campforibus inseruentis reipublicae, sicut & ceteris ministris reipublicae iustum sui laboris stipedium percipere licebit, ergo his campforibus priuatis his mercatoribus ex pacto inseruentibus in praedictis, aliquid pro hac obligatione, & sui laboris, & occupationis merito accipere ab eisdem mercatoribus.

Deinde pro complemento fit conclusio quarta contra ius naturale, diuinum, & humanum delinquit campfor. ille: qui a priua-

Sent. Nav.

Conclus. 3.

Probat. 10

Conclu. 4.

à priuatis personis, putà à rusticis, vel agricolis, vel alijs similibus recurrentibus ad ipsum cum literis ad suum cambium ex parte mercatorum directis pro obtinenda solutione debitorum, quæ mercatores illis debent, & consignant in cambio soluenda, aliquid pro expeditione harum literarum, & pro numeratione pecuniæ his soluendæ accipit. Hæc est Nauarrus in comment. de cambijs, numero. 38. est Metina in sua instructione, fuit magistri Fratris Ioannes à Peña. Excipit tamen Nauarrus ibi ab hac conclusione aliquot casus. Primus est, quando mercator depositam habens suam pecuniam apud campforem adauert premium mercium soluendarum in cambio in ea summa, quæ exigenda est à rustico, vel à priuato creditore, & venditore, quem pro solutione remittit ad cambium ea intentione, vt non grauetur rusticus, si ibi cogatur soluere, quod non ipse, sed potius mercator soluere tenebatur.

¶ Secundus est & in idem redit, quando mercator in literis ad debitum à rustico, vel à priuato in cambio recuperandum eam adijcit summam, quam ipse pro numeratione tenebatur exoluere, ne à rustico exigatur, vt si mercator tantum debens centum, in literis ponit, vt soluantur in rustico centum, & quinque vt sine suo detrimento illa quinque possint campfori pro ea summa, pro qua tenebatur ei mercator relinqui.

¶ Tertius casus est, quando ipsa persona priuata eam summam vellet gratis condonare, quod tamen, vt ipse Nauarrus fatetur, nunquam, aut raro accidit, quod gratis velit donare: sed id inuitus dat: ne ibi molestam in recuperando patiatur moram. Nam alias omnes malunt suam integram solutionem ibi obtinere. His exceptis casibus. Probatur nunc conclusio. Primo per regulam iuris, lib. 6. & 1. quæstione. 4. per totam, cap. si habes. 24. quæstione. 3. vnde habetur, quod non debet aliquis alterius odio prægruari: ergo neque rusticus, neque priuata persona debet exsoluere in cambio, quod mercator exoluere tenebatur, & patet ex argum. C. ne fil. pro patre per totum. Et patet ratione Nauarrus, nam iniquum est, vt isti priuati soluant curam, quam campfores adhibere inseruando pecuniam suorum debitorum, id est, mercatorum, vnde negat Nauarrus esse prouisionem extraneam (vt aliqui asserunt) vt possint in cambio quinque pro mille recipere campfores, atque hoc nullatenus ferredere.

Casus ecce per se conclusio.

Indico

3.

Indico

Indico

Questio.

vel mercatores (vt Metina in sua Instructione ait) quale est iustius cambium, an quod celebratur per solas literas, aut quod fit ad visas literas. Pro cuius dubij intellectum perspiciendum est huiusmodi literas consignatas solutionis debitorum in cambijs dupliciter posse expediri, vno modo per solas literas, quibus visis campfor solitus est dicere eas sibi exhibenti, amice, virtute harum non teneor tibi statim numerare pecuniam: sed si vis literas, en eas tibi præbebo ad mercatorem quendam, nisi malis (vt in presentiarum tibi pecunias numerem) meum mihi remunerari laborem. Alio autem modo expediuntur literæ sub hac forma ad visas literas, quod vulgè dicitur, à letra vista, quibus statim campforibus presentatis, eas deferenti fit solutio in numerata pecunia. Inquiri igitur solet inter mercatores, quod nam horum cambiorum iustius apparet. Respondet autem Metina ibi, quod si cambium ad visas literas, in quo, quia statim numeratur pecunia aliquid soluitur esset licitum, tunc iustius esset aliud cambium, scilicet per solas literas, vbi tandem, licet non de presenti: sed per aliam ad alium mercatorem exhibitam schedulam, sine solutione alicuius interesse integra obtinetur debiti solutio. Verum, quia cambium istud ad literas visas, vbi quia statim numeratur pecunia priuato eas deferenti, aliquid ab eo exigitur hodie est illicitum. Similiter etiam, & illicitum est aliud quod fit per solas literas. Quia licet in hoc nihil interesse alicuius soluatur: tamen iniuria fit literarum harum delatori, quia in vtroque cambio statim tenetur campfor integram numerare pecuniam, & non querere dilaciones ad excusandas iniquitates, idè tales campfores auctore Metina, vbi supra, cum accesserint ad confessionem cogendi sunt per confessorum, vt restituant id quod hac ratione acceperint, cum quibusdamque illorum perinde agendum censet, atque cum publicis vsurarijs.

¶ Præterea, quia iuxta primam, & secundam conclusionem campfores publici præfecti à republica: siue alij subseruientes aliquibus mercatoribus in recipiendo, deposita pecuniarium, eaque custodiendo, scribendo, numerando, eorum rationem reddendo, literas ad eos directas expediendo per pecuniæ solutionem, ob hæc officia merentur stipendium & cum auctore Nauarro vbi supra verum non sit, quod Sorus libro. 7. de iustitia & iure, quæstione. 4. articulo. 1. & alij dixerunt, scilicet, quod his-

Dupliciter expediri literæ.

Respo.

ce His

ce Hispaniæ Regnis sic statutum, quod campfores, quando aliquibus numerata pecunia soluunt, possint quinque pro vnoquoque mille accipere, sequitur vt de eorum salario quantum futurum sit, & quale iam dicemus.

Questio. Dictum. 1.

2.

¶ Dicimus ergo primò, quod vbi istud stipendium prætaxatum esset per rempublicam, illud esset seruandum, neque ab eo esset excedendum. Secundò dicimus, quod vbi talis reipublice non extat taxa salarium horum campforum erit, quod quilibet mercator apud eos deponens depositum pecuniæ arbitrio boni viri dat, vel dare debet. Quod vt magis pateat, quomodo id fieri debeat, notatu opus est, campfores huiusmodi dupliciter pecuniam recipere: vno modo realiter statim numeratam pecuniam recipiendo. Alio modo schedulas aliorum cambiorum, acceptando, vel aitarum personarum literas: quibus in suo bancho, vel spondent, vel consignat solutionem eorum debitorum, quæ per huiusmodi literas ibi remittunt, vt suo nomine soluantur. Sicut etiam dupliciter contingit huiusmodi campfores in suis cambijs aliquid soluere: vno modo ibi realiter numerando pecuniam: alio modo per schedulas remittendo solutionem ad alia cambia, vt ibi solutio fiat.

Salariu taxatur.

¶ Igitur arbitrio boni viri (quoniam eius arbitrio relinquuntur decernenda: quæ iuremanent indecisa. ff. de iure deliber. l. 1. & capit. de causis de offic. delegat.) debent taxari prædictorum salaria postquam de hoc iniure nihil est cautum, conuentione iusta non stante ex parte partium, per arbitramentum inquam expertorum, & bonorum virorum habita ratione de quantitate depositorum, & de duratione custodia eorum: & periculo eorum, & negotiorum circa illa gestorum. Neque excusat ab hoc salario iusto his campforibus à deponentibus ibi sua deposita cum his oneribus soluendo: consuetudo quæ est in aliquibus partibus Galliarum, & Hispaniarum non solum agendi gratias mercatoribus ibi deponentibus sua deposita pecuniarum in cambijs: sed rependendæ eidem mercatoribus sex, vel septem pro centum in anno, pro eo quod beneficio officium ipsos campfores deponendo apud eos sua deposita, quia sic subministrant eisdem campforibus pecunias, quibus interim negotiando, & cambiano lucrantur. Quia certè hæc solutio sex, vel septem pro centum ex prædicta ratione facta ex parte deponentium mercatorum, qui eam

Consuetudo Gallie & Hispanie non excusat.

Instruct. Negot.

recipiunt manifesta vsura non esset, quia ex mutuo accipitur hoc interesse à deponentibus. Nam pecunia deposita commissa, si facultas fiat depositario ea vtendi, & negotiandi cum ea, in mutuum conuertitur. Sed & illud quoque iniustitia non vacat, scilicet defraudare ipsos depositarios campfores sua iusta mercede pro curis, & laboribus prædictis, quos subeunt præsertim, quando hæc deposita ea lege eis committuntur: vt parati sint ea reddere cum primum per deponentes repetita fuerint. Neque donatio mercedis debite aut illius pensionis sex, vel septem, pro centum quotannis, quod legitima fit præsumendum est autere Nauarro in Summa Lat. cap. 17. numero. 183. litera. H. nisi forte post custodiam, & depositum finitum facta sit & non ante.

Questio.

¶ Postquam de campforibus publicis ex officio, aut campforibus depositarijs ex obligatione, & pacto an aliquid mercedis hi possint accipere, & quantum, & à quibus abundè dictum est, iam tota controuersia doctorum extendit, vtrum priuata personæ, quæ neque ex obligatione, aut ex officio cambire pecunias pro pecunijs tenentur, possint licite exercere cum lucro huiusmodi cambia præsertim minuta si sponte ea exercere voluerint. Sorus de iustit. & iur. quæst. 9. art. 1. & Metina in sua instructi. & Nauarrus comment. de cambijs, numero. 19. & in Summa, numero. 283. De hoc etiam personis priuatis concedent. Albornozius, libro tertio, de contractibus, titulo. 4. id eis negat, vt autem à clarioribus incipiamus.

Variant doctores.

¶ Sit prima conclusio ratiõne damni emergentis, aut lucri cessantis: bene licet etiam priuatis personis cambire monetam pro momento cambio minuto, ex prædictis causis expectando aliquod interesse supra prædictum legale monetæ, quam permutat. Hæc conclusio est Calæta in opusculis de camb. cap. 1. & 6. est Syluestri, vbi supra quæstione. 3. & 4. & quæstione. 7. §. 3. est Conradi de contract. quæstione. 99. conclus. 5. cui subscribit Garcia, de contractibus, secunda parte, capit. 7. pagina. 197.

Conclusio.

¶ Probatur, quia in ceteris licitis contractibus, licet se seruare indemnitatem à lucro cessante, & à damno emergente tunc etiam in cambio isto minuto, vbi multa possunt interuenire causæ: quæ ad lucrum cessantem, vel ad damnum emergentem reducuntur, scilicet, quia ista pecunia, quæ committitur est commutanti, nisi rogatus eam

Prob.

I 3 com.

commutare magis gratia, vel commodior adteruandum, vel ad portandum, vel ad emenda necessaria, vel quia magis aestimatur a suo domino, quia est, aut antiquior, aut curiosior, ut moneta aurea Turcarum, aut quia rarior: ergo rationibus predictis, si commutetur ad petitionem alterius, potest expeti aliquod moderatum lucrum. Nam & D. Thomas huic conclusioni suffragatur, qui secunda secundae, quaestione. 77. articulo. 1. ait, quod potest aliquid vendi plusquam valet secundum se, si plus valeat habenti. Ergo si ob aliquam harum rationum moneta plus valeat habenti, poterit eam commutare cum aliquo sui emolumento.

Questio. Sed quid si commutanti, neque aliquod lucrum cesset ex commutatione, neque inde aliquod damnum ei emergat, an poterit cum priuatus sit commutare suam monetam pro alia plus accipiendo.

Argum. At videtur certe id nullatenus licere: quia secluso damno emergente, aut lucro cessante, pecunia, sicut neque alia merx legali pretio taxata non valet ultra legalem taxam. Sed in oppositum est, quia videre est passim esse vsu receptum ducatum pro duodecim argenteis & dimidio, aut pro tredecim commutari, coronam autem auream pro vndecim, & dimidio, quod tamen aestimationem legalem praestitutam a rege superegreditur, nec verò id facti a confessoribus crimini datur. Cum autem circa hoc difficultatis punctum tres versentur opiniones, quid de vnaquaue sentiendum sit, dicendum est nobis. Prima igitur opinio est Metinæ, Mercati, & Albornozij asserentium propter allatam rationem id non licere. Quia non vnique est liberum aestimationem praeterire legalem.

Opinio. 1. Alia autem opinio media est, quae est Caietani in opuscul. de cambijs, capit. 1. & 6. quae est etiam magistri Soti, de iustitia & iure, libro. 6. quaestione. 9. cui etiam assentit Nauarrus comment. de camb. numero. 51. & 52. qui eius sunt sententia, quod licet pecunia secundum suum vsum principalem, ut pretium rerum venalium est, non possit commutari, aut vendi pluris, quam eius aestimatio legalis valeat, bene tamen considerata secundum eius vsum minus principalem, & secundarium, scilicet, ut merx quaedam est, vel considerata, ut metallum quoddam est: nam sic pluris vendi, aut cambiari potest, quam sit eius legalis taxa.

Opinio. 2. Opinio autem tertia in alio extremo: a

Opinio. 3.

prima sita est, scilicet aliquorum, qui asserunt pecuniam etiam secundum suum vsum principalem, id est, quatenus pretium rerum venalium est, posse commutari pro pecunia maioris, pretij cum aliquo emolumento. Reiecta ergo prima opinione, ut potest quae est contra communem vsum, & contra communem opinionem. Ad quaestionem responderetur per subiectam conclusionem, quae suo ordine secunda est, & per tertiam.

Conclus. Secunda conclusio probabilis est illa opinio tertia, scilicet, quod pecunia assumpta secundum suum vsum primarium in ordine ad emptiones, & venditiones, id est, quatenus mensura est valoris mercium possit licite dari, & computari in solutionem, verbi gratia tritici, aut vini, aut olei, aut caeterarum mercium pro maiori pretio, quam eius legalis aestimatio sit cum his tamen limitationibus limitata, quas adiecit Garcia. 2. parte de tractibus, & contractibus, capit. 7. pagin. 207. & cum alijs, quas nos addimus quatenus securius teneri possit.

Lim. Prima limitatio sit, quod talis opinio est probabilis: dummodo etiam si venditori emptor mercium nolit, aut non possit soluere pretium mercium, nisi in numismate aureo, si uè in alio possit numismate soluere, nullo casu cogat venditorem, ut in aurea moneta accipiat solutionem eo fine, ut eam accipiat pro maiori valore, quam sit eius valor legalis.

Lim. Secunda limitatio est, quod si talis solutio in numismate aureo fiat, id fiat ad instantiam venditoris, & non ad instantiam emptoris. At tertia quoque limitatio, quam nos superaddimus est, quod etiam ad instantiam venditoris in aurea moneta solues eam in solutione pro maiori pretio non computet, quam sit sua aestimatio legalis, quando eam pecuniam commutaturus non erat maiori pretio, quam legali: quia de hoc non agebat: sed potius eam sic in alijs mercibus eam insumpturus erat. Secus autem esset, si eam pluris commutare poterat, & defacto commutaturus sic erat: & in alia moneta aerea, siue inferiori soluere poterat: & ad instantiam venditoris ei soluit in aurea. Quia tum saltem ratione lucri cessantis erit vera haec conclusio, licet, quod ratione lucri cessantis licitum esset in cambijs minus monetam auream pluris aestimare dictum sit in conclusione prima. Quibus tandem quartam, & vltimam limitationem apponimus, scilicet, hoc sic cum limitationibus licere: dum cesset scandalum, ut id fieri videntes non scandalizentur, ut de re insolita, & noua,

& noua, & speciem mali praeseferente. **Prob.** Probatur autem conclusio sic limitata. Quia tunc ratione lucri cessantis, sibi liceret pluris computare monetam auream. Tum, quia sicut merces ad instantiam emptoris vendita plus valent, quam si vltro essent oblata: ita & in hoc casu moneta aurea ad instantiam creditoris soluta plus videtur valere, quam si vltro esset oblata.

Exemplu. Quod & exemplo hoc nititur ostendere Garcia, verbi gratia, si ratione magnae succrescentis penuriae tritici, dissimulante rege, vsus inoleuisset vendendi triticum carius, quam praefixit eius taxa: tunc si quis mihi deberet aureos centum, etiam si praeter triticum nihil haberet, vnde mihi esset soluendo, cogi non possem ego ad solutionem suam mandam in tritico cariori pretio aestimato, quam distat taxa. Secus autem esset, si ego in centum aureorum solutionem impendi mihi triticum postularem. Nam tunc alius me astringere posset ad computandum triticum in solutionem pretio communi praedicto currenti, licet auctius esset, quam pretium taxae sic, & in praesenti huius conclusionis casu sic limitato.

Conclus. Tertia conclusio opinio illa media, ut potest, quae distat ab extremis maiori pollet probabilitate, & consentanea rationi magis videtur, quae dicitur, quod pecunia, tum vt ex tali metallo constat, scilicet, prout aurea, vel argentea est, tum etiam, vt in suum secundarium (vt moneta est) venit vsum, quo vt merx pro merce: ita vna pecunia pro alia commutari potest: sic licite commutari potest maiori pretio aestimata, quam eius aestimatio legalis valet: non tamen potest plus sic aestimari, quatenus vt moneta est, in suum assumitur vsum principalem, id est, in ordine ad emptionem, & venditionem rerum, ut pretium rerum venalium est, & confert ad soluenda chirographa, & debita. Haec est Caietan. in opuscul. de cambijs, capit. 1. & 6. est Nauarri in comment. de camb. numero. 51. & 52. est Soti de iustitia & iure, libro. 6. quaestione. 9. Haec autem conclusio probatur ex communipractica, & vsu eam confirmante. Nam communi vsu receptum est etiam apud personas probatae vitae, & timoratae conscientiae: quae citra scrupulum cambiunt duplonem pro viginti, & quinque regalibus, vel pro viginti, & sex, cum ex sua aestimatione legali solum viginti duo regalia attingat, & ea non excedat: neque de hoc factio inculantur etiam a doctis confessoribus. Secundo probatur a

Prob. 1. **Prob. 2.** Instruct. Negot.

tionem, nam sicut triticum cum magna eius su peruenit abundantia non obstante eius maiori taxa, rationabiliter decrescit in valore, & è conuerso dum inasucta eius, & magna accidit penuria rege, vel principe rationabiliter dissimulante, rationabiliter quoque crescit in pretio, sic etiam moneta aurea: quando iuxta suum secundarium vsum assumitur, scilicet, vt merx commutabilis, aut vendibilis pro alia pecunia est, ex talis monetæ aureæ, vel argenteæ magna accidente penuria, rationabiliter dissimulante principe potest moneta aurea pro pluribus argenteis, & moneta argentea pro pluribus dipondijs æreis, quam eius aestimatio legalis valeat, commutari: sicut nunc vsu euenit, qui quidem vsus cum sit generalis excusat etiam commutantes ducatos aureos, & coronas aureas pro maiori pretio, quam prescribit legalis taxa. Iustificatur enim hoc ex vsu inascenti ex penuria huius monetæ: qui cum sit permissus, & toleratus a potente transgressores punire, videtur eos excusare, alias non, quia lex taxæ eos obligat.

Corol. Hinc inferunt aliqui, vt Garcia vnum corollarium, scilicet, quod tempore vbi magna esset abundantia auri, moneta aurea non posset pluris cambiari, quam est eius aestimatio legalis. Sed dicimus nihilominus, quoniam semper perstant alia causa, quibus moneta aurea commodior potest esse, & ad plures utilitates conducens, quam aerea, vel argentea: idè regulariter maximè id non vetante, sed permittente principe, poterit moneta aurea pluris cambiari, quam eius aestimatio legalis valet.

Nota. Non tamen authore fratre Ioanne à Penã licitum est cambire cambio manuali, & minuto monetam auream inferioris valoris pro moneta aurea superioris valoris: nisi fiat compensatio excessus, vt verbi gratia, non licet libram auri in coronis cambire pro libra auri in Castellanenibus ducatis, vel cruciatis Lusitanis, committitur enim iniustitia. Nam cum aurum coronarum impurius sit, & minus defecatum, quam aurum praedictorum ducatorum, & cruciatorum, non tot constat gradibus, ac per consequens iniustitia non caret sic commutare, sicut ab iniustitia non abesset sic equum non ita bonum pro valde bono citra recompensationem commutare.

Ad argum. Nam superest, vt argumenta in principio allata dissoluamus. Ad primum argumentum respondetur ex mente Nauarri comment. de camb. nu. 57. & 58. quod numisma prout

est taxatum, id est, ordine ad finem suum principalem quatenus rerum venalium pretium est sic in indivisibili consistit: tamen taxatur per legem, ut cum valorem non excedat, neque possit excedere rebus immutatis, & in eodem statu permanentibus, non autem taliter, quod interdiceret lex interdedit eius monetæ maiorem æstimationem, & valorem, si postea ratione eiusdem monetæ penuriæ contingeret magis æstimari & valere. At quamvis Nauarrus istam reputet securiorem solutionem, reliquas solutiones, & quam tradit Syluester respiciens, nescio tamen an hæc sua solutio totam exhauriat argumenti difficultatem, quia non videtur satis constans, neque multum verisimile, quod hoc in tempore maiori laboretur penuria numorum aureorum, quam fuerit ea eorum abundantia, cum olim cæperunt cudi, & taxari, nisi dicamus, quod copia exterorum mercatorum: qui mille occultis modis in Hispania expiscantur in mos aureos, ut exportent eos extra Hispaniam, in Hispania hanc caritatem, & penuriam inuenerit, quod etiam dicere non tollit difficultatem: sed auget eam, scilicet, quia Rex Hispaniæ, qui prætaxauit illam monetam auream, ad hoc non præstat consensum ut pluris, quam taxa præfixit cambietur, ut extrahatur à Regno cum alias (ut constat) sub grauibus pœnis per suas leges vetuerit numisma aureum exportari extra regnum. Dicimus tamen, quod vnde cumq; venerit ista penuria illa stante in Hispania simul cum vsu inter Hispanos recepto sic cambiandi cum lucro in cambio minuto, acceptanda videtur ista solutio Nauarri licet non careat aliquali difficultate.

Solutio Syluestri pro distinct.

¶ Quare solutio Syluestri verbo vsur. 4. quæst. 3. licet à Nauarro tanquam insufficiens refutetur: quia inquit non reddit rationem diuersitatis: tamen non contemnenda videtur. Soluit autem Syluester argumentum per hæc distinctionem dicens, scilicet, quod moneta fuit taxata non ut pretium sui, sed tantum ut pretium aliarum rerum. Et ratio huius diuersitatis est, quia in re perquam necessaria, qualis est venditio, & emptio rerum, ad tollendas deceptiones oportuit præstitui mensuram certam, in re autem non ita necessaria qualis est permutatio pecuniæ pro pecunia, ut merx est, quæ & sæpè non tam ob necessitatem, quam ob lucrum exercetur, non oportuit esse mensuram præfixam propter singulares commoditates, quod vnum aurum, utpote purius habet magis quam alterum.

Solutio. 3. pro distinct.

¶ Adde præterea his tertiam solutionem

distinguendo, scilicet, quod pretium monetæ est prætaxatum ad effectum debita, & chirographa soluendi, & emptiones, & venditiones exercendi: non autem ad effectum, ut pro maiori pretio permutari non possit quando illam pecuniam habentis ex ea aliqua commoditas specialis resultat iuxta supradictam doctrinam D. Thomæ.

¶ Ad secundum argumentum respondetur negando ex concessione partis affirmatiuæ occasionem dari pervertendi monetæ pretium legale, quia solum in commutationibus pecuniæ id conceditur personis priuatis, dum civili lege interdictum non est. Nam in solutionibus debitorum, & in emptionibus, & venditionibus non licet transgredi pretium legale.

¶ Ad tertium argumentum negatur antecedens, quod æstimatione monetæ in quantum moneta, & in quantum ex tali metallo constat sit eadem. Nam negamus nos, quod princeps in taxando monetæ aureas, omnes earum attendit utilitates. Verum autem est, quod in æstimationem legalem eis assignando, utilitates earum communes secundum speciem metalli perspectas habuit: non tamen particulares omnes. Aduertit autem tunc legislator specificas qualitates auri vniuscuiusque monetæ, scilicet earum auri pondus, sonitum, puritatem, virtutem ad effectus communes: non autem aduertit ad qualitates particulares, propter quas vna moneta aurea magis æstimatur, quam alia, ut quia huiusmodi aurum rutilantius est, vel splendidius, vel ad deaurandum accommodatius: vel quia est gratioris, aut gradioris formæ, vnde fit, ut magis alliciat oculos. Quare ratione harum qualitatum in ordine ad cambia minuta solent magis æstimari.

¶ Ad quartum argumentum conceditur antecedens, quod mercatoribus non subest facultas augendi pretium mercium, quæ iam legalem æstimationem obtinent ex taxa reipublicæ etiam, si eas pro alijs permittent. Sed hoc verum est, dum abundantia illarum mercium quæ suberat, dum prætaxatæ sunt, perseueret: alioquin magna succedente earum mercium penuria non erit illicitum, si ex tam vrgenti ratione dissimulante rege pluris vendatur, quam earum æstimatio legalis permittebat. Pariter ergo concedendum videtur, quod dum pretium legale monetis est inditum, secundum præsentem abundantiam earum metalli est inditum, præsentibus quoq; alijs circumstantijs perpensis: quæ si postea varientur ex penuria

nuria metalli: vel aliter, nihil vetat, si eius valor in ordine ad commutationem pecuniarum pro pecunijs varietur dissimulante legislatore, neque contradicente.

Ad 5. arg. ¶ Ad quintum argumentum respondetur ex mente Nauarri in comment. de camb. nu. 54. licet ut ipse ait, appareat insolubile. Dicitur ergo, quod licet in tempore, in quo penuria pecuniarum laboratur in generali, ducatus aureus non plures argenteos valet: neque argenteus plura dipondia, quam cum horum magna abundantia suppetit: tamen negari non potest, quin tempore generalis penuriæ, omnis pecunia pluris valeat in ordine ad emibilia, quia cæteris paribus plures res venales tunc vno numismate aureo, vel argenteo emuntur, quam cum vtriusque huius numismatis maior suppetebat copia. Neque obiectio alicuius est momenti, qua obijcitur hoc accidere ex modica æstimatione mercium tunc contingenti, quia hæc rursus ortum habet ex maiori æstimatione, in quam ascendit pecunia propter eius generalem accidentem penuriam.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem respondet Nauarrus in commento de cambijs, num. 56. vbi negat necessitatem fingendi scuta, aut ducatos imaginarios mercatorum distinctos à popularibus ducatis, vel scutis, quia sine his imaginarijs scutis, vel ducatis potest distinctè fieri conuentio de pretio persoluendo in commutatione pro quolibet scuto, vel ducato vero & reali. Imò necesse est, ne tales scuti imaginarij fingantur. Quia alias ut innuit Sotus lib. 7. de iur. & iur. quæst. 5. art. 1. circa finem si fingantur, offertur occasio aliquibus mercatoribus mutuandi scuta realia eo fine, ut iuxta æstimationem scutorum imaginarij soluantur. Quare quando populi est fabula, quod scuta, & ducati quibus vtuntur mercatores ad cambia sunt alterius pretij: & diuersi ab his quibus emuntur merces in mundanis: hoc non taliter est accipiendum, quasi in facultate mercatorum sit prohibito augere eorum pretium: sed id ita intellige: quod talis campiorum aureis cum accessione illa, quæ pro illo soluenda est, quæ de hinc, vel inde de loco ad locum cambietur pluris valet. Vnde fateretur Nauarrus in Sum. cap. 17. num. 283. lit. N. penes finem, quod non omnes ducati cum aucturij suo: seu cum accessione lucris prædicta, quibus mercatores cambia exercent, idem obtinent pretium, sed varium, scilicet maius, vel minus iuxta locorum diuersitatem, ad quæ, vel vnde destinantur, vel remittuntur soluendi. Quare nihil est inquit Nauarrus, cur ut scuti ducati sint repro-

bandi ab eis, quos in prædicto comment. sententiam se fuisse hic in summa testatur Nauarrus. Quare hic videtur mutasse sententiam, quæ quidem vltima sententia Nauarri esto vera sit sed inficiari non potest, quin (ut insinuat Sotus) non sincere negotiantibus magna subit hinc occasio accepta delinquendi, dum mutuantes etiam lucro nullo cessante, aut non tanto, lucrum cum isto auctuario ficto contentent reportare.

Sent. vltima Nauarri. rationata.

CAP. III. De triplici specie cambij per literas: differentia potissima inter has species est cognitu necessarissima: de differentijs inter se exemplificantur hæc species, an cambiari possint numismata eiusdem speciei licet non eiusdem valoris in prima specie cambij exemplificatur moneta aurea vel argentea, crescens in valore per pragmaticam, quo valore est restituenda, & quomodo in hoc sententia Soti est tutior exceptis quibusdam casibus & de quadam differentia.

Postquam de cambio manuali siue minuto est disputatum, superest ut de cambio per literas differamus, quæ quidem materia inter omnes materias de contractibus, utpote intricatior maius scribentibus facessit negotium, & maiorem ingerit difficultatem, ac proinde peculiari ope diuini numinis ad hoc indigemus, quo recto ordine, & distincto procedentes viam ad tam difficilis materiam intelligentiam aperiamus. Cambium autem hoc idè cambiū per literas dicitur, quia in eo vnus contrahentiū pecuniam accipit, vel dat, alius vero literas præbet, virtute quarum redhibenda est pecunia, quæ ab altera parte danda venit in cambium pecuniæ primò datæ, vel receptæ.

¶ Perpendendum autem est primò huius contractus tres assignari species, quæ licet in hac vniuoca ratione conueniant accidentaliter, quod executioni mandantur per literas tamen earum diuersa est natura. Quare cambiū per literas, utpote æqui uocū prius est diuidendum, quam definiendum. ¶ Est igitur prima eius species, dum propter necessitatem vtriusque cambientis, scilicet, quia qui commoratur Valentia: indiget sua pecunia, quam habet Hispani, ut hic idèst Valentia, sibi tradatur, alius autem qui Valentia: abundat pecunia, ea indiget Hispani, vbi pecunia caret, ambiunt inter se suas pecunias in diuersis locis scilicet, Valentia, & Hispani habitas, literasque tradit, qui eas pecunias habet absentes Hispani, ut pro acceptis Valentia: Hispani eas deferentibus detur

Cambij per literas tres species.

Species. 2. ibi habita pecunia. ¶ Secunda autem species cambiorum per literas est, cum quia aliquis necessitate premitur transferendi pecuniam suam ad alium locum: eam alteri confert, qui eam a loco ad locum transferat. Tertia autem species cambiorum per literas est, quando cum aliquis, verbi gratia, Valentia pecunia indiget, ubi ea caret ibi sibi tribuitur ea conditio ne, ut eandem alibi, id est, Hispali reddere teneatur. ¶ Inter has autem cambiorum per literas species hæc differentia potissima interuenit: quæ valde notatu est necessaria, quippe quæ singulari quodammodo ad huius materiam tam inplexæ notitiam confert, scilicet, quod primum cambium per literas in vtriusque utilitatem cedit, quia propter vtriusque cambientis necessitatem concurrentem, quorum vnus hic, alter alibi indiget pecunia in hac prima specie cambiorum per literas cambitur pecunia pro pecunia. Sed in secunda specie cambiorum per literas, principaliter contrahitur in utilitatem & ob necessitatem suam pecuniam ad eam ad alium locum transferendum dantis. Reducitur namque contractus hic ut postea latius dicetur ad contractum locationis; quo iste conducit operam alterius ad alium locum traducendam pecuniam. Contractus autem locationis in utilitatem conducens operas, quas locat alter, principaliter redundat. Quare sicut hac ratione ad instantiam ipsius debet, & solet fieri regulariter: ita & contractus hic huius secundæ speciei ad instantiam dantis prius suam pecuniam solet fieri. ¶ At in tertia specie cambiorum per literas contrahitur principaliter propter utilitatem, & necessitatem hic recipientis pecuniam ad cambium quocirca ad eius instantiam, & petitionem solet, & debet fieri.

Species. 3. eam a loco ad locum transferat. Tertia autem species cambiorum per literas est, quando cum aliquis, verbi gratia, Valentia pecunia indiget, ubi ea caret ibi sibi tribuitur ea conditio ne, ut eandem alibi, id est, Hispali reddere teneatur. ¶ Inter has autem cambiorum per literas species hæc differentia potissima interuenit: quæ valde notatu est necessaria, quippe quæ singulari quodammodo ad huius materiam tam inplexæ notitiam confert, scilicet, quod primum cambium per literas in vtriusque utilitatem cedit, quia propter vtriusque cambientis necessitatem concurrentem, quorum vnus hic, alter alibi indiget pecunia in hac prima specie cambiorum per literas cambitur pecunia pro pecunia. Sed in secunda specie cambiorum per literas, principaliter contrahitur in utilitatem & ob necessitatem suam pecuniam ad eam ad alium locum transferendum dantis. Reducitur namque contractus hic ut postea latius dicetur ad contractum locationis; quo iste conducit operam alterius ad alium locum traducendam pecuniam. Contractus autem locationis in utilitatem conducens operas, quas locat alter, principaliter redundat. Quare sicut hac ratione ad instantiam ipsius debet, & solet fieri regulariter: ita & contractus hic huius secundæ speciei ad instantiam dantis prius suam pecuniam solet fieri. ¶ At in tertia specie cambiorum per literas contrahitur principaliter propter utilitatem, & necessitatem hic recipientis pecuniam ad cambium quocirca ad eius instantiam, & petitionem solet, & debet fieri.

¶ Præterea cambium secundæ speciei auctore Syluestro viura. 4. quæst. 6. est in quo cam pfor prius recipit pecuniam, siue hic, siue alibi, ut illam reddat, ubi prius dans illam recuperare habet necesse. In tertio autem genere cambij: qui pecunia hic, vel alibi indiget eam prius recipit, ubi ea eget: ut eam cam pfori eadanti cambiatam alio in loco reddat: ut si recipiatur Hispali, ut redhibeatur in cambio in nû dinis Metinensibus. ¶ Igitur ut distinctè secunda species cambij per literas à tertia distingua tur, & absit omnis confusio primò conijciendus est oculus, vtrum egens alibi pecunia hic eam det, ut sibi alibi, ubi eget detur: & sic erit secunda species cambij per literas, vel vtrum egens pecunia, ubi ea eget, prius recipiat ibi eam ad cambium, ut eam alibi cambiatam reddat,

nam tunc contractus hic ad tertiam speciem cambiorum per literas pertinet. ¶ Secundò discernitur prima species cambiorum per literas à secunda specie. Quia in prima specie necessario, & ex natura contractus requiritur duæ sint in diuersis locis constitutæ moneta, quarum vna cambitur pro alia. Nam cum sit cambium moneta pro moneta, & cambium suapte natura distinctas res exigat numero, sic cambium primæ huius speciei pecunias saltè distinctas numero præ requirit in locis diuersis consistentes. Secunda autè species cambij id necessario non requirit. Nam eadem numero pecunia quæ in vno loco datur deferenda ad alium, potest redhiberi in alio.

¶ Igitur resolutoriè teste Garcia de contractibus. 2. parte. cap. 8. pag. 218. cambium per literas tribus speciebus continetur. Prima autè species est, ubi aliquis cambit monetam in alio quo loco à se habiã pro moneta, quam alius alibi habet. Secunda verò species huius cambij per literas est. Quando ego ipse hic prius numos numero, ut mihi alibi reddantur, vel eos alibi numero, ut mihi hic restituantur.

¶ Tertia autem species huius cambij per literas est, quando alius mihi prius hic numos tribuit, ut ego ipse alibi eos sibi reddam, vel alibi mihi eos contulit, quò ego hic eos cambiatos rependerem sibi.

¶ Iam de prima specie cambiorum per literas aggressuri disputationem, an contractus hic cambij primæ speciei licitus sit in controuersiam adducimus præmittentes primò, quod quia cambium hoc contractui emptionis, & venditionis quodammodo subijcitur: idè leges emptionis, & venditionis plerasque seruari oportet in hoc contractu, videlicet de manifestando vitio pecuniæ, vel rei cambiatae.

¶ Secundò quod de euicta pecunia, vel re, cambiens teneatur. ¶ Tertio quod inter res, vel pecunias permutatas seruetur æqualitas: quia cambium hoc actus iustitiæ commutatiuæ est quæ æqualitatem proinde exigit.

¶ Quartus ergo primò an permutari possit numisma pro alio numismate eiusdem speciei, licet non sint eiusdem valoris ambo, id est an liceat argenteos Castellanos, quos quis possidet Valentia valentes ibi minus in minutis pecunijs commutare pro alijs eiusdem speciei in Catalonia existentibus, & ibi in minutis pecunijs plus valentibus.

¶ Igitur pro parte affirmatiua arguitur primo, nam pecunia aurea dum mutuatur, si postea per nouam pragmaticam regis crescat in pretio, reddenda est in maiori valore, quo valet

Differentia potissima inter has species cognitū necessarissim.

Differentia inter has species diuersas.

Differentia inter 2. & 3. specie diuersas.

Differentia speciei primæ ab secunda.

Exempli cantur le 3. spec.

Quæst. Prænotatio.

2. 3.

Quæst.

Arg. 1.

valet iuxta sententiam Bartoli in. l. cum quid ff. de reb. cred. num. 7. l. cum aurum. ff. de aur. & arg. & l. Paulus. ff. de solutio. num. 6. & 10. qui communiter est receptus, scilicet per Bald. Alexand. & Ias. & ser. omnes alios in d. l. cum quid. Ergo etiam pecunia aurea commutata pro alia eiusdem speciei in alio loco existenti, & ibi plus valenti potest ibi recipi in maiori valore. Neque enim videtur vlla intercedere differentia, nam non est maior ratio, quod pecunia aurea mutata si in posteriori tempore creuerit in valore, reddenda sit in maiori valore, & quod pecunia aurea permutata, si in loco ubi reddenda est creuerit in pretio, in illo maiori pretio possit recuperari.

Confirm. ¶ Et confirmatur, quia nihil prohibet huiusmodi pecuniam auream ab eo loco, ubi minus valet transmitti ad eum locum ubi maioris est valoris, ibique eam cambire pretio, quo magis æstimatur ibi, licet licitum est merces transuectas à loco ubi minus valent ad locum ubi magis æstimantur, ibi vendere pretio currenti licet sit maius, ergo pari ratione nulla superaddita recompensatione poterit numisma in vno loco minus valens cambiari pro alio quod alibi magis valet.

Arg. 2. ¶ Secundò arguitur, quia mensura tritici mutuari potest etiã si à mutuario sic valente reddendo sit in tempore, vel in loco ubi magis valet, ergo à simili licebit pecuniam permutare etiam si in loco ubi redhibenda est in maiori pretio sit.

Arg. 3. ¶ Tertio arguitur, quia vsus communis à nemine vitio notatus videtur iustificare contractus, sed vsus hic est communiter receptus Valentia, neque ab aliquo reprobatus. Nam Valentia ubi permutantur argentei existentes Barchinonæ pro existentibus Valentia, ubi minus valent & pro hoc minori valore nulla interuenit recompensatio ergo potest commutari pecunia pro pecunia alibi plus valenti.

Arg. 4. ¶ Quarto arguitur, quia quamuis cambiū istud primæ speciei per literas, fiat propter vtriusque contrahentis necessitatem, tamen accedere potest ut aliquis horum contrahentium æque indigentium tali permutatione, sit prius rogatus ab alio dare hic sibi pecuniam, quam se offert soluere alibi ubi magis valet, cum sit ignarus necessitatis alterius tantum ut sua subueniat necessitati rogat prius, planè videtur. Rogatus iste possit permutare pecuniam cum illo maioris valoris interesse, quo alibi magis æstimatur, ubi restituenda est quam

æstimatur ubi datur. Quod & probat à simili Sotus de iust. & iur. lib. 6. quæst. 10. artic. 1. ex exemplo mulæ, quam vnus suis expensis reportare in Salmanticam habet necesse, & alius huius necessitatis inscius: & sitæ necessitatis conscius: quia indiget ea ad Salmanticam proficiscendum, eam ad iter conducit prius, nam proculdubio in hoc casu, quia ille est primò rogatus, non obstat, quòd ex hoc suæ necessitati prospicit, poterit pro locatione mulæ percipere interesse à rogante.

¶ Pro illucinatione quæstionis statuitur prima conclusio, quando iuxta istam primam speciem cambij per literas, propter necessitatem vtriusque contrahentis cambiantur pecuniae in diuersis locis consistentes, scilicet Hispali, & Valentia, quia qui eam habet Valentia, pecunia indiget Hispali, & è contra qui eam habet Hispali, ea opus habet Valentia: tunc & si pecuniae hæc diuersis consistentes locis eiusdem speciei: si tamen pecuniae vtriusque loci inferiores sint in valore, quam pecunia alterius loci licitè commutari non possunt: nisi reconpensetur, id quòd minus valent pecuniae, quæ iunt inferiores valore, reconpenset (in quam) danti pecunias in alio loco maioris valoris. Ut exempli gratia, si argentei Castellaneses consistentes Valentia, ubi minus valent commutentur pro argenteis Castellanesibus consistentibus Aragonia, & Catalonia ubi magis valent. Patet autem conclusio hæc, quia huiusmodi commutatio, seu cambio pecuniarum est actus iustitiæ commutatiuæ: ergo sicut in cæteris permutationibus eorum, quia eiusdem iustitiæ commutatiuæ actus sunt, ubi est inæqualitas faciendæ est reconpensatio vtriusque ad statuendam æqualitatem iustitiæ: ita & hic. ¶ Neque obstat illa opinio tam acceptata, quæ dicit pecuniam præsentem in loco ceteris paribus maioris æstimari, quam absentem à loco, licet præsens tempore non plus æstimetur de se, quam à tempore præsentis absenti.

¶ Quia in hoc cambio pecunia quæ est in illo loco præsens, ubi huius cambij contrahitur contractus: & ubi contrahentes contrahunt, non reputatur præsens respectu domini ibi eam habentis, quia ibi ea pecunia non indiget neque ibi est, sibi accommodata, non indiget etiam expensis transportationis, ut eam ad illa possit traducere locum, ubi plus eam volumerit eam negotiando sit allatura. Sed quid si in hoc cambio pecuniae diuersis locis consistentes æquales essent in valore, an pro earum permutatione aliquid lucri expectari possit pro huius quorundam difficultatis expeditione.

¶ Secundo

Conclus. 1.

Exempli cantur conclus.

Prob.

Obiectioni sit satis.

Secunda statuitur conclusio in ista prima specie cambij litterarum, ubi propter necessitatem utriusque contrahentis permutantur pecunia in diversis locis existentes, si alias sint æquales in valore nullus permutantium aliquid interesse vitra ab alio pretendere potest. Hæc est Mercati lib. de camb. cap. 2. est Garcia de contractibus 2. parte. cap. 9. pag. 269. citat tamen contra Sotum, qui in lib. 6. de iust. & iur. quæst. 10. art. 1. ait, quod sicut in exemplo equi reportandi ad locum unde adductus est, qui primo præuenit alium rogando siue iste prius roget alium ut eum ad destinatum locum referat siue eum delaturus prius roget, ut sibi pro illo itinere conficiendo locetur aliquid interesse repensurus est alteri rogato, sic & in isto cambio, qui primo est ab alio rogatus permutare hoc secundum ipsum poterit percipere in interesse, etiam si sua referat istam permutationem pecuniæ facere. Probatur autem conclusio quia hic est contractus vera permutationis, & cambij ubi cambitur moneta pro moneta eiusdem valoris. Unde præter seu contra iustitiam est ad lucrum hic spectare ob rationem commutationem, vel illud aliquam partem velle, sicut si commutaretur liber ex illis Hispali pro simili, & eiusdem estimationis exenti Valentia propter necessitatem utriusque committentis, tunc ex natura huius contractus interesse expeti non potest. Dicimus autem ex natura contractus, quia aliunde non repugnat, scilicet, ratione lucri cessantis, quod cessaret alicui eorum, vel damni quod alicui eorum emerget, sed iam tunc non staremus tantum in realem. Secundo patet, quia cum pecuniæ commutate sint æquales in valore ex hac parte nihil ex una parte magis, quam ex alia nisi violando iustitiam expeti potest, si autem hunc contractum consideramus ex parte committentium pecunias in diversis locis existuras, cum æqualitas ex parte utriusque intercedat, cum que propter necessitatem mutam unus alteri, & contra vicissim inquirat inter transferendo pecuniam, ubi quisque eorum ea egerit inferuat ex æquo, & æqualia in hoc, sibi inuicem præstent officia, nullus occupat iustus titulus, quo vnus ab alio pro hac permutatione lucrum velit sibi captare, at si per hunc dissolunda argumenta allata.

Ad 1. arg. Permutatio lucrum velit sibi captare, at si per hunc dissolunda argumenta allata.

Ad 2. arg. Permutatio lucrum velit sibi captare, at si per hunc dissolunda argumenta allata.

Ad 3. arg. Permutatio lucrum velit sibi captare, at si per hunc dissolunda argumenta allata.

Ad 4. arg. Permutatio lucrum velit sibi captare, at si per hunc dissolunda argumenta allata.

ream: quæ postea per pragmaticam in valore creuit, eam seruaturus erat ad id temporis, ubi sic augenda fore in valore credebatur, tunc bene potest eam in illo auctiori pretio recuperare, sicut etiam in casu quo eam mutando mutans expressit, ut tot, & tales, quales mutabat monetas aureas, sibi restituerentur postea, siue in pretio crescerent, vel decrescerent equali alea perdendi, & lucrandi se exponendo. Sicut etiam in casu, quo post mutationem tam cito creuerunt in pretio, quod mutuatarius eas non insumperat: sed tunc in ad aucto pretio eas cum iure suo insumpsit. Nam in his tribus casibus vera est sententia Bartol. communiter recepta, & sententia Syluestri vsu. 1. quæst. 14. scilicet, quod in auctiori pretio pecunia aurea mutuata recuperari possit maxime accedente ratione non contemenda Bartol. allegantis, quod pretium monete in quantum moneta magis fundatur in eius esse naturali, quam in eius esse artificiali, & quod res mutuata in eadem bonitate intrinseca restituenda est. Quamuis de tertio casu Nauarrus non sit par certitudo, quia videtur, quod postquam illa pecunia aurea mutuata est, iam transferit statim in dominium mutuatarij, quocirca, & si statim post mutationem ea adhuc non insumpta à mutuatario, eius per pragmaticam creuerit pretium: & in pretio aucto post à mutuatario insumpta sit, non videtur in auctiori illo pretio sit restituenda. Quia illud incrementum valoris mutuatario, ut domino illius pecuniæ aureæ videtur acquiri. At licet tertius hic casus ex prædicta ratione non transeat, sine difficultate, sed tamen admitti potest propter auctoritatem Bartoli communiter recepti, & propter eius rationes persistates. Extra hos autem tres casus, Soti sententiam tutiorem reputat Nauarrus, scilicet, quod pecunia aurea mutuata, si creuerit in valore per pragmaticam: nihilo minus in valore minoris, quo valebat, dum mutuata est restituatur: sed quia copiosius in 1. tom. & 2. eius parte in materia de vsura de hoc egimus, nihil hic addendum duximus nisi, quod ad solutionem huius argumenti specialius respondemus per differentiam, quam assignamus inter mutuum pecuniæ, & eius cambij. Quia in mutuo cuiuscumque rei vsu consumptibilis, res mutuata hoc dictante iure restituenda est in eadē substantia in specie: non tamen in numero eadē: sed in quantitate, & mensura eadē. Non tamen necessario hic exigitur, quod res mutuata tantundem valoris obtineat cum restituida est.

Sent. Bart. & Silu.

Sent. Soti tutior est tractatus ceptos.

Solutio si de iust. iure lib. 4. 12. ar. 1.

da est, sicut habebat cum mutuo tradita est. At verò natura cambij iure inter res permutandas omnem æqualitatem expolcit, quoad eam valorē, licet differentes substantia, & specie sint, unde si in instanti, quo res permutanda est, ansequam permutationem translatum sit dominium illius, cum antea esset æqualis valoris, tunc creuit in pretio, iam non poterit permutari cum alia minoris valoris, respectu illius existente, sine intercedente iusta recompensatione.

Ad confir. Ad confirmationem autem responderetur quod ex hac confirmatione solum conficitur quod pecunia iam delata à loco ubi minoris æstimatur ad locum ubi maiorem æstimationem habet, poterit ibi permutari pro pretio pecuniæ inibi currenti, sed id idem est quia suis expensis iam ad locum ubi magis valet detulit, vel dominus deferri fecit, sed hinc non conuincitur quod dominus dum suam pecuniam constitutam habet in loco ubi æstimatur minus, poterit eam cambire hac secunda specie cambij pro constituta in loco, ubi maiori præstat valore. At ratione lucri cessantis si paratus erat referre dominus suam pecuniā ad locum ubi erat magis valitura, si ad instantiam alterius eam permutet deductis expensis in eam deferendo faciendis, poterit eam commutando pro ea magis, quam æstimatur, ubi datur, accipere. Sicut verbi gratia, qui delaturus erat merces à loco ubi minus valet ad locum ubi magis sunt valitura ratione lucri cessantis eius interuenientibus conditionibus poterit ibi pro eis plusquam valet accipere, non tamen si eas non erat delaturus, & eas permutet pro alijs mercibus constitutis in loco ubi maioris sunt æstimationis, sic in casu præsentis huius confirmationis.

Ad 2. arg. Ad secundum argumentum negatur antecedens quod mensura tritici possit mutuari ea lege ut mutuatarius eam restituat in tempore, vel in alio loco ubi maioris æstimationis sit futura. Verum est tamen loquendo de mutuo, quod mutuata mensura sine tali conditione si mutuatarius cum liber esset ad restituendum eam in tempore, ubi minus valeret, eius solutionem prolatauit ad id temporis, in quo magis valet, quia tenetur eam restituere in eadem specie, bonitate & mensura, si malit eam tunc soluere in pecunijs, valore, quo tempore restitutionis valet mensura illa tritici mutuata restituenda est, non est tamen eadem ratio de permutatione, & de rebus permutatis, quæ in omnibus (ut diximus) exigunt æqualitatem valoris licet differentes substantia sint.

Ad tertium argumentum, quod ratione vsus nititur iustificare cambium inæqualis valoris pecuniarum in diuersis locis existentium: respondetur iuxta mentem Garcia, quod talis permutatio contra violationem iustitiæ fieri non potest, sine interueniente recompensatione, quæ reducat cambium ad æqualitatem, nisi amicabilem inter sic cambientes, intercedat compositio, qua maioris æstimationis pecuniam commutans sit contentus hanc gratiam commutationis, sine recompensa, sibi faciendam facere. Sicut iustitia commutativa læditur, ubi citra taxam, dum taxatum est triticum emptum soluitur: si tamen dominus tritici hac gratia velit erga emptorem uti, ut minoris, quam taxa perscribit illud emat, quia volenti non fit iniuria iustitia formaliter non manet læsa: sic & allegatus vsus nisi ex interuentione amicabilem conuentionis & donationis recompensæ debitæ iustificari non potest. An autem semper hæc gratia & liberalitas donationis concurrant ipsi contrahentes viderint, quia non videtur omnino res voluntaria.

Ad 4. arg. Ad quartum argumentum responderetur, quod quamuis non nihil apparentiæ conciliet opinioni Soti exemplum equi reportandi ad locum unde profectus est: tamen re vera parum contra conclusiones propositas probat. Quia in his conclusionibus agimus de cambio, ubi vnus res, vel moneta exiit in vno loco cambitur pro alia existente in alio loco. Cæterum in casu equi reducendi ad locum unde venit, eadem res, quæ datur, & recipitur deducenda ad suum locum, nempe equus, est eadem numero res, quocirca dici non potest, quod hic cambiatur pro re distincta, sicut vsu euenit in ista prima specie cambij, de qua nunc agimus. Quocirca in casu ubi conuenitur de equo reducendo, non est cambium primæ istius speciei: sed potius reducitur ad cambium secundæ speciei per literas, quod quidam modus locationis est, quia vel vnus locat Salmanticæ iterum illuc reducendum equum, vel Salmanticam profecturus illum conducit, ut illuc iter agat. Exemplum autem esset simile huic primæ speciei cambij in quo cambitur res vnus loci pro re alterius loci, si verbi gratia, existens res Salmanticæ permutaretur pro alia distincta existente Hispali, sed tunc istud exemplum nihil contra nos probaret, sed pro nobis faceret.

Ad. 3. arg.

Ad. 4. arg.

De differentia exempli equi ab hoc cambio.

CAP. IIII. De natura cambij secundæ speciei per literas an sit locationis contractus, ponitur exemplum an hic concedatur dominium pecuniæ transferendæ. cambium hoc secundæ speciei dupliciter differt à mutuo, an istud cambium sit omnino licitum: differentia de pecuniæ & muta reportanda: de differentia inter necessitatem primi & secundi cambij, de officijs campforis, sententia Garcia examinetur circa casum de transferentibus sine præstatione salarij numos ex Metina ad Valentia cõcessis sibi ad id tribus mensibus.

Questio.

Absoluta iam quæstione de prima specie cambij per literas iam naturam cambij secundæ speciei per literas, eiusque rectitudinẽ & iustitiam conuehit indagare. At primò de eius natura inquirendum est, an sit contractus innominatus, vt ait Nauarrus in comment. de cambijs num. 21. vel an non sit proprie cambium, sed contractus, qui reducitur ad contractum locationis, vt sentiunt Caiet. opuscul. de camb. capit. 6. & Siluester vsura. 4. quæst. 8. & Metina in sua instructione cap. 23. de cambi. fol. 138. vt autem more solito, & scholastico procedamus, arguitur pro parte negatiua, scilicet, quod non reducatur ad contractum locationis, sed sit contractus innominatus.

Argum. 1.

Primò sic arguitur, quia regulariter nõ est censendus talis contractus contrahi, qui non est in intentione contrahentium, sed contrahentes, quando contrahunt hoc secundæ speciei cambium, scilicet, conferendo suas pecunias prius vt deferantur ad locũ, vbi eis indigent, & illic sibi tradantur, nihil minus cogitant, quàm inire locationis contractum, ergo non est locationis contractus.

Argum. 2.

Secundò sic arguitur in hac secunda specie cambij dum tribuitur pecunia redhibenda in alio loco vbi qui prius eam alibi dedit ea indiget, transfertur huiusmodi pecuniæ dominium in accipientem. At verò in locationis contractu non transfertur dominium rei, ad quam aliò deferendam operam suam alius locat: ergo non est contractus locationis, neque ad illum reducitur cambium hoc per literas secundæ speciei.

Argum. 3.

Tertiò arguitur quia in contractu locationis res locata manet sub periculo domini eam locantis, in hoc autem contractu cambij secundæ speciei pecunia prius collata vt in alio loco reddatur, substat periculo eam accipientis, ergo hoc cambium secundæ speciei, neque est contractus locationis neque ad eum reducitur.

Quartò arguitur, quia in contractu locationis interueniunt labores, & opera, & expensæ, & interdum pericula, sed regulariter in hoc contractu hæc non accidunt, quia sine vllis laboribus, operibus, vel periculis pecuniam, sibi in vno loco datam ad deferendã in alium locum alibi soluunt campfores ex cumulo pecuniarum à se ipsis illic habito, ergo contractus hic contractus locationis non est.

In contrarium est autoritas Caietani, Syluestri, & Metinæ: qui sunt supracitati.

Sit igitur responsiua conclusio citra dubium cambium istud per literas secundæ speciei, vbi quis in vno loco suam pecuniã prius confert campfori, vt in alio loco, vbi ea indiget, à campfore sibi reddatur, nõ tam proprie est cambium, sicut cætera cambia, sed potius reducitur ad contractum locationis. Hæc est Caietani, & Syluestri, & Metinæ locis supracitatis.

At probatur primò secundum Garciam, qui etiam eiusdem est sententiæ, ex ethimologia nominis, quo cambium istud vulgari nomine Hispanico nuncupatur. Dicitur enim, Traspasso de dinero, o passage. Probaturque ratione, quia cambium hoc similitudinem gerit cum illo contractu, vbi quis agassoni Hispani daret Hispani, vbi maior abundantia supererit tritici quatuor mensuras tritici, quo ipse agasso tres mensuras Salmanticæ, vbi plures valeret redderet eius ibi in scholis versanti filio. Nam sicut agasso in hoc casu, auctore Metina in sua Instruc. ratione locationis, quæ se locauit ad illas mensuras tritici ad Salmanticam deferendas, pro pretio sui laboris potuit sibi applicare vnã, tres tantum soluendo Salmanticæ, ita campfor ratione stipendij, quod meretur in traducendo illam pecuniam, reddendo alibi pecuniam potest aliquid minus soluere, vt si accepit, sic prius in Hispania centum, Romæ vt redderetur, potest Romæ reddere nonaginta, tum, quia ratione penuriæ numerorum, quæ est Romæ, tantum valent Romæ. 90. sicut in Hispania. 100. tum, quia ratione suæ industriæ aliquid mercedis meretur. Jam tandem argumenta supra posita dissoluenda supersunt.

Ad primum igitur argumentum Nauarrari responderetur, quòd licet hoc secundæ speciei cambium contrahentes non intendant contractum locationis inire, tamen quia quoad naturam contractus discernendam magis est sui obiecti, & speciei ratio habenda, quam intentionis contrahentium. Quia natura contractus potius sumitur secundum essentialem: fixamque

Argum. 4.

In contr.

Conclus.

Prob.

Exempl.

Ad 1. arg.

fixamque speciem, quàm secundum accidentalem, quæ auctore Metinã sup. 1. 2. dependet ex fine, & intentione operantis. Idèd cum cambium hoc de facto ex proprietatibus sibi conuenientibus videatur magis ad contractum locationis accedere, ad contractum locationis reducendus est, quamuis contrahentes, quia has eius proprietates non penetrant, contractum talem formaliter non intendant.

Ad 2. arg.

Ad secundum argumentum responderetur quòd quidquid sit de alijs cambijs, tamen quantum attinet ad cambium per literas huius speciei, neque per illud conceditur dominium, sed neque vetatur, quia impertinens est ad naturam contractus locationis, qua quis locat alium ad importandam alio suam pecuniam quòd permittat ei, faciatque facultatẽ distrahendi eam in alios vsus, dum modo ad eã transferendam conductus aliam similem in specie, & quantitate, licet non eandem numero, in loco destinato, ad quem erat transferenda reddat. Quia alias hinc eodem argumento probaretur vnum falsum, scilicet, quod non esset contractus locationis ille, in quo quis agassoni per soluta translationis mercede traderet certam pecuniæ summam transfuehdam ex vno loco ad alium, & cõcessa ei facultate dominij illius, insumendam in alios vsus dum simile in specie, & quantitate restituat. Hoc autem dicere videtur falsum, quia cum in hoc contractu locans operam ad eam transmittendã solum astringatur obligatione restituendi eam alibi non eandem numero, sed quantitate, & specie, impertinens est ad eius obligationem, quod sibi concedatur dominium illius, vel nõ, vnde licet regulariter rei commissæ alteri, vt aliò transferatur non concedatur dominium transferenti, nihil tamen prohibet in aliquo casu ex aliqua accidenti circumstantia aliter fiat, quando sic vtrique contrahenti expedit, vt in delatione pecuniarum, ratione periculi pecuniæ quod transfertur in delatorem, aliquid plus pro delatione pecuniæ soluatur ratio ipsa exigit.

Ad obiectionem.

Iam ad obiectionem, quæ vice alterius argumenti poterat opponi, qua obiici potest, scilicet, quod cambium hoc secundæ speciei cum ei competat proprietas mutui, videtur non sit contractus locationis, sed mutui, nam in hoc transfertur dominium rei, seu pecuniæ permutatæ, sicut in mutuo, reddendaque est eadem res in specie sicut in mutuo. Responderetur nihilominus duplici nomine differre à contractu mutui, tum quia in mutuo de per se requiritur aliqua

Respon.

distantiã temporis inter rei mutuatæ dationem, & inter eius recuperationem, quia mutuat ad aliquem eius vsus, quo vsus est mutuatarius necessario per aliquod interituum temporis. At verò in hoc cambio non per se, sed per accidens admiscetur tempus, cõ quòd res permutanda est in alio loco absens. Nam si ambæ res, vel pecuniæ permutandæ essent in eodem loco præsentis, quasi instanti illico possent, sine multa distantiã temporis permutari. Tum, quia in mutuo auctore Garcia sub intentione, & si non semper primaria, solum secundaria mutuantis cadit rei mutuatæ transferre dominium, in hoc autem cambio per literas secundæ speciei, non cadit sub intentione dantis suas pecunias, vt aliò transferantur, earum concedere vsus, vel dominium. Nihil enim de hoc cogitat, quia solum id curat, vt suæ pecuniæ aliò transferantur, vbi eis indiget: quòd sine concessione dominij fieri potest, quare hoc dumtaxat ad eius pertinet intentionis finem de alijs impertinentibus nihil curans.

Contractus 2 specietus dupliciter differt à mutuo.

Ad 3. arg.

Ad tertium argumentum responderetur, quòd ille conductus ad transferendam pecuniam in alium locum virtute huius contractus: non sit obnoxius ad eam pecuniam soluendam, si sine culpa sua perisset. Si autem huic contractui locationis, quo se locat, quis ad aliò traducendam pecuniam adiungatur contractus assicuracionis, quòd fidem præsteat de securitate pecuniæ, quàm recepit, illius in se suscipiendo periculum: tunc virtute huius contractus assicuracionis adiuncti, illius pecuniæ ipse delator subibit periculum, sicut agasso illius subiret periculum, si illius pecuniæ fieret assicurator simul, & portitor sua pro vtroque accepta mercede.

Ad 4. arg.

Ad quartum argumentum responderetur, quòd duplici de causa, vt diximus campfor, qui eam pecuniam recipit aliò transfuehdã dignus est sua mercede etiam, si eam actualiter non transferat, dum in loco destinato eam rependat, quia hoc potissime cadit sub intentione eam dantis, scilicet, vt in alio loco retribuat, at de modo, quo id fieri possit nihil curat igitur licet talis pecunia realiter non transmittatur: tamen traducitur æquualiter, postquam in loco designato restituitur: tum etiam, quia licet tunc, quia actualiter non defert, cessent campfori pericula & labores, id tamen debetur suæ industriæ, quæ magis interduum æstimatur, quàm labores. Non enim sine industria, imò neque sine præcedenti labore campfor in alio loco, vbi soluit, congele sit pe.

fit pecuniam qua cum soluit pecuniam alibi receptam.

Quest.

¶ Accedit & alia quaestio primae affinis, quae iam ex praedictis promptam habet solutionem, verum ne morem nostrum disputandi scholasticum missura faciamus, proposita quaestione, pro parte eius negativa subiiciemus argumenta. Quaestio autem est, vtrum cambium per literas huius secundae speciei cum omnimoda rectitudine & iustitia consuetum sit.

Argum. 1.

¶ Arguitur ergo primo pro parte negativa quia non raro accidere potest in hoc cambio vt is qui recipit pecuniam ad traducendum eam aliud puta ad Valentiam, recipitque eam Metinae, tantopere indiget tali pecunia Metinae, quod ipse soluisset libenter eam Valentiae, vt sibi daretur Metinae, idque rogasset ipse prius pro hoc interesse offerens nisi praesentus esset, & primo rogatus recipere Metinae, quod retribuere eam Valentiae, ergo saltem his accidentibus casibus a recipiente pecuniam vt eam ad Valentiam transferat non poterit recipi interesse. Nam contra omnem rationem videtur esset, vt pro eo expectat quis interesse, quod sua maxime interest vt fiat, quia esset ex eodem facto duplex emolumentum sibi velle parere.

Confirm.

¶ Praeterea confirmatur, quia vt dictum est, dum de prima specie cambij per literas ageremus, in prima hac specie cambij seruanda est aequalitas sine vilius interesse receptione, quando pecuniae quae commutanda sunt existentes in diuersis locis sunt aequales valore, quia hoc cambium propter necessitatem vtriusque contrahentis fit, quia vterque indiget sua pecunia in loco, quo ea caret, ergo si in praedictis casibus accidentibus vterque contrahentium pecunia sibi data in tali loco diuerso indiget, nam qui recipit eam Metinae ad Valentiam indiget ea Metinae, & qui recepturus est eam postea Valentiae, indiget ea Valentiae, sequitur quod si sint aequalis valoris vtriusque, quae a neutro eorum possit interesse expectari.

Argum. 2.

¶ Secundo arguitur, quia sicut cum eadem mulam huic sua interest reducere ad locum, unde asportauit, scilicet, ad Salmanticam, & alteri etiam sua refert illam conducere ad iter in Salmanticam agendum, qui primo est rogatus pro delatione mulae, potest petere interesse ita pari ratione dans suam pecuniam aliud traducendam si primo sit rogatus ab eam recipiente, poterit licite ab eo pro hoc recipere interesse, cuius tamen oppositum fit, quia semper eam recipiens ad

transuehendum: etiam si prius rogauerit dantem, vt daret, recipit interesse, ergo in hoc casu non erit iustum hoc cambium, quia contra rationem videtur.

¶ Tertio arguitur, quia in hoc cambio secundae speciei per literas solum debetur stipendium pro translatione illius pecuniae, quae cum sit verbi gratia aurea, & parui ponderis, pro illius deportatione ad alium locum modica debetur merces transuectori: & tamen nimium, & immodicum mercedis a campfore accipitur: ergo est iniustus contractus.

¶ In contrarium est, quia vocatur contractus translationis pecuniae, qui quidem contractus iustus communiter reputatur.

¶ Sit igitur responsiva conclusio cambium per literas huius secundae speciei, quod dicitur translationis cambium, in quo verbi gratia, salarium translationis, ex vno loco ad aliud quando sic transfertur pecunia, defumi solet ex summa transferendae pecuniae, vt si alicui conferuntur hic centum aurei, transferendi aliud cum obligatione sibi reddendi nonaginta quinque, vbi alij quinque, sibi retinet pro mercede suae portationis portitor, vel campfor, qui eos deferendos suscepit, iustum cambium est. Haec autem conclusio: quae receptissima est inter omnes, Patet, quia hic qui accipit hic pecuniam ad aliud eam transferendam fungitur duplici officio aestimabili pretio, scilicet licet locatoris, qua suam operam locat ad transuehendam pecuniam: Fungitur quoque officio assicuratoris: quia data sibi pecuniae in se suscipit periculum, fidem faciens de ea secure in loco destinato, ad quem transmittitur reddenda: ergo pro hoc duplici officio: & obligatione, quam subit meretur aliquam mercedem iustam. Neque opus est in re clara immorari: sed tantum ad argumenta incontra pro parte negativa obiecta respondere.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur, quod non obstat quod is, qui recipit pecuniam, iuxta hoc secundum genus cambij Metinae, vt eam redderet Valentiae, tantopere ea egeret Metinae, quod si rogatus eam recipere non fuisset, ipse ad recipendam, & deferendam, seu reddendam Valentiae se obtulisset. Quia vera hic duplex exercet officium appreciabile pretio, tum ceu agassonis se locantis ad eam vehendam, tunc etiam assicuratoris eiusdem pecuniae. Sicut verbi gratia, indigentia, qua agasso Salmantinus Hispani indigeret pecunijs, non posset esse in causa, quod etiam si ipse prius rogasset, quod sibi Hispani darentur, spondens eas filio dantis

dantis se redditurum Salmanticae ideo non posset licite suae operae locationis, ad eas pecunias in Salmanticam deferendas accipere mercedem. Quia semper est in vfu quod ipse agasso accipiat mercedem, & interesse etiam si ipse prius roget & pecunijs indigeat. Non est autem in vfu vt eas pecunias deferendas dans vnquam pro hoc accipiat interesse. Nam agasso seu campfor, qui eas recipit, & eas alibi est redditurus ipse est, qui manet conductus ad eas deferendas. Neque enim est eadem ratio de pecunia, & mula reportanda, quia mula est res, quae potest, & solet locari pro pretio conductori etiam reportaturo, licet minori pretio locetur huic. At pecunia nusquam isto modo est locabilis: talem pecuniam conducturo, taliter quod eam conducturus ad alium locum pro hoc soluat interesse eam ad hunc finem danti. Vnde locatio pecuniae pro pretio vt aliud deferatur non potest se tenere ex parte eam dantis, quia hoc esset accipere pretium pro eo, quod dat eam alteri cum comodo suo, & cum labore, & periculo delatoris deferendam. At mulam eam dans ad iter bene locare ei potest etiam si sibi expediat reductio mulae ad locum, ad quem locatur. Igitur plura differentia inter vtramque casum est, quia prius dans aliud transuehendam pecuniam operas alterius ad deferendam suam pecuniam conducere potest, sed suam pecuniam ad hunc finem locare non potest. At qui reportandam aliud dat mulam, illam locare potest maxime si prius rogetur, & ad eam reducendam operas alterius conducere potest maxime quando ignarus necessitatis alterius prius ipse vt eam deferat illum rogat.

Corol.

¶ Ex hac argumenti solutione sequitur corollarie, quod in negotio transuehendi pecuniam hinc ad alium locum ille solus habet ius accipiendi interesse, qui eam recipit ad transferendum, ad idque obligatur, non autem, qui ad hunc finem eam confert, quia ea recipiens, & non eam dans manet ad eam transmittendam conductus etiam si prius sit dare rogatus, vt patet in exemplo adducto agassonis prius rogantis.

Ad confir.

¶ Ad confirmationem respondetur, quod etiam in casu, in quo tam dans Metinae ad traducendam suam pecuniam in Valentiam, quam eam recipiens vt transferat aequaliter indigeat tali receptione pecuniae ille Metinae, & dans in Valentia, tamen propter rationem praetactam in primo argumento, qui prius recipit etiam si prius rogauerit: quia manet Instru. Negor.

conductus ad secure eam transferendum recepturus est interesse, & non alius. s. dans: qui ad hoc non manet attritus & ad difficultatem quae in hac confirmatione insinuat dicitur esse differentiam inter necessitatem, quae in prima specie cambij per literas consideratur, ex parte vtriusque cambientis: & inter necessitatem, si quae accidit esse ex vtraque parte contrahentium in hac secunda specie cambiorum per literas: quia in prima specie vtriusque necessitas de perse concurrat; & aequaliter attenditur vtilitas, & necessitas vtriusque contrahentis, quia de perse in vtilitatem vtriusque cadit tale cambium. At vero in hac secunda specie cambij principaliter, & de perse contrahitur propter necessitatem dantis, quia eger translatione suae pecuniae, licet accidentaliter aliquando necessitas concurrat recipientis qui indiget pecunia vbi eam recipit: sed hoc est quia accidentale huic secundae speciei cambio sicut accidit contractui quo agasso conducitur ad transferendam pecuniam, quod ipse ea opus habeat in loco vbi eam recipit. Ex hac autem natura distincta horum cambiorum primi & secundi, & ex eorum differentia sequitur quod in primo, quia ex aequo principaliter propter necessitatem vtriusque contrahitur, a neutro licite possit accipi interesse. In secundo autem, quia indantis pecuniam transferendam vtilitatem principaliter, & de perse talis contractus cadit: ideo non ipse interesse ob hoc est expectiturus: sed potius recipienti pecuniam est interesse daturus. Igitur consideranda veniunt a timoratae conscientiae viris tum motiuum, tum etiam necessitas, quibus ad hanc celebranda cambia mouentur, vt intelligat quod nam horum cambiorum possint inire, vthinc rursum perspectum habeant, quisnam eorum ex tali cambio ius accipiendi interesse habeat, quis vero non.

Differentia inter necessitatem primi, & secundi cambij.

Ad 1. arg.

Ad 2. arg.

Differentia vtriusque casus.

fit pro delatione aliquid in ereffe, aut lucri no potest recipere, quia ob dictam rationem iniu stum esset a dante pecuniam interesse preten di sibi soluendum per recipientem.

Ad 3. arg.

Ad tertiu argumentu respondetur, quod quamuis considerata sola transuentione pecu nia ex vno loco ad alium propter exiguita tem ponderis eius pro ea transuehenda modi cum stipendium esset erogandum, tamen si considerentur pericula, quae propter securita tem, quam praestat, in se suscipit delator, po test ob hoc auctius stipedium recipere, & tan to maius quanto longius fuerit iter, pericula que maiora grassantur in via latronum, vel huiusmodi, semper tamen debet esse modera tum ratione, quod si vltra quam par est acci piatur stipendij, id nos non probamus.

Sit satis obiectio.

Neque obstat quod replicari posset, scili cec, quod ad huc immodicum stipendium sit, quod pro hac translatione pecuniae exigitur, cum re vera absit iste labor, & periculum in transmittendo pecuniam, quando celebratur contractus hic cum campfore, qui alibi vbi redditurus est acceptam habet iam pecuniam aliam citra omne periculum, & laborem para tam, vnde sine delatione pecuniae recepta sol uit, quia respondetur quod nihilominus du plici nomine potest percipere moderatam mercedem, quam alius delator, & simul asse curator illius pro delatione & assecuratione reali realiter mereretur, tum quia iste capfor aequiualeter haec duo officia transuectoris, & assecuratoris praestat, tu quia obligat se ad transferendum opus sane ex sua natura labo riosum, & periculosum, quod si campfor hoc aequiualeter facit citra suum laborem, & periculum id suae industriae aestimabili pretio tribuendum est: satis namque est officium quod exhibet sit laboriosum ex se licet sibi la borem non faceret. Sicut verbi gratia, potest aliquis aureos absque labore acquisitos quip pe sibi gratis collatos vendere, aut commuta re, sumens pro illis id pretij quod ex natura sua valent sic & campfor potest in casu, praeter quam quod si Siluestro vsura. 4. q. 8. §. 2. cre dimus nunquam praedictus campfor omnino liber est a laboribus, & periculis siue praecedentibus, vel sequentibus vno, vel alio modo contingentibus, vt si verbi gratia correspon sur alibi non responderet neque solueret pe cuniam, aut si eam solueret, sed non tam cito neque in tempore, vel quia si fideliter suus cor responfor ad literas suas correspondit nomine illius soluendo: nihilominus ad rependen dum huiusmodi beneficium alio simili bene

Officia ca pforis.

ficio manet deuinctus. Tandem in calce huius quaestio nis, quo tenacius memoriae inhaereat comendan dum venit in hoc secundo genere cambij, quod si quis aliud transferendam suam pecu niam tribuens ea ratione recipienti, & se lo cantia ad eam transferendam diminueret iu stam mercedem, quod scilicet, recipienti concedit longius tempus ad eam transferen dum puta mensem, cum breuius spacium ad id sat esset, rem iniustam, & dignam restitu tione moliretur. Hinc patet quod non est vsquequa que verum, quod Garcia in secunda parte de contractibus capit. 9. pagina. 283. affirmat circa illam quaestioem, quam excitat, scilicet, vtrum qui finitis nundinis Metinensibus mil le aureos illic habet transferendos in Valen tiam, quos campfori, vel mercatori offert transferendos, qui tamen eos renuit reci pere ad transferendum, nisi sibi ad id conce dantur tres menses, si illos tres menses conce dat, in tali casu possit manere liber a salario pro huiusmodi translatione soluendo capfo ri vel mercatori eos transferenti. Subiungit au te Garcia post praemissionem huius quaestio nis, quod sic celebretur talis contractus sine solutione salarij, est res iam vsu gentis bonae notae approbata, quocirca ab nota iniustitiae abesse videtur, atque ideo ibi contendit perdi stinctionem respondens id facti in parte excu sare. Igitur causa eliciendae veritatis, quaestio nem hanc more solito arguendo, pro vtraque parte controuertamus. Pro parte affirmatiua arguitur, quia iuxta regulam iuris in 6. regul. 27. scienti, & con scienti non fit iniuria, neque dolus, sed ille campfor, vel mercator translaturus illos mille aureos spacio trium mensium ad id sibi in dulto contentus, nihil amplius exigit, quia sa larium sibi debitum, per spatium trium illoru mensium cum illis mille aureis negotiando, & sibi acquirendo lucrum sibi compensat, ergo illi non fit iniuria si sibi salarium non solua tur, quia videtur illud remittere. In contrarium est, quod huiusmodi campfor, vel mercator propter indultum sibi spatium maius trium, scilicet, mensium vide tur salarium remittere, alias illud non remissu rus, ergo dominus illorum 100. aureorum il lius dilationis temporis causa, quae reducitur ad mutuum, in qua videtur mutuare illos, vi detur reportare lucrum, id est, remissionem salarij alias sibi non concedendam, quod pla ne factum vt apparet non caret vitio vsurae

ficio manet deuinctus.

Tandem in calce huius quaestio nis, quo tenacius memoriae inhaereat comendan dum venit in hoc secundo genere cambij, quod si quis aliud transferendam suam pecu niam tribuens ea ratione recipienti, & se lo cantia ad eam transferendam diminueret iu stam mercedem, quod scilicet, recipienti concedit longius tempus ad eam transferen dum puta mensem, cum breuius spacium ad id sat esset, rem iniustam, & dignam restitu tione moliretur.

Hinc patet quod non est vsquequa que verum, quod Garcia in secunda parte de contractibus capit. 9. pagina. 283. affirmat circa illam quaestioem, quam excitat, scilicet, vtrum qui finitis nundinis Metinensibus mil le aureos illic habet transferendos in Valen tiam, quos campfori, vel mercatori offert transferendos, qui tamen eos renuit reci pere ad transferendum, nisi sibi ad id conce dantur tres menses, si illos tres menses conce dat, in tali casu possit manere liber a salario pro huiusmodi translatione soluendo capfo ri vel mercatori eos transferenti. Subiungit au te Garcia post praemissionem huius quaestio nis, quod sic celebretur talis contractus sine solutione salarij, est res iam vsu gentis bonae notae approbata, quocirca ab nota iniustitiae abesse videtur, atque ideo ibi contendit perdi stinctionem respondens id facti in parte excu sare. Igitur causa eliciendae veritatis, quaestio nem hanc more solito arguendo, pro vtraque parte controuertamus.

Pro parte affirmatiua arguitur, quia iuxta regulam iuris in 6. regul. 27. scienti, & con scienti non fit iniuria, neque dolus, sed ille campfor, vel mercator translaturus illos mille aureos spacio trium mensium ad id sibi in dulto contentus, nihil amplius exigit, quia sa larium sibi debitum, per spatium trium illoru mensium cum illis mille aureis negotiando, & sibi acquirendo lucrum sibi compensat, ergo illi non fit iniuria si sibi salarium non solua tur, quia videtur illud remittere.

In contrarium est, quod huiusmodi campfor, vel mercator propter indultum sibi spatium maius trium, scilicet, mensium vide tur salarium remittere, alias illud non remissu rus, ergo dominus illorum 100. aureorum il lius dilationis temporis causa, quae reducitur ad mutuum, in qua videtur mutuare illos, vi detur reportare lucrum, id est, remissionem salarij alias sibi non concedendam, quod pla ne factum vt apparet non caret vitio vsurae

Ad

Dictum. r. Garciae.

Ad hanc autem quaestioem respon det Garcia, quod si mercator, vel campfor vltra concessioem illorum trium mensium, quam petit, cum breuiori tempore posset res pondere ad visas literas, vltra hoc sibi suu vult impendi salariu translationis, & ratione illius maioris morae, scilicet, trium mensium no sol uitur, vsura est patens, quod & argumento in contra sufficienter manet probatum, atque in hoc bene ait Garcia.

Dictu eius

Secundo ait Garcia, quod si praedictus campfor, vel mercator contentus sola dilatio ne trium mensium concessa sibi ad reddendu praedictos aureos, nihil vltra exigit pro transla tionis illorum mercede, nihil iniuste committit dominus aureorum si campfori hanc mercedem non soluat, quia videtur campfor eam gratis remittere, quod videtur probare cum vsu bonorum virorum, tum ex praedicta regula iuris, scilicet, quia scienti, & consentienti campfori non fit iniuria, tum etiam exemplo agastonis, qui rogatus eosdem transuehere au reos ex Metina ad Valentiam, qui si illam dila tionem trium mensium ad illos deferendum peteret, tantum sola illa contentus esse vide tur, gratifque velle, & sine mercede illos transf uehere, sic inquit, & in praesenti casu, Sed cer te istam secundam assertionem Garciae sicut non audeo omnino damnare, ita neq; vt om nino tutam approbare, saepe etenim sub praesumptionibus donationum, & gratuitaum remissionum multa vsuraria, & iniusta facta tum perpetrantur, tum praeteguntur.

Sent. auto ris.

Igitur tutius esse puto amputare occa siones vsurarum, & non tam largam licentiam dare, prout dat Garcia, sed cautelam esse hic adhibendam, immo scendumque esse gra num salis, & iuxta Nauarrum, qui in summa Lat. cap. 23. numero. 88. ait quod donatio facta in emptione non est praesumenda libera voluntate facta, nisi postea necessitate cessante extra emptionem facta fuerit, perinde hic dicendum duximus talem donationem, seu remissionem mercedis factam a campfore in ipso contrahendi actu, in quo conceduntur ei praedicti tres menses excedentes terminum requisitum, non esse censendam remissionem seu donationem factam voluntate libera, sed ob necessitatem negotiandi interim in illis tribus mensibus dilationis ad aliquid lucri cum illis mille aureis parandum, quod per inde videtur esse, ac si quis quia mutua ret 1000. aureos per tres menses alteri ad nego tiandum, vellet ab illo remissionem debiti, quod illi debet obtinere, quod proculdubio

Instru. Negor.

esset manifesta vsura. Igitur si sententia Garciae in aliquo casu sustinenda est, primo in casu in praesumptionibus opus est inniti, quia iam aliunde apertè claret quod propter amicitiam pristinam, vel in recompensam aliorum beneficiorum similium, quibus campfor affe ctus est a domino illorum 1000. aureorum voluit illos gratis in Valentiam transferre, vel in casu, quo post initum iam contractum, postque eos acceptos absolute, sine condi tione remittendi translationis mercedem, eam vltra campfor remittere, vel in casu, quo apparet campfor illam dilationem maiorem trium mensium petiuisse non sui comodi gratia, aut causa cum illis 1000. aureis interim in illis tribus mensibus exercendi quaestus, sed causa sui cauendi tantum damnum, ne forte non posset ante transmittere, & aliqua pena, aut culpa sibi imputaretur, quod autem hac sola causa spacium illud maius trium mensium campfores petant (ni fallor) non tam frequenter contingit, quare res est quae non sine periculo (nisi caueatur) ge nitur.

Sent. Garciae ubi vtra.

obstaculo

Ad argum Garciae.

Ad argumentum Garciae desumptum ex regulaturis, & ad exemplum quo pariter suam assertionem comprobare contendit, pondetur, primo quod regula sane intellecta no facit praesentia, quia intelligitur, quod scienti & no sentienti consensu omnino libero no habenti annexam molestatem conditionalem, quae est nolitio secundum quid, non fit iniuria, alias absolute consentienti ob necessitatem, quia alias cessante necessitate consentire nollet, verè potest inferri iniuria, atque sic videtur consentire campfor in remissionem salarij cum aliqua nolitione conditionata, qua aliis nollet, sicut accidit in mutuario accipiente mutuum, sub vsuris, quare extra exceptos illos tres casus non est campfor censendus in remissionem mercedis tam liberum praestare consensum.

Intelligentia regul. 3 iur.

Ad exem plum agastonis.

Respondetur, & ad exemplum agastonis, quod suam sententiam sufficienter non probat, quia assumit vnum non tam certum, neque que sine distinctione admittendum ad aliud probandum incertius, quia neque etiam agastoso liberè condonare videretur remissionem suae mercedis sibi pro delatione illorum 1000. aureorum debita, si apparet ideo remittere illam, vt sibi concederentur illi tres menses, quo interim cum illis posset exercere quaestum proprium.

CAP. V. De tertia specie cambij per literas. Et ad quem contractum nominatum reducatur, an reducitur ad mutuum? istud genus cambij continet virtuale mutuum, mutuum in hoc tertio cambio tantum est preambulum. Et an res mutuata, an in specie restituenda sit, et quod in virtuale mutuo non est necesse quod idem in specie reddatur, varia damna hic contingentia ad quem spectant.

Sicut qui profundum latius flumen transmeare aggreditur, quanto ad profundiora eius magis accedit, maiori labore, & difficultate uregetur, sic etiam in hoc cambiorum labirinto, quo magis ab interiora pergimus, magis praedifficultate materiae deterremur. Accessimus autem ad tertiae speciem cambiorum per litteras, quae omnium specierum cambiorum est difficillima. Sed quod in re intricatiori minus intricatè procedamus, primo inquirendum nobis atque indagandum est, hoc tertium genus cambij qualis contractus sit, vel ad qualem contractum ex nominatis reducatur. Aliquibus autem questio hæc superuacanea visa est, quia tantum inquirunt de eius iustitia, an iustus contractus sit scire est curandum. At nobis duplici nomine hanc questionem hic agitare visum est, tum quia hinc aliqualis captatio eius iustitiæ intelligentia, tum quia secernendo istum contractum ab illis, quibus cum parum, aut nihil conuenit, contractuum non nullas cogimus assignare differentias & proprietates, quæ simul & semel inter se collatae, atque intellectæ ad clariorem notitiam huius libri, qui de materia contractuum peragit, non parum conferunt, ut igitur more solito, & scholastico procedamus.

Argum. 1. Primo arguitur, quia videtur huius generis cambium esse quidem contractus emptionis, & venditionis, nam quando aliquis Metinæ pecuniam confert pro pecunia in recompensam sibi reddenda Hispali, videtur illam ut eo modo quo pecunia, ut merx emi potest, & quod pecunia præsoluta Metinæ sit pretium, & quod Hispali in recompensam huius pretij reddenda pecunia sit merx, vel mercis vicem gerat, est ergo contractus emptionis.

Argum. 2. Secundo arguitur, quod prout aliquibus videbitur huiusmodi tertium genus cambij reducendum sit ad contractum locationis, quia quando datur à me prius pecunia alteri, quod eam alibi, ubi ea indigeo reponat, est quidam locationis contractus pertinens (ut dictum est) ad secundum genus

cambij, ergo pari ratione quando alius suam pecuniam tribuit mihi, ut ego eam in alio loco in quo ea opus habet sibi reponam, erit etiam locationis contractus, neque enim videtur inter utrumque contractum quantum ad hoc aliqua discrepantia rationis.

Argum. 3. Tertio arguitur, quod prout aliquibus alijs videtur huius tertij generis cambium reducendum sit ad contractum mutationis, quia campforem impendere pecuniam alicui, quod eam sibi alibi reponat ad naturam mutui spectare videtur, quia perinde videtur campfor fecisse, ac si eos mutuo dedisset cum obligatione eos alio in loco restituendi, ergo reducitur ad contractum mutui.

Argum. 4. Quarto arguitur, quia istud cambium tertiae speciei postquam non videtur simplex, sed compositus contractus, esset reducendum non ad unum, sed ad duos contractus, quod si reducendum esset ad duos contractus maxime ad istos, scilicet, ad mutuum, & cambium, quia videtur anticipatè dari mutuo, ut postea in alio loco pecunia mutuata cambietur pro alia, sed ista reductio ad hos duos contractus, scilicet, mutuum, & cambium fieri non potest, ergo istud cambium est genus cuiusdam contractus veluti incogniti, & innominati, quod autem ad hos duos contractus, & præsertim ad mutuum reduci non possit patet, tum quia si sic esset, non posset ut communiter dicitur contractui venditionis subalternari, quia mutuum, utpote species distincta à venditione ei non subalternatur, tum quia ibi in tali cambio pluribus rationibus mutuū non interuenit.

Primo quia in mutuo interuenit de per se, & ex sua natura distantia temporis ad vendendum re mutuata, & ad reddendum. At verò in cambio hoc distantia hæc temporis per se non reperitur, sed solum distantia loci.

Secundo, quia in mutuo res mutuata restituenda est in eadem specie, ut si moneta aurea mutuata est, aurea est restituenda, in hoc autem cambio non sic, nam satis est si moneta in eadem quantitate valoris restituatur.

Tertio, quia in mutuo mutuarius subit pericula, & damna rei mutuatae, in hoc autem cambio non recipiens, sed dans pecuniā subit eius damna, tum quia aliquando alibi sibi minus restituitur, ut cum iactura accidit esse in cambio, tum quia omnia pericula, & damna contingentia circa moneta-

tam datam sic ad cambiū ab eo loco ubi restituenda est usquequo ad locū ubi primo recepta est reducatur ad eam pecuniam primò dantem pertinent. Quarto, quia in mutuo re peti potest res mutuata quando mutuatori libuerit, non autem sic in hoc cambio nisi in tempore præfixo ad solutionem. Quinto, quia in mutuo restituenda est res, ubi mutuata est. At verò in hoc cambio res ad cambium data, id est, pecunia in alio loco restituenda est, quæ sit locus ubi fuit primò data, & recepta, quæ omnes quinque aut sex rationes probant huiusmodi cambium tantum distare à mutuo, ut ad mutuum, & cambium reduci non possit.

In contra. Sed in contrarium est, quia emptio anticipata solutione facta reducitur ad virtuale mutuum, & ad inde subsequutam emptionem, ergo pari ratione istud tertium genus cambij reducitur ad mutuum pecuniæ anticipatè datæ, & ad cambiū ex ea in alio loco subsequutum.

Conclus. Sit igitur prima conclusio continens duas partes. Cambium hoc tertij generis ad contractum venditionis reduci non potest, sed neque ad contractum locationis potest at tenere. Prima pars huius conclusionis est contra Fabianum Genoues in tractatu de cambijs capit. 5. & contra Siluestrum vltura. 4. quaestione octaua. primo affirmantes huiusmodi cambium esse contractum venditionis, vel ad eum reduci, sed secunda pars est contra alios existimantes reduci ad contractum locationis.

Probatio 1. partis. Probatur autem prima pars, quæ est etiam Soti quia in contractu emptionis, & venditionis propriè loquendo, quod ex vna parte, scilicet, vendentis traditur est merx, quod autem ex alia parte, scilicet, ementis soluitur est pretium. At verò in cambio cum vtrinque interueniat pecunia, nulla illarum signanter est pretium alterius, neque enim occurrat sufficiens ratio ob quam vna pretium esse respectu alterius censenda sit potius quàm alia, ergo non contrahitur hic venditio propriè, nam nihil refert dixisse, quod pecunia, quæ vltimo soluitur habet vicem pretij, quia hæc conditio, seu contingentia, quod vltimo soluta sit non dat ei naturam pretij, cum ut in emptione, & venditione anticipata solutione facta patet, in qua prius soluitur pretium, de natura emptionis, & venditionis non sit quod pretium vltimo soluat, sed aliquando prius, aliquando longe post traditionem Instru. Negot.

mercis, ut videre est etiam in venditione ad creditum. Secundo prima pars conclusionis patet, quia quando aliquis Metinæ recipit pecunias ad cambium, si talis dicendus esset emere eas pecunias, in pretium erogando pecunias quas redditurus est in recompensam Hispali, sic pari ratione ei dicere licuisset cambium minutum, vel manuale, in quo commutantur aurei pro argenteis, vel argentei pro dipondijs esse contractum emptionis, & venditionis, & non cambij, postquam moneta minor in recompensam grossioris videtur dari, quod si hæc licentia sic loquendi, & censendi fieret, iam contractus cambij cum contractu venditionis confunderetur, neque ab illo discrimineretur.

Secunda autem pars conclusionis sic patet, quia contractus locationis principaliter cedit in vtilitatem conductoris, qui eo spectat, ut vsum rei sibi locatæ emat. At verò cambium hoc tertij generis non tam principaliter in rem, vel vtilitatem dantis primo pecunias fit, sed principaliter ad commodum inclinat recipientis eas, ad cuius instantiam, & preces fit, ideoque locationis, & conductionis non est contractus.

Secunda conclusio, propriè loquendo contractus hic cambij tertij generis non debet dici compositus ex duobus generibus contractuum ex æquo, scilicet, ex mutuo, & cambio. Patet hæc conclusio quæ videtur esse contra Garciam, quia in moralibus quando vnum est propter aliud ibi est tantum vnum (ut Aristot. tradit) sed si hic pecunia data recipienti mutuatur, est propter cambium alibi celebrandum, in quo cambiata reddatur, ergo moraliter loquendo est ibi vnus contractus tantum cambij. Et confirmatur, quia in emptione anticipata solutione scilicet auctore D. Thoma interueniat virtuale mutuum pecuniæ anticipatè solutæ, sed non dicitur esse plures contractus, aut compositus ex æquo ex pluribus contractibus, sed moraliter loquendo dicitur esse vnus contractus, quia illa pecunia anticipata datur in ordine ad consummadam emptionem. Ita in hoc cambio ubi datur anticipata pecunia ut postea cambietur alibi. Imo ad mentem, & doctrinam Diui Thomæ. videtur alludere si dicamus quod in his specialibus modis vendendi ad creditum, & emendi anticipata pecunia, mutuum virtuale hic inclusum quædam ordinem veluti de per se non dicit ad finem emptionis, & venditionis in ordine ad quem illa pecunia datur ante, vel post, quare non sunt propriè ibi tale virtuale

Probatio 2. partis.

Conclus. 2.

Prob.

Confirm.

Questio.

Argum. 1.

Argum. 2.

Argum. 3.

Argum. 4.

Argum. 3.

Argum. 4.

Cambium speciei non reducitur ad mutuum.

1.

2.

3.

4.

5.

tuale mutuum, & venditio constituenta vnam speciem, sicut accedere ad fœminam causa explendæ libidinis vnam speciem constituit, & si etiam dare anticipatè pecuniâ Metinæ vt cambietur Hispali videtur vna species contractus, sed verius dicitur quod ad hanc speciem tertiam & vnam cambij mutuû hoc non pertinet vt constitutum speciei propriæ cambij sed vt prærequisitum ad conficiendam talem speciem cambij.

Conclus. 3.

¶ Tertia conclusio in hoc cambio tertiæ speciei virtualiter includitur mutuum, sed formaliter ibi includitur verum cambium, quo cambitur pecunia data pro alia alibi reddenda subalternaturque aliquo modo cambium hoc venditioni. Hæc conclusio probatur à simili quia sicut in emptione anticipata solutione facta licet virtualiter interueniat mutuum, tamen formalis ibi inuenitur ratio emptionis, & venditionis, quia anticipatè soluitur pecunia pro mercibus, ita in hoc tertiæ speciei cambio pecunia prius, scilicet, Hispali data pro cambio celebrando Metinæ interuenit veluti virtuale mutuum, quo veluti mutuatur eam dans recipienti animo, scilicet vt alibi reddita cambietur, & ibi interuenit ratio cambij formalis sicut illic venditionis. ¶ Sicut etiam patet exemplo si accommodaretur equus ad pergendum Valentiam, ibique reddendus esset, esset merus accommodatæ contractus, si autem daretur ad iter agendum eo fine, & conuentione, vt ibi Valentiam pro alio equo permutaretur, esset talis contractus virtualiter equi accommodatio, & formaliter illius pro alio permutatio.

Exempli.

Probatur.

¶ Probatur item conclusio ex vulgari loquendi modo. Nam vulgariter dicitur quod vnus dat, vel recipit pecunias ad cambium, verbi gratia est dictu quod idè campfor numos Metinæ dat, & alius indigens Metinæ numis, idè ibi eos recipit, vt iterum Romæ delatos ibi eos cambient, atque subinde fit quod indigens eos quasi mutuo Metinæ præcipit à campfore vt eos in effectu Romæ cæbiat, ergo in effectu & formaliter ibi intenditur cambium, quia intenditur lucrû & virtualiter tantum immiscetur mutuum.

Probatur 2. pars.

¶ Secunda autem pars conclusionis scilicet, quod aliquo modo subalternatur venditioni patet, quia sub venditione continetur aliquo modo, scilicet, quatenus per regulam & naturam venditionis regulanda venit eius iustitia.

¶ Sicut etiam venditionis ad creditum contractus regulatur quoad suam iustitiam per

contractum venditionis de præsentia. Contractui autem emptionis factæ anticipata solutione valde adsimile est cambium hoc tertij generis, quia sicut illa emptio fit pecunijs antè solutis, sic hic interuenit cambitio facta pecunijs ante impensis, tum quia sicut in illa emptione præcipiuntur numi in vno loco, & tempore vt per viam emptionis postea restituantur in mercibus, sic in hoc cambio præcipiuntur numi in vno loco, vt per viam cambij restituantur in alio per cambitionem illorum, tum quia sicut in illa emptione anticipata pecunia facta, interuenit mutuum virtuale illius pecuniæ quia præcipitur, ita in hoc cambio intercedit mutuum illius pecuniæ, quæ ante capitur, quod ibi concurrat non formaliter: sed virtualiter, quia tale mutuum non per se: neque explicitè intenditur, neque ex eo solum potest captari lucrum. Nam qui Valentiam numeraret alteri via mutui centum argenteos ibi valentes viginti tres minutores monetas, dineros nuncupatas, Aragoniæ soluendos, vbi valent viginti quatuor vnam magis, quam in Valentia, non posset sola ista via mutui pro singulis rrgentis Castellansibus plures monetas minutores percipere Aragoniæ, quam valent Valentie, neque enim posset pro singulis Aragoniæ recipere. 24. sed tantum. 23. sicut valebant Valentie. Secus autem esset, si dati essent illi centum argentei non via mutui, sed via cambij à Valentia in Aragoniam: quia tunc Aragoniæ 24. pro singulis posset percipere. Quia nõ ratione mutui cum ex mutuo non possit intendi lucrum: sed ratione cambij quod principaliter intenditur illud vnum magis quam valent Valentie percipitur. ¶ Colligitur autem ex prædictis corollariè, quod ad perpendendas qualitates huius contractus: & ad eius rectitudinem, & iustitiam inuestigandam magis sunt attendendæ leges: & naturæ cambij, quam mutui. Nunc argumenta à principio obiecta suam solutionem expostulant.

Corol.

¶ Ad Primum igitur argumentum per primam conclusionem, & eius probationem factum est satis: quia in venditione proprie sumpta semper ex vna parte interuenit pretium: in isto autem cambio non sic fit. Nam non est maior ratio, quod vna pecunia excommutat sit pretium alterius, quam è contra.

Ad. 1. 472.

¶ Ad Secundum argumentum quoque fit satis per secundam partem primæ conclusionis, per cuius probationem. Nam contractus locationis vbi quis locat operas, & alter eas cõducit, ad

Ad. 2. 472.

ad instantiam, & propter necessitatem conditi centis operis alterius, quantum vsu indiget fit regulariter, & principaliter. At cambium hoc principaliter fit ad instantiam & propter necessitatem recipientis pecuniam, ergo nõ est proprie contractus locationis, quod campfor eam pecuniam aliò transmissurus operas recipientis ad id conducit, vel recipientis eas locet. ¶ Ad tertium autem argumentum respondetur, quod quia in hoc cambij contractu numi conferuntur in vno loco, vt non qualiter cum quæ, sed via cambij permutati restituantur in alio, quod tamè non sic fit quando tantum mutuatur in vno loco, vt restituatur in alio, idè differre hoc cambium à mutuo planum est. Tum etiam quia cum via sola mutui restituendi dantur, ibi vnus celebratur, mutui contractus, ex quo vt sæpe dictum lucrum sperare non licet, ceterum cum præcipiuntur in vno loco ad cambium complendum in alio, cum sit cambium principaliter, mutuum admiscetur virtuale. Vnde negatur quod reducatur hoc cambium ad contractum mutui principaliter.

Ad. 3. 472.

Ad. 4. 472.

¶ Ad quartum argumentum continens plures obiectiones respondetur suo ordine ad omnes, & primò ad primam dicitur, quod mutuum virtuale inclusum in hoc tertio genere cambij non impedit, quin ipsum cambium principaliter ibi intentum subalternatur aliquo modo non ita proprie venditioni veræ, nec tamquam eius species, sed tamquam modus quidam contractus affinitatem habens talem cum venditione, ita quod per illam quodammodo quoad suam iustitiam est regulandus, sicut venditio anticipata solutione facta subalternatur venditioni de præsentia, vbi simul, & semel merx, & pretium de præsentia dantur, quamuis verior, & prior hic inuenitur subalternatio, vnde negatur quod si mutuum per se non subalternatur isto modo venditioni, quod cambium tale mutuum implicans vt quid preuium, isto largo modo venditionis contractui subalternari non possit.

Ad obiect. 4. 472.

¶ Ad secundam obiectionem contentam in hoc. 4. argumento, qua probatur primo hoc tertium genus cambij non reduci ad contractum continentem mutuum virtuale, quia in hoc cambio non interuenit distantia temporis de per se sicut inuenitur in mutuo, respondetur iuxta mentem D. Thomæ, quod de vsu art. 2. ad 7. quod si dicitur emptione anticipata solutione facta, ipsa anticipata solutio pecuniæ habet rationem mutui, & in vno

ditione expectata: solutione ipsa expectatio solutionis eodem D. Thoma auctore habet rationem mutui, quia ipse pretium à venditore vsque ad tempus solutionis censetur mutuari emptori, ita in hoc tertio genere cambij ipsa anticipatè data pecunia à campfore recipienti eam ad cambium conficiendum in alio loco habet rationem mutui. Neque hoc negare censendi sunt Siluester verbo vsu art. 4. q. 8. & Caietan. opusculo de cambijs capit. 4. tum qui sunt egregij Thomistæ non ignari doctrinæ D. Thomæ supradictæ ex qua concluditur, quod etiam in hoc tertio genere cambij pecunia à campfore antedata ad cambium pro alio loco habet rationem mutui. Nam cambium hoc præculdubio affine in hoc est (vt supra diximus) emptioni factæ anticipata solutione, quia sicut hic pecunia ante datur per emptionem mercium per traditionem earum perficienda, sic in hoc datur ante pecunia recipienti pro cambio in alio loco perficiendo, tum quia Siluest. loco allegato nõ de hoc tertio genere cambij, sed de alio locutus est, tñ quia Caiet. loco allegato argumeta aliorum refert ad probandum nõ esse merum contractum formale mutui tantum, nõ tñ aperte negat hoc tertium genus cambij continere virtuale mutuum, quare non satis circumspectè Garcia contrariam sententiam, scilicet, quod in illo non contineatur virtuale mutuum illis impingit, quidquid sit de Fabiano Genoues, cuius argumenta illic Garcia accersit pro contraria sententia, quæ etiam Caietanus ibi retulit. His præmissis, ex quibus demente D. Thomæ esse collegimus, quod in hoc cambio contineatur virtuale mutuum quasi quid præuium ad in alio loco perficiendum cambium.

Genus. 3. 67
bi continet virtuale mutuum.

Resp ad obiecti. 4. ar.

¶ Respondetur ad primam, seu secundam obstantiam positam in hoc quarto argumento sic in forma negando, quod ea parte, qua tertium hoc cambium includit virtuale mutuum, non includat etiam distantiam temporis de per se. At quia ista particula de per se æquiuoca est (quia aliquando de per se in moralibus est id, quod fit ex intentione, & propter se) sic non de per se inuenitur distantia temporis in hoc contractu cambij tertij generis sicut neque isto modo inuenitur mutuum propter ipsum mutuum virtuale, sed propter alium quod est, propter cambium in de alibi conficiendum. Ad quod per se accipitur pro eo quod est necessarium, siue simpliciter, siue ex supposito, siue siue supposita natura huius tertiæ speciei cambij de per se requiritur, id est necessario distantia

mutuum virtuale non est mutuum virtuale, sed est mutuum virtuale, quia in hoc cambio non interuenit distantia temporis de per se sicut inuenitur in mutuo, respondetur iuxta mentem D. Thomæ, quod de vsu art. 2. ad 7. quod si dicitur emptione anticipata solutione facta, ipsa anticipata solutio pecuniæ habet rationem mutui, & in vno

Satisfit obiectioni.

Ad 2. quod dicitur...

Ad 3. quod dicitur...

Mutuum in hoc...

distantia temporis, supposito quod ex natura particulari huius cambij requiritur distantia loci, quae nisi in tempore pertransiri potest. Quamvis etiam concedere possimus, quod distantia temporis invenitur in hoc cambio de per se non simpliciter per se primo, id est, non ratione omnium partium eius, sed tantum ex ea parte qua mutuum implicitum continet. Neque obstat quod contractui mutui primo & principaliter, convenit distantia temporis, & contractui huius cambij distantia temporis, sed loci convenit primo, & principaliter, quia hoc non impedit, quin in eo contineatur mutuum virtuale. Quamvis istud modum loquendi Garcia non omnino proprie loquendo a se approbare, ubi ait quod hoc tertium genus cambij reducitur ad mutuum, & ad permutationem, quia asserens quod reducitur ad mutuum virtuale, sic enim ipse illud vocat, non est assertio tam consona modo loquendi logico, tum quia non reducimus nisi posterius nota ad primo nota, & reductio rei proprium fit ad formaliter contentum in illa, quae ad id quod virtualiter continetur in illa, sed in hoc nolimus aduersum Garciam esse nimis, sicut neque in illo, quod ait, scilicet, quod mutuum inclusio in hoc cambio distantia temporis convenit de per se, & distantia loci convenit illi ut tale mutuum est, id est, ut species quaedam mutui est contenta sub genere mutui, quia ea, quae exempli causa asseruntur non in omnibus quadrare necesse est, sed satis est ea rem aliquam ex planare. Si ergo dicamus cum illo quod cambium hoc reducitur ad mutuum, & ad permutationem, ac proinde sit mutuum & cambium, recte nos extricabimus ab illa obiectione qua obijci posset, eidem contractui non posse diuersa per se convenire qualia sunt distantia loci, & distantia temporis: quia sicut homini convenit esse sensibile quid, quatenus animal est, & per se eidem convenit esse quid rationale, quatenus homo est, sic huius contractui convenit distantia temporis de per se quatenus mutuum includit, & convenit ei distantia loci de per se, quatenus talis permutatio est in tali specie.

Sed facilius nos expediamus ab omni difficultate, si dixerimus ut supra, scilicet, quod mutuum non movetur ad constitutionem huius speciei cambij per genus, sed differentia illius, sed in modo dicitur quod ista non necesse est simpliciter, sed supposito, supposito quod obiecta huius permutatio non movetur ad constitutionem huius contractui in re. Rursum ad illam quae subarbitratur in capite suo, & dicitur sub

sub periculo suo non mutuando daret pecuniam Metinae eam ibi non mutuo recipienti sed ut eam hinc a Metina in Valentiam deferret, ut ibi pro alia sua cambiretur esse cambium hoc eiusdem speciei cum hoc tertio speciei cambio, & tamen hic nullum praesens necessario praeiurium mutuum, ergo non necessario praerequisitur ad hoc genus tertium cambij, mutuetur pecunia, sed quod ante in vno loco datur, siue via mutui, siue non, ut in alio loco cambietur, quamvis verum sit, quod regulariter & semper mutuum praecedat virtuale, tum quia eam recipientis hic Metinae ad cambium propter praesentem indigentiam, qua pecuniae usu ibi indiget tam recipit, tum quia (ut dicemus) eam sub tuo periculo recipit, antequam cambietur in alio loco, quare isto modo loquendo, & solvendo obiectionem, non cogimur concedere quod perperam Garcia concedere videtur capite 8. de cambijs pagina 233. in sol. ad primum, ubi insinuat quod sicut homo non desinit esse animal, licet esse sensibile primario sibi conveniat quatenus est animal, & esse rationale ei primario conveniat quatenus est homo, ita hoc cambium sit mutuum licet primario sibi conveniat distantia temporis, ut mutuum est, & primario eidem convenit distantia loci, quatenus est tale cambium, quia certe non est eadem ratio. Nam animal respectu hominis genus est, quare simpliciter, & quidditative praedicatur de homine dicendo, homo est animal, quia genus est totum potentiale respectu speciei, aut mutuum respectu istius tertiae speciei cambij non est genus, neque est quid totum potentiale, sed potius se habet tanquam praesambulum, & tanquam quia praerequisitum, & istud cambium includit illud mutuum, quia per quod magis videtur accedere ad naturam partis integralis, de qua non praedicatur totum, sicut nec corpus praedicatur de manu. Haec enim est falsa propositio, manus est corpus: ita etiam haec propositio videtur falsa hoc cambium tertiae speciei est mutuum, quia mutuum aliquo modo debet habere partem integralem illius, id est, magis partem integralis similitudinem gerit, quia non concedimus quod proprie sit pars integralis, alioquin alia pars integralis huius contractus daretur per mutatio pecuniae receptae in vno loco facienda in alio loco, quae permutatio si res tantum integralis esset, rursum hoc tertium genus cambij non praedicaretur de illa, si hoc genus, id est, animal non praedicatur de parte

Diversa ratio.

Ad 3. quod dicitur...

Ad 2. obiectionem 4. argum.

Res mutua in specie reddenda.

In virtuali mutuo non idem reddendum.

Ad 3. obiectionem 4. arg.

integrali, id est, verbi gratia de manu, quia haec est falsa, manus est animal. Ego autem non audeo dicere, quod talis permutatio cum illa connotatione, scilicet, quod sit permutatio pecuniae acceptae primo in alio loco praexistente in alio non sit cambium tertiae huius speciei.

Ad secundam obiectionem, seu obstantiam in quarto argumento propositam dicitur, quod verum est, quod in mutuo aliarum rerum usu consumptibili restituenda est res mutuata in eadem specie, sed in mutuo pecuniarum non videtur necessarium, quod eadem moneta aurea restituatur, nisi expresse de eo a principio fuerit conventum, quia alias si solvatur in argenteis, videtur talis mutui debito plene esse satisfactum. Nam illa lex iuris civilis, ff. de sol. Paulus, quae citat Castranus opuscul. de cam. cap. 2. ad probandum quod res mutuata restituenda est in eadem specie, locum tantum habet in mutuo aliarum rerum usu consumptibilium praeter pecuniam, ac si quis contendat, quod etiam lex intelligitur in mutuo pecuniarum, si dicitur quando exprimitur, aut quando mutuatoris notabiliter interest suam pecuniam auream, quam mutat in eadem specie recuperare, id quod verum est in his casibus in mutuo pecuniae formaliter illa non videtur habere locum, lex in mutuo virtuali, quale est mutuum, quod in hoc pracluditur cambio tertiae speciei, quod implicite, & in virtute huius intenti cambij sit, nisi enim hoc cambium, et lebrari in denderetur, non mutuetur pecunia, neque ante in alio loco daretur. Sicut patet in emptione anticipata pecuniae, ubi anticipata soluta pecunia vim virtuale mutui habens non est restituenda in seipsa, sed in mercibus, ita in hoc cambio pecuniae anticipatae datur in vno loco, quae virtus mutui virtualis habet, & in utrumque virtuale est non est restituenda: ipsa met necessaria, sed est alia specie sit aurea, vel argentea, vel aerea alibi pro qua cambienda. Igitur de rigore mutui pecuniarum est, quod tantum de valoris reddatur, at quod sit in eadem pecunia aurea vel argentea solvendum per accidens se habet, & hoc de explicito mutuo per se sumptum intelligitur. Nam de virtuali mutuo loquendo, & ex fine operantis ad aliud ordinato aliter dicendum est, ut patet in supra dicto exemplo mutui in vno loco accepti in alio loco.

Ad tertiam obiectionem contentam in quarto argumento respondetur, quod in huiusmodi cambio tertiae speciei variis contingunt pericula, & damna, quae damna quae contingere possunt circa pecuniam, postquam iam est in cambio alibi permutata, & rediit. Haec autem omnia subire ad emptorem prius pecuniam dantem attinet, sicut ad emptorem ementem prius data pecunia, solum attinet ea pericula, & damna, quae post rediit sibi pecuniam in mercibus, circa merces contingunt, aut ea damna, quae contingunt in receptio ne mercium carioris pretii, quia carius valeat eas contingit. Igitur recipientis pericula, quae ad mutuatarium spectant ibi subit, non vero ea quae spectant ad emptorem, subire in ipso cambio, vel post recuperationem pecuniae tributa. Unde negatur quod pericula ratione mutui accepti pertinentia sibi non subeat recipientes ad cambium, nam illa quae allegat ista testis obiectione subire ad illum non pertinet.

& alia eorum sustinere spectat ad emptorem dantem primo ad cambium. Nam illa pericula sive damna quae contingere possunt circa pecuniam receptam ad cambium antequam alibi pro ea permutata alia reddatur, si per se perfurtum, si deterioretur, aut decuratur litteris ad recipientem subire pertinet sicut haec subire pericula, & damna in mutuo ad mutuatarium spectat, antequam mutuum restituatur, sed alia sunt damna & pericula quorum meminit argumentum, quae vel resultent ex ipsa cambitione facta postea alibi, quae minus proprie successit, quia vilia successere cambio, vel pericula illa, vel damna quae contingere possunt circa pecuniam, postquam iam est in cambio alibi permutata, & rediit. Haec autem omnia subire ad emptorem prius pecuniam dantem attinet, sicut ad emptorem ementem prius data pecunia, solum attinet ea pericula, & damna, quae post rediit sibi pecuniam in mercibus, circa merces contingunt, aut ea damna, quae contingunt in receptio ne mercium carioris pretii, quia carius valeat eas contingit. Igitur recipientis pericula, quae ad mutuatarium spectant ibi subit, non vero ea quae spectant ad emptorem, subire in ipso cambio, vel post recuperationem pecuniae tributa. Unde negatur quod pericula ratione mutui accepti pertinentia sibi non subeat recipientes ad cambium, nam illa quae allegat ista testis obiectione subire ad illum non pertinet.

Ad quartam obiectionem contentam in quarto argumento respondetur negando, quod ibi assumitur, scilicet, quod in mutuo res mutuata res per se possit cum mutuatori placuerit, quia si res mutuata est, sicut fieri solent, ut pro aliquo legato tempore non licet eam mutuatori expectare ante tale tempus. Nam in hoc differt mutuum & commodatum a praecario, quia secundum Panorm. cap. 1. & 2. & 3. de praecar. praecarium tandiu durat, & non magis quam is, qui concessit patitur.

Ad quintam obiectionem, & ultimam contentam in quarto argumento respondetur dupliciter: primo modo negando, prout negat Garcia, quod restituere pecuniam mutuo datam in vno loco, in alio loco variata natura mutui licet ordinarius usus sit ibi restituere mutuum, ubi res accepta mutuo fuit. Non enim de essentia mutui est, quod restituatur in eodem loco, ubi acceptum est, nam planum videtur non degenerare contractus a ratione mutui, quod non limitatum datur Valentiam restituatur in ipsa. Secundo respondetur, & forte melius quod quod quid sit de mutuo explicito per se sumptum, si tamen planum est mutuum implicitum

Damna varia hic ad quem spectant.

Ad 4. obiectionem 4. arg.

Ad 5. obiectionem 4. arg.

Ad 6. obiectionem 4. arg.

& virtuale ad aliud ordinatum non esse necessario restituendum in eodem loco, sicut est videndum anticipatè datur pecunia in vno loco pro mercibus emendis in alio loco secundum D. Thomam ibi immittetur mutuum implicitum & virtuale, & tamen non est restituendum in loco ubi acceptum est

Cap. VI. Cambium istud tertie speciei, an licitum sit, & quod Albornozius damnat hoc contractum: duo similia proponuntur exempla quibus iustitia huius cambij ostenditur vulgare dictum, scilicet, quod mercatores parati sint dare pecuniam ad cambium quomodo intelligatur, & de quodam simili declarante iustitiam huius cambij, & declaratur quomodo cambium secundum tertium non sunt contraria contra Albornozium.

Postquam iam nos excusimus ab illa quaestione, ubi quærebatur ad quem nominatum contractum cambium hoc tertie speciei reducatur, iam de eius iustificatione agendum est, scilicet, an iustus contractus sit, & licitus. Non enim ab omnibus approbatur, sed quibusdam eum contractum iustificatibus, ab alijs damnatur, neque qui approbant in modo approbandi hoc cambium conueniunt, igitur eruenda veritatis delitescens causa, argumenta pro parte negatiua proponamus.

Arguitur ergo primo, istud tertij generis cambium est quedam permutatio pecunie pro pecunia, ut patet in primo genere cambij per alteras debet feruari qualitas, ergo cambium hoc non est iustum neque licitum, quippe quod æqualitatem non seruat, quia in illo prius datur pecuniam ultra valorem pecunie data postulat interesse.

Secundo arguitur, quia in hoc contractu, qui primo recipit pecunias, & transfert eam lucrum eas datur, quod dans receptorus est in alio loco, sed translatio hæc pecuniarum est æstimabilis pretio, in qua tamè eas pecunias primo recipiens defraudatur, scilicet, ubi debita sibi transmissionis pecuniarum mercede, ergo cambium hoc est iniustum ex parte camptoris prius dantis pecunias ad cambium.

Tertio arguitur, quia illicitus est contractus, in quo ratione mutui palliatu intendi aut lucrum, sed (ut superius probatum est) in hoc cambio immittetur mutuum virtuale, ac palliatum ratione cuius appetitur lucrum, et

go est contractus vsurarius, quia ex pecunia mutuata, quæ periculo recipientis alio est delata, contendit lucrum accipere. Neque enim (ut antea diximus) immutat naturam mutui, quod soluitur in alia pecunia, & in alio loco.

Item confirmatur, quia secundum cambium est iustum, ergo istud tertium est malum, patet consequentia, quia contrariatur.

In contrarium est quod Pius V. in extra uaganti in eam, quam edidit super cambio non absolute damnat hoc cambium, sed tantum in casibus in quibus peruertitur, aut ob malas adiectas circumstantias vitatur.

Igitur quia exceptis his doctoribus, qui propter aliquam earum rationum, quæ in argumentis supra positis præ tactæ sunt, hoc cambium tertij generis damnarunt, & excepto Albornozio tertio libro de contractibus, qui titulo. 4. propter argumentum à se excogitatum, & reputatum insolubile, quod loco confirmationis tertio argumento subiecimur, hoc cambium omnino reprobatur, ab alijs doctoribus solitum est approbari, & ab extrauaganti Pij. V. non condemnatur, sed tantum eius abusus, qui ibi atro calculo notatur, ideo perferunt oportet causas iustificationis eius. Nam variæ à diuersis doctoribus assignantur. At ut deueniamus tandem ad veram causam iustificationis huius tertie speciei cambij, prius excludamus eas causas, quas aliqui moderni doctores pro iustificatione huius cambij asserunt, quæ tamen ad punctum eius iustitiæ non omnino attingunt. Igitur ut separemus veram, & solidam causam, & rationem eius iustitiæ ab his, quæ ad eius iustitiam parum conferunt, has stabiliamus conclusiones.

Prima conclusio non est idonea ratio ad iustificandum hoc cambium tertie speciei dicere, quod idè in eo accipitur interesse camptore, scilicet, quia dum indigent pecunia Motinæ eam ibi impendit, liberat eam a periculis, expensis, & laboribus a sportandi suam pecuniam quam Valentia habet ad Metinam ubi ea opus habebat, propter quod camptoris iustæ mercedem meretur. Hæc conclusio est contra Licentiatum Christophorum de Villalon hæc ratione contendentem hoc cambium iustificare. Hanc tamen conclusionem, quam tenet Garcia duplici ratione confirmat, tum quia nequæ camptoris, neque quicuis alius potest interesse ad lucrum velle captare pro liberando alio ab expensis, & laboribus, & eripiendo eum a periculis nisi huius gratia similibus laboribus, expensis, & periculis se subiiciat, vel aliquid de se

Confirm.

In contra

Albornozius damnat. 3. genus cambij.

Conclus. 1.

Prob. 1.

se præstet, quod suapte natura de iustitia aliqua remuneratione, vel mercede sit dignum, at verò constat, quod in hoc cambio camptor nihil aliud de se exhibet, quam alteri in hoc loco, scilicet, Metinæ conferre pecunias pro sua indigentia supplenda cum obligatione tamen eas in alio loco restituendi, quod quidè beneficium suapte natura mercede, & interesse non est dignum, utpote quod suapte natura est quoddam mutuum.

Item quia recipiens pecunias Metinæ pro Ludugno ad cambium non semper Ludugni pecunias habet paratas, quas possit inde in Metinam pro subueniendo suæ necessitati deducere licet spe teneatur eas pecunias Ludugni habendi earum restitutionis tempore, quare camptor, qui Metinæ tribuit pecunias ad cambium pro Ludugno non est censendus vere pecunias aliquas ex Ludugno in Metinam transferre.

Secunda conclusio non est satis consentanea, aut sufficiens ratio ad iustificandum hoc cambium tertie speciei dicere, quod idè est licitum etiam si cum interesse dantis ad cambium fiat, quia, scilicet, dans sic pecuniam Metinæ recipienti eam ad cambium pro Ludugno obligationem subit eam in Ludugno restitutum suis expensis laboribus, & periculis reducendi in Metinam, ubi ea camptor, qui primo dedit indiget, quia ibi sibi magis est proficua. Hæc conclusio est contra doctorem Sarauiam in libro cui titulum indidit, Instructio mercatorum in tractatu de cambijs penes finem capitis. 4.

Probat hæc conclusio quia hæc ratio solum probat, quod si huiusmodi contractus esset purum mutuum ratione damni emergentis, scilicet, quia pecunia quam mutuatur hic, restituenda est alibi, quæ restitutio aliquando non contingit sine damno, quod patitur mutuans in deducendo pecuniam mutuata hic, & alibi solutam, posset mutuans, aliquod in interesse ultra accipere, sicut locans mulam ad iter in Valentiam agendum, si ibi esset à conducte relinquenda, tunc ultra ordinarium pretium locationis mulæ locator aliquid plus posset accipere pro obligatione, quam subituis expensis eam è Valentia ad suam domum reducendi. Hæc autem Sarauie ratio non attingit eam iustitiam, quæ iste contractus quantum cambium est tertie speciei iustus est, est ergo hæc ratio reddenda hic.

Tertia ergo statuitur conclusio. Hoc cambium tertie speciei in quo primo Metinæ, scilicet, indiget pecunia ibi eam recipit

ad cambium in Lugduno conficiendum, seclusis abusibus tum iustum est, tum etiã propriam suæ iustitiæ rationem habet. Hæc autè conclusio est Garcia in. 2. part. de contract. in materia de cambijs cap. 9. pag. 291.

Patet autem conclusio quia si hoc cambium ex se iniustum esset, Pius V. in illa extra uaganti in eam, non solum eius cambij abusus damnasset, sicut de facto damnat, scilicet, quando abutendo huius cambij nomine, sub eius prætextu, & nomine sicca, & non realia continguntur cambia, sed etiam illud damnasset, quod tamen non damnat, sed eius fictiones, & abusus tollit, ut ibi videre est.

Secunda autem conclusionis huius pars patet, quia in permutatione pecuniæ in vno loco valentis minus, pecunia in alio loco plus æstimata, dum deducta est ad locum ubi magis æstimatur, & ibi cambitur nulla interuenit iniquitas ex se, sed sic vsu euenit in isto tertio genere cambij, quia pecunia prius data, & recepta ubi minoris æstimabatur, restituitur alibi iam permutata cum pecunia illius loci, ubi verbi gratia plus æstimabatur, ergo est permutatio iusta.

Probat autem seu magis explicatur ex ipso probatio prima, quia simile est cambium hoc contractui illi ubi per me ipsum, aut per alium sicut fit in hoc cambio meam pecuniam transferens ab eo loco, ubi minoris æstimatur ad locum, ubi maioris æstimationis est, ibi iam translata eam permutarem cum alia iuxta æstimationem maiorem, quam ibi habet, in quo contractu etiam cum accessione lucri celebrato nulla est iniquitas, nam non sumitur lucrum ex mutuo, sed ex iusta cambitione. Sic & in isto tertij generis cambio vsu euenit. Et quidem etiam ad instar illius, qui potest planè sibi lucrum iustum parare, si pecunias suas ab eo loco, ubi merces cariores habentur, ad id loci ubi in viliori sunt pretio asportat do minori pecunia maiorem copiam mercium emat venditur eas merces postea cum lucro alibi, ubi maioris æstimantur, sic etiam iste dat pecuniam transfuehendam veluti ad locum ubi sibi magis in ordine ad cambia exercenda valet, quare lucrum hinc sibi parare iuste potest. Hæc autem summatim, & in genere dicta sint. Nam in sequentibus ea principia, & fundamenta, quibus in hoc cambio, iuste lucrum capi possit referenda sunt latius, & distinctius, nunc ad argumenta supra allata dissoluenda accedamus.

Ad primum argumentum, respondetur quod non est eadem ratio de primo genere cambij,

Prob.

Pro. 2. part. 1.

Simile.

Simile.

Ad. 1. arg.

bij, & de hoc tertio genere cambij, quia in primo genere cambij, res permutatae sunt in distinctis locis, quando concluditur earum cambium, ideo a quibus ibi taliter se uanda est, quod nullus capere debetium iurum reportet. **Ad 1. 179.** At vero in tertio genere cambij, quando ad eius peruenitur, confirmatione iam cambi de moneta non sunt in differentibus locis constituta, sed in eodem loco, ubi perficiendum est cambium. Non enim pericitur, ubi prius moneta datur, sed ubi post commutata recipitur. Sicut si recipiens Metinæ aureos illos receptos deferat ad Lugdunum, ibique eos cambiat soluendo domino eorum in argenteis, iā inde domino eos prius danti lucrum succresceret in perceptione monetae plus ualentis, quam ualebat pecunia quam prius dedit, ubi data est, & quidem iuste hic lucrum hinc expetitur, sicut etiam ex pecunia anticipate data in vno loco ad comparandum merces in alio loco.

Ad 2. 172. Ad secundum argumentum negatur, quod contractus hic pertineat ad locationem vel conductionem, quasi recipiens pecuniam primò in vno loco ad cambium perficiendum in alio, locet suas operas ad deferendam pecuniam ad locum cambij, quia ad id non se locat ad instantiam campitoris prius dantis, quia forte campitor non erat delaturus pecuniam, quam dat Metinæ ad cambium pro Lugduno in Lugdunum, quod si paratus erat de ferre, sed non ad expensas suas, sicut parati sunt, qui conduxere equos ad iter eos reducere ad suum dominum, & locum, sed non semper ad expensas suas, sed ad expensas illius qui quarit equum ad iter agendum in illum locum ad quem talis equus est reducendus, si se offerat talis equi reductor. Vnde quando vulgari- **Vulgare dictum quomodo accipiendum.** ter dicitur mercatores, seu campitores paratos ad dandam suam pecuniam ad cambium ex vno loco ad alium non sic est accipiendum, scilicet, quod sint parati ad deferendam eam suis expensis ad locum cambij, sed quod sint parati ad consentiendum talis pecuniae delationi ad expensas eorum, qui eam petere uoluerint ad cambium, quod exemplo accommodatissimo allato equi locabilis ad iter, & reducendi ad suum locum clarescit. Vnde sicut illa reportatio equi ad suum locum in praesignato casu non est ita aestimabilis pretio ut tunc equum reportanti quo is indigebat ad iter, quem bona fortuna fauente nactus est, sit aliquid mercedis pro eius reductione tribuendum. Sic in isto tertij generis cambij illa delatio pecuniae ad locum cambij facta per eum

Ad 2. 172.

Vulgare dictum quomodo accipiendum.

Simile.

qui eam pecuniam propter suam necessitate petierat, & receperat, non censetur sic esse estimabilis pretio, ut iste recipiens de iustitia ob hoc mercede dignus sit.

Ad 3. 177. Ad tertium argumentum, responderetur quod licet concedamus hoc tertium genus cambij virtuale includere mutuum, tamen negamus quod ratione mutui, in eo lucrum, vel interesse expetatur, quia ratione cambij ibi principaliter intenti, lucrum sumitur a campitore, sicut emptor non ex anticipata solutione, quae est virtuale mutuum, sed ex ipsa emptione mercium iuste aliquando sibi parat lucrum.

Ad confir. Ad confirmationem, quam Albornozius insolubile argumentum esse putauit responderetur, quod tantum abest, ut contra non praeualeat, ut certe non multum apparentiae praeferat. Tum quia negamus secundum genus, & tertium cambiorum per literas sibi inuicem contrariari, aut sibi inuicem contradictorie ut negatio repugnat affirmationi inter se repugnare, quia non sunt contradictoriae, aut contrarie respectu eiusdem ista cambia sibi repugnantia, ut Albornozius autumat, sed tantum sunt inter se differentia quia secundum cambium ad locationis contractum attinet, ait vero tertij generis cambium quaedam permutatio est. Sola igitur eorum differentia consideratur principaliter in hoc, quod si uerbi gratia idem, scilicet, Petrus uelit cambium inire secundum, id debet fieri principaliter ad suam instantiam, & ipse pecuniam suam alio transmittendam daturus est primò. Si autem idem Petrus tanquam primò inchoans uelit cambium tertium celebrare, celebrabitur ad instantiam suam, tamen & si in secundo cambio sicut primo pecuniam dans, iam si sic celebret tertium cambium ad suam instantiam, ibi erit primò pecunias recipiens, & non primo dans. Itaque idem, qui in secundo cambio primò dat, in tertij generis cambio, primò recipit, sicut qui in emptione mercium anticipata solutione, dum sic eas emit primò dat pretium, si postea postquam recuperauit merces emptas, rursus eas anticipata solutione (quia cum pretium statim recipiat non statim eas emptori tradit) uendit, primò recipit pretium. Ita accidit haec cambia secundum & tertia celebranti.

Ad confir. Itaque haec duo extrema, seu potius principia, scilicet, primò dans, & primò recipiens, ea cambia principaliter diuersificant, quae non causant oppositionem proprie cum non accipiantur respectu eiusdem, sicut recipiens respectu Petri sibi dantis non opponitur danti respectu

Ad 3. 177.

Ad confir.

Cambij. 3. heu. sunt contra rii contra Albor.

Differetia cambij. 26 3. per lit.

respectu Pauli cui aliquid dat. Tum quia & si concederemus haec duo cambia secundum, & tertium habere se sicut affirmationem, & negationem quae tamē non concedimus, nihilominus propter diuersa motiua quae ibi concurrunt contradictoria, aut contraria proprie non essent, sicut uelci carnibus, & non uelci carnibus uere affirmatio, & negatio sunt in genere naturae, tamen si loquamur in genere moris, si sumantur cum diuersis motiuis, & respectibus in genere boni & mali morali, sibi inuicem non opponuntur. Nam sicut uelci carnibus propter sustentationem naturae debilis bonum est, ita etiā non uelci carnibus propter compescendam lasciuiam carnis bonum, & sanctum est, sic contineret ob diuersa motiua in his duobus cambijs.

CAP. VII. De causis octo ex quibus numi magis in vno loco quam in alio aestimantur, & de causis quibus in hoc tertio cambio lucrum intenditur de cambio Valentiae, an licitum sit differitur, & an iustificetur per rationem Garciae, & proponitur sententia auctoris circa hoc.

Iam cum ad eas rimandas discutiendasque causas quibus in hoc tertio genere cambij lucrum captari possit, accingimur, in obstrusa magis difficultatum inuolucra immergimur. Intricatoria enim omnium quae in hac materia cambiorum occurrunt dubia, haec plane sunt, quae disputanda supersunt. Cum ergo rationes haec, quibus in isto tertio genere cambij lucrum aucupari iuste quis possit, ex illis causis sumantur, quibus una eademque pecunia magis ualet in vno loco, quam in alio, causae haec primò sunt nobis peruestigandae.

Causae quibus numi magis in vno loco quam alio aestimantur.
 1. Nauarrus igitur in commentarij de cambijs nume. 43. octo colligit causas, ob quas numi etiam si sint aequales in suo naturali, id est, legali valore, soliti sunt pluri aestimari. Primò quia ex diuersis metallis constant. Secundo, quia & si eadem specie metalli consent, non tamen eosdem gradus, id est, quilates, obtinere. Tertio, quia in figura, & pondere non adaequantur. Quarto, ratione diuersarum regionum, quibus numi hi consistunt. Quinto, ob alterius numismatis reprobationem, aut uerisimilem metum, quod sit reprobandum, vel ob eorum ascensum, descensum uel in valore. Sexto, diuersi temporis gratia. Septimo, ob huiusmodi numismatis abundantiam, vel penuriam. Octauo, praesentiae unius, & absentiae alterius causa. At uero Garcia secundum parte de contr. capit. decimo, pagina. 295.

quatenus attinet ad hoc genus tertium cambij, eas praesignat causas, quare numisma unum maiore alio aestimatione, seu valore potest obtinere in loco vno, quam in alio, praetermissis autem alijs, causae haec sunt tres. Nam primò contingit unum numisma maioris valoris esse in loco vno, quam in alio, quia in vno loco, pretio suo naturali, id est, sibi sibi praefixo per legem antecellit numisma idem consistens in alio loco, sicut argentus Castellanae praestat valore legali constitutus Cataluniae vel Aragoniae, quam dum constitutus est in Valentia. Contingit secundoque plus ualet numisma in vno loco, quam alio ratione praesentiae scilicet, quia dum est praesens, ut pote commodior ad usus necessarios magis ualet, quam dum est abtens: tertio, numisma fortius tur maiorem valore in vno loco, quam in alio ratione maioris aestimationis non naturalis, id est, legalis, sed maioris aestimationis accidentalis, quae contingit pluri inter campiores aestimari in vno loco, quam in alio. Ex his autem causis contingit huic intendentes cambio lucrum conquirere, neque enim (ut supra meminimus) prohibetur aliquis hoc genere cambij sibi lucrum parare ex aequalitate, quam expostulat natura cambij, quod uidentur esse quaedam permutatio aequalis inter partes. Nam hanc aequalitatem primum genus cambij per literas maxime exposcit, eod quod dum perficitur, concluditurque cambium, res permutatae sunt in distinctis locis. Verum in cambio hoc tertij generis, quando peruenitur ad consummationem contractus, numismata cambienda iam tunc non sunt in distantibus locis, sed in eodem, in quo iam in aequalitate valoris conueniunt, atque idcirco proprie non dicitur ibi maius numisma pro minori, aut contra permutari. Accidit igitur iuste in hoc tertio genere cambij lucrum reportari, eod quod iam numisma ad locum importatum est, ubi pro maiori pretio cambiari potest, quam in loco ubi datum est ualebat. Sicut iuste sibi conquirere lucrum possit is, qui anticipate tradidisset pecuniam in vno loco ad emendas merces in alio loco, ubi uilioris uenerit. Nam hic non ratione mutui, sed ratione emptionis mercium perficiendae in alio loco captat lucrum. Sic etiam campitor hic qui dat ad cambium anticipate pecuniam ad instantiam recipientis in alio loco per uiam cambij reddendam non ratione mutui, sed ratione permutacionis pecuniae in alio loco factae sibi parit lucrum iuste.

Questio. At quoniam primam causam capiendi lucrum in cambijs diuersitatem valoris legalis, quem

Quibuscau- sis in. 3. cambio lucrum intendatur.

Questio.

quem eadem moneta in diuersis locis habet esse diximus, iam hinc dubium illud emergit, quod excitat Garcia in. 2. p. de contract. cap. 10. pag. 300. scilicet, vtrum licitus sit contractus, quem vltus inuexit, vbi Valentia in minutis aereis pecunijs, dineros nuncupatis, impenduntur alicui. 2000. regalia Valentia singula ibi. 23. aera minuta, dineros dicta, ad cambium Aragonia, vel Catalonia finiendum cumque Valentia collata fuerint tot aera minuta, quot ibi in 2000. regalibus computantur, quippe quae quadraginta, & sex millia aera minuta, huiusmodi sunt, Catalonia vel Aragonia restituuntur. 2000. regalia qui fuerint non in argentea pecunia, sed in minutis illis aereis pecunijs accepta primò Valentia, restituantur (inquam) in pecunia argentea, scilicet, in 2000. regalibus argenteis singulis valentibus. 24. aera minuta, vel soluntur in aere minuto pro singulis regalibus remetiendo. 24. aera minuta. Item an licitus sit contractus huic assimilis, vbi quis Valentia centum aureos ad cambium Olisipona celebrandum daret eoque centum aureos, id est, ducatos non in aureo, sed in argenteis numeraret Valentia, vbi verbi gratia singuli ducati vndecim argenteos valent, cum Olisipona huiusmodi ducati singuli tredecim valeant regalia. si & Olisipona in argenteis tot numero quot valent ibi singuli ducati argenteos reciperet, vel quod idem est, si pro singulis ducatis. 13. argenteos reciperet, de his contractibus merito controvertitur, an licita cambia sint.

Argum.

Nam neque ratione mutui virtualis ibi inclusi, neque ratione cambij ibi intenti lucrum quod accipitur licite accipi videtur, quod non ratione mutui licet patet. Quia non licet mutuare argenteos Castellaneses valentes Valentia singulos. 23. aera minuta ex tribus assibus constantia, vt totidē Catalonia restituatur in seipsis, vbi singuli argentei plura aera minuta valent, quia singuli valent aera minuta. 24. Quia iam ratione mutui reportaretur lucrum.

Argum.

Sed quod neque etiam ratione cambij licet talis contractus patet, quia quadraginta & sex millia aera minuta data Valentia ad cambium quae Valentia aequivalent duobus millibus Castellanesibus argenteis si Catalonia, permuentur pro argenteis Castellanesibus, quia ibi argentei Castellaneses pluris aestimantur, non essent reddendi in hoc cambio nisi mille, & nouies centum, & decem, & sex argentei & decem & sex aera minuta vltra, ergo qui Valentia argenteos. 2000.

in aere minuto praedicto tribueret, non licite posset ex cambio Catalonia consummato. 2000. regalia in argento reportare, quia illa minuta aera Valentia aequivalentia 2000. argenteis, si delata fuissent in Catalonia, ibique pro argenteis cambirentur, duo millia regalia in argento in valore non adaequarent.

In contrarium inquit Garcia est usus qui circa exercitium horum contractuum inuenitur, nititurque hunc tueri contractum, & iustificare ex intentione contrahentium quae eod solum spectat, vt in his contractibus dentur, & recipiantur scuta ad cambium, siue in argenteis numis, vel aereis dentur id parum reputatur inter contrahentes, quia id praeter eorum intentionem est, & accidentale.

In contra.

Igitur ad quaestionem dicimus primò, in quo omnino conuerimus cum Garcia, scilicet, quod si quis ex consuetudine Valentia, quia ibi minutis numis eget, minuta aera peteret ad cambium, & scuta, vel argenteos numos non peteret, quia his Valentia illi opus non erat, tunc non posset campfor postquam praestitit consensum tali contractui petere tot regalia in loco cambij, quot valebant aera minuta, quae contulit in Valentia, si in loco cambij, scilicet, in Catalonia pluris aestimantur argentei hoc autem sufficienter probat argumentum supra positum.

Dictum.

Secundò dicimus, quod quando campfor Valentia facilius nullum interesse soluendo posset illa aera minuta, dineros nuncupata, scutis, aut argenteis in magna quantitate & copia sufficienti commutare, & si paratus esset commutare pro scutis, aut argenteis Castellanesibus in Valentia, quo talia scuta, vel argenteos Castellaneses destinaret ad cambium pro Catalonia, vel Aragonia: tunc si ad instantiam alicuius petentis ibi pecuniam ad cambium pro Aragonia, vel Catalonia, ibi illa aera minuta pro cambio ad Aragoniam daret, concurrentibus alijs conditionibus iustificatibus lucrum cessans, posset ea in scutis (si in scutis ea in Valentia erat sic commutaturus) recipere in cambio Aragonia, & sic etiam in argenteis Castellanesibus posset in tali cambio Aragonia recipere illa aera minuta prius Valentia ad cambium pro Aragonia data, quādo in animo destinaret ea commutare pro argenteis Castellanesibus sic Valentia, vt daret eos ad cambium pro Aragonia, posset in quā tot argenteos Castellaneses Aragonia recipere, quot illa aera minuta valent Valentia, licet Aragonia nō tot argenteos Castellaneses va-

Dictum.

Et idem est dicendum de secundo contractu in hoc casu, scilicet quando ducati, vbi valent tantum vndecim regalia, numerantur non in aureis ducatis, sed in argenteis pro cambio ad Lusitaniam, vbi tredecim singuli argenteos valent.

Prob.

Hoc autem secundum asseritum probat sufficienter exemplum ibi adductum a Garcia, scilicet, quod si quis paratus esset emere decem aureis decem mensuras tritici mittendas ad locum vbi viginti aureos valerent, si aliquis eas decem mensuras tritici peteret ad cambium soluendas in alio loco vbi viginti aureos valere diximus, neque is a quo petit potest eas dare, quia eis caret, vel nondum eas emerat, si is qui adhuc petit pecuniam, quā ille decem mēsuræ erant emenda, scilicet, decem aureos, ad monitus de lucro cessante illud soluere acceptat, potest qui huiusmodi decem aureos sic destinatos ad lucrum dat pro eis alibi recipere totidem mensuras tritici, scilicet. 10. vel loco illarum. 20. aureos quos ibi valent, sic in praesenti casu, quia vtrouque interuenit lucrum cessans, ex quo deducendi sunt labores, & expensæ.

Dictum. 3. contra Gar.

Tertiò dicimus quod extra casum lucri cessantis non bene iustificatur hic contractus usu receptus per rationem, quam adducit Garcia, scilicet, quod cum intentio principalis cambientium sic dare, & recipere ad cambium ducatos, praeter intentionem eorum est, & accidentale, quod in auro vel in argenteis numis vel in aereis dentur, & recipiantur, quia de hoc nihil curatur. Nam ratio hęc licet forte posset iustificare huiusmodi contractum in casu, quo vna pars non magis grauaretur, quam alia, sed certe quia pars recipiens ad cambium videtur grauari maxime in casu quo indigeret pecunia aurea, vel argentea ad aliud commodius transferendam, & ad ibi translatam infundendam in merces, vel ad alios vsus, ad quos non possent conducere numismata aera, neque ibi facile commutari possent in numismata aurea vel argentea, nisi super estimationem legalem aureorum, vel argenteorum aliquid supererogando tunc non liceret campfori numeranti Valentia. 2000. argenteos in minutis aereis numis eos velle recuperare in cambio Catalonia consummando, in argenteis numis plura aera minuta valentibus, quia cum in celebrando contractum intercedit alicuius partis grauamen & damnum, non est praesumendum partem laesam ex intentione, & libenter velle illud subire.

Sct. autor.

Quartò dicimus quod forte melius, &

rationabilius iustificatur praedictus contractus, si iustificandus est, ea ratione, de qua possumus disputaturi, scilicet, ratione praesentia, & absentia, nam aera minuta praesentia quae Valentia numerantur ad cambium pro Catalonia, ratione expensarum, & periculorum latronum grassantium in via magis valent (quia his expensis, & periculis carent) quam totidem aera minuta in cambio Catalonia consummando rehabitata, quae cum expensis, atque periculis in Valentiam sunt reducenda. Hęc ergo ratio, & quando ex aliquibus circumstantijs concurrentibus non magis grauaretur vna pars contrahentium, quam alia, posset tolerari contractus ism visu receptus.

C A P. VIII.

De causa inducente maiorem estimationem pecuniae quae est praesentis in loco, et probatur, quod haec maxima sit vera, scilicet, quod pecunia praesens in loco magis valet quam absens a loco, et quod in campforibus locum habeat, et probatur a simili contra Mecatum et Sotum, et quod hanc causam alia interdum concomitantur, et quod praedicta maxima intelligitur eate ris paribus, et quod satis est cambium hoc de se sit periculosum, vt patet exemplo equi intelligentia dicti allegati in contra cum exemplo ac commodo, adiuncto alio exemplo ex Garcia ad explicationem huius cambij.

Questio.

Porro de secunda causa inducente maiore estimatione pecuniae quae est praesentis in eo loco, vbi datur ad cambium, nunc nobis disferendum est: quae quonia non ab omnibus acceptatur hic in disputationem reuocanda videtur praemisso primo, quod duplex hic absentia consideranda est: sicut etiam duplex praesentia, alia quidem temporis, alia autem loci: sicut pecunia post infuturum soluenda dicitur absens (respectu pecuniae, quae soluitur de praesenti) absentia temporis, quae quidem absentia temporis seculo lucro cessante, aut damno emergenti non causat de se maiorem estimationem in pecunia praesenti, quam in absentia. Alioquin omne mutuum cum lucro, vbi intercederet tempus ad illud soluendum posset iustificari, quod est absurdum dictum eum sit vsura. Absens autem absentia loci dicitur pecunia illa, quae in alio loco remota ab eo in quo ego sum constitutus, constituta est his suppositis.

Argum.

Arguitur primò, pro parte negatiua sic argumento Soti, quia campfores nihil dani, aut periculi, aut laboris, aut expensarum subeunt in redu-

reducendo ad suam presentiam pecuniam, quam conferunt ad cambium, imo non raro illam cum lucro ad e reducunt: ergo non valet istis campforibus pecunia presentis magis, quam absens.

Argum. 2. ¶ Secundo arguitur, quia si ratione presentie localis magis valet pecunia presentis, quam absens, hinc sequeretur, quod toties, quoties quis presentes numos erogaret alicui, qui eos absentes esset facturum posset ab eo lucrum exigere, quod tamen non raro in contrariam vertitur aequam. Nam saepe videre est eos, quia presentes numos numerant eis, qui eos sunt absentatur, pati iacturam. Nam centum aureos presentes Cataluniae numerantibus ad cambium pro Roma, aut Lugduno, Lugduni aut Romae non redduntur, nisi tantum nonaginta: ergo pecunia presentis ratione presentiae non est maioris valoris quam absens.

Argum. 3. ¶ Tertio arguitur argumento Mercati, quia mercatoribus, & campforibus magis valet pecunia absens, quam presentis, quia ad usum negotiationis magis confert absens pecunia, quam presentis, quia in absentia dum negotiationi est ibi mancipata, lucrum illis parit, quod parere nequaquam potest dum domi est presentis & manet ociosa: neque transmittitur alio ad negotiationem. ¶ Et confirmatur, quia non subsecuto damno non fit recompensa, hic autem campfori, nullum sequitur damnum: ergo.

Argum. 4. ¶ Quarto arguitur quia si ratione presentiae pecuniae presentes maiorem valorem assequuntur, quam absentes, sequitur quod hinc omnis usura iustificari posset. Siquidem mutuo dans pecuniam presentem postquam ratione presentiae magis valeret, quam pecunia pro ea redpendenda, quae quia absens est minoris valoris est, posset aliquid lucri ultra pecuniam mutuam recipere licite, quippe qui in recompensam illius maioris valoris, quo valet magis pecunia, quam mutuatur ut pote presentis, quanquam redhibenda est quae est absens, illud plus ultra pecuniam mutuam acciperet.

Argum. 5. ¶ Quinto arguitur argumento difficiliore Garciae sic, quia aliquando parati sunt campfores ad transmittendam monetam, quam dat hic ad cambium pro Roma, quia sua interest eam monetam in Romam traducere, ubi perficiendum est cambium: ergo ratione absentiae. s. quia eam recipiens monetam ad cambium, eam facit absentem, non possunt campfores lucrum captare: Non enim in hoc casu

in quo ipsi campfores parati sunt ad suam monetam alio transmittendam, tenentur ipsi recipientes ad cambium ad eam reducendam suis expensis, aut periculo ad campforum presentiam.

¶ Et confirmatur si aliquis reciperet pecuniam transfrahendam in Venetias pro emptio ne librorum, ut inde Venetij libros emeret, virtute huius contractus ad reportandum huiusmodi libros ex Venetij ad locum ubi recepit pecuniam non maneret strictus. Quia mercatoris dantis illam pecuniam intereat, tum illam in Venetias mittere pro ibi sibi emendis libris, tum libros ibi emptos inde ad se reportare, ergo pari ratione cum campforis inter sit istam suam pecuniam mittere ad alium locum, ad celebrandum ibi cambium, eam recipiens non tenebitur postquam tanquam mercem iam permutatam reddidit in cambio, eam suis expensis reducere ad eiusdem campforis manum.

¶ In oppositum est autoritas celeberrimorum doctorum scilicet Siluestri usura. 4. q. 4. penes finem. & Caietani, Opusculo de cambijs capit. 7. & Nauarri Comment. de cambijs num. 62. citantis ibi Calderinum Consilio. 11. de usuris, & Laurentium Rodolph. in capit. consuluit. q. 1. partis. 3. ut huius oppositae sententiae primos assertores, & Garciae 2. parte de contractibus capit. 10. pag. 309. qui omnes unanimiter asseuerant pecuniam presentem in loco plus valere, quam pecuniam a loco absentem, hancque sententiam tuentur contra Sotum lib. 6. de iust. & iur. q. 12. art. 2.

¶ Responduri igitur ad quaestionem premissam notatu digna duo. s. primum, quod nos hic non agimus de rei, aut pecuniae presentia, & absentia in tempore, id est quatenus est in tempore presenti, vel futuro: sed solum agimus de rei, aut pecuniae presentia, aut absentia ratione diversitatis locorum, in quibus sunt pecuniae. ¶ Secundum autem est quod duplici nomine pecunia presentis ut sic dicitur maiori valore praestare, quam absens, primo quatenus ut presentis, est magis in promptu: & ad manum ut possit inferuire in omnes usus necessarios, quibus personae opus fuerit ad quos usus conferre non potest pecunia dum est absens. Secundo, ratione expensarum, laborum, & periculorum, quae subeunda sunt pro reportatione pecuniae absentis ad locum ubi fiat praesens, & ad usus necessarios, & placetes fiat accommodatior. Cuius rei gratia non abest a vero asserere pecuniam presentem magis valere illi,

Confirm.

Arg. ind. tra.

Præh. men. 1.

2.

illi, cui attinet illam reducere a loco, ubi absens est ad locum, ubi praesentata magis in promptu sit posita ad usus necessarios. Siquidem dum praesentis pecunia est, a periculis, & expensis, & laboribus eam reducendi gratia subeundis eius presentia liberat, eademque ratione pecunia absens minoris valoris censetur esse. Nam sicut autore Syluestro loco supra citato, res distans considerata sub talia distantia minus valet, quam praesens, sic idem est dicendum de pecunia, quatenus deseruit ad necessarios usus.

Conclus.

¶ Sit igitur conclusio responsiva ad quaestionem, in hoc tertio genere cambijs capfor, quia pecuniam presentem confert ad cambium, quam alibi in cambio recepturus est absenteur, potest hac ratione, nisi aliunde impediatur eam cum lucro alibi recipere, id est, in loco cambijs. Haec autem conclusio supradictos Doctores Syluestri. Caiet. Nauar. Calder. Laur. Rodulf. & Garciae locis citatis fautores habet contra Sotum & Mercatum, quam ait Nauarrus esse iuridicam, cuius veritatem adeo commendat Garcia, ut asseueret, quod si Sotus, & Mercatus eius veritatem penetrassent, nunquam eam negassent. Videtur insuper fundari in doctrina D. Thomae, quare tanto magis secure eam amplector, quanto magis consonam esse doctrinae, & principijs D. Thomae esse video. Nam D. Thomas. 2. 2. q. 77. artic. 1. tenet tanto magis alicui valere rem suam quanto magis laeditur, si ea careat sed dum alicui sua pecunia per alium eam recipientem sit absens laeditur quantum ad hoc, quod caret eius presentia, qua sine expensis frui non poterit: ergo hac de causa poterit in cambio, ubi eam absentem accipit cum aliqua accessione maioris valoris recipere, quia secundum D. Thomam ibi, si res plus valeat habenti, iniuria non fit eam petenti, si aliquid plusquam in se valet pro ea petatur ab eam habente, si ergo capforibus, & mercatoribus, ut statim probabitur pecunia presentis illo duplici nomine, scilicet, quia ad usus necessarios est comodior & periculis, expensis, & laboribus caret, quibus absens pecunia, ut ad presentiam domini reducatur indiget, magis valet, quare recipiens eam ad cambium, & absentem pecuniam facturus alibi, in cambio absentem pecuniam remansurus aliquid lucri pro hoc non rependet iuxta D. Tho. principia. ¶ At vero, quoniam conclusio haec potissime illi principio innititur, scilicet, quod pecunia presentis in loco magis valeat, quam absens a loco, pro sufficienti probatione huius conclusionis duo probanda

Ratio ex D. Thom.

Duo hic probanda.

veniunt, primo quod haec maxima vera sit, scilicet, quod pecunia presentis in loco magis valet, quam quia absens est a loco, & secundo quod haec maxima adaptata campforibus, & mercatoribus in eis locum habet, probatur, ergo primo quo ad primum, scilicet, quod illa maxima vera sit. Quia omnes merces absentes a loco, ubi infundenda sunt, vel vendenda minoris aestimantur, & minoris emuntur ab emptoribus, quam valet, ubi presentialiter adductae sunt expendendae, & vendendae: quia cum periculis & laboribus, & expensis ad illum locum sunt deducendae. Ergo a simili pecunia absens, quia cum periculis, & expensis est importanda minus valet, quam presentis. ¶ Secundo probatur quia equus locandus ad iter, si est relinquendus absens a suo domino alibi, quia suis expensis est reducendus, cariori pretio locabitur. ¶ Similiter si pecunia, quae mutuo petitur est restitueda in remotiori, & absentiori loco, & sumptibus, & laboribus, & periculis mutuatoris est inde deducenda, ut mutuator se seruet in demnem pro hoc recompensam potest expectare: ergo pari ratione pecunia, quae recipitur ad cambium, cum sit presentis, & per cambium restituenda sit in absentia, & sic suapte natura in absentia posita minus valeat, quia suapte natura cum periculis, & expensis est reducenda ad campforis manum sit, ut talis pecunia presentis est, ut potest, quae his sumptibus, & periculis caret, magis sit aestimanda, quam absens.

Maxima probatur.

1.

2.

Simile.

Quod hic habet locum contra Sotum & Mercatum.

1.

2.

3.

ff. de rebus. cred. cum ibi à Iaf. not. vnde sicut nihil demeretur circa mercedem, sibi promissam conductus ad iter agendum in Hispalim, ex eo quod in itinere inuenerit, qui expensas ei faceret, imò mercedem impenderet ei, vt in itinere associaretur ab eo, ita neque campfor non fit indignus mercedis debita propter pecuniam absentem ad se reducendam, & propter eam in cambio recuperandam, eò quod inuenerit amicos, & notos qui gratis eam pecuniam, quam dedit presentem in cambio permutatam nomine illius recuperat in illius absentia, & mittunt ad illius presentiam. Et hæc pro probatione sufficiant: nam ex dicendis etiam in solutionibus argumentorum conclusio hæc euadet magis firma.

Ad 1. arg. ¶ Ad primum igitur argumentum Soti ià factum est satis ex prædictis probationibus, neque enim obstat eius obiectio, quia si campfor in recuperando suam pecuniam absentem, & in eam ad se reducendo periculis, & laboribus, & expensis carent, id suæ industriæ æstimabili pretio est acceptum ferendum.

Ad 2. arg. ¶ Ad secundum argumentum Soti, dico concedendo sequelam Soti in casu, quo monetæ absentes, & presentes nõ aliter differret, quam ex earum absentia, & presentia, neque alia causa intercederet, ex qua monetæ presentes magis valerent, quam absentes, nisi earum presentia, & absentia quod tunc toties quoties aliquis presentes numos tribueret ad cambium posset hac ratione expetere lucrũ.

Causa hæc & aliæ regulariter ad sunt. Verum, quia aliæ regulariter intercedunt etiã causæ, quibus pecunia absens in alio loco maioris potest esse æstimationis, scilicet, quia in alio loco, vbi consideratur, vt absens maiorẽ obtinet valorem naturalem, id est, legalẽ, vel, quia in ordine ad cambia propter penuriam illius pecuniæ, vel propter abundantiam eã ibi recipientium ad cambiũ inter campfores magis æstimatur, accidere potest, vt non obstante, quod cæteris paribus pecunia presentis magis valet, campfor cambiendo alibi pecuniam, quam hic dat presentem ad cambium perdat, vel nihil lucratur in cambio, itaque non ista intelligenda est maxima absolutè, sed ceteris paribus sicut dicitur, quod cæteris paribus mensura tritici presentis Matritij valet magis ibi existenti, quam illa quæ est absens Toleti, si cætera aliã sint paria, id est, si aliã sint eiusdem bonitatis, & pretij æqualis, tunc illa quæ est presentis Matritij præstat valorem, aliã non semper est vera maxima, scilicet, quod res presentis valet magis, quam absens, nam si mensura tritici absens valeret alibi vbi est quatuor, & presentis

Maxima scintelligenda.

in isto loco valeret duo, tunc ratione presentis ista, quæ est presentis non plus valeret, imò neque adæquaret absentem, si cum presentis valet alias duo, & absens valet quatuor, vno duntaxat potest asportari, & presentis effici. Pari ergo ratione licet ducatus Metinæ presentis ratione presentis, quia presentis est, magis valeat ex hac parte consideratus: tamen, quia ducatus Flandrensis multo plus antecedit Metinensem in pretio, quam vis absens sit ratione absentis, non tantum extenuatur in valore, quin respectu Metinensis presentis non maneat adhuc superior in pretio.

¶ Ad tertium argumentum quod est Mercati respondetur dupliciter. Primò, quod ex natura rei, sicut iumentum absens non est tã in promptu ad ministerium, & vsus necessarios domini sui, dum relinquitur absens, quam cum est presentis, & ad manum domini: ita & pecunia absens non tantum utilitatis affert, quantum affert, dum est presentis. ¶ Secundò respondetur, quod indigenti asportatione suæ monetæ ad suam domum, vt sit penes se, & in potestate sua, non tantum valet moneta absens, quantum valet presentis, quia qui huiusmodi est semper opus habet absentem suam monetam tandem reducere ad suam potestatem. At ne subterfugere videamur vim argumenti Mercati, vbi obijcit, quod campforibus, & mercatoribus magis valet pecunia absens, quam presentis, quia ad vsum cambij, & negotiationis, cum est absens sua pecunia magis confert, respondetur in forma. Primò, quod hoc non semper est verum, quia cum habent pecuniam presentem, quam dent ad cambiũ ex hac parte magis lucrantur ratione pecuniæ presentis, quod non possunt facere in hoc tertio genere cambij cum pecunia absente. Secundo ad retundendum omnem vim prædictæ obiectio respondetur, quod licet in utilitatem campforum cædat sic dando ad cambiũ suam pecuniam facere absentem: tamen, quia gratia recipientis ad cambiũ principaliter fit, & ob illius instantiã, & supplendã necessitatẽ: idẽ ad expensas recipientis ad cambiũ iuste fit absens, & cõmutata, quia relinquitur absens, idẽ pro hac absentia aliquid soluẽdi recipientis subijt obligationẽ. Nam hoc iuridicũ apparet pro hoc enim facit primũ argumentũ, quod desumitur ex cap. statutum. §. proferendo de rescriptis, lib. 6. vbi diffinitur, quod testis licet iuret pro vtraque parte: tamen à producente illud debet procurari, & recipere expensas, quas fecit veniendo, stando, redeundo. Vide notat. per Bald. Panor. & Feli. in cap. 1. de test. vt

Satis fit obiectio Mercat.

Facit pro hoc int.

aduertit Nauar. ergo pari ratione hinc colligitur, quod licet recipientis ad cambiũ suam & campforis causam agat (sicut testis ab vna parte productus iurans pro vtraque parte, vtriusque partis videtur negotium gerere) quia ad instantiã fit absens pecunia, quam recipit ad cambiũ solus ipse debet expensas subire. Secundo pro hoc facit argumentum desumptũ ex l. si quis ne causam. ff. de reb. cred. vbi diffinitur, quod si depositum fiat gratia recipientis, ad eum spectat periculum: ergo pari ratione, postquam in hoc tertio genere cambij gratia recipientis pecunia fit absens, ad illum spectabit subire, tum expensas faciendas, circa delationem illius pecuniæ ad locum cambij: tum illius periculum.

Ad confir. ¶ Ad confirmationem autem tertij argumenti respondetur, quod satis est aliquis contractus ex sua natura sit periculosus, & damnosus, qualis est contractus hic, vbi campfor se obligat ad reducendam suam pecuniam, quam dat ad cambiũ ex loco cambij, vbi sibi relinquitur absens, vt etiam si nõ sequatur, realiter damnũ, possit pro hac obligatione aliquod expetere interesse. ¶ Sicut locans se ad iter agendum periculosum, vbi raptores grassantur, huius rei gratia maius potest expetere interesse, quod & potest licite postea percipere, etiam si fauente Deo, seruat incolumis nullum pertulerit damnũ, quia satis est se periculoso negotio exposuisse: sicut in presenti contractu tertij generis cambij satis est, vt campfor interesse expetere possit, quod operi laborioso, & periculoso se obligat, scilicet ad suam pecuniam reducendam, quod si id non sibi cædit in damnũ, suæ industriæ debetur. Nam neque sibi est in animo tali periculo se subijcere, nisi propter interesse. Et tandem secundo dicitur, quod licet recompensatio pro damno regulariter non fiat, nisi subsecuto damno: sed tamen ad captandũ lucrũ ex contractu satis est contrahens se exponat periculo incurrendi damnũ, vt patet in exemplo supra appposito.

Exemplũ.

Ad 4. arg. ¶ Ad quartum argumentum, quod est Mercati negatur eius sequela, quia æquiuocatio ne quadam, deceptus est, quia nos loquimur de pecunia presentis, vel absente, quoad locũ. At quidem distantia, & absentia rerum consistentium in diuersis locis solita est variare rerum, & pecuniarum valorem, pecuniæ que valorem alium, & alium dare. At verò Mercatus deuians à proposito de distantia temporis, quæ non variat rem, neque eius valorem, argumentatur ad distantiam loci, quare propter diuer-

sum rationem, quæ de absentia loci, & temporis est: nihil concludit eius argumentum, quod contendit probare, quod hinc nullũ argensur, vsuræ.

¶ Ad quintum argumentum, quod dicitur, quod cedimus libenter, quod contra presentem conclusionem non est, scilicet, quod quando paratus aliquis esset ad transferendum suam pecuniam suis sumptibus ad locũ cambij, quod ibi cambiaretur, siue hanc translationem suam expensas paratus esset facere per se, vel per alium, tunc is ratione absentis, si dicitur, quod sua pecunia fit absens, non posset aliquod interesse percipere ab eo, qui eam pecuniam reciperet ad cambiũ, eo quod in cambio reddidit pecuniam absentem. Non enim tunc recipientis ad cambiũ in causa est absentis de pecunia, si quidem eam ad cambiũ datur, tunc suis expensis eam absentem facere in animo constituerat, hocque appositum exemplum de parato remittere suam pecuniam ad alibi emendas merces probat. Sed hoc nihil concludit contra nos in casu in quo (vt supponimus) campfores, & mercatores, licet parati sint deferre suam pecuniam ad locum, vbi cambiũ datur, sed nusquam per se ipsos, neque cum suis expensis id destinant facere. Solam etenim parati sunt, si sint qui eam ad cambiũ petant, eam illis conferre deferendam in locum cambij in eius dilationem tantum consentiendo eo sine, vt illis reddatur in cambio permutata, infra vllam intentionem eam ad locum cambij suis expensis transmittendi. Quando ergo campfores parati esse ad deferendum suam pecuniam ad locum cambij dicuntur, id non est, ita accipiendum, quasi id suis expensis facere parati sint: sed ad expensas eorum, qui eam petunt ad cambiũ. Quod autem hoc eis facere licitum sit accomodatissimo exemplo iumentorum locabilium patet. Nam iumentorum horum dominus licet sua iumenta dare pro itinere agendo conducentibus, & alio deferentibus parati sint: sed horum sunt parati, vt hoc quis expensis fiat, sed vt ad expensas ea conducentium in eis iter agatur, & taliter, quod si à conductoribus in loco, quo pergunt, absentia sunt relinquenda: neque ad dominos per ipsos reducenda sint: huius absentis causa aliquod interesse solum est eis conducentibus, & aliis iustitia nõ ex æquo dicitur, & in hoc negotio vbi vbi recipitur pecunia ad cambiũ, & in loco cambij relinquitur absens.

Nihil concludit.

¶ Ad confirmationem quinti argumenti respondetur eodem modo, quod certe solus probator narratorem, qui vbi expensas suas in animo constituit.

Ad 5. arg.

Nihil concludit.

Exemplũ.

Intelligenda dicitur.

Exemplũ.

Ad confir.

si conferre nummos ad cambium pro loco aliquo, perinde est ac illos mutare reddendos alibi. Sequitur, quod eos dans astringere non possit recipientem, vt eos restituat in loco alio, quam vbi recepti fuerint maximè cū lucri accessione.

Arg in cōtra.

Notamē.1.

¶ Incontrarium est, quod cambium hoc, & ob hanc causam iustum esse censetur. ¶ Quoniam, quo firmiora esse ostenduntur principia, firmiores inde rectè collectæ sunt conclusiones: idèd, quia principium iustificationum huius tertij generis cambij est maior æstimatio pecuniæ in vno loco, quam in alio, & quia æstimatio pecuniæ multipliciter accipitur (ne in æquiuoco laboremus) animaduertendum nobis hic in primis est, duplicè æstimationem pecuniæ esse. Alia etenim pecuniæ æstimatio est, quæ ei (vt numisma est) est naturalis, & fixa, quæ est æstimatio legalis per legem ei indita. Alia autem eius æstimatio ei conuenit accidentaliter, est que ei accidentalis, vt verbi gratia, quando ratione penuriæ, vel abundantia eius, quæ accedit, vt maior sit in vno loco, vel tempore, quam in alio inter campsores: & mercatores in ordine ad cambiam pecunia, eadem magis æstimatur in vno loco, vel tempore, quam in alio. Nam abundantia pecuniarum vilior em efficit pecuniam. Sicut in regionibus Indiarum, quia maior copia auri, & argenti suppetit ibi commorantibus, non tanti fit ibi pecunia aurea, vel argentea, sicut in Hispania. Neque enim diues tanti facit aureum; quando eo abundat, quanti illud pedit pauper, qui illius inopia laborat.

Notamē.2.

¶ Secundò perpendendum venit hanc legalem, & quasi naturalem æstimationem pecuniæ ex legis prætaxatione habere originem: idèd enim æstimatio legalis dicitur, & absolute valor eius nuncupatur. At verò valor eius accidentalis æstimationis nomen sortitur. Maior autem hæc accidentalis æstimatio ex triplici causa ortum habet inter negotiatores. Primò ex maiori penuria pecuniæ. Secundò ex maiori copiâ recipientium ad cambium. Tertio ratione minoris periculi, cui in aliquo loco existens coniuncta est, ibi pecunia magis valet, quam in loco, vbi summo in periculo est constituta. Hac enim de causa tempore belli pecunia ex illis Flandriæ in Anueres minoris æstimationis habetur in ordine ad cambiam, scilicet, ratione periculi magni; etiam, si alia causa extenuat æstimationem pecuniæ ibi defecissent. Nam periculum, cui subiacet res, rem vilem coram facit, sic enim autore Caieta. in opus. de camb. c. 7. pecunia collata in nauis

Æstimatio ex. 3. causis.

2. magis

cienti naufragium minoris æstimationis est, quam pecunia constituta alibi; vbi omnino esset à periculo libera.

Notamē.

¶ Tertio notasse operæ pretium est cū Mercato de camb. c. 7. solam illam generalem abundantiam, & penuriam pecuniæ variare pretiū, idèd, æstimationem accidentalem, quæ in toto populo reperitur communiter, vel generaliter inter campsores, & mercatores inuenitur. Cæterum abundantia, vel penuria pecuniæ particularis, quæ in vno vel duobus ciuibus ciuitatis, vel in duobus, vel tribus campsores, vel negotiatoribus reperitur tantū, non dicitur inducere maiore, vel minorem æstimationem pecuniæ: sed sola illa quæ omnibus, vel quasi omnibus mercatoribus, & campsores, vel negotiatoribus ciuitatis communis est. ¶ Vnde, mercatus vnū corollariū infert. scilicet, potest quidem vsu euenire, vt ciuitas, quæ abundantior in pecunia est, quoad eius mercatores attinet, sit tenuior quoad ciues tantū suos considerata: & è contra. v. g. Hispalensis ciuitas considerata, quoad suos tantū ciues ditior in pecunia est, quàm Metina, at si Metina consideretur, quoad eius mercatores, qui locupletiores solent esse pecunijs, quàm Hispalenses, sic vberior censetur esse in pecunia, quàm Hispalis. ¶ Ex quo secūdū infert Mercatus corollariū, scilicet, quod ad pluris, vel minoris æstimandam pecuniam in cambijs coniiciendus est oculus ad eam varietatem, seu mutationem, quam inter vniuersitates negotiantium solitum est inducere tempus. Neque enim quantum ad hoc attinet forum habeda est ratio prosperitatis, vel inopie ciuitatis, aut regni. Nam si solum ad prosperitatem, & abundantiam ciuitatis, vel reipublicæ respiciendum esset, nusquam contingeret ab Hispali in Metinam celebrari cambiam, nisi cū iactura, eò quod Hispalis Metinam vbertate numerorum excellit, & è contra ob eandem rationem nunquam à Metina in Hispalim contingeret dari pecuniam ad cambium, sine alicuius lucri emolumento. Quod tamen vel ipsa experientia nos docet esse falsum. Nam passim cernere est, quomodo dantes Hispali ad cambium ad Metinam aliquando lucrum, aliquando iacturam inde referunt, aliquando inde lucri, & iacturæ expertes euadunt iuxta varietatem, quam inuehit abundantia, vel penuria pro tempore inuenta in Hispalensibus gradibus, vel in ordinis, nec enim abundantia, vel penuria ciuitatum, quippe quæ inuariabilis manet, potis est hanc variationem causare.

Indigentia duplex.

Corollariū.

Corollariū.

¶ Circa verò secundam causam augendi vel

Nota circa 2. causam. De abundantia duplici.

vel diminuendi æstimationem pecuniæ in cambijs notatu opus, quod capit. 10. de camb. prænotauit Garcia, pagin. 337. quod abundantia & penuria conterentium pecunias ad cambium contingit dupliciter, vel vniuersaliter, vel particulariter. Vniuersaliter quidem tunc contingeret cum in vniuersa ciuitate plures, vel pauci inuenirentur, qui darent, & reciperent pecunias ad omne genus, & modum cambij.

Nota circa 3. causam.

¶ Particulariter verò accideret, quando ex pli gratia vnus tantum esset Olisiponæ, qui pecunias ibi numeraret pro cambio in Angliam vel in Hiberniam. Vtroque igitur modo fit, vt abundantia, vel raritas dantium, vel accipientium ad cambium inducat variam pecuniæ æstimationem.

Periculum duplex.

¶ Præterea & circa tertiam causam augendi, vel minuendi æstimationem pecuniæ in cambijs, quæ est maius, vel minus periculum, cui pecunia subiacet pensandum est huiusmodi periculum contingere posse particulariter, scilicet, respectu pecuniæ vnus habentis inimicos inuafores, vt contingit Cataluniæ, nam hoc periculum esset tantum particulare contingens circa pecuniam vnus. Alio autem modo periculum hoc potest contingere, vt sit commune omnibus populi ciuibus, vel omnibus ciuitatis negotiatoribus. Quando ergo periculum est commune, tunc palam est pecuniam tali periculo expositam minoris esse æstimationis quàm si esset à tali periculo libera. Quàdo verò periculum est particulare, quidquid alij contra sentiant, perspicuum est etiam huiusmodi periculum, rei cui imminet extenuare valorem. Nā quis inficias ire poterit, quod res coniuncta periculo, hac ratione minoris emi possit, quàm si esset extra periculum iam constituta, siue tale periculum sit vniuersale imminens omnibus, vel paucis, vel vni. Hoc autem dictum, putà de re, vel pecunia, quàm semper comitatur periculum quocumque migret. Hæc enim semper minoris æstimationis hoc nomine esse censetur. Nam si res illa, seu pecunia solum est in periculo constituta in manu domini sui, non autem in manu mea, si verbi gratia, quia iam illam mutuo accepit, vel commo dato illam mihi dedit, vbi iam constituta in manu mea euasit omne periculum, non est licitum, tunc minoris eam æstimare, aut minoris emere, quàm de se valet, quia cessauit causa, periculum, scilicet, ob quod minoris æstimabatur: nisi forte vltro mihi offerretur, cum ea tantopere non indigerem, vel ob quicquam simile. His præmissis, quia argu-

menta in fronte quæstionis posita, quod in hoc tertio genere cambij ex nulla harum triū causa licitè captari possit lucrum contendebant iam pro difficultatis, quam ingerunt expeditione.

Conclus.

¶ Statuitur hæc responsiua conclusio, scilicet, propter has tres causas omnes, & singulas in cambio lucrum licitè percipi potest, quando scilicet, aliquarum, vel omnes concurrerint. Causæ autem sunt hæc, scilicet absentia, & præsentia pecuniæ, secunda æstimatio diuersa legalis pecuniæ in diuersis locis constituta, tertio æstimatio accidentalis eius diuersa. In hac autem conclusione non omnes conueniunt. Nam quidam titulo absentia, & præsentia ex cambio referri lucrum posse dixere, quidam autem maioris æstimationis legalis causa. Alij verò, vt Sotus, & Mercatus ratione maioris æstimationis accidentalis hoc fieri posse asseruere. In hac tamen conclusione mecum conuenit Garcia. Probatur autem quia omnes isti tres tituli, & singuli sunt iusti ergo ob omnes vel singulos, prout concurrere eos contigerit, licebit lucrum capere ex cambio, quamuis verum sit, quod ob modicam absentiam, aut modicum, aut nihil lucri expeti possit, & quod quanto absentia fuerit distantior & magis subiecta periculis, & expensis, tanto magis ob hoc pecunia data ad cambium, quia præsens est, & citra periculum, æstimari poterit. Neque obstat argumentum Soti quod si liceret ratione absentia, & præsentia pecuniæ in cambio aliquid lucrari, iam campso duplex pretium posset referre ex cambio, vnum ratione deportationis pecuniæ ad locum cambij, & aliud ratione cambij, quod tamen concessu durum videtur, quia responderetur, quod in hoc tertio genere cambij, non ipse campso, qui præsentem pecuniam dat ad cambium est, qui ad cambiū deportat eam: sed ipse qui eam recipit æquiualeter eam defert ad locū absentem cambij: dū eam ibi commutatam soluit: & quia ibi, vt dictū est à recipiente relinquitur absens indigetque expensis, vt ad manū campsores reportetur: idèd & hoc cambio vtroque homine, scilicet, & ratione istius absentia, & ratione cambij interesse moderatū captari potest: sed ista obiectio argumēti Soti videtur habere verum in secūdo genere cambij: quando verbi gratia, quis Metinæ prius numerauit centum aureos, sibi in eadē specie monetæ Romæ reddendos, si simul numerauit Metinæ, deditque ipsi campso pretiū translationis eorum in Romam. Iam si daret illos centū aureos Romæ; nihil amplius possit

Variat hic doctores.

Tituli iudici accipiendi ex causa

Fit satis obiectio Soti.

Obiectio Soti verifictur in cambio.

exigere pro redditione eorum in eadem specie campfor ipse. Patet, quia postquam quis agalloi soluit pretium translationis vini ad locum ubi magis valet, non potest agallo ipse amplius quidquam exigere: quia illud vinum reddit, ubi pluris aestimatur, sic & in isto secundo genere cambij in hoc casu, dum non admiscetur alius differens titulus, propter quem exposcere campfor posset amplius.

**Concl. probatur ex-
plis.**

**Concurfus
1. causaru
lucris.**

¶ Nam ergo suis exemplis planam facere oportet conclusionem, verbi gratia, saepe accidit ex parte campforis concurrere duos titulos ad lucrandum, & vnum ad perdendum, tuncque duplici via lucrabitur, & vna via dumtaxat perdet campfor. Vt videre est in casu, quo quis Hispali pecunias numereret eas, recipienti ad cambium pro Roma, ubi aurei valoris legalis maioris essent, maiori que aestimatione accidentali praestarent, sicut de facto Romae praestant. Nam in hoc casu campfor duplici titulo lucrum, sibi parabit vnotatum titulo perdes. Lucrabitur autem primo titulo, scilicet, quia campfor recuperaturus est pecuniam suam in loco, ubi maiorem obtinet valorem naturalem, id est, legalem hoc est Romae. Secundo vero titulo etiam lucrabitur ratione pecuniae praesentis, scilicet, quia confert pecuniam praesentem ei, qui eam sibi redditus est absentem. Verumtamen alio hoc vno titulo perderet, scilicet, quia Romae pecunia aurea maioris aestimationis habetur, quam habetur Hispali, loquendo de aestimatione accidentali, quae de causa fieret, ut cum campfor Hispali maiorem copiam aureorum dedisset, maiorem Romae recuperaturus esset: concedamus ergo quod campfor hic ratione duorum praedictorum titulorum concurrentium lucraturus erat tres argenteos in singulis aureis, scilicet, vnum ratione absentiae, quia sua pecunia relinquitur absens Romae & duos ratione cambij, quia Romae aequivalenter sic delata & quia ibi posita tantum valet sicut alia pecunia aurea existens Romae, pro qua ibi commutatur. Verum perderet, verbi gratia, ex his tribus argenteis vnum titulo alio, scilicet, eo quod pecunia aurea maioris aestimationis accidentalis est Romae, quam Hispali. Nam ratio ipsa exigit, ut campfor, qui Hispali suam pecuniam dedit: & eam suis expensis in Romam non derulit, quantitatem integram, quam Hispali dedit Romae, ubi maioris accidentalis aestimationis est non recipiat, sicut ratio ipsa exigit, ut qui triticum Metinae minus valens dat pro tritico Salmanticae magis valenti tot mensuras integras non recipiat, quia sic consideratur vtrumque triticum, ut

in diuersis locis existens, & non ut ad Salmanticam iam delatum, alioquin non seruaretur per mutationis aequalitas, neque ista consideratio omnino abstrahenda est ab hoc tertij generis cambio, postquam campfor suis expensis ab Hispali in Romam suam pecuniam non defert, quia alias nimis grauaretur recipiens ad cambium in hoc casu, si quia pecunia aurea Romae duplici nomine plus aestimatur. s. propter aestimationem naturalem, & etiam propter aestimationem accidentalem (si praeterquam quod ratione absentiae plus soluere tenetur) teneretur ratione vtriusque aestimationis plus aliud, & aliud interesse soluere. Satis etenim est, quod ad suam instantiam met recipiens ad cambium in hoc casu duplex onus subeat, & non triplicium. Diximus notanter in hoc casu, quia nihil veritat, quod in alio casu, ubi variantur circumstantiae. Sicut ait Garcia ratione omnium trium titulorum, simul aliquis contrahentium lucris possit interesse reportare.

¶ Secundo modo potest accideret, ut dans ad cambium possit duobus titulis lucrari, nullo alio titulo perdendo: sicut est videre in casu quo pecunia in duobus locis eiusdem aestimationis accidentalis esset: non tamen eiusdem aestimationis naturalis, hoc est legalis vel e contra: si in ambobus locis pecunia eiusdem valoris naturalis esset: non tamen eiusdem valoris accidentalis: & daretur ad cambium pecunia praesens pro absente, nam in hoc casu lucraretur titulo praesentiae & absentiae, scilicet, quia dat pecuniam praesentem: quae reddenda est sibi absens: & etiam titulo maioris aestimationis accidentalis, vel maioris valoris naturalis, id est legalis, quae obtineret moneta in loco ubi permutata, reddenda est absens.

¶ Tertio autore Garcia vsu euenire potest, ut campfor vno solo titulo lucrum ex cambio sic acquirere possit, puta in casu, quo pecunia eiusdem esset aestimationis accidentalis, atque eiusdem etiam aestimationis naturalis, id est, legalis in ambobus locis, ubi recipitur ad cambium, & ubi permutata, & absens reddenda est. Quia in hoc casu solo titulo absentiae, & praesentiae, qui semper hic concurrunt lucrari potest, eo quod pecuniam suam quam dat praesentem ad cambium recepturus est absente.

¶ Quarto potest accideret casus, ubi vterque, scilicet, tam campfor dans ad cambium, quam ab eo recipiens ad cambium tantum vno titulo perdant, quanto alio lucrantur titulo. Nihil etiam tertio titulo lucrando, neque perdendo, quare tunc cambium celebraretur inter ipsos media quadam intercedente

**Concurfus
causaru
lucris.**

**Concurfus
vnius cau-
sae lucris.**

**Concurfus
aequalitatis.**

omnimoda aequalitate quod vsu euenire posset in casu (ut exemplificat Garcia) in quo aliquis Hispali nummos ad cambium pro Roma daret: & numisma vtrouique (ut supponimus) aequale esset in valore legali, dispar vero in aestimatione, hoc est in valore accidentali, eo quod re vera minoris aestimaretur sic Hispali, quam Romae. Liquer autem in hoc casu, quod qui Hispali sic suam pecuniam ad cambium daret, lucraretur ea ratione, qua suam pecuniam praesentem tribuit ei, qui eam redditurus est absentem: perderet tamen ea ratione, qua eam dat Hispali, ubi minoris aestimatur aestimatione accidentali cum Romae ubi restituenda est maiori accidentali aestimatione constet. Vnde fit consequens, ut Romae non recepturus sit hac de causa tot aureos, quot contulit, quia magis ibi aestimatione accidentali aestimantur. Et e contra qui in hoc casu acciperet aureos ad cambium pro Roma lucraretur quidem ea ratione, qua restitutus est Romae aureos, quos Hispali accepit. Quia cum Hispali non tanti aestimatione accidentali aestimarentur: quanti aestimantur Romae minori aureorum numero solueret tunc Romae, quos acceperat ad cambium Hispali pro Roma. Verumtamen perderet quidem isto quatenus pecuniam, quam recepit Hispali praesentem in Roma reddit absentem:

**Concurfus
omniu cau-
saru lucris.**

¶ Quinto contingere poterit casus, in quo vnus, vel alter contrahentium posset ex omnibus simul tribus titulis, & causis lucrari, sicut verbi gratia, si aliquis pecuniam conferret Romae ad cambium pro Hispali supposito, quod valor naturalis pecuniae maior esset Hispali quam in Roma, iam tunc lucraretur. Primò, eo quod pecuniam suam tribueret praesentem ei, qui redditurus esset eam absentem. Lucraretur autem etiam secundò, eo quod pecuniam suam tribueret pro Hispali, ubi quo ad valore accidentale (ut supponimus) esset minus aestimata, quia cum ea recuperaturus esset Hispali, ubi sic aestimaretur minus, hac de causa recepturus esset maiorem pecuniae quantitatem pro minori, quam dedit Romae: lucraretur autem tertio eo quod (ut supponimus) Hispali, ubi suam pecuniam recuperaturus esset, maioris esset valoris naturalis.

**Ad arg. So-
ti.**

¶ Hinc iam patet differentia, per quam soluitur argumentum Soti lib. 6. de iust. & iure, quae est: 12. art. 2. cuius ipsi solutio non patuit, quando sic arguit in cambio cum sit permutatio, vtrumque debet seruari aequalitas, quia permutatio est actus iustitiae commutatiuae, qui fieri potest, ut cum conferens Metinae du-

catum ad cambium pro Flandria recipiat. 50. dipondia ultra, quae cadunt sibi in lucrum, & alius qui Flandriae ducatum confert ad cambium pro Metina plura dipondia, scilicet, 75. pro vno quoque ducato in lucrum sibi possit reportare, qui ergo fieri potest ut Flandria in Metinam cambiando dipondia. 75. in quolibet ducato lucrifant: rursus e conuerso de Metina in Flandriam cambiando sic Metinae dans ad cambium tantum quinquaginta dipondia in Flandria in lucrum sibi acquirat, nunquid non vna eademque distantia est ab Metina in Flandriam, quae est de Flandria in Metinam. Hic seorsum nullam adinueniens differentiam, aut solutionem. Nauarrus autem in commentar. de cam. num. 68. & 69. huius argumenti dissolutionem adinuenit, quam Sotum non adinuenisse non est mirum, postquam aliqua principia negauit, per quae erat dissoluendum, quale est illud principium, scilicet, quod pecunia absens a loco minus valet quam praesens in loco. Dicitur ergo vtrumque cambium ab iustitia, & aequitate non abesse, licet a Flandria in Metinam plus lucris reportetur, quam e conuerso, cambiando de Metina in Flandriam. Ratio autem in promptu est quia qui confert ducatos Flandriae ad cambium pro Metina duplici titulo, & causa lucrati iure potitur. Nam potest lucrari partem illorum. 75. dipondiorum, quos lucratur ea ratione, qua maioris aestimationis est Flandriae ibi ducatus ad cambium pro Metina datus, quam Metinae, & aliam partem illorum. 75. dipondiorum lucrari potest ea ratione, seu titulo, quo Flandriae dat pecuniam praesentem, quam recepturus est absentem id est in Metina. At e conuerso qui Metinae numerat pecuniam ad cambium pro Flandria, solo vno titulo concurrente ibi lucrari potest, scilicet, ea tantum ratione, qua pecuniam Metinae confert praesentem, quae sibi redhibenda est absens, id est in Flandria, ratione cuius minus lucratur quia tantum. 50. dipondia pro vno quoque ducato lucratur. Idemque dicendum est, si mensura tritici detur ad cambium de loco, ubi magis valent ad locum ubi minus valent vel e contra.

**Hic se tor-
sit iste do-
ctor.
Solutio Na-
uar.**

Nota.

¶ Quod autem dictum est a nobis hic de cambijs a Metina in Flandriam, dicendum est de cambijs ab Hispali in Romam, ac de omnibus cambijs similibus, quae celebrantur de ciuitatibus ubi numisma valet minus, & minoris aestimatur in ordine ad ciuitates ubi magis aestimatur, vel e contra de ciuitatibus ubi magis aestimatur ad alias ubi minorem aestimationem obtinet.

X 5 Nunq

Ad. 1. arg. ¶ Nunc ad argumenta facturi satis ad primum, quoniam iam iterum supra responsum est copiosius, dicitur breuiter, quod taxatum est per regem pretium pecuniarum in quantum est pretium rerum, sed non ut est merx in cambio. 2. secundum Siluestrum est taxatum numisma ut est aliarum rerum pretium, non tamen ut est pretium sui: vel tertio dicitur quod est taxatum ad vnum effectum, scilicet in ordine ad venditiones, & ad debita soluenda, sed non in ordine ad eius cambitiones, vel 4. dicitur quod est taxatum ut tantum valeat, & non magis manente eodem statu illius, secus est si postea ratione magnae ingruentis illius penuriae mutetur praesertim in ordine ad commutationes pecuniarum. Ita Siluestrus. & Nauar. in comment. de camb. nu. 57. & 58. nec tamen propter magnum numerum volentium accipere ad cambia heca, vel iniusta est augmentum pretium pecuniarum in cambijs.

Ad. 2. arg. ¶ Ad secundum argumentum respondetur, concedimus quod in casu, quo vnus vel duo homines in republica negotiatores, vel non negotiatores abundarent magna copia numerorum, non ideo illorum pecunia valerent minus, negamus tamen quod abundantia communis reperta in multis campforibus communiter non inducat minorem aestimationem pecuniarum, sicut e contra penuria pecuniarum communis, qua communiter laborarent maiorem aestimationem pecuniarum in ordine ad cambia secum afferret.

Ad. 3. arg. ¶ Ad tertium autem argumentum respondetur quod in casu argumenti in quo tempore abundantiae mutuata esset pecunia, quae postea tempore succrescentis penuriae soluitur, quia de ratione mutui est quod in eadem quantitate soluat, & quia quantitas numismatis ut numisma est, est eius valor naturalis, id est, legalis per legem taxatus (ut praedictum est) ideo non obstante, quod post mutationem, ratione maioris abundantiae, vel penuriae creuerit vel decreuerit in aestimatione accidentali, id est, valor legalis seu naturalis quem obtinebat pecunia dum mutuata est, dum hic valor postea non est immutatus per legem restituendus est, & nihil magis, aut minus. Dixi notanter, dum eius valor naturalis, hoc est legalis non est immutatus per legem. Nam in casu, quo esset sic immutatus quomodo esset restituenda, & in quo valore inter varias sententias Bartol. & Soti per distinctiones, & limitationes cum Nauastro statuendo, supra concordiam iam respondimus. ¶ Non tamen huic obstat quod penuria, vel abundantia communis pecuniarum contingens in tempore post de facto inuehere maiorem, vel minorem aestimationem accidentalem pecuniarum in ordine ad cambium. Quia est diuersa ratio de mutuo, & de cambio, quia de ratione mutui est, quod eadem res mutuata in eadem specie, & quantitate naturali restituatur: id autem non est de ratione cambij, vbi vna res pro alia aliquo modo saltem ratione diuersitatis loci distincta permutatur. Nam hic aestimationis etiam accidentalis maioris, vel minoris ratio est habenda.

¶ Ad quartum argumentum respondetur, quod cum numisma duos obtineat valores, id est, scilicet, legalem sibi inditum per legem a tempore suae culsionis, qui dicitur valor eius naturalis, & secundum accidentalem, eique extrinsecum, utpote maioris, vel minoris abundantiae causa ei conuenientem, qui & propterea variatur: valor eius primus, scilicet naturalis non distinguitur ab pecunia (ut talis pecunia est) intrinseca quantitate, & specie ac subinde, neque augeri potest, quin eius haec quantitas augeatur, at quia valor eius secundus extrinsecus, & accidentalis, cuiusmodi est valor ratione abundantiae: & penuriae, sibi competens variata abundantia, & penuria pecuniarum, & ipse variatur: hinc fit ut argumentum hoc quartum verum probet, quod & nos concedimus, scilicet, quod in cambio non possit seruari aequalitas, quando fit inter numismata maiora, & minora in valore naturali cambium, si solum valor eorum naturalis & legalis attendatur, quia valor naturalis maior, & minor de se impossibile est, ut adaequantur. Non tamen probat argumentum hoc, quod aliunde, scilicet, ratione valoris accidentalis, qui dicitur aestimatio, qui & variari potest, non possit seruari aequalitas: & fieri adaequatio arbitraria in cambijs. Nam centum aurei Romae dati isto modo aequalitatem seruant cum centum, & viginti aureis datis Hispali, quantum ad aestimationem accidentalem. Nam autore Garcia inter numismata, & caeteras merces in hoc quaedam assimilatio interuenit. Nam quemadmodum contingere potest, ut merces inaequales sint in quantitate naturali, cum sint alioquin in aestimatione, & valore pares. Sic etiam accidere potest, ut numismata, quae in valore naturali, & legali alioquin aequalia non sunt, possint in aestimatione accidentali adaequari.

¶ Ad quintum argumentum respondetur, quod si concessio antecedenti, scilicet, quod pecunia mutuata, quae postea creuit in suo valore naturali per nouam taxationem pragmaticam, non est restituenda cum accessione valoris eius

Ad. 4. arg.

Valorem mihi dicitur legalis & accidentalis.

Quomodo fit aequalitas in cambio.

Ad. 5. arg.

Fit satis obiectio.

eius in eo in quo est auctus, nisi iuxta limitationes, quas ex mente Nauarri supra retulimus negamus sane eandem esse rationem de pecunia data ad cambium. Nam cambium hoc tertij generis non ratione mutui virtualis, quod includit, neque ratione distantiae temporis in tali mutuo virtuali inclusa adauget aestimationem monetae, sed ipsa distantia loci qua contractus hic habet ut sit cambium, est, quae inducit variam pecuniarum aestimationem ob quam licet expetere id lucri, quod ratione solum mutui, aut temporis in eo inclusi expetere non liceret. Itaque negatur ista consequentia non licet ratione distantiae temporis qualis consideratur in suo mutuo accipere lucrum, ergo non licet ratione distantiae loci, quae interuenit in cambio.

Ad. 6. arg.

Differentia cambiij & mutui.

Ad. 7. arg.

Mutuum fit dupliciter.

¶ Ad sextum argumentum eodem modo respondetur concedendo quod pecunia mutuata eo tempore, quo minori pretio accidentali valebat in ordine ad cambia, etiam si postea creuerit in accidentali valore non est restituenda cum aliqua auctione lucri, nisi forte ratione lucri cessantis, & omnium conditionum illud iustificantium simul concurrerit sic conuentum est mutationis tempore, tamen negatur quod si data fuerit ad cambium, non possit cum accessione lucri reportari ratione distantiae loci causantis variam pecuniarum aestimationem, ut exempli gratia, ratione solum expressi mutui non posset quis Valentiae mutuare Castellanenenses argenteos, vbi aestimantur aestimatione legali viginti tria aera minuta, dineros nuncupata, ea conditione ut Cataluniae, vbi singuli valore legali valent viginti quatuor aera minuta pro singulis viginti quatuor aera minuta restituantur, tamen si ratione cambiij, si ad cambium darentur, nihil prohiberet si pro singulis datis ad cambium in Valentia pro Catalonia sic viginti quatuor aera minuta in cambio restituerentur. Huius autem ratio patet, quia distantia loci hic annectitur naturae cambiij ratione cuius lucrum iuste comparari potest, dum arbitrio boni viri non sit excessuum.

¶ Sicut si quis anticipatè daret pecuniam petenti eam pro sua indigentia praesenti supplicanda ea conditione, ut tempore vindemiae reddat eam in vino: vel in laboribus diurnis, si sit operarius, perspicuum est, licet hic praecedat virtuale mutuum, hic emptionem, & locationem anticipata solutione interuenire, ratione cuius potest obligare accipientem hac lege pecuniam ad persolendum vinum, vel operas operarij, quas eonduxit. Sic etiam anticipatè dans pecuniam in vno loco ad conficiendum cambium in alio loco ratione intenti cambiij lucrum licite intendere potest.

Exemplum.

Ad. 8. arg.

¶ Ad octauum argumentum respondetur, hoc argumentum verum assumere, verum tamen propter differentiam, quae est inter mutuum, & cambium nihil concludere: quia tantum concludit, quod nos libenter concedimus, scilicet, quod ratione tantum mutui expressi, cui non annectitur alius contractus non potest pecunias mutuantis mutuatarium ea obligatione constringere, ut eas alio in loco restituat: tamen dans ad cambium non expressè mutuat, neque id intendit: sed dare suas pecunias ad cambium pro alio loco: quare obligationem super recipientem eo sine pecuniis, inducere potest restituendi eas in cambio in alio loco: Huius etenim animus non est mutuarere suam pecuniam, sed eam ad cambium dare, quod si anticipatè confert pecunias, id est, quia sibi est cordi cum recipiente in illo loco

atque

Pretium communi iustitiam & quale hoc fit.

siue recipientes ad cambium graui tunc oppressi necessitate ad cambium petant, siue non, pretium communiter namque tunc inter camplores ad literas visas currens est pretium cambiorum iustum, & non maius, aut minus. Nam quem admodum in venditionis & emptionis contractu illud censetur esse pretium iustum rei venalis, quod communiter pecunia statim numerata pro ea soluitur, quod quidem pretium sicut ob dilationem solutionis augeri non potest, ita neque propter summam indigentiam qua ea indiget emptor, neque propter maius emolumentum quod postquam ab eo empti fuerit ei est allatura excedere non potest. Sic etiam in cambio ob predictas causas, predictum pretium ad literas visas communiter currens in loco cambij excedi non potest. Sicut enim pretium communiter currens in venditione ad numeratum mendura vera est iusti pretij exigendi, & soluendi dum venditur ad creditum, sic pretium communiter currens in hoc cambio ad literas visas, id est, eo tempore, quo presentantur, aut debuerunt presentari in alio loco est methodus pretij iusti, quod non est excedendum etiam si maior dilatio temporis concedatur in contractu cambij.

Nota.

Si autem quis nosse desideret quantum sit interesse, quod alibi ad literas visas communiter soluitur, id ex literis & remissionibus venientibus ex loco ad quem cambitur deprehendi potest, si simul habeatur ratio illius iactura, quam patitur, qui e contrario dat illic ad cambium ad hunc locum, vbi pecunia primo datur, & recipitur ad cambium, quia si illinc ad hunc locum cambiando aliquid perditur, non nullum argumentum est illic angustiorem esse pecuniae copiam, sicque vtriusque plateae status in notitiam venit. Quo igitur regula supradicta lucidior fiat fingamus casum prout finxit Garcia de cambijs capit. 2. quod in presentiarum cambitur a Metina in Hispalim seruata ratione duorum pro centum, qua quidem ratione, qui numeraret Metinae centum ad cambium pro Hispali reciperet Hispali nonaginta & octo, eo quod res pecuniaria in nundinis Metinensibus copiosior esset, & Hispali esset strictior. Hinc sane colligere licebit pro tali presenti die pecuniam Hispali magis aestimari, quam in Metinae nundinis, scilicet duo, vel ad summum tria pro centum. Ex quo rursus aperte consequere retri a Metina in Hispalim non posse ad cambium dari nisi cum excessu duorum vel trium pro centum, etiam si ad lon-

Illucidatur regula.

Alia nota.

gi tra spatia temporum, scilicet, ad nundinas proximas Octobris cambiretur, siue ad literas visas: quia non est habenda ratio dilationis maioris, neque aestimationis, quam tempore solutionis pecunia habebit forte maiorem, sed cum ea aestimatione, quam habet tempore, quo exhibentur literae.

Præterea licet prædicta regula verissima sit, & præ oculis habenda camplores, ne in pretio cambiorum exigendo transgrediantur terminos eius, tamen ab eius rectitudine in obliquas iniustitias vias multipliciter solent camplores diuertere. Primo propter indigentiam qua opprimuntur recipientes ad cambium plus iusto eis augendo pretium, quod idem tunc camplores hanc tyrannidem audacius, & confidentius moliantur: quo petentes ad cambium ea tam urgenti necessitate constitutos vident, vt nulla ratione detrectaturi sint cambium etiam si præter modum ascendatur in eius pretio. Vnde fit, vt nequissimi camplores tunc pro modo, & mensura necessitatum, quibus petentes ad cambium urgentur admetiantur & pretium, magis vel minus illud plus iusto augendo. Secundo propter lucrum maius, quod recipientem ad cambium inde aucupaturum camplores autumant, augendo pretium plus iusto, a regula iusti pretij constitutua deflectunt, & quasi participes illius lucri, quod recipientes ad cambium, sibi acquisituri sunt, siue vbi recipiunt, siue vbi reddunt se exhibendo, volunt colligere, vbi non seminauerunt. Tertio propter dilationem solutionis solent camplores a recto iusti pretij calle recedere, dum verbi gratia, quod quod prorogant solutionem ad tres, vel quatuor, vel plures menses, cum commode talis solutio possit fieri intra 20. dies habita ratione distantiae loci, ad quem celebratur, & conceditur cambium, ipsi adaugent pretium. Quarto camplores in recambijs, dum recambiant soliti sunt prædictam regulam præterire pretium iustum cambiorum violando, etenim quo interesse cambij, incrementum capiant in vsum inducere recambia. Exercentur autem recambia hæc sub hac forma. Nam campfor Metinensis Metinae literas cambij ad Hispalim confert: si autem litera hæc in Hispalim iam delata aliqua de causa, scilicet, vel quia ab Hispali abest ille, ad quem destinabantur, vel quia, & si ibi adesset acceptare eas noluit: vel, quia post acceptationem in tempore debito in soluendo defuit, suum non sortiuntur effectum, tunc vsu receptum est eisdem assumere literas, easque ab Hispali in Metinam remittere cum

Diuersum a regula

Recidit forma

la.

cum eodem intercedente interesse quo a Metina in Hispalim a principio missæ sunt, vel forte auctiori, vnde vsu euenit, vt qui primo recepit ad cambium Metinae ad Hispalim ad angustias duplex soluendi interesse redigatur, tum ob primum cambium a Metina in Hispalim, tum ob recambium ab Hispali in Metinam, imo quod nequius est non solum recambiant literas pro forte principali, sed etiam pro ipso interesse, etenim si contulerint mille aureos Metinae ad cambium pro Hispali ineundo rationem duorum pro centum, qui omnes simul coniunctim adnumerati constant ex mille aureis & viginti, in prædictis casibus recambiant prædictos mille & viginti aureos simul adiungentes sorti principale ipsummet prætersum, seu intentum interesse. Cæterum de rationibus quibus re cambia hæc merito sunt per Pium: Vt reprobata, facturi sumus sermonem cum ad eiusdem extrauagantis expositionem peruenire datum fuerit.

CAP. XI. De triplici diuisione tertij cambij, cambia ad paria sunt duplicia, & cambiorum æqualitas quomodo consideratur, in hoc autem cambio tripliciter tempus assignatur, de cambio ad literas visas & de cambio ad præfixum terminum, & quando hic prolonzatio termini abest ab usura vel non, de cambio tertio triplici ex parte termini, an cambium exerceri possit intra regnum, & præsertim tertium quod consuetudo est attendenda dum non est mala, an de nundinis ad nundinas cambiri possit, de usu malo cambij cum magnatibus, an ratione cambij possit campfor expetere lucrum a rege, de cambijs fitis initis cum rege, & de salubri consilio Nauarri.

Tandem absoluturi disputationem susceptam de hoc tertij generis cambio necessarium duximus, eo ordine distincto, quo Garcia. 2. part. capit. 12. de cambijs tradit diuisiones huius cambij subiungere. Nam cambium hoc tertij generis trifariam diuiditur, scilicet, primo ex parte lucri. Secundo ex parte temporis in quo solutio facienda est. Tertio ex parte termini, vel loci vbi celebratur. At verò ex parte primi, id est, ex parte lucri cambia tripliciter exerceri contingit. Nam quædam exercentur cum lucro, quædam verò cum aliquali iactura, quædam verò quæ dicuntur ad paria, sunt quæ ex parte vtrius contrahentis contingunt esse sine iactura, & lucro, cambia autem hæc æqualia, atque

Tertium cambium tripliciter diuid.

ad paria exercita duplicia sunt quædam, quæ in re quo ad hoc sunt paria, quædam vero sunt quæ nominatenus tantum æqualia dicuntur. Illa autem realiter paria dicuntur, in quibus mohera vtriusque loci non solum eiusdem speciei est: sed etiam eundem profus valore obtinet. Sicut verbi gratia, si Aragoniæ tribuerentur ad cambium 100. argenteos pro Catalonia, quia vtroque argentei sunt eiusdem speciei, & valoris. Imò cambia etiam ad paria dicuntur, quæ ex vtraque parte contrahentiū, sine iactura & lucro exercentur, etiā si vtriusque loci monetæ distinctam obtineant speciem. Cambia verò nominatenus ad paria tantum exercita dicuntur ea, vbi monetæ in diuersis locis consistentes (cum sint eiusdem speciei) commutantur diuersum aliās obtinētes valorem, veluti, si quis Valentia: 100. argenteos Castellaniēses tribueret ad cambium pro totidem alijs Aragoniæ recipiendis. Nam licet vtrique argentei vtroque eiusdem sint speciei: non tamen vtroque sunt eiusdem valoris: liquidem argentei Castellaniēses Valentia: 23. xreis minutis, dineros nuncupatis, aestimantur; Aragoniæ vero aestimatio eorum ad 24. xra minuta inclusuē pertingit. Iam ex prædictis palam fit, quæ cambia dicuntur exerceri cum lucro, quæ vero cum iactura. Cui iactura, verbi gratia, contrahitur cambiū, quædo Aragoniæ tribuuntur argentei Castellaniēses ad cambium redhibendi Valentia: vbi singuli vnum æs minutum valent minus. E contrario autem cum lucro contraheretur ex parte dantis, quando Valentia: eisdem conferret campfor ad cambium pro Aragoniā, vbi redhibendi, ibi plus valerent, sicut de facto valēt. Ne vero aliquis huic aduersari doctrinam, quam supra tradidimus autumer, vbi diximus inter cambia, vt iusta sint, seruandam fore æqualitatem iustitiæ inter monetas in cambio permutatas, iterum hæc difficultatem hic de medio tollimus per hanc distinctionem, scilicet, quod pecuniae permutabiles in cambio possunt considerari dupliciter, vno modo quatenus in diuersis locis consistunt, scilicet, qualia sunt loca, in quibus ad cambium dantur: & loca vbi rursus sunt restituenda iā permutata. Alio modo possunt considerari, vt iā consistunt in eo loco ambæ, vbi permutatio executioni mandanda est, concludendumque est cambium. Si pecuniae cambiendæ consistentur quatenus in diuersis locis consistunt sub consideratione hac aliquando cambium dicitur esse æquale: & fieri ad paria: & aliquando dicitur esse inæquale, vt potest, quia exercitum

Cambia equalia duplicia.

1.

2.

Corol.

Satisfit difficultati.

Cambiorum æqualitas quomodo consideratur.

tum est cum lucro, aut iactura iuxta contingentiam, qua contingit monetas aliquando esse pares in valore in utroque loco, & aliquando contingit vnus loci monetam minoris aestimari in vno loco, & in alio præstantioris esse aestimationis. Caterum si ambæ pecuniæ considerentur, quatenus iam sunt constitutæ in loco vbi perficiendum est cambium virtualiter, hoc est prout iam sunt in loco, vbi restituenda est pecunia permutata in loco, semper eadem æqualitate valoris gaudent, vel gaudere iure debent, sub hac ergo ratione, & consideratione verum habet axioma commune, scilicet, quod monetæ permutatæ semper debent esse æquales.

*Triplici =
ter tempus
hic signat.
Camb. ad li
ter. visas.*

¶ Porro de diuisione secunda ex ea, scilicet, parte, qua cambium respicit tempus præsignatum ad solutionem differendum restat. Nam tempus tripliciter præsignari contingit, scilicet, vel ad visas literas, vel ad præfixum terminum, vel ad solutionem in aliquibus nundinis. Si igitur ad visas literas celebratur cambium, tum sinceritatem suam antiquam retinet, tum ab omni vsuræ nota abest. At à suspitione vsuræ omnino immune non est, si alteri fiat.

Nota.

¶ Non tamen prohibet aliquid, quod cambium ad literas visas fieri dicatur, etiam si non nunquam octo dies, interdum duodecim, aut pauciores superaddantur. Nam hi dies, ideo superadijci solent, quod soluturus non suffocetur, sed spacium respirandi habeat. Etenim quia quod parum est, pro nihilo reputatur: ideo ob super additionem horum paucorum dierum, nomen, & naturam cambij ad literas visas non amittit. ¶ Ad præfixum autem terminum cambium tunc celebrari dicitur, quando tres, vel quatuor menses pro solutione faciendâ conceduntur. Solent autem termini hi solutionum triplici nomine præfigi, tum vt soluturis cambium commoditas suppetat soluendi, conquirendique, & parandæ pecuniæ ad solutionem. Nam multi recipientium ad cambium sunt, qui si statim constringerentur ad soluendum, esset eos fugillare, neque enim tunc possent esse soluendo, qui tamen sibi concessio aliquo interstitio mensium ad soluendum compotes fiunt. Sicut nõ potenti emere merces ad numeratum, ideo dum venditur ei ad creditum, tempus aliquod ei prorogatur, quod commodius potest fieri soluendo. ¶ Adde quod interdum longiora hæc spacia ad solutionem conferuntur, eo quod qui pecuniam ad cambium tribuit, huiusmodi pecunia intra hæc longiora con-

cessa spacia non indiget: ac proinde tempora solutionis sic prorogantur.

¶ Denique, & propter augendum interesse cambij tantò magis quantò longiora sunt tempora, quæ pro solutione faciendâ conceduntur, solent hæc tempora prolongari. Si igitur primo, & secundo intuitu prorogentur hæc solutionum tempora, tantum abest hæc prorogatio à labe vsuræ, vt sit opus charitatis. Si verò tertio motiuo fiat, scilicet intuitu auctioris lucri vitio vsuræ id facti tribuitur, est enim ratione mutui virtualis, quod in concessa dilatione maioris temporis includitur velle lucrum captare.

¶ Porro postquam primò ad literas visas, & secundo ad certa longiora spacia temporum præfixa solutiones cambiorum consignari solere diximus, nunc superaddimus tertio & ad nundinas solitas esse consignari, vel ad nundinas immediatas, & proximas, vel ad nundinas intercallatas. Ab horum autem nominum expositione nunc super sedendum duximus, remittentes eam ad commodiorem locum, vbi de expositione ne extrauagantis Pij. V. non nihil attingemus.

¶ Quoniam cambium ex parte termini diuidi supra insinuauimus: & hanc diuisionem prosequentes, dicimus ex parte termini, ex quo ad quem solitum est celebrari cambium, tripliciter hoc negotium geri, nam primò exercetur hoc cambium de loco ad locum intra idem regnum, vel extra. ¶ Secundò ex nundinis ad nundinas intra eundem populum, vel extra. ¶ Tertio ex nundinis ad alicuius ciuitatis, vel populi locum: vel è contra ex aliquo populo ad nundinas. ¶ Exercetur autem à loco ad locum intra regnum, vt cum sic cambitur ex Metina Campensi ad ciuitatem Burgensem, vel ex Hispali ad Murciam, vel è contra. Extra verò regnum cambitur, vt cum de Roma ad Hispali inicitur cambium, vel ex Hispali in Olisiponam. ¶ Exercetur autem cambium ex nundinis ad nundinas in eodem populo, vt dum cambitur ex nundinis, quæ celebrantur in Metina Campensi mense Maij ad nundinas ibidem celebrandas mense Octobris. Inicitur insuper cambium de nundinis ad nundinas, quæ in diuersis locis peraguntur vt dum cambitur à nundinis, quæ in Metina Riuisicci celebrantur mense Septembris, ad eas, quæ Villalonenfi oppido tempore quadragesimali peragi solent. Contrahitur quoque cambium de nundinis ad loca, vt verbi gratia, dum cambitur à nundinis Metinen-

*Quæ
prolongatio
abest
vsuræ
non.*

*Cambij
triplici
te termi*

bis mense Octobris in Metina Campensi contingentibus ad Vllisiponam. Cambitur quoque è contrario de loco ad nundinas vt cum cambitur à Roma ad nundinas Fladrèses, quæ mense Septembris ibi fiunt celebres.

Questio.

¶ Porro ex prædictis nonnulla emergunt digna scitu dubia. Nam primò in dubium vertitur vtrum cambia exerceri possint ex loco ad locum intra idemmet regnum. Sunt etenim leges diuersorum regnorum quæ in hac parte difficultatem ingerunt, propterea quod hæc cambia que ex locis ad loca intra idemmet regnum exercentur, prohibent vt meminere Nauarrus Commentar. de cambijs num. 28. & Albornozius lib. 3. de contract. titu. 4. cap. 6. Mercatus quoque cap. 28. ¶ Igitur de omni genere cambij responduri, loquendo primò de tertio genere cambij, de quo ex professo hic agitur dicimus primò, quod si solum in lege naturali & diuina, & canonica insistamus, hæc cambia tertij generis non sunt illicita, quando intra idemmet regnum exercentur, licet per prædictas leges inueniantur prohibita, dum concurrant conditiones necessariae, scilicet, quod vera sint, & iusta, id est iusto pretio celebrata, atq; voluntaria. Huic primò nostro dicto suffragantur Nauarrus, & Mercatus, atq; Garcia cap. 12. de camb. tum quia eadem ratio quæ iustificat cambium hoc dum exercetur de loco intra regnum ad locum extra regnum, vt de Metina ad Romam, iustificat ipsum dum fit de loco ad locum intra regnum, vt si fiat iucere à Metina in Burgensem ciuitatem, vel è contra tanto minori pretio quanto par est, vt sit minus propter minorem distantiam minoresque expensas, & minora interuenientia pericula. Sotus autem licet lib. 7. de Iust. & iure quæstione. 3. art. 2. sic referent Nauarrò in Comment. num. 28. asseruerit nihil lucri ex hoc tertij generis cambij percipi posse, quando de loco ad locum intra regnum cambitur, vt à Metina ad Hispali vel ad Toletum, tamen in eodem lib. 7. de Iust. & quæstione 6. articulo 1. remanentius inspecta retrahit sententiam asseruens id licere vbi melius sensisse videtur.

Dictum. 1.

¶ Secundo dicimus quod si in legibus humanis non remittit, neque aliq; apparenti ratione, hæc cambia tertij generis exerceri intra loca eiusdem regni per leges humanas videretur interdictum, tum quia intra loca eiusdem regni non est diuersitas valoris legalis monetæ ratio cuius diuersitatis lucrum speratur: tum quia sic cambiando intra loca eiusdem regni patrabantur vsuræ.

Dictum. 2.

¶ Dicimus autem 4. quod extra omnem controuersiam est primij, & secundi generis cambia intra loca diuersa eiusdem regni exerceri posse cum aliquo interesse, & lucro, tum quia primij generis cambium, quod certe liberius magis esse à periculis, & fraudibus esse constat, nõ est cur exerceri intra loca eiusdem regni vetetur. Tum quia de secundo genere cambij loquendo planè est non fore intra loca eiusdem regni reprobandum. Si quidem cambium hoc, quod dicitur, & veluti instrumentum est transferendi

Instruct. Negot.

¶ Tertio dicimus nunc de facto loquendo non obitantibus, prædictis legibus humanis, iusti cambij seruatis conditionibus licet cambire, & contrahere hoc cambium tertij generis etiam intra loca eiusdem regni cum ipse alicuius lucri. Huic nostro tertio dicto subscribunt Sotus lib. 6. cirato, Nauarrus Comment. de camb. nu. 28. Garcia. 2. parte de contract. cap. 12. tum quia secundum Nauarr. prædictæ leges cum fundentur in presumptione pollicite vsuræ, limitandæ videntur vt solum intelligantur ea vetare cambia de loco ad locum intra regnum, vbi campor prius dat, quam recipiat, & quamuis sic in isto tertio genere cambij fiat, tamen si ita est vt refert Garcia loco supra citato, quod istæ leges legitime per contrariam consuetudinem sunt abrogatæ, non obstant earum prohibitione hæc cambia licite exerceri poterunt intra loca eiusdem regni maxime accedente hac ratione Nauarr. scilicet, quod quando cambium est iustum de se attenda lege diuina & canonica, mutari non oportet, aut vetari, nisi ex euidenti profectu, vt patet, l. 2. ff. de cont. princ. & ex D. Thom. 2. quæst. 97. articulo. 2. At profectus hic in vetando hæc cambia intra idem regnum non satis euidenter apparet, imò hinc paratur commodior via, qua causa præsentis indigentia recipientes ad cambium possint sine maiori dispendio sua præsentis necessitati subuenire, prodesse tamen possent authore Nauarrò leges hæc ad examinanda ficta & comentitia cambia.

Dictum. 3.

*An liceat
Camb. 2. intra
regnum.*

ambijci

Consuetudo attendenda dum nõ est mala.

Dictum. 4.

¶ Igitur idem dicendum de legibus modè ratorij pretij circa cambia, & de eadem lege prohibitiua, qua regia magestas vetuit totaliter cambia intra totam Hispaniam, hoc est à Castella ad Atagoniam, Valentiam, vel Catahuniã, quia si leges hæc non fuerunt vsu receptæ, vel iam abierunt in desuetudinem, cum ex iure diuino, vel canonico nec ex se sint prohibita, sequitur vt illicita non fore reprobanda, si alias conditiones iustificatiuæ huius cambij seruentur.

618. A

Y num.

numismata de loco ad locum. Vnde cum nihil minus periculi, & laboris imminet interdum intranuehendo numisma ex loco ad locum intra idem regnum, quam de vno regno ad alterum regnum, vt in regno Cataluniz cernere est, vbi via scatenit seculis hominibus vbiq; grassantibus, & inuadentibus viatores, sequitur nihil illiciti continere lucrum ob transmissionem numismatis de loco ad locum eiusdem regni susceptum. Nam sicut agassoni, quo plus assumit periculi, & laboris in traducendo numisma ex vno loco ad alterum, eo magis auctiorem mercedem exigere licet ita & campfori, & cuiusq; transferenti monetam ab vno loco ad alium intra regnum licitum erit.

Questio.

Circa diuisionem cambij tertij generis ex parte terminorum id est locorum, ex eaq; parte qua de nundinis ad nundinas celebratur insurgit dubitatio, an de nundinis ad nundinas cambium hoc exerceri possit. At quia iuxta distinctionem nundinarum, distincta se sese ingerunt hic difficultates, quia ad nundinas eiusdem populi, vel ad nundinas alterius populi, ex nundinis alicuius populi cambium contingit singulas difficultates distincto ordine reuoluentes: dicimus primo, quod securus est cambire de nundinas ad loca, vbi ferie non celebrantur pro tunc, vel in eo tempore, quo ibi nundinae celebrari non debent, vel econtra ex alijs populis, & locis vbi non celebrantur nundinae ad nundinas alijs in locis celebrandas: Haec assertio est Mercati in tractatu de cambij cap. 7. peres finem, cuius ratione assignat, quia ratione diuersae estimationis, quam in diuersis locis obtinet pecunia cambire licet ex vno loco ad alium cum spe lucris. At in locis respectu nundinarum, & in nundinis respectu locorum, vbi non exercetur nundinae, aut pro tempore, quo non exercetur aut non debent ibi exerceri, solet ibi reperiri diuersa estimatio pecuniae, ergo de locis vbi non exercetur nundinae ad nundinas, vel econtra de nundinis ad loca, vbi non exercetur nundinae, aut pro tempore, quo non debent exerceri cambiendo secure lucrum inde sperari potest.

Dictum. 1.

Secundo dicimus, cum mercato in eodem loco, cui vbi supra subscribitur Garcia res est plena periculo, & nullatenus secura cambire de nundinis ad nundinas eiusdem populi, celebrantur. Cuius in promptu est ratio, scilicet, quia in omnibus nundinis fere equalis reperitur estimatio pecuniae, quia ibi fere equalis est eius necessitas, & sic vt in plurimum in nundinis aequalis ob-

Dictum. 2.

tinet estimationem, si ergo aequaliter in nundinis aestimantur monetae, cum sic vna non excedat in estimatione aliam in diuersorum locorum nundinis, cumq; centum in his nundinis paria sint cum centum alijs nundinis, fit subinde consequens velle interesse tunc inde capere iniustitiae praesferre euidentis specimen. Igitur si alius titulus verus ad captandum in hoc cambio lucrum suppetere non potest, nisi si varia estimatio pecuniae in nundinis, si haec desit in diuersis nundinis, iam tunc non potest titulus fingi alius ad sperandum inde lucrum, nisi expectatio temporis qua interim per illud modicum tempus campfor expectat, vt recipiens an cambium suae indigentiae praesenti subueniat.

Ratio.

Consequitur ergo communiter ex nundinis ad nundinas etiam diuersorum populorum non esse cambiendum nisi ad paria, postquam tunc deficit lucranda ratio, quae est in aequalis in diuersis locis numismatis estimatio. Igitur licet cambire cum lucro in isto tertio genere cambij ex nundinis ad nundinas alterius loci euidentem malitia non praesferat, tamen in conscientia omni certe securitate carere videtur, ergo hic potissimum (inquit) Mercatus in hac parte prohibere contendimus est ne fiant cambia ex nundinis ad nundinas alterius populi, dum simul ambae fiung quia tunc ni praesumitur maior estimatio pecuniae in vno, quam alijs. Tertio dicimus, quod cambium exercitum ex nundinis ad nundinas eiusdem loci cum lucro est cambium illicitum quippe quod est cambium licitum, quia cum in eo distantia loci inter dandum & recipiendam pecuniam non intercedat, sed solum temporis distantia interueniat cambium esse non potest, sed mutuum cum lucro. Vnde nullatenus est sustinendum, nisi forte tale lucrum gratis concederetur, quod tamen non est praesumendum auctore Nauarro contra Garciam, quando tunc lucrum tempore ineundi contractum deduceretur in pactum, imo negi post nisi conuenientia, & praesumptiones iuris probabiles arguerent gratiam & donationem liberam concurreret, quia alias indubio nemo ex iure praesumitur abijcere velle quod suum est, praesertim in quantitate notabili donari non solita.

Contra. Com.

Resol.

Dictum.

Vsura cambij.

cambium ex cupidinis Maior ad nundinas. Obtrorsis eiusdem anni, vel sequentibus eodem populo contingentes, & saepe saepius ex nundinis Maior ad nundinas alterius Maior, quod parentius campforum arguit iniquitatem, cum illorum magnatum animum esse constet solum illam in cambio acceptam pecuniam in suos conuertere vsus necessarios illo in tempore, quod inter nundinas, & nundinas eiusdem loci interstat, vt quae quod aliter suae necessitati commodius prospicere possint, quod certe ab vsura, & iniquitate nota non abest.

Questio.

Porro consequenter ad praedicta illa quaestio dilucidanda venit scilicet, vtum ratione cambij possint expetere lucrum campfores illi, seu mercatores, qui regi pro occurrentibus vrgentibus necessitatibus coguntur supeditare magnam vim pecuniae. Quae ratio est cuius meminit Nauarrus in Summa Lacina, cap. 17. num. vltimo lit. O. & videtur certe quod saltem ratione interesse lucrum cessantis aliquid possint superaccipere. Respondentes igitur ad quaestionem dicimus primo quod mutuae regibus sub vsuris nullatenus licet etiam si ipsi mercatores sub vsuris mutuae cogantur: quia sub vsuris mutuae prorsus intrinsece malum est, sicut metiri cap. super eo de vsuris. Id autem, quod intrinsece malum est & peccatum, etiam ob quae cumq; mala cauenda non est patrandum, iuxta illud cap. itane. tolerabilis. 3. 2. q. 5. Secundo dicimus, quod etiam ratione lucris cessantis etiam si cogantur a rege sibi mutuae non possunt lucrum expetere illi, qui pecuniam, quam mutuam regi non habent paratam ad exercendam negotiationem, vel ad reditus censurue, aut ad praedia comparandum iuxta definitionem Soti lib. 6. de iust. & iur. quaest. 1. art. 3.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

Tertio attingendū punctum quaestionis dicimus, quod ratione cambij sic magnam copiam pecuniae pro instantibus necessitatibus praestantes regi lucrum sperare ab eo posse licite non videntur, tum quia non est licitum contrahere cambium in vno loco ad ipsummet, vel in nundinas remotas, & mediatas, puta secundas, & tertias. Tum quia reges cum accipiunt pecuniam, nunquam vere concipiunt in animo ea se ipsis fore soluendam in alijs locis distinctis vbi alia habeatur estimatio pecuniae, quam vbi accepta ab ipsis fuit, licet in suis licitis alijs confinngant. Quare haec cambia sic inita cum regibus, quasi commentitia refutantur. Tum quia auctore Nauarro (vt ferunt) sub eo pacto conferuntur regibus pecuniae, vt soluant auctuarium ea obsecrata a re-

Cambia cu regibus fita.

Instruct. Negot.

ne vt rependant ultra fortem. 5. 8. aut ro. pro 100. In anno quolibet, hoc autem ad nullum genus cambij iusti pertinere videtur, tum quia si contractus hic ad aliquam causam iustificancem cambium redcedum esset maxime ad illam qua pecunia absens maior pro minori praesenti permutatur, vel datur, quia (vt supra contra totum cum Caritano, & Naturo defendimus) pecunia absens suapte natura minus aestimatur, quam praesens in loco valet eam danti soluenda sibi in absentia. At quomodo cambium hoc, seu potius mutuū ad hanc causam possit reduci, vix intellectus quis consequi poterit. Vltimo consiliū Naturoi vt pote salubre acceptandum fore ducimus ab his viris, qui copia ingenti pecuniarum potentes, quibus non est animus cum ea negotiari, neque inde iura, redditus, censūs, aut possessiones mercari, vt sine vlla temporali accessione lucris deducta in pactum intuitu principalis virtutis, & meriti praedictis regibus mutuent suam pecuniam cum intentione non acceptandi ab eis vllam remunerationem, nisi intellexerint illis fieri gratis, aut certe (quod consilius est iusto valore a regibus iura censuum comparent cum retro emendi pacto, iura (inquam) constituta super redditibus publicis populorum, vel ciuitatum illis attinentium. At vero quibus pecuniae sunt in procinctu constituta ad negotiandum praebetur consiliū, vt maxime cum mutuae coguntur, mutuent sub interesse verisimili lucris cessantis illis conditionibus obseruatis.

Consiliū Nau salubre.

Cap. XII.

CAP. XII. Cambium siccum quid sit, de triplici fallacia in eo intercedenti, an liceat campforibus pro interesse sibi collato alibi in loco cambij assignare correspondentem, & an praedictus correspondens signatus possit praedictum cambium soluere nomine principis campforis, sententia Garciae tenenda est hic licet rationes eius exempla non transiunt sine difficultate.

Porro iam omnis generis cambij suis numeris absoluta materia de cambio nomine siccū aliqua discutienda supersunt, eo quod breuior de hoc nobis hic erit sermo quod magis eius in supradictis materijs metio a nobis est habita. Cambium siccum vt pro vt refert Naturo in com. de cambij secundum anst. quae Bononienses, & Lauren. in. q. 1. part. 1. etiam de vsuris dicitur illud, vt quod prius campfor dicit, quod recipiat quod ratione siccū est illud, quia praecedat ratio pecuniae sine praedicta accepta. At vero non pro se sententia

Cambium siccū quid.

Y 2 aliter

aliter accipimus cambium ficcum, quatenus de eo in praesentiarum nobis agendum est. Ergo cambium ficcum in hac acceptione (si iuxta definitionem quid nominis illud definiamus) cambium est quodam humore & rectitudine iustitiae debita cambij carens, quae quidem definitio quid nominis licet ali quibus placet, tamen Garciae de camb. cap. 13 propterea merito non placet, qui ex tali definitione quid nominis sequeretur omne cambium illicitum, cui iustitia, & rectitudo deesse, ficcum cambium appellandum fore, quod est tum contra veritatem, tum contra nostram intentionem.

Igitur cambium ficcum in praesentiarum secundum Nauarrum dicitur, quod est imaginarium, est fictitium, eo quod non est verum cambium, sed mutuuum pecuniarum cum lucro sub nomine cambij personatum, quod tunc contingit quando distantia loci, quae necessaria erat ad veritatem cambij conuertitur indistantiam solam temporis, dum pecunia ad cambium accepta in eodem redhibetur loco, ubi accepta est, licet non in eodem tempore, restituitur autem in eodem loco cum lucro. Hoc autem nihil aliud est, quam mutuuum cum lucro, quod est usura.

Solent autem triplici genere fallacie contrahentes in hoc cambio sicco uti. Nam solent primo recipientes ad cambium pecuniam, quo larua quadam, effigieque cambij contegant hunc contractum, vt cambium facientes appareat, suas exhibere literas ad aliquem locum, puta ad Hispalim, vel Ollisippo nam, vel alio eas destinando, quibus insinuant ibi se soluturos receptam pecuniam, verum tamen quia ibi soluendo animo carent non enim ibi soluendo sunt cum ibi neque pecunia neque officialis suppetat, qui eorum suppleat vices in soluendo) sed animo stituit, ubi recepit pecuniam eam reddere qui sic primo eam a campfore recipit, ideo campiores ipsi, qui ad cambium contulere pecuniam, alio modo has literas soliti sunt in capsa scriptorij secrete reconditas vsque ad terminum implationem, quae completo nomine officialium literas conficiunt alias, ubi officiales significant, quod cum non essent soluti illud debitu m illud geruntur assumptis illud ad cambium ad rationem tanti pro centum & sic sex mensium intersitio missionis, de re ipsa in litterarum consista, interdum sic ad cambium recipientibus, constat ibi cambium sine causa recabile ficto ad rationem viginti & quatuor procentu. Secunda alia fallacia

Triplicis fallacia hic

idm. d. biup n. 1011

Fallac. 2.

lacia huic cambio sicco innecti solet, scilicet, quia campfor pagnitudine ductus, quod eas literas ad locum, quo destinanda erat non miserit, eas realiter illuc mittit, correspondentes suos adnotando, vt praemissis solemnitatibus literas eas recambient precio cambiorum tunc ibi currenti.

Tertio & alijs fallaciae modus huic cambio immiscetur, scilicet, quando aliqui campiores ne frustra praedictum, assumant laborem, si recipientes ad cambium illis significant se carere correspondentibus, despondent se illis eos daturus, si tamen pro ministerio correspondendi ad rationem duorum pro centum rependant. Omnes igitur huiusmodi varfries, & thecnæ coram Deo, & hominibus detestabiles habentur auctore Mercato.

Verum quia Mercatus vitio quoque campforibus tribuit, quod ipsi pro remensio sibi interesse, his quibus dant ad cambium correspondentes consignent, in dubium reuocari potest, sicut reuocat Garcia de cambijs, cap. 13. an hoc vtpote illicitum sit culpa dandum.

Igitur iuxta opinionem Garciae multorumque illi assentientium dicendum putato non fore imputandum culpa. Si campfor quando recipiens ab ipso ad cambium caret correspondente, & quaesitus est illum, aliquid interesse exigit, quia ad suas expensas illi tribuit in loco perficiendi, & consumandi cambium correspondentem, quod certe hac claret ratione.

Nam tunc recipiens ad cambium ad aliquem locum ibi re vera opus habet postquam est absens aliquo viro in loco ubi consumandum est cambium constituto, qui diligenter partes suas in correspondendo, & soluendo exsequatur, hoc autem mercede dignum est opus. Qui igitur id opus praestandi subit obligationem aliqua mercede est dignus, siue id correspondendi negotium, & soluendi per suos ibi constitutos officiales gerat campfor, siue per alium tertium geratur. Neque enim in hoc deterioris conditionis sit talis campfor, hoc autem hoc exemplo confirmare, & illud clare contendit Garcia, si quis enim Metinae ad manum haberet pecuniam, & in promptu admittendam eam in Hispalim, ibique in pellibus taurinis, & caprinis in lamendam, & alius eandem pecuniam Metinae ab eo peteret, fidemque ei faceret eandem pecuniam sicut ipse constituerat facere se in praedictis mercibus, id est in pellibus, reddendum, quas tunc pelles, quae eis Hispali caret

Fallac.

idm.

idm.

idm.

idm.

idm.

idm.

idm.

caret, esset Hispali quaesitus ad expensas suas, quod et qui Metinae eam contulit pecuniam sub ea conditione, faceret satis, non quid si talis pecuniae receptor careret Hispali officiali, aut amico, qui nomine suo huiusmodi pelles Hispali quaerat, quibus cum ibi pecunia Metinae recepta exsolueret, non posset tunc is qui eam pecunia sic Metinae contulit pro eo Hispali subit per se, vel per alios onuse pelles quaerendi aliquid mercedis accipere. Liqueat certe vel hoc alio exemplo ei non esse illicitum. Na citra culpa meam, verbi gratia, esset, si Petro indigente aliquo operario, qui pro diario laboraret in vinea sua, si quia illi operariu illi ad impensam meam in sua vinea laboraturu trado, aliquid mercedis exigerem, sic etiam indubitationis propositae casu id campfori liceret.

Hanc autem Garciae, & aliorum sententiam eatenus admittimus, quatenus extra vltimam fictionem (vt supponimus) correspondere sic designatus per campforem vere & realiter gesturus est officium correspondoris nomine illius, qui prius recipit humos ad cambiu. Nam pro ficto correspondore, qui reuera suum non esset peracturus officium, qui eum consignaret nihil mercedis sibi expotere possit.

Praeterea cum munus hoc correspondendi duplicem implicet curam, tum quaerendi pecuniam ad persoluendum cambiu, quod alter accepit, tum eam conquirendi, vel per viam mutui, vel cambij, quod quidem cambium assumendum est, vel ab alio tertio, vel ab eodemmet correspondente, inquirendu iam nobis hic est, an praedictus correspondor possit praedictum cambium soluere nomine principalis campforis, qui primo suas pecunias ad cambiu dederat, & cum ipismet pecunijs istius, sicut poterat cum pecunijs aliunde quaesitis, & ab alio tertio habitis illud exoluit se.

At quamuis alicui prima facie opinio affirmatiua posset videri appareat, mihi tamen talis non videtur, sed potius sententia negatiua, quam Garcia de cambijs cap. 13. sequitur mihi probatur, tum quia si campfor principalis dans, primo ad cambium alicui eum suomet correspondore conueniret vt de propria moneta ipsiusmet campforis alibi. Quid solueret, iam non cambium verum putatur sed fictitium, quippe quod mutuuum esset cum lucro, & non cambium. Dicitur enim cum de natura cambij ageremus, quod quemadmodum in contractu venditionis res quae ubi commutantur differre debent, cuius

Nota.

Questio.

Respons.

idm.

idm.

modi sunt res venalis & pretium eius, quaru vna ante venditionem pertinet ad venditorem, puta merx: alia attinet emptori vt puta pretium soluendum, sic in contractu cambij ad naturam veranreius spectat distinctio nummiatum, quorum vnum vnus est contractus, alterum autem est alterius. Sicut enim nemo proprie rem suam dicitur emere, sed aliena res est, quae emitur: sic nemo dicitur cambire monetam vnā pro alia, si vtraque sit sua, sed tunc dicitur proprie cambire vnā pro alia, quando cabit suam pro aliena. Non ergo vt verum sit cambium, correspondor solutus est nomine principalis campforis, qui primo dedit ad cambium, neque numis istius sed cum numis aliunde quaesitis alioquin, si cum principalis campforis pecunijs fiat solutio iam cambium verteretur in mutuuum. Si

Exemplu.

cut isto exemplo sit patens, si quis verbi gratia Metinae pecuniam conieret alicui, quod eam Hispali in pellibus Taurinis, aut Caprinis exsolueret, si istius monetae collatur conueniret cum suo correspondore Hispali existente, eique significaret vt cum pellibus iam Hispali sub nomine emptis, & non cum alijs aliunde emptis nomine alterius, pro pecunia à se collata satisfaceret, huiusmodi contractus emptio proprie non esset, sed mutuuum quia nemo dicitur proprie emere, quod suum est proprium, ita neque cambire monetam pro moneta, quando vtraque est sua, at si esset in praesenti casu. At quamuis ista sententia Garciae & eius exempla, & rationes non transeant sine difficultate, propterea, quod ipso autore, in hoc cambio terraj generis includitur mutuuum virtuale pecuniae anticipatae datae ad cambium, cuius dominum videtur iam translatum in recipientem, cuius argumentum est, quod ex tunc post receptionem stat suo periculo, id est, recipientis periculo, ergo cum illa sit recipientis iam: & non dantis non colligi videtur, quod etiam si idemmet principalis campfor illam cum sua pecunia commutet, aut si pro ea correspondens ipse eam sibi ex suis pecunijs soluat, quod ideo cambiet suam pro sua, & non pro aliena, cum certum sit quod illa pecunia per mutuuum virtuale facta fuit aliena. Nihilominus tamen sententia Garciae tenenda videtur, nam si si quis hanc, & obiectio sua solutione non caret, quia si aut in emptione merciu in alio loco consistenti anticipata solutione facta, mutuuum virtuale conuenit pecuniae anticipatae soluta, quoniam vnus illa videtur transferri statim in dominum venditoris, & anticipatae recipientis

Rationes & exempla Garciae non transeunt sine difficultate.

Sent. Garcia tenenda.

& nihilominus si talis emptor suis proprijs mercibus alibi constitutis pecuniam à se primo datam exolveret sibi non esset proprie emptio, ob rationem prædictam, quia tandem merces, & pecuniæ pro quibus dantur sunt eiusdem domini in hoc sensu ampliatio sumendo hoc dictum scilicet, quod pecuniæ sunt, vel fuere domini mercium: quas cum tradidisset anticipatè pro ab alio mercibus sibi tradendis: ipse sibi eas cum suis mercibus solvit. Sic in præsentis cambij casu campfor dicitur in eodem sensu (si ipse ex sua pecunia responderet) dare suam pecuniam pro sua pecunia, maxime quia mutuum virtuale tunc videtur restitui sibi sibi, ut ibi cambiatur cum suamet pecunia ex utraque parte cambij sua quod proprie non esset cambire, sed mutuare. Præterea patet sententia hæc & alia ratione, quia finis conferentis ad cambium pro alio loco, est habere illam pecuniam, vel copiosior rem pecuniam in loco, quo consummandum est cambium, quod usu eueire ei non potest, si ex proprijs pecunijs ipse campfor sibi alibi corresponderet. Neque valet argumentum quod in contra posset fieri sic scilicet alius tertius posset correspondere ex proprijs: ergo & campfor ipsi licebit correspondere sibi ex proprijs numis, neque enim videtur campfor in hoc casu esse peioris conditionis quia in promptu est solutio, quia in alio tertio inuenire est pecuniam differentem, & alienam convenientem cambio, utpote quæ non est ipsius campforis, quam non est inuenire in casu quo campfor alibi sibi correspondet ex proprijs factam à campfore cambium venteretur in mutuum.

¶ Ex quibus omnibus elicitur, quod neque ipse campfor per se ex proprijs pecunijs, neque eius correspondens ex proprijs pecunijs campforis aut nomine campforis alium de acquiritis officio correspondens fungi potest: quia eadem ratio probat utrumque reatuci ad mutuum cum lucro quod falso cambium dicitur, bene tamen posset campfor ex alienis pecunijs nomine recipientis ad cambium conquestis: agere officium correspondens, quia iam esset distincta pecunia & aliena: & idem posset facere alius correspondens ex sua pecunia vel aliunde nomine propria acquiritis propter rationem prædictam, quia cum talis pecunia non sit campforis, potest locum habere cambium, cum iam pecunia alterius domini commutetur pro pecunia alterius domini, id est quæ data erat ad cambium ab altero domino, id est à campfore con-

mutatur cum pecunia alia, quæ sibi redditur.

¶ Porro hæsitare alicui hic cõtinget an correspondenti facultas in sit (postquam pecunia non nomine campforis, sed nomine proprio, aut recipientis ad cambium conquisiuit pro correspondendo ad cambium) soluenda eam immediate ipsi campfori cui soluenda est aut potius soluenda sit ipsi, qui recipit ad cambium ut ipse campfori soluat. Respondetur planè parum referre si campfori correspondens soluat, quia tunc campfor non ratione mutui neque nomine proprio alibi conquisitam pecuniam quasi propriam recipit in solutionem cambij alibi consummati, sed nomine correspondens a se signati eam recipit cum antea non esset sua, neque ante receptionem, sed per receptionem fit propria campforis.

¶ Ex prædictis corollariè sequuntur hæc notata digna. Primo, quod ipse campfor potest sibi correspondere siue per seipsum, siue per correspondens ad instantiam recipientis ad cambium datum, dum modo nomine recipientis primo ad cambium pecunijs proprijs ipsius campforis, aut suo nomine primi campforis acquisitis non fiat correspondens, & solutio cambij.

¶ Secundo sequitur, quod qui recipit ad cambium pecuniam pro alio loco, ubi tum pecunijs caret, speque eas ibi habendum destitutus est, tum etiam correspondens ibi sibi non suppetit, si cambium verum, & non fictum, & fictitium inire velit, necesse habet ibi aliquam signare personam, qui suo nomine correspondens vices gerat in soluendo cambium, si ipsemet illum locum ad illud soluendum adire non potest.

¶ Sequitur tertio, quod qui ad expensas suas substituerit correspondens, quia hoc opus mercede dignum est citra conscientie scrupulum, poterit pro hoc alicuius interesse percipere mercedem.

¶ Sequitur quarto, quod si solutio pecuniæ receptæ ad cambium in eodem loco ubi recepta est, est facienda, superflua est consignatio correspondens in alio loco, ac per consequens intuitu illius, quippe quæ fictitia est, aliquid percipi non potest. In quo sensu Garcia interpretatur Mercatù, dùm magnum malitia, & vituperio tribuit, quod campfor ipse correspondens tribuat, quod intelligitur ad correspondendum in eodem loco, ubi recipitur ad cambium. (hombardus dicit, quod non est in se, sed in alio loco, ubi recipitur ad cambium.)

Questio

Resp.

Corol.

Corol.

Corol.

Corol.

CAP. XII.

Pro intelligentia extrauagant. queritur, quid ad veritatem requiratur, statuitur regula generalis contra Albornozium, & ad exercendum cambium qualis animus requiratur in dante, & quid de campfore non ignorante quod accipiens ad cambium, alibi non est correspondens, nisi accipiat mutuum. Pro intelligentia extrauag. examinatur quænam dicantur prima nundinae, de duplici assignatione temporis, de triplici causa concedendi longiores terminos & ad distantes tempore nundinas cambiendo, quid auctius expeti possit, maxime ex abundantia petentium inde causata, vel ratione lucrifessantis, & quod conuentio interesse determinati hic iam sit prohibita.

Pro intelligentia extrauag.

Iam veluti ad calcem huius materiae cambiorum pertinentes, licet multa dicta sint per quæ intelligentia extrauagantis Pij V. de cambijs captari potest: tamen adhuc nonnulla perstringendo, & bullæ sententijs adaptando adiungemus, quod lucidior ipse tenor extrauagantis fiat. Circa primum punctum extrauagantis perpendendum est auctore Nauarro in summa Latin capitul. 17. nume. ultimo not. 6. de cambijs: quod ubi in extrauagante dicitur, Damnamus ea omnia cambia, quæ sicca nominantur, & ita confinguntur, & cætera. hic cambia sicca nominantur, quæ ficta, & simulata sunt. Vera autem cambia appellari, quæ realia sunt, licet ut supra retulimus Laurentio placuerit, ea cambia ubi campfor prius dat, quam recipiat, sicca cambia appellare.

¶ Igitur quia iuxta mentem extrauagantis per cambia sicca hic damnata intelligimus cambia ficta: & per vera cambia intelligimus realia, illud etiam operepretium est hic nosse, ad veritatem cambij realis illud imprimis requiri auctore Nauarro, quod campfor sciat vel probabiliter credat eum, qui à se recipit pecunias ad cambium esse soluendo, ubi soluendi fidem præstitit, & quod literæ expediantur ad alium locum distantia remotum. Distantia namque loci est, quæ cambium huius tertij generis efficit esse verum cambium. Vnde cum duplex sit distantia, alia enim est distantia loci, alia vero est distantia temporis: multum refert nosse, quando cambium refertur ex parte contrahentium ad distantiam loci, ut censetur esse verum cambium, quando verò ad distantiam temporis ob quam fit, ut desinat esse cambium.

Quid ad veritatem cambij requiratur.

Questio.

Instru. Negot.

& vertatur in mutuum cum lucro. Igitur in gratiam huius statuitur regula.

¶ Regula generalis sit, tunc distantia loci necessario intercessura in hoc tertio genere cambij reduci censetur ad distantiam temporis, quæ inducit mutuum cum lucro, ac per consequens usuram, quando recipienti ad cambium ad aliquem locum pecunia non suppetit in alio loco, qua possit ibi esse soluendo cambium. Quod sic accipiendum est (teste Garcia) hoc esse verum, quando in loco pro perficiendo cambio consignato recipiens alibi ad cambium caret non solum pecunia, sed & possibilitate habendi eam, vel animo, quærendi eam ibi pro soluenda pecunia alibi ad cambium recepta, quia destitutus est omni opinione, & ipse tempore restitutionis cambij pro restitutione inueniendi pecuniam: hæc autè regula est contra Albornozium, in parte lib. 3. de contractibus titul. 4. qui suæ sententiæ utpote nouæ amore allectus, ac proinde deceptus contra communem opinionem asseruerat, quod si dans ad cambium ad aliquem locum in tali loco habet negotia gerenda censetur inire contractum cambij ratione distantie loci, aliàs sibi si illic nihil incumbat agendum, censetur contrahere mutuum cum lucro ratione distantie temporis. ¶ At idè deceptus est doctor iste, quia non introspectit naturam huius tertij generis cambij, neque discrimen, quod est inter tertij generis cambium, & alia primi, & secundi generis cambia satis aduertit, scilicet, quod primi generis cambium fit gratia vtriusque contrahentis, sicut secundi generis cambium fit gratia dantis. At verò cambium tertij generis gratia recipientis ad cambium principaliter contrahitur. Vnde consequitur in hoc tertij generis cambio magis coniiciendus est oculus ad recipientem, si illum interfit recipere ad cambium pro sua indigentia supplenda, & an si ipse petat, & an ad instantiam ipsius fiat, quam ad campforem dantem, scilicet, an taliter det cambium ad alium locum quod negotia gerat in illo, quia satis est paratus sit recipere pecuniam quam hic confert alibi cambiatam.

¶ Deinde si iam quis querat ad exercendum cambium, qualis animus requiratur in dante. Responsum sibi tale is accipiat, scilicet, necesse esse dantem animo esse paratum ad recipiendum in alio loco, quod hoc in loco confert ad cambium, tunc requiritur sibi innotescat recipientè ad cambium pro alio loco rem sincere gerere & verè ad cambium petere, sic ut contrarium non sit persuasus, sed

Regula generalis contra Albornozium.

Deceptio Albornozij.

Questio.

fide sana credat recipientem ad cambium non accedere ad petendum ad cambium fucatum, & fictum: sed vere cambij contractum velle inire cum animo soluendi alibi pecuniam in cambio permutatam.

Questio. ¶ Præterea in metem venire aliquibus hoc dubium posset. s. an campfor, qui probè nouit eum qui petit à se ad cambium pro alio loco, ibi non fore soluendo, vbi soluere pactus est: nisi ibi iterum ab alio accipiat ad cambium pro alio loco, aut ad soluendum ibi accipiat mutuum sub vsuris, possit hac non obstante scientia cum petente cambij contractum inire. ¶ Nam hæc ratio in dubium vertere videtur quæstionem. s. quòd emens boues, quibus venditor caret, emptionem fictitiam exerceat, ratione cuius nihil lucri potest obtendere, ergo pari ratione, qui ei dat pecuniam ad cambium, quem nouit alibi carere pecunia ad soluendum non potest postquam fictitium inire cambium, aliquod licitè expetere lucrum.

Resp. ¶ At verò his nihilominus non obstantibus dicendum est, cum Doctore Sarabia, & cum Garcia de contract. 2. part. cap. 13. illum citante quod licet non liceat emere boues fictos à carente illis inde intendendo reportare lucrum: tamen bene licet campfori conferre Metinæ pecunias ad cambium in Flandriam, quamuis non ignoret recipientem ad cambium Flandriæ carere pecunia ad soluendum, nequè ad hoc illam assecuturum citra interesse: quia nequè etiam in arte negociandi tam emptori, quam venditori incumbit cura examinandi, an erogans pretium illud sibi parauit pro illo soluendo interesse, aut accipiendo illud mutuò sub vsuris, dum modo pretium iustum soluatur: & nihil ultra exigatur, sic in hoc genere cambij contingit, nequè est eadem ratio de emente boues fictos cum lucro, quos (vt supponimus) venditor nunquam est traditurus ementi, quia eis caret, nequè eos est empturus ad eos emptori tradendos, sed merùm est commentum: & de dante ad cambium Metinæ ad Flandriam, quia licet recipiens ad cambium careat pecunijs Flandriæ: tamen facultas sibi subest ibi conquirendi eas: & defacto ibi aliundè ad soluendum conquisiturus est eas, & sub tali fide, & spe non ficta sibi datur (vt supponitur) ad cambium. Quare illa emptio fictitia bouum non licet, hoc autem cambium in hoc casu inire bene licet.

Circa extrau. ¶ Deinde circa illam particulam extrauagantij, vbi dicitur: Statuimus ne quis realia

cambia aliter, quam pro primis nundinis vbi illæ celebrantur, vbi vero non celebrantur pro primis terminis iuxta receptum locorum vsu audeat exercere, ab vsu illo prorsus reiecto cambia pro secundis, & deinceps nundinis siue terminis exercendi, notandum est valde, quod per primas nundinas iuxta sensum istius extrauagantis intelliguntur illæ non quæ absolutè sunt primæ, sed illæ vsque ad quas à tempore celebrationis cambij competens tempus interstat ad cambium soluendum quod quidem tempus trium mensium regulariter pro sufficienti reputatur.

¶ Ex quo aperte colligitur, quod si à tempore celebrationis cambij spatio octo, vel quindecim dierum instarent nundinæ in loco vbi cambium soluendum esset, si cambium ea conditione est celebratum vt solueretur in nundinis distantibus interstitio trium mensium, aut plurium, non diceretur cambium tunc celebratum esse ad intercollatas, vel mediatas nundinas, quia illæ nundinæ dicuntur immediatæ, & primæ in quibus commode potest fieri solutio cambij, & non his præcedentes. ¶ Cum igitur tempus præsignari ad soluendum cambium in nundinis dupliciter contingere possit, vno modo ad nundinas immediatas, alio modo ad mediatas, illas dicemus esse nundinas immediatas, quæ primæ sunt post peruentionem literarum cambij ad locum vbi celebrandæ sunt nundinæ, dum fraus, vel dilatio temporis data opera cõcessa non intercedat. Infertur ergo nundinas secundas mediatas, & intercollatas eas esse dicendas, quæ erunt secundæ, idest, veniunt celebrandæ post deportationem literarum cambij, vel post quàm commode potuerit reportari, itaque quantum spectat ad tempus licuit per illud, quia sufficiens erat commode soluuisse cambium in nundinis præcedentibus.

¶ Hic igitur est intellectus verborum Pij. V. patet dum in sua extrauaganti vetuit celebrari cambia, nisi ad primas nundinas, & non ad nundinas secundas, vel mediatas, quæ dicuntur nundinæ intercollatæ, neque ad vltiores temporis terminos, quam distantia loci prærequirit, hocque sic cauuit, vt occasiones vsurarum cauerentur. Nam inde augendi interesse sumebatur ansa, quia solutionum tempora prorogabantur ad plures nundinas. Quando ergo dicitur soluendum esse cambium in nundinis, intelligitur in earum nundinarum pagamentis.

¶ Insuper animaduersione est opus circa illam particulam contentam in prædicta extrauaganti,

Quid p...
me nund...
ne.

Corol.

Assignat...
tempus...
pliciter.

Intellig...
ria extra...

Nota

uaganti. s. ab vsu illo prorsus reiecto cambia pro secundis: & deinceps nundinis, siue terminis exercendi. s. quod longiores termini solutionum triplici de causa concedi solent. Primo, quo tempus subit recipienti ad cambiũ alibi conquirendi pecuniam: vt commodius possit esse soluendo. ¶ Secundo quia campfor intra illud temporis terminum sua pecunia non indiget, ideo solutionis prolatat terminũ nullius interesse maioris intuitu: quòd autem hac duplici de causa termini cambiorum prolongentur res est tum iusta, tum etiam charitati consona. ¶ Tertia autem de causa longiores termini solutionum præfigi solent, quatenus ex huiusmodi prolongatione interesse cambiorum augeatur. Ad tollendam ergo hac ratione augendi interesse occasionem, Pius. V. vetuit, vt vbi in loco correspondentiæ ad cambium non celebrantur nundinæ: non nisi pro primis terminis cambia celebrentur. Nam interesse velle captare rationis longioris temporis ad mutuum, cum lucro reduci nemo est, qui ambigat. Qui autem intercallationem nundinarum, prolongationem què terminorum velit diffusius legere, consulat tum Sotum lib. 6. de iust. & iur. q. 12. art. 2. & 5. tum etiam Mercatum in declaratione extrauagantis de cambijs.

Questio. ¶ Quòd presius quæstionem agitando, veritas illucescat inquirendum venit, vtrum ad distantiores tempore nundinas cambia in eundo auctius interesse expeti possit. Nequè leuis hic se obijcit ratio dubitandi vtrinquè vrgens. Nam pro parte negatiua communis occurrit ratio. s. quod lucrum eo nomine vel le campforem sibi comparare quòd longius proroget terminum ad soluendum cambiũ res est manifesta vsura non vacas. ¶ In oppositum autem est quod abundantia maior recipientium ad cambium licitè adauget cambiorum pretium: sicut etiam maior abundantia emptorum pretium rerum venalium ad augere solet, & quidem iustè. At verò dum longiora solutionum tempora conceduntur in cambijs, plures occurrunt: qui petant ad cambiũ eo quod tunc longiori tempore potuerint pecunia ad cambium accipienda: ergo licitè tunc non immediate ex maiori dilatione temporis, sed ex abundantia recipientium ad cambia inde causata licitum erit cambiorũ augere pretia: Propter hoc argumentũ allatum in oppositum Caietanũ in opuscul. de cambijs cap. 7. sentire videtur, quòd si distantia maior temporis: qua distant nundinæ in quibus soluendum est cambium immedia

Sent. Caie.
& Metin.
Complut.

ta causa est augendi interesse cambiorum tunc manifesta committitur vsura, quia inde resultat mutuum cum lucro, at secus est si hæc maior distantia temporis augendi interesse cambiorum causa immediata non extiterit: licet sit augendi interesse occasio, vt puta longior terminorũ prorogatio communiter cõcessa recipientibus ad cambia, quia causa est immedie inducens maiorem copiam recipientium ad cambia, subinde mediate, & secundariò, & occasionaliter augendi cambiorum pretium præstat ansam licitè secundum Caietanum cui subscribit Metina. Complutensis, quia iuxta eorum metem distantia maior, vel minor, qua tempore distant nundinæ ad quas cambitur est causa immedie inducens maiorem, vel minorem copiam petentium ad cambium. At maior, vel minor copia petentium ad cambium in causa est, quod pecunia in ordine ad cambia æstimationis maioris sit vel minoris, æstimatio autem maior, vel minor pecuniæ proxima, & immedie causa est maius vel minus, reportandi interesse, eo quod maior, vel minor distantia temporis est vsq; ad nundinas, vbi cambia sunt persoluenda: itaq; non ipsa distantia temporis, & nundinarum distantium tempore causa est proxima, aut immedie augendi cambiorum pretia.

¶ Hic autem Caietano & Metinæ aduersatur Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 12. art. 5. ad 2. & q. 13. art. 2. asserens, quod quando abundantia petentium ad cambia ortum habet ex distantia temporis: iuxta quam, & solutio prolatatur talis abundantia, quia ex mala radice & causa originem ducit, nempe ex solutionis dilatione, non potest licitè præferre rationem augendi interesse, aut pretium cambiorum, quia si radix mala est, & rami, & fructus inde producentes malitiã exsugunt: Secus autem esset, si talis abundantia recipientium ad cambium seclusa violentia, & fraude, ex alijs causis iustis pullularet. Caterum quoniam non fat est nobis aliorum doctorum hic proposuisse contrarias sententias, nisi vel eos conciliemus, vel lectori quæ sit sequenda insinuemus ideo responderetur per conclusionem.

¶ Sit igitur conclusio abundantia petentium ad cambia, quæ oritur ex eo quod longiora tempora indulgentur pro solutione: sicut accidit cum ad distantiores tempore nundinas cambia conceduntur, non iustè augeat cambiorum interesse. In hac conclusione non biseum consentit Garcia assentiens magis opinioni Soti. Cõclusio autem primò patet quia

Sent. Soti.

Conclus.

Prob.

opinio opposita Caietani, & Metinæ campsores tranuersos agit, & propensos ad innumeras palliandas viuras, quarum occasionibus subiuuendis Pius. V. consultum iri curauit in sua extrauaganti, dum celebrari cambia uentit pro nisi primis nundinis, & pro primis terminis. Nam si liceret ad distantiores tempore nundinas cambiendo plus interesse accipere, quid necesse fuit Pium V. ad succidendas occasiones usurarū id vetasse, tum quia si campsores monopolium cōstantes vel omnē pecuniam ad numerum paucorum campforū congererent sic paucitatis dantium ad cambium, & multitudinis maioris ad cambium accipientium auctores essent: quia id à mala radice procedit non possent licite interesse, & pretia cambiorum augere. Ergo neq; etiā in pretio cambiorum licet campforibus ascendere ex abundantia accipientium causata ex dilatione maiori temporis, quæ abundantiam accipientium ad cambium solet augere, quia hoc etiam à mala radice procedit.

Confirm. Confirmat hoc Nauarrus in Comment. de cambijs num. 59. ubi in hac parte commedans sententiam Soti asserit non licite augeri æstimationem pecuniæ in nundinis propter defectum, & penuriam numerum, quando penuria hæc ex monopolio conflato à campforibus originem traxit, quia tacite vel expressè causa augendi cambiorum pretia prohibito, omnem ad se cum essent pauci congeste pecuniam. arg. l. 1. C. de monopo. Ad dit. tamē hic vnum Nauarrus, s. quod in hoc casu, & tempore, alij mercatores qui expertes fuere culpæ, nequē consortes fuerunt monopolij possunt bona conscientia dare ad cambium augendo pretium iuxta caritatem ex monopolio inductam, non autem monopolij autoribus id conceditur ait Nauarrus, quia fraus, & dolus nemini potesse debent cap. ex tenore de rescript. & l. itaq; fullo. ff. de surt. Cæterum hoc quod concedit Nauarrus expertes culpæ, & monopolij posse iuxta pretium ex monopolio auctum cambire sine grano salis iuxta sententiam Metinæ in sua instructione. § 25. de empt. non ausim eis concedere. Quia si alij, qui auctores monopolij nō fuere, ignorant per hanc vim, & fraudē auctum fuisse cambiorū pretium, possunt hac durante ignorantia excusante eos, bona fide cambiare ad pretium factum iuxta sententiam Nauarri, non tamen si conscij fuerunt illius monopolij, ad illud pretium auctum cambiare poterunt propter rationem eiusdem Metinæ. s. quia iam constitit eis de fraude, &

Modificatur sent. Nauar.

de violentia, qua illud pretium violentum est, ac subinde iniustum, quod circa ad illud pretium eis hac stante scientia cambire non licuit.

Confirm. Confirmatur etiam, quia sicut non licet augere pretium mercium eas vendendo, & earum pretium concedendo ad longius tempus hoc prætextu, s. quod tunc merces pluris æstimantur, quia plures inueniuntur earū emptores, cum ad longius tempus conceduntur, ita non licet augere pretia cambiorū hoc intuitu, quod plures inueniuntur petentes ad cambium, eō quod ad longiori tempore distantes nundinas cambia soluenda conceduntur, patet consequentia. Quia perinde proportionabiliter se habent cambiare ad literas visas ex vna parte, & ad terminum præfixum, vel ad nundinas ex alia. Sicut vendere pretio de presenti, & numerata pecunia ex vna parte, & vendere ad creditum ex alia, quia sicut venditio ad pretium numeratum est regula per quam taxatur iustum pretium venditionis ad creditum, ita cambium ad literas visas est regula, per quam taxatur pretium iustum cambiorum: quæ celebratur ad terminos præfixos, vel ad nundinas certas. Sicut enim pretium emptionis, & venditionis ad creditum, vt iustum sit, excedere non debet pretium venditionis factæ præsentis pretio, ita pretium cambiorum ad nundinas, vel ad præfixum terminum, vt iustum sit, excedere non debet pretiū cambiorum, quæ celebrantur ad literas visas, ergo sicut pretium in venditionibus ad creditum non est augendum plusquam valer præsens pretium communiter currens, etiam si ex concessa mora solutionis plures ad emendum confluent emptores: ita nequē pretium cambiorum, quæ celebrantur ad nundinas, vel ad longiores terminos: id eō augendum est magis, quam sit pretium cambiorum ad literas visas. s. quia propter maiorem temporis prorogationem plures accurrunt ad cambia petitores, & receptores. ¶ Et per ea quæ dicta sunt argumento in gratiam Caietani à principio facta manet satis factum.

¶ Porro postquam ratione maioris dilationis, aut ratione maiori copix accipientium ad cambium inde orta interesse cambiorum augeri non posse diffiniuimus, superest adhuc, & id dubij expedire. s. vtrum campsores ratione lucris cessantis possint aliquod capere interesse, eo quod ad proximas, vel secundas, vel vteriores suam dantes petentibus pecuniam desinunt cambiare. Est autem questio hæc non extra controuersiam, si quidem Sotus

Confirm.

Prædicta sit satis Caiet. Questio.

Sent. Soti Argum. 1. & 2.

tus lib. 6. q. 10. arti. 2. de iust. & iur. partem tuetur negatiuam, primò hac ratione scilicet quia campsores nulla ratione possunt lucrū cessans expetere, etiam si milles rogati cambiant, tum quia sua sponte faciunt, tum præcipue quod à nulla alia cohibentur licita negotiatione cum solis cambijs (vt supponimus) expositam habeant pecuniam, tum quia extrauagans Pij. V. repugnare videtur, vbi cauet, ne deinceps quisquam audeat siue à principio siue aliàs certum, & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci, ergo neque interesse lucris cessantis cambiendo ad secundas, vel ad vteriores nundinas licet pacisci, etiam si campsores cauentur se ob id cessasse à pluribus cambijs inueniendis ad primos terminos, vel ad primas nundinas. At Coronales fratres doctores Parisienses, quibus subscribit Nauar. Cōmen. de camb. n. 34. in affirmatiuā cōuenere sententiā hac persuasi ratione quod licet campforibus se seruare indemnes, est autem perspicuum aliquādo tales campsores pati iacturam lucris cessantis, ac subinde subire damnum ex cambitione, qua cambiunt ad secundas, vel tertias, vel distantiores tempore nundinas, eō quod hac de causa plura præmittunt celebrare cambia sibi lucrum parientia ad plures proximas nundinas, & primos terminos, ergo licebit tunc quando sic cambiunt ad distantiores nundinas, non quidem ratione maioris prolotionis temporis, sed ratione lucris cessantis cambiorum pretia augere.

Sent. Coronelium.

Sent. auctor. ris.

¶ Igitur præmissis primò, quod sæpe inculcauimus scilicet, quod lucrum illud quod sibi titulo cambij, vel recambij aucupantur campsores à recipientibus ad cambium propter prorogationem eis indultam vsquē ad nundinas secundas usurarium esse teste Nauarro in extrauagantis expositione iuxta cap. consuluit de usur. adijcimus secundò, quod licet limitationem, quā quoad forum conscientie subtrepide addidit Nauarrus non audeamus omnino condemnare vbi ait, quod tale lucrum non esset usuram inuoluens, quando pro vero interesse scilicet lucris cessantis acciperetur à campforibus: sed tamen malum iam extante extrauaganti Pij. V. asserere, quod in conscientia non sit licitum cambiare in interesse lucris cessantis obtendere siquidem extrauagans Pij. V. id. clarè per hæc interdicit verba. Statuimus ne deinceps quisquam audeat siue à principio, siue aliàs certum & determinatum interesse etiam in casu non solutionis pacisci.

Facit extrau.

Facit Met.

¶ Item Metina Salmanticensis in hoc certè nobis assentiret, qui in instructione conf. §. 26. de censibus penes finem loquens de conditionibus, Censibus, ait, quod licet multæ conditiones censuum non sint de iure naturali, & diuino, tamen sunt de iure positio obligantes obligatione tali, quod earum transgressores subdunt culpæ mortali. Quia pari ratione idem diceret de statuto hoc, quo Pius. V. statuit nullum interesse centum, aut determinatum paciscendum esse in cambijs, etiam in casu non solutionis, quia certè par est vtriusque ratio. Nam sicut multæ census conditiones sunt ad exterminandas usurarias fraudes, sic & ista dispositio, ne de interesse certo lucris cessantis fiat pactum, tū quia si lex est sancta, & prospiciens securitati conscientie: & à tanto pastore edita, quare in foro conscientie non obligabit: si igitur eius transgressor in foro exteriori conuictus penas dabit, credo eas luet, nō propter solam causam, sed etiam propter incurtam culpam. Neque hanc legis dispositionem fundari solum in presumptione autumo contra Nauarrum, sed etiam istius obtentus lucris cessantis in cambijs esse in conscientia prohibitiuam. ¶ Vnde sententiam Nauarri quatenus insinuat in conscientia pro vero interesse lucris cessantis aliquid in cambijs posse recipi non facile admitterem, nisi duplici limitatione mediante, primò quod hæc assertio Nauarri intelligatur, dum in cambijs de certo lucro cessante soluendo non fiat pactum iuxta dispositionem extrauagantis. Nam tunc si sine præiudicio, vel intercedenti tali pacto contingat ex mora soluendi inuito campfori aliqua lucris cessantis aut damni emergentis iactura, non erit illicitum eius exposcere recompensam.

Sent. Nauarri in conscientia non veniens. & Limitatio.

2.

¶ Secundò limitanda venit talis assertio Nauarri, quod sit vera, quando annectitur huic pacto, non quoad vitiationem culpæ in conscientia, quia reuera transgressio extrauagantis eam inducit, dum tale inicitur pactum de certo lucro cessante soluendo in cambijs, sed quoad euitationem culpæ contra iustitiā in non restituendo illud interesse lucris cessantis etiam deducti in pactum, quando re vera pro vero interesse illud campfor cepit. Quia tunc licet deliquerit campfor contra iustitiā legalem dispositionem iustam extrauagantis violando, sed nihil molitus est contra iustitiā commutatiuam, cuius sola violatio obligationem inducit restituendi, quando re vera omnes conditiones iustificantes exactionem lucris cessantis concurrerunt, quare tunc interel

felicia ceptum, si non restituat, non ideo alius cuius culpa contra iustitiam commutativam reus reit.

Distum. 2. Secundò ad quaestionem dicitur cum Navarro, quod ante editionem huius extrauagantis Pij V. innitendo soli iuri communi non erat aliquo iure interdictum pacisci à principio, vel postea in cambijs ante solutionis tempus superinteresse probabili, scilicet, ut certum quid solueretur. Cuius sententia fuit Metina in C. de restitut. fol. 132. & Sotus lib. 6. de iust. & iur. q. 1. art. 3. qui solvendum esse interesse, verisimile conventionis firmatum à principio dixere, licet in fine tandem pateat nullum interesse obuenturum fuisse: verum iam post istius extrauagantis promulgationem in materia cambiorum interdicta est talis alicuius certi, & determinati interesse lucri cessantis conventio, propter dispositionem extrauagantis, cuius intelligentiam limitatam per Navarrum, quatenus attinet ad forum conscientie, nos rursus securius supra moderati sumus.

Distum. 3. Tertiò dicimus quod licet autore Navarro in disputationem pro vtraque parte verti posset, vtrum dispositio hæc de non annectendo contractui cambij pacto de aliquo certo lucro cessante soluendo, extendenda sit ad pactum simile non annectendum contractui mutui, tamen cum illo tenenda esse videtur pars negatiua, utpote que iustior videtur, propterea quod dispositio hæc exorbitans est in hoc à iure communi, quare restringenda est, non ad alios casus extendenda.

Distum. 4. Quarto dicimus cum Navarro quod dum Pius V. hic celebrari cambia vetat, nisi quò ad proximas nundinas, vel primos terminos pro soluendis cambijs assignari solitos id interdicere ea ratione est intelligendum, ne cariora fiant cambia ad secundas, vel tertias nundinas exercita, quam ad primas, alioquin non videtur Pius V. prohibere ne maior termini prorogatio concedatur debitori si sine illo iniusto camporis fiat emolumento quòd videtur confirmari in quòd favore. C. de leg. & cap. quod ob gratiam de regul. iur. lib. 6. Sic ut neque etiam hic Pius V. videtur vetare ut prædiximus (dum vetat certum in teresse, & determinatum non deducatur in pactum) quòd conditionaliter fiat conventio, non quidem de certo teresse soluendo, sed de illo lucro cessante, quòd ex mora solutionis obonerit quidquid, vel quantum illud fuerit nihil in particulari determinando. Quia hoc pactum nihil aliud est quam iusta

quodam protestatio suæ indemnitate, quam facit campior suo debitori. Immo etiam non præcedente ista conditionali in certi lucri cessantis pactione, si ex culpa & mora debitoris campiori nolenti interesse cessaret, posset illud expetere, quia de iure naturali est se servare indemnem. Ex supradictis patet iam solutio quaestionis in principio propositæ, quia respondemus quòd non licet alicui mercatori, quia cohibetur ab alia negotiatione, cambiando suam pecuniam sic expetere lucrum cessans, neque campiori licet illud exigere cambiando ad nundinas mediatas, vel intercallatas sub eo nomine, & colore, quò omittit plura exercere cambia ad primas nundinas, & primos solutionis terminos assuetos ex quibus verius sibi comparasset emolumentum, quia id est vetitum per extrauagantem Pij V. quæ tamen quoad conscientiam attingit iuxta glossam superius à nobis datam glossanda venit, quæ aliquantulum distat à glossa Navarri.

CAP. XIII. An usus cambiendi receptus in Italia & in alijs orbis partibus an sit licitus, de forma usus huius cambij, de sententia Navarri & autoris circa hoc admonitio digna, examinantur hic quatuor conclusiones Soti, seu potius explicantur, regula Siluestri pro cambijs, admonenter campiores de periculis quæ secum fert ars camporia.

Quamuis multa principia tradiderimus, multaque à nobis hic in materia cambiorum discussa sint dubia, per que, & reliqua omnia, quæ occurrere possent, possent faciliter diffiniri, tamen quia adhuc ostentis principijs, dum ad particularia dubia descendunt quæ illis proponuntur, aliquos allucinari contingit, nonnulla, & si non omnia hic discutenda proponemus, per quæ lector, qui in his agendis quaestionibus non est tam versatus, cætera possit coniectare & definire. Quaritur ergo primò an ille usus cambiendi, qui in tota Italia expresse inoleuit, & in alijs quoque orbis partibus implicite introductus est, sit licitus, exercetur autem sic, sunt quippe multi quibus copia pecuniæ numerata suppedit, qui vel quia nolunt in arte mercandi exerceri, vel quia ad eam minus idoneos se existimant, vel quia alium commodiorem modum quaerendi victum non inveniunt, artem camporiam amplectuntur in hunc modum eam exercentes (ut refert Navarrus in sum. Latini. cap. 17. de cambijs lit. L.) quòd Genæ, vel in

Solutio.

Questio.

Varietas officii cambiorum.

Italiam alio loco dant pro scuto marchæ quò valet Lugduni. 67. solvendo ibi in proximis nundinis. 65. vel 66. plus vel minus pro vt fuerit prolixius, seu brevius tempus interdatione, & solutione, nunquam tam dat. 67. quia tunc nihil lucrarentur, qui acceptis literis ab his quibus dedere pecunias ad quosdam alios, qui illa scuta in illis nundinis sibi solvant vel suis factoribus, rursus illa scuta sibi soluta eisdem, vel alijs Genæ soluenda, vel alibi in terminis ad solutionem assuetis conferunt soluenda cum auctuario certo, vel incerto, præsignando ab in hoc deputatis, & mox illa scuta soluta cum auctuario hoc conferunt eisdem, vel alijs restituenda in alijs nundinis proximis Lugduni restituendo & solvendo pro singulis scutis marchæ. 65. vel 66. vt prædiximus. Simile quoque dubium huic annectit Navarrus ibidem de his qui in fine nundinarum Galliarum, Belgiarum, Hispaniarum certis temporibus celebratarum magna copia pecuniarum abundantes, quæ nolunt in merces infumere eam eisdem, quibus antea tribuunt ad cambiū, vel alijs ad cambium recipere volentibus eam pecuniam tradunt soluendam, vel in nundinis, vel in alijs ciuitatibus eiusdem regni, vel aliorum regnorum proxime obuenturis, recipiuntque eam ibi cum aliqua lucri certi vel in certi accessione, cum quò in fine nundinarum aliarum receperint per se, vel per suos infitores quantitatem, quam antea contulerat ad cambium eam sic cum accessione lucri receptam rursus in fine nundinarum eisdem, vel alijs conferunt ad cambium in nundinis proximis, vel præstitutis terminis soluendam alio loco sicque huiusmodi cambia frequentes in finenundinarum instaurant, res est quæ ancipites potest tenere doctores: sicut fatetur Navarrus vbi supra, ipsum, & Emanuelem à Sa Societatis Iesu doctorem à se valde commendatum in solutione huius primi dubij substituisse ante aliquot menses, dum interrogati essent de eo à quodam episcopo salutis animarum sui gregis cupidissimo. Neque enim facile est approbare contractus, qui effugiem mutui cum lucro præferunt quòd capit in ciuitate de vsuris ecclesia damnat, sed neque præcipitare sententiam oportet in damnanda ea arte cui innumera multitudo Christianorum alioquin Monigeratorum ad trahendam vitam dat operam, neque enim (vt narrat Navarrus solum negotiatores, & campiores huius cambiendi sic officio vacant, sed quamplurimi alij, tum locupletes viri, tum optimates, & tam us

Questio.

Forma vsus cambij.

Obiectio.

prema; quam infima notæ homines, etiam ecclesiastici ab hac non abhorrent arte, vritur, enim ea suas pecunias committendo campioribus, vel mercatoribus prædicta cambia exercentibus eorum animo, & pacto, vt suas nascantur partes incertas, vel certas lucri incerti pro rata pecuniæ à se contributæ. Hos autem, qui quotannis confitentur, absoluntur, sacram suscipiunt Eucharistiam, & eorum confessores tam atro calculo scilicet damnationis velle notare res est: quæ non videtur carere nota temeritatis maxime, quia vt tradit Cald. quem citat Navarrus, cambijs his cessantibus commercia cum exteris regnis interirent & propria commercia vniuscuiusque regionis tenuiora fierent.

Iam ad solutionem vtriusque dubij accedendo (nam quia de vtroque eadem est ratio, vtrum quæ eadem comprehendit solutio) dicimus: quòd huiusmodi cambia iustificare non possunt si ficta sint, & fictitia, quæ quidè fictio vt absit non potest esse (vt prædiximus) ignorare an recipiens ad cambiū alibi realiter, vel credito pecuniam habeat, sed requiritur saltem huius fidem probabilem habeat dans quia (vt allegat Navarrus) ignorantia etiam facti eius, quòd oportet scire non excusat. 1. quaestione 4. §. notandum qualis est hæc, & de electione cap. innotuit. accedente glossa.

Secundò dicimus, quòd perperam Navarrus casum vtriusque dubij, vt posse saluari per reductionem ad 5. cambium, quòd vocat ipse lit. g. cambium ratione veri interesse damni emergentis: vel lucri cessantis, quòd incurrit campior cessando ab alio iusto cambio, quia solutio dubij debet adaptari casui, de quo dubitatur, & secundum circumstantias secundum quas, vel cum quibus proponitur (nam circumstantia vna sola interdum variat casum) debet quaestio solui. Cum ergo (vt Navarrus proponit vtriusque casum) qui huiusmodi exercente cambia nolint arti mercandi intendere, neque pecuniam suam in prædia, vel iura fructifera infumere, sequitur, quòd illi stipulus iste lucri cessantis sit fictitius, & quòd obtemperat illius, captandi interesse ius in cambio non habent: male ergo hos casus contempsit saluare reducendo eos ad cambium quòd ipse vocat quintum.

Sed ne quæ punctum veritatis attingit reducendo eos ad tertium cambium, quòd ipse lit. E. diffinit esse cambium per literas, quibus virtualiter transfertur pecunia ex vno loco in alium quamlibet remotum, quia in hoc cambio

Distum. 1.

Distum. 2. Sent. Nau.

cambio translationis pecuniae vt. bene diffi-
niuit Garcia, qui suam volunt transferre pecu-
niam ad alium locum, prius eam campfori-
bus translaturis eam veluti transferendam
conferunt, at indubitationis huius, utroque
casu campfores ipsi sunt, qui pecuniam suam
tribuunt recipientibus eam ad cambium in
alio loco soluendam: vnde praeposterè redu-
cit hos casus ad quinque quod vocat ipse cam-
bium.

Sent. auto-
ris.

¶ Igitur si saluanda sunt huiusmodi cam-
bii per reductionem ad tertium genus ca-
mbij per literas, vbi campfores vel mercatores
in vno loco impendunt pecuniam ad cam-
bium: vt sibi cum interesse in alio loco com-
mutata reddatur, quod quidem interesse in
hoc tertio genere cambij ex triplici capite (vt
praediximus) expeti licetè potest, ex quo pro-
uenit idem numisma magis aestimari in vno
loco, quam in alio, scilicet, vel quia maioris
aestimationis legalis, & naturalis est in vno lo-
co, quam in alio, vel secundò ratione absen-
tia, & praesentia pecuniae, vel tertio ratione
maioris aestimationis accidentalis, quam for-
titur moneta eadem in diuersis locis.

Nota Nau.

¶ Bene tamen admonet Nauarrus penlandum esse
in hac parte, an eadem pecunia in loco distan-
ti maioris sit aestimationis, quam in praesenti
loco, tuncque conferendum esse illud plus
aestimationis cum illo minori, quo propter
absentiam valet: & sic rediscendum esse ad
aequalitatem valoris. Vnde eorollarie infert,
quod si eadem pecunia pluri valet Lugduni
quam Metinae, qui Metinae pecuniam exi-
stentem Lugduni emeret ex hac parte carius
ab ipso esse emenda loquendo de emptione
largo modo, carius (inquàm) si emeret Lu-
gduni pecuniam Metinae constitutam & e-
contra. Vnde infert hac ratione forte iustifi-
cari cambium illa, quae frequenter exercentur
à Metina ad Vlisippone, & ab Vlisippo-
ne ad Metinam; quia à Metina in Vlisippo-
nem multoties cambitur ad paria hoc est cam-
bitur centum aurei collati Metinae prius
pro centum redhibendis in Vlisippone, cuius
potissima ratio est. Quia pretium pecuniae
Vlisipponenfis licet ex se auctius sit, tamen
respectu Metinae vbi cambitur ad Vlisippo-
nem quia est absens, Metinae hac ratione ab-
sentiae minus valet, atque sic sic interdum vt
subtrahit, quo minus valet Metinae cen-
tum aurei Vlisipponenfes propter absen-
tiam, licet illa excederet aestimatione, pos-
sint ad equum quod ad cambium, dando Me-
tinae centum aureos praesentes pro eodem
videtur

absentibus, qui in Vlisippone sunt redhiben-
di. ¶ Ratio autem quod à Metina ad Flandria
ad paria, cambia celebrari non possunt valet, si-
quia licet pecunia Flandrensis ratione absen-
tia, utpote quae est extra regnum minus valet
sed tamen tantopere in Flandria superexce-
dit in aestimatione, vt etiam dempto, quo Me-
tinae ratione absentiae minus valet, adhuc su-
perior in valore manet, quam pecunia, quae
Metinae ad cambium pro Flandria recipitur.
Quamuis enim absentia pecuniae Vlisippone
si, & eius extra regnum existentia in causa ef-
fe possit aequari pecuniam Vlisipponensem
cum Metinensi in Metina, tamen haec absen-
tia pecuniae & extra regnum existentia suffi-
ciens causa non est ad adaequandum Metinae
pretium pecuniae Flandrensis cum pretio pe-
cuniae Metinensis. ¶ Vltimo dicimus quod
quoniam ad istud tertium genus cambij vide-
tur reduci uterque casus indubitationis praepo-
situs, & quia cambium hoc tertij generis
ex praedicto triplici capite ex quo maior aesti-
matio pecuniae sumitur in vno loco, quam in
alio iustificatur, videndum est ab eis, qui haec
cambia exercent, vt iuste ea exercent, an om-
nes tres causae augendi pretium cambiorum
concurrant, vel vna tantum, vel duae, vt iux-
ta concursum earum metiantur pretium ius-
tum cambiorum, iuxta regulas supra traditas,
illudque etiam aduertant, quod eos Nauarrus
admonet, scilicet, quod sicut emens rem aliam
absentem minoris notabiliter, quam commu-
ni aestimatione aestimetur, etiam si subtraha-
tur, id quo minoris solet aestimari propter ab-
sentiam, praeterquam, quod delinquit mortali-
ter, obnoxius fit ad restitutionem illius quo-
tae notabilis, quae ad adaequandum iustum pre-
tium requiritur, ita etiam campfor, qui cam-
biat pecuniam praesentem pro absente, si no-
tabiliter pro absenti pecunia erogat ob eius
absentiam minus, quam propter eius absen-
tiam communiter solet minus valere, etiam
detracto, quo minoris aestimatur propter ab-
sentiam, & culpa mortali se subijcit, & obliga-
tioni restituendi, quia licet possit subtrahere
à pretio pecuniae sibi in alio loco reddendae
quod minus valet propter absentiam, sed hac
ratione non potest notabiliter ultra iustum
subtrahere.

Ratio.

Distin-
ctio.

Admo-
tio.

¶ At admodum non desinam quod for-
te iuxta sententiam Soti & Mercati in praedi-
ctis duobus casibus, & dubijs vbi sic de loco
ad locum recepta solutione reciprocè quo-
dam modo instaurantur continuè cambia non
est habenda ratio absentiae pecuniae, vt videtur
pecu

pecunia absens sit minus aestimanda, siqui-
dem licet relinquatur absens à loco vbi fuit
primò data, sed tamen sit suis domini praesens
ad restorationem cambiorum, quam sem-
per exercent in fine nundinarum, sed hoc li-
cet sciam esse tutius & apparentius, tamen a-
liorum iudicio relinquo, licet non metafisicè,
sed moraliter tractando res morales
praedicta ratio virget certè vt apparet, tamen
si non damnandum sit oppositum, quando
nihil sic lucraretur per restorationem cam-
bij à loco vbi relicta fuit pecunia abiens, sed
per aliud vbi praesens est respectu domini ca-
dantis ad cambia.

Resp.
Distin. 1.

¶ Praeterea placuit & illam quaestionem
quotidianam adducere in medium exami-
nandam, de qua Nauarrus in summa Latina,
num. e. vltimo de cambi. lit. N. ait se fuisse
interrogatum, ea nempe est, An potuit li-
cite quidam Hispanus Romae alteri impende-
re centum scuta, quod ab ea Romae recipiente
centum sibi soluantur in Hispania cum ali-
quo tamen augmento. At quam breuiter
iuxta sententiam Nauarii sic duximus respon-
dendum primò, quod nomine lucri cessantis,
si verè non cessabat illi lucrum, quia Romae
Hispanus ea centum scuta non destinarat ad
aliquid fructifera emendum, huiusmodi
interesse lucri cessantis expetere non potest,
& nisi etià concurrentibus alijs lucri cessantis ex
actionem iustificatibus conditionibus: imo di-
co contra Nauarrum, quia quaedam in hoc co-
tractu intercedit species cambij, & quia in
cambijs iuxta extrauagantem Pij. V. omnis
pactio lucri cessantis cessare debet, contra
decretum extrauagantis videtur quod cum
tali augmento ratione lucri cessantis centum
tantum scuta Romae ab Hispano data ab eo-
dem recuperentur in Hispania.

2.

¶ Secundo dicimus, quod ablata omni fi-
ctione licet cambij si verè, qui recipit Romae
illa centum scuta soluenda à se in Hispania, ve-
luti in cambio commutata, habet ea realiter
in Hispania in se, vel virtualiter in alijs bonis,
vel redditibus, vel quod habebit corresponso-
rem ad ea in Hispania soluendum probabili-
ter creditur, tunc ratione tertij generis cam-
bij quod hic videtur interuenire obseruatis
eius conditionibus, licebit praedicto vt in que-
stione proponitur illa centum scuta dare ad
cambium, tuncque duplici ratione licebit Hi-
spano danti Romae illa centum scuta recipere
in Hispania illa centum cum augmento.
Primò ratione absentiae, ob quam minus esti-
mantur Romae pecunia redhibenda Metinae,

Secundo ratione maioris aestimationis, quia
magis aestimantur centum scuta Romae, quam
Metinae totidem.

¶ Tertio adiungimus cum Nauarro, quod
liceret praedictus contractus, etiam si Hispanus
illa centum Vlisippone mutuo dedisset,
postquam Vlisippone eadem pecunia plus va-
let, quam Metina, quia tunc non ratione mu-
tui illud augmentum exgeretur, sed quia ea-
dem pecunia Vlisippone plus aestimatur, quam
in Metina. Quinimo & si Romae eadem pecu-
nia maioris non aestimaretur, quam in Hispania,
si facultas relinquatur mutuario soluendi
ea centum scuta Romae, si velit, aut si ma-
iorem facultas si relinquatur ei restituendi ea in
Hispania, vel in alijs partibus cum cambio,
tunc qui sic ea Romae contulit, possit saltem
augmentum, aut interesse in tanta summa pe-
tere, quantum tractatio illorum scutorum,
seu redemptio in Romam vbi data sunt mere-
retur, quia in hoc casu auctoritate Nauarii ni-
hil videtur expeti ultra sortem, nisi dum fa-
cat id quod ad consulendum indemnitati
ea centum scuta dantis Romae est necessarium,
quia centum scuta data mutuo Romae, quia
ibi praesentia sunt danti, plus ei valent, quam
totidem pro solutione mutui in Hispania re-
cipienda vbi sibi sunt absentia, praesentem sic
Romae opus habiturus est eis, qui tunc re-
ductio eorum ad Romam aliqua sibi expen-
sa constabit.

Distin-
ctio.

Obiectio.

¶ Verum contrauenire videtur huic asser-
tioni, tum quod diuus Antonius 2. part. tit. 1.
cap. 7. §. 30. asserit, scilicet, non abesse ab ul-
tra culpa quod campfor agit dum Romae con-
fert alteri centum ad sua peragenda negotia
ea conditione, vt intra octo menses ea Parisijs
reddat cum accessione interesse, 5. aut 8.
cui subscribitur Siluester verbo vltima 4. q. 1.
& Gregorius Lopez. l. 1. §. 1. 5. part. tit. 11.

Resp.

¶ His nihilominus non obstantibus aucto-
re Nauarro praedicta nostra assertio & sua esse
vera. Quare respondetur quod duplici ratio-
ne eorum assertio nostrae non contrariatur.
Tum quia praedicti doctores loquuntur de
mutuante, aut de illo, qui ratione dilationis,
quam indulget a se soluendum, aliquid ultra
sortem contendit accipere, quod ex duplici
capite licet coniectare ob hanc rationem dila-
tionis voluntatem accipiendi interesse illos
doctores voluisse damnare, scilicet, ex longo
termino octo mensium, quem in casu
quem damnant, proponunt, & ex eo etiam
quod eadem pecunia maiorem aestimatio-
nem obtinet Parisijs, quam Romae, quae
sunt

CAP. XV. De contractu sponsonum, & quid sit iste contractus, an dubium sponsonum excludere debeat etiam fidem humanam sicut & scientiam, an certus de re admonens alium de certitudine hac possit spondere, post hoc cum illo res contingibilis, ex se non ponit in tuto sponsores, de contingencia casus sponsonum in Valentia, cuius Garcia meminit.

Postquam materiam de cambijs suis numeris absolvimus, quia de contractibus hic materiam suscepimus pertractandam, nunc de contractu sponsonum, quae, apuestas, Hispanicè dicuntur nunc nobis occurrit agendum. Ut autem huius contractus naturam exploratam habeamus, quia ex eius diffinitione innotescit, diffinitionem contractus sponsonum praemittamus oportet. Est igitur contractus sponsonum; contractus quidam, in quo uterque contrahentium, id est, spondentium periculo se exponit aliquid perdendi, aliquidque solvendi vnus alteri, & contra, ita vt qui dixisse verum inuentus fuerit rem sponsoni suppositam lucratur. Qui vero falsum dixisse supra rem de qua contenditur, an vera, vel falsa sit repertus fuerit, eam amittat, assertorique veritatis eam impendat. Ex qua quidem diffinitione colligere licet, duo potissimè in hoc contractu interuenire, scilicet, tum interuenit contentio inter sponsores, an res ita sit, vel non ita sit, tum etiam premium. Vide de hac materia Alcozerum, dum de ludo agit disputantem latius, cap. 46. & 42. consule etiam Garciam libro. 2. de contractibus, cap. 18. pag. 541. qui ait, quod sponsones aliquando differunt in diuersa specie premij, scilicet, dum alter exponit annulum, alter nummum aureum, vel argenteum, aliquando idem specie exponitur ab spondentibus, sicut à Samfone, & ab eius amicis in sua sponsonum mutua, vtrinque spondones pro premio expositae sunt.

Præterea perpendendum est, quod quia contractus sponsonum includit contradictoria, ideo vt sumatur semper respectu eiusdem, necesse est. Insuper vt supra re dubia respectu vtriusque spondentis talis contractus in eatur opus est. Sed iam speculandum venit, an id dubium, de quo in contractu hoc solet contentari, an verum sit an falsum, necessarium sit quod sit tale dubium, vt non solum excludat scientiam, sed etiam fidem humanam, & opinionem. At quidem Garcia loco vbi supra ab solute tenet, quod dubium, quale requiritur ad spondendum tantum excludit certitudinem scientiae, non autem excludit opinionem, aut fidem

De contractu sponsonum.

Id sit iste contractus.

Questio.

Sent. Gar.

humanam. Nam ait, quod licet certus certitudine scientiae non possit sponsonis contractum inire super re, sibi tali certitudine scientiae certa, bene tamen potest opinans, aut fide humana credens supra re sola opinione, aut fide humana nota spondere. Nam res sic cognita non sic omnino est certa, vt aliter vsu euenire, aut certe contingere non possit. Verum licet sententia haec Garcia non sit omnino improbanda, sed neque omnino sine grano salis, & sine aliqua moderatione puto fore approbandam, quia fides humana nonnunquam, quasi infallibilem certitudinem æquivalentem ferme certitudini scientiae humanae habet, cuiusmodi est fides humana, qua quis credit esse Salamanticam, aut Toletum, quia tales ciuitates cum non viderit, esse tamen in Hispania ab omnibus audiuit, aut si alia fides humana datur perinde certa. Qui igitur tali fide humana ita certa, & firma subnixus supra rem sic à se creditam concertaret cum alio. v. g. peregrino ignorante id & dubitante non posset super eum cum illo dubitante spondere, quia se omnino poneret in tuto: tum, quia opinio humana licet sit cum formidine alterius partis aliquantulum tamen magis inclinatur in obiectum opinabile illi adhærens. Vnde tam probabilissima potest esse eius certitudo, vt licet sit infra certitudinem scientiae, tamen moraliter loquendo, & quasi semper sic opinans, si supra re sic opinata concertans cum alio dubitante concertet: si spondeat cum eo in tuto lucrandi, & non perdendi se collocet, quod in alijs contractibus, vbi admiscetur contractus sortium videtur reprobandum. Igitur in his casibus haec sententia non videtur omnino secunda: ergo si approbanda est, dicendum est, quod proprie verum habet. Primum quando opinio, qua iste habet non est ita probabilissima, quod eum moraliter loquendo ponat in tuto, scilicet, taliter, vt per exigua, aut fere nulla sit formido de periculo perdendi (quia in moralibus, quod per exiguum est, & paruum, quasi pro nihilo reputatur) sed est tantum probabilis, ita vt merito ab alio possit dubitari, aut haberi, vt probabilis assertio opposita, nam tunc sic opinans posset super tali re spondere cum alio. Secundo, quando fides humana non tanta certitudine polleret, vt eum spondentem omnino statueret in tuto, vt in exemplo supra adhibito, sed talis esset, & super tali re, vt merito locum rationabiliter dubitandi, aut credendi oppositum alteri spondenti relinqueret. Nam tunc licet super rem sic opinatam, & creditam contendens cum alio spondere posset, & sic hic limatus, & securius

Sent. Gar.

Opin. Garciae approb.

sub

Corol.

sub aliorum censura me puto fuisse locutum. Praeponderandum est etiam tanquam corollarium ex supradictis elicatum: quod licet, qui habens rem, de cuius veritate contendit, pro certo compertam, cum alio super illam spondet, in hoc delinquat, tamen si sua non obstante hac certitudine à se concepta res à se asserta realiter in se vtrique aleam tam perdedi, quam lucrandi esset exposita, lucrum inde sibi cedens iuste sibi vindicare posset, quod ex simili patet, nam ex contractu licito, quae contrahens dum contraxit, pro certo putauit esse illicitum (licet peccauerit contrahendo) lucrum licite postea comperta contractus iustitia sibi comparat: ergo licite talis lucrum sibi conquirat, postquam comperit, quod res quam putauit omnino certam, dum contraxit spondendo, non erat omnino certa in se, sed contingibilis, licet contigit esse veram: prout ipse in sponsonum assertebat. Secundum etiam corollarium istud ex praedictis inferatur, scilicet, quod quia in hoc contractu praerogatur, vt nemo spondentium se extra aleam perdendi constituat, aut in statu tuto lucrandi se collocet: hinc fit, vt si quis de re de qua controuertitur, infallibilem cognitionem, siue per diuinam reuelationem, siue per experientiam, siue per scientiam sit adeptus: nullatenus super re sic sibi nota contractum sponsonum inire possit, quia tali suffultus infallibili noticia extra omnem aleam perdendi sic spondens se collocat.

Questio.

Sent. Garc.

Præterea inquirere hic non erit ab re: an qui certo rei, de qua contenditur est conscius siue per scientiam, siue per diuinam reuelationem, aut infallibilem experientiam, si praemonitum esse curet alium consponsores de tali scientia, & certitudine, quam citra dubitationem habet, possit cum illo spondere, & certum lucrum reportare. At licet ad istam quaestionem responderit Garcia loco citato: nescio tamen, an omnino attigerit punctum veritatis. Ait enim distinguendo, quod si ista praemonitio in effectu abstulerit deceptionem, quia alius consponsor ei adhibens fidem certo per suasus est, quod tollens deceptionem verum certumque asserit. Et nihilominus hoc non obstante pergit spondere, sic licite poterit ab eo lucrari sponsonum premium: & spondere, quia sic scienti, & consentienti non fit iniuria. Si autem consponsor licet praemonitus fuerit de certitudine rei assertae, supra quam conceditur, quia in effectu de tali certitudine certus non mansit, spondere adhuc voluit, quia certam rem esse non admittit, non est ineundus

Instruct. Negot.

Z 2

effectu

contractus sponsonum cum ipso super tale re, neque enim ratione talis contractus lucrum sibi vindicare lucrans poterit. Nam est contractus eius cuius voluntas, seu consensus ad spondendum, fundatur adhuc in deceptione non dum per praemonitionem sponsonis certi de re, sublata. Haec Garcia ait. Igitur in hac quaestione pro eius explicatione plura erant expendenda verba, nisi quaestio haec in simili controuerso casu, & deciso supra casu in materia de venditione, vbi agimus de venditionis contractu quatenus est inuoluntarius, discussa iam esset. Igitur iuxta mentem D. Thomae in additionibus, q. 46. art. 2. ad. 4. si sponsonus noluit adhibere fidem alteri illum certioranti de veritate rei, dum controuertebant inter se de veritate rei, sed pertinaciter voluit spondere, si renuit eius certificationi acquiescere in casu quo tenebatur ei adhibere certam fidem, quia probabiles erant rationes, quibus in iudicio debebat ad credendum consponsoris deceptionem sibi tollenti, tunc talis consponsor sic in sponsonum lucrum acquisitum retinere sibi potest neque enim tenetur illud restituere alteri, sicut iuxta sententiam D. Thomae loco citato, qui puellae, qua sub specie matrimonij deslorauit aliquod signum euidentis fraudis ostendit, non tenetur ei quidquam restituere, quia praesumi potest, quod ipsa puella non fuerit decepta, sed quod decipi se finxerit, ita sponsonus certus de rei veritate postquam certior reddidit consponsoris in casu quo tenebatur, vel rationaliter debebat ei credere, quia suberant rationes credendi, potest premium sponsonum sibi capere neque tenetur illud ei restituere quia iuxta rationem D. Thomae praesumi potest quod consponsor certo de rei veritate admonitus iam tunc non deceptus iniuit contractum sponsonum, sed quod decipi se finxerit, & quod voluerit iuri incertitudinis in quo innititur aequalitas, & iustitia huius contractus renunciare. Accedit huic sententiae Metina in sua instructione c. 4. de rest. fol. 168. pag. 2. vbi ait quod si suffossor thesauri conscius de thesauro latenti in agro alieno certior fecit quantum de se est dominum agri de ea re, qui tamen incredulus de tali thesauro irrisit eum tanquam inuentorem fabulae, potest tunc suffodere, & totum thesaurum sibi applicare, eadem etiam videtur fauere in simili casu à se allato in eadem instructione. §. 18. de ludis pag. 151. suffragatur Caiet. in summa verbo emptio. Si autem adhuc certioratus, quia subsunt sibi adhuc rationes probabiles dubitandi ob quas non debuit omnimodam adhibere fidem ideo pergit esse proteruus in spondendo, qui certus est, & si certiorauerit eum quantum est de se, sed non cum

Respons. Ex mente D. Thomae.

Exemplum ex D. Tho.

Accedit Metin.

Si certioratus non debuit credere.

effectu: tunc non potest cum eo inire sponsio-
num contractum, neque ex tali contractu pre-
mium expositum lucrari, & quia consensus
eius in talem contractum fundatur in dece-
ptione passiva non irrationabili, sed rationabi-
li, qua extimabat oppositum non esse ex se cer-
tum, neque apud consporem: id est lucrū
sic acceptum rationabiliter sic decepto, id est,
non sine motivo rationabili non credenti, sed
asserenti oppositum restituere habet, qui cer-
tus erat de re, quia sine alterius culpa hic se po-
suit scierit in tuto, nisi (prout dictum est)
sponderit super rem sibi certam, que tamē
in se non erat tunc certa: sed quæ erat tunc cō-
tingibilis potens post sponsonem euenire,
vel non euenire: quia tunc licet peccarit, quia
quantum est ex scientia, & intentione sua se
posuit in tuto: sed post factum premij lucrum
nulla vi iustitiæ commutatiuæ restituere con-
stringitur, propter rationem supra dictam, &
quia quidquid sit de intentione, de facto cum
res erat de se contingibilis, & incerta in tuto
non se posuit, & in hoc sensu excepta hac ex-
ceptione antea à nobis asserta in corollario pri-
mo opinionem Garcia dicentis, quod in ca-
su, quo sponsor certus certiorum effecit alte-
rum, qui noluit in effectu credere: & ideo spo-
pōdit, & perdit, tenetur ei lucrum acceptum
restituere, scilicet, quando habuit adhuc ratio-
nem dubitandi, & non credendi, & ideo spon-
dere casus est: veram esse admittimus, quod si
quis contendit, quod restituendum sit illi
perditi premium in omni casu (vt ait Garcia)
quo de re certa ab cōsponore certo, & certio-
rante in effectu noluit certiorari cum debuisset
credere: id forte erit verū, dum repetitur
in iudicio, vel extra, vel quia magna est quan-
titas super quam non presumitur donatio.

Res contin-
gibilis ex se
non ponit
in tuto.

Questio.

Casus expo-
nitur.

Præterea, quia dum exemplares casus de-
ciduntur inde ad alios similes diffiniēdos ape-
ritur via, idē non præter rem erit, si casus spon-
sionum Valentia contingens hic illicidus
proponatur, cuius meminit Garcia libr. 2. de
contract. cap. 18. pag. 54. Is autem casus sic ac-
cidit. Quidam cum non solum vehementissi-
ma, sed etiam violenta habuissent inditia de
morte cuiusdam viri per ostensionem etiam
brachij truncati, & absenti eiusdem illis factā
conceitantes de morte eiusdem viri cum alijs
qui tum eum viuere, tum etiam Argellij capti-
uum, & viuum postea, & superstitem vidisse
se asserbant, tandem vtrique super hanc con-
trouerfiam, an talis homo viueret, vel non,
sponsones inierunt. Quæritur ergo, qui nam

horum premium sponsonum licite lucrari
possint. Ad quætionem autem dicimus pri-
mò, quod primi sponsores affirmantes illum
virum mortuum esse lucrum ex huiusmodi
sponsonem reportare potuerunt: si postea com-
pertum est esse mortuum, quia re vera pericu-
lo perendi se exposuere. Secūdi autem spon-
sionis premium licite lucrari nequiverūt: quia
certi omnino erant de vita illius cum sponde-
runt. Sed si in sponsonem addiderūt, quod præ-
dictus non solum visus viuus erat, sed quod
per urbem Valentia deambulaturus erat: tūc
ratione fortis dubia cui se obijciebant: quia
poterat & si Argellij cum superstitem certò vi-
dissent, præpediri morte, vel aliter à deambu-
lando postea in vrbe Valentia: poterant id af-
firmantes sponsonis lucrari præmium. Quia
non erat res omnino certa, quod ille vir, & si
Argellij visus esset viuus, quod rediturus esset
in Valentiam, vt incederet per Valentiam.

Distin.

Secundò ad calum dicimus, quod quia
quando spondebatur prædictus vir cum esset
absens, & Argellij captiuus poterat obisse, hoc
arguit dictam sponsonem fuisse verificandā
pro tempore, quo Argellij visus est viuus: &
sic de hoc certi sponsonis premium lucrari
nequibant licite: si nihil aliud assertum est ab
eis, quàm quod vidissent eum viuū, quia hoc
extra aleam dubietatis nouerant. Secus est, si
aliquid incerti addidissent, scilicet, quod tem-
pore sponsonis esset viuus, quem antea super-
stitem in vita viderant, quia tūc ratione istius
adiectæ incertitudinis lucrum, sibi ascribere
possent: si pro illo tempore vita fuisse potitū
postea sciretur. Quia sicut tunc repertum est
vixisse, poterat quoque obisse, quorum vtrū-
que vtroque sponsores latebat, quare vtrin-
que vtrique aleæ tam lucrandi, quàm perden-
di se subdiderūt, & hæc de materia sponsonū.

Distin.

CAP. XVI. Quid sit assicuratio, & ad quem cō-
tractum nominatum reducatur. Assicuratio, est
veluti fideiussio, duplex autem solet hic contin-
gere, an mutuator pecunie mutuata possit esse
assurator penitens, mutuans. & assurans mu-
tuum, an sit absoluendus, de differentia inter af-
surationem, & fideiussionem, & an vita ali-
cuius assurari possit, de assuratiōe dicta,
promittidos, an pro assuratiōe mutuata pe-
cunie traicienda per mare aliquid accipiens te-
neatur restituere, de assuratore nauium cum
non erat soluendo.

Porro de contractu assuratiōis post cō-
tractum sponsonū suscipere disputatiōne
operæ pretiū est. Exordietes autem ab eius dif-
finitio.

Quæstione dicimus, quod contractus assura-
tionis est quidam contractus promissionis,
in quo assicurator promittit rem subiectam
periculo secusam fore illius in se suscipiendo
periculum omnē pro certo sibi impenso pre-
tium ab assicuratorio, quod quidem pretium
postquam lege taxatum non est, iuxta volun-
tatem hominum, & rationabile arbitrium in
valore ascendere, & descendere potest. Sed iā
in principio huius materia non satis conue-
niunt Doctores ad quem nominatum contra-
ctum reducibilis sit hic assuratiōis contra-
ctus. Nam autore Conrado de contractibus,
quæst. 71. quidam Laurentius de Ridolffis ad
contractum locationis eum reduxit. Alij au-
tem quibus suffragatur Syluester verbo ne-
gotium, quæst. 5. ad contractum innominatū:
qui exprimitur, do si facias, vel do, si fiat, vel si
erit, vel si fit, vel si est, reducendum esse asse-
uerant. Addit tamen Syluester dici posse in asse-
curatiōe rerum delatarum esse locationem
rerum conducendarum securè. Tandem Al-
bornozios cuius sententia placuit Garcia, il-
lum reduxit ad fideiussionem contractum cu-
ius quidem assertio, neque mihi displicet. Ima-
ginatur enim hic in hoc contractu dominum
rei assurata esse velut creditorem, mercem
assurata esse velut debitorem, quippe quæ
manet obnoxia, vt tuta redeat ad manus credi-
toris, assuratorem autem fungi officio fidei-
iussoris autumat. Ex hac autē sententia quæ
verisimilem pūro, sequitur contractum hunc
rectitudinē iustitiæ constare, tum etiam
pro eo, sicut & pro fideiussione licitum esse
pretium accipere. Sequitur præterea ex ea
corollariè tres hinc obligationum modos inue-
niri. Nam primò ipsius rei assuratae domi-
nus ad soluendum assuranti assuratiōis
pretium tenetur, assurator vero obnoxius
manet ad rei assuratae (si forte pereat) persol-
uendam valorem iuxta eam æstimationem,
qua res assurata fuit taxata tantum, licet ex
se forte maioris valoris esse contingat, sicut in
libertate hominis assuranda accidit, quæ li-
cet ex se sit inæstimabilis, iuxta axioma, Non
bene pro toto libertas venditur auro: tamen
cum assuranda venit, certa quidam æstima-
tione taxatur. At tandem res etiam ipsa assu-
rata stricta manet ad eorū dānorū refectionē,
quæ assurator, v. g. subit: eo quod res ipsa asse-
curata perijt; vel non applicuit salua portui.
Ex quo consequitur, quod res assurata si
partim perit, & pro parte incolumis euadit,
pro ea parte, qua salua manet assuratori reser-
uatur, quod inde in parte sua possint reser-

Questio.
Variantdo
doctores.

Est assura-
tio velu-
ti fideiussio

Est assura-
tio velu-
ti fideiussio

Corol.

Corol.

Instruēt. Negot.

damna. Insuper ex prædictis licet colligere
assuratore duplicem in hoc contractu me-
liri posse fraudem. Primò, si assuratori bona
non tanta sint, vt inde integre soluendo
damna periculorum rei assuratae, si contin-
gant. Quomodo modum fraudulentus esset fi-
deiusor, qui in ea quantitate summa fide iu-
beret, quàm ad soluendum impotens esset. Se-
cundò quædam machinatio fraudis esset: si il-
lius rei subiret assuratiōem, quam iam nos-
set esse extra periculum certo constitutam.
Quia tunc nullius rei susciperet vere pericu-
lum in seipsum: vt si nauis cuiusdam se sus-
cipere periculum, aduentum salutis ad por-
tū pro certo nouit. Adde, quod etiam ex
parte assurati contractui assuratiōis dup-
licem fraudem contingit annecti. Primò, si
rem iam omnino desperatam, & perditam in
contractu hoc sibi assurandam exponeret.
Quia in hoc casu, neque ipse assuratus quic-
quàm de nouo perdere, neque assurans ali-
quid inde lucri captare potest. Secundò si as-
surandam assuratiōem petens de vna re,
substitueret aliam, si ut patēs admisceretur,
vt verbi gratia, si nauis onerata mercibus peri-
culum per contractum assuratiōis in asse-
curatorem transferre volens, & hoc paciscens
nauim per pelagum post transmitteret vacuā
aut onustam lapidibus. Hoc enim non sine in-
iuria assuratori facere machinaretur. Cu-
ius in promptu ratio est, scilicet, quia res cui-
us securitas in hoc contractu petitiua sit cō-
ditionis sit oportet, vt si perditū ierit ex eius
reliquis, si aliqua superferunt, si quid possit
sit assurator sibi reparare de subsecro pos-
sita damno. Quam tamen reparationem si uol-
stra sibi arrogare contenderet ex nauis vacuā,
aut onusta lapidibus, cum plena mercibus nauis
uis periculum in se transfuisset. Porro illa quæstio hic nobis sit obuia, an
mutuator rei, vel pecunie, quam mutuatur asse-
curator ob assuratiōem accipiendo pretium
ferri possit. Est autem quæstio solutu non fa-
cili, eo quod propter rationes varias circa ea,
doctores de ea variè sentiunt. Nam pro parte
affirmatiua altat ratio D. Antonini cuius me-
minit Nauarrus in commentariis resolutio-
de cambijs super caput finale de vltis, nisi
vbi sic arguit, quia mutuator, eo quod mutu-
do beneficio prosequitur mutuatum, non
est existimandus peroris conditionis esse, quia
neque non est beneficium mutuandi, ergo si
alius tertius, qui non mutuauit rei ab alio mu-
tuo accepto potest pretium accepto assuratori se
exhibere, quare ipse met mutuans præferat

Collectio

Fraus.

Questio.

Variantdo
doctores.

Argum.

Z 3 assura-

contra.

assecuracionis rei a se mutuuario mutuate, no poterit aliquid pretij accipere. ¶ In oppositu est, quod asecurator, sicut & fideiussor cum se tenet ex parte debitoris induit obligationem & personam debitoris, licet non simpliciter, ex suppositione tamen, id est supposito, quod debitor principalis notorie non esset solvendo, vel iam prius discussus inueniretur no posse solvere, constituitur debitor: sed nemo potest esse debitor, & creditor respectu eiusdem, sicut agens, & patiens respectu eiusdem aliquis esse nequit. Ergo respectu rei, quam mutuator mutuat nequit esse asecurator, quia neque debitor respectu illius, cum respectu illius sit creditor, quippe qui is sit, cui res mutuat a se restituenda est tandem.

Prænotatio.

Dictum. 2.

¶ Igitur quoad expeditionem questionis viam muniamus, præmittenda sunt prænotamenta aliqua. Primum sit, quod asecurator alius a mutuante potest licite pro obligatione, qua se astringit ad securitatem præstandam, quod interesse accipere. l. periculi pretium, ff. de nauti. fa. nor. quia tunc non ratione mutui, sed ratione obligationis, civilis æstimabilis pretio, cui asecurator se subdit, id interesse meretur. Patet etiam, quia asecurator est veluti quidam fideiussor: sed fideiussor pro fideiussione, secundum communem sententiam potest aliquid accipere: ergo & merus asecurator licet hoc intersit inter fideiussorem, & asecuratorem, quod asecurator ab eo suæ asecurationis recipit mercedem, in cuius gratiam securitatem præstat. At fideiussor ab eo fideiussionis mercedem accipit contra quem fideiussionis securitas exigitur. Diximus autem cum Nauarro loco citato fideiussorem pro fideiussione posse aliquid accipere, & licet Laurant. in cap. consuluit. 3. part. quæst. 3. de vsuris id tutum esse non reputet: tamen Nauarr. id accipere pro fideiussione citra periculum esse existimat: nisi fraus adsit, cuiusmodi esset illa, scilicet, si nollem tibi mutuate, nisi promutuo fideiussorem consignares, verbi gratia Petrum, qui cum conueni, vt pro fideiussione exigat interesse aliquod inter me, & ipsum, disputandum, vel in me transferendum, vel si nollem in uicuum dare, sine lucro alicui, et ad mee pecunie depositarium destinarem, vt ei prædictus depositarius meo nomine mutuat eo pacto, vt illius mutui me constituat fideiussorem mutuarius, pro quo tamen fideiussorem nollem, nisi aliquo accepto interesse, ita Nauarrus ubi supra.

Dictum. 2.

¶ Secundum dictum sit, scilicet, non caret vsuræ labi mutuate alicui pecuniam mutua-

tem, ratione mutui obligando mutuatarium, vt ipsum mutuantem in asecuratorem pecunie mutuate transferenda per mare procellosum, vel per loca periculosa, pro illius asecuratione, aliquo mutuatim dato pretio assumat. Patet, quia primò (vt ait Nauarrus) necesse de hoc ambigit, secundò, quia esset hac ratione mutui iniicere in mutuatarium obligationem civilem æstimabilem pretio nempe obligationem assumendi in asecuratorem rei mutuo acceptæ ipsum mutuatorem, quod vsuram præ se fert manifestam.

¶ Tertium dictum sit vitio vsuræ tribuendum est (vt supra meminimus) si mutuator, vel venditor ad creditum ratione periculi, qui in se suscipit recuperandi debitum, a moroso, vel parù fideli debitore, vel mutuuario, cui vendit, aut mutuat, aliquod interesse captare contendit. Hæc est Soti assertio & Nauarri contra Metinam Complutensem, quam probat Nauarrus ex cap. nauiganti, de vsur. & copiose lateque probatam in materia de vsuris reliquimus.

¶ Quartum denique assertum sit quo dicitur, ete facimus satis quæstioni loquendo in solo foro interiori mutuator, qui mutuo dans pecuniam, vel aliam rem mutuabilem, non ratione mutui, sed ratione asecurationis, quando mutuuario indigenti reuera asecuratione rei acceptæ mutuo, quæ a se per mare, vel per alia loca periculosa aliò traicienda est, & propterea procuranti eam securitatem, eam præstat illius in se suscipiens periculum, non est vsurarius, si iuxta valorem asecurationis interesse, quod alius tertius asecurans in hoc casu posset percipere, ipse percipiat. Hoc assertum est Nauarri prædicto cõmento de camb. n. 6. est tamen contra Garciam, qui secundo lib. de contract. cap. 15. propter rationem in contra tenet contrarium, sed tamen hoc nostrum, & Nauarri assertum ex argumento patet in se, te quæstionis factò, scilicet, quod in foro conscientie non est peioris conditionis mutuator ad asecurandum, quam tertius, si reuera hanc securitatem mutuarius (qui ea indigebat) petiturus erat a tertio. Vnde corollariè inferit Nauarrus ibi n. 6. in principio, quod si penitens confessus fuerit se mutuasit pecuniam eius securitate querenti, vel volenti, quia eam pecuniam mutuo acceptam traiecit, quæ erat per mare, vel per periculosa loca, si sine aliò pacto vel vi interueniente se illi mutuuario securitate præstitisse fatetur, eam daturat pro hac asecuratione iustam mercedem accipiendo, quam alius tertius asecurator iuste exegisset: non

Penitens asecurans & mutuanans absol.

Nota.

Ad argum.

Exemplum ex D. Tho.

non est in conscientia ad aliquam restitutionem faciendam adigendus. ¶ Si tamen penitens in confessione fatetur ratione mutui aliquid plus exegisse, vel aliquid amplius partim pro mutuo, partim pro asecuratione præstita expetiuisse, tunc ad eam partem restituendam est astringendus, quam ratione mutui tulisse se fatetur. Sicut etiam compellendus est ad restitutionem illius, quod pro securitate a se præstita tulit, quando noluit mutuuario mutuate, nisi se in asecuratorem assumeret, vel alium, cum quo conuenerat de parte mercedis pro asecuratione, sibi communicanda, vel de tota tali mercede, sibi retribuenda. Neque obstat, quod vsuræ nauticæ singulari textu cap. nauiganti, de vsur. sunt veritæ, quia intelliguntur esse prohibita totaliter quatenus attinet ad forum exterius, & etiam quantum ad forum interius, quando verè vsuræ essent, scilicet, ratione mutui acceptæ. Secus autem est in conscientia: quando a volente, sibi præstari securitatem non ratione mutui, sed ratione præstitæ securitatis accipit mutuator in ea summa, quam alius, qui non mutuasit pro asecurando tulisset, quam intelligentiam textus vt nouam, & singularem, & vt in verbis textus fundatam commendat Nauarrus. Nã textus sic ait nauiganti, vel eunti ad nūdinas certam mutuans pecunie quantitatem, eo quod suscepit in se periculum, recepturus est aliquid ultra fortem vsurarius est censendus. Notanter autem dixisse videtur, ibi Papa Gregorius IX. quod talis mutuator & pecunie mutuatæ periculi in se susceptor, & asecurator vsurarius sit censendus, id est, talis sit præsumendus in foro exteriori, quasi insinuando, quod in foro conscientie, & coram Deo a tali nota vsuræ aliquando potest esse liber, vt in casu supra prædicto.

¶ Igitur ad argumentum in contra negatur in isto contractu mutuator, dum se exhibet asecuratorem rei, vel pecunie a se mutuatæ traiciendæ per loca periculosa ad petitionem & instantiam mutuuarij petentis talem securitatem, quod fiat debitor, & creditor, & agens, & patiens respectu eiusdem, quod nequit esse simpliciter loquendo, quia licet simpliciter factus sit creditor pecunie a se mutuatæ: tamen per hoc, quod eius asecuratorem se exhibuit non factus est simpliciter debitor illius mutuuario: sed tantum secundum quid, id est ex suppositione supposito, quod perditum irit aliquo casu fortuito. Neque hoc est inconueniens, sicut non inconuenit secundum D. Thomam. 1. part. quæst. 19. art. 3. quod vo-

Instruct. Negot.

luntas Dei, quæ respectu cuiuscunque obiecti creati simpliciter est libera, ex aliqua suppositione aliquid creatum necessario velit. Neque eadem ratione, sed diuersa sit creditor & debitor respectu rei a se mutuatæ. Quia sit creditor illius, quatenus tempore præfixo est sibi restituenda: & sit debitor illius per asecurationem casus, quo pereat non quatenus sua res erat, sed quatenus per mutuum illius dominus factus est mutuarius, & quatenus pro re sua petit asecurationem, quod si mutuator asecurat rem mutuatam, non asecurat eam sibi, sed mutuuario cum eam illi sit soluturus, si perierit. Vnde ruit ratio Garciae in contra. Neque est eadem ratio de fideiussione, & asecuratione in hac parte. Nam asecurator sit debitor ex suppositione asecurarij, fideiussor autem sit debitor creditoris ex suppositione, id est supposito, quod principalis debitor non sit soluendo. Vnde colligitur, quod licet mutuator in casu supra dicto possit constitui asecurator rei a se mutuatæ: tamen secundum Archid. & Laur. de Ri. quibus verbo negotium, quæst. 4. accedit Syluester manifesta esset vsura, si idem esset mutuator, & satisfactor, id est, fideiussor respectu mutui, quia in hoc vera est sententia Garciae, quia cum fideiussor sit debitor ex suppositione se tenens ex parte principalis debitoris, hic contra naturam contractus fideiussionis se teneret ex parte creditoris. Nam idem mutuator, qui esset principalis creditor respectu mutuuarij fideiubendo sibi pro mutuuario, fieret sibi prædicto modo debitor. At repugnat propriè quod aliquis fiat sibi debitor. Quia autem D. Thomas, & Aristotele debitum propriè est ad alterum, & non ad se ipsum. Fatemur denique si mutuator asecurator accederet rei mutuatæ, quando proculdubio apud mutuuarium carituta esset omnino periculo, quia tunc mutuarius tali asecuratione non indigeret, iniustum esset tunc mutuatorè ratione asecurationis aliquid velle accipere, & ratione mutui velle accipere pretium tunc præsumeretur.

¶ Iam illa hic non prætereunda quæstio est, scilicet, an vita alicuius asecurari possit absque peccato, vt verbi gratia, assumit aliquis in se obligationem soluendi, si aliquis no vixerit per tot annos, & videtur certè talis asecuratio no sit licita, quia nulli utilitati, sed solù cupiditati videtur deferuire, præterquã quod cū illa asecuratio sit in concertatione supra vitam tertij, datur via alteri concertanti ad optandam mortem illius supra cuius vitam concertatur, vt sponsionis premium lucretur. Ita Arch. dicit

Differentia est hic de fideiussor & asecur.

Questio.

cui subscribit Siluefter verbos negotiū. q. 4.
 Hoc nihilominus non obstante dicimus quod secundum se per aliquod tempus vitā alterius affecurare ex se nō est illicitum, quia aliquando alicui hanc expetere securitatem summē est expediens, vt verbi gratia, si aliquis nominatus, & institutus in episcopum mutuū a mercatore, vel ab alio pateret pro optinenda expeditione suarū bullarum, quod tamen mutuū restituendum esset ab ipso intra 40. annos, licite tunc mutuator ad securitatem mutui sibi restituendi securitatem illius episcopi per illos. 40. annos (quando timeret post mortem episcopi illud mutuū sibi debitum fore denegandum) expeteret, vt se seruaret indemnem, neque in assecuratione vitæ in hoc casu dum contingit, apprehendienda est vitā illius episcopi quantum valet in se, sed iuxta damnum, quod inde mutuato ri succresceret, si prædictus episcopus intra illos. 40. annos a vita discederet. Neque hic aliqua parte datur occasio captandæ mortis, imo licet in donatione causa mortis occasio accipiatur a donatario, & legatario testatoris captandæ mortis, non propterea donatio ipsa causa mortis ex se est illicita, quia talis occasio non est data, sed accepta, sic etiam in assecuratione vitæ si aliqua huiusmodi occasio interueniret non obstaret, quia accepta esset, non data.

¶ Porro Garcia lib. 2. de contract. capit. 15. vbi agit de assecurationis contractu, contractum quem nos nostro idiomate vulgari Hispano contractum de promētidō vocamus sub contractu assecurationis contineri censet, quod ex ipsa serie negotij videtur colligi. Nam in hoc contractu locaturus, vel venditurus redditus regni, vel populi siue sint fructuum, siue vectigalium, siue herbarum, siue aliarum rerum stipulatur licitati eos redditus verbi gratia in mille, se daturum centum, & sic proporcionabiliter plus daturum ei, si in plus licitetur, promittit: est (inquam) contractus hic assecurationis contractus, vbi licitator augens pretium ad mille assecuratorem, vel quasi fideiussorem se exhibet pro redditibus eos vendenti, vel locanti iuxta valorem illum, id est, iuxta mille, in quo licitans eos adauxit pro hac assecuratione accepturus centum, si non fuerit alius, qui plus licitetur. Vnde sicut in assecuratione res assecurata si pro parte perijt & pro parte salua manet, pars illa saluata traditur assecuratori, vt inde sibi partem damni, quod passus est refartiat, ita & licitator

tanti mille aureis, nisi sit qui plus licitetur reditus addicendi sunt, vt inde sibi reparat, si quod alias passurus erat damnum, eo q̄ tantilicatus fuisset augendo pretiū vsq; ad mille.

¶ Præterea nequid intactum relinquitur, & ne huic materiæ in hoc loco desint quæstiones illæ omnes, quæ in ea agitari solent, quæstiones huc attinentes, quas in. 1. tom. 2. part. c. 73. excussas reliquimus, rursus hic aduocandas in medium fore operæpretium esse duximus eas sub breuitate perstringendo.

¶ Quæri igitur primò potest aliquid difficultatis rursus ad intelligentiam Nauarri circa caput nauiganti. de vsu. adijciendo, scilicet, an licet largiamur non carere culpa vsuræ (sicut re vera secundum omnes non caret) mutuare pecuniam transfuehendam per mare eo ciuili pacto, vt mutuarius aliquo impenso pretio mutuanti pro eius pecuniæ assecuratione a mutuante illius securitate capiat: an hæc talis culpa, sit vt inducat reatum restituendi etiam pretium acceptum pro præstita securitate. At quidem non tam facile est huius quæstionis adinuenire solutionem, propterea, q̄ vtrinque vrgent apparentes rationes. ¶ Nam pro parte affirmatiua persuadet, tum, quod vsura cum sit contra iustitiam, & hic immisceatur, secum restitutionis obligationem affert, tum quia secundum glossam capite nauiganti. vsura, quia non accipit recompensationem, ibi non recompensatur a mutuante per hoc quod rei a se mutuata in se suscipit periculum. ¶ In oppositum facit, quod illa assecratio ibi mutuo sub obligatione addita de se æstimabilis est pretio: ergo licet non sine peccato fuerit in pactum a mutuatore deducta: poterit pro tali securitate præstita mercedem promissam capere. Igitur hanc quæstionē Magister Vict. in schol. a se ædit. super. 2. 2. S. Th. anno. 1535. super. q. 78. de vsur. visus est sibi recte diffinisse dicens non obstare ad pretiū assecurationis postea recuperandū, quod mutuator obligado ratione mutui mutuatarium ad rei mutuata capendam a se securitatē, contractum iniuerit iniquum, & illicitum, quia auctore Caietano in summa verb. vsura. licet mutuator mutuū dando superinduxerit obligationem in mutuatarium veniendi ad suum molendinum, hac nihilominus non obstante vsuræ culpa, pretium suæ molæ exigere potest, licet non excusetur a satisfactione aliqua mutuatorio faciendā pro obligatione ciuili æstimabili pretio ei imposta in suo molendino molendi, iuxta mentem Caietani, quāuis Sotus videatur insinuare, licet non clarè, quod

quod hæc iniuria satis refarcitur tollendo deinceps hanc obligationem, si nullum aliās subsecutum est damnum: sed primum est verius & de mente etiam Victoræ, qui inibi addidit esse de pretio obligationis veniendi ad molendinum impositæ mutuatorio, quasi hoc restituendum esse mutuatorio sentiat. Sed nō pretium molitionis, sic etiam inquit Victoria, ferendum est iudicium in casu, quo mutuans astrinxit mutuatarium ad secum mutuo acceptam assecurandam pecuniam. Hanc autem sententiam Victoræ non tam absolute admittebam ducimus. Sed sic moderandam esse & grano salis condiendam: ita vt intelligamus esse veram in casu, quo mutuarius, quia sibi expediebat cum alio tertio re vera illam pecuniam mutuo acceptam, sibi assecuraturus erat quia tunc si securitatem, quam ab alio tertio reddita illi iusta mercede accepturus erat a mutuatore ratione mutui obligatus sit accipere, & accipiat non obstante vsuræ culpa commissa, & satisfactione, quam pro illa iniuncta obligatione mutuatorio tenetur mutuans facere, assecurationis præstitæ potest a mutuatorio exigere pretium. ¶ Sed quid si mutuarius pecuniam mutuo accipiendo illius pecuniæ ab alio tertio securitatem non erat capturus, siue quia nolebat, siue, quia tale securitate non tantopere se indigere censebat. Responderetur, quod in hoc casu non tam liberè acceptamus prædictam sententiam Victoræ, quia tunc si ratione mutui mutuarius cum mutuante contractum assecurationis iniuit aliās illam securitatem, neque ab ipso, neq; ab alio tertio petiturus, videtur saltem in conscientia fuisse inualidus assecurationis iste contractus. Quia ex parte mutuarij non fuit omnino voluntarius cum aliās (vt supponimus) certè nollet talis pecuniæ securitatem capere. Quare nisi voluntariè de nouo illum contractum mutuarius postea antequam cessauerit periculum ratificauerit: non poterit mutuator huiusmodi assecurationis accipere mercedem.

¶ Quamuis etiam negandum non sit, quod si mutuarius post iacturam ipsius pecuniæ mutuata, & sic assecurata incursum vellet sibi a mutuatore ratione prædicti contractus assecurationis, iacturam illam refarciri, illicitam rem postulare: siquidem liberè de nouo illū contractum assecurationis defectu integre libertatis antea nullum tempore, quo validè ratificari potuit, non ratificans ad illud tempus mutuarius peruenit, in quo non potest illū validè contrahere, scilicet, postquam iam pecunia illa mutuo a se accepta, sibi certo perijt,

quia res, quæ iam interiuit assecurari non potest: & hæc est exacta huius quæstionis resolutio.

¶ Aduerte autem lector, quod nisi iam in materia de contractu societatis illam satis perplexam quæstionem de assecuratione fortis facta in negotiatione cum locio explicuissimus hic nobis necessitas eam discutiendi præberet laborem: quare ad illum locum lectorem remittendo ad vteriora progredimur.

¶ Quærimus ergo vterius: an is, qui in bonis nihil habet, si periculi nauis assecuratori accedat: si nauis salua applicuerit ad portū, mercedē assecurationis postulare iuste possit. Ratio autē dubitandi hæc occurrit. Quia (vt in suis scriptis super. 2. 2. D. Tho. materia de vsura narrat magister frater Ioannes a Peña,) quidā affirmatiua tenere hac moti ratione, quod etsi nihil talis assecuratori habuisset in bonis, quia tamen pro tali assecuratione carceri tradipotest, & quia veniens ad pinguiorem fortunam tenetur nauim naufragio pereuntem solvere, ideo potest mercedem acceptam non restituere. Sed responderi ad hoc potest secundum eundem fratrem Ioannem a Peña, quod tunc ratione delicti, & fraudis in sic assecurando commissæ mancipari posset carceri, & ratione damni veniens ad pinguiorem fortunā damnum refarcire teneretur, & ideo hac ratione nihil obstante, talem contractum assecurationis inire non potuit: sed neque pro eo mercedem potest accipere, imo sic acceptam tenetur restituere secundum veram sententiam Soti de iust. & iur. lib. 6. quæst. 7. artic. vnico, & Victoræ, & fratris Ioannis a Peña. Tum, quia nulli se exponit periculo cū si perierit nauis, abdere se, aut bonis cedere parat: tum, quia de facto iste nullam præstat securitatem. Vnde sicut vacans ludo, qui nihil potest perdere nihil subinde ex ludo potest lucrari, sic prorsus assecurans nauim pro mercede, cum nihil habet in bonis, quod possit perdere, neque illam mercedem potest lucrari.

¶ Nequeratio aliorum pro parte affirmatiua quicquam promouet. Quia nos dicimus contra illam, quod naufragium passo parum restorationis affert fraudulentum assecuratorem impotentem ad soluendum carcere detineri: sed & illum postea peruenire ad pinguiorem fortunam, vt tantum damnum naufragij nauis possit refarcire integre, valde accidentarium est, idē inuisitissimus assecuratori est, teneturque mercedem ante solutam restituere.

¶ Præterea accedit & alia præcedenti affirmatiua quæstio, scilicet, an si aliquis assecuratori

Resp.

Exemplū.

De assecuratione dicta, promētidō.

si

Aduertentia.

Questio.

Argum.

Resp.

Ad arg.

Questio.

solum habet in bonis, 500. affecuratq; 1000. in salua nauī pro mercede. 100. sibi oblata poscit ista. 100. pro mercede affecurationis sibi ex postulare. Videtur autem quod nō possit, quia non suppetit sibi in bonis, nisi vnde solam dimidiam iacturam rei affecuratæ soluendo esse posset. Igitur ad quæstionem, respondit Victoria quod si talis, qui securitatem præstitit pro. 1000. constitutis in nauibus oblata sibi pro hoc mercede. 100. cum in bonis non sibi suppetent nisi. 500. si illa. 1000. in multis nauibus erant per mare transuehenda, poterit integram mercedem affecurationis, idest, illa 100. accipere, quia non est inquit, verisimile quod omnia illa nauigia sint naufragium passura, ac per consequens quod tota illa summa 1000. in mercibus transuehendis insumpta sit peritura, sufficit ergo (inquit) iacturæ verisimiliter possibili reparandæ, si contingat affecuratorem illa. 500. habere in bonis. Secus autem esse ait, si tota summa. 1000. in mercibus insumpta affecurata in vna eademque nauī erant transuehenda. At vero licet istam sententiam, quam vt probabilem Victoria fraterque Ioannes à Peña recipiunt omnino propter auctoritatem tantorum virorum refutare non ausim, tamen verius, & probabilius esse iudico, quod neq; in casu in quo illa summa traijcienda sit in multis nauigijs prædictus affecuratur integram mercedem affecurationis, quæ debetur communiter affecuranti. 1000. in vna eademque nauī potest accipere, cuius ratio (ni fallor) est peruia, tum quia ille cui in bonis tantum suppetunt. 500. erga merces valentes. 1000. securitatem nisi quoad medietatem valoris mercium non præstat, tum quia non obstat, quod probabile fuerit, quod simul & semel plures naues non essent perituræ, in quibus merces traijciendæ erant. Quia tunc tanto minus mercedis pro hoc meretur, quantum minus est periculi.

¶ Tum demum, quia ista pretia pro affecuratione mercium tanto solent minoris forte æstimari quanto mercium summa in pluribus reponenda est nauibus. Concluditur ergo in hoc casu non totam mercedem supra dictam affecurationis, idest. 100. sed tantum medietatē, idest. 50. iuxta 500. quæ affecuratur habebat in bonis, posse ipsum exigere. Nā si demus, quod idem pretium, idest. 100. solitum sit dari affecuranti. 1000. in vna tantum nauī idem profus dicendum est in hoc casu vt diximus.

¶ Porro etiā hic inquiri consuevit vtrum qui in se recipit pro mercede periculum nauis

uis nauigantis ad vnum portum, si postea dirigit nauis cursum ad alium, vbi subit naufragium, vel si onustæ mercibus nauis periculū in se suscipit, posteaque cum missa sit vacua in scopulos cum impexerit, perijt, teneatur iacturam illius soluere. Sunt igitur qui in primo casu, & bene quidem concedunt cum Soto loco citato, quod si dominus nauis nauim ad alium portum minus fidum dirigit, quam erat ille, qui fuerat in contractu affecurationis expressus, susceptor periculi ei. de iactura nauis non tenetur. Quæ omnia in contractu debent liquere. ¶ Et tandem in secundo casu, sine distinctione solent asserere, quod talis nauis iacturam, dum cum onusta fuit affecurata tandem missa est vacua, & perijt, non tenetur susceptor periculi illius, seu affecuratur refarcire: tum, quia si iste præstator securitatis illud sciret, nusquam illum contractum iniret timens non fore tantæ curæ nauigatori seruare nauim vacuam præsertim putridam, quia maior cura solet adhiberi, quando nauis est onusta mercibus. Quin vero timenda esset fraus, ne consuetudinem eam submergi sineret, vt lucraretur, verbi gratia, viginti millia iam affecurata: Verum tamen nos cum Soto hoc dicimus esse verum, quando dominus nauis deciperet affecuratorem absentem à portu, dicēs nauim esse onustam mercibus, cum vacua esset transmittenda. Cæterum in casu, quo non sic est deceptus affecuratur, sed sciens prudensque id fecit, tenetur iacturā nauis quam sciuit vacuam refarcire si pereat, quia contractus hic est veluti quoddam genus vadiationis, seu depositionis, quia eodem modo depositum possent facere: seu vadiationem alij ad quos salus, vel submersio nauis nihil attinet, dicendo si salua ad portum applicuerit, dabo tibi centum, sin minus dabis mihi mille.

¶ Hinc illucidata manet illa quæstio, cuius meminit Victoria in scholijs supra allegatis, scilicet, an si mercator dicat Petro, Affecurato mihi mille aureos, quos reposui tali nauī, & en tibi pro hac securitate impedo. 50. cum tamen nihil reposuerit in illa nauī, si pereat nauis illa, Petrus obnoxius fiat ad illos mille soluendos.

¶ Ad quam quæstionem negatiuè respondimus est. Addimus insuper hic cum Victoria rationem, quare ille affecuratur illos. 100. aureos soluere non tenetur, scilicet, quia iste in se non suscepit, nisi periculum mercium: quæ tamen in hoc casu non iere pessum. Adijcimus & secundò cum eodem, quod affecuratur iste Petrus mercedem affecurationis licitè retinet

Respons.

Questio.

Resp.

retinet, siquidem bona fide illam securitatem præstitit: & etiam iam fraude comperta, maxime cum aliās hac deceptione prohibitus quod lucraturus erat aliā iuste omisit lucrari, tunc ratione lucri cessantis iuste id retinebit, imò videtur, quod si sicut in ludis ludens cum caris falsis (licet non possit lucrari) tamen collusor eius in eodem ludo sincere ludens bene potest, quæ illic lucratus fuerit retinere: ita in hoc casu affecuratur deceptus videtur, quod possit retinere mercedem securitatis, quantum est de se præstitæ, licet casu, quo nauis pereat, iacturam mille aureorum cum eā non sit passus ipse decipiens non possit exposcere ab affecuratore decepto.

Nota.

¶ Tandem aduertito lector, quod quia fideiussio quodammodo quidam modus est affecurationis, ideo diximus absq; vsura posse fideiussorem aliquid recipere à debitore, quia hic mutuum tacitum, vel expressum non est inuenire, cum fideiussor hic nihil præter fidē cautionis præstet, & quia ratione obligationis qua astringitur periculum, & onus soluendi subire, si debitor principalis soluendo nō fuerit, aliquam contributionem moderatam meretur. Si verò aliquid accipiatur ratione facti, nullo extante periculo, vel labore, iniquum est, & contra charitatem, & multò quidē magis, si fraus, vel dolus interueniat, vt si conueniatur cum aliquo ne creditò vendat, vel mutuet debitori, nisi quis fide iubeat, & sic lucratur, & vtròque casu restituere tenetur. Nam ratione mutui impliciti, vel expliciti videtur imposita illa obligatio debitori præstandi fideiussorem non necessarium aliam ita Syluester, verbo fideiussor. quæst. 14.

Questio.

¶ Sed quia constat, quod pro ipsa virtute fideiussoris, seu fideiussionis veritate, qua fideiussor promittit se defectu debitoris soluturum, aliquid recipere non licet: dubitari ab aliquibus forte continget, an si aliquid sit acceptum pro ipsa tantum virtute fidelitatis, sit hic restituendum, quæ quidem difficultas coincidit cum illa, scilicet, an testis acceptam pro veritate sui testimonij restituere teneatur. Vnica igitur responsione vtrique satisfaciens difficultati dicimus ex mente D. Thomæ. 2. 2. quæst. 73. art. 4. vbi obligat. D. Augustinus dicitent ad Macedoniam, quod non debet iudex videri iustitiam iudicium, neque testis verum testimonium, quod fideiussor non potest venditor ipsam fidem soluendi, quam spondet: vnde dicitur quod pro ipso actu virtutis fidei præstitæ non possunt aliquid, vt pretium accipere, qui si quid accipiant, quæ actus virtutis subge

Responsio ex mente D. Thomæ.

neri spiritualium continetur, quæ in æstimationibus sunt. Ex quo rursum infertur, quod sic acceptum restituendum est, quia gratis talis actus (vt spiritualis est) est exercendus, id est etenim pecuniam pro spiritualibus acceptam restituendam esse constat, quia spiritualia gratis dari iussa sunt, & hoc consentaneum est veritati magis contra Cordubam distinguente, atque dicentem, quod in casibus in quibus tenebatur testis testificari, aut fideiussor fideiussor, sic ab ipsis acceptum restituendum est. Secus est (inquit) quando ad prædicta non tenebantur. Quia ratio ipsa ostendit, quod licet tunc non teneantur ad prædicta, tamen supposito, quod hos virtutis actus exercebant: gratis eos exercere tenebantur, quia spirituales sunt naturaliter, saltem sicq; limatius nō hic fuisse locutos extimamus, quam in primo tomo, vbi de hoc agebamus.

De fideiuss.

CAP. XVII. Qui nam fideiubere possunt regulam pro potentibus fideiubere de casibus in quibus mulier satisfacere potest, & si ad hoc requiratur consensus viri, & quando bona uxoris sunt obligata, an fideiussio est ex metu reuerentiali merito facta, & valida, de clerico fideiubente sit de sitice fore prælati an maneat obligatus, de fideiussione quæstiones multæ in quibus casus fideiussor est liberandus, quando est consignandus de fideiussione in recopilatione noua, quando in solidum, vel non, de quadam doctrina iuridica.

Quoniam materiam de contractibus suis numeris absolutam tradere nobis est cordi, prout diuinum numen abstraxerit, de fideiussione, & si non nihil diximus, quia tamē contractibus solet annexi, & si non omnia, quia aliqua sunt relinquenda carō fidicis, vt potest non tam pertinētia ad forum interius: tamen aliqua ex professione hic discutere est animus. Igitur vt à diffinitione fideiussoris incipiamus, fideiussor est diffinitur est, qui alicuiam obligationem in suam fidē recipit, vt principali tamen manente obligatio in sit, constituitur in principio. Intra autem quæstio in hoc parte prima, scilicet, qui nati sunt illi, qui teneantur fideiubere possunt? Sed tamen totam difficultatem huius quæstionis exhiberunt doctores, dum hanc communem statunt regulam, scilicet, quod fideiussoris officio fungi potest quilibet, qui suorum bonorum liberam administrationem obtinet. Vnde inferunt primo non posse mulierem pro viro fideiubere, si ad se non consul. Velleit. 2. in glo. neque enim male tunc quamuis dicit Velleit. quibus potestatem ratio est,

Regula pro fideiuss.

Sent. Viff.

Sent. autoris.

Ratio.

Questio.

tio est, quia vxor bonorum dotalium, & familiarum administratione caret praesertim in Castella regno, vbi iuxta leg. 29. tit. 11. Partita. §. de l. 16. tit. 2. lib. 4. qui Hispanice intitulatur Fdero juzgo, vxor cum omnibus bonis ad se attinentibus potestati viri quoad administrationem subditur.

Casus in quibus mulier satis dare potest. **Casus** tamen excipiuntur aliqui, in quibus mulier satis dare, & fidei iurare valde potest, scilicet, quando pro libertate, vel pro dote, vel admonita renunciando. Vellejano iurifidei iuberet, aut si accipiendo praemium pro fideiussione fidei iuberet, aut si satis dando contulit pignus post biennium, aut si post biennium novam edidit fideiussione scripturam revocativam prioris, vel si adiuit bona hereditaria ab eo sibi relicta, pro quo fideiussit, vel si ipsa pro facto proprio fidei iuberet, sicut verbi gratia si fidei iuberet pro illo, qui pro se fideiussit, vel aliter iuxta. l. 3. tit. 12. Partita. 5.

Adde etiam quod fideiussio vxoris iuramento firmata valida redditur propter textum irrefragabilem extra. de iur. iurand. capit. si vero, vbi in summa dicitur quod si iuramentum etiam per metum extortum servari potest sine interitu salutis eterna servandum est ecclesiam tamen Romana consuevit a tali iuramento absolueret. Hac vero ratione ducti iurisperiti huiusmodi fideiussionem vxoris, quod sit firmiter iuramento vxoris fore munitam consulunt.

Verumtamen in casibus in quibus vxor fidei iurare potest iuxta concessionem iuris, viri sui consensus accedat necesse est, alioquin si contra consensum viri fidei iure etiam in his casibus invalida erit haec fideiussio, neque sortietur effectum, neque alii astare tenebitur, neque bona sua tali obligationi erunt obnoxia iuxta. l. 5. tit. 18. lib. 3. qui dicitur del Fuero, & l. 1. tit. 11. lib. 5. Ordinationum.

Exceptio. **Ceterum** hoc exceptionem habet in illis casibus in quibus vxor publice emeret, vel venderet merces, vel si alicui se mancipasset negotiationi, vel arti. Nam in his casibus eatenus fideiussio, vel obligatio eius valida esset, sortieturque effectum, quatenus attineret ad negotiationem, vel artem qua ipsa se exerceret iuxta. l. 1. tit. 20. lib. 3. del Fuero, & leg. 244. Stili, vbi sancitur eius obligationem valituram, tunc super his quae in ordine ad praedictam negotiationem, vel artem sibi venderentur, vel mutuarerentur. Accedit ad praedicta quod vxor quae thronis, vel fraudibus visis, ut ad fidei iudandum admitteretur (quia sua fraus nemini patrocinari debet) licet aliter ipso iure im-

munis sit ab obligatione fideiussionis praestita, tamen obligationis a se tunc praestitae fideiussionis rea erit: fuit enim valida iuxta sanctum Par. 5. tit. 14. Praeterea vxor, ut diximus, neque fidei iurare, neque aliqua obligatione se astringere potest pro viro suo, licet allegetur tale debitum, pro quo fideiussit in utilitatem ipsius vxoris fuisse convertum nisi pro pecunia debita pro redditibus regis fideiussit iuxta. l. 61. in legibus Taurentibus. La super & vxor casu, quo eius maritus economus, vel conductor, vel collector iurium, aut reddituum esset, pro his casibus, ipsa eiusque bona obligatione stricta manent, nisi in praesentia bonorum virorum, sibi cauens fuerit protestata se nolle manere obnoxia ad aliquid suo viro obuenturum, neque velle in his casibus cum viro participem esse in lucris, vel damnis iuxta. l. 223. Stili. similiter mulier, quae ad debita mariti durante matrimonio contracta teneri non vult, sibi in hoc contulero poterit, si omnibus lucris durante matrimonio acquisitis renuntiauerit sic enim ab omni obligatione soluendi illa libera euadet. Sed si quærat aliquis, an in absentia viri fidei iurare, aut se obligare per viam contractus, vel aliter possit vxor. Circa hoc iam pro coperto reliquimus, quod mulier dum negotiatrix est publica ad fidei iudandum, & contrahendum contractus ad suam negotiationem pertinentes, licentia mariti non indiget, tamen alias in quibus consensu mariti opus habet, si contingat ut maritus sit absens, neque in proximo speratur venturus, imminetque periculum ex mora. Iudex cum praevia cognitione causae, talique causae inuenta legitima, vel necessaria, vel utili mulieri, ei eam facultatem, quam maritus praestare poterat, poterit impendere, eiusdemque roboris erit, ac si maritus eam contulisset, iuxta. l. 59. in legibus Taurentibus. Praeterea vxor, licet absque viri licentia haereditatem, sibi obvenientem ex testamento, vel ab intestato repudiare non possit, tamen citra eam licentiam, quam cumque haereditatem cum inuentarij beneficio adire poterit, & non aliter iuxta. l. 34. in. l. Taurentibus. Adhuc maritus vxori licentiam generalem indulgere potest, tum ad contrahendum, tum ad omnia illa gerenda negotia, quae sine mariti licentia ab vxoribus gerere non possunt, quae obtemperata gestae valide roboris erunt. Imo si eam maritus denegat in re necessaria, vel utili ad eam praestandam per iudicem maritus cogi potest, quod si adhuc maritus eam licentiam, vel non ita integram digne renuerit: tunc iudex eam impartire potest.

Quando na vxoris obligat.

Questio.

Respons.

Questio.

Resp.

Corol.

test ei, & debet, quae perinde valida erit, ac si a viro fuisset praestita iuxta. l. 16. & l. 17. Taur. Porro quia casus est, de quo dicere sum rogatus, quæratur an mulier quae non ex metu ita graui, sed ex metu quodam reuerentiali obtemporauit marito iubenti fidei iurare, ex talique metu fideiussit pro marito, valida sit haec fideiussio, teneaturque in conscientia ei astare.

Igitur in hac dicturus quaestione illam Nauarri sententiam sectandam duxi, quam insinuat in sum. Latin capit. 7. num. 29. vbi ceaset in foro conscientiae metum reuerentialem etiam, & leuem inuadere actum factum ex tali metu, quatenus ille metus fuit causa saltem sine qua non illius actus argumen. capit. fin. & ibi not. de iniur. & in cap. felicis. §. illud de penit. lib. 6. iuxta glos. in verbo simplici fauore. Quia licet aliud sit dicendum in foro exteriori, vbi iurisperiti solum metum, quem ipsi iustum, & cadentem in virum constantem appellant irritare contractus, & sic ex tali metu gesta, sentiunt iuxta. l. metum ff. quod metus causa, sed aliud est sentiendum in foro conscientiae propter argum. supradictum, & quia neque contractus, & gesta procedentia ex tali metu reuerentiali, & leui qui fuit causa sine qua non fuere sufficienter libera. Neque obstat quod in foro exteriori leges aliter indicant iudicandum. Quia merito in foro exteriori ad irritandum contractus, & actus obseruatur grauis metus, & cadens in virum constantem. Quia si ibi ob leuem metum daretur recitio omnium ferè peteret ut recitio: & ita res publica litibus ferueret, quod interio ni iuris esset aduersum in. l. properandum. C. de iudic. & c. sine iustibus de dol. & contu. haec autem Nauarri desumpta esse ex mente Hostiensis & Ioan. Andr. in cap. veru de iur. iuran. & ex verbis Adrian. in 4. de restit. cap. aggregior veru. ex quibus omnibus, & ex Soto, q. 7. de iust. & iur. lib. 4. art. 4. ad. 2.

Quod si haec sententia probabilis est (vt apparet) sequitur, quod vxor qui ob talem metum reuerentialem, vt vitaret iurgia cum marito, eiusque iram & offensionem etiam non tam grauem, alias non fidei iudicem fideiussit pro marito, quia in conscientia tali fideiussio nisi stare non tenetur, quia in conscientia robor obligandi ipsam non habuit, poterit bona dotalia, & paraphernalia, quae alias amittet, si ea non occultet, abscondere. ne ratione fideiussionis exequutio per iudices fiat, haec praesim in practica in oppidulis, & villulis occurrere vbi interdum absunt iurisperiti, qui consuli

possint super his libuit hic perstrinxisse, vt de his admonitus lector, qui haec legerit multarum mulierum, quae huiusmodi fideiussionibus metu maritorum a se factis sunt oppressae: possint corda aliquantulum consolari. Hanc autem sententiam Nauarri eatenus censeo esse probabilem, quatenus tali fideiussioni ex metu reuerentiali praestitae ab vxore non fuit causa confirmationis adiunctum iuramentum, quia tunc ratione iuramenti petenda esset relaxatio illius, antequam quicquam moliretur contra fideiussionem sic praestitam.

Notandum est insuper, quod clericus nullo modo secundum veriorum opinionem potest pro laico fidem iurare cap. 1. eo. tit. & 2. quaest. 1. cap. quidem in textu, & in glos. nisi in casu necessitatis, in quo obligaretur subuenire indigenti cap. videntes. 12. quaest. sed quia indigentia semper praesumitur, & obligatio subueniendi forte in hoc casu in foro exteriori praesumetur, credo si fideiussit pro laico, non soluente laico cogetur clericus, qui pro illo fideiussit ad debiti solutionem maxime, vbi hoc viget in vsu, neque contrarium est receptum in vsu. Standum ergo est in hoc receptae consuetudini. Pro ecclesia tamen, vel pro alio clerico nemini dubium, quin fidei iurare possit clericus, vt in cap. 2. eo. tit. At sic clericus pro clerico fidei iudicem astringitur ad soluendum principali non soluente cap. peruenit eo. tit. tenetur tamen tunc de proprio patrimonio, vel ex redditibus beneficij, quos fecit suos soluere: non autem in praedictum ecclesiae iuxta limitationem Hostiensis.

Deinde consequitur corollarie ex supra constituta regula religiosum non posse fidei iurare in capit. penult. cod. tit. etiam si Abbatibus dignitate praemineret, nisi talis fideiussio fieret de licentia Abbatis, & assensu maioris partis capituli, vt ibidem decernitur. Neque enim habent aliquod proprium de quo disponere possint.

Hic etiam se exerit illa dubitatio, an successor praelati obligatus maneat, si eius praedecessor fuit fidei iudicem, & videtur certe, quod sic, quia haeres fidei iudicem obligatur, sicut & fidei iudicem, quia ei succedit, si ergo praelatus hic succedit suo praedecessori: ergo pariter subibit & hoc fidei iudicem onus.

Verumtamen responderetur ex hac ratione parum probari successorem teneri aliqua fidei iudicem obligatione, quia successor praedecessoris non est haeres. Dicimus ergo de mente Hostiensis quod planum est, quod cum id est vergens in praedictum ecclesiae, ad illam

Nota.

Nota de clerico.

Corol.

Questio: Obiectio.

Respons.

lam fideiussionis antecessoris obligationem adimplendam non tenetur iuxta sententiam Hostiensis: si autem antecessor prælatus fideiussit nomine proprio, & in rem propriam, vel alienam alterius clerici, si non fuerit solutio principalis de suo patrimonio, aut de redditibus ad se pertinentibus quoad sua debita solvenda, & hoc debitum erit solvendum. Si autem antecessor non nomine proprio, sed nomine ecclesie servata iuris solemnitate, qualiter exigitur in contractu, quem nomine ecclesie contraxit, nomine ecclesie fideiussit in casibus licitis, qui casus no. in cap. in sum. 12. quæst. 2. si ista interuenerint, successor tenetur talem fideiussionem, & contractum ratum habere, ita Panorm. in cap. querelam. ne pret. con. vi. sub. si tamen ecclesia esset laica, posset restitutionem in integrum petere. cap. ad nostram de rebus ecclesie non alienandis.

Questio. ¶ Sed quid si Petrus promisit præsentare Paulum sub pœna. 100. ducatorum, & postmodum Paulus crimen patrauit, pro quo crimine cum mortis pœna esset adiudicatus, fugam arripuit, quid tunc iuris ad quid Petrus pro hac fideiussione tenebitur.

Respons. ¶ Respondetur ergo, quod si Petrus fuit in dolo, vel in lata culpa respectu maleficij postea per Paulum perpetrati, in conscientia tenebitur damnum proximo ex tali fuga subsecutum resarcire, secus si non fuit in culpa. Huiusmodi casus fertur accidisse Bononia super eo autem tale dicitur latum fuisse iudicium. Est autem casus in l. sed & si quis rei. ff. si quis cau. in principio.

Nota. ¶ Insuper. l. 19. del fuero juzgo, sancitum est, quod qui in suam fidem recipit aliquem præsentem exhibere in iudicio, si non præstituit tempus intra quod, neque de eo scriptura edita fuit: si intra bimum mensem eum præsentem facere non fuerit iussus, ab hac obligatione liber euadit: nisi huiusmodi fideiussionis contractus super causa, vel iure ad regem attinente in ius esset, vel super re ad communis reipublice pertinet, scilicet ad eius capitulum fideiussio hac intercessisset, & si de hoc scriptura edita esset, fideiussio hæc usque ad triennium, & non ultra durationem fortiteretur.

Anoq. ¶ Porro in causa criminali, in qua pœna corporalis venit imponenda nullus potest interponere fideiussorem secundum Pan. in rub. de fideiussoribus, quam intelligentiam quoque recipit cap. si clericos. de sent. excommunicacionis. lib. 6. Secus est quando talis pœna non venit imponenda. Pro quo facit satis accom-

modus textus in cap. cum homo. 23. quæst. 5. & in gloss. Secundum autem ius commune, si reus decapitandus fugiat, qui pro eo fideiussit, non decapitabitur, si non fuit in dolo, sed pecunialiter punietur secundum Cynum in l. ad commentariensem. C. de cust. oreo. si autem fuit in dolo punietur pœna arbitraria gloss. in cap. cum homo. 23. quæst. 5. sed si habuerit officio custodiam eadem pœna plectetur, si est in dolo, vel si ex eius nimia negligentia fugit in dict. l. commentariensem. Quid autem circa hoc cautum sit per leges Hispania non libet hic meminisse, quia id iuris potius ad causidicos pertinet, consulat ergo si velit lector super hoc Partitam. 5. l. 17. utu. 12. & l. 18. & l. 10. tit. 29. partitæ. 7. pœna autem fideiussoria intra annum est exigenda postquam fuerit incurta: alioquin prædicto elapso anno, ius amittitur eam exigendi, ac fideiussor à tali pœna soluenda post liber efficitur iuxta. l. 3. titu. 11. lib. 5. Ordinationum

¶ Insuper cum plures sint fideiussores in solidum, & cum sint omnes presentes, & potentes ad soluendum: si ante contestationem litis postulauerint debitum inter eos diuidi, possunt hoc beneficio Adriani obtinere. C. de const. pecuniar. l. D. Adriani, nisi huic legi renuntiauerint, sic docente Panorm. in capit. peruenit. eo. titu. ff. eod. l. si dubitet. §. 1. in titi. eod. §. si plures.

¶ Adde etiam, quod si aliqui obligationem, seu cautionem præstantes simul super aliquo, in solidum se obligare non expresserint, vel aliter id significauerint clarè, licet quouis modo se obligauerint, pro medietate si duo fuerint, aut si plures pro parte, sibi contingentis sigillatim intelliguntur se obligasse, ut habetur in recopilatione noua leg. verbo. licet hæc particularis sanctio contra ius commune videatur militare: tamè in Hispania, ubi viget seruanda est. ¶ Accedit ad hoc, quod si pro vno debito multi se altrinxerint fideiussores, quorum vnus nomine suo proprio persoluerit debitum: creditor tunc ius actionis, quod obtinebat contra reliquos illi cedere debet, quo possit à reliquis fideiussoribus partem ab vno quoque debitam recuperare. Imò si creditor in hoc casu non cessisset actionem, à principali debitor quod ipse præsoluit integre iure exigere poterit. Secus autem est si nomine debitoris principalis soluisset, quia tunc creditor prædictum ius actionis ei cedere non poterit, eo quod totum ius, quo potiri poterat primò soluens debitum, ad illud siue à principali debitor, siue à reliquis confideiussoribus exigendum, finem

Lex Alti ni defual for.

Defual in reop.

Defual iurid.

finem habuit, dum nomine principalis solutionem præstitit, quod si fideiussor hic primò soluens cuius nomine, an proprio, an debitoris principalis præsoluerit non expresserit, si neque à creditore statim mandatum exigendum sic à se præsolutum non petierit, visus est nomine principalis debitoris soluisse, quod circa postea à confideiussoribus id debiti exigere non poterit, poterit tamen à principali debitor expetere quod sic præsoluit pro eo iuxta sanctionem. l. 11. tit. 12. Partite. 5. & l. 4. titu. 18. lib. 3. del Fuero. At in casu, in quo omnes fideiussores super eadem re in solidum præstitere cautionem, si creditor partem donauit eorum alicui, quatenus attinet ad conscientiam, reliqui non tenentur in solidum tunc auctoritate Soto de iust. & iur. Quamuis Metina Complutensis secus esse dixerit in casu, quo creditor vni eorum tantum remiserit actionem.

Tabelli. ad monentur. ¶ Præterea tabelliones dum chirographa conficiunt, in quibus mulieres fideiubent Velleja non iuri renunciando non intelligentes quid faciant, nisi admonitas eas esse curent de eo iure cui renunciant ut id sufficienter intelligant, quia infideliter peragunt suum officium, tenentur restituere subsecuta damna in casu, quo aliàs ad monitum intelligibiliter de eo fauore & iure, cui renunciant, non renunciaissent.

Questio. ¶ Nam de illa quæstione, quæ olim ad meâ consultationem peruenit in populo ubi iuristæ aberant, qui super eam responsum præstarent dicendum nunc erit, scilicet, an teneatur aliquis fideiussorem consignare si tempore ineundi obligationem, aut contractam non est requisitus eum dare: Respondetur ergo nullum fieri obnoxium ad constituendum fideiussorem, si tempore contrahendi, ab eo fideiussorem constitui non fuerit exactum, quod si aliquis promiserit se intra præfixum terminum exhibituram rem, ante id temporis ad eam exhibendam cogi non potest, nisi postea debitor sui bona alienauerit, vel distraxerit, vel illinc ubi contractum est transmigrare parauerit aliud, ubi domiciliu est electurus, vel si absentem se reddere moliretur iuxta. l. 11. tit. 18. lib. 3. del Fuero, & l. 17. tit. 13. Part. 5. ¶ Similiter & in casibus his in quibus prorogationes debitoribus ad soluendum iuris creatoribus rem dingeret, si cut etiam in præcedentibus casibus teneatur ad consignandum fideiussorem, licet à principio tempore ineundæ obligationis ab ipso præstari fideiussorem, non fuerit postulatum, iuxta l. 33. titu. 18. Partit. 3. sicque limitanda sunt alia iura contrarium insinuantia.

Resp. ¶ Deinde usufructuarius, ut cautionem

Quando eo signandus fideiussor.

- 1.
- 2.

3.

præstet fideiussoriam necessum est, quæ se vsurum vsufructu rei sibi concessio promittat fideliter, & taliter, ut vsufructu finito rem ipsam fructiferam proprietario restituat. De his autem, quæ consumuntur vsu, præstabit cautionem, quod ea exhibebit in ea qualitate vel præstabit æstimationem illorum bonorum cap. ultimo. de pigno. De his vero, quæ non consumuntur vsu, sed veterascunt, ut veges finito vsu promittit restituere, si supererunt secundum Panorm. in dicto cap. si. ¶ Sed quid si talis vsufructuarius cautionem non præstat, an tuta conscientia poterit potiri fructibus, & suos eos facere? Dicitur ergo, quod si cautionem non præstat, quia non petitur, vel nescit ad eam dandam teneri, & est in bona fide licite facit fructus suos. Non autem quando est in mala fide nolens quæ petitur præstare cautionem, & ad quam præstandam scit se teneri: Vnde sic perceptos fructus tenetur restituere, quia tunc contra voluntatem domini proprietarij eos sibi vendicat auctore Panorm. cap. constet. de pign. Iuxta quem sensum intelligenda est gloss. in l. si cuius. ff. de vsufruct. Hanc autem cautionem testator remittere potest in rebus, quæ consumuntur vsu, non autem in alijs: daretur enim materia delinquendi. ff. de vsufruct. l. si vsus fructus. §. plane, cui suffragatur Panorm. cap. constet. de pig. vide etiam. l. 7. tit. 18. libr. 3. del Fuero.

¶ Præterea præsentem debitor principali, & indiscusso fideiussor conueniri non potest, secundum Panorm. cap. peruenit, nisi debitor notorie sit non soluendo, vel non possit conueniri. Auctori præsentem. C. eos & nisi renuntiauerit huic beneficio, ut. C. de dno. re. sti. aucthen. hoc ita. ¶ Cum fideiussor prius conuenitur in iudicio, ut soluat debitum, quia principalis debitor abest à terra, accepturus est terminum à iudice præsignandum, ut reddere possit principalem, quem nisi infra sic præstitum tempus adduxerit, soluere ipse tenebitur iuxta. l. 9. & l. 4. tit. 12. Part. 5. ¶ Deinde certum est creditorem teneri cedere fideiussori actiones suas, quas habet contra eum pro quo fideiussit, quas nisi cedat potest ei debiti solutionem denegare, iuxta. l. modestissimus. ff. de solut. & l. fideiussoribus. ff. eod. tit. ¶ Tenetur insuper debitor fideiussori ea omnia damna resarcire, quæ ei propter fideiussionem, culpa debitoris obuenerit, cuius ratio per uia est, scilicet, quia officium suum nulli debet esse damnosum. ff. de fur. l. si seruus communis, ita diffinitur de foro compet. cap. fin. & cap. 21 & 3. eod. titu.

Questio.

Resp.

Nota.

¶ Porro

Questio.

¶ Porro sciscitabitur aliquis, an si fideiusfor creditori vsuras soluerit à debitore eas repetere possit. Respondetur ergo iuxta mentē Panor c. 2. eo tit. quod si fideiusfor sine obligatione, & consensu debitoris, & nulla coactione adductus vsuras soluit, eas à debitore nullo modo poterit repetere, suæ etenim culpæ ascribendum est, si aliter, quàm debuit fecit. Secundò autem dicitur quod si cum iuramento, vel sine illo fideiusit solvere vsuras, idq; sciēte, & consentiente debitore, easdem iam à se solutas à debitore repetere poterit siuē coactē siuē sponte eas soluerit, nisi fraude vsus, scilicet, ut faueret vsurario, eas soluerit, quia tunc sua fraus ei patrocinarī non debet. Patet autē hoc secundum assertum, quia in culpā id veritur debitoris quod sic fidem iubere fecit de vsuris (quidquid sit in foro civili) tenebatur enim obijcere exceptionem vsurarum, cum eas compellebatur solvere.

Nota.

¶ Adhuc perpendendum est eum qui fideiussoriam præstitit cautionem sua bona diuēdere non posse, nisi postquā debito, aut fideiussioni satisfecerit, nisi per reliqua, quæ sibi supererint bona notoriē sit soluendo in integrum debitū. Nam in hoc casu excepto veditio ipsa utpote quæ ad soluendū incompositē nō redderet, ut valida foret, præterquā in casu, quo bona illa pretio distracta talidebitō soluēdo obnoxia specialiter foret iuxta l. 243. Sty.

Questio.

¶ Item in dubium verti hic solet, an fideiusfor liber maneat à debito soluendo qui cū vsq; ad certū terminū promiserit pro debitore, si creditor prolatauit terminū. Respondetur secundū Panor. in cap. constitutus, eo tit. q; si in hoc casu creditor prolonget terminū debitori absq; fideiussoris noua promissione, transacto illo certo termino, pro quo fideiusit à fideiussione ipsa immunis euadit. Secus autem si obligatio qua se deuinxit fuit absoluta, quia tunc prorogato debiti termino adhuc tenebitur arg. in c. cū dilecti. de do. & l. Celsus. ff. de arbit. ¶ Cæterum l. 10. tit. 18. lib. 3. del Fuero in hac parte sic cauetur, si dū aliquis fideiusit pro alio, creditor debitori terminum antequā lapsus sit prorogauerit, neq; fideiusfor huic prorogationi assensum accommodauerit ab eo debito liber euadit, si autem elapso iam termino prorogatio hæc concessa fuerit, adhuc fideiussoris obligatione astrictus manet sicut & antea, cuius quidē ratio nulla alia occurrit mēti, nisi quia elapso termino iā censetur fideiusfor fuisse in mora soluēdi, quare sibi imputetur si ex culpabili mora nouæ prorogationi causam dedit.

¶ Iam demum de casibus, in quibus fideiusfor agere potest contra debitorem, ut eum à fideiussione ante solutionem liberet, dicendum venit. Sunt enim tres, ut ex cap. fin. eod. tit. elicitur per glo. Primò si diu in debiti solutione stetit. Secundò si debitor bona sua dissipare incipit. Tertiò si damnatus iam super fideiussione fuit ipse fideiusfor. Quartò, si ab initio sic conuentum fuit. Circa hoc tamen. l. 8. tit. 18. del Fuero, stabilitum est fideiussorem non posse agere contra debitorem, ut à fideiussione liberetur, vel quod sibi soluat priquam ipse soluerit, nisi iam damnatus esset fideiusfor ad totum debitum, vel partem eius soluendum, vel nisi stetit iam per annum, vel ultra in hac fideiussoris obligatione, ubi nullus fuit terminus certus præfixus: vel nisi terminus solutionis debiti iam appropinquauerit, vel prope instauerit, vel nisi elapsum iā sit tēpus illud, intra quod principalis pactus est eū à fideiussione liberare, vel nisi debitor principalis suam substantiam distraxerit, & dissipare incepisset. In his enim casibus constringere potest fideiusfor debitorem principalem ut à fideiussoris obligatione eū eripiat, vide Partit. 5. tit. 12. l. 14. & l. 8.

Casus quibus liberatus à fideiussione.

¶ Tandem memoriæ quoque mandandū est regulariter munus fideiubendi interdictū esse his, quibus distrahendi sua bona, & facultates ius, & facultas à iure auferitur, iuxta l. 6. tit. 18. lib. 3. del Fuero. ¶ At quamuis cū debitor abest à terra, concedendū esse terminū fideiussori antequā cogatur solvere ad eū reducendū dixerimus iuxta l. 9. & l. 4. tit. 12. par. 5. tamen debitum prius petendū est à debitore principali, quàm à fideiussore, dū in loco præsens debitor adit soluendoq; sit iuxta l. 3. & 4. tit. 18. del Fuero. Cæterum si quis pro alio fideiusfor constitutus sit, obnoxius iā fit ad soluendū, si creditor debitū expetiuerit in iudicio à debitore debitorq; solvere reuerit, iuxta l. 16. tit. 11. P. 5. ¶ Tutores quoq; atq; curatores cautionem fideiussoriam præstare tenentur antequam talia officia administranda suscipiant, iuxta l. 2. tit. 18. Part. 6.

Prohibet fideiub.

CAP. XVIII. Quid sit impignoratio, & quænam impignorari possunt, de modis contrahendi pignora tacita hypotheca, in quot casibus contrahitur, quomodo quis censetur consignare res proprias in pignus iura Hispaniæ, circa pignora referuntur, de quæst. proficua, an debita habentia pignora annexa sint prius soluenda, & qualiter bona viri sint hypothecata pro dote, de iure Hispaniæ circa hoc, de ordine in hypothecis differt Nauarrus à iure Hispanico.

Post-

Questio.

Quæ res impignorari possunt.

Postquā de fideiussione contractibus accessoria sermonem compleuimus, consequenter hic subijcere materiam de impignoratione oportuit, est enim impignoratio veluti quidam fideiussoris cautionis modus. Differt autem pignus ab hypotheca in hoc, quia pignus est, cum res mobilis transiens in creditorē subijcitur debito, aut obligatione principali loco cautionis. Hypotheca vero dicitur cum hac ratione res immobilis non transiens in creditorē in cautionem assignatur instit. de act. obli. §. inter pignus, sed quantū ad actionem non differunt.

¶ Præterea subsequenter quænam impignorari possunt, quæue non prædicendum est. Igitur pignorari possunt res tam præsentēs, quæ futuræ, ut fructus pendentēs, partus ancillarum, fetus pecorū, & huiusmodi & ea quæ nascuntur. ff. de pignoribus l. & quæ nondū similitur res corporales, & incorporales, ut cautiones, & nomina debitorum. ff. eo. l. cum conuenit. item usufructus. ff. eo. l. si is. item virtutes rusticarum, & generaliter pignori obligari possunt quæcumque quæ etiam possunt vendi, & quæ vendi ne queunt, pignori etiam dari non possunt. ff. quæ res pignori dari possunt. l. qui filios. Deinde è contrario inter res quæ pignori dari non possunt, computatur primo homines liberi etiā pro delicto cap. 2. eo. tit. quos si quis reciperet in pignus autore Panor. incap. lator. extra. eo. tit. perderet debitum, & tantundē solvere teneretur in auctoritate nulli iudi. §. quia vero. Deinde pignorari non possunt res ecclesiæ. scilicet res sacræ, vasa, & ornamenta ecclesiæ. C. de sacrosan. Ecclesiæ. l. sancimus, nisi ecclesia superflua habeat, & necessitas urgeat, & aliunde prouideri non possit ex rebus mobilibus. 10. q. 2. cap. hoc ius. & 10. q. 2. & 12. capit. aurum. ad hæc licet liber homo ut prædictum est propriè in pignus dari non possit, sic ut sit in eo ius pignoris, sed bene ut sit in eo ius retentionis, secundū glof. cap. ut pridem. §. item eisdem. 23. q. vlt. & in cap. exposita de arbi. & sic ut etiā pater potest vendere filium ratione famis, & sic & obligare similitur quoque redemptus ex captiuitate tenetur seruire quinquēnio nisi pretium soluat. C. de post. reuer. l. vlt. Neque ecclesiæ speciali cōuentione possunt obligari ut tradit Innoc. sed à iudice pro debito canonici, & ex causa iudicati possent obligari, neque generaliter res ecclesiæ. §. & quoniam quia licet bona ecclesiæ pro obseruatione contractus à Clericis obligari possint in genere, specialis tamē obligatio fieri nō potest, nisi rē Instruēt. Negot.

solennitate iuris debita ut Panor. docet in cap. nullus præbiter de pignoribus. ¶ Præterea quia aggregatis disputatione de vna quaque re ut eius proprietates, & conditiones rimentur, operpretium est prius eius naturam, vel quidditatem perfectam habere, quæ innotescit per diffinitionem, idē diffinitionem pignoris præmittendam hie esse duximus. Est igitur pignus generaliter loquendo (ut tradit Hostiensis) obligatio rei licitæ pro debito facta ad securitatem scilicet, creditoris. Nam consultus reputatur inanti pignori, quā agere in personam instit. de oblig. quæ ex del. nasc. §. lurti. At verò licet diffinitio hæc tam pignori, quàm hypothecæ communis sit, tamen hypotheca, & pignus tam nomine quam re differunt: quia pignus à pugno est dictum, ex eo, quod quasi de pugno, id est de manu ad pugnū est traditum ff. de verb. signific. pleb. 6. §. pignus. Hypotheca autem dicitur ab hypo, id est sub, & theca posito quasi res supposita creditori. Differunt item re, quia ut prædictum est pignus propriè est de re mobili, hypotheca verò propriè est obligatio rei immobilis instit. de acti. & oblig. §. inter pignus. Vnde pignus dicitur cum transit in creditorē, hypotheca vero quando non transit: quantum vero ad actionē non differunt ut dictum est. §. inter pignus. ¶ Deinde de modis contrahendi pignora hic edicendum statim occurrit, igitur pignus seu hypotheca dupliciter contrahitur ut dicitur tradit lib. 2. scilicet, tacitè & expressè, hypotheca ergo expressè est, ubi expressè in particulari tale bonum, vel expressè in generali omnia bona obligationi, vel debito manet obnoxia. Facit autem hypotheca est, ubi ex natura sua, & ex vi legum res aliqua alicuius debiti solutioni, vel obligationis impletioni manet supposita licet expressè non obligatur per verba. Insuper hypotheca expressè conuentionalis solet appellari, eo quod ex conuentione partium solet pullulare. Tacita autē dicitur legalis, quoniam à lege est inducitur. Tacita hinc usariam verò hypotheca tacita constituitur, nam sic multarum personarum omnia bona sunt obligata. Nam primò huic tacitæ hypothecæ subiacent bona Prelati, seu ministri ecclesiæ ipsique ecclesiæ pro mala administratione manent deuincta argument. 13. quæstione. 2. hoc autem tenet & glof. & Panor. mit. capit. ex literis de pigno. ¶ Secundò, bona viri sic pro dote uxoris tacitè hypothecæ subduntur, & etiam pro paraphernalibus, secundum Panor. in cap. A a ex lite-

De modis contrahendi pignora

Tacita hinc usariam verò hypotheca tacita constituitur.

ex literis de pign. quando ipse habet illorum bonorum administrationem ut contingit in Hispania. C. de pac. conuen. l. vltim. secus si mulier habet illa penes se. Pro quo vide gloss. in d. c. ex literis. ¶ Tertio sic tacite supponitur hypotheca bona illius qui dotē pollicitus est ei cui promittit. C. de rei ux. ac. l. vnica & l. ex literis. ¶ Quarto bona contrahētis cū fisco tacite hypothecatur fisco. C. in quib. caus. pig. tac. cōtr. l. si mater & l. si. C. de adm. tut. l. pro officio. ¶ Quinto bona tutoris pupillo, & curatoris minori hypothecatur pro officio, aut si nō administrauerūt C. de adm. tut. l. pro officio. ¶ Sexto, sic tacita sūt hypotheca omnia bona conductoris inuecta, seu illata in rustico pradio dño sciēte pro pensione debita, nisi interantur ad tēpus, quamuis empta sint ex fructuum precio. C. in quibus caus. pig. tac. con. trah. l. quāuis, in vrbano autem pradio non distinguitur an dominus sciat, vel non. C. loca. l. certi. C. in quib. caus. pig. tac. cōtr. l. lancimus. ff. in quib. caus. pign. vel hypo. con. tr. l. si horreū & l. hoc iure. ¶ Septimo, patris bona filijs tacite hypothecatur pro aduentitijs filiorū bonis, & pretijs eorū, C. de bonis quē l. l. cū oportet. tamen à redditione rationū, & à cautione fructuaria pater releuatur ibidē. l. si autē. ¶ Octauo, matris conualentis ad secundas nuptias bona tacita hypotheca subduntur filijs prioris matrimonij pro restitutione eorum, quae à primo viro lucrata fuit. C. de secundis nupt. l. hac edictali. §. penul. & C. in quibus caus. pig. tac. con. tr. l. si mater. ¶ Nono bona defuncti pro legatis, & fideicommissis. C. com. de legat. l. n. ¶ Decimo bona primi pilarij id est primi in acie fisco in casu, quod niscus vxori praefertur. C. in quib. caus. tac. con. tr. l. satis. ¶ Undecimo bona conductoris vectigalium fisco l. semper. §. conductores. ff. iure in comuni. ¶ Duodecimo, contrahitur hypotheca tacita in nauī ei qui dedit tantum ad reficiendum eam, vel ad armandum. l. interdum. ff. qui poti. in pigno habe. Secus si dedisset eam emendam, quia in ea non haberet hypotheca. Idem dicitur de mutuante admilitiam emendam, quia in ea habet tacitam hypothecam. ¶ Decimotertio, bona quoque empta à pupillo ei tacite hypothecata manēt vsq; dum soluat ei pretium. l. 23. tit. 13. Part. 1. ¶ Decimoquarto, domus, vel aedificia sic hypothecata subduntur tacite ad eorum reparationem. l. 28. tit. 13. Part. 6. perpendendū autem est quod ex tacita hypotheca non potest conueniri possessor, nisi principali discusso in Authent. hoc si debitor. C. de pigno.

¶ Præterea inquisitione opus est quomodo aliquis cēsendus est proprias res in pignus consignasse. Ad hoc igitur discernendū distinctione opus est, quia si quis res suas obligauit simpliciter de praesentibus, & futuris intellexisse praesumitur. C. quae res pig. oblig. poss. l. si. dum. si. agitur de modico prauidicio, secus si ageretur de magno prauidicio ut in confiscatione, quia hic non veniunt futura. Tamen semper exceptū esse intelligitur omne quod specialiter obligaturus non erat vt vestis, supellestilia, & mancipia; quae in vsu habebat, & similia. C. quae res pig. oblig. poss. l. 1. & l. obligatione cum sequent. ff. de pig. iuxta quā exceptionē. l. 4. & 5. tit. 13. Part. 5. & l. 6. & 8. & 9. tit. 12. lib. 5. Ordinationū & l. 5. tit. 19. li. 3. del Fuero sancitur, ne executio fiat in equis, vel armis, neq; in agriculturæ bobus, siue dñi eorū sint agricolæ, siue equites neq; in ferramentis, aut in alijs ad agriculturā requisitis, neq; in mancipijs ad agriculturā destinatis, neque in ancillis specialiter seruitio deputatis, aut nutriendis filijs addictis, neq; in lectulo viri, neq; in lectulo vxoris, neque in vestibus pro quotidiano vsu deseruiētibus, neq; in alijs rebus necessarijs pro quotidiano seruitio. Quod autem dictū est de bobus extenditur etiā ad alia agriculturæ iumenta vsq; ad iumentorū par vntū, & q; incarcerari nō possint agricolæ, nisi pro tributis debitis regi, aut alijs dñis, aut dño terræ iuribus debitis, dū alia nō suppetunt bona, aliās contrariū faciens amittat debitū, & tantundē in pēnā soluat, annulanteq; omnia priuilegia & vsus in cōtrariū, q; si id iurauerit debitor, id amittet dñs debitū, neq; in praedictis rebus potest fieri sequestrum, vide quam bene olim per leges agricolis patriæ nutritoribus, & agriculturæ populi nutritici fuit consultum.

¶ Dicimus secundō ad punctum quaestio nis reuertentes quod iura, & actiones bene intelliguntur obligata, quando quis simpliciter res obligat suas. C. de sentent. pas. l. si adēptis & l. casus. Sed quid si dixit se obligare mobilia, & immobilia, & remouentia, respōdetur quod non ob hoc intelligitur actiones, & nomina seu credita obligasse. C. de pigno. Dicimus tertio, q; hi, qui offerunt ecclesiae omnia bona sua omnia in illis, & omnia obtulisse videntur. Sicut etiam qui obligat instrumenta emptionalia de agris, & omnibus ibi contentis sensisse videtur. C. quae res pig. oblig. poss. l. 2. de his actionibus & nominibus vide Siluestr. verbo alienatio.

¶ Porro quaestio proficua hic nobis sit obijciat

Quaest.

Difficil.

Exceptio.

Interdum.

Interdum.

Interdum.

Difficil.

Difficil.

Quaest.

an debita habentia pignora annexa prius sint soluenda, aut restituenda, quam alia. Igitur licet in primo tomo nostri Instructorij in materia de restitutione, cum ordinem in restituendo seruandū esse explicuimus non nihil dixerimus, tamē ne in loco proprio seiuuū dimittamus lectorē aliquid noscitur dicere oportet.

¶ Ad quaestione autem generaliter dicitur quod si res ipsae extant, earū domini praepone di sunt omnibus in earū restitutione. l. veri. §. in bonis. ff. de priuileg. credit. Sed iam in hac parte maior difficultas nos praecupat, scilicet, an si res fuerūt venditae, & emptae in casu, quo ex bonis emptoris creditoribus omnibus non sit soluendo, si extant, utpote hypothecatae restituendae sint in primis earū venditoribus. At quidem non tā liquet quid in hac parte dicendū sit, siquidē iam per venditionē, & traditionē res illae extantes transferūt in emptorū dominiū; ergo videtur in hoc casu non sint restituendae venditoribus quibus nondū solutum est pretiū, sed q; ex earū pretio prius restituendū sit antiquioribus creditoribus habentibus hypothecas expressas, dicimus ergo primo ad quaestione, q; si statuta aliqua alicuius regionis extarent, vigeretq; vsu quae disponent, q; res iam emptae & ab emptoribus possessae pretio non soluto, quae iam sunt emptorū, venditoribus nō redderentur, sed ex eis creditoribus antiquioribus & magis priuilegiatis solueretur, seruari forte possent licitē auctore Caietano in sum. de restit. c. 8. de ordine restituendi, quia pro bono cōmuni creditorū, & pro bono pacis ciuitatis sic posset cōstrui, nō enim huiusmodi statutū esset contra ius naturae, sed contra ius civile tantū, secus si essent res extantes in specie, quae nondū translatae essent in dominiū debitoris, sed in se manerent alienae, quia has suis dominis non restituere dū liquet contra ius naturae esset.

¶ Secundo dicitur q; si huiusmodi res extant in propria specie & fuerunt venditae, nō habita fide de pretio, id est, non ad creditum, sed de praesentibus, & tamen casu aliquo non fuit numerata statim pecunia de praesentibus, in hoc casu restituendae sunt venditoribus secundū omnes doctores Siluestrū verbo restit. 6. q. 5. & Metinā in sua instruct. c. 7. de restituendi modo. fol. 174. & Nauar. sum. Lat. c. 17. n. 49. & n. 50. ¶ Ceterum, quae nos pressius urget difficultas in hac parte est, scilicet, an casu, quo huiusmodi res extantes venditae sunt ad creditum habita fide de pretio, & iam possessae ab emptoribus nondum soluto pretio, facta de quotione ab emptoribus in restitutione earum praesentibus

an debita habentia pignora annexa prius sint soluenda, aut restituenda, quam alia. Igitur licet in primo tomo nostri Instructorij in materia de restitutione, cum ordinem in restituendo seruandū esse explicuimus non nihil dixerimus, tamē ne in loco proprio seiuuū dimittamus lectorē aliquid noscitur dicere oportet. ¶ Ad quaestione autem generaliter dicitur quod si res ipsae extant, earū domini praepone di sunt omnibus in earū restitutione. l. veri. §. in bonis. ff. de priuileg. credit. Sed iam in hac parte maior difficultas nos praecupat, scilicet, an si res fuerūt venditae, & emptae in casu, quo ex bonis emptoris creditoribus omnibus non sit soluendo, si extant, utpote hypothecatae restituendae sint in primis earū venditoribus. At quidem non tā liquet quid in hac parte dicendū sit, siquidē iam per venditionē, & traditionē res illae extantes transferūt in emptorū dominiū; ergo videtur in hoc casu non sint restituendae venditoribus quibus nondū solutum est pretiū, sed q; ex earū pretio prius restituendū sit antiquioribus creditoribus habentibus hypothecas expressas, dicimus ergo primo ad quaestione, q; si statuta aliqua alicuius regionis extarent, vigeretq; vsu quae disponent, q; res iam emptae & ab emptoribus possessae pretio non soluto, quae iam sunt emptorū, venditoribus nō redderentur, sed ex eis creditoribus antiquioribus & magis priuilegiatis solueretur, seruari forte possent licitē auctore Caietano in sum. de restit. c. 8. de ordine restituendi, quia pro bono cōmuni creditorū, & pro bono pacis ciuitatis sic posset cōstrui, nō enim huiusmodi statutū esset contra ius naturae, sed contra ius civile tantū, secus si essent res extantes in specie, quae nondū translatae essent in dominiū debitoris, sed in se manerent alienae, quia has suis dominis non restituere dū liquet contra ius naturae esset. ¶ Secundo dicitur q; si huiusmodi res extant in propria specie & fuerunt venditae, nō habita fide de pretio, id est, non ad creditum, sed de praesentibus, & tamen casu aliquo non fuit numerata statim pecunia de praesentibus, in hoc casu restituendae sunt venditoribus secundū omnes doctores Siluestrū verbo restit. 6. q. 5. & Metinā in sua instruct. c. 7. de restituendi modo. fol. 174. & Nauar. sum. Lat. c. 17. n. 49. & n. 50. ¶ Ceterum, quae nos pressius urget difficultas in hac parte est, scilicet, an casu, quo huiusmodi res extantes venditae sunt ad creditum habita fide de pretio, & iam possessae ab emptoribus nondum soluto pretio, facta de quotione ab emptoribus in restitutione earum praesentibus

Resp.

Difficil.

Difficil.

Difficil.

Difficil.

Quaest.

di sint earum venditores ita vt eis in primis sint restituendae, & quidem iam in hac parte à ceteris variare videtur Metina vbi supra. An enim ibi q; quando asseritur q; praedictū vel vna empta, sed nōdū soluta, dicitur emptor omnibus creditoribus nō est soluendo, restituenda est venditori, hoc intelligitur, quādo ad creditū, & expectata solutione non est empta, quia in tali casu secus esset, & in hoc videtur secutus summā Angelicā. Tamen cū nos metes omniū doctorū loquentiū super hoc scrutati simus, nō inuenimus tā scrupulose fuisse locutes, sicut hic Metina loquitur, imo vt meministi Siluestrū loco citato, Archidiaconus in distinctione allegans Bal. vult q; si extat huiusmodi res in distincte reddatur venditori pro pretio nōdū habito, & si plus valeret, illuc plus credit creditoribus alijs. l. Iulianus. §. offerri. ff. de act. emp. & ven. & §. offerri pretiū eod. tit. dicitur quod venditor potest retinere quasi in pignus re quā vendidit. Nauar. quoq; nihil distinguens absolute ait loco citato, quod res talis remanet obligata solutioni quam dicitur sua forma, & specie pones emptorē inuenitur iuxta d. Bal. & cū citantes, pro quibus Nauarrus ait facere l. 2. ff. quibus caus. pig. vel hypoth. tac. contra. per argum. a fortiori. Caiet. quoq; loco citato nihil distinguens ait, quod propter pendente solutionē res empta extans restituenda est venditori, quia propter pendente solutionē remanet ei obligata. At verō ratio haec quae currit in rebus emptis ad creditum, quia consonat rationi.

¶ Tertio addimus cū Nauarro quod eadem ratio videtur de omni eo quod titulo oneroso fuit collatū: verū tamē hac gratia nō gaudet venditor in pecunia habita ex re vendita, si eā mutuaret alteri, imo neq; emptor in pecunia habita ex noua eiusdē rei venditiōe, neq; in illo quod loco illius per permutationē accepit, quia haec in singularibus actionibus loco eius non subrogantur iuxta gloss. Bartol. & commun. in l. labeo ff. de verb. signifi.

¶ Iam illa quaestio in mediū prodit qualiter bona viri sint hypothecata pro dote, & an ratione huius tacitae hypothecae, qua bona omnia viri hypothecantur pro dote, mulier praepone da sit omnibus creditoribus viri habentibus expressas hypothecas, quae quidē quae si nō vacat difficultate, tū propter varias opinionēs doctorū, tū propter varias rationes vt in quibus accurretes. Nā, p. parte affirmatiua ratio haec praemittit, quia mulier vincit eū qui ad restitutionem rei dedit, vt patet in Auth. quo iure posita. sup. d. l. asiduis, qui tamē praefertur anterioribus

Sent. Met. sola.

Interdum.

Interdum.

Quaestio.

Variantes flores.

Argumentum.

bus habentibus expressas hypothecas ut inter
 dū, qui pot. in pign. hab. ergo si mulier vincit
 eū, qui praeferatur, aut vincit habentes hypo-
 thecas expressas anteriores, multo magis in
 dote ipsa eos vincit, & praefenda est illis iux-
 ta axioma, si vinco vincentē te, multo magis
 vinco te ut in l. de accessionibus. ff. de diuer.
 & tēp. praescrip. ¶ In contrariū est laesiduis ad
 C. qui pot. in pigno. habean. vbi tātū mulier
 privilegiatur tam in personali, quam in hypo-
 thecaria actione ut praefatur omnibus credi-
 toribus prioribus tacita hypothecā habentibus,
 & hoc in dote & non in donatione prop-
 ter nuptias. At affirmatiuā partē tenent Pet. &
 Cin. & Ioan. And. & Marin. d. l. asiduis & Ia-
 cob. de Arc. & Guid. de Suza. ¶ Tenet autē op-
 positam id est negatiuā glossa in d. l. asiduis
 & Dinus in regul. qui prior in. 6. & Accurs. in
 d. l. asiduis. & Bartul. qui dicit malū esse sen-
 tentiā e contrariū, & sum. Rosela contra An-
 gelū, quae dicit tenendū esse cum Panor. in. c.
 ex literis de pignor. Siluester. tamen q. 14. di-
 stinguunt, quia aut hypothecā expressē aliorū
 haeritorum praecesserunt constitutionē do-
 tis, & sic eis non praefatur mulier in dote,
 quia lex inquit non confert beneficium vni
 id est mulieri cū diminutione alterius, id est
 creditoris anterioris expressam hypothecam
 habentis. l. 2. §. si quis à principe. ff. ne quid in
 loco publico. si autē hypothecā istā expres-
 sē sequantur dotis institutionē, vel collatio-
 nē tunc eis in sua dote mulier est praefenda.
 At opinio hęc Siluestri medians inter alias se-
 quenda viderur quam opinio est negatiua,
 quae est glossa. l. asiduis, veraq; esse videtur
 in sensu Siluestri id est in casu, quo hypothecā
 expressē aliorū creditorū praesserint consti-
 tutionē, & collationē dotis eis non est praefenda
 mulier pro dote, alias secus cui accedit
 Nauarra in sum. Lat. cap. 17. nu. 50. quae etiā
 confirmationē, & robur habet ex. l. 33. tit. 13.
 Part. 5. vbi sancitur qd si debitū tale sit, quod
 ei signanter id est expressē consignatū sit pig-
 nus, vel cui soluendo verbaliter obligata sunt
 bona omnia, si praecesserit debitū dotis vel de-
 bitū fisci soluendo est prius, quā dotis aut
 fisci debitum. At patet ex ratione glossa, tum
 quia lex suū beneficium. l. de hypotheca tacita
 priorē creditori gratia mulierum ademit, sed
 propriū, quod habet creditor ex iure cōmu-
 ni vel ex conventionione, qua conuenit expres-
 se obligando hypothecā expressā bona alteri-
 us contra hōmīs non adimere curauit. Item
 quia si quis, cum muliere quis passibus ambulat
 sed pignus qui hypothecā expressam ante-

riorem habet praefatur fisco, ergo etiā mulie-
 ri respectu dotis: deinde quia lex asiduis, de-
 cernit mulierē praeferi ei, qui sunt vallati pri-
 uilegio anterioris tēporis, ergo colligitur in
 deq; non loquitur, de conuentionalibus id est
 expressis pignoribus, sed de tacitis quibus
 praefert lex mulierē in dote. ¶ Ad obiectionē
 in contra respondet glossa, primò quod hoc
 argumentū si vinco vincentē te, vinco te, nō
 semper valet, sed fallit plerunq;. Secundo sol-
 uit eam dum ait, quod mulier praefatur refi-
 cienti nauim non absolute, aut semper, sed
 quando ipsa prius contraxit dotem dando ut
 ex corpore eiusdem authen. colligitur, quia
 istomodo praefatur habenti expressam, si ip-
 sa sit prior, vltimo soluit quod praefatur mu-
 lier ei qui dedit ad refectiōem nauis aut pro
 alia re simili, quando non expressē ad hoc de-
 dit reficienti.
 ¶ Tandē ex praedictis pro resolutione quaes-
 tionis sequitur corollarie verū esse quod Hu-
 go de Celso in suo reportorio legū Hispaniae
 verbo obligatio vers. 13. tradit, qd in dote praefenda
 est vxor etiā, si quando maritus se ob-
 ligauit pro dote eā nō receperit, quia si postea
 sibi numerata est dos, soluēda est prius, quā
 obligationes illae, quas post talē obligationē
 pro dote contraxit cum alijs ante quā nume-
 rata esset sibi dos, itaq; praefenda est pro do-
 te, si post constitutionem dotis obligasset vir
 sui bona sua alijs creditoribus, etiam si tunc
 non recepisset dotē quia hi creditores quāuis
 hypothecā expressam habeant posteriores
 hypotheca tacita dotis esse cōsetur. vide. l. 29.
 tit. 13. Part. 5. at licet istud assertū Hugonis
 de Celso videatur contra gloss. l. asiduis.
 C. qui potiores in pig. vbi glossa ait, quod à tē-
 pore dationis dotis incipit hypotheca dotis
 ut hac. l. videtur notari, tamen istud assertum
 scilicet, Hugonis coincidit cum praedicta sen-
 tentia Siluestri, quare sic seruandum est praefertim
 in Hispania vbi Hugo locutus est nisi
 alicubi, vbi oppositum vsus inuenerit. Non ta-
 men iuxta omnes, & iuxta praedictam gloss.
 lex haec asiduis & priuilegium hoc mulieris
 habent locū in dote confessa nō data marito.
 ¶ Secundo corollarie sequitur qd mulier in do-
 te omnibus priuilegijs, actionib; personalib;
 id est praesupponētibus obligationē tacitā ex-
 cōtra. vel malifisco antefertur, qd quidē priu-
 legiū trāsmittit ad liberos, & vbi inter duas do-
 tes est questio prior tēporē potior est iure, si-
 cut etiā dū sibi obuiat debitū dotis, & debitū
 fisci, nisi eū inueniatur bona quae vltimā mu-
 lier cōtulisset in dotē viro. Quia in his praefenda

Ad argum.

Com.

Intra hie.

Ordin hie pthec.

Dissentit Nauarra. à iure hispanico.

Nota.

Coroll.

tenda est prioribus dotibus. l. 29. tit. 13. Part. 5.
 itaque mulier privilegiatur tam in personali,
 quam in hypothecaria actione ut praefatur
 omnibus creditoribus prioribus tacitam hypo-
 thecam habentibus, & hoc in dote, non ta-
 men in donatione propter nuptias, ita Salice.
 dicta l. asiduis. Mulierq; in dote praefatur
 his, quorum pecuniae sunt emptae, vel re-
 factae non tamen his, quorum pecunia mili-
 taria est emptā, si hoc in scriptis probetur, ita
 Salicet. l. quo iure. C. qui pot. in pign. Item
 quod dictum est in d. l. asiduis, scilicet,
 quod liberi anterioris matrimonij praeferan-
 tur pro dote materna nouercae suam dotem
 repenti vel eius liberis, vendicat sibi lo-
 cum vbi nihil ex dote secunda apparet. Nam
 in apparenti praefatur mulier cuius dos fuit. l.
 si quid ex rebus. C. qui pot. in pign.
 ¶ Post vxorē, & fisco secundum Nauarra.
 praefedi sunt ijs quibus tacite sunt hypothecā
 tacita iurū debitorū bona, postea depositarij,
 nisi quādo deposita sunt pecunia ad negotian-
 dum, & ut soluerentur vsurae aut interesse. l.
 si hominum. ff. de pos. §. fin. & ff. de priuileg.
 cred. l. si ventri, ita Nauarra post quos ante-
 ferendi sunt qui priuilegio gaudent persona-
 li, ut praeferantur alijs non habentibus obliga-
 tionem realem, ex eo quod res sua est apud
 debitorem, postremum locum tenent credi-
 tores, qui cauent hypotheca bonorum expressa
 vel tacita vel priuilegio personali, inter quos
 priores tempore sunt potiores iure iuxta l. 5.
 & l. 1. 7. tit. 2. lib. 3. del Fuero & l. 27. & 29.
 tit. 13. Part. 5. contra Nauarra. sum. Lat. cap. 17.
 nu. 50. vbi ait, quod id quod praedictis supererit
 diuidendum inter creditores carentes priui-
 legio est nulla habita cōsideratione, quis eo-
 rum sit prior, aut posterior pro rata parte no-
 minum recipiendi, & amittendo solidū pro
 libra, ut dicit soler, deductis tamen ante om-
 nia impensis necessarijs, sed non pompis,
 aut superfluis funeris, & exequiarum debito-
 ris mortui, & publicationis, & expensis sta-
 menti, & alijs ad adiunctionem hereditatis acce-
 sarijs iuxta Palud. cōmuniūter receptū in 4.
 dist. 15. q. 3. & S. Antoni. 2. petit. c. 7. de pign. d. h.
 dist. 1. Nauarra hunc ordinem in soluendo, &
 restituendo non seruātē suae conscientiae nō
 facere satis authore Siluestro verū resitū
 in 7. nisi in nuptia iuris, aut facte exequatur
 erga te de iur. ceterū si aliquis bonū credi-
 torū in petendis sibi debitis iudicijs vel
 extra praes alijs diligentiōr fuit, tunc nō solu-
 potest eis solui prius, sed & prius eis si solu-
 dum iuxta l. 2. tit. 14. Part. 5. & l. pupillus. ff. de
 Instru. Negot.

his, quae in fraudem creditor, dummodo se-
 cundum Siluest. rest. 6. q. 8. non sint alij ma-
 gis privilegiati, neq; enim creditor peccat ac-
 cipiēdo debitum suum, quod diligerentijs
 petenti non sint alij privilegiati, quia si est
 violatō iustitiam tam debitor eas, quā cre-
 ditor petens. Nam etiam gener violat iusti-
 tiam retinendo, aut recipiendo de bonis for-
 ceri, dum ipsum nō latet non desse alios cre-
 ditores potiori priuilegio potientes, quibus
 illa bona debentur.
 ¶ Porro praeter debita, quae privilegiata esse
 diximus ex hypotheca tacita vel aliter, est
 etiam debitum creditori, tō quod mutua-
 uit pecunias ad soluendum locationis pen-
 sionem, vel mercedem de portationis debitam
 propter aliquas res, quas debitor vendidisset,
 licet venditoris debitum esset prius in tempo-
 re. l. 9. tit. 13. Part. 5. ¶ Pupillus quoque eius
 pecunijs, vel parte earum aliquid est em-
 ptum pro dicta pecunia antefertur alteri cre-
 ditori, cui antea erāt bona obligata. l. 30. tit. 13.
 Part. 5. Itē qui mutuauit pecuniam ad posses-
 sionem emendam, quando eius emptor eam
 specialiter consignat in hypothecā praefatur
 antiquiori creditori, cui debitor obligasset ge-
 neraliter, & non specialiter eadem possessio-
 nem. l. 30. tit. 13. Part. 5. Itē qui mutuauit pecu-
 niam ad sepeliendū mortuū praefatur alijs cre-
 ditoribus priorib; in tēpore. l. 30. tit. 13. Part. 5.
C A P. X I X. Qualis vsus pignoris sit peccatū.
 ¶ An creditor pignoratarius de damnis circa pi-
 gnora contingentibus teneatur, de pactis in pi-
 gnoribus illicitis an liceat ea diuendere, & an pa-
 ctum sit licitum quod creditor pignus vendice-
 tur si debitor in tempore non soluerit, aut quod
 illud post certum diem redimere non possit.
 ¶ Circa peccata, quae committuntur erga im-
 gnoracionē, peccare contingit in pignoris
 vsus quare primò queritur qualis vsus pigno-
 ris sit peccatū. Respondetur ergo primò cū Na-
 uarro iuxta l. si pignore. ff. de iur. quod credi-
 tor contra consentum tacitum, vel expressum
 debitoris vtens pignore cum inde notabili de-
 bitor afficitur nocumento, neque creditori
 liberat veritabilis causa sibi persuadenda qd
 eius pignoris id esset aequanimiter laturus,
 furti reus efficitur secundū Panor. in cap. de
 post. Secundo adijcimus qd etiam si consensu
 tacito, vel expresso domini creditor vtatur
 pignore vsuram committit, non computatur
 do huiusmodi vtur in sorte, quando debitor
 eos gratis in creditor nō luit concedere, ne-
 que gratis concedere est praesumendus, nisi
 vsus pignoris sit huiusmodi, qui gratis in te-
 fami-

Debita pri- uilegiata.

Quaestio

Distinuit

2.

familiares solitus sit impedi, qualis est lectu-
ra libri vt legatur, vt S. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1.
ad 6. docet. neque in hac materia pignora-
rius vti potest pignore, nisi in vsus illud non
deteriorantes vt exemplificatum est in vsu li-
bri, vel vasorum argenteorum impignora-
rum in festo. Nam hi vsus, quia innoxij gra-
tis soliti sunt concedi. Secus autem esset si ta-
lis vsus pignoris esset contra voluntatem ta-
citat, vel ei expressam domini, vel noceret, si-
cut nocet interdum vti torque aureo impig-
norato, quia tunc debitor qui est eius domi-
nus, dum torque eius fuisse noscitur in sus-
pitionem incidit quod de quo exerit vnde in
estimatione, qua opus habet, minoratur.

Questio. ¶ Deinde inquirendum venit, an cre-
ditor pignoratarius de damnis contingentibus
circa pignora teneatur. Respondemus, ergo
quod tenetur creditor resarcire damnum
pignoris quando dolo, aut lata culpa, aut leui
pignus periret, aut notabile detrimentum
acciperet, iuxta glossa in leg. si creditor. C. de
pignor. actio. de leuissima autem culpa non
tenetur pignoratarius, si sua tali culpa dam-
num contingeret, quia pignus magis cadit
in contractibus in utilitatem debitoris, cui de-
seruit pro fideiussore sed neq; de casu fortui-
to tenetur nisi mora precedat.

Questio. ¶ Insuper competit & in hoc loco scisci-
tari, quena pacta circumstantia pignora licita
sunt, quena vero illicita. At primo obuiat du-
bitatio an valeat pactum, quod amissio pigno-
ris quocumque casu liberet debitorem? Res-
ponderetur secundum Siluest. de pignoribus
quod tale pactum est validum patet per leg.
que fortuitis. C. de pignor. act. Sed an valeat
pactum, quod pignus quocumque modo pe-
reat, debitori pereat? responderetur quod in
conscientia licitum non videtur, tum primo
quia non potest quis facere pactum, vt non
teneatur de dolo. ff. de po. l. i. §. conueniat,
quia est contra bonam fidem, & bonos mo-
res: tum quod non teneatur creditor de lata,
& leui culpa comissa circa custodiam pigno-
ris, ac in iniuriam, & grauam debitoris cadit
istud pactum, nisi aliunde pro hoc grauami-
ne recompenferetur, & nisi eius liber, consen-
sus accedat iniquum videtur esse pactum hoc;
nam l. que fortuitis. C. de pignor. act. in casu
fortuito decernit creditorem non fore a peti-
tione debiti excludendum, nisi inter contra-
hentes placuit, vt amissio pignorum liberet
debitorem, immo l. creditor. C. de pignor. act. con-
cluditur, quod tenetur pignoratitia pro dam-
no illato in re pignorata eius dolo, vel culpa

**Pacta in pi-
gnoribus il-
licit.**

vide Nauarr. cap. 17. in sum. n. 23. & §. fin. in se.
quibus mod. re. contrah. oblig. ¶ Deinde si
quis ambigat, an licitum sit pactum, quo cre-
ditor paciscitur cum debitore, quod eo non
soluente ad certum tempus pignus creditori
vendicetur, aut quod si debitor ante diem cer-
tum illud non redemerit, post certum diem
illud redimere non possit, intelligat planè ista
pacta illicita esse vt patet. l. si. C. de pac. pig. &
c. significante, de pignoribus. Hoc autè intel-
ligitur quando pacta hæc ad lucrum spectant
creditoris. Secus autè esset vt Panor. affirmat
in dict. cap. significante, cui subscribit Silue-
ster in rosa aur. casu. 28. quibus assentit. S. An-
ton. 2. par. tit. 1. capit. 7. si vt in demnem se ser-
uet creditor, in pœnam debitoris fiat pactum
vt pro vendito iusto pretio habeatur, si præ-
fixo tempore non redimatur. ¶ Additur Secū-
dò hic dubium, vtrum creditori liceat pignus
diuendere, si pretiū ei non soluatur. Cui per
distinctionem solet fieri satis. Nam & potuit
præcedere pactū de nō vendendo pignus, aut
nulla præcessisse potuit mentio de vendendo
illud, vel non vendendo. ¶ Dicimus ergo pri-
mò quod creditor expressè pacisci potest, vt
pignus venditioni exponi possit & exponatur
de facto, si debitum intra certū tempus nō sol-
uatur, dum modo priusquam vendat debito-
re denunciât. l. si conuenerit. ff. de pignor. act.
in cuius confirmationem Nauarr. citat Angelū
verbo pignus. §. 7. At secundam glos. in ead. l.
si conuenerit hac denunciatione opus non ef-
set, quando à principio etiam in hoc casu con-
uenit, vt nulla denuntiatio esset necessaria.

¶ Si autem de pignore non vendendo con-
uentio præcesserit, adhuc post triam monitio-
nem factam, vt soluat triuò inter duas earū
interueniente, vendere poterit, & nō aliter. ff.
de pignor. act. l. si conuenerit de distract. quia
tunc si non soluerit venditio erit licita, que ta-
men ante istam denuntiationem esset illicita,
quia teneretur furti. ¶ Si aut nulla mentio re-
pore impignorationis præfuit de vendendo,
vel non vendendo pignus vna sola denuncia-
tio sufficiens est, vt transactis duobus annis ve-
dere per se possit. probatur hæc. ff. de pignor. act.
l. si conuenerit. C. de iur. do. imp. l. fin. non au-
temprius sine auctoritate iudicis. ¶ Secundo
dicimus, quod pacta illicita sunt, si apponantur
pacta prohibita à iure, vt si conueniat, vt si
debitor certo die nō soluat pignus trahatur in fe-
dus. ff. de sol. l. calopodius, quia huiusmodi pa-
ctū nō valet (est enim machinatio contra legem,
& fraus contra illam) itè pacta iniqua, & prohibi-
ta videntur primo, quod debitor obligetur
ad

Quest.

Resp.

Quest.

Distinctio.

Distinctio.

ad non redimendū pignus ab solute, vel vsq;
ad certum tempus sibi præfixum arg. in cap.
precarium de prec. item. 2. quando è contra-
rio creditor obligatur ad non vendendum pi-
gnus post legitimam interpellationem debi-
toris, prædicta ergo hæc pacta eatenus contra
iustitiam sunt, quatenus in damnum credi-
toris, vel debitoris solita sunt vergere. In tan-
tum igitur sunt pacta in quantum contra ius-
titiam proximum aliqua læsione damni affi-
ciunt, & iuxta quantitatem læsionis, eorum
grauitatem ad metiri oportet. ¶ Tandè tertio
& vltimo per textū in l. i. C. si pignus pig. de sit.
pignus per creditorem receptum potest alteri
pignorari etiam vltra tres vices vt tenet An-
gel. in d. l. i. contra Specul. at dum alteri im-
pignorari impignorari non debet nisi pro
quantitate debiti, ob quam primò fuit in im-
pignorationem receptum, aliàs contra iusti-
tiam creditor id moliretur. Nam etiam & ius-
titia aduersaretur si pignus duabus obliga-
tionibus supponeretur, nisi æquialeret am-
babus, quia loco fideiussoris substituitur pi-
gnus.

Distinctio.

¶ At nemo fideiubere potest, quod suf-
ficienter non est soluendo, hac igitur de cau-
sa in recop. nou. legum. l. i. tit. 1. §. de cens. ius-
tè cautum est, vt qui onera census super do-
mos suas, vel prædia, vel possessiones consti-
tuerint, nota faciant, & denunciant alia gra-
uamina census, si forte eis erant prægrauata,
alioquin in duplum, quàm receperint veniūt
multandi.

Nota.

¶ Demum concludimus aduertentes cre-
ditorem, qui bona fide vendiderit pignus mi-
nus, quàm sit à se creditum, posse residuum à
debitore repetere, si autem pluri contigerit
vendidisse, quod superest daturus est suo de-
bitori. l. fin. C. de iur. do. Sic enim equalitatis
ratio exposcit. Sicut etiā lex ipsa, & iuris ratio
expostulat vt quandiu debitor debitū plene
non soluerit, etiam si in quadranti desecerit
tandiu creditor totum pignus possit retinere
quò vsquè secundum Nauarr. integram solu-
tionem receperit. l. quandiu. C. de distract.
pign. fallit secundum Siluestrum verbo pignus
quæstione. 5. in vestimento, aut cooper-
torio quolibet necessario de die, vel de no-
cte, quod ante solis occasum reddendum est
Exod. 22.

¶ At quando creditor bona fide expen-
sas in pignus fecit, vt si erat ager in eum co-
lendo, si erant animalia in ea pascendo, si ali-
quid insumpsit, iure potest exposcere. l. si
seruos. ff. de pignoratitia actione, nisi tales

Instruct. Negot.

expensæ fuerint immoderate argum. in leg.
in fundo. ff. de rei ven. etiam si solum fructus
vtiliter, & non necessariae, vt in glossa in
leg. creditor. la. 2. C. de pign. act. & textus
est in d. leg. si seruos contra Bor. cap. x. de vsu-
ris intelligentem, quò ad expensas necessariae
non antem voluntarias, sed tu intellige cum
glossa etiam quoad voluntarias, dummodo
vtiliter sint, & moderate.

**CA P. X. X. Axioma illud iuridicum quod fru-
ctus computandi sunt in sortem, an exceptio-
nè habet in emphyteosi domino directo impig-
norata, & cum quibus conditionibus, si fructus
meliorationis in impignoratione cedant domi-
no directo in feudo, vel emphyteosibus, an alijs
fructus conuictos cum fructibus meliorationis
possit tunc percipere, vel cum gratia possessio-
nem concessit, & quid de emphyteosibus, hæc do-
minia vtilia pretio minori iusto, & de intelli-
gentia cap. conquestus de usur. & de damnum em-
mergens curat in genero, & de vidua, & eius
filijs, & de alijs casibus hæc attentibus.**

Questio. ¶ Am agentes de materia impignorationis,
ad hunc sibi congruum locum illam cele-
brem distulimus quaestionem, an in omni ca-
su fructus pignoris computandi sunt in sortem
debiti, pro quo acceptum est pignus. Nā pri-
mò quod computandi sint in sortem debiti pro
comperito est omnibus, vt patet cap. cum con-
tra de pign. & de vsur. cap. conquestus, sed an
hoc in aliquo casu exceptionem habeat, id-
est quomodo quaeritur.

¶ Igitur istud axioma iuridicum, scilicet,
quod fructus computandi sunt in sortem de-
biti exceptionem patitur contentam in capit.
conquestus de vsur. in feudo, dum tamen in-
terim dominus directus in pignus debiti reci-
piens feudi prædium seruitium non exigat à
vasallo, poterit percipere fructus, eos non co-
putando in sortem. Cuius ratio potissima af-
fertur, quia cum sit dominus directus eo ip-
so, quòd in pignus debiti recipit prædium
feudale, censendus est ipso iure sic interpre-
tante restitutus esse in dominium vtilis illius
prædij, ac per consequens censetur vt de re il-
l. omnino effecta sua illos iā percipere fructus
non computandos in sortem.

¶ Sed exceptio hæc etiam locum habet in
emphyteusi, idest an dominus directus pos-
sionis emphyteoticæ, quado sibi in pignus
debiti datur ab emphyteuta hæc possessio pos-
sit fructus eius facere suos, non computanda
eos in sortem debiti, hic statim quaeritur. & respō-
detur

A. 2.

Questio.

detur, ergo cum Nauarro in summa Latina, cap. 17. num. 217. & 218. quod secundum Iniol. in cap. 1. de feud. idem dicendum est de domino directo accipiente in pignus possessionem emphyteoticam licet de hoc dubi- tauerit Io. Anan. in cap. 1. de vsur. & eidem Barbat. in cap. 1. de feu. aduersetur. Concludit ergo ibi Nauarrus, quod etiam in hoc casu licet non computare fructus in sortem debiti, dum modo tres conditiones concurrant, quas etiam in feudi casu excepto concurrere debe- re censet.

Resp. Condit. 3.

1. Prima est, quod dominus directus nihil aliud debitum ex contractu emphyteotico praeter fructus accipiat id est quod nulla alia pensio teneatur ob talem contractum soluatur.

2. Secundum est iuxta Siluestr. verbo feudum quod si dominus emphyteota illud praedium non meliorauerit.

3. Tertium, quod emphyteota dominium utile gratis, vel fere gratis affectus fuerit, quemadmodum feudatario. ut communiter gratis solet concedi.

Questio.

¶ Sed iam non mediocre exurgit dubium circa tamen multam contentionem, circa secundam conditionem, quam statuit Nauarrus ex sententia Siluestri, nam Sotus lib. 6 de Iust. & iur. q. 1. art. 2. ad 6. tenet oppositum, scilicet, quod tunc in impignoratione fructus partis meliorate in possessione feudi, vel emphyteosis cadunt etiam domino directos in cuius gratiam primo sic arguit. Quia iam in isto casu tam emphyteota, quam feudatarius per istam impignorationem possessionis factam dominis directis, a cura, & labore colendi agrum domino directo impignorum sunt releuati, ergo fructus etiam meliorationis domino directo cedent. ¶ In cuius confirmationem secundo arguit Garcia lib. 2. de contract. cap. 16. quia si ager emphyteoticus, aut feudalis propter penam commissi amissus a domino utili, rediret ad dominum directum, iam domino directo caderent fructus meliorationis, quia cum obligatione eum meliorandi translatus est in utilem dominum, ergo idem erit in impignoratione, quod in pena commissi.

Arg. Soti.

Confirm.

Respons.

¶ His nihilominus non obstantibus persistendum est in sententia Siluestri verbo feudum. cap. 30. quam sequitur Nauarrus. nam sic Siluest. ibi ait, quod quando in re emphyteotica extant melioramenta, esset contra ius naturae, si fructus eorum non computarentur in debitum sortem, ubi autem melioramenta

nulla essent, nullus fructus sic esset computandus ex natura huius contractus, sicut de feudo dictum est.

Ad. 1. ap.

¶ Ad primum igitur argumentum in contra respondetur quod adhuc & si ab cura, & labore colendi agrum pereius impignorationem emphyteota sit releuatus, tamen duplici nomine fructus meliorationis sibi & non domino directo cedere debent in hoc casu, tum ne fraudetur fructu suae industriae, quia illa melioratio suae industriae debetur, & non industriae domini directi, tum quia non releuatur ab onere expensarum hac ratione sibi contingenti. Sicut si illum agrum impignorasset alteri a quo colendus esset ager, dum agriculturae solueret expensas, non propterea quod a cura culturae maneret liber, delineret facere fructus suos deductis expensis, sic & in hoc casu contra Sotum.

Ad. 2.

¶ Ad secundum argum. respondetur concessio antecedenti negando consequentiam, quia dum ager melioratus per penam commissi amittitur ex vi legis, transit totaliter in directum dominum sine spe recuperationis nisi de vno velit concedere directus dominus, quia in penam culpae sic potuit statuere lex, sed sine culpa domini utilis, eo quod domino directo impignoret agrum, non concedit ius quod meliorationis fructus cadant directo domino, ne directus dominus cum iactura domini utilis locupletetur.

Questio.

¶ Preterea nequid praeterea mus, quod explicatione indigeat, adhuc si quis pergat interrogare an in casu, quo in re emphyteotica aliqua melioramenta sint facta, si cum his melioramentis domino directo pro debito impignoretur, dominus directus possit alios fructus saltem, quos sine melioratione ista facta alias perciperentur, eos faciendo suos non computare in sortem sibi debiti. Dicimus primo, quod alicui forte in hoc casu videretur habere locum saltem sententia Soti iam explosa, propterea quod hic dominus directus percipiendo alios fructus sine hac melioratione perceptibiles non locupletaretur cum tanta iactura domini utilis, postquam tunc domino utili suae industriae, id est, meliorationis a se factae fructus ut pote suo labore aduerti referretur, hanc autem sententiam si quis sequeretur non reclamarem. Quia auctoritati Soti, & alicui apparenti rationi ea sequens niteretur. ¶ At nihilominus secundo dicimus quod rationabilius est tenere cum Nauarro in sum. c. 17. n. 218. ubi ait quod verum est quod quando praedium est melioratum, si impignoretur domino directo non potest

Dictum. 1. Sent. Sob.

Dictum. 1. Sent. Sob.

est

Circa. 3. cond.

Questio.

Argum.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

test tunc dominus directus percipere fructus, neque quoad eam partem fructuum, qui ex melioratione capiuntur, neque quoad alios, qui sine illa perciperentur. Cuius forte ratio est, si quia forte lex directo domino, tum concedit illos fructus pignoris posse facere suos, quando rei illa cuius est directus dominus per impignorationem redit ad se in eodem statu, quo eam transtulit in dominum utilem, secus autem est cum est meliorata, quia tunc ratio ne meliorationis est quasi alia, ideo noluit ius utile transferre dominium, quod sub censura peritorum iuristarum dictum esse volumus.

¶ Insuper circa illam tertiam conditionem, quam diximus esse requisitam, scilicet, quod emphyteota dominium utile emphyteosis gratis, vel fere gratis obtinuerit dubium emergit, an cum gratis dominus directus concessit possessionem emphyteoticam, aut feudalem, si a domino utili sit sibi impignorata pro debito, teneatur computare fructus eius in sortem debiti.

¶ At videtur certe, quod teneatur ad id, quia si gratis eam concessit, & sine onere: ergo si sibi vendicaret fructus, videretur velle reuocare gratiam, quia nihil apud dominum utilem relinqueret, quod responderet fructibus illi concessis: hanc autem gratiam semel factam sic reuocare non potest, quia iuxta regulam iuris quod semel placuit amplius displicere non potest. In contrarium extat conditio tertia. Certum in hac parte seruando doctores non satis sibi constare inuenimus.

¶ Ad quaestionem igitur praemittendo ea quae clariora sunt, & in quibus magis conueniunt, dicimus primo distinguendo multipliciter. Nam domini utiles in feudo, vel in emphyteosi aut obtinere haec dominia utilia omnino gratis, vel fere gratis nullo a principio pars eis collato pretio iusto, aut diminuto, sed solum pro seruitio, aut pensione quotannis exhibenda, aut non omnino gratis exhibita sunt aut pro pretio iusto vel minori iusto eis collata sunt. Si ergo (ut a clarioribus incipiamus) omnino gratis talia dominia utilia obtinere sine aliqua obligatione pretij, aut constitutione seruitij, aut pensionis quotannis pro hoc impendenda, non sunt dicendi contraxisse contractus emphyteosis, aut feudi. Quia haec concessiones gratuita omnino longe absunt a natura emphyteosis, vel feudi, ut patet expendentis definitiones, quae de emphyteosi & de feudo comuniter sunt tradite.

¶ Secundo autem dicimus, quod si em-

phiteota, vel feudatarius, ad obtinenda ista dominia utilia magnam summam pecuniae soluit, tunc dominus directus non potest fructus eorum facere suos, quia iam eos iusto pretio domini utiles videntur emisse.

Questio.

¶ Sed quid si ementes haec dominia utilia a principio minus pretium iusto pro eis dederunt? respondetur tunc cum Nauarro quod tunc dominus directus si sibi impignorata fuerint, licet non omnes fructus vindicare sibi potest, tamen tanto plus ex eis retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus utilis domino directo contulit. Probat Nauarrus per argu. l. que de tota. ff. de rei vend. & cap. pastoralis. §. item cum totum de offic. de leg.

Dictum. 3.

¶ Tertio vero dicimus, quod si pro aliquo annuali seruitio dominium utile est obtentum, quod proprie contingit in feudo, potest dominus directus, dum pignoratarius constituitur possessionis feudi fructus facere suos, dum iuxta gloss. cap. conquestus de vsur. seruitium non recipiat a vasallo. ¶ Si autem ut plerumque fit contractus emphyteoticus initus sit in possessione cuius, utile dominium conceditur emphyteota pro aliqua pensione certa singulis annis directo domino soluenda, siue illa pensio longe minor sit, quam fructuum valor, siue non directus dominus factus pignoratarius illius, poterit capere sibi fructus: Huic accedit Siluest. verbo feudum. §. 10. vide Maior. in 4. dist. 15. q. 31. & Angelum verbo feudatarius. §. 33. quia in isto casu, ut ibi ait Siluester, si feudatarius, vel emphyteota aliquid quotannis soluit domino, feudum, vel emphyteosis est concessa titulo oneroso, ideoque si pignoretur, dominus directus faciet fructus suos, neque enim conquestus posset de hoc tunc dominus utilis, postquam nihil redditurus esset pensionis directo domino (ut supponimus).

Nota.

¶ Quod si fingas casum, in quo emphyteota, seu dominus utilis pro obtinendo hoc dominio utili aliquotam partem iusti pretij tantum impendit simul cum onere, quod tunc sibi impositum est soluendi quotannis portione aliam aliquam pensionem, dico tunc ad mentem Siluestri loco citato, quod directus dominus dum pignoratarius sit rei emphyteotice non potest sibi capere fructus, huius rationem hanc insinuat esse Siluest. quia illud caput conquestus intelligitur, quando feudum, ac per consequens emphyteosis conceditur a causa libera, id est liberè sine ulla solutione totius vel partis pretij facta, aut conuenta dari

Intelligentia cap. conquestus

à principio hæc dominia vtilia concedenti, dummodo ea cum aliquo onere quotannis aliquid seruitij, vel pensionis soluendi concesserit, tunc enim si remittat hæc onera, fructus sibi vendicare poterit. Cum ergo aliquid pretij (vt supponimus in casu) datum sit à principio sequitur, quod dominus directus libere, si sine pretio à principio non concesserit, licet cù prædicto onere concesserit, sequitur in quâ, q. quamuis illam pensionem remittat, non poterit omnes applicare fructus, licet vt insinuat Nauarro tantoplus ex eis retinere poterit, quanto minus pretium iusto dominus sibi contulit, supposito quod tunc domino, vtili remittenda est pensio, & sic concordantur opiniones doctorum qui circa hoc variè loquuntur.

Ad 4124.

¶ Ad argumentum autem in oppositum iam dictum est quod quando omnino gratis hæc dominia vtilia conceduntur, quia nequè pretium pro eis expeditur, neq; ad aliquid seruitij, vel pensionis quotannis soluendum dominus vtilis manet obligatus, nomen feudij, autemphyteosis amittunt, quia sunt nõ feuda autemphyteules, sed quædã omnino gratuita donationes, quare si per impignorationem redeant ad dominum directum (vt insinuat Siluest.) dominus directus non potest sibi facere fructus, quia rei emphyteoticæ, & feudalis potest sibi capere fructus, non tamè rei, quod ad vtile dominium iam donatæ: quando ergo ex sententia Nauarri requiritur iuxta tertiam conditionem vt dominus directus fructus capere possit per impignorationem q. dominus vtilis gratis, aut quasi gratis obtinuerit dominium vtile, hoc sic est accipiendum vt gratis accepisse iudicetur, quando nullum pro eo impendit pretium dominus vtilis licet cù onere pendendi quotannis aliquid susceperit quia tunc si hanc remiserit pensionem dominus directus fructus omnes suos facere poterit, alias non.

Nota.

¶ Nota insuper iuxta gloss. cap. conquestus de vsur. quod si vendo tibi fundum iusto pretio ea lege, vt quando cumq; tibi soluero pretium, quod mihi das, fundus ad me reuertatur. C. de pactis inter empt. & vendit. leg. 2. in iusto casu emptor dum non redimitur lucratur fructus alias si modicum esset pretium præsumitur esse contractus in fraudem viuarum de empt. & vendit. ad nostr. & de pign. illo vobis.

¶ Ponit & si in materia de vsura de illo casu, qui cap. salubriter. de vsur. continetur in primo tomo nostri instructorij iam actum à

nobis sit, tamen vt ordinem disputandi hic non omittamus, illius liber hic reficere memoriam. Diffinitur etenim illic illo cap. salubriter generum seu maritum recipientem pignus pro dote promissa non teneri fructus in sortem computare. Circa hanc materiam ne videamur, quæ illic semel diximus hic transcribere, hæc pauca perstringemus dicentes primò præmittendo distinctionem, scilicet, quod dupliciter vir potuit concedere dilationem dotis soluendæ, vno modo præaccipiendo pignus, alio modo pignus non præaccipiendo. Si ergo præcepto pignore concessa est dilatio secundum Nauarrum sum. lat. cap. 17. num. 23. & secundum Sotum contra Armillam verbo vsur. §. 23. licitè potest sponsus fructus illius pignoris sibi percipere eos in sortem dotis sibi soluendæ non computando etiam si terminum solutionis dotis certum in futurum præfixerit, quia si concessit dilationem visus est eam iuxta ius concessisse, & per hoc non renuacuisse, neque renunciare voluisse fructus quos ratione damni emergentis (vt dicemus) licitè percipere potuit.

¶ Sed quid si sponsus non præcepit pignus, & concessit dilationem dotis an possit petere fructus, respondetur circa hanc questionem variè contingit opinari. Quia Panormitanus cap. salubriter approbatus per Siluest. vsura. 3. quæst. 4. ait, scilicet, si ambo tam gener, quam socer conuenissent de termino dilatorio, & gener tunc non peteret pignus fructificans non poterit fructus petere quia videtur renuacuisse iuri suo, secus est autem si interim pignus fructiferum peteret, quia tunc videretur potiri fauorabili sibi lege ista salubriter.

¶ At licet ista sententia Panor. aliquibus in foro exteriori videatur probabilis, tamen opposita quam tenuimus in tomo. 1. & 2. parte nostri Instructorij cap. 70. probabilis quoque videtur, scilicet, quod poterit illos fructus ex petere, tum quia iuridica videtur. Probaturque cap. super hoc. de renunciatio. vbi glossa notat quod non est verisimile, quod aliquis sponte renuaciet iuri suo, cum contra talem præsumptionem admittatur probatio.

¶ Tum quia si gener concessit dilationem dotis iuxta rationem Soti, etiam hic iuxta ius videtur eam concessisse non renuaciando iuri suo, & damno suo, ideò licet non præceperit pignus, potest sponsus petere, & redditus & fructus dotis nisi expresse renuacuerit iuri suo recipiendi fructus vltra dote: hæc sententia est etiam fratris Iosephi Minoritæ in suis

Diffinitio

Questio

Argu

Respons

Ratio

suis floribus theologiæ, & probat eam ex vsu reipublicæ Christianæ; quia ius canonicum, & ciuile concedit marito posse petere redditus dotis, dum sibi non soluitur, quia salua dote ex eius fructibus tenetur onera matrimonij portare, & hæc est rationabilior opinio, quæ si est comprobata vsu (vt ait frater Iosephus) haud dubium, quin sit seruanda, imò in conscientia dum sciens, & volens non renuaciat tali iuri cap. salubriter, & talis redditus, & fructus potest, & ei reddendi sunt esto concesserit dilationem, neq; acceperit pignus, quia renunciatio ipso etiam iure distante, debet fieri scienter, quia ei quod ignoratur renunciari non potest. l. mater. ff. de iust. testamen. & debet esse spontanea, & propria voluntate facta. 7. q. 1. quamuis sine coactione. Hocq; ita est si est obligatio soluendi dotem esset ad præsens tempus iuxta Nauar.

Questio.

¶ Iam verò hic illud nos præoccupat dubium, cuius adhuc non omnino est explorata veritas, scilicet, quis nam ille titulus sit cuius gratia generus habet accipiendi fructus pignoris vltra sortem nondum solutæ dotis, circa hoc cum multi multa dixerint, Nauarrius commento de vsur. var. 71. & in sum. cap. 17. nu. 23. cum aliorum variis opinionibus de hoc recitauerit, easq; repulerit, in hanc tandem sententiam suam obfirmat animû. sc. quod titulus, id facti iustificans est tacita quædam promissio, qua socer, vel institutor dotis promittit illos fructus, propterea q. obligat maritum ad onera matrimonij sustinenda salua dote, sed profecto ista tacita promissio alia habet iustitiæ radicem, & causam, qua socer sic tacitè promittit, & qua gener legitime eam promissionem potest expetere tacitè, & acceptare, quare de hac prima radice, & causa quaritur, nõ enim tacitè id promitteret, nisi aliqua causa eum obligaret. Huius tacitæ promissionis nullam aliam causam esse insinuat Nauarrius nisi obligationem, qua obligat maritum filia ad supportanda onera matrimonij salua tamen dote. At hoc affirmare nihil aliud est, quam in eâ opinionem reincidere quam Nauarrius affirmas esse communem refutaerat, quæ quidè opinio communis ratione damni sibi obuientis generi illos fructus capere posse aiebat. Nã ex ea obligatione, qua obligatur salua dote sustinere matrimonij onera, si nõ soluatür statim dos, damnum sibi emergit, si quidem cogitur onera hæc supportare ex bonis proprijs quod non tenebatur facere, nisi ex fructibus dotalibus, si statim dos sibi soluta fuisset. Sicut etiam damnum emergens patitur creditor ille, qui propter mo-

Nauar. sententia reijcitur.

Damn. emer. currit in genero. Ratio.

ra solutionis sibi debiti cogitur sub vsuris accipere mutuû, quo ipse sit soluendo suo creditori, sic contingit & hic. Nam ex mora solutionis dotis promissæ, cogitur onera matrimonij expensis proprijs subire, qua alias sustinerenda erant ex fructibus dotis si soluta fuisset: & hæc clarior sententia est quã non enervant rationes Nauarri in contra nõ illa. si quod alias, quando esset verisimile quod vir cum dote sibi soluta nihil erat negotiaturus, & lucraturus, cù tunc non patiatür damnum ratione reficiendi damni illos sibi vendicare non posset pignoris fructus. Quia hæc ratio licet alicuius apparentiæ sit, sed non conuincit, tñ quia lex ista cap. salubriter sicut, & reliquæ leges, respiciunt id quod est verisimile, quia respicit id q. regulariter contingit & non id quod raro. At regulariter contingit, quod mariti fatagat conseruare dotem vxoris ex eius fructibus vel negotiatione se sustentando, & familiam licet aliquando malè cedat negotiationis aleæ, & quia constare non potest dñ dos non est soluta, quid gener facturus esset de dote, & quia præsumitur quod boni viri fructus officio cã conseruaret ex eius fructibus se suamq; vxorem alendo, ideo illos fructus pignoris sibi capere potest, quia verisimiliter id damni pati alias à lege iudicatur, tum patet ex ratione textus cap. salubriter vbi insinuat, idè illos fructus licitè capere, quia vt ibi dicitur frequenter dotis fructus non sufficiunt ad onera matrimonij sustentanda, quasi papa dicat nihil mirum si hos fructus genero indulgeamus vt capiat in refectionem illius damni, quod frequenter patitur ex eo, quod sibi frequenter constituitur dos cuius fructus frequenter nõ sufficiunt ad onera matrimonij supportanda: quare male ait Nauarrius, quod hæc ratio damni non quadrat textui. ¶ Sed neq; ista secunda ratio Nauarri obstat. sc. quod si id quod gener passus est damni suppledo de suis bonis, quod suppleturus erat alias ex fructibus dotalibus non adæquaret fructus, tunc nõ integrè potest eos percipere, quia huic superstitione obiectiõni Nauarri (nisi velio Nauarrius dissimulare) sufficienter respondet textus, insinuans hoc non esse curandum, aut super eo sortituplizandum, cum frequenter (inquit) dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda, quasi dicat, tamen abest, vt ipse gener accipiendo fructus derisum tum ferat, vt ratione damni q. hac ratione frequenter patitur, posse illos fructus pignoris sibi accipere, si eos cedatur. ¶ Item ista tertia ratio Nauarri minoris momenti est, quia vbi obij-

Satis fit rationibus Nauar.

Facit textus salubriter.

Satis fit. 2.

Facit textus.

Satis fit. 3.

ait, quod dicitur de uxore, quia ad id vir tenetur, in d. m. n. non cedit v. r. i. quis dicit licet que-
 neatur alere, tamen non ex proprijs, quantum
 tuppertur bona dote, quia soluta est soluta. Na
 focalidum in uoc. entium in cap. per vestras, de
 d. d. r. inter vir. & vxor. aliquis potest vxore
 sine dote accipere, & si sic accipitur eam
 alere ex proprijs bonis, sicut si sine dote sibi
 promissa noluit eam accipere, ex proprijs ea
 alere non tenetur, quare perstat in conuicta
 communis sententia. *In super Garcia loco citato illata videtur
 acceptare super hoc quorundam opinionem
 qui autumant hanc perceptionem fructuum
 iustificari ex eo, quod hic veluti quaedam im-
 positio census interueniat, quia fover soluta-
 ris debitum dote illud onerat super pignus
 quod tradit fructiferum, quasi census impo-
 situm, ut inde soluat dotalem pensio, sed hoc
 minus habet appareniam, si in rigore sumatur
 quia in censum non manet libertas illum redi-
 mendam apud emptorem, hic autem apud ge-
 nerum (ut supponimus) manet libertas repe-
 tendi debitum dote, & reddendi pignus, quod
 si dixerint generum hac priuari libertate, sal-
 tem dico quod hac nostra tempestate, vbi
 post motum Pij. Valensius constituti non nu-
 merata pecunia non valent, neque iste valeret.
 Argumentum autem quod contractus cen-
 sus hic proprie non interueniat est, quia hie
 checa census apud venditorem census soler
 manere, hic autem pignus hoc pro dote non
 upud foverum super illud constituentem, &
 vendentem talem dotalem censum, sed apud
 generum, qui fingitur illum emere manet.
 Præterea quæstio ad finem accedit, an si fru-
 ctus pignoris dotalis generi matrimonia ex-
 ceptant eorum cum illo excessu possit generi per-
 cipere, ad hoc respondetur siluest. verbo vsur.
 3. q. 1. §. 2. quod generi illud plus ut pote ob-
 honari restitutioni restituere debet, quia cau-
 ta cessante cessat effectus de appellatione est
 cessante, sed quia haec onera secundum quan-
 titatem dote communiter assumuntur, quia
 secundum dote quantitatem nubent alimen-
 tanda est. Iuxta hanc dote §. hanc autem illi, solut.
 mata de d. d. r. inter vir. & vxor. cap. per ve-
 stras, dubitauerit forte hic aliquis, an cum sol-
 uti pignoris fructus excedunt quantitatem
 fructuum dotalium ex dote per se pignus, quia
 dotalis pignus per se tenet generum, si licet
 rationem iuxta qualitates dote, status
 vxoris percipere quæ ex fructibus dote, quia
 non dicitur esse futurum, per se percipere neque
 potest. *Ad quidem non est ambiguitate plena, pro-**

pretea quod iuxta. l. si cum dote secundum
 dote quantitatem mulier alimentanda est,
 at (ut supponimus) secundum quantitatem
 dote in hoc casu, secundum decentiam sta-
 tus (quia modica erat dote) alimentatio non po-
 terat, ergo neq; ex pigore dotalitio secun-
 dum decentiam status eam sustentare non poterit.
 In oppositum est, quia hoc pignus im-
 penditur, ut ex eius fructibus sustentetur vx-
 or, quam ratio dicit iuxta decentiam status
 sustentandam fore. Respondemus ergo ad
 quæstionem primò, quod si hic agamus sum-
 mo rigore, dicendum videtur quod in hoc ca-
 su ex tali pigore non possit sibi vindicare
 generi nisi fructus ex æquo correspondentes
 fructibus, quos habiturus erat ex dote pro-
 missa, & non vsq; ad decentiam status vx-
 oris sustentandam, quando dote promissa ad
 tantum sufficientes non fuissent, tum quia pi-
 gnus est veluti quidam fideiussor, at fideiuf-
 sor non tenetur ultra debitum, ergo neque
 pignus dotalis ultra quantitatem dote, tum,
 quia, ut tradit Innocentius capit. per vestras
 de donat. inter vir. & vxor. quamuis vir non
 teneatur vxorem admittere, nisi quoad red-
 ditionem debiti non soluta dote sibi promissa,
 si tamen eam sine dote ducat, tenetur eam
 alere secundum conditionem personæ vx-
 oris, ergo si sine dote eam ducens teneretur
 eam secundum decentiam status eius alere,
 ergo multo magis, quando contentus fuit do-
 te modica & insufficienti tenebitur iuxta de-
 centiam status vxoris, eam ex proprijs supplere,
 quod deest dote alere, ac per consequens
 expigore non poterit supplere, quod dote
 promissa deest ad integrè iuxta talem de-
 centiam alendam vxorè. Ceterum etiam dicitur
 quia vir in plurimum viri omnino voluntarie
 non consentiunt in dote inferiori, quæ ex-
 postulat alimentatio vxoris iuxta decentiam sta-
 tus eius, sed valent sibi ad id sufficientem da-
 ri, & Papa cap. solubriter testatur, quod cum
 frequenter dote fructus non sufficienter ad-
 onera matrimonij sustentanda, si potest ge-
 ner fructus pignoris ad id accipere, sequitur
 quod imitando magis equitati, quæ ratio
 possit gener etiam (si dote promissa minor sit
 quam quæ par sit ad alendam vxorem iuxta
 decentiam status) ex fructibus pignoris, si ad
 id sufficientes vsq; ad prædictam sufficientiam
 decentiam accipere accedente, quod locuti re-
 gulariter exiunt, quas filias de conster per tra-
 ctam, quare dum expresse nihil exipiunt, quæ
 si ratione exigat ad id omnes pignus fructus,
 dum notabiliter non excedunt sumptus susten-
 tandæ

In oppo

Respon

De rigore

Respon

Respon

de equi

de equi

de equi

Respon

de equi

de equi

Idem de vi-
dua.

rationalis decentis presumuntur velle prestare,
 Quod autem dictum est de genero, idè
 de vidua dicendum est. I. quod quia dos qua-
 diu non restituitur à marito, vel mariti hære-
 dibus vel à patre proprio, dum sit illi pro-
 missa, & non soluta, gaudet iure speciali do-
 tis: quia cum illo onere transfuit aut fuit pro-
 missa, idè vidua dum sibi non redditur, po-
 test licitè percipere alimenta salua dote, ita Pa-
 nor. cap. salubriter, de vsur. & Contr. de con-
 tractibus. q. 35. Conclus. 9. & Nauarr. Com-
 de vsur. du. 73. & Nauarr. sum. Lat. cap. 17. nu.
 213. & Sotus de Iust. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. &
 Garcia lib. 2. de Contract. cap. 16. pag. 489.
 & sum. Angelica tenent contra Ioan. de Lig.
 & Ioan. Andr. & Innoc. in dicto cap. salubri-
 ter, & contra Siluestri verbo vsura. 3. q. 7. vbi
 ratione lucri cessantis ait, posse viduam fructus
 pignoris tunc dati accipere, & non alias, sed
 si aliunde haberet unde sustentari posset intra
 annu in quo hæredes mariti iure non tenentur
 ad dotem mobilè intra illum annu neq; ratio-
 ne lucri cessantis illos fructus percipere pos-
 set, secus post annum: ita Siluestri. Sed nostra
 indistincte sententia est probabilis, & vera pro-
 pter rationem iam allegatam. Imò secundum
 fratrem Iosephum in suis Floribus, licet mortua
 vxore post mortem viri, non recuperata sua do-
 te, liberi remanentes non possint ratione dila-
 tionis solvendæ dotes maternæ, aliquid exi-
 gere pro alimentis ultra sortem, tamen nos di-
 cimus quod etiam contrarij concedunt. I. q.
 quando hæredes mariti sunt in mora soluen-
 di dotem ex culpa sua, & non ex negligentia
 viduæ: tenetur ei omne damnu ex dilatione
 subsecutum refarcire, ut si propter dilatione
 dote vidua coacta est ad vsuram mutuù acci-
 pere, aut destitit lucrari, quia cum sua pecunia
 dotali negotiatura erat, quia alia pecunia ad
 negotiandum earebat, patet quia vidua, cum suo
 hoc detrimento expectare dilationem dote
 non tenetur. Secus si hæredes nequiverunt ei
 traculpam suam antea solvere, quia tunc pie
 magis illis est agendum: Et non solum hoc
 ius viduæ concedimus, sed etiam contra fra-
 tre Iosephum filij remanentes post matris viduæ
 mortem, cui dos non fuit restituta, q. possint
 à quocunq; detinente dotem matris exigere
 quod restituit dotem maternam, aut salua ea
 præbeat eis alimenta si aliquid affirmet, non
 ei contradicam, quia ratio hæc apparetis pro
 eo facit, quod quia cum illi onere transfuit
 dos materna in patre eorum, cum illo onere tra-
 fuit etiam in auu, vel in fratre matris, vel aliam
 si concessione patris illa dote in patre, re-

Sent. pro-
babilis.

Filiorū vi-
dua ius.

Questio

Questio

Questio

Resp

Questio

Questio

nuuntq; statim restituere, quia res graua ali-
 quo onere cum eo transfuit nisi restituatur.
 Sed nec querendū restit. quādo veniat re-
 stituenda dos post mortem mariti, ad quod duo dici-
 mus, primò q. secundū ius civile bona dotalia
 immobilia vt fundus, siue domus sunt; statim
 à morte viri viduæ restituenda sunt, quia horū
 bonorū nullū apud hæredes transfuit dominiū
 si autē sunt mobilia tunc dicitur secundo, q. hæ-
 res viri ea non tenentur viduæ nisi post annu
 à morte viri restituere ita. C. de rei vxoriz act. l.
 vnica. §. exactio vide. l. 31. tit. 11. Partita. 4.
 Aliæ autem minutiores quæstionculæ
 huc solent aduocari, qualis est illa, vt cum mu-
 tus genero summam debitam pro dote; si
 accipiat ab eodem genero pignus dotalis post
 sit lucrifacere fructus possessionis, vt gener fa-
 ciebat, cui facit satis Bald. in rubrica. C. de
 vsur. dicens, quod non quia mutata persona
 mutatur priuilegium, poterit tamen quis à
 genero emere tales fructus; imò & ius illius
 possessionis faciet que fructus suos, nisi frau-
 dulenter in hoc egerit fingendo se emere cum
 intendit mutuae.
 Similiter asimilis est illa quæstioncula
 vt cum hæredes mariti possit facere fructus
 suos illos quos ex pignoratitia possessione as-
 sumunt alimentando intra annum, quo resti-
 tuere non tenentur mobilia dotalia, viduam.
 At in Responcione negatiua continentur Pa-
 nor. Io. Andr. & Hostien. in dicto cap. salubri-
 ter, dicentes quod non, imò etiam non lucran-
 tar fructus rerum mobilium, si quid accipe-
 runt, quia licet quoad res illas mobiles non
 sint in mora, nisi post annum, tamen earum
 fructus, quos habere intra annum cum ip-
 sis rebus restituere tenentur secundum Salic.
 & Angelicū dicit l. vnica §. exactio, quod du-
 pliciter Siluestri verbo vsur. 3. q. 1. §. 6. mode-
 ratur dicens intelligendum esse sic, non face-
 re fructus, p. imò si non alunt relictam, quia
 secus est si eam alunt, secundò de fructibus
 prouenientibus ex illis, & non ex industria,
 quia alias, si cum pecunia dotali lucrati sunt
 non tenentur de lucro, nisi post annum ratio-
 ne lucri cessantis ita Siluestri sed iam diximus
 talia quousque sint viduæ restituenda illam il-
 lius pignoris expectere fructus licitè posse ex-
 mente Soti & Nauarr. & Garcia.
 Præterea Siluester quæst. 8. verbo vsur.
 & hoc dicit dubium vt cum validum sit
 statutum, quod interim dum non soluitur
 dos viduæ, alimenta suppeditentur ei. Sil-
 uester post vnam disputationem, & citat

rationem doctorum admittit, quod sit validum, quod interim decernatur aliquid certum pro alimentis, dum sibi dos non soluitur ita Cardinal. in Clem. ex gravi. de vsu. ait hoc statum siue consuetudinem posse tolerari, & se ita consuluisse, Paduaq; seruari: ita Nauarrus in summa cap. 17. nume. 213. Ita Garcia vbi supra ait, in Catalonia legem vigere de praestando viduae pignus fructiferum, quod sustinetur interim, dum sibi non soluitur dos: ita Conradus de Contract. questione. 35. con. 6. & Nauarr. Commento de vsur. nume. 73. & rationem adiungit Siluest. quia quod acciperet mulier virtute huius statuti, censeretur accipere non tanquam lucrum ex mutuo, sed tanquam penam legalem, vel in teresse determinatum a lege, imo secundum Sotam lib. 6. de Iust. & iu. questione 1. art. 2. quod ut verum approbat Nauarrus in sum. cap. 17. nume. 213. etiam nullo existente tali statuto maritus, qui dotem recepit, & haeres eius in causa diuortij tenentur vxori viduae, aut separatae ad alimenta subministranda, quae salua manente dote praestari possunt, quousque in sua restituta sit dotem, quod illimitate Sotus & Nauarrus approbant, scilicet, quia id est privilegium dotis, & ius eius quousque sit restituta contra Siluestrum vbi supra, & contra Archid. & Card. quasdam limitationes pertinentes ad iustificandum lucrum cessans ponentes, quasi sentientes secluso statuto, solum ratione lucri cessantis ista alimenta salua dote, viduae, aut separatae deberi.

Questio. Insuper non contemnenda hic se nobis obijcit questio superquam concertantes sunt Sotus, & Nauarrus, ea nempe est an creditor pignoratarius fructus agri sterilis sibi dati in pignus, quem non colebat dominus antea, quia non viridesceret, & sterilis reputabatur, possit sibi appropriare, si illum coluit & quidem Sotus de iust. & iur. questione 2. art. 2. act. lib. 6. ait non teneri talum pignoratarium in partem solutionis accipere fructus collectos ex pignore, quos debitor non colligebat, neque colligere cogitabat. Quod duplici ratione probatur: quia depositarius magna pecuniae copie non tenetur fructum, quem ex ea pecunia sibi parauit, computare inter res deponentis, ita vbi deponens tenetur illi res restituere, sed potest illum applicare sibi, & hoc non alia ratione, nisi quia pecunia penes eum depositata de se sterili, sed per rationem agri, sicut supponimus etiam sterili, ergo par ratioque pignoratarius est colens

eius fructus sibi vita sorte vendicare poterit. **¶** Secundò pro parte Soti arguitur, quia dominus agri sterilis, quem impignorauit si haberet ius ad fructus a pignoratario ex eo collectos, id idem esset quia aliàs pateretur damnum, & minus haberet de eo, quod deberet habere, sed quia dominus huius agri (vt supponimus) nihil ex eo collecturus erat, nullum passus est damnum, neque enim minus habet, quam aliàs habiturus erat, ergo nihil de his fructibus est ei restituendum, Patet consequentia, quia autore D. Thom. restitutio ad hoc respicit, vt qui minus habet non minus habeat, quam deberet habere. **¶** In oppositum est Nauarrus in sum. cap. 17. nu. 216. qui hanc refutat Soti sententiam. **¶** Igitur pro decisione questionis, statuitur haec conclusio. Nauarrus sententia scilicet, quod pignoratarius nequit sibi applicare fructus agri sterilis, quem idem non colebat dominus, quia sterilis erat talisq; reputabatur, verior est, quam tamen cum hoc grano salis condire libet. s. quod verior sit, nisi fructus essent modici, & expensae, & labores, quibus ille ager alias sterilis adiutus illos modicos attulit fructus, essent tam magni momenti vt pignoratario non remaneret, nisi modicum fructus, quod tunc quasi pro nihilo reputatur, aut quod suae industriae tantum debetur. Haec autem limitatio est de mente Garciae probat autem Nauarrus hanc suam conclusionem in parte contra Sotum: Primo, quia pignus est res propria debitoris, domino autem proprio cadunt fructus possessionum fructificantium, sicut reuera vsus equi prius in domo & industria pignoratarij domesticati, & vtilis facti caderent domino equi, & non pignoratario. **¶** Secundò patet quia alioquin contra debium si oppositum conclusioni concederetur, subinde consequenter necessario concedendum esset, quod creditor qui sua solerti industria in triplicem fructus plures collegisset quam debitor cogitabat colligere, non teneretur tunc ad restituendum quod amplius colligisset quia eadem videtur ratio de pluribus, & paucioribus fructibus collectis, quia vtrique cedunt iure dno possessionis, ergo si quia sterili est, pauciores fructus cederent pignoratario, ergo etiam copiosiores in triplo, quod tamen est falsum secundum omnes, ergo & antecedens est falsum. **¶** Ad Primam igitur argum. ex parte Soti dicitur, quod non est eadem ratio de pecunijs depositarij causa, quia si dicitur coereditis, & de possessione quamuis sterili impignorata, quia pecu

Argum. In opposit. Concl. Limitatio. Probati. Ad. 1. m.

pecunia de se non est fructifera, unde lucri factum ex ea totum acceptum fertur industriae at vero ager quamuis reputatus sterilis suapte natura fructiferus est cuius indicium est, quod in casu, de quo agitur industria coadiutus fructum etiam attulit ex se. **¶** Ad secundum argumentum respondetur, quod quia illa possessio est propria debitoris, cum sit suapte natura fructifera, si quos fructus attulit, deductis expensis ipsi cadunt debitori quippe qui est proprius dominus. **¶** Praeterea digna scitu occurrunt quae scilicet, an pignoratarius teneatur fructus pignoris computare in sortem, non solum quos recepit, sed etiam quos potuit percipere. At licet de perceptis omnes conueniant quod teneatur eos computare in sortem, sed de percipiendis, & non perceptis controuertitur inter doctores. Nam glossa in cap. cum contra tit. de pign. & Panor. ibi & Io. Andr. in. c. 1. & 2. de vsuris tenent, quod tenetur pignoratarius fructus sua negligentia non perceptos computare in sortem, & si quid superest ex eis restituere debitori. At vero Hostiensis de his perceptibilibus, & negligentia pignoratarij non perceptis contrarium habet. At tandem verius dicitur cum Cal. eos concordanti per distinctionem scilicet, quod si satisfactum est iam forti, tenetur pignoratarius etiam de percipiendis, quia post satisfactionem debiti acceptam est possessor male fidei non restituendo pignus, si vero non est satisfactum forti, non tenetur, nisi fuit in dolo, vel lata culpa in non colendo agrum, & colligendo fructus, & sic per hanc limitationem concordia statuitur inter doctores & concordant lex. 1. & lex. 2. C. de pignora. act. **¶** Sed iam tandem non est hic praetereunda & illa questio scilicet, an pactum legis commissoriae reprobatur sit generaliter in pignoribus, quam questionem Siluest. verb. pactum. q. 14. post aliquam indaginem veritatis sic soluit dicens primò, quod istud pactum de se non est illicitum, quia fieri posset de se licite per nodum appositionis penae, sed solum sit illicitum ex prohibitione iuris ciuili ne scilicet in mium laederetur debitor in perditione, vel exigua venditione pignorum, & vt tolleretur occasio mutuandi sub spe lucri vt dicit Panor. in d. cap. significante & eo modo reprobatur in pignoribus iniuste vendendis in casu quo secundum leges venditio est iniusta. s. si sit iniustitia ultra dimidium iusti pretij, similiter si fiat ex voraci cupiditate creditoris. Secundò & vltimò resolutorie ex sententia Archid. in. 2.

Ad. 2. arg. Questio. Distinctio concordas. Questio. Distum. 1. Distum. 2.

parte. tit. 1. c. 7. & ex mente Siluestri loco vbi supra, & in Rosa aur. ca. u. 2. 8. concludimus, quod si hoc pactum fiat de pignore vendendo non in fraudem ad lucrandum ex mutuo, sed in penam causa contumaciam debitoris coercendi non erit illicitum, atq; idem pignus erit venditum ex conuentione pretio iusto legaliter, & si plus valeat nihilominus erit emptoris ratione penae. **¶** CAP. XXI. De ludo, & quod sit duplex, & eius communis conditio sit aequalitas, an semper quod quis non est soluendo in ludo non potest lucrari & an lucrari possit cum alter collusor est ad modum, de eius imperitia ad soluendum vel ad perdendum, & quid si vna manu lusor suus restas, scilicet, 30. ad. 40. & an si quis ex excessu in peritia ludi aliquid lucratur id teneatur restituere. **¶** Poli materiam pignorum, quae accessoria sunt ad contractus agentibus nobis de contractibus, quia ludaealarum, & alij huiusmodi, qui solatiij causa, vel cupiditatis lucrandi gratia exercentur, quandam praeseferunt naturam contractus, querepretiu erit ne in suo loco, vbi solita est hac materia ludorum disputari, eam omnino preterijisse videamur, aliquid ad hanc materiam attinent: (& si non omnia, quae in primo nostri Instructorij tomo Parte 2. a. 3. i. c. v. (que ad. 35. discussa sunt) breuiter attingere. Igitur ludus alius est cum contractu coniunctus, qualis est ille, in quo quaedam lucrandi contentio interuenit, alius vero est qui alienus est a natura contractus, qui recreationis gratia exercetur vt est ludicra aliqua in comedijs, vel tragedijs representatur. At quia in ludo primo modo accepto immiscetur quaedam in opere contentio, qualis in verbis in contractu sponsonum solet interuenire, ideo ad contractum sponsonum solet reduci, quamuis non nihil discriminis hic agnoscat, quia ludus gratia recreationis assumitur licet cum opere, intendatur Victoria: sponsones autem, & si ad eventum respiciant, tamen gratia recreationis non sunt inuenta. Communis autem conditio talis ludi, quam sponsonum est aequalitas in se ipsis exposcere, ex quo corollarie colligitur id de necessitate iusti ludi esse vt vniciuique partium suppetat pecunia (si pecunia ludatur) quod sit soluendo, si perdidit, vel saltem possibilitas realis ad hoc subsistat, hac autem possibilitate carent proprijs bonis carentes, vel quibus ius ad ea alienanda non inest, quales sunt minores & pupilli. Ex qua quoque aequalitas in ludo requisita conditio secundò elicitur collusores se se aequali alee fortunae exponere necesse esse, quod tunc fit quando neutrius peritiae excessus in ludo est notus ipsis. **¶** Iam

De ludos. Duplex ludo. Communis conditio ludi aequalitas.

Questio.

¶ Jam circa primū corollarium inuestigatu opus est, an in omni casu citra omnē exceptionem, qui non est soluendo, quod perdidit in ludo, possit aliquid lucrari, id est quædere an in casu, quo perdens in ludo sui collutoris impotentia ad sibi soluendum, si lucraretur aduēter exploratam habet, collutor hic impotens tum lucrari, tum lucrata retinere possit. Circa hanc autem quæstionem in varias sententias secedunt doctores. Nam Nauarrus cap. 19. num. 12. in summa, & Metina Complur. q. 22. Codice de restit. quibus magis accedit Garcia tenent, quod cum nota & animaduēta est collutori peridenti impotentia alterius ad sibi soluendum, si lucraretur, potest impotens tum lucrari, tum lucrū retinere, quod sibi hac persuadent ratione, scilicet quia scienti & volenti nō fit iniuria, qui probabiliter præsumi potest, quod gratia alicuius capiendi solatiij cum illo impotenti ad soluendum volens ludere, in lucri gratis voluit impartire iuxta regulam iuris x x v j. scienti, & consentienti non fit iniuria, neque dolus.

Variantio doctores.

¶ Sotus verò de iust. & iur. lib. 4. q. 5. art. 2. & Alcozerus cum alijs à se allegatis in libro de ludo cap. 16. contrariam astruunt sententiam hac moti ratione, scilicet, quod ludus de se æqualitatem exigit, vnde nisi extrarationē & leges ludi, animo donandi largiatur, neque accipi, neque retineri id lucri à non potente perdere poterit.

Sent. auctoris.

¶ Ceterū his nihil obstantibus, quia mediæ sententias inter extremas verisimiliores esse ducimus, maximè quādo hæ mediæ magis consonant rationi, & iuri, ideo dicendum videtur, quod quādo præsumptio interuenit probabilis donationis, quia illa quantitas dati lucri respectu qualitatis personæ dantis, & temporis, quō datum est, & alijs consideratis considerandis non est immodica, neque tā magna vt non sit censendus donasse, poterit, & licite accipi, & retineri. Secus si tam magna est, vt his consideratis non sit præsumenda donatio iuxta cap. & si quæstiones extra de simon.

Fit satis obiectioibus Garc.

¶ Neque obstante ratione in contrarium, quæ allegat Garcia, scilicet, quod ratione assumptæ recreationis in ludo censetur id lucri fuisse largitus, quia id non est præsumendum de iure, quādo respectu donantis fuit excessiua quantitas, quia nō præsumitur pro recreatione hac voluisse donare excessiue. Neque obstat secunda ratio quod licet requiratur æqualitas in ludo, potuit cedere iuri huic æqualitatis. Respondetur enim quod li-

cet potuit renunciare huic æqualitati sicut in cæteris contractibus, sed non est præsumendum voluisse ei renunciare, quādo excessiua arbitrio boni viri fuit quantitas à se soluti impotenti perdere. Neque obstat regula iuris allegata, quia non liberè omnino censetur hic consentire, aut consensisse in solutionem summæ excessiue, quia alias nollet soluere, nisi stadi promissioni, scilicet, q. si perderet, solueret se videret aliquo modo constructū. Et iuxta hanc, limitandam esse censemus nostram sententiā quā tenuimus in primo tomo loco citato, licet illā probabilem reputemus respectu pauperis sic lucrantis à diuite valde quia tunc præsumeretur donatio.

¶ Hinc corollariè sequitur quid sit dicendum ad dubium illud, quo quæritur an si collusor admonitus de impotentia alterius collusoris ad perdendum adhuc cum eo ludere peregit, impotens ad perdendum possit tunc si quid lucratus fuerit retinere, quia sic plane per distinctionem sit satis huic dubitationi. Nam si per præmonitionem efficaciter, & in effectu certioratus est de impotentia alterius, & realiter ablata deceptione contendens ludere perdidit, quod ille impotens lucratus est secundū probabilem opinionē Nauarri, Metinæ, Garcia restituere non tenetur. At verò secundū verisimiliorem nostram sententiā medianter inter extremas Nauarri, & Soti tenebitur restituere, si lucrum magni momenti fuit, ita vt donationis titulo præsumendum non sit sibi datum. Nam cum ad perdendum impotens iure ludi (quia intercessit inæqualitas) id lucrari nequiverit, nisi titulo donationis id non potuit accepisse. At (vt supra diximus) donatio non præsumitur de iure, quādo immodica est, & excedit respectu qualitatis personæ, nisi eam postea extra ludum denuo liberè confirmasset, sicut minoris iusto vendens merces non censetur (si alicuius momenti magni sit) reliquum emptori minoris ementi velle donare, nisi postea extra contractum venditionis liberè confirmet donationem secundum Nauarrum in summa Lat. cap. 23. nu. 88. & cap. 17. nu. 8. sic & in præsentiarum, quia sicut necessitas vendendi venditoris donationem facit inuoluntariam secundum quid, sic etiam hic aliqualis necessitas, quæ se offert capiendi in ludo aliquid solatiij, vel exercendi se ibi cū perito vt inde peritior euadat inuoluntaria reddit secundum quid ad dandum impotenti perdere quod alias in tanta quantitate non daret, & sic dixisse est securius.

¶ Secundo dicimus iuxta aliud distinctione

nis membrum, quod si per admonitionem realiter suum errorem deponere noluit, quia adhuc persuasus, quod alius possit perdere, & sit soluendo cum eo contendit ludere, iuxta sententiam Alcozeri huiusmodi impotens magnam si lucretur copiam, restituere eam tenetur, quia donatio non præsumitur: neque eam lege ludi accipere valet ratione inæqualitatis. Secus si quantitas lucri esset sic modica, quod de eius donatione esset præsumendum.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicitur, quod si collusor impotentiam de iure, vel de facto alterius ad perdendum ignorauit, impotens tunc si quid lucrificit obnoxius manet ad huius lucri restitutionem, & hoc pro confesso est omnibus doctoribus, & ratio id conuincit, quia hic quidem est inæqualitas, scilicet lucrandi & non perdendi.

Questio.

¶ Succedit & alia quæstio non omnino ab similis præcedentibus, vbi quæritur, vtrum æqualitas requisita in ludo tam rigidè, & ad perpendicularum sit obseruanda inter collusores, vt vnus eorum, neque at in maiori summa lucrari, quā alter.

Argum.

¶ Neque deest dubitandi ratio, tum, quia in sponsonibus, vbi necessaria obseruatu est æqualitas, solitæ sunt iniuri sponsones inæquales, scilicet. 10. pro. 100. tum, quia cum libertas hominis in æstimabilis pretij sit, contingit vt exponatur ludo quotidie pro certa summa quod vsu euenit in ludentibus suam libertatem ad in triremibus remigandum, cum tamē intercedat inæqualitas.

Distinctio.

¶ Præmissa ergo distinctione sine qua, alias confusa esset responsio ad quæstionem.

Dictum. 1.

¶ Dicimus primò, quod quæstio hæc in duplici sensu disputari solet, & potest. Vno modo absolute, scilicet, an vna manu, vel pluribus, qui habet tantum. 20. scuta ad perdendum, quæ ludo exponit, possit cum eis lucrari. 50. scuta, quæ alter collusor exponit. Alio modo potest disputari in hoc sensu, vtrum qualibet manu, & vice possit aliquis plus lucrari, quā possit exponere ludo.

Respon. ad quæst. in. 1. sensu.

¶ In primo igitur accipiendo sensu, ita, vt ad omnes manus & vices ludi coniunctim habeatur respectus sic contra Sotum libro. 4. de iustitia & iure, quæstione. 5. artic. 2. & contra Alcozerum lib. de ludo, cap. 16. & contra Metinam Complutensem in hoc sensu negatiuā tenentes, nos hic amplectimur affirmatiuam, quā vt probabilem in. 1. tom. 2. part. cap. 33. defensauimus: & nunc rursus in hoc sensu eā sequimur cum Nauar. in summa. cap. 19. num. Instruct. Negot.

12. & cum Metina in sua Instruct. §. 18. de ludis, & cum Garcia lib. 2. de contract. capit. 19. pag. 575.

¶ At patet, quia satis seruatur æqualitas in ludo si cum. 5. scutis expositis pro vna manu lucratur in illa manu, quod & facere potest alia. 5. & rursus habitis. 10. si exponendo ea de cem alia manu lucretur & alia decem: & sic deinceps calculando vsque ad finem ludi, quod communiter accidit. ¶ Tum, quia omnes cōmuniter præsupponunt hoc fieri posse. Tum, quia nullum ius, aut ratio refragatur, quin tenuiores substantia & pauperiores, si ludant cū diuitibus possint lucrari plus à diuitibus, quā diuites ab ipsis. Patet etiam ex rationibus adductis ibi à Nauarro suis testibus cōprobatis. Primò, quia vt habetur cap. si qua de rebus. 12. q. 2. & §. pupillus inst. de inut. stipul. contractus cū pupillo, aut ecclesia factus valet in alterius præiudicium, quāuis in eorū non valeat. ¶ Secundo, quia iniuriæ capax est, qui eam inferre nequit. l. illud. ff. de iniur. transumpta in cap. illud. 15. q. 1. ergo amissa facultate in paupere in ludo plus perdendi, quia plus non habet, non amittit facultatem plus lucradi, iuxta. l. illud. ¶ Opinionem autem contrariam Soti veritatem obtinere solum autumat Nauarrus in eo, qui falso asserens se donandi, & perdendi facultate non carere ad ludum. allicit quod arguit. l. 2. C. si minor mai. se esse dix.

¶ Secundo in secundo sensu iam superest respondere ad quæstionem. quādo ergo quæritur, vtrum in qualibet sigillatim, & seorsum manu, possit plus lucrari, quā in ea perdendum possit exponere, vt verbi gratia, si pro prima, vel secunda manu non habuit, quæ perderet, nisi tantum. 5. scuta, an in tali manu potuit lucrari. 8. aut. 10. Dicitur primò, quod tū quæqualitas ludi, tum vsus cōmunis hominis in ludo obseruat, vt cum collusor viderit summam expositam ludo à suo contrario pro vnaqualibet sigillatim manu, suam non adæquare, aut suam minuat, aut nolit vltra in ludo procedere, ne in qualibet seorsum manu plus cogatur perdere, quā possit lucrari, & ita dicendum esse videtur, quod si quis velit exercere ludum secundum omnem rigorem obseruando legem ludi, id est, æqualitatem, non potest licite fieri vt cum eo colludens plus possit qualibet vice, & manu sigillatim lucrari, quā possit perdere qualibet dicta manu. ¶ Sicque in hoc rigore accepta opinio negatiua Soti & Alcozeri vera est. ¶ Secus autem est, si vnus collusorum animaduērens formem, quā exponens alter tantum perdere potest minore

Prob. 16

20

Nota.

Resp. ad quæst. in. 2. sensu.

Dictum. 1.

De rigore.

De æqualitate.

esse sua: nihilominus amicabiliter, & voluntarie velit ludere cum æqualiter non potente perdere. Quia tunc illud plus quod lucratur alter, quam possit perdere videtur ei condonare velle, sicut vsu euenire solet in amafijs colludētibus cum suis amatricibus fœminis. Quibus etiam machinantibus thecnas in ludo solent vltro conuiuere: & in hoc sensu, & cum admixta libera donatione, qualis sæpe fit inter familiares & amicos, tolerari potest opposita opinio affirmatiua Nauarri. Sed cauendum est in hoc casu, ne præsumptæ donationis conditiones signatæ à iure excedantur.

Exemplū in amafijs.

Questio.

¶ Hinc corollariè sequitur, quid ad illam quæstionem dicendum sit, qua quæritur, an si vna manu lusores exponant suum restans, quod Hispanicè resto dicitur, quorum vnum est maius altero, quia vnus restans constat ex 10. alterius autem restans ad. 40. attingit, hoc iuxta licitam ludi legem fiat, vel non? Alcozerus namque alios Doctores allegans hoc licitè fieri posse negat. Garcia autem in lib. 2. de contract. pag. 575. ait quod licet innitendo legi æqualitatis obseruandæ in ludo, & eius stādō rigori hoc licitè non fiat: tamen si animo exponendi se aleæ fortunæ, sua restantia in æqualia, siuè maiora, siuè minora velint exponere ad vnam manum, licitè fit. Sicut licitè aliquis exponeret pecuniam suam contentam in mar supio occluso pro pecunia contenta in bursa alterius committendo se fortunæ, si forte maior esset summa vnus mar supij, quam alterius, siuè minor. Sed istud assertam Garcia, vt verum sit, accipiendum est in casu, quo neutri collusorum innotescit quanta sit fors, quæ alteri suppetit, vt ibi contractus sortium possit habere locum, & hac causa licitum reputari. Alioquin, si vtrique collusorum pateat in æqualitatis ratio, quia vtrumque non latet sortem residuam alterius minorem esse alterius sorte: quia tunc pro hac parte iam locum habere nequit contractus sortium: & quia hic excluditur lex æqualitatis ludi; nullatenus erit licitum restans minus ad vnam manum exponenti maius restans lucrari, nisi via donationis præsumptæ: quæ an tunc locum habeat, vel non attendendum est, an concurrant conditiones donationis præsumptæ, quas præsignatius canonicum extra de simonia. capit. & si quæstiones, de quibus iam dictum est supra pluries.

Sent. Alcozerij.

Sent. Garciae.

Limitatio Garciae.

Ad argum.

¶ Ad argumentum igitur in contra de ludētibus suam libertatem, vt si perdidissent trinitibus subdantur: dicitur, quod cum seru-

tium hoc præsertim si sit ad tempus, æstimabile sit pretio: si ludo exponatur cum sorte æquali pecuniæ exposita ex altera parte, & si ad vnam manum tantum ludus fiat, iā æqualitas seruabitur, quod si non æqua fors tali feruituti exponatur in ludo ex altera parte perdenda, quia æqualitas in ludo, vbi præsertim ad trinites luditur libertas, non seruatur: ludus erit illicitus, & iniustum lucrum hoc feruitutum lucrantis erit, quia vix hic illius libertatis sic perditæ præsumi potest libera donatio.

¶ Porro circa conditionem æqualitatis obseruandam in ludo quæritur, an si aliquis cum excessu, siuè artificiali, siuè naturali, vel casuali in ludo ludens aliquid lucratus fuerit restituere teneatur. Cui quæstioni per conclusiones faciendo satis statuiamus primam.

¶ Prima propositio, qui excessu certo, sibi noto antecellens alium collusorem ludit cum eo, siuè excessus huiusmodi sit naturalis, siuè artificialis, siuè casualis, si talis sit qui excedentem sic constituat extra periculum perdendi, obnoxius manet restitutioni lucris, quod in ludo ex hoc excessu sibi parauit.

¶ Notanter autem dictum puta, scilicet, si excessus sit notus excedenti, & ita certus, vt statuatur illum extra perdendi periculum, quia vtraque conditio est necessaria ad inducendā prædicti lucris restitutionem.

¶ Patet autem hæc conclusio quæ est Metina Complutens. de restitutione, quæstione. 22. & Garciae libro. 2. de contractibus, cap. 19. pagina. 583. quia tunc iste sic antecellens alium collusorem non seruat æqualitatem debitam rationi ludi: non enim exponit se æquali aleæ lucrandi, atque perdendi, sed potius se in tuto constituit. Notanter quoque dictum est: si talis excessus excedenti sit notus. Quia si huius excessus sit ignarus: liber erit ab huius lucris restitutione, tum, quia animo non caruit se exponendi æquali aleæ tam perdendi, quæ lucrandi, tum, quia sicut forte inuenit alium collusorem imperitorem se in ludo, & lucratus est, potuit inuenire alium peritorem se, & perdere.

¶ Secunda conclusio, si excessus naturalis, siuè artificialis vnus collusoris notus, & certus sit alteri: & nihilominus cum eo intendit imperitior ludere: tunc sic excedens, si lucratus aliquid fuerit, id lucris restituendi nulla obligatione tenebitur, si parui pensis sit lucrum. Secus si magni momenti sit. Hæc autem conclusio hoc moderamine

Questio.

Propositio.

Notitia.

Præmissa.

Propositio.

Limitatio.

associata valde probabilis est, & magis rationi consentanea, quam nunc sic moderata magis amplectimur, quam oppositam opinionem Metina in sua Instructio. §. 28. de ludis, folio. 151. quam de mente Nauarri astruximus esse, cui magis nos adhærere diximus in nostri Instructorij, part. 2. cap. 35. pag. 262. sed iā consultò sic eam hic moderamus.

Probat.

¶ At probamus primò quo ad eius primam partem, quia inferior in peritia ludendi, cum sit certus de excessu alterius, colludendo cum eo gratia maiorem peritiam ex ludo cum le excedente exercito assequendi, & gratia recreationis capiendæ celsendus est, id quod perdidit, dum magni momenti non est conditio ne, & qualitate personæ perdentis pensata, vò luisse liberè lucranti, & in ludo excedenti concedere.

Prob. part. 2.

¶ Quoad secundam autem partem patet, quia cum in hoc conclusionis casu æqualitas debita ludo absit ratione, & lege ludi, id lucris præsertim dum magni momenti est, superior in peritia ludi, sibi vindicare licitè nõ potest, nisi via donationis id licitè recipere dixerimus. At donatio lucris dum magni est momenti, non præsumitur facta peritiori in ludo ab peritia minore prædicto, & in hoc sensu vera est sententia Alcozeri.

Fit satis obiectio.

¶ Neque contra hoc præualet obiectio ibi allata, scilicet, quod imperitior qui sciens, & volens accessit ad ludum videtur renuntiasse legi æqualitatis ludi circa peritiam ludendi. Quia responsio est in promptu, tum, quod cupiditas ludendi solet excecari imperitos, tum eos libido maiorem peritiam ludendi sibi comparandi solet pertrahere non omnino liberè, vt velint extra legem ludi in magna copia donare quod perdunt, neque omnino liberè volunt transferre dominium, nisi secundum leges ludi, quæ hic locum non habent, vbi intercedit in æqualitas peritiæ. Vnde negatur legi ludi omnino liberè renuntiasse per donationem, quam extra legem ludi voluit facere, quia cum est alicuius immodicæ summæ non præsumitur voluntaria donatio.

Corol. 1.

¶ Prætercā duo corollaria ex prædictis sequuntur, primum, quod notabiliter excedens alium in peritia ludendi tam diu ludens cum illo imperitior potest lucrum reportare: quā diu exploratum non habuerit suum notabile excessum. Cum autem in ludo eum deprehenderit, teneatur à ludo abstinere, vel eas meliores conditiones suo collusori concedere: quibus aliunde statuatur: & reparatur æqualitas debita ludo.

Instruct. Negot.

¶ Secundum autem corollarium est, quod occultans excessum suum manifestum fingens que se imperitum in ludo, vt postea lucrum aucupetur: teneatur ad restitutionem illius quod ex hac simulatione in ludo acquisierit.

Corol. 2.

¶ Tertia propositio, qui in ludo scaccorum, quem Hispani ludum, del axedrez, vocant deprehendit suum casualeni excessum, quia aduertit, quod propter alterius inaduerentiam subripit ei latrunculum, dama vocatum, quo factò securum sibi parat lucrum, potest hoc nihilominus non obstante augere expositum, quod Hispanicè dicitur, embidar, licque lucrari.

Propositio 3.

¶ Patet autem hæc conclusio, quia hi excessus sunt veluti propria accidentia intrinseca ludo, quæ aliquando vni, aliquando contingunt alteri.

Probat.

C A P. X X I I. De lege Matritica, scilicet, an ludens ad creditum, & perdens teneatur soluere, & an lucrans pecuniam absentem, & sibi postea solutam teneatur restituere, vi legis Matritij edita de renuntiatione legis, quando valet, vel non, & quod lex ludi edita est in bonum publicum, an perdens pecuniam absentem, si curauit eam soluere non obstante dicta lege teneatur ea soluere, & quod hic consideratur magis accessorium, & de violentia tracto ad ludum, & post consentiente difficilis disputatio.

I Am quæstio hæc in secunda parte Instructorij in primo tomo agitata causa completenti materiæ, & ordinis seruandi rursus epetenda est alijs de nouo adductis rationibus eam difficiliorem ostendantibus, scilicet, an ludens impignorata fide soluendi pecuniam absentem, si eam in ludo perdidit, teneatur ea soluere. Et quidem extra controuersiam est in Regno Castellæ, quæstio hæc, vbi extant pragmaticæ vna Matritij, anno Domini. 28. cõdita, altera verò Vallisoleti, anno. 53. edita, annullantes huiusmodi ludos ad creditum, & promissiones, & obligationes super hoc factas. Quia ex his legibus patet, quod pecuniã non præsentem, qui in ludo perdit non teneatur lucranti soluere, etiam si soluere pollicitus fuerit. Ita Sotus de iust. & iur. lib. 4. quæst. 5. art. 2. & Nauarrus in sum. cap. 19. numer. 17. & Alcozerus. 3. Igitur, quod dubium in præsentiarum ingerit hoc planè est, scilicet, an in alijs regnis præstita fide de soluendo ad creditum ludens, si quid perdidit, soluere teneatur.

De pragmaticæ ludi. Questio.

¶ Vt igitur veritas pateat pro parte affirmatiua

Argum. 1.

tua arguitur primò, quia ius naturale secundam D. Ambros. dicitur fœdera, & pacta seruanda esse etiam hostibus, quando sine vi, & fraude promissa sunt: ergo etiam pactum, & si des præstita de soluendo pecuniam absentem, si perditâ fuerit in ludo iure naturali seruari debet.

Argum. 2. ¶ Secundò arguitur, quia qui pecuniâ absentem in ludo perdidit, iam per legem ludi pecuniâ perditâ transtulit in collusorem dominium. ergo manet obligatione eam soluendi ei cuius est astrictus.

Argum. 3. ¶ Tertio arguitur, quia in casu, quo exponente in ludo altero pecuniam præsentem, alius solum exposuit pecuniam absentem ludendo ad creditum expositor præsentis pecuniâ manet obnoxius ad eam soluendam, si eâ perdidit: ergo promittens & pecuniam præsentem non exponens si eam perdidit, tenebitur exsoluere, nam alias æqualitas ludo debita non seruaretur.

Argum. 4. ¶ Item arguitur quartò: quia in casu quo ludens ad creditum nouit legem concedentem repetitionem soluti lucri intra decem dies visus est, dum promisit soluere renuntiasse legi, quæ data est in fauorem suum, licet in digne late sit in bonum publicum: ergo iam sibi non opitulante lege de repetendo, ex iure naturali, quia promisit, tenebitur soluere.

Argum. 5. ¶ Item quintò arguitur lex de repetendo pecuniam in ludo perditam in iudicio intra decem dies est pœnalis, ac per consequens nõ obligat ante sententiam condemnationis. Ergo saltem ante sententiam condemnationis, cum ius naturæ vi promissionis obliget ad promissum præstandum, tenebitur soluere pecuniam absentem, quam impignorata fide de soluendo perdidit.

Variat doctores. ¶ Hæc autem argumenta quæ certè parum vrgentia non sunt in causa fuere, vt Castro libro. 2. de lege pœnali, capit. 2. corollario. 3. & Metina Complut. C. de restitutio. quæst. 22. & Garcia, lib. 2. de contractibus, capit. 19. pagin. 588. tenuerint partem affirmatiuam contra Adrianum in 4. sentent. de restitut. quæstione. 12. & contra Sotum de iust. & iur. lib. 4. quæst. 5. art. 2. & contra Couarruuiam, capit. peccatum. §. 4. de regul. iur. libr. 6. & contra Nauarrum in summ. Lat. cap. 19. numero. 17. & quidem licet affirmatiua pars, quam Garcia vbi supra veriore esse autumat probabilitate non destituta sit: partem tamen negatiuam æquè probabilem, imò veriore etiam extimamus, quam defensare modo hic libuit

quamquã in. 1. tom. & 2. parte nostri Instructorij ampl'exi sumus, quocirca hanc statuiamus conclusionem.

¶ Sit igitur responsiua ad quæstionem conclusio, etiam in alijs regnis, & non solum in regno Castellæ ludens impignorata fide soluendi ad creditum absentem pecuniam etiam in ludis licitis qualis est pilæ, si eam perdidit, eam soluere non tenetur: dummodo eam soluere iuramento adhibito non sit pollicitus. Hæc autem conclusio quæ quoad primam eius partem (vt prædiximus) est Adriani & Soti, & Couarruuiæ, & Nauarri ex cuius sententia adiecimus contentam hic exceptionem, scilicet, nisi iurauerit se soluturum probatur efficaciter.

¶ Primò, quia talis sic pecuniam absentem in ludo perdens potest se defendere in iudicio vi legis de repetendo, vt non cogatur illam soluere: ergo neque extra iudicium, si exigatur tenetur dare, quamuis promiserit, quia lex de repetendo videtur obligationem promissionis tollere.

¶ Secundò patet ex regul. 85. cap. cum quid de regul. iur. in. 6. vbi dicitur, quod cum quid vna via prohibetur alicui, ad id alia via nõ debet admitti, sed qui lucratus est pecuniam absentem sibi iam solutam per viam repetitionis, si ab eo repetatur nõ potest eam retinere: ergo neque per viam promissionis sibi factæ debet, sibi solui, vt eam retineat, quia alias iam ad id quod vna via illi prohibetur alia via admitteretur.

¶ Tertio patet ex cap. impari de reg. iur. in. 6. vbi dicitur, quod in pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis: ergo in delicto isto commisso contra legem de non ludendo ad creditum, vel in pari causa ludi, in quo conceditur repetitio, potior est conditio possidentis: ergo sicut ante repetitionem, si iâ lucrans recuperauerit, & possederit lucrum potest illud retinere, sic etiam qui illud perdidit cum adhuc illud possideat lucranti illud restituere non tenetur.

¶ Quartò patet cap. dolo de reg. iur. in. 6. vbi dicitur dolo facit qui petit, quod restituere oportet eundem, vt exemplificat ibi glossa, qui pro mutuo sibi collato stipulatus est aliquid ultra soluere, nõ tenetur exsoluere, quia etiã si soluisset vsuras, possset eas repetere: ergo pari ratione non tenetur perdens absentem pecuniam (& si soluere promiserit) eam restituere: quia etiam si soluisset eam, intra octo dies eam repetere possset. ¶ Item quintò probatur, quia hæres ab intestato habens apud

Conclu. 4.

q.

Prob.

Prob. 1.

Prob. 1.

Prob. 4.

Prob. 5.

apud se hæreditatem eam hæredi minus solè niter instituto restituere non tenetur, quamuis planè noucrit testatoris fuisse voluntatè, vt eam illi restitueret, atque ideo ad hoc non tenetur secundum Sotum, & Victoriam, quia si fuisset hæreditas pœnes hæredem minus solè niter institutum eam in iudicio iuste repetere possset. Ergo pari ratione postquam qui perdidit in ludo pecuniam absentem, & eam iam soluit, eam in iudicio intra terminum legis repetere potest, poterit nondum solutam retinere: & non soluere. Consulatur super lector rationes Couarruuiæ in loco supra allegato, quibus Nauarrus ait efficaciter hanc nostram conclusionem & suam comprobari.

Prob. patet. 2.

¶ Secunda conclusionis pars, quæ est Nauarri patet, quia sicut qui non solum promissit, sed iuramento se alitrixit soluere vsuras vsurario, tenetur eas soluere: tamen post solutionem repetere potest cap. debitores. de iur. iurand. imò potest petere absolutionem iuramenti antequam soluat, eaque impetrata non soluere cap. 1. de iur. iurand. ita iurans soluere in ludo perditâ tenebitur ratione iuramenti, quod seruandum est secundum ius canonicum, quando sine interitu salutis seruari potest, illa soluere: nisi ante solutionem petierit iuramenti relaxationem, quamuis etiam post solutionem ea repetere possset.

Conclus. 2.

¶ Secunda conclusio, quidquid alij dixerint conformius est iuri, & rationi quod lex prima, titulo. 2. libro. 8. Ordinationum regium solum obligat milites ludentes ad aleas, & tabulas, & in Regno Castellæ degentes ad restitutionem acquiriti per ludum. Hæc conclusio est fratris Iosephi in suis floribus, & loquimur hic stando in iure speciali Castellæ. Ideò probatur, quia leges curiæ Castellæ aliqua alia regni inuictissimo Regi nostro Philippo subiecta peculiaria statuta, vel leges ex privilegio habentia, quale est forte Neapolitanum Regnum, & Flandrensis principatus non obligant nisi aliter per regem, & per ipsa in alijs casibus sit dispositum.

Questio.

¶ Sed quidam lucrans pecuniam absentem eam teneatur restituere.

Conclus. 3.

¶ Pro huius expeditione quæstionis, quæ copiosius in secunda parte primi tomi nostri Instructorij agitauius, quam nunc idcirco hic perstringendam duximus sit tertia conclusio. Stante lege Matritij condita annullante promissiones soluendi pecuniam absentem perditam in ludo factas, licet tutior sit opinio Soti, & Metinæ in sua Instructione confess. quod pecunia sic lucrifacta, & soluta lucranti

Instruct. Negot.

à lucrante sit in conscientia ante repetitionem in iudicio restituenda: tamen, quia contraria opinio satis probabilis est propter apparentia argumenta quibus fultur ideo non videtur condemnandas lucrans, quam sic acquisiuit pecuniam in conscientia ante repetitionem in iudicio restituere si nolit, neque ideo indignus absolutione est reputandus, quia probabilem satis opinionem sequitur, quæ est Banez Cathedratici Salmanticensis meritisimij, qui affirmat quod nisi petat publicè in iudicio, non est restituendum perditam in ludo lucrum, quod eius collusor fuit lucratus, & asserit etiam hanc legem Matritij conditam non esse vsu receptam: quod si ita est (vt ita esse autumo) præsertim inter nobiles, qui probro sibi ducunt, si promissa perditâ in ludo non soluant, aut si ab ipsis soluta rursus sibi restituantur: probata satis ex hoc manet nostra contraria sententia contra Metinam, & Sotum, contra quos nobiscum sentire videtur Nauarrus loco vbi supra, dum sic ait secundum veriore opinionem quidquid dicat Panormitanus in dicto capit. clerici, & in capit. plerique de immunit. ecclæs. & Gabriel nemò lucrifacta in ludo etiam illicito ab eo qui donare potest ea, quæ perdidit absque metu, dolo, & fraude, tenetur restituere de præcepto etiã pauperibus, vt satis sentit verque Thomas. 2. 2. quæstione. 32. articulo. 7. ad. 2. & explicant Maior. & Adrian. & Caiet. in summ. verbo ludus.

IA

IA

Facit Nat.

Prob.

Prob. ad hominem.

Bb 3 floribus

floribus, circa interpretationem harum legu annullantium contractus, quando expresse, vel ex vsu interpretante non impediunt translationem dominij. Iam superest ad argumenta in principio quaestionis obiecta satisfecisse suo ordine.

Ad. 1. arg.

¶ Ad primum igitur argumentum, vbi ex axioma communi asserto a D. Ambros. scilicet, quod fœdera, & pacta sunt seruanda: dicitur, quod ita est excepto, nisi talia fœdera, & pacta, vtpote, quia aliquomodo censentur esse contra bonum publicum, annullata fuerint per legem, vel si executioni mandata repetitionem in iudicio admittunt, quia tunc ad sui obseruationem non obligant propter quintas rationes in prima conclusione allatas, & quia sic contingit in prima conclusionis casu, idem ex tali principio nihil contra eam probatur.

Ad. 2. arg.

¶ Ad secundum argumentum negatur quod ludens, & perdens pecuniam absentem statim vt perdidit transtulerit dominium irrevocabiliter, quia vel non transtulit, vel si transtulit fuit revocabiliter, quia non praesumitur voluisse renuntiare legi de repetendo, quia forte illam ignoravit, & ei quod ignoratur renuntiare non potest. l. mater. ff. de inoffic. test. siue quia lex ista de repetendo concernit vtrâque utilitatem tam publicam, quam privatam, quæ cum in hoc casu sint inseparabiles: & lex hæc de repetendo perdita in ludo lata sit propter euitanda ludorum peccata non videtur valuisse renuntio, vt ait Sotus de iust. & iur. in materia de ludo in simili de lege Matritij condita contra ludentes in creditam pecuniam, quod ei non potest renuntiare a ludente, quia data est in fauorem communem, & non illius tantum, ita neque in lege de repetendo perdita in ludo renuntio valida fieri potest, vtpote, quæ inducit ad peccatum: & ad liberius ludendum in maiori quantitate, quam lex concedit cap. cum venissent cum ibi notat. de insti. Non ergo per hoc quod soluit perdita videtur voluisse, aut potuisse legi de non repetendo renuntiare: quare cum possideat perdens in ludo perdita: non tenetur ea soluere, cum ea possit etiam soluta repetere. Quia licet ante repetitionem causetur aliquis pecuniam absentem in ludo perditam esse lucranti debitam, quod nos stante lege de repetendo negamus etiam adhuc eam non soluendo lucranti non retinet rem lucrantis, quia quod nobis debetur quando nobis non est solutum non est nostrum. ff. de auro & argenti. l. unde rationes allegatæ persuadent non mandare astricti iudicis.

¶ Etum ad sic pecuniam absentem perditam soluendum.

Ad. 3. arg.

¶ Ad tertium argumentum tertio probas, quod si perdens absentem pecuniam non teneretur soluere, neque etiam posset lucrari presentem pecuniam, quia esset in a qualitas aliâs in ludo, responderetur primo, quod potuit in pignorata fide ludens absentem pecuniam, a principio animum habuisse eam soluendi si perderet, & sic licet potuit habere animum lucrandi presentem. Neque hæc tenetur intercessit aliqua ludi in a qualitas: sed huic præcedenti animo perdendi, seu soluendi perdita: & lucrandi si fortuna faueret non obstat, quod postea aduertens se perdidisse velit vt beneficio legis de repetendo, quam sibi fauere posse nunc meminit, tam vt repetat soluta, quam vt non soluat perdita, quippe qui etiam soluta repetere potest. Secundo dico, quod si ludens pecuniam absentem a principio caruit animo soluendi in eoque perseveravit ludendo, quia vt beneficio legis de repetendo in animo stavit: tunc locum habet sententia Victorij, scilicet, quod sicut non intendit soluere perdita: ita neque lucrum pecuniam presentem accipere potest, quia alias a qualitas non seruaretur in ludo, dum se vult constituere intra legem lucrandi, & extra legem soluendi perditum simul.

Ad. 4. arg.

¶ Ad quartum argumentum iam responsum est, quod promittens soluere pecuniam absentem si eam in ludo perderet, quando promisit solum voluit promittere, sed non voluit legi renuntiare, vel quia lex illa de repetendo ei pro tunc non venit in mentem, sed neque si tunc venisset, non censeretur velle renuntiare, nisi exprimeret. Vt patet in vxore fideiubente pro marito, quæ nisi exprimat se renuntiare legi Velleyanæ non censetur ei renuntiasse, aut voluisse renuntiare quando sponte scienter, & propria voluntate non renuntiauit. 7. q. 1. quæuis sine coactione, & cap. ad audientiam quod metu. caus. imo vt patet cap. eum contingat. de iur. iur. Huiusmodi mulierum consensu in talibus. si in alienatione fundorum dotaliu, & huiusmodi secundum legitimas sanctiones non obligatorius, quia non potuit mulier per tale merum consensum renuntiare legi Velleyanæ, quæ licet principaliter data sit in fauorem suum, tamen secundario est in fauorem publicum. Sic etiam (vt insinuat Sotus) consensus promissionis de non repetendo in iudicio pecuniam perditam: & solutam pari ratione non videtur esse obligatorius, nisi ei accesserit iuramentum, quia lex ista licet sit principaliter in fa-

Lex ludi in fau. publi.

in fauorem perdentis, scilicet, quod possit perdita & soluta repetere: tamen principaliter est in bonum publicum, scilicet, ne lutores in ludo sese expolient, quod si ob hanc rationem non obstante mera promissione, & consensu de non repetendo repetere potest, non videtur cogendus perdens in ludo ad soluendum: neque in foro exteriori, neque in conscientia. Nam debitor, qui habet actionem ad repetendum multo fortius habet exceptionem contra agentem. ff. de regulis iuris. in iuris. §. 1. & ff. de superfl. l. 1. §. planè. Item, quia dolo petit lucrans, quod statim per repetitionem restituere debet. ff. de dona. exceptio. dolo. & ff. de regul. iur. in condemnatione. §. dolo facit.

Questio.

¶ Porro, quia ex solutionibus adhibitis tam secundo, quam quarto argumento probare tanquam ad hominem contra nos, & Nauarrum adijcientes in prima conclusione non teneri perdentem in ludo pecuniam absentem, eam soluere, nisi præstiterit iuramentum de soluendo, aliquis forte contendet, quod neque etiam in casu de iuramento præstito desoluedo teneatur perdens soluere, quia talis contractus de soluenda pecunia absente perdita in ludo cum sit iure legis Matritij conditæ damnatus, non videtur qualiter iuramentum præstet robur tali promissioni, & contractui, cum iuramentum non sit vinculum iniquitatis. 2. 2. quæst. 4. inter cætera, idem & huic obiectioni hic facere satis placuit per solutionem ex ipso iure canonico. cap. cum contingat. de iur. iur. adiuncta glossa sumptam, & elicitam etiâ ex cap. si verò. eod. tit. nam in his locis diffinitur quod iuramentum etiam per metum extortum, si sine interitu æternæ salutis seruari potest seruandum est, cum autem leges istæ ludorum prohibitiuæ, & dispositiuæ circa ludos de se (nisi adiungatur aliqua mortalis circumstantia) sub interitu salutis æternæ, id est, sub culpa mortali ad suam obseruationem non obligent, cumque actus ludendi de sua natura turpis non sit (cum vtræque virtutis actus possit esse, si ratione regulatur) sequitur quod tale iuramentum de soluendo pecuniam absentem perditam in ludo, cum sine interitu salutis seruari possit, seruandum sit, nisi ante obrenta fuerit illius ab ordinario relaxatio. Nam hic est casus in quo habet locum, quod ait glossa cap. cum contingat de iur. iur. scilicet, quod iuramentum præualeat legi.

Hic constat for.

¶ Quia hic consideratur (vt apud glossa) mandatur magis accessorium, id est, iuramentum accessorium ad contractum, quam ipsum principale, id est, contractus iuratus, licet ex se obstante Instru. Negot.

lege non esset obligatorius contractus, & hoc propter periculum animæ, ne tali, scilicet, legis prætextu, vt dicitur capit. cum contingat, eodem. tit. viam contingat peccarijs aperiri.

Ad. 5. arg.

¶ Ad quintum argumentum vbi obijciebatur, quod ista lex de repetendo in ludo perditæ est pœnalis, ac per consequens, quod ante sententiam non priuat lucrantem iure accipiendi pecuniam absentem, quam perdens soluere est pollicitus. Respondetur primo, quod licet ipse ius habeat accipiendi si datur, sed perdens non tenetur dare propter allatas rationes. Secundo dicitur, quod esto lex ista esset pœnalis respectu lucrantis, ne pœna sibi vertatur in fauorem, idem qui statim potest perditam soluta repetere, ea lucranti non tenetur reddere, & quia secundum regulam iuris, scilicet in pari delicto melior est conditio possidentis, si vterque deliquit contra legem ludendo impignorata fide in pecuniam creditam, sequitur, quod perditæ conditio cum adhuc quod perdidit possideat sit melior, scilicet in hoc, quod perditum retinere possit licet, & possit illud non soluere maxime cum stante lege ius ad promissa non acquisierit lucrans.

Questio.

¶ Iam de illa quaestione, vtum violentia tractus ad ludum, vel importunitatibus teneatur restituere lucrum, plura hic dicenda erant, nisi supra in materia de venditione, vbi egimus de quaestione illa, vtum contractus emptionis, & venditionis ex metu conflatum validi sint controversa esset. Ne tamen in hoc loco sibi proprio eam omnimodo silentio pretereamus, dignum duximus aliquid pro memoria rescribenda succincte hic pertractare, remittentes lectorem ad locum, vbi copiosius & magis in forma has quaestiones agitauimus.

Resp. ad 1. part. 9.

¶ Respondetur ergo ad primam partem quaestionis, quod si violentia in hoc tractu ad ludum inferatur ex vi, vel metu extorto reddente ludum in uoluntarium, tum quia contractus est nullus, vtpote, qui non transfert dominium, sic vt trahens, & lucrans restituere tenetur prout S. Th. 2. 2. q. 32. ar. 6. ad 2. affirmat dicens, quod trahens alium ad ludum ex cupiditate lucrare tenetur ad restitutionem, quod quidem asserit D. Thom. Sotus & Thomista interpretes, tamen quando quis trahit ad ludum per detractionem, & violentiam. ¶ Sed circa secundam partem quaestionis addit Sotus sequens syllogismus. Ceterum de Metina, scilicet, quod trahens alium ad ludum tot importunitatibus impellitur vt expulso teneat miser, & illi habeatur alias nulla.

Resp. ad 2. part. 9.

nullatenus lufurus ludit tenetur restituere quia hoc æquualet violentiæ. Accedit huic sententię Archidiaconus, Couarruias & Nauarrus in sum. cap. 19. num. 13. Sed contraria sequitur Alcozerus, capit. 21. cui suffragatur Garcia loco vbi supra dicens illum in hoc nõ contracte rationi, quia contractus inquit innitus ex similibus importunitatibus tum validus est: tum etiam a restitutione immunis, exemplificatq; id in contractu venditionis, & donationis. Sed profecto Garcia, & Alcozerus in hoc falluntur, quia quidquid sit in foro contentioso, vbi contractus non ex metu graui conflat propter succidendas lites, & propter præsumptiones, quibus leges interdum nituntur tolerantur: tamen tam donatio, quæ suapte natura est gratuita datio, quam aliud contractus etiam tantum metu reuerentiali factus, vel etiam ex leui metu, vel importunitatibus æquivalentibus vbi leui celebratus in conscientia est nullus, quando talis metus reuerentialis, & leuis, & importunitas vexans (licet non fuerit grauis) in causa tamen fuit præstiti consensus in contractu, vel dati, vel accepti fuit causa sine qua non, ita quod de facto nõ fuisset alius contractus, vel donatum, iuxta Nauarrum in sum. cap. 17. num. 29. & cap. 22. num. 15. in huius gratiam allegatẽ Hostiens. & Ioan. Andr. in capit. verum de iur. iuran. & Adrian. in. 4. de rest. cap. aggredior. versic. ex quibus omnibus, & Sotum de inst. & iur. lib. 4. art. 4. ad. 2. ¶ Si igitur sententia Alcozeri, & Garciae (ne tam totaliter explodamus) in aliquo casu verum habet est in his hominibus, qui quia valde procliuẽs sunt ad ludum: & si aliquando renunt ludere id non est, quia de se voluntas ludendi, quia illi vitio sunt dediti, sed quis pro tunc alijs intendunt, aut protunc ludere non vacat, quia alias parati sunt ludere: vnde illis importunitatibus, vel exprobrationibus, quis eas nihil facere solent, magis allicuntur, quam coguntur, vt videtur. ¶ Quæstio nos pertrahens non tenebitur ad restitutionem, quia isti potius videntur accedere ad ludum allecti, quam vi tracti, neque importunitas, vel exprobratio, quia nihil de his cogunt, est eis causa, sine qua non, & principalis ludendi, sed sua cupiditas. ¶ Secus vero dicitur quando exprobrationibus, & importunitatibus in festiuitatis, seu alio ludum exercere renunt, quia illam exolum habet, vel quia sibi detrimentum honoris, aut honorum parat, quia exprobrationibus, vel importunitatibus tunc incitans ad ludum, aliam non lufurum, nisi vltis importunitas.

nitates, & exprobrationes vitæ, tenetur lucra ab eo perita sibi restituere, quia tunc in conscientia contractus ludi esset inualidus. ¶ Neque obstat huic nostræ sententię obiectio Alcozeri & Garciae, scilicet, quod si in hoc casu in conscientia contractus ludi esset inualidus, sic etiam respectu sic tracti esset inualidus: quod tamen videtur falsum, quia si respectu illius esset inualidus, sic tractus nihil posset lucrari, quod tamen concessu non est facile. Quia respondemus, quod neque etiam est difficile concedere, sic pertractum posse ex tali ludo lucrum reportare licet, quia sic tractus est perdere non possit, quia sicut cartis falsis in ludo vtens non potest lucrari, quia impedimentum præstat lucro ex parte sua, & tamen hoc non obstat quin eius collusor lucrari in tali ludo licitè possit, quia ipse nihil impedimenti opponit, sic & in nostro casu, licet vi etiam leui exprobrationum, vel importunitatum alium trahens, quia impedimentum lucro exhibet: sic tracto lucrari nõ possit: tamen sic tractus, quia ex se impedimentum non infert, poterit lucrari, iuxta opinionem magistri Cani, quæ probabilis est, licet tutius dictu sit cum Victoria, quod sic vi tractus sicut perdere sic inuitus perseuerans in ludo nõ potest, ita neque lucrum inde sibi parare. Sed si hoc etiam cum Victoria concedamus, non obstat nostræ sententię, vbi aliter uimus, quod sic vi etiam leui trahens ad sensum dictum in conscientia, quidquid sit de foro exteriori, tenetur lucrifacuum a se restituere. ¶ Porro ne aliquid innucleatum maneat, Quæstio hæc inuestigatu digna est, scilicet, vtrum vi tractus ad ludum: si iam ibi ad ludum applicitus animus concipiat inde sumendi lucrum, si quod sibi fortuna fauente sibi cedat, ex tunc qui vi traxit acquirat ius lucrandi, quo ante casebat? Et quidem, quia quæstio est anceps, libet eam pro vtraque parte cõtrouertere arguendo primò in gratiam partis affirmatiuæ. ¶ Primò sic arguitur, quia eo ipso quod vi tractus, in ludum iam constitutus decreuit inde capessere lucrum, visus est consensisse in ludum in omnesque eius leges, & conditiones, quarum vna potissima est æquali sorti perrendi, atque lucrandi se vel in ludo exponere. Ergo iam ex tunc collusor, qui vi illi prius traxerat, ius acquirat lucrandi. Probatur hæc consequentiã à simili. Nã centesim coactus à principio entrare rem ipse a contadit, vt res sibi tradatur, apte conuincitur, & in venditionem, & emptionem huiusmodi & in eius pretium

pretium velle denuo consentire licet à principio inuitus contraxisset, si videtur in calu quæstionis, scilicet, quod licet vi tractus à principio inuitus ad ludum accesserit, tamen ex quo concepit animum inde captandi lucrum voluntariè mutans mentem vltro in ludum de nouo consenserit. ¶ Secundò arguitur ex cap. ad id. de sponsalibus, & matr. vbi diffinitur quod matrimonium per vim contractum cohabitatione spontanea conualefcit, quod quotidie allegatur, vt sumarium dicit, sicque hinc formo argumentum, Mulier vt textus ait, licet ab initio inuita, & renitens fuit tradita viro quia postea patienter in domo viri cohabitauit, censetur consensisse, iuxta glossam etiam ibi ver. e. dicentem, quod eò ipso quod in domum viri traducta est patienter, perficit ætatẽ, & amplius præsumitur consensisse. ff. de ritu nup. minorum. Ergo pari ratione iste qui vi primò tractus est ad ludum si perseuerat in ludo tam spontaneè, quod inde intendit, & cupit iam lucrum inescare, censendus est consentire valide in ludum, vt tanquam ex ludo iam valido, qui ab initio vi illum traxerat, possit iam lucrum si quod inde obuenerit sibi vèdicare. ¶ Item tertio arguitur, quia qui metu cadenti in virum constantem cogitur cum aliqua matremonia contrahere, & simul cum illa matremonia per copulam consummare, quod nisi faciat transfodiendum venit gladio sibi minanti statim, si vt euadat fornicationis peccatũ cum illa denuo consentiat, censetur valide in matremonia, & in copulam affectu vxorio cum illa habendam velle consentire. Nam alioquin nullum suppetit sibi remediũ intentam mortem sibi euadendi, aut peccatũ fornicationis vitandi, ergo pari ratione qui vi primò tractus est ad ludum, si dum iam expositus est ad ludum appetit inde lucrum, censendus est denuo valide in ludum, & in eius leges consentire, exponendi se vtrique sorti tam perdendi, quam lucrandi cum animo, & hoc vt euitet iniusti lucri peccatũ. Nam alias nulla via suppetit vitandi hoc peccatum, nisi leges æqualitatis ludi, scilicet, tam perdendi, quam lucrandi velit obseruare, atque per consequens, qui primò vi traxit poterit iam lucrari. ¶ Propter primum argumentum solum (nam alia duo, scilicet, secundum & tertium nos adiecimus) Garcia vbi supra tenet partem affirmatiuam, scilicet, quod ex eo pũcto, quo vi primò tractus concepit animum lucrandi videtur validasse contractum lufus: ad quem

primò inuitus accesserat, sicque legitime consensisse, vt iam qui vi traxerat possit licitè lucrari. Sed quia sic absolutè, & sine distinctione loquens punctum veritatis non omnino videtur attigisse, libet hic per hanc præmissam distinctionem respondere. ¶ Distinctio autem, est bifariam potest accidere, quod vi tractus ad ludum decernat iã ludere, & lucrari, vno modo ex vi, sibi prius illata virtualiter adhuc manente, ex qua perseuerante causa, scilicet, ex rubore, & exprobratione iniectis, nisi ludat, pergit ludere, & velle lucrari. Alio modo id potest accidere taliter, quod iã non ex metu, vel expudore, sibi prius iniecto perseuerate, sed ex alia noua causa ex vi præcedenti non orta: sed aliunde, acceptat de nouo liberè tam ludum, quam conditionem vtriusque sortis ludi, scilicet, tam perdendi, quam lucrandi: præmissa autem hac distinctione: ¶ Statuitur prima conclusio, si vi tractus ab initio, primo modo in ludo perseuerat, scilicet, ex dicta vi formaliter, vel virtualiter in eo perseuerante, quia scilicet, vt exprobrationi, & rubori, sibi iam prius iniecto nõ subiaceat, pergit ludere, & postquam sic ludit contentetur lucrari, ex hoc consensum in ludum, & lucrum, qui illum vi traxit ius assumere nõ potest lucrum ex tali ludo captandi. ¶ Hæc autem conclusio, quæ est contra Garciam absolutè oppositum tenentẽ patet. ¶ Primò, quia talis consensus quatenus attingit ad ludum virtualiter est coactus, quia virtute violentiæ prius illatæ, quo ruborẽ, & exprobrationem sibi prius iniectam propulset, eligit alias non lufurus ludere, & conditionaliter, & non absolutè, sed potius ex supposito, scilicet, supposito, quod vis sibi inferretur, eligit magis ludere, quam illam pati, & supposito, quod vi coactus est ludere, mauult lucrari, quam perdere. Alias autem si suæ libertati esset relictus, maluisset non ludere cõpericulo perdendi, quam ludere cum spe incerta lucri: Vnde consensus non est absolutus, neque satis liber ad concedendum trahenti ius lucrandi. ¶ Secundo probatur à simili, si puella graui metu parentis adacta profiteretur solennitè in aliqua religione, temporeque professionis bona sua dotalia, seu patrimonialia causa professionis largiretur monasterio, profectò neque talis honorum collatio valida esset, sicut neque eius professio, quia ex radice violentiæ prius illatæ vtraque claudicaret, quia perinde est ac si illa puella intra se diceret, nollem bona mea

Variantdo flores.

Cont. Alcoc. & Garc.

Admittitur sententia Garciae hic tantum in casu.

Idem dicitur.

Senten. Thom. sic intelligenda.

Satis obiect. Garc. Alcozer.

Opinio contra probat.

Quæstio

Arguitur

Sent. Garciae nõ placet omni no.

Distinctio

Conclusio

Prob. 1.

Prob. 2. Simil.

bb s name

na mea conferre monasterio sicut neque profiteri, sed postquam cogor profiteri, volo impendere monasterio bona mea, ut inde alar. Ita neque valida videtur acceptatio ludi aut conditionis soluendi perdita quæ iste vi tractus perinde se habet ac illa puella, quatenus attinet ad conscientiam, quia perinde nollit ludere, nisi cogeretur, neque lucrari ex ludo cum periculo perdendi, nisi vi ad utrumque impulsus esset à trahente, quare talis acceptatio ut pote inuoluntaria secundum quid, quia ex violentia prius illata originem habet, non est idonea ad ius lucrandi conferendum, ei qui ad ludendum vi traxerat.

Conclus. 2. ¶ Secunda conclusio, si qui vi tractus est ad ludum non ex vi, vel metu prius sibi iniecto perseverante, sed ex alia noua causa aliunde, quam ex vi præcedenti orta acceperat de nouo libere ludere, scilicet, vel quia id rogat amicus alius, scilicet, ut ludat, vel quia exponi videt ludo iocale accurate elaboratum, quod cupit pro sua vxore lucrari, aut si quid simile accidat, quod prius vi tractum denuo ad libere ludendum alliciat, iam tunc ius fit in his casibus prius vi illum trahenti à sic tracto lucrandi, in hoc autem sensu sententiam Garciae non referamus.

Prob. 1. ¶ At patet quia iam ex alia distincta causa à priori vi non habente ortum, ex inuoluntario factus est voluntarius ad ludendum.

Prob. 2. d. simili. ¶ At probatur secundò à simili, si verbi gratia stanti vi graui mihi illata de contrahendo cum Maria: si contraham, contractus matrimonij erit nullus, cap. significauit de eo. quid dux. in mati. quam pollu. si tamen interim alius non cogens, sed offerens amplam dotem si eam ducerem accederet, allectusque hac de causa matrimonio præberem consensum, iam ex tunc consensum idoneum, & voluntarium non obstante præcedente vi matrimonio contrahendo me præstitisse reputaretur. Ergo par ratione si dum iuxta exempla tradita in hac secunda conclusione, noua causa accedit, quæ liberum, & nouum gignit consensum ludendi in vi prius pertracto, ius comparatur alteri collusori lucrum, si sibi fortuna faueat inde capiendi. Igitur quod nos inficiamur contra Garciae, id est, scilicet, quod in vi pertracto ad ludum accedens voluntas lucrandi non per se est fidele argumentum, quod in ludum, & iuges ludi absolutè, & libere de nouo consentiat, ita ut lucrandi ius pertrahenti sit concedendum, nisi causa aliunde se offerat, quæ sic vi pertractum de nouo ad ludendum alliciat librum eius nouum consensum conte-

stetur: iam nunc superest ad argumenta posita in fronte quæstionis facere satis.

¶ Ad primum igitur argumentum respondetur negando antecedens, non enim eo quod animo statuerit, vi tractus accipere ex ludo ludum, censendus est libere consentire in ludum: sicut neque puella graui metu patris ad acta profiteri, eò quod velit bona sua dare monasterio, & à monasterio alimenta capere, hoc libere censetur facere: sed virtute prioris coactionis, qua cogitur profiteri. Ita neque vi tractus libere consentire videtur, tum, quia secundum opinionem prædictam Cuius potest lucrari, licet non possit perdere: sicut accidit in collusore ludente cum vidente falsis cartis. Tum, quia hoc facit ad redimendam suam vexationem: quia postquam soluturus est iniustus si perdat, vult causa re compensationis damni lucrari. Nam alias coactione cessante, neque ludum, neque lucrum incertum cum periculo perdendi acceptare vellet. Quare, ut patet in exemplo adducto puellæ totum negotium ludi geritur coactè, quia ex radice primæ coactionis procedit.

¶ Neque obstat exemplum coactæ à principio emptionis, ubi iam emptor cupit habere rem emptam: quia nisi accedat noua causa, qua denuo afficiatur ad illam rem, ac per consequens ad eius emptionem, eò quod illam velit habere non sufficienter per hoc indicat se libere in prædictam emptionem consentire: sed tantum causa redimendi suam vexationem, & cauendi damnum proprium, illam rem & retinere, & accipere censetur, nempe in re compensationem illius pretij, quod pro illa impendere venditori cogitur. Nam alias hac sublata coactione, neque eam emere, neque pro pretij solutione habere vellet, nisi forsitan gratis oblatam.

¶ Ad secundum argumentum desumptum ex cap. ad id. de sponsalib. respondetur, quod non est par ratio de casu assumpto, & de casu illato. Quia illa mulier solum in foro exteriori (licet primo fuisset coacta) per cohabitationem diutinam vnus anni, & dimidij censetur libere in matrimonium iterum consensisse: quia cum per tantum temporis ab illa cohabitatione resilire: & fugere posset, in ea patienter immorata est. Vnde glossa inibi ait hinc argumentum sumi ad multa de tacito consensu. i. quæst. i. constat, & dist. l. presbytero, hinc quoque ortum habuisse versiculum illum addit, scilicet: Effuge cum poteris ne consensisse puteris, Nam si persistiteris illius vxor eris. At in casu illato, & ubi loquimur solum in foro conscientie,

Ad. 1. arg.

Satis obiectum

Ad. 2. arg.

Dispar ratio utriusque casus

scientiæ, ubi cessat præsumptio cum de rei veritate constat res ipsa probat, dum non se obtulit noua causa nouiter ad libere ludendum alliciens, adhuc coactum primum consensum circa ludum formaliter vel virtualiter perseverare regulariter, & moraliter loquendo. Quia neque in tam breui tempore ludi, ubi recens erat vis illi illata & formaliter, vel virtualiter perseverans, non est censendus vi tractus ad ludum nulla alia noua illum alliciente orta causa, tam cito mutasse sententiam. Nam illa causa capiendi ex ludo ludum, sicut illum ante coactionem non alliciebat, ita etiã post in ludi initio animaduersa non libere allicit, quia si suæ libertati relinqueretur, mallet à ludo desistere.

Ad. 3. arg. ¶ Ad tertium argumentum, quod fortius virget respondetur dupliciter iuxta duplicem modum opinandi circa casum pro antecedente assumptum, primò igitur dicimus, quod si teneamus sententiam Nauarri in summa cap. 22. num. 51. quam & astruit esse communem eique suffragari Panorm. Prepos. alioque multos contra Host. in cap. consultationi, de sponsal. scilicet, quod matrimonium metu mortis contractum metuque mortis consummatum non est validum propter rationem, quam ipse Nauarrus ait esse irrefragabilem, scilicet, hanc quia si consensus metu mortis extortus in matrimonium est directus non est satis liber, & fortiori consensus indirectus consequens ex copula metu mortis consummata satis liber non est, ad validandumque matrimonium non satis est aptus, tunc planè negandum est antecedens, scilicet, quod ut euadat mortem, & peccatum si consentiat in copulam affectu maritale matrimonium sit validum. Quare nihil ex tali antecedenti utpote falso contra nos probatur. Si autem cum Soto in. 4. & cum fratre Iosepho in suis floribus teneamus quod tale matrimonium alias inualidum per affectum maritalem causa fornicationis peccatum vitandi consummationi copulæ adhibitum ratificatur, quia tutius est inquit Sotus ecclesia illud præsumat esse matrimonium, perstringatque contrahentes ut in illo perseverent, quia alias in hoc casu potius esset subeunda mors, quàm consummare illud non affectu maritali, tunc dicendum putamus iam illum consentire in matrimonium non ex metu mortis illato ab alio, sed ex metu à se concepto peccandi ne scilicet, peccet accedendo ad non suam, idèò liberum, & sufficientem vult adhibere matrimonio consensum, sicut verbi gratia puella, quæ intra domum paternam vix euitabiles,

An matri. vi etiam co summatum valet.

Variant Sotus & Nauar.

Sent. Soti.

Exep. puellæ coactæ.

vehementesque occasiones peccandi cum cò languinco, quo cum frequentissimè peccauit habet, si metu cadenti in vitum constantè profiteri solemniter in conuentu aliquo cogetur à patre rei inficio, professio esset nullata men si tempore profitendi in se reuersa dice- ret, licet fuerim hætenus coacta profiteri à patre, sed tamen non iam ob vim illatam mihi à patre, sed potius, ut sic consulam salutem animæ meæ, & occasiones peccandi perdurantes in domo paterna vitentur profiteri volo: profectò talis professio ex hac sancta consideratione emissa satis esse libera censetur, quia iam non ex vi prius illata, sed ex noua causa vitandi peccatum ortum habuit, sic & in nostro casu, at licet non nihil videar agnoscere discriminis inter casum matrimonij coacti in antecedenti assumptum, & casum professionis puellæ: sed in moralibus non oportet nimis emungere, aut demonstrationes mathematicas querere.

¶ Quare iuxta hunc opinandi modum Soti, F. Iosephi, & aliorum, concessio casu antecedentis, quia ibi interuenit noua causa consentiendi, scilicet, ut vitetur peccatum: negatur consequentia, quia velle accipere lucrum secundum Canum non inducit peccatum, quod sit necessario vitandum in casu. Sed neque ipsa voluntas lucrandi cum sit conditionalis, id inducit, utpote, quæ sic se habet in forma, licet, si cogor ludere, vel postquam cogor ludere, & perdita soluere, volo potius lucrari. Alias autem, neque ludere, neque lucrari cum periculo ludo exposita perdendi vellem, si id mihi integrum fieret: vel in optione mea sola relinqueretur, vide superius dicta, ubi de ventione ex metu egimus.

¶ Iam vitimò ad illum casum qui Salamanca inter ludentes contigit opus est respondere. Quæritur ergo, utrum qui volens renuntiare auctori ab altero collusore sibi propositæ, embite, Hispanicè nuncupatæ, propterea, quod admonitus est à tertio. inspectore ludi illam auctionem accepit, & eam tandem lucratus est, reus factus sit propter admonitionem sibi factam restitutionis lucri.

¶ Breuiter igitur expedientes quæstionem dicimus primò, quod si in hoc casu, qui admonitus ab inspectore cartarum suarum, & sui collusoris, ut acceptaret auctorem, id est, el embite, ante hæc admonitionem obfirmauerat intra animum suum illam non acceptare: sed quia est admonitus illam acceptauit auctorem, illam lucrari non poterit: sed tantum fortem primam ludo pro qualibet manu non

Solutio

Questio

dictum

non accedit auctio tantum expositam. Quia admonitio illius vtriusque partis cartarum in spectoris illum in tuto lucranda illam auctio- nem posuit.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus quod si adhuc in æqui- libro erat secum conferens in animo, an au- ctionem oblatam acceptaret, vel non, quia ab illo inspectore cartarum vtriusque partis si- gnis, aut nutibus acceptare monitus est, idem auctio- nem acceptavit, & lucratus est, nõ vide- tur obligandus ad totam restitutionem auctio- nis, sed tutius est illius auctio- nis sic lucrifac- te restituat aliquam partem. At quod non tenea- tur ad totum pater, quia etiam, si non esset ad- monitus forte eam acceptasset, eamque perin- de fuisset lucratus, quod autem tutius sit vt partem restituat patet. Quia admonitio illa il- lum ad acceptandum, & ponendum se in tu- to inflexit alias vacillantem, ergo ratione hu- ius tutius est arbitrio boni viri aliquam partem auctio- nis lucrifac- te restituere.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicimus, quod si taliter fuit admo- nitus, vt auctio- nem acceptaret, qd adhuc post monitionem circa iacturam, vel lucrum auctio- nis varium euetum potuit habere ludus, pro- pterea quod talis inspector, qui commune se- cit, conditionem ludi vtriusque partis non sa- tis aduerterat, vel callebat, vel ob rationem aliam, tunc quia aperte per talem monitionem non fuit constitutus in tuto, non tenetur, quam acceptavit, & lucrifecit auctio- nem restituere: & hæc satis sunt de contractu ludi nam si quæ hic minus principalia omitto, consulto ea hic missa facio, quia in. 1. tomo materia de ludo sunt satis explicata, dolose autem surripientis primam manum in ludo in tantum si lucratur tenetur restituere in quantum ob hoc factus est melioris conditionis.

CAP. XXIII. De contractu sortium, & de his quibus constat, & de quinque in ea concurrē- tibus, & unde hic officialibus sit merces soluenda, & hic quando designatur pars pro pauperibus unde ista pars est desumenda, & an exponens rem suam sortibus licite spondeat, vt qui plures scedulas intra signatos dies miserit eam lu- cretur.

¶ Proterea de contractu sortium accedit dis- putatio, quæ quoniam non magnum fa- cessit negotium breuiter absolunda est, de ea igitur agit Alcozerus cap. 49. & Garcia lib. 2. de contract. fol. 98. prænotandum autem primo hic est nos solum de sortibus diuisorij iure sermonem, quarum contractus recitatur non

do hoc exposcit, scilicet, vt sortes has mitten- tes æquali forti lucrandi, atque perdedi se sub- dant. Naturam verò huius contractus si spe- culamur, ex duobus palam est eam constare, scilicet ex emptione, vel venditione rei, scilicet equi, vel iocalis, quod subijcitur sortibus. Et secundo ex ipso contractu sortium, scilicet quo exquiritur cui contingat res empta. Ex quo corollariè elicitur huius contractus iu- stitiam ex vtroque libranda esse. Quinque autem in hoc contractu cõstuant, quibus ius inest aliquid lucri inde capeffendi. Primus est iocalis venditor, super quod mittendæ sunt sortes, qui inde capit suum pretium. De- inde mittentes sortem super illud, post hos ministri taxantes pretium, & illud a fortè mit- tentibus conquirentes. Deinde tabelliones sortium mittentium nomina scripto mandan- tes, & scedulas sortium conficiētes, mox pau- peres & piæ causæ, & tandem plures mitten- tes scedulas supradictum iocale in sortes ex- positum. Domino autem iocalis suum pre- tium tantum accipiendi ius inest. Is autē cui sine fraude cedit fortis alea, eam sibi vendica- re poterit: quia æquali fortunæ se exposuit iu- stum quoque salarium suum hinc ministris li- citum est accipere si sint necessarii, & pro tempore, quo negotio sortium operam na- uant.

¶ Sed ad quorum expensas merces sui mi- nisterij officialibus sit soluenda poterit quis hic fortè hæsitare. Respondetur ergo, quod li- cet Alcozerus, vbi supra in casu, quo venditor suis sumptibus iocale expositum sortibus aliis erat venditurus, sentiat ad expensam domini talem mercedem ministris esse soluendam in ea proportione, quæ ab illis sumptibus est rele- uatus: tamen duplici ratione dicendum est cum Garcia vbi supra, talem mercedem ad ex- pensas non domini iocalis, sed super illud sor- tes mittentium fore ministris soluendam: tū, quia ipse contractus sortium magis in utilita- tem sortientium cedit, quàm in utilitatem do- mini iocalis, qui nihil aliud accipit inde præ- ter iustum pretium rei luæ: tum, quia ministe- rium quod officiales circa hoc exhibent ma- gis sortibus ipsis, quàm primæ venditioni io- calis de seruire videtur. Nihil autem huic no- stræ assertioni obstat, si dominus sponte ali- quid stipendij, vel totum ministris velit sol- uere.

¶ Ad dicimus tamen secundo, quod in hoc contractu sortium pars designata pauperibus vel pro pijs operibus deputata licite desumi potest, siue a sortientibus, siue a domino io- calis

Cõtractus sortis.

Quinque in eo cõstunt.

Questio.

Dictum.

Dictum.

Questio.

Questio.

calis sibi ab vtrisque licet æquius sit vt ab vtrif- que sumatur, postquam totus contractus prout constat ex venditione, & sortibus in gra- tiam vtriusque partis videtur initus, nihilo- minus auctoritas publica pro licentia, quam impendit vt res vendatur adiuncta conditio- ne, vt interementes super illam mittatur fors (quam licentiam negare aliàs poterat) post par- tem, quàm inde applicat pro pauperibus, aut pro pijs operibus a domino vel a sortientibus vel ab vtrifque coniunctim, prout maluerit exigere, quàmuis vt diximus æquius est vt ab vtrifque coniunctim eam exigat. Nam & si au- thoritas publica reipublicæ via venditionis, scilicet, quia concedit licentiam vendendi nõ possit vitra iustum pretium debitam vendito- ri aliquam augere partem pauperibus confe- rendã, bene tamē ratione licentiæ indultæ ad sortes mittendas bono communi pauperum subueniendi gratia potest aliquam portiuncu- lam impertiendam pauperibus designare, eã soluendi onere, vel dominum iocalis, vel sor- tientes, vel vtrofque grauando, quam con- ditionem eo libentius solent acceptare quod videant eum esse in vfu, tum in pauperes, vel pijs vsus erogare se eam, tum quia sub ea cõ- ditione postquam nõuerunt vsum inierunt contractum.

Questio

Resp.

¶ Tandem hic quoque ambigi solet, an do- minus iocalium, qui ea sortium contractui ex- ponere parat, possit spondere, vt qui plures scedulas intra signatos dies miserit signatū iocale lucretur. Respondetur autem ad quæ- stionem breuiter, quod si in iustis iocale iam in numero eorum iocalium, quæ sunt ex- polita sorti sit computatum, post expositionem eius cum alijs ad sortem, quia iam qui misera- rant scedulas aliquas ius aliquod habebant & obtinuerant supra illud, licet nondum in- tegrum, dum numerus scedularum nõ erat completus, quia est in præiudicium eorum ta- lis sponfus, licite fieri non potest, secus si a principio ante istam expositionem facta fuit.

CAP. XXIII. De contractu locationis & eius diffinitione, & de rebus quæ locari possunt, & de regula circa hoc, & an reditus ecclesiæ ultra triennium locari possint, de facti contingencia in Salmantica aduertuntur confessarij de Concil. Trid. & quomodo vna constitutio reuocat aliam de multis locacionibus, iterum de locacione cuius in noua Hispania, de contractibus usurarijs duobus, de contractu qui dicitur Hispanice, abo- yar las tierras, de mutuantibus vt eorum terra- locentur, vel colantur.

Propterea, quod in tomo primo nostri Instructori conscientiæ de contractibus commodationis, & depositi, & locacionis copiosius egimus, nõ illic dicta hic superflue re- petamus, & ne hic vbi ex professio de contra- ctibus disputationem sumpsimus nõstro of- ficio omnino deesse videamur: placuit hunc modum, & medium hic tenere, scilicet, ali- qua hic nobis occurrentia scituque necessa- ria, circa has materias sub breuitate perstrin- gere, & non omnia illic dicta hic rursus incul- care. Igitur a contractu locacionis inchoan- tes. Dicimus primò exordientes a diffinitio- ne locacionis, quod locatio importat conces- sionem factam personæ, vel rei ad vsum conuenta mercede in pecunia statim nume- rata, vel numeranda. Nam si aliud dare- tur non esset locatio: sed contractus innomi- natus.

¶ Conductio verò est personæ, vel rei ad vsum acceptio interuentu pecuniariæ mer- cedis, itaque conductor est, qui soluit pen- sionem, locator autem, qui dat ad vsum mo- do dicto. §. si quis. ff. de po. l. prima. Si verò conductio sit respectu operis, est e conuersio. Nam qui ponit operas est locator, at qui pro eis soluit pretium est conductor. ff. eodem titulo. l. item quæritur §. primo, & si est conductor rei vrbane dicitur inquilinus, si autem rusticæ rei conductor est, colonus nun- cupatur.

¶ Quoniam verò hic inquiri solet quæ nã res locari possint, placuit hic iuxta gloss. & text. in. l. locare. ff. locati. hanc regulam gene- ralem, per quam sit satis quæstioni præsigna- re, scilicet, omnia illa quæ vendi possunt: pos- sunt etiam locari, seruitutibus prædialibus vt iter, via, & similibus exceptis, quæ quidem iuxta prædic. gloss. locari non possunt. Serui- tutes autem personales, quæ sunt vsusfru- ctus locari quidem legitime possunt. l. arbori- bus. ff. de vsufruct. sed non seruitus vsus, vbi tantum ius est ad vsum: in tit. de vsu & habi- ta. §. minus.

¶ At verò quoniam dictum est, quod res omnis venalis locari potest, quomodo id licite, vel illicite fiat indagandum venit.

¶ Dicitur ergo, quod res venalis locari po- test licite: dum modo periculo substat locato- ris in casu fortuito: nisi culpa lata, vel eius con- ductoris interuenierit. Estimata autem peri- culo conductus quoad perditionem, & de- teriorationem seculi eius culpa leui, aut lata aut dolo, de quibus solum conductor tene- tur, locari licite non potest, quia id videretur fieri

De contra- ctu locat.

Diff. locat.

Questio.

Regula ge- neralis.

Questio.

Resp.

fieri

fieri in fraudem vsurarum. Quoniam res æstimata intercedit loco pecuniæ. l. si vero. ff. solu. matrimon. Quia perinde esset ac si pecuniam mutuasset, pro cuius vsu aliquid ultra sortem vellet accipere. Neque enim tunc vera locatio præsumi potest, quia hæc est natura contractus locationis, quod cum per eum in conductorem rei locatæ non transferatur dominium, apud locatorem perinde maneat periculum, sicut manet dominium.

Questio. ¶ Sed iam emergit hic quæstio prima, an liceat locare pecuniam pro eius locatione aliud quod interesse accipiendo, facessit enim dubium in hac parte quod Garcia libr. 1. de contract. pag. 11. affirmat dicens, quod mutua re pecuniam pro interesse est mutare mutationem in locationem, quod in pecunia fieri non licet, quia pecunia inquit non est locabilis. Vnde qui mutuatur pecuniam agricolæ ut redhibeatur in vino, licet nomine, & votenens dicat se illam pecuniam mutua re, tamen animus eius eo tendit, ut conficiat contractum emptionis vini, & quia tunc mutuum vertitur, tandem in contractum emptionis, qui de se est licitus, propterea & tale pactum licitum erit. Hæc Garcia, cui aduersari videtur D. Thomas. 2. 2. quæst. 78. artic. 1. in solutione ad. 6. ubi sic ait, quod si quis concederet pecuniam signatam ad ostentationem, vel ad pompam, vel ad ponendum loco pignori talem vsum pecuniæ vendere potest. Ex quo infero quod si pecunia potest quoad hunc vsum vendi, ergo & locari secundum D. Thomam, conclusimus enim sub regula generali iam tradita, quod quidquid poterat vendi, poterat & locari.

Distinctio. ¶ Pro resolutione ergo quæstionis præmittenda est distinctio illic tradita à D. Thoma, scilicet, quod vsus pecuniæ est duplex, alius enim vsus eius est principalis, scilicet, distractio pecuniæ in commutationes, alius vero eius vsus potest esse secundarius videlicet uti pecunia argentea, vel aurea ad ostentationem, & pompam, vel ad statuendam eam loco pignoris.

Respon. ex mente D. Thom. ¶ Dicimus ergo loquendo ad mentem D. Thomæ quod pecunia etiam argentea, vel aurea in ordine ad eius principalem vsum, scilicet, ut distrahatur in commutationes locari pretio non potest, sicut neque hic vsus pro interesse ultra sortem tradi, esset enim talis locatio mutuum cum lucro sub nomine locationis palliatum. Si autem consideremus pecuniam in ordine ad secundarium

prædictum vsum, id est, ad ostentationem, & pompam, ad quam eius conductor ea uti parat, vel ad ponendam eum loco pignoris, sic faciat auctore Diuo Thoma ibi talem vsum pecuniæ licite homo vendere potest, ita & locare, & licet hoc quidem, si absit fraus, & dolus, & fiat deinde sub ea conditione, ut periculum fortuitum, sicut etiam eius dominium maneat apud illius pecuniæ locatorem, quod potest hic in hoc secundario vsu pecuniæ euenire: non autem in principali eius vsu, eo quod hic eius secundarius non censetur esse eiusdem pecuniæ perfecta distractio & consumptio. Primus, seu principalis eius vsus deseruiens, nempe ad commutationes est quidem eiusdem pecuniæ consumptio, seu alienatio etiam quoad dominium: ideo eam in ordine ad primum hunc principalemque vsum pro aliquo, videlicet emolumento ultra sortem locare esset mutuum cum vsura. Quare in hoc sensu intelligitur locutus fuisse Garcia, quando asseruit pecuniam non posse pretio locari: non autem id intellexit in ordine ad prædictum secundarium vsum, quia hæc intelligentia esset contra S. Thom.

¶ Deinde, quia fructus rei ecclesiasticæ locari possunt, atque etiam, ut Panormitan. in cap. etiam. de locat. & conduc. tradit fructus decimarum locari possunt laicis ad annum censum. Iam quæritur, an fructus tales ultra triennium locari possint.

¶ At videtur quod sic liceat, tum, quia Concilium Tridentinum, Sessio. 25. capit. 2. solum irritat locationes rerum ecclesiasticarum etiam auctoritate Apostolica confirmatas, si factæ sint ad longum tempus, at longum tempus censetur esse ultra decennium. Nam iuxta glossa in Clementina. 1. de reb. ecclesiasticis non alie. paruum tempus est, quod est infra decennium, imo ibi Concil. Tridentin. 29. annos exemplificat esse longum tempus. Tum, quia secundum aliquos extrauagans, ambitiosæ, quæ determinat tempus triennij non videtur ob stare, vel quia non est in vsu, vel quia per Sixtum (ut aliqui sentiunt) fuit reuocata, vel quia in ea dicitur, præterquam in casibus à iure permissis, & sic quod est secundum ius, erit secundum extrauagantem, ambitiosæ: & quia secundum ius spatium nouennij, quod dicitur paruum secundum Doctores, est etiam paruum: videtur, quod non obstante Paulina locatio ultra triennium, dummodo non excedat nouennium fieri possit.

¶ Igitur ad quæstionem breuiter cum

Resp. Cordub. lib. de casibus conscientie, quæst. 13. respondemus dicentes primo ad casum, quod si locatio facta de redditibus ecclesiæ ultra triennium irrita est, & nulla. Huius sententia est Siluester verbo alienationis: quæst. 15. & locatio quæst. 2. & Couarruias in resolutionibus. libr. 2. cap. 16. num. 7. corollar. 3. & patet ex dicta extrauagante ambitiosæ, cuius verba si quis recte expendat, clarè colliget, quod huiusmodi locatio ultra triennium fieri non possit, & ita dicendum videtur insistendo Paulinæ verbis.

¶ Ad obiectionem in contra respondetur, & primo ad primam obiectionem dicitur, quod neque prædicta extrauagans, sicut neque quæcunque alia lex nisi prout est in vsu recepta obligat, & quia non constat an in omnibus prouintijs sit vniuersaliter recepta, sed id in dubio est, ideo teste Caietano in summa tit. excommunicatio. capit. 75. cui accedit Nauarrus, talis extrauagans ambitiosæ non valet, neque obligat, nisi secundum quod recepta est in vsu in diuersis prouintijs, & quamuis Siluester verbo alienatio quæst. 13. dicat in nihilo esse receptam, Nauarrus tamen loco supra allegato ait se credere nullibi esse receptam quantum ad omnia. Nam in primis in nullo loco vsu recepta est, quoad priuationem beneficiorum, quam ipso iure incurri decernit ab his qui inferiores fuerunt episcopis, vel abbatibus si intra sex menses in dicta alienatione perseverauerint, additque secundò in Lusitania non fuisse receptam quoad locationem in solo tres annos, quia passim vsu venit fieri locationes in quatuor. Tertio addit se credere in paucis locis esse receptam, quoad pœnas extrinsecas, scilicet, pœnam excommunicationis, quamquam in multis recepta fuisse creditur quod ad dispositionem principalem, & pœnam intrinsecam nullitatis alienationis, & locationis factæ in plures, quam tres annos. Vnde Salamanca in facti contingentia, ait per sententiam irritam, & nullam iudicasse quandam locationem factam à clerico in plures, quam in tres annos, quamuis clericum, qui illam fecerat, ab ea excommunicatione immunem fuisse iudicauerit, quæ antiquo iure capit. 1. ne Prælati. vic. continetur, ac per consequens, nec in illam irregularitatem incidisse, qua celebrantes in excommunicatione maiori solent irritari, etiam si post illam locationem absque absolutione celebrauerat.

Extrauag. ambit. in quibus re cept.

Argum. con. Trid.

Obiecti. nes.

Facti con. tingentia. Salmant.

Nota.

¶ Tandem vitimò adijcimus, quod quia

in communi loquendo res parum nota est, scilicet, in quibus locis, & quomodo, & in quantum hæc extrauagans sit recepta, quantum ad forum conscientie spectat: ad confessarium attinet inquirere de vsu prouintie, quomodo hæc extrauagans practice tur, ut iuxta practicam, & vsum ibi conuincat pœnitenti, & non ultra super hoc, quod idem secundum Nauarrum perpendendum fore censemus à iudicibus fori exterioris, quo restam super hunc casum possint proferre sententiam.

¶ Ad aliam obiectionem, qua obijcitur, quod in ea extrauagante interdicitur locatio præterquam in casibus iure permissis, dicimus, primo, quod forsitan illa determinatio præterquam in casibus à iure permissis solum determinat in feudationem, vel contractum emphiteuticum, cui immediate apponitur.

¶ Secundo & melius dicimus, quod cum illa particula, ultra triennium, ibi expressa illas dictiones locationem & conductionem immediate sequatur: illa autem exceptio, scilicet præterquam in casibus à iure concessis in feudationem, & contractum emphiteuticum immediate subcedat: non videtur illa particula, ultra triennium, per illam exceptionem præterquam, & cætera fuisse perempta. Vnde respectu locationis manet in suo vigore, scilicet, quod non sit valida, si fiat ultra triennium. Istaque glossa visa est germanior textui omnibus in locis, ubi recepta est hæc extrauagans, quo ad pœnam intrinsecam nullitatis locationis factæ in plures, quam tres annos.

¶ Ad obiectionem ex parte Concilij Tridentini, Sessio. 25. capit. 2. dicitur, quod licet illic Concil. Tridentin. solum irritet locationes rerum ecclesiasticarum, quando factæ sunt ad longum tempus, per quod secundum sententiam communem doctorum intelligitur decennium: tamen, quia ibi adijcit concilium in damnum ecclesiæ, & contra canonicas sanctiones, tales locationes contractas fuisse fore iudicandum, non propter hoc censetur reuocasse extrauagantem ambitiosæ. de non locando res ecclesiæ ultra triennium: tum, quia de locationibus ante, scilicet, à 30. annis citra factis loquitur: tum, quia ista constitutio Concilij Tridentini reuocans locationes prædictas factas ad longum tempus non est expresse contraria constitutioni extrauagantis ambitiosæ irritantis locationes rerum ecclesiæ ultra triennium: tum, quia

Aduertant iudices & confessarij.

Ad aliam obiecti.

Solo. 2.

Ad obiecti. ex concil. Trid.

quia esto daretur esse contraria, tamen quia iuxta sententiam communem iuristarum constitutio posterior non reuocat priorem, nisi in eo tantum, quo sibi expresse est contraria, nam in alijs remanet valida, & quia in hoc non est expresse contraria constitutio concil. Trident. constitutioni ambitiosæ, non enim lex quæ disponit locationes ad longum tempus factas à prouincialibus in damnum ecclesiæ & contra canonicas sanctiones contractas fore iudicandas, sicut disponit ibi concil. Trident. per hoc expresse locationes huiusmodi factas ultra triennium validas esse decernit (vt videre est) sequitur dispositionem hanc concil. Trident. dispositionem ambitiosæ, in hoc non reuocasse.

Quomodo constituit. vna reuoc. alia.

Nota ex conc. Trid.

Statuit quoque concilium Trident. sess. 25. capit. 11. de reformat. quod nullæ locationes beneficiorum si anticipatis solutionibus fiant, sint validæ in præiudicium successorum, neque in hoc quodcumque indultum, vel priuilegium vult suffragari, neque tales locationes in Romana curia, vel extra confirmandas esse permittit, interdicat etiam iurisdictiones ecclesiasticas, seu facultates deputandi, aut nominandi vicarios in spiritualibus posse locari, conductoribusque prohibet aut per se, aut per alios ea exercere.

Questio.

Respons.

Deinde in dubium vocari hic potest vtrum liceat locare operas suas clerico pro diuinis officijs dicendis. Respondetur breuiter (quia aliò properamus) scilicet, quod operas intrinsecas, & ipsis diuinis officijs de per se annexas simonia est locare, sicut & vendere. Quia ex se spirituales sunt capit. cum in ecclesijs, de Simo. licebit tamen clerico pro obligatione accidentali, qua se obligat ad celebrandum per totum annum, vel per plures annos plus aliquid accipere. Sicut pacisci potest cum aliquo clericus, vt quia obligatione ciuili astringitur ad commemorandum in aliqua ecclesia ad celebrandum ibi diuina, aliquid vltra eleemosinam communem Missarum sibi erogetur, ita tamen quod intentio plus accipiendi, non dirigatur ad diuina, sed ad mansionem, quam ibi facturum est, vel ad laborem temporalem quem ibi sustinet, vel ad damnum, quod subit ob. moram, vt in capit. ad quæstiones de rer. perm. insinuat, & Innocent. in pen. cap. ne Prælati vices sua tradit.

Questio.

Præterea non immeritò hæsitare hic quis poterit, vtrum conductor rem sibi locatam al

teri locare possit. Huic hæsitati Panormit. breuiter facit satis in cap. inter dilectos. de fid. instrum. vbi ait posse conductorem rem à se conductam alteri locare, vt etiam insinuat. l. nemo. C. loc. nisi aliud esset conuentum in dict. l. nemo, vel nisi propter hoc alteri fiat præiudicium, vt si personæ inhonestæ, truci, vel insolenti eam locaret, vel inuitis socijs, qui conduxerant etiam eam alijs locare contenderet. Hoc autem opinio communior confirmat.

Insuper hic non præter propositum videtur esse, si veritatem huius quæstionis inquiremus: scilicet, an gregis dominus pastori locare possit. 100. oues, eo pacto vt suo labore, ac cura pascat eas, atque in eodem numero centeno conseruet, ex eorum factibus à numero illo per interitum deficientes reficendo, ita vt in fine anni de reliquis factibus, & fructibus dimidias sibi partes dominus, & pastor acquirant.

Dicendum autem puto ad quæstionem, omissa illa quæstione potius de nomine, quæ de re, scilicet, vtrum contractus hic, societatis contractus dicendus sit (vt volunt aliqui) aut potius contractus locationis operarum pastoris admixto contractu sortium (prout Garcia placet) quod reuera licitum apparet contractus, propterea, quod in eo vterque tam dominus illarum centum ouium, quam pastor æquali se exponunt fortunæ alex. Pastor namque accipiendi maius, vel minus, quam alias merces sibi certè, & iuste debita exposceret, periculo se exponit. Dominus autem gregis periculo se obijcit plus, vel minus soluendi eo iusto pretio locationis, quod alias operæ pastoris locatæ pro pascendo grege iuste mererentur. Hunc namque & similes contractus rectos facit æqualitas perdendi, atque lucrandi. Secus autem esset si vnus eorum constitutus in tuto lucrandi alium constitueret in statu certo facturam patiendi, ita Garcia libr. 2. de contract. cap. 21. pag. 630.

Propter defectum autem huius æqualitatis & rationes alias Sotus de iustit. & iur. merito damnat contractum hunc, quem pessimum & vsurarium vocat, quamuis fateatur esse vsuratum. Vbi sub effigie contractus locationis, aliquis rusticum obligat consignando illi viginti aureos ceu pretium bouum, quibus rusticus caret, obligando illum, vt saluos, ac tatos locatosque custodiat, soluatque menstruum locationis pretium. Hoc autem vsura non vacat, quia in fine anni recuperat suos viginti quos contulerat aureos, quali custodi-

Questio.

Respons.

Corol.

Contractus vsurarius.

Questio.

Respons. dictum. 1.

Corol.

ros boues, insuper & locationis factæ recipit pretium, quod est lucrum permutuo socii pere. Propter eandem rationem, contractus hic vbi locatio, & conductio operum pastorum videtur admisceri merito reprobatur à Soto, vbi quis in Autunq. melle oues dicit, & fingit se emere obligatis pastoribus eas videri, vt vsque ad Maiu eas saluos custodiant, & eorum periculo pereant, & postquam totam facturam perceperit, reuendit eisdem eisdem pastoribus eodem pretio. Patet autem iniustitias huius contractus ex pluribus iniustitijs, quæ continentur in eo. Nam si prædictus obligat venditores ad eas eodem pretio redimendum illa quam fingit emptio non venditionem sibi habet verè correspondentem, sed potius mutatio est pretij, quod pro facta, & captione ouium dat. Insuper & obligare eos velle, vt earum periculum subeant, arguuntur tamen planè est quod eas non emerit, nisi si emisset emptori deberent perire, & non pastoribus eas vendentibus, quod si alleget se iam aliquid tam pro periculo, quod interim subeant pastores in eas custodiendo, & pro operis, quas locant ad eas pascendum, se aliquid impendere, dicimus quod præterquam quod ratione mutui virtualis has obligationes pascendi & custodiendi iniuste, & sic ad inescandum lucrum imponit, pro custodia, & periculo hic, & sui similes non solent, nisi quid tenuè impenderet pastoribus. Nam circa illam quæstionem de contractu locationis in noua Hispania, vbi in uescto, vbi grex ouium locatur pastoribus eum conducentibus ea lege, vt quæ numerus ouium locatus si fuerit diminutus, ex factibus nascituris reficiatur, plura erant insinuada verba nisi in no. instr. de conscientia secunda parte. cap. 5. pag. 393. copiosius esset ventilata. Respondetur ergo primò quod locare non licet boues, vt sani reddantur. Nam secundò fratrem Iosephum in suis Ely. contractus hic male sonat, & negotiatores ei insistentes in Hispania nota infamie laborant, renoueros emi solent vocari, eo quod vltra fortem perunt bouum renouationem, unde contractus hic equinalet mutui contractui. Quia sic locans perinde se habet ac si diceret, accipe bouem mutuatam, vt alium maioris pretij, ac valoris reddas: quia cum bos moderatè laboranda locatori deberet deteriorari, & perire, si perisset, id periculum appretabile pretio conductorem facit locator bouis subire. Hinc corollarie sequitur illud, quod de instruct. Negot.

iust. & iur. Sotus lo. oppositum videtur insinuare dicit, quod qui locat equum, & timet maxime vexandum a conductore, potest pacisci cum illo, vt reddat sibi eum factum, satis securè non potest affirmari. Nam tunc aut equum non locet, aut sumptus ipso facit, aut eius notabile deterioratione, si dolo, vel lata, vel leui culpa conductoris periret, aut sic deteriorari itinere contingeret, aut nisi in eum, in quo etiam de fortuito omnino periculo teneri conductore equi eius locator vellet, ei aliquid de pretio locationis demeret pro hac assicuracione equi locati, quam conductor cogit subire & hic aliquantulum limitius loquimur quam in locat. allegato nostri instruct. vbi de hoc puncto meminimus. Secundò ad rem loquendo, & punctum quæstionis attingendo dicimus quod contractus ille locationis, qui dicitur acceptus in noua Hispania merito reprobatur à Medina in sua instruct. confess. §. 27. pag. 149. vbi licet loquat de locacione bouum, & in uel dicit, quod vsurario caret si hæc animalia locentur cum pacto, quod reddantur sana, & cum incolumitate: quia super eum citra culpam conductoris, pro eis locatori nihil est rependendum, tamen idem diceret forte de locacione quium. Nam licet sit in ouibus vt potest fructificantiibus aliqua diuersa ratio minus dubitandi, quam in bouibus non fructiferis factumque expertibus. Nihilominus talis contractus sustineri in conscientia non potest, si talis contractatur quod pretium totum iustum, & sufficiens domino locanti illas centum oues soluat pro toto fructu, & tota factura earum, quia tunc de iustitia tota factura ouium conductori obuenire deberet: quare iniustitiam tunc præferretur pactu, quo conductor ex fructibus sibi iure locationis, & conductiois, contingentibus obligaretur centenario numero ouium sibi locatarum, si aliqua earum interiret, supplendo reficere. Tertio ad quæstionis neruam directius accedendo, dicimus, quod alijs rationibus potest saluari, & iustificari. Primò si (vt antea ex mente Garcia diximus) illa contractus à dno gregis sic tradantur pastori, & cum eo pacto, vt suo labore eas pascat, conseruetque in eodem numero, ex factibus nascituris reficendo alios perituras, ea quoque conuentio naxt in fine anni de reliquo toto fructu, & factu sibi partentes dimidias partes æqualitè accipiant, quia iam diximus hoc à iustitia non abesse, si ea æqualitate intercedat, vt

Sent. Sotus non satis firma.

dictum. 2.

dictum. 3.

iustificatio contractus.

1.

sicut pastor se exponit periculo plus vel minus ex fructibus accipiedi quam alias debita sibi certa merces pro suis operis mereretur ita dominus gregis aquali periculo se exponat plus, vel minus praedicta mercede soluendi, quia tunc aequalitas contractu iustum efficit.

¶ Possit quoque iustificari praedictus contractus in casu, quo, verbi gratia, locas gregis fructificante sub ea conditione, ut ex fructibus inde natus numerus propter pereuntis diminutus repararet de iusto pretio locationis alias sibi debito, quod alias licite ferre sibi posset, eam conductori remittat partem, quae iustificans sit & aequalens ad recompensandum id grauumen reticiendi scilicet ex fructibus iuri conductionis, & iusti pretij eius sibi actibus numerum obuium sibi locatum, quae alias iure conductionis nisi sua culpa diminueretur, supplete non tenebatur conductor, quia tunc si aliqua inaequalitas inesse poterat contractui aliunde scilicet, ex tali remissione re-compensatur.

Imaginatio bona.

¶ Deinde possumus imaginari ad huiusmodi contractum iustificandum locatorem gregis centum ouium (cum alias dominus antecessor tam illarum centum ouium, quam fetuum inde nascentium) cum sic iniuit contractum fructum, & faturam ouium, quae necessaria foret ad reficiendum praedictum numerum, si quo ad aliquas deficeret, locare noluisse, sed tantum residuum locare voluisse, quod iuste quidem potuit facere, si lucrum rationale correspondens pretio conductionis, & operis pascendi gregis quod conductor apponit conductori relinquat; quod an ita fiat, illorum erit iudicare, qui probe nouerunt (quia experti in hoc satis sunt) ista librare, & commensurare.

¶ Deinde quia in materijs moralibus eorum veritatis minus profunt, quo vniuersaliores sunt: nam (ut inquit D. Thomas in Prologo 22.) sermones morales, vniuersales minus sunt viles, eo quod actiones in particularibus sunt, ideo placet, & hic ad casus particulares descendere, & primo ad casum contingentem Valentiae, cuius meminit Garcia lib. 2. de contractu. ca. 21. pag. 6. i. vbi admittit contractum locationis at: quae sit autem haec pias animi, num an aliqui concue. Valentini huic licite cum pistores potuerunt inire contractum, & contribuendo pistores tot mensuras tritici, & simatas non quidem pretio minori, quod valebat Valentiae, vbi tradebantur, sed pretio maiori, quod valebat in oppido quodam distantiori a Valentia, si potuerunt obligare pi-

Quaest.

stores ut tot mensuras in pane cocto, & in tali numero rependerent eis pistores. ¶ Respondeatur ergo quod si illum contractum per se, & seorsum consideremus, vbi Valentiae traditur pistores istae mensurae tritici aestimatae maiori pretio, quam valent Valentiae vbi traditur istam iniustitiam suam, pro dotalis per se sumptus contractus. At vero, quia hic etiam contractus locationis adiungitur, nam hic pistores suas operas pro conficiendo pane cocto ad sustentationem domorum subministrantium illas mensuras tritici videntur locare, dicendum esse ad quaestionem resolutorie videtur, talem contractum non esse licitum, nisi in eo addantur conditiones, per quas relaxiatur damnum quod alias videntur pati pistores, eo quod mensurae tritici maioris pretio sibi dantur aestimatae, quam Valentiae vbi traduntur valent. Quia si alias ex valde moderato numero librarum panis cocti, quas obligantur rependere, aut aliunde relaxiatur pistores damnum taliter, quod contractus cum omnibus sui conditionibus, pensatus etiam in lucrum cadat pistores sicut reuera dicitur cadere, tolerari potest, quia certe, quod ex vna parte subrahitur, ex alia recompensatur, quod an ita visum fuerit ipsi viderint.

Resp.

Quaestio Aboyer terrae.

¶ Praeterea quoniam contractus ille qui Hispanice dicitur, aboyar las tierras, ad contractum locationis pertinere videtur, quare iam nunc an licite celebretur ut in usu est receptus, verbi gratia an liceat alicuius fundi domino ipsum fundum alicui agricolae locare hac conuentione, ut pro ipso fundo quindecim seminis modios capiente, agricola quotannis triginta modios per medietatem tritici, per medietatem hordei sibi impendat, & quia simul agricolae subministrat boues ad culturam agri vel octo millia dipondiorum ei exhibet, quibus ad hunc finem par bouum emat, obligatione astringit agricolam ut ultra triginta praedictos modios alios viginti modios pro medietate in tritico & pro medietate in hordeo quotannis per octo annos rependat, quo tempore elapso agricola boues illos, seu octo millia illa est retenturus perpetuo, quare in qua an sic contrahere liceat. Huius quaestionis meminit Corduba tracta. de casibus colicier. tra. q. 9. ¶ Ad huiusmodi autem inibi Corduba hunc contractum non esse simplicem, sed duobus constare contractibus, primo locationis agri pro illis triginta modijs, secundo ex quodam contractu permutationis, quo permittat boues, vel octo millia, quae dedit pro eis emendis dominus fundi pro viginti praedictis modijs sibi quotannis per octo annos soluendis.

¶ Igitur

Contractus sic iustus.

Contractus iniustus.

Quaestio.

Argum.

¶ Igitur resolutorie ad casum dicitur, primum contractum vbi profundus capiente quia decem modios (quia locatur agricolae) expectatur ab agricola quotannis praedicta pentis triginta modiorum non absolute iudicandum esse iustum, nisi concurrant haec circumstantiae. scilicet ut illi triginta modij persolendi quotannis non notabiliter excedat fructus illos, quos ager ille capiens quindecim modios cultus afferre quotannis solet, deductis etiam inde primis sumptibus, & laboribus, & periculis interuenire solitis usque ad demissionem fructuum, habita quoque consideratione quod quotannis agri non equaliter vberes afferunt fructus, accidit enim interdum in anno vix ex ipsis demeti, aut colligi semen, & sumptus praesertim cum coluntur quotannis, quia alias si his consideratis considerandi talis ibi reperiretur excessus, improbandus esse talis contractus, utpote qui ab aequalitate debita contractibus abesset.

¶ De secundo contractu, quae ad contractum permutationis iuxta mentem Cordubae redimus, dicendum est eodem Cordubae iniustitiam praesertim cum facta solerti computatione in eo boues valentes octo millia dipondiorum, vel octo millia dipondiorum, quae pro ipsis emendis ad culturam conferuntur, & quae censentur commutari pro viginti modijs quotannis per octennium soluendis (qui omnes modij simul collecti, & ad vnam summam redacti centum & sexaginta modios aequant) longe distent in minus a tanto valore tam magis summe scilicet centum, & sexaginta modiorum, quam per tempus octo annorum probobus valentibus octo millia dipondiorum libere reportare parat, quae iniustitia est maxima, & maximo vitio cupiditatis tribuenda cum pro octo mille dipondiorum, quae a principio impertit ad longe excedentem valorem percipiendum inhiat.

¶ Nam ab hoc loco non est aliena quaestio illa, quae quaerit solet utrum domini agrorum aliqua vsura nota implicentur, quando sub hac conditione colonis, & agricolis pecunia, aut frumentum mutuant ut pristino pretio, quo soliti erant coloni conducere, tales fundos, eos conducant: quando iam tali pretio communiter coloni conducere solent.

¶ At videtur quidem duplici ratione ab peccato vsurae id facta immunes esse, ut quia per hoc mutuum nihil vitium sortem domini agrorum recipere contendant, sed tantum sua redimere vexationem scilicet, ut agricolae pristino pretio iusto conducant agros, quos iam non nisi minoris volunt conducere, tum quia

se obligant obligatione ciuili ad subministrandum triticum mutuatam ad inseminandum in agris, vel ad mutuandam pecuniam pro expensis agriculturae: cum autem haec obligatio ciuili pretio sit aestimabilis videtur quod ratio illius liceat domanis agrorum locationis eorum pretium aliquantulum auferre, propter hanc vltimam rationem magister frat. Iohannes de Peña cathedrae olim Salamanticae in scriptis, quae nomine eius circumferuntur tenuisse videtur hunc contractum laboribus carere. As Sotus de iust. & iure id non esse licitum asserat. Nauarrus quoque in summa Latina cap. 17. num. 240. hunc casum cum Soto reprobare videtur, vbi sic ait cauere sibi debere quaelectiam eos, & seculares praedictos, qui suis colonis agros pluris iusto pretio rigido locant, propter dilatare solutionem sibi debitorum vel propter mutationem, scilicet, quia mutant colonis triticum, aut vicum, aut pecuniam pro sumptibus agriculturae, vel quia alii ligunt colonos donis, aut possessionibus ad augenda pretia in auctionibus publicis, vel quia donarijs incrementorum, quae Hispani vocant pujas, & dilationibus solutionum attingunt eos, ad faciendas renunciationes ab omni iure alienas, quales ante suam aetatem paucissimas in Hispania vidit Nauarrus nulla habita ratione, quod per huiusmodi summisiones, & ad casus fortuitos, obligationes mutatur pretium, alioquin iustum conductionis, nulla habita ratione etiam, quod locantes tam excessiuo pretio sunt in causa ut redigant conductores ad magnam miseriam, ita ut fiant veluti locatorum mendicium, vel ut videntur mendicium, vel malis artibus in vendendis fructibus ut inde corrumpant pretium excessiuum, quod soluit quibus nihil videntur impossibile est illud soluere.

Sent. frat. Ioh. de Peña. Sent. Soti & Nauar.

Abao

Conclusio.

¶ Igitur pro decisione quaestio nis more solito has diximus statuere conclusiones. Sit autem prima conclusio in casu, quo quidem agricolae monopolio quodam iniusto conueniunt ad non conducendum agros iusto, & rationabili pretio, sed multo minori, tunc iuste damni agrorum ad redimendam suam certam vexationem possunt forte inducere agricolae obligationibus suppeditandi semen, aut vicum, aut pecuniam mutuo pro expensis agriculturae ad hoc ut iusto, & rationabili pretio, & non longe minori velint eos agros conducere, patet autem haec conclusio. Nam si tunc hoc iniusto comuni agricolae monopolio (quia vim vispellere licet, & clauus clauo truditur) possent

¶ 9 A

Instruct. Negot.

Ce 2

possent

possent domini agrorum in monopolium in
suum conspirare, quod communiter statuunt
non locare agricolis agros suos nisi iusto, &
rationabili pretio: ergo multo magis prædi-
ctis modis poterunt eos ad pretium rationa-
bile præstandum allicere, ne in monopolio in-
iusto persistant.

Conclus. 2.
¶ **Secunda Conclusio** si seclero prædicto
in iusto monopolio ex parte agrorum, ip-
si domini agrorum sponte se offerunt ad præ-
standum illis pretio boues, & instrumenta
ad inducendum colonos agricolas ut augeant
eiusmodi pretium, quod alias communi-
ter non augeant, vsuram esse existimo. Sicut
si filius rei gratia eis mutuent frumentum,
aut pecuniam: hæc autem conclusio est So-
ti, & Nauarri & pater. ¶ **Quæ ratione** istius
præstationis mutui accipiunt plus pretij
quam alias essent accepturi pro locatione &
gratu.

Conclus. 3.
¶ **Tertia Conclusio** si ad instantiam, & pe-
titionem agrorum cum per plures annos
mediis conditionibus agrorum contractum
domini agrorum obligatione civili, & instru-
mentaliter se obligent ad præstandum boues,
& instrumenta agriculturæ suo pretio iuste
postea soluenda, & sic se obligent ad victua-
lia, vel femina necessaria mutua, si ratio-
ne huius obligationis civilis aliquid modicu-
exigant amplius, quam non essent sine illa
recepturi non videtur condemnandum. ¶ **Pa-
ter autem** hæc conclusio quæ fertur fuisse fra-
tris Ioannis Peña: quia obligatio hæc cum
sit civilis, & per plures annos verbi gratia no-
ven, aut decem est estimabilis pretio. Ergo
cum non vitio, sed ad instantiam agricolaru-
se domini agrorum ad prædicta astrinxerunt,
aliquid pro ea accipere iuxta estimationem il-
lius cuius est hæc carere videtur.

Prob.
¶ **At** non est periculum, quia vel
ad augendum locationis pretium, quod alias
non communitate non essent daturi ad præ-
standum illis in iusto pretio offerunt, vel quia
quantum ad instantiam agricolaru-
per plures annos locationis suppeditanda ad
iumenta se obligent, tamen hæc civilis obli-
gatio non tantum est aere tolere, quantum est id
quod ratione illius ad pretium commune,
quod alias esset dandum ad augens, unde
res est plena periculis, & ideo ab his auctori-
bus pro his colonibus merito Nauar. aduer-
tit Ecclesiasticos prædites debere cauere.

**Nota per
causam**
¶ **Præterea** circa hanc locationis materiam
dubium propter quandam assertionem Soti
de iust. & iur. exoritur scilicet, verum licet
Retrosic conuenire cu Ioanne dicendo, Ioan-
nes obligat te mihi ad meas in estate demeten-
das fruges pretio iusto tempore demissionis
currenti, & ego interim anticipatè per solua-
partem pretij. Sotus ergo ibi contractum hunc
non satis ardet approbare, quia ratione (in-
quit) solutionis anticipatæ panis pretij, quæ
videtur mutuum virtuale exigit. Petrus ad Ioan-
ne obligatione civilem demetendi segetes. Pa-
ter postea in estate, quæ quidem obligatio est
inabilis est pretio.

Quest.
¶ **Sed** hæc licet ista sententia Soti ut pote
tutior propter auctoritatem tanti viri non sit
omnino condemnanda, tamen quia ista antici-
patæ conventiones passim fiunt in Hispania,
& quia sic contrahentes non mutare inten-
dunt, sed potius conducere operas se locan-
tium ad fruges in estate demetendas præsolu-
te parte pretij, vel toto pretio, ideo contra-
ctus hic vitio vsuræ notandus non est. Neque
obstat quod anticipata pecunia Ioannes ad
has operas in estate præstandas obligetur, quia
etiam circa vsuram anticipata solutione emer-
ges licet obligat venditorem ad eos in po-
sterum tradendas emptoribus non potest
¶ **Sed** quid operarius, pater Ioannes si Pe-
tro petere pecuniam mutuatam nolit, Pe-
tro in posterum suas locare operas, sed neque
tunc, an Petrus tunc sic Ioannem mutuum pet-
tenti possit dicere nolo mutuatæ sed si vis
tuas operas pro metendis in estate meis mihi
locare pretio tunc cyrenite, en tibi
nunc, quod tuæ necessitati subuenias partem
pretij locationis in presentium præsoluam
Respondetur hæc dubium quin alienum
sit hoc ab vsura. Nam in simili frat. Ioannes
Peña in suis scriptis tradidit legitur, quod si
mercator petenti se mutuum dicit, nolo mu-
tuare, non possum, sunt tamen mihi mer-
ces, emito si vis illas iusto pretio, expectabo
que solutionem, non ideo vitio vsuræ est tri-
buendum, non enim animo mutuandi, sed
potius vendendi suas merces, quæ vitio ve-
nales obtulit, id fecit, id enim potest facere
cum amico, si aliter ei subuenire non possit.
Nam & si forte contra illam tamen aliquatio-
ter esset, si optis, & facultas mutuandi, tibi
subesset, si feceris, sed in hoc contractu
sic faciendo mutuetur, ad pretium præsolu-
deret merces etiam si ab emptore sit mutua-
tum pro minori pretio offerentur, quæ
¶ **Quæ** quid id esset quæ in
¶ **Utrone** ut
¶ **Utrone** ut
¶ **Utrone** ut

Retrosic conuenire cu Ioanne dicendo, Ioan-
nes obligat te mihi ad meas in estate demeten-
das fruges pretio iusto tempore demissionis
currenti, & ego interim anticipatè per solua-
partem pretij. Sotus ergo ibi contractum hunc
non satis ardet approbare, quia ratione (in-
quit) solutionis anticipatæ panis pretij, quæ
videtur mutuum virtuale exigit. Petrus ad Ioan-
ne obligatione civilem demetendi segetes. Pa-
ter postea in estate, quæ quidem obligatio est
inabilis est pretio.

¶ **Sed** hæc licet ista sententia Soti ut pote
tutior propter auctoritatem tanti viri non sit
omnino condemnanda, tamen quia ista antici-
patæ conventiones passim fiunt in Hispania,
& quia sic contrahentes non mutare inten-
dunt, sed potius conducere operas se locan-
tium ad fruges in estate demetendas præsolu-
te parte pretij, vel toto pretio, ideo contra-
ctus hic vitio vsuræ notandus non est. Neque
obstat quod anticipata pecunia Ioannes ad
has operas in estate præstandas obligetur, quia
etiam circa vsuram anticipata solutione emer-
ges licet obligat venditorem ad eos in po-
sterum tradendas emptoribus non potest

¶ **Sed** quid operarius, pater Ioannes si Pe-
tro petere pecuniam mutuatam nolit, Pe-
tro in posterum suas locare operas, sed neque
tunc, an Petrus tunc sic Ioannem mutuum pet-
tenti possit dicere nolo mutuatæ sed si vis
tuas operas pro metendis in estate meis mihi
locare pretio tunc cyrenite, en tibi
nunc, quod tuæ necessitati subuenias partem
pretij locationis in presentium præsoluam
Respondetur hæc dubium quin alienum
sit hoc ab vsura. Nam in simili frat. Ioannes
Peña in suis scriptis tradidit legitur, quod si
mercator petenti se mutuum dicit, nolo mu-
tuare, non possum, sunt tamen mihi mer-
ces, emito si vis illas iusto pretio, expectabo
que solutionem, non ideo vitio vsuræ est tri-
buendum, non enim animo mutuandi, sed
potius vendendi suas merces, quæ vitio ve-
nales obtulit, id fecit, id enim potest facere
cum amico, si aliter ei subuenire non possit.
Nam & si forte contra illam tamen aliquatio-
ter esset, si optis, & facultas mutuandi, tibi
subesset, si feceris, sed in hoc contractu
sic faciendo mutuetur, ad pretium præsolu-
deret merces etiam si ab emptore sit mutua-
tum pro minori pretio offerentur, quæ

¶ **Quæ** quid id esset quæ in
¶ **Utrone** ut
¶ **Utrone** ut
¶ **Utrone** ut

Sent. Soti.

Sent. auct.

Questio.

Resp.

Questio.

Cap. XXV. Vtrum operarij ad suas locandas
operas cogi possint, & de Mauritanis, & alijs
subditis an ad hoc minori pretio cogi possint,
et quid si conductor impeditur vsu, vel re non
vultur ob impedimentum, vel ob culpam de aduo-
catis habetur dispositiones speciales in Hispania,
de casibus locationibus frequentibus, de patrefa-
militas, & de iudicibus in hac materia, de casibus
quotidianis locatiouis, de pragmatica famulos,
an hi possint sibi recompensare, & de requisitis
ad hoc, & an teneantur respondere de testibus
privilegiatis, ab hoc de famulis multipliciter ser-
uicibus quotidiana materia scitu necessaria.

Questio. **P**rosequenti nobis materiam hanc de
contra tu locationis illa quæstio obuiat,
vtrum respublica cogere possit eius subditos
ad locandas sui officij & artis operas. Respō-
detur verò primò, quò ad ea munia, & officia
quæ sunt comunità necessaria non tenetur
quodlibet membrum comunità in particula-
ri se offerre, nam alias vt ait S. Thom. in addi-
tionibus ad 3. partem de matrimonio. 4. ot. ar.
2. omnes conciuēs respublicæ essent sibi inui-
cem impedimento, si omnes vellent esse ver-
bi gratia agricultores, vel milites, & cetera. Igi-
tur ad comunitàtem spectat ad ministeria rei-
publicæ vbi deessent officiales & ministri,
eos designare. Vnde Sotus in quarto super
hunc articulum D. Thom. ait ad rempubli-
cam, vbi esset destituta opificibus, pertinere
ad officia necessaria comunità opifices de-
stinare.

Corol. ¶ Hinc corollarie inferimus cum Garcia
quod ad locandū operas suas pro ministerio,
communi possunt cogi operarij, sicut pro his
ministerijs temporalibus, quib⁹ officium sancte
Inquisitionis indiget, vel pro necessarijs ad mi-
litiā exercendis, vel pro vehiculis ad transla-
tionem curiæ, dum opus est eis, dum iusto
pretio harum operarum locationes fiant, & in
necessitate, & non tam in importuno tempo-
re vt in graue dispendium agricularum vera-
gat, quale esset, si tempore fementis his inui-
tè occupati omitterent sua arua ferere.

Nota. ¶ Diximus autem signanter has locationes
seri debere iusto pretio, quia si dominus vas-
fallorum Mauritanorum, Moriscos, Hispani-
ce nuncupatorum, eos ad suas operas pro one-
ribus, & laboribus subeundis pro suo seruitio
minori pretio locandas cogat, res illicita vide-
tur, nisi in casu quo à principio quia solum
terre domini erat proprium, quod solariego,
Hispanicè dicitur, concessum est illis cum
hoc onere scilicet, minori aliquantulum pre-
tio locandi suo domino has operas. Atque
Instruct. Negot.

dum de hoc non constat non sunt in con-
scientia minori pretio har operas domino suo
præstare cogend, sicut neque gallinas minori
pretio contribuere, nisi a quivalenter ad
hoc, quod minus eis pro his soluitur releua-
rentur in pensione tributorum, iuxta senten-
tiam Cordubæ de calibus concient. quæst.
114.

¶ Hinc corollarie sequitur bene se decla-
rasse Nauarum in sum. Latin. num. 7. de sta-
tu regum super hunc casum, vbi ait peccare
regem, qui adigit subditos suos ad id nõ obli-
gatos ad domos sibi edificandas, agros colen-
dos, vineas fodendas, vel ad alia similia faci-
da sine integrâ sui laboris mercede iuxta D.
Antoninum. 3. Part. titul. 3. capit. 4. §. 4. adij-
cientem ibi regem peccare, qui diebus festi-
uis ad hoc eos compellit.

¶ Aduertendum est autem Nauarum hic
sanus, & certius se declarasse, quam in addi-
tionibus fol. 83. vbi sic in forma dixerat, ad-
hac difficultas saluandi regem est quando
laborantibus in proprio seruitio operarijs
& agricolis debitam mercedem non soluit,
quantò magis si eius æonomi id faciant
pro alijs, sed quia de hoc supra plura nos di-
xisse meminimus succidimus ex consulto te-
lam disputationis, ne semel dicta repetamus.

¶ Præterea quoniam in diffinitione loca-
tionis pretium dari in pecunia numerata de-
beri diffiniuimus, quia alias talis contractus
non contractus locationis, sed contractus alius
innominatus esset appelladus, hic Garcia lib.
2. de contract. pag. 19. nobis obuiat, asserens in
venditione, vel locatione ex altera parte pre-
tium, vel aliquid loco pretij succedens inter-
uenire debere, non autem id necessario exi-
gitur in permutatione. Imo neque ei conue-
nit, quia in ea comutatur res pro re, vel vsus
rei pro vsu rei. ¶ At vero quoniam in his
quæstionibus, quæ potius spectant ad nomen
quam ad rem immorari nolumus (quidquid
sit de hac sua assertione) hoc tamen eius co-
rollarium approbamus, scilicet, quod iniuste
faciunt duces, dum stipendia militiæ mili-
tibus in panis, vel in alijs mercibus, quas ad
creditum sumunt emptas à mercatoribus per-
soluunt. Nam locatio rei siue locatio personæ
ad militiam, vbi nihil in contra exprimitur, fa-
cta intelligitur pro pecunia, licet Garcia via
deatur locationem etiam pro alia re, quam
pro pecunia fieri posse.

¶ Porro domus propinqua alicui magistro
lectori non potest locari alteri, ita vt ad inui-
cem voces confundantur, vt si alter esset fa-
bet

Corol.

Questio.

Nota.

Questio.

In quest.
denom. nõ
immorari

Nota.

bet

ber ferrarius, vel lector, & si sic fieret, prior posset alium expellere. l. vnica. C. de stu. lib. vr. Ro. & cap. pridem. 15. q. 2. & secundum Bart. in l. 1. ff. solut. matr. in arbitrio autem iudicis est iudicare quis talium sit expellendus consideratis circumstantijs & his, quæ ad æquitatem pertinent, neque enim æquum videtur vt faber ferrarius licet prior sit præferendus illa stri lectori vrbis.

¶ Insuper locari potest res omnibus, qui possunt emere excepto milite & curiali, quib⁹ prædia ad colendum locari non possunt. C. loca. l. milites & l. curialis, & excepto clerico & monacho, nisi necessitatis causa ne cleric. vel mon. c. 1. & 2. vbi hæc notatur à Bar. & Host.

Questio. ¶ Deinde de casibus in quibus rei locatæ impeditus est vsus, siue ex parte locantis, siue ex parte conducentis differendū nunc est, & primò quid dicendū in casu, quo conductor re conducta vti non potuit an pensionē totam pederē teneatur. Distinctione igitur opus est quò quæstioni satisfiat: quia vel id accidit ex voluntate locatoris, & tunc locator tenetur conductori ad interesse. l. si de fundo. C. loca. Si autem per casum fortuitū locatoris, vel rei locatæ impeditus est vsus, vt quia ex culpa locatoris fundus fuit publicatus, locator tenetur pensionē locationi pro rata tēporis, quò ob hanc causam cōductor domus impeditus est eius vsu, remittere. l. si fundus. ff. locat. vbi simul cū glossa, probatur locatorē teneri ad reddendā totā pensionē acceptam, vel pro rata tēporis si fundus publicetur ob maleficiū ipsius, atq; idē est si fundus locatus datus fuit militibus, aut domus conducta casu fortuito corrui. ¶ Sed quia in hoc casu in culpa fuit locator ob suū crimen, q̄ res à se locata publica retur, ac subinde conductor eius vsu priuaretur, dubitari poterat an vltra remissionē, vel redditiōnē pensionis faciendā, cōductor pro rata ad dāna, si quæ ex priuatione vsus rei locatæ conductori acciderent locator teneretur?

Resp. Respondet ibi Nauarrus, locatorē non teneri ad soluendū conductori interesse dāni emergentis, aut lucri cessantis, eò quod non fuit eo totò tēpore vsus eo fundo, ad quod conduxerat eum: secus est secundū leges Hispaniæ si casu accidenti id damni non accidisset.

Quest. ¶ Sed an locator possit compellere conductorem domus ad soluedā totā locationis pensionē in casu, quo ob aliquam causam dereliquerit eā requiri potest. Ad hoc autem respondetur per distinctionē quòd, si cōductor ante finitū tempus locationis nulla coactus necessitatē, sed ex mera sua volūtate domum

à se conductam dimittere velit, nulla tunc obligatione astringitur locator ad ei remittendam pensionem, neq; partem pensionis. ¶ Secundo dicimus, quod si conductor coactus ob pestem, vel aliā iustam causam superuenientem ante diffinitū tempus domū reliquit secundū Nauarrum in summa c. 17. n. 187. non est integra pensio locationis ab eo exigenda, sed pro rata temporis, quo vsus est ea. Nam auctore Panor. c. propter sterilitatē, de locat. inquilinus propter superuenientē probabilē necessitatem dimittere potest domū conductam contra voluntatem domini. At licet necessitate non ita multum notabiliter vrgente, vel non ita valde cogente in foro exteriori, si ob eam solum dimitteret conductā domū aliter forte iudicaretur, sed tamen in conscientia æquū est ita seruetur, si tamen talis sit probabilis necessitas vt in cōmoditatē afferat ibi in domo conducta manendi, ita vt ibi cōmodè manere nō possit. Nā si locator dom⁹ inquilinum amouere potest cū propter aliquā necessitatē superuenientē ea opus habet. l. eadā. C. de locat. & c. propter. §. 1. de locat. quam necessitatē sic interpretatur Nauarrus vbi supra nu. 193. vt talis esse debeat quod commodè aliter sibi providere nō possit, eadē rationis æquitas exigit, vt propter similem necessitatē licet nō tā absolute cogentē, cōductor domus in conscientia eā dimittere ante tempus diffinitū possit. Alias secundū Garcia lib. 2. de contract. pag. 36 licet mutuū, quia in vtilitatem cedit mutuatarij ante tēpus prædiffinitum, reddi possit tamē locatio rei, quia in vtilitatē vtriusque tam locatoris, quā conductoris cedit ante tēpus diffinitū finiri contra voluntatē vniūque non potest, nisi in casibus exceptis à lege. ¶ At que in casu, quo locator ante prædiffinitum tēpus sine causa relicta domū à cōductore acceptare velle, non idē totā pensionē posset exigere, sed neque partē integrā pro rata correspondurā temporis, quo cōductor ea nō vtebatur, sed tantillū pro cura iterū locandi, vt patet in locante mulā, quam si sibi relinquatur post conductionem à conductore, potest eam statim alteri eam petenti locare, secus autem esset, si statim non inueniretur alius qui conduceret, atque idē iacturam ab hoc locator pateretur. ¶ Sicq; illic limitandus venit Garcia, qui addit cōductores agrorū, qui agros sibi locatos deterioratos notabiliter relinquūt, ad dāna inde subsecuta dominis restituenda teneri in conscientia. Idēq; dicendū esse ducim⁹ de cōducētib⁹ greges ouiu, qui quia nimis exurgunt lac vel malè eas pascūt, & curāt macilētās & prope inte-

pe interituras eas relinquunt, & insuper qui eas prohibitus alteri locare, alteri locauit, postquam conduxit eas, præterquam quod illicitè fecit ad damna inde domino obuoluentia reparanda tenetur.

Dictum.

Sententia in foro conscientie.

Nota.

Nota.

Exemplum.

Limitatur Garcia.

pe interituras eas relinquunt, & insuper qui eas prohibitus alteri locare, alteri locauit, postquam conduxit eas, præterquam quod illicitè fecit ad damna inde domino obuoluentia reparanda tenetur.

Questio.

¶ Porro aliquali difficultate non caret dubium, quod inducit Garcia, scilicet, an vbi terminus locationis rei non est à principio præsignatus, possit verbi gratia locator cum damno conductoris, verbi gratia, equum sic indiffinitè quoad tempus locatum reuocare. Ad dubium autem dicendum esse videtur limitatius loquēdo quàm Garcia scilicet, quod in hoc casu si locator reuocet equū cum damno conductoris ad reparandum simile damnum, quod ipse ex non vsu sui equi pateretur, tunc neque contra iustitiam, neque contra Charitatem ageret suum equum reuocando. Si autem ipse locator nihil damni ex non vsu sui equi pro tunc subiret, contra Charitatem debitam proximo, tunc cum damno conductoris equum suum reuocando ageret licet non contra iustitiam: præterea licet veritati consonum sit hoc tamen consentaneum quoque rationi est dicere, quod si tempore locationis pro aliqua instanti necessitate pro aliquo signato tempore tantum duratura, & non per longum tempus perseveratura locatio facta est verbi gratia equi, licet verbis locationis tempus expressum non fuerit, tunc re ipsa equus intellegendus sit esse locatus tacito quodam consensu pro omni illo tempore, quo illa necessitas durauerit, quare in conscientia ante tempus finitum illius necessitatis locatio non poterit reuocari, quia si illa necessitas locanti innotuit, res acta videtur iuxta intentionem conductoris, qui insinuauit propter illam necessitatem se talem equū se velle inducere. (Accedit autem in gratiam huius, quod & asserit Garcia lib. 2. de contract. pag. 48. scilicet, quod locationis merces soluenda esse cōsetur tempore necessitatis, licet tempus solutionis explicatū non fuerit, quando scilicet, facta est pro supplenda tali necessitate, quia aliàs seruanda est consuetudo, ergo pari ratione postquam prædicta locatio facta est pro supplenda illa necessitate, censenda est fuisse facta pro eo tēpore, quo duraret, licet tempus locationis non fuerit verbis expressum, nisi aliud inuenerit consuetudo, quæ vim habet legis, & interpretatrix est legis.

Dist. 44.

Modificatur dictum.

Patet à 1. mii.

Nota.

¶ Si autē conductor cū antea dederit pignus de stando contractui locationis, postea penitens de tali contractu nolit stare illi, neq; illū conficere, pignus tantū amittere cogitur, Instruct. Negot.

si autem si ne praui datione pignoris locationis contractum iniuit, alium subrogare conductore tenetur, vel totam pensionem solvere, quando eius iacturā alias locator (quia conductor non stat contractui) est subiturus.

Questio.

¶ At prosequendo ordinatim nostram locationis materiam conformiter ad præcedentia maioris illucidationis gratia queritur vtrū si è conuerso per conductorem steterit, quominus re locata sibi vtatur totā pensionē solvere teneatur, & quando quis locauit operas suas alteri, neque stat per ipsum, quin soluat, sed per conductorem eius stat, an non obstante hoc conductor integram teneatur mercedem soluere. Quæstio est in qua non satis conueniunt Silu. verbo locatio q. 12. & Nauarrus in sum. Lat. c. 17. nu. 197. vbi Nauarrus ait, q̄ si operarius pollicitus est alicui suas operas pro denario diurno, & dolo, vel culpa sua omisit implere præterquam quod in culpa fuit omisionis, conductori si iade damna sunt subsecuta refarcire tenetur argu. l. fin. ff. ad l. Rhod de iact. & l. sed adde. §. cum quidā. ff. locat. Secus autem est (inquit) si casus fortuitus sibi impedimento fuit, quominus eas operas diurnas præstaret. l. si vno. §. cum quidam ff. locat. imò in hoc casu, quo casu fortuito citra culpā locator operum præditus est prestare operas, remittenda est conductorij pensio pretij, quo eū conduxerat, pro rata temporis, quo sic fuit locator operū impeditus, prædicta. l. si vno. neq; tenebitur tūc locator operum ad interesse conductori, adicit tandem Nauarrus sine limitatione, & absolute diariū persoluendum esse operario conducto etiā, si casu fortuito contingenti ex parte personæ conductoris operari omisit, hanc autē sententiā Nauarro idē ascribimus, quia cū loco citato retulisset Siluestri sententiam adiecit limitationem Siluestri nullo videri sibi iure probari. At Siluester loco citato ait, quod quia diarium sit persoluendum operario si casu fortuito contingente ex parte personæ conductoris omisit operari, est casus expresse contentus. l. sed adde. §. cum quidam, & l. si vno. §. cum quidam. ff. locat. intelligendum est ita absolute obseruandum esse hoc in foro exteriori vbi præsumitur, quod si operarius ab hoc non fuisset conductus, alteri locasset suas operas, sed in conscientia ait non esse verum, quod conductor vbi casu fortuito impeditus est posse vti opera operarij à se conducti, mercedem ei soluere teneatur, nisi talis operarius conductus, quando conductus fuit, si ille eum non conduxisset,

Variantia uel. & Nauar.

Nota.

Sent. Nauarri in foro exterior. seruatur, sed Silu. in conscientie.

diarium; id est stipendium diurnum alibi reperi-
 let, & certe licet dicat Nauarrus hanc limita-
 tionem non iure probari, nihilominus ista
 limitatio Siluestri in conscientia obseruanda
 est, quia praeter alias rationes, quae in materia
 de commodato adduximus, haec ratio potissi-
 ma est, quae hanc limitationem Siluestri ad-
 mittendam esse persuadet scilicet, quia resti-
 tutio in conscientia, & solutio ordinatur ad
 recompensandum damnum scilicet, ad com-
 pensandum secundum D. Thom. id minus
 quod quis habet de eo quod debebat habere,
 sed licet est (vt in limitatione Siluestri sup-
 ponimus) quod talis locator tempore, quo
 conductus est (si iste non conduxisset eum)
 nihil erat lucraturus, quia stipendium pro
 suis operibus in alio loco, vel apud alium non
 reperisset, ergo in hoc casu nihil minus habet
 ex eo, quod debebat habere, ergo nihil a con-
 ductore casu fortuito impedito in conscientia
 est sibi restituendum. Secus est secundum eum
 dem Siluestrum si in alio loco stipendium repe-
 risset, quia tunc sibi consignatum stipendium
 soluetur, vel alium apud quem locet eas ope-
 ras designabitur, si adhuc eas locare denuo
 potest, & praestare, quia nondum tempus est
 elapsum. Idem dicitur cum casu fortuito re
 locata conductor ex sua parte impeditur
 secundum Angelum verb. locatio §. 15. & Sil-
 uestr. ubi supra cum limitatione praedicta con-
 tra Nauarrum eam iure non probari asseren-
 tem, quia licet iure non probetur rationi ta-
 men est consona.

Ratio potissima.

Ad mentem D. Thom.

Quest.

Questio.

Exceptio de aduocat.

est, quod licet de iure communi ista exceptio
 in aduocatis admittatur, tamen in Hispania
 speciales habentur dispositiones circa aduo-
 catos in suis officijs aliquo ex casu deficientes.
 Nam primò in Recopilatione noua legu-
 l. 9. & 10. & 12. & sequentibus stabilitur, quod
 quando litigantes transigentes reducantur ad con-
 cordia aduocato ibi intercedente vt arbitro, vel
 aliter ad hoc mediante antequam lis in foro ex-
 teriori finem accipiat, tunc totum suum sala-
 rium reportare poterit, perinde ac si ipso pro-
 trocinante toti liti finis in iudicio impositus
 fuisset per iudices. Si autem transactio, vel con-
 cordia inter partes coita est ipso aduocato ad
 hoc non inter mediante, solum meritam mer-
 cedem, quam meruit a tempore locationis
 sui patrocinijs vsque ad tempus concordiae po-
 terit sibi capere & ultra hoc quartam & non to-
 tum salarium. ¶ Praeterea l. 9. tit. 8. Partita. 5.
 fancitur, quod si aduocatus ante finitionem li-
 tis obierit, haeredes eius tantum ius habet ad
 recuperandum salarium pro tempore, quo in
 causa illa fuit patrociniatus. ¶ Item pragmati-
 ca l. 4. c. 5. decernitur, vt si aduocatus ante con-
 summationem causae abfuerit, vel absentem se
 exhibuerit, salarij sui amissionem patiatur, red-
 datque insuper, si quid de salario receperit, nisi
 si parti consignauerit alium ad hoc datum eidem
 parti placentem. ¶ Idem profusus disponitur
 §. Partit. tit. 8. l. 9. de heredijs alicuius officij
 lis ante consummationem operis pro quo se
 locauerat mortui, quia solum pro rata operis,
 quod operatus est, & meruit officialis ante
 mortem, mercedem reportabit & non totam
 integram, nisi substituantur alium officic; qui
 perinde exacte, atq; qui est mortuus opus per-
 ficat. ¶ Praeterea ff. de va. m. l. p. §. dicitur, qd
 si aduocatus deserat causam ex causa noua, &
 repentina vt quia clientulus aliqui confessus
 est contra se, nihilominus habebit salarium,
 tamen si desereret causam ex causa, quam
 prius potuit prauidere, tunc id sibi imperitum
 imputandum erit.

Dispositio Hispania.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

Casus loca. frequetes.

1.

2.

¶ Praeterea secundum Garciam libro. 2. de
 contractibus pag. 7. ab iniustitia non abest, in-
 menta locare a meridie tantum pretio totius
 diei, sicut in iniustitia non careret, si operarius
 collocans operas pro medietate diei vsque ad
 meridiem, vel post, diarium integrum vellent
 accipere, neque hic vsus excusaret, quia iuri
 naturali aduersaretur nisi conducens illum in
 causa fuisset, qd non fuisset conductor talis ope-
 rarius a principio per totum diem. ¶ Deinde secu-
 do adijcimus qd locas per plures menses aut per
 plures dies iumentum ad iter longum peragendum

a per-

a pensione quotidiana sibi pro iumento loca-
 to soluenda, illos dies, quibus arbitrio boni
 viri iumentum hoc quiete indiget ad totum
 iter conficiendum, ne lassatus deficiat in via,
 excipere tenetur, nisi habitatione dierum,
 quibus iumentum requie opus haberet, alio
 rum dierum, quibus iter agerat ob hoc in pro-
 portione equali extenuaret pretium.

3.

¶ Tertio aduertimus, quod licet illa asser-
 tio Garciae consona rationi sit scilicet, quod
 equus locatus ad iter, dum indiget calceis fer-
 reis ad iter agendum ad expensas eum condu-
 centis calceari debet, quia hoc ad expensas or-
 dinarias, quales sunt etiam expensae pabuli
 paleae, & hordei, quas conductor soluere tene-
 tur pertinet: & quamuis sententia haec Garciae
 aliquanti nitatur rationi non cum iter est ita longum
 vt pluries equus calceari indigat, tamen magis
 & in hoc etiam casu standum esse censeo con-
 suetudini communiter receptae, qua huic eius
 rationi. At vero in casu, quo iter futurum est
 breue puta duorum, vel trium dierum parum
 apparentiae habet ratio Garciae, quia graue
 onus reputaretur pro tam breui itinere nihil
 demando de pretio locationis equi obligare
 conductorem, vt ad expensas suas integre &
 totaliter eum equum calceat.

Questio.

Dictum. 1.

2.

¶ At iam nequid in tam ordinaria materia,
 quod scitu necessarium sit in tactu praeterea-
 tur huc, & illam quaestionem aduocamus sci-
 licet vt rum paterfamilias teneatur de expen-
 sis famuli infirmantis quem conduxerat per
 annum, vel ei quodam salarium teneatur. ¶ Re-
 spondetur ergo quod paterfamilias non tene-
 tur de expensis magnis famuli infirmantis, que
 salario conduxit secundum Bart. l. si cum do-
 te. §. sui autem ff. solut. matr. Si autem esset in
 extrema necessitate teneretur ei non quia fa-
 mulus, sed quia pauper esset in extrema ne-
 cessitate constitutus ex praeepto charitatis.

Questio.

De iudici- bus.

¶ Secundo dicimus, quod quoad salarium
 ei non tenetur. Na communiter doctores Ca-
 nonistae in cap. 1. de cler. egrot. ita tradunt, &
 signanter Ioa. Andr. & Panor. cuius potissi-
 ma ratio est, quia casus contingens in persona,
 quae locauerat operas suas a praestatione mer-
 cedis conductorem liberat. l. si vno. §. item
 cum quidam ff. locat. ita ius disponit si autem
 consuetudo vigeret, vt etiam egrotanti famu-
 lo conferretur salarium illa seruanda esset, vt
 placet Saly. in l. licet. C. locat.

¶ Porro licet de aduocatis impeditis, vel
 morte interceptis quodam sui salarij receptio-
 ne, quid tamen ius commune ciuile, quam ius
 speciale Hispaniae disposuerit supra dictum

fit, tamen de iudicibus, quid circa eos in hac
 parte statuerit ius ne id obliuioni tradidisse
 videamur, dicendum restat. De his igitur Pa-
 nor. in cap. 1. de cler. egrot. tradit, quod licet
 quando debetur salarium tantum ratione per-
 sonae, & non ratione aliorum, tali infirmanti
 pro tempore, quo egrotat non debeatur sala-
 rium, bene tamen iudici debetur salarium etiam
 pro tempore, quo egrotat, quia ei debetur sa-
 larium non tantum pro se, sed etiam ratione fa-
 miliae suae, quam tenet. l. pecunia in princia-
 pio ff. de condict. ob caus. Accedit ad hoc di-
 positio specialis Hispaniae in Partita. §. leg. 9.
 titul. 8. qua etiam decernitur haeredes iudicis
 e vita migrantis ante functionem sui officij
 per contummatum annum habere ius ad totius
 anni salarium recuperandum: quia (vt ibi al-
 legatur) per praedictum iudicem non itetit,
 quin contumaret annum, nisi morte fuit
 interceptus.

Dispo. Hisp. pa.

Questio.

Quotidiani casus locat.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

¶ Similiter hic inquirendum est, quid iuris
 de famulis se locantibus ad inferendum he-
 ris, si se locauerint per annum, & per partem,
 tantum steterint non complentes annum an co-
 pelli possint ad eum complendum. Circa hac
 quaestionem multa quotidiana occurrunt di-
 cenda.

¶ Dicimus ergo primò quod si promisit fa-
 mulus inferuire vno anno, & pro parte anni
 egritudine laborauerit post lapsum anni sup-
 plicare tempus omissum non tenebitur: vt col-
 ligitur ex glossa in cap. si propter de re scriptis
 lib. 6. quod & confirmatur ff. de statu lib. l.
 cum haeres. §. Stichus.

¶ Addimus autem secundò, quod si Ioan-
 nes conuenit de stando per annum cum Pe-
 tro, & cum eo tantum in eius famulatu per
 sex menses commoratus est, si in hieme tan-
 tum ei famulatum praestitit, medietatem sala-
 rij obtinere non poterit auctore Bar. in l. diuor-
 tio. §. quod in anno. ff. solut. matr. igitur ali-
 quid minus mediante arbitrio boni viri acci-
 piet habita consideratione, quod in reliquis
 sex mensibus anni perstitit, plus laboris,
 scilicet in aestate subiturus erat, a quo est rele-
 tiatus, quia annum non compleuit. Si autem
 per sex menses in aestate Ioannes in agricultu-
 ra Petro inferuirit annum non complendo, ipse
 sa ratio dicit, quod plus medietatis salarij ad
 arbitrium boni viri (propterea quod tunc te-
 poris famulos agricolarum plus laboris subi-
 re contingit) licite possit accipere per argumē-
 tum a contrario.

Dictum. 3.

Pragmat.
circa famul.

licam à rege nostro Philippo Matritij 27. Nouembris anno. 1565. editam, vbi statuitur ne famuli, vel famula cuiuscunque conditionis vel qualitatis existant, cuiuscunque etiam ministerij functioni sint addicti, alteri hero, vel domino in eodem populo, vel suburbij inseruire, neque se locare ad inseruiendum possint, neque quæuis persona alia eos recipere, vel domi colligere possit sine expressa licentia eorum dominorum, quos missos fecerunt. Id autem sub tali indicitur pœna scilicet, vt ipsi famuli, vel famulae contrafacientes viginti diebus in carcere compediti custodiantur & post hoc autem ab eodem oppido per annum exulent. Eos autem famulos, vel famulas recipientes pœna sex miliu dipondiorum multandi veniunt. Cæterum si famulus vel famula suum non dereliquerit herum, sed potius proreclus fuerit ab eo, tunc integrum ius ei manet in eodem loco assumendi alium herum, dum eos ad famulatum assumpturus herus de hoc commonitum esse curet priorè herum, ex cuius domu exierit, quatenus innotescat an à prædicto hero proreclus fuerit, vel potius ipsi inuitum illum dimiserint. Permittitur autem famulabus, vel famulis, qui suos dimiserint heros extra illum locum, vel eius suburbia alios posse assumere heros, dñ id in fraudem nõ fecerint: in fraudem autem id fecisse iudicabuntur si intra mentes. 4. in eo populo alicui hero se locauerint.

¶ Hæc autem permissionis indulgentia ad eos non extenditur, qui anticipatis receptis pecunijs, vel discoloribus vestibus, vel alijs indumentis iam sibi collatis dominorum obsequium, vel seruitium subterfugerint ante completionem seruitij pro toto tēpore, pro quo inita fuit conuentio. Nam hi cogendi sunt ad inseruiendum pro toto tempore, aut pro tempore accepti stipendij: quod si ante id temporis discesserint ab heris, prædictis pœnis plectendi veniunt etiam si transfugerint ab illo loco, vel in eo alicui officio se addixerint.

¶ Præterea eadem legum Recopilatione nou. l. 9. tit. 15. libro. cauetur, ne famulus, qui alicui inseruierit post lapsum trium annorū, ex quo defuit seruire, sui seruitij mercedē in iudicio exigere possit, nisi ostenderit intra trienniu ea ab hero petijisse, neque recuperare potuisse: cadēq; lex fertur de pharmacopolis, & aurificibus, iocalia vendentibus: atq; de alijs mechanicis opificibus cupediarum, & condimentorū venditoribus, & obsoniorū confectoribus, quia neq; hi post triennium horum

Pragmatica in conscientia excuset.

omnium pretia in iudicio repetere possunt, non tamen propter hanc præscriptionem triennalem, quæ solum currit in foro exteriori ad postea ibi non repetendum, hi omnes amittunt ius in conscientia sui recuperandi debitum, neque propterea (vt bene aduertit frater Iosephus in suis Floribus) debitores coram deo immunes fiunt ab his restitueendis debitis.

¶ Præterea quæstio hæc scilicet, an famuli famulatum exhibentes heris causantes se ab illis minuta stipendia accipere de debita & integra mercede possint sibi recompenfari in nostro Instructorio discussa à nobis est, longius à nobis erat protrahenda. Breuiter igitur primò respondemus ad eam, illam sententiam Soti de iusti. & iur. libr. 5. q. 3. in respon. ad. 1. vbi affirmat famulum nisi inseruire cogatur, & certum sit omnino diminutum se accipere stipendium non posse sibi secretò recompenfari de reliquo (quam etiam Nauarrus in sum. cap. 17. num. 107. non videtur acceptare) non esse acceptandam absolute. Nam Corduba q. 3. de casibus conscientie cum circa hoc sit controuersia inter Sotum & Nauarrum, & eorum sequaces, optimè eos redigit ad concordiam per hanc distinctionē scilicet, quod famulis etiam præ necessitate inseruientibus: si tamen eorum famulatu indiget herus, tenetur dignam suo seruitio, & integram impendere mercedem etiā si principio non de tanta mercede, sed minori, aut nulla cōuenerint. Secus autem est, si opera illius famuli herus non indigebat, quia copia famulorum sibi suppetebat, quia tunc in integrum ei non tenebitur, sed tantum de conuentione firmato.

¶ Poterit autem famulus diminutè salariatus sibi recompenfari secretò, si tamen secundum Caiet. 2. 2. q. 66. art. 3. & 5. & Sotum de iusti. & iur. libr. 5. q. 3. art. 3. ad. 1. & Siluest. tit. furtum. q. 12. & 13. & bellum. 1. q. 9. & bellum. 2. q. 8. & Metina de rest. q. 2. fol. 43. latius, & Nauarr. in sum. cap. 17. num. 112. & 113. & 114. & Alexand. Hallen. 4. Parte. q. 86. membr. 3. art. 1. & doctores cōmuniter, seruentur quatuor conditiones scilicet, Primò q; merces sit vere debita de iustitia & non solum ex lege Charitatis, aut via sola gratitudinis. Secundò quod nihil accipiatur ultra summam debitā de iustitia. Tertio quod tale debitum de iustitia sit liquidum deberi extra omnem dubitationem, & litem de regul. iur. bona fides, neque enim secundum Cordubam cum in iudicio (quia constare non potest ibi) non

Questio.

Famulus.

Recompenfatio.

rescindit.

rescinditur emptio, quæ facta fuit minori pretio, potest venditor sibi in conscientia recompenfari, quia non liquide constat aliquid ultra sibi deberi. Quartò requiritur quod id debiti aliàs via iuris recuperari non possit, & cessent scandala, vitenturque alia damna tertij, & præsertim caueatur ne debitor recompenfationis secretæ ignarus conscientia instigante, vel confessore instigante id debiti rursum restituere compellatur.

Corol.

¶ Insuper ex prædictis corollarie sequitur, quod vbi his seruatis conditionibus facta est recompenfatio, etiam si censuræ excommunicationum fulminentur aduersus via secretæ recompenfationis aliquid detinentes, & non manifestantes, tales qui sibi sic legitime recompenfauerunt etiam si taceant, talibus censuris non irritantur secundum Nauarr. vbi supra nu. 114. & Metina vbi supra. q. 2. licet Siluest. tit. furtum. q. 15. & excommunicatio. 7. in quarto notabili dubio. 8. aliquatenus dissentire videatur.

Recompenfatio sibi iuste responde non tenetur.

¶ Et patet, quia cum his obseruatis conditionibus compensationem cōstet fuisse iustam, prælatus per illa verba etiam si detineant via compensationis, non videtur illam compensationem aliàs legitime factam velle retractari. Quare verba hæc eius sic sunt glossanda, vt per ea de iniusta recompenfatione loquatur scilicet, in casu, quo iniuste facta est, vel an sit iuste facta dubitatur. Nam tunc censuræ in casu recompenfationis iniustæ, aut dubiæ ligent etiam scientes, & non manifestantes, quando id possent probare, vel sine graui suo detrimento manifestare, nisi certò scirent statim à retinente cum possit, fore restituendum.

Quid si defertur eis iuram.

¶ In casibus autem quibus scientes manifestare non tenentur, possunt etiam si sibi defertur iuramentum autore Nauarro, & Metina, & Cordub. vbi supra respondere se nihil scire, dum interius concipiunt scilicet, se nihil scire quod iure teneantur dicere, vide Cord. de casibus conscientie. q. 65. cuius assertum hic non approbamus omnino, quatenus insinuare videtur, quod sciens in hoc casu, dum probare non potest, & si non teneatur denunciare, iudicialiter tamen tanquam patri in secreto denunciare teneatur iudici excommunicanti, quia si intelligat ad hoc teneri sub pœna excommunicationis taliter, quod si vt patri tunc non reuelat, illam incurrat, id non satis crediderim: quoniam mens excommunicantis non est cogere scientes, vt sibi tanquam patri reuelent sub pœna excommunicationis

sed tanquam iudici, quia per solam notitiam, quæ illis potest dari vt patribus parum interdum possunt prospicere tū creditoribus quò ad bona secretò eis debita, tum conscientijs iniquè secretò aliena bona vsurpantijs & detinentijs. Adde etiā quod cum diximus, nõ potentes probare quod secreto sciūt excusari ab obligatione respondendi censuris, id est intelligendū secundū Sotū, dum iubentur denunciare sicut literæ excommunicatorie communiter sonant. Secus est si aliquis à iudice excommunicante habita semiplena iam probatione iuberetur manifestare quod scit: quia tunc teneretur pandere veritatem, quia tunc non accersitur ad iudicium vt denunciator, sed vt testis in causa, qua agitur de detrimento relarciendo tertio.

Questio.

¶ Deinde quia frequentibus scrupulis, quibus hi, qui consanguinei sunt agitari solent in hac parte, eò quod secretorum horum sæpe sunt conscij, consulere oportet, animaduersum hic lectorem esse volumus, quod vt habetur. 4. q. 3. §. item in criminalibus, consanguinei omnes per rectam lineam ascendendo non possunt esse testes pro se, vel contra se, & vt dicitur ibidem. §. item lege Iulia, neque inuitus potest, quis testificari aduersus focerū suum, generum, vitricum, priuignum, priuignam, sobrinum, sobrinam, vel sobrinæ suæ natum, neque aduersus eos, qui in proprio gradu sibi sunt, neque vxor contra maritum, neque è contra, neque libertus contra patronum. Ideò omnes hi cogi non possunt ad testificandum neque in ciuilibus, neque in criminalibus, quando alij nõ desunt iuxta gloss. cap. quàm cunq; 14. q. 2. ac subinde à censuris in currendis excusantur si in his casibus, in quibus sunt priuilegiati ad censuras non responderint, ita Nauar. in sum. cap. 25. nu. 48. & 49. & sequent.

Priuilegia à testific.

inuitus.

Questio.

¶ Porro quoniam per parentem quasi necessario à quæstione de casu, in quo famuli, si uel alij de debito sibi recompenfari possunt, & à conditionibus ad talem recompenfationē iustificandam requisitis aliquantisper recessimus, nunc dubium quod consequenter necessarium est scitu subiijcimus scilicet, an casu, quo omnes aliæ conditiones iustæ recompenfationis interfuerit, quia de debito sibi ex iustitia, & liquide debito, & non ultra debitū sibi secretò recompenfauit cauens alia damna & quod iterum sibi non soluatur, an ex solo hoc defectu scilicet, quia omisit ordinem iudicarium, quia cum posset via iustitiæ recuperare ipse priuatim sibi fecit ius secretò accipiendo,

piendo, & recompensando sibi, teneatur ad literas excommunicatorias respondere, vel restituere id quod via recompensationis accepit debitum, quando in literis exprimitur, et etiam si via iustae compensationis suae iniuste illud accepit vel restituat, vel reuelet. Respondetur autem primo, quod quando litera sonarent, quod illud quod via omnino iustae recompensationis esset acceptum, vel restitueretur, vel manifestaretur tunc: quia vel continerent errorem manifestum, vel in falsa praesumptione fundarentur scilicet, quod illa quam dicunt iustam compensationem fuisse facta iniuste, illum recompensatorem non obligarent, eo praesertim casu: in quo, si reuelaret, infamia notaretur, vel per iudicem re sibi debita priuaretur. Nam idem dicendum esse videtur, si solum ob hanc omisam conditionem scilicet, quod cum via iustitiae posset sibi debitum recuperare, iniustam recompensationem fecit secreto sibi recompensando: quia iam post factum, cum si reuelet infamia venit notandus, vel in penam re sibi alias debita per iudicem venit mulctandus, vel aliter est ea abdicandus, excusatur a censuris & a manifestando, quia iam peruentum fuisse videtur ad casum in quo potuit sibi omnino iuste recompensare cum re sibi debita aliter potiri non possit, nisi tacendo & non reuelando.

Respons.

Sent. aucto ris.

Facit Vic.

¶ Accersit et ad hanc nostram sententiam olim Victoriam in suis Scholijs supra. 2. D. Tho. vbi dicitur, quod etiam iniuste recuperans rem suam quam aliter poterat iuridice in iudicio recuperare, dummodo non recuperet pretium eius, non incidit in excommunicationem licet peccauerit, incidere autem in excommunicationem in casu, quo pro re sibi debita quam via iuridica poterat in iudicio eam petendo obtinere de eius pretio sibi secreto recompensasset quia in hoc casu res ipsa: quia potest eam obtinere iudice, & non pretium eius, sibi debebatur. Parcat Lector si in re perquam necessaria scitu, & tam quotidiana prolixius quam putaueramus, sumus immorati.

¶ At vero quoniam famulum de debito sibi ex iustitia commutativa, & de liquido debito, cum alias via iuridica ius non poterit obtinere, posse sibi secreto recompensare diximus illis quatuor conditionibus seruatis, superest nunc breuiter insinuare quod alias prolixius in nostro Instructorio tradideramus ex mente Cordu. lib. de casibus conscientiae q. 3. s. in quibus casibus aliquid debeatur famulis ex iustitia commutativa vbi proinde posuit cadere secreta compensatio, & in quibus ca-

Questio.

sibus solum illis debetur ex debito gratitudinis & liberalitatis, vbi non conceditur locus secretae compensationi. Pro huius ergo expeditione quaestiones distinctione opus habemus: nam multipliciter famuli dominis solent inferuire, quidam non perpetuo, sed ad tempus aliquibus scilicet, hebdomadae diebus, vel horis diei dumtaxat officio suo assistentibus, vel horis diei dumtaxat officio suo assistentibus, vel vxori domini exhibentes, vel aliter inferuientes in seruitijs, quibus pro tunc temporis domini eget & his merces non integra ac si seruirent continuo, sed pro rata temporis & conditionis seruitij arbitrio boni viri aestimanda ex iustitia est impendenda.

Famulimultiplices.

¶ Alij autem sunt famuli per totum annum singulisque horis seruitio addicti, quibus si eorum famulatu indigent heri, siue praenecessitate inferuiant, siue non, siue conuenerint a principio de certo stipendio siue non, his de iustitia dominus soluere tenetur usque ad summam salarij, quo alium famulis conditionis, & indultivae esset conductor, & pro illo tempore solet conducti communiter arg. si non sortem. §. libertus. ff. de conditio. & si non conuenit a principio de salario hac habita ratione sic arbitrio boni viri merces taxabitur. Sic enim ait in cap. sunt nonnulli. quae 1. tradit.

¶ Deinde alij sunt famuli queritantes heros, qui interim dum inueniunt, adherent alicui domino, qui cum opera eorum non indigeat (quia suppetit ei sufficiens seruitium) ex Charitate eos recipit domi ad preces illorum vel aliorum, & suppeditat eis hospitium, & victum & nihil ultra, vel parum ultra, & ad nihil amplius ex debito iustitiae pro seruitio sibi impenso ab his, eis tenetur: quia sicut promereibus, quibus quis non indiget, rogatus non tantum impendere tenetur: Sic & in hoc casu. Ita Nauar. in sum. cap. 7. nu. 239.

¶ Ad haec alij sunt famuli adolescentuli, quos optimates ad preces parentum eorum suscipiunt domi pro manuali seruitio, quos si sui domini bonis, & politicis moribus imbuat ac bona indole morigeratorum instituant, eisque si subministrant victum vestituque simili, quo sunt suscepti, eos adornant, sicque post tandem si dimittat, debito iustitiae satisfecisse videntur. Non enim aliud conuentione tacita, vel expressa eorum domini his adolescentulis pages Hispanicis nuncupatis debent. Nam ministerium tale & illius etatis nihil amplius mercedis meretur, nisi lex vel promissio, vel consuetudo aliud inuenerit. q. plus eis detur.

Aliud.

¶ Sed

Questio Sed iam enucleatus reliquit hic articulus dubia excoisuri quae in quibus & quor casibus vsu eu chire potest, vt dominus condaxerit famulum presso minori, quam iustitia ex possebat illi fore dandum, vt hinc pateat quando famulus contra debitum iustitiae in toto, vel in parte defraudatus maneat, vel solum contra debitum, & pro dote gratitudinis. Primo igitur modo id euenire solet quando famulus pro necessitate minoris in Ro se lib. dicit, quia aliam rationem dicendi vitia non inueniebat, neque aliam holum, qui pluris est, vel est condaxerit. Super hunc igitur edicentiam, vt praediximus Nauar. & Sotus atq; eorum sequaces, nam Sotus in hoc casu huius famulo nihil aliud de iustitia esse tribuendum ait, praeter id quod conuenitum est licet videretur iusto minus. Nauar. oppositum afferat, at iam eos reduximus ad concordiam, ita vt sententiam Nauari veram esse dicamus in casu, quo dominus illius, qui pro necessitate particulari se locat seruitio indiget. Nihil minus famulatu domini opus non habet, tunc sententiam Soti oppositam veram esse afferendum est. Neque enim sententia quidem nostra minus eum mercedis mereri extimamus, qui pro necessitate particulari sua se locat, dum conductor opera illius indigeat, quam si nulla adactus necessitate particulari huius famulatu se addiceret, non enim propter necessitatem, quam patitur vendens rem suam, minori pretio ea dignam putat quam sit comune pretium illius iuxta modum vendendi, & perfide, neque in hoc casu pro necessitate inferuientis, minore mercede dignus est.

Casus in quibus minoris famuli conductur.

Variat Sot. & Nauar.

Concordatur.

¶ In casu in quo dominus...

Famulatus capit. gratia...

rem etiam apud populum videntur sibi auctori pariter autem dominus ad nihil plus de debito iustitiae tribuendum tenetur, quia praedicta conuentione non fuit puri contractus locationis conuentione, sed iustitia legi iuncta, sed admixta cum libera donatione, ob causas praedictas, quare longe abest iustitia, quod si pro eo quod minus accipiunt, recompensationem se rotam, quatenus abest iustitia.

Famulatus cum spe satisfac.

¶ Sunt rursus famuli alij alterius generis, qui & si mercedem minus, ad qualem suo seruitio acceptant, est tamen cum animo & spe, quam conuentione, quod dominus iustitiam id recompenfabunt, vel in pecunia, vel in alijs rebus, vel pecunie aequivalentibus beneficij, & largitionibus, quae spe si carerent, nullatenus pro ra minimo inferuire vellent, quae intentione, si dominus exoptante, in conuentione domini tam non expresserint eo quod subintellecto communiter talis conuentione videtur, neque domini praesua egregia auctoritate volunt, ut ea praemio, tunc his domini de iustitia tenentur iustitiam mercedem sui seruitij erogare, interuenit enim hic de hoc iusto stipendio pactum tacitum nulla intercedente auctus donationis, aut remissionis in parte, vel in toto iustae mercedis mixtione, imo spes illa copiosioris remunerationis in alijs veluti quaedam conditio fuit obligans de iustitia ad plenam, & iustam mercedis suae retributionem soluendam. Sub hac autem spe videtur est plures famulos, atque famulas multis optimatibus inferuientes concepit, quae ad earum nuptias parte dotis, vel integre dote conferent eis sibi domini, vel tunc quod ultra victum, & vestituque recipiunt, dum seruiunt aliquid ad vitam, & deinde transigendam praestabunt. Si autem quia in re conuentione nihil sibi dominus de sua libertate, scilicet, quia alijs essent de iustitia famulandi significauerunt, atque id tunc dominus non putarunt tali spe adductos famulos se addixisse, sed solum pro mercede de qua a principio conuenere voluissent inferuire, tunc si domini illorum famulatu indigebant, vtique ad inrogatam retributionem mercedis, quam tunc communitate sui similes solebant accipere illis de iustitia contribuendum est, sicut in Nauari sententiam. Sotus autem est, si illorum opera, aut obsequio non opus habebant, quia tunc satis est dominis stare tantum ab initio iustae conuentionis secundum Sotum.

Famulatus spe liberat.

¶ Postremo sunt alij famuli seruitio domini pro stipendio diminuto se mancipantes non sub ea intentione & spe, vt de iustitia remunerationem sint, scilicet, in alijs vsque ad integrum,

regum, sicut de immediate superioribus dicitur et um est, sed solum famulam volunt, quia iniquitatur spei gratitudinis, & liberalitatis dominorum, & fiducia de mercedibus (ut phrasim Hispanica loquitur) in hunc ergo modum nobilitatis, & ingenuorum filij in Hispania potentatibus Hispania scilicet Ducibus, Comitibus, Marchionibus, Episcopis alijsque primoribus ecclesiarum solent adherere, quibus tantum superantur victus, & vestitus. His autem tales fatropae nihil plus, quam hoc de iustitia impartire tenentur, cum quia propter abundantiam sicut in servitio voluntium domini nolunt plus eis impendere, quia neque eorum servitia maiori premio sunt digna iuxta supradicta, tum quia si libertatem interuenerit pro illa tenui mercede obtulere, & quamuis quadam fultu fiducia gratitudinis, & liberalitatis dominorum sic fecere non tamen affuit eis animus sub debito iustitiae astringendi dominos ad predictas remunerationes, seu largitates, mercedes Hispanice nuncupatas, illis rependendum, tantum suorum servitorum de iustitia debitum stipendium, sed solum ex gratitudine, & liberalitate dominorum id sperant, magis quam ex iustitiae debito, iuxta Navar. in sum. cap. 7. nu. 114. & iuxta doctrinam D. Thom. 2. 2. q. 58. & 106.

¶ Tandem ex omnibus supra dictis concludimus, quod quamuis Ricardus in 4. sententiarum dist. 15. asserat, quod si domino nolente famulo debitam de iustitia mercedem soluere famulus surripiat tantum, quantum de iustitia debet habere, licet in modo accipiendi peccaverit, tamen non tenetur ad restitutionem, nos tamen dicimus non esse sine multo libramine a confessarijs conueniendum huiusmodi secretis acceptionibus pretextu sui salarii non plene soluta factis, vel faciendis a famulis tum propter scandalum, & inconuenientiam quae ex his solet oriri, tum quia huiusmodi famuli, utpote quam iudices in propria causa non seruant semper sic iustitiam a qualitate. Igitur tam confessarius, quam doctor de his casibus interrogatus ne se precipitet, tum ad predictas differentias famulorum attendat, tum etiam an si quatuor illae conditiones ad iustificandam secretam receptionem requiritae seruentur, exacte perpendat.

¶ Ne hic quoque huius dubij illucidatio de sit, illud tandem praetereundum in hoc loco non censui, utrum si incuria famulorum res domesticae surripiantur, ad eas domino restituendas teneantur. Huic autem quaestioni in additionibus fecisse satis videtur Navar. fol. 81. dum ait, quod ad huiusmodi res in domo deficientes non tenentur famulus quilibet,

nisi solus ille cui ex officio rerum domestica custodia incumbit, quia scilicet, ad hoc conductus est, ut custodia ei domesticarum rerum, & suppellectilium concredatur, cuius modi est, qui praeficitur toti domui, qui Hispanicè maior domo nuncupatur, cui de omnibus rebus domesticis cura concredita est, is enim si ex culpa sua etiam leui, non tamen leuissima aliquid de domo perierit, id restituere obnoxius fit, sicut etiam camerarius, si praepositus, qui camerarius ueliger dicitur, tenetur ad id restituendum, quod sua incuria ex camera perierit, quia custodia huius sibi ex officio attinet. Ex quo corollarie inferitur a Nauarro quod si inter alios famulos domus contingat unum famulum videre alium, confamulum aliquid de domo furantem, etiam si peccet id furti non reuelando, quando id sine detrimento graui potest reuelare, non tamen si tacuerit ob id ad aliquid domino restituendum tenetur, quia id custodire ex officio non sibi incumbit.

CAP. XXVI. Casus quatuor in quibus inquilinus potest eijci, an propter sterilitatem remittenda sit pensio pro rata circa intelligentiam illius particulae nisi ubertate precedentis, & circa alias particulas, de differentia inter emphyteosim, & locationem, an locantes operas teneantur de damno, & de quali culpa ubi theoria. Siluestri necessario examinatur, de fertilitate maiori ex tribus causis proueniente, & an haec sit causa augendi locationis pretium.

VT caetera quae ad materiam locationis pertinent percurramus, notandi hic occurrunt casus, in quibus locator inquilinum ante fine locationis expellere potest a locata ei domu. Sunt autem casus hi quatuor contempsi, propter §. veru inuito. Primus igitur casus est, quando in longum tempus locatio facta fuit per longum tempus glossa hic intelligit decem annos, vel plus, vel minus, aut ad minus quinque annos secundum Nauarrum in sum. Lat. cap. 17. nu. 193. quod etiam probat glossa super §. verum, in cuius gratiam citat. I. quareo. ff. locat. si igitur per istud temporis locata est domus, & in duobus primis annis inquilinus pensionem non soluerit, aut quando in minus tempus locatio facta est, & die signato non soluerit, neque celeri satisfactione sibi prouidit expelli potest a domino. Haec autem satisfactio tunc dicitur celeriter fieri, quando post modicum tempus a die praestituto fit, quam uero modicum id temporis debeat esse, glossa super cap. potuit. de locat. post varias citatas opiniones

Casus 1.
Casus 2.
Casus 3.
Casus 4.
Casus 5.

opinionem arbitrio iudicis relinquendum esse ait. Nam cum hoc non sit determinatum, & quod in iure determinatum non est, secundum ius arbitrio iudicis relinquatur de officio de leg. cap. de causis, & ff. de iur. deb. l. 1. §. ait praetor, sit consequens istud modicum tempus requisitum ad celerem satisfactionem arbitrio iudicis considerandum relinquere. Nam arbitrii iudicis arbitrium boni viri appellatur. ff. de verbo oblig. continuus. §. 2. ¶ Secundus autem casus est scilicet, quando necessitas est superueniens in locatore, quae tamen locatio nis tempore non imminerebat, ut si domus corruit, vel minatur ruinam, quam aedificare uult, vel uxorem duxit. l. dem. C. de locat. & cap. propter. §. 1. Si tamen commodè aliter sibi prouidere potest, secundum Nauarrum non dicitur imminere necessitas, atque (ut ipse contra Siluestrum uerbo locatio. q. 9. ait) locator qui propter ea, quod alio degebat propria conduxerat domum, si quia duxit uxorem, postea iam ea eget, eodem quia separatim eum cum uxore vitam agere oportet, necessitatem sufficientem dicitur habere: quae ius sibi facere potest expellendi inquilinum.

¶ Tertius autem casus est, quando domus iam post refici optus habet, cum tempore, quo fuit locata hac refectione non indigeret, sed iam hic casus tertius in secundo uidetur contineri, atque ideo tam in hoc casu, quam in secundo (ut cap. propter. §. verum caueretur) pensio pro refectio temporis remittenda est.

¶ Quartus igitur casus est, quando in domu locata inquilinus peruersè conuersatur in ea recipiendo meretrices, aut lenones, aut id genus personas, etiam si sine damno domini fiat, & tunc non fit remissio secundum Hostiensis, vel si cum lesione domus utitur domo ibi inter tenendo porcos, vel si sit ager, vel hortus ibi & eius incidat arbores, vel si non colat tempore debito: & huiusmodi, quo casu dominus pensionem pro rata remittere habet. Nam potest in iudicio agere de damno, & interesse secundum Panor. & Ioan. de Imol. in dict. cap. propter, & secundum Hostiensis in dict. cap. propter sterilitatem, & sic concordat dicta. l. eodem, & dicitur propter sterilitatem, quae uidentur contraria. Praeterea Alexander Imo. consil. 126. addit. §. casum quando scilicet, iurauit omni anno soluere, & non soluit, & cessat uno anno soluere. l. si quis maior. C. de transact. hoc autem communiter (ut tradunt doctores in dict. l.) locum habet in omnibus contractibus iuramento uallatis.

¶ Iam quaestio de sterilitatis casu hic suum

proprium obtinet locum, quae suum fundamentum habet in illo cap. propter. de locat. ubi in summa decernitur, quod propter sterilitatem grauem conductori sine culpa sua contingentem, remittenda est ei pensio pro rata, nisi possit cum ubertate precedentis, vel sequentis temporis compensari. Huius autem textus declaratio primò id exposcit, ut id ubi principaliter solutionem expediamus, quid importet sterilitas grauis, id est magno incommodo efficiens conductores (ut uerba textus sonant) id est quantam sterilitatem debeat se cum inducere. Ad hoc autem dicitur (quod quauis doctores fuerint varij, tamen omnium eorum opinionibus pensatis illa cuius meminit Nauar. in sum. La. cap. 17. nu. 188. magis ratio ni, & ueritati uidetur conformior. scilicet quod grauis sterilitas propter quam remissio praedicta textus est facienda diffinitur esse illa, quae conuentio partium, aut consuetudo, vel communis opinio regionis approbare solet. Sed quid si quia haec desunt per haec diffiniri non potest sterilitas grauis, tunc censet Nauar. acceptandam esse illam opinionem Bartoli. leg. ex conducto. §. si vis. ff. locat. & Ioan. Andr. in dict. cap. propter, ut. l. illa diffiniatur esse grauis sterilitas inducens remissionem pro rata, quae est tanta, ut conductor agri vix duas tantum demerat partes ex tribus partibus, quae communiter colligi consueuerant, ut si cum modij quindecim frumenti colligi soliti erant, ager illo anno non attulit nisi decem, quo casu remissio sic comensuranda est secundum Nauar. ut si ager conductus erat tribus aureis, duo tantum soluuntur.

¶ Praeterea illa exceptiua particulae. nisi talis sit sterilitas, quae cum ubertate precedentis vel sequentis temporis possit compensari, quomodo sit accipienda inter doctores, quoque controuertitur. Nam aliqui eorum dicunt sic esse intelligendam. scilicet quod tunc sterilitas unius anni cum fertilitate alterius compensatur, quando in anno superiori, aut sequenti post sterilem in duplo plus solito praedium fructus attulit. ¶ Hanc autem sententiam Nauar. ibi cap. 17. nu. 189. merito corrigat dicens ad ueritatem magis accedere, si dicamus quod sufficit collegisse eam summam fructuum, quam pactus, uel consuetudo constituit, aut si plus solito tertia pars collecta sit. Nam si ad sterilitatem inducendam satis est tertiam partem minus solito collegisse, quare a contrario ad huiusmodi sterilitatem compensandam cum anno antecedenti, aut sequenti, tertia pars plus solito in aliquo eorum percepta sufficiens causa non erit.

Quaestio

Quaestio

Responsio

Variat doctores.

Sent. Nauar. tenenda.

Quaestio

Sent. Nauar.

et. Neque in hoc vlla est sententia de remissione, quod per se sit solutio da in numerata per eum, a. ubi in re. quibus alia iuxta cap. de uru fiat. p. lat. & h. iud. ff. ad. Aquila. **Nota.** Ad hoc est notandum quod predictus ius de facienda remissione ratione sterilitatis exceptionem quoque habet, quando tam locator, quam conductor sese loci partem dividentes inter se tam lucrum, quam damnum, tunc enim non fiet remissio ratione sterilitatis, sed neque recompensatio unius anni cum altero, ut notat glossa recepta in dict. cap. propter & secundum Ioan. Andr. & Panor. in dict. cap. propter.

Corol. 1. Deinde de illa particula textus, ubi dicitur, quando sterilitas oritur ex vitio rei sine culpa coloni corollarie colligitur primo, quod si sterilitas predicta, que cum anno precedente, aut sequente non potest recompensari, contingat ex casu fortuito sine culpa coloni, ut quia ingruit magna pluvia vel accidit magna siccitas, quam non potuit pari predictum neque colonus occurrere potuit, tunc locum habet dispositio iuris ut scilicet, fiat remissio pro rata, nisi sterilitas illa cum veritate anni precedente vel sequente, quod durat locatio competet. licet. C. de locat. Addit autem glossa, quod si dominus iam remiserit pensionem propter sterilitatem anni presentis, si anno sequenti contingat veritas, petere poterit pensionem integram recuperando etiam, quante remiserat. ff. loc. si. y. n. d. d. **Corol. 2.** corollarie sequitur quod & labotavit Siluester verbo locatio. q. 13. & approbavit Nauarrus cap. 7. num. 90. scilicet, et si in agro tenui, vel in solo herba, vel zizanie tenuem suffocet, hoc non sterilitati sed vecordia agricolae imputandum, sed quod eas non euulserit. si curretiam vitis, seu culpe coloni datur, & non vitio terre, si vinum coacuerit, vel fructus collecti marcescant, vel per milites, vel aliter pereant: quia hoc non est sterilitati tribuendum, sed coloni incurie qui occurrere potuit unde neque tunc fiet compensatio. lex conductor, si vis. ff. locat. secus autem est ante collectionem sine culpa coloni, hanc acciderunt.

Corol. 3. Tertio predictis accedit quod & siluester aduertit, & Nauarrus ubi supra me minus, quod dispositio hac capit propter sterilitatem de locat. locum non habet, sed ob sterilitatem fiat remissio in his conditionibus, & locationibus rerum vel possessionum que per longam tempus in decem, vel plures annos, aut etiam in vnam, vel plures vitas aut in perpetuum locantur, & conducuntur.

tur etiam si maior pars que ad longum tempus sic conducta est etiam casu fortuito consumpta fuerit, modo non totaliter fuerit vastata, & perditata. l. C. de iure emphyteuti. Nam tunc veluti contractus emphyteoticus esse censetur. In contractu autem emphyteotico propter bellia, & sterilitates, & huiusmodi non fit recompensatio anni census, nisi census esset ita magnus, quod non plus vel minus perciperetur, ac si res esset locata de anno in annum secundum Baldan. l. 1. C. de iur. emph. Bart. autem ibi inficiatur proprie esse contractum emphyteoticum, quando datur tanta pensio, quanta pro locatione. Si tamen substantia rei in totum abiret pessum, ut pote si in vastata esset ab hostibus, & rapta, in contractu etiam emphyteotico deberet fieri remissio. Secundum glossa in c. si. de locat. & Panor. ibi. Idemque de augmento in emphyteotico dicendum videtur, non enim hic augetur pensio in casu, quod non minuitur propter eius lesionem, secundum Panor. in dict. cap. si. **Differen-** Huius autem differentia inter contractum emphyteoticum, & inter contractum locationis causa est, quia quando exigua pensio soluitur ut contingit in emphyteotico, hoc potius fit ad recognitionem domini directi, quam ad solutionem fructuum: quando autem tanta pensio soluitur pro possessione, ac si ad modicum tempus conducta esset, non soluit tunc si emphyteuta sit, siue conductor pensionem tantam ad recognitionem domini directi, quam ad fructuum compensationem, unde fit ut in primo casu ubi exigua soluitur pensio propter sterilitatem, non faciendum sit remissio, secus, ubi ad magna soluitur, ac si in modicum tempus possessio locata esset, tunc enim remissio fiet iuxta communem opinionem, quam cum retulerit, sequitur. l. si. in. l. C. de iur. emphy. num. 2. ita Nauarrus ubi supra.

Porro circa illam particulam contentam in cap. propter de locat. dubitatio statim animo pulsat, de qua culpa conductor possessionis teneatur locatori. Respondetur autem, quod certe conductor pro re conducta si preterea vel deterior fiat ex dolo, vel ex culpa locatorem teneatur locatori. Nam gratia vtriusque contrahitur instit. qui in re. contractus obligat. vit. **Questio.** autem de leuissima culpa non tenetur, communis opinio tenet, quia cum locum habet in operatio locante operas suas. Is enim quatenus de leui teneatur, non tamen tenetur de leuissima culpa, nisi ad tale opus conficiendum conductus esset, quod diligentissima requireret curam, qualis in pretiosa materia ut in poliendo lapide pretioso, vel gemma, vel huiusmodi exigui solet.

Differen-
tia interem
phyteot.
& locat.

Questio.
Resp.

solet. Nam tunc etiam de leuissima culpa teneatur. l. si. merces. §. qui columnam. ff. locat. At de hoc quatenus attinet ad forum exterius non est in ambiguo, sed extra controuersiam est, quod conductor teneatur non solum de lata culpa, sed etiam leui.

Questio. Quod autem hic reuocatur in dubium est, an in foro animæ teneantur damnificatores etiam locantes operas ad emendam damni, etiam si tantum fuerint in leui culpa, & quid per leuem culpam intelligendum sit, cum ius ait locatores, & conductores rerum, quia in gratiam sui inuicem contrahunt, teneri de leui culpa, an per leuem culpam venialis culpa tantum significetur? Igitur Syluester licet in hac parte varius sit, ac nutans, ut est videre in verbo culpa. quæst. 5. & verbo restit. 3. quæst. 8. nihilominus verbo aduocatus, quæst. 16. communiorem opinionem esse illam asserit, quæ tenet in foro animæ non teneri aliquem, qui dat operam rei licite ad emendam damni: nisi fuerit in dolo, vel lata culpa dumtaxat. Culpa autem lata esse diffinitur, quam communiter illius artis, vel professionis, vel officij, de quo agitur solent personæ vitare; quæ grauis culpa etiam solet appellari. Sicut etiam grauis error appellatur illic in aliqua materia, vel scientia, quem communiter professores illius non soliti sunt ignorare. At hanc theoreticam notanda esse admonet ibi Syluester, quia inquit facit ad multos, puta ad artifices, aurifices, locatores operarum, & huiusmodi, quam theoreticam rursus repetit verbo culpa, quæst. 5. & sibi magis placere ait quippe quæ communior est. In cuius gratiam citat Ioan. de Ana. cap. sicut dignum. de homic. volunt. & Panor. ibi, & in cap. 1. de const. & in cap. dilecti. de arbitrar. & cap. si egressus de iniur. & cap. cum causa. de testibus, & in multis alijs locis, & Lud. de Ro. In cuius quoque confirmationem verbo aduocatus, ubi supra, allegat Dir. lib. 1. & Hostiensium in dict. cap. sicut dignum, & D. Anton. de But. & Innoc. in cap. sicut dignum, ita Syluester licet hanc suam theoreticam verbo restitutio. 3. quæst. 8. aliquantisper inturbare videatur.

Sent. Nau. In contrarium nititur Nauarrus in summ. Lat. cap. 17. num. 184. ubi ait, quod quando contractus fit gratia vtriusque, vnaquæque partium teneatur ad dampnum dolo, vel lata, vel leui culpa datum, sed non ad id quod leuissima datum est. l. contractus de reg. iuris, cap. 1. cum ei annot. à Panor. & alijs de com. mod. & Medina Salmanticensis in sua instruction. de rest. §. 30. folio. 157. ait vniuersaliter, quod quando contractus aliquis in fauorem Instruēt. Negot.

vtriusque partis celebratur, quilibet partium obnoxia manet ad id refarciendum damnum quod suo dolo, vel lata culpa, vel leui datum est. Per leuem autem culpam eam intelligimus, quam diligentiores in illa materia opifices solent capere, sicut etiam leuissima dicitur, quæ à diligentissimis ceteri solet. Quia ergo contractus illi, quibus opifices se locant ad conficienda opera eis commissa, scilicet, aurifices ad fabrefacienda vasa aurea, sartores ad vestimenta facienda, locationis contractus sunt: quippe qui in gratiam vtriusque contrahentis fiunt: sit sane ut contra Syluestrum, & contra eam, quam dicit communiorem theoreticam esse, iph artifices, & locatores operarum etiam in conscientia de leui culpa teneantur, quia illa iura cum non fundentur in falsa presumptione obligant etiam in conscientia.

Post tam latam narrationem opinionum sibi inuicem aduersantium, cui tandem sententiæ subscribam, quia in re valde scitu necessaria video lectorem expectare. Dico primum, quod in casibus ubi quis tenetur de dolo, & lata culpa tantum regulariter, qualis est depositarius, & custos, qui solum in gratiam alterius rem custodit, quia solum tenetur de lata, id est, graui culpa, si damnum ab eo datum in re deposita, vel custodita, vel ab alio causatum ex culpa eius veniali, & non pertingente ad mortale obuenerit, ad id damni reparandum non tenetur. Hæc sententiæ est Victoris in scholijs super. 2. 2. Sancti Thomæ, anno domini. 1535.

Et patet primo, quia per culpam latam, grauem culpam significamus. Culpa autem grauis, id est, notabilis (prout hic sumitur) quæ est, quam communiter solent personæ in sua arte vitare citra malitiam mortalem non committitur. Tum etiam, quia ratio ipsa suadet, quod nullus velit, aut debeat obligari in re, quæ tantum est in gratiam alterius ad cauendum damnum contingens ex sua culpa veniali tantum: cum vix, & cum difficultate culpas veniales, præsertim omissionis vitare possimus.

Dicimus autem secundo, quod venior est, quod in contractu locationis locatores operarum, & operarij mechanici, artifices, & opifices tenentur de leui culpa regulariter, si damnum notabile intulerint in opere. Hæc autem nostra assertio est contra Syluestrum, est & contra se in suo opinionis gratia citatos doctores, & intelligitur, quod in foro conscientia tales de leui tenentur culpa. Nā de foro conscientia est controuersia non

Dictum au-
toris. 1.

Prob.

Prob.

Dictum. 2.
contra Silue-

fia nostra inter nos, & Syluestrum. Non enim de foro exteriori est dubitatum. Consentit autem nobiscum Nauarrus loco citato, & Metina ubi supra in sua instruct. qui in foro conscientiae, hanc quaestionem ambo pertractat: & de leui teneri locatores asserunt eod, quod gratia sui, & conductoris operas locant. Accedit, quod & ipse Syluester verbo culpa. quest. 3. ait multos doctores habuisse suam opinionem pro dicto singulari.

Prob. 1. Probatur autem nostrum secundum hoc dictum primo. Quia cum ius, quod locator operarum teneatur de leui culpa feruetur in foro exteriori: seruandum quoque videtur in foro interiori cum non fundetur in falsa praesumptione. Na iuxta axioma commune ius fori & poli idem est, ubi non fundatur in falsa praesumptione. Neque huic obstat, quod hoc ius intendat conseruationem bonorum, quia id facit seruando aequitatem.

Prob. 2. Tum secundo patet, quia ratio aequitatis dicitur, vt magis teneatur quis de contractu, ex quo ab altera parte aliquid emolumentum capiat, vt accidit in contractu locationis operarum, quam cum tantum in gratiam alterius contrahit, vt patet in contractu depositi. At in contractu depositi regulariter depositarius tantum tenetur de lata culpa: ergo locator operarum, vt potest, qui magis tenetur, tenetur non solum de lata culpa: sed etiam de leui etiam in foro conscientiae. Tum tertio patet, quia opposita opinio a Syluestro, & a suis fautoribus (vt est videre) locis citatis nullo iure, aut ratione probatur. At nostra probabilibus satis fulcitur rationibus, quae ea in materia morali (ubi mathematica non exigitur demonstratio) satis probabilem reddunt.

Prob. 3. Deinde tertio ad postremum quaestionis punctum respondentes dicimus, quod per leuem culpam intelligimus culpam etiam venialem, etiam si non pertingat ad malitiam mortalem. Ex qua intelligentia corollarie inferitur quod locator operarum, siue alicuius rei conductor, si intulerit damnum notabile ex culpa leui, scilicet, quam diligentior solet vitare, etiam si talis culpa leuis, sit culpa venialis: quia non attingit malitiam mortalem; reus inde fit etiam in conscientia restitutionis damni, hac autem opinio est verior, quam Metina loco citato videtur tenere, quam etiam expresse tenet Nauarrus sum. Lat. cap. 17. num. 184. dicens esse communem, quare reprobat Sotum de iust. & iur. lib. 5. quest. 7. art. 3. quem aliter center contra omnes affirmasse se credere commodarium non teneri de damno dato culpa

Corol.

Opinio verior.

eius leui, quae ad mortalem in foro conscientiae non peruenit, sed communis inquit Nauarrus tenenda est. Patet autem, tum, quia ubi de leui culpa quis tenetur, si ex eius culpa leui quamuis veniali, & non mortali subsecutus sit notabile damnum, iam pars alia inde passa damnum habet minus notabiliter, quam secundum ius debet de suo habere: ergo tunc id damni in conscientia restituendum est ei. Nam autore D. Thom. 2. 2. de rest. quest. 62. art. 4. quicumque damnificat aliquem videtur ei auferre id in quo ipsum damnificat. Damnum autem dicitur ex eo quod aliquis minus habet, quam debet habere secundum Philosophum in. 5. Ethic. ad quod refarciendum in conscientia ordinatur restitutio.

Tum etiam, quia vt ait Nauarrus, obligatio haec vt teneatur quis de leui non tam pululat ex peccato, quam ex natura contractus. Quia natura contractus, quando est in gratia istius, & alterius etiam contrahentis exposcit, vt de leui culpa etiam veniali teneatur: tum, quia tam confessarij, quam etiam iudices si deprehenderent ex incuria locatoris operum, vel opificis notabile commissum esse damnum sine villo examine culpa, an mortalis fuisset, an venialis indicerent his restitutionem damni, imo etiam si moraliter innotesceret eis per incuriam, vel culpam venialem, & non mortalem locatoris, aut opificis obuennisse, nihilominus sententiam de restituendo illo damno ferrent confessarij etiam in conscientia. Quare illa theoricam, quam Syluester verbo aduocatus poenes finem admonet esse notandam, quia inquit facit ad multa, puta ad locatores operarum (vt puta) non tam est recepta in practica, siue quia cum damnum est in hac parte notabile praesumitur ex culpa processisse mortali, siue quia (vt reuera probauimus) licet ex veniali culpa procedat: dum modo diffinitio leuis culpa ei conueniat, ex natura contractus satis est ad restitutionem huiusmodi damni inducendam. Secus autem forte esset si damnum notabile non fuisset, sed modicum. Nam in damno modico si quis opinionem Syluestri, & Soti acceptet non renitatur.

Theorica Silu. & Soti vera tantum in damno modico.

Ad argum. Soti.

Prob.

Prob.

Theorica Silu. & Soti vera tantum in damno modico.

Ad argum. Soti.

diuisiue. Praeter quam, quod in cauendis notabilibus damnis proprijs diligentiores solent esse homines, iuxta illud dictum Domini: Quia filij huius saeculi prudentiores sunt in generationibus suis, ergo nihil mirum, si obligentur ad cauendas culpas leues, ac veniales etiam si tales essent, ex quibus graue detrimentum sublequi posset eorum operas pretio conducentibus: haec autem questio, ideo prescius discussa est, quia eius intelligentia ad plures casus morales decidendas confert.

Quia causa explicandi illam particulam, sine culpa coloni contentam in capit. propter de locat. nonnullam digressionem fecimus, necessariam tamen, nunc ad materiam de fertilitate, & sterilitate possessionum, quatenus attinet ad contractum locationis redeuntes de conuerso quaerimus, an sicut sterilitas, iuxta caput propter, minuit pensionem, ita e contra fertilitas contingens causa sit iuxta augendi pensionem possessionis locatae.

Questio. Distinctio. trimembr. Respondetur autem ad quaestionem iuxta trimembrem distinctionem, scilicet, quod fertilitas maior, & auctior ex triplici capite potest provenire, vel ex casu fortuito, vel ex fecunditate predij, aut ex industria conductoris. Ex his enim tribus vsu euenire potest, vt

Distum. 1. excrecant fructus. Si ergo fertilitas, hoc est abundantia fructuum augeatur casu fortuito, vt si quia alia, molendina vicina sunt destructa, locatum molendinum, quod antea communiter quinquaginta solebat reddere, hoc locationis anno conductori centum reddit: tunc certe pensio locationis augeri debet.

Probatio. Patet, quia si pensio ob sterilitatem causa casus fortuiti contingentem extenuari solet, vt cap. propter. a Pan. adnotatur: ergo a contrario (quia iuxta cap. hospitium. 32. dist. & l. 1. ff. de his qui sunt sui, vel alii. iuris contrarium eadem est disciplina) pensio ex fertilitate fortuita contingenti est augenda. Ita Syluest. verbo locatio. questio. 14. Hoc etiam tenet gloss. in l. si merces. ff. eo. tit. & Panor. cap. propter de locatio.

Distum. 2. Si autem ex industria conductoris plus solito excreuerint fructus: tunc duplici ratione pensio ob hoc augeri non debet, tum, quia si non fit remissio ob negligentiam coloni, ita a contrario ob eius industriam non debet fieri pensionis auctio: tum, quia sua industria colono non debet esse damnosa. Idem censendum est, quando fructus redundant ex fecunditate fundi locati, nam propter fecunditatem censendum est fundum fuisse conductum. Idem etiam iudicium ferendum Instruct. Negot.

est, si ideo dicatur auctos esse fructus, quia plus valere eos contingit, quia ideo vtrique alae se exposuit conductor.

Corol. Ex praedictis sequitur corollarie verum esse, quod tradit Garcia lib. 2. de contractibus pagina. 46. scilicet, quod melioratio facta in re locata ex casu contingenti, & fortuito accidens credit domino locanti, vt facta melioratio ex fonte, vel minerali a casu reperto. Secus autem esset si industria conductoris melioramentum obuennisset, vt quia aquaeductum construxit, vel effodit puteum ad irrigandum praedium, vel huiusmodi. Sequitur etiam secundum quod iuxta l. 23. titulo. 8. Partita. 5. in casu, quo conductor ex casu fortuito in duplo magis collegit fructus (quando per vnum tantum annum possessionem conduxit) quam solita erat dare communiter singulis annis, conduplicare tenetur conductionis pensionem. Secus autem esset, si ex industria conductor, sibi in duplo fruges, siue redditus comportasset. Quod tamen intelligendum est, vt lex praedicta explicat, scilicet ex casu fortuito tunc conduplicatis in illo anno solo fructibus, conduplicandam esse pensionem nisi in casu, quo conductor periculum, damnumque fructuum in se suscepisset. Item rationi consonum est, ait Garcia, quod scilicet, si pro vno tantum anno conductus est ager, & casu fortuito ex grandine, vel alluione, vel aliter parum fructificauit, tunc conductor relinquat locatori fructus deductis expensis, & semine, aut quod soluat integre pensionem.

Porro (quia haec questio praedictis affinis est) non inepte hic inferitur, scilicet, an si quis, verbi gratia, pistor locauit operas patrifamilias pro certa mercede ad coquendos pro familia panes, vel ad lauandos pannos, si fullo esset, & post in familia numerus personarum excreuit, possit auctiorem expetere mercedem, aut si numerus hic extenuatus est: teneatur mercedem sibi statutam diminueret?

Respondetur autem, quod si pro tota familia determinata, puta pro 40. personis se locauit, aucta familia licite potest exigere auctiorem mercedem, sicut de iustitia sibi debetur, sicut e contrario in hoc casu diminuto numero, & diminueret mercedem teneretur. Si autem numerus familiae erat indeterminatus, vt vsu euenit in conuentu religiosorum, ubi aliquando sunt plures, aliquando pauciores, non augebitur, neque minuetur salariu, licet plures, vel pauciores contingat

eos interdum esse. Suffragatur huic dict. cap. quanto de censib. & Panormit. ibi si tamen nimis grauaretur per iudicis officium, sibi tunc esset prouidendum. At ita dicendum est stando in foro exteriori, sed quid dicendum est in conscientia? Dicimus autem in conscientia quod non tenebitur inferuire tantæ multitudini quando notabiliter aucta est numero, pro pretio præterito, sicut neque paterfamilias è conuerso non tenetur in conscientia tantum soluere, cum notabiliter in numero iam est diminuta familia, quia contrariorum eadè est disciplina.

Coro. ¶ Hinc iam patet quid dicendum sit ad illum casum, vbi Petrus conuenit cum Paulo, vt certo pretio farinam molat pro se, & suis hæredibus in perpetuum, quoniam si in processu temporis multiplicarentur hæredes Petri notabiliter secundum Hugonem non teneretur Paulus molere pro tantis pro eodem antea conuento pretio, quia non videtur Paulum de hoc cogitasse, quando se obligauit. Hæc autem opinio & in conscientia est æquior pro qua facit. l. si quis in vna. ff. de per. & co. reuend. contra Alberic. in authen. hoc ius. C. de sacrosanct. eccles.

CAP. XXVII. De duobus notamentis. 1. de fructibus arborum fundi conducti, de re locata penitente post moram, quando & ubi solutio locationis est facienda, & quod circa hoc sunt varia iura de culpa ex parte conductoris, de casu Metina Salmanticens. de mula conducta cum conditione, &c. de locante equum, & mittente famulum pro custodia cui peribit, de exemplis culpæ late, leuis, & leuissimæ, de casu fortuito in. 3. casibus quis tenetur, renuntiatio illius quomodo valet, & pactum de hoc, an valeat, & de casu Soti circa hoc.

Notam. 1. **N**E autem quid desit in hac materia, quod desiderari possit cætera, si quæ sunt dubia, quæ scitu necessaria sint percurramus oportet. Adnotandumque est primò, quòd in casu, quò colonus conduxerit fundum ad medium nulla facta mentione de arboribus, arborum fructus omnes tunc nõ colono, sed locatori obueniunt. l. fructus. ff. de vsuris, vnde sequitur, quod si colonus arbores destruxerit tenebitur pro eis, sicut etiam pro eis tenebitur colonus in casu, quò alius propter odium conceptum aduersus colonum, cuius colonus præstitit causam, eas vastauerit arbores. l. si merces. §. culp. ff. locat. accedente. glo. ibi.

Notam. 2. ¶ Notatu insuper opus est, quod res locata post moram reddedi eam suo domino in tempore præfixo, si calu etiam fortuito perierit, conductor pro ea suo domino tenebitur etiã, si culpa conductoris casus ille non euenerit, quia satis est in culpa moræ fuerit, & hoc tam in foro exteriori, quàm in conscientia, nisi forte quando ita perisset casu illo fortuito, si esset iam penes dominum, & iam ei restituta esset, sicut perit apud morosum conductorem. Sicut etiam quando locator demus, vel camera, sine voluntate conductoris in alia camera, vel domu res conductoris domus, vel camera posuit, si perierunt igne, vel aliter, quod non accidisset, si in primo loco remansissent, tenetur restitutioni. l. item quæritur. ff. locat. Secus quando fecit hoc sine culpa sua bona fide. Nam casu quo excusatur ab omni culpa excusabitur à restitutione. Imò etiam si mala fide eas posuisset, si ita perissent res in domu conductæ, sicut in alia, vbi repositæ sunt, de eis non teneretur. ff. ad. l. Rhod. de iact. l. fin. & licet ibi glossa dicat esse aliud, cum quis est in mora, aut cum quis est in culpa in hoc casu.

Sent. aucto. ris. ¶ Sed dicimus (quidquid sit de foro exteriori in quo ipsa loquitur) in conscientia idem esse in vtroque casu moræ, & culpæ propter rationem D. Thomæ, quia cum res eodem modo, siue hoc, vel illo modo repositæ in ista domu, vel illa perissent: nihil habet minus conductor de eo quod habiturus esset: ergo non est ei tunc quicquam restituendum in conscientia.

Quest. ¶ Nunc quoque reliquum est, vt illas questionuculas expediamus, scilicet, quando, quomodo, aut in quo loco solutio mercedis locatori facienda est. Igitur vt singula sigillatim explicantur, dicimus primò, quòd locatio potest fieri ad tempus, & in perpetuum iuxta. l. 1. ff. si ager. vecti. Si autem infra tempus locationis conductorem obire contigerit, hæredes eius succedent in iure conductionis. Cæterum in vsufructu aliter contingit, nam quia vsus fructus extinguitur cum persona. l. si quis domum. §. vsufructuarius. ff. locat. idèd mortuo vsufructuario, in iure vsus fructus hæredes eius non succedent. Deinde circa modum solvendi.

Distum. 1. ¶ Secundò notatu est opus iuxta. l. 14. titulo. 20. Partita. 1. conductorem teneri ad solvendam pensionem reddituum, aut fructuum possessionis, quam conduxit non deductis semine, aut expensis, sicut etiam decima soluenda est ecclesiæ non deductis expensis

expensis etiam factis in colligendis fructibus in cap. cum homines de decim. & cap. tua. sicut etiam neque semen inde deducendū est, licet verum sit, quòd de personalibus decimis quæ insurgunt ex rebus iam decimatis deducuntur expensæ, aliter non capit. pastoralis. eod. titul.

Distum. 3. ¶ Circa verò quæstionem illam qua quæritur, quòd locationis soluenda sit pensio, Ter siò dicimus, quòd autore Panormit. in capitulo propter de locatio. soluenda est merces locatori pro tempore, quo conuentum est inter partes, quod si hæc conuentio desit, consuetudo regionis est attendenda, quod si ea non apparet, regulariter soluenda est in fine anni, quando vt tradit Nauarr. in summ. capit. 17. numero. 198. tempus ponitur causa differendæ solutionis, iuxta las. & alios in. l. qui hoc anno. ff. de ver. & simul cum hoc vnica solutio faciendæ est, quod quidem regulariter verum habet, nisi quando causa propter quam datur, & persona cui datur, & aliæ circumstantiæ persuadeant in alio tempore anni esse soluendam. Hoc autem adnotatum est à Panormitan. in capitulo propter de locatio. vbi communitè sic tenetur, & in capitulo. peruenit. de arbitrijs, vbi idem Panormitan. differentiam statuit inter soluere annuatim, & omni anno. Quia qui tenetur soluere annuatim in principio anni soluere tenetur, qui autem omni anno, in fine anni debet iuxta versiculos continentes resolutione gloss. in. §. penult. in sit. de inu. stipul. & in. l. 1. C. quòd dies legat. c. d.

Soluere annuatim. ¶ Versus autem sic habent: Annua si debes tunc inspicias caput anni: Anno si debes in fine teneberis anni.

Corol. ¶ Ex prædictis sequitur corollariè non dissensionem à ratione esse assertionem Garcia, qua libro. 2. de contract. pagin. 48. ait: quòd illa locationis merces soluenda est tempore necessitatis (licet nihil fuerit explicatum) quando locatio facta fuit pro supplenda necessitate aliàs inquit seruanda est consuetudo. Circa tempus locationis præterea notandum quartò venit, quòd. l. 18. titul. 8. Partit. 5. cauetur, scilicet, conductorem rei teneri post lapsum locationis tempus ad restituendam rem conductam suo domino, quòd si citra actionem contra eum intentam in iudicio eam restituere renuerit, id est, si nisi impeditus in iudicio eam dare domino recusauerit, ad eam in duplo restituendam est multandus, quod in foro exteriori, quatenus attinet ad duplum verum habet: sed non in conscientia, nisi post latam sententiam condemnatoris.

Instruct. Negot.

¶ Item in Foro legum. l. 8. titul. 17. libro. 3. & l. 13. titul. 1. lib. 10. del Fuero juzgo, stabilitum est quòd conductor, qui per triduum post terminum locationis retinuerit rem sibi locatam astrictus maneat eodem pretio ad eam conductam habendam altero anno, quod si domus urbana, vel ædificium in vrbe fuerit locatum, solum eius conductor perdet pretium iuxta ratam temporis, quo ibi post lapsum temporis locationis fuerit commoratus ultra pretium, quo primò tale ædificium conduxit.

¶ Adde etiam, quod qui domum alteri locatam emerit à domino, conductorem inde licitè expellere poterit etiam, si locationis terminus elapsus non fuerit, nisi dominus illius cum eam locauit pactus est conductori, quòd etiam in casu venditionis inde conductor expelli non posset, vel nisi conductor eam per totam vitam conduxisset.

¶ Qui autem locauerit res, quæ per sententiam iudicis quo ad vsu fuerint præpeditæ, si dominus in iudicio (prouit tenetur) eas defendere non potuerit, vel non voluerit, conductori inde omnia obueniencia damna restituet. Sed quid sit dicendum de hac restitutione damnorum, explicatius antea diximus.

¶ Quintò notandum est circa locum solutionis in quo locationis merces soluenda venit, quod, vt tradit Panormit. capit. significante. de pign. conductor, qui soluturus est pro realiquo, si est eiusdem fori cum domino tenetur quærere dominium: sed si non est eiusdem fori, satis est, quod sit paratus soluere in domo sua, sicque intelligendum est dict. cap. propter sterilitatem.

¶ Præterea quoniam dictum est quando interuenit culpa, siue ex parte locatoris, siue ex parte conductoris. Ex qua alicui eorū suboritur damnus restituendum esse damnus passus, iam examinatu opus est, an in aliquibus casibus hic statuendis etiam contingente danno contrahens ab eo in conscientia sit excusandus, ita vt illud reparare non teneatur. Primò autem discidenda venit quæstio illa cuius meminit Metin. in sua instruct. materia de restitut. §. 3. fol. 157. vbi quærit, an si conductor mulæ decepit eius locatorem, qui eam expressa conventionis locauit ad iter agendum per quadriduum à Salmantica in Vallisoletum, in hoc quod accelerauit iter illud, biduo illud complens teneatur ad restitutionem mulæ si eam interire contigerit. Videtur, quod à tali restitutione nullatenus immunis fiat, cum locatorem deceperit. Hoc nihilominus

Sent. Meti. minus non obstante Metina ait, quod quid quid sit de foro exteriori, vbi collita legitime hac deceptione iudex restituendam fore pronuntiaret: tamen in foro conscientiae nulla ob hanc deceptionem restitutione opus esset, siquidem nulla alia ex parte conductoris intercessit culpa circa interitum mulæ, quam prædicta deceptio, quoniam iter à Salmantica in Vallisoletum communiter biduo conficitur solet: Si igitur sufficienter ei prouidit de potu, & pabulo non est ad eam restituendam: si obiit conductor obligandus. At quamuis ab hac sententia Metinæ non dissentiamus in casu, quo ille loquitur, scilicet, quod nulla alia interuenerit culpa: tamen animaduersione opus est, quod in duobus casibus, quia non abesse videtur à culpa: non videtur abesse ab obligatione restituendi. Primum, quando conductor peruenit, ideò locatorem mulæ conuenisse de tali itinere quadriduo perficiendo, quia insinuauit mulam aliquam indispotione laborare, vel quia lassata, vel macie confecta ex multis itineribus, vel aliter apparebat: & tandem secundò, quando propter rationes apparentes debuit credere non temerè, neque sine causa, neque tam ratione lucrandi plura locationis mulæ diaria, quam ratione consulendi incolumitati sui iumentis lassati, aut non plus laboris potentis sustinere, sic locatorem conuenisse. Hoc autem, ideò tutius esse dicimus, quia ratio illud persuadet.

Quest. Ad hæc casum hunc (quia sæpè vsu euenire potest) illucidari oportet quoniam, & ad hanc materiam locationis aliquam attinere videtur. Casus autem, qui quaeritur est, an dominus locans equum, qui pro illius custodia mittit famulum teneatur pro custodia equi, an verò conductor eius in hoc casu potius pro custodia illius teneatur. At videtur, quod ipse conductor equi teneatur, quia secundum Bart. in l. si vt certò. §. si de me. ff. commod. sicut per appositionem custodis non videtur remissa custodia carcerario circa carcerem, ita in equo locato permissionem famuli pro eius custodia non videtur, quod propter hoc conductor eius eum teneatur minus custodire. At nihilominus resolutoriè cum Syluestro verb. custos. §. 4.

Dictum. 1. Dicimus primò, quod si constat, quod locator famulum misit pro custodia, & hoc fecit ab initio: conductor tunc non tenetur pro custodia. Si autem locauit equum, & famulum, negligentia famuli non excusat dolum conductoris antequam restituat equum famulo, secundum gloss. §. si de me. l. si vt cer-

to. ff. commod. Si autem post restitutionem equi famulo factam equus pereat, non tenetur conductor. l. si mei causa. ff. commod.

Dictum. 2. Sed addit Syluester, quod si nihil apparet, an miserit famulum pro custodia, vel non, si simpliciter locauit famulum, & equum, tunc in dubio non videtur remissa custodia equi. vt. l. penul. cum sua gloss. ff. vsu. quemadmodum.

Quest. Præterea quaeritur de locatore locante rem vitiosam utpote dolia, aut alia vasa vitiosa de damno subsecuto an conductor teneatur. Respondetur quod si scienter sic talia vasa vitiosa locauit, tenetur planè de damno conductori subsecuto arg. l. sed adde. §. si quis. ff. locat. si autem ignoranter locauit vitiosa pro bonis tenetur de damno, non enim quod bonum esse ignorabat, licet crederet esse bonum pro bono daturus erat, cum ergo in hoc casu exposuerit conductorem periculo ideo de dano subsecuto tenebitur. Secus autem est in conscientia quando simpliciter dedit quod locauit dicendo credo esse bonum, tu videris, fecit enim tunc quod potuit, & dolus cessare videtur. Idemque dicendum esse videtur secundum Syluest. verbo locatio. q. 18. & secundum Angelum eodem verbo §. 24. & Nauar. cap. 17. nu. 196. quoad forum conscientiae si ignorans vitium absolute locas, & protestans dixit conductori an illa sint vitiosa nec ne se perspectum non habere, displicereque sibi si talia essent, quia tunc in conscientia ad damna obuenientia non tenebitur, imo in pascuis locatis vbi ignorante locatore erat herba pestifera quæ comesta occidit pecora conductoris, quia præsumitur quod locator nesciuit, neque scire debuit, restitutio dani non est facienda in foro exteriori. l. sed adde. ff. locat. §. 1. vbi glossa ait speciale esse in locato interesse extra rem venire vbi est culpa, secus si quis equum se mergentem in aquam & destruentem vestes commodauit, Syluest.

Idemque iudicium ferendum esse ait Nauarrus, de omnibus alijs vitiosis rebus locatis, quæ parere possunt periculum aut afferre damnum conductori iuxta Syluestrum, vt si quis locasset equum solitum se proijcere in aquam cum flumen ingreditur unde equitans iacturam vestium est passus. Sed nos pro maiori declaratione iuxta regulam, quæ Victoria tradidit hoc notandum: adiucimus, quod locator in omnibus casibus, in quibus in hac materia vel simili excusaretur ab omni culpa, excusandus esset à refarciendo succedente dano. Nam restitutio damni in conscientia in similibus, sequitur culpam, At nota, quod triplex est genus culpæ, iuxta distin-

distinctionem iuristarum, scilicet lata quam homines negligentes soliti sunt committere, vt relinquere sibi commodatum librum prope apertam domusianuam. Et hæc est quæ commuiter vitant homines. Alia autem culpa est, quæ leuis dicitur, quæ secundum Metinam in sua instruct. de rest. §. 30. fol. 156. solita est cadere in hominem etiam mediocriter diligentem, vt accomodatum librum reponere in cubiculo, sine obseratione ostij illius. Alia autem est culpa quæ leuissima nuncupatur, quæ illa est quæ interdum in hominibus valde diligentibus solita est reperiri, sicut oculudere cubiculum: sed non explorare manu pessulum, ne forte maneat resecretum. At secundum Nauarrum in sum. cap. 17. nu. 178. lata est, quam omnes communiter vitant, leuis autem diffinitur esse, quam regulariter homines diligentes illius officij cauere solent: leuissima autem, quam diligentissimi homines vitare curant, vt in exemplum latæ culpæ adducit Nauarrus extra domum, aut in scamno librum sibi accomodatum relinquere. At exemplum leuis secundum ipsum est, librum huiusmodi in cubiculo, ostio tamen aperto relinquere. Culpæ autem leuissimæ casus exemplificatur ab ipso in eo, qui librum hunc intra cubiculum relinquens licet illud clauē obserauit: non tamen manu, an esset bene obseratum pertentauit iuxta communem. Casus autem fortuitus est, qui sine vilo dolo, aut culpa interueniente accidere solet, vt fulmina, grandinae, gelu, terremotus, insultus latronum, & similia, quorum meminit Nauarrus cap. 17. nu. 178. iuxta l. quæ fortuitis. C. de pignor. act. Dolus autem est machinatio in facto, siue in verbo ad decipiendum ordinata. l. 1. ff. de dolo. & de regul. iuris. ca. scienti in. 6. De diffinitione verò tam casus fortuiti, quam doli, quam latæ culpæ, quam leuis, quæ leuissimæ consulto Syluestrum verbo culpa, quæst. 2. vbi diffinitiones horum subijcit, & exempla, de quibus etiam consulendus est Panor. cap. 1. de commod. & cap. fin. de depos. & Bar. in l. quod nerua. ff. de pos. de his etiam D. Thomas est legendus. 1. part. quæst. 48. art. 5. & 6. & 2. 2. quæst. 118. art. 8. & 12. quæst. 2. 1. art. 2. & Nauar. in sum. cap. 17. nu. 177. vbi hæc loca citat.

Exempla culpæ latæ leuis, & leuiss.

Quid casus fortui.

Quid doli.

Corol.

Ex prædictis corollarie sequitur quod cum (vt dictum est) iuxta communem sententiam doctorum, contrahentes in contractu, qui gratia vtriusque partis inicitur, de dolo, & lata, & leui culpa, non tamen de leuissima, aut de casu fortuito regulariter teneantur: ne Instruēt. Negot.

que etiam in contractu locationis, quia in gratiam vtriusque contrahentis celebratur, aliquis contrahentium, siue sit locator, siue conductor tenetur regulariter de leuissima culpa, aut de casu fortuito: sed solum de dolo, & lata culpa. & leui. contractus. ff. de regul. iur. cum late ibi adnot. per Decium.

Questia. Præterea, quia quæstio hæc tam ad materiam locationis, quam etiam commodati, & depositi attinere videtur, eam hic proposuisse non præter propositum fuit. Quæstio autem est, an illa regula, scilicet, quod nemo tenetur de damno, quod casu fortuito accidit in aliquibus casibus exceptionem habeat? Respondetur autem ad quæstionem breuiter, nam quæstio est cuius decisio iuridice habetur capit. cum gratia. de commod. vbi dicitur, quod casus fortuitus non imputatur commodatario, nisi in tribus casibus. Et quæuis ibi loquatur de commodatario textus hic, tamen (vt Nauarrus in sum. cap. 17. nu. 179. insinuat) exceptio est locum habens etiam in locatione & deposito.

Decasu fortuit. Igitur in tribus casibus potest aliquis teneatur de casu fortuito: licet regulariter nemo in casu fortuito teneatur de damno. Primum, quando culpa præcedens in causa fuit casus fortuiti, vt si quis equum sibi locatum ad Salmanticam duxit ad Cataluniam, illacque pertransiens incidit in latrones, à quibus eo ipso liatus est. Secundò, quando detrimentum accidit in re locata, vel accomodata, quia præcessit mors, & deteriorata fuit, vel aliter interijt, quod apud locantem, vel commodantem non perisset, & hoc in conscientia. Nam quamuis gloss. cap. cum. de commod. hoc esse intelligendum dicat, etiam si apud commodantem res fuisset eodem modo peritura. ff. de leg. 1. licum res. §. vitimo: tamen oppositum verum esse ostendimus in conscientia propter rationem D. Thomæ supra allegatam.

3. Tertiò, nisi interuenerit pactum de casu fortuito. ff. de act. & obl. l. 1. §. is quoque. & ff. de reg. iur. contractus. Vbi autem pactum fit de casibus fortuitis subeundis, secundum gloss. cap. vnico. de commod. connumerandi sunt specialiter. Nam secundum Ioan. Andr. in dicto cap. vnico, ex generali pacto commodataris de nullo casu fortuito, quando nullus fuit expressus tenetur. Neque enim subinolutio ne verborum generalium renuntiare censetur ei iuri: cui non esset in specie renuntiaturus, quod in conscientia planè maxime locum obtinet. Sed quid dicendum est in hoc casu, & similibus, quando aliqui casus fortuiti fuerunt D d 4 fuerunt

Questia.

Decasu fortuit.

1.

2.

3.

Renunciatio casus fortuiti. vt vult.

fuerunt nominati, non tamen omnes: si post illorum nominationem clausa generalis subsecuta est, scilicet, dicens, & sic de omnibus alijs fortuitis casibus, vtrum sic renuntians sufficienter, & validè omnibus casibus fortuitis renantiaverit? Certè, quia casus est frequens, & quotidianus explicacione opus habet. ¶ Dicitur ergo quod in casu quæstionis sic renuntians non sufficienter videtur renuntiasse omnibus fortuitis casibus: sed solum expressis & alijs consimilibus expressis. His autem casibus si aliqui maiores acciderint: his, scilicet, maioribus renuntiasse non censetur. Sic tradit Bar. in §. quæsitum. l. sed & si quis. ff. si quis causi. At huius potissima ratio est notatu digna, scilicet, quia generalis causa in odiosis non comprehendit maiora expressis. Est textus notabilis ad hoc, & ad multa alia contingetia dubia decidenda conducens in Clem. non potest. de procurat. Secus autem est, si loquamur in materijs non odiosis, sed favorabilibus, vt Innocent. in cap. sedes de rescriptis videtur adnotasse. ¶ Adde secundò id de quo etiam posset dubitari: sed tamen clarum est, scilicet, quod etiam si talis renuntiacio generalis, circa casus fortuitos firmetur iuramento: nihilominus tamen in conscientia ultra cõsensum, & animum iurantis vim obligandi nõ sortitur, quia iuramentum non obligat ultra intentionem iurantis, vt patet cap. Quintualis de iure iuradó. ¶ Accedit & tertium, quod in casu, quo res commodata, vel locata suo pretio æstimata datur (quia dubitari poterat an commodatarius, vel conductor eius etiam de omni casu fortuito, teneatur) respondentium puto, quod neque in hoc casu de casibus fortuitis prædicti manet obligati. Huius autem potissima ratio est, quia æstimatio in his casibus non censetur facere venditionem, iuxta glossam. h. cum fundus, quando ad annum res locantur, vel cum æstimatio eo solo animo fit vt valore, quo valent solvantur, si culpa conductorum pereant res locatæ, sicut præsumitur venditio in dubio, quando res immobilis suo pretio æstimata datur in dotè marito. l. si inter. C. de iur. dot. adiuncta glossa ibi: ideo æstimatio rei locatæ, aut commodatæ secundum Bar. in dict. cap. vnico. de commod. nõ facit, quod commodatarius ad plus teneatur quam si talis res non æstimaretur, sed ad hoc tantum facit prædicta æstimatio, vt si culpa conductoris, vel commodatarij res recepta pereat, dominus rei locatæ, vel commodatæ a necessitate probandi valore rei commodatæ, vel locatæ releuetur. Si autem

res æstimata datur cum pacto, quod vel res, vel æstimatio reddatur, tunc periculum peremptionis transit, non deterioracionis, l. plerumque. ff. de iur. dot. hoc est dictu, quod in hoc casu si res æstimata pereat, recipienti peribit, quia tunc pei eunte re de pretio æstimato tenebitur. Si autem fuerit ipso vsu deterior facta, vel ex aliqua accidente fortuito casu, satis erit illam sic deterioratam reddere. ¶ Præterea de hoc pacto, scilicet, quod commodatarius, aut conductor subeat damnum alicuius, vel omnis casus fortuiti expressi, vel consimilis expressis, an iustum sit indagare oportet. At videtur quidem hoc controuerti posse. Nam pro parte affirmatiua videtur tale pactum apponi posse, tum quia prædict. cap. vnico. de commod. videtur approbari, tum, quia pactum contra accidentalialia contractus vicit legem. ff. deposit. l. i. §. si conueniat. Secus si esset contra substantialia. Cum ergo pactum istud de stando casu fortuito in locato, & commodato contra substantiam contractuum horum non sit: sequitur iuste posse apponi. In contrarium autem est, quod æqualitas in contractibus seruanda est, nõ autem videtur æquitas, vel æqualitas esse quod commodatarius, vel conductor sustineat iacturam casus fortuiti contingentis circa rem, cuius alter est dominus. Nam si res sine culpa alterius casu fortuito pereat, domino suo perire debet. Tum, quia si sic pacisci liceret, nõ est cur tantopere damnandus esset, contractus ille, qui in Hispania laborat infamia, & infami nomine notatur, ita vt illum contraheutes, renoueros, vocentur, quia renouant oues & pecora cum pacto, vt sibi reddantur etiam in omni casu fortuito incolumia, & sana. ¶ Respondetur ergo, quod stando in contractu locationis propter prædicta allata in contrarium, non liceret sic de casu fortuito pacisci, nisi aliqua recompensa, vel remissio partis mercedis debitæ pro locatione interueniret ex parte locantis, quæ æquivaleret huic pacto assicuracionis. Nam pactum assicuracionis est istud, quod locator conductori imponit cum alias ex natura contractus locationis id oneris, scilicet, assicurandi rem locatam in omni casu fortuito, conductor non teneatur gratis subire, cum hoc æstimabile pretio sit. Imò neque in contractu commodacionis, stando in eius natura, vbi gratis conceditur vsus rei, non apparet licitum esse sic pacisci cum commodatario, quia iam tunc cum commodans pro vsu rei commodatæ exigeret aliquid æstimabile pretio, casus fortuiti assicuracionem

Questio.

Argum.

In contra.

Resp.

Modifica-
tio sentent.
Sotti.

contractus comodati, quia desineret esse gratuitus in aliõ contractũ innominatũ non gratuitum verteretur. ¶ Hinc est quod supra sententiam Sotti dicentis quod licet locanti equũ quando timet nimis in itinere esse diuexandũ pacisci vt conductor eius in omni casu periculum eius subeat, nolimus ita absolute admittere, sed cum limitatione, scilicet, quod si casus fortuitus timet videlicet incursum militum, vel latronum, vel huiusmodi tunc minuat æquiualeter ad periculũ de pretio maiori quod alias, quia ad tam periculosum iter locat equum possit rationabiliter exigere, si velit se ab hoc periculo locator eximere, vel si timet equum fore itinere nimis defatigandũ vel non eum locet, vel patet si de iussorem vt soluat, si culpa saltem leui conductoris perierit, non autem imponat obligationem renuntiacio culpæ leuissimæ, vel casibus fortuitis ipsi conductori, nisi ipso id volente acceptare pro aliqua sibi facta remissione mercedis, vel re recompensa. Nam hoc ipsum dicit ipsa æqualitatis ratio, quæ in contractibus præsertim non gratuitis obseruatur maxime necessaria est. Notanda autem venit supradicta doctrina pro contractibus in quibus non transfertur dominium, quales sunt contractus depositi, & comodati & locati, & conducti, & impignorationis.

CAP. XXVII. De quinq; notaminibus circa locationem, de intelligentia multarum legum in ciuiliũ circa locationem ad longum, de venditione perfecta & imperfecta. vbi curiosa & quotidiana traduntur, de tribus casibus in quibus locator tenetur, de custodia genera expensarum que tollenda sunt de differentia notabili & quod locans non transfert dominium, & an liceat locare re domos meretricibus, de casu frequenti locatiũ seruos suos, & quomodo artifex, tenetur de culpa eorum quorum opera vititur.

¶ Quoniam in moralibus, quod ad specialiores casus descenditur, eo profectus euenit mater, & si multa in particulari discussa sint iam de locationis materia, tamen quatenus omnia occurrentia dubia exhauriantur, ad hæc quæque particularia iuris notabilia descendere cordi fuit. ¶ Primò igitur notandum est, quod si conductor desinit vti posse re locatæ sibi absque culpa locatoris, si ei remissio mercedis, si vero culpa locatoris interuenit ad totale interesse tenebitur ita Bar. ff. locat. h. hic subiungit. ¶ Item nota, quod si conductor post re-

pus remanet in predio rustico, videtur in annum renouata conductio, & pignora eiusdẽ, secus si alterius. ¶ In prædio vero urbano quatenus habitauerit, pro tempore quo habitauerit, ita locatori obligatur: nisi inscriptis certum tempus conductiois comprehensum est. Nam in urbano prædio quatenus habitauerit, renouata videtur, nisi in scriptis prima conductio celebrata fuerit, vel nisi dominus possessionis consentire desierit, ita Bart. qui impleto. ff. locati. ¶ Præterea nota, quod propter casum contingente in fundo, vel fructibus antequam separentur a solo, fit remissio mercedis, si damnum est incurabile. Secus si contingit in fructibus iam collectis: Item vbertas vobis annicum sterilitate alterius anni compensatur Bart. si vis. ff. locat. & quia verba debent intelligi secundum naturam contractus, si vno anno ff. locat. id est si dominus ob sterilitatem remittens pensionem dixerit se eam donare: nihilominus dicendum est non donasse, sed solum a petendo pro tunc recessisse. Nam ex qualitate contractus verba accipiuntur eorum propriam significationem, ita glossa ibi, de his autem plura sunt a nobis dicta. ¶ Accedit ad prædicta, quod licet sterilitas non recompensabilis cum alijs annis tribuat remissionem (vt dictum est) tamen exiguitas fructuum proueniens a fundo, scilicet, ex vetustate vinearum per plures annos præsertim locatarum remissionem non tribuit, quia Bart. ff. locat. cum quidam, qui secundu glossa ibi debet eas tolerare & propagare vt bonus pater familias, quare iuxta. l. siue hæreditaria. ff. de nego. gest. non debet habere commodum is, de quo puniendus est. ¶ Ad hæc perpendendum est, quod in foro exteriori locator fundi tenetur præstare solonõ instrumenta fructuum, quæ ad omnia causafacta necessaria, scilicet præsumitur, id est, præstari fructuum, id est, torcularum succum oliuarum expressarum recipiens, &c. & si minus sunt instructa, tenetur reficere, iuxta glossam. l. h. ff. locat. quod verum habet quoad refectionem in locatione, sed non in venditione. Setus est autem, si aliter inter locatorem, & conductorem actum sit, illud ff. locat. eponit. ¶ Deinde aduerte, quod casus fortuitus contingens in personam conductoris eum non liberat a mercede soluenda, nisi locator alij operas locet. Contra Natarrum autem dicentem hæc exceptionem, seu limitationem, quod etiam in conscientia adhibet Syluester nõ esse sonare consonantiam, est lex cum quidam. ff. locat. d. d. quæ

Casus frequens.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

Notandum. 2.

Notamen.

- 1.
- 2.

Modifica-

io sentent.

Sotti.

Corol.

Notandum. 2.

4.

5.

Notandum. 2.

quæ

quæ videtur interpretari, aut limitare legem, sed addes. ff. locat. §. cum quidam, vbi dicitur quod si conductor fuerit præpeditus ab usu rei locatæ, nihilominus soluet mercedem quæ intelligendum esse supra diximus in conscientia in casu, quo locator non habuit cui locando operas acquireret mercedem, quia tunc conductor casu fortuito præpeditus tenetur ei mercedem solvere, quam habuisset aliunde scilicet, ab alio conductore, si huic operas non locauisset.

Questio.

Obiectio.

Præterea examinare est opus qualiter intelligatur. §. interdum. & §. cum venderem. l. sicut emptio. ff. locat. vbi videtur diffiniri, quod vendens fundum potest illum emptori locare pro mercede, dum pretium solvatur: quæ quidem diffinitio difficultate non caret, propterea quod per venditionem transfertur dominium fundi in emptorem, si ergo emptor est iam dominus illius, suusque iam effectus est fundus, quo modo potest sibi locari, quo modo enim potest alicui locari, quod suum est tam quoad proprietatem, quam quoad usum? nam quoad vnum fundus est etiam emptoris effectus, quia etiam periculo illius iam substat.

Respons.

Respondetur ergo breuiter iuxta sententiam Silii. verb. refut. 2. q. 11. & iuxta sententiam Theologorum, quatenus attinet ad forum conscientie per diffinitionem, quia dupliciter venditor, qui locat fundum emptori, donec pretium emptoris sibi solvatur, potest intelligi illud emptori vendere, quo modo quadam conditionata, & imperfecta venditione, id est, quæ solum statuitur pretium, quo dominus fundi spondet se venditum per edictum, vel fundum, quando emptor exhibebit pecuniam, tamen non intelligitur facta actualis venditio, donec actu exhibeatur pecunia, & sic verum habet §. illud cum venderem. ff. locat. quia videtur cum per istam sponsonem hoc est imperfectam venditionem non tradiderit dominum fundi, sed tantum pollicitus est se traditurum cum pretium sibi solueretur, cum suus ab hoc sit fundus, & suo periculo subest, vbi eius pro mercede potest locare, sed in casu, ut dicto §. dicitur, non plus mercedis pro locatone emptor præstabit venditori, quam proportionem eius temporis, quo pretium fundi solutum non esset, & in hoc sensu habet venum dicitur legitarum, & Baldi. l. curavit. C. de actio. empt. & vendit.

Venditio perfecta & imperfecta.

Intelligentia. 2. dicti. §. interdum.

Secundo modo potest intelligi ut venditor potest absolutam, & post actualem venditionem non potest transferre in emptorem dominium fundi & periculum usque emptori vel pro mercede supra

eum locare emptori interim, dum pretium emptoris non soluitur: quo sensu gl. super. l. sicut emptio. §. interdum. ff. locat. videtur istud §. glossari: & sic verum non habet, nisi forte contraxisset sic vendens, & locans principaliter intuitu amici ad interuier dum amico, idque tunc faceret gratia vitandi damni, aut refarciendi interesse sibi cessantis lucri in quod malitias alias sic non contrahere. Alias extra istum exceptum casum, quod non ita frequenter contingit: contractus talis vbi interuenit actualis, & absolutam venditio non licite imitur. Nam illa acceptio mercedis pro locatione donec eius pretium (cum sic venditum fuit) solvatur potius fieri ratione expectationis & dilationis pretij videtur (quod quidem sapit usuram) quam ratione locationis, quæ ibi locum non videtur habere. Hac enim ratione in materia de venditione contra Couaruiam asserentem, quod quia venditor ad creditum cum vendit res fructiferas priuatim vsu suæ pecuniæ, potest aliquod interesse accipere, sicut emptor interim dum non soluit, interesse fructuum sibi venditori: hanc eius (inquam) opinionem reprobabimus, quia eius ratio, quæ tueretur non est satis animaduersa, nec tanto viro digna, quia non recte quadrat calui. Nam inquit sic seruari equalitatem, ut dum emptor utitur fructibus: neque soluit pretium, venditor aliquo interesse potiatur ultra pretium. Quia respondetur ei, quod si hoc concederetur: antea magna præberetur vluris. Igitur illa regula, quod æqualitas seruanda est in contractibus sic accipienda est, ut sit vera, dum contractui non admiscetur dilatio pretij, quæ est mutuum virtuale: ac proinde pro ea nihil interesse est accipiendum. Alioquin æqualitas in contractu prædicto seruatur, quatenus est venditio, nam supponimus rem ad creditum suo iusto pretio esse venditam: imo aliis in æqualitas esset, si ex re cuius emptor est dominus, & subit periculum, venditor eam illi locando ferat pensionem, aut partem fructuum sic accipere velit.

Contra Couar.

Satisfactio obiectio.

Deinde circa legem qui columnam. ff. locat. animaduertendum est, quod quia illic in sinuatur, quod conductus ad transportandum columnam, vel dolia, vel signum, tenetur ad ea obseruanda, quæ diligentissimas obseruaret, quæ quidem verba arguunt locatorem operam etiam de leuissima culpa teneri, quod videtur contra sententiam communem, scilicet, quod de leuissima non tenetur, est autem tanta ibi interpretatio glossæ: quæ dupliciter legem, qui columnam interpretatur. Primo, ut cum

Circa l. quæ columna not.

ut cum dicitur diligentissimus, intelligamus positum esse superlatiuum pro positiuo, id est, diligentissimus pro diligente, ut è contra sæpe contingit. Nam non est dubium, inquit, glossa locatorem non teneri de leuissima culpa. Secundo eam interpretatur, scilicet, ut lex hæc specialis sit in columna, & in rebus: de quibus subiicit ibi exemplum, & in alijs similibus rebus, quæ quia leuiter franguntur exactissima diligentia indigent. In his enim specialiter locator operarum propter specialem rationem etiam de leuissima culpa etiam tenetur: sicut etiam tenetur de leuissima culpa locator cum alijs diligentissimus gesturus erat negotium, quia diligentissimus quærebatur, & ipse se obtulit. Rationem autem huius vide per Bart. in l. quod nerua. ff. de pos. accedit. Syluester restitutio. 3. q. 8.

Specialis ratio.

Circa l. iterum. ff. locat.

Præterea circa l. iterum interrogatus. ff. locati. vbi dicitur, quod conductor iusta causa metus, vel periculi adactus si domum conductam reliquit alioque migravit, non debet locationis mercedem, etiam si postea periculum verè non euenisset: notandum est cum glossa, quod hæc lex intelligitur, quando post conductionem domus, causa timoris iusta interuenit. Secus autem est, si iam inerat, quia si ipse non conduxisset, aliter tali periculo dominus subuenisset. Si autem post conductionem talis iustus timor euenit excusatur à mercede locationis soluenda, quamuis malum non contingat. ff. ad l. A quil. l. inquis fumo. §. quod dicitur.

Circa l. in sulam.

Circa l. si fundus.

Deinde circa illam. l. qui in sulam. ff. locati, notandum est cum Bart. inde aperte colligi doctrinam scitu necessariam, scilicet, quod resectio necessaria domus locatæ, quæ impedit habitationem conductoris inducit remissionem mercedis pro rata temporis, quo conductor impeditus fuit in ea habitare: si tamen resectio domus non necessaria fuit, obligat locatorem ad recompensandum interesse damni, quod conductor passus est ex tali domo migrando.

Quasi similis præcedenti est dispositio legis si fundus. ff. eod. titul. vbi iuxta mentem Bart. sancitur, quod si conductor frui non potest re absque culpa locatoris sit remissio mercedis conductori pro rata. Si autem locatoris interueniat culpa ad totale interesse, siue lucri cessantis, quod conductor ideo omisit lucrari, siue damni quod inde passus, locator tenebitur. Quod autem venditor fundi, si ante traditionem publicatus est, solum tenetur restituere pretium acceptum, non autem tene-

tur restituere damnum inde præter intentionem conductori subsecutum (quod lex hæc insinuat supra quæ affirmauimus ex mente Nauarri) speciale est (ut ait glossa) in casu publicationis ex maleficio venditoris, & ante traditionem fundi.

Addit.

Adde insuper quod iuxta gloss. l. opus. ff. locati. quando conductor rei locatæ in se suscipit periculum illius, huiusmodi periculi susceptio facit eum teneri etiam de culpa leuissima, non tamen de casu fortuito. Nam periculum susceptio, nisi aliter intendatur, vel exprimitur in hoc legis casu solum ad exactissimam diligentiam præstandam obligat, non autem ad præstandam securitatem de fortuito casu.

Circa l. qui operas.

Præterea circa illam. l. qui operas suas. ff. locati. vbi ex sententia, & mente Bartol. diffinitur, quod locator operarum debet habere mercedem totius temporis, si per eum non stetit, quo minus operas præstaret, & idem dicendum esse de aduocatis ait lex, si per eos non steterit quominus causam agant. Quia acceptam ob hoc pecuniam reddere non tenentur, perpendendum est hanc legem habere locum quoad primam partem in foro exteriori, quando per locatorem non stetit, sed per culpam conductoris est impeditus operas præstare, & etiã quando non culpa conductoris, sed casu fortuito est impeditus, quia præsumit lex, quod à suo lucro est impeditus, quia alias alteri locasset, à quo mercedem accepisset, nihilominus in foro conscientie hanc legem sicut. l. sed addes. ff. locati. intelligendam esse dicimus, quando talis locator non habuit cui locando operas acquireret mercedem, quam mercedem habuisset si tali non locasset, iuxta intelligentiam Syluestri, quia aliàs locatio talis casu fortuito impedita non esset causa, quod locator operarum mercedem lucrari ab alio omisisset.

Nota.

Circa verò secundam partem legis, quæ loquitur de aduocatis notandum duximus, quod per eam satis fit quæstioni, de qua sum interrogatus Mexici, scilicet, vtrum quidam aduocatus potuit in conscientia retinere centum aureos, quos causa tuendi arduam litem susceperat, in qua aliquo tempore est patrociniatus, sed ad conclusionem vsque litis non est patrociniatus, quia suus clientulus noluit in causa ultra procedere. Quia respondetur, quod suffragante sibi ista lege potest illos centum aureos retinere, neque aliquam partem illorum tenetur restituere maxime, quia ut in casu interrogato referebatur: neque clientulus illos voluit reponere.

Questio.

Resp.

Neque

Satis fit
obiectioni.

¶ Neque huic obstare videtur lex. 9. & 10. & seq. Recopilationis nouæ legum Hispaniæ vbi (vt supra diximus) decernit quod aduocatus quando ipso intercedente transactio fit, vel conuenientia fit inter partes possit totum sibi designatū salariū vendicare licet non vsque ad finē litis fuerit patrociniatus, aliās pro rata patrociniij exhibiti, & vltra hoc quartam tantum possit accipere, quia ista dispositio legis Hispaniæ sic debet interpretari, quatenus minus deroget iuri communi ciuili, quare intelligenda est in casu, quo loquitur nempe quando ipse partes per compositionem inter se factam sine mediatione talis aduocati recesserunt à lite, quia tunc aduocatus tantum pro rata patrociniij exhibiti salarium recipiet, secus quando non per compositionem talem, sed aliter (vt in nostro casu contigit) desistitur à lite, vel intelligenda est in casu, quo salarium receptum non fuerit. At vero lex qui operas ff. locat. (vt apparet) quia decernit quod aduocati si per eos non steterit quo minus causam agant, honoraria reddere non debent, loquitur de stipendio iam accepto, huic sententiæ (ni fallor) Nauarrus accederet indistinctè, sed nos in conscientia (quidquid sit de foro exteriore, illam limitationem Siluestri, & in casu aduocati attendendam esse ducimus, scilicet, quod in casu, quo casu fortuito, & non culpa clientuli aduocatus stipendiatu præstare patrociniū omisit, quando ob hoc non desistit alijs patrocinando tantum, vel magis lucrari, ita quod locatio operarum cum isto clientulo non fuit in causa, quod patrocinando pro alio, vel pro alijs non fuerit lucratus, non tenetur tunc clientulus in conscientia ad soluendam integram mercedem nisi pro rata.

¶ Circa. l. qui mercedem. ff. locat. notatu quoque opus est quod conductor rei si pro rei conductæ custodia mercedem accipiat specialiter, ad exactissimam diligentiam tenetur, ex quo sequitur, quod de leuissima tunc tenetur culpa, nam alias de leui conductor tenetur culpa, sed non de leuissima.

Questio.

¶ Præterea, quia dubitari poterat an domini horreorum, dum locant horrea teneantur de custodia, id dubi. l. dominus. ff. locati. diffiniri videtur secundū Bartol. quia ibi decernitur dominū horreorū effractis, & cōpilatis horreis non teneri de his nisi custodiam eorum receperit. Circa quam legem glossa aduertit quod in his casibus talis locator horreorum de custodia tenetur, primò si promisit custodiam, secundò si sciente conductore custodes adhibuit, tertio si conductor custodiæ renun-

In casibus
3. tenetur
de custod.

tiauit, igitur in prædictis tribus casibus locator horreorum, quia sponte censetur accepisse custodiam, tenetur adhibere custodes. Secus est quando neque tacite, neque expresse promisit custodiā, vt quādo clauēs horreorū tradidit cōductori, arg. ff. de contrah. emp. l. clauibus, nam ibi se liberat quoad custodiā, sicut etiam liberatur, quando custodem apposuit conductor. ff. commod. l. si vt certo. §. penult. Si autem hic locator horreorum specialiter cauit aliquem casum, de illo tenebitur. C. de nego. gesti. l. negotium. Hoc autem ipsum videtur determinari, vide. l. 25. titul. 8. Part. 5. vbi sancitur, quod qui locat loca, vel vasa pro oleo ibi custodiēdo, si locator ibi seruare promisit oleum, tenetur de damno subsecuto, nisi casu fortuito, sine culpa locatoris accidisset quod explicatius continetur. l. qui mercedē. ff. locat. vbi decernitur, quod qui promisit custodiam tenetur de periculo, & damno dato ab alio quod potuit per custodiam reparari.

¶ Deinde circa. l. in naue. ff. locat. perpendendum est ibi diffiniendum proponi casum in materia locationis scitu dignum, scilicet, an casu, quo quis se, suamque nauim locauerat ad multorum copiam frumenti aliò transuehendam, si antequam periret casu fortuito nauis, locator nauis, idemque vector alicui conductorum frumenti sui summam in naui repositam de naui reddidit aliorum pereunte tritico, an id licite fecisse potuit taliter, quod alijs nihil reddere teneatur, an verò ceteri pro sua parte frumenti cum naua agere possint. Respondetur autem iuxta mentem legis, per distinctionem quod frumentum illorum cōductorum nauis dupliciter potuit reponi in naua, vno modo in communem aceruum cōfundendo illa frumenta alio modo separata ponendo illa in erroneis, id est vasis separatis vel locis nauis diuisis tabulis, ita vt internosci posset, quod cuiusque esset frumentum: tunc dicimus, quod si primo modo omnes conductores reposuerant sua frumenta in naua confundendo illa, si de communi aceruo illo, antequam nauis periret, suum frumentum alicui eorum à naua redditum est. Ceteri pro sua parte frumenti cum naua agere non possunt, quia in hoc casu cum frumentum non esset illis reddendum idem numero, quod reposuerunt, sed idem in genere, seu specie, domini propriæ sui frumenti non mansere, sed in creditum generale nauæ dedisse videntur. Vnde naua culpa caruit, si vni prius reddidit ex aceruo communi frumenti. Nam cum primum alicui reddere necesse fuisset non in culpa fuit

Quæstio

Resp. per
distictio.Decisio iu
ris cōducē
tis ad mul-
ta.

pa fuit si meliorem fecit conditionem huius, quam cæterarum. Si autem secundo modo frumentum vniuscuiusque separatim à dominis repositum est in naua, si ex aceruo distincto vnus alteri soluit & naua restituere, & recipiens reddere naui post pereunte tenetur cum alienum in se sit datum, & acceptū. Si autem naua cum acceperit illas summas frumenti ea lege vt distinctas separatasque in naua reponeret, ipse sua actoritate propria sine consensu dominorum confudit in aceruum vnum commune, & ex aceruo communi antequam periret nauis alicui conductorum suam summam reddit, tunc (vt insinuat lex) quia in isto casu idem frumentum numero traditum à naua conductoribus reddi deberet, culpa non caret illa frumenta confudisse, tamen si postea pereunte naui aceruus continens frumenta conductorum perierit, non tenebitur naua de casu illo fortuito sine culpa, sua contingenti, neque soluere cæteris summam quam alteri iam reddiderat tenebitur propter rationem legis, licet per confusionem frumentorum quem in vnū aceruum fecit, videantur illa frumenta in creditum transisse, quod notatu dignum censet glossa. Idemque lex statuit in deposito, quando pecunia deponitur, quoniam si clausa, & obliuata traditur si depositarius alteri in solutionem tradat, si non sit postea soluendo, quoniam eadem numero reddenda erat, ad illam vbicumque sit deponens actionem habet secus est si sic non tradita sit in depositum, sed ita vt in simili re solui posset. Nam tunc ad eandem numero deponens non habebit recursum sed ad aliam in specie, si culpa depositarij perierit.

Nota pro
casibus quo
tidian.Nota circa
l. maritus.

¶ Præterea reliqua notatu digna in hac materia percurrentes primò adnotandum duximus quod. l. maritus. ff. locati continetur, scilicet, quod casus contingens in parte operis facta cedit ad periculum locatoris, nisi culpa conductoris intercesserit, sicut si Petrus conduxerat domum faciendam à Ioanne, si deinde parte operis iam effecta terræ motu concussum est edificium, ad Ioannem qui locauerat pertinebit periculum. Secundò accedit ad prædicta, quod habetur. l. colonus. ff. locat. §. nauem, scilicet, quod quando casus occurrit in re locata culpa conductoris, merces integra debebitur locatori. Exemplificatur in eo, qui eonduxit nauim in qua merces transuehendas imposuit, quæ quoniam illicitæ merces erant nauis postea in portu detenta est. Nihilominus pretium vecturæ locator nauis à condu-

Circ. l. Co
lonus.

ctore exigere potest, licet conductor amissione suarum mercium ibi multatus sit, quia sua culpa id euenit, imò si casu fortuito id euenisset, nihil obstaret ad soluendam vecturam arg. l. sed addes. §. si. ff. loc.

¶ Tertio accedit notandum pro casibus cōtingentibus, quod. l. si decem. ff. locat. continetur, scilicet, quod si in quantitate mercedis erretur in contractu locationis, voluntati eius qui mercedem recipere debet standum est. Exemplificatur in casu, quo locator fundum decem locauit, conductor existimauit illum quinque se conducere in hoc casu si tempore celebrationis contractus, contingat hic error & post statim deprehendatur, nihil agetur contra voluntatem locantis, qui mercedem locationis recipere debet, ita diffinire videtur quid dem lex. At in conscientia conductor, quoad quantitatem mercedis, scilicet, ad decem soluendum tenebitur supposito, quod tanta quantitas, id est, decem iusta est locationis merces: alioquin si nolit huic mercedi altare tenetur conductioni renuntiare, quamuis in foro exteriori virtute huius legis, voluntati locatoris stare cogatur. Si autem postquam cōductor potitus est re locata, de quota mercedis propter prædictum errorem concertatio fiat: merces tunc taxanda erit iuste iuxta arbitrium boni viri. Si autem è contra locator minoris se locare rem suam sentit, & conductor pluris se conducere intellexit tunc non pluris erit conductionis merces, quam quanti locator putauit se locare.

¶ Quarto non erit abs re hic notasse, quod. l. cum. ff. loca §. locator diffinitur, scilicet, propositum retentum in mente parti non expresse nihil releuare, quod quidem exemplificatur in locatore horrei, qui propositum habuit, dum horreum locauit, se aurum & argentum, & margaritam non recipere suo periculo: deinde cum sciret has res inferri, passus est, perinde manet obligatus, ac si propositū illud mutasset. Patientia enim secundum gloss. pro consensu habetur. ff. de exercito. l. 1. §. magistrum autem:

¶ Quinto circa periculum in locatione cōtingens pensandum est, quod. l. si riuum. ff. locat. aduertitur, scilicet, quod quando ad faciendum opus, verbi gratia, riuum artifex locauit operas, antequam approbaret dominus (prout conuentum erat) opus, periculum est passus, quia ruit, periculū erit domini, nisi vitio operis hoc est culpa artificis casus euenit. Igitur iuxta ipsamet verba legis dicendum est, quod soli, & situs vitio is casus ædificij si accidit, cōductoris

Pro casibus
quotid.Nota circa
l. cum. ff.
locat.

Circ. l. riuum.

ductoris erit periculum, scilicet, domini soli, qui adibi edificandum artificis conduxit operas, si autem vitio operis id accidit, quia culpa artificis ruina accidisse videtur ei qui locavit operas, id est, artificis imputabitur.

Questio. Præterea quia lex cum implures. ff. locati. §. mandavi non nihil difficultatis arguit, & hic eius determinatio discutienda est, nam licet in summa ibi habeatur, quod si dolus aduersarij dedit causam contractui potest contrahens pænitere; & quod dedit repetere (quamuis hæc summa Bar. nihil dubij in se continet) tamen si literam illius. §. mandavi, expendamus, nõ caret difficultate, diffinitio casus ibi contenta ubi in re sic habet, quod quidam volens edificare villam, consuluit quendam in ea repperitum de expensis, scilicet, quãti villa edificanda constaret, qui ei renunciauit ducentorum expensis indigere, hocque accepto responso certa mercede illud opus illi locavit, comperto autem postea eam villam non posse minoris tercentum constare, cum locator operum ante huius notitiam à conductore accepisset centum, ex quibus partem in opus impederat vetitus est per conductorem id opus facere, & quod potest licite tunc conductor operarum à locatore earum exposcere vt pecuniæ reliquum sibi restituatur, ibi tandem diffinitur in hoc casu.

Circa. l. cū implures. ff. locat.

Obiectio. Hoc autem propterea difficultatem habet, quia hic in pretio expensarum villæ edificandæ fuit deceptio & non ultra dimidium iusti pretij, vt patet, nã villa edificanda, ultra ducenta prius constituta solum centum constare debebat, ergo non potuit conductor operarum petere rescissionem contractus, sicut neque posset hoc petere in venditione, & emptione ubi deceptus esset, sed non ultra medietatem iusti pretij. Respon-

Resp. detur autem & ad id dubij quod ideo hic rescissioni contractus datur locus, quia (vt ait Bartolus) dolus seu deceptio dedit causam contractui, & non solum incidit in pretio expensarum, quia reuera conductor operarij nõ edificasset villam, neque ad id operas eius condixisset, nisi ab eo deceptus fuisset in summa expensarum.

Dictum. 2. Secundò dicitur quod testante glossa conceditur conductori operarij ad villam prædictam construendam à tali contractu resilire, tum propter mendacium operarij, qui astruxit solum ducentis debere constare, tum quia non expensis operarij, seu artificis edificanda erat, sed potius eam ad id conductoris, quare, quia grauabatur ex medacio operarij permissus est à contractu resilire, quod notatu necessarium est pro casibus similibus

quotidianis, in quibus architecti auiditate plus lucrandi, & pluribus intendendi edificationibus consulti à principio de expensis soluti sunt eas extenuare, ne volentes edificare ab edificando deterreantur, quòd sine præiudicio fieri non solet, quia consilium domini est, vt edificaturus turrim prius cõputet sumptus, vt alias incipiens edificare non possit consummare, & sic in damnum illius vergat.

Præterea ex l. dominus. ff. locati. §. in conducto habetur quod id quod Inquilinus expendit in meliorando domum potest à domino repetere. Nam idem decernitur ibi circa conductum fundum, nam si eius conductor sua opera aliquid necessario, vel vtiliter auxerit, vel edificauerit, vel instituerit etiam, si de eo non conuenisset cum domino, potest à domino fundi repetere. l. 24. tit. 8. P. 5. nam possessor bonæ fidei, qualis est conductor domus vel fundi potest omnes expensas, quas facit tollere, si sine læsione rei potest fieri. l. Iulianus la. 3. ff. de rei vindicatione, at si non possunt tolli dominus fundi, vel domus soluet. l. fundo. ff. de rei vend. Idem autem erit quando fecit vtiliter negotium proximi. ff. de neg. gest. per totum. Hi etenim possunt expetere omnes expensas tam vtilis, quam necessarias.

Imo possessor malæ fidei licet de rigore iuris habere non potest, nisi expensas necessarias, id est, eas expensas quæ nisi fuissent factæ, vel res ex toto perisset circa quam factæ sunt, vel in deterius deuenisset, & cuiusmodi sunt, quæ fructuum colligendorum gratia fiunt, & etiam gratia eorundem conseruandorum, & huiusmodi. ff. de petit. hæred. l. si à patre. §. fructus (nam hæc expensæ necessariæ dicuntur) tamen alias expensas in foro exteriori perdit, si quas fecit. l. ex argento. ff. de condit. fur. vtilis verò voluntarias poterit asportare si sine læsione status prioris id potest fieri. l. domum. C. de rei vendit. imò secundum Monal. tit. de vsur. expensas quas fecit conseruando rem, vt curando morbidum animal, equum pascendo in conscientia poterit reportare. Sicut etiam qui fecit aliquod melioramentum, propter quod maior vtilitas allata est domino, quam prius ad arbitrium boni viri in conscientia non vetatur taxandas exposcere expensas, & quia hoc ad iustitiam spectat dominus proprius pro eis tenebitur compensare. Nam & voluntariæ, quæ tales dicuntur, quãdo solum ordinant rem, neq; adaugent fructum. l. impensas. ff. de verbo. significa. tolli possunt si sunt separatæ, aut si sine læsione rei separari possent, vt ornamentum ab equi sella.

Circa. l. do minus.

Genera ex pensarum que tollenda.

Secus

secus autem est si sine læsione rei separari nõ possent, vt expensæ factæ in muro, quando per hoc status rei læderetur. Adde qd si quis bona fide credens in proprio fundo edificare edificauit in alieno in conscientia (prout aliqui doctores asserunt) dominus fundi ad vnũ de duobus illi tenebitur, scilicet, vel ei vendere fundũ, vel ei facere satis pro expensis edificij qd arbitrium boni hominis æstimabit, qd tamẽ intellige, verũ esse si dominus fundi hoc sine damno suo potest facere, nã aliàs ad id in cõscientia nõ videtur teneri. ¶ Concludimus vltimo, qd iuxta. l. Colonus. ff. locat. etiã qui eijcitur ab prædio propter pensionẽ non solutã repetit expensas vtiliter factas. Nam etiã habẽs ius vel causam in re à domino vt emphyteota seu datarius & huiusmodi edificans in fundo alieno in quo tale ius habet, non perdit edificium, vel expensas, quando edificium erat ei necessarium ad ampliorẽ vsum. Nam ad hoc ei dominus tenebatur not. §. ex diuerso institut. de rerum diuis.

Porro quoniam si contingentiu casu in dubio consentiu decisio clara à lege peti potest, cessat omnis de veritate contentio, idcirco liber & hoc casus hic adnotasse decisos in lege primò nota. l. cum implures. ff. locat. §. lege qd permutatio operis facta postea ab operario, seu artifice, qui id opus faciendũ condixerat licet aliter à principio conuentũ esset, petitionẽ mercedis non impedit, quãuis crediderim in conscientia iuxta qualitatem, vel quantitatem operis permutati fore tunc mercedem moderandã. ¶ Adde secundo ex. l. cū implures. §. vehiculũ. ff. locat. habetur qd passagium, seu portorium, qd soluitur pro vehiculo, soluit dominus vehiculi, at pro rebus ibi positis, si soluendũ sit passagiũ, dominus earũ, qui eas ibi vehendas reposuit soluere illud tenetur.

Circa. l. cū implures.

Casus.

Circa. ead. l. 2.

Circa. l. si merces.

Accedit tertio notandũ qd. l. si merces. ff. locat. §. qui fundũ habetur, quod si emptor fundi, vel domus repellit conductore à fundo, vel domu venditor qui eã ei locauerat tenetur ei ad interesse, tamen iuxta leges Hispaniæ vt refert Hugo de Cello in suo reportorio, verbo. aloguero. vers. 17. & 18. emptor rei locatæ potest ab ea expellere conductore etiã locatio nis termino nõ elapso, nisi dominus qui eam locauit pactus fuit conductori tempore locationis quod etiã in casu venditionis rei inde expelli nõ possat, vel nisi locator per totã suã vitã eã locasset, ceterũ in casu quo nõ elapso locationis tempore inquilinus expelli potest, dominus qui vendidit domũ sic locatã, tantã mer-

cedis locationis partem, si iam eam acceperat reddere inquilino expulso habet, quantam cõstitit correpõdere termino locationis à tempore expulsionis non elapso. l. 19. tit. 8. Part. 5. Adde insuper quod agro seminato per colonũ, & post vendito per dominũ, colonus, iuxta conuentum partem suam habebit. Si tamẽ venditor omnes fructus accepisset, agere potest colonus contra venditorem. ff. de leg. 1. l. nihil speciale.

Præterea notaberis vt dixi, quod conductor rei licet possit rem conductam alteri locare, nisi sit actum, quod alteri locari non possit. l. nemo. C. de locat. & l. si cui. ff. locat. tamen si propter hoc alteri fieret præiudicium, vt si personæ inhonestæ vel insolenti conductor locaret vel inuitis socijs, secundũ cõmuniore opinionẽ illicitã rem tunc moliretur, assentit Panor. c. inter dilectos. de fide instr. ¶ Tandẽ ex hoc quod possit conductor domũ alteri locare nõ sequitur eũ potiri facultate vtendũ illi, vel alia re à se conductã ad vsus alios quam fuerit conductã, nam id pro furto reputaretur, damnatumque simul cum mercede restituendũ esset dño, iuxta. l. 1. & l. 6. tit. 17. lib. 3. del. Furero.

Adhæc notatu digna differentia, quæ elicitur ex. l. ea lege. ff. locat. §. locauit. aduertenda venit inter locatẽ operas suas, vt certũ opus faciat (nam hic tenebitur de operis vitio, siud vna pensio, sibi præstita fuerit, siud singulæ in singulos dies) & inter eum, qui nõ totũ opus assumpsit faciendum, sed solum singulis diebus operas suas locat, neque ad certum tempus se astrinxit, quia hic de vitio operis non tenetur. Quod tamen ego in conscientia limitadũ censeo esse verũ, quando quia plures successiue ad singulos diebus operas præstandas sunt conducti, nescitur neque deprehendi potest, cuius culpa operis vitium fuerit commissum, aliàs, si autor vitij sit deprehensus certẽ tenebitur, imò etiã non excusabitur, si se id vitij sua culpa commississe non ignoret.

Deinde nota ex. l. qui insulam. §. qui edẽ. ff. locat. quod pensio quæ præstat ad mensuram, id est, tantum pro pariete lapideo, tantum pro terreo, tantum pro pretio dandò manualibus operarijs, pro rata operis facti peti potest. Qui autẽ promittit operã tenetur seruire bonam fidẽ, quod nisi fecerit causa cognita per competentem iudicem conuentionem seruare iubebitur. l. si hi. C. de locat.

Super his autem conductionis contractibus, quia etiam sine instrumentis, & scriptura valent, conductor, vel eius hæredes etiam nõ stante instrumẽto, & scriptura conueniri possunt.

Differentia notabilis.

Circa. l. qui insula.

mutabit.

sunt. l. contractus. C. de locat. quia talis con-
ductionis contractus etiam sine interuenien-
tibus instrumentis est secundum legem hanc ra-
tus, cuius ratio secundum glossam ibi est quia
nudo consensu contrahitur etiam sine solem-
nitate necessaria verborum, sicut etiam sic nu-
do consensu contrahitur emptio, & venditio
ff. loc. l. 2. & de contrahenda emptio. in principio.

Locans no-
transfert do-
minium.

¶ Adde quod rem locans suam non trans-
fert dominium in conductorem. l. non solet
ff. loc. at. & C. de locat. l. qui rem circa quos le-
ges perpendendum est, quod iuxta. l. 45. tit.
28. Partita. 3. & l. 22. tit. 29. ead. part. & l. 5. tit.
30. ead. part. & l. 11. tit. 10. Partita. 7. locator rei
non solum non transfert dominium, sed sem-
per manet cum possessione rei a se locatae, qd
de possessione civili intelligendum est, & non
de naturali, nam naturalem tantum & non ci-
uilem obtinet conductor rei, qui corporaliter
existens in illa potitur vsu illius virtute con-
ductionis, in quo conductor domus differt a
feudatario vel emphyteota, vel usufructua-
rio. Quia hi semel admissi in possessionem,
etiam civilem possessionem assequuntur re-
seruata semper proprietate dominis directi,
licet sit, vt videtur contra ius commune de quo
postea dicitur quod secundum Siluestrum
verbo emphyteosis. §. 2. de natura emphyteo-
sis dicto. 2. danti rem in emphyteusim conce-
dit possessionem civilem. ¶ Ex predictis autem
sequitur rem conductam praescribi non posse,
quia neque civiliter possidetur a conducto-
re, neque proprio nomine.

Questio.

¶ Item ex l. insulam. §. quidam. ff. locat. eli-
citur summarie, quod si conductori promitti-
tur pecunia ad opus, potest illam primo pete-
re, si satis det de expendendo illam in opere.
Adde quod de rigore iuris qui promisit rem
facere non ad id tenetur, nisi mercede sibi da-
ta quia recepta iam mercede, cogetur tunc
promissionem implere.

Dictum. 1.

¶ Iam breuiter expedienda se offert illa qua-
estio, scilicet, vtrum liceat locare domos mere-
tricibus ibi meretricio suo vacaturis, circa hac
autem quaestione primo dicitur quod per culia-
ti lege Hispania. l. 2. tit. 22. Partita. 7. sancitum
est, qui locauerit domum alicui male mulieri
et ibi de suo corpore quaestum faciat amissio-
ne domus mulctetur regi que applicetur.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus, quod licet potestati
publicae permittitur, vt in aliqua ciuitatis par-
te sint meretrices secundum D. August. libro
de ordine prout refert D. Thomas. 2. 2. q. 10.
artic. 2. dicens quod vt Deus permittit aliqua
mala, quo maiora vitentur, vel maiora bona

sequantur, ita potestas humana imitans eum, id
permittere potest.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicimus cum Nauar. in sum. cap.
17. num. 195. non licet locare meretricibus do-
mos in ea parte ciuitatis, in qua ciuitas no per-
mittit eas habitare, quia sic locans, legem & co-
suetudinem iustam transgreditur contra ca-
put, quae contra mores. 8. dist.

Dictum. 4.

¶ Quarto asserimus, quod tandem quasi
aegre ferens concedit, quod in locis permisis a
republica, licet locare domos meretricibus no
cum intentione principali, vel minus principa-
li, quod ibi meretricentur, sed ad ibi viuendum
cum displicentia vera locantis coram Deo il-
lius meretricij, ita Maior in. 4. dist. 15. quest. 35.
& patet, quia in vrbe Romana sciencie, & patrie
te Papa consueuerunt locis permisis locari
domus meretricibus, & confessarij nihilomi-
nus absoluere soliti sunt huiusmodi locato-
res, etiam si animo careat abstinendi ab huiusmo-
di locationibus. No tu hinc colligitur, quod si
ceat locare domus vsurarijs pro exercendis vsu-
ris, tu quia vsuram iam nuc inter Christianos in
vtroq; foro tam interiori, quam exteriori non
permittuntur: tum, quia hoc genus artis vsu-
rariae semper vergit in detrimentum tertij, &
tendit contra iustitiam commutatiuam, quod
ita non apparet in meretricio, licet non exer-
ceatur, sine peccato mortali.

Dictum. 5.

¶ Quinto concludimus duo contra Nauar-
rum. Primum, quod non satis probat Nauar-
rus loco citato, quod no liceat permittere mere-
tricibus patronos, no quidem pro opem fe-
rendo meretricum peccatis, quia ad id eis pa-
tronos designare non licet, sed licere videtur
ad finem defendendi eas ab iniurijs lenonum,
& ad explorandum, an aliqua earum infecta
sit morbo Gallico, aut alijs contagiosis morbis
ne permittatur meretricari cum periculo infi-
ciendi ad eam accedentes vt expellatur. Secun-
dum quod non satis probat Nauarrus, quod
hi patroni ex illo lucro meretricio no possint
licite sui officij liciti, quod praestant accipere
mercedem: tum, quia post patratum peccatum
licite illud pretium accipitur a meretricibus:
tum, quia de illo in ecclesia tantum oblatio non
admittitur, ne ecclesia videatur earum fauere
peccatis.

Quest.

¶ Deinde si quaeratur, quid si equus loca-
tus per nuntium existimatum fidelere restituatur
dno absenti, si du per eum remittitur, cu eo fu-
git, an de hoc tenebitur conductor. Responde-
tur, quod in conscientia cu nulla ex parte co-
ductoris interuenit culpa, equus si tunc pe-
reat peribit suo domino, id est, locatori. Secus
est

est si per nuntium non existimatum communi-
ter fidelem eum misisset, & cu eo aufugisset.

¶ Accedit ad hoc quod architectus opifex
ve aliquis aliquod opus per famulos sibi sub-
seruientes in officio faciendum suscepisset, &
culpa famulorum vitiatum fuisset, in consci-
entia ipse de vitio tenebitur satisfacere, & famu-
li vitiantes opus tenebuntur illi. ¶ Accedit vti-
mò ex contractu serui verbi gratia, quod si ser-
uum Ioannis mulionem Petrus conduxit &
negligentia serui mulus Petri perijt si ipse ser-
uus se locasset, Ioannes dominus eius tantum
de peculio, serui si aliquod penes se habet,
vel de in rem suam verso tenebitur satisfacere
damnum, quod sua culpa intulit seruo: si
autem Ioannes dominus eius locasset eum,
tenebitur ex contractu proprio secundum qua-
litate culpa commissae per eum refarcire dam-
num illatum per seruum, eo quod elegerit eum,
qui huiusmodi damno afficeret conductorem.
l. cum plures. ff. locat. §. seruuum. & hoc quia
mala electio est in culpa. ff. de negot. gest. l. na
& seruus. §. fin. tenebitur ergo de leui culpa,
nam in locatione de leui culpa contrahentes
tenebitur, non de leuissima: nisi quando condu-
ctor accepta specialiter pro custodia rei con-
ductae mercede ad eam custodiendam se obli-
gasset: quia tunc tenetur etiam de culpa leuis-
sima. Nam sic intelligitur lex, qui mercedem.
ff. locat. Tenetur ergo non solum dominus
serui, sed & quilibet alius artifex de culpa eo-
rum, quorum opera vititur, si ipse diligentiam non
adhibuit. l. si merces. ff. locat. §. qui colum-
nam, diligentissima autem (vt supra diximus)
cura, & exactissima diligentia requiritur in re
leuiter frangibili, vel re pretiosa valde fabre
facienda, vt gemma summi valoris polienda,
& id genus alijs: nam in his, qui erat artifex
etiam de leuissima culpa tenetur siue per se ex-
ret, siue per eos, quorum vititur opera.

Nota pro
artificibus

¶ Nota tandem vltimo, quod in contractu,
vbi quis de dolo, & lata culpa, tenetur proba-
tio incumbit, dicenti interuenisse dolum, vel lata
culpa, sed vbi tenetur quis de leui, vt condu-
ctor, qui etiam dum pro custodia accipit mer-
cedem de leuissima tenetur, illi incumbit
probare, quod fuit a casu. ff. ad l. Rhod. de
act. l. hñ. Custos autem rei & pastor ouium,
quia earum ratione officij est custos, & depo-
sitarius, & argentarius & custos carceris in fo-
ro iudiciali tenentur probare suo dolo, aut
negligentia non amisisse rem. ff. de cust. & ex-
hib. re. l. vlt. & quia consuetudo ita inter-
pretatur, in alijs autem casibus dolum allegas
probare debet in l. quotiens. ff. de prob.

Resp.

Resp.

Instruct. Negot.

CAP. XXI X. Quid sit emphyteosis, & emphy-
teota, an adquirat possessionem civilem, &
quomodo emphyteosis differat a consensu. Albor-
zius hic bene exponit sententiam iuristarum,
an hic destructa possessione solvenda sit pensio,
de quaestione quotidiana in Italia.

Postquam materiam de contractu locatio-
nis, & conductionis, Deo propiciante ab-
soluimus, nunc propter aliqualem affinitate-
tem, quam cum locatione contractus em-
phyteoticus habet, ad eius materiam discuti-
endam accingimur. Est enim emphyteo-
sis contractus, qui alias ad libellum dicitur
contractus quidam medius inter locationem
& venditionem, differt autem a venditione,
quia per venditionem transfertur tam domi-
nium vtile, quam proprietate rei venditae in
emptorem, sed per emphyteusim solum
transfertur dominium vtile in emphyteotam
retento dominio directo, id est proprietate
apud dominum secundum Panormitanum
in capit. final. de locati. Differt autem a loca-
to, quia in locatione iuxta leg. non solet. ff.
locati. nullum transfertur dominium, in em-
phyteosi autem dominium tantum vtile traf-
fertur in emphyteotam, vt aliquid domino
directo singulis annis soluat. ff. scilicet, ager.
vctil. l.

Quid em-
phyteosis.

Differetia
a vend.

Quid signi-
ficet emphy-
teos.

Quid em-
phyteota.

¶ Vt autem a significatione nominis exor-
diamur, notandum est primo, emphyteu-
sim vocabulum esse Graecum, quod Latine
interpretatur melioratio, quod inde sic for-
tutus est iste contractus tale nomen, quia per
eum, quaedam terra steriles, & viles conce-
debantur emphyteuta, quod eas melioris co-
ditionis, & fertiliores per culturae industriam
efficeret: post inde tamē vsu receptum etiam
est vt res fertiles, & fertillissimae per emphy-
teusim tradantur. C. de iure emphyteo. l.

E e cum

Vide ex-
trau ambi-
tiose.

cum tempore ad 5. annos. In l. si ad vide
tamen circa hoc Paulinam ambrosiose quomo-
do in lingulis provincijs vsu recepta sit, nam
ibi secundum aliquos non prohibetur quod
si possessio ipsa ecclesie erat prius emphyteu-
tica, & peruenit liberè ad ecclesiam, dari pos-
sit in emphyteusim etiam perpetuam.

Conuenien-
tia emphy-
teosi.

¶ Iam naturam huius contractus specula-
tori cum multa secundum Petrum Heliam
in tract. de contract. emphy. concurrere soleat
in illo, quæ nam illi conueniant, & quo-
modo indagandum primò est. Igitur ab his
quæ proprius illi conueniunt incipientes di-
cimus primò, quod conuenit huic contractui
vt dominium directum apud dominum rema-
neat, & vtile dominium hoc est indirectum
in emphyteutâ transferatur: quæ quidem con-
uenientia ex ipso iure elicitur: quia cum iura
ciuilia vtrumque dominum vocet, & pro com-
perto habeatur dominium vtile penes emphy-
teutâ esse, fit hinc consequens quod l. dominium
directum apud dominum principalem ma-
neat, cui reuertatur proprietatis.

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

in
alio

¶ Secundum quod conuenit huic contra-
ctui est, quod dñs dans rem, in emphyteusim
potitur eius possessione ciuili, quia possessio
nem solo animo habet, & rem de iure retinet,
at emphyteuta possessionem naturalem habet,
quia est in re, vel rem in suo conspectu videt
quali aliis rebus, & verbis defenitur eam
sibi si quis obstitit. Hoc autem patet: quia em-
phyteuta non potest rem emphyteuticariam
prescribere. C. de prescrip. 30. annis. l. m. al.
Possessio autem ciuilis ad vsucapionem, & pre-
scriptionem inducenda idonea est causa. ff. de
acquir. re dom. l. acquiritur § si. Emphyteu-
ta, ergo possessione ciuili caret, nam si ea po-
tetur, prescribere non vetaretur. Non ergo
possidet emphyteuta, nisi naturaliter tantum
quare vsufructuario equiparatur, qui natura-
liter tantum possidet in re. locat. § ad eo.

Corol.

¶ Iam colligere hinc licet quomodo stado
in iure communi ciuili tantum, illa differentia
cuius supra meminimus non omnino vera sit
quam etiam Hugo de Gelfo in suo Reporto-
no legum regnorum Castellæ verbo posses-
sio verticulo. § statuit inter conductorem ex
vna parte, & feudatarium, & emphyteutâ, &
vsufructuarium ex alia parte, vbi ait differre
conductorem et ab ecclesiis in hoc quod con-
ductor non acquirit possessionem, reliqui an-
tem. l. feudatarius, emphyteuta, vsufructua-
rius bene eam acquirit, quod si intelligatur
de possessione ciuili contra ius commune esse
videtur (quidquid sit de iure speciali Hispani-
æ)

Emphyteo-
ta an acqui-
rit possess.
ciuilem.

ni. De pectore prædicti possessione esse libere
quam quæ neque, quod ea casent iure communi
ex ratione allegata à Siluestro vel emphyteu-
tis. §. 2. non tam aperte ex iure communi con-
cluditur. ¶ Tertium & hinc contractui conue-
nit, quod tantum fundetur in rebus immobilibus.
Nam hic dominium directum ab vtili separari
est necesse, quod in re mobili non fieri potest.

¶ Quartum quod conuenit huic contractui est
quod si emphyteuta præfixo tempore pensionem
non soluens, res cadat in communiuimus ipsi iure
neque tenetur dominus pensionem exigere. Na-
terminus statutus pro domino interpellat. C.
eo. tit. l. si. & ff. de pig. l. lex vestigali. ¶ Quint-
tum autem adde quod de iure huius contractus
est, scilicet, quod si pensio non soluat, emphy-
teuta possit expelli à possessione. Ad autem ex-
pulsio possit fieri autoritate domini directi
vt ait glossa in c. potuit de locato. & Rosetta,
an vero fieri debeat autoritate iudicis in con-
trouersia est. Sed tamen quod fieri debeat autori-
tate iudicis est opinio tutor, & sequenda, vbi
ius administratur. Hæc est autem Panor. in d. c.
potuit. de locat. & Cy. & Accursus. & Ang. &
Silu. verbo emphyteusis. §. 2. dicto. 7. contra
glossam in l. 2. C. eo. tit. & Ioan. And. & Innoc. &
alios. At patet, tum quia expulsio authorita-
te domini facienda cum det materiam rixæ, ea
consequenti est fugienda, tum quia emphyteuta
habet ius in re, vt patet in l. si. si ager vecti-
vnde sic consequens vt propria autoritate dñi
expellendus non sit, facit autem pro hoc. l. cre-
ditores. C. de pig. ¶ Adde sextum quod ius em-
phyteuticum transit ad heredem etiam extra-
neum. Nam licet de hoc controuerterint
fæ, sed præualet vti in l. i. uat. Siluester loco ei-
tato opinio Ioan. de Imo in c. si. de locat. vbi
ait quod transit ad illos etiam in re ecclesiasti-
ca modo cum solemnitate sit data. c. de reb. ec-
cles. non alien. in. 6. & l. 2. q. ii. cap. sine excep-
ptione. Accedit ad hoc quod quando quis acci-
pit emphyteusim pro se & filijs suis non intel-
ligitur tunc accepisse, nisi tantum pro filijs mas-
culis, non vero pro feminis filiabus, ita nam-
que tradit Ioan. de Imo in cap. si. de locat. se-
quens ibi quoddam dictum Arch. in cap. si quis
frudente. 17. q. 4. vbi dicitur in materia contra-
ctuum masculinorum non concipere femininam
iuxta l. veteribus. ff. de pact. cum multi alij sub-
scripsisse videntur.

¶ Iam vero dicendum restat de duabus
conditionibus de quibus dubitari possent
an huic contractui necessario conueniant,
quarum prima est, an necessario fieri
debeat in scriptis. Respondetur, autem
breui-

3-

4-

5-

6-

Questio

Resp.

breuiter quod circa hunc contractum, & circa
ca pacta ipsius naturam concernentia scriptu-
ra non requiritur iuxta sententiam Bart. C. de
iur. emphy. l. 1. Na consuetudo pro hoc est &
ratio suffragatur: quia scriptura non est de es-
sentia contractus, nam scriptura fit ad certam
rei memoriam. C. de pigno. l. contrahatur, con-
tractus vero iste scriptura probari non indiget
per se, sed probata solutione pensionis
manet probatus. Sed bene requiritur scriptura
ra circa pacta facta extra naturam eius iuxta
glossam in dicta. l. 1. in verbo scriptura.

Quest.

Resp.

¶ Nunc autem de secunda conditione, an
prærequisita sit dicere oportet videlicet, an
prærequiratur quod in istius contractus ex-
ecutione in introitu aliquid detur: quia vide-
tur quod sic siquidem magnam asiduitatem
habet cum emptione, & locatione: Nihilominus
tamen dicimus primò quod licet necesse
sufficiat ut aliqua pensio soluat, sed
non est necesse, quod aliquid in ipso introitu
soluatur: patet tum ex communi sententia
doctorum, tum ex arg. Auchen. de alie, em-
phyt. in princip. Adde tamen quod Hostien-
se autore de natura huius contractus est, vt hinc
contrahentes aliquid pacti fuerint, id obser-
uetur. Si autem nullo alio pacto se intrinsexerint,
pensio nihilominus soluenda erit, nisi sub-
stantia rei ex toto perierit de quo plura postea.

Quest.

Prob.

Resp.

Resp.

¶ Sed postquam de differentia, qua con-
tractus hic à reliquis distat meminimus, nunc
etiam quomodo à contractu censuali secer-
natur dicendum est. Iuristæ autem commu-
niter, quibus subscribit Siluester. verbo em-
phyteusis. §. 3. asseuerant hinc differre scilicet
quod per contractum emphyteuticum trans-
fertur tantum vtile, & indirectum dominium,
per contractum autem censualem transfertur
etiam directum dominium, & non solum vti-
le sicut sic quando dicitur. concedo tibi talem
rem, transfero; in te, quidquid iuris in hi in-
est in illa, solues tamen pro ea annuatim certum
sum. ¶ Probant autem hanc sententiam ex
textu singulari cap. constitutus ad unctam glo-
de reli. do. ex quo cap. (inquitur) colligitur
quod licet dictum sit in contractu concessio
tibi hanc rem in emphyteusim perpetuam ad-
dendo, quod est ansæ quidquid iuris habet
in illam pro certa annua pensione adhuc erit
contractus censualis. cap. constitutus, & illa
verba in emphyteusim accipiuntur improprie
At in l. si vnq. in princip. ff. de locat. q. si n. h. d. o.
minus non rectis pro maiori declaratione
repetimus rursum quod in materia censualis di-
xeramus scilicet, quod cum duplex sit con-
tractus. Instruct. Negot.

tractus est hinc latius redimibilis, latius autem
perpetuus, si loquamur de censu redimibili,
dicendum est cum solutio iuris de re. lib. 6.
q. 5. art. 1. conel. 3. & cum Nauarro Comento
de vsu. nu. 77. & cum Siluestro. ff. de iur. &
in censu redimibili, in emptorem census non
transferatur ex natura istius contractus domi-
nium directum possessionis suppositæ cen-
sui in emptorem census: quia licet doctores
hi hunc contractum emptionis, & venditionis
nis esse concedant. Non tamen per quam em-
tur possessio ipsa, sed solum ius accipiendi quo-
tannis pensionem ex illa, quæ quidem opinio
ideo magis placuit Garcie lib. 2. de cons. pag.
78. vbi agit de censibus scilicet, quod hic sola
interueniat emptio fructus rei, quia scilicet
tali emptioni fructuum conuenienter condicio-
nes, quæ secundum leges attributur huic con-
tractui, & non rei empte.

¶ At quoniam Albornozius lib. 3. de con-
tractibus tit. 2. sequi videtur opinionem suam
praedictam quæ communis esse diximus inter
iuristas scilicet, quod in contractu census di-
rectum etiam transferatur dominium in em-
ptorem, eam subtiliter sic interpretatur dicen-
do, quod de census redimibilis reducit ad con-
tractum emptionis, quod emitur possessio suppo-
sita censui pro forte pretij colata, patitur. (in
quam) quod parte fructus in se recipiendâ
cum pacto de retro tendendo eam, quæ pos-
sionem licet emptionem emptor rursus vendi-
torem eadem proportionem pecuniaria quotan-
nis soluenda locat, & sic censualiter, quia re-
manet tibi dominium vtile, & indirectum,
patet eam vendere tertio, sicut & emphyteu-
ta potest: quia possessionis emphyteuticæ
vtilis est, quæ quidem opinio licet interpretata
sicut subtilis est, ita quoque in se habet defen-
sibilis, quia coincidere videtur cum præ-
dicta communis iuristarum, & multo verisimilior
fit in censu perpetuo prædictum, quando cen-
sualia tempore contractus de censu sit con-
cedere illam possessionem suppositam cen-
sui sequi perpetuo transferre quidquid iuris habet
in illa pro perpetua annua pensione, quia tunc
virtute verborum etiam dominium directum
videtur transferre. In quo casu differre hic
censualis contractus ab emphyteuticis quia in
emphyteuticis non potest transferri dominium di-
rectum sed tantum vtile, hoc autem censu trans-
fertur dominium directum modo dicitur esse em-
phyt. in emphyteuticis, & in possessio reponi-
tur in emphyteuticis, & in censu attri-
buitur redimibili, seu perpetuo possessio sup-
posita censui, & est remanere eadem ven-
ditore.

in

in

Albornoz

optimè ex-
ponit sent-
iurist.

in

Differetia
census ab
emphyte.

in

ditorem cefus, id est apud censualem. ¶ Accedit vltimo quod emphyteusis, quæ fit de generatione in generationem assimilatur in uellitura feudali secundum Bar. in l. si mihi, & titio. ff. de verb. oblig.

Questio. ¶ Porro iam illa quæstio præcipua sit obuia utrum emphyteuta teneatur soluere pensionem, si possessio emphyteotica ex toto quoad substantiam perijt, vel ex parte, aut si casu aliquo fructum afferre non potuit. Respondetur autem circa hanc quæstionem diuersas ortas fuisse opiniones. Nam Panormitanus in cap. potuit. de locat. tenet emphyteutam non liberari à pensione soluenda, nisi res tota perierit: facit pro hoc argumentum sumptum ex l. 1. C. de iure emphyteu. ubi in summa dicitur, quod si de casu fortuito nihil est conuentum, tunc si res pereat tota liberatur emphyteota, sed non liberatur, si pereat pro parte. Alij vero quia ius dicitur emphyteotam non liberari ex partis perditione, aut tamen liberari, quando ultra medietatem est perditum, quia substantia rei quoad ultra medietatem perditur, non pro parte, sed quasi pro toto perdit est dicenda.

Varietas opin. unde aliquando. ¶ At verò quoniam varietas opinionum ex praua intelligentia legum oritur: quæ quidem varietas interdum tollitur ab his, qui inter leges, quæ dissonare prima facie videntur, nouerunt per distinctionem, vel limitationem signare eòcordiam iuxta illud axioma, distingue tempora, & concordabis iura, id est iuxta mentem Siluestri verbo emphyteosis. q. 1. §. 4. & iuxta sententiam Nauarri in sum. q. 17. nu. 190. quam dicit esse communem distinguendum est. Nam si exigua pensio soluitur potius ad recognitionem dominij directi, quam ad solutionem fructuum tunc secundum Nauar. non solum in pensionibus emphyteoticis, sed in pensionibus rerum, quæ in longum tempus, in decem annos, vel ultra decem annos, aut in plus vitas, vel vnam, vel in perpetuum conducuntur, & locantur: (quia emphyteosim talis locatio capit) etiam si maior pars sic ad longum tempus locatæ rei pereat etiam casu fortuito, dummodo non tota pereat, non est faciendum pensionis vlla remissio: hic enim non habet locum recompenratio annui cefus propter bella, & sterilitates, & huiusmodi, patet ex l. 1. C. de iure emphy. quæ in hoc casu locum habet. Et ratio suffragatur, quia cum pensio minima non correspondens fructibus soluitur solum in recognitionem directi dominij, tandiu causa eà soluendi subsistit, quoad diu rei substantia durat.

Distinctio. Dicitur. 1. iuxta memb. 1. dist.

Dicitur. 2. iuxta. 2. memb.

functionis pensio non exigua sed adeo comperens soluitur, ut fructibus possessionis respondeat taliter quod tantum, aut parum minus pensionis soluitur, quam si ad modicum tempus conduceretur, tunc prædicta remissio faciendae est pro rata etiam si tota substantia non perierit, si casu fortuito sine culpa pars perijt. Itaque ut exemplificat Siluester vbi supra, si quarta pars fructuum, qui percipi consueuerunt percepta est, quarta pars mercedis præstetur iuxta cap. propter sterilitatem de locat. hæc sententia est communis ut ait Nauar. quam lequitur Ias. in l. 1. C. de iur. emphy. n. 20. imo Bar. ead. l. & eod. tit. C. de iur. emphy. eam tenet cui ibi accedit Baldus. Addit tamen Bartolus, quod in confirmationem istius sententiæ communis facit, scilicet, quod tunc non est proprie contractus emphyteoticus, quando datur tanta, quanta pro locatione in breue tempus impendit, id est pensio, quare tunc cum natura contractus locationis quantum ad quantitatem pensionis magnæ videatur induere, sic & locationis quatenus atinet ad hoc acceptat legem. ¶ Patet autem hoc quia sicut conductor rei in breue tempus non soluit pensionem tantam in recognitionem dominij directi, quantum in fructuum compensationem, sic contingit emphyteote, cum pensionem adeo notabilem præstat, quod quasi æquiualeat, & correspondere videtur fructibus.

¶ Tum etiã vltimo patet, quia si in casu fortuito emphyteota solutus esset integre pensionem correspondentem ad fructus absque diminutione sequitur, quod nihil tunc haberet emphyteota in recompenationem, cum aliunde nulla & à principio contractus facta fuerit (scilicet, in casu fortuito) in compensationem fortuiti casus, quæ subito diminutio pensionis alias debetur, sic in §. quia verò Leonis in authent. de nō aliena. in sinuatur esse faciendae, quando res ecclesiæ à principio dantur in emphyteosim, quia huius rei gratia, scilicet, ut emphyteota subeat casus fortuitos sterilitatis, cum diminutione sextæ partis illius pensionis, quæ alias quolibet anno percipi posset ait esse concedendas, scilicet, in casu fortuito (si eum in se susciperet emphyteota) recompenfam.

¶ Porro quoniam ibi in Italia crebra solita sunt ingruere bella, vbi Siluester in habitabat, id eò de hac quæstione quotidiana tunc dicitur eã in controuersia reuocat, ea nepe est, nunquid teneatur emphyteota dum prædium emphyteoticum propter bellum impediens, incultum maneat, eius præstare pensionem. At quidem circa hanc quæstionem cum alijs digradiat Bar. tolus in l. 1. C. de iur. emphy. & legitur communiter

Prob. 1.

Prob. 2.

Quest. Quotidia in Italia.

Variante legiste.

Sent. Bart. nitenentes partem: ne gasuignopropræd, quod prædium in uelatum, & prædium respo ab hostibus equiparatur: cum aduersus dominum est, censetur perditum: & labes. ff. de acq. possessi. ergo similiter captum ab hostibus censetur perditum, ac per consequens ut de re perditâ, hylia secundum ipsos debetur pensio. At Cardinalis Padua fortis oppositum confulisse, cui subscripsit collegium Patavinum sequendo affirmatiua partem, propterea quod tunc non perit substantia rei, nec recuperabilior, aut sine spe recuperandi, quare directus dominus illius propter hanc spem illius reperire contemoretur. Panor. autem qui nititur eos contemoretur non omnino laudat. Siluester & Siluest. autem qui verbo emphyteosis, si ex mente do. Alexij. eam illud dicitur contemdit, ita in uolua dicitur, ut quid sit. tenet de m vix intelligatur. ¶ Dicimus ergo ad quæstionem si quomodo possumus: clarè. Primo quod prædium per bellum totaliter sine vlla recuperationis spe perijt, haud dubium, quin emphyteota ab omni præstatione pensionis siue magnæ, siue exiguæ liber fiat. l. 1. C. de iur. emphy. & in hoc casu opinio Bart. & iuristarum verum habet.

¶ Secundo dicimus, quod si per bellum non totum prædium sublatum est, aut perijt, sed solum quoad partem irrecuperabiliter sublatum si sine culpa emphyteote, tunc etiam si maior pars eius per bellum, vel casu fortuito perierit, propter partem remanentem, qui exiguam præstabit pensionem ad recognitionem directi dominij, ab ea soluenda non liberabitur in hoc casu. Huius sententiæ est Nauarrius in sum. cap. 17. nu. 190. in quo casu vera est sententia Card. & Collegij Patavini, quia adhuc perstat causa recognoscendi dominium per illam pensionem minimam.

¶ Tertio adijcimus quod in casu, quod pars prædij per bellum sine culpa, vel casu fortuito sine vlla spe recuperandi irrecuperabiliter perijt, si pars tamen alias illius mansit apud emphyteotam: tunc pro rata tantum partis remanentis soluet pensionem magnam, quam soluebat æquiualem, & correspondentem ad omnes fructus, patet quia hoc ratio equitatis dicitur, ut si quarta pars tantum ex parte remanente colligitur, quarta pars pensionis quæ soluebatur prius ex toto, domino directo impendatur iuxta cap. propter sterilitatem de locat. l. 1.

¶ Quarto superaddimus, quod si res recuperandi fundum sublatur per bellum, tunc à pensione exigua soluenda, quam emphyteota in recognitionem dominij præstauerat

bat in illis debeat: quia hic currit ratio Cardinalis & Collegij Patavini: quia hæc sententia exceptionis ipsa aduersus dominum non dicitur directum in illis dominum, cum quia hoc hæc spe, si emphyteota velle videretur in illis velle, illius posset reperire in parte. ¶ Adde quod in hoc casu vbi spes subest recuperationis prædij, non incipit illud recuperationem non est, & aduersus dominum peratur, & emphyteota qui non in animam sed corresponsentem ad fructus soluat pensionem liberabitur à præstatione pensionis: tamen in illis hæc de causa nullos fructus colligitur, quod quia non est in parte restitutum aliquos fructus colligit, sed non omnes pro parte collegionem contemditur tantum, sicut & solatior: hoc propter sterilitatem de locat. l. 1. ff. de acq. possessi.

C. A. P. XXX. Emphyteota non solvens pensio nem an ipsa iure cadat à iure suo, & quid operetur in iure ista verba, ipse iure ipso facto, hic tractatur teorica condacens ad iura, & subit regula scilicet, quod ubi dicitur ipso iure, adhuc requiritur declaratio, & statutum circa hæc optime regulæ generalis, an non solvens pensio impo sit iure purgare, in se per compensatio ipso iure hic non fit nisi ex de celeri factis factis de iuribus commissi vel hō. Sententia Siluestri tempore ratum, an pensio accepta ab emphyteota lapsa ipso præiudice accipientem de præsumptione rationabili.

Proloquentes materiam de contractum emphyteotico, ad eam quæstionem accessimus: an emphyteota pensio non soluens annuam à suo iure cadat? Respondetur autem primo, quod emphyteota si est priuati non soluens per triennium cadit à suo iure de iure emphyteotico. Si autem est ecclesiæ emphyteota, & per biennium non solum cadit à iure suo, nisi celeriter soluitur casu de locat. quæ celeriter ad iudicem impetrat dispensationem mittentiam, perditque malitiones secundum Abb. consil. 77. vol. 1. q. 2. in omni casu. ¶ At iam dicitur ab iudice alia alij quæstio, an non soluens pensionem annuam, quando cadit ab hæc iure suo ipso iure, de facto reddat: ita quod non sit necessitas tantum iudicis

Dicitur. 1.

Dicitur. 2.

Quest.

Respe.

Resp.

ci. Respondetur vero quod emphyteota priuati triennio non solueas à iure emphyteoti co cadit ipso iure secundum Hostien. in cap. potuit. de loc. & Salic. in l. 2. C. eo. Huius autem assertio non videtur verba emphyteosis. q. 2. y. 7. bonum sibi videtur allegare iudicium. s. quia illud verbu omnino præcisum verbu est, sicut ista dictio mox, & statim. At verbum præcisum adiectum verbo de futuro ipso iure videtur sonare iuxta Bartulum, & omnes scribentes in leg. iubemus la. 1. C. de sacrosanct. Ecclie. hic autem videtur hoc verbo omnino in Auth. de non alien. §. scire autem.

Questio.

At quia iam quis instabit hic inquirens, quid operentur in iure hæc verba ipso iure, vel ipso facto. Nam videtur nihil operari cum ista verba solita sint apponi in pœnalibus, vbi tamen non ipso facto, sed post sententiam iuris manet quis suo iure priuatus, & spoliatus.

Resp.

Respondemus, ergo primo statuentes vnam theoreticam generalem collectam ab Alexand. de Imo. in l. si quis maior. C. de transact. ex dictis Archid. & Ioan. Andr. in cap. 1. de homici. lib. 6. hæc nœp theoretica est, quæ visa est Siluestro notatu esse digna, quia inquit confert ad multa decidenda dubia circa leges contingentia. s. quod omnia iura mundi, quæ dicuntur pœna ipso iure, vel facto, debent intelligi modo secuta sit sententia declaratoria, per quam declaratum sit fuisse commissum id propter quod illa pœna veniebat imponenda aliis illa pœna suam effectum, & executionem non fornicetur. Et patet quia non habetur pro infami per iurum antequam iudex per sententiam declarauerit peccasse, & hoc est quod Sotus de iustit. & iur. explicatius tradit agens de legibus pœnalibus, vbi ait, quod leges pœnales propterea quod dicant ipso facto, vel ipso iure, vel similia, non obligant ante sententiam iudicis condemnatoriam, sed solum, quando lex ipso iure, vel facto pœnam, decernit non opus esse sententia iudicis quæ feratur super pœna sed tantum super crimen.

Fallentia regul. scilicet, q. pœna ipso iure illata exigat declarationem iudicis. fallent in his.

Secundo quia dici solet quod regula generalis suas exceptiones solet pati, & quia prædicta regula, & theoretica generalis interdum occasionaliter noceret, nisi eius exceptiones haberemus, deo nota fallentiam huius regulæ quatenus attinet ad conscientiam quæ Nauarrus in sum. lat. c. 2. tradit in c. 67. Quia fallit primo in pœna excommunicacionis, interdum in irregularitate, & in missionis beneficii ipso facto, & alioquin limitum, quæ executionem iudicis non requirunt, atque deo iudicis sententia declaratoria super pœnam, aut super crimine non indigent, & in conscientia statim currantur pensata semper mente legislatoris, qui voluit vt pars ipsa in his esset executrix cotrales, scilicet, habendo se pro irregulari, suspeso, & excommunicato, vel pro non beneficiario quod in his spiritualibus pœnis, & alijs paruis temporalibus iusto velle potuit legislator, & etiã in beneficijs, quia et ait Nauarrus in sum. lat. cap. 2. nu. 171. & n. 3. tacite, vel expresse conferuntur sub ista conditione. In alijs autem grauius arbitratu Nauarrus non tã libere posse legislatorẽ obligare in conscientia per suas leges pœnales ante sententiam iudicis, quia cum homines naturaliter renuunt pœnam sibi impositam fieri executores, magna subditis delinquenti præberetur occasio qd esset cotra caput ex parte de cost. & l. conuenire. ff. de pact. dat.

Igitur alia regula sit, quæ optima interpretatrix est theoreticæ generalis supra positæ, scilicet, quod illa sententia communis quod pœna temporalis ipso iure etiam incurta non debetur in foro conscientie ante iudicis declarationem intelligenda est, nisi aliud constet de mente legislatoris. Nam vt ait Siluester loco vbi supra si lex, vel statutum priuaret aliquem ipso facto bonis, vel aliter, & adderet nullam requiri declarationem super facto, tunc ante sententiam declaratiuam in conscientia vellet obligare, si cut fecisse videtur Paulus in extrauagante ambitios. vel nisi pœna ipsa sit imposita non proprie vt pœna, sed vt conditio, vel modus rei tradite iuxta Panor. super verbo adiciens: Raynaldus de testamentis. Nam sub ista conditione conferuntur beneficia, & talis est pœna imposita à testatore ipsi legatario, quæ quia potius est conditio quam pœna iuxta Carlet. in sum. verbo pœna. statim ante declarationem iudicis incurritur in conscientia.

Iam ex supra dictis innotescit stado in conscientia quid sit dicendum ad principale questionem, scilicet, an nõ soluens pensionem per triennium emphyteota priuati statim in conscientia ante declarationem iudicis cadat à iure suo. Quia respondemus, qd licet dicatur qd ipso iure cadit à iure suo, nihilominus tamẽ quia secundum Siluestrum verbo emphyteosis. q. 2. duplex declaratio requiritur, scilicet, declaratio voluntatis domini qd velit emphyteota ipso iure priuari si à suo iure reciderit secundum Bart. in l. 2. C. eod. & in verbo volenti, & in verbo si modo voluerit, & alia declaratio, scilicet, qd ipse emphyteota fuerit in mora soluedi, vt in l. lex v. c. galia de pig. ideo probẽ respodit Nauarrus in sum. lat. c. 2. n. 64. ad se questu dubiu, qd licet pœna commissi iure capere possit in cuius favore

Regula generalis.

Quest.

Resp.

Questio.

Respons.

Fallentia.

Compensatio ipso iure non fit nisi.

Distinctio.

sem committitur qualis est, quam emphyteota subit de locat. cap. potuit. & l. 1. & 2. C. de iure emphyt. quæ tamen in emptione census prohibita est imponi per Piu V. in extrauag. de creatione censuum, quam tamen lex Castellæ vt patet in Recopilacione noua legu. l. 1. tit. 1. §. verbo census imponi, & exigi conce debet: tamen his nihil obstantibus non tenetur quis in foro conscientie manifestare rem in commissum accidisse quod satis liquet ex omnibus prædictis.

Præterea consequenter in dubium potest reuocari vtrum emphyteota siue priuati siue ecclesie, qui triennio, aut biennio non soluit, possit suam moram soluendo purgare, & in quanto tempore. Responsuri autem ad questionis dubium præmittimus primò, qd hoc quod dicitur, quod emphyteota priuati triennio non soluens cadit à iure suo, & si est ecclesie, si biennio non soluerit, fallit si dominus tenebatur ipsi emphyteote de eadem, vel maiori quantitate, quia tunc à iure suo non cadit, tum quia iuxta Panor. in cap. bona fides de pos. & iuxta l. amplius. ff. rem. ratam hab. qui compensat soluere dicitur, tum quia exceptio compensationis ad euitandam pœnam debent soluere fit ipso iure, iuxta textum notabilem iuncta gloss. in l. si constat. C. de compen. vbi sic tenetur à doctoribus. Ad de autem quod licet iuxta communem sententiam doctorum ipso iure non fit compensatio, nisi opponatur ab homine, idest ab emphyteota ante tempus triennij, vel biennij, quia aliàs cadet à iure suo, & non audietur, si eam postea velit obijcere: nihilominus tamẽ quia prædicta sententia communis doctoru fallit, scilicet cum fit compensatio ad pœnam euitandam: vel ad impediendum cursum vsurarum, quia tunc odio pœnæ, & vsurarum fit compensatio cum hic agatur ad pœnam commissam euitandam etiam si à debitore, vel emphyteota ante dictum tempus non fuerit opposita valet, ita tenet notabiliter Inn. in ca. bona fides de depof. & Ang. in l. semel mora. ff. solut. matr. & Ia. in leg. 2. C. eo. & ex not. per gloss. & doctores in l. si constat. C. de compen. ita elicitur. Secundo dicimus, directe ad questionem respondendo, quod alia est ratio de emphyteota ecclesie: quàm de emphyteota priuati. Nam emphyteota ecclesie si biennio cessauerit soluere pensionem, potest satisfactione celeri moram purgare, sed quando censetur (vt euadat pœnam) moram celeri satisfactione purgare. R. secundum Ioan. And. & Innoc. in cap. potuit. de locat. vel iuxta glossam ibi, arbitrio

Instruct. Negot.

iudicis hoc committendum est, qui inspecta personarum, & circumstantiarum qualitate id arbitratur, cui glossæ accedit, ibi Cardi. Subscribit etiam Nauar. in sum. quæ secutus est Imol. subdens qd si istud fuerit indubiũ reuocatur. s. vtrum emphyteota ecclesie celeriter satisfecerit, vel non, & index fu erit male arbitratus ab eo posset appellari: emphyteota autẽ priuati, per triennium ab præstanda pensione desistens mora sua celeri satisfactione purgare non permittitur, sed statim à iure suo cadit. secundum Ang. & Imo. in l. si in sul. ff. de verb. obli. probantq; id per text. c. potuit. de loc. per locu ab speciali. s. in emphyteota ecclesie. Pro qua specialitate duplex militat ratio. s. tũ quia mitius agit ecclesia, quàm priuatus cum suo etiã ecclesia in suo foro, quia non est ita pro emphyteota, cum pensa ad pœnas, mitius solita sit agere, tũ quia emphyteote priuati satis temporis videtur indultum ad purgandam moram cum longius tempus idest triennium est sibi per ius civile concessum, quod non contingit in emphyteota ecclesie cui breuius conceditur spacium, idest biennium.

Porro hic consequenter inquisitione opus est, an emphyteota qui citra culpam suam præstituto à iure termino pensionem soluere destitit à iure suo cadat pœna commissi incurrendo. Respondetur autẽ primò, quod si multi sunt emphyteote, & omnes soluuntur pensionem totã præter vnum eorum, secundum gloss. in cap. potuit de loc. non cadunt à iure suo: si verò non totã soluunt, cadunt omnes. Igitur caueant sibi in hoc, qd si soluat totã, & tunc agere poterunt contra non soluente. Si autem vnus duntaxat sit emphyteota etiam etiã si soluerit partẽ tantũ, cadit à toto iure emphyteosis: quod limitandũ venit. s. nisi per errorem minus pensionem debita soluerit iuxta l. quàmuis rationes. ff. de condit. & demõst. quia tunc non cadet. Potest quoq; limitari quado propter paupertatem soluere cessasset, quia neq; tunc à iure suo non caderet, sed hanc secundam limitationem non sine dubio statui ait Siluest. verbo emphy. q. 4. §. 10. sed Bartolomeus Fum. in sua sum. verbo emphyt. §. 19. vtramq; limitationem fieri secundum communiorem opinionem ait: quare cum ista secunda limitatio in fauore pauperu fiat, indubio si tale esset, in eorum gratiam esset admittenda. Secundo heres qui quia ignorauit re emphyteoticam, esse ideo destitit à soluendo quauis de mente glo. in l. 2. de iure emphy. & Bar. ibi sit qd cadit à iure suo, tamẽ dicendum est quod restituendus est de equitate, & dicendum est idem de minore nõ

E e 4 soluen

Celeris factio quando.

Quest. Resp.

Distinctio.

Limitatio.

Limitatio.

Casus commissi vel non.

soluente per. l. in. C. in quibus causis in inter-

grum restituo non est necessaria. Tercio in casu, quod quis pro se, ac filijs suis, ac nepotibus emphyteosim recepit, si primus, aut secundus deliquerit non soluendo, aut alienando, in nocumentum id verget sequentium (vt tradit Barto. in l. cum qui. ff. de iur. et. Ar. vero si aliud delictum patrasset, propter quod bona publicanda venirent, tunc nihilominus bona emphyteotica penes filios, ac nepotes remanere debent, nam non transmittuntur ad eos vt ad heredes, sed iure suo potantur. l. a. leg. vt iuris iurandi. ff. de ope. liber.

Adde quarto, quando filia instituta esset heres in certa re cum conditione vt esset contenta, neque posset de bonis suis plus petere tunc non priuaretur emphyteusi, ad quam ius haberet vt filia, ita Bart. in l. vt iuris iurandi. ff. de operis libert. Cuius potissima ratio est, quia dicta verba in eo sensu, atque sumenda sunt vt intelligantur scilicet, quod non possit plus petere iure hereditario, non autem quod amittat emphyteosim, quam iure hereditario licet petere non potest, sed alio iure eam pratendens petere potest, quia licet patet ex sua dispositione emphyteosi filiam priuare possit: sed verba illa scilicet, quod sit contenta in illa tantum in qua instituit heres, eam emphyteosi non priuant, quia hoc non sonant, quia neq; his verbis dote materna diceretur priuata secundum Bart. ita neq; re emphyteotica, quia bona, in quibus quis instituitur heres, intelliguntur illi dari deducto inde aere alieno. At vero in hac parte aliena censetur esse res emphyteotica, sicut & dos materna: quare filia instituta heres a parte in certa parte ea lege, vt ea re esset contenta sicut vltra eam rem dotem maternam: ita & rem emphyteoticam cum fuit etiam pro filia habus expetere poterit.

Accedit quinto, quod si mortuus sit dominus, & hereditas emphyteotica triennio vacet, in quo emphyteota non soluisse reperiatur, licet secundum Albericum in l. 4. ff. de damn. in fact. & Baldum. l. 3. C. eod. tit. expelli non possit a possessione, quia a iure suo inquit non cadit: tamen tutior est, & verior opinio opposita scilicet, quod talis cadit a iure suo, etiam si non sit persona, cui soluatur, nisi deponat iuxta formam. l. 2. C. eod. tit. & l. acceptam. C. de vsur. ita Ioan. Andr. in addi. nonibus ad Speculatore sentit. cum ipso Speculatore.

Adde sexto quod si dum is ageretur in-

ter emphyteotam, & dominum ea durante soluit. pensionem protestando quod nomine pensionis nihil soluat, si dominus tandem obtinuit in causa videtur dicendum cum si uestro quod talis cadit in commissum, cuius ratio est, quia cum quis aliquid soluit eligeret potest in quam causam magis soluere velit. ff. de solu. l. 1. & per consequens se non soluturo nomine pensionis, ideo in aliam causam videtur soluturum. Quia circa vnum, & idem non licet variare, neque obstat quod in alijs licitum sit variare iuxta. l. non nunquam. ff. de coll. bon. quia ad dictam rationem in hoc casu non licet.

At nos licet istam sententiam Siluestri verbo emphyteosis. §. 10. dicto. 6. nolimus omnino refutare, sed quia rigorem pra se fert sic temporandam duximus, scilicet, quod vera sit dum malitiose emphyteota se defendere a recognitione domini directi nulla bona fide protestus contendit, ideoque talem protestationem fecit. Secus est si bona fide, & colore valde apparenti iuris suffultus de recognitione domini directi controuertens in foro exteriori, ne sibi solutio facta in iudicio noceret, ideo se nomine pensionis non soluere protestatus est cum alia non subesset, neque praesumi posset esse causa soluendi. Quia tunc de aequitate non esset iudicandus a iure suo cecidisse, neque poenam commissi incurrisse. Tum quia licet in solutionibus non licet variare postquam vnus debiti debitor solutionem elegit, tamen id verum est dum debita alia sunt etiam certa, & non est praesumptio, quod ne sibi in suo iure noceret sic quasi sibi cauens soluit protestando. Tum quia si quando per errorem emphyteota minus soluit poenam commissi euadit. l. quamuis rationes. ff. de condit. & demonstrat. & si quando heres ignorans rem esse emphyteoticam non soluit, restituitur de aequitate, ergo pari ratione, quid quid sit de rigore iuris hic venit restituendus vel iure emphyteotico non est expoliandus, sed quia quando tandem dominus directus obtinuit in causa, praesumitur fraus intenta ex parte emphyteote, magis nostra rationes conclusunt illum non cadere in foro conscientie a iure suo sed neque in foro exteriori contentus esset ab eo cecidisse, vbi bona fide excusante constaret litigasse contra dominum directum.

Accedit septimo quod dum emphyteota non soluit triennio, quia detinebatur in carcere, expelli non potest, quia legitime esse impeditus iudicatur ita Anton. de Butr. cap. significante

ficante de pigno. Addimus autem secundo quod vt in l. 2. C. de tit. et. etia si daremus quod pro re caderet ex clausula generali iste in effectu in integrum esset restituendus.

Adde tandem quod tutor pupilli ab eo habens emphyteosim, non ideo per tutelam refertur esse legitime impeditus a soluendo pensionem, debet enim a se ipso illam exigere, & in sumore in vtilitatem sui pupilli. ff. de nego. gestis. l. si pupilli vnde si per quinque annos non soluerit cadit a iure suo ita Petrus Heli in tract. de contract. emphyt.

Quam vltra queritur vtrum emphyteota citra vpluntatem domini possit rem emphyteoticam missam facere, vt sic liber fiat a praestanda pensione. Respondetur autem quod licet aliqui per distinctionem respondeant dicentes, quod si emphyteota est obligatus ratione responsi, tamen ratione personae non possit. Vbi tamen non indistincte censemus quod eadem esse quod non potest, tam quia quod ab initio est voluntatis ex post facto est necessitatis. l. sicut. C. de act. & obli. tum quia personatiter tenetur ad praestationem pensionis, actiones autem personales annexae sunt obibus nostris leg. quis ergo. ff. de pecul. l. 1. & l. 2. C. de act. & obli.

Adde tertio & secundo querere vtrum re emphyteotica destructa, v. si dominus igne flagrat, si repararetur, in pensionis eius solutio ne teneatur emphyteota perdurare. At licet hic nonnulli doctores prolixitatem faciant sermonem, sed nos in re non adeo controuersa sic perstringimus responsione scilicet, quod in tali casu destruitur obligatio, quae erat super rem illam. Ita Bart. in l. domini. ff. de damn. infect. §. si is. cuius ratio est, quia illud opus sic reparatum iam dicitur nouum opus: vnde sicut curator si furioso, si datus, si furiosus de nouo redeat ad ariam mentem, quia iam iudicatur esse alius, expirat curatoris officium neq; reuiuiscit, si cuertatur in furiam, sic obligatio soluendi pensionem destructa sic domino cessauit nunquam reuiuiscit, etiam si repararetur, sicut. l. cum alijs. C. de cura. furio. Quae quidem sententia sic generaliter asserta limitanda venit iuxta ea, quae diffiniunt doctores in cap. de fabrica. de conie. dist. 1. & in cap. propositi. & in cap. lineis de consecrat. Eccie. vel altar. & in §. sacram. vbi diffinitur vtrum ecclesia reparata sit eadem, vel alia.

Ex quibus concluditur quod quando edificium ita corrumpitur, quod parietes in totum vel in maiori parte simul oportet reficere etiam ex eisdem lapidibus, etiam repararetur, cessat

obligatio soluendi pensionem, quia aliud ceterum esse edificium. Argu. cap. si fabricam. de consecr. dist. 1. Si tamen edificium emphyteoticum, quia non simul, & semel in totum, vel pro maiori parte ruit, non simul, & semel in totum, vel pro maiori reparatur, sed successiue vel solum refectum est, tunc eius opinio est refectum: quae fundatur super dicto. Tho. 3. par. q. 82. ad 3. fidei edificium esse censetur & non aliud nouum, contra Panor. propositi de consecrat. eccle. vnde non cessat obligatio tunc soluendi pensionem, quia non perditur forma antiqua. Nam illo modo iuxta Panor. cap. consultum. de iud. permittitur iudicibus synagogas antiquas, & ruinosas reparare, & emendare non perdant formam antiquam, quia sic reparata in eadem non videtur esse noua edificia.

Occurrit & alia questio scilicet, quod dominus directus ut recipiendo pensionem ab emphyteota lapsa pro solutione praestata prauidet sibi tamen quod eum expellere iam non possit? Respondetur sicut breuiter de mente Panor. cap. final. de locat. quod si postquam expulit recepit pensionem non sibi prauidet: si autem recepit etiam ante expulsionem sicut protestatione quod non intendit sibi prauidere recepit reuere sibi non prauidet: si vero protestationem non fecit, sed simpliciter pensionem recepit, licet circa hoc versentur variae opiniones, tamen dicendum est quod stando in rigore iuris non prauidet sibi. Nam de subtilitate iuris in dubio non videtur quis velle remanere in suo facit caput super hoc de renunciat. & l. cum in debito. ff. de prob. fauer gloss. in l. cum quid. ff. si cert. pte. vbi sic ait, quod si trado magnam copiam pecuniae dicendo, tolle, non praesumitur donatio simpliciter ex hoc, vel depositum, nisi aliud appareat respectu personae, sic in proposito: quia in casu quo dominus directus est liberalis, amicus, & bene affectus emphyteota, a quo est alias obsequijs affectus, non est praesumendus voluisse emphyteotam iure tali priuare, nam cum sententia declaratoria voluntatis domini volentis, quod ipso iure cadat emphyteota secundum Bart. l. 2. C. eod. requiratur, dum ista sententia non superuenit, & dum praedicta amicitia intercedit inter amicos praesumendum dominum directum recipiendo pensiones praeteriti temporis sine protestatione suo iuri expellendi emphyteotam alias amicum voluisse renunciare aere non. Adde etiam contra glossam cap. fin. de locat. quod etiam si Praeatus in hoc casu recipiens canonem

Et s renun-

l. 2. d.

D. Thom.

l. 2. d. q. 82. ad 3.

Questio.

Respons.

Variat de flores.

Sent. auctoris.

l. 2. d. q. 82. ad 3.

Presumptio vultu nabilis.

renunciare vellet iuri expellendi: præiudicare tur Ecclesiæ, quia solus Prælatus etiam sine consensu capituli in acquirendo præiudicare potest iuri ecclesiæ iuxta glo. 17. q. 4. §. penul. quoniam de decimis.

Quest.

Subinde consequenter si roget aliquis, vtrum emphyteota cadat à iure suo, si ipse nõ soluerit canonem, sed alius. Respondetur autem ad quæstionem negatiue quod certè nõ cadit à iure suo etiam si tertius nomine emphyteota non soluerit, dum soluerit simpliciter, vel nomine suo, emphyteota iure suo non priuatur ita Ludo. de Rom. in suis singu. & patet per. l. forma. §. si cum ego. ff. de celi- bus, quod etiam probatur per alia exempla si- milia, tum quia etiam vitant pænâ excom- municationis episcopi contra non implentes voluntates defunctorum illi, qui non imple- rüt dum apparet per alium tertium fuisse im- pletas, tum quia secundum Bart. in l. cum ser- uus. ff. de verb. oblig. sufficit ad euitationem pænæ, quod pictura quam testator loco certo fieri mandauit reperitur facta, licet ignore- tur per quem sit facta: facit Authen. hoc am- plius. C. de fidei com.

Probatio per exem- plum similia.

Quest.

Satis fit obiectioni.

Huic autem determinationi, & exemplo non contradicit, quod per. conditionum. ff. de condit. & demõstr. diffinitur, quod si Petrus legauit Ioanni centum aureos sub condi- tione vt potum in tali loco faciat, quem prius dictus Ioannes fecerat, legatum efficitur ca- ducum, quia non videtur obtemporare qui factum facit, & ita hæres hoc legatum soluere non tenetur etiam si contra non solventes legata excommunicatio feratur iuxta eu- n- dem Ludo. de Rom. quia hic est diuersa ratio. Neque enim hic consideratur euitatio pænæ, tum etiam probatur vltimosimiliter, si quis ac- cepit emphyteosim ab ecclesia, & deinde illa res peruenit ad tertium, qui eam decem an- nis, & amplius tenuit, & possedit, & semper soluit canonem suo proprio nomine credens illud ius emphyteoticum ad se attinere, etiã si verus emphyteota nihil soluerit ad euita- tionem pænæ cõmissi prodest sibi solutio al- terius iuxta dict. l. forma. quamuis verum sit quod deinceps in iudicio directo tertius non poterit pro emphyteota soluere, si qui- dem non tam ad finem liberationis consequen- diæ, quam ad recognitionem domini directi, hæc exigitur canonis solutio secundum Bald. in l. acceptum. C. de vltur. libuit hæc exempla adducere quia præterquam quod conducunt ad decisionem quæstionis ad multa alia con- currentia dubia dissoluenda conferre possunt.

Cap. XXXI. Quare quæstiones iudicatas, hic adducimus an monasterium succedere possit emphyteosi ecclesiæ de pactis emphyteosi appõstis, emphyteota an perscribere possit contra directum dominum, vel sine consensu alii institueri, vel alij locare adhibetur hic consilium auctoris, quat- re emphyteota possit donare & non vendere nisi &c. & ad inuestiendum donatarium requir- sitio requiritur, an sine consensu domini possit res emphyteotica permutari vel legari vel dari, insolutum resuatur sententia Garcia quando solemnitas non est necessaria.

Porro licet alicui videatur aliquas quæstio- nes in hac materia, quæ magis pertinent ad iuristas dissimulandas fore in hoc nostro opere, vbi magis attendimus ad conscientie forum, nos tamen duplici nomine eas hic præ- teritas facere nolimus, tum quia iuristis tiro- nibus aliquas & in hoc inferuire voluim. Tum quia idem est ius fori, & ius poli vbi præ- sumptio abest, vnde fit vt ex iuribus quæ pro hac materia faciunt, & hic allegantur in vero sensu principia sumi possint non pauca ad plura dubia etiam in foro conscientie dissol- uenda.

Quæritur ergo vltra, vtrum pater qui, sci- licet, in rebus filij habet vsum fructum, pos- sit rem filij dare in emphyteosim? vide- tur autem quod hæc facultas patri deneganda non sit, siquidem in talibus bonis liberam administrationem obtinet, ita quod filius nõ potest eum prohibere ab administrando, aut ab eo exigere rationem iux. C. de bo. qua. lib. l. si. §. hoc proculdubio, his tamen nihil obsta- tibus dicendum est, quod licet doctores asse- rant talem dationem factam à patre validam esse, tamen filijs post patris obitum ius inest totum reuocandi. Tum quia certi sunt casus in quibus patri de rebus filij alienare permit- titur (vt patet. d. l. fina.) At de numero eorũ nõ est iste casus, ergo poterit reuocari, tũ quia in talibus bonis patri prohibetur alienatio tẽ- poralis, id est, pignoris obligatio. d. l. fin. ergo à fortiori prohibetur perpetua alienatio se- cundũ Petr. Hel. Circa hoc notato quod Par- tita. §. l. 23. tit. 13. continetur, scilicet, quod si peculium filij alienauerint parçetes dum illud penes se habent, post mortem parentum po- test repetere, nisi hæredes fiant filij bonorum parentum, quia tunc tali alienatione consen- tire debent saltem pro ea parte qua heredita- tẽm acceptant.

Deinde iuridica quæstio occurrit an fi- lius hereditati paternæ renuntians possit em- phyteosim

Quare quæst. iuri- dicatas hic adducim.

Quest. Obiectio.

Resp.

Questio.

phyteosim retinere. Ad quæstionem autem hanc per distinctionem responderi solet secũ- dum Bart. in l. vt iuris iuran. §. si liberi ff. de oper. lib. quia si pater recepit emphyteosim pro se, ac suis filijs ac nepotibus nõ adden- do istud verbum hæredibus, tunc poterit fi- lius etiam si renunciet hereditati paternæ re- tinere sibi emphyteosim. Si autem in illa recep- tione emphyteosis pro filijs additũ sit istud verbum hæredibus, tunc non potest filius re- nunciando hereditati paternæ emphyteosim solam adire: quia tunc emphyteosis ita demũ debetur filijs, si sint hæredes. Nam concessio tunc vtrumq; requirit scilicet, quod sit filius, & hæres: facit textus in Authent. de non alie- s. emphyteosim, quod circa feuda quæ tran- seunt ad filios si sint hæredes, in hereditatis petitione solent venire. l. item videndum. ff. de pet. hæred. quare concludendum est ean- dem esse rationem in emphyteosi: quæ scilicet, aliquem esse filium & hæredem require- rer.

Questio. Adhuc quia casus contingibilis est de emphyteosi ecclesiæ inquirendum est an ad mo- nasterium transire possit, si emphyteota illud ingrediatur? Respondetur autem quod re vera in hoc casu monasterium succedet cum pro- testatione tamen, quam facere tenetur, quod vendet rem emphyteoticã intra annũ: huius sententię est Specula. & Ias. & Ioan. And. hoc etiam sic fieri consuetudine receptum esse af- firmat Siluest. verb. emphyteosis. q. 20. a. 1. gũ. autem est in l. si filius famil. ff. de leg. 1. & 12. q. 1. longinquitate: potest etiam secundũ Spe- cul. in ea emphyteosi ecclesiæ heres institui aut ei dari, vel legari non vt eam habeat, sed vt vendatur.

Resp.

Satis fit obiect.

Quest. Dictum. 1.

Idemq; dicendũ est si iam ingresso vel pro- fesso ex successione adueniat emphyteosis, vt testatur Felin. Neq; obstat si in contractu esset pactũ de non alienando in monasteriũ, vel ec- clesiã, tũ quia pactũ tale loqueretur de non alienando: successio autem alienatio non est, tum quia tale pactum intelligendum esse de alienatione facta ecclesiæ vt apud eã maneat, qualis non est hæc successio, vel alienatio vt statim ab ecclesia vendatur secundum Spe- cul. Tum quia hoc pactum tacite imo expref- se de iure inest. Vnde quia expressio eorũ est, quæ ite infunt, nihil operatur. l. extra. ff. de leg. 1. & l. non recto. C. de fideiussor. Non autem est adiectio huic casus. l. si ita quis in. §. ea ff. de verb. obli. quia dissimilis est, quia ibi non est prohibitio nisi ex pactis.

Iam hic quærit poterit de pactis huic con-

tractui appõstis scilicet, vtrum valeat pactũ quod licet emphyteota nõ soluat eum expel- lere nõ liceat. Ad quæstionem autem respon- detur primò, quod si fiat pactum, quod em- phyteota non teneatur soluere pensionem, pa- ctum quidem non valeret, sicut neque vale- ret pactum quod esset venditio sine pretio, vel quod esset precarium, & quod ad libitum dñi non posset repeti, quia huiusmodi pacta sunt contra substantialia horum contractũ, & pactum contra substantialia, contractum ipsum efficit nullum. l. cum precario. ff. de preca.

Secundò dicimus, quod si huic contra- ctui adiectum esset pactum scilicet, quod licet emphyteota non soluat, non possit aliter ad soluendum cogi, tunc certe pactum istud validum esset: est enim tantum contra acci- dentalia naturalia ipsius contractus, sed non contra ipsius substantialia, pacta autem dum non sint contra substantialia contractus robur habent.

Tertiò adijcimus quod si pactum appõ- neretur vt si res emphyteotica tota periret, ni- hilominus emphyteota teneretur ad pensio- nem Speculat. valet. At nos dicimus ad iusti- ficandum eum in cõscientia aliunde à sic pa- ciscente debet fieri recompensatio. Nam peremptarẽ vtili obligare emphyteosim, qui ibi habebat dominiũ vtile, cum iam nihil v- tilitatis inde capiat, ad recognoscendum do- minium rei, quæ iam nõ est & ad soluendũ pensionem pro vtilitate, quam iam non cap- tat est velle perpetuare ius ablato fundamen- to, quod perinde esse videretur ac ipse sensu re- dimibili perempta re fructifera supra quæ est creatus, si censurariũ contentet exigere ad- huc censualem pensionem quod est contra extrauag. Pij V. de creandis censibus & con- tra alia iura Martini, & Cassini edita circa creationem censu. Vltimò tandem addi- mus quod tale pactum si emphyteota appõ- natur scilicet, quod soluat talem pænã, eã- que promittat soluere, si non soluarit pensio- nem, tunc si destiterit soluere, quamuis offer- rat pænã, nihilominus expelli poterit, quia per gratia seruantis pactum fuit appõstã ita Host. & Azo.

Iam si quæras, vtrum aliquando emphy- teota contra dominum directi domini præ- scribere possit, quia resperspicua est breuitas, Respondetur: quod quia nomine aliquo possidet, etiam si mille annis possideat scilicet, recognoscendo alium dominum directũ præscribere non poterit. C. de præscrip. 30.

Dictum. 1.

Dictum. 3.

Obiect.

Questio.

Respon.

an. i. male, & iuxta omnes glossas. Hoc autem intelligas quando non tauerit possessio antiqua, qua non minus alieno obtinebat. Nunc scias, si ea iam in uellet nomine proprio possidere, licet prius possidebat alieno, quia tamen sola animi destinatione interpretari non est licitum. Nam nemo sola voluntate sibi causam possessionis potest immutare. C. de acq. pos. l. cum nemo: si autem factum legitimum interueniat, bene per illud immutari poterit licet fundam. & l. colonus. ff. de vi. & arg.

Quest.

¶ Proinde questio, que stando in iure non est tam patens hic nobis fit obuia scilicet, an emphyteota sine domini consensu alium emphyteotam instituire possit, vel alteri locare. At quidem Garcia si de hac questione rogatus respondisset, affirmatiuam tenuisset: nam ipse lib. 2. pag. 64. de contract. tenet dominum directum non posse negare licentiam vendendi rem emphyteoticam personae non prohibita per legem, quia hic contingentibus in conuenientibus potest (inquit) obuiare dominus per exactionem pena commisi, vel pro eodem pretio eam sibi vendidit, ac per consequens subinde (vt videtur) concederet licentiam alii instituendi emphyteota non posse negari, sed quid quid sit de hoc, de quo inferius fiet sermo dicimus ad questionem.

Distum. 1.

¶ Primo quod stando in solo iure, quia uariam interpretationem fortiri potest (prouc ualeat, & aliter, & aliter interpretantur doctores) bene possit disputari pars affirmatiua, que est Petri Hol. quia pro ea facit instit. locat. l. 2. a deo, & ratio etiam suffragatur: quia factum alium emphyteotam non est proprium uere alienare. Neq; enim nomine alienationis continetur emphyteosis simpliciter: neque obstat ratio Specul. uero tit. de locat. §. nunc tenentis contractum qui allegat quod cap. nulli de reb. eccl. in alien. emphyteosis sub nomine alienationis continetur quia ad id apparenter respondere potest iuxta sententiam Panor. in cap. nulli de reb. eccl. non alien. distentis quod hoc nomen alienatio, licet proprie sumptum sit actus per quem transfertur dominium, tamen in materia odiosa accipiendum est proprie, & stricte, & in materia fauorabili large, & communiter. Cum ergo quod emphyteota non emphyteotica alienare non possit res odiosa respectu emphyteote priuati videtur sequitur, quod alienatio proprie sumpta non potest ad id accipiatur, & non est ex tendenda ad alienationem, que fit per translationem emphyteosis in alium emphyteotam, quae

communiter, & large dicitur alienatio dicitur. cap. nulli de reb. eccl. in alien. At quia hic fit mutatio de alienatione per emphyteotam, & istum canonem ad alienationem per translationem emphyteosis uideretur referri, ideo cessat disputatio in emphyteotam, & distum.

¶ Secundo resolutorie ad quallionem contra Petrum Heli & contra summam Angelicam affirmatiua cum hac limitatione tenenda, scilicet, quod potest emphyteota rem emphyteoticam alteri dare in emphyteosim, non tamen cum ea conditione ut ipse fiat liber a prestatione canonis, & contra Bartolomeum Fumum eius subscribentem in sua summa. uerbo emphyteosis. §. 7. dico quod contraria, scilicet, negatiua sententia est tenenda, scilicet, quod sine consensu domini directi emphyteota alteri rem emphyteoticam sic dare non potest, nisi fuerit ad modicum tempus, ita tenet Specul. cap. uero tit. de locat. §. nunc. & Ioannes Andr. ibi & Bal. in authent. nisi. C. ad Trebel. & summa Rosella indistincte, & Siluest. uerbo emphyteosis. §. 20. q. 4. Patet autem nam fit ita est ut Specul. ait quod de iure & consuetudine ita obseruatur, nulla alia indigemus probatione, quia consuetudo interpretatur legem, & vim legis habet, & pro lege habetur.

Distum. 2.

Prob. 1.

Prob. 2.

¶ Secundo etiam probatur, quia in dicto cap. nulli licet expresse dicitur, quod alienationis uerbum continet emphyteoticum contractum, & permutationem, & donationem, ubi ait glossa, quod in hoc loco uerbum alienationis largissime accipitur sic. C. de reb. eccl. alien. l. sancimus, quare loquendo de emphyteosi ecclesiae certa uidetur hanc negatiua sententia, quia lex ueniens aliter loquitur, scilicet, quod nulli liceat alienare, neque per se contractum emphyteoticum perpetuum, & in hoc casu est uera sententia horum doctorum.

Distum. 3.

¶ Tertio dicimus, quod si loquamur de emphyteota priuati uidetur disputari de dicto, nisi obstat consuetudo uniuersalis, uel specialis in aliqua prouincia, que ibi etiam seruanda erit, stando in iure communi civili poterit emphyteota priuati sine consensu domini directi dare rem emphyteoticam alteri emphyteota, dum ipse non liber fiat a prestatione canonis, & in hoc casu uidetur uera opinio Petri Heli & summam Angelicam, & Bartolomei Fumi, & patet. C. de iur. emphyt. l. i. ubi ait ius emphyteoticarium, neque conductionis, neque alienationis esse titulis adijciendum, uade dare in emphyteosim non est proprie alienatio, scilicet, ut est domini translatio (vt tradit glossa ibi propter optimas rationes, quas

ibi affert, scilicet, Primo quia res emphyteotica ex quibusdam causis potest aduocari. C. l. finali. eo. tit. Secundo quia dominium directum remanet penes dominum, sed alienatio est actus per quem dominium transfertur. C. de fundo dot. l. 1. & patet instit. loc. §. a deo. sed quia hoc per modum disputationis diximus id non asserimus.

Distum. 4.

¶ Dico quarto, & resolutorie de emphyteota etiam priuati loquendo distinctione praemissa de alienatione propria, uel impropria non obstante, quod quamuis pro parte affirmatiua haecenus sit a nobis disputatum in tertio dicto: tamen absolute de iure est uera, & tenenda (& nili obstat consuetudo) practica sententia negatiua non obstante limitatione summam Angelicam, & Bartolomei Fumi, quae quidem opinio negatiua (vt praedictum est) est Speculat. & Bal. & Ioan. Andr. & Rosella & Siluestri. Nam uidetur exprasse contineri. l. sancimus. C. de reb. alie. non alien. §. similiq; modo, ubi glossa uerbo autoritas: solum uidetur excipere alienationem emphyteosis (de qua ibi fit mentio. s. quando est res dotalis, & uxori expedit in emphyteosim dari, quia tum sic potest alienari.)

Prob. 1.

Prob. 2.

¶ Secundo probatur: quia alias iniuria fieri uidetur domino directo de re cuius habet dominium directum, sine eius consensu, perpetuo disponedo: quae iniuria non satis rellaritur per hoc quod priuatus emphyteota non liber manet a praestatione canonis, quia si forte non esset soluentis, dominus directus afficeretur in commodo, cum agere non posset contra tertium actione personali, quod est inconueniens in casu emphyteosis priuati, licet non uideretur tantum inconueniens in re emphyteotica ecclesiae, quae ad quencunq; transeat possessorem, contra eum Praelatus Ecclesiae sicut & fiscus agere potest hypothecaria, ut est textus notabilis in §. siue autem in Authen. de non alien. priuatus autem dominus tum iure uendicationis agere contra emphyteotam tertium necesse haberet, quae tamen forte esset difficile, quia forsitan titulum probare non posset, aut certe difficulter. Tertio probatur, quia ut habetur. l. 21 & l. 28. tit. 31. Par. 3. uel fructum habens in re ea sine consensu dni alienare non potest, ergo sine consensu domini non potest emphyteota alium instituere emphyteotam in re, quia hic alius fructus quidam obtinetur.

Corol.

¶ Adde igitur corollarie ad praedicta, quod secundario in questione querebatur an emphyteota sine consensu domini possit alteri locare rem emphyteoticam. s. quod clarum

est si ad modicum tempus fiat licite posse locare, si autem fiat ad longum tempus subditio est, an sic possit locare, propterea quod tunc eo casu transferretur uile ius, & uile dominium. l. i. §. si ager uel §. qui in perpetuum, sicut traditur in emphyteoti. Quare ex identitate rationis uidetur, quod sicut non licet sine consensu domini alium emphyteotam facere, sic neq; perpetuo locare praeteritum ubi parua pensio quotannis solueretur, quia tunc cum ad recognitionem domini solueretur, contractus esset emphyteoticus sub nomine locationis personatus, si autem uerus esset locationis contractus, in quo quippe pensionis adeo essent magna ut correfpoderent fructibus, tunc autem Bartolo. in l. i. C. de iure emphyte. talis contractus non est proprie emphyteoticus, quando datur tanta quantitas pensionis, quanta pro locatione, ideo in hoc casu posset habere locum opinio speculatoris, qui ut de locat. §. nunc. uidetur sentire quod possit perpetuo locare, sed quia neq; haec distinctio conuenit, neq; uidetur omnino tollere identitatem rationis. Neque prauidicium inde prouenire potens directo domino, consulerem, ergo ante factum ut non fieret, post factum uero si inde nullum damnum lecutum est domino directo, ut tolleretur.

Constitutio cultoris.

Nota.

Nota.

¶ Adde etiam quod si secundus emphyteota alienare uult consensum directi domini, & non primi emphyteoteae requirere tenetur, quia adhuc iuxta directum dominum remanet proprietate ita glossa in l. fin. C. de iur. Ac cedit secundo, quod quando alienat secundus emphyteota directus dominus eadem ratione debet habere laudemium non autem emphyteota priuatus.

¶ Item alia praecipua instat questio, scilicet, utrum ecclesiae emphyteota, uel priuati possit sine domini directi consensu meliorationi, quae fecit in re emphyteotica donare, & uidetur quod non quia. l. 2. C. de iur. emphy. secundo Bart. uidetur uetari. Secundo quia talis donatio cederet in prauidicium directi domini, ex quo contra tertium id est donatarium nullam haberet actionem personalem, essetq; illi tunc necessarium agere rei uendicatione, & consequenter probare de dominio, quod multum est difficile, & Tertio loquendo particulariter de emphyteosi ecclesiae uidetur id prohibitum secundo Bart. in l. uel quas. C. de re iud. uel tempore.

Distum. 1.

¶ Igitur pro expeditione questionis loquedo primo de emphyteota priuati dicimus, quod bene potest sine consensu domini dire-

Et meliorationes, quas fecit in re emphyteotica donare, & etiam suum ius, quod in re emphyteotica habet, neque enim ad hanc donationem faciendam tenetur dominum directum requirere, an si velit donari, neque eius responsum per duos menses expectare, cum hoc solent differat circa hoc donatio a venditione, sed statim donare potest, & deinde tenetur damnam requirere, ut donatum recipiat in novum emphyteotam, pro qua receptione, & nova in futurum debet duobus mensibus expectari. Hæc autem opinio ut tradit Siluest. verbo emphyteosis. q. 16. §. 22. est communissima, & tenenda, quia est glossa in leg. fin. C. eod. tit. & Jacob. But. ibi & Gos. & Old. & Bald. in dicta. fin. & Di. & Cin. & Imol. & omnes legistarum modernorum in leg. si donatus de leg. 1. & glossa in dicto cap. potuit. de locat. Ratio autem quare emphyteota sine domini voluntate possit donare, non autem vendere, adducitur a Ioan. Andr. quæ huiusmodi est: quia venditor solum afficitur ad pretium unde satis est sibi quod pretium assequatur a domino, si velit eam dominus emere, quare eo in consulto non potest alteri vendere, quia inter esse quod in venditione prævendit accipere ab extraneo voluit ius ut acciperet a domino volente emere potius, quam ab alio. At vero in donatione donator respectum habet ad personam donatarij, quia forte vult alicui propter sua merita donare, ut eum sibi quadam beneficij obligatione devinctat, quæ ratio cessat in domino: quia erga illum non similis ducitur affectio. Probatur hæc communissima sententia, quæ est sicuti auctoritate omnium canonistarum suffulta est scilicet, Hostiensis & Azo. & Specul. & Ioan. Andr. in dicto. §. nunc. & Innoc. & C. de hoc in dicto. cap. potuit. & Petri de Anchar. & omnium probatur (inquam) quia nulla lege hæc est prohibita, & quia iura quibus deceptus est Bartolus ad tenendum oppositum, quæ supra sunt citata non prohibent donationem emphyteoticam rei quod ad dominum tantum utilis fieri, sed simul etiam quod ad præteritatem fieri & quod ad utrumque utiliter, quod in detrimentum domini daretur, cum tamen quia dominus directus hinc nullum patitur detrimentum, quia tempore venditionis, quæ sine eius requisitione, ut dicitur in dicto. §. nunc. potest quibus consulere, & si ius inde in nati non recipiendo non emphyteotam illi exprohiberi, ut quæ illam. C. de iur. emphyteot. veli non stipulatione sibi solentur, præterita transactio in bellum

canonem solvere, & sic non necesse habebit rei venditione agere cum secundo emphyteota donatario, sed eum habebit obligatum ex sua stipulatione solemniter & promissione. Alias si sine prædicta requisitione sola propria auctoritate donatarium vellet inducere in possessionem, iure suo privaretur, neque dominus directus donatarium nisi sit idoneus ad solvendum, & ex non prohibitis, & prædicta solemnem promissionem faciat inuestire, & recipere in possessionem tenetur. dict. fin. & per supra dicta manent solutæ obiectioes in principio quæstionis positæ, & patet intelligentia legum, quibus deceptus Bartol. tenuit oppositum, pro secunda autem parte quæstionis. Sit secundum assertum, emphyteota etiam ecclesiæ licite potest donare, prædictas meliorationes, & ius suum quod habet in re emphyteotica sine consensu ecclesiæ, & etiam legare tale ius, & meliorationes, non tamen sine requisitione ecclesiæ, ut talem donatariū vel legatarium inuestiat, & in possessionem inducat (ut diximus supra dum ageremus de donatione iuris emphyteotici privati) ut ecclesiæ suæ consulat in demeritum modo prædicto, quamvis (ut prædictum est) contra donatariū, & legatarium posset agere hypothechari iuxta textum not. in §. siue autem in aucthen. de non alien. imo secundum Ioan. And. alienare posset in hoc casu donationis, & legari sine iuris solemnitate, quia non alienatur ius ecclesiæ, sed ecclesiastici emphyteotæ. At si uniuersas. C. de rei. do. vel templo, quæ de cepit Bartolum non facit contra hoc, quia hoc solum procedit quando emphyteota ecclesiæ rem emphyteoticam donat, tuncquam propriam, quia hoc lex verat. Accedit & alia supradictis affinis quæstio scilicet, utrum emphyteota sine voluntate directi domini possit rem emphyteoticam permutare, aut in pignus dare, vel in solutum, vel illam legare alteri. Igitur ut a posteriori parte quæstionis exordiamur, dico primo quod siue sit emphyteota privati, siue ecclesiæ potest legari tali ad quem transire potest ius iure potest que in talis emphyteoti aliquis hæret in sibi ut etiam extraneus sine domini consensu. At licet non ad legandum, neque hæredem extraneum in omni iure tenentur inquirere domini directi voluntatem, tamen eam perquirat necesse est ut inuesties tertium indicat in possessionem secundum Innoc. in dicto cap. potuit de locat.

Nota. Requisitione requiritur.

Dictum. 2. Pro. 3. par. te. quæst.

Quæstio.

Dictum. 1.

Idem.

Adde

Nota pro fili.

Quæstio.

Quæstio. abfirm. p. 3. babuliter defenditur

Resolutio.

Quæstio.

Adde quod si pater emphyteotæ accipit pro se & filijs suis non potest prælegare unum filiorum nisi cum alijs Ang. consilio. & quia ius est etiam acquiritur alijs filijs nisi alteri filio nisi tantumdem de alijs bonis prælegasset contra Bal. facit. l. si quis signare. ff. de sig. lib. i. un. C. ad. si cum dot. §. si pater. ff. solut. mat. & sic concordantur doctores circa aliam partem quæstionis. l. utrum sine consensu domini liceat emphyteotam permutare dicim. Primò quod opinio Panor. affirmatiua, quam sequitur cap. fin. de locat. cum adheret siluester verbo emphyteosis. q. 17. §. 24. probabiliter defendi potest. si quod possit sine consensu domini directi permutari, dum modo ad inuestituram dominus requiritur, & fiat permutatio cum persona non prohibita, quia nulla lex obstat: nam cap. fin. de locat. & l. fin. de iur. emphyt. intelligitur prohiberi venditio emphyteosis facta commemoratione de pretio, & non intelligitur de alia specie alienationis ubi non fit commemoratio de pretio, qualis est permutatio ut in l. fin. C. de præd. curi. & de curi. ergo probabiliter defenditur quod potest permutari neque contra hoc facit l. statu. l. i. §. ff. de statu. lib. neque quod notatur in l. 2. C. de iur. cap. pro empto. ubi tenetur quod nomine emptionis, & venditionis intelligitur omnis contra reus per quem dominium transfertur, quia limitationem accipiunt istæ leges quando contrahitur, & transfertur dominium facta commemoratione de pretio, quæ commemoratio pretij non contingit in permutacione emphyteosis, ideo sine consensu domini non obstantibus his legibus permutari potest. Secundo resolutorie dico, quod non est tutum ut sine consensu domini fiat, tum quia iura doctores in l. fin. C. de iur. emphyt. sentiunt, quod sine tali contentu permutari non potest sine sententia contra siluest. videtur esse Bartolum. Rursum verbo emphyteosis. §. 8. tum quia ad hanc sententiam alludit textus. l. fin. C. de iur. emphyt. verbo transponere accedente glossa, quæ illud interpretatur. l. permutando. Igitur quia subtrahenda est materialitum ideo antefactum opinio Panor. & siluester affirmatiua, ut pote cui multi aduersarij doctores non est consulenda, sed post factum est tenenda. Circa tertiam partem quæstionis verum possit impignorari res emphyteotica sine consensu domini directi, quæ licet siluest. ubi supra tenet quod res emphyteotica privati potest impignorari, sed non pignori, & secus

si sit in ecclesiâ, quia impignorari vel hypotheccari non potest per Anton. hoc ius, & Anton. qui rem. C. de hoc. in Et. Eccl. Tamen resolutorie dicendum est quod neque privati emphyteota potest impignorari, licet neque emphyteota ecclesiæ, & hoc est tutum dicere potius quam oppositum, tum quia multi doctores, in C. co. tit. Huic accedunt negatiue sententiæ, tum quod glossa ibi ita tenet, in cuius gratiam citat. ff. de pig. act. l. actor. §. si de pigno. l. lex ar. patet. quia multa licent pignoratario. l. post legitimum interpellationem debitoris posse veuere pignus. l. quod potest alteri impignorare ut est textus in l. 1. C. de pign. pign. q. sit. alia huiusmodi, quæ quia saluo iure domini directi vix fieri contingit, ideo in damnum eius sequuntur: nam & pignoratarius pignus meliorare non tenetur, sicut tenetur emphyteotam. Circa autem aliam partem quæstionis verum res emphyteotica possit sine consensu domini in solutum dari ab emphyteota? Responddendum esse tenemus iuxta distinctionem Baldi in cap. de prohi. seu. ali. per sed. quod quando ista datio rei emphyteotice fit per iudicem in iuribus ipsius emphyteotæ videtur posse fieri, dum tamen fiat semper saluo iure dominico patet, quia ista alienatio est necessaria: si autem non per iudicem, sed per ipsum emphyteotam fieret, donatus directus requirendus est. Deinde expediendum venit in casu, quo meliorationes rei emphyteotice, cuius dominium directum est ecclesiæ vendenda sunt obseruanda sit aliqua solemnitas, & in quibus seruanda sit. Ad hanc igitur quæstionem Responddetur ex Panor. in cap. fin. de locat. quod seruanda est solemnitas in his primò, ut requisitate ecclesiæ id est prælatum iudicem rectori em. 7. q. 1. cap. scire, quod sic intelligendum est scilicet, quod requirat imminente conclusionem venditionis, secus quoad principium, quando rem suam vendem exponit, alias non potest hunc clare pretium oblatum. Secundò, de denunciat verum pretium oblatum. C. de iur. emphyt. l. fin. Tertio quod ecclesiæ non respondeat labantur duo menses, quod constat in dicto cap. fin. Quarto quod non vendat prohibitis personis, quæ ponit glossa in dicto cap. de locat. capitanei, & omnes personæ maiores de iur. omnes personæ que non sunt faciles emere, & quibus ecclesiæ pati præiudicium posset, ut ff. qui satis dare cogantur l. 1. & idem videtur de personis, quæ non sunt solvenda, & de notabilibus pauperibus & de

Resolutio.

Quæstio.

Respon.

Quæst.

Respon.

Solemnitas.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Idem.

& de.

mut. si no. arcol.

Ratio qua re emphyteota possit donare & non vendere sine.

Prob.

Idem.

& de mulieribus secundum Ioan. And. & hu- iusmodi sunt omnes potentiores, quam em- phyteota secundum Archid. quod intellige sic quod non possunt facile conuenire.

¶ Vnde inferitur corollariè perperam Gar- ciam lib. 2. de contract. pag. 67. affirmasse non posse directum dominum negare licentiam ad vendendum rem emphyteoticam persone pauperi, & paràm fidæ, quia in demnitate sua potest prospicere (inquit) exequendo pœnâ comissam non soluunt, vel emendo pro tanto, quia respondetur certè aliquando emere non poterit pro tanto, quia sibi deest pecunia vel quia sibi non expedit, sed neq; facile poterit exequi pœnâ comissi, quia allegare poterit in contra, quod propter paupertatē soluere ces- sauit & res est in dubio (vt dixit Siluest. q. 4. verb. emphyteosis) an in hoc casu pœna com- missi incuratur: quare benefecit tandem Gar- cia remittendo hoc iuristis. ¶ Quintò q non vendat nisi utile dominiū sibi competens, & meliorationes, quas in res fecit. ¶ Sextò quod prius non ceciderit à iure suo non soluendo canonem, quia nemo plus iuris in aliū trans- ferre potest quam habet. ff. de re. iu. l. nemo.

¶ Præterea quæritur vtrum obseruatio solē- nitatis in dicta in aliquibus casibus exceptio- nē patitur: respondetur, quod in his casibus patitur exceptio. ¶ Nā Primò frater potest dare fratri suo sine dicta solemnitate, quando habent emphyteosim paternā ecclesiæ, quia vnus frater potest alteri alienare iura sua sine consensu ecclesiæ Bal. in. l. voluntas. C. de si- dei comif. ¶ Secundò emphyteosis ecclesiæ si datur in dotē filia, solennitas hac obseruatu non est necessaria secundū Specul. tit. de loc. §. nūc aliqua verf. 19. neq; trāsfert plus domi- nij, quam ipse pater habebat: quare sine con- sensu domini eam dare filia potest, idem dic- de donatione propter nuptias, in quo etiam casu non plus iuris transfert, quam ipse habet cap. nuper. de donat. inter. vir. & vxor. neq; in hoc casu tenetur soluere laudemium, quia alie- natio est necessaria secundum Gul. & Bart. in l. deo. ff. de condi. fur. Similiter potest dari in dotem extranea si non est imata detur. & solu- ut laudemium, sed estimata non potest dari nisi filia, sed hoc de laudemio in hoc casu ac- cipiendo post magis explicandum erit ex mē- te Navar. in sum. Lat. cap. 23. nu. 65. Ad hæc inquisitione opus est an emphyteota priuati ius suum in rem emphyteotica, aut meliorationes in ea factas vendere possit sine tanta solenni- tate, Respondetur autem perfunctoriè quod in hoc casu non est seruanda prædicta solenni-

tas, sed solum necesse est vtrū quæritur domi- nus an velit emere, & vt non vendatur perso- nis à quibus dominus non possit habere ius suū, vt potentioribus, & huiusmodi aliis cade- ret à iure suo vt in. l. fin. C. de iur. emphyte. & vt notat glossa in cap. fin. de locat. ¶ Quæritur item vtrum superficiarius ec- clesiæ, id est, dominus superficiæ, qui super so- lo alicuius ecclesiæ edificauit domū dans par- uā censuram, quādo vult vendere tenetur ser- uare prædictam solennitatē. Iam hic Bart. in l. 1. §. pen. ff. de superfic. & D. Cardinalis inter se disident. Nam Bartolus tenet affirmatiuā, Cardin. autem negatiuā, Angel. autē inter me- diās ait dictū Bartoli equū esse, sed lege non probari, ideo ante factū esse sequendū, nam hoc est tutius, & equius q seruetur hic prædi- cta solennitas, post factū verò dictū opposi- tū Card. posse & debere teneri ait. At verò Sil- verbo. emphyteosis cōcludit Bartoli dictū in distincōe esse, verū quod probat idētitas ratio- nis, quæ est de superficiario hoc, & de alio, & ita videtur maximè, quia cadens à solo cadit à superficie secundum Baldum in authent. qui res. C. de sac. sanct. eccles.

tas, sed solum necesse est vtrū quæritur domi- nus an velit emere, & vt non vendatur perso- nis à quibus dominus non possit habere ius suū, vt potentioribus, & huiusmodi aliis cade- ret à iure suo vt in. l. fin. C. de iur. emphyte. & vt notat glossa in cap. fin. de locat. ¶ Quæritur item vtrum superficiarius ec- clesiæ, id est, dominus superficiæ, qui super so- lo alicuius ecclesiæ edificauit domū dans par- uā censuram, quādo vult vendere tenetur ser- uare prædictam solennitatē. Iam hic Bart. in l. 1. §. pen. ff. de superfic. & D. Cardinalis inter se disident. Nam Bartolus tenet affirmatiuā, Cardin. autem negatiuā, Angel. autē inter me- diās ait dictū Bartoli equū esse, sed lege non probari, ideo ante factū esse sequendū, nam hoc est tutius, & equius q seruetur hic prædi- cta solennitas, post factū verò dictū opposi- tū Card. posse & debere teneri ait. At verò Sil- verbo. emphyteosis cōcludit Bartoli dictū in distincōe esse, verū quod probat idētitas ratio- nis, quæ est de superficiario hoc, & de alio, & ita videtur maximè, quia cadens à solo cadit à superficie secundum Baldum in authent. qui res. C. de sac. sanct. eccles.

CAP. XXXII. De casib⁹ in quib⁹ emphyteota cadit à iure suo, de notabi. Nauarri circa hoc pro- pter deteriorationē notabilem, & perpetuā sal- tem ex leui culpa emphyteota, cadit à iure suo laudemium quando hic in alienatione emphyteo- sis sit soluendum, an statim in conscientia sit sol- uendum, traditur hic consiliū cōfessoribus fal- lenti vbi laudemium non est soluendum, & alia subnotatur hic de laudemio, an in alienatione de- beat laudemium vsu fructuario an proprietario domino, de quota pars laudemij vbi est soli eda.

Vt hæc materiam de contractu emphy- teotico ius numeris absoluamus, eos ca- sus hic cōnumerare iā operepretiū est in qui- bus emphyteota cadere à iure suo contingit. Solent autē quinque huiusmodi numerari ca- sus. ¶ Primò quando pensionē negat domino petenti secundū Petrū Hel. tū quia licet nō sit periurus, negando quia non iurauit domino fir- cur vasallus, tamē habet dominū directū reco- gnoscere, vt, C. de fid. inst. l. plures. ac per eē- sequens si contra hoc reperitur infidelis, res ca- dit in cōmissum, tum quia tacite negare reco- gnitionem domini, quod contingit quando emphyteota cessat soluere domino per trien- nium, rem facit cadere in commissum, quia ta- cite negat dominum recognoscere, ergo mul- to fortius cadit à iure suo quando expresse pe- tenti

tent negat. Nam magis operari debet expres- sa contumacia, quam tacita. ff. de condi. & de- monst. l. si ita expressum. Hoc autem Inno. in cap. ceterum de iudicijs moderandum esse ait, vt scilicet sit verum, quando scienter negat, & postea conuinceretur de mendaciō. Secus au- tem est si ignoranter ex iusta causa ignoran- tiæ domino petenti pensionem negasset.

¶ Secundò cadit à iure suo quando re em- phyteoticam vendit, sine domini voluntate, secundum eundem Petr. Hoc autem iure li- mitat Spec. tit. de locat. & Bar. in. l. sequitur. §. item labeo. ff. de vsu. Imol. & Sal. in. l. fin. C. eod. tit. & Canonistæ cap. potuit de loca. hoc limitant quod intelligatur verum esse, si res sit tradita, quia si nō esset tradita licet esset v- dita, non caderet in commissum. Imò dicen- dum est certè, quod etiam si res emphyteoti- ca esset tradita non simpliciter, sed ea lege, vt si dominus velit emere pro tantundem illi re- stituat eam emptor non cadere à iure suo, vt testatur Ang. in. l. voluntas. C. de fideicom- m. Idemque dicendum est, si res tradita sit sub- ea conditione, si consensus domini aduenerit & non alias, quia neque in hoc casu caderet autoribus Alber. Papiens. & Aibe. Sed quid di- cendum est in casu, quo simpliciter vendidit eam, & tradidit posteaq; illam redemit? Dicen- dum est planè tunc à iure suo cecidisse, nam & ratio iuridicā id videtur conuincere: nēpe, quia per alienationem sic factam simpliciter est domino ius quæsitum illam petendi, & de- clarandi se velle eam petere, nisi velit conui- re. Nam secundum Nauar. in sum. Lat. cap. 23. num. 104. dicitur quod dignum est notatu, quod amissio emphyteosis ipso iure incurfa per cap. potuit de loca. & l. 2. C. de iur. emph. est ita in pendenti, quod si dominus proprie- tarius antequam illam petat, vel declaret se vel- le petere moriatur, non censetur amissa, bene autem amissa censetur, si petatur, & idem est, si ipse emphyteota moriatur antequam ab eo illa petatur, vt Cass. discidit in deci. 2. & 3. de lo- cat. ¶ Cui simile est, quod etiam excommuni- catio lata ipso iure contra pensionarium in ca- su, quod non soluat in certo termino, eo lapsa non censetur incurfa: donec creditor cui sol- uēda est declaret se velle illam esse incurfam, & illo etiam post mensem, & annum declarā- re habetur pro excommunicato iam inde à ter- mino lapsa, & antequam declaret moriatur, vel soluat pensio, vel fiat concordia, vel pe- sionarius moriatur censetur, nunquam incur- sa, ita stylus obseruat, & Casso, vbi supra tradit.

Quest.

Resp.

Nota val- de secundū Nau.

Simile.

Simile.

Instruct. Negot.

¶ Adde secundò, quod si domini propria- rij sint duo, & vendidit de vnus, & non alte- rius consensu cadit solum pro parte illius, qui non præstitit consensum, quia non plus mul- ctandus est, quam deliquerit. Hæres. ff. de his, qui vt in di. ¶ Accedit tert. d. quod vt insinuat Iass. in. l. fin. C. eo. Si alienauit eam solum pro parte, nihilominus cadit à toto, & ita commu- niter tenetur non tamen (vt tradit glossa) pro- pter alienationem factam, sine domini cōsen- su potest dominus illum sua autoritate expel- lere, quia vt dictum est secundum Panorm. in dict. cap. fin. emphyteota habet ius in re. l. 1. si ager vecti. nam licet quidam contrarium te- neant: hoc tamen certius est.

¶ Tertio cadit à iure suo nepos, vel filius quando refutata hæreditatem, quando res em- phyteotica data est patri pro se, & suis filijs, ne- potibus, & hæredibus, vt notat Bart. in. l. vt iu- risurandi. §. si liber. ff. de oper. liber. Secus si non ponitur istud verbum, & hæredibus, quia sic refutata hæreditate non caderet, quia con- cessio emphyteosis requirit vtrumq; vt scili- cet sit filius, vel nepos, & hæres, vt in authent. de non alien. §. emphyteosi.

¶ Quarto quando emphyteota moritur si- ne legitimis, relictis tantum naturalibus, quia reuertitur ad dominum, quod secundū Bart. in. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebel. li- mitandum est esse verum, quando emphyteo- sis data est ab ecclesiā, præsumitur enim tunc quod ecclesiā de illegitimis non cogitauerit, tum propter eorum indignitatem: tum, quia haberi non possunt, sine peccato mortali. Quando verò emphyteotica res data est pri- uato, tunc ad illegitimos in tali casu tradu- cetur, sic intelligendus limitandusque est Speculator.

¶ Quintò cadit à iure suo, quando emphy- teota canonem nō soluit, si erat emphyteota priuati, si non soluit per triennium. l. 2. C. de iur. emph. & si est ecclesiæ, si per biennium non sol- uit, nisi celeriter soluat. c. si. de locat. Si tamen dominus tenebatur in maiori quantitate, vel tanta non cadit, sicut dictum est de mente Pa- norm. in cap. bona fides de depol. neq; (vt di- ctum est) tenetur dominus pensionem requi- rere, quia dies statuta pro domino interpellat cap. potuit de locat.

¶ Sextus quoque casus additur, in quo etiam emphyteota à suo iure cadit, scilicet, propter deteriorationē factam etiam si sit em- phyteota priuati, secundum Petrum, vbi supra, per textum in authent. qui rem. C. de sac. san. Eccl. Tū, quia melioratio est causa finalis: ff. l. fin.

Quest. Resp.

Quest.

Quest.

Quest.

Quest.

Quest.

Quest.

Quest.

Quest.

l. fin. C. de iur. emphyt. & cessante causa finali cessat effectus. l. augere. ff. de iur. patr. §. quam uis, tum, quia axioma dicitur, quod frangenti fidei fides frangatur eidem.

Triplicis limitatio.

1. *Primo* deterioratio sit notabilis, non enim pro modica conceditur rescissio contractus. l. Seio. ff. de inte. rest.

2. *Secundo* ut intelligatur, quando perpetua est deterioratio fundi, ut si vinea non putaretur, vel arbores inciderentur. Nam tuæ à iure caderet. Secus si talis deterioratio solum cederet in diminutionem tantum fructuum, ut si ager non colitur, & ideo non tantum asfert fructuum, quia emolumentum fructuum ad emphyteotam spectat.

3. *Tertio* limitatur, ut intelligatur cadere à iure suo, quando ista deterioratio notabilis, & perpetua procedit ex dolo, vel lata culpa, vel leui aliis non, quia si ex leuissima culpa, aut sine ulla culpa accidisset, à iure suo non caderet sit enim contractus iste gratia utriusque, quando autem l. 1. 2. C. eo. super deterioratione sententiam non requiritur, sicut neque quando delinquit committendo, eo pacto intelligendum esse censemus (ne supra dictis aduersari videatur) scilicet, ut non requiratur sententia super poenam commissi, sed tantum super omissionem solutionis, vel actualem deteriorationem, quod, scilicet dolo, vel lata culpa, vel saltem loci emphyteote acciderit prius per sententiam declaratur, nisi forte (ut aiunt aliqui) factum deteriorationis simul & culpa sit notoria. Adde tandem, quod emphyteota dum à iure suo cadit melioramenta quoque perdit, quæ facit. l. 2. C. de iur. emphyt. ita Pat. norm. d. c. ff. 10. q. 2. hoc ius.

Quest.

¶ Iam scitu opus est, utrum laudemium sit soluen dum, dum res emphyteotica transit ad aliam emphyteotam. At primo quid in dubium vertitur, an si transeat per donationem laudemium debeat. Et videtur quod sic, tum, quia magis fauendum est ei qui habuit titulo oneroso qualis est qui emit, quam qui titulo lucratiuo, id est, via donationis, vel legati obtinuit, sed emptor debet laudemium, ut. C. eo. l. fin. ergo etiam donatarius. Tum, quia legatum & donatio æquiparantur, at ex legato debetur. l. is, qui. ff. de leg. 3. ergo & donatarius illud debet. Propter has autem rationes Petr. Hel. tenet quod soluendum est, dum via donationis res emphyteotica transit. Oppositum tamen tenet Specul. de locat. ¶ Igitur pro decisione quaestiois. Dicimus primo, quod sententia ista Speculatoris est tenenda, tum, quia est Syl

Dictum. i.

uester verbo. emphyteosis. q. 21. §. 28. nam eum hanc opinionem tenere, ideo censendum est, quia eam ultimò ponit neque reprobat. Tum quia est Nauarri in sum. cap. 23. numer. 65. ad quartum quaesitum, ubi ait, quod vere donas emphyteosim non tenetur soluere in foro conscientie laudemium, imo neque in foro exteriori (ut tradit late l. 1. 2. C. de iure emphy.) patet autem, quia laudemium debetur à vendente in utroque foro, quia videtur esse pars pretij, sed in donatione vera rei emphyteotice non accipitur pretium: ergo neque inde debetur pars pretij. Item, quia de re donata non debetur vectigal, licet debeatur de re permutata iuxta æstimationem valoris quem valet, ergo neque de re emphyteotica donata debetur laudemium. Atque idem dicendum est de re emphyteotica legata, quia lex quæ incõtra allegabatur, scilicet. l. is, qui. ff. de leg. 3. re. cõte. expensa nihil contra hoc facit. Et tandem tam de donatione, quam de legato, ita videtur receptum in usu, ut laudemium non soluitur. Quia neque in legato interuenit pretium, ut inde pars pretij, quippe quod laudemium dicitur debeat. Standum est ergo consuetudini in petendo laudemium, vel non petendo de re emphyteotica legata extraneo, nam consuetudo est, quæ vel interpretatur legem, vel derogat legi.

¶ Secundo dicimus, quod licet quando filius instituitur hæres, vel succedit ab intestato ad laudemium non teneatur, quia non indiget noua inuestitura, vel receptione, quia hæres proprius, & non extraneus propria auctoritate adire potest hæreditatem in authent. de hære. & fal. §. in omnibus, tamen hoc vertitur in dubium, utrum hæres extraneus si instituitur in re emphyteotica, tunc laudemium debeatur. Nam facit pro parte affirmatiua, tum quod gloss. & DD. l. fin. C. de iure emphy. tradunt ab hærede extraneo, sic instituto laudemium deberi, nam ibi ubi textus ait quinquagesimam partem pretij, vel æstimatione loci, qui ad aliam personam transfertur in laudemium debere dari. Glossa verbo. æstimationem affirmat istam particulam, vel æstimationem intelligendam esse, quando alio titulo, quam venditionis res emphyteotica transfertur, quia hoc dicitur pro renouatione dari, tum, quia ibi istud laudemium deberi lex fin. cod. tit. indicat pro subscriptione, vel depositione, hoc est pro qualicumque scriptura, qua dominus directus ostendit se velle nouam emphyteotam suscipere, quæ rationes currunt eum in re emphyteotica extraneus instituitur hæres.

Prob.

Distum. i.

Quest.

Sen. glosse

et eius quaestio.

L.

¶ Tum

2. ¶ Tum, quia hoc ius laudemium petendi fundatur in iure recipiendi aliquid pro noua inuestitura, & receptione noui emphyteoteæ, quia in ea forte dominus directus afficeretur damno propter mutationem personarum, & quia in hoc saltem grauatur, quod nouum debitorum inuitus recipit, quæ ratio locum habet in receptione hæredis prædicti extranei: ergo videtur in hoc casu soluendum fore laudemium. In contrarium autem est, quod laudemium videtur esse pars pretij, propter quod emphyteosis fuit minori pretio concessa, sed in institutione hæredis extranei nullum accipitur ab emphyteota primo pretium. Ergo nulla soluenda est pars pretij, ac per consequens neque laudemium.

In contra.

Resp.

Consuetudo attend.

Ratio magis suad.

Quest.

Resp. ad. i. par. quæst.

¶ Respondetur ergo breuiter, quod quia de iure si recte expendatur, nihil tam certò constat, ideo standum esse censeo consuetudini in hoc casu, quam attendendam esse Syluest. tandè ait, licet in affirmatiua, scilicet, quod in hoc casu debeat laudemium inclinauerit cum instituitur hæres extraneus, temereque faciet, aut perperam consulèt in hoc casu, qui non attenderit consuetudinem vniuersalem, siquè prouintie, ubi consulit, ubi aliud ex pacto inito inter partes non fuerit conuentum. Nam consuetudo, ubi viget iam, vel vincit legem, vel interpretatur legem, secundum D. Thom. 1. 2. quæst. 97. art. 3. idemque dicendum censeo in casu permutationis, quando res emphyteotica permutatur pro alia, quamuis in hoc casu permutationis magis suadeat ratio, quod soluendum sit laudemium, quia etiam vectigal de permutatione rerum exigitur, cuius gratia res permutata per iudicem veniunt æstimandæ (ut cautum est in recopilatione noua legum, lib. 9. tit. 17. l. 15. & 16.) sed in hoc quoque legitima consuetudo attendenda est, & obseruanda, sicut obseruatur in decimarum solutionibus.

¶ Sed pro intelligètia solutionis laudemij, quatenus attinet ad forum conscientie scitu opus est, an lex de soluendo laudemium in casu, quo constat deberi, an veluti lex poenalis sit non obligans ante repetitionem, vel iudicis sententiam, an verò statim in conscientia sit soluendum, vel in casibus dubijs laudemium in conscientia sit soluendum? Respõdetur autem ad primam partem quaestiois de mente Naua. cap. 23. numer. 65. quod istud laudemium, quia non videtur tam poena, quam interesse domini directi, qui ideo emphyteoticam rem minori pretio concessit, quia partem pretij, dum venderetur postea receptorus erat, ideo

Instruct. Negot.

non solum in foro exteriori, sed etiam in foro conscientie debetur per. l. 3. ff. de eo. quod. cer. lo. & l. 1. C. de sent. quæ pro eo quod int. prof. & gloss. cap. conquestus. de vsur.

¶ Ad secundam autem quaestiois partem dicendum est, quod quemadmodum quando gabellæ sunt dubiæ, an sint iustæ, sicut aliquæ earum communiter iniuste sunt, confessorum non debent cogere contentes ad restitutionem, ne exponant se periculo spoliandi poenitentem, eo quod suum est, ita & cum propter varias sententias doctorum res in æquilibrio, & in dubio est, an in aliquo casu laudemium debeat, vel non, non est in conscientia soluendum ante declaratoriam sententiam iudicis à qua non liceat appellare. Patet hoc, tum ob rationem à simili iam dictam: tum, quia in dubio melior est etiam in conscientia conditio possidentis, sed emphyteota possidet, quod soluendum ne sit, aut non, dubitatur: ergo permanente hoc dubio illud soluere non est cogendus.

¶ Deinde postquam dictum est, quod in institutione hæredis proprii in re emphyteotica fallit regula, quia non debetur laudemium, reliquas prosequamur fallentias. Fallit ergo secundò, quando res emphyteotica fuit vendita, & tradita, si postea retradatur ex antiqua causa. Nam tunc non debetur laudemium, quia ista secunda traditio non est similis priori, neque est noua traditio, sed est prima traditio, & cum prima eadem reputatur. Si tamen iterum ex noua causa tradita est laudemium debetur: si causa alienationis sit talis, quæ obligatione soluendi laudemium inducit, ut est venditio, quia ista secunda traditio similis est priori, ex qua laudemium debebatur, & multitudinem traditionum, sequitur multitudo laudemiorum. l. quicumque. C. de fer. fug. huius rei gratia Garcia lib. 2. de contract. pag. 71. allegans Albornozium Auctorem tradit licitam esse emphyteosim cuius possessio mille aureos valet. Ex qua tam Toleti, quam Valentie vnus cyatus, vel vas aquæ soluitur, quia pensio hæc datur in recognitionem, neque pretium recõpensatur ista sola pensio, sed per decimam laudemij, quæ soluitur toties quoties contingit rem emphyteoticam vendi.

¶ Insuper tertio fallit regula, non enim soluuntur laudemium, quando quis vendit rem emphyteoticam, sed re integra discedit à venditione: tum, quia in hoc casu non recipit pretium: tum, quia dominus non habet mittere nouum emphyteotam in possessione. At licet Petrus Hel. ubi supra, dicat in hoc casu laudemium deberi,

Resp. ad 2.

Consilium ad confes.

Fallentia laudemij.

2.

lib. 2. de contract.

3.

Ff 2 quia

quia per dominum directum non fieri quin in possessionem mitteret, ideoque perinde est, ac si misisset, tamen hoc forte verum est de rigore iuris, tamen de æquitate loquendo dicendum est, quod in utroque foro non debetur. Nam cum rigor in lege non est expressè iustus seruari, æquitas quæ ad intentionem legislatoris respicit potius seruanda est.

4. ¶ Quarto fallit regula laudemium soluendi, scilicet, quando alienatio est, necessaria ut in dotatione, qua pater dotat filiam non habens alia secundum Bart. in l. & ideo. ff. de condit. fur. quia solum soluitur laudemium quando alienatio est voluntaria, sed in dotatione hac filiarum alienatio est necessaria, unde ratio soluendi laudemium abest.

5. ¶ Quinto excipitur à regula soluendi laudemium casus ille, in quo habentes rem emphyteoticam communem diuidunt eam inter se, quod & facere possunt irrequisito domino, quæ quidem exceptio in distinctè tenenda est, iuxta Bart. l. voluntas. C. de fideicom. scilicet, quod dominus in hoc casu nihil debet habere: eam tenet etiam Gul. & facit maxime pro hac sententia. l. per diuersas. C. man. & huius ratio est, quia hæc dicta alienatio est necessaria. Vnde huic sententiæ standum est contra Petrum Heliaz, nisi obstat contraria consuetudo.

6. ¶ Adde sextò etiã, quòd quãdo partè sibi contingentem in re communi emphyteotica alteri socio vendit, videtur non deberi laudemium, quia videtur cessare ratio, scilicet, recognoscendi dominum. Quia iam antea cù esset indiuisa, & communis socius, cui vendita est pars, hoc dominum directum recognoscebat, sed etiam in hoc casu standum censo consuetudini, quia licet negatiua opinio, & in hoc casu sit à Bartolo asserta in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verb. obli. & in d. l. & ideo. & ab Ang. & Sal. & à Paul. de Calt. tamen D. Ias. & Gul. de Cu. in l. cum hi. in. §. si pluribus ff. de transactio. tenent contrarium, quia ratio Bartoli, quam pro se fecit potius militat contra eum, & affirmatiuæ fauet, scilicet, quòd in venditione prædictæ partis facièda socio post diuisionem requirendus est dominus, eique est soluendum laudemium. At huius ratio est, quia licet socius emens aliam partè socij obligatus domino actione personali pro parte sua sit post diuisionem, quia obligationes hæreditarie ipsi iure pro rata diuiduntur. C. de acq. hæ. l. 2. tamen pro parte quam is emit à socio: neque est obligatus domino actione personali, neque ex consequenti alteri socio eam potest

test aliter vendere, quam requirendo prius consensum domini, scilicet, an velit tantam pro illa parte præstare, quantum socius dat, si igitur ista requisitio requiritur, videtur, si quia non vult dominus requisitus eam emere socio vendatur, tunc laudemium fore soluendum nisi (vt diximus) obstat contraria consuetudo iuxta mentem Syluest. quippe quæ interpretatur legem, vel derogat legi: ac proinde tunc sequenda est hic, sicut & in alijs.

¶ Præterea sciendum est, quod dum soluitur laudemium de terra pauci valoris, in qua sunt ædificata magna palatia, ab emphyteota soluetur de palatijs, & non de valore tantum soli, quia domus cædit solo. l. 1. §. quod ait. ff. de superficie.

¶ Adde ad dicta, quod si emphyteota pro multis vult soluere annis, non tenetur dominus accipere, vt tradit Cin. in l. 2. C. de iur. emphy. ius enim eius videretur adimi. Bartolus autem hoc moderatur asserens, quod pro tribus annis futuris soluere possit pensiones, ita vt non contendat soluere ultra triennium inuito dño plures pensiones. l. placuit. ff. de fun. pa.

¶ Accedit tertio, quòd si res emphyteotica vendatur à filio emphyteota in qua pater habet vsum fructum, filius, vt potè, proprietarius dominus, secundum Petrum Hel. laudare debet, quia est verus dominus. ff. si ager. vect. l. 1. & ff. ad Sil. l. 1. tamen laudemium quod habet, vel recipit in hoc casu filius restituere tenetur patri.

¶ Iam penultimam questionem, quã Syluester apposuit hic intersero, scilicet, quid in casu quo vnus sit dñs fundi, & alius habet vsum fructum eiusdem, vel si vnus sit dñs vnus domus, & alius habeat ius percipiendi pensiones, si accidat, quod vnus alienat istum fundum cui debetur quinquagesima vsufructuario, an proprietario, & videtur certè, quod debeatur vsufructuario, vt post Old. dixit Alber. super rubric. C. de vsu. quia omne emolumentum proueniens ex re fructuaria debetur vsufructuario. l. item si fundi. ff. de vsufruct.

¶ Oppositum Ioan. Andr. insinuat dum ait, quod si res talis caderet in commissum, puta emphyteota non soluenta canonem, vel alienante sine forma debita, quod applicabitur proprietario, & non vsufructuario, & sic videtur dicendum, quod quinquagesima in dicto casu (nisi contraria consuetudo obstat) applicanda est proprietario potius quã vsufructuario, quia laudemium non venit appellatione pensionis, vel vsufructus, quia tunc si sic esset, applicandum vsufructuario videretur, sed recipitur tanquam

Nota.

Nota.

Nota.

Quest.

Obiect.

Oppositi.

Resp.

tanquam pars pretij in recognitionem domini pro consensu, ideo enim res emphyteotica (sicut vt Nauarrus ait in sum. Lat. cap. 23. numero. 65.) ipsi emphyteotæ minori pretio concedi, & hoc est magis verum.

Questio. ¶ Huic etiam attinet illa questio, scilicet, vtnum domino laudemium debeatur quando ipse emit à suo emphyteota eius melioramenta. Ad hanc igitur questionem cum Alb. & Odo. in dict. l. h. negatiuè respondendum esse censemus. Non enim tunc dominus soluitur laudemium. Tum, quia laudemium soluitur pro consensu præstito à domino emphyteotæ, vt alteri possit alienare, quæ ratio hic cessat, dum sibi melioramenta venduntur, & non alteri. Tum, quia laudemium recipitur pro noua inuestitura, & receptione nouæ emphyteotæ, quæ interdum non fit sine damno, & grauamine directi domini, quia saltem in hoc grauatur, quod nouum debitorem inuitus recipit, quæ ratio hic etiam videtur cessare.

Quest. ¶ Sed iam tãdem examinatum est opus quanta pars pretij alienationis rei emphyteotice in laudemium sit soluenda directo domino. Respondetur, quòd de iure non debet excedere quinquagesimam partem pretij. l. fin. C. de iur. emphy. tamen de consuetudine est trigesima pars, quæ secundum Hostiens. debet seruari, nisi in supradictis exceptis casibus.

Assertio Garcia. ¶ Sed iam, vt attestatur Garcia lib. 2. de contract. vsu receptum est, vt de cenâ pars pretij recepti in laudemium detur. Sed & hoc etiã vsus inuexit, vt qui hanc decimam partem solutus est à mediocritate huius decimæ partis soluenda immunis fiat. Hoc quoque æquitate consonat, vt quo maior ex pacto pars laudemij soluenda venit, tanto minori pretio à principio emphyteotæ concedatur. Nam si testificante Nauarro, quia ista pars pretij in alienatione soluenda est, ideo minori pretio res emphyteotica concedi consuevit, sit consequens, vt liquis ex pacto maiorem partem pretij in laudemium, sibi applicare velit, hoc recompenset si opus aliunde tanto respectiuè minori pretio rem emphyteotæ concedendo. Finem imposuimus huic materiæ, faxit Deus vt in re iuridica probabiliora dixerimus, nam cessante consuetudine, contra quam ratio naturalis aperta præualet, probabiliora & magis consona iuri civili sunt in hac materia sequenda.

(3)

Instruct. Negot.

CAP. XXXIII. De commodato & de eius diffinitione, de contractibus bonæ fidei, & stricti iuris, an in commodato transferatur dominium, & quid æstimatio in re comodata operatur, & de 3. quæ conueniunt huic contractui, de diffinitione culpe, vel casus fortuiti an pupillo possit accommodari & an res accommodata possit pro recompensa debiti retineri, diffinitur hic contra Garciam, differt finis, deponentis à fine commodantis, & respondetur ad eius argumenta & ad obiectionem ex lege Hispaniæ.

Postquam Deo dante materiam de contractu emphyteotico suis numeris absoluisimus, iam nunc materia de comodati contractu ineunda est, quam à diffinitione exordiri oportet. Preteritum est more scholastico, est igitur comodati contractus quantum ad diffinitionem quid nominis attinet, quasi vtetis commodatio, seu concessio: diffinitio autem eius quid rei talis statuatur à glossa, in cap. vnico de comodato. scilicet, comodatum, siue contractus per quem aliquid dicitur comodatum est alicuius rei ad aliquem specialem vsum gratuito facto concessio, notanter autem apponitur in hac diffinitione ista particula, gratuito, nepe ad लेकरendum istum contractum à contractu locationis. Nam in locatione merces pecuniæ interuenit, ideo locatio non est comodatio, quia non est gratuito facta rei concessio ad specialem vsum. Item gratuito dicitur fieri comodatio, quia etiam si aliquid præter pecuniã daretur pro illa, iam non comodatio, sed potius vt vult Siluester verbo comodatum. §. l. contractus innotinatus diceretur institutum. §. vlt. qui quidè innotinatus contractus quadrupliciter fit, scilicet, do. vt des. 2. do vt facias. 3. facio vt des. 4. facio vt facias. ff. de pres. verb. l. naturalis. Dicitur etiam ad specialem vsum, quia ad incertum vsum nihil comodari potest, quia iam esset precarium, quod differt à comodato, quia precarium est ad incertum vsum quoad tempus durationis putat se, & hæredibus suis. ff. de prec. l. cù precario.

¶ His suppositis querendum est primò an comodati contractus inter contractus bonæ fidei computetur. Respondetur quod contractus bonæ fidei dicuntur esse emptio, venditio, locatio, conductio, mandatum, depositum, societas, pignus, & permutatio, inter quos etiam adnumeratur comodatum, dicuntur autem à iuristis contractus huius bonæ fidei duplici ratione, tum quia si dolus dedit causam eis, non tenent. Tum quia in eis veniunt vsuræ ex mora hoc est interesse, quod iudex

Ff 3 dex

standi consuet.

Barro

De comod.

Eius diff. & explicat.

post

ig ab 301

Quest. Contractus bonæ fidei.

Barro ha

deus aestimare potest ex bono, & a quo quod venit recompensandum ob moram, scilicet, quando creditor ob moram sibi soluendi ex his contractibus debitum, destitit lucrari, aut iacturam est passus.

Contract. strict. iur. ¶ At verò contractus stricti iuris in hoc à prædictis contractibus bonæ fidei distinguuntur, scilicet, quòd in his non venit soluendum interesse prædictum in foro exteriori, vt patet in mutuo, & stipulatione, & similibus, qui contractus stricti iuris hac ratione dicuntur, atque etiam strictissimè sunt interpretandi. I. quidquid adstringendæ. ff. de verb. obli. cum aliàs in contractibus interpretatio fiat plena, & in testamentis plenior, & in beneficijs plenissima cap. cum dilecti. de don.

Nota. ¶ Adde, quod in contractibus verba interpretanda sunt contra proferentem, quando sunt dubia. l. veteribus. ff. de pac. debuit enim apertius legem dicere. ¶ Deinde inuestigare oportet, an contractus hi commodati de eorù numero sit per quos transfertur dominium de vno in alium vel non. Nam videtur, quod transferatur in eo dominium, præsertim quando res commodatur aestimata. Nam ad quid confert talis aestimatio, nisi vt eius transferatur dominium, sicut sit in traditione aestimatæ dotis. ¶ Hoc nihilominus non obstante commodatum in numero contractuum nõ transferentium dominium connumeratur, quia per istum commodati contractum solum conceditur vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur, cap. 1. de comm. & toto tit. ff. de com. vt causa commodatur mula, liber, vestis, atq; id genus alia. Contractus quoque depositi per quem sola custodia rei alteri committitur, qui regulariter fit in fauorem eius qui deponit ex his est per quos non transfertur dominium. l. 1. & l. licet. ff. de pos.

Resp. ¶ Accedit his contractus pignoris, per què debitor creditori aliquid in cautione pignorat per hunc etiam dominium nõ transfertur. l. 1. ff. & C. de pig. & in decret. eo. tit. De numero vero transferentium dominium sunt emptio, & venditio. C. & ff. de contrahenda empt. adde etiam mutuum, donationem, & permutationem. Nam in his transfertur dominium, per mutuum enim gratis creditur res, quæ ipso vsu consumitur. l. 2. ff. de reb. cred. §. appellata. Huiusmodi autem sunt res, quæ in pondere, numero, & mensura consistunt, vt pecunia, vinum, panis, oleum.

Ad obiect. ¶ Ad obiectionem autem in contra respondetur cum Panor. & Ioan. Andr. cap. vnico. de commod. quòd si commodator rem aestima-

ri fecit, nihil aliud dicens, non propter hoc transfertur dominium, aut censetur facta venditio, neque propter hoc commodatarius tenebitur de leuissima contra Bart. in l. si vt certò. ff. commod. §. nunc videndum. & contra gloss. & contra Accur. & Host. in dict. cap. vnico, & Asten. lib. 3. tit. 6. ¶ Patet hoc, tum, quia in talibus contractibus aestimatio non facit recipientem magis teneri, quam exposcat natura contractus. Tum, quia pactum generale nõ obligat ad casus fortuitos ergo, neq; talis aestimatio, si nihil aliud exprimat ad casus fortuitos obligat, ac per consequens per talem aestimationem non censetur translatum dominium, aut periculum in commodatarium. Deceptus est ergo Bart. ex illo. §. nunc videndum malè à se intellecto. Nam istud. §. nunc videndum (vt ait Panorm.) loquitur quando expressè promisit se præsticturum aestimationem. Secus autem est quando fuit simpliciter facta. Et idem dicendum est, quando recipiens promisit alternatiuè rem, vel aestimationem, p. l. quoties. ff. de iur. dot. quia in hoc casu periculum peremptionis rei transit ad commodatarium, sed non transit ad eum periculum deteriorationis, quia si non perierit, in electione commodatarij manet, vel aestimationem illà dare, vel si mauult eam deterioratam domino reddere, dum citra culpam etiam legem fuerit deteriorata, arg. l. plerumque. ff. de iur. dot. ¶ Quod si quis roget ad quid ergo deseruit, aut quid talis aestimatio operatur. Respondetur sanè, quòd operatur solum, vt innotescat verum pretium rei in casu, quo dolo, vel lata culpa, & etiam leui, imò tam etiam leuissima commodatarij deterioretur, aut perdatur.

¶ Præterea, ea quæ naturæ huius contractus commodati conueniunt non erit ab re perue stigare. Nam hinc plenior ad hanc materiam notitia assumitur. ¶ Dicimus ergo primò ei cõpetere, vt res ipsa commodata restituatur. Nam cum (vt prædictum est) rei commodatæ dominium non transeat in recipientem in dict. cap. vnico. & in l. rei commodatæ. ff. commod. hoc de iure naturali est, vt res ipsa suo domino restituatur.

¶ Secundò competit huic contractui consequenter, quòd commodatarius non teneatur de re si perijt, nisi fuerit in dolo, vel in culpa lata, leui, vel leuissima, quia perijt domino in d. c. vnico. ¶ Hinc iam corollariè sequitur quid ad casum contingibilem non raro dicendum sit, scilicet, an si rem commodatam misit commodatarius per nuntium, & res perijt, an commodatarius de ea adhuc teneatur? & vi-

Prob.

Dubium Resp.

3. cõpetit huic contract.

2.

Quest.

Dist. culpa vel casus fortu.

& videtur quod si, quia in omni casu, quo mutuarius pecuniam, sibi mutuata mutuatori mitteret, antequam perueniret ad mutuatoris manus si periret, mutuuario certè periret.

¶ Distinguendum est ergo, quia vel talis res dum mitteretur casu fortuito peribit, vel ex culpa nuntij qui parum fuit fidelis peribit. Nam si casu fortuito perit, & res remissa est per nuntium idoneum; non tenebitur commodatarius amplius pro ea. in l. argentum. ff. commod. & ibi gloss. & Bart. in l. eum qui. ff. eod. & idem dicendum est de deposito in cap. significare. de pign. sed quid si nuntius nõ erat idoneus, & tamè casu fortuito res perijt? Adhuc in hoc casu commodatarius non teneri puto in conscientia, quia reuera iactura rei tunc casu fortuito tribuenda venit, & nõ nuntio, aliàs non tam idoneo, si eius culpa nõ perijt. At si eius culpa perijt, vel si nuntius fuit infidelis, tenetur commodatarius secundum culpam, in qua fuit mittendo nuntium. Nam tenetur etiam hic de leuissima culpa, quia gratia commodatarij tantum contractus initur. At verò, quoniam quando misit per nuntium, qui communiter habebatur idoneus, culpa omnis etiam leuissima abest; non tenebitur iuxta dict. l. argentum. ff. commod. etiam si nulla urgente necessitate eam rem miserit per nuntium putatum fidelem, secundum Garcia lib. 1. de contract. pag. 126. si bona fide misit, & perijt causa infidelis nuntij, non tenebitur commodatarius eam iterum restituere, quia postquam culpa in mittendo caruit, seruandus est in demnis, sicut secundum Sotum etià rusticus, qui non callens legem, rem alienam quam accepit à latrone bona fide restituit latroni, in demnis seruandus est.

Ad obiect.

¶ Ad obiectionem suprapositam patens responsio est ex differentia, quæ inter commodatum, & mutuum interuenit, quia cù in mutuo transferatur dominium in mutuarium, si res mutuata perit mutuuario, vtpotè, qui dominus eius est perit, capit. significante. de pign. Tum, quia mutuarius obligatur in genere ad soluendum in pecunia, siue hac, siue illa, dum pecunia mutuatur, debitori autem perit res, dum est obligatus in genere, quia genus perire non potest. l. incensium. C. si cert. Res verò commodata permanet in dominio commodantis. Vnde domino perit. Crederim tamen mutuata pecuniam mutuati perire, quando nomine suo recuperandi eam gratiam misit nuntium, ab eo puncto, quo tali nuntio à mutuuario reddita est, quod ob-

¶ Tertio competit naturæ huius contractus quòd commodatarius non tenetur de rei deterioratione, si re commodata ad eum dumtaxat finem ea vsus est, ad quem adcepit, si tamen si ne culpa eius deterior facta est. ff. com. l. eum qui rem, & l. si. Sic enim intelligitur. l. sed mihi. ff. eod. vbi continetur, quòd propriè res dicitur non reddita, quando deterior facta redditur intellige ex culpa sua, in d. eum, qui rem.

3.

¶ Præterea quis possit commodare, aut cui commodari possit dicendum est. Igitur regula generalis statuitur, scilicet, quòd omnis ille qui potest contrahere, potest & commodare arg. l. Iulianus. §. antepen. ff. de act. emp. & vend. vnde non solus prælatus, sed etià æconomus potest commodare, quia his contrahere potest. io. q. 2. c. hoc ius.

Questio.

De pupillo

¶ Insuper de pupillo an commodare, vel ei commodari possit hic ambigitur. Igitur, quia notitia huius ad alia conferre poterit, vt id ubi explicemus operæ pretium erit.

¶ Dicimus ergo primò, quòd si pupillus propria autoritate commodet non est obligatus, sed commodatarius, tunc bene ei obligatur. ff. de act. emp. & vend. l. Iulianus.

Dictum. 1.

¶ Secundò dicimus cù Bart. limitante gloss. in l. 1. ff. commod. quòd si dum puer erat talis pupillus, vel infans dum erat ei aliquid est commodatum, in foro exteriori in nullo casu tenetur, quia quòd ab initio non subsistit saltem naturaliter obligationem nullam inducit in dict. l. 1. §. impuberes. Si autem ab initio talis contractus commodati subsistit, saltem naturaliter, scilicet, quia pupillus erat proximus pubertati, tunc tenetur quatenus factus est in de locupletior, vel si dolum commisit. l. 1. §. an in pupillum. ff. de pos.

Dictum. 2.

¶ Tertio dicimus, quòd etiam in conscientia pupillus commodatarius tenetur de commodato quatenus, proximus pubertati dolum commisit, vel quatenus inde factus est locupletior, id est, dum ex restitutione commodati non fiat pauperior, secundum Bartolum cõtra alios. Patet hoc tertium dictum si rectè intelligatur, quia iustum est, vel si pupillus habet rem commodatam penes se, vt eam restituat siquidè, sic restituendo nõ efficitur pauperior. Tunc etià patet simili, quia si personæ, & non ecclesiæ comodati fuit; tenetur ecclesia in quantum in utilitatem eius versum est, ergo etiam si pupillus dum commodatum accepit proximus pubertati non erat: ac propterea contractus commodati cum eo factus nõ subsistit, in conscientia pubertatem iam adeptus tenetur

Dictum. 3.

1000

1. 1. 1. 1. 1.

tenetur de commodata re sibi quatenus in vtilitate eius versa est. Nam hoc æquitas naturalis edocet.

¶ Hic etiam disputari solet, an res commodata ratione recompensationis alicuius debiti retineri possit, & quidem quæstionem hæc de qua non tantopere inter iuristas concertabatur, quantum attinet ad conscientiam, Garcia lib. 1. de contract. pag. 10. in dubium reuocat partem negatiuam, sibi persuadens his rationibus.

Quest. ¶ Tum, quia tam in iure civili, quam canonico cap. bona fides. de depos. adiuncta gloss. & l. fin. de compen. prohibetur compensatio in deposito, ergo etiam (postquam est eadem ratio) censetur prohibita in commodato: tū, quia non licet agere contra actum fidelitatis debitæ: ergo neque via recompensationis retinere rem commodatam. Patet consequentia, quia iste contractus ex bona fide oritur, sicut & depositum. cap. bona fid. eo. tit.

Obiect. 2. ¶ Tum, quia in conscientia non licet agere contra virtutem gratitudinis: sed commodatarius retinendo rem via recompensationis agit contra debitam gratitudinem rem sibi commodanti: ergo non est licita talis recompensatio. His nihilominus non obstantibus.

Diffum. 1. cont. Gar. ¶ Respondentes ad quæstionem dicimus primò, quòd bene potest commodatarius retinere rem commodatam in compensatione, sibi debiti ab accommodante: dum debitum sit liquidum. Hæc est opinio communis contra Garciam, vt ait Nauar. in sum. cap. 17. nu. 186. quam probat ibi à contrario ex l. fin. C. de compen. & cap. 2. de depos. est Syluestri verbo commodatum. §. 3. vbi ait etiam esse cōmunem, quia solum iuxta allegata iura prohibetur compensatio in deposito, ergo consequenter in commodato, & in alijs contractibus admittitur, quia exceptio firmat regulam in contrarium in alijs. 33. q. 7. dominus.

Corol. ¶ Hinc sequitur corollariè, quòd etiam equus, verbi gratia, commodatus potest retinere in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo factarum, aut si in eius inuestigatione, vel similibus factæ sunt non tamen sic retineri potest pro impensis victus, & curationis equi, vel serui commodati, quando istæ expensæ curationis, aut aliæ factæ sunt exigui pretij. l. in rebus. §. possunt. ff. de commod. & Bart. in l. diuortia. §. impendia. ff. solut. mat.

Diffum. 2. ¶ Secundo addimus accessorie, quòd si commodatarius iurasset commodanti restituere ei rem commodatam, quando eam peteret, tunc

eam retinere in recompensationem etiam liquidum debiti non posset. Ita Panorm. in cap. ad nostram. el. 1. de iur. iurand. quia hic videtur expresse contineri hæc determinatio ob eam rationem, scilicet, quia iuramentum est obligatorium in forma specifica, neque sufficit illud implere in effectu, vt ibi per textum patet. Et hæc opinio videtur conformior iuri canonico. Bar. autem in l. amplius. ff. rem rata. hab. oppositum sentit propter rationes valde efficaces, ob quòd Panor. asserit vbi supra, quòd ante factum sequenda est prima opinio, vt potè conformior iuri canonico. quam sequitur Inno. & Ioan. Andr. post factum autem sequenda est ista Bart. vt scilicet, talis non censetur periurus, videtur enim impediri, quòd nõ soluat, quia commodator sibi non soluit.

¶ Crediderim tandem, quòd in alijs debitis, hæc opinio Bart. post factum possit tolerari, quia ibi eius ratio, scilicet, quòd videtur impediri debitor à solutione, quia sibi non soluitur potest locum habere, non tamen in re commodata penes commodatarium manente, quia si iurauit eam reddere non impeditur ab eam reddendo, eò quòd sibi non soluitur, & hoc est tutius dictu, quamuis aliæ mihi occurrunt rationes, quæ pro Bartulo facere videtur.

¶ Ad obiectiones autem Garciae in contrarium dicimus ad primam, præter ea quæ in eius satisfactionem diximus, scilicet, quòd non est eadem ratio de commodato, & deposito, vt patet ex motiuis diuersis, quibus quis inducitur ad accommodandum, & ad deponendam rem suam penes depositarium, quia commodans principaliter, & de per se mouetur ad accommodandum rem, scilicet, equum, vel librum ex virtute beneficentia, qua cupit alteri benefacere, ad quem motiuum, & finem nõ tam per se, & directè facit fidelitas recipientis commodatum. At verò in deposito deponens pecuniam ad sicibi deponendum eam principaliter, & de per se respicit hunc finem, scilicet, vt ibi custodiatur. At ibi custodiri bene non potest, nisi accedat depositarij fidelitas: ergo hæc depositarij fidelitas attenditur magis de per se in deposito, vt medium requisitum ad contractus depositi finem. At ne imaginaria videatur, hæc hic assignata differentia, aut sola hac ratione fulciri, fulcimentum quoq; habere videtur in cap. bona fides. de deposito, vbi decernitur contra depositum non admitti compensationem, cuius causam his verbis reddit textus ne (inquit) contractus, qui ex bona fide oritur, id est, ex bona fide conceptus de depositatio ad perfidiam referatur.

Sent. autoris.

Ad obiect. 1.

Finis deponentis alius quam cōmodant.

Intuitur iuri.

¶ Ad

Ad obiect. 2. ¶ Ad secundam Garciae rationem, & ad tertiam satisfaciendo dicitur, quòd non censetur esse infidelis aut ingratus, qui ob debitum sibi liquidum sibi recompensat in commodato. Primò quia ratione ià dicta nõ tã de per se attèditur ista fidelitas in comodato, sicut attèditur in deposito ex natura, & sine contractus.

2. ¶ Tum quia fidelitas, & promissio reddendi depositum, sicut in alijs promissionibus intelligitur esse præstita ea conditione si promittenti seruetur promissum c. peruenit el. 2. de iur. iur. ad comodasiquidum comodatario aliàs debens debitum, & illud non soluens cum ià sit in mora, parum fideliter agit, ergo non est mirum si iuxta axioma commune frangenti fidem fides frangatur eidem.

3. ¶ Item quia promissio reddendi commodatum intelligitur saluo iure sicut, si promissum quòd non ero contrarius tibi, intelligitur saluo iure meo & cetera cap. pretio de iur. iur. sic, in proposito, vbi ingratus non se exhibet commodatarius, si sic sibi recompensando suæ indemnitati consulit.

Ad obiect. ex l. hisp. ¶ Ad obiectionem quæ opponitur, vel opponi potest expeculari dispositione legis Hispania. l. 9. tit. 2. Partita. 5. vbi sancitur, quòd in mutuo vel comodato non admittitur compensatio (vt exemplificat Hugo de Celso in suo report. leg. Hispan. verbo. compensatio) verbi gratia equus accommodatus non potest retineri à commodatario ultra tempus pecunijs sibi ab accommodante debitis.

Resp. ¶ Respondetur quòd tum ista est dispositio specialis legis Hispanicæ, tum quòd solū habet locum in foro exteriori, tū etiã dicitur quòd fortè prohibet istam compensationem per modum retentionis fieri priuata autoritate ad calūnias, & fraudulentias tollendas, sed non vetat in foro exteriori autoritate superioris, sic retineri. At nos loquimur hic in conscientia, vbi compensatio indirecta secundum Syluest. verbo. compensatio. quæst. 2. & §. 3. & secundum Panor. cap. bona fides de depos. habet locum: dicitur autem compensatio in directa cum retineo rem, quæ alias venit ad me quæ est debitoris, pro debito meo, maxime cum debitum est liquidum, neque res commodata illud excedit, & quando sequantur reliquæ conditiones iustæ recompensationis, scilicet, quia via iustitiæ recuperare non potest commodatarius à commodante debitum & vt commodatarius non soluat suæ indemnitate, donec sibi soluat, donec sibi soluat, donec sibi soluat.

CAP. XXXIII. Vtrum commodatum ante usum expletum reuocari possit cum damno commodatarij, & an precarij sic possit reuocari, vtrum pactum de non reddendo equum ante tempus tale sit licitum vsus rei commodatarij, liceat ad alium finem assertum Garciae quoddam hic reperiatur, an commodatarius non potens saluare res commodatas, & proprias possit præferre suas, proponitur documentum Syluest. vtile ad multa, commodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi in tribus casibus generale pactum de casu fortuito iuramento firmatum, an valet de duobus aduertentijs, quando requiritur monitio exceptio legitima & ignorantia probabilis excusat à mora, vide alia vbi datur doctrina ad multa.

Reliqua dubia pertinentia ad materiam commodati absoluti pergitur inquirere de quæstione illa, quæ discordes reddit Sotum, & Nauarrum, qua controvertitur, vtrum commodator reuocare possit commodatum cum damno commodatarij ante usum expletum. Et quidem in hac quæstione. Nauarrus in sum. Lat. cap. 17. num. 182. indistinctè tenet quòd in vtroque foro si commodans tantundem damni patiatur, non obstante hoc, ante tempus non potest repetere commodatum, quòd apparentibus probat rationibus.

¶ Primò, quia textus indistinctè loquitur in dict. cap. 1. de commod. & leg. in rebus. ff. commod. scilicet, quòd ante tempus eommodatum nullo modo repeti potest, at vbi ius nõ distinguit, neque nos distinguere debemus.

¶ Secundo, quia nulla ratio inquit tam in foro conscientia, quam in foro exteriori concludit commodatum ante tempus repeti posse.

¶ Tertio, quia licet quis cæteris paribus, sibi magis, quam alteri obligetur, iuxta cap. 2. non licet. 2. quæst. 5. tamen in proposito non sunt cætera paria, quia commodans sua voluntate propria rei usum alteri concessit, & suam fidem seruare tenetur. l. 1. ff. de pact. & capit. qualiter eo. tit.

¶ Adde quarto in gratiam Nauatri, quòd proprius opinione videntur facere, cum regula. 61. de regi. iur. in. 6. vbi dicitur quòd in gratiam alicuius conceditur, non est in eius dispendium retorquendum. Tum regula. 33. scilicet, quòd mutare quis consilium non potest in alterius detrimentum, ergo postquam in gratiam commodatarij commodatum est ei concessum, non est cum dispendio eius repetendum ante tempus, neque consilium habendum ante tempus, neque consilium habendum ante tempus.

otus. 1102

Questio.

Sent. Nauar.

Ratio eius

2.

3.

4.

1102

bitum

ff 5

(?)

bitum de ei commodando, non est repetendo ab eo commodatum ante tempus, in eius detrimentum mutandum.

Sent. auto ris.

¶ At licet ista sententia Nauarri apparentibus rationibus videatur subnixā, nihilominus tamen (quidquid sit de foro exteriori, in quo iuxta eam forte iudicabitur) in foro conscientie, dico quod commodans tantundem damnum passurus, si non reuocet ante tempus commodatum, potest non obstante damno æquali ex tali reuocatione commodatario obueniente commodatum reuocare, sed hoc nõ semper, sed quando tali commodatario, & tali tempore commodauit, quod commodatarius non poterat aliunde sibi prouidere, neq; aliunde suo subuenire damno, quia iam non sunt hic cætera paria. Nam aliàs tunc commodatarius erat illud damni passurus necessarius, & sic iste commodans non debet ex suo beneficio damnum reportare.

Accedit Syluest. & Garc.

¶ Hæc autem sententia est Syluestri verbo commodatum. questio. 4. est etiam Garciae libr. 1. de contract. pag. 106. vbi ait, quod melius dicitur, quod stante vtrinq; necessitate commodatum potest repeti ante tempus, quãdo aliter à principio commodatarius non potuisset prouidere, aliàs

Prob. 1.

¶ Patet autem hæc sententia esse verisimilior, tum propter rationem Syluestri, quia potius de mea re debeo mihi consulere: ergo & commodans repetendo rem suam potest suæ indemnitati consulere. Neque enim commodatarius potest dici in hoc casu deceptus, ex quo aliàs sibi prouidere nequiuisset.

Prob. 2.

¶ Tum etiam patet ex ratione Garciae, quia commodatio intelligitur facta sub conditione, scilicet, si non superueniat commodanti notabilis necessitas, vbi sine damno suo graui sua re carere non possit, sicut locans domum potest expellere inquilinum, si ea postea summe indigeat. eadem. C. locat. & sicut donatio causa mortis reuocatur, quando postea posthumus nascitur in eo, quo ei officit, quia præsumitur de eo non fuisse cogitatum institui, quibus mod. test. infirm. sic quia in isto casu commodans non cogitauit de sibi obuenturo damno, illo obueniente in conscientia potest commodatum reuocare, quãdo (vò diximus) commodatarius aliunde sibi prouidere à principio non poterat.

Sent. Nauarri ubi vera.

¶ At sententia Nauarri videtur solum vera in casu, quo commodatarius à principio, nisi iste commodasset verisimiliter, sibi aliter prouidisset, vel forte in casu etiam, quo non aliter sibi prouidere potuisset, & si iste non commo-

dasset tum rem ad negocium peragendum, tale negocium non fuisset aggressus, quod tamen cum magna iactura ex reuocatione commodati ante tempus cogitur omittere, præsertim in casu, quo commodans ex carentia rei commodatæ licet patiatur damnum, sed non adeò graue.

Prob. 1.

¶ Patet autem hoc quia iuxta regulam supradictam iuris. 61. in. 6. quod in gratiam commodatarij concessum est, scilicet, commodatum non est in eius dispendium retorquendum.

Prob. 2.

¶ Accedit in gratiam huius, quod qui tenetur de leuissima culpa sicut regulariter tenetur commodatarius potest præferre, & præponere res suas præciosiores rebus sibi commodatis, quando vtrâque simul saluare non potest iuxta. l. si vt certo. §. qui uero senescute. ff. commod. ergo pari ratione ad vitandum maius damnum suum poterit retinere intra terminum, cum commodans minus damnum patitur.

Nota.

¶ Adde etiam quod si res ad certum vsum, & ad certum tempus commodata non fuit, sed solum quandiu concedens pateretur (quod precarium solitum est appellari, in hoc differt à commodato, eo quod cum liberè danti eã repetere potest, quod intellige nisi uellet reuocare sine causa, & cum magno damno alterius, quia tunc obstaret exceptio doli, cū negari nequeat, quin precariũ sit beneficium, & per consequens beneuola actio. Ita Silu. in sum. verbo precariũ q. 1. & Nauarrus in sum. Lat. cap. 17. num. 182. At vero Garcia in lib. 1. de contract. pag. 101. quamuis huic sententiã accedat, addit tamen quod repetitio precarij in hoc casu, scilicet, quando sine causa, & cum magno damno precarij repetitur tantum est contra charitatem, & nõ contra debitum iustitiæ, Quæ tamen assertio Garciae non transit sine difficultate. Tum quia hic datur exceptio doli, scilicet, pernitiosus, quod concedere ius videtur causa vitandi damni, cum quia sicut nõ potest quis facere quod sibi non prodest, & alteri nocet. C. de seruit. & aqua. l. aquam. sic neque concedenti precarium inest facultas, aut ius illud repetendi sine causa, scilicet, sine utilitate sua, & cum incommodo magno alterius, tum quia iuxta regulam iuris supra dictã quod in gratiam alicuius concessum est, non est in eius dispendium retorquendum. Non tamen ausum hic diffinire ita exacte esse istam repetitionem precarij in hoc casu contra iustitiam commutatitiam, vt aliqua restitutio hic sit facienda, quia solum per exceptionem doli

Assertio Garciae notanda.

doli conceditur sic possidenti precario se posse in hoc casu contra repetitionem tueri.

Questio.

Resp.

Limitatio.

¶ Adde item & id de quo non satis firmam sententiam tenet Garcia libr. 1. pag. 103. & de quo solet dubitari, scilicet, vtrum liceat accommodare equum cum pacto vt non reddatur commodanti ante tale tempus. Ad quod dicendum est planè contra Garciae absolutè tenentem contrarium, quod licet accommodare equum cum tali pacto non semper, sed in casu, quo commodator equi pro tempore commodationis durantis absens est futurus, atq; ideo non potest illum recipere si sibi reddatur, neque suppetit sibi commissarius fidelis, cui possit tradi, quia tunc id pacti apponere potest quo suæ consulat indemnitati in absentia eius.

Ad obiectionem.

¶ Iam nunc ad obiectiones in contra circa principalem quæstionem à principio ex parte Nauarri, & in gratiam ipsius politas per supradictam distinctionem responsum est, & adhuc respondetur. Primò ad. 1. quod si ius sine distinctione negat ante tempus commodatum posse repeti, id est, quia præsumit quod alias si iste non commodasset, comodatarius sibi ab initio aliter prouidisset ad vitandum damnum. ¶ Ad secundam iam responsum est.

Ad. 1.

Ad. 3.

¶ Ad tertiã obiectionem Nauarri dicitur negando quod non sint cætera paria, imo in casu fauorabilior est cõditio cõmodatõis, vt possit de re sua alteri commodata, & repetita suæ necessitati potius subuenire, neque in hoc casu tenetur ad fidem commodatario seruandam quia tacitè illa commodatio fuit facta sub conditione, scilicet, si non superueniret necessitas notabilis commodanti ad quam supplem dam indigeret commodatum repetere.

Ad obiectionem.

¶ Ad obiectiones desumptas ex regulis iuris supra citatis responderetur, quod beneficiũ sub ea conditione, qua in gratiam alterius concessum est, non est in eius dispendium retorquendum directè, & de per se. Si tamen concessum fuit sub conditione tacita, vt contingit in commodato (vt asseuerauit Garcia) vt si necessitas maior contingat, possit repeti in casu saltem, quo commodatarius ex beneficio commodati non fuit deceptus ab accommodante, quia alias sibi prouidere à principio nequiuisset, non censetur absolutè concessum beneficium, ac per consequens non est seruandum, quamuis indirectè in dispendium commodatarij repetitio eius commodati redundet. Atque subinde ad aliam citatam regulam dicimus quod repetendo tunc commodatũ

commodator non mutat in detrimentum comodatarij consilium, quia nunquam à principio caruit tacito animo, & consilio repetendi commodatum ante tempus in casu, quo sibi in conscientia liceret, cuiusmodi est casus limitatus per Syluest. contra Angelum, & Nauar. scilicet, vbi aliter, sibi à principio prouidere nequiuisset commodatarius, & commodati eius carentia nocet.

Quest.

Resp.

¶ Porò iam in dubium venit, vtrum vtens scienter re commodata contra voluntatè domini aliter, vel ad alium vsum teneatur ad restitutionem? Respondetur planè, quod talis furtum committit contrectando rem alienã inuito domino, & posset aliquando talis vsum esse mortalis, putã quando res magni pensis esset, & damni. Item tenetur talis commodatarius, si res perit, aut deterioratur in alio vsu præter concessum restituere damnum subsecutũ ff. de furt. l. qui iumenta, & l. si vt certò. ff. cõmod. nisi fortè stando in conscientia eodem modo, sine culpa commodatarij in vsu ad quẽ concessa est identidem erat peritura, & deterioranda res commodata.

Ad.

¶ Adde secundo, quod si commodatarius credebatur dominum permissurum, & erat iusta causa credendi, non committit furtum. ff. de fur. l. qui re. ac per consequens in conscientia non tenebitur de casu fortuito, sed bene de culpa etiam leuissima. De mente Syluest. verbo. commodatum. §. 8. quæst. 10. qui addit, quod si dubitabat furtum committit. ff. de furt. l. qui vas. Nam in dubio præsumitur dominus non permissurus, & esse iniustus, & idè dicendum est, quando probabiliter non creditur, quia non suberat probabilis causa credendi institut. de oblig. quæ ex delict. nasc. in gloss.

Corol.

¶ Hinc sequitur corollarie, quod si quis commodauit equum suum ad iter agendũ ex Salmantica ad Vallisoletum sub conditione, vt in quadriduo iter perageret, si bi duo sicut fieri solet illud iter commodatarius peregit, si equus in itinere obiit etiam si sufficienter prouiderit de pabulo equo, neque eum multum fatigauerit in foro exteriori deceptione probata restituere equum forte cogatur. Sed an in conscientia equus, qui sic obiit restituendus sit à commodatario non satis patet, propterea, quod Medina in sua instruct. de restit. §. 30. fol. 157. tenet, quod conductor cui sub ista conditione esset locatus, si ei hic accidisset casus, non teneretur de equo, quia ista exceptio non videtur fuisse causa mortis equi, & quia hæc sua ratio etiã currit in casu hic narrato

Quest.

Obiectio.

rato de equo sub prædicta conditione comodat: existimo etiam in hoc casu eandem sententiam teneret.

Sent. aut. ris.

¶ At quamuis ab hac sententia Metinæ nõ omnino dissentiamus in casu, quo ille loquitur, scilicet, quando nulla alia interuenit culpa: tamẽ animaduersione opus est, q̃ in his casibus, quia non videtur abesse à culpa, nõ videtur abesse ab obligatione restituendi. s. primò quando comodatarius sub illa cõditiõne recipiens equũ persensit, ideò accomodatõre eius cõuenisse de tali itinere quatrìduo perficiedo, quia insinuatit equũ aliquali indispositione laborare, vel quia lassatus, vel macie cõfectus erat: & secundo, quando propter rationes apparentes debuit credere non temere, neque sine causa eam conditionẽ appõsuisse, scilicet, vt pedetentim quatrìduo illud iter comodatarius conficeret, sed causa consulendi incolu mitati sui iumentu lassati, aut non plus laboris potẽtis sustinere: & hoc multò magis in equo comdato, quam in equo locato ratio persuadet. Quia hic comodatarius non solum de leui (vt tenetur conductor) sed etiam de leuissima culpa tenetur, sed de hoc iam diximus supra.

¶ Accedit vltimò, quòd comodatarius non tenetur de rei deterioratione, si in eare vsus est re commodata, ad quam accepit, si sine culpa sua deterior facta est. ff. commod. l. cum quirem. & l. fin. sicque intelligitur. l. mihi. ff. eo. vbi dicitur, quòd proprie res dicitur non reddita, quando deterior facta redditur intellige ex culpa reddentis. At tandem Garcia hinc infert lib. i. de contract. pag. 115. & sequentibus, quòd si equus scienter accomodetur ad cursoris officium, vt Hispanicè dicitur, para la posta, & nimis defatigatus redditur, vel si accomodatus est ad torneamentum exercendum, vel hastiludium, & abatus oculari, vel transfossus lancea redditur, nõ est quidquam pro hoc restituendum.

Affertum Garciae tẽperatus.

¶ Hoc autẽm assertum Garciae licet verisimilitudinem præferat: tamen contemperamento eget. Primò, vt in vtroque casu verum sit, quando nulla interuenit comodatarij culpa. Nam si cursor extraordinarium laborẽ illius officij equum vexauit, vel cursor itinẽris prolongauit, vel aliter in culpa fuit de damno tenebitur. Similiter si equus ad præludia militaria, quæ nunc, quia in eis abest periculum, vt implurimum exercentur, sit accomodatus, & temere comodatarius eo vsus est, vel ad torneamenta, vel ad alia periculosa exercitia duellorum, tunc si confossus lan-

cea, vel aliter percussus euasit, & finaliter, vbi culpa affuit, tenebitur comodatarius de damno.

¶ Præterea hic quæstio etiam iuridica in medium procedit, scilicet, an comodatarius, qui non potest saluare res proprias, & accomodatas, possit præferre, & antepõnere suas, Garcia lib. i. de contract. pag. 128. non satis percipiens quid nam hic quærat, resolutiõnem iuridicam, quam Syluest. verbo commodatum. §. 9. quæst. 12. tradit impugnat tenendo in omni casu partem negatiuam, scilicet, quòd non possit comodatarius præferre res suas rebus sibi accomodatis, quãdo omnes saluare non potest. Et probat, quia non licet alicui exponere periculo res alienas, vt saluet proprias.

¶ Item, quia non licet secundum Cordubã inualo, vt euadat mortem, per callem angustã equitans transilire eum periculo probabili cõculcandi infantem medio calle prostratũ. Neque licet offerre tyranno alienas pecunias, quo saluem meas, quando tyrannus querebat meas. Neque videtur sit licitum in naufragio, quando iam sunt duo constituti in tabula, quæ ambos saluare non potest, si alterum sociũ alter à tabula propellat, & protrudat in mare, quo ipse solus periculũ mortis euadat: ergo neq; licet præponere res suas, eas saluãdo quando periculo accomodatæ res obijciuntur.

¶ At his nihilominus non obstantibus vera est decisio Syluestri vbi supra, quæ in his consilij punctis. Dicitur ergo primò, quòd si commodatum fuit factum gratia accomodantis (sto regulariter alias gratia comodatarij & nõ comodatantis fiat) tunc comodatarius res suas etiã viliores præferre potest. l. si vt certò. ff. comm. §. interdum: si autẽ commodans nõ commodauit in gratiam sui solum, res suas viliores, tunc comodatarius præferre non poterit, facit. l. quod Nerua in fin. ff. de pos. & patet, quia in prædicto casu, quando solum in gratiam sui ipsius rem accomodatit, comodatarius, solum tenetur de dolo, & lata culpa, sed vbi sic tantum tenetur potest proponere sua viliora aliã non ergo.

¶ Secundo dicimus, quòd quando comodatatum fuit factum gratia comodatarij tantum vt regulariter fit, tunc comodatarius si res sua sint eiusdem pretiositatis cum sibi rebus accomodatis suas res proponere non potest quando omnes, scilicet suas, & accomodatas à periculo saluare non potest facit. l. in rebus. ff. commod. & patet, quia comodatarius in hoc casu tenetur etiam de leuissi-

Quest.

Sent. Gar.

Ratio eius 1.

Ratio. 2. autoris.

Resp.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

ma culpa, & qui de leuissima culpa tenetur non potest præferre res suas viliores, aut eque pretiosas cum accomodatis.

Dictum. 3.

¶ Tertio, si verò commodatum fuit gratia vtriusque, quia accomodatus est equus, verbi gratia ad comitandum communem tam commodantis, quã comodatarij amicũ tunc dictum sit tertium, scilicet quòd potest in hoc casu præferre res suas æquales accomodatis, quia ea teris paribus potest plus sua diligere, quam aliena, & patet. Quia hic solũ comodatarius tenetur de leui culpa, quia gratia vtriusque commodatus est equus, ideò si non posset saluare equũ, quin amitteret rem suam æqualis valoris, posset suam rem præferre equo. ¶ Quarto dicitur quòd comodatarius etiam si gratia sui tantum factum sit commodatum, potest res suas (si sint pretiosiores) præferre rebus sibi accomodatis. Hoc autem patet, quia quilibet diligens, & diligentiissimus hoc faceret, & ipse comodatarius ad plus non tenetur, sic enim intelligitur. l. si vt certo. ff. commod. §. quia verò senectute, & patet quia comodatarius, qui gratia sui tantum recipit vt sit communiter tenetur de leuissima, qui autem tenetur de leuissima solũ pretiosiora sua præferre potest.

Dictum. 4.

¶ Insuper hoc documentum in hac materia, quòd loco vbi supra summè commendat Siluester, vtpote ad multa dissoluenda dubia conferens animaduersione est dignum, scilicet, quòd qui tenetur de dolo possint præponere viliora sua, qui verò de leui culpa sua æqualia præponere possunt, qui autem de leuissima sua pretiosiora solum præponent.

Documentu Silu. vti le admulta.

Ad obiect. Garciae.

¶ Ad obiectiõnes autem ex parte Garciae à principio propositas dico quòd ex praua intelligentia quæstionis sunt & præterpropositum sunt, neque contra nos militant. Quia ipse Garcia intelligit quòd non licet posituẽ exponere periculo res alienas, vt tradendo eas raptoribus, vel proijciendo eas in mare in naufragio, quò saluemus nostras, quòd nos libenter ei concedimus, quia non sunt faciendia mala, vt eueniant bona, & vitentur nostra damna nos autem in præsentia quæstione solum loquimur in casu, quo res commodata, & res comodatarij in tali periculo sunt constitutæ, quia casus fortuitus inuexit (vt quia flagrat incendio domus, vel quia sic irruerunt in eam raptores) iam comodatarius res suas, & accomodatas, quas ibi habet simul saluare non potest eas abscondendo, vel inde educendo, nam poterit tunc in casibus hic commemoratis si bi concessis res suas ponere in turo, relinquen-

do ibi commodatas, vt potẽt, alienis, saluando tantum suas, quando vtraque saluare non potest. Non tamen licet tunc, vt proponebat recte obiectio Garciae tradere posituẽ res commodatas, & alienas raptoribus, quo saluet suas quia hoc esset cooperari furto, sicut in casu pueri, & tabulæ, in naufragio obiecto videtur interuenire operatio positua ad mortem.

¶ Subsequitur & alia quæstio, scilicet, comodatarius an tenetur de casu fortuito, & de qua culpa tenetur? Ad vtramque partem quæstionis responsum primò ad primam dicitur, quòd comodatarius non tenetur de casu fortuito, nisi in tribus casibus. Primo si culpa sua accidit.

¶ Secundo si interuenit pactum, quia commodans non vult stare sub aliquo casu fortuito. ¶ Similiter tertio si fuit in mora restituendi rem commodatam cap. vnico. de commod. & l. in rebus. ff. commod. & c. commod. l. i. & ff. de act. & oblig. l. i. §. is vero qui. Circa primum exceptum casum, scilicet, nisi culpa accidit nota exemplum, quo eum exemplificat Syluest. verbo commod. quæst. 9. nam ponit exemplum, vt si verbi gratia, comodatarius accepit commodato equum iturus ad villam, & peregit iter ad bellum, ibique casu equus perijt. Circa quòd notat Nauarrus in sum Lat. cap. 17. num. 183. scilicet, quòd saltem in foro conscientiæ restituere non tenetur quis sibi commodatum, quòd perijt, aut deterius factum est alio vsu, si certum est eodem modo periturum, aut deterius effectum iri apud dominum, si apud illum fuisset, ex casu fortuito, quia tunc nõ videtur minus habere dominus, quam deberet habere iuxta regulam D. Thomæ, quòd si hoc ita est: pariter dicendum videtur in exẽplo adducto à Syluest. quòd si equus, qui perit in itinere alio ab eo, ad quòd est accomodatus in eundem certò periturus erat, & deterius efficiendũ erat sine culpa, sed casu fortuito in itinere ad quòd est accomodatus, nõ est restituendum domino damnum, quia nihil minus habet in hoc casu, quã alias deberet habere.

¶ Circa secundum casum exceptum, scilicet, nisi interuenit pactum de stando sub casu fortuito rursus memoriæ mandandum est, quòd dictum est supra, quòd comodatarius ex generali pacto, scilicet, vt tenetur de omni casu fortuito nullo expresso, secundum Ioan. And. cap. vnico. de commod. non tenetur: nequis sub inuolutione verborum cogatur renuntiare ei iuri, cui non esset in specie renun-

Quest. Dictum. 1. Excep. 3. d casu fortui.

2. 3. Exempla.

Circa. 2. cas. excep.

renunciaturus. Hoc autem in conscientia ma- ximè tenet, secus autem est si aliqui casus for- tuiti fuerunt nominati, & secuta est clausula generalis videlicet, & sic de omnibus alijs, ita Barto. in. l. sed & si quis. §. quæsitum. ff. si quis caus. Nam in hoc casu veniunt casus fortuiti similes expressis & nominatis, & non maiores non enim generalis clausula in odiosis com- prehendit maiora expressis, quod confirmat notabilis textus in clem. non potest de procurator. Secus est in non odiosis auctore Innoc. in cap. sedes de rescrip. ¶ Hæc autem supradicta etiam vera esse intellige etiam si tale pactum generale iuramento firmetur. Nam iuramentum obligatio non se extendit ultra consensum iurantis, quia tantum iuxta eius intentionem qua se voluit alstringere obligat cap. quinta- uallis, de iur. iur. intellige etiam si res commo data æstimetur, quia æstimatio nõ facit quod commodatarius ad plus teneatur, quam si nõ æstimetur vt docet Panor. in d. cap. vnico de com. mod. Ad hoc ergo facit tantum æstimatio hæc vt si res commodata ex culpa recipientis pereat, dominus liberetur à probatione valo- ris rei commodatæ: si autem (vt supra dictum est) res æstimata datur cum pacto quod vel res vel æstimatio reddatur, periculum preem- ptionis transit, non deteriorationis. l. plerum- que. ff. de iure dot. ¶ Aduerte vltimò, quod licet pactum de subeundo casum fortuitum ex iure imponi commodatario non sit prohibitum in conscientia tamen si res commodata de se esset magis per se subiecta periculo (vt quia equus qui est accommodatus est valde mor- bidus) facere tunc commodatarium subire eius mortis periculum præsertim si hoc igno- ret culpa & iniustitia non videtur carere.

Nota val- de. An iuram- tu validet pactu Gen- ner. de cas. fort.

Nota.

Aduerten- tia. 1.

¶ Circa verò tertium casum exceptum, sci- licet, nisi fuit in mora restituendi rem com- modatam aduerte cū Syluestro loco citato, quod licet morosus commodatarius teneatur si res perit, nihilominus tamen in conscientia, si eo demmodo erat apud dominum peritura non teneatur nisi ad interesse, si quod dominus pas- sus est propter moram. l. fin. §. 1. ff. ad. l. Rhod. de iactu. ita etiam Fulg. & Mar. in. l. quod te. ff. si cert. pet. & Summa Angel. verbo commo- datum; & Nauarrus in sum. Lat. cap. 17. num. 183. At licet Accur. teneat contrarium sed hoc est verius saltem in conscientia (vt tradit Syl- uester verb. Mora, q. 4. cuius ratione reddit, quia alias tunc creditor eum aliena iactura lu- craretur.

¶ Ex quo infert etiam Nauarrus peccare commodatarium, qui rem sibi commodatam

cum domini damno notabili alteri comodat. l. qui vas. §. si ergo. ff. de furt.

¶ Aduertendum item secundò est, quia hæc documenta ad hanc materiam, & ad ma- teriam de contractibus communia sunt, scilicet, quod moram, postquam teneatur commo- datarius, & quilibet alius creditor de casu for- tuito, incurrere dicitur ille tantum, qui non fa- cit, quod facere tenetur, & eo tempore quo te- netur, vt notatur capit. vltimo. de locat. Adde etiam, quod quando dies apposta est obliga- tioni, non requiritur monitio, vt quis conli- tuatur in mora in. d. c. vlt. quia dies pro homi- ne interpellat.

¶ Sed quid si dies non sit expresse apposta. Respondeo dicendum, quod in commodato satis est, si sit vsus certus, & prædeterminatus, & tẽ- pus tacitè sit determinatum, vt quando com- modatus est liber ad transcribendum, intelli- gitur tacitè esse accommodatus pro tanto tẽ- pore, quantum exigitur ad transcribendum. l. interdum. & l. continuum. §. cum ita. ff. de ver- borum obligat. atque ideò ante completum vsum reuocari non potest, cap. 1. de commo. & in hoc differt commodatum à precario ex- tra de preca. cap. fin. & ff. eo. l. 1.

¶ In alijs autem contractibus, vbi expresse tempus non est determinatum, monitio re- quiritur, vt tradit Panormit. in cap. licet Heli. de sim. & capit. 2. de accusat. quamuis glossa dicit in dict. capit. licet Heli. quod in pecu- niarijs admonitio est de honestate non de ne- cessitate.

¶ Perpendendum est etiam, quod morosus commodatarius sicut, & alius debitor tenetur ad restitutionem tam damni emergentis, quàm lucricessantis ipsi comodatari, vel creditori.

¶ Notandum est autem, quod ab hac restituti- one excusat primò legitima exceptio: Nam nõ dicitur esse in mora, qui potest se legitima exceptione tueri per regulam non est in mo- ra. de reg. iur. lib. 6. ¶ Ex quo corollarie inferè- dum patet, quod in conscientia ad id damni, vel lucri restituendum non tenetur, qui in cõ- scientia via recompensationis iustæ, & indire- ctè rem commodatam retinuit ultra tempus. Nam hoc est de mente Syluestri verbo. recõ- pensatio. §. 3. q. 2.

¶ Secundò ab hac restitutione excusat ig- norantia inuincibilis, & inculpabilis, quæ di- citur à iuristis ignorantia probabilis, qua quis ignorabat quando & quid teneretur restituere, quia ignorantia hic excusans à culpa excu- sat à restitutione. Sicut etiam bona fides excu- sare dicitur, si durante bona fide res fuit con- sumpta,

Aduerten- tia. 2.

Tubium. Resp.

Monitore qui in alijs

Exceptio legit. excu- sat à mora.

Corol.

2. excusat ignor. prob. probabilis.

sumpta, neque ex tali consumptione posses- sor bonæ fidei factus est locupletior. l. certu C. de re. ven. & l. si me. & Titu. ff. si certu. pet. excusatur quoque in conscientia si eodem- modo apud dominum erat peritura, quia tan- tum ad interesse tenebitur ita Silu.

¶ Ad nunc præsius inquirendum est an im- potentia excuset commodarium à mora resti- tuendi rem commodatam, ac per consequens excuset à restituendo interesse damni emer- gentis, & lucri cessantis ex tali mora orta (& vi- decur certè non excuset, nam secundum Syl- uest. verbo contractus. q. 2. commodatum cõ- putatur inter contractus bonæ fidei sicut etiã venditio, locatio, & conductio depositum, & permutatio, at in contractibus bonæ fidei ve- nit viura, id est, interesse ex mora, quia iudex potest æstimare ex bono, & ex æquo quid ve- nit recompensandum, vel restituendum. Nã in hoc distinguntur contractus bonæ fidei à contractibus stricti iuris, scilicet, ab stipulatio- ne, mutuo, & similibus, ergo cum æquitas vi- deatur suadere, vt commodator seruetur in- demnis, etiam in casu impotentia dum com- modatarius non potest etiam sine culpa sua impeditus rem commodatam restituere in præ- fixo termino, vt interesse soluat damni, vel lu- cri cessantis commodatori, videtur dicendum quod in potentia restituendi commodatum in termino ab hoc interesse soluendo non excuset.

¶ Et confirmatur, quia si quis ex in poten- tia, scilicet, quia non potest statim restituere sine iactura sui status excusetur ab statim re- stituendo in termino prout alias teneretur, nõ propter hoc excusetur à soluendo principa- le debitum, & simul interesse damni emergen- tis, vel lucri cessantis quod ex mora in culpa- bili restituendi creditori accresceret, ergo à simili, in potentia, & mora inculpabilis resti- tuendi in tempore commodatum non excu- sauit commodatarium à predicto interesse si sequatur soluendo.

¶ In contrarium est quod magister Mercat- tus asserit libro de contract. lib. 1. cap. 12. fol. 53. scilicet, quod qui sine culpa sua decoxit substantiam factus est impotens ad soluè- dum in tempore, potest vt dilationibus, & sp- ras, Hispanice nuncupatis, neque tenetur cū venerit ad pinguiorem fortunam, nisi tantum principale debitum soluere, nõ enim tenetur ad predictum interesse etiã inde secutum solu- endum creditoribus, nisi in culpa soluendi in tempore eum posset, fuit.

Decisio. q. vltis ad multa.

¶ Igitur quia decisio huius questionis non

parum confert ad alia consimilia dubia decia- denda, libet primò ei facere satis, & deinceps quid in simili casu circa interesse hoc soluend- um, vel non soluendum in alijs materijs de- bitorum sit dicendum patefaciemus.

¶ Dicimus ergo primum ad punctum qua- stionis proprium, scilicet per distinctionem respondendo, quia aut commodatarius inci- dit ex sua culpa etiam leuissima in illam impo- tentiam rem commodatam, puta equum in tẽ- pore signato restituendi, aut sine culpa sua in- talem impotentiam incidit. Si primo modo hoc est ex in præsentia, aut præcedenti culpa factus est impotens ad equum, verbi gratia, ac- commodatum in tempore restituendum, tene- tur tunc commodatarius non solum ad re- stituendum equum si pereat, sed insuper ad damnum, vel interesse lucri cessantis iacturam quæ commodatori inde obuenit. Patet autem hoc, quia hoc textus cap. vnico de commo- datarius non tenetur de casu fortuito, nisi in cer- ueniat culpa, aut mora, hic autem (vt suppo- nimus) & culpa causans talem impotentiam præcessit, & talis mora culpabilis fuit, & talis impotentia in sua causa.

¶ Secundo dicitur, quod si commodatarius in illam impotentiam incidit sine culpa, ve- quia iusto impedimento est impeditus quod euitari non potuit, ad non restituendum com- modatum in tempore non tenebitur ad tale interesse damni, aut lucri cessantis restituendū: tenebitur tamen post ad stipendia, verbi gra- tia, equi accommodati soluenda, si quia erat absens, & præpeditus est cum tempore præsi- xo reddere suo domino eo vsus est ad aliqua- conscientiam inera, vel alium finem.

¶ Hoc autem patet quoad primam partem quia impedimentum quod euitari nõ potuit casu fortuito comparatur. At commodata- rius de casu fortuito non tenetur, iuxta cap. vnico. de commo. nisi interueniat culpa, pactum, aut mora, scilicet, quam non excuset ab soluta impotentia. Hic autè (vt supponimus) nihil horum interuenit, quia licet interuenit mora, sed non fuit culpabilis in se, vel in sua causa, & excusata est ex impotentia restituendi commodatum: ergo commodatarius non tenetur ad interesse, & sic glossandus est Syl- uester verbo. mora, quæst. 4. vbi ait, quod mo- rosus debitor, vel emptor tenetur ad interesse se damni habiti, vel lucri cessantis. Nam id in- telligit de moroso mora culpabili, non autem mora inculpabili, qualis est, quæ ex impoten- tia contingit. Nam & in hoc sensu statim se Syluester

Didim. 1.

In potentia sine culpa vel cū illa

Didim. 2.

Prob.

Syluester explicat dicens aduerte quod mora, & culpa æquiparantur & patet. l. Celsus. §. 1. ff. de arbitris & l. q. te. ff. de reb. cred. hoc intellige nisi pactum fuit desoluedo interesse post moram.

Questio. ¶ Accedit ad hoc secundum punctum simile absoluedu, qd cõducet pro alijs, materijs scilicet, quando sit interesse soluendum, vel non: circa hoc autem dicimus Primò, loquendo de mutuo, si quis mutuauit, & patitur damnum propter mutuum, si nõ fecit pactum de damno, vel interesse soluendo, mutuatarius non tenetur restituere. Ita Victor in scholijs supra 2. 2. D. Thomæ anno. 1335. quod ego ipse iuxta eius mentem amplio, atque extendo etiam ad casum, quo in tempore non soluit ex inculpabili impotentia. Nam & pro hoc quoque casu facit eius ratio, scilicet, quod dũ abfuit pactum, non tenetur ad damnum accedens sine culpa sua. At hoc assertum Victorie iuxta mentem Mercati expressam in argumẽto, sed contra, ad alios debitores, qui sine culpa sua impotentes facti sunt ad soluendum in tempore extenditur, quia hi secundum ipsum vti possunt dilationibus sibi concessis, neque venientes ad pinguiorem fortunam tenentur restituere interesse aliquod: ex dilationibus subsecutum, sed tantum fortem debitã.

Dictum. 1. de interes. ¶ Adde secundo quod secundum communem sententiam doctorum licet cuicumque creditori vt se seruet indemne, pacisci de pena sibi soluenda si sibi non soluat in tempore, quam potest exigere etiam si nullũ aliud amittat interesse, si ex culpa sua debitor omittat soluere in tempore in contractu conuenito. Ita Victoria loco citato, & Syluester vsura. 1. quæst. 28. Admittam Victoria quod reuera suspecti sunt valde tales contractus, nam multa requiruntur ad eorũ validitatem. Nam cum est conuenientialis ex consensu, scilicet, partium, ista pena sic imposita secundũ Syluester ibi præsumitur apposta in fraudem in his casibus quoad præsumptionem fori exterioris.

Dictum. 2. de pena. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Contractus penales suspecti nisi. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Presumpt. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Illicita penæ. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Illicita penæ. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Illicita penæ. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Illicita penæ. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

Illicita penæ. ¶ Primò, si creditor alias consuevit scenerari. l. Julianus de emp. & vend. & l. vel vnuerforum. ff. de pig. & c. Secundo quando (vt alijs quibus doctoribus placet) pena excedit interesse in tempore. ¶ Tertio quando per singulos annos, vel menses dicitur committi autẽ ad hæc. C. de vsur. vide alias præsumptiones iuris super hoc ibi in Syluestro. At verò quatenus attinet ad conscientiam, & in foro animæ talis appositio penæ conuenientialis illicita erit in contractibus ad creditum. ¶ Primò, secundum Scot. in

4. sent. dist. 15. si creditor mallet debitorem incurrere pœnam, quam sic soluere, quia esset vsura. ¶ Secundo, vt aliquibus placet, quando creditor eam apponens credit, quod debitor ex impotẽtia pœnã incurreret. ¶ Tertio generaliter si apponatur in fraudem, scilicet, ad sic accipiendum aliquid vltra sortem debitam. 12. q. 3. fraternitas, & de arb. cap. dilecti. & quod ibi not. quod si per hæc nõ constiterit in foro exteriori recurritur ad prædictas præsumptiones.

¶ Circa prædicta occurrit, & quæstio non omnino facilis ea nempe est, an si creditori nõ soluit debitor in termino ex impotentia, vel citra culpam suam, pœna conuenientialis à principio contractũ apposta tunc sine labe vsuræ exigi possit? Iam in hac quæstione à se inuicẽ disident Syluester vsura. 1. quæst. 28. penes finem, & Victoria loco vbi supra. Nam Syluester negat exigi posse, Victoria autẽ affirmat. At Garcia lib. 1. de contract. pag. 364. Victorie accedit hac persuasus ratione, scilicet, quia pœna hæc conuenientialis apponitur in fauorem creditoris, & in recompensam sui interesse.

¶ Igitur pro decisione quæstionis præmittendum est, quod pactum soluendi aliquid, si debitor in præfixo termino non soluerit principale debitum posse interuenire in contractu vno modo sub nomine & intentione pœnæ ad coercendum dilationem morosam debitoris, alio modo intentione compensandi sibi interesse damni, aut lucri cessantis, si post moram contigerit.

¶ His suppositis dicitur primò, si prædictũ pactum fuit appositum sub nomine, & intentione pœnæ ad coercendam, & puniendam culpam moræ: tunc magis iuri, & rationi consona est sententia Syluestri, scilicet, quod si debitor non soluit in termino ex impotẽtia, vel citra culpam suam pœna exigi nõ potest sine vsura. Probat autem Syluester, quia vbi nõ est culpa, non debet esse pœna. C. de pen. l. fancimus, alias rationes ex crescentiã videretur exigi, quæ vsuram facit. 14. quæst. 3. cap. si sceneraueris.

¶ Dicitur secundo, quod si apponatur tale pactum ratione compensandi interesse damni, vel lucri cessantis contingentis ex mora sic reuera, si ex tali mora etiam inculpabili ex impotentia obuenerit, licet tale pactum in foro exteriori forte teprobaretur, vt vsurariũ, quia etiam stante mora posset damnum, non euenire, pro quo tamen interesse certum ex pacto prænderet: tamen stando in conscientia, quando

2.

Quest.

Variant silu. & vitor.

Prænotatio.

Dictum.

Dictum.

Quest.

Quid in eo scientia in dubio.

Corol.

Notatur Garcia de rigore.

Æquitas hic seruanda.

Quest.

quando tatum voluit suæ indemnitati consistere solum paratus sibi recompensare de damno per illud pactum si accideret aliã: statuens nihil exigere præter fortem, nihil molitur in iustum si tale interesse damni etiam ex mora inculpabili exigat, quia pactum in conscientia valuit iuxta rectam intentionem creditoris paciscentis & in hoc sensu vera est sententia Victorie, & Garcia, quia hic locum habet prædicta ratio Garcia. At in conscientia dum non constat quo nomine appositum fuit tale pactum, an nomine solius pœnæ, aut interesse recurrendum est ad intentionem pactum ponentis, quod si nomine pœnæ, & interesse recompensandi simul damnum si accideret, constaret illud pactum apposuisse, tunc quatenus vt pœna est appositum, non haberet locum, vbi mora post ex impotentia, vel citra culpam contigit, haberet tamen locum in casu, quo ex impotentia etiam inculpabili damnum accideret ex soluendi mora, quia illud pactum fuit veluti quædam præmonitio qua se voluit creditor indemnem seruare à suo interesse per moram amittendo.

¶ Hinc corollarie sequitur Garciam lib. 1. de contract. pag. 362. non satis aduertenter affirmasse ex mente Caiet. in summa verbo vsura c. 2. quarto casu. quod creditor à moroso debitore potest prætere duplex interesse, vnum ratione pœnæ conuenientialis positæ non in recompensationem detrimentorum, & aliud ratione detrimentorum. Primò quia Caiet. quem ipse in gratiam huius allegat loquitur ibi vt apparet de debitore moroso culpabiliter, nõ verò de eo, qui citra culpã factus est impotens ad soluendum in tempore: quia ab hoc non potest exigi interesse pœnæ vt pœnale est: imò quidquid sit de rigore iuris in vtroq; foro, sed loquedo ex æquitate & in conscientia æquum est postquam indemnitas seruatus est creditor recuperando debitũ, & detrimentotum interesse, vt tunc non exigat pœnam. Nam negandum non est in appositione pœnæ habere respectum creditorem ad suã indemnitatẽ aliquo modo seruandam, ergo postquam indemnitas est seruatus per recuperationem principalis, & interesse, non debet ex æquitate exigere pœnam etiã à culpabiliter moroso, ne nimis emungendo videatur velle elicere proximam sanguinem, & relinquere illum omnino exanguem, maxime cum suspecta sit ista impositio pœnæ secũdum aliquos eum excedit interesse.

¶ Prætereà indubium reuocari solet vtrum ista pœna conuenientialis in casu, quo iuste est Instruct. Negot.

posita, soluenda sit ante iudicis cõdemnationẽ in conscientia. At videtur quidẽ quod sit soluenda, tũ quia ego possum mihi imponere pœnã, & obligare me in foro conscientie, & alius me contentientem sic posset obligare, & sic videtur fieri dum in contractu adhibetur pœna conuenientialis.

¶ Tum quia contractus conuentionalis equiualet sententiæ iudicis, sed sententiã iudicis statim obligat in conscientia, ergo etiam conuenientialis incurra pœna, hæc sunt autẽ argumẽta Victorie licet ipse loco citato potius inclinaret in negatiuam secutus Adrianum.

¶ In contrarium autem est Felin. in c. 1. de const. nu. 43. & Decius ibidem num. 2.

¶ Dicendum est ergo, qd opinio negatiua quippe quæ æquitati, & rationi magis consona est, tenenda est, scilicet, qd pœna conuenientialis videlicet ex consensu partũ imposita etiam iam incurra non obligat in conscientia ad sui solutionem ante cõdemnationem iudicis, nisi sit pœna, quæ in facti facionem interesse debeat, quæ proprie non est tunc pœna, sed solutio interesse. Hanc opinionem amplexus est Adrian. in hanc magis inclinauit Victoria contra limitationem Panor. huic tandem accedit Nauarrus in sum. Lat. capit. 23. numer. 67. & 68. vbi mutat sententiam, quã olim tenuerat cum Felin. & Decio, quam ait sibi nunc plurimum displicere. Neque Anchar. d. cap. possessor. illam affirmare.

¶ Probatur autem multipliciter quoad primam partem, tum quia nemo quantumlibet iustus, & timoratus hanc pœnam conuenientialem, nisi coactus soluit. ¶ Tum quia cũ ferme in omnibus contractibus mundi hæc pœna imponatur, & passim incurratur, si ad eius restitutionẽ contrahentes statim post incursionẽ eius in cõscientia tenerentur, durũ confessarijs esset negare absolutionem carentibus proposito eam statim soluendi. ¶ Tum quia viros alioquin honestate pollentes, parum decet huiusmodi pœnam accipere, nisi quando ob interesse accipitur cap. suam. de pœn. & cap. fraternitas. 12. quæst. 2. quamuis stando in rigore iuris exigi possit, tum quia non est cordi apponentibus has pœnas, neque eas acceptantibus ad eas obligare, vel obligari ante cõdemnationem, quia solum ad compulsio nem obseruationis contractuum, & legum solent apponi. ¶ Tum quia & sic cõmunis animi cõceptio omniũ dicitur & cõsuetudo etiã ita interpretatur. ¶ Tum quia cõtra inclinationem naturalem est constituere partem iudicis.

Argum. 1. Victor.

Argum. 2.

Resp. contra Felin. & Deci.

Probi.

3.

4.

5.

Gg eem:

cem, & executorem suae pœnæ, & quia dū pœna ante iudicem non petitur, videtur creditor principali esse contentus, & quia aliās durum est inquit Victoria talem pœnam solvere ante quam exigatur: quare inquit ego non condemnarem illum, si eam nollet solvere ante condemnationem iudicis, & pœna debet esse mitis secundum nauarrum; & nō debet peti primo die termini, sed expectandi sunt 20. dies secundum Mercatum.

¶ Probatum autem dicta sententia quoad secundam partem, quæ est Anchar. recept. in cap. peccatum de regul. iur. in. 6. nu. 10. quia cum talis pœna in satisfactionem interesse cadit, non est pœna saltem ex parte recipientis secundum omnes, & secundum glossam ultimam receptam cap. peccatum. cum ergo loco satisfactionis interesse cadat, sicut hæc satisfactio statim in conscientia debetur, ita & pœna loco eius cedens, saltē quoad tantam eius partem, quantum est verum interesse eius cui est debitum, ita textus, glossa, & doctores latē tradunt in l. 1. C. de senten. quæ pro eo quod inter. prof. At persupra dicta soluntur argumenta Victoria à principio posita, quia non est ea mēs partium se obligare ante condemnationem, neq; conuentionalis pœna æquualet sententiæ iudicis vt consuetudo interpretatur.

Ad arg. Vi etor.

Ad arg. seu obiect. 1.

Nota Val. de.

Ad 2. obie.

¶ Ad argumenta in principio quæstionis principalis posita respondententes dicimus ad. 1. obiectionē; conceditur quod in contractibus bonæ fidei vt in comodato venit vsura id est interesse soluendū, quando interfuit culpa in viroq; foro imò in foro exteriori etiā quādo præsumitur culpa. Aliās etiā si comodatarius causa fuerit dāni ex impotentia inculpabili restituendi re, si non intercessit pactū à principio de interesse restituendo, quia hoc pactū iuxta cap. vnico de comm. bene potuit apponi, si non fuit appositum non tenetur ad refartionem interesse, quia iuxta cap. si culpa tua de iniur. & dān. dato adiūcta glossa ibi ad hoc quod teneatur, qui damnum dedit, seu iniuriam irrogauit necesse est culpā interuenire; alioquin non tenetur, sicut neq; infans, aut furiosus tenetur de damno à se dato quia culpa carent in dando damnum.

¶ Ad secundam obiectionem respondetur primò quod est differentia inter debitorem, qui tenetur exsoluere aliquid, & ex absoluta impotentia non potest illud soluere in tempore, & inter eum qui de obligatur ob statim restituendo, quia non potest id facere sine iactura decetia sui status, quoniam primus ex

impotentia absoluta excusatur; secundus vero ex difficultate: non at vero secundum Bartol. l. cōtinuus. §. illud. ff. de verb. oblig. difficultas non impedit diem obligationis cedere, saltem in foro exteriori, bene tamen impossibilitas hoc impedit. Vnde in potentia inculpabilis, id est, absoluta excusata ab interesse refarciendo, sed ab hoc non excusat difficultas.

Differentia inter impotentiam & difficult.

¶ Secundò & melius respondetur, quod excusatio, qua excusatur quis à restituendo in termino, quando id non potest facere sine iactura status fundatur in ratione Scoti, scilicet, quoniam creditor tunc rationabiliter debet esse contentus at nō tenetur rationabiliter esse contentus de hoc quod suum interesse sibi non refartiat quando debitor non venit ad pinguiorem fortunam, ergo in potentia, qua quis non potest soluere in termino sine iactura status, quia non est absoluta non desobligat ab interesse damni, vel lucri cessantis creditori, postea (cum suppetuerit facultas) soluendo. Sicque limitandum venit iuxta prædicta quod in tomo. 1. & 2. parte in materia de vsura, vel alibi memini me asseruisse de mente Metinæ Complutensis, scilicet, quod debitor inculpabiliter impotens ad soluendum licet excusetur à pœna, non tamen ab interesse soluendo, quia intelligitur dum appositum fuit pactum de eo soluendo, alias cessante pacto iuxta dicta nō tenetur.

Secunda solutio ex Scoto.

Limitat autem dicta à se in instr.

CAP. XXXV. De quali culpa commodatarius teneatur, commodator rei vitiose quando teneatur de damno, & quid si commodatarius non potuit vti re commodata intra tempus, & quomodo probabitur rem commodatam sine culpa perisse, & quid si probata amissione rei commodatæ ex aduerso allegetur culpa vel dolus.

IAm supremam manum huic materiæ imposituri nequid desit quod desiderari merito possit, reliqua huc attinentia hic prosequemur, & primò nosse oportet de quali culpa commodatarius teneatur, an semper etiam de leuissima.

Quest.

¶ Dicitur ergo primò, quod recipiens rem commodatam, si recipit gratia sui tantum vt communiter accidit, si res deterioretur, vel pereat, tenetur de dolo, & culpa lata, & leui, & leuissima, vt patet cap. vnico. de commodat. quia in talibus debuit adhibere talem curam, qualem & in rebus suis, sed neque hoc sufficit, si res commodata

Distum. 1.

modata potui diligentius custodiri. ff. de act. & oblig. l. 1.

Distum. 2. ¶ Si vero recepit commodatum gratia commodantis tantum, vt si commodauit aliquis vestes commodatario, quo ornatio ad commodantem veniret, vt ipsum comitaretur, & honoraret, tenetur de dolo tantum. leg. si vt certò. ff. eo. At Hostiensis placet quod in hoc casu teneatur etiam de lata culpa, & hoc ita tenendum est, quia lata culpa equiparatur dolo. l. quod Nerua. ff. de pos. vbi dicitur quod lata culpa est si minor cura alienis rebus adhibeatur, quam proprijs. Consentit Nauar. in sum. cap. 17. nu. 184.

Distum. 3. ¶ Si autem vtriusque gratia commodatur vt commodantur vasa argentea, & alia similia ad honorifice aliquem dominum, vel amicū communem excipiendum, tenetur tunc comodatarius ad damnum dolo, aut lata, aut leui culpa datum, sed non ad id quod leuissima datum est. l. contractus de regul. iur. & c. 1. de comod. cum annot. ibi à Pano. & ab alijs, & secundum gloss. l. si vt certò. §. interdum. ff. eo. & secundum Host.

Dub. ¶ Si autem quis querat an prædicta specialia sint in comodato, an vero generaliter cōpetant alijs contractibus, Respondet Panor. in cap. vnico. de comm. hoc esse generale in omnibus contractibus. ff. de regul. iur. l. contractus, fallit tamen in precario vbi quis non tenetur nisi de dolo, quia precarium potest semper reuocari non autem commodatum.

Questio. ¶ Iam hic succinctè ab ea quæstione nos expeditus scilicet, an quis teneatur de damno dato sua culpa leui, quæ in foro conscientia ad mortalem non peruenit, quoniam supra latius & præsius eam examinantes tandem cum Nauarro in sum. cap. 17. nu. 184. & cum Metina in sua Instruct. §. 30. de restitut. fol. 157. & cum communi opinione tenuimus contra Sotum lib. 5. de iust. & iur. quæst. 7. ar. 3. qui (vt tradit Nauarrus) recenter contra omnes tuetur negatiuam, ac proinde identidem hic tenemus contra eundem affirmatiuā, scilicet quod tenetur de damno dato leui culpa is qui tenetur de leui culpa, vt contingit in contractibus, qui gratia vtriusq; cedebantur, etiam si talis leui culpa non pertinet in foro conscientia ad culpam mortalem, quia (vt ait Nauarrus) obligatio hæc non aiam descendit ex peccato, quæ ex natura contractus est, vt patet in l. si ob iustis...

Resp. cont. Soti.

¶ Adde quod commodans aliqui rem vitiosam scienter, & non dicens comodatario vitiosam tenetur de damno propter hoc secutiua non

Instruct. Negot.

to secundum glossam in dict. cap. vnico. de commod. Si autem reuelauit vitium, aut non reuelauit, quia ipsum latebat, non tenebitur de damno. l. in rebus. ff. eo. At vero in casu, quo tenetur de damno, quia scienter rem vitiosam commodauit, non tenebitur in infinitum. Sicut Syluest. restitutio. 3. §. 9. ait qui vendidit scienter tignum violatum nihil dicens tenetur de ruina domus, & de pensionē soluta ab ea conducente, quod est interesse extrinsecum. l. Iulianus. non tamen in infinitum, quia non venit pensio longo tempore, sed vt videtur vice prima tantum arg. l. Neratius de seru. corr. vbi corruptor tenetur de seruo, & de his quæ asportauit fugiens, non autem de alijs, quæ postea successiue furatus est. Sic qui commodauit rem, quæ quia vitiosa erat, & vt talis cognita, ignorantem comodatario causauit dampnum, tenebitur vt si commodauit instrumenta vitiosa sedentia faciendum opus.

Nota.

¶ Insuper notandum venit quod si comodatarius non potuit vti re commodata in fra præfixum tempus etiam sine culpa sua, nō poterit vltra illud tempus vti sine licentia comodantis, secundum Panor. in d. c. vnico de com. nisi forsitan sub rati habitatione probabili, vt quia comodator amicus est, & absens & creditur quod habebit acceptum.

¶ Vltimò quæritur pro complemento materiæ, vtum comodatarius, vel depositarius, vel huiusmodi allegans res perditas hoc probare teneatur, & qualiter. Vide pro hoc Panor. in cap. bona fides, de depos. & Bart. in l. si quis ex argentarijs. ff. de eden. qui concludunt, quod qui tenetur iure actionis exhibere rem vt in comodato, deposito, & similibus, si dicat se rem perdidisse tenetur probare hoc alioquin condemnabitur. l. si creditor de pigra.

Quest.

¶ At si queratur qualiter hoc probabit, cū contingat sæpe rem clandestine interire. Respondetur quod quidam sunt casus aperti, scilicet vt incendium, vis hostium, tempestas, & id generis alij casus, & tunc tenetur aperte probare. l. si quis ex argentarijs. c. de fidei iustu. l. si & in l. si creditor. c. de pig. act. Quidam vero sunt casus occulti vt latrocinium non commissum, vel raptus commissus in campo, & tunc sufficit per coniecturas habito respectu ad qualitatem personæ & similia, vt reddigra si quis mane diluculo reperit ostium suum fractum, & ibi erant tres depozite, vel intra vitæ periculosum equester, & ibi vitæ periculosum equester, & ait se in latrones incidisse.

Questio.

Quest.

¶ Tandem si pergat quis inquirere in casu quo probetur amissio rei, & ex aduerso allegatur culpa, vel dolus, cui incumbat probatio? Super hanc quaestionem concludit Bart. quod sunt quidam casus, qui de facili non accidant sine culpa vt incendium, vel furtum in propria domu, & in istis necessum est probare fortuitum casum quasi prima fronte praesumptio sit contra allegantem. Quidam vero sunt vt in plurimum accidentes sine culpa, vt vis hostium, & inuasio grassatorum, & in istis praesumitur culpam abesse vnde alleganti competit id probare.

CAP. XXXVI. De diffinitione depositi, de qua culpa depositarius teneatur, & quod in 3. tenetur de leui, & limitatur tertius casus, & quod in tribus casibus tenetur de leuissima, & quod de casu fortuito tenetur in quinque casibus, proponuntur duae regulae generales, conducentes ad multa in conscientia, pactum de casu fortuito, an hic apponi possit, an depositarius in periculo possit praeserre suas, an diligentior in sua re quam in custodia depositi teneatur restitueri.

Quoniam inter contractus bonae fidei depositum solet connumerari, iam ad finem materiae de contractibus properantibus opere pretium est, & de contractu depositi hic mentionem facere, a diffinitione eius inchoando.

¶ Est autem depositum (autore Hostiense) id quod custodiendum alicui, vel alicuius fidei datum, vel creditum est. l. i. ff. de pos. quod quidem in rebus mobilibus locum habet secundum gloss. cap. bonae fidei de de pos. nisi quando a pluribus res immobilis, quae est in controversia in sequestro deponitur cap. examinata de iudic. neque in eo transfertur dominium l. licet. ff. de pos.

Diff. de pos. sit.

Quest.

¶ Nam prima instat quaestio scilicet, pro qua culpa depositarius teneatur si depositum pereat, aut deterioretur. Respondetur quod non in omnibus casibus de equali culpa teneatur sed iuxta distinctionem variam casuum. Quo circa dicimus primo ex sententia D. Tho. 2. 2. q. 63. art. 6. quod stando in regulari, & communi usu huius contractus, & in eius fine, qui regulariter gratia deponentis tantum fit, depositarius tenetur tantum de dolo, & lata culpa, quae est dolus praesumptus, si res deposita pereat, vel deterioretur. secundum Azon. ff. mandari si fideiusor. l. respon. & cap. bonae fidei & ff. de pos. l. licet.

Dicitur. 1.

¶ Perpendendum est autem hic cum Siluestro verbo depositum. §. 2. quod si deterioratio talis sit, quod depositum reddatur inutile, deponenti reddetur estimatio tota depositi, alioquin iuxta deteriorationis quantitatem arg. eorū quae notantur in l. i. ff. de ed. l. edict. quod autem depositarius non teneatur nisi de dolo, & lata culpa, & non de leui probat Nauarrus in summa, cap. 17. num. 181. quia regulariter depositum gratia deponentis fit, & per contractum gratia tantum alterius partis initum, altera pars de culpa leui non tenetur.

Dicitur. 2.

¶ Sed quid an in aliquo casu teneatur depositarius etiam de leui culpa? Dicimus secundum ad hoc quod in his casibus tenetur de leui culpa etiam. Primo si ob custodiam aliquam mercedem accipit, secundum Siluestro & Nauarrus. vbi supra patet, cap. bonae fidei eod. & ff. de pos. l. patet quia quando sumus in contractu in quo quis tenetur solum de dolo, & lata culpa vt contingit in deposito acceptio mercedis pro custodia facit vt ad aliquid plus obligetur: quare post acceptam mercedem tenebitur etiam de leui culpa, non tamen de leuissima, neque de casu fortuito, nisi praecesserit mora, vel pactum quod ad id obligaret, licet validum non esset pactum, si apponeretur ne depositarius de dolo teneatur, quia est contra bonos mores, & occasione delinquendi subministraret, quod non licet cap. ex parte de consuet. & l. conuenire. ff. de pact. doctali.

Quest. Casus de culpa leui hic tres in deposito.

¶ Secundo tenetur etiam de leui secundum Nauarrus. cap. 17. nu. 181. & cap. 4. in sum. num. 3. quando gratia etiam depositarij, & non solum deponentis gratia depositum factum est: quia in contractibus initis gratia vtriusque partis vtraque tenetur de leui, vt etiam testatur Metina in sua Instruktion. §. 30. de restit. fol. 157.

¶ Tertio tenetur de leui, quando ipse depositarius gratis se offert ad custodiam depositi ita Nauarrus in sum. cap. 4. num. 3. quod licet probat quia non debet ad amplius obligari iste, quam ille qui propter stipendium idem facit vt sentit Gregorius Nonius in cap. de deposito, quia autem ob stipendium custodit solum tenetur de leui, & non de leuissima, ergo neque isto qui se offert gratis tenetur nisi de leui. Ad quod durū videtur asserere, quod qui gratis se offert ad custodiendam rem alterius tenetur de leui, cum alias depositarius, qui gratia deponentis tantum, custodit gratis deposito, & lata culpa solum tenetur (non enim per hoc quod se gratis obli-

Limitatio tertij casus

1000

1000

1000

1000

Questio. Casus de leuissima culpa in deposito.

1000

officijs, & in istis maior obligatione est grauius, ideo Nauarrus in sum. cap. 4. nu. 181. hunc tertium casum videtur limitare, vt intelligatur verum, quando ipse de oblit custodem sic vt in causa fuerit, quod qui depositum alteri diligentiori committere omisit iuxta communem sententiam doctorum, atque sic tenet Nauarrus cap. 17. nu. 181. Tandem, cum fateatur se sequendo Deium in d. regu. contractus tenuisse prius contrarium, & tandem tenetur de leui, nisi quando se oblitam oblitatem gratis obtulit, & non quo gratis caretur deponenti, aut operam ei nauarab. Nam tunc etiam de leuissima tenetur, eo quod sui gratia tantum videtur depositum factum, & non gratia deponentis quando sic fit.

¶ Quarto tenebitur commodatarius, & etiam depositarius se offerens plus quam de leui culpa si pacto ad id se astraxit scilicet, vt non solum de leui, sed etiam de leuissima teneatur, imo vt de casu fortuito teneatur, se astringere potuit, quia contractus ex conuentione legem accipiunt, si conuentione non sit contra substantialia contractus. ff. de pos. leg. 1. §. si conueniat. ita Panormitanus in cap. finali de cond. appof. & cap. tua de sponsalibus, & cognoscitur aliquid esse de substantialia alicuius quando line eo illud stare non potest.

¶ Consequens est iam & in quibus casibus etiam de leuissima culpa depositarius possit tenere etiam indagare. Igitur contingit hoc primo autore Siluestro verbo depositum. §. 2. primo si causa depositarij tantum res est deposita. Accedit Metina in sua Instruktor. vbi supra, & assentit Nauarrus in sum. cap. 4. nu. 3. vbi ait, quod Panor. & Imol. qui tenent cum communi sententia. s. depositarium sponte se offerentem obligari ob culpam leuissimam fundantur in eo quod huiusmodi depositarius praesumitur tunc accipere depositum propriae tantum utilitatis intuitu, & consequenter videntur sentire, quod si constaret illum contemplatione illius qui deponit ad hanc curam custodiendi se obtulisse, non teneatur tunc nisi ex dolo, & lata culpa: quod si intuitu vtriusque id fecit tunc teneatur ex lata culpa, & leui. ecce quomodo opinio Panor. & Imol. & communis. s. quod se sponte offerens in depositarium tenetur: de leuissima fundatur in hoc primo nostro casu. s. quando depositarij vtili causa tantum depositio facta est quia opinio communis fundatur in praesumptione

officijs, & in istis maior obligatione est grauius, ideo Nauarrus in sum. cap. 4. nu. 181. hunc tertium casum videtur limitare, vt intelligatur verum, quando ipse de oblit custodem sic vt in causa fuerit, quod qui depositum alteri diligentiori committere omisit iuxta communem sententiam doctorum, atque sic tenet Nauarrus cap. 17. nu. 181. Tandem, cum fateatur se sequendo Deium in d. regu. contractus tenuisse prius contrarium, & tandem tenetur de leui, nisi quando se oblitam oblitatem gratis obtulit, & non quo gratis caretur deponenti, aut operam ei nauarab. Nam tunc etiam de leuissima tenetur, eo quod sui gratia tantum videtur depositum factum, & non gratia deponentis quando sic fit.

¶ Tertio tenetur depositarius de leuissima immo etiam de casu fortuito, si a principio contractus depositionis de hoc conuenit scilicet, vt de his quoque teneatur. ff. de pos. l. §. sepe euenit.

¶ Sed iam quaeritur quando depositarius tenetur de casu etiam fortuito? Addit ad hoc glossa super istud. §. saepe vbi continetur, quod conuentio, & etiam spontanea oblatio facit depositarium teneri de leuissima culpa scilicet vt interpretati sumus, quando suae utilitatis gratia tantum se obtulit, addit (inquam) quod quinque sunt casus in quibus depositarius tenetur etiam de casu fortuito.

Quest. Casus fortuiti. s. vbi tenetur de positarijs.

¶ Primo si pactum interuenit vt de tali casu teneatur eodem. §. & ff. de pac. l. iuris genti §. item si quis. ¶ Secundo si mora restituendi praecedat casum. ff. de pos. l. si in Asia §. fin. maxime post litem contestatam, sed intellige praesertim in conscientia, nisi certum sit quod eodem modo apud dominum res deposita erat peritura si fuisset in termino restituta quia tunc non minus haberet de eo, quod habiturus erat, neque deberet tunc lucrari cum iactura depositarij quod alias erat perditurus.

¶ Sed & addit. 3. teneri de casu fortuito, quando in illum incidit ex culpa. ff. de pos. l. quod Nerua vbi decernitur regulariter teneri de latiori id est de lata culpa, quae tunc contingit quando non tantum curam praestat depositario quantum rebus suis id est quantum alij homines solent praestare rebus suis communiter per. l. in constante. ff. soluto matr. ¶ Quarto tenetur de casu fortuito quando interuenit dolus leg. 1. §. si rem. ff. de pos. vbi decernitur, quod dolus commissus in vendendo rem depositam non purgatur rem redimendo in causam depositi, etiam si sine dolo malo postea perierit, quod intellige in conscientia nisi apud

1000

1000

1000

1000

dominum certum est quod eodem modo esset peritura. ¶ Quinto secundum Ioh. tenetur de casu fortuito depositarius quando gratia fuerit tantum. recepit depositum. ff. de rebus cred. & si cert. petat. si quis. sed isto quibus casus merito rejicitur, quia est contra communem, & quia Azo. & quibus glossat, illud verbum periculo eius, qui suscipit id est periculo facit, quod si per sua culpa causavit depositarius stabit de culpa. ut si de casu fortuito non tenetur, sed de culpa, nec obicit. hrogasti. ff. de rebus cred. ubi dicitur quod quod massa auri quae credita fuit roganti, non ut eam venditor, sed ut ea daretur perit recipienti etiam sine culpa. Intel ligatur secundum Azo. sine culpa etiam lata, & leui, sed non sine leuissima, quod. (quia mi nima est omnium) non simpliciter culpa dicitur esse videtur, & quia haec leuissima solet in contractu commodati singulariter interuenire, & ad eam vitandam commodatarius teneri, ideo lex rogasti dicens, quod sine culpa perit recipienti non inducit obligationem de casu fortuito in hoc casu qui potius attinet ad commodatum ut apparet.

¶ Adde hic quod mihi persuadeo esse verum illud assertum Victorie in scholijs a se dictatis super 2. 2. D. Tho. anno domini. 1335. ubi asseruit, quod qui ex culpa perdidit res sibi concreditas pro custodia, vel pro deposito (quae iura decernunt de dolo, & lata culpa tantum teneri & non de leui) in conscientia, si talis culpa fuerit in custodiendo non pertingit ad mortale ad aliquid non tenetur, quamuis obideras rationes in leui, & leuissima culpa cum Nauarro, & cum communi contra Sotum tenemus numerimus contrarium, sicut etiam nunc tenemus

Præterea ad meritum summarie duas regulas generales conducentes ad multa: quarum prima est in contractu, qui contrahitur in gratia vnius partis tantum, alia pars tenetur de culpa lata ut in deposito depositarius regulariter de dolo, & lata culpa tantum tenetur. Si autem contractus fiat gratia vtriusque, vterque contrahentium tenetur de dolo, & lata culpa & leui, sed non de leuissima ut contingit in locationis contractu. Si vero contrahatur solū gratia recipientis ut in commodato tunc recipientes tenetur etiam de culpa leuissima, sed non de casu fortuito nisi in casibus supra dictis

¶ Secunda Regula generalis sit quod quando sumus in contractu in quo quis solū tenetur de dolo, & lata culpa ut in deposito, tunc acceptio mercedis pro custodia facit ut teneatur de leui, & sic intelligitur cap. bona fides de depos. Si vero sumus in contractu in quo

quis tenetur de leui culpa sicut in locato, qui de res non requirit diligentissimam curam, & acceptio mercedis pro custodia facit ut teneatur de leuissima, & sic intelligitur lex, qui mercedem ff. locat. ¶ Adde etiam ultimo ad illud quod dicitur in primo casu, scilicet, quod ex pacto potest teneri de casu fortuito depositarius, ut supra moderandum est (ut supra diximus) non ut teneatur de omni casu in generali nullo expresso, sed de casu nominato casu fortuito, cuius adde casus in regula generalis, scilicet, & de omnibus alijs tunc veniunt in materia odiosa casus con similes expressis, & nominatis, & non maiores iuxta textum notum in Cl. non potest de procuratoribus, secus in non odiosis iuxta Innoc. in cap. sedes de rescriptis.

¶ Accedit etiam quod quamuis in foro exteriori pactu de casu fortuito in depositi contractu opponitur iure concedatur, tamen aliquando in conscientia illicite contingeret apponi tum maxime, quando contractus depositi gratia vtriusque fieret. Quia tunc de casu fortuito depositarius teneri esset depositi assessoris esse exhibere, quod certe, quia estimabile est pretio gratis efficere nollet, quia neque ad id tenetur & in quantum, scilicet, teneri de casu fortuito vergit magis in damnum suum, quam deponētis videretur esse contra iustitiam: si autem depositio gratia tantum deponentis fieret, tunc depositarius sicut acceptat custodire depositum gratis, sic gratis acceptare videretur obligationem sibi impositam de casu fortuito postquam nulla necessitate proprii commodi adductus nihil interesse expectando acceptat cum libere posset eam refutare. At veto cum gratia vtriusque depositio fit consentitur non ita libere in eam obligationem consentire, cum pro ea recopensa non fit, sed causa non amittendi aliquid interesse, & alias sibi inde credit sicut etiam credit deponenti id grauaminis superadditi velle subire praesumitur id alias saltem sine copensa subire nolles.

¶ Quæstio affinis illi cuius meminimus in materia de commodato hic sit obuia, scilicet, vtrum depositarius in casu quo rem deposita, & suas res simul saluare non potuit teneatur de re deposita hac de causa peruenire si suas saluet, & videtur quod certe teneatur, quia tenetur de dolo, & lata culpa, & qui sic tenetur (ut ait Bart. in l. quod nerua. ff. de depos.) tenetur rebus depositis prestare diligentiam tantam quantam suis rebus, alias est in fraude praesumpta, ergo nullatenus in casu questionis potuit preferre res suas sine obligatione soluendi predictum depositum. Hoc tamen non obstante

Dictum. 1.

obstante dicimus ad questionem iuxta regulam supra in materia de commodato traditam ex parte Siluestri verbo commodatum. q. 12. §. 9. quam facere ad multa testatus est, scilicet, quod qui tenetur de dolo, ac per consequens de lata culpa, quae æquiparatur dolo (quia est dolus praesumptus) possunt praepone re viliora sua, & quod qui de leui culpa tenentur, sua bona quando sunt æqualia in valore bonis depositis praepone re possunt, & quod qui de leuissima culpa tantum tenentur, sua bona si sint pretiosiora praepone re possunt, atque subinde cum contractus depositi regulariter fiat gratia deponentis tantum, ac per consequens cum in hoc casu depositarius tantum de dolo, & lata culpa teneatur, in casu questionis si proponat sua viliora ad nihil tenetur, & multo minus tenebitur, si proponat sua æqualia, aut pretiosiora. ¶ Si autem depositum gratia vtriusque fieri contingat, tunc depositarius eum tenetur de leui sine restitutionis noxa in casu questionis sua æqualia praefere poterit, & multo magis sua pretiosiora. ¶ Si vero sic contrahatur depositum ita ut gratia depositarij tantum depositio fiat, tunc quia de culpa leuissima depositarius tenetur, tantum sua bona pretiosiora, & non æqualia, aut viliora praepone re poterit citra reatum restitutionis. Cum autem in his casibus concedimus sua posse praepone re, & saluare depositarium id intellige non perdendo positum alienum depositum, aut illud cooperatiue periculo exponendo, ut perperam intellexit Garcia, ac propterea sic deceptus doctrinam hanc iudicem refutauit, sed omittendo negatiue saluare depositum, quod sua saluet, quando vtrique saluare non tenetur quis postponere rem suam ut saluet alienam etiam meliorem, nisi quando rem alienam tenebatur eque ut suam seruare, & sua erat vilior vide de his Panor. in dicto cap. bona fides.

Ad obiect.

¶ Ad obiectionem igitur in contra respondetur quod id quod Bartulus, & quod l. Nerua, & quod cap. bona fides significat, scilicet, quod depositarius tenetur tantam in rebus depositis prestare diligentiam, quantam in rebus suis seruandis, intelligitur, quousque vtriusque potest adhibere æqualem curam, at ubi accidit casus ut vtrique saluare non possit, in casibus sibi supra permissis poterit potius saluare suas.

Ad obiect.

¶ Ad id autem quod in obiectione est additum. scilicet, quod si saluet suas in fraude est praesumpta, quia caput bona fides videtur velle quod tunc sit in dolo. Respondetur de mente Siluestri ubi supra. §. 5. dupliciter. ¶ primo, quod hoc instruct. Negot.

intelligendum est in foro exteriori quod ad praesumptionem, quia praesumetur intercessisse dolus, quæquidem praesumptio in foro animæ cessat ubi constat veritas scilicet, quod vtraque simul non potuit saluare. ¶ Secundo, dicitur quod etiam in foro exteriori in hoc casu iudicium ferendum est à bono iudice arbitrando an dolus interuenit an non, quia non potest dari certa doctrina interdum super hoc, nisi ex rerum, & circumstantiarum, & personarum qualitate iudicium prudentiale & arbitrarium desumatur.

Quest.

¶ Ex praedictis corollarie elicitur quid ad id dubium sit dicendum ubi petitur, an ad aliquid restituendum teneatur, qui in re sua plus fuit diligens, quam communis natura hominum requirat: in deposito autem non plus, sed tantum, quia Respondetur cum Bart. in d. l. Nerua quod talis depositarius sic se gerens in foro exteriori praesumetur fuisse in fraude praesumpta. ¶ Sed quid si contra hoc obijciatur, tum quod si hoc est verum non licebit suas res praefere rebus depositis, quod est contra praedicta, tum quod depositario esset sua maior diligentia in suis sibi damnosa, quod inconueniens esse videtur. Nam tunc magis expertus, & solers peioris esset conditionis quam rudis & imperitus. Respondetur quod obiectio hæc solum probat quod ad factum in foro exteriori dum liquido non apparuerit de contrario, quod praesumitur quod teneatur vel quod non potuerit vtrique saluare, propter contrariam praesumptionem, quia praesumitur intercessisse dolus imputabitur depositario ad danum, neque sua diligentia tunc est danosa, sed dolus praesumptus est, qui tantum in foro exteriori nocebit ei. Non autem in conscientia, ubi praesumptio cessat, & veritas constat, debet id facti nocere illi.

Resp.

Obiect.

Resp.

CAP. XXXVII. Vtrum ecclesia vel monasterium, teneatur de deposito sibi facto suo subdito, an pro usu depositi sit recopensa facienda, & an causa recopensationis possit retineri depositum, an hered. teneatur pro deposito si illud distrahatur, & at depositum ex aliquo adiecto conuertatur in aliam speciem contractus exponitur lex fori, an estimatio depositi transferat dominium an possit renouari prohibito Respondetur, quod sic nisi. etc. de intelligentia legis penalis, an possit dam. accipi, qualiter teneatur nauta vel caupo de re deposita, ibi cui incumbit praesentem amissionem de speciali cautio legis del Fuero, de intelligentia legis.

¶ Vniuersam materia depositi latior est quam ut sub vno capitulo perstringi possit iam

Questio.

iam hic reliqua huc attinentia dubia dissolue re paramus. Offert se autem hic quaestio de qua dicere sum rogatus scilicet, utrum teneatur ecclesia, vel monasterium de deposito sibi facto, aut sibi subdito, si pereat, aut si illud receperit, solus praelatus. At videtur quod etiam si ecclesia vel monasterium suo praelato receperit depositum, ei nocere non debeat, si pereat.

Obiectio. 1.

3.

¶ Tum quia non videtur teneri nisi de rebus in suam utilitatem conuersis. Nam non tenetur de alienatione facta per contractus, qui non ex ecclesiae utilitate fiunt, ac cum depositum regulariter ob utilitatem deponentis tantum fiat, ex utilitate ecclesiae non fit, ergo de eo non tenebitur: tum quia depositi suscepti cura pertinet ad praelatum, si igitur praelatus fuit negligens, & ob id depositum perijt, non debet iactura hae imputari toti ecclesiae, aut monasterio, quia secundum Panor. & Innoc. cap. 1. de depos. praelatus ecclesiae non potest renunciare, aut transigere, aut aliquid in detrimentum ecclesiae intentare. In oppositum autem est quod quando consensus capituli & praelati accedit, tunc depositum fit ecclesiae, ergo si pereat culpa lata praelati ipsa tenebitur.

Inopposit.

Dictum. 1.

¶ Igitur ad quaestionem dicitur primo, quod si depositum factum sit precise tantum praelato, ecclesia, vel monasterium non tenetur de deposito, etiam si dolo vel lata culpa praelati pereat, sicut neque si sic culpa alicuius subditi priuari culpa periret: cap. 1. de depos. & hoc nisi sit versus in utilitatem ecclesiae, vel monasterij, ut ibi dicitur.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus, quod si depositum factum sit praelato, & capitulo simul ecclesiae, vel monasterij, ecclesia tenetur etiam si inde non sit aliquid lucrata, etiam si res deposita sit gratia tantum deponentis si ex culpa obligante in hoc contractu pereat, quatenus de rebus mobilibus non pretiosis satisfacere potuerit. Nam de bonis suis immobilibus, aut pretiosis in hoc casu ecclesia satisfacere non tenetur: haec assertio est Panor. qua concordat Hostiensis, & Ioan. And. & glossam cap. 1. eod. tit. ex vna parte tenentes affirmatiuam scilicet, quod ecclesia in hoc casu absolute tenetur satisfacere, & ex alia parte Inno. per l. licet. ff. de pecul. dicentem quod tenetur. Haec autem sententia media Panor. subscribit Siluest. verbo de deposito, q. 2. §. 3. qui ait quod hanc concordiam indubitate credit esse veram in praelatis, qui mobilia alienare non possunt, patet haec Panorm. sententia

quoad primam partem, quia huiusmodi depositum factum est ecclesiae, ergo tenetur ecclesia satisfacere, patet autem quoad secundam scilicet, quod non teneatur satisfacere, id de bonis ecclesiae immobilibus, aut pretiosis, sed de fructibus, & similibus, quia mobilia, aut mobilia pretiosa alienari non possunt a praelatis, quia in praedictum successorum nequeunt obligari.

Distum. 3.

¶ Tertio dicimus si depositio facta fuerit alicui ministro ecclesiae, vel monasterij, puta sacristae deputato ad custodiam vasorum ecclesiae, tunc de tali deposito non tenetur ecclesia, quia secundum Ioan. And. tunc non fit ecclesiae. Secus autem est, si tale depositum factum est ministro deputato a praelato, & capitulo ad custodiam depositorum, quia tunc secundum eund. & gloss. dicitur obligatur ecclesia ex tali contractu inuito etiam gratia deponentis tantum, ad modum praedictum, neque requiritur praesentia praelati, & capituli quia satis est quod in principio ad hoc munus illum deputauerunt.

Dubium.

¶ At quoniam ecclesiam & monasterium teneri de deposito in rem suam verbo absolute diximus, scitu etiam est opus, scilicet, quando praesumetur versus in utilitatem ecclesiae, respondetur ergo quod tunc praesumetur depositum conuertum esse in utilitatem ecclesiae, quando depositum fuit tum apud praelatum, tum etiam apud talem praelatum, qui consuetus est bene administrare & gubernare bona ecclesiae ita Archid. in cap. hoc ius. 10. q. 1. & Bart. in l. ciuitas. ff. si certum petat & latius Bal. in auth. hoc ius. C. de sacr. sanc. eccles.

Respon.

¶ Quis autem probaturus est depositum, vel aliquid esse versus in utilitatem ecclesiae si quis roget, respondetur ei quod hoc incumbit probare assenti talem conuersionem. l. ei qui. ff. de prob. assentit Innoc. qui in d. c. 1. dicit hoc esse speciale in deposito, & in mutuo, ut in d. auth. hoc ius. §. is creditor, quod tamen Siluest. loco citato limitandum esse ait in deposito ut intelligatur, nisi satisfieri possit de fructibus, quia tunc non oportet probare depositum versus esse in utilitatem ecclesiae ut in d. §. 1. §. creditor. Similiter neque in alijs contractibus excepto mutuo, pro quo videntur esse opiniones diuersas in c. quod quibusdam de fideius.

Ad obiect.

¶ Ad obiectiones in principio quaestionis positas iam patet satisfactio ex praedictis, quia ad primam dicitur quidquid sit de alienatione rei immobilis, quae sine solemnitate capituli, & nisi ex utilitate ecclesiae fieri non potest, tamen in alijs licet delictum praelati non nocet

et ecclesiae iuxta regulam delictum lib. 6. sec. 2. tam est si in contractu in quem praelatus cum capitulo consensit, commiserit delictum, quia tunc in deposito de fructibus tenebitur satisfacere, etiam si ecclesia nihil lucrata inde fuerit, & per hoc responderetur ad secundam obiectionem, quia cum accessit consensus praelati, & capituli simul in hoc casu in curia praelati nocet ecclesiae, ita ut de fructibus teneatur satisfacere licet non de bonis suis immobilibus ratione praedicta.

Questio.

¶ Praeterea & haec quaestio digna est qua hic decidatur scilicet, an depositarius pro vsu rei depositae qua vsus est recompensari deponenti facere teneatur? Videtur autem quod pro tali vsu nihil recompensari teneatur, tum quia hic deponens rem nihil minus habet, quam habiturus erat, quia dum in deposito eam posuit, ea vsurus non erat, sed neque uti poterat, tum quia si quis vtatur legendo libro apud depositum, vel si vitur torque aureo, vel cifo argenteo sibi in pignus dato, non tenetur pro hoc vsu quicquam recompensare, ergo neque pro vsu alterius rei depositae dum tuta seruetur. Sicut neque pro vsu pecuniae depositae etiam si eam deponens interdixerit depositario eius vsum quia si ea vsus fuerit in hoc casu satis est si eam reddat tutam, ac saluam.

Inopposit.

¶ In oppositum est quia depositarius sic vtens re deposita est fur secundum l. qui furtum. ff. de cond. fur. sed fur tenetur restituere id quod est furatus, ergo etiam depositarius vsus rei depositae apud se quem vsurpauit inuito domino.

Distum. 1.

¶ Igitur pro expeditione quaestionis dicimus primo, quod quando deponitur quod numero, pondere, vel mensura continetur, ut pecunia, & huiusmodi scilicet vinum, oleum (licet depositarius peccet his vtendo quando per deponentem eo uti est sibi prohibitum) nihilominus pro tali vsu nihil a se est restitutum. Patet autem quoad primum: quia iuxta l. qui furtum. ff. de cond. fur. est fur. tunc autem censetur depositor vsus prohibuisse, quando licet nihil aliud dixit expresse, rem tamen huiusmodi deponendo illam circumligauit, siue obsignauit, aut clausit, quia eo ipso sic faciendo deponens videtur prohibuisse, nisi aliud diceret expresse. ff. de pos. l. si saeculum & l. licet. §. ei.

Probatio secund.

¶ Quoad secundum autem patet, quia huiusmodi vsu consumptibilia consistunt in numero, pondere, & mensura ut D. Thom. 2. 2. q. 70. art. 3. vsus fructum non habent. Unde

ad ea restituenda, dum petuntur, depositarius tenetur tantum, sed neque in his depositum proprium locum habet leg. quod ius. ff. de depositi. ¶ Ex his Corollarie sequitur verum esse quod Garcia libr. 1. de contract. pag. 27. & sequitur ait, scilicet, quod depositarius potest uti re deposita, si absit periculum eam non reddendi domino, si sit res deposita pecunia, quia si est soluendo eam cum petatur, satis in e quivalenti in hoc casu seruat ea, neque enim in hoc facit contra contractum. Hoc Garcia ait, quod tamen intelligendum est ut citra peccatum id fiat licere quando illa pecunia non datur ob signata, neque expresse interdicitur eius vsus: sed quidquid sit de peccato etiam in casu, quo daretur ob signata vel prohibita esset expresse expendi, iuxta mentem D. Thom. vbi supra (quia scilicet, pecunia de se non est fructifera) neque eius vsus aut pro lucro, quod ex ea negotiando reportasset restituere teneatur nisi tantum ipsam sortem pecuniam, aut aliquod interesse si ex hoc deponenti cessasset. Assentit Siluest. vbi supra licet non tam clare, sicut D. Thomas, qui loquitur sicut & nos in foro conscientiae.

Corol.

Distum. 2.

¶ Secundo dicimus, non peccat depositarius vtendo re deposita sine deterioratione eius, & sine detrimento deponentis, quando ea uti non est expresse, vel tacite prohibitum, vel quando sub rati habitatione probabili ea utitur probabiliter, putans dominum id permisurum. ff. de furt. l. qui re. in principio, licet secundum Host. hoc sit verum, etiam si minus probabiliter hoc putauit, tamen praesumetur contra eum, si causam non habuit imputandi. ff. de furt. l. qui vas. §. vetare. Patet quia hic non praesumitur inuitus dominus

Distum. 3.

¶ Tertio adijcimus, quod si depositarius vsus fuerit deposita habente vsu fructum, ut equo, aut seruo, aut huiusmodi contra voluntatem domini expresse, vel praesumptam praeter delictum commissum, tenetur ad recompensandum domino iustam aestimationem illius vsus. Patet ex D. Thom. vbi supra quia in his rebus vsus distinguitur a domino, & quia per se est aestimabilis, solet tradi pro pretio ut patet in locatione, nisi sit vsus rei, qui gratis concedi solet, ut vsus libri ad legendum, vsus torquis aurei ad aliquando collo illum portandum, vel vsus cyphi ad potandum interim.

Ad. 1. ad obiect.

¶ Iam ex praedictis ad obiectiones in principio quaestionis positas solutio patet: quia ad primam dicitur quod esto deponens sua re in terim vsurus non erat, tamen quia ille vsus

estimabilis pretio ex re sua de se fructifera, scilicet, ex equo, vel seruo est captus, sibi debetur: quia res de se fructificans domino suo fructificat. Neque obstat quod alias illum usum fructum dominus non erat percipiturus, quia Nauarrus tenet contra Sotum, quod etiam fructus modici collecti a pignoratario ex a pro sterili in pignus dato, quem non colebat dominus sunt domino deductis expensis computandi in fortem, ergo multo magis fructus ex re deposita non sterili, sed fructifera, sunt domino restituendi, quia cum sibi sint debiti, minus de suo habet, dum non restituitur ei.

Ad exemplum

Ad exemplum de usu libri, aut torquis dicimus quia iste usus solet concedi gratis, nos de eo non loquimur, sicut neque de usu pecunie ad distractionem: quia etiam ut patet in mutuo per se non est pretio estimabilis, quare recte diximus quid sit de peccato, pro tali usu nihil est recompensandum excepta sorte, nisi ratione damni emergentis, aut lucris cessantis in casibus in quibus locum habent.

Questio

Præterea, & illa quæstio utpote huic loco propria hic prætereunda non est scilicet, utrum causa recompensationis possit retineri depositum: quæstio autem hæc ex his quæ diximus in materia de commodato partim illucidatur.

Dictum. 1.

Dicimus ergo primo, quod licet Garcia lib. 1. de contract. pag. 27. tenet negatiuam, cui videtur accedere Nauarrus in sum. Latina cap. 17. num. 186. tamè respondendum est per distinctionem. Nam cum duplex sit compensatio, vna quæ dicitur directa, ut quando quis pro re sibi liquido debita, quæ recuperare via iudicis non potest aliquid accipit in recompensam, & alia, quæ dicitur indirecta, quæ autore Siluestro verbo compensatio. q. 2. §. 3. tunc contingit fieri, quando res tua venit ad me, & ego retineo illam donec satisfacias mihi pro debito meo, dicendum est quod in deposito recompensatio directa fieri non potest in totum, neque hic habet locum deductio in partem cap. bonafides de deposit. vbi hic non permittitur: permittitur, autem in commodato, & in alijs Cuius differentia ratione supra attulimus in materia de commodato.

Recompensatio in dicto

Si autem loquamur de recompensatione indirecta, quæ proprie non tam est recompensatio, quam retentio rei alienæ depositæ apud se, donec sibi debitum à deponente soluat, sic bene potest depositarius saltè in conscientia sibi recompensare dum debitum est liquidum, vel causa est liquida ita ut faci-

Dictum. 2.

lem exitum habitura credatur: patet autè hoc ex Panor. cap. bonafides de deposit. & ex Siluestro verbo compensatio. §. 2. & verbo depositum. q. 2. qui asseuerant indirectam compensationem in foro animæ admitti in omnibus simpliciter.

lem exitum habitura credatur: patet autè hoc ex Panor. cap. bonafides de deposit. & ex Siluestro verbo compensatio. §. 2. & verbo depositum. q. 2. qui asseuerant indirectam compensationem in foro animæ admitti in omnibus simpliciter.

Neque obstat. l. 9. tit. 2. Partit. 5. vbi sancitur quod in commodato non admittatur compensatio neque obstat etiam. l. 11. & 12. tit. 14. Partit. 5. quia id ibi specialiter prohibetur in foro exteriori ad tollendas fraudes. Neque obstat ratio Garcia, scilicet, quod de iure naturali est seruare fidem deponenti quia intelligitur, quandiu alter fidelis fuerit in soluendo debitum. Nam infidelitas, quæ alias committeretur detinendo depositum purgatur, quando via recompensationis indirectæ retinet donec sibi debitum soluat & retinet, quia neque deponens fidem illi seruat in soluendo debitum maxime post contractum.

Adde etiam quod pro expensis factis in re deposita, donec soluantur depositum retineri potest facit. l. 9. tit. 11. Partit. 5. Sicut etiam res deposita si quia vitiosa, vel noxia erat alia quid damni intulit depositario restituendum est illi. l. 10. tit. 3. Partit. 5.

Quæri etiam hic solet an si mortuo depositario hæres distrahat depositum mortui aut teneatur dominus deponenti, respondetur autem breuiter, quod si dolose id facit, tenebitur quidem. Si autem bona fide distraxit ignorans rem esse depositam, non tenebitur nisi si de eo, quod ad eum peruenit, & idem dicendum est in commodato patet. l. 1. §. vltim. ff. de pos. Si vendit ex ignorantia rem depositam neque pretium eius accepit, dabit actionem exigendi deponenti tantum. l. 2. ff. eo tit.

Crediderim tamen, sicut. l. 8. tit. 2. Partit. 5. statuitur quod si commodatarius rem quæ perdit commodatam iam in pretio restituit commodanti, & post hoc inuenta fuerit potest repeti ab domino si velit, dum modo restituat sibi solutum pretium, ita dici possit si quid simile in re deposita acciderit, quod dominus idè facere possit propterea quod utrobique dominium rei commodatæ, vel depositatæ manet apud dominum.

Porro scitu quoque opere pretium est, an in alio casu, ex aliquo adiecto depositum conuertatur in aliam speciem contractus. Dicimus autem ad quæstionem Primò de mente Nauarrus cap. 17. num. 180. quod quando fit depositum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium qualia sunt usu consumptibilia panis, vinum, oleum, pecunia si fiat

Satisficibile

Corol.

Questio

Nota

Questio

cum facultate concessa depositario ut eis utatur, incipit esse mutuum simul ac depositarius incipit eis uti. l. quintus. ff. de pos. & clarus. l. certi conditi. §. si & lisequen. ff. de res. trad. ex quo sequitur quod si ex hoc deposito verò sit in mutuum vel deponens capere licet ab usura immunis non erit secundum Nauarrum ibi.

Dictum. 2.

Secundò adijcimus quod ex l. 2. & l. 3. tit. 1. lib. 3. de Futuro, determinatur ad depositarium non attingere pro custodia depositi mercedem sumeret, quod si pro tali custodia sibi promissa sit merces, vel receperit eam, iam talis contractus desinit esse depositum, & in naturam contractus locationis, quæ locat depositarius suæ operæ ad custodiendum transit. Additur autem ibi quod si res, cuius sit depositio usu consumptibilis sit in numero, pondere, & mensura consistens, si numerata vel bilance perpenda, vel dimensa tradita sit, transit in depositarium dominium eius. Quæ quidem sententia ut vera sit intelligenda est primò in casu, quo deposita est cum concessione facultatis ut ea depositarius utatur, secus est, quando ob signata, & clausa traderetur in depositum in aliquo sacculo: quoniam ut supra materia, de loca. diximus, si clausa & ob signata sit deposita, & postea eam depositarius alteri in solutione tradat, & eam deponenti non soluendo sit, ad illam vbi cunq; sit deponens actionem habet, quia actione careret, si in depositarium translatum esset dominium. Si autem non sic in depositum tradita esset, sed ita ut in simili re solui possit videtur translatum dominium eius siquidem ad eandem numero deponens non habebit recursum leg. in naue. ff. locat. Secus videtur esse si deponens diceret, nolo hoc frumentum vel huiusmodi distrahi, quia tunc non videtur in depositarium translatum fuisse dominium. ff. de pos. leg. si sacculum, quia in hoc casu non debet distrahere.

Exponitur lex fori.

Questio

Resp.

Sed an per estimationem harum rerum factum, dum depositantur transferatur dominium in depositarium ambigi hic quoque potest. Respondetur autem ad hoc sicut diximus in materia de commodato, quod sicut commodator per hoc quod rem commodatam æstimari fecit, dum eam commodauit, si nihil aliud dixit, non propter hoc censetur transfuisse dominium, vnde si sine culpa perit, commodanti perit, ita equus, vel vestis, vel gladius si æstimata sua valore deponantur, non per hoc dominium eorum transit in depositarium si nihil aliud exprimat, quia utro-

bique tam in commodato, quam in deposito ista æstimatio in his rebus totum conducat ad hoc, quod certificetur de pretio si ex culpa accipientis res periret, releuaturque maneat dominium a probatione valoris secundum Panor. & Ioan. And.

Quest.

Dictum. 1.

Itam quæstio hæc sumitur hic vendicat locum scilicet, utrum depositarius cum voluerit pro sua voluntate possit retinere depositum. Ad quæstionem autem determinamus primò quod generale est in deposito, ut depositarius statim ad requiritur deponens, illud deponens reddere teneatur etiam si deponisset et sibi certo tempore redderetur. Quod patet in l. 1. ff. tit. eo. §. si deposuerit in mutuo etiam si postuerit pactum non repetendum intra certum tempus etiam ante repetere potest, quia perire potest ut in dict. l. §. penult. & secundum Innoc. cap. bonafides. Hoc autem dictum eatenus intelligo esse verum in foro etiam exteriori, quatenus res deposita non est tradita pro custodia cum concessione vtus pro aliquo tempore certo, quia iam in hoc casu eadem rei mutatio, vel commodatio pro certo tempore ante quod reuocari non potest. At secundò in foro conscientia intelligitur verum ratione pacti appositæ scilicet quo vtrobique eam depositor, quam depositarius conueniunt, ut (quia depositarius in absentiam erat facturum a loco) antè redditum res apud se deposita non à se repereretur, quia in absentia secure per tertium reddere non potest.

Dictum. 2.

Adde secundò in probationem supra dictorum, non quod solum qui depositum negat, aut eo utitur contra voluntatem deponentis, furti reus efficitur, sed etiam si proprio nomine de hoc sit condemnatus, efficitur infamis. l. qui depositum. C. eo. & idem contingit si pignore, secus si nomine alio scilicet, curatore, tutorio, procuratorio aut defensorio condemnatur ut in l. furti. §. si quis alieno. ff. de his qui not. infam.

Quest.

Casus. 4. excepti.

Præterea an illa regula generalis scilicet, quod depositum statim depositori petenti sit reddendum patiat in aliquibus casibus exceptionem nosse oportet. Dicitur autem ad hoc quatuor casus esse exceptos à iure, in quibus depositum reddere non tenetur.

Primò quando dominus, qui deposuit gladium postea in furorem versus illum perit, non est ei reddendus, etiam si iuramentum interuenisset de eo petenti reddendo. 2. 2. q. 2. nequis.

Secundò si deponens post depositum fuit deportatus, & bona eius publicata sunt quia

quia tunc publico deposito dandum est. l. bonau. l. s. ff. de pos. Quia dominus post condemnationem aliquid donare non potest, licet ante possit & etiam post crimen committitur aliquid donare ante condemnationem sententia. C. de bon. damn. l. si quis post hanc, quae praecipit ut illis qui capitale crimen committit bona publicentur, scilicet, inuenta post sententiam, vel quae ex suspitione perunt alie data. Tamen crediderim esse de mente l. non in cap. quae propter quod si ante sententiam etiam post peccatum crimen depositum daretur ad piam causam haec alienatio tenet. Huius tamem hoc in foro exteriori in crimine laesa magister, & Harelis in cap. cum secundum de heres. lib. 6. & fallit ex peculiari lege Hispaniae in peccato Sodomitico etiam in propriis actibus consummationi illius iam incoacto, ut patet in Recopilatione noua legum. tit. peccatum nefandum lib. 8. tit. 32. l. 2. quia bona horum delinquentium sunt in committum a die commissi criminis. Idemque dicendum est de omni crimine, quo perpetrato ipso facto bona perpetrantis essent confiscata. Sed quia etiam delinquentes hi ante sententiam condemnationis secundum Vico. Sotum, & Ybañes domini sunt suorum bonorum contra Metinam sententiam oppositum eo quod licet possessione expoliari non possit delinquens, nisi per actum, sed ad priuationem proprietatis, & dominij quae consistit solum in parte sua parte non requiritur actus ut maneat priuatus, sed dispositio legis sola decernens priuationem dominij ipso facto, ideo huiusmodi delinquentes siue domini sint, seu possessores ante sententiam si eis reddatur depositum ante condemnationem, cessante prohibitione iudicis non videatur agi contra conscientiam.

¶ Tertio non est restituendum depositum deponenti quando fur, qui deposuit, & dominus in repetendo illud concurrunt: quia praepositur dominus l. bona fides, ita etiam Sotus lib. 4. de iust. & iur. q. 17. art. 2. & Garcia lib. 1. de contract. pag. 28. & in hoc casu restituendum est depositum domino nisi (ut ait Nauar. cap. 17. in sum. nu. 28. allegans Sotum loco citato) scilicet, lib. 4. de iust. & iur. q. 71. art. 1.) timeatur aliquod damnum personae honoris, aut alia molestia, nam & etiam ibi. n. 29. addit Nauarrus, quod etiam acceptum a fure, quamuis ipsius non sit restitui potest, & debet eidem, quo ipse possit ut debet restituere illud domino, cui furatus fuit nisi cessantibus alijs incommodis praestaret domino, aut

fur tenetur restituere, ita D. Antoni. 2. part. tit. 2. cap. 1. §. 4. & Siluester verbo restitutio. 4. §. 1. pro quo fit bona fides. ff. de pos. vbi dicitur etiam quod si dominus non veniat ad praetendendam rem, cuius depositum latro fecit in alio, tunc praedoni, & tunc restituendum est, qui dum non constat, & res est in dubio praedo in sua possessione tuendus est.

¶ Quarto non est restituendum depositum deponenti, quando fur deposuit apud dominum qui subripuit, vel apud proprietarium, ut dicitur in dicta. l. bona fides quia depositum est contractus ubi alij, non domino res seruanda datur, non potuit hic interuenire depositi contractus.

¶ Et tandem ultimo non est reddenda res deposita deponenti etiam si petat, quando ipsa suum damnum, vel alicuius peteret, ut si quis furens arma, quae custodienda commisit ad ledendum se, vel alium peteret cap. nequis. 2. 2. quae l. 2.

¶ Adde etiam ad maiorem exceptorum casuum intelligentiam quod. l. 5. & 6. tit. 14. quinta Partita diffinitur, scilicet, quod licet quando fur qui deposuit, & dominus rei depositae concurrunt simul ad repetendum eam, restituenda sit domino, tamen si a domino non reperitur reddenda est deponenti etiam si illam subripuisse sciatur, dum tamen hic qui deposuit radicatus in bonis inueniatur, quicquid sit soluendo, in demnis verus dominus videtur seruari. Adijcitur & ibi quod in l. bona fides. ff. eo. habetur, scilicet, quod neque etiam res deposita apud depositarium a quo subrepta est deponenti est reddenda, quia ob rationem praedictam depositum hic non proprie contractum est.

¶ Insuper consequenter contingit dubitari utrum possit dominus rem suam apud alium depositam clam subripere.

¶ Ad hanc autem questionem D. Thomas 2. 2. quae l. 66. art. 5. respondet id non licere, grauat enim sic subripiendo depositarium ad restituendum, vel se ostendendum immunem. Unde tenetur cum releuare ab hoc grauamine, sed neque alius cuius res se inuito est deposita apud depositarium per tertium potest hoc facere eadem ratione, nisi quando depositarius scriuit rem depositam iniuste esse possessam a deponente, vel nisi eam denegasset vero domino simul cum usurpatore repente. Nam in his casibus cum eam iniuste depositarius teneat, licite ab eo furtiue subripitur eo modo, quo alia iniuste detenta arg. l. ancillae. C. de furt. & l. bona fides. ff. de pos.

Questio.
Resp. per
diffinit.

¶ Porro an tabernarius aut nauta de re in taberna, vel naui deposita eo ignorante teneatur, inquiri solet. At verò questio haec per distinctionem solutionem accipit: quia potest dari ei consignata ita ut videatur, vel taliter, quod non videatur, ut si detur consignata in bursa, vel sacco: si ergo res deposita sit in nauis vel in taberna, non tenentur de eis tabernarius vel nauta, nisi eis res consignetur, ita Card. & Specu. in Clem. ne in agro. de stat. Monach. Imo si consignetur in sacco, vel in bursa taliter quoniam non creditur de ponenti si dicat aliqua perijsse, nisi probet ita Math. in ead. Clem. §. sane. Neque standum erit tunc eius iuramento de iur. iuran. cap. fin. quia: Non enim datur nisi quando semiplena probatio praecedat ut cap. si. quod metus causa, si quis est quando ad oculos res deposita ostensa est, & sic consignata, quia sic de ea tenebitur: sed de his latius postea dum de custodia rerum agamus dicendum erit.

Specialis
cautio legis
del fuero.

¶ Quoniam supra dixisse meminimus, quod custodi, & depositario negantibus suo dolo, vel negligentia amisisse rem in foro iudiciali incumbit id probare. ff. de cust. & exhib. re. l. 1. vlt. adijcendum ad hoc esse duximus quod. l. 1. tit. 15. lib. 3. del fuero, specialiter cautum est. si quod si res deposita incendio fuerit consumpta, vel furto sublata, teneatur depositarius eodem ipsa die id denunciare, quod si in eodem die ipsum tale noctu acciderit, die sequenti tenetur id patefacere res depositas remanentes ostendendo: quod si praestiterit non tenetur aliter interitum, aut incendium rei depositae. Verumtamen si dominus rei depositae deferat sibi iuramentum, ut iuret amara acciderit, tenetur id iuramento proprio firmare, alias reus sit depositi soluendi.

Corol.

¶ Accedit ad hoc quod. l. 3. & 5. allegati Eod. tit. §. lib. 5. & leg. 2. & 4. & 5. tit. 15. del fuero, decernitur, scilicet, quod qui allegauerit rem penes se depositam incendio consumptam se vel furto sibi fuisse sublata si res sua uita appositae incolumes euasere, soluere depositum constringetur.

Intelligentia
legis.

¶ Sed hoc ita diffinitur, quia cum depositarius non debeat esse minus diligens in deposito, quam in re propria, praesumetur esse in culpa. Nam & si in re sua fuisse negligentiam in deposito diligens esse debebat, adduco si faciat contra eum praesumitur, sed in foro eandem ratio ad est damnandus si cum uita se querere, & de reposita saluare simul ab incendio non potest, si saluare tantum faciat, imo, ut diximus supra de marte Siluestri si

in foro exteriori probauerit utraque non potuisse saluare, absoluentur est a restitutione, si tantum saluauit suas.

¶ Tandem nota quod in hac materia ad iuris peritos scire attinet, scilicet, si multi haeredes depositi fiant, si res diuisibilis sit, partienda est inter illos, si autem res indiuisibilis sit ut equus, dabit haeredi cautionem praestantem pro partibus debitae soluendis; quam si reuenerit praestare, vel si alijs haeredes similem cautionem obtulerint, tunc res pro illis reponenda est in deposito penes aliquam fidam personam dum decernitur quid secundum ius in hoc casu fieri expediat. l. 7. & tit. 5. del fuero.

CAP. XXXVIII. De custodia triplici, utrum famulus dissimulans furtum pro eo teneatur, an bidellus teneatur pro libro in schola relicto, an stabularius tradens clauis cubiculi teneatur pro re ibi deposita, de quaestione iam praedicta, utrum conductor equi teneatur pro eius custodia cum pro eo mittitur famulus, an custodes dissimulantes teneatur restituere poenas quas denunciant alios soluisent, custos in quibus casibus excusantur, qualiter restituat rex negligens in custodia rei, de iudicibus iniuste remittentibus poenas de fisco dissimulante circa eas, an nauis stabularij teneatur ex facto famulorum, traditur doctrina per casibus contingentibus de custodia prohibitorum & fortalij.

¶ **A**gentibus nobis de contractu depositi, quoniam depositum gratia custodiae fit, & de custodibus, qui rebus praestant custodiendi curam facere hic mentionem operipituum est. Igitur primo inquirendum occurrit, pro qua culpa custos alicuius rei teneatur, dicitur ad hoc primum, secundum Salust. verb. custos. §. n. scilicet, quod tripliciter custos alicuius rei constituitur custos illius. Vno modo nullam pro custodia accipit, non mercede, sed gratia tantum alterius gratulata custodiae, & hic quidem de lata culpa tenetur, & de dolo tenetur, sicut & depositarius regulariter tenetur. Alio modo dum pro custodia alicuius rei accipit mercedem specialiter, & hic quidem tenetur de dolo, & lata, & leui culpa, de leui culpa mercedem non tenetur. Nam quod in glo. lib. 1. qui mercedem, si locat, hanc tenetur, quod leuis culpa non intelligitur non semper, sed in casu quo, ut per gratia art. n. s. accipit argentum, aurum, & gemmas, ab aliquo ad fabricandum, inde aliquam rem pro pretio, quae per ratione contractus

Pro Intel.
lig. legis
pan.

Custos vel
tripl.

Intelligentia
legis.

¶ Porro

tractus gratia vtriusq; in ita etiam sub obligatione leuis culpe seruare tenebatur si pro custodia huius reliquarum, & eius materialium specialiter mercedem accipiat tenebitur de leuissima, quia adauget obligationem ista acceptio mercedis accepta specialiter pro custodia

3. Alio modo constituitur custos accipiendo mercedem, sed non specialiter pro custodia vtriusq; qui materialia accipit ad conficiendum opus pro alio scilicet, pannum pro conficiendo velle, vel simile, si pareant haec materialia tenebitur tantum de dolo, & lata culpa, & leui, quia licet acciperit mercedem, sed non specialiter pro custodia, sed pro opere ad se conficiendo.

Questio. At vero quia autore D. Thom. sermones morales in vniuersali minus profunt, scitu opus est in particulari pro quotidianis casibus contingentibus vtrum famulus qui videt alium famulum rem aliquam domesticam suffragari, & tacet, teneatur ad aliquam restitutionem? Respondemus autem ad hoc cum Nauarro in Additionibus ad summam quod certe licet a peccato interdum non excusetur si non recuset scilicet, quando sine suo graui detrimento reuolare potest, tamen ex praesentia tunc tunc nulli restitutioni sit obnoxiosus in rebus rerum custodia competat sibi ex officio, quae ad modum ex officio incumbit praefecto ad curam rerum domesticarum maior domo Hispanice nuncupatur custodia rebus domus inuigilaret, ne pereant, & praefecto camerae, camarero, vulgariter nuncupatur camerae rebus camerae custodiendis operari nauare, sicut etiam alijs ad specialia officia praefectis res pertinentes ad talia officia custodire incumbit. Sed addit Nauarrus, quod licet famulus cui ex officio rerum domus custodia competit, non teneatur quod propter suam taciturnitatem, & dissimulationem aliter constabat clam abstulit, teneatur tamen alium corrigere qui si correctus non praestat emendam est denunciandus.

Resp. Hinc corollarie sequitur quid sit dicendum ad illam questionem vtrum bidellus de libro nichelii reposito ab scholari teneatur si pereat, quia respondendum est cum Siluestro verbo de deposito q. 9. scilicet, quod teneatur bidellus specialis si est in culpa, quia hic cum tollit, & alii de nouo debeat, vnde libro est de iur. ubi est officio custodie in amabile, de eadem est si bidellus si generat res domus officium non est iusto de iure, & de re iudicanda in Bar. in l. quibus vxor. §. vbi dicitur

Questio. Hinc corollarie sequitur quid sit dicendum ad illam questionem vtrum bidellus de libro nichelii reposito ab scholari teneatur si pereat, quia respondendum est cum Siluestro verbo de deposito q. 9. scilicet, quod teneatur bidellus specialis si est in culpa, quia hic cum tollit, & alii de nouo debeat, vnde libro est de iur. ubi est officio custodie in amabile, de eadem est si bidellus si generat res domus officium non est iusto de iure, & de re iudicanda in Bar. in l. quibus vxor. §. vbi dicitur

apud labeonem ff. de furt. arg. l. eum qui & in l. argentum ff. commod. Si autem bidellus sit generalis, vt dictum est non tenetur, nisi ex forma, qua constituitur, quae amittit aduertenda est, appareat etiam fuisse constitutus ad custodiendum libros, hoc Pano. cap. 2. de furt. qui ibi ait, quod licite quis rem alterius restituit deferenti signum eius, nisi sit res pretiosa, quia de facili simplici signo tunc credere non deberet.

Quest. Accedit & alia questio scilicet, an hospes id est stabularius, qui hospitio recipit aduenientes, si domino deponenti ibi res suas conferat clauis cubiculi, vbi reponuntur, si res pereant, teneatur pro eis, & idem quaeritur de nauta conferente clauis deponenti res suas in camera nauis an per hoc excusetur, si dispareant. Dico ergo ad questionem primam, quod si a principio contulit clauis, praedixitque se nolle de custodia teneri, excusatur a restitutione, aliam non excusatur ita glossa. l. debet ff. nautae, caupo, stabula. §. item si praedixit. Secundo dico, quod quando a principio clauis non dedit, sed postea eas contulit licet praedixit se nolle teneri, adhuc tenetur, potuit enim ante dationem clauis aliquid sua culpa, subreptum fuisse. l. sicut. C. de act. & obligat. nisi dominus expressse consensisset nolle eum teneri.

Dictum 1. Dico tertio, (quia ambigere quis posset de qua culpa isti scilicet, stabularius, caupo, nauta teneantur) quod certe tenentur in foro exteriori etiam de culpa leuissima, sed non tenentur de casu fortuito, si aliquid de his, quae eis consignantur deficiat patet ff. nauta, caupo & stabula. & ita §. ad hoc edicto. Quod si quis obiecerit quod isti sunt veluti depositarii rerum sibi consignatarum, ergo non tenentur nisi de leui culpa, sicut & depositarius qui mercedem pro custodia accipit, respondeatur quod est, speciale in istis vt teneantur de culpa leuissima, quia in odium talium, quia fraudes machinari consueverunt sic sancit tunc est quare lex praedicta in praesumptione fraudum fundatur vt ibi patet, §. at hoc edicto. vnde in foro tantum exteriori vni habet. At vero fallit in Foro conscientiae in quo cessat praesumptio, in hoc Foro conscientiae, isti famuli tenentur de leui culpa, nisi in quibus casibus, in quibus tenentur etiam de leuissima scilicet, primam, quando specialiter accepti sunt pro custodia mercede. Secundo, quando de illis consignata diligentissimam custodiam requirebat, & si tunc per ab ipse est in custodia

Quest.

Dictum 1.

Dictum 2.

Dictum 3.

Fit satis obiectio.

arguunt arguunt

arguunt arguunt

Aduer-

Nota. Aduertendum est ite quod non credetur istis scilicet, aliquid datum esse in pecunia seruandam, nisi qui asserit id dedisse, id probet sufficienter arg. ff. de re milit. l. si omnes §. a Barbaris, & patet quia illi. ff. stabulario, aut nautae dans pecuniam eam in conspectu eorum debet numerare ff. de pos. l. i. §. si cista. si autem qui dicit se dedisse eam pecuniam consueuerat portare talem quantitatem pecuniae, tunc credetur iuramento suo aliam non, nisi quatenus probet dict. §. si a Barbaris.

Nota. Aduertendum est quarto, quod fallit regula in caupone, vel stabulario scilicet, quod non teneretur de leuissima culpa, neq; de leui in vtroq; foro vt dicitur regula, quando caupo non vt caupo, & quando stabularius non vt talis, sed vt ciues gratis sine mercede hospitarentur aliquem, sicut consuevit fieri, quando in aduentu regis sui illum comitantes distribuuntur per domos populi. l. si mensor ff. si mensor fallum modum dixer. & argum. ff. de alea. l. i. §. item notandum.

Questio. Affinis quoq; huic materiae est questio illa an conducens equum liber maneat a custodia equi si pereat, quando eius dominus pro custodia eius misit suum famulum, quae similis questio est ei an custos carceris sit liberatus a custodia carceris, quando potestas publica parum de custodia eius fidens mittit familiam suam ad custodia. respondetur ergo ad questionem. Primam quod conductor equi (vt alias supra memini me dixisse) per hoc quod dominus misit famulum, non minus tenetur custodire equum, quam si non misisset, ita glossa, in l. si vt certo §. si deme. ff. commod. Quod intellige secundum Bart. in dicta. l. si vt certo §. si deme. si constat quod locauit dominus equum, & famulum, quia tunc negligentia famuli non excusat dolum conductoris dict. §. si deme. si nondum eum redderit famulo, quia si post redditionem perit, non tenetur vt in l. si mei causa ff. commod.

Resp. Dictum 1. Secundum dico, quod si constat famulum misisse pro custodia, & hoc fecit ab initio, conductor non tenetur de custodia, quia videtur a principio eum voluisse releuare a custodia. At vero vbi nichil apparet an ab initio miserit illum famulum pro custodia, sed vtrum quem famulum, quam equum locauit simpliciter non videtur remissa custodia. l. penul. cum suo gloss. ff. usufruct. quemadmo.

Dictum 2. Hinc iam patet quid sit dicendum ad secundam questionem de excusatione custodis carceris: quia dicimus in casu questionis non excusari etiam si publica potestas misera-

Corol.

rit satellites ad custodiam, ita Barto. in d. l. si vt certo §. si deme. ff. commod. quia non videtur per hoc ei esse remissa custodia vt in l. si mei causa ff. commod. Hinc sequitur quod non propterea, quod alicui datur adiutor est censendus ab officio esse remotus, neq; per se lam institutionem alterius vicarij nihil exprimitur, non videtur prior vicarius, ab officio remotus, quia per has leges per hoc tantum non videtur priori remissa esse cura.

Quest. Accedit huc & ab hac materia non aborrens questio, quae quia saepe est contingens in facto digna est, quae hic discutatur. scilicet an praefecti custodiae vrbium, & custodes exportandarum mercium extra regnum, custodesq; montium, aut alij similes teneantur restituere poenas, quas aliam denunciatu incurrissent, si eos denunciare omiserit, aut etiam necessitate restituendi id quod recepere, ne accularent teneantur: nam certe non satis est euident quid sit dicendum. Nam videtur quod iudex non condemnans in sententia, quam fert, ad poenas fisco debitas, tenetur eas ipse restituere, quia in re ad quam de officio tenebatur omisiuè se habuit, sed etiam isti custodes omisiuè se habuerunt in denunciando, ad quod ex officio, & iuramento praestito tenebantur: ergo tenentur poenas applicandas fisco, vel regi, vel alijs restituere. Tum etiam facessit difficultatem, quia autore Soto de iust. & iur. quicunque iuridice non interrogatur si celat veritatem, quae si pro vt tenebatur fateretur, ad amissionem suorum bonorum per legem. s. per scriptam poenam damnaretur, tenetur restituere talia bona, quia per actum illicitum seu omissionem illicitam impeditur actum iustitiae nempe executionem iustitiae quae alias fieri, ergo.

Quest. Tum tertio accedit, quod si fiscus nomine reipublicae accusans tacite tergieretur, vel reum defendat, tenetur reipublicae de interesse ob hoc amisso vt videtur, ergo etiam praedicti custodes dissimulantes, & non denunciantes tenebuntur interesse poenale, quod res publica habitura inde erat restituere. Tum quarto quia acceptam pro peccato contra iustitiam perpetrando, vt pro homicidio assassinis datum secundum communem Opinionem, & secundum D. August. in Epist. 34. ad Macedonium, est restituendum in conscientia, sed quod isti custodes accepere pro dissimulando, & non denunciando, accepere pro delicto contra iustitiam. Nam non denunciare aliorum delictum eum, quia ex officio tenetur, peccatum est contra iustitiam, ergo tenentur

Quest.

Argu. suo obiect.

Obiectio.

Obiectio.

Obiectio.

in contra. in conscientia restituere id quod pro dissimulando & non denunciando acceperunt.

¶ Sed in contrarium est quod ante condemnationem reus, & si subornauerit custodes ad non denunciandum non tenetur poenam exsoluere in conscientia. Ergo neque etiam ipsi custodes, & si sint subornati tacentes non propter hoc ante condemnationem tenentur exsoluere poenam pecuniariam, quareus esset multandus.

Datum. 1. ¶ Igitur in hac quaestione verisimiliora dicturi dicimus primo, quantum ad culpam, ante quam de restitutione agamus, quod custos quicumque siue custodiae urbis, siue exportandarum mercium extra regnum, siue siluarum, qui iuratus, aut sola fide astrictus fideliter seruare iura eorum à quibus est ad custodiam praefectus, quales etiam sunt custodes venationis, aut piscationis prohibita, & pascuorum, aut siluarum caeduarum, omnes (inquam) isti si dissimulent, neque denunciarent, peccant quidem, quia frangunt fidelitatem, vel iuramentum iustum capit. si verò de iure iurandi argument. capit. 1. & capit. qualiter de pact.

Custodes hic excusant. ¶ At Nauarrus in summa, capit. 17. numero. 122. & 123. à culpa excusat eos custodes, qui scientes eos quos contra facientes inveniunt id ex necessitate eos à peccato excusante fecisse non permittunt eis plura quam talis necessitas exigit. In dubio autem an necessitas contra facientes à peccato excuset, an non, non excusarentur à peccato, si eis permitterent contra facere non denunciando de eis, quia dubitatio non excusat. In dubio enim tutiora sunt eligenda capit. si quis autem de poenit. dist. 7. & capit. ad audientiam. de homic.

¶ Excusat quoque idem Nauarrus ibi eos custodes à culpa, qui sciunt eos, qui in piscationibus, vel venationibus prohibitis venantur, vel piscantur, eosque sic facientes deprehendunt consanguineos esse domini praedictae venationis, aut piscationis, aut tam ei amicos, ut probabiliter sibi persuadeant id domino gratum fore scilicet, quod tales venantur, aut pisces inde capiant. Non tamen eos à culpa excusat, si piscari, aut venari ibi permittant eos, quibus creditur dominus daturus esset facultatem ad haec, si eam peterent sed tamen eam nolunt petere.

¶ Excusat quoque ibi contra alios eos custodes, qui soliti sunt se abscondere, ne videatur ab his, qui talia loca prohibita ingredi volunt, ut ingressos deprehendentes pu-

niri eos curent, dum tamen solum permittant eos ingredi, quod semel deprehensi iterum ingredi caueant, nec sinant eos inferre damnum notabile in locis huiusmodi prohibitis: sic suam hanc sententiam moderatur Nauarrus contra alios tenentes contrarium, quorum sententia sibi dura videtur. Probat autem id quia sic ferè omnes custodes consueverunt facere, idque omnibus constat, unde nemo ingredientium se deceptum fuisse causari potest argu. capit. scienti de regul. iur. in. 6.

Excusat quoque à culpa non denunciando eos custodes, qui constituti sunt ab his, qui iniuste, & tyrannice ius venandi, aut piscandi prohibent, licet iurauerint se denunciaturus argument. in malis promissis rescind. de fidei. 7. 2. quaestione. 4. & capit. non est obligatorium. lib. 6. de regul. iur.

¶ Non tamen iniuste prohibetur venatio aliquibus temporibus, scilicet quando fera venationis pariunt, aut nutriunt, aut tempore niuis, aut quod non fiat instrumentis vetitis, aut artibus prohibitis. Et licet hisce temporibus venantes peccent, non tamen tenentur ad aliquid, nisi post condemnationem per glossam receptam capit. fraternitas. 12. quaestione. 2.

¶ At de restitutione, qualiter custodes hi teneantur dicendum restat, quapropter dicimus secundo, quod tenentur hi si deprehenderit, aut viderint aliqua damna his illata esse, quibus iurarunt aut promiserunt iura seruare, si non reuelauerint, ea damna eis refarcire, ita Nauarrus loco vbi supra, & in eadem sum. capit. 25. nu. 34. & Siluester, restitutio. 3. q. 5. vers. 7. patet hoc Siluestri ratione, quia tenentur ad hoc ex officio. Nam ideò sunt salariati, vel à dominis, vel à communitate quorum iura custodiunt, ut custodes vinearum, & montium, & aliarum possessionum.

¶ De restitutione poenae, quam subitari erant delinquentes, si denunciati fuissent, etiam si talis poena pecuniaria erat, dicimus tertio ad eam non tenere custodes, quamuis non denunciauerint iuxta sententiam Siluestri, & Nauarri locis citatis. In cuius gratiam allegant S. Bernard. & patet. Quia ante condemnationem etiam reus denunciandus à custodibus non tenebatur ad poenam, ergo neque custodes ad eam ante tenentur, licet non reuelauerint.

¶ Praeterea quia in dubium venit an custodes huiusmodi teneantur ad restitutionem eius,

Datum. 4. eius quod acceperit ne accusarent. Respondeatur quarto probabiliter sustineri posse eos ad hanc restitutionem de rigore non teneri, ut probat Nauarrus summa Latina, capit. 17. numero. 3. sed posse eos id retinere titulo de relictis, dum ab eis non repetitur in iudicio, vel extra, in cuius gratiam citat Panormit. in cap. quia plerique. de immunit. eccles. ibi allegantem Anton. probat id etiam per. l. 2. 3. 4. ff. de condit. ab turpem caus. Neque obstat, quod acceptam rem per symoniam non potest retinere, quia in symonia concurrunt speciales causae quas reddit Diuus Thomas, scilicet, tum quia res spiritualis est inæstimabilis: tum, quia iussa est dari gratis. Probatur etiam, quia Syluester ibi ait, sic acceptum à custodibus restituendum esse pauperibus, quod autem sic ob turpem causam pauperibus dicitur restituendum secundum mentem doctorum magis intelligitur de consilio, quam de rigore praeccepti: & quamuis hoc sit probabile, tamen multum vrgent rationes in contra, quod de rigore sit restituendum, sique est consulendum praesertim diuiti custodi, qui potest esse restituendo, quod si protectus opinione Nauarri nolit, non propterea ei neganda erit absolutio.

Datum. 5. ¶ Adde quinto cum Diuo Thoma. 2. 2. quaestione. 62. articul. 7. quod principes, qui tenentur custodire iustitiam in terra, si pereorum defectum latrones crescunt, ad restitutionem tenentur. Quia redditus, quos habent, sunt quasi stipendia ad hoc instituta, ut iustitiam conseruent in terra. At secundum Nauarrum in summa. capit. 25. quando rex, vel dominus aliquid propter hoc, aut propter alia restituere tenetur si restituere non potest aut difficile id potest facere, non est consonus modus restituendi condonare subditis, quibus tenetur aliquas operas, vel iura in perpetuum debita, aut eis annuam pensionem perpetuam, aut temporariam ad id sufficientem super bonis regni constituere, aut de eorum consensu aliquod xenodochium, aut aliud opus pium instituere contra Raymundum approbatam à Sanct. Anton. 2. part. tit. 2. cap. 7. §. 3. Tum, quia si non potest, impotentia eum excusat, tum, quia iura regni diminuere non potest, sed neque onera augere capit. intellecto de iure iurandi. cum annot. ei, tum, quia pro pijs operibus erogare non licet, quod alijs debetur, nisi eorum consensus spontaneus accedat, qualis hic non solet accedere, iuxta illud, Preces principis iussa sunt gloss. in. l. 1. ff. quod iussa. Igitur consultus. medium, & se. Instruct. Negot.

curius erit restituendi in his casibus, ut superflua sui status refecando, aut parcius viuendo, & à donis gratuitis se cohibendo de redditu annuali, quod ad decentiam status sui super esset pro his restitutionibus adiudicaret. Sic enim sentit Diuus Thomas, secunda secunda, quaestione. 117. articulo primo, & Clarius quaestione. 58. articulo. 1. ad. 1. & Aristot. 4. Ethic.

¶ Ad obiectionem primam in contra concedimus antecedens cum Syluest. verbo. iudex. 1. quaest. 2. dicto. 5. vbi de mente D. Tho. 2. quaest. 67. ait, quod iudex poenam dimittens in casu sibi non concesso tenetur ad restitutionem communitati, vel accusatori, si eius intenterat, ut puniretur, qui verò auxit poenam tenetur reo, aitque in hoc concordat Hostien. & Raynunt. in quibus autem casibus iudex etiam inferior possit augere, vel diminuere poenam refert ibi Syluester vbi ait, quod diminuere potest, vbi procedit extraordinarie, scilicet, via inquisitionis, vel vbi accusatus sponte, & non metu probationum constitetur cimen, nisi immineret periculum animae, vel ecclesiae, iuxta mentem vtriusque iuris, & secundum Hostiensem, vel vbi poena imponenda relinquitur iudicis arbitrio. Consentit Frater Iosephus in suis floribus de restitutione, vbi ait, quod iudex inferior, qui poenam ex lege fisco applicandam delinquenti, vel accusatori remittit, illam soluere tenetur, tum, quia iniuriam fecit vni litiganti, cui erat poena applicanda: tum, quia secundum legem sententiam poenae ferre tenetur, sicut etiam tenetur iudex ad eas expensas restituendas in quibus non condemnauit partem, cum tenebatur in eis condemnare, & in libello sunt petita. l. sanximus. C. de iudic. vel cum iuxta Recopilationem nouam legum, verbo execution. libro quarto, titulo decimo septimo, lex. 10. in processu continetur petitio expensarum licet in libello non sint petita. At licet autem omnia ista consequentia ad antecedens, & ipsum antecedens concedamus negamus tamen consequentiam propter disparitatem magnam, quae est inter antecedens, & consequens, quia iudices tenentur exequi actus iudiciales poenarum in effectu ius suum vnicuique tribuendo. At verò custodes non sunt ex officio poenarum executores, sed principaliter destinantur ad indemnitatem illarum rerum, ad quarum custodiam praeficiuntur: ergo solum tenentur ad damnum, quod ex sua dissimulatione contingit, puta si permittunt subripi

Ad obiect.

Poenā vbi arbitraria

Iudex remittens poenam.

Differētia inter iudicē & custod.

Hh ligna

Custodes non excusantur à damn.

De Silu.

ligna à syluis in casibus in quibus cessores lignorum itragem faciunt, vel necessitas à peccato eos non excusat, sicut excusare possent in montibus, & syluis ceduis sui populi tatum ligna necessaria cedentes, vt sentit Nauarrus, non tamen (vti reor) excusaret à restitutione lignorum, licet excusaret à restitutione pœne custodes siluarum in casu, quo prætermittent denuntiare exteros, præsertim non habentes siluas suorum populorum proximas, si viderent eos cedere ligna in siluis, quas custodiunt. Quia & si ex vsu, ita interpretante populi habentes siluas proprias videantur contentari sola pœna, quando sui custodes deprehendant exteros ibi cedentes ligna: tamen, quia illam pœnam accipiunt ab exteris nõ habentibus ius ibi cedendi ligna loco interesse, hoc interesse tenerentur refarcire custodes, si cum exteris cedentibus ligna dissimularent, quia hoc non est pœna propriè, sed interesse, ita de mente Nauarri.

¶ Idemque dicendum est secundum Nauarrum in summ. cap. 25. num. 34. de custodiibus mercium, qui licet non teneantur soluere pœnam laendam ab importantibus merces prohibitas intra regnum, vel eas extrahentibus extra regnum, etiam si cum his transgressoribus dissimulauerint, tenerentur tamen ad restituenda ve&igalia, quæ importatores, vel exportatores harum mercium deberent soluere. Quia hoc non est pœna, sed interesse, quauis excusarentur, sicut & à pœna, ita etiam à restitutione bonorum, quibus ob id priuandi essent importatores.

Ad obiecti.

ex Sot. sum.

Variant Sot. & Nauar.

Veritatem negas quid.

¶ Ad secundam obiectionem desumptam ex auctoritate Soti negamus antecedens contra Sotum. Non enim, qui in iudicio iuridicè interrogatus inficiatus est veritatem, quam tæteri tenebatur, in conscientia teneret restituere pœnam pecuniariam, in qua fuisset mulctatus, si falsus fuisset veritatem. Hoc autem tenens Nauarrus in summ. Lat. cap. 18. num. 48. probat, quia in foro conscientie non tenetur aliquis ad pœnam: donec à iudice damnetur, iuxta glossam receptam capit. fraternitas. 12. quæst. 2. & S. Thom. 2. 2. quæstio. 62. artic. 3. Huic sententie adhæret Metina in sua instructio. §. 35. fol. 178. quam & probat, tum, quia qui per violentiam detinens custodem carceris, si sic semel euasit è carcere non tenetur se offerre ad suspendium, ad quod aliàs nisi fugisset esset damnandus. Ergo neque in nostro casu, qui negauit semel veritatem in conscientia, tenetur ad pœnam, dum ad eam non damnatur. Tum, quia non obstat, quod negando

iniuste, impediuerit actum iustitie, aut eius executionem, quia leges pœnales, sicut & cæteræ leges non obligant, nisi prout receptæ sunt in vsu. At non sunt receptæ in vsu, vt in hoc casu obligent ante condemnationem inique sua fraus hic iniuste neganti patrocinatur sed vsus iuxta, quem lex pœnalis tantum vigorem habet. Hic autem vsus fundari videtur in quadam inclinatione naturali, qua homines recusant pœnarum contra ipsos inpositarum fieri executores, quia hoc esset contra cap. ex parte de constit. & l. conuenire. ff. de pact. dot. Cæterum sententia contraria Soti solum habet verum in debito, & in interesse, quia ista ante condemnationem, imò & post iniquam absolutionem debentur, iuxta Innoc. cum communi in capit. quia plerique de imunit. eccles.

¶ Ad tertiam obiectionem concedimus planè, quod fiscus nomine reipublice accusans, si tacitè reum defendat, vel tergiueretur, peccat, & quidem si in civili causa sic delinquat, reipublice principale, & expensas restituet: imò & pœnam pecuniariam in qua denuntiatus erat, iuxta legem mulctandus, vt videtur, & si in causa criminali sic peccauit ad expensas, & ad damnum quod inde illatum est tenebitur, cuius potissima ratio est, quia fisci munus est in iudicio, & ad iudicium deferre delicta notoria, & instare in casibus sibi concessis, vt causæ & pœnæ legales deducantur, vsque ad vltimam prolationem sententie debitamque executionem, ad quod non tenentur meri custodes. Vnde cum fiscales causarum sint veluti promotores, & procuratores, nihil mirum si ad prædicta restituenda obligentur, sicut obligaretur promotor, & procurator, qui in prædictis deliquisset. Non tamen vt prædictum est custodis officium est, nisi tantum per vigilem custodiam indemnitati reipublice, aut eius à quo ponitur prospicere. Vnde si damnum inferri non permittat, aut si iniuste illud inferri permittat, illud si restituat ad nullam aliam pœnam in conscientia exsoluendam tenetur ante condemnationem, etiam si dissimulauerit. Quare propter disparitatem hanc custodis, & fisci negatur consequentia.

¶ Deinde queritur an nautæ, caupones, stabularij, & similes teneantur ex facto suorum famulorum? Respondetur ergo secundum Ioan. Ana. in consilio. 2. incipiente, In Christi nomine, quod sunt quadam personæ, quæ regulariter tenentur ex facto, & delicto familie suæ, vt sunt publicani, nautæ, & caupones, stabularij & similes quorum famuli, si deliquerint: tum hospes pro iniuria reali, & damno dato potest agere contra cauponem, nautam, vel stabularium. ff. de vulnere autem illato per famulum, isti non tenentur quoad expensas, vel interesse, pro quo facit textus iuxta glossam in dist. l. licet. §. si depon dicitur in verbo. sed si damnatum, & in l. debet eod. tituli in principio. Facit quoque pro hoc ratio, scilicet quia non est eadem ratio de damno illato in rebus hospitibus per famulum prædictorum illato, aut de vulnere illato. Quia vix potest fieri damnum in rebus, quin stabularius, vel nauta sit in aliqua culpa saltem leuissima, quia potuisset diligentius custodire, non autem si iniuria facta sit per famulum, hospitis personæ ipsum vulnerando, quia prædicti ob stare nõ possunt, quin famuli eorum ex impetu iræ aliquando, si velint, occidant, vel percutiant, vel verberent hospitem.

Ratio.

Differetia fisci & custod.

De nautis, stabul. Quest. Personæ obligatæ ex facto fam.

Ratio.

Not. 2.

Corol.

Pro castro conting.

Questio.

Quest.

deliquerint: tum hospes pro iniuria reali, & damno dato potest agere contra cauponem, nautam, vel stabularium. ff. de vulnere autem illato per famulum, isti non tenentur quoad expensas, vel interesse, pro quo facit textus iuxta glossam in dist. l. licet. §. si depon dicitur in verbo. sed si damnatum, & in l. debet eod. tituli in principio. Facit quoque pro hoc ratio, scilicet quia non est eadem ratio de damno illato in rebus hospitibus per famulum prædictorum illato, aut de vulnere illato. Quia vix potest fieri damnum in rebus, quin stabularius, vel nauta sit in aliqua culpa saltem leuissima, quia potuisset diligentius custodire, non autem si iniuria facta sit per famulum, hospitis personæ ipsum vulnerando, quia prædicti ob stare nõ possunt, quin famuli eorum ex impetu iræ aliquando, si velint, occidant, vel percutiant, vel verberent hospitem.

¶ Adde secundò de mente eiusdem Ioan. de Ana. quod alie personæ à prædictis, scilicet à nautis, cauponibus, & stabularijs distinctæ, quæ ita demum tenentur, si aliqui de familia deputentur ad certum officium, & in illo delinquant tenentur pro hoc, quia tunc dicitur paterfamilias esse in culpa deputando in sufficientem. Hæc autem est communis opinio doctorum in l. i. §. familie. ff. de publ.

¶ Ex quo corollarie sequitur secundum Syluestrum verbo. nauta, quid sit dicendum ad casum quæsitum, qui in contingencia accidit, scilicet, an in casu, quo nurus ad custodiã infantis accendit secutum lucernam, & ex ea negligenter, omisa noctum est duarum domorum incendium, focer, vel paterfamilias teneatur ex facto suæ nurus. Nam concludit Ioan. de Ana. in consilio. 7. incipiente, In nomine sanctæ Trinitatis, quod non tenetur. Quia iste focer, vel paterfamilias non deputauit illum ad hoc, sed gubernationi liberorum, quæ est de iure naturali. Tum, quia ista culpa ex incendio, quæ præsumitur contra habitantes iudicatur leuissima, vt significat glossa. in l. qui bus modis re. contra. ob. §. præterea, & ista culpa non est imputabilis, vt placet Salicet. in l. si vendita. ff. de peric. & com. rei. ven. & Bal. in l. in iudicio. C. de loc. vbi proprie loquitur de lucerna.

¶ Verum teneatur nauta si res meas transfuerit in aliam nauim & perierunt, vide supra in materia locationis. ¶ Præterea ad illam quæstionem qua queritur à Syluest. verbo. custos, quæst. 5. vtrum custos castri teneatur de custodia si in fine an-

ni, quo promiserat custodire obrulit illud domino, qui illud non recepit. Et deinde capitulum est ab hoste. Bartolus. l. si mora. ff. solutio. matrimon. tenet in distinctò negatiuam asserens, quod etiam si non fecit oblationem castri, domino, non intelligitur iterum se ad custodiam obligasse, & idem ibi tenet Imola, vide ibi Syluest.

¶ Porro illa quæstio ab hac materia, vbi agitur de deposito, & custodia, non multum abhorret, de qua se interrogatum, ait Nauarrus in summa Lat. capit. 17. num. 235. scilicet, an vxor, filius, aut cognatus alicuius delinquentis, si deponat clanculum in monasterio, vel alibi in alio loco, ne à iudicibus sequestrentur, teneatur ipsi deponentes, vel alij huius rei conscij excommunicationis censura, vel iuramento iusi illa reuclare ad ea manifestanda. At tandem respondet ibi Nauarr. quod si omnia bona sic abscondita, & deposita pertineant ad compensandum debitum dotis, vel debitum aliud: non tenentur ea manifestare, alioquin tenentur. Sed cum causa compensationis dotis, vel alterius debiti retinentur seruandæ sunt conditiones iustæ compensationis, & præsertim eueniendum est ne iterum possit peti debitum, in cuius recompensationem retinentur.

¶ Hoc autem verum habet maximè, dum via inquisitionis, vel per edictum iubentur denuntiare. Quia tunc etiam à denuntiando possunt tales alia via excusari, scilicet, quando nõ possunt probare. Quia dum non sunt probando, etiam si tunc via recompensationis debiti non retingerentur, à scientibus denuntiandum non esset. Secus esset si iudex post semiplenam probationem coram ipso factam ad plenam probationem habendam præciperet, vt qui illud scit ad restituendum venit iuxta cap. si de iure iuran. & cap. ad nostram eod. tit. Nam tunc quamvis probare illud non possint, neque admonitio euangelica præcesserit deponere, id quod sciunt tenentur, nisi sit persona, quæ id scit de numero eorum, quæ à testificando eo casu excusatur ob cognitionem, vel ob aliam causam, vel causas, de quibus supra meminimus, & etiam meminit Nauarrus in summa. cap. 25. num. 48. & seq.

¶ Adhuc & illa quæstio non est aliena à materia custodum, de quibus nunc agimus, scilicet, an dñi recipere possint ea tributa, quæ pro custodia fortalitorum, & pro vigiliis ibi præficiendis imposita sunt, quando iam per dominos vigiles, & custodes non statuitur ad ea custodienda. Quæstio est, cuius meminimus

Quest.

Resp.

De custod. fortalit. Quest.

De custod. fortalit. Quest.

Sct. Cord. Distum. 1.

in tomo primo nostri Instructorij, in materia de tributis, & cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiarum, quæst. 113. Dicendum est ergo iuxta eius sententiam, quod si huiusmodi fortalitorum custodia cessauit, quia iam omnino diruta sunt, ita vt in eis custodes, & vigiles non commorentur, præsertim à tempore immemoriali planum est ea tributa exigere non posse. Nam & cessasse titulum, veramque causam constat, neque manet, nisi quidam fucatus color ad ea exigenda tributa.

¶ Secus autem esset in casu, quo talia fortalitia perseverarent, in eisque custodes, & vigiles commanerent cum suis præfectis, Alcaydes, Hispanicè nuncupatis, vel esto alij vigiles, & custodes non essent, si tales præfecti vera ibi pro custodia morarentur. Nam tunc liceret, & in hoc postremo casu consuetudo ea tributa exigendi tolerabilis esset, licet defactò non expendantur, nunc (quia opus non est propter statum pacificum terrarum) in vigiles eorum, & custodes, sed insumantur in alia. Quod dupliciter limitat ibi Corduba. Primò dum probabilitas adsit, quòd in aliquo tempore talia fortalitia huiusmodi vigilibus indigebunt. Secundò vt si necessitas ibi constituendi custodes, & vigiles se obtulerit, vassalli, vel populi ad maiora tributa pro vigilibus, tunc constituendis non constringantur etià si plures vigiles, quam erant in vsu à principio, ibi sint constituendi. Aliàs si talis probabilitas non adsit, illicita est eorum exactio, siquidem causa impositionis eorum omnino cessasse videretur.

Sent. auto. vis.

¶ At verò licet istam sententiam Cordubæ cum his duabus limitationibus restrictam non ausim damnare: tamen, quia in Hispania aliqua sunt fortalitia in interiori parte regni, quæ iam moraliter loquendo tuta sunt ab hostibus tam interioribus, quam exterioribus, ita vt insultus ab his verisimiliter, neque nunc, neque in posterum timeri debeant, sit sanè, vt dominis horum tutum non sit hæc tributa exigere eo titulo, quem allegat Corduba, scilicet, quòd licet nunc tali vigilum custodia non indigeant, aliquando tamen indigebunt. Quia respondemus ei, quòd in his expectatio probabilis necessitatis cessat, quare vt ait Syluester verbo dominium, quæst. 4. dicto. 4. cum moraliter non fit illud, ob quod tallia, vel tributa exigantur, etià si à tempore cuius memoria non extat incontrariù sint exacta, iam illa exigendo dominus, vel princeps peccat.

Quest.

¶ Tandem vt finem huic materiæ impona-

mas, si queratur custode negante suo dolo, vel negligentia amisisse rem, quis hoc probare teneatur: respondetur, quòd si loquamur in foro contentioso, ipse custos tenetur probare, qui mercedem ff. locat. adiuncta gloss. Secus autem est in conscientia. Idemque dictum est de custode carceris, & de depositario. ff. de custod. & exhib. re. l. vltim. At vero in alijs casibus regula generalis est, vt qui dolum allegat, probare debeat. l. quoties. ff. de probat.

CAP. XXXIX. Diffinitur donatio, diuiditur que in donationem inter viuos, & in donationem causa mortis: donatio rursus est triplex, modalis, conditionalis, & absoluta: annumerantur hic qui prohibiti sunt donare, de furioso, de prodigis, de minoribus, quantum donat minor, & an ingressu religionis donare possit, & an eius donatio iurata valeat: de casibus vbi filij donant, de filijs maioribus. 25. annorum, de speciali dispositione Hispaniæ circa testamentum filiorum, an filij donare possint causa mortis.

QVamuis secundum mentem Soti lib. 6. de iustit. & iur. q. 2. art. 1. conclus. 2. & Conrad. lib. de contract. q. 16. donatio, eo quod non constat ex consensu mutuo, in utroque contrahente obligationem ingenerante à ratione propria contractus secluditur: tamè, quia largo saltem modo etià à iuristis contractus esse conceditur, de ea hic vbi de contractibus tam copiosè est actum, non prætereundà esse mentionem iudicauimus incipientes ab eius diffinitione. ¶ Donatio igitur secundum D. Tho. 1. sent. dist. 18. art. 2. est datio liberalis, siue irredibilis compensationem non intendens. ¶ At si de diuisione donationis queratur, licet aliàs multipliciter soleat diuidi, nos illas diuisiones omittentes, solum illam Azo. in summa proponendam duximus, quia cum plura de materia donationis in tom. 1. nostri Instructorij dixerimus, iam hic aliqua, & non omnia sub breuitate perstringere nobis est cordi.

¶ Est igitur duplex donatio alia, scilicet inter viuos, alia autem causa mortis. Donare ergo inter viuos est, quando rem quam dono, potius volo habere alium quam me. At verò donatio causa mortis est, quando volo me potius habere, quam alium, cui dono, què malo habere, quam hæredem meum. Quando vero alia causa in donatione interuenit, quam liberalitas, potius dicitur recompensatio, quàm donatio, secundum Panor. in rub. eo. tit.

¶ Accedit & secunda diuisio, qua donatio inter viuos tripliciter diuiditur. Nam alia dicitur

Donatio inter viuos & caus. mort.

Donatio triplex modalis, condit. absoluta.

dicitur absoluta, alia conditionalis, alia modalis. Quibus adijcitur quarta, scilicet; donatio remuneratiua. ff. de donat. l. 1. C. de donationi. sub mo. l. 1. & 2. At verò hæc remuneratiua donatio non reuocatur gratia ingratitudinis, quia mera donatio non est.

¶ Nunc autem qui sint illi, qui donare possunt inquirendum est. Statuitur autem ad hoc regula generalis hæc, scilicet, quòd omnis, qui habet rei dominium, vel proprietatem, & iurè non est prohibitus donare potest. Neque hic mentionem facimus de donatione remuneratiua, quæ proprie donatio non est. At verò quibus generibus personarum huiusmodi donatio prohibeatur indagandum est.

1. ¶ Igitur primò interdicta est facultas donandi illis, qui mentis compotes non sunt, quippe qui furiosi sunt, vel huiusmodi in Clementi furiosus de homicidio. Secundò prodigis, in l. 1. ff. de curat. furio. Tertio minori. 25. annis. C. si maior. fac. rat. hab. l. vltima. Quarto filios familias. ff. de do. l. filius familias, quòd tamen aliquando patitur exceptionem, scilicet quando talis filius est in dignitate constitutus, vel senatoris est filius, vel si pater dedit ei liberam administrationem, vel peculium castrense, vel quasi castrense habet. Super hoc autem consulendus est Inno. in capit. grandi. de sup. negl. præl. lib. 6. & dict. l. filius famil. Quintò his, qui non habent proprium vt seruis, & religiosis, & huiusmodi. cap. non dicatis. 12. q. 1. quòd exceptionem habet in his, qui de licentia superioris id faciunt, vel legitimam administrationem habent, vt ex iusta causa donent in dict. l. filius familias, & 12. quæst. 1. quia & cap. tua. de his, scilicet, quæ seruando seruari non possunt. Sextò Abbatibus & alijs prælatis, nisi habeant administrationem, & ex consuetudine sit receptum, quòd aliquid possint donare de electio. cap. 15. cui tamen generaliter nulla persona ecclesiastica donare potest immobilia, vel mobilia pretiosa, imò neq; pecunià, quando ad emenda immobilia deputata esset, vel in magna quãtitate consisteret alienare, sine solemnitate potest, capi. nulli liceat. de reb. eccles. non alien. Quòd secundò Cordubam intelligendum est quando voto, vel promissione iita mobilia, scilicet pecuniæ, vel familia deputata essent ad emenda immobilia. Quia tunc vt dictum est, sine solemnitate alienari non possunt. Septimò vxori nihil vltra dotem habenti, imò in Hispania etià si vltra dotem habeat, quia administratio etià bonorum paraphernalium pertinet in his regnis ad maritum. Octauò illi, qui crimen lætæ maiestatis commiserunt. Instruct. Negot.

statis commisit. l. fi. C. ad legem Iuliam mag. Nonò hæreticis quorum bona ipso iure sunt confiscata. cap. secundum leges de hæret. lib. 6. Decimò contrahentibus in castas nuptias dicto cap. secundum leges. Vnde decimò illi, qui capitale crimè perpetravit, propter quòd eius bona veniunt publicanda, quia hic post condemnationem donare non potest, licet ante possit. l. post contractum. ff. de donat. Duodecimò illi, qui in aliqua re cadit in commissum. Decimò tertio militi, qui conturbat, vel meretrici donare non potest. l. 2. C. de donat. in ter vir. & vxor. cui adiunge clericum, doctorem, & aduocatum, qui dicuntur milites per not. in l. miles. ff. de sent. & re iudic. Decimò quarto viro erga vxorem, & e contra nisi in casibus infra dicendis. Decimò quinto patri, qui filio, aut filia donare non potest, quia censentur vna persona, nisi in casibus exceptis, de quibus infra videto glossam in l. pater. C. de inoffic. don. Decimò sexto non habenti dominium in re, vt furi iuxta a. nemo. ff. de reg. iur. Decimò septimò prohibetur donatio pro quacunque causa illicita, quæ à lege punitur, siue pro adulterio, siue pro alio crimine, iuxta l. affectionis. ff. de donationibus, quæ in hoc sensu loquitur. Decimò octauò quilibet donare prohibetur vltra. 50. solidos. l. penult. C. de donationibus. Hoc autem intelligitur sine insinuatione præcedenti, quòd tamen exceptionem habet in aliquibus casibus. Decimò nonò donare non possunt, qui ex donatione impotentes fiunt ad soluendum debita. Vigesimo donare quis non potest iudicibus, aut officialibus salariatis pro aliquo beneficio tempore suæ administrationis ab ipsis obtento. l. fin. C. ad. l. Iuli. & punitur si occultè donauerit, ita gloss. exceptis esculentis, & potulentis paucis diebus consumendis. Vigesimo primò prohibentur visitandi donare aliquid visitatoribus, vel eorum famulis cap. exigit. cap. felicitis. de censib. in. 6. Vigesimo secundo donare non possunt illi, quibus per statuta municipalia interdictum est, nisi certo modo seruato donare, nisi illum seruent.

¶ Iam ista sigillatim veniunt examinanda, & primò queritur de furioso quare donare non possit, cù videatur esse suorum bonorum dñs cù circa illa possit iniuria pati. Respondetur autè breuiter, quòd duplici nomine talis donare non potest: tum, quia donatio est actio humana, quippe quæ libera est, & in facultate hominis existens, tū, quia gratuita est datio. Vtriusque autè huiusmodi conditionis actio furiosus non est capax. Quocirca dñs proprii incapax esse

9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
De furioso Questio. Resp. 1

esse videtur, licet negandum non sit, quod furiosus, siue continuo furore laboret, siue per intervalla quoadiu fuerit, pati potest iniuriam. Sed non facere. ff. de iniur. illud. canonizata. 15. quæst. 1. illud. ex eadem ratione prohibitus est testari. C. qui testa fac. poss. furiosum: sed neque baptizari potest, nisi in casu de baptis. cap. maiores. Sed neque potest puniri poena pecuniaria, nisi furor superuenisset iam perfecto processu iurum defensionum, quibus dum sanus mente esset, se defendit ab delicto tunc a se commisso, quia alias indefensus condemnaretur.

De prodigis. Quest.

¶ Secundo queritur de prodigis, an antequam detur eis curator, possint donare bona sua, aut per viam contractus distrahere. Puto autem dicendum esse cum glossa. l. curatores. C. de curator. furios. vel prodig. quod post interdictionem bonorum non potest contrahi cum prodigo, etiam si ei curator nondum datus sit. Quia facta traditione bonorum prodigus est in curatione agnatorum, vt notat dominus Azor. in summa huius tituli. §. & furiosis: & per consequens, quod post talem interdictionem bonorum donare non possit, etiam si curator ei constitutus non sit propter eandem rationem.

¶ Sed quid dicemus, si datio curatoris data sit alicui, vt prodigo cum prodigus non sit, an talis datio tutoris teneat. Respondetur sane ad mentem prædictæ glossæ, quod tenet talis datio, sicut si daretur, vt furioso ei, qui furiosus non esset. Huic magis videtur accedere glossa cum quibusdam alijs, quia satisfacit argumento incontra desumpto. l. Scie. ff. de tu. & cur. dat. ab his, quia ibi tutor propter ætatem dabatur.

De minori bus. Quest.

¶ Tertio queritur circa minores, an licet ipsi si minores, 25. annis, iuxta l. vltim. C. si maior. fac. ra. hab. donare non possint, talis ab ipsis facta donatio efficax esse possit. Respondetur autem primo ad questionem hoc esse certum, vt dic. l. vltima diffinitur, quod si tales minores post 25. annos ratificauerint in minori ætate celebratum iam contractum, eum reddunt efficacem: ac per consequens, si sic postea ratificauerint donationem factam in ætate minori, rata iam, & valida subinde erit.

Dictum. 2.

¶ Accedit secundo, quod licet ipsi minores, sine licentia curatoris donare non possint: tamen eorum curatores nomine minorum ex rationabili causa donare possunt, sicut fratri minoris naturalis licet non legitimum potest, imo tenetur eius curator donare alimenta inter quæ si est filius nobilis, computantur sumptus sui

dij pro Grammatica, & Rhetorica addiscenda. Quia hæc addiscere filios nobiliu decet. l. de bonis. §. non solum. ff. de carb. edict. ita Bar. l. si quis. ff. de libe. agn. & l. dedit. ff. de coll. bon. vbi ait, quod tenetur dotare sororem pupilli, quia ad hoc tenetur pupillus. Similiter tutor tenetur subministrare alimenta matri, & sorori pupilli, si egent, quæ quidem alimenta præstanda sunt, secundum consuetudinem regionis ad arbitrium boni hominis, & iuxta facultatem pupilli, & dignitatem alendorum, secundum Bart. in tract. de duobus fratribus. Accedit Corduba, qui in tract. de calib. conf. ait quod probabilius est, quod filius naturalis, & multo magis legitimus secundum licentiam status (si adsit facultas) est alimentandus à fratre legitimo, siue ab eius tutore dum eget, vide. l. 3. tit. 4. Part. 5.

Mater soror pupilli alenda.

¶ Adde tertio, quod secundum Syluest. verb. restit. 3. q. 8. dict. 4. in fine, tutor nomine pupilli more ciuitatis mittere potest Encenia magistro, & suis coniunctis, quia talia Encenia cum sunt consueta dicuntur quali debita, secundum glo. l. 1. §. sed nonnullos. ff. de rut. & ra. dist. potest quoque tutor ex rationabili causa remittere debitum suo pupillo, quando tale debitum non est liquidum. l. pactu curatoris. C. de pact.

Magist. pupilli.

¶ Et tandem quarto adnotato, quod de mente Soti esse censeo, quod si pupillus dum in studio commoratur, de centum sibi missis quotannis à tutore pro alimentis quinque aureos ludit, vel cum amicis expendit, vel alicui faminae male donat, quidquid sit de peccato, donatio talis erit valida. Nam & in filio patrisfamilias in studio versante hoc concedit Sotus, quia patres non debent esse nimij, vt velint irritare ea quæ cum non sint exorbitantia inter adolescentes sunt assueta, sic & tutores in hoc non debent esse nimij.

Quantum donat pupilli.

¶ Præterea perpendendum est quinto, quod minor sine autoritate curatoris, si cum iam sit eadem adeptus ætate, vt intrare possit religionem, si intrat religionem omnia bona sua donare potest, reseruata tamen legitima ascendentibus, vel descendentibus, si quos habet debita. c. si. 19. q. 3. Reseruata (inquam) quoad proprietatem. Nam vltimum fructum non amittit, dum viuit secundum Inn. in c. in presentia. de probatio. Et secundum Panor. in eo. cap. in presentia, & huius ratio est, quia mori fingitur, ideo tunc omnia bona sua alienare potest. l. Deo nobis. C. de epis. & cler. sed aduerte id ex cuius ignorantia sæpe erratur, hæc donatio, seu alienatio aut renuntiatio bonorum, quæ fieri solita erat ingressu religionis, vel paulo ante, dum se parabat quis ad hunc ingressum

Error. 60. ting.

Conc. Tri. ingressum sic moderata est per Concil. Trid. session. 25. cap. 16. vt possit sortiri effectum, valideque fieri vbi sic cauetur, nulla quoque renuntiatio, aut obligatio antea facta, id est, ante professionem etiam cum iuramento, vel in fauorem cuiuscunque causæ piæ valeat, nisi cum licentia episcopi, siue eius vicarij fiat intra duos menses proximos ante professionem, ac non alias intelligatur effectum suum sortiri nisi secuta professione, aliter vero facta etiam cum huius fauoris expressa renuntiatione etiam iurata sit irrita, & nullius effectus, vbi loquitur tam de viris, quam de fœminis.

6. Corol.

¶ Aduerte sexto, quod ex prædictis sequitur corollariè, quod si recedit post professionem, quam credidit tenere, & non tenebat, re-habebit sua, siue donauerit ea expresse monasterio siue non. Tum propter prædictam sanctionem concilij: tum, quia videtur donasse causa mortis mundanæ, quæ sit per professionem, quæ in hoc casu verè non est subsecuta. facit. l. si pater. C. de hæ. instit. Imò etiam in casu quo credebatur, quod non teneret professionem si donauit expresse, licet secundum ius ciuile. l. cuius per errorem. ff. de reg. iur. videatur talis donatio esse valida, quia videtur in omnem casum donasse, nihilominus tamè, si professio non tenuit non censetur sortita esse effectum, neque fuisse valida propter istam Concil. Trid. sanctionem.

Quest. Obiectio.

¶ Porro adhuc consequenter inquirendum venit, an donatio minoris circumuallata iuramento ad sui impletionem obliget, & videatur quod non. Quia cum per se sumpta propter prohibitionem iuris nulla sit, iuramentum eum super illicitam, & prohibitam donationem cadat non videtur eam firmare.

Distum. 1.

¶ Hoc nihilominus non obstante videtur ad questionem dicendum, id est, quod in foro exteriori stando, minor annos. 14. non adeptus etiam si donationem, quam fecit iuramento firmauerit in tali foro non cogetur ad eam adimplendam, nam non tenetur talis ad obseruantiam contractus, quem contraxit etiam si iuramento eum firmauerit, vt itabiliter est. l. 16. tit. 5. Partit. 5. Secundo dicimus, quod minor adeptus vsu rationis saltem, si excesserit 14. annos stando in foro conscientie, si quid eum iuramento donauerit tenetur eum potest ad talis donationis impletionem quamuis crediderim ista iuramenta realia minoris posse per curatorem, seu tutorem irritari, quia si vt sensit Sotus pater potest irritare omnia iuramenta filij sicut & vota, nisi facta sint per modum contractus, quos nequit pater

Instruct. Negot.

ter irritare, quare hoc non poterit tutor, aut rator minoris, qui vices gerit patris mortui? Sed iam hoc secundum dictum patet: tum, quia ratione seruandi iuramenti etiam qui metu iurauit vsuras soluere cogitur ad soluendum. Ergo minor pollens vsu rationis ratione iuramenti, quæ donauit iurando dare obligatur facit cap. debitores. de iur. iur.

Prob.

¶ Tum, quia vt decernitur cap. si vero. eod. titul. non est tutum quemlibet contra iuramentum suum venire, nisi tale sit, quod seruatum vergat in interitum salutis æternæ. Tum, quia donatio, qua vxor coniugi donat, licet sit prohibita iure si confirmetur iuramento necessariè est obseruanda, secundum Panor. mitanum, cap. donatio. eod. titul. qui ait hanc opinionem esse communem, nec hoc iuramentum esse contra bonos mores naturales. Facit ad hoc argum. in capit. cum contingat. de iure iurand. Ergo pari ratione donatio facta iuramento facta à minore necessario est complenda si non est prodiga: tum, quia minor post 14. annum ligatur, dum contrahit per iuramentum nec potest restitui contra iuramentum, secundum glossam. cap. si venditori. de emptio. & venditio. & l. 16. titul. 2. Partita. 3. quia vt inquit dicta glossa: iuramentum representat eum maiorem, quæ quidem argumenta, & præsertim illa, quæ de sumpta sunt ex cap. si verò, & ex cap. debitores, & ex capit. cum contingat. de iure iuran. probant in conscientia minorem etiam. 14. annis, dum sufficienti sit præditus vsu rationis teneri, si ex iuramento non prodigè donat adimplere, quod donare se dixit, nisi fortè iuxta mentem Soti irritetur tale iuramentum per tutorem.

Prob. 2.

Ad obiect.

¶ Ad obiectiorem autem incontrarespondetur ex sententia glossæ super capit. debitores. de iure iurand. quod ratione adiuncti iuramenti hic interuenit casus, vbi licet non teneat principale, id est ipsa donatio minoris per se sumpta: tenet tamen accessorium, id est, iuramentum quod tenere non potest, nisi donatio impleatur. Quia alias cum iuramentum hoc non sit contra bonos mores, & cum in conscientia teneat, si non impleatur contra conscientiam agitur. Atque hic quidem, vbi licet non teneret principale, tenet tamen accessorium, patitur exceptionem illa regula, quæ traditur cap. si diligenti. de for. comp. & C. de legi. non dubium. scilicet, quod vbi principale non tenet, neque accessorium.

De bon. castr. Corol.

¶ Adde vltimo, quod minor 25. annis si bona habeat castrensia, vel quasi castrensia legitimo pollens à vsu rationis potest ea donare.

Hh 4.

Quia

Quia de peculio castrensi, vel quasi castrensi potest ad libitum disponere, & testari, quia illud acquirit sibi quoad dominium, & usum fructum, quia neque illud communicare cum fratribus post mortem patris tenetur. l. fin. C. de inoff. test. Hoc autem est de mente Syluestri verbo peculium. r. quæst. 3. quia in his filius etiam viuentis patre censetur esse paterfamilias, unde de eis disponere, donare, testari, sicut in vita patris, ita & post mortem patris potest. Donatio autem regia facta alicui peculium castrense, vel quasi castrense esse censetur.

Quæst. **Casus ubi filij donat.** **¶** Circa quartum casum, ubi filij familias interdicitur facultas donandi. ff. de do. l. filius familias. Inquirendum est primò, an in aliquibus casibus donare possint. Ad quam quæstionem dicimus primò, quòd filius, vel nepos constitutus sub potestate patris, vel aui, nequit donationem puram, & perfectam, id est, irrevocabilem, vel inter vivos efficere, nisi de peculio castrensi, vel quasi castrensi, si quod haberet. l. fin. C. de inoff. test. & ff. ad Mace. l. 1. §. vlti. & l. 2. & Part. 5. l. 3. tit. 4.

¶ Secundo dicitur, quòd si habeat huiusmodi filius, vel nepos peculium, sibi datum à patre, vel auo, quo inde negotiando lucraretur, licet tale peculium illius esset, à quo collatum est, inde ex parte illius matris suæ, vel fratris, vel sobrinæ, vel alicui consanguineorum aliquid dono impartire potest pro nuptijs, aut pro aliqua eorum necessitate supplenda. Similiterque de huiusmodi peculio conceditur eis à iure aliquid largiri magistris eos aliquam scientiam docentibus, non tamen valet donatio ex hoc peculio facta alijs personis præter prædictas ead. l. 3. tit. 4. Part. 5.

¶ Deinde procedit quæstio, vtrum filius, qui iam super excessit. 25. annos possit ex bonis sua industria acquisitis aliquid donum alicui exhibere. Quæstionis autem huius meminit Corduba in tract. de casibus conscientiarum quæst. 133. Circa quam respondendum esse confesso. Primò, quòd filius hic dum sub patria potestate est constitutus, neque emancipatus est alicui cognato ex bonis sua industria acquisitis etiam, si 25. excesserit annos aliquid sine licentia patris donare non potest.

¶ Patet autem hoc, quia bona sic acquisita à filio sua industria sunt peculium aduentitium, peculium autem aduentitium, licet filij sit quo ad proprietatem, vel dominium, pater tamen habet usum fructum, donec vixerit, nisi istum usum fructum pater remiserit filio, vel nisi sit tale peculium, quod datum sit filio

ab alio cum pacto, quod pater non habeat usum fructum, & quibusdam alijs casibus: de quibus instituta per quas ca. no. ac. §. lancitum in glos. & Bald. in l. contra. ff. re. amot. Ergo sine licentia patris non valet illud validè donare.

¶ Sed an possit donare filius familias peculium aduentitium, cuius ex prædictis causis tam proprietatis, quam ususfructus est suus, si quis roget dubitando propterea, quòd iam nihil aufertur patri quòd suum sit. Respondeo salvo meliori iudicio dicendum, quòd si in donatione, qua extraneus donauit filio familias tale peculium, ut esset suum, & quoad usum fructum, & dominium nihil aliud præter hoc expressit, non videtur peculium hoc per hoc pactum ab administratione patris eximisse. Unde videtur non licere filio sine licentia patris illud donare: tum, quia privilegium peculij castrensis, vel quasi castrensis solum esse videtur, quòd de eo pro libito filius familias possit in vita patris disponere, quia circa illud se habet, ut pater familias, hoc autem mihi magis persuadet ratio nisi obstat aliquod ius consuetudinis, aut consuetudo in contrarium, nihil ergo hic diffinitio.

¶ Secundo dicitur, quòd si postquam filius fecit donationem absque licentia patris, accedat licentia patris, poterit eam ratificare filius, tempore autem istius ratificationis poterit mutare, vel adhibere conditiones, quas voluerit, siquidem tunc valorem obtinet donatio, quæ antea erat inualida. Adde etiam, quòd donatio sic ratificata cum licentia patris adhuc non est satis firma, aut valida, ut reuocari non possit si acceptata non fuerat. Itaque ut irrevocabilis fiat, roburque valoris accipiat, necesse est, ut à donatario acceptetur. Vide Nauarrum in sum. cap. 17. num. 105. & 106. & 146. vsq; ad numerum. 150. & 153.

¶ Aduertendum est tertio, quòd consensus patris, ut eius filius possit donare requiritur sit expressus, ita glossa in l. qui in potestate in principio in verbo nihilo magis. ff. de testam. Neque aliquis iuristarum est, qui circa hoc repugnet. Talis autem consensus requiritur non solum ad euitandum præiudicium patris, sed ad integrandam personam filij, & solemnizandum actum. At licet ita sit dicendum, quatenus attinet ad forum exterius, sed in conscientia de mente Diui Thomæ, dicimus, quòd maximè absente patre ex probabili, & rationabili præsumptione, quòd pater haberet acceptum, poterit patris familias filius aliquid donare, quamuis non ita firmiter, quim potest ad sciens pater non possit reuocare. Præterea

Dub.

Resp. 1.

Dictum 2.

3.

si filius donat patr. caus. mort. quid. specialis dispos.

Filij an donant causa mort.

Quæst.

terea licet filius familias de consensu patris possit donare causa mortis, non tamen potest pater interponere iuramentum consentum in donatione, quia filius donat sibi causa mortis auctore Iulio Claro de donat. Quòd circa tunc patres curare debent ut in hoc casu iudex suam interponat auctoritatem.

¶ Adde quòd in recopilatione noua legum Hispaniæ habetur de testamentis. l. 4. scilicet, quòd filius, vel filia sub potestate paterna constituti post obtentam iam ætatem legitimam condere testamentum possunt, ac si extraneam ætatem essent constituti, quòd intelligendum venit sine præiudicio paterno de bonis, scilicet, quæ iam sibi quoad proprietatem attinent. Unde ex ista speciali dispositione legis Castellæ videtur consequi corollarie, quòd licet secundum ius commune filius non potest facere testamentum etiam patre iubente, & nihilominus possit donare causa mortis patre permittente iuxta. l. tam is. ff. eod. tit. tamen ex quòd per legem. 5. Taurensem (per quæ Hugone de Celsò in suo reportorio legum testate verbo testamentum versiculo. 7. correctum est lex. 13. & 16. tit. 1. Partit. & lex. 105. tit. 18. Partit. 3. ubi cauebatur ne tales filij possent testari etiam parentibus consentum præstantibus) conceditur eis posse testari, subinde concedendum est eis quòd possint de bonis sibi attinentibus causa mortis donare. Nam cuiusque testamentum potest concedere potest subinde causa mortis donare, unde in hoc casu iam illa regula videtur pari exceptionem quæ dicitur quòd cuiusque prohibetur donatio inter vivos, prohibetur etià causa mortis, quæ quidem regula in hac fundatur ratione, scilicet, quia à quocunque remouetur genus remouetur & species. l. filius familias. ff. de don. §. pari ratione licet à superiori ad suum inferioris consequentia tenet secundum logicum.

CAP. XXXX. De seruis an hi possint donare aliquid in aliquo casu, de equitate seruanda, an præbatus possit per se tantum aliquid donare, & quantum, & quid possit circa donationem concedere subditis & prælati ecclesiæ non regulares possint donare et episcopi, & quantum de abbatibus, de prioribus, de rectoribus, de manibus, de religiosis quoad donationes, & an religiosi exempti an donare possint, & de quatuor generibus religiosorum circa hanc materiam.

Circa quintum casum in quo potestas donandi interdicitur, scilicet, seruis, & religiosis, cap. non dicatis. r. quæstio. 1. quaritur

primò de seruis, an aliquid in aliquo casu donare possint? Dicitur autem ad quæstionem, quòd licet Nauarrus in sum. absolutè partem teneat negatiuam absolutè, quæ in foro exteriori (vtrior) absolutè obseruabitur: tamen pia est illa opinio Soti de iust. & iur. cui subscribit F. Iosephus in suis floribus, scilicet, quòd serui in bello capti, sicut fugere possunt licet nisi suam impignorauerint fidem non fugiendi (cui etiam Magister Bañez. 2. 2. D. Thomæ consentit) ita eis licet si quid dono susceperint, vel hæreditario iure obtinuerint, vel licito modo lucrati sunt in conscientia retinere, quia illorum domini sunt, neque tenentur ea dominis restituere. Unde fit consequens, ut ea licetè donare possint. Hoc autem his qui se venderunt in seruos non conceditur.

¶ An autem hi simul, & bello capti donare possint de acquisito suo labore, eo tempore, quo illis non seruitio dominorum vacandum erat, sed tempore concessio ad capiendum quietis somnum, ut si fraudantes suo genio, partem noctis sibi debitam ad requiem insumpserint in laborem lucrosam, an sibi inde aliquid donare, liceat si quis roget, videtur dicendum potius æquitati, quam rigori insistendo, quòd hoc eis liceat & retinere, & donare in conscientia, sicut videtur licere & mancipijs his, quæ in aliquibus regionibus Indiarum conueniunt cum hæris, ut sint contenti, cum tribus aut quatuor argenteis, quos serui quotidie eis ex sua negotiatione erogant, reliquum si quid superadquisierint remittendo: hoc reliquum, sibi retinere: ac per consequens id possent donare mancipia hæc. Nā misera conditio seruitutis eorum non est tantopere arctanda, ut dum ordinarijs suis officijs, & obsequijs domino iure exhibendis non desint, si quid de requie, & somno iure sibi debitis detrahendo fuerint lucrati non possint donare, & retinere, quòd quidem nihil modicum non potest esse. Nam & de hoc domini eorum cum alias de eo quòd à seruis alij soliti sunt habere seruitij non minus habeant: neque defraudentur, rationabiliter deberent esse contenti, & merito circa hoc deberent conuenire, ne nimium deberent esse rigidi. Nam qui nimis emungit sanguinem elicit, & nimium ius interdum magna est iniquitas, quòd sub aliorum censura dixerim. Nam pro hoc facit. ff. de peculio. l. quam tuberoris. ex qua summarie concluditur, quòd in formis præiudicia habetur pro consensu in his, qui iustè modici præiudicij: secus si magni dixi in nitendo æquitati, quia iuxta. l. peculium. ff. de peculio. cum peculium consistat etiam in his.

Sent Nauarrus. Sent Sotii pia.

Dubium.

Serui in Ind.

Æquitas seruanda.

Hu 5 quæ

quæ seruus sua parsimonia acquirit, videtur quod seruus id quod sua parsimonia cibi, vel somni acquisiuit sine consensu domini non possit donare, & hoc est tutius licet rigidius, sed quod diximus est æquius & magis pium, quando quid modicum est istud, sed quod seruus pœnes se habens peculium concessum à domino, possit inde contractus inire etiam si contingat fieri in præiudicium domini de claratur Partit. 3. l. 3. tit. 29.

De filiis. ¶ Adde vltimo ex sententia D. Thomæ. 2. 2. quæst. 32. art. 8. quod sicut filius familias non potest facere Eleemosinam, nisi forte aliquam modicam de qua potest præsumere quod patri placeat, nisi forte alicuius rei sibi esset à patre dispensatio commissa, ita dicendum est de seruo in hoc casu.

Dereligio. Questio. ¶ Circa religiosos primo quæritur, an prælatus religiosorum de bonis conuentus possit sine licentia capituli aliquid donare & in qua quantitate. Respondetur breuiter nunc, quia de hoc latius disputauimus in tomo. 1. nostri instruct. Part. 2. cap. 6. dicimus ergo primò secundum Cordub. in tract. de casibus conscientiarum, quæst. 54. prælatus aliarum religionum excepto ordine sancti Francisci, tum ipse potest donare de bonis conuentus extra ordinem sine licentia conuentus, aliquid modicum, scilicet. 10. aureos tantum ex causa pia, vel rationabili, tum potest eandem summam decem aureorum ex eadem causa, de bonis monasterij donandi alicui religioso de eodẽ monasterio facere copiam. Caterum vltra hanc summam donare non poterit particularis prælatus conuentus, scilicet, prior conuentualis, quia ad maiorem summam donandam licentiam concedere pertinet ad prælatum fungentẽ iurisdictione, quasi episcopali, qualis est generalis magister, aut prouincialis, pia autem causa censetur esse si tales. 10. aurei donentur pro pauperibus, vel pro necessitatibus subleuandis, pro nuptijs mulierum, vel cognatarum, vel pro gratitudine, vel promissis, aut diuino cultu.

Distum. 1. ¶ Tertiò dicimus, quod prædicti centum aurei, si sic non sunt recepti, vt eorum dominiũ transferit in conuentum: tunc priores conuentus, vel abbatis, si contingat inter moniales, possunt per se solum prædictam concedere licentiam ad eos ceterum aureos donandum laico sub prædicta conditione. Ita Corduba, vbi supra, cuius rationem reddit, scilicet, quia huiusmodi centum aurei (vt supponimus) monasterij bona non sunt, de quibus communiter tum ius commune, tum doctores loquuntur. Vnde cum nullo iure, aut ordinis regula hæc facultas priori conuentuali, vel priorissæ sit interdicta videtur facultas hanc præstandi licentiam non sit eis deneganda.

Distum. 2. ¶ Quando superaddimus, quod quia circa donationes remuneratiuas prælati ampliori potestate funguntur possent Generalis, vel prouincialis concedere licentiam religioso, vel religioso, vt illos centum aureos, sibi collatos ab aliquo laico, vel amico extra ordinem constitutis, vt extra ordinem possint dare per viam donationis remuneratiuæ personæ benefactrici conuentus, vel illius religiosi, ex quo commo- dum persensit conuentus, & leuamen: etiam si illi centum aurei sint iam translati in dominiũ conuentus, nam ratio naturalis dicitur vt ait Thom. 2. 2. de gratitudine q. 1006. art. 3. quod quia beneficiatus est propter benefactore vt effectus est propter causam, vt beneficio effectus, regratietur suo benefactori per viam remunerationis. Ad prædicta facit Syluest. verbo alienatio quæst. 19. & Nauarrus. q. 54. fol.

rum restitutioni obnoxius maneret, nisi generalis, vel prouincialis, simul cum consensu libero monasterij eam licentiam præstitisset. Cuius potissima ratio est, quia iam isti centum aurei, ex quibus emendi erant redditus postquã translati sunt in dominiũ monasterij, vt inde emerentur redditus, computatur inter bona immobilia secundum Clement. exiui. de verbo. signif. & in hac alienatione per donationem nulla interuenit vtilitas, aut necessitas monasterij. Imò videtur cadere infra dẽ præiudiciumque monasterij. Vnde cum potestas gubernatiua prælatorum, & administratio bonorum conuentus in monasterij commodum sit, & non in eius detrimentum sit, nẽ, vt prouincialis, vel generalis per se solus talem licentiam præstare non possint, iuxta Ioan. de Imo. in Clemen. monasteriorum. de reb. eccle. alienat. & communiter Doctores, vt breuiter refertur à Syluest. verbo. alienatio. quæst. 4. quæst. 6. quæst. 8. quæst. 9. & 12. & 13. & sequent.

Distum. 3. ¶ Idem que dicendum est de abbatibus, & alijs prælatis qui non sunt exempti, qui tales donationes, seu alienationes tenentur facere non solum cum consensu sui capituli, sed etiam cum autoritate sui episcopi, vbi fieri debent. l. 5. & l. 3. tit. 1. lib. 5. del. Fuero iuzgo.

Distum. 4. ¶ Idem que subinde iudicium est de rectoribus, & curatis ecclesiarum. Nam hi quoque sine consensu sui episcopi donationes, vel alienationes de bonis suarum ecclesiarum facere nõ possunt, quod si fecerint reuocari possunt per episcopum, nisi postea episcopus præstiterit consensum. Sic enim & capitulum post factum præstare potest consensum, vt ratum maneat quod antea episcopus sine consensu capituli donauerat, vel alienauerat, vide. l. di. q. 5. & vide Panorm. cap. cum apostolica de his que fiunt à prælatis & cap. nonnulli. de reb. eccle. non alic.

fol. 143. neque est simile de libere derelicto religioso, vel moniali tempore professionis seu pars (vt hæreditariae partis, aut legitimæ, quia hoc vt donaretur extra ordinem licentia dari non potest sine licentia prouincialis, & cõuentus simul, vt supra dictum est.

De præla. Questio. Distum. 1. ¶ Scitu opus est etiam de prælatis ecclesiæ non regularibus an aliquid possint donare, scilicet, episcopi, archiepiscopi, & similes, pro cuius intelligentia notabis posse episcopum vel abbatem, vel prælatum alium donare aliquas res ex causis iustis sine consensu capituli si res sint huiusmodi, quarum donatio non vergetur in graue detrimentum suarum ecclesiarum. l. 7. tit. 14. Partit. 1.

¶ Potest insuper episcopus cum consensu patroni donare aliquam ecclesiam monasterij, validaque esset hæc donatio, dum cathedralicum, & ius visitandi, puniendi, & emendandi emendanda ibi simul non donet, quia ad hæc donanda consensus Papæ requiritur expressus. l. 6. tit. 14. Partit. 1.

2. ¶ Adde secundo quod episcopus etiam cum consensu capituli non potest vnam, vel plures donationes facere in totum, excedentes centenam partem redditum sue mensæ. Nam in eo quod hanc centenam quotam excederint reuocandæ sunt, nisi cum Papæ auctoritate, & consensu fuissent factæ, vel nisi ad redimendos eius parochianos captiuos, vel ad alendos pauperes tempore famis, vel ad alia necessaria, & vtilia ecclesiæ tales vel donationes, alienationes fierent, vel ad monasterium construendum. l. 4. tit. 14. Partit. 1. & l. 5. tit. 14.

Idem de abbatibus. ¶ Idem que dicendum est de abbatibus, & alijs prælatis qui non sunt exempti, qui tales donationes, seu alienationes tenentur facere non solum cum consensu sui capituli, sed etiam cum autoritate sui episcopi, vbi fieri debent. l. 5. & l. 3. tit. 1. lib. 5. del. Fuero iuzgo.

De rectoribus. ¶ Idem que subinde iudicium est de rectoribus, & curatis ecclesiarum. Nam hi quoque sine consensu sui episcopi donationes, vel alienationes de bonis suarum ecclesiarum facere nõ possunt, quod si fecerint reuocari possunt per episcopum, nisi postea episcopus præstiterit consensum. Sic enim & capitulum post factum præstare potest consensum, vt ratum maneat quod antea episcopus sine consensu capituli donauerat, vel alienauerat, vide. l. di. q. 5. & vide Panorm. cap. cum apostolica de his que fiunt à prælatis & cap. nonnulli. de reb. eccle. non alic.

3. ¶ Adde tertio quod. 12. quæst. 2. Terrulas conceditur episcopo facultas etiam sine consensu capituli distrahendi per venditionem.

vel donationem (vt insinuat glossa) terras, aut vineolas exiguas ecclesiæ minus vtilis, aut longè positas paruas. Quæ quidem exiguitas censetur esse secundum glossam ibi, dum tales terrule, vel vineolæ non valent vltra. 20. solidos, vel melius dicitur, secundum Hostien. quod ad hoc quod censentur exiguæ ista terrula, vel vineolæ, consuetudo terræ, & facultates ecclesiæ, & rei venditæ, vel datæ facultas, & valor attendantur oportet. Vide ibi glossam in margine citantem in hanc sententiam Gofr.

¶ Attende quarto de prioribus conuentualibus ordinis Prædicatorum, quod in nostro Instruct. 2. part. cap. 6. diximus propter ordinationem in capitulo Bisano eos non posse donare, aut expendere de rebus sibi datis ab alijs vltra. 10. aureos (prout concedit Corduba) sine licentia prouincialis. Nam, & si aliqui possint allegare talem ordinationem recessisse ab vsu, tamen docti, timorataeque conscientie Priores non audent illis specialiter data expendere, aut donare in consulto prouinciali præsertim in magna quantitate recognoscens se voto paupertatis strictos, neque omnimodò in dispensatione, sibi datorum liberos se esse. Igitur in his consuetudo rationalis, sicut in alijs approbata per superiores est obseruanda, & non exercenda.

¶ Præterea de religiosis subditis si quæritur, an sub interpretatiua licentia prælati aliquid possint donare, & in qua quantitate ad hoc, iuxta dicta in nostro Instructorio. capit. allegato.

¶ Dicimus primò, quod dum religiosus peregrinatur à conuentu ex sibi in eleemosinam, vel aliter pecunijs donatis in via potest sub tali licentia interpretatiua sui prælati aliquid expendere cum consanguineis etiam diuitibus, vt verbi gratia, impartire illis decem aureos, aut donare illis rem huic valori decem aureorum æquivalentem patet. Quia hæc donatio, neque prodiga est, sed rationalis, quare in rationabili, vel in licentia prælati solet fundari, dum prælatus est absens, quippe qui nõ est præsumendus in rationabilibus, vbi præsentia non potest eius peti licentia, quod vellet esse nimis criticus aut rigidus.

¶ Adde secundo, quod si religiosus det librum alteri religioso valentem. 5. argenteos, non est censendum esse peccatum mortale, quia hic ratio habet, seu interpretatiua licentia prælati potest præsumi, qui non censendus est esse nimis in rebus modicis: tũ, quia id in tantum conuentus non cedit. Sicut etiam

De prioribus.

Questio. Distum. 12.

De religiosis quoad danda.

etiam in graue nocuentum conuentus non esse iudicauim^{us}, si religiosus accipiat a conuētu, vt expendat in minima quantitate, quare ad hunc finem, dum non fit mortaliter malus religiosus accipientem argenteum, vel dimidium a peccato mortali excusauimus ob dictas rationes: hæc autem hactenus eateñus intelligimus vera esse, quatenus nihil occurrit obſtans, ſcilicet, mandatum, aut decretum capituli prohibens neque in abſentia etiam aliquod ſine licentia prælati expreſſa poſſe expendi. Quia tunc religiosus non excuſaretur niſi in abſentia prælati, vbi non poſſit peti eius licentia tam vrgens neceſſitas occurreret, quæ careret lege, vbi epiqueya, quæ mentem legiſlatoris interpretatur, vti poſſet.

¶ An autem religiosus pecuniam ſibi conſeſſam a prælato, vt expendat eam in ſibi placentes vſus, ſi ludo perdat, vel donet ſcœminæ cauſa obtinendæ copulæ, an validæ ſint iſtæ donationes, diximus autem in noſtro Inſtructorio parte. 2. cap. 34. affirmatiuam Alcocerriſſin ſumma de ludo, & Metinæ in ſua Inſtruct. fol. 153. eſſe probabilem, ſcilicet, quod talis datio teneat, licet etiam oppoſita probabilis quoque reputetur. Probat autem eam Metina, cui non contradicit frat. Iosephus in ſuis floribus. Nam poſtquam iam ex licentia prælati religiosus illam alienaturus aliàs erat in ſibi placentes vſus, iam conuentus nihil de trimenti videtur capere. Secus ſi prælatus reſtrinxit licentiam ad vſus tantum licitos, ſed quia hic agimus propriè de donationibus, & quia hæc non ſunt propriæ donationes de his ſit ſatis.

¶ De alijs religioſis, qui aliqua exemptione gaudent an poſſint de bonis a ſe acquiſitis donare dicendum venit cum Nauarro, & cum Corduba illum allegante in tractatu de redditibus eccleſiaſticis fol. 52. & 53. quod quatuor ſunt genera religioſorum huiusmodi de quibus etiam ipſe Corduba meminit in tract. de caſibus conſcientiæ quæſt. 54. Nam primò aliqui ſunt beneficiati in ſuis domibus extra monaſterium conſtituti cum debita, & ſufficienti licentia, & his ordinariè Papa ſolitus eſt concedere priuilegium ad ſuos redditus ad miniſtrandum diſponendumque de eistam in vita, quam in morte ad opera pia. Adde quod aliqui militares ordines facultati generali ſunt donati ad teſtandum de fructibus ſuæ commende ſi imponſa certa quota in vita ſuo magiſtro.

¶ Alij autem ſunt religioſi, qui licet beneficiati non ſint, tamen extra monaſterium in ſuis domibus commorantur cum licentia Pa-

pæ, vel cum alterius licentia ſufficienti, qui de ſuo labore, & induſtria, vel ex eleemoſynis ſibi collatis victum & veſtitum ſibi parant nihil ſuis monaſterijs dantes, vel ab eis aliquid accipientes, quibus etiam Papa impartire ſolet eadem priuilegia, quæ & primis. Quia licet omnia bona iſtorum, quoad propriètatè ſint ſuorum monaſteriorum: tamen de alijs bonis, quæ antea ad monaſterium non attinebāt, quia alijs vijs ab ipſis comparata ſunt, potuit Papa ſine præiudicio monaſteriorum prædicta priuilegia eis indulgere.

¶ Sunt autem alijs religioſi, qui beneficijs carentes in perfecta communitate non viuunt, ſed in ſuis manuſculis intra ſepta tamen monaſterij manentes ex licentia prælati quotam aliquam panis, & vini, & pecuniarum pro ſuo victu, & veſtitu a monaſterio accipiunt, ita quod ſiquid eis ad victum, & veſtitum exinde deſit, ipſi aliunde illud quaeritantes ſupplēt, & ſiquid inde ſibi ſuperſit ſibi referuant, vt Sylueſter tradit. Quibus etiam Papa ſolitus eſt aliqua indulgere priuilegia, ſicut & primis ad donandum pro operibus pijs etiã in morte, quia indulgentia hæc nihil aliud eſt, quàm quædam extenſio adminiſtrationis illorum bonorum, vt ſicut eum licentia tacita, vel expreſſa poterant ſic illa expendere in vita, ita poſſint in morte.

¶ Alij autem ſunt religioſi intra ſepta monaſterij in perfecta communitate viuentes, quibus Papa prædicta priuilegia donandi ad pias cauſas non concedit, nõ quia non poſſit, ſed quia tales non habent aliquid in proprietate, vel in adminiſtratione vnde donare, vel teſtari poſſint. Quamuis ſi vſu eueniret, vt eſſet aliquis religioſus, qui tempore ingreſſus religionis, vel poſtea via legitime ſucceſſionis, vel donationis monaſterio magnam copiam bonorum acquiſiuit, vel ſua induſtria, & labore in multis bonis ſuum monaſterium adauxit, non immeritò ſuperior & potiori iure Papa præſtare poſſet facultatem ad aliquod peculium pro ſuis neceſſitatibus habendum, vel ad donandum in vita, vel in morte aliquid cognatis, vel amicis, pauperibus, vel promiſſis ſibi dicendis, vel pro aliqua memoria pia, ſicut aliquando vſu euenit fieri ad remunerandum huiusmodi religioſos, vel ad animandos alios, vt familia bona digna remuneratione pro monaſterijs ſuis faciant, ita Nauarrus quod & conducit ad ſuperius dicta, ſed de hoc inferius dicemus iuxta Conc. Trid.

¶ Accedit vltimò, quod Sorus de iuſtit. & iur. ait, ſcilicet, quod religioſus Epicoſpus bona ha-

De epicoſ. reg. na ha-

na habita ante epicoſatum ſicut etiam patrimonialia bona quia monaſterio attinent, monaſterio relinquere tenetur, ſed de bonis eccleſiaſticis ſibi obuientibus, quamuis donare poſſit in vita ad pias cauſas, ſed de his teſtari non poteſt in morte, niſi ex licentia Papæ.

CAP. XLI. De vxoribus an quid valide donare poſſint, vxoris eleemoſina quanta debeat, vel poſſit eſſe caſus, vbi vxor donat vel non referuntur, vxor an donare poſſit de bonis communibus, & an in caſu quo poſſit requiratur conſensus viri de intellectu legum obiectionum, quomodo vir poteſt donare, & de quotidianis eius donationibus, notatur aliqua pro caſibus quotidianis, de dote promiſſa a viro, & vnde ſit ſoluenda, ſi ſit promiſſa filie ab utroque parente, de ſpecialibus diſpoſitionibus Hiſpaniæ circa meliorationes filiorum, & circa donationes arrarum, & circa alia ſponſæ donata, de donatione facta filio plus laboranti, expenſæ factæ in bonis filij, & in nuptijs filiarum, & de mundo muliebri an conſeantur dotatæ.

De vxoribus. Queſt.

Nunc autem de vxoribus an quid donare valide poſſint incidit hic dubitatio, & quidem quoniam eleemoſina genus quoddam eſt largitionis gratuite, de ea primò dicimus, quod vxor ſecundum D. Thom. 2. 2. poteſt largiri eleemoſinam ſi aliquid præter dotè habet, vel ex proprio lucro, vel alio licito modo acquiſitum ſine conſenſu viri, ſed hoc dictum D. Thomæ locum habet in alijs regnis, vbi id in vſu eſt, ſed non in Hiſpania, vbi lucra ſunt communia, & vbi adminiſtratio bonorum vxoris pertinet ad maritum, quare ſcœminæ coniugatæ in Hiſpania poſſunt erogare aliquid in eleemoſinam ſecundum conſuetudinem mariti, & ſua conditione, & facultatibus penſatis, quia conſuetudo dat iuriſdictionem, licet maritus ſic generaliter prohiberet, quia debet ſane intelligi prohibitio. Confirmat hoc magiſter Bañes. 2. 2. de eleemoſ. qui ait poſſe coniugatam aſſuetam in eleemoſinam erogare. Imo (vt ipſe aſſerit) vigintiſimam partem bonorum quotannis acquiſitorum, quæ in Hiſpania acquiſita durante matrimonio dicuntur eſſe communia, in eleemoſinas etiam viro neſciente ſcœmina coniugata expendere poteſt. Quia conſiderandum eſt quid deceat & in hac parte vxoratas ſcœminas facere, & non iuxta duram voluntatem virorum. Item quando vir eſſet fatuus, quia tunc gubernatio domus ad vxorem pertineret, vel quando vir tradidiſſet vxori gubernationem do-

Vxoris eleemoſ. quanta.

mus, poſſet tunc eas largiri eleemoſinas, quas poſſet, & teneretur dare vir. ¶ Item quando vir aſignauit vxori certum quid pro victu, & ipſa abſtinet, de ſuperfluo poteſt eleemoſynam facere, neque debet id expendi in expenſas domus, quia ad illas tenetur vir ex dote, & gubernatione familiæ.

¶ Iam reliquos dicamus caſus in quibus mulier licitè poteſt, vel interdicitur donare, dum eſt coniugata. Primò igitur, vt habetur C. de reuocan. donat. & eſt bona lex, vt dicitur in ſummario. l. velles. donatione perfecta poteſt mulier coniugata vni ex filijs aliquid donare validè, marito, & alijs filijs abſentibus, neque propter eorum abſentiam talis donatio iam perfecta reſcinditur. Hoc autem dicit Baldus.

¶ Secundò (vt ait Corduba in tractatu de caſibus conſcientiæ, quæſt. 125.) ſecundum Doctores mulier vltra dotem, & arras adducens ad matrimonium, vel habens ſua induſtria acquiſita, vel pro ſua ſuſtentatione ſignata taliter, vt ea poſſit expendere vt vult, de his poteſt dare, & donare cui voluerit, dum maritus hoc ei non prohibet, quia non videt eam eſſe diſſipatricem talium bonorum, aut eis male vti. Præſertim autè in Hiſpania, vt diximus vir, quia adminiſtrator bonorum vxoris eſt etiam ſi conceſſerit licentiam eam reuocare in hac parte poterit, dum viderit vxorem eam male vti. Item nunc plures vxores magnatum in Hiſpania habent aliqua bona ſignata ad ſuos vſus, de quibus poſſunt donationes facere, dum ab eis faciendis propter abuſum, vel prodigalitatem, vel ob aliam cauſam non interdicuntur a maritis.

¶ Iam quæſtio frequens in contingentiâ, ſcituque neceſſaria emergit, vtrum mulier vxorata de bonis communibus, ſcilicet, durante matrimonio acquiſitis poſſit citra extremam neceſſitatem, de qua hic non loquimur aliquid donare, vel erogare abſque licentia mariti ſuis parentibus, aut fratribus grauiter egentibus, licet non extreme. At videtur quidem, quod id ei liceat. Nam leges tam particulares Hiſpaniæ quàm iuris communis id ſibi videntur concedere: tum, quia in lege Fori regalis, id eſt, del Fuero real de Caſtilla, lib. 3. titulo. 8. l. 1. ſtabilitur, vt ſi pater, vel mater in vita filiorum in paupertatem deuenerint, ſi uè filij ſint coniugati, ſi uè nõ propoſſe vnus cuiusque filij a filijs gubernentur, ſcilicet, in præſtanda eis ſuſtentatione.

¶ Tum ibi ſancitur, quod ſi aliquis frater paupertate labore, a fratribus prædicto modo gu-

Caſus vbi vxor donat, vel nõ

1.

2.

animoſi

1. mulier

Queſt. Vxor an donat de bon. communibus.

Obieſt. 1.

Obieſt. 2.

Sub.

Reſp.

Queſtio.

Religioſi exemp. nã donant. 4. genera religioſi. 1.

2.

do gubernatur, & si pater, vel mater ex hac vi...

Obiect. 3. ob...

Quia secundum glossam in l. si quis a liberis...

In contra...

Sed in contrarium videtur esse usus, qui est...

Dictum. 1.

Ad questionem dicendum duximus primo, quod si...

Ad...

Ad...

Confirmatur autem hoc per notata a Socino...

Dictum. 2.

Secundo dicitur, quod quando parentes, vel filij...

Ad...

tam inciperent agere, & rogatus maritus, ut in...

Limitatio.

Si autem quis pergat inquirere, an ad predicta...

Quest.

Tum, quia l. mutus. ff. de iur. dotium habetur...

Obiect. 1.

Ad questionem ergo dicimus primo, quod loquendo...

Dictum. 1.

Ex predictis secundo inferimus corollarium quod...

Corol.

Hinc corollarie intulit Nauarrus in additione ad cap. 17. nu. 153. suæ summæ...

Ad obiect.

Ad obiectiones autem in contra tam primæ quam...

Intellectus leg.

Ad l. mut.

Ad l. mutus. ff. de iur. dotium respondetur, quod nihil...

Ad aliam obiect.

Ad rationem que etiam in contra obijciebatur dicitur...

alijs, quando alias rogati subuenire, subuenturi...

Vt donat vir.

Potro & e contra, quia correlatiua sunt vxor, & maritus...

Dictum. 1.

Ad questionem distincte faciendo satis dicimus...

Quotidiana ne virorum donationes

Ad questionem distincte faciendo satis dicimus primo, quod...

Dictum. 2.

Secundo dicimus, quod si maritus faciat donationes...

vxoris, & filiorum vxoris, obnoxius fieret ad computandum in suam partem bonorum ex cessum notabilem, quem sic minutim dono contulisset, perinde ac si simul & semel in præ iudicium prædictorum summam notabilem donasset. Adde quod si maritus aliquod iocale, vel supellectilia ab vxore allata in dotem distraxisset, post mortem mariti ea repetere potest vxor; aut si detrita fuerint iuxta eorū estimationem, de bonis mariti sunt soluenda iuxta leges regni Castellæ, his consentit Nauarrus in summa cap. 17. num. 153. & in additionibus ad idem, & ad cap. 26. num. 36. accedit Siluest. tit. donatio. 1. quæst. 2. & donatio. 2. quæst. 7. verbo. dos. & verbo alimenta. & verbo. elemosina.

Disum. 3. Tertio adijcimus quod si vir de bonis communibus durante matrimonio acquisitis aliquid sine fraude dissipauerit luxui, vel ludo, vel commestationibus vacando, quamuis peccauerit, non tamen tenetur in suam partem id computare, ita Corduba, & Nauarrus locis citatis, & patet. Tum quia in sic expendendo ista bona, neque re vera fraus interfuit, neque fraus secundum leges præsumitur, quia potius animo suæ voluptati morem gerendi illa bona dilapidasse præsumitur, quam in fraudem vxoris, aut liberorum eius. Tum quia medietas illorum bonorum non obuenit vxori, nisi post mortem mariti, & reuocabiliter, id est, nisi culpa mariti, vel alio casu fortuito perierint ante sine præsumptione fraudis.

Disum. 4. Accedit quarto quod dos promissa ab ambobus coniugibus communiter de bonis communibus soluenda est, quibus deficientibus de alijs bonis pro medietate soluenda venit, quod si solus pater durante matrimonio donat, propter nuptias, vel dotat filiam de bonis communibus, hoc est lucri factis id soluendum est pro medietate vtriusque coniugis, quod si hæc eis non suppetuerint bona, de bonis mariti, & non de bonis mulieris id dotis, seu donationis impendendum est in eo, quod de bonis lucratiuis suppleri non potest in Recopilatione noua legum lib. 5. l. 8. tit. 9. fol. 263.

Disum. 5. Item notandum quintò, quod cum parentes filio fecerint donationem, tunc intelligitur per hoc filius esse melioratus, & aduictus in eo quod ex donato in tertiam, & quintam partem, & legitimam suam potest intercaderè, etiam si id non expresserint. Non valebit talis donatio in eo, quod prædictam summam ex cefferit, neque patres possunt aliam auctiorem, seu meliorationem superaddere, ita

cauetur in Recopilatione prædict. verb. mejo ras, lib. 5. tit. 8. l. 3. & tit. 6. l. 16.

¶ Deinde sexto notatu est opus, quod in prædicta Recopilatio. nou. leg. l. 1. lib. 5. tit. 2. disponitur, quod nullus ex his regnis Castellæ, qui sibi desponsauerit sponsam, vel vxorè duxerit, possit sponsæ, vel vxori suæ dare in vestibus, & iocalibus, vel alijs rebus ultra octauam partem estimationis dotis, quam cum illa receperit. Annullantur in super, ac nullius valoris, & effectus ibi pronuntiantur esse contractus, pacta, vel promissiones, si quæ in fraudem huius legis fuerint factæ.

¶ Hic quoque & septimò attinet notare de arris, quæ veluti quædam donationes sunt, quod ead. prædict. Recopilatione. l. 2. titu. 2. lib. 5. sancitur, ne arræ excedant decimam partem bonorum mariti eas donantis, & quod huic legi nequeat renuntiari, & quod si scriba huius renuntiationis fidem dederit amissionem officij tabellionatus incurrat, quo deinceps fungi non valeat sub pœna falsarij, quæ quidem arræ pertinent ad vxorem ad eiusque hæredes si caruerit liberis ibi. l. 3.

¶ Insuper eadem Recopilat. lib. 5. tit. 3. l. 4. stabilitur, quod quælibet sponsa, siuè de præ senti sit, siuè de futuro matrimonio soluto lucretur medietatem omnium eorum, quæ ei sponsus dono contulerit ante matrimonij consummationem, siuè ea pretiosa fuerint, vel non, si tamen sponsus eam fuerit osculatus. Alioquin si non osculatus sit eam nihil ipsa ex præ dictis lucrabitur, sed ad hæredes sponsi reuertentur. Si autem iam consummato matrimonio aliquis eorum obierit, vxor eiusque hæredes tunc lucrabuntur omne id quod sponsus, dum esset desponsatus sponsæ dono contulit, si in huiusmodi matrimonio arræ non interuenere, quod si arræ interfuere intra viginti dies à die requisitionis, qua vxor fuerit requisita, vel eius hæredes fuerint requisiti, si ipsa obierit eligere habent arras sibi accipere, vel relinquere, & illis derelictis, & refutatis, sibi tantum assumere, quod sponsus dum esset ei desponsatus sponsæ dono contulit, possunt. In his autem arrarum contractibus iuramentum, sine pœna apponi potest. l. 12. tit. 1. lib. 4.

¶ Præterea ad hanc materiam facit notasse, quod & Nauarrus in sua summa notat, scilicet, quod filius cui ratione seruitiorum non facta fuit donatio remuneratoria à patre, neque in vita patris est protestatus aliquid pro his seruitijs se petiturum, post mortem patris non potest pro eis aliquid petere, quia censetur fecisse amore filiali, ita Nauarrus summa

Disp. reco pil.

De arris.

Disum. 6.

Dispositio specialis.

Nota. De filio p. labor.

Latin.

Lat. cap. 17. num. 144. Imò si filius pro sustentatione patris id fecit, quia aliunde pater (eas operas, & labores si in eius sustentationem non contulisset filius) sustentari non poterat, non potest petere etiam si id protestatus esset. l. si quis à liberis. §. idem. ff. de lib. agnos. & il. nelenius. ff. de neg. gestis. & l. alimè. C. eo. tit.

De expensis in bon. filij.

¶ Ad hæc nota quod expensas, quas fecit pater in bonis filij aduentitij ad bona aduentitia augenda, nisi donauerit filio; à filio repetere potest, & in dubio, si illæ expensæ non sint magni momenti, eas donasse præsumitur quia creditur eas fecisse animo non repetendi: secus est autem si tanti momenti sint quod estimationem fructuum inde colligendorum excedant: quia eas tunc filius soluere, aut in sua legitima computare tenetur, ita nauarrus. ¶ Idemque fere dicendum est de sumptibus factis à patre in filiorum, vel filiarum nuptijs, quia si de animo, quo pater tales expensas fecerit dubitatur, tunc hoc stante dubio secundum leges eas donasse præsumitur, quia animo non repetendi fecisse eas censetur vt habetur in. l. 3. §. fin. ff. de mun. & hon. & l. ex parte. §. filius. ff. famil. herciscundæ.

Quest.

¶ Affinis quoque supradictis quæstio est an filia, quæ tempore nuptiarum accepit à patre pro suæ personæ mundo muliebri vestes, ornamenta, iocalia, torques aureos, similiaque tanquam sibi donata hæc à patre ultra suam legitimam possit retinere sibi. Respondetur autem quod nisi pater in testamento expressè significauerit se velle omnia ista filia donare non præsumitur donatio. l. ex parte. §. filius cum glossa. ff. famil. hercisc. & patet, quia tantum præsumitur concessio vsus eorum. argu. l. id vestimentum. ff. de pecul. & l. mortis in fin. ff. de donat. inter vir. & vxor.

De mundo muliebri.

¶ Verumtamen dictum hoc exceptionem habet, quãdo & si non expressit pater se vel le donare iocalia, & ornamenta pretiosa, quæ contulit filia tempore nuptiarum, tamen opes, & dignitas parentum, vel dantium adeo magna est, vt illarum rerum, & ornamentorum pretiosorum donatio facta fuisse præsumatur. l. filius ff. de dona. ita Siluest. verb. pecul. q. 12. At vestes in vsu quotidianum donatæ filia esse cèlentur, vnde in sua legitima non sunt computandæ. Sed neque vestes lugubres datae vxori post mortem mariti, quia suæ sunt, restituendæ non sunt per glossam in l. ex parte. §. filius de stipulat. seruos.

Instru. Negot.

C. A. P. XXXIII. De dotatione filiarum, & de lege Matritica circa hoc, proponitur regula probabilis, tollens scrupulos pro qua facit sortus de quantitate donationis gratiosæ, & quid de alijs non gratiosis sed ob causam animæ limitatur sententiæ Nauarr. an pater donet filijs quod pro eorum soluit condemnationem, aut quod plus insumpsit cum vno eorum de casibus reuocationis meliorationis, de libris datis filio studenti, de donatis officialibus iustitiæ, an reus criminis donare possit, aut ob causam illicitam valeat facta donatio, de donatione sine insinuatione vel omnium bonorum, de donatis disticatoribus legatis, & prælatis.

Quest.

¶ Am hic illa quæstio, scilicet, an pater filiam pro dote donare possit ultra illam quotam quam taxat lex Matritij anno. 1534. redata: magnum negotium nobis faceretur, nisi in nouo libro Instructorio conscientiarum, a parte capituli 25. eam expeditam fecissemus, vbi Primò diximus ante matrimonium, vel post matrimonium posse parentes augere meliorareque filias, etiam si suppetant sibi redditus ultra 2000. dipondiorum, tamen titulo dotis, vel nuptiarum, scilicet, stipulando genero pro matrimonio filia eam augere, vel meliorare posse. vetat talis lex Matritica, quia tantum dotes ultra quotam, quam taxat dare non permittit.

De lege Matritica de dotat. filiarum.

¶ Dicimus præterea resolutoriè ad quæstionem non discedentes à sententiâ, quam illic in foro conscientiarum tenuimus, scilicet, quod vbi sic augere filias in dote non officiosa ultra suas legitimas, & ultra taxam legis Matriticæ vsu receptum est, licet per litem intentatam in foro litigioso tali dote excedens quotam lege Matritica præsignatam, & taxatam per iudices solita sit reuocari, dum eius proponitur repetitio, tamen ante repetitionem & ante sententiâ iudicis non sunt damnandæ in conscientia filia, aut generi, si eam dotem sic excedentem dum non sit inofficiosa sibi retineant in eo, quo inofficiosa non est propter tres rationes ibidem à nobis allatas. At Regula tum potissimè sic tenemus propter illam regulam, quam valde probabilem reputamus, quippe quæ multas alias scrupulosas quæstiones dissoluit, scilicet, quod quando lex irritat dum taxat contractum, neque prohibet expresse, vel ex consuetudine transactionem dominij, talis contractus est in conscientia validus iuxta glossam in l. non est dubium. C. de legatis. quæ tradit solum denegari actionem legatorum, quæ ratione defectus solemnitatis sunt nulla.

Is. 20

Resol.

li

¶ Sic

Facit pro ea solus.

¶ Sicq; Sotus de iust. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. pie interpretatur iura humana in tantia contractus scilicet, quod nihil aliud volūt, quam quod in iudicio tales contractus habeantur nulli, non autem quod ipso statim facto translatio dominij sit nulla: huic sententię nostrę videtur assentire. Corduba in tractatu de casibus conscientię q. 124. vbi quatenus attinet ad forum exterius Baeçam supra prædictam legem copiose disputantem inducens, tandē ait prædictam legem (vt fertur) tantum in foro litigioso vigere, in foro autem conscientię talem donationem superexcedentem legem in eo quod non est inofficiosa non irritari.

At in hoc tandem Corduba videtur suum dictum inturbare, quod vni. & praxi fori exterioris ait in conscientia nos debere conformare, cum tamen propter rationes à nobis in nostro Instructorio loco allegato allatas, nullus confessor, quę sciam ante repetitionē in iudicio illam donationem restituere cogat, vide ibi reliqua.

¶ Præterea sub silentio prætereunda non est illa quæstio, de qua non tantopere conuenit inter iuristas scilicet, an possint parētes habentes filios legitimos donare vltra quintam partem bonorum pro anima sua. Ad quæstionem igitur breuiter quoniā eius copiose meminimus in 2. parte nostri Instructorii, cap. 20. dicimus, quod secundum leges Hispanię in Recopilat. noua legum. l. 12. lib. 5. tit. 6. neque in vita, neq; in morte parentes habentes legitimos filios possunt facere donationes pure gratiosas vltra quintā partē bonorū suorū, sed non prohibentur iure facere donationes remuneratiuas excedentes quintam partem, dum non excedant merita, & seruitia eorum, quibus sic donant. Neq; etiam in conscientia sunt prohibiti donare vltra quintam partem prædictā pro operibus pijs pro salute animarū. Ita Nauarrus in sum. Lat. cap. 26. nu. 39. qui ait se defendisse dominā Mariam de Medoça, ingentes largientē elemosinas à mur-

murē quorundam eruditorum: quia donationes hæc in elemosinas siuē in pias causas pro salute animę eas donantium cū non sint proprie donationes, quæ solent esse gratiosæ, sed sunt dationes, vel largitiones ob causam id est ob salutē animarū, nam interdū per contractum onerosum. s. Capellanię vel Missarum quotannis dicendarum solent fieri, non videntur in fauorem libertatis ecclesię sub prædicta lege comprehendi: quæ lex cum sit veluti odiosa respectu donatoris, quia cōtra animę eius fauorem videtur esse restringenda ad

donationes tantum gratiosas, quæ proprie sunt donationes. Hanc tamen sententiam Nauarrus quam copiosius loco supra allegato probauimus, propter dictū Apost. 1. ad Timot. 5. sic dicentis. Qui suorum curam non habet est infideli deterior. est & 2. ad Corint. 12. parentes debent thesaurizare filijs, & propter dictum D. Augustini dicentis nulla lege permittitur ecclesijs ditare, & filios in egestate relinquere, eatenus acceptamus, & eam sustinemus in conscientia, quatenus filij non defraudentur, sed pro qualitate decentię status parentum, pro decentia status sustentanda filijs alijs sufficienter consulatur à patribus: vide reliqua in loco citato.

¶ Insuper & ab hoc loco non abhorret illa quæstio, scilicet, vtrū pater censendus sit donasse filijs ducentos aureos, quos pro ipsis persoluit, quia in his fuerūt condēnati filij, quia in morte cuiusdā iuuenti conuicti sunt, quæstio est cuius meminit Corduba tractatu de casibus conscientię q. 131. ¶ Ad quæstionem ergo dicimus primò, ex sententia Nauarri in sum. cap. 17. nu. 165. quod si pater non compulsus aliquo statuto regni, vel ciuitatis, sed spontaneus, & quasi mera quadā paterna pietate adactus aliquid pro delicto filij pedit quo eū eruat tū à pœna, tū à carcere, ita id videtur donatū filio, vt filius nō teneatur in sua legitima computare. Secus est si nō spontaneus soluit id pater, sed coactus statuto regni, vel ciuitatis decernenti de legitima filij pro delicto filij patrē debere soluere pœnam pecuniariam quia tunc pater filio pro eius delicto solutum non videtur donasse. ¶ Secūdo dicitur ad quæstionem de mente Cordubę, quod in casu, quo ambo fratres culpabiles inuenti sunt reuera in prædicta morte, si pater illos. 200. aureos pro eorum delicto solutos noluit eis donare, aut remittere, æqualiter si fuerunt condēnati in illis, æqualiter in eorum legitimis sunt computandi. Secus est in conscientia, si vnus eorum fratrum in culpa mortis fuit, alter verò innocens fuit, quia tantū dū in conflictu se inuenit cum moderamine inculpate tute læ fratrem defendit, quia tūc illi. 200. aurei in legitima fratris culpabilis sunt in conscientia computandi, quidquid sit de foro exteriori, vbi quia leges fundant in præsumptione, solēt etiā interdū propter præsumptionē condēnari defensores etiā cū moderamine se, vel alios defendētes. Concordat Paul. Grillandus lib. 5. de pœna incarceratorum art. 5. fol. 114. & Silu. peculium. 2. q. 14. & q. 25. & q. 27. & Nauarrus vbi supra.

Limita sentent. Nau.

Quest.

Resp. dictum. 1.

dictum. 2.

¶ Ne

Quest.

Distinct.

Casus reuocati. meliorationis.

Except. 1.

¶ Nequid hic desit, quod aliud sit petendū, & hic merito dubitatur an id quod pater cum filio vno plus insumpsit, quam cum alijs videtur illi donasse, ita vt non teneatur in sua legitima cōputare. Respondetur ergo ad quæstionem, quod dupliciter potuit plus in sumere pater cum vno filio, quam cum alijs, primo modo sua propria manu, & suomet arbitrio nutriendo filiū in luxu, & in excedenti statu, & tunc dicendū est hos sumptus non fore in legitima filij computandos etiam si excedant: neque enim interfuit hic aliqua largitio, vel donatio proprie facta filio de aliquibus bonis sibi, vel alijs seruandis. Si autem filius hic quę prodiga manu in statu excedenti sustentauit pater, tempore diuisionis bonorum paterno rum equos, vel vestes pretiosas habet superstites, deducere eas tenetur ad cumulum diuisionis. Ita Nauarrus in Additionibus super cap. 17. nu. 158. & 160. Ica ista assertio Nauarri intelligenda est, quādo prædicta in morte, vel in vita filio non donauit pater, nam si donauit non tenebitur computare in legitima, nisi in eo in quo donatio potuit esse inofficiosa: si autē pater non propria manu faciendo expensas aluit filiū in statu superfluo, sed solū subministravit pecunias aliasq; res disponēdas per filiū, si eas profudit in luxū, cōmestrationes, & ludos, tenetur hæc omnia ad ducere ad collationē cū ceteris fratribus, quādo non constat ante mortem patrem illa bona illi voluisse donare: quia id non explicuit. Quia aliās in Recopilatione noua legum habetur tit. mejora. leg. 3. tit. 8. lib. 5. sicque decernitur dum parentes aliquid filio donauerint, tunc filius intelligatur titulo meliorationis in tertia, & quinta parte, & sua legitima cōtenta quota esse adactus, etiam si id donando in præse non dixerint, parentes, ita tamen vt in ualida sit donatio in eo, quod fuerit in officiosa, neque aliam parentes possint super addere meliorationem. ¶ Sed an hanc meliorationem, & donationē in tertia & quinta parte factam vsq; ad proprium obitum reuocare possint hic iam scitu est opus. Respondetur ergo ad quæstionem quod hanc donationem scilicet, tertię & quintę partis bonorum factam filijs posse reuocare parentes vsque ad proprium obitum, concedit lex prima Recopilationis nouæ lib. 5. tit. 6. nisi in tribus casibus ibi exceptis.

nomine & autoritate possessionem petentē. ¶ Secundus casus est, nisi coram tabellione tradiderint parentes tali filio donatario donationis factę instrumentum. Tertius casus est, nisi talis contractus initus fuerit ex causa onerosa cum tertia persona, scilicet, via nuptiarum, vel ex alia simili causa. Quia in his tribus casibus cauetur, quod donatio tertię partis a se non possit per parentes, vel donatores reuocari, nisi ipsi donatores in eadem donationis contractu reseruauerint sibi facultatem reuocandi, vel nisi alia interueniat causa, propter quam secundum iura regni donationes perfectę, & iure factę sunt reuocabiles veniuntque reuocandę, aliās (vt prædicta lex dicit in principio) extra hos tres exceptos casus talis donatio vsque ad obitum patris, vel matris eam facientis reuocabilis est, siue fiat inter viuos siue per viam vltimę voluntatis, siue fiat filio sub patris potestate constituto, siue emancipato.

¶ Verumtamen prædictis non obstat, quod eadem Recopilat. libro. 5. titu. 6. l. 6. sancitur, scilicet, quod si promissio à parentibus, vel ascendentibus facta sit & instrumento publico mandata per contractum inter viuos de non meliorando aliquem filiorum, vel descendentium, tunc si talem meliorationem fecerit, eam lex in ualidat. Sicut è conuerso, quando à prædictis promissio facta est de tali melioratione circa aliquem filiorum, vel descendentium in dicta tertia, & quinta parte faciendā via nuptiarum, vel ex aliqua causa onerosa adimplenda est secundum legem, quod si adimpleta non fuerit, post mortem donationem hanc promittentium pro facta est habenda.

¶ Deinde quaeritur vtrum libri collati à patre filio studente censeantur esse donati, ita vt in legitima eos computare filius non teneatur. Ad quam quæstionem, dicimus primò, quod non censentur donata filio bona, vel res, quæ pater pro illo emit, quando penes patrē in vita patris sunt reseruata, neque filio fuere tradita. Ita Nauarr. in sum. cap. 17. nu. 156. quia cum in vita ista bona non sunt tradita, non censentur esse donata, vt titulo meliorationis possint retineri. Imo neque etiam filius doctor iā effectus, aut miles potest ista bona sibi ascribere, quia ista bona non sunt castrensia, aut priuilegiata, nisi post illorum actualem traditionem, vnde adducenda sunt ad cumulum diuisionis.

¶ Secundo dicimus, quod etiam libri traditi à patre filio in studio versanti, si tempore mortis

Fit satis obiectio.

Quest. Delibris dicitur filio student.

dictum. 1.

dictum. 2.

mortis patris non erat ad doctoratus gradum promotus, vel sacris initiatus, vel institutus aduocatus, non acquiruntur ei tanquam bonum castrense. ff. de castren. pecul. l. 1. Secus est si tempore donationis iam erat doctor, vel aduocatus, vel sacris initiatus, quia tunc non poterit donatum reuocari quasi in continenti donatio sit valida. l. si filius. C. familiae hereticunde non communicabitur cum alijs fratribus in eo quodd in officiosum non est.

Dictum. 3.

¶ Tertio dicimus quod non tenetur filius computare in sua legitima, quod pater insumpsit in eius studio, licet filius ad magistrum, vel doctoratus gradum non peruenit, nisi filius apud patrem haberet peculium aduentitium, vel castrense, vel quasi castrense. Quia tunc tales sumptus studiorum non centetur pater donasse, sed de peculio filij eos facere voluisse. Vnde tunc sumptus hi in partem filij computabuntur, patet quoad primam partem. l. quae pater. ff. famil. herc. quoad secundam partem faciunt notata in l. fin. C. de datis promiss. Ceterum si filius pecuniam datam a patre pro emendis libris consumpsit cum meretricibus, vel ludendo, vel huiusmodi post mortem patris computabitur ei in suam partem secundum Barto. in a. r. h. e. quod locum C. de collat.

Dictum vltim.

¶ Adde vltimo quod si filius de mandato patris viuentis patre inceperit studere, post mortem patris si studium complere voluerit vel doctorari hoc faciet de suo, nisi pater aliter ordinauerit ita Bart. in tractata quia est nouus actus. C. de legat. 1. l. si seruus obligatus.

Circadon a data officia iust.

¶ Circa illam quaestionem de qua saepe dicere sum rogatus, scilicet, an iudices, & officiales iustitiae licite possint accipere, & retinere dona data.

¶ Placet primo hic proponere quid lex. 7. tit. 2. lib. 7. & l. 1. tit. 5. Recopilat. lib. 2. & l. 5. & 6. tit. 9. lib. 3. statuunt. Habetur enim in his legibus ne consules, & auditores, vel praetores vel alij iudices, vel relatores, vel scribae, vel procuratores, vel fiscales, per se vel per interpositam personam, neque eorum vxores, aut filij accipiant munera, neque etiam aduocati, & procuratores pauperum, sed neque auditores, vel officiales, qui sunt a numerando, qui Hispanicè dicuntur, contadores, vel officiales de contaduria, eadem Recopilat. l. 23. tit. 1. & l. 1. cap. 40. tit. 2. lib. 9.

¶ Secundo, quia controuertere aliquis posset an haec leges sint poenales non obligantes ad restitutionem accepti ante condemnationem,

an verò sint conuentionales impediens statim in conscientia translatione dominij, scientum est quod secundum Sotum de iusti. & iure, quaestione. 6. articulo. 6. ad. 3. membr. 4. argumen. & secundum Nauarrum in summa cap. 25. numero. 12. & secundum Victoriam supra per lecturam D. Thomae, anno. 153. a se dicta tam super 2. 2. quaestione. 71. & secundum Metinam, in summula sua Hispanica fol. 669. & clarius ibi §. 3. de iudicibus fol. 226. praedicti ministri iustitiae stipendiati tam superiores, quam inferiores per leges has Hispaniae incapaces fiunt ad dona suscipienda.

Resp.

¶ Quia subiuramento ea accipere interduntur etiam tabelliones, receptoresque ead. Recopilat. lib. 3. tit. 9. l. 5. & 6. & quia leges haec sunt conuentionales, quia rex. de suo arario iudicibus salaria consignans potuit eos eligere hac conditione vt in conscientia ante condemnationem obligentur talia dona restituere. ¶ Et sic soluuntur argumenta, quae possent obijci in contra, quia sub ista conditione ista officia comittit rex, quatenus in iudicem praefectus, neque munera, neque etiam victualia per se vel per alios accipiat, sicque ad id seruandum iuramento astringitur, vide reliqua ad hanc quaestionem attinentia diffusius disputata in nostro Instructorio parte. 2. cap. 79.

Ratio. 1.

Ratio. 2.

¶ Porro ille, qui crimen laesae maiestatis commisit donare non potest. l. fin. C. ad legem Iuliam maiestatis, neque haeretici, quia eorum bona ipso iure sunt confiscata, cap. secundum leges de haeretico. lib. 6. neque prohibitas nuptias contrahentes cap. secundum leges, neque qui in aliqua re cadit in commissum, neque ille, qui capitale crimen commisit donare potest post sententiam condemnationis sed bene ante. l. 2. tit. 4. Part. 5. & l. post contractum. ff. de donat. sed circa praedicta nota quod poena commissi in conscientia non incurritur secundum Nauarrum ante condemnationem.

Non donat reus lese maiest.

¶ Nota secundo quod secundum Victoriam in relectione de Indis haeticus secretus ante condemnationem donare potest, etiam si in notitiam fisci id sit peruenturum, sed titulo honoroso nihil dare potest, aut expendere, nisi tantum ad vsus necessarios. Cui assentit Nauarrus dicens quod donatum ab eo, qui commiserat crimen ipso facto inducens priuationem bonorum a donatario ante sententiam potest retineri licite. Item etiam miles concubinae, vel meretrici donare non potest. C. de donat. inter. vir. & vxor. Idem dicitur de doctore, & aduocato, qui dicuntur mili-

Haeticus non dona.

tes. per nos. in leg. miles. ff. de sentent. & re iudi. Item prohibetur donatio pro quacunque causa illicita quae a lege punitur, huc pro adulterio huc pro alio crimine, & sic intelligitur. l. affectionis de donat. sed quia haec non est proprie donatio, sed datio ob causam, ideo transcursum hic perstringimus quae in nostro Instructorio Parte. 1. cap. 106. latius discussimus. Dicimus ergo primo acceptio pecuniae propter vitandum peccatum ab accipiente in se secundum Sotum, & Nauarrum non obligat in conscientia ad restitutionem, nisi per repetitionem: quia non ipso facto impletur translationem dominij.

Donatio pro causa licite prohibita.

Antemat.

¶ At licet pecunia sic accepta possit repeti non solum vt aiebat Sotus, quando data est propter vitandum peccatum, quod accipiens tenebatur vitare ex debito iustitiae, vt non furari, sed etiam vt ait Nauarrus, ex debito aliarum virtutum scilicet, vt non fornicari, non frangere ieiunium ecclesiae, tamen si data est propter vitandum peccatum, quod ex solo debito gratitudinis, & honestatis accipiens tenebatur vitare vt scilicet, vt vitet ingratitudinem circa amicum, tunc secundum Nauarrum repeti non potest.

¶ Ceterum quando pecunia data est propter peccatum contra iustitiam perpetratum scilicet, vt accipiens occidat, vel ferat iniquam sententiam, licet probabilius sit secundum D. August. ad Macedonium & Cordub. in suo Quaestionario q. 32. lib. 1. & Sotum de iust. & iur. libr. 4. q. 7. & Metinam in sua Instructioe fol. 169. cap. 4. de restit. Mercatum de contract. & Adrian. quod in conscientia sit restituenda ante sententiam, tamen opposita opinio, quae est Nauar. cap. 17. in sum. nu. 30. & Siluest. verbo restitutio. 2. §. 3. & D. Antonin. Part. 2. cap. 5. in principio. & Angeli verbo restitutio. verlic. turpe. probabiliter sustineri potest dum non repetitur in iudicio, vel extra, quia iam dans videtur in talem retentionem illius pecuniae consentire.

¶ Adde quod quando actio, pro qua data fuit pecunia est turpis vt fornicatio: adimpleta causa datio tenet, & promissio facta tenet, licet ante factum propter vitandum peccatum fornicationis sit promissio rescindenda. ite qui sunt impotentes ad restituendum non possunt donare.

Quaest. Dona. sine iust.

¶ Sed iam inuestigatu opus est quantum possit vnusquisque donare, respondemus autem primo, quod habetur. l. Penul. C. de donat. vt quilibet donare prohibetur ultra. 50. solidos. Instruct. Negot.

dos, quod tamen intelligendum est sine insinuatione praecedente, id est, sine reductione donationis in scripturam authenticam ante competentem iudicem, fallit tamen in aliquibus casibus. Sed notandum est in hac parte, quod in conscientia donatio facta ultra 50. solidos sine praedicta insinuatione valida est, etiam si sit omnium bonorum, ad hunc sensum, quod donatarius in conscientia poterit illa omnia bona sibi donata sine praedicta tertij retinere. At verò de mente D. Thomae esse videtur, quod donationem prodigam quam quis promisit facere non teneatur in conscientia implere, sicut neque etiam donationem suorum bonorum omnium facere debet secundum D. Thom. 2. 2. quaest. 32. art. 10. ad. 2. nisi mutet statum. Idem docet esse de mente D. Ambrosij, idem S. Thom. 2. 2. quaest. 117. art. 1. ad. 2. imo etiam in foro exteriori donatio omnium bonorum praesentium, praeteritorum, & futurorum non permittitur (quia tollitur potestas testandi) etiam si donator careat ascendentibus. Nam his habitis non potest exteris donare, nisi tertiam bonorum partem, etiam si careat descendentibus, nam si hos habeat alijs non potest donare, nisi quintam partem. l. 7. titul. 12. del Fuero lib. 3. imò omnia bona sua praesentia, licet non addat futura donare prohibetur. l. 69. Taurensi, vnde secundum Iulium Clar. de donat. donatio haereditatis simpliciter facta comprehendit (si sic fiat in vita) omnia bona tempore mortis inuenta, & ideo sic donando qui donat adimit sibi facultatem testandi, sed causa mortis bene potest omnia bona praesentia & futura donare, causa autem mortis censetur fieri secundum omnes doctores, quando concurrunt duo, scilicet, primo quod in ipsa donatione facta est mentio mortis, & secundo quod simul sit collata in tempus mortis, vel si facta sit ab infirmo in testamento, vel codicillo, dum praesertim est in mortis articulo, quia tunc rectius dicitur cum Antop. de But. quod sit donatio causa mortis. At si promittat non reuocare, non censetur donatio causa mortis, licet causa mortis se dicat donare, sed erit inter viuos, ita expresse. l. vbi ita. ff. de donat. caus. mort. vnde secundum Garciam lib. 1. de contract. donatio causa mortis etiam realiter in vita tradita re donata, non censenda est irreuocabilis, arg. secundum Bar. C. de sac. sanct. eccles. l. ingressi. adde quod vbi habet etiam donatio omnium bonorum etiam futurorum facta in vita, si donans reseruauerit sibi aliquid de quo testetur, dum non sit quid-

Nota tu conf.

Donatio omnium bonorum non faciendani

Donatio haeredit.

De praesentibus

nam si, sed saltem excedat vigesimam pars
non potest nisi sic donantis. Accedit ad hoc
quod dicitur in Iulio Claro, donatio omnium bo-
norum presentium, & futurorum facta in vita su-
stinebitur, si testator referuat sibi vltimam
partem simpliciter secundum opinionem, qua vsu
receptam esse ait Didacus in Hispania, nisi re-
teruaret illum hoc expresso, quod in vita tan-
tum de eo disponere posset: quia tunc non va-
leret quia per hanc expressiorem testandi se-
bi adimeret facultatem.

¶ Nam inquirendum venit vtrum visitato-
res aliquod sibi donum datum accipere pot-
sint. Respondetur autem breuiter quod visi-
tator a locis visitatis, & non ab alijs potest ac-
cipere procuracionem pro victu illius diei, si
tu in vidualibus siue in pecunijs. Ita quod va-
nam tantum procuracionem accipiat: vna die
etiam si plures ecclesias visitet: si aliter autem
accipiat illis non concurrentibus, tenetur in-
firmum restituere in duplum ecclesie a
qua accepit, alioquin Patriarche, Episcopi,
Archiepiscopi, sunt ipsi facto interdicti ab in-
gressu ecclesie. Inferiores vero his sunt susce-
pti officio, & beneficio donec in duplum
restituunt neque valet remissio, vel dantium
liberalitas seu gratia eos liberare, donec resti-
tuant capit. exigunt, & capit. felicis de censibus
in 6.

¶ Legati tamen ultra procuracionem posse
sunt accipere expensas equorum, & vestium
& huiusmodi dum vadunt ad visitandum, &
etiam Nuntij Apostolici. At vero secundum
Panon. in cap. procuracionem de cens. a mo-
dum quod prohibetur accipi, excipit hosti-
sio estulentum, & poculentum, & cenia, que
sunt misera, que hospitibus datur, que non
extendantur ad numerum qualitatem. ff. de
offici. precon. l. i. solent. quod limitat. Ioan-
nes de iur. l. i. aliqua comedenda, si appretunt
portanda vt capones, confectioes, & huius-
modi periculum est. Ita si dicitur verbo visita-
tio. circa sibi neq; officiales visitatoris ali-
quid recipere ratione visitationis debent. At
tam diximus quod iterum repetimus, quod
si dicitur in Hispania etiam vidualia, viandas His-
panice, & cetera per se, vel per alios prohibentur
accipi. Recopilat. nou. lib. 3. tit. 9. l. 1. At ve-
ro in hisce articulis Recopilatio. lib. 3. tit. 9.
l. 1. & l. 2. & l. 3. & l. 4. & l. 5. & l. 6. & l. 7. & l. 8.
sequitur conceditur vt possit
cum vidualibus in parua quantitate accipi
vt hinc oblatio. l. i. de iur. l. i. de iur. l. i.

Quest.

De visita-
tori quod
dona

De prela-
tis.

gruam sustentationem, sed possunt accipere
vidualia, que sibi ac suis frugaliter, modera-
terq; pro temporaria tantum necessitate erunt
ministranda, optionis autem eorum, qui visita-
tur sit, si maliat solvere id quod erat ab ipsis
antea solui certa pecunia taxata conuictum,
an vero predicta vidualia subministrare, sal-
uo iure conuentionu antiquaru cum mo-
nasterijs, alijsue pijs locis, aut ecclesijs non Pa-
rochialibus iniro quod illasum permaneat.
In his vero locis seu prouintijs vbi consuetu-
do est, vt neque vidualia neque pecunia, nec
quidquam aliud a visitatoribus accipiatur
sed omnia gratis fiat, sibi id obseruetur, quod
pecuniam, aut munus quodcumque sit etiam
qualitercumq; offeratur, vel aliquid amplius
in supradictis casibus visitator accipere pra-
sumplerit, is subicit penis contentis cap. exi-
git de cens. lib. 6. ita in Concil. Trident. ses-
sion. 24. cap. 3.

**CAP. XXXIII. An donatio, sine insinua-
tione iuramento firmata valeat, an donatio ex
quocumq; metu facta valida sit in conscientia, an
donatio sola interior valeat in conscientia, aut
si fiat absenti vel notario pro absente stipulan-
te, vel si fiat solemniter absenti, de lege regis Al-
phonsi, an nudo pacto perficiatur, & quid sit
hoc pactum de donacione remuneratiua, que
sio quodammodo de promissis locis sacris, an pos-
sint hanc reuocari, de quadam nota iuridica,
si quod absenti potest fieri donatio, sed non igno-
rante, vbi que valet, donatio facta tacenti de
procuracione donacionis facta absenti coram no-
tario, & quid circa hoc funde in lege regis Al-
phonsi de pucila.**

Porro inter questiones reliquas que ad ma-
teriam donacionis pertinent, hanc etiam
occurrit scilicet, an donatio excedens quin-
gentos aureos, que sine insinuatione, hoc est
sine iudicis competentis interposita autorita-
te fieri iure prohibetur. l. san. c. i. ff. de do-
nat. valida sit in foro exteriori si iuramento fue-
rit firmata.
¶ Ad hanc utem questionem dicimus pri-
mo, reperiens, & probans quod antea dis-
seramus quod in foro exteriori, dum
donatio non fit in officio, licet exeat quin-
getos aureos, & licet fiat sine insinuatione
est sine interpositione autoritatis competen-
tis iudicis valida est; ita vt donatio non
liberab illius restitutione. Ita tenet Iosephus
in suis Flor. & facit pro hoc regulam
genera-

Donatio
ced. iuram.
firmat.

Conc. Tri.

Quest.
Donatio
ced. iuram.
firmat.

Dictum. 1.

Donati-
mental.
Questio.

generali et communiter accipitur, quod
nihil est tam naturale, quam vt id mirum
alios ex voluntate domini transferantur, prae-
sertim quando huiusmodi translatio domini
per legem in foro conscientie non praepeditur,
& leges solum prohibent solam contractus
in foro exteriori, & non in foro animae; vt con-
stat ex consuetudine, que est optima legum
interpretatio. **¶** Secundo dicimus ad questionem, quod
etiam donatio quingentos aureos excedens
licet non sit insinuata, id est, autoritate iudi-
cis competentis corroborata, si tamen sit iura-
mento firmata, valida erit etiam in foro exte-
riori, estq; ista opinio in iure canonico funda-
ta cap. si vero de iur. iur. & cap. debitores eod. tit.
in super est apud legistas, & canonistas, ca-
nonizata opinio. Intelligitur autem confir-
mari iuramento secundum Iul. Clar. quando
tali insinuationi per iuramentum fuit renun-
ciatum specialiter, quia secundum legistas, &
canonistas communiter, potest illa cum iura-
mento renunciari. At licet ita sit tenendum;
tamen fauor animae, & iuramenti videtur hic
militare, vt etiam in foro exteriori iuramento
firmata talis donatio valeat, quauis sic donas
insinuationi non renunciauerit.
¶ Tercio dicimus, quod donatio omnium
bonorum etiam iurata non valet, quia est co-
tra bonos mores, & contra liberam testandi
actionem, ideo non confirmatur iuramento,
ita Iulius Clarus de Donationibus, citat in
gratiam huius Bart. l. stipul. sed iam hoc di-
ctum supra glossauimus ex mente D. Thomae
2. 2. q. 32. arti. 10. quod nisi talis donans in uet
statu scilicet, addicendo se religioni, vel aliter
vt liberet seruiat. Deo non omnia bona sic do-
nando deberet effundere, cui assentit D. Am-
brosius, vnde dicitur quod talis donatio om-
nium bonorum etiam iurata non est valida
in foro exteriori, vbi iuramentum praesumere-
tur vinculum iniquitatis, quando sic omnia
bona sua presentia, & futura, & praeterita do-
nasset. Vnde non esset valida, quia reuocari
posset: non tamen consulerem reuocari posse,
nisi prius petendo absolutionem a iuramento,
nisi constaret patenter talem donationem iu-
ratam alias esse prodigam, prophanam, aut ini-
quam, nullaque causa rationabili suffultam.
Quia tunc neq; in conscientia ad eam reuoca-
dam opus esset iuramenti relaxatione, cum
patenter iuramentum alias de se illicitam do-
nationem non confirmauerit, sed neq; con-
firmare possit.
¶ Adde quartum, quod donatio facta eccle-

siu omnium bonorum presentium, & futuro-
rum valet, secundum Iulianum Clar. loco citate.
Accedit ad haec in sum. cap. 17. num. 4. vbi ait, qd
haec non est propria donatio, quia est ob cau-
sam, scilicet, ratione salutis animae suae, & re-
missionem peccatorum obtinendi gratia, vnde
ratione hac, & ratione fauoris ecclesie, & liber-
tatis ecclesiasticae, nihil minus si ad omnia bo-
na sua possit aliquis donare. Accedit etiam qd
eodem Iulio Claro auctore, valet mutua dona-
tio omnium bonorum facta in quocumq; inter fra-
tres causa agnationis conseruanda, quae aduer-
te in Castella, donatio omnium bonorum, sicut
solum presentium non valet, Recopil. lib. 5. tit.
10. l. 8.
¶ Porro alia questio hic fit obuia, digna
que discutatur, scilicet, an donatio per que-
cumque metum facta in conscientia sit nulla.
Nam Panormitanus cap. abbas, validam esse
testatur. Almainus vero eam validam esse infi-
ciatur.
¶ Sed veritas rei est, quod donatio per
quemcumque metum facta in conscientia est
nulla, quia donatio suapte natura est datio
gratuita, & libera. At metus siue grauis sit,
id est, cadens in vnum constantem, tunc modi-
cus, vterque extirpat libertatem, quae requi-
ritur ad gratuitam donationem; ergo vterque
metus tam leuis, quam grauis, cum causa est
sine qua donatio alias non fieret, inuvalidat do-
nationem in conscientia hanc sententiam tue-
tur Nauarrus in sum. cap. 17. num. 4: vbi ex
mente Adriani in 4. de rest. qua l. 7. colum.
4. versiculo ex quibus docet transactionem,
& donationem in foro conscientie non vale-
re, quoties non sunt animo libero; etiam si non
intercedat tantus metus, quantum forum ex-
teriorius ad inuvalidandum contractus requirit
iuxta notata. l. interpositas. C. de transactio-
nibus & l. metum. 1. & 2. ff. quod metus
caus.
¶ Secundo ad questionem superadijctam;
quod si donans iuramento firmauerit, dona-
tionem, tunc etiam si metu quocumque ada-
ctus id iurauit, strictus manet ad eam dona-
tionem adimplendam, nisi relaxationem iura-
menti petierit cap. si vero de iur. iur. & cap. de
debitores eod. tit. At donarius in hoc casu te-
netur talem donationem remittere, vel iam
acceptam restituere cap. de iur. iur. l. i. q. 1.
Adhuc & illam questionem discutendam
proferimus, scilicet, an donatio facta solo vo-
luntatis interiori actu sit in conscientia vali-
da, verbi gratia, si Petrus animo suo, vel verbo
in scio Paulo quidpiam donaret, an ex dona-
tione

Donatio
metu.

Questio.

2. dox.

Dictum. 2.

Donatio
caus.
1. m. b. c.

1. m. b. c.

Dictum. 2.

Donati-
mental.
Questio.

tionem illa Petrus teneretur ante quam Paulus acceptaret, & videtur teneri quia cum Deo apud se quidpiam quis vouet illico obligatur, pariformiter ergo videtur obligari quilibet donante.

Dictum. ¶ Dicimus ergo ad questionem primò secundam Sotum de iur. & iur. libr. 3. quæst. 5. art. 3. quod quando utriusque partis consensus expressus non interuenit, donatio est nulla.

Prob. 1. ¶ Quo circa ait Sotus antequam donationem alter acceptet posse reuocari abique vlla iusta causa. Secus est de voto Deo facto. Quia si iustum est Deus qui nouit secreta cordis semper illud acceptat, est fratris Iosephi in suis floribus, accedit Iulius Clar. tractatu de donat.

¶ Et patet primò ratione Soti. Quia cum donatio sit quædam datio, datio verò relationem dicit ad accipientem, non videtur oriri obligatio antequam alter acceptet.

Prob. 2. ¶ Secundò patet ex ratione Frat. Iosephi, quia donatio est contractus, contractus autem est attractio voluntatis utriusque partis, ergo utriusque partis consensus requiritur. Vnde secundum Iulium Clar. non potest perfici donatio nisi interueniente pacto.

Don. fact. abs. Questio. Dictum. 1. ¶ Nam ex prædicta questione emergit & alia scilicet, an donatio facta absenti expressis verbis sit valida, ita vt sine causa non possit reuocari. Respondemus ergo primò, quod vbi donatio facta est secreto sine testibus, & sine scriptura, aut solemnitate aliqua absenti nõ obligat antequam alter acceptet, quare interim reuocari potest etiã sine iusta causa. Hęc sententia est prædictorum loco citato, & Soti, vbi supra, & Cordubę in tractatu de casibus conscientie quæst. 133. & patet ex prædictis rationibus. Sed quia difficultas, quæ magis vrget est an donatio facta absenti sollemniter, & coram testibus, vel per scripturam obliget, aut non.

Dictum. 2. ¶ Dicimus secundò quod cum Sotus huius questionis meminerit loco citato standum est te censuris iuri civili, cũ autem duplex sit ius civile, quoddam commune, quoddam verò speciale, cuiusmodi sunt leges, & dispositiones speciale regnorum Hispaniæ, loquendo primò de iure communi dicendum videtur cũ Iul. Claro in tractatu de donat. quod si non sit aliquis, qui cum sit donatio absentibus, scilicet ecclesiæ, vel pauperibus, vel alijs proprijs acceptet, donatio facta absenti valida nequaquam est nisi nuncius, epistolaue interuenierit. Quia perfici non potest sine pacto, ac perinde neque sine consensu donantis, & donati interueniente. Requiritur autem talis nuncius specialiter à donante sit ad hoc

destinatus. Non enim satis esset, si per motum proprium alius eam donationem ad aures donatarij, eiusq; notitiam deferret. Vnde nõ satis est si donatarius apprehenderit possessionem rei sibi donatæ in absentia, nisi (vt prædictum est) ad id specialiter nuncius, vel epistola mittatur à donante.

¶ Sed quid si donatio fiat absenti, notario stipulante pro ipso absente, an valida erit. Respondetur quod valida certè tunc erit, secundum Iulium Clar. & queritur tunc actio donatario sine cessione, quia tunc valida est an tequam eam acceptet donatarius absens. Nã tunc secundum opinionem magis communem non poterit reuocari, si quidem notarius alteri pro altero stipulari potest. Assentit huic sententiæ frater Iosephus in suis Floribus, qui ait donationem per scripturam, & coram testibus absenti factam, utpote inuvalidam (quia utriusq; voluntas requisita, ad donationem defecit) reuocari posse antequam donatarius acceptet, vel antequam alius qui pro donatario absente iure potest acceptare acceptet, qualis est notarius (vt diximus).

¶ At verò quoniam stando in iuri civili communi donationem sollemniter, & coram testibus absenti factam, nisi notarius pro absente acceptet, non satis firmam esse, sed reuocabilem esse antequam donatarius acceptet diximus, nũc quid in regnis Castellæ peculiari iure, & speciali dispositione sit cautũ dicendũ restat. Arbitror ergo stando non in iure communi, sed in dispositione speciali regni Castellæ vt habetur in l. 2. Recopilationis nouę lib. 5. tit. 17. quæ est lex domini regis Alphonsi Compluti edita in hoc regno, sententiam Soti de iur. & iur. libr. 3. q. 5. art. 3. magis fore auscultandam, vbi ait, quod si donatio sollemniter coram testibus fiat absenti iura non sine re vt eius reuocatio fiat absq; donatarij consensu vel absq; legitima causa: qd si ita est, neq; in conscientia reuocari permittitur, ita Sotus. Quæ quidem sententia fundatur in prædicta dispositione legis regis Alphonsi, quæ sic habet: Cũ apparuerit quempiam alteri obligare se voluisse per promissionem, contractumue aliq; ipse quippe teneretur implere id ad quod sic se astringit per obligationem talem, neque excipere potest de stipulatione non facta, hoc est de promissione certa iuris sollemnitate nõ præmissa facta, neq; excipere potest contractũ talem, vel obligationẽ inter absentes intercessisse, neq; apud tabellionem publicum factã fuisse, nec ante eum interuenisse, vel talem obligationem, contractum, vel promissionẽ alteri

Donat. notario stipulante. Quest.

Donat. sollemniter facta absenti. Quest.

Dispositio regis Alphonsi.

alteri personæ priuatæ nomine absentiu fuisse factam, vel quod se astringerit alicui se exhibiturum aliquid, vel aliquam rem gesturũ, quia adhuc est huiusmodi obligationem, & contractũ quo quauis forma cognitũ sit nõ alter se voluisse obligare valere decernitur. Vnde consideratis effectũ, & substantiã verborum huius dispositionis, cum autore Iulio Claro nihil aliud sit promissio donandi quàm donatio quædam saltem inchoatã, & cum donatio plus perfectionis habeat, quàm promissio, sequitur quod facta sollemniter, & coram testibus sit obligatoria, etiam si fiat absenti, quia prædicta lex Hispaniæ, quæ de iuri sunt exceptiones omnes pro donantibus contra donatarios tollit, vnde cũ indubio semper inclinandum nobis sit in sententiã, per quam actus efficax reddatur: sequitur quod quauis sententia hæc Soti esset dubia, quæ profecto talis non est inter Hispanos (quia ei suffragatur prædicta Hispanica lex, & quia fauet validitati donationis huius absenti sollemniter coram testibus factæ), magis auscultanda est.

Ratio.

Quest.

Nudum pactum quid.

Donatione numer.

Quest.

¶ Præterea si quis rogiter an stando in iure communi donatio pacto nudo perficiatur vt hoc interim hiciuristis largiamur respondeatur. Primò quod licet olim donatio requirebat pactum, & stipulationem, sed iam hodie donatio tam inter viuos quàm causa mortis nudo perficitur pacto patet. Si quis argentũ C. de donat. §. fin autem, & maximè ad pias causas nudo pacto facta valet. nudum autem pactum dicitur cum aliquo non vestitur, sed est in meris purisq; consensibus conuentionis vt si promisi tibi dare ceterum sine aliqua præcedente interrogatione, vel scriptura, vel huiusmodi, & tu contentis. Nam si non contentis nõ erit pactum, sed pollicitatio de qua ff. de pact. iuris gentium. §. igitur. Similiter dicitur nudum, quando non continet causam, quia traditio rei sine causa nullius est efficacia: non quàm nuda ff. de acquir. rer. dom. quia tamen, quandoq; fallit, vide Panor. cap. si cautio de fide instr.

¶ At verò donatio remuneratiua secundum communem opinionem à qua non audeat recedere Iulius Clarus non perficitur nudo pacto stando in foro exteriori: sicut neque donatio præsumpta, vt confessio dotis facta constante matrimonio, sed de his satis, adde etiam quod promissio donandi cum quædam inchoata donatio sit secundum communem, & Socin. & Gomez. nudo pacto sine stipulatione, aut traditione perfici potest.

¶ Sed quia in foro exteriori cũ iuristis hæc

nus locuti sumus, nunc quoq; in Foro conscientie scitu est opus, an ex pacto nudo, & ex sola promissione aliquis obligetur in conscientia. Respondetur ergo quod ex pacto nudo, & ex sola promissione, & in conscientia quis obligatur, quando videtur exprimitur causa, vt dicendo, promittit tibi decem, quia dedisti mihi equum, vel huiusmodi: ita Panor. normitanus cap. prudentis de donat. & cap. si cautio de fide instrum. Patet quia secundum diuum Ambrosium seruanda est fides data: Imò etiã si nulla exprimat causa, si habuit animum se obligandi, quando sic nudè pactus est, obligatur quidem ita D. Thom. in 4 sentent. distin. 38. & facit cap. literarum de voto propter eadem rationem quia de iure naturali est seruare fidem: Alias si caruit animo se obligandi non tenetur sub mortali adimplere in conscientia, nisi vt ait Sotus in contractu, do, vt des, vbi ex defecto adimpletionis fidei sequeretur graue detrimentum alteri, vt si animo sicto puella sponsalia secum contrahenti eam ducendi in vxorem dedisset fidem. Adde quod secundum D. Thom. 2. 2. q. 109. art. 3. ad 5. etiam si aliquis à principio promisit aliquid cum animo se obligandi si iam sunt mutatae conditiones personarum, & negotiorum, non tenetur iam adimplere, quia vt ait Seneca in lib. de Beneficijs ad hoc quod homo teneatur facere, quod promisit, requiritur quod omnia immutata permaneant.

Resp.

inuidet

ambrosi

Quo quoti diana, Quest. De promissis locis sacris.

Dictum. 1.

1102

retrahere, & quia in hoc casu ius acquiritur, non potest id quod sic iste donatario est debitum...

Dubium.

Dictum.

non potest

annib

de

Notatur

dict.

num

Nota.

fas, ut rem donantis quam pene se habet tenet pro sua, dum a donante sic litera destinatur...

Absenti fit donatio sed non ignorat.

Donat. facta taciti.

Sotus.

Quest. De reuoc. don. fact. absent. coram notario.

Dictum.

Præterea & dicendum videtur de illa questione scilicet, si donatio facta fuit presentis donatario tacenti an valida erit.

Præterea quoniam donationem factam absentis pro qua notarius, vel in qua pro ipso absente stipulatur validam esse diximus...

Secundò dicimus, quod si facta ista prima donatione stipulante notario pro absente, ante quam donatarius eam acceptet...

quoties de rei vendit. licet in tali casu, res non tradita præterendus esset primus donatarius...

Dictum.

Dictum.

Quest.

Resp.

Stando in l. Alfons. quid.

Ad tertio cum Iulio Claro contra Paulum de Castro, quod si donans postquam donauit obijt, & post eum donatarius ante quam acceptaret moreretur...

Ad quarto, quod quando donatio facta fuit presentis cum pacto, quod ab eo transferatur in aliquem tertium, qui est absens...

Sed quia hic obuiat difficultas ardua, an in hoc casu talis donator possit reuocare donationem reuocare ante acceptationem ab illo tertio absente factam...

Ar stando in speciali dispositione legis Alfonsi regis in regno Castellæ...

tale pactum translationis, post mortem sic patriscentis potest reuocare, quia videtur donatio confirmata morte testatoris...

Quest.

pro puel

la.

ab

num

Prop

Præterea perpendendum est, an donans teneatur de emptione sicut tenetur venditor...

Cui dubio factus factus Azor dicens quod tenetur quidem donatario de emptione...

Ad secundò, quod si quis puella pro muliere donationem propter nuptias quando alias si esset se obtulisset ad hanc donationem faciendam...

De interpretatione donationum, & legatarum, in dubio proponitur circa hoc regula generalis Partitæ de dubijs casibus...

De inter-pretatione donationum expospretat. donat. in dubio quomodo donatio, vel tio. & le oblatio, vel legatio reuocari interpretanda dicat. gat.

nerit ambiguum planè est accipiendum iuxta verborum sonitum, à quorum sensu iudex recedere in iudicando non debet, nisi certo constaret proferentis intentionem fuisse aliam, ab eo quod verba sonant scripto mandata: facit pro hac regula cap. intelligentia de verb. signifi. vbi dicitur, quod non sermoni res, sed rei sermo est subiectus. Vnde in dubio ad intentionem loquentis est recurrendum, vbi addit glossa quod vbi intentio loquentis, & verba simul sunt dubia, verba ad extraneum, hoc est ad largum, seu sunt trahenda, vbi res aliter salua esse non potest cap. cum quidam de verb. signifi.

¶ Porro de dubijs inter cadentibus in donationibus illud illucidandum primò proponimus. Vtrum in hoc casu dubio quando quis dixit Petro tolle hanc pecuniam in dubio, dñ eius non potest consuli intentio presumendum sit eam pecuniam Petro donasse. Respò dentes ergo dicimus primò, quòd certe hic prima facie non presumitur donatio sed mutuum, vel depositum: quia nemo presumitur suum abijcere.

¶ Facit caput super hoc de renun. vbi dicitur, quod nulla ratio verisimile reddit, vt quis quàm beneficium multis forte expensis, & laboribus, acquisitum, quo sustentari debet facile sine magna causa sua sponte resignet. At hęc hoc fit regulare, non tamen tam certum, quin contra hanc presumptionem scilicet, quod in dubio non presumitur sua bona dā ea velle donare, non admittatur in contra probatio. Adde hic quod habetur extra de donat. cap. cum dilecti. scilicet quod in donationibus plenissima fit interpretatio, & ob hoc clausula onerosa post multas donationes apposita proximam tantum donationem respicit vt q. casus singularis.

¶ Queritur ergo secundò, an aliquando secundò ius in dubio presumendū sit pro donatione, & quando. Respondetur autem hic nulla alia melior regula ad presumendum in dubio pro libera donatione statui potest, quàm illa, quæ capit. & si quæstiones de simonia tractantur, vbi dicitur, quod accipiendis, vel dandis muneribus tria sunt maximè attendenda, personæ scilicet, dantis, & accipientis

qualitas, dignitas muneris, & donationis tempus, si magni vel minoris pretij res data existat, & an in instanti necessitate sua aut alio tempore conferatur:

ex his igitur circumstantijs, colligere est eas quæ faciunt presumptionem pro donatione, & eas secernere quæ faciunt presumptionem contra eam, vt proferatur iudicium arbitrio boni viri in pro, vel in contra, vt antea in multis casibus exemplificasse me memini.

¶ Ex prædictis elicitur Corollarie primò, quod venditor rei minori pretio quàm de presenti valeat autore Nauarro, non presumitur in ipso contractu donare, aut remittere, id est sibi de pretio iusto subtrahitur, quia necessitate vendendi rem suam censetur id remittere & non liberè, nisi postea rogatus liberè remittat.

¶ Sequitur secundò, quod quando quis nulla adactus vi, vel necessitate dixerit se donare centum, quia presumitur quod hoc faciat ex liberalitate obligatur: quia nō sine causa censetur se obligasse. Et idem est si promisit loco pio aliquid: quia presumitur quod se obligauerit fauore piæ causæ, neq; presumitur error aut vis cap. finali de succel. ab intestato.

¶ Sequitur tertio, quod secundum Sotum de iust. & iur. si mulier extorsit aliquid ab amasio alias non sibi dandum per dolum, vel fraudem scilicet, dicendo te virginem, aut nō, nisi cum vno ipsoq; nobili rem habere mentiendo, titulo donationis illud retinere non potest, quia restituere illud tenetur. Non tamen restituere tenetur, quod communibus illecebris extorsit scilicet, protestando etiam mendaciter vaide illum & ex animo de amare, quamuis non abest à vero (vt diximus) ex mente Caiet. quod importunissimis contentionibus si aliquid excedens extorsit, ab ipsa sit restituendum, quia huiusmodi importunissimæ molestie precum solent excantare animum amantiū, & sunt veluti passiones antecedentes, quæ secundum D. Thom. 1.2. q. 76. art. 6. solent minuere voluntarium, vt in nobis existens, id est proxi est liberum. Secus est si non tam molestissimæ sint preces vt quodam modo vi possint comparari.

¶ Sequitur quarto, quod pudica mulier, cui data est copia pecuniæ vt inde alliceretur ad copulam, quam accepit obtestans nusquàm se consensuram nefario coitu, adhuc tenetur eam restituere, quia nō est mera donatio, sed datio ob causā, de qua dāti spes suberat, quā nō subsecuta videtur in conscientia restituenda pecunia secundum Metinam Compluten. & frat. Iosephum in suis Floribus, imò ante copulam si pro tali pecunia sui corporis copiam promississet, rescindenda est promissio secundum

Caietanum. quia imperatur à luxuria, sed post copulam datio promissæ pecuniæ nō est illicita, quia iam cum datur non imperatur à luxuria, sed à fideitate ita Cord. in Quæstionario.

¶ Iam partium quæstionis à principio positæ non immemores, postquam de donatione dubia dictum est de oblatione dubia, quæ ad donationem accedit dicendum venit: quare queritur rursus de vtraq; scilicet tam de donatione, quàm oblatione in dubio cui sit applicanda verbi gratia, offertur aliquid prælato, vel canonicis ecclesiæ, an ipsis sit applicandum, vel ecclesiæ. Similiter in aliquid, donatum est Legato, vel Nuntio in dubio an pertineat ad ipsum legatum, vel ad dominum illum mittentem? Dicendum ergo est ad dubia proposita incipiendo ab vltimo, dicimus quæ Primò, quod donato legato, vel Nuntio ratione personæ, illi acquiritur: facit lex locum. ff. pro socio. §. 1. Si autem donatur ei ratione officij acquiritur domino. ff. de Caltré. pecul. l. si forte. Sed quid si in ambiguo sit an tati legato ratione personæ suæ aut ratione officij id donatum sit, huius dubij tollendi gratia. ¶ Dicimus secundò, quod in isto dubio autore Panor. in cap. postulatistis de cõcessio. præb. attendenda est à nobis qualitas doni, quæ si conueniat legati personæ, vt est vestis, & huiusmodi iudicabitur esse legati. Si autem competat domino vt esset donatio leonis, vel huiusmodi erit applicanda domino, si verò legatus, vel nuntius erat antea notus donatori videbitur donatum esse intuitu officij non personæ.

¶ Ad quæstionem de re legata in dubio prædicto dicimus Primò, quod legatum factum episcopo, vel cuiunq; habenti administrationem, vel prælationem presumitur in dubio factum contemplatione ecclesiæ, nisi factum sit à persona coniuncta vsq; ad 4. gradum consanguinitatis, vel affinitatis, quo casu erit suum legatum, seu causa mortis legatum, & succedent propinqui ab intestato cap. quia nos, & cap. requisisti, de testam. consueendus est autem Panor. ibi si vero sit factum personæ ecclesiasticæ in ecclesia administrationem nō gerenti in dubio presumitur quod si factum contemplatione personæ, si tamen potest habere proprium secundum Panor. in d. cap. requisisti quòd si non potest habere proprium, vt religiosus presumitur factum intuitu monasterij, vel ecclesiæ. id. q. 1. cap. vnico. vnde non potest disponere de hoc licet nec de cæteris ecclesiæ bonis, & cædet monaste-

rio, vel ecclesiæ tale legatum. ¶ Adde secundò, quod donatum, vel legatum factum canonicis omnibus alicuius ecclesiæ etiam cum expressione nominum in dubio presumitur factum contemplatione ecclesiæ per. l. ciuibus. ff. de rebus du. vnde de illis, vt de proprijs nō poterunt testari. Secus autem esset si vni eorum non habenti administrationem, vel prælationem donatum, vel legatum fieret cap. requisisti de testam. argu. l. nonnunquam. ff. ad Trebel. Accedit etiam, quod quando legatarius, vel donatarius causa mortis non potest vt legatus, vel donatus nisi respectu ecclesiæ, intelligitur factum contemplatione ecclesiæ in dubio, vt si legetur Clerico accessus per fundum alicuius ad ecclesiam: ita ergo intelligenda est glossa in. l. non plures. C. de sacrosanct. eccle. & ita sunt accipienda in hoc sensu notata à doctoribus. C. eo. tit. l. 1.

¶ Præterea cōcinne ad prædicta dicimus, quod si donatum, vel legatum factum sit filio familias per similia verba, lego filio Petri, vel explicatius dicendo, lego Paulo filio Petri non intelligitur factum contemplatione patris, & si pater ibi nominetur, nam nominatio patris demonstrationis causa fit tantum, neq; etiam si fiat mentio de patria potestate impedit ita Panor. in cap. Raynuntius, de testam. ex quo corollarie sequitur, quod tunc usus fructus tantum acquiritur patri consentit Bar. to. l. cum aliquis. C. de iur. deliber.

¶ Sed iam de quibusdam rebus ecclesiæ oblati, vel potius in ecclesia oblati, quia interdum veluti dona gratuita dantur, dicere nos series tractatus donationis dubiæ compellit (vt dicamus) cui attineant, vel sint hæc sic oblata applicanda? dicimus ergo Primò, quod oblationes factæ in parochia, seu altari, cædūt ecclesiæ Parochiali, siuè sint factæ imagini, siuè Capellæ & sunt rectoris, & non præbiteri Capellæ, ita Panor. & Ant. cap. pastoralis de his quæ fiunt, à Præl. etiam si imago, cui sunt factæ, sit depicta in muro infra limites Parochiæ, & facit gloss. in. l. statutæ. ff. de usufruct. q. quidam limitant si fiant intuitu parochiæ. ¶ Idemque dicendum est: si oblationes fiant celebranti in ecclesia alicuius, quia sunt similiter rectoris, nisi sit episcopus celebrans, quia tunc communi iure sunt eius cap. super eo. de paro. nisi consuetudo obstet: nam tum obseruanda erit.

¶ Attendendum est autem, quod de collatis & oblati religiosi in ecclesijs eorundem non possunt prælati aliorum ecclesiarum ali-

De donatio ne dubia. Quest.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

Dictum. 3.

De eccles. oblat. Quest.

Dictum. 1.

quid sibi vendicare vt tradit Panor. in. c. nimis iniqua. de excessu prelatorum: nam videtur res illa collata illis intuitu ecclesie, & non nomine oblationis & expressius hoc docet idem Panor. in cap. 1. de statu mona. imo est textus expressus in dict. cap. & quod ad fratres Prædicatores est concessio illis facta Cle. 4. privilegio, quod dicitur, Nimis iniqua: vnde ex hoc privilegio dicitur fratres potuerunt facultate faciendi offertorium in missa quod infert etiam Tabie. verb. oblatio. §. 1. in fin.

De relictis pro pijs causis.
Quest. Præterea si quis relinquat aliquid dandum in genere pro pijs causis, cuius erit electio & donatum causa mortis, vel legatum, vt opus pium ceseatur, & piorum operum privilegio gaudeat quid sit magis attendendum? an is cui datur, an causa propter quam datur? Circa autem primum dubium propositum dicitur primò. C. de donationibus. l. si quis argetur. §. si verò diffinitur, quod donans certum annuum redditum ex possessionibus suis, necesse habet dare fundos mediocres secundum Saly. notabiliter, & §. similiq; eo. tit. & dicta. l. decernitur, quod donator certi numeri seruum tenetur ad mediocres: non ad meliores, neque potest dare proteruos.

Corol. Ex quo sequitur Corollariè, quod si res legata est incerta, & habetur in patrimonio testatoris vt bos, vel seruus, electio pertinet ad legatarium, dum tamen non eligat opertimū, quod si nō habetur, eligit hæres instit. de legat. §. si generaliter & ff. de trit. l. 3. dum modo non eligat rem nihil valentem vt seruum, vel bouem antiquum, vel huiusmodi quia iuxta. l. si duobus. §. sed & si quis. C. communia delegat. res mediocris idest mediæ estimationis tunc danda est, & non vilior, & maxime si relinquat ad pias causas: quare si relinquat calicem ecclesie intelligitur saltem de argeto, & si planetam, de serico, quia hæc sunt mediocria respectu viliorum, & pretuoliorum.

Donatapia que nam.
Dictum. 1. Ad secundam verò quæstionem respondendo dicimus primò, quod donata pia, seu legata pia, quæ in multis privilegiata sunt secundum Nauarrum, & secundum Bart. in. l. si quis titio. ff. de legat. 2. & secundum Pe. de Peru. in tractatu de canonica portione episcopi alle. cap. 1. 87. & vt habetur cap. 2. de immunitate eccle. & cap. non minus. eod. tit. sunt relicta pro anima, & pro miserabilibus personis, viduis, pupillis, peregrinis, pauperibus auxilio proprio destitutis, ecclesijs, monasterijs, xenodochijs, hospitalibus, pro rebus communibus, vt pro custodia ciuitatum, vel aliorum

locorum communium, pro refectione partium, & viarū, murorū, & fossarū, & huiusmodi, prospicientibus ad cultū Dei, siue temporalem, siue perpetuum, pro redimendis captiuis, pro puellis manentibus, pro alimentis egenorum. At tandem concludit id dicitur ad piam causam relinquit, quod pro honore Dei, vel sanctorum, vel pro salute animæ relinquatur, quomodocunq; relinquatur: quia pium est quod fit propter diuinum cultum dicitur omnia supradicta præsumuntur esse ad causas pias, quando de opposito non constat. Secus est quando aliquid fieret pro honore munda no, vel pro fama perpetua: quia non esset opus pium.

¶ Dicimus secundò, ad punctum quæstionis, quod ad iudicandum an aliquid donetur, vel legetur ad piam causam potius considerandum est, cui datur, quam causa quare datur. l. illud. C. de sacrosanct. eccle. hinc primò Corollariè sequitur, quod secundum Ioan. Andr. in Addit. ad Specu. tit. de instr. edit. qui legat. ecclesie, vel pauperibus pro male ablatis, & debitis incertis dicitur relinquere ad piam causam.

¶ Sequitur secundo ex prænotamento dicto, quod qui aliquid relinquit diuiti etiam si relinquat amore Dei, non præsumitur relinquere ad piam causam ita glossa dicta. l. illud confetur enim non esse pia causa, cum non egeat.

¶ Sequitur inde tertio, quod qui relinquit vel dat consanguineo pauperi aliquid, non expressa causa, non intelligitur dare, vel relinquere ad piam causam l. i. C. de sacrosanct. eccle. accedente Bart. nota ibi.

¶ Sequitur quarto, quod persona legans centum aureos non expressa persona, cui legat, neq; causa, propter quam legat, intelligitur relinquere ad piam causam secundum Ioan. Andr. vibi supra

¶ Vltimò perpèdendum est legata, ad pias causas, & relicta ecclesie eodem petiri privilegio secundum Panor. in cap. relatum. el. 1. de test. privilegium autem primum relictorum ad pias causas est non potest detrahi falsicia, vt tradit Panormitanus capit. Raynal. de test.

¶ Sed neque Trebellianica vt communiter tenetur, cui magis accedit Siluester verbo, legatum. licet quod ad trebellianicam quidam defendant contrarium cuiusmodi sunt Ioannes Andre. Alber. alijque, qui dicunt posse detrahi. At opinio negatiua tum pia magis est, tum verior: quare ab ea in fauorem

ad hanc causam

l. illud. C.

Corol. 1.

2.

3.

4.

5.

Privileg. legat. ad pias causas.

1.

rem piorum operum non videtur recedendum.

2. ¶ Secundum privilegium eorum est quod ex defectu testamenti non vitiantur, ita Panormitanus capit. indicante de testam. imo si hæres renunciet hæreditati, vel nolit eam adire, nihilominus debentur legata ad pias causas secundum eundem Panor. capit. relatum el. 1. de testament. Nam legata ad pias causas non subiiciuntur tot solennitatibus, sufficit enim quod de testatoris constet voluntate, vel quod ad hoc probari possit per duos testes, quia tunc obligatur hæres ad illam implendam naturaliter iure gentium, imo in fauorem piorum operum testamentum ad pias causas etiam coram duobus testibus valere testatur Panormitan. capit. Ray. de testam. Parcat. lector si de donationis contractu agentes peruenimus ad aliquid pertractandum de legatis: nam id non alienum videtur fuisse à nostro instituto, cum etiam hic agamus de donatione causa mortis, quæ quali instar est legatorum.

Quest. Quæritur ergo pro maiori intelligentia, donatio causa mortis quomodo differat à donatione inter viuos. Respondetur verò quod cum in duobus conueniant scilicet, quod vtraque est donatio, secundò, quia vtraque inter viuos conficitur, & quandoque traditur à viuente, similiter differunt in duobus, idest quia donatio causa mortis ex pænitentia reuocatur non autem ex sola pænitentia reuocatur donatio inter viuos, si sit præsertim solenniter facta.

¶ Secundò, quia donatio causa mortis quinque requirit testes. l. si. C. de donat. caus. mort. Ad donationem verò inter viuos duos testes sufficiunt. In dubio autem præsumitur donatio inter viuos, nisi probetur contrariū, vel sit facta mentio de morte, vt notat glossa in dicta. l. fin. sed iam diximus supra quando sit causa mortis donatio.

Quest. Præterea nunc quæritur de donatione, quando inuenitur dubia, & incerta circa quætitatem donatam, an valida sit, vel donans tenetur ad plus, quado in re donata repertum est minus, quam donans explicuit se donare. Respondetur ergo, quod si donans, vel legans dixerit se donare, vel legare Petro, verbi gratia fundum in tali loco, qui triginta continet iugera bouum, vel si dixerit lego, vel dono Mariæ iocalia, reposita in tali arca valentia mille aureos, tunc in his casibus sicut donans non tenetur ad plus si minoris mensuræ, aut estimationis esse inuenta fuerint: ita neque

donatarius illud plus restituere casu, quo plus valeret. Sicut neq; quando minus valeret, quam fuere æstimata à donante, seu legante residuum possit petere, quando scilicet, res donata specificata legi demonstratio. ff. de cond. & demonstr. ita Pauosin capit. per tuas. de donat.

¶ Similiter inquirendum venit verba vniuersalia in donatione posita in dubio quomodo sint exponenda, verbi gratia, donans villam donando dixit, do tibi villam meam, & omnia iura, quæ in ea habeo, an per hoc extendatur talis donatio ad iura spiritualia, scilicet, patronatus, quæ in illa habet, & ad ius decimarum, si fortè aliquod ibi habet. Respondetur autem quod quia hoc signum vniuersale omnis, non se extendit ad ea quæ sunt alterius iuris, & naturæ, ideo donans villam per hoc, quod dixit simul se donare omnia iura, quæ habet in ea, non videtur donare iura spiritualia prædicta, vel similia, si quæ ibi in villa habet. Ita Panor. in c. sedes de rescrip. & secundum affectum Inn. cap. ex literis. de iur. patron.

¶ Secundò decimus, quod quando aliquis habens simul spiritualia, & temporalia iura cum omnibus pertinentijs suis, sicut præbendam habens præbendam, quæ simul habet possessiones, & decimas, si per renunciacionem omnia iura, quæ ibi habet diceret se transferre in aliū cum suis pertinentijs, certè tunc simul omnia ista iura transfrent assentit Hostiens. in d. cap. ex literis.

¶ Similiter affinis prædictis illa quæstio est an legans, vel donans alicui omnia mobilia sua intelligatur donare actiones, vel debita sibi, vel fructus colligendos. Respondemus autem ad quæstionem, quod donans, seu legans omnia mobilia sua per hoc non intelligitur donare credita, idest debita sibi, quia hæc non sunt mobilia, vel immobilia, sed in tertia specie. ff. de rei. iudic. l. à diuo Pio. & quia quod nobis debetur non est nostrum adhuc. ff. de aur. & argent. l. 2. sed neque nomine mobiliū intelliguntur ligna, vel lapides parata pro ædificio, & huiusmodi argu. de leg. 3. l. ligni appellatio. Vnde qui omnia mobilia sua legat, aut donat, hæc non censetur donare: quia pro re mobili iam parata sunt & disposita. Adde secundò quod legans omnia mobilia sua, fructus etiam omnes, qui tempore mortis suæ fuerint, separati à solo legasse censetur leg. fructus. ff. de rei. vendit. ne.

¶ Nunc de quibusdam dubijs donationibus.

De donat. dubia. Quest.

Resp.

Donat. mobil. Quest.

Quest.

bus & gratijs, & remissionibus quomodo sint interpretandæ edisserendum venit. Attendendum ergo est primum, quod si in carta donationis, in qua rex oppidum alicui donat solum dixerit, quod oppidum illi donat cum omnibus rebus à rege habitis, vel habendis in illo, vel in eius terminis quomodolibet, non intelligitur rex per hæc verba donare iurisdictionem iustitiæ, quia solum per prædicta verba concedit & donat redditus, & iura hereditatis, & calumnias, ac possessiones, quas rex in tali oppido obtinet. Imo quando verba sunt dubia priuilegiatorum, & concessio iurisdictionis criminalis, & aliarum rerum, quæ conceduntur à rege sic interpretanda sunt, vt intelligatur excepta iurisdictione suprema ad faciendum iustitiam via appellationis, vel querelæ, ita in Recopilatione leg. 1. 5. titulo. 10. leg. 1.

Nota. 3. ¶ Accedit secundò notandum contra aliquos in hæc deceptos scilicet, quod Recopilatio leg. lib. 5. titu. 10. l. 16. cauetur, vt qui dono, vel in remunerationem obsequiorum obtinere iura vectigalium, vel tributorum à rege ea sibi recuperent perinde, & non aliter, quam rex ea exigebat & ea exigere possint donatarij, quæ obueniant iuxta antiquam consuetudinem: ita vt donationes hæc in nullius præiudicium cædant, licet in eis aliter dicatur ead. Recopilatione. lib. 5. tit. 10. l. 16. & l. 8. titu. 2. lib. 6. & l. 1. titu. 26. & l. 8. & l. 5. tit. 3. lib. 6.

Nota. 3. ¶ Præterea notandum, quod quia expensæ non veniunt nomine damnorum, vel interesse, qui condonat expensas, non per hoc condonat, aut remittit interesse, aut damna cap. in vestra. de iur. & damno.

Nota. 4. ¶ Ad hæc & hic adnotasse non erit ab re, quod cum alicui traditur mandatum cum libera, & generali administratione, nõ per hoc conceditur facultas donandi aliquod debitum liquidum domini: facit pro hoc Nellus de bannitis, quem refert Villalpando in repetitione. l. 2. cap. 67. num. 1. Nam in mandato cum libera administratione nunquã veniunt ea, quæ verisimiliter constituens non concessisset, qualis est remissio debiti liquidi, quæ donationi equiparatur.

Donatio pæne. Quest. ¶ Deinde quia gratia alicui facta veluti quædam donatio est, confertur & huic loco explicare quomodo talis gratia quado à principe fit sit intelligenda. Dicitur ergo primò,

Distum. 1. quod quando bannitus est quis propter delictum, cuius bona sunt confiscata, si à domino ei conceditur venia, & recipiatur ad gra-

tiam, non propter hoc ad omnia restituitur vt tradit Salic & Cy. in l. 1. §. fin. ff. de quaestio. contra Bart. sed remittitur culpa quoad punitionem corporalem, & restituantur fauores, quando ad plenitudinem gratiæ recipitur secundo in Bald. ibi.

¶ Secundò dicimus, quod habens legem de bonis alicuius damnati propter eius crimen, si postea talis damnatus restituatur per principem ad bona sua, non tenetur ei restituere ea. Ita tenet Gem. in cap. quamuis de rescip. libro. 8. ratio est, quia cum iam sit ius acquiratum illi tertio nõ videtur de eo, quod iam suo est expoliandus.

¶ Si autem per talem restitutionem non præiudicetur tertio, sed tantum principi cedenti omnia sunt ei restituenda, arg. in cap. cum dilecti. de donat. hinc inserti Iulius Clarus tract. de processu criminali, quod plenè restitutus per plenam restitutionem ad bona sua, potest recuperare à fisco pretium ipsorum bonorum venditorum. Quatenus fisco factus esset locupletior secundum opinio. Bartol. quam doctores communiter sequuntur.

¶ Supradiximus tertio, quod in impetratione gratiæ exprimenda sunt ea omnia, quæ principem ab ipsius gratiæ concessione retrahere potuissent: neque enim, qui impetrat gratiam de secundo homicidio valide eam impetrat, quando non facit mentionem de primo homicidio à se commisso.

¶ Porro licet supra de reo criminis lesæ maiestatis, & hæresis diximus, quod donare non possit post latam sententiam condemnationis, & quod neque tunc donatarius tuta conscientia retineret, nunc inquirendum venit, an donatio facta à delinquente ante crimen commissum, vel post, vt valida sustineatur in foro conscientie, vel in foro exteriori, quado bona confiscantur.

¶ Ad quæstionem ergo dicitur primò, loquendo de alienatione onerosa, quando delictum, ob quod bona confiscantur non inducit confiscationem ipso iure, sed veniunt bona confiscanda, si talia bona ante sententiam titulo, vel contractu oneroso sint alienata, neque in foro exteriori talis alienatio reuocatur: si ante sententiam non fuit interdicta delinquenti suorum bonorum administratio, & si de fraude non appareat, est communis.

¶ Secundò dicimus, quod stando etiam in foro exteriori donatio facta à delinquente ante crimen commissum per quod bona sunt confisca-

Distum. 2.

Distum. 2.

Quest. Donatio ante crimine.

Distum. 1.

Distum. 2.

confiscata ipso iure, vel veniunt confiscanda (si nulla subest suspicio fraudis) valida est: & tenet, licet postea delinquat, & contra eum sequatur sententia condemnatoria. Si verò appareat fraus verè, vel præsumptiue, valet quidè alienatio, sed à fisco postea reuocatur. Hæc autem opinio est communis, vt refert Picus in l. post contractum. nu. 2. ff. de donat. tenetur tamen fisco casu, quo sic reuocat alienationem bonorum in fraudem venditorum pretiũ restituere emptori. Non videtur tamen, quod in hoc casu reuocando rem fraudulenter donatã, quidquã teneatur restituere donatario.

Quest. Fraus in don. vt probetur. ¶ Sed si inquiras quomodo probetur fraus licet hoc aliquantulum distet à nostro instituto: tamen quo iuristis more geramus, dicimus breuiter, quod ex fraude delicti postea committendi donasse probabitur per coniecturas, vt si talis alienatio fuit omnium bonorum suorum, & hoc etiam si delictum ex interuallo secutum fuerit, dummodo tempore donationis subesset causa, propter quam postea delictum commissum fuerit, vel si tempore alienationis habebat inimicitias capitales, vel si post alienationem steterit in possessione rei alienatæ, vel donatæ. Hoc enim facit præsumere alienationem fuisse simulatam, dummodò, vt dictum est tempore alienationis subesset causa propter quam delictum fuit commissum. ¶ Item si occultò fieret alienatio, vel in personam sanguine coniunctam secundum Bart. ea. l. post contractum, præsumeretur fraus, est communis.

1. Interdicitur autem bonorum administratio in crimine hæresis, & lesæ maiestatis, & Sodomie. ¶ Tertio dicimus, quod stando in foro exteriori in causa criminis, vbi bona ipso iure, & facto publicantur, donatio, vel alienatio facta à delinquente post crimine commissum est ipso iure nulla, neque opus est alia reuocatoria sententia. At idem est si alienatio fiat post accusationem. Quia præsumitur talis alienatio, vel donatio facta esse metu poenæ, est communis, vt refert Picus in d. l. post contractum. num. 39. vers. alia differentia, sed de hoc iam supradiximus.

4. ¶ Quarto superaddimus, quod si donatio, vel alienatio fiat à delinquente post sententiam condemnatoriam contra eum latam, tunc si talis sententia fuerit per appellationem suspensa, valet quidem facta pendente appellatione, sed postea secuta confirmatione sententiæ officio iudicis reuocatur. Si verò sententia non fuerit per appellationem suspensa, alienatio siue donatio ipsa nihil valet. Aduertendum est - in pæp. Instruct. Negot.

autem, quod in casu, quo alienatio, siue donatio valet, sed reuocari potest per fisco, non potest executor fiscalis amouere possessores à possessione, sed debet actionem reuocatoriam intentare, ita vt ordinariè de ipsa reuocatione cognoscatur, ita communiter.

¶ Præterea huc accedit, quod dicimus quinto, scilicet, quia Recopilatione noua legum Hispaniæ lib. 5. titu. 4. l. 3. stabilitum est condemnatum ob delictum ad mortem ciuilem, vel naturalem posse testari, codicillum conficere, vel aliter suam vltimam voluntatem facere, posseque facultatem hæc faciendi alteri dare perinde, ac si non esset condemnatus: dum tamen sic, vel eius commissarius disponat de illis tantum bonis suis, quæ ob tale delictum non sunt confiscata, vel fuerint confiscanda, vel applicanda camera, vel alteri tertio, sequitur ex prædicta sanctione talis reum de bonis de quibus conceditur posse sic testari, & disponere, permittendum esse etiam in conscientia validè donare, quia nulla subest differentiarum ratio.

¶ Adde etiã sextò, quod donatio facta causa mortis nõ tenet in eo, qui commisit crimine capitale, siue ante, siue post fiat, quia testamentum rumpitur, & omnia bona publicantur. l. si aliquis. ff. eod. tit. quod tamen in regnis Castellæ limitandum est, iuxta legem dictam. 3. lib. 5. tit. 4. allegatam in quinto dicto immediate præcedenti. Tenet tamen talis donatio causa mortis in re donata vxori, antereatum commissum, & non postea. l. cum hic status. ff. de donat. inter vir. & vxor. §. si maritus; facit etiam text. cum glo. in l. res vxoris. C. de donat. inter vir. & vxor.

¶ Caterum licet causa hic morem gerendi iuristis ista dicta sint, quatenus attinet ad forum exterius: tamen quatenus attinet ad forum conscientie iam diximus, quod iterum subbreuitate repetimus cum Nauarro in sum. cap. 23. nu. 66. quod lex poenalis licet dicat ipso iure, vel ipso facto incurri poenam, non obligat ad illam soluendam in conscientia ante legitimam, & iuridicam iussione iudicis, iuxta glos. sing. d. p. fraternitas. l. 2. quæst. 2. & est communis, loquendo de poena graui corporis, honoris, & fortunarum, quæ aliquam executionem requirit, ideò secundum eundem Nauarrum donatum ab eo, qui iam commiserat crimen ipso facto inducens priuationem bonorum à donatario retineri potest licitè ante sententiam condemnatoriam, sicut retineri licitè poterat, vsque ad eam à crimine donante.

Dispositio spec. reco.

6.

Quid in foro conscientie.

1.

De bono d. p. p. p.

Imò etiam post sententiam legitime suspensam per legitimam appellationem, tam à donante, quam à donatario licite interim retineri potest.

¶ Adde etiam secundò ex sententia Victorie in relectione de Indis, quòd quia probabilis est opinio, quòd talis reus ante sententiam est dominus suorum bonorum, cui accedit Sotus de iust. & iur. & magister Bañez. 2. 2. còtra Met. 12. sequitur si sit crimen eius aded secretum, vt nunquam sit publicandum in futurum; neque ad aures fisci, vel iudicis peruenturum verisimiliter, & omnino esse credatur, posse talem secretissimam reum non solum titulo donationis gratuito in alium transferre bona sua, sed etiam titulo, & contractu oneroso illa distrahere. Nà etsi dicat Sotus, quòd legis vigore hæreticus à puncto prolata hæresis impeditur bona sua alienare, id glossandù est de hæretico, cuius crimen, quia non est secretissimum nonnullus subest metus, quod sit propallandum. Quod sub censura melius sententium dixerim. Quia in tali casu, vbi aded est secretissimum delictum, quod nulla spes subest fore aliquomodo prodendum, cum ipse reus non teneatur se prodere, neque de se ipso denuntiare, sed se emendare, nulla contra ipsum proferetur condemnationis sententia, quia non prolata nemini infert præiudiciù, quia donando, aut alienando non donat, aut distrahit alienum, quod aliquando sit auferendum.

CAP. XLV. De donatione sub modo, an conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua inualidet donatione, quod vbi voluntas testatoris patet seruanda est. De donatione facta vxorine secundo nubat, aut ne fornicetur, an donatio modalis, vel causalis modo, vel causa non subsistentis sit valida, puella accepta munera, diu non consensit, an teneatur restituere, an donatio causa mortis, causa non existente, scilicet, quia putatur filius, qui non est valeat de falsa demonstratione, an donatio ob causam falsam, scilicet, quia gessit negotia que non fuerunt gesta valeat, exponitur partia de donatione tributorum, vel sub consensu de impediendis à donatione, de donatione cum pacto, ne alienetur, quod sequitur.

De donat. sub modo. Quest. Si prolicitatis nobis nota in iuramentum, quippe que de se amplè est de donatione sub modo, vel conditione disputationem dissimulata

lare. Quare queritur primò, an conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua, scilicet, si femina non nuplerit, vel maioris boni impeditiua, scilicet, si religionem non ingrediatur inualidet donationem aliquibus sub his conditionibus factam. At videtur quod non, quia istæ conditiones habentur pro non adiectis.

¶ Sit igitur pro responsione ad questionem primum dictum stado in solo iure ciuili, quia fundatur in præsumptione, quando in donatione in testamento facta adijcitur conditio impossibilis, vel turpis, vel matrimonij impeditiua, vel maioris boni ablatiua, vt quod religionem donatarius non profiteatur, tunc non inualidat donatione, quia ius præsumit, quòd testator sic in testamento donans (licet talia protulerit verba) ex errore fecit. Nihil volens contra ius intentare, sed potius se iuri voluisse conformare, si illud scisset, quocirca in foro exteriori valida est per testamentum facta donatio sub aliqua ex prædictis quatuor conditionibus, ita diffinitur in cap. verum. & in cap. fin. de condit. appof.

¶ Sit autem secundum dictum in foro conscientie, si quis in testamento donauerit aliquid cum aliqua conditione ex prædictis quatuor, si alicundè patere potest, quod voluntas testatoris fuit, vt conditio adimpleretur, tunc conditio non impleta, vel nõ existente, donatio nullius valoris habebit effectum. Patet autem hoc, quia deficiente conditione deficit donantis voluntas. Accedit Nauar. Caiet. Sotus. Quia matrimonium sub aliqua impossibili, vel turpi conditione contractum, si aliter voluntas contrahentis dissentiret, in conscientia secundum prædictos. Doctores validum non esset, ergo neque prædicta donatio. Secus autem esset, si ille testator vellet suam donationem secundum ius ciuile interpretari, & effectum habere.

¶ Ex prædictis sequitur corollariè iudicem in foro exteriori sententiam huius inquam nõ posse proferre, si contra donantem sub vna ex illis quatuor conditionibus, illa non adimpleta sententiã proferat, quando testator expressit se nolle suam donationem sortiri effectum nisi conditione adimpleta, aut huius fuisse voluntatis quando probari potest. Cuius in propriu est ratio, quia iura hanc conditiones pro non adiectis habentia fundantur in præsumptione, qua præsumunt voluntatem testatoris fuisse vt valeret, ergo dum de opposita voluntate testatoris constat, cessat præsumptio.

Dictum. 1.

Dictum. 2. in for. cof.

Corol. 1.

¶ Sequitur corollariè secundò, quòd quando qui sic donat, quia in iure est peritus ipsum ius ciuile ipsum non latere est perspicuum, tunc vna illarum quatuor conditionum sub qua donauit non existente donatio suo valore non carebit secundum aliquos, quia tunc visus est secundum iuris formam iam sibi notam voluisse donare, ne sua donatio in casum abiret, licet forte (vt in nostro instructorio diximus) possit etiam præsumi contrariu. Quia cum sciret ius esse in oppositum, & nihilominus contra iuris interpretationem, & præsumptionem sibi notam sic donauit, noluit forte suam donationem nisi impleta tali conditione valere.

¶ Ex prædictis sequitur, quòd si testator dicat Mariæ, quòd relinquit ei in testamento centum si nuplerit Petro, si ipsa noluerit ei nubere, quia indignus est suis nuptijs, propter hoc non priuabitur legato, quia conditio, que per petuum viduitatem inducit, remittitur, sed non, quæ temporalem. Item si donans causa mortis dicat, quod nubat ad arbitrium Petri (quòd perinde est, ac si non esset hæc conditio adiecta. ff. de cond. & demonstr. l. filia sup) sic in foro exteriori, & interiori, dum non probatur voluntas contraria valet donatio.

¶ Deinde ex iam dictis innotescit quid ad illam questionem sit dicendum, vbi testator in testamento donat vxori hoc, vel illud si castè, vel honestè vixerit, an valeat ista donatio causa mortis in casu, quo ipsa ad secundas nuptias transiit. At licet quidem respondentes adhuc distinguant dicendo, quòd si testator erat doctus, quippe qui in secundo matrimonio aliquomodo castitatem, & honestatem seruari nouerat, teneat donatio, etiam si ipsa secundo nubat, & secus si erat idiota, & simplex qui possit credere in matrimonio non inesse castitatem.

¶ Tamen verior est opinio Bartoli, scilicet, quòd etiam si nubat in illo casu donatio causa mortis hæc tenet. Accedit Innoc. in cap. olim de verbor. signif. & Panorm. cap. vt clericorù. de vita. & honest. cler. Tum, quia nubendo etiam honestè, & castè viuunt. cap. vica. d. 3. r. Vnde ista opinio Bartoli, quam habet in l. mulier. ff. ad Trebellianum. §. cum proponeretur est sequenda, quando voluntas testatoris ignoratur. Secus autem est, quando apparet aliter testatorem sensisse. Nam comperta voluntas testatoris, & iam explorata pro lege seruanda est. cap. vltim. 13. quest. 2. quam etiam solet demonstrare communis vsus loquendi, Instruct. Negot.

Donat. fac. vxori sub cond. Quest.

Opinio Bart. verior.

Vbi testator volunt. patet. quid.

qui secundum Innocentium, vbi supra, præfertur proprie significationi verborum.

¶ Accedit etiam, quòd quando maritus testando donaret vxori centum ea conditione, ne secundò nubat, aut ne fornicetur statim, vt nubet, vel fornicatur in conscientia sic donatum, vel legatum retinere non potest. Tum quia secundum Caieranum in summa verbo pœna. peruentum est tunc ad statum, in quo noluit testator talia bona à vxore retineri. Tu, quia secundum Nauarrum in summa. capit. 23. numero. 67. non est talis conditio apposta in pœnam, sed in conuentionem, & pactu, iuxta glossam in cap. Raynaldus à Panormitano, & communi ibi receptam de testam. & quia voluntas testatoris apparet fuisse talis: tum ex propria significatione verborum, tum ex communi vsu loquendi.

¶ Iam hic suum locum sibi vindicat illa questio, scilicet, an donatio modalis modo non subsucuto, & donatio causalis causa non subsucuta robur valoris habeat, vt si verbi gratia, quis donando, ita dixerit, dono tibi hanc rem, quia rectè negotia mea gessisti, si verè non gessit. At videtur certè quod valeat, nam l. verba. C. de fals. caus. adiect. leg. diffinitur, quòd causa cohærens legato falso probata vitiat legatum, non aliter, vt si testator in suo testamento pecuniam sibi debitam, sibi fuisse solutam falso asseruit, quia re vera, sibi soluta non fuerat diffinitur, quòd non vitiat legatum nisi hæc falsitas probetur.

¶ Igitur pro decisione questionis dicimus primò, quòd si quis donatione inter viuos, sic donaret, dono tibi hanc rem, quia rectè negotia mea gessisti, cum verè hæc causa falsa sit, quia negotia eius non gessit. Tunc intentio donantis consulenda est, cum consuli possit. Quia videtur donatio hæc dubia sit, cum ex vna parte præsumatur ex errore procedere, & ex alia parte præsumatur, quòd forte talem causam falsam esse ipsum nõ latuerit, sed voluisse sub illo pretextu falso, vel ficto verè donare. Igitur, quia omissio incerto, & dubio amplectendum est certum, certum remedium in hoc casu est donatoris consulere voluntatem.

¶ Hinc corollariè sequitur, quòd si causa, vel modus donantis non fuit satis explicatus licet in foro exteriori, vt prædiximus l. l. §. tit. 34. Par. 7. iuxta planum sensum verborum donantis debeat ea donatio interpretari, nisi constiterit de voluntate donantis; tamen in foro conscientie, si causa, vel modus donantis fuerit

Donat. fac. vxorine nub. Pro

Quest. Donatio modalis.

Obligatio

Dictum. 2.

Corol. 1.

dubius, vel solum præsumptus taliter, quod sufficientem moralem certitudinem non præsferat, nullum superest remedium certius, quam donantis intentionem consulere, quia alias donatarius in dubio mala fide rem donatam retineret.

Corol. 2.

Hinc etiam patet esse verum, quod supra dictum est, nepe quod puella, quæ accepit munera, ut alliceretur, si turpitudini non acquiescerit donantis, ad restitutionem tenetur illorum. Quia cum moraliter constet ob turpem causam illa fuisse donata, ipsa non subsecuta deficit voluntas dantis. Propter eandem namque rationem, scilicet, quia deficit voluntas donantis, si donatio ob causam præsentem facta fuit, illa non existente, si donata restituta veniunt: quia voluntas dantis, quæ donatio nis est radix videtur cessare.

Puella accipiens dona.

Hinc quia eleemosyna genus est cuiusdam gratuitæ dationis, qui facta paupertate eam extorquet iuxta sententiam Soti de iust. & iur. cuius sententiam in nostro instructio rationabiliorem esse probauimus, pertè, si sit magna quantitas sic extorta restituenda sunt, nisi aliquid modicum sit, quod sic extortum est contra Metinam in sua instructione dicentem, quod quia sine cõditione talis eleemosyna est data in nullo casu restituenda est. Hæc autem dicta sunt de donatione inter vivos, quando constat de voluntate donantis, quia non est dubia, aut si non constat, sed dubia est potest cõsuli. At ad obiectionem dicitur illa procedit in illo casu, & in foro exteriori.

De don. caus. mort. Quest.

Porrò nunc postquam de donatione inter vivos causa non existente dictum est, nunc de donatione causa mortis, causa non subsistente dicendum restat. Quare quæritur hic primò de illo dubio cuius meminit Sotus de iustitia & iure, lib. 4. quæst. 7. artic. 2. vtrum si quis mihi causa mortis donet, vel leget centum, credendo me esse suum filium, sua tamè leuitate deceptus, vel ab alio citra meam culpam, possim ego illa optimo iure possidere. Quia verò non satis constat cuius sententiæ fuerit Sotus, à Syluestro magnæ peritiæ doctore petendam esse huius difficultatis dissolutionem duximus. Is namque verbo conditionis quæstione. 6. ait, quod stando in iure cuius communi, si testator dixerit in testamento, sic Titium filium meum hæredem instituo in casu, scilicet, quo non est ipsius testantis filius, inualidum est legatum.

Sent. Silu.

Et probat Syluester, quia cum demonstratio sit falsa, licet constet de persona: ta-

men, quia voluntas testatoris fuit instituere filium, & consequenter Titium non filium, vtpotè non filium instituere noluit, ex consequenti etiam in conscientia non valet. I. si pater. C. de hæred. institut. quia præsmitur, quod illum, si sciret non esse filium suum, non instituisset. Secus (inquit glossa ibi) si suum filium esse non crederet, licet filium nominaret, ff. de condit. & demonstr. falsa in principio.

Item etiam an falsa demonstratio vitiet donationem, aut legatum, si in dubium reuocetur. Ex mente Syluestri verbo conditio. quæstione. 6. respondetur, quod falsa demonstratio tunc non officit, quando constat de re, & de voluntate legantis, vt si dixerim, lego tibi seruum emptum à Titio, cum sit emptus ab alio modo constet de seruo. instit. §. huic proxima.

De fals. de monstr.

At de causa, & ratione, quæ proprie est de præterito inuestigare opus est, an quando falsa est vitiet legatum, aut donationem causa mortis, vt si quis dixerit, lego Petro centum, quia talia obsequia mihi præstitit, cum tamen ea obsequia, vel seruitia non præstitit.

Donat. ob caus. Quest.

At quidem si loquamur in foro exteriori, & de iure communi planum est, secundum Syluestrum verbo legatum. 1. quæstione. 12. quod sic causa vt causa proprie accepta, vt exemplificata est de præterito, etiam si sit falsa, non vitiat legatum, ita instit. cod. tit. §. longè.

Resp. Dicitur.

Confirmat hanc sententiam dispositio contenta. l. 21. titulo nono, Partita sexta, vbi cautetur, quod legatum factum valet, licet causa, vel ratio in eo expressa vera non sit. At verò leg. tertia, titulo decimo quarto, Partita insinuat contrarium, vbi dicitur, quod legatum non est validum, neque debetur legatario, quando causa appositæ in legato non est vera, & vt vera probari non potest à legatario. Sed lex hæc, ne contradicat priori positæ intelligitur, quando aliàs, nisi causa compensationis, vel remunerationis non poterat fieri legatum, quia aliàs erat inofficiosum.

Exponitur partita.

Vltimò verò dicimus, quod in prædicto casu, vbi causa appositæ in legato, vel in donatione causa mortis est falsa, vbi valere disponit ius, & legatum tenere decernit, & in alijs donationibus factis in testamento sub aliquibus conditionibus dispositioni iuris stãdum est, nisi aliunde de voluntate testatoris contraria

Dicitur vltim.

Nota val. de.

contraria constet, & etiam in conscientia, nisi de tali contraria voluntate constet, talis iuris dispositio sequenda est. Fundatur enim in præsumptione bona, scilicet, quod si aliud testator voluisset, id certè expressisset facit. I. in principio quæstionis obiecta, scilicet. I. verba C. de fals. caus. adiect. leg. vbi diffinitur. Quod causa coherens legato falso probata vitiat legatum & non aliter.

Donatio in iuria. Quest. Dicitur. 1.

Præterea donatum sibi pro remissione iniuriæ, an possit quis licitè retinere, quoniam hic quoque in dubium verti potest. Respondetur breuiter primò, quod pro iniuriæ remissione, quatenus remissio, est quid spirituale: de qua remissione ait Dominus, Dimitte, & dimitte mihi, non licet pecuniã accipere (esset enim symonia) quia gratis remittere debemus offensas, quoad placationem animi, sicut gratis Deus culpas mortales contra eum commissas nobis condonat, dum poenitemus.

Dicitur. 2.

Secundò dicitur, quod ab adione iniuriarum intentanda in foro exteriori licitum est in conscientia pro pecunia accepta desistere. Patet ex Can. si quis contractus distinct. 4. & ex glossa ibidem cuius potissima ratio est, quia iniuria affectus damna sibi illata in persona, & fama, & fortuna gratis remittere non tenetur, sed inficiari talis nõ potest se animum vindictæ gerere, si gaudet aduersarium simili iniuria afficere maxime, vt faciet animum, vide Cord. in tract. de casibus conscientiæ, quæstion. 77. vbi concedit maritum pro eo quod desistit ab accusando adulterium, sibi datum licitè posse retinere.

Donatio sub confidentia. Quest.

Iam quædam dubiola ad hanc materiam attinentia se offerunt dissoluenda. Primum autem est, an qui mille aureos re vera mutuo accepit, quos præsentaret pro patrimonio sibi donato, episcopo, vt ad huiusmodi patrimonij titulum sacris initiaretur, teneatur illos mille aureos fictè adhuc finem donatos restituere. Respondetur cum Corduba, quod re vera licet talis fictus donator, si fraus constaret in poenam in foro exteriori eis priuaretur: tamè in conscientia vbi respicitur veritas, quia ibi non fuit donatio vera, sed fuit secreta mutuatio illorum mille aureorum, idcirco fictus donatarius, qui re vera secreto fuit mutuatarius eos in conscientia restituere tenetur.

Donat. tribut. ob seruitia. Quest.

Secundum autem est, vtrum domini oppidorum aliquos subditos immunes à tributis possint facere cõdonando eis tributa ab ipsis soluenda, quod intendant venationis custodiam, & non aliter. Instruct. Negot.

diæ, vel venationis capturæ in recreationem domini. Respondetur autem cum Corduba tractatu de casibus conscientiæ, quod huius exercitij gratia id non potest facere (ita ibi quæst. 116.) nisi releuet reliquos vasallos ab ea quantitate pensionis tributorum, quam isti exempti ei pensuri erant. Non enim propter suas recreationes dominus suum oppidum grauare debet ultra debitum. Neque enim populus propter dominum, sed dominus propter populum institutus est. Concordat Gabriel in. 4. distinct. 15. quæst. 5. dubio. 2. & Sotus de iustit. & iur. lib. 3. quæst. 6. artic. vltim. & Syluester verbo dominium, & exactio, & Nauarrus in sum. cap. 25. n. 6. & 7. atque rex exemptio nem à tributis donare potest, secundum Sotum & Nauar. valde merito de republica.

De impedi. ent. andon. Quest.

Tertium autem est, vtrum si quis quod donandum erat alteri dono accepit, quia mutans voluntatem donatoris, ipsam ad se inflexit, teneatur sic donatum restituere. Respondetur breuiter de mente Soti, & ex sententia communi omnium, quod quando donator liber erat ad donandum, cui libet pro libito, quia rem suam parabat donare alteri, vel legare, si sine vi, vel metu, vel mendacio illi persuasi, vt mihi magis donaret nullius restitutionis in hoc casu obnoxius sit: secus si per vim, metum, vel falsum testimonium id doni obtinuissem. Missam nunc verò facio mentionem de impeditione à beneficio ecclesiastico obtinendo, etiam si non intercedat vis, aut fraus, quia de hoc in nostro instructorio nostram diximus sententiam, in sententiam Caiet. vtpotè literæ D. Thomæ magis consonam nos inclinando, licet oppositam Soti, & Adriani, & Nauarri negatiuam, scilicet in casu, quo non impediuit per fraudem, & vim dignus, quod sic obtentum non teneatur restituere beneficium digniori (quia probabilis videatur) non omnino refutauimus.

Donat. ne alienetur. Quest.

Iam nunc, quia de donationibus sub conditionibus factis supra nos tractasse meminimus, de donatione quoque, quæ sub hac conditione, fit vt alienari non possit, quæritur, an virtute talis conditionis inualidetur rei donatæ alienatio, si à donatario fiat.

Dicitur. 1.

Igitur facturi satis quæstioni distinctionem dicimus primò, quod si pactum de re nõ alienanda, quæ donatur sit appositum post contractum donationis, vel ante contractum, id est ante traditionem, & post obligationem: tunc nihil operatur tale pactum, ita Anton. de Butr. capit. verum, de conditio. appa. quia

Kk 3 tunc

tunc non est appositum in essentiali contractus, id est in ipsa obligatione.

¶ Secundo dicimus cum eodem, quod si pactum huiusmodi apponitur tempore obligationis contrahendae: tunc si reservat donas aliquo diu sibi vel alteri in re donata, non valet alienatio; si postea a donatario fiat. Secus autem est, quando neq; sibi, neque alteri tale ius in ea reservavit, quia tunc si sequatur illius alienatio, valet quidem: sed tamen qui pactum apponit agere potest ad ultimam in l. ea lege. C. de condit. ob. caus. & l. pen. & ibi Bar. ff. de pactis.

Dictum. 3. ¶ Tercio dicitur, quod si in contractu alio a donatione ponitur pactum de re data non alienanda non valet tale pactum. dicta. l. pen. quod tamen intellige cum hac limitatione, vel exceptione, scilicet, si paciscentis interfit de non alienando; quia tunc si sic interfit agere poterit ad interesse, ita. l. penult. C. de condi. ob. caus. Sed hoc est verum in priuato, vbi Syluester verbo donatio. 1. quaest. 26. admonitum lectorem esse curat de hoc, scilicet, quod praedicta distinctio valet de omni contractu, quo ab homine alienationis prohibitio ponitur etiam si donatio non sit. Addit autem, quod si huiusmodi prohibitio fiat a lege, alienatio nulla est. l. quemadmodum. C. de agr. & cens. & co. & ca. Ecclesia S. Mariae, el. 1. & ibi Panor. vt lite pend.

¶ Si autem talis prohibitio ponitur ab homine in viam testamenti, vel ultimae voluntatis tunc sine causa non potest id prohibere, & consequenter, nec sine hoc quod causa exprimitur ab ipso testatore, quare prohibet alienationem legati, scilicet, vt maneat in familia, vel huiusmodi; ita. l. filiusfamil. §. diui. ff. de legat. 1.

Donat. eccl. ne alienetur. Quest. Dispositio regni. ¶ Sed iam peculiaris quaestio nos manet, scilicet, an donatum ecclesiae cum pacto, vt alienari non possit, non obstante pacto possit alienari; igitur pro expeditione quaestionis placet Primo hic praemittere, id quod in regnis Castellae particulari dispositione est cautum. l. 2. tituli 4. Partita. 1. & l. 1. & 2. titulo. 5. libro. 1. del. Euzero; & l. 9. tituli 2. lib. 1. Ordinationum regalium, scilicet, quod donatio, quam rex facit ecclesiae hoc speciali gaudet privilegio, vt huiusmodi bona donata ecclesiae a rege si sint immobilia semper inaneat pccnes ecclesiam, ita vt pretio distrahi non possint.

¶ Ceterum bona quae per alios ecclesiae collata sunt vendi, aut alienari non possunt nisi pro urgente necessitate contingente in ec-

clesia, vel pro eius magna utilitate eo ordine seruato, vt pro necessitate ecclesiae praedicta suppleta prius vendantur mobilia, quibus non eget, siue sacra sint, siue profana, quae si sic prius vendita tali necessitati non sufficiunt: tunc interueniente consensu capituli distrahi poterunt possessiones, & bona ecclesiae immobilia, exceptis possessionibus haereditatibus a regibus, vel reginis, vel ab eius liberis ecclesiae collatis, quas nullatenus distrahi posse decernitur.

¶ Secundo dicimus stando in iure communi (quod parum ab praedicta dispositione specialis discrepat) quod quia semper videtur esse interesse donantis ecclesiae, quod res a se donata non alienetur quando alienari eam prohibet per pactum, quod donans fecit, quali sit fauorabile animae dantis, tale pactum valet, nisi in duobus casibus.

¶ Primo, quando ecclesia donatum alienaret in casu necessitatis, cui aliter prouidere non posset, quia si donator in hoc casu donationis alienationem prohibuisset, & ppter intellexisset, nec prohibitio valuisset. 47. capit. si cut hi. cum ibi adnotatis in gloss. dist. in c. 83. cap. 1.

¶ Secundo, quando alienaret ob causam magis piam. Ita D. Anton. vbi supra; & facit caput licet de regul. & cap. peruenit, el. 2. de iureiurand. & cap. aurum. 12. quaestio. 2. & C. de sacro sanct. eccles. l. sancimus, & hoc est verius contra alios, quia sic voluisse debuit donator.

¶ Ob quam causam magis piam alienari potest de aequitate canonica, nam potest alienare ecclesia bona immobilia sibi donata sub pacto, ne alienentur, quando alia sibi non suppetunt bona, quae ob eam causam magis piam possit alienare etiam in casu, quo a donante dictum sit, quod alienare non possit ea, & si alienentur liceat donatori, & haeredibus talem possessionem donatam reuocare, in quo casu tenent iuristae oppositum communiter, scilicet, quod alienare non possit, sed nos cum Syluestro, & Bartol. Brix. in quaestionibus suis, quaestione. 4. tenemus de aequitate in fauorem causae magis piae hoc non obstante posse alienare. Facit glossa capit. imperator Leo. 10. quaestione. 2. nam hoc dicitur melius,

quia sic secundum rectam rationem debuit voluisse donator.

(4)

Dictum. 2.

Exceptio. 1.

2.

Nota.

Aequitas hic sequens da.

CAP. XLVI. De donatione remuneratiua, remuneratio facta filio quomodo valet, quid quando est dubium an pater donet filio ob merita, donatio inter patrem & filium prohibita. excipitur. 4. casus, donatio in officiosa in regno Castellae quando esse censetur; valor bonorum hic attendendus, donatio pro dote gaudet optione; quid possint donare habentes tantum ascendentes alij vel suis filijs naturalibus, & quid illegitimus, & quid possit dari filijs adulterinis, vel clericorum, vel eorum nepotibus, quod remedium ad licite subueniendum his, an alimenta sint praestanda filijs nothis.

Donatore mun.

Quest.

Resp.

Limitatio.

1.

2.

Corol.

Remuneratio fact. fil. vt valet.

Iam ulterius in hac materia procedendo hic illius quaestionis incidit mentio, an prohibiti donare donatione mera, vel conditionali, vel modali prohibeantur donare donatione remuneratiua. Respondeatur, quod quia talis donatio non est proprie donatio, scilicet, quae fit ob causam praecedentem, id est, ob merita, quae dicitur donatio remuneratiua vt notatur in cap. si quos. 12. quaest. 2. ideo non prohibetur ista donatione remuneratiua donare, qui est prohibitus alijs praedictis donationibus donare, vt elicit ex leg. Aquilius regulus. ff. de don. & ex cap. consensus, de reb. eccles. non alie. quod limitandum est primo, nisi prohibeantur isti donare, quia non habent administrationem liberam in rebus donandis.

¶ Secundo quando propter legitimam causam sic donare prohiberentur, vel quia non possint donare nisi in damnum aliorum, cuiusmodi sunt hi, qui inde impotentes fiunt ad soluendum suis creditoribus, eademque ratio ne haec remuneratiua donatio reuocari non potest, teste Panor. vbi habuit locum.

¶ Ex praedictis corollarie sequitur, quod licet donatio a patre facta filio non emancipato non valeat, quia pro vna, eademque persona reputantur. l. fin. C. de impuber. tamen donatio haec remuneratiua facta tali filio pro meritis, & seruitijs valida est in tantum, quantum pater ob similia merita tribuere alicui extraneo teneretur, ita Nauarrus in sum. cap. 17. n. 145. qui in huius gratiam citat Bartol. communiter receptum. l. 2. §. castrensi. ff. de cast. pecul. & l. si donatione. C. de colla. & l. frater a fratre. ff. de condi. in debiti. additque Nauarrus in conscientia vt teneat talis donatio, sufficit eam merita sint vera arg. in cap. tua. & c. 15. qui de sponsalibus, sed in foro exteriori (quia non sufficit quod pater dixerit ea esse vera) probari debent iuxta eundem Bartol.

in. l. si forte. de cast. pecul. ita communiter.

¶ Sed quid si dubitatur, an pater donet filio ob merita, vel ob meram liberalitatem. Respondeatur tunc praesumendum esse, vt ait Nauarrus donare ob merita. si praecesserunt, aliis ob meram liberalitatem censendum esse dare, ita glossa communiter recepta in dict. l. si donatione. C. de collat. Requiritur autem, quod donatio haec non excedat merita, secundum Iulium Clarum. de donat. contra Bartolum, sed oportet, quod arbitrio iudicis aequiualeant illi merita alias fieret fraus legi prohibenti donationem inter patrem, & filium, sed hanc sententiam Iulij Clari contra Bartol. duximus limitandam, scilicet, quod aequiualeant debeant merita, & illis donationem non debere esse maiorem, quatenus si excederet posset alijs fratribus esse in officiosa, alias enim de mente D. Thomae. 2. 2. quaestione. 1006. artic. 6. est quod in gratiarum retributione, & remuneratione antiodoralis oportet aliquid maius rependere, quam sit acceptum, vt qui regratiatur, videatur gratis effecere, & non tantum sibi datum soluere.

¶ Hinc sequitur ex praedictis corollarie, quod in donatione remuneratiua inter personas non prohibitas non attenditur, an merita aequiualeant donationi, vel non, ex quo etiam nullis existentibus meritis donatio etiam valuisset, sed inter personas prohibitas per legem donare, vt est prohibitus pater donare filio non emancipato, & maritus vxori, si donatione remuneratiua donent oportet, vt merita aequiualeant donationi, quod quia non est determinata haec aequiualeantia per legem arbitrio iudicis, circa eam statuendam erit standum, & magnopere refert hic fortiri iudicem propicium, & fauorabilem. Nam iuxta sententiam D. Thomae largere poterit hanc aequiualeantiam aestimare dum in officiosam donationem non constituat, quam nec pater poterat facere.

¶ Nunc quoniam pro constanti reliquimus, quod neque pater filio non emancipato, neque contra iste filius patri donatione propria (quia reputantur pro eadem persona) aliquid donare potest, iuxta. l. fin. C. de impub. ideo scrutari, vel inquirere libet hic casus, si qui sunt, in quibus haec dispositio iuris exceptionem patitur. Respondeatur, quod praeterquam, quod donatio inter praedictos, scilicet patrem, & filium facta valet in omnibus casibus, in quibus donatio a marito facta vxori suae, aut ab vxore facta marito valet; de quibus postea erit dicendum (si quidem autore

Dubium. Resp.

Limitatio secundum mentem D. Thom.

Nota val.

Donat. inter patr. & filium pro h. b.

Quest. Casus excepti. 1.

Azone, æquiparatur communiter donatio inter patrem, & filium & inter maritum, & uxorem) & valet etiam donatio facta à patre primò dum fit in dotem, aut matrimonium. l. Pomponius Piliad. ff. famil. erciscu. & ff. de collat. bonor. & de collat. dot. per totum.

2. ¶ Secundo valet donatio visus fructus, quæ habet pater in bonis aduentitijs filij, si faciat ea filio cuius sunt illa bona aduentitia. l. cum oportet & l. nõ solum. §. sin autem. C. de bon. quæ lib.

3. ¶ Tertio valet donatio, quando pater mobilia bona donat filio pro bello. C. famil. ercisc. l. 4.

4. ¶ Quarto valet donatio facta propter merita, & seruitia filij, quando ob hæc ei donat pater, quæ propriè non est donatio, de qua supra plura sunt dicta, vbi aduertit Nauarrus, quod donatio patris, aut matris facta filio, quæ remuneratoria non est, & si aliàs valida sit vt in casibus prædictis, aut eorum morte confirmetur, quia in vita ab eis non est reuocata, si tamen eam quotam excedat de qua iuxta diuersa iura specialia diuersorum regnorum parentes libetè disponere possunt, & reliquorum filiorum legitimè præiudicat, non sustinebitur in totum, quia reuocanda est pro tanto, quantum opus fuerit ad præiudicium eorum tollendum. l. 1. C. de in offic. donat. & l. 1. C. de in offic. dot. vbi insinuat videtur Nauarrus, quod per remuneratiuam donationem factã vni filiorum bene potest pater diminuire legitimas aliorum filiorum in officiose donando, sed id debet fieri ne fraus fiat legi, & legitimis aliorum fratrum, sic vt donatio non excedat merita in casu quo iste excessus redderet eam donationem in officiosam.

¶ Vt autem pateat quænam donationes in officiose sit in regno Castellæ, animaduertenda est lex, quæ habetur Recopilatione noua legum lib. 5. tit. 6. l. 12. vbi sancitur, quod parentes quibus sunt liberi, vel descendentes legitimi neque in morte, neque in vita donare possint, vel meliorare alios abhis, vltra quintam suorum bonorum partem. Cæterum vt habetur ead. Recopilat. eod. libro. & tit. l. 2. & l. 3. decernitur (vt supra meminimus) quod patres dum donauerint aliquid filio legitimo intelligatur talis filius esse aduictus in tertia, & quinta parte bonorum paternorum, & in sua legitime, etiam si id patres non expressezint, quod si hanc summam donatio prædicta excolerit, in eo quod excedit inuolida sit, neque parentes aliam meliorationem superad-

dere possit. ¶ Superadijctur autem ibi. l. 2. quod pater, & mater cum aliquem ex se descendentem legitimum in testamento, vel via vltimæ voluntatis, vel in vita in tertia parte bonorum donantes adauerint, possint imponere in illa tertia parte illi quodcumque grauamè siuè restitutionis, siuè fideicommissionis, & summisionis, & substitutionis, &c. Vbi autem fit aduictio, siuè melioratio sic in quinta, & tertia parte bonorum, quinta pars prius deducenda est ex cumulo bonorum, quàm tertia, vt. l. 2. l. 4. Styli statuitur.

¶ Secundo adnotatione dignum est, quia donationes in eo, in quo in officiose sunt nõ valere diximus, quod æstimari hæc non potest, vt in officiose iudicetur, vel non, nisi æstimatis bonis donantis quoad valorem. Ided sci tu est opus quomodo, & quando, id est, pro quo tempore valor illorum bonorum sit æstimandus, id est, an illa bona sint æstimanda eo valore, quo valebant tempore, quo facta est donatio, aut tempore quo donator vita defunctus est. Respondetur, quod de hoc in regno Castellæ extat expressa diffinitio in Recopilat. nou. legum. l. 3. libr. 5. titulo. 8. vbi sic statuitur, quod donatio dotis pro matrimonio, vt in officiosa fuisse perpèdatur (est enim in officiosa quando excedit tertiam, & quintã partem bonorum donatoris, cui sunt descendentes legitimi) attendendus est valor bonorum donantis dotem, vel pro tempore quo constituta est dos, vel pro tempore, quo eam constituens obiit pro optione illius cui fuit dos promissa, vel dari constituta, prout ipse eligere maluerit. Verumtamen, vt aliæ donationes in officiose iudicentur, illa bona donatoris æstimanda sunt iuxta valorem, quo valebant tempore quo donator obiit. Quare hæc habita consideratione subinde, ibi ead. Recopilat. l. 7. & 9. & 10. tit. 6. lib. 5. quod decernitur meliorationes aliàs factas non excipiantur à cumulo bonorum dotis, vel donationis propter nuptias, quæ allata fuerint ad collationem.

¶ Præterea, qui carent filiis parentes, tamen habent ascendentes ex suis bonis quam quotam donare possint, ne eorum donatio fiat in officiosa, nunc inquirendum venit. Igitur in regno Castellæ per legem sextã Tauri satis sit quæstioni, vbi diffinitur, quod carentes filijs, aut descendentes, si tamen ascendentes, scilicet, auum, vel proauum, vel matrem, vel patrem habeat, solum potest donare alteri cui voluerit tertiam suorum bonorum partem, exceptis locis, vbi iuxta consuetudinem terræ bona

Grammatica in meliorat.

Quest. Valor bonorum attendendus.

Donatio pro dote in hoc potior.

Donatio habent. parent. Quest.

bona reuertitur ad radicem. Nam si vltra hanc donasset talis donatio in officiosa esset, si tamè solos haberet fratres, omnia bona sua extraneo, & causa mortis donare, & legare posset, vt habetur, vel elicitur ex. 6. & 7. l. Tauri, vbi correctæ videntur lex. 4. tit. 13. Partitæ. 6. & lex. tit. 6. lib. 3. del Fuero, quæ aliter disponebant, scilicet, quod fratres peræquales quotas cum suis patribus, vel auis succederet fratri.

Quid filijs naturalibus dari possit.

¶ Accedit etiam ad maiorem explicationem dictorum, quod parentes carentes filijs legitimis possunt filijs naturalibus donare, vel legare ex suis bonis totum id quod sibi libuerit, licet patres, vel ascendentes legitimi sibi sint, vnde colligitur quod in hoc casu non tenentur referuare parentibus aliquotam partem: notanter autem diximus possunt donare naturalibus pro libito, quia in Recopilat. leg. lib. 9. tit. 8. vbi id patribus conceditur isto termino possunt, vtitur: quasi ad id non astringantur, sed suæ voluntati relinquatur, pro cuius explicatione ibi adijctur, tunc filios naturales dici, quando tempore quo nati sunt, vel concepti, patres eorum cum eorundem matribus poterant iuste absque dispensatione matrimonio copulari, dum modo parentes huiusmodi naturales recognoscant pro suis filijs, neque obstat vt lex ait non obstat, quod pater feminam, ex qua huiusmodi naturalem genuit in domo non retinuerit, vel quod non eam foia tenuerit, quia nihilominus prædictis conditionibus cõcurrentibus filius naturalis erit.

Quest. 1. Quid illegitimis.

¶ Iam quid parentes filijs illegitimis possint donare perstat dicendum, dicimus ergo primò ad quæstionem cum Soto de iustitia, & iure, quod filij spurij quippe, qui ex peculiari concubina sunt geniti, & filij maneres, qui ex vaga sunt suscepti, eodem modo extimatur quod ad hæreditatem, non enim succedunt hæreditati patris, vel matris si filios habeant legitimos, permittitur tamen, vt mater in hoc casu possit ex quinta parte aphis, id est, suorum bonorum illos hæredes instituere.

2.

¶ Secundo dicimus, quod si mater legitima careat prole, succedunt illi ab intestato, nõ tamen patri, quia non est ita certus, an sit suus filius. Quamuis (vt prædiximus) pater filium naturalem, dum eum pro suo recognoscit, si careat legitima prole, cum hæredem omnium bonorum suorum (si velit) instituere possit.

3.

¶ Tertio dicimus quod filij nati ex dånato concubitu, & punibili ex parte matris puta ex incestu, & stupro, & potissime ex adulterio non succedunt matri, neque ex testamento, neque ab intestato, potest tamen tam pater,

quam mater illis quintam partem donare seu legare. Hæc autem omnia extra controuersiam esse testatur Sotus. Sed ad id, quod magis in dubio est perueniamus.

Quest. Quid filijs adult.

¶ Quæritur ergo, quod difficilius premit, an pater qui caret legitima prole, filijs ex adulterio à se genitis, vel ex damnato concubitu possit extra testamentum suam omnem substantiam donare, vel ea amico sub fideicommissione secreta donare, vt postea eam conferat tali filio. ¶ Ad hanc igitur quæstionem ex mente Soti dicimus primò, quod pater extra testamentum potest dare amico omnem substantiam suam in casu, quo caret legitima successione, hoc est pro legitima, vt det eam filio adulterino, & notho. Atque iure naturali amicus tenetur dare, & filius nothus, & adulterinus potest in conscientia retinere, quia solum lex prohibet esse hæredem, quod fit per testamentum, & si quidem lex ista est pœnalis, sic debet restringi. ¶ Secundo dicimus, quod amplius est cum eodem Soto in. 4. sent. tom. 2. distinct. 4. quæst. vnica. art. 4. quod si pater carens legitimis propria manu per seipsum det adulterino omnia bona sua, adulterinus ante condemnationem tute ea poterit retinere propter eandem rationem, quia lex pœnalis est ista ait Sotus. ¶ Imò, quia isti filij nothi secularium non videntur fieri incapaces hæreditatis paternæ ipso facto per verba legis, quæ habentur in Recopilat. noua. lib. 5. tit. 8. vbi sancitur, quod nec ex testamento, sed neque ab intestato possint esse hæredes hæreditatis maternæ, quando fuerint geniti ex damnato concubitu, id est, morte punibili ex parte matris. Nõ enim si lex hæc est pœnalis (vt videtur Soto & alijs) lex pœnalis ante condemnationem reddit aliquem inhabilem, vel incapacem, ideò si instituti sunt hæredes in testamento, si hæreditatem penes se habent non tenentur eam à se abijcere, neque restituere fisco ante condemnationem. Hæc autem sententia videtur esse de mente Soti loco citato licet non transeat sine difficultate, sed quia leges pœnales sunt restringendæ, & quia illa verba, nõ possint esse hæredes, non irritant factum in conscientia, sed in foro exteriori duntaxat, iuxta regulam illam, (scilicet, quæ potius videtur esse exceptio illius regulæ iuris, scilicet, quæ contra ius sunt debent pro infectis haberi, quàm regula) quæ dicitur quidem, quod nõ omnis actus factus contra legem est ipso iure nullus, scilicet, quando lex punit contra faciētes, vt hic contingit, quia hic pater instituens hæredem adulterinum punitur amissione hæreditatis

Distum. 1.

2.

Sent. Soti

reditatis applicandæ fisco, idèd cum lex prædicta p̄nat factū, & illud expresse nō annul let non videtur in conscientia filius adulteri nus ante repetitionem fisci obligandus ad hæ reditatis restitutionem.

Quest. Quid de filiis clericorum.

¶ Insuper de filiis clericorum initiatorum sacris, & religiosorum maius dubium viget, quoniam eadem Recopilat. lib. 5. tit. 18. l. 6. sic de eis statuitur, quod hæreditate capere non possint bona parentum, vel aliorum con sanguineorum ex parte patris, neque habeat neque potiri possint quouis legato, vel donatione, vel venditione sibi per eosdem factis nunc, vel in posterum: item quælibet privilegia, siue rescripta, quæ obtinuerint iam, vel in posterum in suum favorem obtinebunt, contra hic statutum, illis non valere, neque illis adiumento, vel commodo esse mandatur si quidem per hanc legem reuocantur, & annullantur: hæc autem lex an pœnalis sit, vel tales filios bonorum paternorum in capaces reddat magnopere ambigitur. ¶ Igitur nos in hac parte sententiam Soti, quæ magis conformis est legis literæ, malim⁹ amplecti, nā opposita sententia magis contraria videtur esse literæ eidē.

Sent. Soti tenenda.

¶ Sententia igitur Soti est, quod prædicta lex respectu filiorum clericorum non est purè pœnalis, sed inhabilitans, & incapaces bonorum paternorum eos efficiens, quod ex illis verbis legis, scilicet, non habeant, seu acquirant videtur sibi colligere. Nam lex Hispanica huiusmodi verbis utitur, no ayan, quæ quidem verba translationem dominij bonorum paternorum in hos filios videntur impedire. Neque in ambiguo est principes temporales (cum in ordine ad bonum commune temporales gubernatores sint) posse in conscientia ex rationabili & iusta causa horum bonorum dominij translationem præpedire quemadmodum in donationibus pupillorum, sine autoritate tutorum factis solet legislator per suam legem etiam dominij translationem impedire. Ex prædicta intelligentia legis infert Sotus huiusmodi clericos initiatos sacris, neque licitè sua bona suis filiis illegitimis largire posse, neque ipsos filios tuta conscientia ea percipere, aut retinere.

Quale remediū pro filiis clericorum licitū.

¶ At verò quia Sotus prædictæ sententiæ est, contendit indagare, si quod remedium licitum suppetere possit quo huiusmodi clerici prædictis sui filiis possint de suis bonis subuenire. Remedium igitur, & accommodum sibi esse videtur, & licitum vt pater clericus det bona sua amico sine conditione vlla illi ea donando habita confidentia, quod ea ami-

cus hic largietur filio, quia aliàs ea amico non daret. Est inquam hoc remedium licitum, & accommodum, quia licet in hoc casu amicus ea bona tanquam absolutè, sibi donata potest tuta conscientia retinere: tamen si verus amicus est probabiliter credi potest ea filio clerici dabit, quod & tuta conscientia in hoc casu potest dare, & filius clerici ab eo percipere, quia iam verè non obtinet bona patris, quæ sint iā patris, & à patre donata, sed quæ sunt iam filii amici paterni, cui prius absolutè, & sine conditione sunt à patre donata, à quo rursus filio prædicto donantur quod quidem cōtra legem non intentatur.

¶ Cæterum si ea bona à patre clerico conferantur amico ea conditione, vt rursus ea conferat filio, quia machinatio hæc paratur infra dem legis, neque amicus licitè ea bona sibi vendicare poterit, quia sibi non sunt absolutè donata, neque etiam ea filio clerici dare potest, quia esset agere contra legem iustam, & in conscientia obligantem in re graui.

Dubium. Resp.

¶ Strigitur quærat quid igitur in hoc casu de huiusmodi bonis erit agendum. Respondetur igitur cum Soto, vbi supra, quod ante condemnationem attinent ad hæredes ab intestato succedentes, quod si tales hæredes non sint, eroganda sunt in pios vsus: alioquin si scit in aures fisci peruenturum melius est patefacere fisco.

Advertentia pro nepotibus clericorum.

¶ Præterea ex prædictis corollariè sequitur hoc, quod & Frater Iosephus in suis floribus aduertit, scilicet, quod quia lex hæc studiosa quippe quæ est restringenda, & non extendenda cum solum loquatur de filiis, non videtur nepotibus clericorum ex suis illegitimis filiis, vel filiabus progenitis vetare bona suorum auctorum clericorum posse & recipere, & retinere, neque auis eorum, ita videtur esse vetitum ea suis nepotibus largiri. Nā licet nepotes in materia fauorabili soleant venire nomine filiorum: non tamen in materia odiosa, vbi quia strictè sumuntur termini in propria significatione sunt accipiendi.

Quest. De alimentis filiorum nothorum.

¶ Sed iam quæritur vterius, an leges prædictæ tam strictè sint accipiendæ, vt filijs nothis, & ex damnato concubitu præstare alimenta, vt alantur parentes prohibeant. Cui quæstioni satisfaciens primò dicimus, quod parentes non carentes legitima prole illegitimis pro alimentis, nisi quintam bonorum suorum partem legare non possunt, ita. l. 10. Tauri, ex qua licet colligere, quod eandem quintam partem in gratiam alimentorum possint legare parentes filijs ex concubitu damnato natis, sicut

2. cur eandem quintam partem poterant legare cuiilibet etiam extraneo. ¶ Secundo dicimus filios ex concubitu damnato natos non tenentur alere ascendentes eorum ex parte patris, sed mater, & eius linea recta ascendentes tenentur eos alere. Nam & si pater sit dubius, semper tamen mater de sua prole certa est. l. 5. tit. 19. Partita. 4. Concordat Panormitanus in cap. cum haberet. de eo, qui duxit in matrimonium. qui ait de Iure canonico filios spurios, vel natos ex damnato concubitu ali debere à parentibus, & huic iuri statuitur hodie etiam de iure ciuili, quia hoc induxit ecclesia ex quadam naturali æquitate ne filij alimentis priuati pereant. ¶ Additque Panormitanus quod propter rationem prædicti textus, eum haberet parentes possunt legare filijs spurijs ratione alimentorum, & dotare, & relinquere dotem filiabus, cum dos loco alimentorum succedat. Imo pater cogitur dotare filiam bastardam. ff. de leg. 3. l. vxorem. §. pater naturalis, dotareque tenetur dum eam recognoscat deducto tamen ne ipse egeat ex. l. fin. C. de promi. Adde vltimò quod filius ille cui debentur alimenta subinde habere debet expensas pro studio sine quo viuere non posset secundum suæ personæ decentiam, scilicet, pro Grammatica, & Rhetorica, quando alioquin filius esset patris illustri, licet non legitimè ab eo procreatus, secus est de expensis in studijs in quibus dicitur militare, vt tradit Bartolus in l. de bonis. ff. de car. edict. §. non solum. sed iam diximus pro his alimentis in Hispania adulterinis vltra quintam partem non posse legari.

4.

CAP. XLVII. Quomodo donare possunt beneficiarij, statuitur pro hoc regula generalis, an beneficiarius profane donata restituere teneatur, quod concilium Tridentinum videtur annullare donationes profanas, & respondetur ad legem Hispanie, de donatione inter coniuges prohibita exceptis. 9. casibus & casu recompensationis senectutis, donatio inter coniuges quibus modis, vel casibus firmatur, an firmatur morte ciuili, id est, professione de donatione propter nuptias, donatio inter coniuges quibus casibus reuocatur vt possit morte confirmari, requiritur traditio rei donatæ fiat in vita, an donatio causa mortis reuocetur per conualescentiam.

Quomodo beneficiarij donare possunt.

¶ Am non erit ab re postquam de donationibus hic agitur & eos assignare casus in quibus beneficiarij ecclesiastici possunt licitè etiam profanas hoc est donationes non pias facere

¶ Ad hanc autem quæstionem quoniam breuiter respondere paramus, statuiimus regulam generalem imprimis cum Nauarro in lumm. Lat. cap. 17. num. 94. scilicet beneficiarius ecclesiasticus potest impendere in vsu sibi placente, & etiam in donationes profanas bona sua patrimonialia tanquam illorum dominus. De numero autem bonorum horum patrimonialium contra alios esse censetur, quæ ratione dignitatis clericalis beneficiarius sibi acquirit Missas celebrando, prædicando, confessiones audiendo, & alia sacramenta administrando, & etiam quæ ex decenti sustentatione sui status se in hoc restringendo sibi subtrahit, & etiam bona illa, quæ commeruit in seruiendo ecclesiæ etiam in alijs, in quibus non tenebatur ministerium præstare vltra officium, quod pro suo beneficio tenebatur mediocriter subire.

Regula generalis.

1.

4. 1. 1. 1. 1.

2.

¶ Item ea tanta bona, quæ sibi superfluent ad decentem sustentationem ex redditibus sui beneficij, quanta fuere, quæ ex suis bonis patrimonialibus expendit iam in pios vsus, iā computantur inter patrimonialia, ita vt illa prohibito possit donare.

Corol. 1.

¶ Ex prædictis corollariè sequitur bene, licitèq; expendisse beneficiarium, quæ dono dedit etiam extraneis non solum in necessitate naturæ eorum, sed in decentem sustentatione personæ eorum, quia hoc opus subuentionis opus pium esse censetur.

Corol. 2.

¶ Sequitur secundo corollariè, quod beneficiarius licitè sibi retinet, de redditibus sui beneficij superfluentibus, sibi ad decentem sustentationem sui status eam partem, quam de suis bonis patrimonialibus expendit in pauperes, vel in ecclesiæ vtilitatem, vel in recipiendò hospitio regem, proceres, & iudicis eius, & literatos, & denique quoscumque, de quibus speratur, quod talibus beneficijs affecti loco, & tempore opportuno fauori inhiſcent ecclesiæ, neque eam in suis iuribus, aut causis, vel electionibus, vel prouisionibus lædant, aut molestant.

Corol. 3.

¶ Sequitur tertio corollariè, quod scrupulum beneficiarius, de redditibus sui beneficij, & de quæ sitis pensiones, vel per distributiones quotidianas. (nam de his idem est iudicium, quod de alijs redditibus ecclesiasticis) potest impendere in remunerationem obsequiorum, quibus sunt affecti à cognatis, vel familiaribus. Nam hæc non censentur impensa profana, sed aliquomodo debita. Cæterum multo magis impensa pia, & licita esse censetur, quod vere, & in re subuentionem donatur à beneficiario

1. 1. 1. 1. 1.

ficiario in opera pia etiam in articulo mortis, & reseruat illa licet, qua beneficiarius de sibi superfluo reseruat aliquid pro tempore futuro in pia opera futura infumendum, modo probabiliter talia opera speretur. At licet hoc condemner Metina in sua instructione, tamen non dammandum esse censeo hoc assertum quod est Nauar. vbi supra, dummodo hæc affit limitatio, cuius ipse non meminit, scilicet, quod non sint graues, & vrgentes necessitates in presenti, quæ præsentaneam exposcant subuentionem, & sic sperentur in futurum proximæ maiores futuræ necessitates.

Corol. 4.

¶ Sequitur quartò beneficiarium, qui extra casus in supradictis contentos, aliquid de redditibus beneficii sibi ad decemiam persone superfluis vanè, aut profanè donat peccare mortaliter. Nam pars eorum (vt ait D. Thomas, quodlibeto. 9. art. 12. qui sic faciunt) ponenda est cum his malis seruis, qui dicentes moram facit dominus, manducant & viuunt cū ebriosis Mathei. 14.

Quest.

An beneficiarius pro sane donata restituet

¶ At iam in hoc casu beneficiarius an ad restituendum id quod sic vanè, & profanè donauit teneatur, longa disputatione illucidanda erat, nisi breuitati studentes, nos ad. 1. partem nostri Instructorij cap. 43. lectorem remitteremus, interim hoc dumtaxat dicendo, quod magis ad mentem D. Thomæ in illo quolibeto esse videtur, vt, scilicet, quia ex sola obligatione charitatis tenetur superflua sibi de redditibus beneficii beneficiarius, vel in pia opera expendere, vel dare pauperibus, & quia illorum dominus est, cum hoc tamen obligationis onere, ideo si profanè illa donauit vltra decemiam status donatarij ad augendò, siuè consanguineus sit, siuè extraneus, non beneficiarius ipse, sed ipse donatarius sic tali dono aductus tenetur illud restituere pauperibus, nisi iam peruenerit ad temporis articulum, quo ipso iam eget ad decentem sustentationem sui status. Quod probatur, cum quia talis donatio nulla fuisse videtur propter verba concilij Trid. Sess. 25. c. 1. de reformatione, quibus omnino episcopis, & beneficiarijs interdicat consanguineos, familiares suos augere. Quia illa verba omnino interdicimus, secundum iuristas annullatiua sunt contractus, tunc quia si donatarius ad decentem sustentationem sui status tali donato non eget, duplici obligatione illud restituere pauperibus tenetur prima, quia cū huius obligationis onere à beneficiario transiit in eum, quia cum isto onere illud superfluum sibi ex redditibus ecclesiæ haberet, beneficia-

Mens D. Thom.

rituendum id quod sic vanè, & profanè donauit teneatur, longa disputatione illucidanda erat, nisi breuitati studentes, nos ad. 1. partem nostri Instructorij cap. 43. lectorem remitteremus, interim hoc dumtaxat dicendo, quod magis ad mentem D. Thomæ in illo quolibeto esse videtur, vt, scilicet, quia ex sola obligatione charitatis tenetur superflua sibi de redditibus beneficii beneficiarius, vel in pia opera expendere, vel dare pauperibus, & quia illorum dominus est, cum hoc tamen obligationis onere, ideo si profanè illa donauit vltra decemiam status donatarij ad augendò, siuè consanguineus sit, siuè extraneus, non beneficiarius ipse, sed ipse donatarius sic tali dono aductus tenetur illud restituere pauperibus, nisi iam peruenerit ad temporis articulum, quo ipso iam eget ad decentem sustentationem sui status. Quod probatur, cum quia talis donatio nulla fuisse videtur propter verba concilij Trid. Sess. 25. c. 1. de reformatione, quibus omnino episcopis, & beneficiarijs interdicat consanguineos, familiares suos augere. Quia illa verba omnino interdicimus, secundum iuristas annullatiua sunt contractus, tunc quia si donatarius ad decentem sustentationem sui status tali donato non eget, duplici obligatione illud restituere pauperibus tenetur prima, quia cū huius obligationis onere à beneficiario transiit in eum, quia cum isto onere illud superfluum sibi ex redditibus ecclesiæ haberet, beneficia-

Conc. Tri. annullat donation. profan.

Prob.

rituendum id quod sic vanè, & profanè donauit teneatur, longa disputatione illucidanda erat, nisi breuitati studentes, nos ad. 1. partem nostri Instructorij cap. 43. lectorem remitteremus, interim hoc dumtaxat dicendo, quod magis ad mentem D. Thomæ in illo quolibeto esse videtur, vt, scilicet, quia ex sola obligatione charitatis tenetur superflua sibi de redditibus beneficii beneficiarius, vel in pia opera expendere, vel dare pauperibus, & quia illorum dominus est, cum hoc tamen obligationis onere, ideo si profanè illa donauit vltra decemiam status donatarij ad augendò, siuè consanguineus sit, siuè extraneus, non beneficiarius ipse, sed ipse donatarius sic tali dono aductus tenetur illud restituere pauperibus, nisi iam peruenerit ad temporis articulum, quo ipso iam eget ad decentem sustentationem sui status. Quod probatur, cum quia talis donatio nulla fuisse videtur propter verba concilij Trid. Sess. 25. c. 1. de reformatione, quibus omnino episcopis, & beneficiarijs interdicat consanguineos, familiares suos augere. Quia illa verba omnino interdicimus, secundum iuristas annullatiua sunt contractus, tunc quia si donatarius ad decentem sustentationem sui status tali donato non eget, duplici obligatione illud restituere pauperibus tenetur prima, quia cū huius obligationis onere à beneficiario transiit in eum, quia cum isto onere illud superfluum sibi ex redditibus ecclesiæ haberet, beneficia-

rius (quia res transit cum suo onere) sine illo non potuit in donatarium transferri. Secunda verò, quia vndecumque quis habet sibi superflua ad suam decentiam status tenetur ea dare pauperibus, iuxta præceptum domini dicentis, Quod superest date eleemosynam. sicque concordauimus aliquatenus sententias alioquin distantes Soti, & Nauarri. Nam ad legem civilem, quæ videtur ob stare qua in Recopilatio. noua legum, lib. 5. tit. 8. l. 13. cauetur, quod bonis clericorum sacris initiatorum etiam ex redditibus ecclesiasticis acquisitis possit iuxta consuetudinem in his regnis receptam succedi ex testamento, vel ab intestato: sufficiens est responsio Nauarri, scilicet, quod est permissiuum ad tollendas lites, quia talis testatio non constat, an sit de superfluis, aut quod sit profana, ideo iubet in foro exteriori iure succedendi prædictis bonis hæredes non priuari id quod attinet ad conscientiam, hæredum conscientijs, & eorum confessoribus reseruando, vt ipsi videant, & examinent, an talis successio contra legem charitatis debita pauperibus sit, vel non.

¶ Porro quoniam diximus, quod donatio à marito facta vxori, aut ab vxore marito postquam contractum est matrimonium de presenti, vel ante pro tempore, quo contractum iam fuerit valida non sit, quia donator vir, vel donatrix vxor antequam moriatur cum liberum fuerit illam potest reuocare, iuxta. l. 1. ff. de donat. inter vir. & vxor. neque obstat tali reuocationi, quod per modum remissionis debiti fiat, aut quod fiat per tertiam personam. l. si sponsus. ff. eo. nunc explicandum restat in quibus casibus hæc dispositio iuris exceptionem patiat. Respondetur ergo, quod prædicta donatio in his casibus licita est & valida.

¶ Primò quado Imperator, aut Rex donat imperatrici, aut Regina, aut illa illi. l. penult. C. eod. tit. ¶ Secundò quando datur pecunia ad restaurandas ædes, & resigne consumptas. l. quod si vir. ff. eod. tit. ¶ Tertio quando cõiux donans ex hoc non fit pauperior, licet alter coniux fiat ditior. l. sed etsi constat. ff. eo. tit.

¶ Quarto quando recipiens non fit ditior, licet donans fiat pauperior. d. l. quod autem. ¶ Quintò quando donatur in tempore finiti matrimonij, vt scilicet, res fiat alterius morte coniugis donante. secuta. l. sed interim. ff. eod. & quando donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortem donatoris id habeat, vt in dicta. l. sed interim, dummodo se in vitareuocandi facultate non priuet, secundum gloss. in dicta. l. sed interim. Nam aliàs secundum Iulium Clarum de donat. si donator dicens se

Resp. ad Hisp.

Donatio inter coniuges prohibita.

Exceptio.

- 1.
2.
3.
4.
5.

se donare causa mortis promittat ipsam donationem non reuocare censetur donatio inter viuos, quæ inter coniuges ne se inuicem spoliant est prohibita, quia donationi causa mortis irreuocatio non potest competere, vnde qui irreuocabiler dicit se causa mortis donare potius censetur motus esse ad donandum propter causam mortis, quam voluisse causa mortis donare vt dicit iuriconsultus. l. vbi ita donatur. ff. de donat. causa mort. Imo censeo verum, quod Garcia lib. 1. de contract. fol. 79. ait, scilicet, quod donatio causa mortis etiam realiter in vita tradita re donata non censenda est, aut presumenda est irreuocabilis, facit pro hoc Bart. C. de sacro sanct. eccles. authen. ingressi. ¶ Sextò valet donatio quando vxor marito donat ad aliquam dignitatem, vel honorem adipiscendum. l. quod adipiscendæ. ff. eod. ¶ Septimò, valet quando maritus constante matrimonio remittit vxori promissam dotem in totum, vel in partem glossa. singul. & ibi Cyn. & Bald. in l. si constante. C. de donat. ante nuptias. Remissio autem alterius debiti, quia quædã donatio est non valet, neque assignatio debitoris ei facta valet, quia rationem donationis habet. Imo si volenti mihi donare centum aureos causa mortis mando, vt donec vxori meæ, non tenet donatio, quia videtur ac si ego vxori meæ donarem. l. idem. ff. eod. tit. Secus autem est si mando quod leget eos vxori, quia legatum non facit donationem, cum non transferat dominium, sicut in donatione causa mortis transferitur licet possit reuocari. l. 2. ff. eod. tit. ¶ Adde octauò quod valet donatio secundum Hostien. quando maritus vxori suæ in mensum, aut annum aut quandiu vixerit aliquid certum assignat pro victu suo, & suorum vsque ad fructus dotis, & non amplius, ita tenet gloss. in. l. ex animo. ff. de dona. inter vir. & vxor. per illam textum. ¶ Nonò valet inter virum, & vxorem donatio remuneratoria, quæ propriè non est donatio atque ideo iure non prohibetur. l. quod autem. ff. eod. tit. vnde corollariè infert Iulius Clarus tract. de donat. quod valet donatio inter virum, & vxorem, quando fit ratione reuocacionis senectutis viri, aut nobilitatis mulieris, quia videtur remuneratoria. Intelligitur autem hoc posse fieri in ipso actu dotis cõpituenda, non autem post. Nam aliàs puellæ habentes inaritos senes eos spoliant.

Sent. Gar. cie.

6.

7.

8.

9.

Nota. Ratio reco. actus.

Donatio inter coniuges que non firmatur.

Simulata donatio inter virum, & vxorem vt in confessione dotis receptæ non firmetur, tamen si vera donatio est per iuramentum potest firmari, ita Ponar. in cap. donatio. eod. tit. asserit, dicens hanc opinionem esse communem, neque tale iuramentum esse contra bonos mores naturales, quod rursus ipse confirmat in capit. cum contingat de iur. iurand. dicens, hoc non esse contra bonum publicum, neque continere aliquam turpitudinem ex parte iurantis: quod autem donationis dum per scripturas fiunt in ipsis scripturis possit apponi iuramentum sine pœna conceditur in Recopilat. noua lib. 4. tit. 1. l. 12.

¶ Secundò talis donatio inter virum, & vxorem si fuit facta firmatur morte donantis, & non reuocantis tacite, vel expresse in d. cap. donatio. Si tamen nõ sit vltra quingentos solidos siuè aureos, secus est si esset vltra, & sine insinuatione (quæ quia plenam causæ cognitionem non requirit & voluntariè iurisdictionis est actus, sufficit scribatur, & publicetur coram iudice sine alia scriptura, aut registratione, non ergo confirmatur sine tali insinuatione nisi in morte approbauerit, quocasu valebit vt legatum, quod insinuatione non indiget secundum gloss. in d. cap. donatio.

¶ Tertio confirmatur etiam si fuit facta simplicis promissione, quando simul traditio rei donatæ facta fuit in vita verè, vel quia confitetur se habuisse, quod est loco traditionis, cõfirmatur (inquam) morte: ita Siluest. verbo donatio. 2. q. 5. & probat. ex l. quod de suo. C. de dote. caut. non. numer. vbi dicitur, quod licet non interueniat traditio, si interuenit id quod per traditionem habet confirmare donationem inter virum, & vxorem, morte donatoris confirmatur. Ita summus Bald. Requiritur ergo traditio in vita donantis, vt donatio morte confirmetur, neque sufficit simplex promissio. Excepto casu illo, vbi parentes aliquè ex decendentibus meliorare in tertia, & quinta parte suorum bonorum via nuptiarum, vel alia via onerosa promiserunt, quia si id pro vt tenebantur nõ impleuerit in vita, post mortem talis donatio meliorationis, ita lege Castellæ specialiter disponente confirmatur, ac si de facto iam facta esset, ita Recopilatione noua, lib. 5. tit. 6. leg. 6. ita dictum est supra. ¶ Aduertendum est etiam cum Siluestro loco allegato, quod donatio prædicta confirmatur non solum morte naturali, sed etiam morte ciuili, non per illam, per quam quis sit seruus alterius hominis perdendo libertatem, quia per hanc perimitur donatio, cū possit dominum eam

Aduertentia firmatur morte ciuili.

eam reuocare, sed per illam mortem ciuilem confirmatur, perquam quis efficitur seruus pē nā. ¶ At verò per illam mortē ciuilem, quæ dicitur deportatio, quia matrimoniū non dissoluit nō confirmatur donatio inter cōiuges, sed depēdet vsq; ad mortē naturalē, & si nō reuocauerit donator, tunc cōfirmatur. l. res vxor. C. eod. tit. Itē etiā an per aliam mortē ciuilem que sit per professionē religionis cōfirmetur prædicta donatio, quia cōtraueritur inter doctores, dicimus breuiter eos cōcordantes per distinctionē. si quod tantū in religionibus, quæ possidēt in cōmuni, per earū pfessionē nō cōfirmatur tali morte. i. tali professione donatio, etiā si ante consummatū matrimoniū ingressus aliquā harū religionū donatur fuerit professus, quia coniux donatarius debet expectare mortē naturalē professi, quia adhuc res est in pendēti, poterit enim in hoc casu mori ante cōiux donatarius, quā donator. d. l. res & sic vera est sentētia Vicentij in. d. c. donatio: si autē loquamur de religionibus, quæ neq; in particulari, neq; in cōmuni possident, qualis est ordo Minorū, tunc per huius ordinis professionē factam ante consummatū matrimoniū (quia talis professio est mors ciuilis dissoluens matrimoniū) bene confirmatur donatio ante facta, secundū Iōā. An. & Car. quorū sententia in hoc sensu est vera. Secus autē si professio cuiuscunq; religionis siue possidentis in cōmuni, siue neq; in cōmuni neq; in particulari possidentis facta fuisset post consummatū matrimoniū ex consensu coniugis, quia tunc per eam non confirmaretur donatio, quia nō confirmatur, nisi professione, quæ sit mors ciuilis dissoluens matrimoniū, qualis nō est professio post consummatum matrimoniū, quia illud non dissoluit, vide Siluest. verb. donatio. 2. q. 5. ¶ Adde vltimò quod donatio inter sponfos de futuro secundum gloss. in dict. cap. donatio. valet etiam si matrimonium postea eodē die contrahatur. l. inter eos. ff. eo. tit. ¶ Porro licet Iu. Cla. tra. de do. dixerit donationes ppter nuptias in vsu nō esse, nihilominus dicimus quòd quando fiebāt, & nūc si eodē modo fierēt, ad hoc tantū valet, nisi aliter paciscatur, vt de dote sit vxor securior. secun. glo. l. si. C. de don. vnde vxor nō potest renūciare huic iur. suo. si vt talis donatio sibi facta alienet, neq; ei cōsensu adhuc valet. C. ad Velleianū. Auth. siue auis, nisi interueniat iuramentū. c. licet de iur. iur. lib. 6. aut nisi vxor post bienniū cōsentiat secunda vice, & quòd tantū sit in facultatibus viri, vt indēnitati vxoris possit cōsuli pro toto tempore, quo vxor agere potest vt notatur in

Professio est mors ciuilis.

De donat. propter nupt.

d. Authen. siue auis, vel nisi per tres annos tauerit licet in secundo, nō consenserit vt not. Panorm. in. cap. peruenit de vend. & emptio. ¶ Sed de his donationibus factis à maritis propter nuptias. si hoc sine, vt vxores sint de dotibus magis secure, an morte viorū cōfirmantur, quia sciscitari quis poterit. Respōdemus primò, iaciētes principiū vnde satis fiat questio ni. si quòd donatio hæc sic facta à viro ppter nuptias, soluto matrimonio reuertitur ad virū. l. si. C. de donat. ante nuptias, vel ppter nuptias, si cūt dos ad mulierē reuertitur. l. vnica. C. de re. vxor. act. & nisi pactū aliter habeat, locorū consuetudo est seruāda vt notatur in. d. c. don. ex quo sequitur, quia donatio ppter nuptias hoc solo sine vt vxor securior reddatur de sua dote, quia soluto matrimonio reuertitur ad virū, nō cōfirmatur morte: sicut neq; morte soceri videtur cōfirmari donatio facta nurui vestimētorū, & ornamentorū pretiosorū, & festiuorū. l. mortis sup. ff. de don. quia dictæ res nō fuerūt donatæ, sed traditæ ad vsum. d. l. mortis in fin. libet dixerit socer se donare, quia intelligitur quo ad vsum tantū. Sequitur secūdo: quòd secundum Bar. l. sed si plura. §. in arrogat. d. vulg. & pupil. quòd donatio facta vxori à cōsanguineis ex parte viri contēplatione viri facta esse videtur, vnde videtur magis facta esse marito, quā vxori, sed in xenijs factis à cōsanguineis vxoris videtur talis donatio vxoris contēplatione facta fuisse in d. §. in arrogato dū dicit amicus, vel cognatus ira de facto in facti cōtingētia ait Bar. se cōsuluisse. ¶ Postquā eos modos retulimus quibus inter virū, & vxorē cōfirmatur donatio facta, siquidē nō solū donatio inter virū & vxorem, nisi cōfirmetur legitimè nō valet sed neq; etiā in focerū, & nurū, vel generū, & inter consoceros, qui copulatos matrimonio habēt in sua potestate. l. cū hic. §. oratio, & inter patrē & filiū nō emancipatū secundū gloss. in. d. c. donatio. de donat. iā nunc de modis, quibus reuocatur donatio inter virū & vxorem restat agendum. Reuocatur ergo Primò per pœnitentiam si donatio sit expresse reuocata in quo debet attendi vltima voluntas. ff. eo. l. cum hic status. §. i. ¶ Secundò per tacitā reuocationem, quia si res donata per donatorē alienetur. C. eo. l. si maritus. Imo tacitè dicitur reuocare quando obligat re donatā pignori, nisi aliud ostēdat. ¶ Tertio, si prius moritur donatarius idest qui rem dono accepit extra. eod. cap. fin. At identidem non reuocatur quando simul moriuntur ambo, puta naufragio, vel ruina, quia tenet donatio. leg. cum hic. §. si ambo. ff. eo. vnde tunc succedit hæres donatarij, idemq; est si simul capiā-

Quest.

Resp.

Corol.

Donat. inter coniuges reuocatur.

- 1.
- 2.
- 3.

capiantur ab hostibus, quia videntur, simul interijisse secundum Azet, quando nulluseorum reuertitur, si autem vnus redierit is videtur superijisse, quando alter remaneret dicto. §. si ambo. ¶ Quarto quando fit diuortium ex displicentia nisi aliter appareat voluit se donationem valere. l. si interm. ff. eo. tit. ¶ Notandum est autē, quòd donatio inter virū, & vxorē in qua vt possit morte cōfirmari requiritur traditio in vita diximus ex sentētia Siluest. verbo donat. 3. q. 4. si morte cōfirmetur vt ait Iul. Cla. confirmatur in vim relicti idē de illa detrahitur falcidia sicut de legatis, sed respectu dñij non retrahitur hæc donatio ad tēpus factæ donationis, sed bene retrahitur ratione fructuū perceptorum, ita glo. in l. talis scriptura. ff. delegat. i. in glo. fin. & confirmatur morte mariti etiam si sit vltra quingentos solidos, & non sit infinuata. ¶ Præterea quia de donationibus inter virū, & vxorē quibus calibus reuocantur dictū est, nunc etiā de donationibus à quibus eunq; potentibus sic donare factis causa mortis dicēdū est quòd ad earū reuocationē, si quibus calibus reuocantur, & ex quibus causis reuocari possint. Respondetur, quòd secundū gloss. in l. non omnis. ff. si cert. pet. reuocatur in his calibus primò, si pri' moriatur donatarius, quā donator. ¶ Secundò, si illum penitet donasse, aut si cesset cōditio sub qua facta est donatio: addit tamē Hostiens. idē esse si non adimpleatur causa sub qua donatio facta est, quòd verum esse concedit Siluest. verbo donat. 4. q. 6. nisi donatio facta esse cōcedit in piā causam remittitque se super hoc ad supradicta se, verbo donatio. 1. q. 14. in fine, sed de hoc redibit infra mētio. ¶ Tertio, poterit reuocare etiā si non reuocare iurasset duobus modis, Primò ex noua causa sicut etiā quis electā iuramento sepulturā potest reuocare ex noua causa, vt quia factus est religiosus, vel si locus ille quali esset dissipatus. Secūdo si iuramento donauit omnia bona præsentia, & futura quia tūc iuramentum induceret vorū captādæ mortis, ideoq; non tenet quia esse vinculū iniquitatis, petere tamē tenetur prius absolutionē à iuramento: secus si donasset solū præsentia quòd intelligitur quando donat omnia bona sua nō addens futura, quia tunc nō reuocatur, vide & consule pro his. l. fin. C. de pact. & l. stipulatio hoc modo. ff. de verb. obligat. ¶ Quarto, vt diximus supra, donatio causa mortis potest etiā tacita voluntatis demonstratione reuocari si donator re quā donauerat voluntarie in aliū alienauerit: hic autem Iulius. Clar. hanc decisionē

tanquā admirabilē commendat. si quòd licet donator voluntatē mutauerit, si tamē postea contingat illi ex hac vita migrare sine hærede ex testamēto, vel ab intestato, donatio non censetur reuocata in l. si quis sine manu. ad l. bert. pericū. à qua se non recessit esse in prætica ait, licet fateatur in puncto iuris nō satis bene sustineri posse secundum Angel. l. comp. ¶ Scitur hinc opus est (quoniam dubitari cōtingit) an donatio causa mortis propter cōualefcentiam donantis censetur reuocata & reuocatur autē cū Iulio. Claro, quòd si nō sit facta in instante mortis articulo, non reuocatur ob hæc causam cōualefcentiæ, sed si facta fuit instanti tali mortis periculo per cōualefcentiā reuocatur, ita intelligitur textus si mortis causa res don. ff. de don. vt ait Alciatus. ¶ Ad de secūdo quòd filius licet donationē in officio fam quā fecit pater possit reuocare, nō tamē reuocare alienationē potest, quā titulo oneroso fecit pater suus, neq; vsq; ad legitimā. Hęc cōtra opinio est magis cōmunita Rub. Pic. Bart. in l. non vsq; ad eod. post nu. i. ff. si quis à parente suo fuerit, & loquitur Picus etiā quādo fraus patris in ipsa alienatione interuenit, sed quia hæc sententia Iulio. Claro nimis dura videtur, ideo vbi apparet quòd illi tertius fuit particeps fraudis liberius se inclinare in sententiā Bar. ait, saltē vsq; ad legitimam; nam hæc opinio est æquior vt omnes fatētur.

Quest.

Resp.

Coroli

CAP. XXXVIII. Causa reuocationis donationis factæ inter viuos, de reuocatione eius ob ingratitudinem, & ob natalitatem superuenientem filiorum, & quid si nati post filij moriantur, & quid si tempore donationis habebat iam filios, & superueniant alij filij, & quid si pater donans antea renunciauerat beneficio. si vnquam, an donatio facta ecclesie reuocatur ob filios post natos donatio sub modo, an tali modo deficiente reuocetur, de donatione facta ecclesie, sub modo, si modus iste non seruetur examinatur an reuocari possit, & an requiratur sententia ad reuocationem hanc, de donat. fact. filio an reuocetur, an debitor donet credit. in dubio nota. p. casibus cōing. de promiss. de filia.

¶ Am de mera donatione, idest inter viuos, an reuocari possit, & ex quibus causis dicendum est. Igitur opinio cōmunita est quòd donatio perfecta inter viuos regulariter reuocari non potest, nisi propter causas ingratitudinis, & causas expressas in leg. finali. C. de reuocatione donationis, & propter similes causas illic expressas, neque in hæc

Donat. inter viuos reuoc.

Quest.

posse parentes ultra quintam partem honoru donare, et si debita sustentationis subsidia iuxta decentiam status relinquunt filiis, quia hec non est merces, & gratiosa donatio, sed ob causam. An vero d. l. si unquam. habeat locum in legatis, alterius loci est disputatio.

Donat. sub mod. an reuoc.

Dictum. 1.

¶ Porro perstat declarandum, an donatio facta sub modo, id est ob causam reuocetur in casu, quo talis modus non interuenit, dicimus autem primo, ad quaestionem quod aliud est loqui de conditione impropria, quae dicitur modus vel ob causam, & aliud, est loqui de conditione propria pendente. Igitur donatio sub propria conditione facta reuocari non potest conditione pendente, quia ex futuro eventu dependet. facit. l. potior. §. videamus. ff. qui pot. in pign. hab. neq; etiam reuocatur, cum iam est purificata conditio, quia iam tunc est vera, & mera donatio, dum modo in utroq; casu cesset ingratitude, & omnis alia sufficiens reuocandi causa, nam & conditio apposita etiam iurata quod donatio ob ingratitude non possit reuocari non valeret, quia esset contra naturalem aequitatem. l. ex eo. C. de in ut. stipulat. sed quid si deficiat conditio respondetur quod neq; tunc proprie donatio conditionalis dicitur reuocari: quia quod non est reuocari non potest de desponsat. impub. cap. ad dissoluendum: quia perinde est ac si non fuisset donatum, quia donatio deficiente conditione cassa, & vana redditur.

Dictum. 2.

¶ Secundo dicimus de donatione facta sub modo, quae proprie non est conditionalis licet largo modo conditionalis vocetur aliquando ab aliquibus iuristis) quod non reuocatur etiam quod modus talis non interueniat quoad d. l. talis modus non est principalis causa, vel finalis, sed magis impulsiva facit. l. Maeria. ff. de manumiss. testa. vt patet in concessa libertate seruis vt accenderent luminaria coram sepulchro domini sui, vbi accedere luminaria solum fuit causa impulsiva donationis libertatis non finalis, aut principalis, quod verum est nisi sit expressum, quod reuocetur, vel alteri detur, si talis modus non existat: secus autem est si modus fuit finalis, vel principalis causa ipsius donationis, vel contractus modalis, quia tunc eo modo, vel causa non existente reuocatur (Accedit ad praedicta & hoc corollarium subnotatum a Silue. verbo donatio. l. q. 15 in fi. l. quod si sumus in dubio, & donatio est in piam causam, fauore piae causae videbitur contemplata pia causa pro causa finali, vt videtur velle Bart. in l. ea. conditione. C. de rescindenda vendit. & in l. si pecunia in principio.

Corol.

C. de condit. ob caus. alias non.

¶ Deinde scitu est opus vtrum donatio facta ecclesiae sub modo si ille modus non seruetur reuocari possit, & qua auctoritate. Cui quaestioni satisfacturi dicimus primo, ex praedictis in praecedente quaestione colligi ob modum non seruatum non reuocari nisi expressum fuerit, quod reuocari possit cessante modo de condit. apposit. cap. verum. cuius in proptu est ratio, scilicet, quia sic donatum videtur principaliter pro salute anime fuisse donatum extra de testam. requisiti, vnde modus appositus in hoc casu non videtur causa finalis sed impulsiva, quae cessante non cessat effectus nisi sit expresse actum quod reuocetur dicit. l. Meua, vnde si testator legauit aliquid ad fabricam in honore suum, & reipublicae si iure hoc impediatur, pecunia haec legata conuertetur in alium usum, qui cadat in honorem testatoris, neque reuocabitur legatum, quia ad honorem suum est causa finalis.

Donat. eccl. sub mod.

Quaest. dictum. 1.

Dictum. 2.

¶ Adde secundo, quod quando in donatione facta ecclesiae sub modo expressum est, quod modo non seruato possit reuocari, si solus praelatus sit qui modum non seruat, non reuocabitur secundum Vinc. in cap. verum de condit. apposit. quia delictum Praelati non nocet ecclesiae in Reg. delictum lib. 6. Secus autem esset si praelatus cum capitulo modum in hoc casu non seruaret. Secus etiam esset quando sub conditione propria esse ecclesiae donatum, quia tunc solo praelato non seruante conditione donatio non tenet. Nam in adquirendis solus praelatus, nocere potest ecclesiae, non vero in adquisitis, vt notat glossa, & doctores. 16. q. 6. & Innoc. c. fraternitatem de donat. ¶ Notandum est autem quod quando dicitur quod possit reuocari, requiritur sententia secundum Innoc. dict. c. verum & secundum Hostien. quamuis alij dicant contrarium, sed primum est verius, nisi diceretur quod propria auctoritate possit reuocari, quia tunc propria auctoritate reuocari posset, nisi esset effecta sacra. l. si quis curialis. C. de episc. & cleric. vel nisi esset de facto resistens, quia tunc pactum non valeret, quia praestaret materiam veniendi ad arma vt ait Bar. l. creditores C. de pign. ¶ Accedit insuper quod donatio facta ecclesiae, quia fit Deo principaliter, neque propter ingratitude capituli, & praelati simul poterit reuocari secundum Iulium Clarum quia tunc secundum Panor. si monasterium fuit fabricatum ab aliquo Barone, cui omnes religiosi eius cum suo praelato inueniuntur ingrati, non destruetur ob ingratitude sed expulsi illis religiosi alij substituantur, vt

Sent. requir.

vt sic potius puniantur personae, quam ecclesia, quod videtur equius, vide Silue. donatio. l. §. 16. q. 12.

Quaest. Donat. fact. fili. an reuoc.

Dictum. 1.

Dictum. 2.

¶ Insuper an filio emancipato donatio facta reuocari possit quia cognitu est necessarium dicitur ad hanc quaestionem primo, quod iuxta leges Castellae, vt supra dictum est, melioratio facta in tertia parte bonorum filio sub patris potestate constituto siue emancipato est reuocabilis, alias nisi in duobus casibus scilicet, cum filius sic melioratus, vel descendens iam missus est in possessionem talis tertiae partis iam donatae per contractum inter viuos, vel facta traditione ante notarium scripturam, vel secundo in casu quo talis contractus factus est ob causam generosam: quia tunc non reuocatur nisi in contractu reuerata fuerit potestas reuocandi, vel nisi iuxta leges regni aliqua emerit causa reuocandi, Recopilat. noua lib. 5. tit. 6. l. sed de hoc supra dictum est etiam.

¶ Adde secundo, quod donatio facta filio propter bene merita, si praecesserit talia merita propter quae quilibet extraneo pater ad idem teneretur, donatio valet, & res sic donata efficitur peculium aduentitium, quia videtur filius eam quaesisse ex operibus, & laboribus suis. l. cum oportet. C. de bonor. que. libr. §. 1. quae merita oportet vt probentur, neque satis est a donante enunciantur nisi sit persona, quae alias nullis meritis praecedentibus tali donatorio id libere alias donare poterat, tamen tunc non erit donatio ob merita, sed donatio simplex: si autem pater donauit simpliciter tunc nullis meritis praecedentibus non valet donatio nisi morte confirmetur, ita Bart. in l. 1. §. nec Castr. ff. de collat. & in l. frater a fratre. ff. de condit. indeb. ¶ Adde quod valet donatio facta filio in premium emancipationis de resti. in integ. cap. constitutus. & quod haec non sit donatio testatur Bartul. sed est donatio simplex, vnde tanquam simplex donatio venit conferenda.

¶ Si autem facta fuit filio existenti in patris potestate emancipatione conualescit nisi fuerit reuocata Bart. in l. vt libertis. C. de collat. & l. siue. C. de donat. Sed facta filio emancipato propter causas ingratitude reuocatur, vide Silue. verbo donatio. 2. q. 8.

Quaest. De dote.

Statutum non valet secus patrum.

¶ Praeterea scire opus est, cum statuto cautur, vt moriente altero coniugum alter superuiuens lucretur dotem, vel donationem propter nuptias, de qua morte sit intelligendum? responderetur autem id intelligendum fore de morte naturali, non autem de spiritali, quae fit per religionis ingressum: quia id statuere esset in grauamen libertatis religionis dotis dimi-

nutio, quod notatur. l. ff. quar. rer. acti. non datur: Secus si inter coniuges pactum fiat, vt altero moriente alter praedicta lucretur, quia tunc per ingressum religionis pactum manet validum. l. Deo nobis. C. de episc. & cler. Similiter lex quae prohibet militi donare matri non impedit donationem factam mulieri sibi coniugata, quae propter aliquod impedimentum non erat vera vxor si ipsa quia ignorauit, putauit matrimonium consistere, quia non fuit formaliter meretrix, aut concubina, ita Bart. in l. miles ita haeredem. §. mulier ff. de sta. milit. & in dubio an sciuerit vel non, praesumitur ignorantia. ff. de legat. 1. l. fin.

An debitor donet credit in dubio.

Quaest.

Resp.

¶ Superest nunc iam suis numeris absoluta materia de donatione aliquibus difficultatibus scitu dignis facere satis, & primo quaeritur si is, qui alicui debitor erat, immemor talis debiti aliquid creditori suo donat an censendus sit dedisse in compensationem talis debiti. Responderetur autem quod stando in foro exteriori in dubio praesumetur potius in solutionem debiti dedisse quam donasse, at in foro conscientiae standum est intentioni quam habuit, vel donandi, vel recompenstandi debitum, & de sua intentione quam actu habuit est consulendus, non de conditionali quam habuisset; si se debere creditori quod donat recordatus fuisset. Nam huiusmodi dispositiones conditionales non faciunt ad rem, sed respiciendum est ad id quod voluntas actu voluit vel intendit.

Corol. 1.

¶ Ex praedicta autem doctrina colligitur corollarie, quod pater qui legatum legauit filiae, cui debebat dotem, videtur illud relinquere in solutionem, aut in eius solutionis partem, quia cum est debitum, quod lege debetur ita praesumitur in foro exteriori, scilicet, intentione ei recompenstandi debitum reliquisse. 12. quaest. cap. qui abstulerit ita Nauarr. in sum. capit. 17. num. 150. Nam etiam in relictis creditoris per ultimam voluntatem, dum testator aliud non expressit, dum debitum fuit necessario contractum in illius recompenfam, tunc iudicatur ea reliquisse, secus est autem si voluntate fuit contractum, ita Nauarrus eod. capit. num. 160. & ait esse communem. l. si cum dote. §. si pater. ff. solut. matr. & in. §. sciendum. l. 1. C. de re vxor. act. & cap. officij de test.

Corol. 2.

¶ Praeterea ex praedictis sequitur corollarie quod si quis puerum expositum domini nutriti cum intentione gratis eum nutriendi pro amore Dei non potest postea postquam nutriti mutata voluntate petere nutritionis expen-

expensas, si eas animo donandi eas nutriuit paruum, secus si cum animo eas repetendi fecit.

Nota pro contingen- tibus castibus.

¶ Accedit etiam quod si aliquis debitori suo fecit publicam donationem, & remissionem centum florenorum quia nihil inde sperabat, vel ad euitandum aliquod damnum, post hanc donationem potest aliquid de bonis eius inuentis, vel ab alio oblatis accipere, & retinere, sicut & alij damnificati, ac si non donasset, id est remississet, quia de ratione donationis est liberalis, & voluntaria translatio quod non contingit in casu posita ita si uel verbo donatio. l. q. 12. §. 16. in cuius gratiam allegat Archidiacon.

Promissio ut obliget. Quæst. Resp.

¶ At. verò quoniam promissio gratuita ad quodda genus donationis uidetur reduci, non erit præter propositum hic nosse, utrum ad huius obligationis impletionem obliget sub mortali. Respondetur ergo; quod ex genere suo hæc promissio simplex obligat sub reatu mortali, nisi ex paruitate materia eius violatio redatur venialis: hæc sententia est Soti lib. 7. de iust. & iur. quæstione. 2. art. 1. & licet Caietano ascribat contrariam, quidam autem hanc non esse contra Caiet. Hæc est Victorie, & Siluestri verbo pactum, & magistri Cani. Sed quia dura visa est, frater Ioann. à Peña in suis scriptis fertur eam temperasse, ut sit vera. Primum si adsit animus se obligandi, quia si talis animus deest non obligat, nisi sit promissio in contractibus, ut do, ut des, facio, ut facias, ut in sponfalibus quia tunc in re graui, vbi

bi ex violatione promissi grauius læderetur alter, & ratione damni & scandali etiam si de fuisset animus se obligandi teneretur secundum Sotum (requiritur autem secundum D. Thom.) ut promissio simplex obliget ut non sint mutata res. At tandem materia, quæ constitueret furtum mortale ut 10. argentei, non constitueret promissionis eorum violationem mortalem, sed bene centum argenteorum promissio secundum frat. Ioann. à Peña, & denique restaurandum est damnum ex violatione promissionis secutum, ut si quia aduocatus, qui pollicitus est patrocinari, defuit promissioni, alius perdidit causam.

Nota.

¶ Aduertendum est tamen, quod filia quæ inducta à patre dixit se contentam dote, & renunciare suæ legitimæ promissit, si id fecit metu reuerentiali patris aliàs non factura, secundum Nauarr. & Adrian. talis renunciatio, vel donatio legitime in conscientia non tenet, sed si cum iuramento ei renunciauit in hoc casu, renunciatio tenet, sed poterit petere relaxationem iuramenti, ut id in quo defraudata est petat in conscientia, imo si quantitas cui sic renunciauit est maxima, in foro exteriori, secundum Nauarr. præsumetur coacta ei renunciaisse.

¶ Adde vltimò quod donatio reciproca, quia propter vicissitudinem reciprocam dicitur habere onus annexum, non dicitur propriè donatio, ideo in sinuatione non eget.

FINIS.

Laus mea, & spes mea Dominus Iesus Christus, cui omnia & eius Ecclesia Catholica, cuncta hic dicta corrigenda committo.

INDEX QVÆST. IN

STRUCTORII NEGOTIANTIVM.

QVO Te index præsens studiose lector manuducat ad inueniendam quæstionem quam inuestigare velis, animaduersum te esse in præsentiarum curamus, quòd cū opus hoc, scilicet, Instructoriū negotiantium duobus libris absoluitur, quia numerus foliorum à primo libro vsq; ad finem libri secundi continuatur, non necesse habuimus ipsos libros, scilicet primum, aut secundum aliquo caractere tibi designare. Liber nanq; primus ad numerum 283. procedit, deindeq; secundus incipiens vsque ad finem 530. numero terminatur, ideo in hoc copioso indice solum numeros vniuscuiusque folij tibi primo notamus. Paginam autem per hanc literam P: tibi significamus, & per numerum ei immediate subiunctum numerum paginarum primæ, vel secundæ tibi signamus.

A.

ADVOCATVS An pro libito possit exigere pretium sui patrocinij. 38. p. 2 vbi respondetur per tria dicta, & an iudices, & testes pretium possint pro sua functione recipere ibidem.

Aduocati ante finitam litem an integrè suam mercedem possint percipere, & quid si ipsi concordauerint partes ipsas, & an strenas possint recipere, & quæ pacta facere prohibentur. 89. p. 1. & seq.

Aduocatus an retinere possit stipendium iam receptum pro ea defendenda causa quam cliētulus deserere voluit, pro vt accidit Mexici. 89. p. 2.

Aduocatus si moriatur an salarium quod recepit sit ab eius hæredibus repetendum. 89. p. 2 & an salarius de publico aliquid possit accipere à particularibus tam ipse quam medicus ibid. p. 2. & an dissimulante consilio regio pro petitione soluta possit accipere vltra taxam. 90. pag. 1.

tuata pecuniæ, si exponatur periculo navigationis ferre pretium. 356. p. 1.

Assicurandi secum pecuniam à se mutuam transfuchendam per mare obligationem si petat mutuator an sit vsurarius. 356. p. 1. & 2. vbi quæritur an creditor pro interesse se assicurare possit sibi debitum. pagina. 2. dicto. 3. & quarto.

Assicurator, & simul mutuator respectu rei quam mutuatur accedens ad sacramentum pœnitentiæ an sit absolvens. 357. p. 1. vbi talis in foro exteriori censetur vsurarius. p. 1. vbi soluitur argumentum in contra ex mente D. Thomæ. p. 1. & 2.

Assicurationis differentia, qua differt à fideiussione declaratur. 357. p. 2.

Assicurari an possit vita alicuius citra peccatum. 357. p. 2. & seq. vbi respondetur ad quæstionem per appositum etiã exemplum. 358. p. 1.

Assicurationis contractus, qui idiomate nostro contractus de prometidos vocatur an sit licitus. 358. pag. 1. & secunda.

Assicurans pecuniam à se mutuam transfuchendam per loca periculosa an pretium quod pro tali præstita securitate recepit vi iustitiæ teneatur restituere. 358. pag. 2. & sequent. vbi sententia Victorie modificatur. 359. pagina. 1.

Assicuratorem si non erat aliàs accepturus mutuatarius pro pecunia sibi mutuata aliò transfuchenda an mutans eam assicurans pretium receptum pro hoc restituere teneatur. 359. p. 1. vbi nota ponitur.

Assicurator naui, qui in bonis nihil habet an mercedem nauis saluæ, & applicatis ad portum à se securatæ exigere possit. 359. p. 2.

Assicurator, qui solum habet in bonis, 500. assicuratusque 1000. in nauis, an salua nauis. 100. sibi oblata pro mercede assicurationis possit exigere. 359. p. 2. & 360. pagina. 1.

Assicurationis contractus.

Assicurationis contractus quid sit, & de eius diffinitione. 355. p. 1.

Assicurationis contractus ad quem nominatum contractum reducatur. Vbi variatibus Doctoribus occluditur, quòd reducitur ad fideiussionem. 355. p. 1.

Assicuratio pro qua sicut, & pro fideiussione licet pretium accipere tres obligationum modos includit. 355. pagina. 1.

Assicurator assicurationis contractum ineundo duplicem potest moliri fraudem. 555. p. 2.

Assicurator propriæ pecuniæ quam mutuatur pro hac assicuratione possit recipere pretium. 355. p. 2. vbi variatibus Doctoribus respondetur per. 4. dicta.

Assicurator aliàs à mutuantem potest pro assicuratione mutuantem. Quæst. Instruct. Neg.

Ass.

Affecutor nauis nauigantis ad vnum portum, si post dit-
gat nauis cursum ad alium portum, & pereat an teneatur
soluere iacturam illius. 360. p. 1. & 2.
Affecutor si affecuravit nauim onustam mercibus si po-
stea missa sit vacua, & impegerit in schopulos an tenea-
tor iacturam illius subire. 360. p. 2.
Affecutor si mille aureos reponēdos in nauis affecuravit,
qui tamen ibi non sunt repositi, si pereat nauis an tenea-
tur illos soluere. 360. p. 2. & seq.
Affecutionis quidā modus: quia est fideiussio an pro fide-
iussione liceat a debitore aliquid accipere quæritur. 361.
p. 1. & an acceptum profidelitate obseruanda sit restituē-
dam. p. 1. & 2.

Cambiorum contractus.

C.

Cambiorum materia est difficilis explicata, & cābio-
rum omnium modi omnes fere sunt inaccessibiles
propter admixtas eis varietates, & subtilitates. 283.
pag. 1.
Cābia contractus quo iustitiam seruent proponitur ex-
trauagās Pij Quinti, quæ incipit in eam. 284.
Cābij definitio traditor. 285. p. 1. vbi quid sit cāporia ars
diffinitur. p. 1.
Cābium diffinitur. 284. vbi quia cābium est permutatio,
tres permutationum formæ referuntur. 284. pagin. 1. &
secunda.
Cābij diuisio trimembris ex parte materiæ. 285. pagin. 1.
vbi tripliciter cambiri pecuniam traditur. 285. pagi-
na. 2.
Cābium quot modis differat ab alijs contractibus. 284. p. 2
& seq.
Cābium quatuor modis differt a mutuo. 286. p. 1. & 2. vbi
adijctur corollarium contra Conradum. p. 2.
Cābio tripliciter admiscetur tempus scilicet .i. vt neces-
sario consequitur distantiam localem. 2 vt in eo tempo-
re est rerum varietas. 3. vt in tali tempore pecunia cam-
poris manet ociosa. 286. p. 2.
Cābium an ratione adiuncti temporis sit illicitum. 286. p.
1. vbi respōdetur per tres propositiones. 287. vbi quia
erratum est in numero ab impressore ponitur. 285. pro
287.
Cābium reale, & sic cum quid sit. 287. secundum ordinem
verum quia ex errore ab impressore hic fuit positus nu-
merus. 285. p. 2. & seq.
Cābium siccum, id est, fictum est quod pro tempore quo ce-
lebratur non habet res cambiatas quo ad tempus præ-
sentes. 285. vbi ex errore posuit numerum. 286. p. 1.
vbi per duo dicta respondetur ad quæstio. pagina. 1.
& 2.

De cambio minuto.

Cambium minutum an sit licitum. 289. p. 1. & 2. & se-
quent. vbi pro parte negatiua causa illucidandæ
quæstionis. 5. proponuntur argumenta. p. 1. & 2.
Cābiendā moneta dupliciter consideratur scilicet, & qua-
tenus moneta est, & quatenus metallum quoddam est.
290. pagina. 1. vbi vsus duplex monetæ notatur pri-
marius, & secundarius, vbi traditur documentum, pa-
gin. 1.

Cābij exercitium est duplex scilicet ex obligatione, vel ex
spontanea functione. 290. p. 1.
Cāblator ex officio vtrum licitè inde cābiado lucrum re-
portet. 290. p. 2. & quid si ad id non sit, stipendiatuſ a
republica ibi. p. 2. & seq.
Campforibus, depositarijs, qui consignata ibi debita solu-
unt licet exigere quinque pro mille, vel plus vt exem-
plificat Metina. 291. p. 1. vbi respondetur per conclusio-
nes. p. 2.
Campfores priuati an quia soluunt in suo cambio config-
nata debita licitè possint aliquid accipere. 291. pagin-
na. 2.
Campfor qui accipit aliquid a rusticis ibi recuperantibus si
ibi debita an peccet contra ius naturale, & positium. 291
p. 2. & 292. p. 1. vbi excipiuntur tres casus in quibus vi-
detur id licere. p. 1.
Cābium quale sit iustum an quod celebratur per solas liti-
ras, aut quod fit ad visas literas. 292. p. 2. vbi respondet
Metina. p. 2.
Campforibus quando pro obligatione ad quā publicè sunt a-
stricti non est consignatum salariū publicum certū qua-
liter debeat taxari. 293.
Campforibus soluenda sunt sua salaria iusta tā pro custodiē-
da pecunia apud illos deposita quā pro onere correspo-
dendi debitis. 293. p. 1. necq; consuetudo Galliar, aut His-
paniar ab hoc excusat. p. 1.
Campfores publici ex officio, & depositarij ex obligatione
an aliquid mercedis possint accipere, & quātum. 293.
p. 2.
Cābiens commutando suam pecuniam pro alia an possit
aliquid plus accipere. 294. p. 2. vbi variatibus Doctori-
bus respōdetur per conclusiones, & limitationes adhibi-
tas. 294. p. 2. & seq.
Cābiturus suam pecuniam aureā pro alia reali pretio quā
sit legale an si in pecunia illa aurea soluat debitum idē
possit de debito aliquid detrahere. 294. p. 2. & sequent. &
quid si non erat sic cābiturus, & ad instantiā creditoris sic
soluit. 294. p. 2.
Cambiri posse pecuniam prout merx consideratur pluri-
quam pretium eius legale valet probabiliter defenditur.
295. p. 1. & sequent. vbi corollarium Garciae refellitur.
p. 2.
Cambij iustitiam, quia pluri cambitur moneta quam iux-
ta legalem valorem valet non tollit. 296. p. 1. vbi. 1.
argumentum in contra aliter à Nauarro aliter à Sylue-
stro soluitur. p. 1. & 2.
Cambientibus licet transgredi pretium legale monetæ cam-
biendo sed id non licet vendentibus, & ementibus ven-
dendo, vel emendo. 296. p. 2.
Cambientibus pretium legale monetæ non currit, sicut ne-
que ementibus, vel vendentibus alias merces quando præ-
abundantia earum in loco communiam minoris veniūt
296. p. 2. & seq. vbi subnotatur Nauarrus. 297. p. 1.
Campforibus an in ordine ad cambia liceat effingere scu-
tos imaginarios. 297. p. 1. & 2. vbi sententiā vltimā Nauar-
ri occasio nata esse ostenditur. p. 2.

De 3. speciebus cambiorum per literas.

Cambij per literas tres solēt assignari species. 297
p. 1. vbi notatur differentia potissima inter has
species cognitu necessestissima. 298. p. 1.
Cambiorum horum differentia alia. 298. p. 1. vbi differen-
tia

ria inter secundā, & tertīā speciem assignatur. p. 1. &
differentia inter primā, & secundā speciem explica-
tur, & species hæ tres cābiorū exemplificantur. 298.
p. 2.
Cābium per literas primæ speciei an sit licitum: vbi quia
cābium istud cōtractui emptionis, & vditionis quo-
dā modo subijctur, cōditiones vditionis in eo seruā-
das esse ostēditur. 298
Cābiri an possint nullā pro alio numismate eiusdē spe-
ciei licet nō sint eiusdē valoris. 298. p. 2. & sequ. & 299.
vbi ponitur. 4. arg. pro illucidatione quæstionis. p. 1.
Cābiri an possint per cābium primæ speciei pecuniæ con-
sistentes in diuersis locis si nō sint sibi æquales in valo-
re. 299. p. 2.
Cābiētes in prima specie cābij per literas si monetæ in di-
uersis locis existētes sint æqualis valoris an interesse
tūc inter se prætere possint. 300. p. 1.
Cābita pecunia si creuerit in pretio an restituēda sit in ea-
dē specie monetæ, sicut res mutuata pura vinū restituē-
dam est in eadē mēsurā. 300. p. 1. insoluit ad. 1. & quid
de pecunia aurea sic mutuata in valore crescente, 300.
p. 2. & seq.
Cābiēs delatorus pecuniā ad locum vbi sibi magis valebit
an hac ratione possit aliquid lucrari. 301.
Cābiatæ res in omnibus exigūt æqualitatē valoris licet res
sint differentes in substantiā, sed nō sic res mutuata. 301
p. 1. in solutione ad. 2.
Cābiū primæ speciei per literas vbi nō seruatur æqualitas
an possit vti iustificare. 301. p. 2. insoluit ad. 3.
Cābium hoc primæ speciei per literas differt a casu equilo-
cari reducēdi ad locū vnde veniit cōtra solum in solu-
ad. 4. 301. p. 2.

De Cambio secundæ speciei.

Cambium secundæ speciei an licitum sit, & an reduca-
tur ad contractum locationis, vbi causa illucidā-
dæ quæstionis ponuntur. 4. arg. pro negatiua. 312
p. 1.
Cābium secundæ speciei per literas, vbi quis prius dat pecu-
niā hic campfori, vt alibi vbi ea indiget ubi reddatur, nō
tā proprie est cābiū, sed potius reducitur ad cōtra-
ctū locationis. 302. p. 2.
Cābiū secundæ speciei per literas dicitur. Hispanicè tras-
passo de dinero, opafage, vbi respōdetur ad arg. 302. p.
2. & 303. p. 1.
Cambians in hac secundā specie cambij dando pecuniam
alio transferendam an illius in campforem transfert do-
minium. 303. p. 1. vbi respōdetur ad arg. p. 2.
Cābiū secundæ speciei per literas dupliciter differt a mu-
tuo. 303. p. 2.
Campfor qui recepit pecuniam alio transferendam dignus
est mercede sua licet eam nō transferat, si loco illius
aliam alibi soluat. 303. p. 2.
Cambium per literas secundæ speciei an sit licitū vbi cau-
sa illucidandæ quæstionis ponuntur. 3. arg. & respōde-
tur ad quæst. 304. p. 1.
Campfor in secundā specie cambij per literas duplici fungi-
tur officio, scilicet veluti agonis, & affecuratoris pecu-
niæ hic à se receptæ, & alibi reddendæ. 304. p. 2.
Cambio secundæ speciei data pecunia alio deferēda differt
a mula, quæ locatur pretio cōductori illam reportaturo
305. p. 1.
Campfor accipiens pecuniam alio transferendam, vt sit
Indet. Quæst. instruct. Neg.

in hac secunda specie cambij iustitiam habet pro hoc accipit
di interesse. 305. p. 1.
Campfor in hac secunda specie cambij per literas si prius
recepit pecuniam, & rogauerit dantem, vt sibi daret
nihilominus ipse recepturus est interesse, & nō dant.
305. p. 2.
Cambium secundæ speciei per literas differt a cambio pri-
mæ speciei quo ad distinctam necessitatē, quæ inter v-
trumq; assignatur. 305. p. 2. & seq.
Campfori dans pecuniam alio transferendam, & si rogatus
sit a campfore pro delatione aliquid interesse nequit re-
cipere. 305. p. 2. vbi ponitur casus vtriusq; p. 2.
Campfor in hac secunda specie cambij non solum ratione
translationis, sed ratione periculorū quanto sunt maio-
ra, tanto magis potest augere pretium. 306. p. 1.
Campforis officii duplex interuenit in hac secundā specie
cambij, scilicet transuectoris, & affecuratoris. 306. pa-
gin. 1.
Campfori tribuēs suam pecuniam alio transfereendam, si
quo maius tempus ei cōcedit ad translationē quam opus
sit, minus soluat, rē iniustam facit. 306. p. 2.
Campfori dans mille aureos in Valētiā an quia ad hanc tran-
slationē à Metina in Valētiā concedit tres mēses, idē
possit excusari à salario pro translatione soluēdo. 306.
p. 2.
Campfori transferēti pecuniam à Metina in Valētiā pe-
tenti tres menses ad eam deferendam nihil dare salarij
non est res omnino iusta contra Garcia. 307. p. 1.
vbi respondetur ad argum. & explicatur regula iuris.
p. 2.

Cābij per literas tertia species.

Cambium tertiæ speciei qualis cōtractus sit & ad quē
cōtractū ex nominatis reducatur. 308. p. 1. vbi
causa illucidandæ quæst. 4. positus arg. respōde-
tur ad quæst. p. 1. & 2.
Cābiū tertiæ speciei non reducitur ad mutuum propter
rationes quinque quæ ad hoc assignantur. 308. p. 2. &
sequent.
Cābiū tertiæ speciei per literas ad contractū vditionis
reduci nō potest, sed neq; ad cōtractū locationis atti-
net. 309. p. 1.
Cābiū tertiæ generis an proprie sit dicendus contractus
cōpositus ex æquo scilicet ex mutuo, & ex cambio.
309. p. 2.
Cambium tertiæ speciei virtualiter includit mutuum, sed
formaliter ibi includitur verum cambium. 310. p. 1. vbi
ponitur exemplum & probatur. p. 1. & 2.
Cambij tertiæ speciei iustitiam elulata ex natura cambij, &
nō tantū ex natura mutui virtualiter ibi includit. 310. p.
2. vbi ponitur exemplum & probatur. p. 1. & 2. & solu-
tur arg. in cōtra. p. 1. & 2.
Cambium tertiæ speciei principaliter fit ad instantiam re-
cipientis, & propter eius necessitatem subleuandam,
310.
Cambium tertiæ speciei quo ad suam iustitiam per cōtra-
ctū vditionis est regulandū, quia cōtractui vditionis
nis largo modo subalternatur. 311. p. 1.
Cambium tertiæ generis quomodo continet virtualiter
mutuum. 311. p. 2. vbi examinatur an istud cambium
includat mutuum, aut distantiam temporis de per se.
p. 2.
Cambio tertiæ generis non conuenit distantia temporis
princi-

principaliter, ut contingit in mutuo, sed distantia loci. 312 p. 2.

Cambium hoc tertie speciei tamquam praeambulum praesupponit virtuale mutuum. 312 p. 1. & seq. neque includit mutuum quiddam ut genus, neque ut quid totum potentia le, sed tamquam praeambulum contra Garcia. 312 p. 1. & sequent.

Cambium tertie speciei licet mutuum virtuale includat non requiritur ibi eadem moneta specie redditor sicut requiritur in mutuo reddatur eadem in specie res mutuata. 313 p. 1.

Cambium tertie speciei commutativa dicitur quoniam sunt, & quoniam ipsorum ad capsores pertineat, & quoniam ad recipientem. 313 p. 2. ubi solvuntur arg.

De Iustitia huius cambij tertie speciei.

Cambium tertie speciei an contractus iustus sit ubi gratia illucidae quaestiones ponuntur. 3. arg. propter quod aliqui Doctores, & Albornozius dantur hoc cambium. 314 p. 1. & 2.

Cambium tertie speciei non iustificatur ratio addita a Licentiate Christophoro de Villaló, scilicet quia capsores liberat ab expensis, & periculis ad cambium recipientem. 314 p. 2.

Cambium tertie speciei non iustificatur propter rationem Doctoris Sarantae dicitur esse licitum, quia capsores pecuniam a se datam alibi restituta ad se suis, reducit expensis. 315 p. 1.

Cambium tertie speciei ubi recipit Metinae pecunia a capsores qui ea ibi indiget ad cambium in lugdano conficiendum seclis abusus licitum est. 315 p. 2.

Cambium tertie speciei iustitia explicatur, & declaratur per duo similia exempla. 315. ubi tamen respondetur ad argum. Albornozij, & aliorum. 316 p. 1.

Cambium tertij generis differentia qua differt a cambio primi generis proponitur. 316 p. 1.

Cambium hoc tertij generis quomodo differt a contractu locationis. 316 p. 1. & quomodo sit intelligendum vulgare dictum, ubi dicitur capsores parati ad dandam pecuniam suam ad cambium ubi ponitur similiter. 316 p. 1.

Capsores in hoc tertio genere cambij, non ratione mutui, sed ratione cambij principaliter intendit licite expetit lucrum dum contingit. 316 p. 1. & 2.

Cambium per literas secundi, & tertij generis in iudicio non contrahitur contra Albornozium. 316 p. 2. ubi differentia cambij secundi, & tertij per literas explicatur. p. 2. & sequentibus.

Cambium tertie speciei ad sui notitiam requirit cognitionem causarum, ob quas numi pluris aestimari solent quam sit eorum pretium legale. 317 p. 1. ubi numerantur. 8. causae ad hoc concurrentes. p. 1. & seq.

Capsores in hoc tertio cambio quibus ex causis lucrum intendere possit. 317 p. 1. vel. 2. & seq.

Cambium quod dicitur in iudicio ubi Valenticia in montibus aereis certam formam cambij ad cambium Cataloniae, vel Aragoniae an sit licitum. 318. ubi respondetur, per. 3. dicta quorum tertium est contra Garcia. 319 p. 1.

Cambium primum in aereis numis minutis a Valenticia in Aragoniam, an aliqua ratio iustificet. 319 p. 1. & 2. dicto. 4. ubi insinuat sententia Autoris. p. 1. & 2.

Cambium dicitur pecuniae augens aestimationem secunda causa,

quae est eius praesentia in loco, ubi dator ad cambium inquiritur an iusta sit. 219 p. 2. ubi causa illucidanda quaestio, quae difficilis est. 5. arg. cum confirmat. ponitur. 320 p. 1. & seq.

Cambianda pecunia quae dator ad cambium quare ratione praesentiae magis aestimetur, & quot rationibus sic magis aestimari contingat. 320 p. 2. & seq.

Capsores in primo pecuniam transferendam alio differt ab dante mulam alio reportandam, quia mula est locabilis non pecunia. 320 p. 1. ubi assignatur exemplum agnoscis. p. 1.

Capsores salarii pro transferenda alio pecuniam non est taxandum iuxta quantitatem poteris talis pecuniae solui, sed ratione periculorum. 306 p. 1. vel. 2.

Cambiata pecunias aequaliter in diversis locis eis indigent unus hic, & alter alibi an mutuo possint capere interestem, vel quis eorum quantum capturus est interesse. 305 p. 1. & 2. ubi assignatur differentia inter necessitatem cambij. 1. & 2. p. 2.

Capsores officia necessaria ad alio transferendam pecuniam referuntur, per quae fit satis obiecti proposita. 306 p. 1.

Capsores in hoc tertio genere cambij quia dat pecuniam praesentem quam recepturus est abientem, potest interesse recipere, nisi aliunde impediatur. 321 p. 1.

Capsores & mercatoribus adaptata haec maxima scilicet, quod pecunia praesens in loco magis valet, quam absens a loco probatur. 3. rationibus contra Sotum, & Mercatum. 321 p. 2. & seq.

Capsores maxima praesentia conveniens regulariter in eis locum habet cum alijs causis. 322 p. 1. ubi quomodo maxima haec sit intelligenda explicatur. p. 1. & 2.

Capsores & mercatoribus non valet regulariter magis pecunia absens, quam praesens contra Mercatum. 322 p. contra Mercatum facit ius. p. 2.

Capsores factis est ut hinc possit de metere lucrum quod cambium huius tertie speciei contra contractus, quia etiam periculi coniunctus cui se exponit capsores, ubi hoc explicatur exemplo. 323 p. 2.

Capsores argum. factum a distantia temporis ad distantiam loci non obest contra Mercatum. 323 p. 1. & 2.

Capsores licet parati sint de ferre suam pecuniam cambij ad locum alium cambij, sed tamen non percipios, sed per recipientes, si ab eo petant. 223 p. 2. & de intelligenti dicti communis in hoc cambio cum exemplo. p. 2.

Capsores si parati essent per se ipsos, & suis expensis pecuniam suam de ferre alio ubi cambij data est, tunc non possent ab eam recipientibus ad cambium recipere lucrum. 324 p. 1. Secus si aliter parati essent quod explicatur exemplo. p. 1.

Capsores dantibus ad cambium ars capsores non debet esse noxia cum recipientibus ad cambium quia hic pecunia indigent sit utilis. 324 p. 1. & seq.

Capsores licite, & iuste aestimant minoris pecuniam cum ex se annexa pericula habeat contra Sotum, & Mercatum. 324 p. 2.

Capsores in hoc tertio genere cambij an ratione variae aestimationis accidentalis pecuniae recipere aliquod lucrum possint. 324 p. 2. & seq. ubi causa illucidanda quaestio quippe quae celebris est ponitur. 8. arg. contra hanc causam. p. 2. & seq. & 325 p. 1. & seq.

Capsores duplicem aestimationem pecuniae considerant unam naturalem, quatenus numisma est, & aliam acci-

dentalem, quae ratione abundantiae, vel penuriae ei accidit. 326 p. 1.

Capsores ex tribus causis sumunt facultatem augendi valorem, seu aestimationem accidentalem pecuniae cambij. 326 p. 1. & 2.

Capsores abundantia, vel penuria quae est in locis diversis cambij praebet facultatem variandi aestimationem accidentalem pecuniae. 326 p. 2. ubi indigetia duplex notatur cum coroll. Mercati. p. 2.

Capsores datum ad cambium abundantia, & penuria duplex. 327 p. 1.

Cambij pecunia quanto subest maiori periculo tanto magis cambij pretium auget. 327 p. 1. ubi notatur periculum duplex. p. 1.

Capsores ob tres causas omnes, vel singulas in cambio possunt licite recipere lucrum, scilicet ob absentiam, & praesentiam pecuniae, & ob diversum eius valorem legalem, & ob eius aestimationem accidentalem. 327 p. 2.

Capsores in cambio tituli concedentes lucrum referuntur, ubi fit satis obiecti. onisoti, quae solui verificatur in secundo cambio. 327 p. 2. & seq.

Capsores ex sua parte aliquando habent duos titulos concurrentes ad lucrandum, & unum ad perdendum, ubi exemplificatur concursus primus causarum lucrum. 328 p. 1. & seq.

Capsores dantes ad cambium duobus titulis aliquando lucratur, nullo alio perdedo, quod exemplo declaratur. 328 p. 2. ubi ponitur exemplum triplicis concursus causarum concurrentium in cambio. 329 p. 2.

Cambium a Metina in Flandriam, & a Flandria in Metinam cum sit eadem distantia quomodo lucrum variam observant rationem. 329 p. 2. ubi soluitur argumentum quo se torfit Sotus.

Cambium ab Hispani ad Romam eandem rationem servant, quae dictum est observare cambium a Metina in Flandriam. 329 p. 2.

Capsores variam aestimationem pecuniae observant in cambio, quia non est taxata prout est merx per legem, sed prout est pretium aliarum rerum. 330 p. 1. ubi tangitur alia solutio Sylvestri. p. 1.

Cambium differt a mutuo quia in mutuo idem in specie, & quantitate restituitur non sic in cambio. 330 p. 2. ubi duplex valor numerorum proponitur, scilicet legalis, & accidentalis. p. 2.

Cambium a qualitas qualiter fiat. 330 p. 2. ubi in solut. ad. 5. explicatur, an pecunia mutuata aucta in valore per pragmaticam cum accessione lucrum sit restituenda. p. 2. & seq.

Cambium quomodo differt a mutuo quo ad lucrum & interestem accipiendum. 331 p. 1. in sol. ad. 6. ubi in solut. ad. 7. mutuum dupliciter fieri notatur quod exemplo declaratur. p. 2.

Capsores anticipare dans pecunias ad cambium non intendit eas mutuae, sed ad cambium dare. 331 p. 2. in solut. ad. 8.

Cambium primae speciei finis est subvenire necessitati utriusque cambij, secundum vero necessitati dantis pecuniam tertiae aut finis est subvenire necessitati recipientis. 335 p. 1. & 2.

Cambium haec quomodo differant quo ad utilitatem inde resultantem, & in que magis resultet. 332 p. 2.

Cambium tertij generis. 3. sunt conditiones in genere, scilicet, quod sit verum, voluntarium, & iustum. 333 p. 1. ad veritatem autem huius cambij attinet, ut fiat ad instantiam recipientis pecuniam. p. 1.

Capsores fraudes recedunt, dum coguntur pecunias, ut prohibito cambiant, quia gabellatores solent copellari. 333 p. 1. & seq.

Capsores violentia notatur, dum inter se conspirant ad monopolium, quo augeant pretia cambiorum. 333 p. 2.

Capsores violentia notatur qui copellunt recipientes pecuniam ad eam restituendam in loco ubi verioris lucrum spes eis arridet. 333 p. 2.

Cambium pretium quale sit iustum. 333 p. 2. & seq. & quomodo pretium commune hic sit iustum, & quale hoc sit. 334 p. 1.

Capsores quomodo innotescet pretium, seu interesse, quod alibi currit communiter ad literas visas. 334 p. 1. ubi illud datur regula deferens ad cognoscendum pretium iustum cambij. p. 1. & seq.

Capsores a regula observanda in pretio, & interesse solvendo quatuor modis solent divertere. 334 p. 2.

Capsores solent recambiendo praedictam regulam praeterire. 334 p. 2. ubi forma mala recambij recensetur. p. 2. & seq.

Cambium tertie speciei tripliciter dividitur scilicet. 1. ex parte lucrum. 2. ex parte temporis. 3. ex parte termini, id est, loci ubi celebratur. 335 p. 1. & 2.

Cambium a qualia duplicia ubi corollarie inferuntur quoniam sunt quae celebrantur cum lucro, & quae cum iactura. 335 p. 2. ubi satis fit difficultati. p. 2.

Cambium aequalitas quomodo consideratur. 335 p. 2.

Cambium tripliciter consignatur tempus, scilicet ad visas literas vel ad praefixum terminum, vel ad solutionem in aliquibus nudinis. 336 p. 1. & 2.

Capsores pro longatione maiore temporis faciendo quando excusentur ab usura. 336 p. 2.

Cambium tripliciter dividitur ex parte loci. 1. ex nudinis, ad nudinas. 2. ex nudinis ad civitatem. 3. ex nudinis ad nudinas intra eundem populum. 336 p. 2. & seq.

Cambium an exerceri licite possint de loco ad locum intra idem regnum, & an sic intra idem regnum cambium primi, & secundi generis sint licita. 337 p. 1. & quod lex humana circa hoc sanxerit. p. 1. ubi advertit quod hic consuetudo est attendenda dum non est mala, p. 2.

Cambium primi generis exerceri posse intra regnum extra contrarium est imo etiam sic cambium secundi generis cum interesse intra regnum exerceri potest. 337 p. 2. & seq.

Cambium tertie speciei an de nudinis ad nudinas exerceri possit, ubi securus esse admonetur ex nudinis ad loca, ubi nudinae non celebrantur. 338 p. 1.

Cambium de nudinis ad nudinas etiam si in diversis populis celebrentur res est subiecta periculo. 338 p. 1. & 2.

Cambium a nudinis ad nudinas eiusdem loci cum lucro an sit licitum. 338 p. 2. ut sit cum magnis.

Cambium di cum lucro visus malus ex nudinis ad nudinas intra eundem locum sicut solent aliqui capsores, qui cum rege recipiente ad cambium pro occurrentibus necessitatibus supplendis. 339 p. 1.

Cambium cum regibus facta ut commenta sunt refutanda. 339 p. 1. & seq. ubi consilium salubre datur a Niquarrodi utibus mutuantibus regi pecuniam cum qua non erant negotiaturi. p. 2.

Cambium siccu quid secundum aliquos, & in qua signifi-
catione capiatur hic à doctore. 339. p. 2. & seq.
Cambio sicco cambiètes triplici genere fallaciè uti solèt. 340.
p. 1. & 2.
Câpfores ipsi an possint pro recipiète hic ad câblu corres-
pôsores alibi signare. 340. p. 2. vbi affirmatiua pars pro-
batur, & declaratur exemplo. p. 2.
Campfor an possit recipièti hic pecuniâ cõsignare corres-
pôforè, qui pro recipiente alibi correspondeat proprijs
pecunijs ipsius campforis. 341. p. 1. & 2.
Câpfor, neq; correspondor ab eo pro recipiète signatus al-
bi correspondere non potest proprijs pecunijs câpfor-
is, aut nomine eius quæsitus hoc est tutius dicere secũ
dũ Garciam licet eius rationes nõ tã clarè id probent.
341. p. 2.
Câpfori, vel recipièti ad câblum an sit solutus pecuniâ
qui correspondoris nomine proprio, vel recipientis ad
correspondendum eã cõquisiuit. 342. p. 2. vbi inferuntur.
3. corollaria. p. 2.

De intelligentia extrauag.
Pij. V. super cambia.

Cambia sicca extrauag. Pij. V. dñat. 343. p. 1.
& quid ad veritatè câbij requiratur, ibi. p. 1.
Câblotertij generis deferuèis generalis Regula
cõtra Albornoziũ statuitur. 343. p. 2. vbi quãdo hic di-
stãtia loci reducatur ad distãtiam temporis. p. 2.
Câpfor dãs pecuniã ad câblum an debeat necessario esse
animo paratus ad recipiendum eã in alio loco. 343. p. 2.
& seq.
Câpfor an possit dare ad câblum ei, qui se alibi nõ posse
sibi correspondere nisi iterũ accipiat ad câblum. 344.
p. 1.
Câbia realia nõ aliter exercèda quã pro primis nõdinis,
vbi illæ celebrãtur, vel vbi nõ celebrãtur nisi iuxta ex-
trauagatẽ Pij. V. 344. p. 1. vbi quãnã dicãtur primæ
nõdinæ declaratur. p. 2.
Câbio soluendo in nõdinis tẽpus dupliciter solet assignari.
344. p. 2. vbi notatur intelligentia extrauagãtis Pij. V.
p. 2. & seq.
Câpfores triplici de causa cõcedere solèt longiores termi-
nos solutionum. 345. p. 1.
Câbiendo ad distãtiores tẽpore nõdinas an auctus interes-
se expecti possit? 345. p. 1. & 2.

De cambijs quo ad pretium.

Cambiorum pretium an iuste adaugeat abudãtia re-
cipièti ad câbia causata ex eo quod ad maio-
rem distãtia tẽpore cambitur. 345. vbi Sotus dissen-
sit à Caletano, & à Metina complut. p. 1. & 2.
Cambiorum pretium an iuste auget pecuniæ penuria cau-
sata ex monopolio originaliter cõflato à campforibus.
346. p. 1. vbi modificatur sententia Nauarri. p. 1.
Cambiu ad literas visas est Regula per quam taxandũ est
pretium iustum cambiorũ. 346. p. 2. vbi satisfiat arg. Ca-
letani. p. 2.
Campfores an ratione lucri cessantis possint capere ali-
quod interesse ex eo, quod ad primas nõdinas vel vlti-
riores cambiant. 346. p. 2. & seq. ex eo, quod ad primas
nõdinas, vel vltiores cambiant. 346. p. 2. & seq.
Campfores an quia ad nõdinas inter callatas cambiu pos-
sint expectare lucri cessantis vbi varia sententia Soti, Na-

uarri, & Coronellũ ponuntur, & tandem sententia autorũ.
347. p. 1. & seq.
Campforibus facere pactum de interesse certo lucri cessan-
tis extrauagans Pij. V. vetitũ ad exterminandas vsura-
rias frau des. 347. p. 2. vbi sententia Nau. nõ admittitur
vera nisi cũ limitatione. p. 2. & seq.
Campforibus cõuentio lucri cessantis prohibita est, & an
locũ habeat in alijs cõtractibus scilicet in mutuo. 348.
p. 1. & 2. vbi solvitur quando à principio posita. p. 2.
Cambiedĩ vsus receptus in Italia & in alijs orbis partibus
an sit licitus. 348. p. 2. & seq. vbi varia exercitia cambio-
rũ referuntur. p. 2. & seq.
Cambiedĩ vsus qui inoleuit in fine nõdinarũ Gallia, Bel-
gia, Hispania an sit licitus. 349. p. 1. & 2.
Cambia instaurandi vsus in fine nõdinarum an sit licitus.
349. p. 1. & 2. vbi respondetur ad duplicẽ casum quem
perperam Nauarrus reducit ad. 5. cambium, & ad ter-
tium.
Cambiorum vsus prædicti si sunt saluandi quomodo salua-
ri possunt. 350. p. 1. & quomodo saluari possunt cambia
illa frequentia à Metina ad vliisponem, & à vliisppo-
ne ad Metinam. p. 1. & 2.
Cambiedĩ vterq; vsus, & casus ad quam specle cambij est
reducendus. 350. p. 2. & seq.
Cambium de quo Nauarrus se ait fuisse interrogatum scilicet
de Hispano dante Romæ centum cũ interesse soluẽ
da in Hispania. 351. p. 1. & seq. vbi affirmatiue respon-
detur p. 2.
Cambire an liceat numos eludẽ põderis & numeri, valo-
ristamen diuersi in diuersis religionibus. 352. p. 1. vbi
explicatur Sotus.
Cambis primo genere cambij, & si sit primo rogatus nõ
potest accipere interesse ab ignorante eum rogante se-
cundum Garciam, & Mercatum cõtra Sotum. 352. p. 1.
& 2.
Cambire an liceat pecuniam inferioris gradus citra compã-
sationẽ. 352. p. 1. & 2.
Cambire an liceat pecuniam in vna prouintia vt ea in alia
rependatur, vbi propter raritatẽ metalli pluris aestima-
tur. 352. p. 2.
Cambire an liceat mille auroos redhibẽdos pretio cambia-
rũ nõdinarũ primarũ. 352. p. 2. vbi explicatur Sotus.
p. 2. & seq.
Cambiu quod dicitur verum simul, & siccum quod armilla
ex mente Calletani scilicet vocat non est dicendum
verum, & siccum simul, sed potius siccum, & fictũ. 351.
p. 1.
Campforibus proponitur regula generalis Syluestri Cruan-
da, vbi tandem apponitur salubris admonitio erga cam-
pfores.

De census contractu.

Census quid sit, & de eius varia acceptatione. 200.
p. 2.
Census est duplex scilicet consignatus, & seruati-
bus 200. p. 2. & seq.
Census alius est fructuarius, alius pecuniarius. 201. p. 1.
Census cõsignatus potissime diuiditur in censum persona-
lẽ, & realẽ. 201. p. 1. & 2.
Censum personalem an quis iuste emere possit. 201. vbi
pro parte affirmatiua positus. 6. argumentis tandem va-
riantibus doctoribus negatiua pars statuitur tenenda 201.
p. 2. & seq.

Census personalis disputatio tres ingerit special es disti cul-
tates. 201. p. 2.
Census personalis supra solã personã cõstitutus, & nõ supra
rem fructifera an sit iure naturali prohibitus. 202. p. 2.
& seq.
Census personalis cuius pẽsio pro tẽpore creãtur excessi-
ua fortè pretij probabiliter alteritur esse vsuarius. 203.
p. 1. vbi probat hoc quadrupliciter solutiones Soti in
cõtra Redarguuntur. 203. p. 1. & 2. & seq.
Censuarius nõ potest emere pẽsionẽ pecuniariã nõ funda-
tã in re fructifera, & quare. 204. p. 1. quia res emitur
dũ ius eius emitur, & pecunia nõ est emibilis proprie.
204. p. 1. & 2. vbi fit latis obiectio.
Census personalis quare sit prohibitus vbi aperitur totus di-
sputatõnis neruus. 205. p. 1. & 2.
Censum personale rationes reprobãtes octo super adduntur,
quæ sunt Nauarri præter eas, quas adducit autor opti-
mas rationes. 205. p. 2.
Censum personale licere argumẽta probantia, quæ quinq;
sunt soluntur. 206. p. 1. & 2. vbi differẽtia obligatio-
num personaliũ, & realiũ in cõtractibus tangitur. p. 2.
& seq.
Censui reali hypothecata possessio nõ est proprie pignus,
aut hypotheca. 207. p. 1.
Censum realẽ emens an emat possessionẽ ipsã supra quam
fundatur census. 207. p. 2.
Census realis secundum aliquos Doctores tres cõtractus im-
plicat scilicet emptionis fructus, & redẽptionis eorũ, &
fortium. 205. p. 2.
Census personalis an inter dicatur per. 3. extrauagantes sci-
licet Martini, & Calixti, & Pij. V. 207. p. 2. & seq. vbi cõ-
cluditur vtroq; iure censum personale esse prohibituũ.
208. p. 1.
Census personalis vitalitius an sit licitus, quando cõstituitur
super vitam alicuius personæ ea vita durante. 208.
p. 1. & seq. vbi distinguitur duplex census vitalitius, &
perpetuus. 208. p. 2.
Censum tẽporalem cum tempore certo, & determinato in-
stitutum emens an aliquid vitra capitale per id tempus
possit recuperare, vbi variant Doctores. 208. p. 2. &
sequent.
Census determinati temporis si constituatur supra solam per-
sonam principaliter licet alia pro eo obligentur bona
an sit licitus si pensiones capitale excedant. 209. p. 1.
& 2. vbi redarguitur opinio Metine Salmantic. p. 2. &
sequent.
Census determinati temporis fundatus supra possessionem
cuius pensiones capitale excedunt an sit licitus. 210.
p. 1. in. 3. conclusione.

De censu vitalitio.

Census vitalitius durans solũ per vitam cõstitutus su-
pra solam personam an aliquo iure naturali, vel
pontificio sit prohibitus. 210. p. 2. vbi ponitur exem-
plum: census vitalitij, & quod nõ sit mutũ ostenditur.
p. 2. & seq.
Census vitalitius supra personam fundatus potissime in tri-
tur cõtractu fortium. 211. p. 2. & seq.
Census vitalitius personalis nõ est iure naturali prohibitus
si cõtrahentes æquali fortĩ se exponant soluendi vel reci-
plendi magis, vel minus quam sit capitale. 211. p. 1.
Census vitalitij personales, qui instituuntur vniuersiter
de facto sunt iusti, & præsumptionẽ præferunt
vsuræ. 211. p. 3.

census emptio ad vitam de se nõ est mala secundum Sylu-
211. p. 2. & seq.
census vitalitius personalis an aliquo iure diuino, vel hu-
mano, vel naturali sit prohibitus, & an sit comprehen-
sus sub censibus prohibitis per Pium. V. fundari nisi in
re fructifera. 212. p. 1. & quare de se sit licitus ibi. p. 1.
censum vitalitium tria argumenta impugnantia soluntur
212. p. 2. & quod in eo seruanda est æqualitas, ibi pa-
gina. 2.
census vitalitius an sit cõtractus ille, vbi quis dat mona-
sterio exuberantia bona, vbi monasterio per vitam ala-
tur. 212. p. 2. Vbi notatur, quod in censu vitalitio pec-
uniã nõ parit fructum certum, sed incertum. p. 2. in so-
lut. ad. 3.
census vitalitius in ius cũ pacto, quod à venditore possit
redimi, quo pretio sit redimendus. 213. p. 1.

De censu reali redimibili.

Census realis redimibilis cõtractus an sit licitus. 213.
vbi ponuntur. 6. argumenta in contra causa illuci-
dandæ quæstionis. 213. p. 1. & 2.
census realis redimibilis exemplũ, quomodo scilicet cõtra-
ctus eius exerceatur. 214. p. 1.
census realis redimibilis ad quem cõtractũ reducatur, vbi
cõcluditur ad cõtractũ emptionis, & venditionis redu-
ci. 214. p. 1.
census cõtractus cũ reducatur ad emptionem, vel venditi-
onem quid nam in eo emitur inquitur. 214. p. 2. vbi opi-
nio Albornozi vt pote ingentiosa approbatur & fatishæ
obiectio in contra. p. 2.
census cõtractus dum tenet, ins exigenti pensionem emi-
tur, quæ opinio est magis cõsona iuri, & cõmuni. p. 214.
p. 2. & seq. vbi probatur, & satisfiat obiectio in cõtra-
n. 215. p. 1.
censuali pensio pecuniaria nõ emitur vt pecuniã est, sed
inquantũ æquiualeter est fructus cuius loco succedit,
215. p. 1. & 2.
censuali pensio pecuniaria quare iam successit loco fru-
ctuum qui erant reddendi ex possessione fructifera. 215.
p. 1. & 2. vbi soluntur argumenta in contra. p. 2. & se-
quent.
censuales fructus nõ vt cõmũ, sed vt pecuniã iam æstima-
ti, & venditi periculo venditoris census maliẽti, & nõ
periculo censuarij. 216. p. 1. & 2.
census redimibilis cõtractus multa cõsideranda exigite,
quæ à parte reicontra Garciam nõ cõsiderantur. 216.
p. 1. vel. 2.
censuarius nõ videtur emere fructus census indetermi-
nate cõtra Garciam. 217. p. 1.
census cõtractus quomodo si sit iustus inclinẽt æquẽ in
cõmõdũ vtriusq; cõtrahentũ. 217. p. 2.
census emptio cum pacto de retro vendendo sub data facul-
tate redimendi ante tale tempus, vel post tale tempus
an iure naturæ sit licita. 217. p. 2.
census cõtractus an sit emptio fructus, & an pretij eius
debet æquiualetere possessioni reddenti fructus propor-
tionabiles ad pretium. 216. p. 2. & seq.
census ab emptore secũdũ Albornozi (census optimũ est
placitũ, licet nõ tam cõsona iuridicæ phrasĩ censui pot-
estis sũdans censum. 217. p. 1.
censuali pecuniã, quæ soluitur in censu quomodo emi pos-
sit. 218. an possit supponere censu de quocũque quã-
lẽre pensionibus. 218. p. 1.

Census nō potest emi nisi numerata pecunia, & nō ad creditum cōtra Sotum. 218. p. 2
Cēsum emēs an stando in iure positio in pretium eius cōferre possit possessionem estimatam suo pretio. 218. p. 2. & seq.
Cēsus contractus differt à cōtractu emphyteotico. 219. p. 1. vbi tres assignatur differentia.

Pro censu Redimibili creando statuitur extrauagans Pij. V.

Census redimibilis constituitur disformitatem tradens extrauagans Pij. V. quae incipit cum onus proponitur ad litera. 219. & 220.
Cēsus instituitur quae vitia cauere debet. 221. p. 1. vbi proponitur. 6. vitia in institutione tali cauenda, vt pote per extrauagantem Pij. V. prohibita.
Cēsus cōtractum Petro Ancherrano impugnati respondetur, & satisfactio eius obiectio. 221. p. 1. vel. 2.

De conditionibus census.

Census redimibilis emptione conditiones iustificantes. 7. aut. 8. secundum alios sunt, & an sint necessariae examinatur late. 221. p. 2. & seq. & 223. p. 1. vbi variat Doctores.
Censum redimere si obligetur veditore quando emptor voluerit etiam accepta pro hac obligatione recipere talis contractus non licet quia hic interuenit mutuum vitium tale cum usura. 222. p. 1. & seq.
Cēsum redimibili apponenda ex iure conditiones an possint tolli vel recipere ex pretio diminuto vel aucto. 222. p. 2. & seq.
Census redimibilis prima conditio quanam sit, & quo modo sit intelligenda. 223. p. 1. & 2. vbi cēsum supponenda esse rem immobilem fructifera ostenditur.
Cēsus redimibilis secunda conditio examinatur, scilicet, quod sola res illa fructifera, & non alia bona specialiter censui hypothecata maneat. 223. p. 2. & seq.
Census hypotheca specialis an exigi possit quae plures fructus afferat, quā sit cēsus qui supra ipsum creator. 224. & 223. p. 1. vel. 2.
Cēsus emptor an praeter specialem hypothecam fideiussores, vel aliam impignorationem ad eundem census securitatem possit exigere. 224. pag. 1. vbi ponitur obiectio.
Cēsum emētes an fideiussione, & pignora possint exigere & ex. 4. casus hoc consideratur. 224. p. 1. & 2.
Cēsus emptor causa alicuius hypothecae specialem fideiussorem, aut pignora exigere non potest. 224. p. 2. vbi notatur, quod non licet virtute talis emptionis hoc quidquid sit aliter. p. 2.
Cēsus emētes consuetudo non excusat, quae tunc inuenit grauari scilicet veditoris bona pro perpetuitate specialis hypothecae cēsus conseruanda. 225. p. 2.
Cēsum redimibili ex sua natura non repugnat quod praeter hypothecam specialem fideiussores, & pignora proferantur solū de pensionis exigatur. 225. p. 1. & 2.
Cēsus emptores in Valentia pacifices, vt intra quatuordecim annis specialis hypotheca sibi assignetur an ex. excusetur ab iniuria. 225. p. 1. & 2. vbi responsio Garciae subnotatur tanquam iuri pontificio per sum consona. p. 2. & seq.

Census venditorem obligare, vt sit Valentia ad intra quatriennium aliam assignandam specialem hypothecam stando in iure naturali suspensum de usura videtur. 226. p. 2. vbi sententia Garciae notatur esse contra extrauag. Pij. V. p. 2. & seq.
Census emptor cum dubius est, an hypotheca quae supponitur censui est grauata alio censu quomodo suae iudem nitati possit cauere. 226. p. 1. & seq.
Cēsus emptor duas speciales hypothecas supponendas cēsum singulas per se sufficiens expetere à veditore non potest. 227. p. 1.
Census redimibilis tertia conditio scilicet aequalitas pretij ad quem finem exigatur. 227. p. 1. & 2.
Census redimibilis pretium quod nam sit competens & iustum, vbi respondetur per duo dicta. 227. p. 2.
Census antiquus an possit minoris emi, quā taxat illa lex noua scilicet. 14. pro vno. 227. p. 2. & seq. vbi variat Nauarrus, & Metius. 228. p. 1.
Censuum redimibilium si modo pretium augetur per regem ad. 20. pro vno, vel ad. 18. pro vno pensionis annuae an census antiqui minoris pretij an essent hoc pretio, vel antiquo redimendi. 228. p. 1. & 2.
Census ante pragmaticam eorum augmentem pretium empti pecunia credita quo pretio post pragmaticam sint soluendi. 228. p. 2. vbi satisfactio obiectio.
Census antiquus minori pretio creatos scilicet, ad. 14. pro vno, vel. 18. pro vno an rex per nouam pragmaticam reducere possit ad. 20. pro vno. 229. p. 1. & 2.
Census redimibilis an nō obstat taxa maiori pretio vendi possint. 229. p. 2. & seq.
Census redimibilis pretium quomodo sit taxadū vbi nulla viget in obseruatione taxa legalis, & de regulari eius pretio. 230. p. 1. & 2.
Census perpetui, & irredimibilis pretium cum non est estimatum quomodo sit estimadū. 230. p. 2. vbi variat Doctores. p. 2. & seq.
Census redimibilis. 4. conditio, scilicet quod pretium eius statim numerata pecunia solvatur an sit necessaria in eo scientia. 231. p. 1. & 2. vbi variant Sotus, & Nauarrus p. 2. & seq.
Census empti solutio quibus rationibus faciendae est pecunia de praesenti numerata. 232. p. 1. & 2.
Censum emens an in eius pretium possit dare iocalia, vel praedia suo pretio estimata. 232. p. 2.
Census annuus pensio an in alijs fructibus scilicet vino, tritico, & oleo constituit, & solui possit. 232. p. 2. & seq.
Censum an consignare possit primogenitus supra bona suae primogeniturae dum magna summa dotis matris non soluit. 233. p. 1.
Census pensionem soluendam venditori imponere possit emptor super rem ab illo emptam pro parte pretij quam non est soluendo, vt usus inuenit. 233. p. 1. coroll. 2.
Census pensio an possit augeti ex pensionibus iam ex ceteris emptori census non solutis. 233. p. 1. & 2.
Census redimibilis conditio. 5. tria continet, & potissime quod census redimi possit per totum, vel per partes pro libito a veditore, & quando soluitur redimendi necesse estimat apud venditorem. 233. p. 2.
Census redimibilis an redimi possit per totum, vel per partes, vbi variat Doctores. 233. p. 2. & seq.
Census an redimi possit iuste per partes examinatur, vbi ponitur argumentis in contra, & praemia distinctione membrum per plures conditio. respondetur ad quaestiones. 234. p. 1. & 2.

Censum redimibile redimere per partes non est illicitum imo leges videntur hoc approbare, licet pacisci, vt per tales quotas, & nō per minores redimatur. 234. p. 1. & 2.
Census emētes a pauperibus an pacisci possint cum eis ne redimant eos per partes non augendo pretium. 235. p. 1. & 2.
Censum emens a diuitibus an augere debeat pretium si obligatus ad nō redimendū per partes, sed in totum. 235. p. 2. conclusionis. 4.
Census, quod nō possit redimi per partes, sed in totum solet apponi in multis scripturis dum contrahitur. 236. p. 2.
Census redimibilis an possit redimi per partes. 236. p. 1. & seq. vbi census duplex in quo extrauagans Pij. V. solet explicari circa hoc proponitur. p. 1. & 2.
Census an redimendus sit per totum vbi nō praecessit pactum redimendi eum per partes. 236. p. 2.
Census contractus etiam si sit cū pacto de retrovendendo differt ab alijs contractibus etiam cū simili pacto initis. 237. p. 1.
Census conditio, quod possit à veditore redimi vbi voluerit an sit necessaria, vbi ponitur sententia Soti & sententia auctoris. 237. p. 1. & 2.
Census conditio scilicet quod possit à veditore redimi vbi voluerit triplicem fieri conditionem vetat. 237. p. 2. & seq.
Census conditio sexta scilicet, quod veditore cēsum ad eum redimendū strictus nō maneat est necessaria de iure naturali, quia tollit mutuum cū lucro. 238. p. 1. & 2. & soluitur arg. in cōtra. p. 2.
Census conditio. 7. scilicet, quod possessione perempta extinguitur census est necessaria in vtroque foro cōtra Sotum. 238. vbi id probatur duabus rationibus. p. 2. & respondetur ad arg. in cōtra. 240. p. 1. & 2.
Census veditore, & eius bona ad pensionem cēsum soluenda obligari possunt nō tamē ultra durationem hypothecae fundantis cēsum. 241. p. 2.
Census redimibilis contractus differt à contractu cōductionis fructuum. 240. p. 2. & seq.
Census extinguitur pro parte pro qua extingui contingit eius hypotheca specialis, quia in tali hypotheca fundatur vtur accidens in subiecto. 241. p. 1.
Census perpetuus, & irredimibilis an hac admittat conditio nem scilicet, quod extincta eius hypotheca speciali pro toto vel pro parte, sic & ipse pro parte, vel pro toto extinguitur. 241. p. 1. & 2.
Census. 8. conditio, scilicet, quod possessio fundas census statim fructus afferat quotannis, quātum est quota pensionis census an sit necessaria. 242. p. 1. vnde inferuntur duo corollaria. p. 2.
Emptor census an quia cōcedit licentiam venditori alienam ad hypothecam census possit recipere laudemium. 242. p. 2.
Census emptor an omnia bona venditoris census etiam si amplissima sint possit sibi addicere in piguis taliter quod alienari nō possint. 242. p. 2. & seq.
Census emptor nō potest pacisci de interesse lucri cessatis, nisi quod ob mora soluendum venditor amittat possessionem census, aut eius partem. 243. p. 2.
Censuum emptoribus praebetur cōsiliū, vt extrauagantes possint Martinus, Calixtus, & Pij. V. seruent. 243. pag. 1. na. 1.
Census perpetui hypotheca specialis vt perpetua sit opponitur. 243. p. 1. & seq. vbi traditur lex. 65. Matritij cōdita

anno. 1528. de pena grauantium alio censu possessio nem iam alio censu grauatam. 243.

De Commodati contractu.

Commodatum quid sit, & de eius diffinitione, & de eius diffinitionis explicatione. 451. p. 2.
Commodati contractus an intercōtractus bonae fidei. 451. p. 2. & quibus nam sint contractus stricti iuris. 452. p. 1. & verba dubia in cōtractibus cōtraquem interpretanda sunt ibi. p. 1.
Commodati contractus an transferat dominium rei commodatae in commodatarium, vbi referuntur. 3. contractus per quos non transfertur dominium. 452. p. 1. & 2.
Commodati contractus qui nō sunt quae cōueniunt vbi notantur ei tria cōuenire. 452. p. 2.
Commodatarius qui misit rem commodatā sibi ad dominium illius per nūclū si perijt in itinere an de ea teneatur. 452. p. 2. & seq. vbi distinguitur de casu fortuito, vel de culpa interueniente. 453. p. 1. vbi ponitur differentia inter mutuum, & commodatū. p. 1.
Commodare quis possit, aut cui possit commodari. 453. p. 2. & an pupillus propria autoritate possit a commodare rem, & an teneatur de sibi commodato. 453. p. 2.
Commodatarius an possit de re commodata debitum sibi ab accommodate recompenare, vbi affirmatiua quae est communis, & Nauarri admittitur, & probatur contra Garciae. 454. p. 1.
Commodatus equus an possit retineri in piguis. 454. p. 1.
Commodatarius qui inuauit restituere rem commodatā an possit ea retinere in recompenfam debitum liquidum vbi respondetur ad obiectio. Garciae. 454. p. 1. & 2.
Commodatis finis differt à fine deponentis rem suā apud depositarium ex quo sine elicitur ratio quare ius in deposito compensationem non admittit. 454. p. 2. vbi respondetur ad obiectio. 3. & ad. l. Hispanica. 455. p. 1.
Commodator an ante tempus expletum cum damno commodatarij possit reuocare a se commodatū, vbi deusa illud ad ea quae stonis ponuntur pro negatiua argū. 455. p. 2. & seq. vbi gloriatur Nau. & contraria opinio Sylu. & Garciae defenditur.
Commodatario gratis concessa non est in eius dispendiū retorquenda. 456. p. 2.
Commodata res non ad certum usum, necq; tempus an reuocari possit cū dispendio commodatarij. 456. p. 2. & an reuocare precariū cū damno magno precarij sit solum contra charitatem, vt ait Garciae ibi. p. 2.
Commodare an liceat equis cū pacto vt non reddatur ante tale tempus vbi soluntur obiectio. Garciae. 457. p. 1.
Commodatarius vtens re commodata ad aliū vltimū sibi concessam an teneatur ad restitutionem. 457. p. 2. vbi inferitur corollar. circa casum Metinae. p. 2. & 358. p. 1.
Commodatarius an teneatur de rei commodatae deterioratione. 458. p. 1. vbi assertū Garciae contemperatur. pag. 1. na. 1. & 2. vbi inferitur corollar. circa casum Metinae. p. 2. & 358. p. 1.
Commodatarius simul, & semel nō potest esse in duas suas & subidomodatas possit praeter se suas, vbi inferuntur Responso Garciae. 458. p. 2. & seq. vbi ponitur documentū Syluestri vltimo ad multa pignora, & ad obiectio. Garciae. p. 1. & 2.

Commodatum.

Commodatarius an teneatur de casu fortuito, & de qua culpa teneatur. 459. vbi diffinitur de casu fortuito non teneri nisi in tribus exceptis casibus, & an valeat pactum generale de casu fortuito, & iuramentum illud valdet. 459 p. 2. & 460. p. 1.

Commodatarius morosus an etiam in casu fortuito si pereat commodatum teneatur de illo. 460. p. 2. vbi si non signatur tempus quomodo sit intelligendum, & an monito hic, & in alijs contractibus requiratur. p. 2.

Commodatarius seu alium debitorem an exceptio legitima, & etiam ignorantia probabilis excuset a mora restituendi commodatum. 460. p. 2. & an tunc interesse damni sit restituendum, p. 2. & seq.

Commodatarius an in potestate excuset a mora restituendi commodatum. 461. p. 2. vel interesse ex tali mora secutum vbi positus obiectionibus datur utilis decisio ad multa. 461. p. 1. & 2.

Commodatarius, vel alius debitor, qui ex impotentia culpabili non potest restituere commodatum, vel debitum an cum possit, teneatur restituere etiam subsequuta damna. 461. p. 2. & seq.

Commodati contractum, vel alios contractus contrahentes quando teneatur ad interesse solvendum, vel non. 462. p. 1. vbi traditur doctrina utilis ad multa, & quando pena illi citè apponitur, & de contractibus penalibus suspectis in 3. casibus. p. 1. & 2.

Commodatarius vel debitor, qui non soluit commodatum, vel debitum in tempore ex impotentia, vel citra culpam an poena conventionali subiacet. 462. p. 2. vbi variat Doctores. p. 2. & seq.

Commodati contractui vel alteri si fuit pactum appositum de aliquo soluendo a moroso debitore in dubio an iudicabitur positum nomine poenae, vel interesse. 463. p. 1. vbi notatur. Garcia de rigore. p. 1.

Commodatarius, vel alius qui libet debitor an poenam conventionalem in contractu positam ante condemnationem solvere teneatur. 463. p. 2. & seq. vbi hic Nauarrus mutat sententiam, & respondet argumentis.

Commodatarius siue alius contrahens si non intercessit a principio pactum de interesse soluendo si ex impotentia fuit in mora, an illud restituere teneatur. 464. p. 1. & 2. vbi assignatur differentia inter impotentiam, & difficultatem, p. 2.

Commodatarius seu debitor ex impotentia non solvens in tempore, si sit inculpabilis excusatur propter rationem Scoti. 464. p. 2. vbi limitat autor dictata se in instrum. & ostro conscientiae. p. 2.

De qua culpa tenetur commodatarius.

Commodatarius, de qua culpa teneatur, & an teneatur semper de leuissima. 464. p. 2. & seq. vbi respondentur per. 3. dicta.

Commodati contractui an speciale sit quod in eo commodatarius de leuissima teneatur an vero alijs etiam contractibus id quoque conveniat. 465. p. 1. & an quis teneatur de damno dato sua culpa leui, quae in foro conscientiae ad mortalem non pertinet. p. 1.

Commodatarius alieni restitutum an teneatur de damno propter hoc subsecuto. 465. p. 1. & 2. & quid si commodatarius non possit restituere commodatum intra tempus signatum. p. 2.

Commodatarius, vel depositarius allegans res perditas

fuisse an hoc probare teneatur, & qualiter. 465. p. 2. & quomodo probabitur quando res commodata clandeſtine perijt. p. 2. & seq. & quid si probetur amissio rei, & contra allegetur dolus. 466. p. 1.

Contractus rationem an induat promissio donatio impignoratio. 2. p. 1.

Contractus tria requirit, quae ad illum in eundem concurrunt. 2. p. 1.

Contractuum constitutiva quot sunt, & qualia quae ad ipsam constituendum in communi concurrunt, & essentialiter, & conpetunt. 2. p. 2.

Contractui venditionis, quid ut essentialiter conveniat, & quid ut proprium accidens. 2. p. 2.

Contractus matrimonij meto graui etiam consummati an sit validus. 192. p. 1. & 2. vbi disputatur vtrum ratificetur per copulam, vel cohabitationem. p. 2.

Contrahens qui iuravit contractui non contraire an possit iudicium iudicis implorare ad eius rescissionem vbi respondetur per. 2. dicta. 193. p. 2. & seq. vbi agitur quomodo iuramentum intelligatur.

De custodibus, & custodiae contractu.

Custos alicuius rei pro qua culpa teneatur, vbi notatur, quod custos alicuius rei tripliciter constituitur custos illius. 465. p. 2. & seq. & an famulus vel deus re domesticam furto auferri an de ea teneatur. 476 p. 1.

Custos librorum qui bidellus dicitur an teneatur de libro in schola reposito si pereat. 476. p. 1. & 2. & an stabularius tradens claves deponetis res in stabulo teneatur de re deposita, idem de nauta. p. 2. & seq.

Custodiendo res in se depositas caupo, aut stabularius, de qua culpa teneatur si pereant. 477. p. 1. & an credendum sit dicenti in facio deposito pecunia reposita. p. 1. a principio.

Custodire an teneatur quantum cum conducens quando eius dominus pro custodia eius misit suum famulum. 477. p. 1. & 2.

Custodes exportandarum mercium, & vrbium & montium an teneatur restituere acceptum, & poenas in quibus condemnati essent delinquentes, si denunciati fuissent. 477. p. 2.

Custodes montium, piscationum, venationum an aliquando excusentur non denunciates quos delinquentes capiunt. 478. p. 1. & 2.

Custodes praedicti dissimulantes qualiter restituere teneantur. 478. p. 2. & seq. & an principes negligentes circa custodiam vrbium teneantur restituere damna illata a latronibus. 479. & vnde illa restituunt. p. 2.

De iudicibus, & custodibus iustitiae.

Custodes iustitiae quales sunt ex officio iudices, & ministri iustitiae poenam remittentes in casu non concessio an teneatur restituere. 479. p. 2. & quid si poena erat arbitraria. p. 2. & directa inter iudices, & custodes. 480. p. 2.

Custodes Sylvarum dissimulantes cum extraneis vt cedant ligna an aliquid restituere teneantur. 480. p. 1. & an inficiatus in iudicio veritatem teneatur ad id in con-

Damnum. Depositi.

conscientia in qua alius esset danandus vbi variat Nauarrus & Sotus. p. 1. & 2.

Custos dissimulans circa custodiam vrbium, & montium differt a fiscali ministro dissimulante super executione legis poenalis. 480. p. 1. vel seq.

Custodes rerum vt sunt magistri nauolum, & stabularij, & caupones an teneatur ex facto suorum famulorum. 480 p. 2. & seq. & an teneatur de vulnere illato per famulum. 481. p. 1.

Custodie diuinitatis gratia si nutritrix incidit lacera non est, quae combusta domus etiam vicinas an teneatur de damno ex tali incuria subsecuto. 481. p. 1. vel. 2.

Custodia maioris gratia si nauta res meas repositas in naua nauitralit in alia vbi perierunt an teneatur nihil de hoc damno. 481. p. 1. & 2.

Custodientes res, & occultantes eas in ecclesijs, vel monasterio ne ob delictum commissum sequestrerent, an teneatur ipsi, & huius occultationis conscientiam ad censuras iudicis praecipitis eas reuelare respondere. 481. p. 2.

Custodibus fortalitorum signata tributa an domini recipere possint quando iam eorum custodia cessauit. 481. p. 2. vbi posita sententia Cordubae subiungitur sententia autoris. 482. p. 1.

Custos qui negat suo dolo, vel negligentia amississe rem an hoc probare teneatur. 482. p. 2.

D.

Damnum emergens.

Damni emergentis diffinitio. 83. p. 1. Damni emergentis recuperatio expedit quando altius competat. 83. p. 2. & seq.

Damni emergentis prima conditio, scilicet, quod sit data vera causa illius damni exponitur. 83. p. 2.

Damni emergentis secunda conditio scilicet, quod quis illud patiatur favore, & causa alterius explicatur. 84. p. 1.

Damni emergentis tertia conditio, id est, quod illud soluturus de illo admonetur explicatur. 84. p. 2. vbi soluitur obiectio contra hanc conditionem. p. 2. & seq.

Damni emergens, aut lucrum cessans morosus debitor post moram contingens an teneatur soluere in casu in quo non fuit de eo admonitus. 85. p. 1.

Damni emergentis quota vt recompensetur quomodo sit taxanda. 85. p. 2. & sequ. vbi respondetur per. 3. dicta.

Damni emergentis recompensa quo tempore sit facienda, vbi autor aliquantulum dissentit a Garcia. 86. p. 1. & 2.

Damni emergentis recompensandi pactum tripliciter in ripone. 86. p. 2. & an damni, aut lucrum cessantis solvendi gratia an poena licite apponatur. 98. p. 1. & sequent.

Damni emergentis, aut lucrum cessantis lactura si ex essentia non tanta esse deprehendatur quanta fuit quantitas poenae pro mora appositae an integre sit poena exigenda. 98. p. 2.

Damni emergentis, aut lucrum cessantis, vbi ex mora nullatim lactura, an possit apponi poena fidei iuramentum in tempore signato non solvatur. 98. p. 2. & seq. vbi ponitur varietas opinionum, & sententia auctoris, & solus arg.

Damni emergentis, aut lucrum cessantis interesse ob moram solvendi si creditor iam recepit an poenam quoque, adhibitam contractui exigere possit. 100. p. 1. vbi refertur sententia Garciae. p. 2. & seq.

Debitores decoquentes an damna dilatorum sibi concessurum teneantur suis creditoribus recompensare. 131. p. 1. & 2. vbi respondetur per. 3. dicta.

De contractu depositi.

Depositum quid sit, & de eius diffinitione. 466. p. 1. & depositarius pro qua culpa teneatur. p. 1.

Depositarius an in aliquibus casibus teneatur de leui culpa vbi signatur. 3. casus in quibus de leui culpa teneatur. 466. p. 2. & seq. vbi limitatur. 3. casus. 467. p. 1. & adijcitur. 4. casus.

Depositarius an in aliquibus casibus possit etiam de leuissima culpa teneri. 467. p. 1. vbi tres signantur huiusmodi casus. p. 1. & 2.

Depositarius quando teneatur de casu fortuito, vbi ponuntur casus fortuiti. 5. in quibus teneatur depositarius. 467. p. 2. & seq. vbi acceptatur sententia Victoris, & statuitur duae regulae generales conducetes ad multa. 468. p. 1. & 2.

Depositarius rei an obligare possit ex appposito pacto depositarii vt teneatur de casu fortuito, & an hoc liceat in conscientia. 468. p. 2.

Depositarius non potest saluare simul, & semel res proprias & depositas, si saluet suas an teneatur de rebus depositis pereuntibus. 468. p. 2.

Depositarius qui in re sua fuit plus diligens quam communiter requirebatur, sed in deposito non plus, sed tantum ad aliquid restituendum teneatur. 469. p. 2.

Depositarius alicuius rei si fiat religiosus, vel praelatus, vel clericus ecclesiae an pro tali deposito, si pereat ecclesia vel monasterium teneatur. 470. p. 2. & seq. vbi respondetur per. 3. dicta.

Depositum quando cessatur versus in utilitate ecclesiae, vel monasterij vt pro ecclesia, vel monasterio teneatur. 470. p. 2. & quis probaturus est hoc. p. 2.

Depositarius vt res deposita an pro hoc deponere recipere teneatur, & an possit vt res deposita. 471. p. 2. vbi respondetur per. 3. dicta & satisfit obiectionibus. p. 2. & sequent.

Depositum an causa recompensationis retineri possit. 472. p. 1. vbi posita sententia Garciae, & Nauari respondetur ad quaestio. & satisfit obiectionibus, & an possit retineri pro expensis. p. 2.

Depositario mortuo si eius haeres distrahat depositum an teneatur domino deponenti. 472. p. 2.

Depositum an ex aliqua adiuncta conditione concedatur aliquando in aliam speciem contractus. 472. p. 2. & sequentibus, vbi exponitur lex fori. 473. pagina. 1.

Depositarius an fiat dominus rei depositae in casu quo datur ei talis res iam pretio suo aestimata. 473. p. 1. & sequent.

Depositarius pro sua voluntate an vbi voluerit, & quando voluerit possit reuocare depositum. 473. pagina. 2. & an sint aliquot casus excepti a regula in quibus depositum non est statim petendum restituendum. 473. & sequent.

Depositarius depositum an teneatur restituere deponenti casu, quo deponens bona propter delictum veniunt publicanda. 474. p. 1. & quid si deponens bona sint ipsa iure confiscata, vbi agitur de lege poenali, & anhi ante sententiam sunt domini.

Depositum non est restituendum deponenti in casibus quibus

numeratis à numero. 473. p. 2. & seq. vsq; ad. 474. p. 1. vbi ponitur distinctio pariter.

De donationis contractu.

Donationis contractus quid sit, & de eius diffinitione. 482. p. 2. & de eius diffinitione scilicet in donatione inter vivos, & in donatione causa mortis, & explicatio vtriusq; p. 2.

Donatio inter vivos tripliciter dividitur scilicet in modalem, & in conditionalem, & absolutam. 482. p. 2. & sequentibus.

Donare potest omnis qui rei est dominus, neq; est prohibitus iure. 483. vbi à p. 1. vsq; ad. 2. numeratur. 20. genera personarum quae iure prohibita sunt donare.

Donare quare non possit furiosus cum sit suorum bonorum dominus. 483. & de prodigis antequam detur eis curator an bona sua donare, vel distrahere possint. 484. p. 1.

Donare an possint qui minores sunt. 25. annis, & an efficiantur coram donatione si de facto donauerint. 484. p. 1. & 2. vbi accessorie an donare teneatur aliquid curator pupilli pro alimentis matris, & fororis pupilli inquitur. p. 2.

Donare euentia magistro pupilli eius tutor more civitatis potest. 484. p. 2. & donare quantum possit pupillus dum in studio comoratur. p. 2.

Donare potest pupillus sine autoritate curatoris si ingrediatur religionem, omnia bona sua referuntur legitima ascendentibus, & descendentibus. 484. p. 2.

Donatio à minore facta dum vult ingredi religionem an valeat, & quomodo possit coacti. Trid. est facta ut fortia tur effectum. 484. p. 2. & seq.

Donatio minoris circumvallata iuramento an obliget ad sui implentionem. 485. p. 1. & quid iuxta leges partitarum est dicendum, & quid si minor qui sic iuravit excesserit. 485. p. 1. & 2.

Donare an possit minor. 25. annis bona castrésia, vel qua si castrésia. 485. p. 2. & 486. vbi referuntur casus excepti in quibus filius familias donare potest.

Donare an possit filius, qui iam excesserit. 25. annos ex bonis sua industria adquisitis. 486. p. 1. & an filius familias donare possit peculium aduentitium cuius proprietatis, & vsusfructus ex aliqua causa sunt sua.

Donationem filij familias qualis consensus patris confirmet. 486. p. 2. & seq. & quid si filius donet patri. 487. p. 1. & an post legitimam aetatem condere testamentum possint ex speciali lege Hispaniae. 487. p. 1.

Donare an possint filij causa mortis. 487. p. 1.

De Seruis.

Donare an possint serui aliquid in aliquo casu vbi posita opinione rigorosa Nauarri additur pia opinio Soti. 487. p. 2. & quid de seruis bello captis, & de alijs in Indijs. p. 2. & seq. & an elemosynam licet ad donent. 487. p. 1.

De Religiosis.

Donare an aliquid possit praelatus, de bonis conventus sine licentia capituli, & in qua quantitate. 488. p. 1.

Donare an possit religiosus, 100. aureos collatos sibi ab amico cum sola licentia generalis, vel prouincialis, si iam proprietates eorum in conuentum translata est. 488. p. 1. & seq.

Donationes remuneratiuas faciendi de bonis etiam translatis in dominium conuentus generalis, & prouincialis per se facultatem possunt conferre. 488. p. 2. & seq.

De praelatis ecclesiae secularibus.

Donare an aliquid possint praelati ecclesiae non regulares scilicet episcopi, archiepiscopi, & similes. 489. p. 1. & quid de Abbatibus, & Rectoribus, p. 1. & seq.

Donare priores in ordine praedicatorum an possint ex bonis sibi datis ab alijs sine licentia prouincialis, & in qua quantitate. 489. p. 2.

Donare religiosi an possint dum peregrinantur à suis conuentibus, & quantum. 489. p. 2. & quid si religiosus det librū alteri. p. 2. & seq.

Donatio an sit valida, vel amissio pecuniae in ludo quam donabit religiosus sceminae amatrici, vel amisti in ludo ea consideratione, quod licentiam impetrat à praelato ad eam expendendam in quoscumq; sibi placentes vsus. 490. p. 1.

Donare an possint religiosi qui aliqua exemptione gaudent de bonis à se adquisitis. 490. p. 1. & 2. vbi de 4. generibus religiosorum exemptorum iuxta Nauarr. fit mentio. p. 1. & 2. & de religioso episcopo an donare possit. p. 2. & seq.

De vxoribus.

Donare in elemosynam vxores an possint aliquid, & quantum. 491. p. 1. & 2. casus vbi vxor potest donare licite, vel interdicitur donare. p. 2. & an de bonis communibus donare possit vxor. p. 2. & seq. vbi positis obiectionibus respondetur. 492.

Donare an possit mulier ex bonis communibus suis parentibus, vel filijs ex alio marito genitis quando maritus sit militer donat suis. 492. p. 1. & quid si filij, & parentes vxoris laborent penuria. p. 1. & 2. & an ad hoc requiratur licentia mariti. 492. p. 2. & seq.

Donare an possit suae nutrici aliquid mulier quae attulit magnam dotem. 493. p. 1. vbi soluiuntur obiectiones ex libris in contra. p. 1.

Donare an possit vir de bonis communibus iuxta leges Castellae. 493. p. 2. vbi agitur de quotidianis donationibus virorum quae nam sint licitae, vel quae nam sint in parte mariti computandae. p. 2. & seq. vbi notantur aliqua pro casibus quotidianis. 494. p. 1. & quid si vir bona communia dissipauit. p. 1.

Donatio ob nuptias siue dos promissa à patre filiae vnde soluenda est. 494. p. 1. & an donatio facta filio vni ex multis an intelligatur esse melioratio in tertio, & quinto, & quid si talem summam excesserit. 494. p. 1. & seq.

Donare

Donare vxori in vestibus, & localibus in qua quantitate possit vir iuxta leges Hispaniae, vel dare arrhas. 494. & an ipsa osculata possit dimissa aliquid lucrari possit de sibi dono à marito donatis. 494. p. 1. & seq.

Donatio remuneratoria si non sit facta filio ratione seruitiorum viuente patre an possit mortis ratione horum possit aliquid plus accipere ex bonis paternis quā alij fratres non laborantes. 494. p. 2.

Donare an censeatur pater expensas factas in bonis aduentitijs filiorum. 495. p. 2.

Donare an censeatur pater filiae vestes ornatae, & localia, quae pro suo mundo muliebri conuultu tempore nuptiarum. 495. p. 1.

Donare an possit pater pro nuptijs filiarum, ultra quotā praescriptam per legem matrimonialem. 495. p. 2. vbi ponitur regula probabilis tollens scrupulos. p. 2. & sequentibus.

Donare ultra quintam partem bonorum an possint parentes habentes filios legitimos. 496. p. 1. vbi limitatur Nau. p. 1. & 2.

Donasse filijs an censendus sit pater. 200. aureos, quos pro eorum delicto persoluit pro condonatione homicidij quofuerit donat. 496. p. 2.

Donasse an videatur pater filio illud quod plus cum ipso in sumptis, quā cum eius fratribus. 497. p. 1.

Donatione, seu melioratione in 3. & 5. facta filio an reuocare possint parentes eius vsq; ad propriū obitū, vbi respondetur affirmatiue iuxta legem Hispaniae, & excipiuntur 3. casus. 497. p. 1. & 2.

Donasse an censeatur pater filio studij libros quos ei contulit, ita ut in legitima filij non sint computandi. 497. p. 2. & sequentibus. & an teneatur filius in sua legitima computare quod pater eius in eius insumptis studio. 498. p. 1.

Donata sibi an possint accipere iudices, & officiales iustitiae, & ab his Hispaniae prohibes accipere munera sit penalis, an conuentionalis. 498. p. 1. & 2.

Donare an possit res, & haereticis an teneatur condonatio. 498. p. 2.

Donatio pro causa illicita est prohibita, & an acceptio pecuniae ob vitium peccatum, proprium, sit inducens reiterationem per repetitionem. 499. p. 1.

Donare quantum quis possit sine iniquatione, vel cum illa & quid sit iniquatio. 499. p. 1. & 2.

Donatio bonorum quorum non facta nisi gratia assumē de statum perfectionis secundum Diuum Ambrosium. 499. p. 2.

Donatio haereditatis simpliciter facta quae bona, & quae comprehendat. 499. p. 2. & an sit valida, & quid si fiat causa mortis donatio, & an sit talis donatio reuocabilis ibi. p. 2. & sequentibus.

De visitatoribus.

Donata sibi data an accipere, & retinere possint visitatores, & an legati ultra procurationem possint accipere, & an praelati stipendia visitationum possint accipere. 500. p. 1. & 2.

Donatio excedens quingentos aureos sine iniquatione facta an valida sit in foro exteriori, si iuramento firmetur. 500. p. 2. vbi respondetur per 4. dicta.

Donatio omnium bonorum iuramento firmata an sit valida vbi sententiam Iulij Clari iuxta mentem D. Thomae mitamus. 501. p. 2.

Donatio facta ecclesiae omnium bonorum praesentium, & futurorum an valida sit. 501. p. 1.

Donatio per quemcumq; metu siue letum siue grauem an in conscientia sit nulla. 501. p. 2.

Donatio facta solo voluntatis interiori actu an in conscientia sit valida, vt si animo suo solo Petrus Paulo donaret. 501. p. 2. & seq.

Donatio facta absentem expr. e. s. s. verbis an sit valida ita, vt sine causa reuocari non possit. 502. p. 1. & 2. & quid si donatio fiat absentem notario proprio absentem stipulante an sit valida. 502.

Donatio facta solemniter. absentem, & coram testibus an sit reuocabilis ante acceptationem, & quid dicendum est de illa iuxta dispositionem Regis Alphonsij. 502. pagin. 2.

Donatio an stando in iure communian nudo pacto perficiatur, & quid sit nudum pactum. 503. p. 1. & 2. & an donatio Remuneratiua perficiatur nudo pacto ibi. p. 1. & 2.

De promissione.

Donandi promissio an in conscientia obliget quando exprimitur causa. 503. p. 2.

Donare qui promittit ecclesiae aliquid, vel vult (qui talis est quotidianus) possit ne talem donationem, vel votum reuocare. 503. p. 2. & seq. & quid si tale votum non sit acceptatum an possit commutari in aliud, & per quem. 504. p. 1.

Donatio ad pias causas an valeat quando non est qui accipit, & an donatio possit fieri absentem per nuntium, vel per literas missas. 504. p. 1. & 2. vbi affirmatur quod sic possit fieri absentem, sed non per nuntium. p. 2.

Donatio facta tacenti an valida sit. 504. p. 2. & an donatio facta absentem coram notario an possit reuocari. 504. p. 2. & seq. & quid si tradita sit iam res alteri, & quid si donas statim obiit an possit reuocari per haeredes. 505. p. 1.

Donatio facta absentem coram testibus an possit reuocari secundum commune, vel secundum I. Regis Alphonsij. 505. p. 1. & 2.

Donas an teneatur de eius ratione sicut, & venditor, vbi respondetur, quod non tenetur, nisi in duobus casibus. 505. p. 2.

De interpretatione donationis in dubio.

Donatio, vel legatio, vel oblatio in dubio quomodo sit interpretanda vbi statuitur pro hoc quae da Regula generalis Patris. 505. p. 2.

Donare pecunia Iohanni an Petrus si praesens dicitur Iohanni dixit Iohanni accipere hac pecunia, nisi de Petri ratione consistere non potest. 506. p. 1.

Donare quando sit quis praesens in dubio secundum ius, vbi pro hoc statuitur regula e. gregaria. & si quaestiones. de simonia. 506. p. 1. & 2.

Donare, aut remittere venditor id quod minus sibi soluit de isto pretio an sit praesens dicitur, an valeat venditor. 506. p. 2.

Donationis titulo an remittere possit mulier quod est in ab amato per fraudem dicendo se esse virginem, vel non habere rem nisi cum vno illo quod non possit. 506. p. 2.

De-

Donatio.

Donata sibi si accipiat pudica mulier quando data sunt sibi causa allicedi ea ad copulam, si non consentiat in copulam anteneatur restituere. 506.p.2. & seq.

Donatio dubia facta ecclesie, quae oblatio dicitur, cui sit applicanda in dubio an prelatio ecclesie, vel canonicis vel ipsi ecclesie. 507.p.1. & de re legata in dubio cui applicanda episcopo, vel prelatio vel ecclesie, p.1. & sequent.

Donatum, vel legatum ubi dicitur donatum filio: Petri an indubio censetur esse donatum contemplatione patris. 507.p.2.

Donata, vel oblata ecclesie, vel imagini, seu capellae cui sunt applicanda in dubio, & quid de collatis religiosi in ecclesijs eorumdem. 507.p.2.

Donatum pro pijs causis quando relinquitur aliquid, an in hac donatione attendendus sit magis cui datur, vel causa propter quam datur, ut dicatur gaudere privilegio donatorum ad pias causas. 508.p.2.

Donata, seu legata pia, quae in multis sunt privilegiata quae nam talia sunt. 508.p.1. & 2. & ad hoc iudicandum attendendum magis an sit ad eum cui datur, vel ad causam ob quam datur. 508.p.2. unde ibi feruntur. 5. corollaria. p.2.

Donata, seu legata ad pias causas hoc privilegio potuntur quod de eis non detrahatur falcidia, sed neq; Trebellianica. 508.p.2. & seq. Secundum eorum privilegium est quod defectu testamenti non vitiantur. 509.p.1.

Donatio inter vivos quomodo differat a donatione causa mortis. 509.p.1.

Donatio quando inuenitur dubia, & incerta circa quantitate donata an valida sit, & an donans teneatur ad plus. 509.p.1. & 2.

Donatio continens verba universalia in dubio quomodo sit exponenda. 509.p.2. & an donans alicui omnia bona sua mobilia per hoc intelligatur donare actiones, vel debita sibi, vel fructus colligendos. p.2.

Donationis dubiae casus circa gratias, & remissiones quomodo sint interpretandi, & an per hoc Rex oppidum donat censetur donare iurisdictionem in illo, & an donans vectigalia censetur ita donare ut recuperetur de 10. vnum. 510.p.1.

Donans expensas an donet interesse, & damna & an facultas donandi cedatur per mandatum cum cessione liberae administrationis. 500.p.1.

Donatio propter, vel gratia facta a principe quomodo sit in dubio interpretanda, & an per hoc quod rex oppidum donat, censetur donare iurisdictionem in illo. 510.p.2.

Donatione, & Regia gratia aliquis damnatus: si restituat ad bona an sint ei restituenda quando iam sunt alteri tradita. 510.p.2. & quae nam sunt exprimenda in impetratione gratiae ut valida sit. p.2.

Donatio ante crimen an sit valida, & an si talis donatio sit onerosa an valida sit censenda. 510.p.2. & seq. & quando fraus in hac donatione praesumatur. p.1. & quid lex Hispanica disponat circa testamenta damnatorum. p.2.

Donatarius an possit bona conscientia retinere bona sibi donata ab eo qui iam commisit crimine ipso facto induces privatione honorum. 511.p.2. & seq.

Donationem reddatur invalida ex conditione impossibili vel iniusta, vel impeditiva, ubi respondetur per aliquos disticta. 512.p.2. & quid in foro conscientiae, & qualiter iudex in hoc casu iudicabit contra donantem in pro, & in contra in dubio. p.2. & seq.

Donatio facta uxori sub hac conditione si caste, vel honeste vixerit an valeat in casu quo ipsa ad secundas nuptias transierit. 513.p.2.

Donatio modalis an modo non subsecuto, & donatio causa lis causa non subsequuta robur valoris habeat. 513.p.2. & seq. & quid si modus non fuit satis explicatus. p.2. & seq. & 514.p.1. & iterum quid de puella cui data sunt dona ut alliceretur, & non consentit. 514.p.1.

Donatio an sit valida si causa mortis Petrus donet Ioanni aliquid credendo esse filium suum falso sua levitate deceptus. 514.p.1. & seq.

Donatione, & legatum an vitiet falsa demonstratio. 514.p.2. & an causa falsa vitiet legatum, aut donationem causamortis ubi exponitur partita. p.2.

Donatum pro remissione iniuriae an possit quis retinere. 515.p.1. & an causa falsa vitiet legatum, aut donationem causa mortis. 514.p.2.

Donatio sub conditione an sit valida, ut quae facta sunt pro patrimonio constituto, ut ordinaretur ab episcopo. 515.p.2.

Donare an possint domini oppidorum tributa ob servitia sibi impesa, vel impendenda. 515.p.1. & 2.

Donatarius qui rem alteri donandam accepit, quia suis verbis mutavit voluntatem testatoris an teneatur eam alteri restituere. 515.p.1. vel. 2.

Donatio facta sub conditione neces donata alienetur an alienatione alteri post a donatario factam invalidet. 515.p.2. & 516.p.1.

Donatum ecclesie sub pacto, ut alienari non possit an hoc non obstante pacto possit per ecclesiam alienari. 516.p.1. & dispositione specialis partitae, & ordinationum regalium circa hoc. p.1. & 2. & an tale pactum valet, ubi excipiuntur aliqui casus. p.2. & aequitas est sequenda.

De donatione Remuneratiua.

Donare prohibiti donatione mera, vel conditionali, vel modalis, an prohibeatur donare donatione remuneratiua. 517.p.1.

Donatio remuneratiua facta filijs quomodo valet. p.1. & 2. 517. & quid si dubitatur an pater legat filio aliquam ob merita liberalitatem, vel ob merita. 517.p.2.

De donatione inter filium, & patrem.

Donatio est inter patrem, & filium prohibita iure. 517.p.2. ubi excipiuntur casus. 4. in quibus talis donatio valet. 517.p.1.

Donatio inofficiosa quae dicitur respectu descendenti quae ascendenti. 518.p.1. & quomodo in parte meliorationis possunt poni grauamina prohibito. p.2.

Donatis, vel melioratis bona (ut talis donatio inofficiosa non reputetur) quomodo, & pro quocumque debet taxari. 518.p.2. & quomodo donatio pro dote in hoc est potior, & de donatione habetis pariter. 518.p.2.

Donatio caritativae legitimis filijs, & habetis pariter vel ascendetes quomodo, & quando sit inofficiosa, quia dimittit legitimam illis debitam. 518.p.2. & seq.

Donari quantum possit aut legari filijs naturalibus. 519.p.1. & an possit donari filijs illegitimis aliquid, & quantum, & quid si sint in aetate, vel ex damnato concubitu. p.1.

Donare, aut legare pater caris legitimae prole aliquid possit filijs ex adulterio a se genitis. 519.p.2. & seq.

Donatio.

Donare an possit pater clericus filio a se in clericali genito ubi proponitur sententia Soti tenenda. 520.p.2. ubi ponitur a iurisdictione pro nepotibus clericorum. p.2.

Donare alimenta an teneantur parentes, vel possint filijs notis, vel ex damnato concubitu genitis. 520.p.1. & sequent.

De beneficiarijs donantibus.

Donare quomodo, & quando, & quantum possint beneficiarij ecclesiastici etiam in profanas donationes, ubi statuitur regula generalis. 521. ubi dicitur ea quae sibi bene reuolunt, aut donant tales beneficiarij ecclesiastici ponuntur aliqua dicta, & corollaria. 521.p.2. & sequent.

Donata a se profane an beneficiarius ecclesiasticus teneatur restituere. 522.p.1. & an concilium Tridentinum annullat donationem profanam beneficiariorum. p.1. & 2. ubi respondetur ad l. Hispanicam. p.2.

De coniugibus donantibus sibi.

Donatio inter coniuges iure est prohibita, excipiuntur tamen. 5. casus, in quibus talis donatio conceditur. 522.p.2. & seq.

Donatio causa mortis, ubi in vita tradita est res donata, an per hoc facta sit irrevocabilis. 523.p.1.

Donare an prohibeatur vir uxori remissionem dotis. 525.p.1. & an possit vir uxori donationem remuneratoriā facere sibi. p.1. & seq. & an in recompensatione senectutis vir possit uxori donare. p.1. & 2.

Donatio inter coniuges alias in valida an possit firmari, & quot, & quibus modis. 523.p.1. & 2. & an confirmetur traditio rei, & an iuramento, & an morte civili. 523.p.2. & sequenti, & an professio sit mors civilis. 524.p.2.

Donatio propter nuptias an morte viri confirmetur. 524.p.2.

Donatio inter coniuges quibus, & quot modis reuocatur. 524.p.2. & seq. & an vi morte confirmetur, requiratur traditio in vita, & an de illa detrahatur falcidia, sicut de legatis. 525.p.1.

Donationes causa mortis factae ab alijs donatoribus in quibus, & quot casibus reuocentur. 525.p.1. & an talis donatio propter conualescentiam donantis censetur reuocata. 525.p.2.

Donatio inter vivos an reuocari possit, & in quot, & quibus casibus, ubi referuntur. 6. casus in quibus reuocatur. 525.p.2. & 526.p.1.

Donatio facta a donatore an causa ingratitudinis possit per haeredes donatoris reuocari. 526.p.1. & 2.

Donatio an ob necessitatem filiorum reuocetur. 526.p.2. & quid si post donationem genuerit quis filios, & hi patre superstiti moriantur, an donatio ipsa tunc reualescat. 527.p.1.

Donans si donationis tempore habebat iam filios, si alij filij ei superueniant an donatio tunc debeat reuocari. 527.p.1.

Donas si cum donat renunciat legi, si vnquam an valeat donatio si postea filij nascatur. 527.p.1. & 2. & an haec dispositio legis habeat locum in donatione facta ecclesie. 527.p.2.

Donatio sub modo si est ob causam an reuocetur in casu quotalis modus non interuenit. 528.p.2. & seq.

Emptio.

Donatio sub modo facta ecclesie si ille modus non seruetur an reuocari possit, & qua auctoritate. 528.p.2.

Donatio facta filio emancipato, vel non emancipato an reuocari possit. 529.p.1. ubi respondetur per duo disticta.

Donatione propter nuptias ex pacto, vel ex statuto an iurari possit vnus coniux ob mortem alterius, & an intelligatur hoc de morte naturali, aut etiam de professione religionis. 529.p.2. & an pater legas celebratur id dare in dotem debitam. 529.p.2.

Donare an censendus sit alimeta qui nutrit infante expositum. 529.p.2. & seq.

Donas debitum debitori, quia nihil ab eo sperabat an post de bonis eius possit sibi recopescere. 530.p.1. & seq.

De promissione.

Donationis actualis quia aliquando promissio quaedam est inchoatio quae ritur an promissio obliget in conscientia. 530.p.1. & seq.

Donatio seu renunciatio legitima facta a filijs iura metu reuerentia inducitur a patre si dicitur dote an teneat in conscientia. 530. & an donatio reciproca proprie non est donatio.

E.

De contractu Emptionis.

Quid sit emptio, & venditio, & de eius diffinitione, & explicatione. 3.p.1.

Emi an possit res propria a proprio domino. 4.p.1. Emptio rei quae ambigitur an aliena sit an valida sit in conscientia. 4.p.2. & an emptio alicuius iuris quod dubitatur an sit iuramentum an tolerantia possit ibidem.

Emi an aliquid possit ab Aegyptijs Gitanos Hispanicis nuncupatis vel ab alijs, qui praesumuntur latrones, & qualiter in hoc casu facienda est restitutio. 5.p.1.

Emerit si quis bona fide rem alienam, & eam bona fide dote alteri vendiderit, an aliquid emptori, vel domino appareti restituere teneatur. 5.p.1. & 2. & quomodo, & in quibus casibus ibidem.

Emerit bona fide rem alienam si ea bona fide alteri plus vendidit, an illud plus domino post appareti restituere teneatur. 6.p.1. & seq.

Emi an possit res litigiosa. 6.p.2. Emi minoris quam valet tempore solutionis paga acerba, & debita in futurum soluenda an possit. 6. pag. na. 2.

Emerit minoris chirographa in futurum recuperanda an in conscientia sit licitum sicut fit Aragonia. 7. pag. na. 2.

Emerit aut redimere minoris possit debitor debitum a se soluendum, quia illud creditori suo egerit anticipat soluit. 7.p.2.

Emens bona fide boues, quos venditor non habet, & eos ei locans vtrum ad restitutionem possit teneatur, & pag. na. 2.

Emens censum si sit iustum, ut contingit quidam taxamine, si m普利 an post conscientiam rei factus ad aliquid restituendum teneatur. 8.p.2.

Emi an possit in aliquo casu filij qui a parentibus exponuntur venales. 9.p.1. & an eorum emptor si rursus eos vendat emptorem secundum de qualitate illius seruitutis admoneat teneatur ibidem.

Emi an possit homo liber sui iuris compos. 8. pagina secunda.

Emerit an liceat se vendentes spontaneè vel se iudices ad trime. 9.p.1.

De Emptio.

Emere an liceat mancipia male capta à barbaris del Brasil, quæ destinata habentur ad mortem, vt eis veltantur ipsi barbari. 9. p. 1. & 2.

Empta sic mancipia, quæ voluntarie vendunt vt redimantur à morte in vera mancipia fiant per hanc redemptionem eos emensum. 9. p. 1. & 2.

Empta supradicta modo mancipia, an habeant privilegium se redimendi computando seruitia exhibita dominis in pretium suæ redemptionis. nu. 10. p. 2.

Emptores à Ethioptum, siue causa negotiationis illos emant siue pro proprio seruitio an peccent eos sic emendo, & an aliqua obligatione restitutionis hinc implicentur. 11. p. 1. & seq.

Ementes mancipia causa negotiationis quam examinationem tenentur facere, & an de facto possint fieri tale examinatione. 12. p. 1. & 2.

Ementes à Ethioptes existente fama publica, quod illicite redacti fuerint in seruitutem, ad quid teneantur. 12. pagina 2.

Emetes hos à Ethioptes non causa negotiationis, sed pro suis ministerijs an à culpa excusentur, & à restitutione. 13. p. 1. & 2.

Ementes à Ethioptes dubitantes de eorum seruitute, & libertate qualiter exonerare teneantur suas consciencias in hoc casu. 14. p. 1.

Emetes bona fide hæc mancipia ex regione de Guinea, vel Caboverde stante fama publica iniuste sunt capta ad quid postea teneantur. 14. p. 2.

Emere an possit quis à seruis quæ ipsi vendenda asportant. 14. p. 2. & 15. p. 1.

Emetes aliquid ab à Egyptijs Gitanos inter nos nuncupatis, qui furcs præsumuntur an teneantur empta rem restituere, & quomodo. 15. p. 1. & seq.

Emere an possit licite mancipia hæc suam libertatem ex parte sibi allunde lucro. 15. p. 1.

Emi an possit officium procuratoris. 18. p. 2.

Emes oues indeterminate ceterum scilicet ex numero milliū post 6 menses sibi tradendas an earum possit expetere fructus. 20. p. 2.

Emptum aliena pecunia an sit ementis an vero à domino pecuniæ vendicetur. 33. pag. 1. & de re empta à marito ex bonis dotilibus, vel cum pecunia hereditatis, cuius res illa fiat ibi. p. 2.

Emens boues pro colendo agro communi aut aliquid emens pro reparatione possessionis communis an has expensas repetere possit. 34. p. 1.

Emptionis, & venditionis contractus quomodo illud axiomata admittant valere res quæ vendi possunt. 39. p. 2. & seq. & in quibus mercibus habeat locum. 40. p. 1. & 2. & quomodo intelligatur quod emetes & vedetes possunt se decipere vsque ad dimidium iusti pretij. ibidem.

Emptionis, & venditionis contractus ob qualis, & quanta de ceptione in foro exteriori non toleratur. 41. p. 1. & ad resolutionem contractus quid sit probandum. p. 1. vbi consilium traditur à Nauarro. p. 2.

De Emptione quo ad pretium.

Emere an possit quis iura regalia redimibilia pro. 14. aut 16. ab eo qui pro. 20. ea sibi comparauit à rege. 5. p. 1. vbi queritur an alia iura pretio legali constituta. 14. mercari sibi quis possit pro. 12. p. 1. & seq. vbi respodetur per conclusiones. 4.

Emere an liceat bractes argenti minori pretio quæ gradus

argenti, id est, quilates eius iuxta legis taxam valent sicut fit in noua Hispania. 7. vbi agitur de casu quodam celebri Mexici circa hoc ventilato. 7. p. 2. & seq. vbi per. 2. conclus. resp. & soluuntur arg. fortia in contra.

Emptor an in ordine ad emptiones, & venditiones soluetur do pretium in pecunia aurea, aut in bracteis argenteis possit ea extimare plurius quam taxa valent. 59. pagina. 2.

Empta, vel dono accepta à rege veftigalia an possit emptor aut donatarius ad perpediculum taxæ, id est, ex 10. vnum exigere. 66. p. 1. vbi sententia Soti acceptatur contra Cordubam.

Emere an possint rex, & sui officiales pro suis vltibus victualia, vel alia necessaria absq; alla intergra pretij compensatione. 90. p. 1. & seq.

Emere an possint licite domini in regno Valentie hædum pro vno argento, vel gallinâ pro modico pretio à se taxa. 90. p. 2.

Emere an possint gallinarij regis gallinas minori pretio quam valent. 90. p. 2.

Emere an liceat operas operariorum ad officia publica construenda minoris, quam soliti sunt se alias locare. 91. pagina. 1.

Emere an potuit Ioanes nomine proprio, aut Petri potera sagiminis à macellario pecunia anticipata minoris quæ valerent tempore traditionis. 91. p. 1. & 2. & decisio huius casus desernit ad multa.

Emptor an ratione possessionis non statim sibi tradita possit diminuere pretium. 92. p. 2. & seq.

Emere an liceat res subhastatione positas minori pretio quæ legalis taxa si sit pro eis posita dicat. 93. p. 1. & 2. vbi dubia, & dura opinio Garcie explicatur.

Emetes res subhastatione positas quæ dicitur eas emere iusto pretio, & quæ dicitur iniusto. 94. p. 1.

Emens cum pacto de retro vendendo an teneatur restituere fructus perceptos à tempore in quo sibi oblatum est pretium à venditore. 103. p. 2. & seq.

Emptio facta cum pacto de retro vendendo si fuit vera transferat statim periculum in emptore, ita vt venditori locare eam possit. 104. p. 1.

Emere mille oues obligadovenditore ad eas redimendas post factam acceptam cum alijs iniquis conditionibus vsurarius est contractus, & frequens, vt ait Sotus. 104. p. 1. & seq.

Emptio cum pacto de retro vend.

Emere prædicia vel pecora ab eo, qui creditur eam non habere cum locatione earum facta venditori pro certa pensione vtura est pessima. 104. p. 2.

Emptio cum pacto de retro vendendo vt licita sit quas nã conditiones exigat. 105. p. 2.

Emere Oliuetum minoris cum conditione vt intra annos à venditore redimatur an sit licitum vbi variare videtur super hoc Metinã, & Nauarrus. 105. p. 2.

Emptio & venditio vera non presumitur quæ dicitur pacto de retro vendendo modico constituto pretio. 106. & quod nam sit istud modicum pretium quod pignorationis, & non venditionis presumptionem inducit. ibid. pagina. 1.

Emptio cum pacto de retro vendendo an licita sit quando coniungitur cum locatione rei sic empta facta venditori. 106. p. 2.

Emptionis, & venditionis contractus cum pacto de retro vendendo

uendendo, an requirat verum animum. contrahendi emptionem & venditionem. 107. p. 1.

Emptioni cum pacto de retro vendendo, an necessaria sit ista conditio, scilicet, ne pactum fiat, quod res sic empta, vtura tempore redimi non possit. 107. p. 2. & seq.

Emptioni cum pacto de retro vendendo, an necessaria sit ista conditio, quod malit emptor ne redimatur. 107. p. 1. vbi in hac perplexa questione variant Syluest. & Nauar.

Emptioni cum pacto de retro vendendo, an sit necessaria illa conditio, quod emens cum tali pacto non sit solutus dare ad vsuram. 108. p. 1.

Emptio cum pacto de retro vendendo adiuncta, locatone, an sit licita. 108. p. 2.

Emptionis contractus cum pacto de retro vendendo quando ob deceptionem interuenientem venit rescindendus, & an emptor tunc fructus restituere teneatur & qualiter. 108. p. 2. & seq. vbi variant DD.

Emptionis cum pacto de retro vendendo quale sit pretium iustum. 109. p. 2. vbi distinguitur duplex valor. p. 2. & seq.

Emptor rei cum pacto de retro vendendo, an majori pretio, quam empta est possit eam venditori reuere. 110. p. 1. & seq. vbi inferuntur duo corollaria. p. 2. & seq.

Emptio cum pacto de redimenda re à venditore, quæ damnatur à Metina Salmantic. in quibus casibus sit reprobata, aut liceat explicatur. 111. p. 1. & 2. vbi soluuntur argum. in contra.

De contractu dicto Hispanice, baratas.

Emere, an liceat minoris merces quas indigens pecunia emit ad creditum pro maiori pretio quod barata hispanice nuncupatur. 113. p. 1. & sequenti vbi respondetur per 3. dicta.

Ementes anticipata solutione an hac ratione possint minuere pretium vbi causa illudicanda questione ponuntur. 9. arg. & soluuntur. 17. p. 2. & seq.

Emptor, an quia anticipatiue emit, possit minus pretium soluere, vel emere pretio infimo. 132. p. 1. & seq. vbi ponuntur fortia argumenta ad dilucidandam materiam.

Emere paratus anticipata solutione merces futuras vt arbitretur, an merces magis, vel minus tempore traditionis valeant attendere habere opinionem communem, & cursum regionis. 134. p. 1. & ibi, de contingencia cuiusdam casus in noua Hispania. p. 1. & seq.

Ementes anticipata solutione propter incertitudinem à prætaxado certo pretio à principio abstinere debent propter periculum. 135. p. 2.

Emens merces futuras anticipata solutione dupliciter potest eas emere, prout considerantur, scilicet in potentia, vel in substantia. 136. p. 1. & 2. vbi soluuntur argumenta Albornozi.

Emens anticipata solutione dupliciter potest celebrare contractum emptionis. 136. p. 2.

Emens anticipata solutione merces, an licite possit eas emere minoris, id est, infimo pretio, quo tempore traditionis earum valebunt. 140. p. 2. & 141. p. 1. & seq. vbi postis arg. respondetur per 9. conclus.

Emens anticipata, si ratione lucri cessantis, minoris merces emat (cum opus sit eis eas emere) vsurarius esse conuincitur. 141. p. 2.

Emens anticipata solutione, si inde cesset sibi lucrum,

Emptio

quia anticipatè soluit, an possit hac ratione minoris merces emere. 141. p. 2.

Emens anticipata solutione merces, an infimo pretio quo valeat tempore traditionis possit eas emere. 142. p. 1. & seq. & ibi de emptione rei futuræ taxa prioris pretio. p. 1. vbi soluuntur arg. in contra. posita. p. 1. & seq.

Emere paratus anticipata pecunia, si credat certo merces futuras magis valituras, quam minus, non potest eas minoris emere. 135. p. 1.

Emptio, & venditio duplex, scilicet perfecta, & imperfecta. 142. p. 2.

Emptionis perfecta anticipata solutio est pura, & ideo eius naturam sequitur. 143. p. 1.

Emptæ res pecunia anticipata quedam sunt mutabiles, scilicet, & quedam sunt inlogabiles. 143. p. 1. vel 2.

Empta res si ad creditum futere prius venditur, an quia post hunc contractum emptor statim offert solutionem possit eas infimo pretio emere. 143. pagina. & seq. vbi solutio Garcie examinatur. 144. p. 1.

Emens à principio riguroso pretio ad creditum, si venditor interim possessionem retinet, & fructus, an potest conuenire, vt iam hac de causa non riguroso pretio, sed infimo eam soluat. 144. p. 1. & seq.

Emens res vsu consumptibiles pretio riguroso ad creditum, an post, quia eas sibi venditor statim non tradit possit hoc diminuere pretium. 144. p. 2.

Emens anticipata solutione rem, eam non censetur mutare vendenti contra Albornozi. 144. p. 2.

Emptio anticipata est duplex, scilicet, perfecta & imperfecta. In emptione autè anticipata solutione perfecta, si sit rei consumptibilis, continet implicitum mutuum. 145. p. 1.

Emptione imperfecta anticipata solutione facta non conceduntur, aut mutuantur merces virtualiter interim venditori, dum venditor eas non tradit. 145. p. 2.

Emptionis perfecta, & imperfecta distinctio fundamentum habet in Syluestro, & Caetano. 145. pagina. 2. & seq.

De emptione lanarum.

Emere lanas anticipata solutione minoris, quam tempore traditionis valent, an sit contractus vsurarius, aut licitus, questio est celebris. 148. vbi variant Doctores, & respondetur ad nouiter obiecta per Garciam.

Emere lanas anticipata solutione minoris, quam tempore traditionis valent esse licitum, vt Burgenses mercatores aiunt, Victoria, & Parisienfes Doctores responderunt. 146. vbi ponuntur 5. arg. fortia in contra. pro parte, scilicet, negatiua, & tandem probabiliter soluuntur. p. 1. & seq.

Emere lanas anticipata solutione in magna copia anticipata solutione minoris aliquantulum pretis transuehendis in Flandriam licitum esse probabiliter defenditur contra fere communem. 147.

Emere lanas anticipata solutione minoris pretij licitum esse tribus rationibus probabiliter probatur. 147. p. 1. & 2. vbi respondetur obiectionibus.

Empta merces tunc minus valent, quando tempore traditionis minus vtiles sunt. 147. p. 2. probat. 2.

Emptio lanarum anticipata solutione facta, si secum afferat pericula ratione hac, tales lanæ minoris emi possunt. 148. p. 1. vbi respondetur obiectionibus.

Emptio.

Emptio lanarum si anticipatè non fieret, deinde præparari commodè non possent, vt transueherentur in nauigijs, idè minus valerent. 148. p. 1. vel 2.
Emptas merces lanarum mercatores qui transferunt in Flandriam, an vendere plures eas ibi possint ad creditum, quam inuenitur de præsentia. 148. p. 2. & sequent.

Emptores lanarum qui anticipata solutione eas emerunt, an possint ante earum traditionem eas alijs reuendere cum lucro. 149. p. 1. & seq. vbi respondetur ad arg. in contra.

Emptor rei que nullo subiacet periculo illud est iustè pretium, quod tempore traditionis valet. 149. p. 1. & seq. in solut. ad arg. in contra. p. 1. & 2.

Emere anticipatè lanas minoris non est virtuale mutuum cum lucro contra Merinam Salmanticensem. 149. p. 2. vbi respondetur ad replicam Garcia. 150. p. 1.
Ementes lanas in magna copia anticipatè non possunt commodè pacisci, vt pretium prælolutum referatur taxandum in futurum. 150. p. 1. & seq.

De monopolijs in emptio- nibus.

Emptores mercium à gabelladores nūcupati, qui causa reuendendi eas emunt nociui solent esse in republica, examinatari tamen, an in aliquibus casibus excusari possint. 153. p. 1. & 2.

Quoad monopolia.

Emptores mercium à gabelladores nūcupati, qui causa reuendendi eas emunt, licet nociui sint in republica regulariter, an in aliquibus casibus excusari possint. 153. p. 2. & seq.

Emptores annona à gabelladores nūcupati, quibus modis precent victualia sibi sic acceruando. 153. p. 2. & seq.

Emptionis inuoluntariæ, & nullæ tria proponuntur iudicia. 161. p. 1. vbi ponuntur duo corollaria emptionis inuoluntariæ.

Emptionis, vel venditionis contractus non est retractandus, vbi dolus non dedit causam contractui: sed tantum dampnum est reparandum. 161. p. 2. vbi infertur insignis fraus artificum. p. 2.

Emptionis contractus, vbi dolus dedit causam contractui, quando reuendendus est ab emptore approbari denuo, ita vt non sit retractandus. 162. p. 2. & quid circa hoc in foro exteriori. 162. p. 1.

Emendo, vel vendendo, vel commutando, an potest quis nummos argenteos distrahere, sine eorum pretij diminutione tempore quo magis valent: quando in futurum sunt minoris valituri, idq; innotescit secretò eos commutanti. 170. p. 2. & seq.

Emptor valoris rei non ignarus eiusdem valoris ignarum venditorem, an de eo admonere teneatur. 175. p. 1. & seq. vbi causa illucidandæ quæstionis tria proponuntur arg. p. 2.

Emptor, & venditor si ignorent valorem, an vendendo, & emendo se fortunæ committere possint. 176. p. 2. vbi infertur corollarium.

Emptor qui admonet in confuso, & in generali venditorem de maiori valore rei, an minoris possint eam tunc mercari, quam valet. 176. p. 2. vbi variant Doctores super hoc. 177. p. 1.

Emptor, si protestatur rem magis valere, & simul protestatur, nihilominus quod ipse non vult dare pro ea nisi minus, an ratione donationis præsumptæ, & minus iusto soluit possit sibi retinere. 177. p. 1.

Emptor emens fasciculum lignorum, vbi depræhendit lignum salutare, atque idè maioris valoris, an teneatur de hoc admonere venditorem ignarum, & idem de fasciculo herbarum. 179. p. 1. in solu. ad argum. in contra. & quid de gemma pretiosiori inter accerzum communem gemmarum contenta ibid. p. 1.

Emptor, an venditori res eius valori conscio possit minus soluere, quam valet. 179. p. 2.

Emptor, vel venditor sciens valorem rei, si donet magis datur, vel minus recipitur, an sit valida donatio. 180. p. 1. & seq.

Emptor qui emit rem ab eo, qui eam minoris emit spontè, vt ex eius pretio suppetat, sibi pecunia ad ludos & ad scortationes, an aliquid restituere teneatur. 180. & 181. p. 1. vbi ponuntur. 3. argum. in contra.

Emptor si admonuit venditorem de valore maiori mercis, si venditor putans minoris valore promissori pretio eas dat, an tunc venditori aliquid restituere teneatur. 185. p. 1. & seq. vbi limitatur conclusio probabilis, & quid in casu vbi sciens plures valere minoris eam vendidisset. 186. p. 1.

Emptor qui à principio vi pertractus est ad emendum, an per hoc quod postea statuit rei empti percipere fructus ratificare videatur contractum. 190. p. 2. & seq. vbi proponuntur. 2. arg. & responderetur per. 2. dicta. 191. p. 2. & 2.

Deceptio circa emptionem.

Emens qui emendo animo soluendi pretium caret, an retinere rem emptam, & fructus eius possit. 193. p. 1.

Emens ad creditum, qui se non se fore soluendum, an valide contrahat emptionis contractum, vbi variantibus doctoribus ponitur sententia auctoris. 193. p. 1.

Ementi magnam copiam olei, quia deceptus est ex literis ab alio fictis, & proiectis, an sit aliquid restituendum pro damno, ex deceptione incurso. 194. p. 1. vel 2.

Emptionis, vel venditionis contractum iniens cum impotente ad restituendum alijs suis creditoribus, quia non habet, nisi bona aliena, an validum contractum ineat in conscientia. 194. p. 2. vbi ponitur regula Scoti ad hoc conducent.

De emptione quoad partitio- nem fructuum.

Ementes, vel vendentes, qui contrahendo nihil eminare de partitione fructuum rei venditæ quomodo debeant eos inter se partiri. 194. pag. 2. & sequent.

Emptæ rei fructus quomodo partiendi. 195. p. 1.
Emptæ rei fructus quomodo applicandi. 195. pag. 2. & seq.

Emptio facta rei cum pacto, vt venditor eam possit intra certum terminum alteri emptori plus danti vendere, cui tunc accidente casu fructus sint restituendi. 196. p. 1. & 2.

Empta domu, vel possessione, an censeatur emptæ res in ea contenta. 196. p. 1. & an tunc vasa censeantur emptæ, & torcularia, & molendina in possessione emptæ contenta. p. 1. & 2. & quid de plantante arbores in horto alieno. 196. p. 2.

Emptor

Emphyteosis

Emptor, vel venditor si se deceptum videt in emptione, vel venditione, an possit sibi secretò recompen- sare. 196. p. 2. & seq. vbi admonentur confessores, vt in nullo casu admittant compensationem iam factam nisi de liquido debito. 197. p. 1.

Emptor debens pretium pro duabus rebus emptis possessionibus, si pro vna tantum pretium soluat, pro qua earum tale pretium sit computandum inquiri- tur. 198. p. 1.

Emptor ad creditum, vel alicuius debitor, si suo credi- tori aliquid dederit, an sit in solutionem debiti computandum. 198. p. 1. & seq. vbi disputatur obiter, an ignoranter audiens missam de præcepto præceptum impleat. p. 2.

Emptionis, vel venditionis contractus collatus in al- terius arbitrium sit validus. 199. p. 1.

Emens modico pretio redditus à ciuitate angustiata bello, & demum facta pace lucratur. 10. pro vno, an sit iniustus, & vfurarius. 199. p. 1.

Emptionis contractus, an sit dum quidam dant pecu- nias ecclesiæ pro possessionibus post mortem ip- sorum reuersuris ad ecclesiam, & an iustus sit. 199. pag. 2.

Emptionis contractus, an sit, & licitus dare centum monasterio, vt dantes annuatim in vita sua reci- piant. 16. cum pacto vt monasterium, vbi liberit redditis centum se possit liberare. 199. p. 2. & seq.

De contractu Emphyteotico

Emphyteosis quid sit, & de eius diffinitione. 431. & quid significet emphyteosis, & emphyteotæ no- men quid importet. 431. p. 2.

Emphyteotico contractui conuenientia numerantur. 432. p. 1. & 2. & an emphyteota acquirat possessionem ciuilem. p. 1. & 2. & an contractus hic necessario sic- ri debeat in scriptis. p. 2. & seq.

Emphyteoticus contractus an requirit, quod in introi- tu ipsius contractus aliquid detur. 433. p. 1.

Emphyteoticus contractus quomodo à contractu cen- sus secernatur. 433. p. 1. & 2. & an per contractum cen- sualem transferatur directum dominium pos- sessionis subiecta censui. p. 2. vbi Albornozius opti- time exponit sententiam Iuristarum.

Emphyteota, an teneatur soluere pensionem, si pos- sessio emphyteotica quoad substantiam ex toto, vel in parte perit. 434. vbi stantibus varijs opini- bus respondetur per distinctionem. 434. p. 1. & 2.

Emphyteota, an teneatur soluere pensionem de eo, prædico quod propter bellum ingruens incultum mansit, vbi variantibus legistis respondetur per su- pradicta. 434. p. 2. & 435.

Emphyteota pensionem non soluens annuam, an à suo iure cadat. 435. p. 2. & seq. vbi accessorie quæ- ritur, quid operentur in iure hæc verba ipso iure, vel ipso facto. 436. p. 1.

Emphyteota priuatus triennio non soluens à iure em- phyteotico cadit ipso iure. 436. vbi accessorie po- nitur theoria conueniens ad multa, & fallentia- istius regulæ, scilicet, quod leges dicentes ipso fa- cto indigent sententia declaratoria. 436. p. 1. & seq. ad iuncta alia regula. p. 2.

Emphyteota priuati, an ante declarationem iudicis cadat à iure suo vbi duplex declaratio requiritur. 436. p. 2. & seq.

Emphyteota, siue priuati, siue ecclesiæ qui triennio, aut biennio non soluit, possit suam moram soluere.

do purgare, & in quanto tempore. 437. p. 1.
Emphyteota quado dicitur celeriter compensare, vt sic dicatur purgare moram. 437. p. 1. & 2.

Emphyteota qui citra culpam suam in termino pen- sionem non soluit pœnam commissi incurrit. 437. p. 2. vbi casus commissi, vel non commissi nume- rantur. p. 2. & seq.

Emphyteota, an si soluerit partem cadat à toto iure. 437. p. 2. & quid si ignorauit rem emphyteoticam esse, & ideo non soluit. p. 2. & seq. & quid si pro fi- lijs recepit emphyteosim, & delinquit ipse non sol- uendo, vel aliter. 438. p. 1.

Emphyteosi an priuerur filia, quæ fuit instituta hæres in certa re cum conditione, vt esset tali re conten- ta. 438. p. 1. & quid si hæreditate per mortem vacã te triennio pensio non fuerit soluta. 438. p. 1.

Emphyteota si dum litigar cum domino, soluit pen- sionem nihil protestando quo nomine soluit, an domino vincente in causa cadat in commissum, vbi temperatur sententia Syluest. 438. p. 2.

Emphyteota si non soluit pensionem triennio, quia detentus est in carcere, an eadat à suo iure. 438. p. 2. & seq.

Emphyteota, an citra voluntatem domini possit re- emphyteoticam missam facere, vt sic liber fiat à præstanda pensione. 439. p. 1.

Emphyteota an possessione, vel domu, igne combu- sta & postea reparata, teneatur perdurare in solu- ta pensione. 439. p. 1. & quid si ædificium corrui- t. p. 1. & 2.

Emphyteotam lapsam à iure, an possit expellere do- minus directus, si recepit post pensionem pro so- lutione præteriti. 439. p. 2. vbi variantibus docto- ribus respondendo subiungitur præsumptio ratio- nabilis. 439. p. 2. & seq.

Emphyteota, an cadat à iure suo, si ipse non soluerit pensionem, sed alius, vbi respondetur negatiue; & probatur per exempla similia. 440. p. 2.

Emphyteosim, an retinere possit filius renuntias hæ- reditari paternæ. 440. p. 2. & 441. p. 1.

Emphyteoticum contractum, an inire possit pater su- per possessionem filij, super quam habet vfumfru- ctum eam dando in emphyteosim. 440. p. 2.

Emphyteosis ecclesiæ, an ad monasterium transire possit, si emphyteota illud ingrediatur. 441. p. 1. & an liceat pacisci de non expellendo emphyteo- ta, etiam si pensionem non soluat. 441. p. 2. & de alijs ibi appositis pactis.

Emphyteota, an contra dominum directum præscri- bere possit. 441. p. 2.

Emphyteota, an sine consensu domini directi alium emphyteotam instituere possit, vel alij locare, vbi contra Garcia tenet auctor negatiuam nisi. 442. p. 1. & 2.

Emphyteotica rei alienatio quænam est prohibita cum multa sint alienationum genera. 442. p. 2.

Emphyteota, an possit dare alteri re emphyteoticã in emphyteosi sine consensu dñi directi. 442. p. 2. vbi probatur negatiua concl. 3. rationib. 443. p. 1.

Emphyteoticus contractus, aut an locationis in dubio; an censeatur iniri, & quomodo id cognoscatur. 443. p. 2. & tertius emphyteota alienans, an primi, aut secundi emphyteotæ consensum teneatur re- quirere. 443. p. 2.

Emphyteota ecclesiæ, vel priuati, an possit sine domi- ni directi consensu meliorationes, quas fecit in re emphyteotica donare. 443. p. 2. & seq.

b 2 emphy-

Emphyteosis.

- Emphyteota quare possit donare, & non vendere sine consensu domini directi. 444. p. 1. & an sine requisitione domini directi possit donatum inducere in possessionem. p. 2.
- Emphyteota ecclesiarum, an sine consensu ecclesiarum possit donare meliorationes, & ius quod habet in re emphyteotica legare. 444. p. 2.
- Emphyteota an possit rem emphyteoticam permutare, aut in piguis dare, sine voluntate domini directi, vel insolutum dare. 444. p. 2. & seq.
- Emphyteota an sine consensu domini directi possit emphyteosim permutare, ubi opinio affirmatiua probabiliter defenditur, licet tutior sit affirmatiua. 445. p. 1.
- Emphyteota vitrum sine consensu domini possit impignorare rem emphyteoticam. 445. p. 1. & 2. & vitrum possit in solutum dare, ibi. p. 2.
- Emphyteota ecclesiarum meliorationes rei emphyteoticæ venditurus, an seruaturus est aliquam solemnitate, & in quibus est ea seruaturus. 445. p. 2. ubi responderetur quod ista solemnitas seruanda est in 4.
- Emphyteota an possit dominus directus negare licentiam ad vendendam possessionem emphyteoticam personæ pauperi & parum fidæ, ubi expeditur sententia Garciz. 446. p. 1.
- Emphyteotica possessionis alienandi solemnitas requisita, an in aliquibus casibus deficiat. 446. p. 1.
- Emphyteota priuati an ius suum, & meliorationes factas in re emphyteotica possit vendere sine tanta solemnitate. 446. p. 1. & 2.
- Emphyteota superficiarius ecclesiarum, qui in solo ecclesiarum edificauit domum, an eam venditurus teneatur seruare prædictam solemnitate. 446. ubi variant doctores. p. 2.
- Emphyteota in quinq; casibus cadit à iure suo. 446. p. 2. & seq.
- Emphyteota an cadit à iure suo, si res tradita non sit, vel si tradita sit cum conditione, si dominus directus velit. 447. & quid si simpliciter vendidit & tradidit sine consensu domini, & post eam redemit. 447. p. 1. ubi notabile assertum Nauar. adijcitur.
- Emphyteota in quibus casibus cadit à suo iure, & quæ sunt illi casus declaratur. 447. p. 1. & 2.
- Emphyteota cadit à iure suo propter deteriorationem factam in re emphyteotica, qui est 6. casus, qui tamen tripliciter limitatur. 447. p. 2. 448. p. 1.

De laudemio.

- Emphyteotica possessio dum transit ad alium emphyteotam, an laudemium sit soluendum. 448. p. 1. & 2.
- Emphyteota si heredem extraneum instituat in re emphyteotica, an laudemium tunc debeatur. 448. p. 2. ubi sententia glossæ notatur. p. 2. & seq. ubi tangitur, an permutatum rem emphyteoticam soluendum sit laudemium. 449. p. 1.
- Emphyteota an teneatur ad legem de soluendo laudemium ante condemnationem, ubi constat ei deberi ex lege. 449. p. 1. & an laudemium sit pœna, vel interesse. p. 1. & 2.
- Emphyteota dum in dubio est propter varias sententias doctorum, an in aliquo casu debeatur laudemium, an cogendus sit à confessore illud soluere, & ibidem de tribus dubijs. 449. p. 2.
- Emphyteota licet laudemium soluere teneatur in alienatione rei emphyteoticæ, tamen fallit hæc regula in 6. casibus. 549. pag. 1. & 2. & in sexto casu, quando vendit eam alteri locio, an tunc teneatur

Fideiussio

- ad laudemium.
- Emphyteota soluens laudemium de terra pauci valoris, ubi sunt edificata magna palatia, qualiter æstimauit laudemium. 450. p. 2. & quid si emphyteota pro multis annis vult soluere. p. 2. & quid si filius proprietarius vendat rem emphyteoticam in qua pater est usufructuarius, ibi. p. 2.
- Emphyteota si alienat rem emphyteoticam in qua vnus est usufructuarius, & alius est proprietarius, cui nam debita erit quinquagesima, an proprietario, an usufructuario. 450. p. 2. & seq.
- Emphyteota si vendat meliorationes factas in re emphyteotica domino directo, an tunc teneatur soluere laudemium. 451. p. 1. vel. 2.
- Emphyteota quotam partem pretij alienationis rei emphyteoticæ teneatur in laudemium soluere directo domino. 441. p. 1. vide ibi assertionem Garciz.
- Explanatio axiomatis communis, scilicet, tanti valeret, quanti vendi possunt. 39. p. 2. & seq. & in quibus mercibus habeat locum. 40. p. 1.
- Explicatio axiomatis communis, scilicet, quod possunt contrahentes se decipere, vsque ad dimidium iusti pretij. 40. p. 1. & seq.

De contractu fideiussionis.

F.

- F**ideiubere qui nam possint, ubi statuitur regula generalis, scilicet, fideiussoris officio fungi potest quilibet qui suorum bonorum liberam administrationem obtinet. 361. p. 2. & seq.
- Fideiubere, & satisficere in quibus casibus mulier possit pro alio. 362. p. 1. & an in casibus in quibus vxor fideiubere permittitur requiratur consensus viri, p. 1. & 2.
- Fideiussisse pro marito tacite in quibus casibus maritus iure censeatur. 362. p. 2.
- Fideiubere, aut se obligare per viam contractus, vel aliter in absentia viri an possit vxor. 362. p. 2.
- Fideiussio ex metu reuerentiali mariti præstita ab vxore, an valida sit in conscientia taliter quod teneatur ei astare. 363. p. 1.
- Fideiubens mulier ex metu reuerentiali mariti sui, an possit postea bona dotalia & paraphernalia, quæ habet abscondere ne causa fideiussionis in eis executio per iudicem fiat. 363. p. 1. & seq. ubi additur nota pro sic fideiubentibus vxoribus metu maritorum. p. 2.
- Fideiubere an possit clericus pro laico. 363. p. 2. ubi queritur, an aliquando religiosus possit fideiubere. p. 2.
- Fideiussioni à prælato antecessore factæ prælatus ei succedens an stare teneatur. 363. p. 2. & seq.
- Fideiussor qui promisit in iudicio præsentare paulum & postea paulus, quia patrauit homicidium aufugit, an teneatur pro fideiussione soluere pœnam signatam. 364. p. 1.
- Fideiussor in causa criminali interponi non potest. 364. p. 1. & seq. ubi lex Adriani de fideiussoribus proponitur. p. 2.
- Fideiubentes plures, & cautionem præstantes super aliquod nihil exprimentes quomodo censeantur se obligasse, an in solidum, an pro rata. 364. p. 1. vel. 2. & quid si vnus in hoc casu persoluerit suo nomine debitum, ubi doctrina iuridica traditur. p. 2. & seq.

Fide-

Locatio

- Fideiubentes mulieres, & renuntiantes velleiano rebelliones teneantur sic admoueri, vt intelligant renuntiationem quam faciunt. 365. p. 1.
- Fideiussorem an teneatur id dare postea, qui tempore contractus non est admouitus, vt eum consignaret. 365. p. 1. ubi traditur quando consignandus est fideiussor. p. 1. & 2.
- Fideiussionem, aut cautionem teneatur præstare vsus fructuarius, & an illa non præstita tuta conscientia possit vti fructibus. 365. p. 2.
- Fideiussor an conueniri possit in iudicio presente debitor principali, & in discussione. 365. p. 2.
- Fideiussor si vsuras soluerit creditori, an eas repetere possit. 366. p. 1. vel. 2.
- Fideiussoriam cautionem præstans, an sua bona diuendere possit, quando sic diuendendo sit impotens ad soluendum debitum. 366. p. 1.
- Fideiussor an liber maneat à debito soluendo, si creditor prolatauit terminum solutionis, vltra terminum fideiussionis. 366. p. 1.
- Fideiussor an liber maneat à debito soluendo in aliquibus casibus, & in quibus casibus agere potest contra debitorem, vt eum ante solutionem à fideiussione liberet. 366. p. 2.
- Fideiubere prohibiti qui sunt, & an cum debitor abest à terra concedendus sit terminus fideiussori an sequam soluat ad eum reducendum. 366. p. 2. & de tutoribus, & curatoribus cauentibus. p. 2.

De contractu locationis.

L.

- L**ocationis contractus quid sit, & de eius definitione. 395. p. 2.
- Locari quæ hæres possint, ubi ponitur regula generalis, scilicet, quod omnia illa locari possunt, quæ venditioni possunt exponi. 395. p. 2.
- Locari res quomodo licite, vel illicitè possint. 395. pag. 2.
- Locari an possit pecunia pro eius locatione aliquod interesse capiendo. 395. p. 1. ubi postea distinctione respondetur ex mente D. Tho. p. 1. & 2.
- Locari an possint fructus rei ecclesiasticæ vltra triennium. 396. p. 2. ubi obiectione posita ex Concilio Tridentino respondetur ad questionem. p. 2. & seq. & an extrauag. ambrosiense sit ubique recepta, & de factis contingentiæ Salmantica.
- Locatores fructus rei ecclesiasticæ prouinciæ practicam, & vltimam obseruare debent. 397. p. 2. ubi explicatur illæ duæ particule in extrauagante ambrosiense, scilicet, præterquam in casibus iure concessis, & illa particula vltra triennium. p. 2.
- Locationem fructuum rei ecclesiasticæ vltra triennium quam extrauagans ambrosiense prohibuerat, an Concilium Tridentinum reuocet. 397. p. 2. & seq. ubi agitur quomodo vna constitutio reuocet aliam. 398. p. 1.
- Locationes beneficiorum, si anticipatis solutionibus fiant secundum Conc. trid. non sunt validæ in præiudicium successorum, neque in hoc quodcumque priuilegium, vel indultum suffragatur. 398. p. 1.
- Locare operas suas, an liceat clericis pro diuinis officijs dicendis. 398. p. 1.
- Locatam sibi re conductor eius, an alteri locare possit. 398. p. 1. & 2.
- Locare an possit decem oves dominus gregis pasto-

- ri vt eas pascat, & ex fructibus refecto numero percuntium reliquos fructus earum inter se partiantur. 398. p. 2. ubi recensetur contractus vsurarius vsitatus sub titulo locationis introductus. 398. p. 2. & seq.
- Locationis, & conductionis operarum contractus, ubi pastor conducitur ad pascendas & custodiendas, quas vendit oves (vt fit) est vsurarius. 399. p. 1.
- Locationis contractus in noua Hispania celebratus, ubi locatur grex ouium cum conditione, vt ex fructibus reficiatur numerus percuntium, an sit licitus. 399. p. 1. & seq.
- Locare non licet boues, vt sani reddantur. 399. p. 1. vel. 2. vel examinatur opinio Soti, an locans equum quem timet diuexandū possit pacisci, vt sibi reddatur sanus. 399. p. 2.
- Locationis contractus receptus in noua Hispania factus cum conditione reficiendi oves percuntis quomodo sit reprobatus à Metina, & quomodo possit iustificari. 399. p. 2. & seq. ubi ponitur imaginatio auctoris bona. 400. p. 1.
- Locationis contractus, an sit licitus, ubi ciues Valentini operas pistorum conducunt ad panes decoquendos tribuendo eis tot mēsuras tritici, quo eas reddant in pane cocto, & tali numero panum. 400. p. 1. & 2.
- Locare an possit licite fundum dominus fundi alicui agricolæ cū conditione, vt agricola augeat pretium locationis, quia ipse ministrat ei boues, & granum ad eius culturam quiquidem contractus vsu receptus, aboyar las tierras, Hispanicè dicitur. 400. p. 2. & seq.
- Locationis prædictus contractus, qui aboyar las tierras, Hispanicè dicitur quomodo fiat licite, & quomodo contrahatur illicitè. 401. p. 1.
- Locatores agrorum suorum, qui idco mutuam triticis, & pecunia agricolis eos conducentibus, vt augeat locationis pretium, an licite hoc faciant. 401. p. 1. & 2. ubi positus sententia Soti & Nauar. responderetur ad questionem per 3. conclus. 401. p. 2. & seq. ubi ostenditur periculum huius contractus. 402. p. 1.
- Locationis contractus licitus, an sit ubi datur pars pretij anticipatè operario pro demerendis fructibus tempore demissionis. 401. p. 2. & an liceat petri marium colligere nisi cum pacto, vt postea iusto pretio laborer in agro mutuantis. 402. p. 2.
- Locare operas suas artifices si sponte nolint, an respublica possit eos cogere ad sui officij, & artis operas locandas. 403. p. 1. & quid dicendum est in terris, quæ Hispanicè dicuntur, solarietas. p. 1. & 2.
- Locare an possit rex, & dñi temporales suos vasallos artifices minoris pretio ad a edificandas domus, vel agricolas ad agros suos colendos. 403. p. 1. & 2.
- Locationis pretium, an pecunia numerata persolui debeat. 403. p. 2.
- Locari an possit domus propinqua alicui lectori, vel magistro, alteri cū legere impedire sonitu, seu strepitu suæ artis, & officij, vt fabro ferrario. 403. p. 2. & seq.
- Locari possunt res omnibus qui emere possunt. At militi & cursali prædia locari non possunt. 404. p. 1. vel. 2.
- Locatori si conductor rei ea vti nō possit, an tota locationis pensionem pendere teneatur. 404. p. 1.
- Locator an totam pensionem rei locatæ exigere possit in casu quo conductor ob aliquam causam reliquerit eam. 404. p. 1. & 2. ubi ponitur sententia auctoris in foro conscientiarum. p. 2.

Locatio.

Locator acceptans domum relictam à conductore si ne causa ante præfinitum conductionis tempus, an totam pensionem possit exigere integre. 404. p. 2. & an conductores ouium, vel agrorum, qui hæc de reiorata relinquunt notabiliter ad restitutionem teneantur. p. 2. & seq.

Locator ubi non fuit prædiffinitum locationis tempus, an possit cum conductore dano equum, verbi gratia locatum reuocare. 405. p. 1. vbi modificatur dictum Garciz, & quid si datum sit pro locatio ne pignus. p. 1. & seq.

Locata re si sua culpa conductor non vtatur, an tota pensionem soluere teneatur. 405. p. 2. vbi variantes Syluest. & Nauar. aliquoties concordantur. p. 2. & seq.

Locator operarum suarum, si casu fortuito impeditus eas non præstitit, an expensas quas fecit ad se præparandum expetere possit. 46. p. 1. & seq. vbi excipiuntur aduocati, & de dispositionibus. 4. Hispanicis super hoc. p. 1. & 2.

Locationis casus frequentes, scilicet, locare mulam à meridie tantum toto pretio diei, an sit licitum. 406. p. 2. & seq. & an sit licitum locare mulam per mensem non excipiendo à locationis pretio dies quibus indiget quietere ad totum iter agendum. 407. p. 1.

Locatum sibi famulum, conductor eius an teneatur suis expensis curare si inciderit in egritudinē, vel pro tunc ei tribuere salariū. 407. p. 1. & quid de aduocatis morte interceptis, & de dispositione iuris circa iudices infirmantes. 407. p. 1. & 2.

Locationis quotidiani, casus referuntur, scilicet, de famulis se locantibus ad inferuendum heris, & quid si conducti per annum tempore hyemis solū laborauerunt in agricultura qualiter mercedem accipient. 407. p. 2.

Locantes se famuli, si ante tempus relinquunt heros an cogendi sunt inferuire, & quid pragmatica circa eos disponat. 408. p. 1. & an pragmatica excuset heros non soluentes intra triennium non petita salaria, & quid de opificibus qui intra tale tempus præmia suarum operarum non petiere, ibi pag. 1. & 2.

De recompensatione se

locantium.

Locantes se ad seruitia famuli, an ob eā causam qua allegant se diminuta stipendia accipere possint, sibi secreto de bonis dominorum recompensare. 408. p. 2. vbi recompensationis secreta. 4. conditiones ponuntur. p. 1. & 2. & an recompensans sibi iniuste ad censuras respondere teneatur. 409. p. 1. & quid si huic deferatur iuramentum. p. 1. & 2. & de præiudicatis à testificando. 409. p. 2.

Locantes se famuli ad ministerium, an in aliquo casu sibi recompensare possint de debita mercede salarii. 409. p. 2. & an seruans alias condiciones iustæ recompensationis, an quia omisit solā hæc q̄ eū posset via iustitiæ recuperare ipse sibi fecit ius, teneatur ad censuras respondere. 409. p. 2. & 410. p. 1. & 2. vbi multiplicium famulorum ponitur valde notanda distinctio.

Locantes se famulos ad seruitia, quibus casibus minori pretio, quam alias iustitia exposcebat dominus conducere possit. 411. vbi variant Sotus, & Nauarrus, & tandem concordantur. 411. p. 1.

Locantibus se famulis sponte ad ducibus marchioni

bus, atq; magnatibus famulatum præstandū causa conciliandi, sibi eorum fauorem, & familiaritatem, & liberalitatem, an quidquam de iustitia debeat. 411. p. 2.

Locantes se ad seruitia spe satisfactionis recipiendæ an aliquid de iustitia expetere possint. 411. p. 2. & quid de famulantibus causa liberalitatis aliquid obtinere à dominis sperantibus ibidē. p. 2. & seq.

Locantibus se famulis pro seruitio, an imputanda sit iactura rerum domesticarum, si surripiantur à latronibus, vel incutia eorum pereant. 412. p. 1. & 2.

Locator domus an in aliquibus casibus, & in quibus possit expellere inquilinum à domu. 412. p. 2. & seq. vbi referuntur casus. 5. & 13. p. 1.

De locatione quoad sterilitatem.

Locator agri an propter sterilitatem contingentem conductori agri teneatur pensionē remittere, vbi variantibus doctoribus sententia Nauarri proponitur tenenda. 413. p. 1. vel. 2.

Locati agri sterilitas, quæ cū vbertate anni præcedētis, vel sequentis potest recompensari quæ excusat à remissione pensionis qualis sit, & quanta. 413. p. 2. & seq. & quid si talis sterilitas nascatur ex tenuitate agri, vel vitiosis herbis. 414. p. 1.

Locati agri sterilitas, ex quibus causis prouenire solet. 427. p. 1. & 2. & quid si abundantia fructuum augetur ex casu fortuito, scilicet, quia cætera molēdina sunt destructa. 417. p. 1. & 2.

Locatio possessionū ad longū tempus, an admittat dispositionē capitis ppter sterilitatē. 414. p. 1. & 2. & de differētia locationis ab emphyteosi in hoc. p. 2.

Locatori de qua culpa conductor possessionis teneatur. 414. p. 2. & seq.

Locantes operas suas, an in foro animæ teneantur ad emendā dāni, si quod intulerunt, vbi Syluest. suam comēdat theoricā aduerus Nauar. vbi autor medius accedit. 415. p. 1. & 2. & seq. & qualiter intelligat istud axioma, idē est ius fori & 1° poli. 416. p. 1.

Locatoris leuis culpa de qua dicitur teneri, an intelligēda sit, q̄ sit sola culpa venialis, aut talis quæ pertingat ad mortalem culpam. 416. p. 1. & 2.

Locator & conductor, si per culpam leuē inferat sibi damnum, an teneatur ad reparatiōē illius. 416. p. 1. & 2. vbi aliquoties concordantur Syluest. & Sot. & respondetur ad arg. Soti. p. 2. & seq.

Locanti domino, an cedat melioratio facta in re locata ex casu contingenti. 417. p. 2.

Locator qui se locauit ad coquendos panes, vel ad lauandos pannos pro familia, an crescēte familia teneatur pro eadē mercede inferuire. 417. p. 2. & seq.

Locatori ne, an conductori accrescent fructus arborum quando fundus locatus, & conductus est ad medium nulla facta mentione arborum. 418. p. 1.

Locata res si post morā reddendi eā suo dño perierit casu fortuito, an de eo teneatur conductor. 418. p. 2.

Locatori quomodo solutio mercedis faciendā est, & an non deductis semine, & expensis factis in decimis pensio decimalis ecclesie soluenda sit. 418. p. 2. & seq.

Locationis pensio, quando soluenda sit. 419. p. 1. & illa particula annuatim soluere quid importet, vbi sic ca redditionem rei locatæ citantur Hispanica iura. p. 1. & vbi soluenda sit pensio locationis. p. 2.

Locantem mulam quatrinduo ex Salamanca ad Vallisoleū iter agendū decipiens conductor, qui bi duo

Societas.

251. p. 1. & qualiter fratres sic operas vel lucra pro hoc conferentes. 251. p. 1.

Societas omnium bonorum inter fratres contracta an possit frater inde de communi dotare filias suas. 251. p. 2.

Societatis contractæ iure hæreditas contingens solum legitimum filium an possit transire ad filium spurium, scitu digna quæstio. 251. p. 2.

Societas videtur contracta inter eos fratres, qui omnia lucra reponunt in communi, & tunc lucrum vxoris alterius fratris an sit communicandum, 252. p. & quid in regno Castellæ circa hoc p. 1.

Societas videtur contracta inter filios Petri migrantis à seculo cum post mortem patris sine diuisione laborauerunt in communi, & quomodo diuidenda sint bona hæc. 252. p. 2.

Societas dum est contracta inter fratres, quomodo diuidendi sunt fructus ex possessionibus quas tenent ad Coloniam. 253. p. 1.

Societatis genus est duplex: primum vbi socij ponunt singuli suum capitale pecuniarum, secundum vbi alter pecuniam ponit, alter industriam & operas, 253. p. 2.

Societatis contractus an sit vbi vnus ponit pecuniam alter vero industriam, & operas adhibet, 254. p. 1. & 2. vbi positus. 4. arg. causa illucidandæ quæstionis respondetur affirmatiuē contra Garciam. 254. p. 1. & seq.

Societatis contractus vbi quis ponit capitale, & alius ponit operas quomodo seruat æqualitatē, & quomodo iustitia formalis seruat in eo, 255. pag. 1. & 2.

Societatis contractus vbi quis ponit operas, & alter capitale quomodo differt à contractu locationis, 255. p. 1. & seq.

Societatis contractus proprius est dicendus contractus ille vbi dominus suum gregem locat pascendum pastori pro parte factuum si obuenerit. 255. pag. 2.

Societatis conditiones tres, scilicet, quod sit licita, & quod capitaie substat periculo, & quod æqualitas seruetur in omnibus, 256. p. 1. & 2.

Societatem ineuntis cum persone indigentibus multo magis tenentur seruari æqualitatem debiti lucrum: iuxta expositos ab eis labores reddēdo, 256. p. 1. & 2. vbi mercator merito inuehitur contra quosdam Hispanenses mercatores. p. 2.

Societatis lucrum, etsi debetur capirali exposito negotiationis periculo, sed magis debetur industrig. 256. p. 2.

Socius ponens operas si in aliquo grauatur à ponente, capitale recompensandus est per maiorem correptionem lucri sibi faciendam, 257. p. 1. vbi referuntur damna quæ inferuntur socijs Indiarum. p. 1.

Socius si ratione societatis perpeffus est damnum, scilicet à latronibus, vel à piratis in propria persona an tale damnum de communi sit sibi refarciendum, 257. p. 2.

Societati exposita pecunia, an ea tota reputanda sit pro principali sorte vbi. 2. positus arg. concluditur affirmatiue contra Sotum, 258. p. 1. & seq. vbi ponitur exemplum conclusionis.

Societatis contractus quoad diuisionem lucri deseruit illa regula dilucida Caietani quam commendat Metiñs, 259. p. 1. & 2. vbi probatur ista regula, & soluuntur arg. Soti in contra.

Socij industriosa, laboriosa, periculosa, & diurna cura quia defert merces vendendas ad Indos non solum æquare, sed & excedere potest valorem summe aureorum expositæ negotiationi, 259. p. vbi soluuntur arg. p. 2.

Societati exposita pecunia consideranda est non, vt cum periculo suo tantum valet, sed etiam vt sic fructifera est, 260. p. 1. vel. 2.

Socio ponenti pecuniam an sua solum pecunia debeat perire, an verò ponens operas aliquius partis eius sit iacturam passurus, 260. p. 1. vel. 2.

Socius ponens pecunias an aliquando possit pacto obligare ponentem operas vt partem iacturæ pecuniarum harum subeat si perierint, 261. pag. 1. & seq.

Societas dum non apparet quomodo sit contracta tunc intelligitur contracta esse secundum consuetudinem regionis, 261. p. 1. & 2.

Societatis æqualitas an conferuetur si collator pecuniarum ex lucro minus accipit quam par sit, 261. p. 2.

Societatis æqualitas an requirat quod non resultante lucro ex ea, ne operæ eas ponenti pereant, quod capitale remanens saluum diuidatur, 261. p. 2. & seq. vbi opinio Conradi ex ploditur, 262. p. 1.

Socius vterque quando pecunia posita in societate iacturam subit, & in dubio an pecunia posita in societate fuerit communicata consuetudo quæ in ualuit id dubij interpretatur, 262. p. 1. & 2.

Societatis lucrum quomodo partiendum inter ponentem operas, & ponentem capitale, 262. p. 2. vbi satisfit obiectioni.

De saluo capitali.

Societatem inire an liceat saluo capitali ibi exposito, & inde lucrum reportare, 263. p. 1. & 2. vbi positus. 4. arg. respondetur negatiuē ad quæst.

Societatem ineundo cū mercatore, an liceat illi dare bona dotalia vtj eis saluis negotiando lucrum inde partū mercator reddat, vbi variant doctores 263. p. 2. & seq. vbi notatur glossa Nauarri non esse ram consona textui. 264. p. 1. vbi traditur intelligētia Papæ, p. 1.

Socius licet ponat maiorem summam non ex tota illa, sed tantum ex ea parte cuius subit periculum potest reportare lucrum, 264. p. 2.

Socius ponens pecuniam ex eo solo periculo, cui se exponit, scilicet quod si socius fugiat cum ea, perdet eam, non potest reportare lucrum, 264. p. 2.

Socius an possit pacisci quod nihil ipse sentiat de damno, sed de lucro, 264. vbi declaratur. §. de illa instit. pro socio.

Socius ponens capitale an ratione contractus affectu rationis inicum alio socio, saluo capitali possit inde reportare licitè lucrum, 265. pagin. 1. & 2. & 266. vbi variant doctores, & Thomistæ ideo examinatur per arg. quæst. 267. p. 1. & 2.

Societatis contractus vbi saluo capitali prætenditur lucrum forma exponitur cum contractibus ibi implicite vel explicite celebratis, 269. p. 1.

Societatis contractus cum assicurationis capitalis contractu inico cū socio etiam ad instantiā partis factus an sit vitandus, 267. p. 1. & 2. vbi notatur mala apparenaria si statim fiat cum tali assicuratione.

Societatis contractus saluo capitali cum aliquo moderato lucro si adiungatur ei alij duo contractus

Societas.

prædicti probatur ex se esse licitus tribus rationibus, 268. p. 1. & seq.

Societatis contractus saluo capitali cum adiuncta al-
tecuracione facta capitalis pro pretio, & venditio-
ne lucri incerti pro multo minori certo admitti-
tur ab doctore cum triplici limitatione, 267. p. 2.
& seq.

Societatis contractus saluo capitali cum lucro etiam
comitatus cum alijs duobus prædictis (contra-
ctibus (quia limitationes prædictæ, 3. adhibita à
doctoribus non curantur) est res intolerabilis ple-
naque periculis, 269. p. 1.

Societatis contractus Italix vbi pro certa pecunia sta-
bulatio datur postea redhibenda dans accipit iuste
tati nem, an sit licitus, 269. p. 1.

Socius asecurans sortem, seu capitale alterius socij
non per hoc acquirit dominium illius capitalis
quod probatur tribus rationibus contra Victoriam,
& alios, 269. p. 2.

Socius asecurans capitale alterius non potest dispo-
nere de eo pro libito quasi dominus eius factus sit
sed tenetur eum negotiari, 269. p. 1. & 2. vbi res-
pondetur ad arg.

Socius in societate damna extrinseca sine culpa so-
cij contingentia tenetur subire, sed non illa que
ex culpa socij contingunt, 270. p. 1. contra Albor-
nocium vbi contra ipsum decernitur lucrum posse
asecurari reducendo illud ad certam quantita-
tem p. 1. & 2.

Societatis Romæ celebrata casus exponitur, & an li-
citus sit examinatur, 270. p. 2. & seq. & 271. pag. 1.
& 2.

Societatis contractus initus cum pacto vt pecunia ex-
posita lucraretur sicut apud alios mercatores lucrū
contigerit, an liceat, 271. p. 2.

Socius qui confert pecuniam in societate cum suo
periculo an de ea aliquod certum & securum pos-
sit expectare lucrum, 271. p. 2. & seq.

Socius an possit Perusij vel in noua Hispania con-
ferre. 100. cum pacto vt recipiat in Hispania, 50. si
perierint in mari, & si non perierint recipiat, 120.
n. 272. p. 1.

Societas hæc an vsuraria sit vbi qui accipit merces
trahendas per mare pro earū assecuratione ali-
quid plus accipit quam mereatur pro transuectio-
ne earum, 271. p. 1. & 2.

Societas quomodo sit diuidenda vbi nihil conuen-
tum est expresse, vel tacite, neque vlla inoleuit
circa hoc consuetudo, 272. p. 2. & seq.

Socio contrahenti pro societate debitum aliquod
an ei hoc debitum inde sit soluendum, 273. p. 1. vbi
notantur damna que socius alteri socio Indiano
inferre solet, p. 1.

Societatis euentus triplex contingere potest, vt inde
partitionis in ea faciendæ sumatur documentum
273. p. 2. & vix prudens quomodo arbitrabitur in
hac parte ibi, p. 2.

Societatis casus exponitur in quo (vt refert Mercat-
tus) in gradibus Hispanensibus dubitabatur à mer-
catoribus qualiter factura inter socios erat parti-
tienda, 274. p. 1.

Societatis contractus quando & quot modis finiatur
274. pag. 1. & seq. vbi si quis ponit operas, & alius
mille aureos vt vique ad quinquennium negotie-
tur si perierint an finita sit societas, p. 2.

Socius negotiatiōni insistens quomodo expensas vi-
ctus deducere debeat ex cumulo societatis, 274.

pag. 2. & seq.

Socius an possit pacisci de saluo capitali non eo ani-
mo vt sibi illud saluet: sed vt alter socius in non
admittendo illud magis sit sollicitus, 275. p. 1. & 2.

Societatis contractus hic an sit licitus, scilicet con-
ferre nauis peregrinè nauigaturis ad piscandum
certam summam pecuniæ pro comætu cum cer-
tis conditionibus expofitis, 275. p. 2.

De societate circa animalia.

Societatis contractus circa animalia multipliciter
fit & quatuor modis animalia dari solent in socie-
tatem, 276.

Societatis contractus an possit iniri dando animal
per modum locationis, 276. p. 1. & an damnum, &
lucrum rei locatæ possit fieri commune p. 1. & 2.
& qualis sit contractus dum dantur animalia mas-
cula ad fecundandas feminas, p. 2.

Societatis contractus an sit vel locationis tradere
animalia monasterio vel alteri sub annua pensio-
ne pro tempore vitæ sic vt possint monasterij, vel
illius qui pensionem soluit, 276. p. 2. & seq.

Societatis contractus an sit dare animalia alteri æstif-
mata: sed nõ certa, ita quod eorum pretiū danti non
esset semper certum aut saluum, 277. p. 1. vbi agi-
tur de dantibus animalia æstiniata per modum ve-
ditionis ad creditum, p. 1.

Societatis contractus an dici possit contractus ille
vbi dantur animalia. 4. modo, id est, per contractū
innominatum, scilicet, do, vt facias, 277. p. 2.

Societatis contractum circa animalia triplex solet
comitari pactum, 278. pag. 1. & pacta de fœtu, &
pensione animalium, & circa tempus quomodo
debent iniri, 278. p. 1. & 2.

Societatem animalium an sic liceat inire vt lucrum
fiat commune, & ea accipiens nihil sibi capiat ex
lucro antequam precium eorum, domino reme-
tiatur, 278. p. 2. vbi respondetur per. 7. conclusio-
nes ad varias societates animalium. 279. pag. 1.
& 2.

Societatis contractus durabit quinquennio vbi pactū
factum, vel consuetudo contrarium non dicitur,
279. p. 2.

Societatis vario contractus circa animalia minuta
continentes statuuntur conclusiones. 4. 280. p. 1.
& 2. vbi de contractu nouæ Hispaniæ differitur.
280. p. 1.

Societatis contractus an sit, & an sit vsurarius contra-
ctus ille vbi quis in autumnio emit mille oues re-
uendendas obligando venditores vt eas interim
custodiant tutas & interim fœturam percipit, 281.
p. 1. vel 2.

Societatis contractus an sit, & vsurarius emere à russi-
co boues quibus caret obligando cum ad tutos
eos seruandū, & ad reddendū aliquid pro vsu illō-
rum, 281. p. 2.

Societatis tres contractus ineundo an liceat expone-
re negotiatiōni centum aureos relictos promissis
dicendis quorannis ne perirent, 281. p. 2. vbi adij-
tur nota.

Societatis contractibus regula deseruiens propo-
nitur, 281. p. 2. & seq. vbi societatis regula secunda
generalis adijcitur, 282. p. 1.

Societatem ineuntes vbi animalia traduntur modo
incognito iuxta assueta contraxisse iudicandi
sunt.

De conp.

Societas.

Taxa.

Venditio.

De contractu sortium.

Sortis contractus hoc exposcit, vt illud ineuntes
æquali sorti lucrandi, atque perdendi se submit-
tant, 394. p. 1. & 2.

Sortis contractus quinque includit, ex quibus ius fit
alicui inde lucrum capessendi, 394. p. 2.

Sortium officialibus ad quorum nam expensas mer-
ces sui ministerij est soluenda, 394. p. 2.

Sortium contractui parans exponere suum iocale
an possit spondere, vt qui plures schedulas intra
signatos dies misserit signatum iocale lucretur,
395. p. 1.

De taxa.

T.

Taxam regni pro stipendiandis procuratoribus
mittendis ad curiam liceat excedere causa mite-
rendi procuratorem industrium, sed vultudina-
rium, & pluribus expensis indigentem, 66. pag. 2.
& seq.

Taxatum salarium cum sit correctoribus ciuitatum;
an ultra illud possint accipere assessorias, 67. p. 1.
vbi respondetur argumentis, & obiectionibus de
sumptis ex legibus.

Taxatio arbitris commissa, an sit seruanda. 69. pag. 1.
& 2.

Taxationes bonorum dotalium quæ viliori precio
quam par est, sunt in detrimentum creditorum
mariti sepius vergunt, 69. p. 2. & seq.

Taxare quomodo oporteat precium mercium de
præfenti cum in magna copia ad nouam Hispaniā
vehuntur in classi. 70. p. 1. vbi respondetur per. 4. cō-
clusiones.

Taxam tritici, & granorum, & aliorum concernen-
tes leges dubitationesque, & de precio legali, vi-
de verbo emptio, & verbo venditio.

Thefaurorum inuentorum, an sit faciendæ restitutio,
& quando, & quomodo, 187. p. 1.

De contractu venditionis.

V.

Venditio quid sit, vbi dicitur eius diffinitio, & ex-
plicatur eius particula. 3. p. 1.

Vendi an possit res non extans in toto, vel in parte,
3. p. 2. & seq. vel an possit vendi res viciata in toto,
vel in parte ibidem.

Vendi an possint licite officia publica, 15. pag. 2. &
seq. seqent.

Venditio rei alienæ, an valida sit censenda, & in qui-
bus casibus eius venditio possit sortiri effectum
4. p. 2.

Vendendæ officia publica quæ vendi solent qui nã
sunt qui licentiam tacitam habent à rege, 16. p. 2.

Vendere hæc officia publica, scilicet tabellionatus,
an Magnatibus, Marchionibus, Ducibus, Comi-
tibus ex iure naturali liceat, 17. p. 1.

Vendere an possint suffragia quæ circa electionem
scribarum rectores, seu magistratus ciuitatum ha-
bent, 17. p. 2.

Vendere an liceat officia iurisdictionis, 17. p. 2.

Venditionis materia an possit esse res indetermina-
ta, & incerta, 19. p. 1.

Venditæ rei periculum ad quem spectet, ex quo rei
vendita est ad emptorem, vel ad venditorem. 19.
p. 1. & 2.

Vendi an possit res incerta. 19. p. 2. & seq.

Venditor rei, an ante precij solutionem fructus eius
sibi præcapere possit, 20. p. 1. & 2. & quid si in hoc
casu vendat conditionaliter, vel absolute ibidē.

Venditor qui iam receperit precium, & non tradide-
rit rem, an eam cum fructibus à se perceptis resti-
tuere teneatur, 21. p. 2.

Venditor post solutionem precij, an quia ex pacto
rei venditæ subit periculum, possit fructus re in-
ditæ facere suos, 21. p. 2. & seq.

Venditæ rei periculum quoad meliorationem & de-
teriorationem, & fructus ad quem attineat, 22.
pag. 2.

Vendibiles quæ nam res sint, & quæ nam ex sua na-
tura venales esse non possunt, 22. p. 2. & seq.

Vendi an possint bona causa maleficij publicata an-
te condemnationis sententiam à domino vel à
ministris iustitiæ, 22. p. 2. & seq.

Vendere an possint malefactores bona sua, quæ nõ
sunt ob delictum ipso iure confiscata, sed veniunt
publicanda. 23. p. 1. & seq.

Vendere an possit malefactor bona sua quando ip-
so iure ob delictum sunt confiscata. 23. p. 2.

Vendita si sit res vni semel, si alteri postea vendatur
cui eorum sit adiudicanda. 24. p. 1. & seq.

Vendi an possint res spirituales, & sacræ, 24. pag. 1.
& seq.

Vendi an possint res quorum vsus solet esse admā-
lum vt alex, pigmenta fuci, 25. p. 1.

Vendere an quis possit aleas ad illicitos vsus. 25.
pag. 1.

Vendere an liceat fucos meretricibus. 25. p. 1.

Vendere an licite possint caupones, ientacula & cæ-
nas in die ieiunij, 26. p. 1. & seq.

Vendere an licite possit caupo vina his quos scit in-
de fore inebriandos, aut de hoc dubitatur, 26. p.
1. & seq.

Vendere an licite possint armifices arma ei quicum
eis est offensurus, 26. p. 2. & quid si credit vendi-
tor se arma vendere ad bellum iniustum, pag. 2. &
seq.

Vendi an possint toxica, & atonita, 27. p. 2. & 2.

Venalis precio an possit esse copula mulieris, 27. p.
2. & seq.

Vendere an possit maritus condonationem vitæ
quam fecit adultero cum sua vxore comprehen-
so, quem occidere de facto poterat impune. 28.
pag. 1.

Venditiones rerum quas concedunt, aut prohibent
aut circa eas modum determinant leges Hispani-
æ ad longum recensentur. 28. pag. 1. & 2. &
31. pag. 2.

Vendi an possint merces in fidelibus Turcis, & Sarra-
cenis. 31. p. 2.

Vendere seruum suum suscipientem baptismum, an
compellendus sit eius dominus qui est iudeus,
vel Paganus. 31. p. 2.

Vendere aut emere liceat clericis negotiatiōnis gra-
tia. 2. p. 1.

Vendens aut emens negotiatiōnis gratia si sit cleri-
cus, an in conscientia vectigalia solvere teneatur,
32. p. 2. & seq.

Venditæ

Venditio.

Venditionis quidam casus in noua Hispania inter Indos, & Hispanos contingens proponitur, & explicatur, 34. p. 1. & z.

Vendens conuictum per fanecas, an potuit plures vendere quam constabat faneca maicij in mercato Indorum minutim empta, vt accidit in noua Hispania, 34. p. z. & ibi de fraude in tributo maicij commissa contra Indos, 35. p. 1.

Vendere aut emere negationis gratia an liceat in loco facto, vel in tempore festiuo, 35. p. 1. & z.

Venditio rerum quatenus pro communi utilitate fuit introducta, exigit vt ad æquatio precij ad valore referat, 36. p. 1. & hoc obtinet locum præsertim in contractibus qui causa negotiationis fiunt ibidem.

Vendere rem plusquam valeat secundum se, licet qui dem: si tamen vendenti magis valebat admonito tamen emptore, 36. p. z. vbi modificatur assertu Garciaz, p. z. & seq.

Vendere, an liceat alicui suum equum plures quam valeat, scilicet, quia est sibi minus gratus, 37. p. 2.

Vendere an quis plures possit merces, quia emptori magnam utilitatem afferunt, 38. p. 1. & z. vbi soluntur arg. Comadi posita contra D. Thom. vbi intelligentia conclusionis D. Thomæ explicatur, 38. p. z. & seq.

Vendens rem cum pacto de retrouendendo, ratione huius pacti quantum teneatur de precio extenuare minoris vendendo, 41. p. z.

Vendere rem vltra medietatem iusti precij quid sit, & quid sit eam emere citra eiusdem precij medietatem, 41. p. z. & seq. vbi continetur huius rei exemplum, & respondetur ad obiectiones positas contra D. Thom. 42. p. 1. & z.

Venditio quomodo dicatur inuoluntaria sic quod non transferat dominium, 42. p. z.

Venditio iniusta raro admittit bonam fidem quæ inuenitur in præscriptione, 42. p. z.

De venditione quoad valorem & taxam.

Venditioni expozita merces quinque aut sex de causis solent obtinere maiorem, aut minorem valorem, 43. p. 1. & z. vbi traduntur causæ propter quas vnæ res in valore excedit aliam, p. 2.

Venialium mercium precium adauget, vel minuit abundantia, vel penuria mercium vel emptorum, vel modus vendendi, 43. p. 1. vel. z.

Venditæ rei valorem, quomodo minuat necessitas, & quomodo non, 44. p. 1.

Venditæ res valor, vnde sumendus est, 44. p. 1. & z.

Venditor si roget cum mercibus, an ideo emptor multo minoris eas emere possit quam alias valeret, 44. p. 2.

Venialium mercium quomodo in particulari taxandum sit precium, 45. p. 1. & z.

Vendibilitatem rerum precij taxari, an expediat per rem publicam, 45. p. 1. & seq.

Venales merces, an per ipsos mercatores sint taxandæ quoad valorem, vel à quibus, & quomodo, 45. pag. z.

Venditio rei duplex est precium, scilicet legale, & naturale, & quomodo differant, 46. p. 1. vbi traduntur exempla triplicis precij, naturalis, & arbitrarij scilicet pij, medij, & rigurosi, vbi soluntur arg. allata in contra, p. z.

Venialium rerum taxa dum sit, in cuius gratiam fiat, 47. p. 1.

Venditor an in tempore quo frumenta in communi foro minoris veneunt maiori precio, id est, precio taxæ ea diuendere possit, 47. p. 1. & seq. vbi Mercatus in hoc casu retractat, p. z.

Venialium rerum taxa, an oporteat sit diuturna, an vero pro tempore sit varianda, 48. p. 1.

Venialium rerum taxa dum videtur iniusta, an ante supplicationem factam regi, vel post, possit violari, 48. p. z.

Vendendo merces, puta vinum, aut oleum, an aliquando liceat curtare, seu minuere metretas, siue menfuras, 48. p. z. & seq. & de opinione. 3. quæ auctori magis placet.

Venditores mercium an quando taxa senatorum suis mercibus aliunde ex portatis non prebet lucrum teneantur eam taxam seruare, 48. p. z.

Vendere an possint mercatores merces suas vltra precium commune currens, quando sic communi precio vendendo nihil lucrantur, 49. p. 1.

Vendi an possint vitiatæ merces precio taxæ, 49. p. 1.

Venditor mercium quatum in diuersis locis diuersa est taxa, an taxam loci, vbi veneunt, aut eam, vbi traduntur teneatur, seruare, 49. p. 1. vel. z. vel taxam currentem tempore venditionis, vel solutionis ibidem & contractus Valentiz ibi reprobatur.

Vendibiles res prætaxantes de nouo quot, & quales circumstantias considerare debeant, 50. p. 1.

Venditoribus mercium precium taxæ, aut communiter currens, an liceat transgredi, 50. p. 1. & seq.

De venditione quoad taxam.

Venditores alimentorum tritici, olei, aut vini si excedant præscriptam legis taxam, an teneantur aliquid restituere, & de tribus opinionibus circa hoc & de. 3. modis permissiuis, 50. p. z.

Vendi, an possit triticum non obstante taxa vltra taxam, dum consilium regale verbo, vel scripto nunciatur vt vectores tritici precio maiori diuenderent possint, 51. p. z.

Venditores transgredientes taxam tritici, an ex dissimulatione communi iustitiz videntis, & non punientis à restitutione, & culpa excusentur, 51. p. z. & quid si quosdam transgressores puniant, alios vero impunitos relinquunt, 52. p. 1.

Venditores annonæ vltra taxam, an primus modus permissionis excuset, 52. p. z. & an secundus permissionis modus vendendi vltra taxam licentiæ præbeat, ibidem, p. z.

Venditores annonæ vltra taxam, an quorūcumque ministrorum iustitiz dissimulatione excusentur à taxæ violatione, pulchra quaestio, 53. p. 1. vbi traditur corollarium pro multis casibus.

Venditores tritici vltra taxam an tertius permissionis modus excuset, 53. p. 1.

Venialium granorum taxam continens pragmatica proponitur, & circa panem costum etiam forenses, 53. p. 1. vel. 1. vbi agitur an ob interesse proprium impediens ne aliunde annona asportetur teneantur ad restitutionem, 54. p. 1.

Vendendi carius quam taxa dicta, si senatoris populi causam præbent, quia taxam occultant, an teneantur communitati illatum inde reparare, 54. pag. 1.

Vendi-

Venditio.

Venditores panis cocti si non sint ipsi pistores ex officio à publica constituti an peccent sic vendendo, & restituere aliquid teneantur, 54. p. 1.

Venditores annonæ, an si sint clerici subijciantur taxæ, 54. p. 2. & an clerici possint in populo suo frumentum maiori precio, scilicet, pro tritico de foris importato taxato diuendere ibidem, p. 2.

Vendendi vltra taxam consuetudo quando arguat vel pragmaticam taxam non fuisse receptam, vel per usum contrarium fuisse derogatam, 56. p. 2.

Vendi an possint duplones aurei, & numismata aurea plures quam sit eorum legale precium per legem taxatum, 60. p. 1. & ibi corollarium Garciaz vt incertum abijcitur, p. z.

Vendendo coronas aureas, & duplones pro argenteis precium communiter currens sicut in venditione aliarum rerum est obseruandum, 60. p. z. vbi modificatur Mercati sententia, p. 2.

De venditione quoad deceptionem.

Vendere an liceat triticum antea repurgatum, & postea glebulis mixtum precio taxæ, vel precio communiter currenti vbi diffinitur contra Merinam 61. p. 1. & z.

Vendere an liceat ministris iustitiz sua ministeria vltra stipendia sibi taxata per eis accipiendo, 61. p. 2. & seq. vbi Mercatus partim admittitur, & partim rejicitur.

Vendentes hordeum in diuersis locis, an taxam hordei aut precium eius commune communiter currere excedere possint, 62. p. 1. & z.

Venditionis contractum in fraudem taxæ inissæ, an censendus sit qui reipublicæ sui oppidi mutuauit quingentos aureos in sumendos in triticum diuendendum in pane cocto ad expensas & lucrum ipsius mutuantis, 62. p. z. & seq.

Vendum panem, & vinum patriæ, an carius possint taxare senatores populi, quam venderetur à forensibus, 63. p. 1. & z.

Venditionis contractum in eundo cum in fidelibus an liceat eos decipere in numero, ponder, & mensurat, 64. p. 1. & seq.

Vendere an licite possint aurifices ad aurum pondus & valorem ligam alterius metalli, quam ad compactiones immiscere, 63. p. z. & seq.

Vendere an liceat macellario carnes morticinas, vel arietum in castrorum pro sanis, & castratis, 64. p. 1. & seq.

Vendere an teneatur vassalli suis dominis, gallinas, capreolos, certo precio taxæ minori quam pareat, 65. p. 1. & z.

Vendi an possit copia cocci (vt in noua Hispania fit) illo precio quod non inuenitur de præfenti, 71. p. 2. & z. vbi agitur de mercibus non inuenientibus precium de præfenti.

Vendi an possint carius merces, quæ vilioris emptæ sunt, & immutatæ non sunt, 72. p. z. & sequenti, vbi respondetur per. 2. conclusiones.

Venditæ rei mutatio quadruplex, scilicet, quoad substantiam, qualitatem, & quantitatem, & tempus,

37. p. 1.

Vendere an quis possit sine fraude pragmatica, pro prium triticum ex suis messibus collectum, & aliud emere pro sustentatione suæ domus, 74. p. 1.

Vendere an possit puella causa negotiationis, quod emit triticum pecunia sua dotali citra violationem pragmaticæ de non emendo ad reuendendum, 73. p. z. & seq.

De venditione ratione lucri cessantis considerata.

Vendentes vel ementes an ratione lucri cessantis, vel damni emergentis possint alias de precio iusto augere, vel minuere, 74. p. 1. & z.

Vendens ad creditum suas merces, an augere possit precium propter periculum illud recuperandi, 87. p. 1. & z.

Vendens ad creditum, an propter expensas faciendas in recuperando debitum dum verisimiliter timentur, possit augere precium, vbi autor non omnino assentitur Soto, 87. p. z. & seq.

Venialibus mercibus, scilicet carniū, & vini gabelle sissa nuncupatæ, an possint imponi eorum augendo precium, & an ad has sissas teneantur clerici, 88. p. 1. & z.

Vendere, aut locare suas operas an possint aduocati pro libito suo exigendo pro eis precium, & an sic possint facere medici, vbi responderetur per. 3. dicta, 88. p. z. & seq.

Vendere an liceat iudicibus caram, & laborem sigillum sigillandi, 91. p. 1.

Vendere an possint grossiores mercatores inferioribus reuenditoribus merces quas suo nomine, & sumptibus emerunt inferioribus vnus ex. 10. reportando pro lucro, 91. p. 1. & z.

De venditione sub hastatione.

Vendentes sub hastatione res nomine pupillorum suorum sibi excessum sit in precio quomodo restituere teneantur, 94. p. 2. & seq. vbi triplex consilium traditur respectu tutorum.

Venditium, vel ementium sub hastatione merces fraudes enarrantur, 95. p. 1. & z.

Venditores, vel emptores qui sub hastatione vendendo, vel emendo fraudes prædictas committunt, quomodo teneantur, & debeant restituere, 96. p. 1. vbi duæ sententiæ traduntur vna Mercati, altera Nauarri.

Venditionis exempla varia, 96. vbi proponuntur circa venditionis precia documenta vicioria, p. 2. & sequent.

Vendendo ad creditum, an liceat vltra precium aliquid plus exigere ratione pœnæ, si non fiat solutio in termino, 97. p. z. vbi agitur de triplici specie pœnæ.

Venditor ad creditum contractui apponens pœnam quando

Venditio.

quando praesumitur causa palliandi vsuras eam ap-
posuisse, 98. p. 1. & sibi de iudicijs particularibus ad
hoc iudicandum.

Venditio cum pacto de retrouendendo, an minuat
pretium rei quae sic venditur, 103. p. 1. & quomodo
contractus hic dupliciter solet iniiri ibi, p. 1. & seq.

Venditionis contractus quando verè fiat cum pacte
de retrouendendo, & fictibus non sit censen-
dus, vbi proponuntur coniecturae ad hoc digno-
scendum, 103. p. 2. & pactum de retrouendendo
quid sit, ibi, p. 2.

Vendens praedicta non facta cum pacto, vt sibi reuendā
tur infra annum, dum peruenere iam ad messem
fraude non caret.

De barocholis.

Vendens merces precio iusto ad creditum indigenti
statim eas reuenditaro precio de praesenti an pos-
sit eas ab eodem minoris redimere contrahendo
contractum qui Hispanice dicitur mohatra, iij. p.
z. & seq. vbi auctor inter Mercatum & Nauarrum,
& Sylu. intercedit, 112. p. 1. & 2. vbi cautela tradi-
tur confessoribus.

Venditor mercium qui rogatur mutare pecuniam,
an possit dicere nolo, sed emito merces meas ad
creditum quas reuendendo de presenti tibi sub-
uenies, 114. p. 1.

Vendentes regi indigenti pecunijs merces pannorū
quibus cum soluit rex militibus stipendia debita,
an excusentur à culpa & à restitutione, 114. p. 1.
& seq. vbi responderetur per 3. conclusiones.

De precio rerum.

Vendibilium rerum precia, quomodo solita sint va-
riari, & quot modis varientur, 115. p. 1.

Vendēdi & emendi triplex est modus, scilicet, ad nu-
meratum, & ad creditū, vel anticipata pecuniā, 115.
pag. 1.

Vendentes ad creditum, vel ementes, anticipata so-
lutione in taxando precium regulare se debent re-
gulariter per emptionem, & venditionem de praesenti, 115. pag. 2.

Vendentes merces maritimas in magna copia non
inuenientes precium de praesenti, quomodo earum
taxare debeat precium: & de precio harum
mercium, & qualiter in Hispania, & qualiter in
noua Hispania huiusmodi precium taxandum sit,
116. p. 1. & 2.

Vendentibus in Hispania merces in magna copia
non est ritum regulam Victoriae obseruare, dum
venduntur ad creditum, 16. p. 2. vnde inferitur vñ
corollarium, & soluuntur arg. in contra.

Vendentes ad creditum mercatores an ratione dila-
tae solutionis possint augere precium, quaestio est
celebris, vbi 9. arg. pro mercatoribus proponun-
tur & contra eos soluuntur, 117. p. 1. & 2. & 18. p. 1.
& seq.

Vendens ad creditum siue sit mercator, siue non, non
ideo potest augere precium, 119. p. 1. vbi vafri-
ca mercatorum venditum ad creditum subnotatur.
pag. 2.

Vendere an possit aliquis merces suas ad creditum
obnau.

maiori precio quam alias de facto eas de praesenti
vendidisset, 119. p. 2. & seq.

Vendere non potest mercator merces suas ad credi-
tum maiori precio ratione lucri cessantis, aut dam-
ni emergentis quando non inuenit emptores de
praesenti, 120. p. 1.

Venditores, & mercatores causa lucri cessantis augen-
tes, precium dum vendunt ad creditum non excu-
santur, neque eorum excusatio admittenda est à
confessoribus, 120. p. 2.

Vendere nequeunt mercatores merces suas ad cre-
ditum plus quam valent de praesenti, sub praetex-
tu quod solum voluerit seruare indemnes, 121.
pag. 1.

Venditor rei fructiferae ad creditum an dum sibi no-
soluitur precium, fructus eius ratione interesse ab
emptore capere possit, 121. p. 2. & seq. vbi opinio
Covarruuiz vt periculosa respicitur.

Vendens in perfecta venditione rem fructiferam ad
creditum interim sibi fructus capere potest, & sic
intelligitur lex curabit contra Covarruuiz, 122.
p. 1. lex curauit non intelligitur de actuali vendi-
tione.

Vendendo, & emendo, & contrahendo seruanda est
aequalitas quoad precium, & rem venditam, 122.
p. 1. & de duplici aequalitate in contractibus ibi,
p. 2.

Vendens vel emens ad creditum possessionem fru-
ctiferam quomodo seruat aequalitatem intrinse-
cam, sed non extrinsecam dum voluntarie ibi ad-
miscetur mutuum virtuale, 22. p. 1. & seq.

Vendentes ad creditum plus quam de praesenti con-
suetudo non excusat, 123. p. 1. & sic vendentes ra-
tione lucri cessantis regulariter non excusantur.

Venditores & mercatores, qui magnatibus vendunt
ad creditum ratione metus, aut periculi recupe-
randi precium illud licite non possunt augere, 123.
p. 2. vbi tria documenta traduntur, p. 2.

Vendentes ad creditum duabus rationibus, ratione
periculi non possunt augere precium, 124. p. 1.

Vendens expectata solutione quando precio riguro-
so quod inuenitur de praesenti sic vendere possit,
124. p. 2. vbi responderetur ad replicam.

Vendere plus ad creditum, an licet propter magnā
copiam mercatorum volentium emere ad credi-
tum, 124. p. 2. & seq. ad. 8. arg.

Venditor possessionis fructiferae ad creditum quare
dum interim non soluitur precium non possit si-
bi exigere interesse pro fructibus quibus interim
gaudet emptor, 125. p. 1. & 1.

Venditor ad creditum, an ratione periculi cui se ex-
ponit possit augere precium, 125. p. 2. vbi fortissi-
ma, 6. arg. Metine Complutensis proponuntur, &
soluuntur ibi, p. 2. & seq.

Vendens ad creditum an ratione expensarum in re-
cuperanda solutione possit augere precium,
126. p. 2. & seq. vbi intermediat auctor inter Sylu.
& Nau. aequaliter discordantes.

Vendentes ad creditum an ratione damnorum pos-
sint augere precium, 126. p. 1. vbi distinctio triplex
proponatur, p. 1. & seq.

Venditor ad creditum, siue mutuator, an possit con-
uenire cum debitore vt qui displicentis, id est,
de labrimientos Hispanicè dictas passurus est ex
culpa debitoris in recuperando debitum, sibi alii
quid

Venditio.

amplius recompensetur, 127. p. 1. vbi subnotatur
Garcia.

Venditor an possit conuenire de resarciendis dam-
nis si quae in recuperando debitum contingant, 127.
p. 2. vbi probatur ad longum quod ratione metus
pretium augeri non possit, 128. p. 1. & 2. & quomo-
do tollendum sit periculum & metus, ibi, p. 2.

Venditor ad creditum quia assuecurat sibi solutio-
ne debitam illius in se suscipiendo periculum non
potest augere precium, 129. p. 1.

Venditor ad creditum, vel creditor alius ratione so-
lutionis sibi debita non potest fungi officio asse-
curatoris, vel fideiussoris suscipiendo in se peri-
culum, 129. p. 1.

Vendenti ad creditum non sic licet pacisci pro pe-
riculo recuperandi debitum sicut licet locanti,
equum pacisci de damno illius, 129. p. 2. vbi respo-
detur ad replicam, alias si ratione periculi posset
augeri precium lata via aperiretur vsuris, 130. p. 1.

Venditur res futura dupliciter, scilicet, prout est in
in potentia, vel prout futura est in existentia, 133.
pag. 2.

Vendens rem futuram prout est in potentia vel pro
ut erit in existentia qualiter taxare debeat precium
133. p. 2.

Venditor & emptor in emptione rei futurae si con-
ueniunt vt ematur precio, quo valebit mense Au-
gusti quomodo intelligendum sit hoc pactum cū
in illo mense currunt varia pretia, 134. p. 1. & 2.

Vendentes, & ementes res futuras, scilicet, factus naf-
citurus animalium qualiter à principio possint
taxare precium, 134. p. 2. & seq.

De venditione coacta.

Vendere suas res, aut alienas emere, an possit quis
cogi per iustitiam, 150. p. 2. vbi diffinitur an tem-
porales animae recondita possit per iudices
auferrī, 151. p. 1.

Vendere aut emere merces in quibus casibus quis
cogi possit, 151. p. 1. & 2.

Vendenti res suas dupliciter contingit violentiam
inferri, 151. p. 2.

Vendere suas merces an compellendi sunt mercato-
res, vel venditores quando precium taxandum,
vel taxatum vel communiter currens ex malitia
aliquorum non est iustum, 151. p. 2. & seq.

Vendit debent merces dum eorum iustum precium
monopolis, vel aliter impeditur precio, quo va-
lent si alia violenta impedimenta cessassent, 152.
& vtrum in hoc casu possit accipi ultra precium
currens, p. 1. vel 2.

De venditione quoad mono- polia.

Venditum, vel ementium monopolia quoad pre-
cium emptionem, vel venditionem in voluntaria
faciunt, 152. p. 1. & 2. vbi agitur de 4. generibus
monopoliorum, p. 2.

Venditum, & ementium monopolia, an ius civile
reprobet vt illicita, 152. p. 2. & 2. & quid si empto-
res conueniant de non emendo nisi tanto precio
153. p. 1.

Venditores mercium, qui eas emunt in magna co-

pta ad reuendendum, an possint in aliquibus casu-
bus excusari, 153. p. 1.

Vendendi merces qui privilegium obtinent à rege
an ex tali privilegio ipsi soli eas merces licite ven-
dere possint, 154. p. 1.

Vendendi merces facultatem sibi soli concedendā
an impetrare quis possit licite, 154. p. 1. & 2.
vbi referuntur hi quibus haec privilegia solent co-
cedi, p. 2.

Venditores mercium qui eas Mexici, & limae recon-
dunt eo animo, vt pro libito alcendant in precio
non excusantur à culpa, 154. p. 2. & seq.

Vendentes suum triticum Salmanticae cum sint for-
ses ad precium quod monopolium mercatorum
Salmanticae auxit, an teneantur illum excessum re-
stituere, 155. p. 1. & seq. & an mercatores auctores
monopoliorum ad restitutionem teneantur, p. 2.

Venditionem piscatū recentis in locis maritimis im-
pedientes per monopolium quod villioris illud
emant ad restitutionem teneantur, 155. p. 1. vel 2.

De venditione respectu mer- cium vitatarum.

Venditio an reddatur illicita propter defectum rei
venditae, 156. pagin. 1. & 2. vbi ponuntur 4. arg. in
contra.

Vendibilis rei triplex contingit esse defectus, scilicet,
substantiae, quantitatis, & qualitatis, 156. p. 2.

Venditorum fraudes recedantur simul cum fraudi-
bus committi solent ab emptoribus, 157. p. 1.

Venditio rei vitiosa, an mala sit quia vitiosa est, vel
quia pro integro venditur precio, 157. p. 2.

Venditio rei vitiosa, an ideo sit illicita quia rei vi-
tium eius emptionem facit in voluntariam, 157. p.
2. & seq.

Venditionis, vel emptionis contractum, an in volun-
tarium in eo interueniens vitiet, vel annullat, 158.
p. 1. & seq. vbi de duplici deceptione actiua, scilicet,
& passiuā sit mentio, p. 2.

Venditionem reddit culpabilem deceptio actiua
in ea interueniens, licet nullum inferat damnum,
158. p. 2.

Venditoris deceptio actiua, vt quia interrogatus de
qualitate mercis mentitur non semper venditio-
nem mortalem facit, 158. p. 2.

Venditoris deceptio actiua qui mentitur est suum
vinum esse sancti Martini, cū esset Candienae non
semper irritat contractum venditionis in con-
scientia, 159. p. 1.

Venditio quae non fuit voluntaria de facto, si sit vo-
luntaria de iure non rescinditur, 159. p. 1.

Vendere alchimicum aurum pro vero casu quo per
alchimiam fieret aurum, verum secundum, D. Tho.
non esset illicitum, 159. p. 2.

Vendere rem vnam pro alia non est tam illicitum si dua-
bus vestitur circumstantijs, vbi opinio Metinae op-
posita, vt probalior probatur, 159. p. 2. & seq.

Venditio vbi interuenit solum deceptio passiuā an
veniat reuocanda, 160. p. 1. vbi responderetur ad 4.
arg. in contra, posita, p. 1. & 2.

Venditionis contractus quod ratione deceptionis
ibi interuenientis obligationem restituendi, vel
reuocandi contractum inducat, 161. p. 1.

Venditio quando reuocanda, 162. p. 1.
Venditio, & emptio semel valide contracta, an reuo-
cari

Venditio.

cari possit, 162. p. 1. & seq. vbi per tria dicta respon-
detur ad quaestionem.

Venditio quoad arras.

Venditionis, & emptionis confirmandae causa dupli-
citer solet arra dari, 162. p. 1. vbi circa dationem
ararum consuetudo est attendenda, p. 2.

Venditionis contractus, an ante scripturam sit vali-
dus, 162. p. 2.

De venditionis deceptione

à decipiente ignorata.

Vendens, vel emens qui ignoranter fuit causa dece-
ptionis quam passus est alius, an teneatur retracta
re contractum, 163. p. 1. vbi distinguitur ignorantia
duplex, p. 1. & seq.

Vendens molendinum ignorans esse dirutum ad quid
teneatur secundum legem Partitarum, 163. pag. 2.
vbi agitur de vendente ignoranter agrum vbi erant
herbarum nocivae, p. 2. & seq.

Venditor serui quem ignorat esse fugitium, an vali-
dam faciat venditionem eum ignoranter sic ven-
dendo, 164. p. 1.

Venditori intra 6. menses potest restitui iumentum
vitiosum quando emptor de vitio per eum non est
certioratus, 164. p. 1.

De venditione quoad dete-

ctionem vitij.

Venditor, an vitij rei detegere teneatur, 164. p. 2. vbi
6. ponitur arg. pro parte negatiua, p. 2. & seq.

Vendenda rei duplex solet esse vitium, scilicet, vel
patens, vel secretum, 165. p. 1. vbi vendenda rei vi-
tia tripliciter distinguuntur, p. 1. & seq.

Venditor teneatur emptori patefacere vitia detrimen-
tosa, & periculosa, & impediencia finem ad quem
emittitur res si talia vitia sint occulta, 165. p. 2. vbi con-
clusiones, Syluestri ostenduntur concordare cum
conclusionibus D. Thomae, p. 2.

Vendens rem vitiosam cuius vitium est in preparatu-
lo omnibus non illicitè agit si maiori precio eam
non vendit quam valet cum suo vitio, 165. pag. 2.
& seq.

Vendens rem inuilem sibi, sed non totaliter inuile-
m emptori, ut si vendat equum cecum ad circū
ferendam rotam cisternae, 166. p. 1.

Vendens rem vitiosam in duplici casu tenetur eius
vitium detegere, 166. p. 2. vbi satis sit dubio.

Vendens rem vitiosam tenetur praemonere empto-
rem de duobus, 166. p. 2. & quando ista praemonitio
sit facienda, p. 2. & seq.

Venditor rei vitiosae quando eius vitium detegere te-
netur, vel ante celebrationem venditionis, vel post,
167. p. 1. vbi vitia de iure, & de facto irritantia con-
tractum detegenda esse probatur, p. 1.

Venditor rei vitiosae cuius vitium non omnino inuo-
luntariam efficit venditionem, neque reuocanda
ante venditionem eius vitium detegere non tene-
tur, 167. vbi soluntur arg. in contra. p. 1. & 2.

Venditor copiam mercium aduentantem non tene-
tur manifestare, neque ideo precium iustum suarum

mercium diminuere, 168. p. 1.

Venditor, an in aliquibus casibus excusetur à detegē-
do defectus rei venalis, & adminuendo eius preci-
um, 168. p. 1. vbi ponuntur 4. arg. pro illucidatio-
ne quaestionis, p. 1. & 2. & seq.

Venditor rogatus ab emptore de aduceptu proximo
mercium, an teneatur fateri quam scit veritatem
de hoc, 169. p. 1. & 2. & quid si non fuerit rogatus
ibidem, vel quid si rogatus de hoc ex consulto ta-
cuit, p. 2. & seq.

Venditor rei venalis de vitijs eius non interrogatus,
an teneatur sua sponte ea vitia patefacere, 170. p.
1. & 2. vbi soluntur argumenta in contra.

Venditionis precium abundantia mercium praesens
ignorata ab emptoribus peregrinis respectu illo-
rum precium non adauget, sed abundantia absens
ignorata precium communiter currens non mi-
nuit, 170. p. 2.

Venditor libri qui scit eum fore vetandum, an pos-
sit id celando emptori diuendere, 171. p.

Vendere, an possit quis sua vina, vel frumenta maio-
ri precio quam iuste valent curtando mensuram, sine
grauiamine gubernatoris, vel monopolij iusto pre-
cio diuendere impediatur, 171. p. 1. in sol. ad. 4.

Venditor interrogatus de vitio occulto rei venalis,
vel de aduentu proxime futuro mercium, an obli-
gatione iustitiae inducente restitutionem veritatis
aperire teneatur, 171. p. 2. & 172. p. 1. & seq.

Venditor tenetur sub obligatione iustitiae, & restituti-
onis rem venalem detrimentosam, periculosam
vel inuilem etiam non interrogatus manifestare
dum idcirco venditio venit reuocanda, 172. p. 1. &
quid si vitia talia non sint, p. 1. & seq.

Venditor rogatus ab emptore de aduentu mercium
quibus casibus peccat contra iustitiam vendendo
merces sine hac manifestatione, 172. p. 2. & quid si
non sit expressè interrogatus, p. 2. & seq.

Venditor tenetur subire damnationem quando precio cur-
renti quia minus est non potest vendere merces,
quanto sibi consistere, 173. p. 1. in sol. ad. 1.

Vendens rem vnā pro alia aequè vitilem emptori, si
mentiarur iuxta duplicem opinionem Metiae, &
Soti de pernicioso mendatio notatur, vel non no-
tatur, 173. p. 2.

Venditor de fraudans in pondere numero, & mensu-
ra regulariter non liberatur, vel à recompensando
damnum, vel à restitutione excessus preelij super
accepti, 174. p. 1. & 2. vbi ponitur casus vbi defec-
tus non est rescindendus ibi p. 1.

De venditione quoad cui-

tionem.

Venditor tenetur emptori de rei venditae euictione,
174. p. 1. & seq. vbi excipiuntur casus 7. in quibus de
euictione non tenetur, p. 2.

Venditor re euicta precium emptori restituere obli-
gatur, 174. p. 2.

Vendens bona fide rem quam bona fide emit à lit-
trone comperto quod sit aliena ad quid teneatur,
174. p. 2. & seq. vbi dissident inter se Sotus, & Na-
uarrus.

Venalis rei duplex est valor, scilicet, ex sua natura
qualis est ordinarius, & alius accidentaliter ex in-
dustria particulari emptoris proueniens, 177. p. 2.

Venditor duplici potest laborare ignorantia, vna no-
gatiua

Venditio

gatiua, & alia priuatiua, prima scilicet, si ignoret
in agro quem vendit esse thesaurum, secunda si
ignoret eius precium, 177. p. 2. & seq.

Venditor si sciscitatur ab emptore perito de valore
rei vendendae, an emptor eum de tali valore do-
cere teneatur, 178. p. 1. vbi respondetur ad arg.

Venditorem ignarum emptor, siue sit ab ipso inter-
rogatus, vel non valorem ordinarium rei edocere
tenetur, non vero accidentarium, 178. p. 1.

Venditioni dum exponitur ager, vel domus, non ex-
ponitur venalitati, nisi propter habitationem, vel
eius culturam non propter thesaurum inibi con-
tentum, 178. p. 2.

Venditor, dum non damnificatur non potest auge-
re pretium commune ex eo quod emptor ex re em-
pta accedente sua industria particulari multum iu-
uetur, 178. p. 2. vbi agitur de ignorantia negatiua,
& priuatiua.

Venditor duplici necessitate adactus potest vende-
re rem, scilicet, aut necessitate coactionis, aut ne-
cessitate suppositionis, 178. p. 1. & 2.

Venditor vendens minoris res suas, ut pecunia sibi
suppetat, vnde ludat emptori aliquid pretij velle
donare non est censendus, 181. p. 3. & quid si dicat
id se gratis donare, p. 2. & seq.

Vendere, an sic possit feminulae corporis copiam
ut quodcumque pretium pro hoc expectare possit,
& ibi de extorsionibus, & fraudibus quibus solent
viri amantibus mulieres, 182. p. 1. & 2. & seq.

Venditori etiam cognoscenti valorem rei, quam ven-
dit non licet minus pro ea erogari ab emptore, 183.
p. 2. vbi exponitur regula iuris scienti & consen-
tienti non sit iniuria.

Venditionis contractus quomodo etiam ablata igno-
rantia aliquando sit inuoluntarius, 183. p. 2.

Venditor admonitus de valore rei suae si tantum vz-
lere non credens eam minoris vendat, an tunc em-
ptor tutus maneat in conscientia, 184. p. 1. & 2. vbi
ponuntur 6. arg. causa illucidandae quaestionis.

Venditoris ignorantia eatenus causat inuoluntarium

quatenus venditoris immedie liberum consensum
186. p. 1. vel 2.

Venditor certioratus ab emptore de valore suae mer-
cis, non potest actione ex vendito in foro extero-
ri petere quod sibi minus solutum est pretium, 182.
p. 2. & quid in conscientia, p. 2.

Venditor etiam prope ignarum valorem suae mercis non
videtur in defraudationem iusti pretij consentire
187. p. 2. & an virgo videns signa fraudis, an videat-
ur liberè in suam deforationem consentire, p. 2.

De venditione cum metu

intra.

Venditionis, vel ludi contractus, siue quilibet alius
ex metu contractus, an sit validus in conscientia,
189. q. 1. & 2. vbi statuitur regula generalis hic de-
seruiens in foro conscientiae, p. 2. vbi inferuntur
2. corollaria Nauarrus de silita, & de silito metu reue-
rentiali paterno vouentibus, p. 2. & seq.

Venditionis, vel ludi contractus ex importunitati-
bus praecedentibus initus, an validus sit in con-
scientia, vel an sit rescindendus, 190. p. 1. vbi varia-
tes Garcia, & Nauarrus concordantur per auctore.
190. p. 1. & seq.

Venditioni, vel ludi contractui duplex importunitas
solet adhiberi, 190. vbi exponitur quoniam senten-
tia doctorum hic variantium sit conformior meti
D. Thomae, 190. p. 2.

Vendendam rem accipiens nomine domini, ut pro-
xeneta, an si plures eam vendat illud plus sibi pos-
sit retinere, 197. p. 1. & seq. vbi agitur, an agens ne-
gotium alterius quod obtinuit gratis possit pro
eo sibi secreto accipere recompensam, 197. p. 2.

Venditor qui vendidit bladum datum tempore me-
sis pro 20. quod aestimabatur 15. valiturum, si ad-
ueniente caritate venditum est ab emptore post
pro 25. teneatur aliquid emptori restituere, 199. p.
1. & 2.

*Explicit Tabula Abecedaria, seu Index Instructory
Negotiantium.*

Excudebat Cornelius Bonardus

Anno M.D.LXXXIX.

